NER. I. DERDE JAARGANG. 1908

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst

ONDER BESTUUR VAN

Dr. P. DIRCKX; Dr. J. HUDDLESTON SLATER
Prof. J. M. J. KNAAPEN; Prof. M. P. P. RATH
Prof. Dr. L. SCHARPÉ; Dr. JOS. SCHRIJNEN
W. DE VEER S. J.; Dr. TH. M. VLAMING

INHOUD.

Blz.
D. J. VEEN. Wanneer is Christus gestorven (J. P. v. KASTEREN S. J.) 1
DR. J. J. P. VALETON JR. Het oude testament in het licht van wetenschappelijk onderzoek. (J. P. v. KASTEREN S. J.) 2
DR. A. H. DE HARTOG. De redelijkheid der Religie. (DR. J. VAN BEURDEN.) 3
H. ROEREN. De openbare onzedelijkheid en hare bestrijding. — A. HUBER. Geslachtelijke voorlichting. — N. v. H. Kinderzegen. (J. M. J. KNAAPEN) 4
L. GARRIGUET. Régime de la propriété. (L. v. AKEN.) 5
WILLIAM DENTON. Logische gedachten over den Bijbel voor logisch denkende menschen. (J.M.J.KNAAPEN.) 6
SEERP ANEMA. In 's levens opgang. (G. n. k.). . . 7
TH. P. KSAG Wanda Hög. (THEOD. C. VIANEN.) . 9
J. VAN MERLE. Toetie Walther. (E. T.) 11
RENÉ BAZIN. De familie Oberlé. (E. T.) 12
MEVR. S. S. Liefde-Lijden. (M. H.) 12
G. NEUBORG. Het Onze Vader. (C. J. F. VETTER.) . 14
JOHANNA BREEVOORT. Van velerlei begeerten. (C. J. F. VETTER.) 15
Wetenschappelijke Recensies 16

E. VAN DER VECHT. — AMSTERDAM.

Uitgaven van E. v. d. VECHT, Amsterdam:

Dr. JAC. v. GINNEKEN S. J.: Principes de linguistique Psychologique, groot 8°. plm. 600 blz. Prijs ingenaaid f 6.—, geb. f 7.—.

Dr. GERARD BROM: Vondel's Bekeering, met portret van Vondel, door Govert Flinck en bandteekening van Jan Toorop, 4°. plm. 200 blz. Prijs ingenaaid f 1.50, geb. f 2.—.

Dr. H. W. E. MOLLER: De Heerlijckheit der Kercke van Joost v. d. Vondel. Groote uitgaaf ingen. f 4.25, geb. f 5.25. Beknopte uitgaaf ing. f 1.90, geb. f 2.75.

Dr. W. J. M. MULDER S. J.: Dietrich von Nieheim, zijne opvatting van het Concilie en zijne Kroniek, 400 pag. Prijs f 4.25.

Dr. XAVIER SMITS: De Kathedraal van 's-Hertogenbosch, groot 8°. op mooi zwaar papier, 254 blz. met 22 artistieke platen op kunstdruk en ruim 40 teekeningen tusschen den tekst. Prijs f 5.—.

J. C. VAN DER LOOS: Geschiedenis van Amstelland, groot 8°. plm. 250 blz. met bandteekening van Jan Stuyt. Het werk is voorzien van een kaart van Amstelland; van de plek, waar 't Huys ten Aemstel stond; van vijf gekleurde wapens en eene gravure van de „Lange Brug". Prijs per Ex. ing. f 2.—, gebonden f 2.75.

Dr. ALEX FAIDHERBE: De Drankzucht of het Alcoholisme. Een uitvoerige Studie over de werking van alle geestrijke dranken op het lichaam en zijne voorname deelen, plm. 100 blz. Prijs f 0.30.

Dit degelijk werkje werd in tal van bladen en tijdschriften met de hoogste waardeering besproken.

W. DE VEER S. J.: Lezingen en Toespraken. 2 Bundels, per bundel f 1.25.

Het geloovig hart vindt er verkwikking en krachtiger overtuiging; de twijfelzuchtige kernachtige bewijzen en de medelijdende liefde eens broeders; de werkman waardeering en veredeling van zijn stand; de letterkundige litterarisch genot. (Het Centrum.)

FELIX RUTTEN: Eerste Verzen. Prijs ing. f 2.50, geb. f 2.90, weelde-uitgaaf f 3.25.

Deze dichter is geen onbekende voor lettervrienden, daar verschillende van zijn gedichten, geteekend W. d'Hoop, in tijdschriften zijn opgenomen.

Dr. H. W. E. MOLLER: Karel ende Elegast. Middeleeuwsch ridderdicht met verklarende aanteekeningen. In sierlijk linnen bandje f 0.60.

CHRISTINE VETTER: Verhalen. Met inleiding van Prof. J. M. J. KNAAPEN. 8°. 436 blz. Prijs in zeer fraaien kunstomslag f 1.60, in prachtband f 2.—.

Z. D. H. Mgr. van de Wetering schreef in een particulieren brief aan de schrijfster: »Ik ben U dankbaar dat U tot deze uitgaaf uwer schetsen heeft kunnen besluiten, die inderdaad een aanwinst is voor de katholieke litteratuur." (Met bijzondere toestemming van Z. D. H. overgedrukt.)

FRITS DöRING e. a.: Boeiende Novellen. Twee deelen. Per deel ingenaaid f 0.75, gebonden f 1.–.

....Al deze verhalen zijn netjes gedrukt, met mooie letters op goed papier, ze kunnen een vergelijking met andere uitgaven, door uitvoering, maar vooral door inhoud glansrijk doorstaan.... (Prof. Knaapen in »Boekensch.")

PAUL ERNST: De smalle weg naar het geluk. Tweede goedkoope, herziene druk. Ingenaaid f 1.50, gebonden f 1.90.

Zoo juist verschenen:

De Veelvuldige Communie

naar de 22e Eng. uitgave
met voorwoord van
Dr. J. VAN VESSEM S. J.

In sierlijk linnen bandje . . . . . f 0.75
In rood lederen prachtban . . . . f 1.25

Dit heerlijk Communieboekje werd in Engeland met een storm van bijval begroet, zoodat achtereenvolgens in korten tijd 21 oplagen werden uitverkocht.

Uitgave van E. VAN DER VECHT, Amsterdam.

ANNUARIUM
der R. K. Studenten
- in Nederland -

Ingenaaid . . . . f 1.75
Gebonden . . . . f 2.25

Uitgave van E. VAN DER VECHT, Amsterdam.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 1. **Januari 1908.**

Wanneer is Christus gestorven? door D. J. VEEN. Uitgegeven tegen Paschen van het jaar MCMVII, te Amersfoort door P. Dz. Veen. 45 bl. 8°.

De schrijver van dit werkje maakt den indruk van een eenvoudig, gemoedelijk, geloovig en bijbelvast Protestant. De ongekunstelde schrijftrant geeft bij al de dorheid der stof aan het boekje iets aantrekkelijks. Op de wetenschappelijke waarde echter valt heel wat af te dingen.

Het vraagstuk, in den titel gesteld, is sinds de tweede eeuw onzer jaartelling aan de orde. En we durven niet zeggen, dat thans in den aanvang der twintigste eeuw de gevoelens minder verdeeld zijn dan 1700 jaar geleden.

De heer VEEN meent niettemin in de oplossing van het vraagstuk „volkomen geslaagd te zijn". En al voelt men weerzin om hem in die aangename begoocheling te storen, — men vreest toch ernstig, dat hij onder de deskundigen met zijne meening alleen zal blijven staan.

De vraag is, als we goed zien, drieledig. Vast staat uit de Evangeliën — al is het nog onlangs door J. SIMPSON (*Pal. Expl. Fund Quart. Stat.* 1907, bl. 47—52) voorbijgezien — dat de Heiland gestorven is op een Vrijdag. Doch te onderzoeken blijft:

1°. Was die Vrijdag de 14e of de 15e der joodsche maand Nisan? Dit moet afgeleid uit de vergelijking der Evangeliën en is dus een uitlegkundig vraagstuk.

2°. Welk is het *jaar* van Christus' kruisdood? Een vraagstuk, eenerzijds van geschiedkundige tijdrekening, wijl het afhangt van het jaartal van 's Heeren geboorte en van den duur van zijne openbare prediking, — beide vast te stellen uit de gegevens der Evangeliën en der profane geschiedenis; anderzijds van sterrekundige tijdrekening, wijl de bedoelde Vrijdag — als de 14e of 15e eener joodsche maanmaand, en als het joodsche paaschfeest — nagenoeg moet samenvallen met de eerste vollemaan na nachtevening.

3°. Welke dag van onze maanden Maart of April beantwoordt aan dien 14n of 15n Nisan? Dit blijkt vanzelf uit de zooeven aangeduide sterrekundige berekening der vollemaan.

Het antwoord van VEEN op de drieledige vraag luidt: Het was de 15e Nisan, d. i. naar onze telling de 25e Maart, van het jaar 29.

Slechts wat het eerste punt betreft — door Schrijver, bl. 29—42, het laatst behandeld — ben ik zeer geneigd, met hem mede te gaan. Zonder met iedere bijzonderheid zijner tekstverklaring in te stemmen, en zonder te ontkennen dat er moeilijke punten overblijven, schijnt dit uitlegkundig gedeelte zijner studie mij in hoofdzaak welgeslaagd.

Doch geheel de rest is eenvoudig mislukt. Zoowel het geschiedkundig gedeelte, dat vrij vluchtig behandeld is, als de uitvoeriger berekening van de dagen — niet eens van de uren — der lentevollemanen van de jaren 27—34. Een en ander is overtuigend aangetoond door D. SLOET in de *Nederl. Kath. Stemmen*, 1907, bl. 157 v. en door J. J. JACOBS in *De Katholiek*, 1907, deel 132, bl. 318—333. In laatstgenoemd opstel vindt men ook de bezwaren tegen den 15en Nisan uiteengezet.

Alleen dit schijnt juist te zijn: dat de 25e Maart van het jaar 29 op een Vrijdag viel. Het stemt althans met de berekening van VAN BEBBER (*Bibl. Zeitschr.* II 1904, bl. 67—77), die den sterfdag des Heeren op *Vrijdag den 7en April 30* gesteld heeft, — in verband o. a. met eene becijfering van het „Astronomisches Recheninstitut" te Berlijn, die de lentevollemaan van het jaar 30 bepaalde op den 6en April, 10—11 uur 's avonds Jerusalemsche tijd. Naar de mededeeling namelijk van Prof. H. ACHELIS (in de *Nachr. der Göttinger Gesellsch. der Wissensch., phil.-hist. Klasse*, 1902, bl. 708—714) heeft genoemde

deskundige inrichting op zijn verzoek de lentevollemanen van de tien jaren (26—36) van het bestuur van Pilatus berekend. Doch den heer Veen schijnt dit onbekend te zijn gebleven. Anders had hij vermoedelijk zijne onnauwkeurige berekening wel stil in den lessenaar gehouden.

J. P. van KASTEREN, S. J.

Het Oude Testament in het licht van wetenschappelijk onderzoek door Dr. J. J. P. Valeton Jr. Hoogleeraar te Utrecht. Baarn, Hollandia-drukkerij, 1907; 57 bl.

De titel van dit werkje reikt merkelijk verder dan de inhoud. Allereerst heeft de Schrijver zich bepaald „tot het Oude Testament als zoodanig, d.i. als boek, en dus ter zijde gelaten alles wat betrekking heeft op de geschiedenis van Israël of van zijn godsdienst, op de geloofwaardigheid der verschillende berichten, de questie van openbaring of wat dies meer zij." Wat hij thans wil mededeelen „ligt alleen op het terrein van de vraag wat wij in het Oude Testament als boek voor ons hebben, en hoe dit in zijn geheel en in zijn deelen geworden is wat het thans is" (bl. 4). Verder komt — afgezien van de inleidende bemerkingen, bl. 5–12, die op geheel het O. T. betrekking hebben — alleen een betrekkelijk klein, hoezeer dan ook een voornaam gedeelte van het O. T., de vijf „boeken van Mozes" ter sprake. En wat wij daaromtrent vernemen ligt wel, volgens de zeer voorzichtige uitdrukking, „op het terrein" van de zooeven genoemde vraag, maar maakt er — blijkbaar ook naar Schrijvers eigen bedoeling — geen aanspraak op, om als een eenigszins volledige en afdoende oplossing van het vraagstuk te gelden. Veeleer wil hij „maar zeer oppervlakkig.... laten zien welke questies er onder anderen aan de orde komen."

Wel wordt bl. 20 v. „in groote trekken" de hypothese van Graf „als het gevoelen van de meest toongevende geleerden uit onzen tijd" medegedeeld, met de voornaamste afwijkingen van de school van Dillmann. Maar bl. 23 lezen we weder: „Ik bepaal mij er... toe, in enkele voorbeelden te laten zien waarom het o.a. gaat." En vergis ik me niet, dat is de bedoeling van hetgeen daarop uit den Pentateuch besproken wordt, wat bl. 48 te lezen staat: „dat n.l. wat wij in den Pentateuch voor ons hebben, niet is één, van den aanvang af gesloten, samenhangend, zij het ook uit verschillende bronnen samengesteld geheel, maar, bij alle eenheid waarop ik in den aanvang wees, van plan, gedachte, strekking, een boek dat het leven en daarmee tevens de school en de synagoge doorgegaan is."

Het werkje verscheen in een brochurenreeks, getiteld „Levensvragen," en bestemd „voor allen die in den geestesstrijd onzer dagen belang stellen." Voor wien en in welken zin echter het ontstaan van den Pentateuch eene levensvraag is, schijnt niet bijzonder duidelijk. Professor Valeton schrijft zelf, bl. 4 v., en dit lezen we met volkomen instemming:

> Men kan den bijbel en dus ook het Oude Testament bezien èn uit het oogpunt des geloofs als het Woord Gods, èn uit dat van wetenschappelijk onderzoek als een menschelijk geschrift, en beide heeft zijn recht en zijn beteekenis. Vraagt men mij welk van beide oogpunten voor de gemeente, d.i. voor de talloos velen die, geen theoloog zijnde, zich door het Woord Gods willen laten leiden en voeden en sterken, van het grootste belang is, dan aarzel ik geen oogenblik te antwoorden: het eerste. En ik zal het dan ook niet meer dan natuurlijk vinden wanneer velen, voor wier geestelijk leven ik allen eerbied heb, zich maar zeer matig interesseeren zullen in hetgeen de volgende bladzijden geven.

Daarop volgt evenwel:

> Toch laat ik hier dit eerste oogpunt geheel ter zijde, en bepaal mij, op gevaar af van mij aan allerlei beschuldigingen van ongeloof enz. bloot te stellen, geheel tot het tweede.

En hier wordt de katholieke lezer reeds eenigszins huiverig. Niet dat hij zal meedoen aan „beschuldigingen van ongeloof." Integendeel: de toon waarop Schrijver over den Bijbel spreekt steekt gunstig af bij dien van niet weinige zijner „toongevende geleerden." Maar eene andere vraag is, of hetgeen hij de „beide oogpunten" noemt zóó te scheiden is, dat het eene met het andere geene rekening houdt. Misschien had ik daaromtrent reeds eenig voorbehoud moeten maken, toen ik zooeven van volkomen instemming sprak. En bovendien, is het niet te vreezen dat de ontwikkelde maar niet deskundige lezer, voor wien het werkje bestemd is — onder den invloed vooral van hedendaagsche begrippen en gewoonten op letterkundig gebied, zoo verschillend van die der oude tijden — al te licht uit Schrijvers beschouwingen over het eene gebied gevolgtrekkingen afleide die op het andere overspringen? Zal niet menigeen, ongenoegzaam bekend

met den ingewikkelden aard der critische vraagstukken, bijv. de hypothese van GRAF, het gevoelen der „meest toongevende geleerden", als een vaststaande slotsom aannemen, zonder acht te geven op de bezwaren „tegen deze geheele methode van bronnensplitsing," die bl. 22 v. slechts met een paar woorden vermeld worden?

De vraag of het letterkundig-critisch Pentateuchvraagstuk voor populaire behandeling rijp is, kan hier in het midden gelaten. Zeker schijnt ons, dat die bespreking ver van gemakkelijk is. En met allen eerbied voor de kalme bezadigdheid waarmede Prof. VALETON zich van de moeilijke taak heeft gekweten, durven we toch aan leeken in het vak het boekje eigenlijk niet aanbevelen.

Allerminst aan katholieke leeken. Reeds om wille der inleidende bladzijden over het O. T. in het algemeen. Hier staat de Schrijver, al is ook de toon voor den katholiek niet kwetsend, geheel op protestantsch standpunt. In het Canonvraagstuk hecht hij, blijkbaar meer aan het gebruik in de hedendaagsche joodsche synagoge (bl. 9) dan aan „de algemeene opinie in de oude christelijke kerk" (bl. 8). De indeeling van den Hebreeuwschen Bijbel in drie bundels (Wet, Profeten en Schriften), in den vorm waarin ze eerst in den Talmud en bij den H. Hieronymus verschijnt, wordt zonder meer als „de oorspronkelijke bedoeling" voorgesteld (bl. 9). En zoo vervolgens. Het katholieke Oude Testament (hij zegt: „De Septuagint", zou zelfs van „gansch ander karakter" zijn dan dat der Joden en Protestanten.) En met hier bijzonder op de inleiding te wijzen, willen we niet te kennen geven, dat alles wat verder over den Pentateuch gezegd wordt, op katholiek standpunt wèl aanneembaar is.

Doch voor critiek op bijzonderheden is hier geen plaats. Laten we alleen nog aanstippen dat de uitdrukking „boeken Mozes" — waarvan Schrijver (bl. 17) „meent" dat ze „voor het eerst door de kerkvaders Hieronymus en Rufinus gebruikt is" — reeds in de tweede eeuw in gebruik moet geweest zijn. In den z.g. „Canon" van Melito van Sardes staat reeds: „Vijf van Mozes", wat niets anders dan „vijf boeken van Mozes" kan beteekenen. Om niets te zeggen van den titel van kerkvader, aan Rufinus gegeven. J. P. VAN KASTEREN, S. J.

De redelijkheid der Religie, door DR. A. H. DE HARTOG. — Amersfoort, P. Dz. Veen, 1907.

„De hier volgende beschouwingen, zegt Dr. Hartog in zijn voorwoord, vormen den omgewerkten inhoud (met aanteekeningen voorzien) van vijf populaire lezingen, over „Religie en Wetenschap" gehouden. Op zich zelf een geheel, bedoelen ze tevens een nadere toelichting te geven tot het geschrift van mijne hand, dat in de serie „Levensvragen" (I No. 1) verscheen".

In eene uitvoerige inleiding zet de schrijver uiteen, wat naar *zijne* opvatting moet worden verstaan door „geloof"; meteen geeft hij daarin aan, *zijne* meening betreffende de verhouding tusschen geloof en wetenschap en bepaalt, alweer op *zijne* wijze, de waarde van den Bijbel als kenbron voor den mensch.

Dan volgen, in even zoovele hoofdstukken, studiën over: Natuurwetenschap, Zielkunde, Kennisleer en Geschiedenis der wijsbegeerte, alles in verband met wat hij noemt „de Redelijkheid der Religie".

Het zou niet moeilijk vallen, menige inderdaad mooie bladzijde in dit boek aan te wijzen. Vaak voelen we ons, gedragen door den vasten en rustigzekeren betoogtrant van den schrijver, een eindweegs met hem meegevoerd, tot hij plotseling en onverwacht een korte zwenking maakt naar links en opgetogen van bewondering, met een *saltus mortalis*, zich neerstort in *zijn* God, den diepen wereld-Grond. Hierin, in dezen wereld-Grond meent hij te zien den stam, waaruit zich alle gebeuren en verschijnen planmatig ontwikkelt, zonder zich nochtans van hun wortel los te maken. Daarin vindt hij den verklaringsgrond van de diepere eenheid, waardoor de gansche bewuste en onbewuste wereld wordt beheerscht, ja zelfs zou daarmede iedere mensch afzonderlijk zich één weten en voelen naar het diepste van zijn wezen.

't Is het moderne protestantisme, dat hier het woord voert en dat zijne religie doet opgaan in een gelooven aan, in een beleven van deze eenheid met dien Grond, dien Drager van alle zijn en worden. 't Is een — zou ik willen zeggen — vaag Pantheisme, door religieus voelen en religieus denken eenigermate getemperd.

Jammer, dat deze modern-pantheistische grondslag de vele mooie en verdienstelijke bladzijden van dit werk dermate ontsieren, dat het mij niet mogelijk is, dit boek in zijn geheel ter lezing aan te bevelen.

DR. J. VAN BEURDEN.

De Openbare onzedelijkheid en hare Bestrijding, naar

de Duitsche Uitgave van den Geheim-Justitie-raad H. ROEREN, Lid van het Gerechtshof te Keulen, lid van den Duitschen Rijksdag en van het Pruisische Huis van Afgevaardigden, voor Nederland bewerkt door J. C. E. Slotemaker. Leiden, uitgeversvennootschap Futura 1907.

Geslachtelijke voorlichting? Door A. HUBER, doctor in de Godgeleerdheid, uit het Duitsch. Eerste en tweede druk 50 cent. Nijmegen, A. J. de Wilt.

Kinderzegen. Behartenswaardige wenken voor Christelijke echtgenooten. Naar het Duitsch door N. v. H., Ord. Praed. Eerste en tweede uitgave 20 cents. Nijmegen, C. J. DE WILT.

Nu onder ons Katholieken, hoe langer hoe meer het besef levendig wordt, dat wij de kern dienen te vormen van het dagelijks aangroeiend leger, te wapen gesneld tegen onzedelijkheid en openbaar bederf, omdat wij de hoogste idealen als veldteekens meevoeren, de hechtste wapens dragen, en de sterkste genademiddelen bezitten, nu zal het onze weerbaarheid en onze krachtsontplooiing ten goede komen, zoo wij bij begeesterende aanmoediging ook wijze voorlichting ontvangen, zakelijk onderricht en ernstige waarschuwing, om zonder krachtsverspilling en noodelooze opoffering de zege te bevechten, voor het heil der wereld. IJver, moed en goede wil alleen zijn niet voldoende, blinde voortvarendheid, gemis aan kennis schaden zoowel ijveraars als medestanders. Daarom zijn wij zoo verheugd met de drie hierboven vermelde brochures, die de eerstelingen mogen zijn eener uitgebreide bibliotheek over deze onderwerpen, en willen wij, hoewel wij ze vroeger aankondigden, er nogmaals de aandacht onzer lezers voor vragen.

De heer Slotemaker laat zijn sterk stralend zoeklicht vallen op de vijandelijke strijdmachten, en toont ons hun aantal, hun legering, hun schansen en loopgraven.

De titel van zijn boekje: *Voor Nederland bewerkt* zegt niet te veel. 't Is door aanvulling, cijfer-illustratie en toon een Hollandsch werk geworden, en zijn voorwoord een scherpe les voor velen, doet weldadig aan: „Wellicht komt de vraag bij U op: hoe komt gij, die u tot heden zelden op ander gebied bewogen hebt dan dat der Handelspolitiek, Douane-, Tarief-, en Belasting- wetgeving en het Beheer der Staatsfinanciën, er toe een werkje onderhanden te nemen, dat daarmee in geen enkel opzicht verband houdt?

Het antwoord is: ik heb een gezin. God schonk mij kinderen."

En in kloeke hoofdstukken wordt aangetoond hoe *zedelijke achteruitgang* niet alleen zwakken en loszinnigen bedreigt, maar met onbeteugelde driestheid voortdurend de onschuldigen, de onwetenden, de welmeenenden lagen legt, hoe met de dolste zedelijkheids theorieën en geneeskundige stelsels het kwaad verergerd wordt, hoe *pogingen tot verheffing der zedelijkheid* het kwaad niet bij den wortel aantasten, maar wat erger is, onder schoonklinkende leuzen propaganda maken voor het ergste bederf.

Als *hoofdoorzaak van het kwaad* wordt genoemd, *de buitengewone omvangrijke verspreiding van onzedelijke geschriften en platen, en de driestheid waarmede die schaamteloos voor de winkelramen worden tentoongesteld,* en als het groote middel tegen den *openbaren* vijand wordt wettelijk ingrijpen en strafbedreiging aangegeven.

Tegen een dergelijk optreden van overheidswege bestaat groot bezwaar niet alleen bij allerlei menschen die of belang, rechtstreeksch of zijdelingsch, hebben bij minwaardige geschriften of in vervalzijnde kunstprestatie, maar ook bij overigens fatsoenlijke personen, die ach en wee roepen over het bederf onzer tijden, maar zich door valsche vrijheidsleuzen, door aesthetische drogredenen en overbluffende grootspraak laten misleiden.

Aan ons de taak, om krachtig tegen de verleiding in te gaan, waar zij zoo opdringerig de straten onveilig maakt, aan ons de taak de publieke opinie van richting te doen veranderen, en zoo een verstandige en heilzame wetgeving tegen het maatschappelijk bederf mogelijk te maken.

Met een korte schets der Keulsche mannenvereeniging, die blijkens doel en statuten toch iets anders blijkt te zijn, dan de vereenigingen voor Eer en Deugd, waarbij het op de eerste plaats om eigen vlekkeloosheid en trouw te doen is, terwijl de statuten der Duitschers wijzen op een meer directe actie uitgaande van een groep invloedrijke mannen, eindigt dit boek, waaraan als bijlagen het reglement dier Keulsche mannenvereeniging gevoegd is en het verslag eener vergadering van Albertus Magnus, waarin over Sexueele *Aufklärung* van gedachten gewisseld werd.

Mogen de woorden van den Heer Slotemaker allen tot ernst, tot offervaardigheid, tot daden aansporen. Zijn krachtig gedocumenteerd pleidooi moet den onverschilligste overtuigen, zoo hij maar over-

tuigd worden wil; moge zijn bede verhoord worden tot alle Katholieken gericht: Met God dadelijk aan 't werk.

Kinderzegen richt zich tot de door God geroepenen naar het heilig Sacrament des huwelijks. Het behandelt de beginselen waarop de groote daad, die twee verkorenen samenbrengt, berusten moet. Het toont wat een heiligen plicht, waarvoor zij verantwoording aan God, de Maatschappij en zich zelf verschuldigd zijn, hun is opgelegd, hoe zij zich binnen de zedelijke grenzen door de natuur en godsdienst gevorderd, moeten gedragen en de groote wet der matigheid ook hier booefenen, hoe de natuur, geven zij gevolg aan wat thans met zoo duivelsche verleiding gepredikt wordt, dat aan de zonden wreken zal. Het verheerlijkt den zedelijken adel des huwelijks, het onbeschrijfelijk geluk van kinderzegen, en de plicht door dien rijkdom en dat geluk opgelegd.

In het tweede deel worden alle opwerpingen, welke men zoo vaak hoort ook uit den mond van Katholieken, zonder helder godsdienstig bewustzijn en sterk plichtbesef, en vaak besmet met de theorieën uit schijnbaar gevaarlooze boeken en bladen opgediept, met klemmende argumenten te lijf gegaan, terwijl hoofdstukken over het ziekelijke kind, gevaar voor de moeder, en practische raadgevingen, dit werk tot een volledig meditatie-boek voor ernstige ouders maken.

De toon is uiterst kiesch en waardig: er is hier een beschaafd zielzorger aan het woord, waarom toch die initialen? — die voelt de nooden van zijn tijd, maar die nooden lenigen wil door de genezende kracht van hemelschen wijn en olie uit de kruiken van den Goddelijken Samaritaan. Er behoorde veel levenswijsheid en liefde toe om dit uiterst delicate werk te schrijven, doch de Eerw. Pater N. v. H. heeft de groote bezwaren, die zijn weg bemoeilijkten, weten weg te ruimen op een wijze die bewondering wekken, al zou ik met allen eerbied een vraagteeken willen plaatsen naast de raadgeving op pag. 30 voorkomend, en al hoop ik, dat bij een spoedig noodigen derden druk, nog meer godsdienstige beweegredenen worden aangehaald bij het beantwoorden der opwerpingen.

Grooten lof verdient ook: Geslachtelijke voorlichting. De antwoorden op de vragen wie en wat pleiten voor de noodzakelijkheid eener geslachtelijke opvoeding der jeugd, — door wien, wanneer en op welke wijze moet die voorlichting plaats hebben, welke bedenkingen en moeilijkheden staan deze opvoeding in den weg, — zijn er geen krachtiger voorbehoedmiddelen tegen de onkuischheid dan geslachtelijke opvoeding, worden op kiesche, gepaste, en van veel kennis en ervaring getuigende wijze beantwoord. Toch dringt zich de vraag aan ons op, of niet op beslister wijze onderscheid gemaakt dient te worden, tusschen wat wij, als ernstige Katholieken verstaan door een ingetogen geslachtelijke voorlichting en wat daaronder door in de mode zijnde Aufklärung-voorstanders begrepen wordt. 't Opvoedende werkje zal er werkelijk door winnen. Wie 't nog niet deed, bestelle het bezielende pleidooi van Slotemaker, het wetboek voor gehuwden van pater v. H., en de paedagogische handleiding voor allen die kinderen naar lichaam of ziel te verzorgen hebben. De studie dezer werken zal hun beter bekomen, dan allerlei vroom doch vaag getheoriseer over deze zoo groote levensvragen.

J. M. J. KNAAPEN.

Traité de Sociologie d'après les principes de la Théologie Catholique:
Régime de la Propriété, par L. Garriguet, Bloud et Cie. Paris. 335 blz. Prijs 3.50 francs.

Deze bundel zal, naar schrijver en uitgever verzekeren, spoedig gevolgd worden door een andere: *Le Régime du Travail.* Met hun tweeën zullen zij worden een volledige verhandeling over de sociale kwestie. De S. volgt hierin het voorbeeld van Marx, Engels, Lasalle e. a., die hunne geheele maatschappij-leer opbouwen op hunne beginselen omtrent eigendom en arbeid. »Un essai de sociologie, sous peine d'être insuffisant, doit les traiter à fond l'une et l'autre; mais pour être complet il n'a pas à en aborder d'autres qu'elles. Elles résument la matière entière. On ne saurait les discuter sans toucher à presque tous les points ayant quelque importance sociologique". (Introd. VIII.)

En de S. geeft blijk van de ernstige studie, welke hij aan zijn onderwerp heeft gewijd. Glashelder is zijn betoog. Moeilijke theorieën van oude economisten en de voornaamste socialisten worden in soberen stijl logische volgorde en duidelijk uitgerafeld. St. Thomas' werken, en *Rerum Novarum* zijn de arsenalen, welke de beste en meeste wapenen hebben geleverd, en zij worden krachtig en goed gehanteerd.

Het geheel is een voortbrengsel van een ernstigen, zichzelf en zijn stof volmaakt beheerschenden geest; het is een verstandelijk genot, zijn redeneeringen te volgen, ze zelf over te denken en te verwerken.

Sterk trekt mij de bekoring, om de conclusies te vertalen, waartoe hij komt aan het einde van dit boek. Zij

zouden voor iedereen duidelijk maken, wat een schat van stof onder dat eenvoudige *régime de la propriété* onder te brengen is, hoe belangrijk en belangwekkend een studie daarover kan zijn. Doch zooveel plaatsruimte durf ik niet opeischen.

Ik wil mij daarom beperken tot een warme aanbeveling van dit werk van een Fransch priester, en enkel de titels der verschillende hoofdstukken geven tot besluit.

I. Notions préliminaires (de propriété, objets susceptibles de pr., différentes espèces de pr, régimes divers de pr. foncière, le capital et les formes qu'il revêt.)

II. Légimité de la propriété privée du sol. (Laveleye, Henri George etc.)

III. Légitimité de la pr. privée du capital. (Marx et les Marxistes, Mehrwerth.)

IV. Origine du droit de propriété.

V. Limites du droit d'acquérir et de posséder en propre.

VI. Manières d' acquérir la propriété.

VII. Caractères fondamentaux du droit de propriété privée.

VIII. Etendue du droit de propriété privée.

IX. Devoirs et charges attachés à la propriété, (justice, charité, équité naturelle. convenance sociale.)

H. L. v. AKEN.

Logische gedachten over den Bijbel voor logisch denkende menschen, door WILLIAM DENTON. Uit het Engelsch vertaald naar de 7de herziene en vermeerderde druk. Vertaler-uitgever G. A. W. van Straaten, Middelburg.

Die meneer van Straaten is niet voor de poes hoor. Eerbied voor den heer van Straaten. Want die staat pal. En geen klein beetje. Hij begrijpt dat hij daardoor vele vijanden zal maken: „dat er een storm van verontwaardiging zal losbreken; een verontwaardiging, die zich bij vele bevooroordeelde en bekrompen zielen zal uiten in de fraaie benamingen: „Godslasteraar!" „Satanskind!" of dergelijken."

Maar toch staat hij pal, en wil alle beschimpingen, bespotting, verguizing, ja, zelfs laster met geduld verduren."

Een braaf mensch, zal de lezer zeggen, maar ik haast mij er bij te voegen, 't is zijn eigen schuld niet, hij kan er niets aan doen, het is een durf, zegt hij zelf, een *moeten* mijnerzijds: een innerlijke drang, waaraan ik mij niet onttrekken *kan*.

Daarom geeft hij dit boekje uit, *nu* tenminste. Want hij schijnt voortdurend onder den druk van een eigenaardig determinisme te verkeeren.

„Een geheimzinnige stem fluisterde mij in: Wacht er nog wat mede, de tijd is er nog niet rijp voor beweert hij."

Jammer voor den man dat die stem van opinie veranderde, en eindelijk het vóór 16 jaren in Amerika ontstoken licht van Denton nu pas geschikt voor Holland achtte.

Geen compliment voor ons.

En was dat nu eindelijk maar eens openbaring van heldere waarheid, maar jawel: „noch Denton, noch ik, noch zooveel andere strijders voor recht en waarheid beweren, dat wij wel weten wat wij doen, dat *wij alleen* het bij 't rechte einde hebben, en gij onder de dwalenden verkeert." Op de gewettigde vraag, wat zij ons dan te leeren hebben, antwoordt de heer Van Straaten: „maar wat ik beweer is, dat ik *durf* te denken en mijn gedachten ook *durf* te uiten."

't Is inderdaad een durf, een stout stuk voor dezen man, en hij mag van geluk spreken bij al die waaghalzerij nog niet zijn nek gebroken te hebben. Reeds op de Catechisatielessen ging hij er zich aan te buiten. Hij had een dominé, tusschen haakjes, een idioot van een vent, als die geen betere antwoorden wist, die hem dwong te slikken, wat Zijn Eerwaarde eerst gekauwd had, iets waar schrijver een rechtmatigen hekel aan toonde, en wat hij erg vies vond; waarop hij besloot den salto mortale te wagen, zelf aan 't denken sloeg, en ten slotte bij het wapen der strijders voor waarheid en recht werd ingelijfd, en nu te Middelburg in garnizoen ligt.

Daar heeft deze genie-soldaat der wijsheid order gekregen om naar een heel verouderde methode den Bijbel af te breken. Niets minder dan dat. Want *Logische gedachte over den bijbel voor logische denkende menschen,* is niets anders dan een Biblebondsche-berg-achtig klinkende agitatie tegen de H. Schrift. William Denton begint met de Pilatus-vraag: Wat is waarheid?, maar weet er al even weinig antwoord op te geven als de laffe landvoogd, hij wascht echter zijn handen niet, maar vertelt met wat omhaal van woorden, dat wij de waarheid lief moeten hebben, en dat we nooit zeker kunnen zijn de waarheid te bezitten. Men verwacht, dat hij dan amen zeggen zal, maar zijn plechtig „wij kunnen niet weten," dient tot aanloop voor de thesen, dat de Christenen Gods woord als standaard van waarheid en plicht erkennen, en dat hij met William Denton, afgaande op de algemeen door Christenen gekoesterde ideeën omtrent God, dien Bijbel niet aannemen wil.

Dan krijg je de volgende logica. De heer William Denton die denkt voor den heer Van Straaten, zegt zelf welke eigenschappen Gods woord moet hebben

de heer William Denton bevindt dat het zoo niet is, en Gods woord de door den heer William Denton geëischte eigenschappen niet heeft, dus is Gods woord, Gods woord niet.

Nu moet de lezer vooral niet denken dat hier geologie, paleontologie, folklore, hoogere critiek, vergelijkende taalwetenschap of zooiets wordt bijgebracht, aan dat alles heeft de heer William Denton gerechtigde maling, hij fabriceert zijn eigen wetenschap zoo goed als zijn eigen Godsbegrip, en heeft stellingen als deze: Gods woord moet rein zijn, in den Bijbel wordt over zondige dingen gesproken, dus!! . . . . .

Hij vindt zelf de argumenten uit waarmee Christenen hun bijbel verdedigen en slaat die in elkaar met een slag, zoodat de scherven wegspatten links en rechts. Hij telt de fouten, de ongelukken, de zonden, de misdaden door den invloed des Bijbels bedreven bij dozijnen, en wil daarmee den mensch van zijn ketenen bevrijden, in de vaste en bescheiden overtuiging, dat „wat er onjuist is in zijn boekje den natuurlijken dood sterven-zal."

Dat is tenminste minder pretentieus dan de verwachting van den vertaler, die om zijn slechte Hollandsche overzetting vervolging en verguizing wil oogsten.

Kom waarde heer, we hebben wat anders te doen; als er geweldige strijd is in de kamplaats, en de zwaarden bliksemen links en rechts, en de speren beuken schild en harnas, en alle toeschouwers rekken, begeerig naar den uitslag en vol angst voor den held, den verdediger hunner leuzen, hun lichaam vooruit, dan let niemand op een paar kinderen, die ergens achteraan, heel veilig met houten degens druk zijn, en zich verbeelden het lot der wereld uit te vechten.

J. M. J. KNAAPEN.

In 's Levens Opgang, door Seerp Anema, Rotterdam D. A. Daamen, 1907 f 1.90, geb. f 2.50.

Een aardige, frisch geschreven Hollandsche roman. 't Bewijst immers niet, dat het *geen* Hollandsche roman zou zijn, als ge Duitsche, Fransche en Engelsche woorden op één blad bijeen vindt; integendeel. 'n Heel geschikte damesroman — wat niet wil zeggen, dat de heeren der schepping het steeds versmaden met de daarmee aangeduide boekensoort hun tijd te korten, al ware 't maar een verloren halfuurtje, of uren in 't spoor! In dit boek zullen ook ernstiger lezers, lezeressen daaronder begrepen, met voldoening kennis maken met den Calvinistenkring waarin het verhaal speelt. De huiselijke opvattingen en dagelijksche omgang van onze streng geloovige Protestantsche landgenooten zijn voor ons Roomschen meest een gesloten boek, waarin ons hier een zeer sympathieke kijk gegund wordt.

Het verwondert ons van hen maar half, dat zij haast nooit in werken der verbeelding hun gemoedsleven uiten, want b.v. „*Vragensmoede*" kan ons bezwaarlijk een betrouwbare voorstelling geven.

Hier hebben we een schrijver die met beide voeten op het gebied van Kuyper staat.

Eigenaardig lijkt het daarbij dat feitelijk de uitbeelding van een aanvankelijk maar half orthodox meisje niet alleen bij ons, ook blijkbaar bij den schrijver zelf de meeste sympathie vond. 't Is de altijd dankbare figuur van het opgeschoten kind in de laatste schooljaren. We hebben al zoo vaak in 't Fransch, Duitsch en Engelsch met mademoiselle Chiffon en Fräulein Wildfang kennis gemaakt, maar hier hebben we 't echte Hollandsche meisje en zonder de gebruikelijke overdrijving geteekend.

Overigens dat zijn ze alle, echt Hollandsche (met inbegrip van Friesche) karakters. Het tegendeel komt nogal eens voor, zoowel bij onze Roomsche novellen als bij de zoogenaamde Haagsche romans, die dikwijls meer naar buitenlandsche auteurs dan naar Nederlandsche werkelijkheid gevormd schijnen.

't Is dan ook geen roman van hartstocht, noch van avontuurlijke gebeurtenissen of verwikkelingen, maar het kalme verhaal van een geleidelijk opgaande liefde en van de geloofsevolutie bij Eddy, het straks bedoelde meisje.

De spanning berust op de beginselen.

Ziehier een stuk van het gesprek dat het hoogtepunt inleidt:

„Hij had zijn liefde niet mogen geven, de hare niet aannemen", repliceerde Taco.

„O, da's iets anders, „meneer Takema", maar als ze eenmaal elkaars liefde hebben opgewekt, of mekaar trouw beloofd, moet die vrome jongen dan zeggen: zie zoo, ga nu maar weer naar je ongeloovigen kring terug, je bent me niet vroom genoeg? — En of haar hart dan breekt en ze voor haar leven ongelukkig wordt, dat hindert zeker niets", viel Elly von Wildenbruch heftig uit.

„Ja, maar hij moet God meer gehoorzamen dan de menschen en, hoe bang het ook zijn kan, beter ten halve gekeerd dan geheel verdwaald".

„Zeker, en als je dan 't hart van zoo'n meisje

hebt vertrapt, dan geef je je christelijke schoenen maar even aan de keukenmeid om ze af te vegen en dan ben je weer comme il faut".

Ge denkt aan een Roomschen roman van voor een paar jaar; in dit geval loopt alles goed af, ofschoon de wijze waarop de ontknooping aangebracht is, een beetje tegenvalt. Heel begrijpelijk was 't gemaakt, hoe de beide gelieven door tegenspraak gedreven worden de beginselen zoo te formuleeren dat ze moeilijk bijeen te brengen zijn. Maar dan wordt al spoedig een briefje te voorschijn gehaald, dat indertijd zeer te pas geschreven en goed bewaard, alle gewenschte verklaringen omvat: naar onzen zin, wat vaag, doch als de Calvinist zich daarmede tevreden kan stellen, doet dit er minder toe.

Die oplossing is wel zeer aan een toevalligheid te danken: we vragen ons af, hoe ze elkaar gekregen zouden hebben, als dat briefje eens verscheurd was. Dat alles op den duur terecht zou zijn gekomen, daaraan bestaat geen twijfel, maar hoe. Het inwendige proces kon hier dieper ontleed zijn.

Poelhekke prees in Fogazzaro het meeleven der natuur: onze schrijver gevoelt de poezie van het zoo eenvoudige Friesche landschap en der Hollandsche wolkenluchten, en evenzeer van de omgeving die menschenhand vormde. Vooral de oude torens, half natuur- half menschenwerk, hebben het hem gedaan. Wel eigenaardig, dat dezelfde middeleeuwsche steenenmassa, die eerst alleen de diepste expressie heet van „een kerkidee, die de beteekenis van het aanbidden in geest en waarheid nog nauw ter helfte heeft begrepen", feitelijk toch voor den schrijver het symbool wordt van den opgang des hoogsten levens.

Overigens is het boek volstrekt niet antipaapsch, maar 't spreekt vanzelf dat zijn standpunt niet het onze is. Toen ik in het boek halfweg was, hoorde ik van eene verstandige vrouw de opmerking, waarom het nu noodig was dat wij zulke Protestansch lectuur zouden lezen.

Met die opmerking heb ik vrede, *mits* — en dat was hier 't geval — zij uitgesproken worde door iemand, die zich evenzeer wil onthouden van andere andersdenkende lectuur, die tegenover den godsdienst vijandig of onverschillig staat. Zoo niet, wie zoogenaamd *alles* wil lezen, namelijk wat anti is, maar het geloovig Protestantsche versmaadt, is minstens inconsequent.

Overigens zou ik dit boek gaarne aanraden aan Katholieken, die het familieleven der anti-revolutionairen wil leeren kennen. Toch heb ik ééne bedenking, die *dit* boek raakt en waarschijnlijk niet de andere, die de heer Seerp Anema schreef of zal schrijven. Niet dat ik verwacht dat hij ooit zijn geloofsovertuiging onder stoelen of banken zal steken: er is niets zouteloozer, dan die water- en melk romans, die het alle menschen naar den zin willen maken: niets is meer onwerkelijk, want er zijn Nederlanders die gelooven, en die niet gelooven, en die 't niets kan schelen, en die wel gelooven doen 't volgens een bepaalde leer, maar er zijn er geen die gelooven en bidden *in abstracto*. „In 's Levens Opgang" loopt 't echter hoofdzakelijk, en naar 't einde toe bijzonder over Calvijn's praedestinatieleer; ze dient niet enkel als achtergrond, het gaat er om, die te gelooven of niet. Zoodat de roman haast niet te genieten is zonder zich met dat duistere vraagstuk bezig te houden. Ik geloof niet dat deze ketterij voor Katholieken aantrekkelijk is: integendeel ofschoon de schrijver ze zeker op zijn best wil voorstellen, maakt het boek ons enkel Vondel's verontwaardiging over het *decretum horribile* begrijpelijk. Als echter in *The Priest's Studies* (*) aan den geestelijke de raad gegeven wordt: „The disputes about Predestination, Grace, and Free Will had best be left alone. All that he is ever likely to know about them he knows already", dan geldt dit misschien niet voor Hollandsche priesters die met het Calvinisme in aanraking kunnen komen, maar zeker wel voor ons leeken. De heer Anema kan ons dat niet kwalijk nemen, want zijn held geeft zelf aan zijn meisje den raad: „En zet nu de uitverkiezing voorloopig uit je gedachten".

Tusschen het vrijende paartje wordt heel wat getheologiseerd, maar daar kan ik best in komen. Gretchen's vraag aan Faust: „Wie hast du's mit der Religion?" schijnt nu eenmaal met verliefdheid in eenig verband te staan. Alleen maken de *Religionsgespräche* van „In 's Levens Opgang" nu en dan den indruk wat weinig persoonlijk te zijn, wat algemeen en daardoor preekerig.

De stijl is wel eens wat ongelijk en enkele zinswendingen zijn zeker niet zoo bedoeld: de drukfouten zijn talrijker dan het lijstje achteraan aangeeft, en bij de vrije spelling der spreektaal brengen

(*) By the Rev. T. B. Scannell, DD. in de serie *The Westminster Library*.

ze wel eens onzekerheid. De witte, niet onaardige, omslag, van 't oningebonden boek is niet heel sterk en spoedig vuil.

G-n-k.

Wanda Hög van TH. P. KRAG, uit het Deensch door Annie Verschoor Amsterdam H. J. W. Becht.

Krag zoekt zijn kracht niet in buitengewone levensomstandigheden. Hij doet het niet in „Ulf Ran," niet in „Gunvor Kjeld" en evenmin in „Wanda Hög".

't Is zoo al geen alledaagsch, dan toch een heel gewoon onderwerp die levensgeschiedenis van Wanda Hög. Krag schijnt zich Lessing's oordeel tot het zijne gemaakt te hebben, „dasz die Charaktere dem Dichter weit heiliger sein müssen als die Fakta".

Maar laat mij de eenvoudige „Fakta" van dezen roman vertellen, dan zal tevens het bewijs geleverd zijn, dat Krag ook voor den romanschrijver meer waarde hecht aan de karakterteekening dan aan de verwikkeling en afwikkeling der feiten.

Olaf Hög, de kolonel, is getrouwd met Bertha Heimbeck; Wanda is hun eenig kind.

„Mattis Hög, de vader van den kolonel, was een welgesteld winkelier geweest in een der kustplaatsen. Ja, dood-eenvoudig winkelier, en zijn winkel was gelegen in een steegje bij de brug; oude kaas en vette haring en stokvisch kondt ge er krijgen. Sommigen konden zich den „ouden Mattis" nog herinneren, rondscharrelend in zijn winkel, met zijn bijziende oogen en zijn ruig behaarde gezicht en met zijn steenen pijpje hangend in zijn eenen mondhoek. Of op koude winterochtenden de sneeuw wegruimend voor zijn winkel.

„Geld had hij bijeengeschraapt. Den eenen stuiver bij den anderen gevoegd. En eindelijk had Mattis Hög voor een rijk man gegolden.

„Dat wist de stijve bureaukraat, notaris Heimbeck, ook wel, toen hij zijn eenige dochter gaf aan den zoon van den „naar stokvisch stinkenden winkelier". Ja die minder mooie woorden waren den notaris bij ongeluk ontglipt, voordat hij heelemaal op de hoogte van de zaken was; maar ze werden vergeten, die woorden, toen er nadere inlichtingen kwamen over den „naar stokvisch stinkende". Welbeschouwd is eigenlijk ieder beroep eervol, was toen de notaris zoo goed van te erkennen, en luitenant Hög moet een flink, net jongmensch zijn .... dus eigenlijk,... lang zoo kwaad niet. Och neen, lang niet zoo kwaad voor zijn dochter, daarover waren de meesten het eens. Want luitenant Hög was al aan de beurt om kapitein te worden en de mooie juffrouw Heimbeck was al niet meer in haar eerste jeugd. Maar velen meenden, dat het voor Olaf Hög veel beter was geweest, als hij een andere vrouw had gekregen dan de veeleischende, verwende Bertha Heimbeck. „Want in zekeren zin bedierf ze hem. „Ze vervormt hem," zei een van zijn kameraden. En daarmede bedoelde hij zeker, dat ze den flinken, fleurigen jongen weifelend en min of meer ploertig maakte, en zijn eerzucht in die lamme richting dreef, van zijn deftigen schoonvader en zijn vrouw en alle anderen te willen toonen, dat hij Olaf Hög, ook wel een erg fijn voornaam heer kon zijn. „Ja, daarop was al die jaren zijn streven gericht geweest: de heele wereld te toonen, dat het elegante dametje het welbeschouwd tamelijk goed had als de vrouw van Olaf Hög. Van af den eersten dag tot heden toe, had dit idee hem innerlijk nooit met rust gelaten. Daarom had hij de zomer-villa aan de fjord gekocht, daarom had hij in de stad een veel grootere woning dan noodig was, daarom betaalde hij zonder mopperen de dure toiletten van zijn vrouw, daarom hielp hij zelf mee bij het arrangeeren van de partijen, die ieder jaar gegeven werden om de eer van het huis op te houden.

„Wijlen Mattis Hög deed nu in zijn graf boete voor het feit, dat hij hier op aarde maar een eenvoudig burgerman was geweest, die zelf de groene zeep en de gezouten haring afwoog. Nu rolden zijn bijeen geschraapte stuivers. Op stapeltjes en bergen hadden ze gelegen, dat is waar; maar nu rolde er ook zelden minder dan een daalder te gelijk, en er gaan heel wat stuivers in een daalder.

„Zoo kwam het, dat er eindelijk gemompeld werd, dat er nu wel gauw een einde aan het geld zou komen".

En in die omgeving groeide Wanda op, onbezorgd, als verwend maar goedhartig rijkelui's-kind, door haar moeder stelselmatig gesterkt in de meening, dat enkel schittering en gevierd zijn aan het leven der vrouw inhoud en waarde geeft. Ze leert Per Dühring kennen, den broer van haar afschuwelijk practische, altijd berekenende „vriendin" en wordt op hem verliefd. Maar Per is een wildebras en drijft zijn dolle streken eindelijk zoover, dat hij zijn militaire loopbaan vaarwel moet zeggen en naar Amerika gaan.

Dit was het eerste groote verdriet, dat het on-

schuldige en nog ongekrenkte meisjeszieltje trof. Kort daarop komt de „Krach". Kolonel Hög wil zich doodschieten, maar treft erg onhandig. Hij geneest, maar is voor altijd een gebroken man; ten deele herwint hij zijn evenwicht in de rustige omgeving van het stille buitenleven.

Om een schandaal te vermijden, brengen zijn militaire kennissen zooveel bij elkaar, dat de schulden betaald kunnen worden.

Mevrouw Hög blijft zich zelf gelijk. Met het weinigje dat zij overhoudt tracht zij in de stad nog den schijn van vroegere vervlogen glorie te redden — vergulde armoede! Wanda houdt zij natuurlijk bij zich.

Toen ook het laatste crediet verdwenen was, was mevrouw Hög verplicht kamers te verhuren aan studenten en pensionaires te gaan houden. Wanda wil zij nu de rol doen spelen van schitterende, geziene vrouw, de rol waarvoor zij zelf nu te eenenmale ongeschikt is geworden. En het jonge meisje tracht zooveel mogelijk haar grillige moeder ter wille te zijn, en stoot natuurlijk als arme dochter uit de indertijd druk besproken familie Hög telkens pijnlijk het hoofd, als zij toevallig met de personen van haar vroegere omgeving in aanraking komt.

Zonder bezigheid, zonder afleiding peinst zij dagen en maanden en jaren achtereen over vervlogen grootheid en ongekend, onbereikbaar geluk. Aldaar zoekt zij iets, dat hare onrustige ziel tot kalmte brengen kan. Zij krijgt een bevlieging van zoogenaamde vroomheid, zij gaat met vrijkaarten van Olaf Henius, een ijverig taalkundige en journalist, pensionaire van haar moeder, naar de comedie, wil zelf tooneelspeelster worden en zegt haar rollen voor Olaf Henius, die, scherp opmerker van zieletoestanden, haar openhartig zegt, dat in haar reciteeren slechts één klank hoorbaar is, haar lied van eindeloos verlangen.

Zoo tobt en woelt en zoekt zij verder, altijd verder. Waar mag zij toch het geluk vinden? Misschien daarbuiten.... in het geheimzinnige leven van den nacht? Zoover reeds was haar tobbend, zoekend zieltje onbewust afgedwaald, toen zij als met een reek haar gedachten weer terugdringt in het verleden. Zij leeft weer in lang voorbije dagen, in de dagen van haar liefde voor Per Dühring.

Dan weer luistert zij naar de ernstige, weemoedig-dichterlijke vertellingen van Olaf Henius en zij weet nu, dat Olaf haar lief heeft.

Op een middag in Mei ontmoet zij Kathinka Hassel, een van haar vroegere kennissen; vroeger „een loome kleurlooze larve", nu een groote weelderig-slanke vrouw, prikkelend mooi. Die was niet zoo kiesch en zoo preutsch als die andere fijne kennissen van vroeger. Maar de stille Olaf Henius vluchtte weg van die al te levenslustige vrouw en hare vriendinnen, met wie Wanda een tijd lang verkeert. En van uit de stille streek waar hij werd geboren, schrijft hij aan Wanda een langen brief vol vreemde Noorsche poëzie, zooals b.v. Selma Lagerlöf ze ons zoo rijk en overvloedig geeft in haar „Gösta Berling."

Nu ik toch een vergelijking met de Zweedsche schrijfster gemaakt heb, wil ik de parallel iets verder doortrekken; zij geeft een vasteren kijk op „Wanda Hög". In vastheid van bouw is „Gösta Berling" stellig de mindere van „Wanda Hög" overigens is de „moderne Zweedsche Ilias" zooals Meyer „Gösta Berling" genoemd heeft, in te veel punten afwijkend van een „planmässig" gebouwden roman om de parallel tot het einde te kunnen doortrekken.

Een punt van overeenkomst is de diepe ernst, die zoo in „Wanda Hog", als in nog veel grootere mate in „Gösta Berling" onder de oppervlakte ligt de ernst van zoekende, strijdende, gefolterde menschenzielen. In diepte van kleur is „Wanda Hög" niet de minste der twee, als men in aanmerking neemt, dat Selma Lagerlöf bij de dolle kavaliers van Eckebij, met hun rijke omgeving vol afwisseling, een als onbegrensd veld van personen en beelden had, terwijl Krag in zijn tweede boek — de belangrijkste kern van den roman — slechts enkele personen doet optreden in een heel gewoon alledaagsch milieu.

Laat mij verder vertellen.

Eens op een dag kwam Olaf Henius plotseling zelf uit het droomenland zijner jeugd. En in den lichten zomernacht fluisterde Wanda hem toe, en in zijn ooren klonk het als een bruisen, heel ver weg, dat ze altijd van hem zou zijn.... dat ze niet meer leven kon zonder hem. Hart en ziel van Olaf Henius doorstraalde zij met haar eigen gloed; hem had zij het leven gegeven. Maar haar eigen leven? Voelde zij ook liefde? En zij herhaalde de vraag met angst in haar ziel en smeekte om het geluk.

Haar engagementstijd gaat voorbij en Wanda trouwt met Olaf Henius. In de verlaten woning der vereenzaamde mevrouw Hög neemt nu de kindsche, simpele oud-kolonel zijn intrek.

Weer komt Wanda onder den verdervenden invloed der wufte Katkinka; zij logeert bij Katkinka en rekt haar verblijf al langer en langer, ondanks de stil verwijtende brieven van Olaf, om thuis te komen, waar hun kleine jongen zoo hevig naar zijn moeder verlangde; en ook haar man verlangde naar haar. Maar het is of een demonische macht haar vasthoudt in de bedwelmende vermaken bij de rijke Katkinka.

Daags na een wilden genotnacht gaat zij naar huis en vindt haar jongen ziek, haar man moe en bleek. Ze is hard tegen hem, ze wil hard tegen hem zijn.

Dan, als haar jongen, haar Dag, den dood nabij is, ziet zij eensklaps in zijn brekende, starende oogen de openbaring van wat zij vergeefs heeft gezocht. Hier bij haar man en haar kind, hier ligt haar geluk. En dat geluk verlaat haar niet meer tot aan haar dood.

Deze zeer lange inhoudsopgave van het boek bewijze, dat „Wanda Hög" staat boven het gemiddeld peil der op de markt gebrachte romanlectuur, dat ik niet zonder grond Lessing's uitspraak ook op Krag heb toegepast.

Over onderdeelen weid ik niet uit. De gesprekken in het eerste boek zijn vlot, uitmuntend geslaagd, vol leven en waarheid; de detailteekeningen prachtig raak gewerkt.

Eigenaardig is de tegenstelling tusschen het eerste en het tweede boek: Er is ook nog een derde in 't kort teekenend Wanda's leven, nadat zij den vrede gevonden heeft.

In het eerste de meest gewone alledaagsche werkelijkheidsmenschen, met veel realiteit in hun omgeving geteekend.

Het tweede boek geeft den strijd van Wanda en haar zoeken naar het geluk, met de zeker niet alledaagsche figuur van Olaf Henius naast haar; het is als zielkundige studie veel belangrijker dan het eerste, schoon dit als inleiding onmisbaar is en op zich zelf zeer goed is afgewerkt. Het derde boek is het korte noodzakelijke slot. Geheel de kracht zit in het tweede.

Overdreven, onnatuurlijk lijkt mij het zoo plotselinge verlangen van de arme Wanda naar het leven daarbuiten in den nacht, maar onverklaarbaar blijft mij die „episode" met den wildvreemden man, die Wanda, in gezelschap van haar moeder, op straat aanspreekt, die haar den volgenden dag in haar huis opzoekt, haar kust en door haar gekust wordt, zonder dat zij weet wie of wat hij is, zonder dat zij zelf zijn naam verneemt en die dan als hij Wanda gekust heeft even geheimzinnig tot de ontdekking komt, dat zij eigenlijk niet de ware vrouw voor hem zijn zou, en dan even snel weer spoorloos verdwijnt als hij optrad. Dat is me werkelijk een raadsel!

De vertaling is goed verzorgd, wat in dit boek niet altijd gemakkelijk is en daarom te meer een verdienste. Volkslectuur is Wanda Hög niet.

Heerlen. THEOD. C. VIANEN.

Toetie Walther, door J. VAN MERLE. Amsterdam, C. L. van Langenhuysen.

Ziehier een boek dat in alle opzichten aanbeveling verdient. Het is een sympathiek werk dat door de Katholieken, en wel voornamelijk door de Katholieke Hagenaars met belangstelling en genoegen zal worden gelezen. Het mondaine leventje van sommige kringen in de Residentie wordt er alleraardigst in beschreven. Het gevoel van onbevredigd zijn, wat een diepe en nobel aangelegde natuur zooals Toetie Walther bij al die oppervlakkigheid en dat wereldsch gedoe ondervindt, is goed geschetst. Vooral het ontwaken van haar godsdienstig bewustzijn dat steeds luider tot haar spreekt en er haar toe brengt de modern-godsdienstige, of beter gezegd godsdienstlooze richting waarin zij werd opgevoed, den rug toe te keeren en zich tot het Katholicisme te wenden, is talentvol beschreven. De kiem van deze gelukkige verandering was reeds in hare kinderjaren gelegd, toen zij in Soerabaja met een Roomsch vriendinnetje op de zusterschool ging. Maar dat dit goede zaadje bij het verwende weeldepopje gedurende hare latere neutrale opvoeding, te midden van hare mondain Haagsche omgeving niet verstikte, mag wel aan eene bijzondere genade worden toegeschreven. De kleine Toetie is werkelijk een bevoorrecht zieltje.

Er zijn heel wat aangrijpende bladzijden in dit boek, waarvan ik er wel gaarne eenigen zou overschrijven. Doch ik weersta deze verleiding, alsook om de intrigue van het verhaal in het kort weer te geven. Het zou het genot der lectuur die zoo boeiend is te veel bederven.

Wil men nu een enkel bezwaar tegen dit mooie, in-reine verhaal doen gelden, dan zou het zijn dat de schrijfster, die zeer idealistisch schijnt aangelegd, alles wel wat al te rooskleurig voorstelt. Niet

alleen hare heldin, (doch nog verschillende andere karakters zijn zóó geschetst dat wij onwillekeurig de verzuchting slaken: Ach, ontmoetten wij zulke menschen maar wat meer in het werkelijk leven!

Wil ik hiermee nu zeggen, dat zij niet kunnen bestaan, en dat de schrijfster ons slechts beelden harer fantasie en geen menschen van vleesch en bloed schildert? Volstrekt niet. Personen zooals zij die schetst worden wel, helaas weinig gevonden, maar zij bestaan ongetwijfeld. Alleen het feit, dat er in zoo'n kleinen kring en in betrekkelijk kort tijdsverloop zoovele nobele naturen te zamen zijn en zoovele edele daden worden verricht is iets dat ons wel een beetje onwaarschijnlijk voorkomt.

Doch dit is ook wel de eenige bedenking die men tegen het boek zou kunnen maken.

De stijl is levendig; de dialoog los en natuurlijk het verhaal boeit van het begin tot het einde. De kennismaking met Toeti Walther kan niet anders dan hartverheffend en veredelend werken en is voornamelijk voor Katholieke jonge dames — ook wel voor de andersdenkenden, doch deze zullen vrees ik uit een soort parti-pris het werk, dat zoo door en door Roomsch gevoeld en gedacht is, wel niet lezen — ten zeerste aan te bevelen.

Moge dit boek in veler handen komen!

E. T.

De Familie Oberlé, door René Bazin. Vertaling van L. J. M. Harelzet. Rotterdam. N. V. de Maasbode.

Een werk van René Bazin ter hand te nemen blijft altijd een genot. Men weet vooruit dat men met nobele karakters zal kennis maken, goed geteekende toestanden en scherp belijnde contrasten zal aanschouwen en van fraaie landschapschilderingen zal kunnen genieten. Ook in de Familie Oberlé is dit alles te vinden.

Het is in dit werk niet zoozeer de sociale questie, Bazin's geliefkoosd onderwerp, dat op den voorgrond treedt doch de nog steeds niet uitgewischte veete tusschen Franschen en Duitschers. Het verhaal speelt in den Elzas, circa 30 jaar na den oorlog van 1870. Het gezin van den industrieel Oberlé te Alsheim wordt ten tooneele gevoerd; dit is als het ware in twee partijen verdeeld: de oude grootvader en zijne schoondochter, die zich nooit in de bestaande toestanden hebben leeren schikken en in hun hart Franschen zijn gebleven; de heer Oberlé en zijne dochter Lucienne, die geprononceerde Duitsche neigingen en sympathieën hebben. De zoon, Jean Oberlé, die, als hij zijne studiën aan eene Duitsche universiteit voltooid heeft, na jarenlange afwezigheid in het ouderlijk huis wederkeert, lijdt zeer onder deze dagelijks terugkomende meeningsverschillen, die tot tal van kleinere en grootere ongenaamheden aanleiding geven. Hij vindt troost in zijne liefde voor Odile Bastian, de speelgenoot zijner kinderjaren het mooie, edele meisje, dat door hare opvoeding en de tradities van haar geslacht met hart en ziel aan Frankrijk gehecht is gebleven. Haar vader een Elzasser van den ouden stempel — weigert zijne toestemming tot een huwelijk met Jean Oberlé, omdat diens zuster Lucienne zich intusschen verloofd heeft met een Pruissisch officier die daarenboven nog Protestant is ook, iets wat voor den ouden heer Bastian genoeg is om zijn eenig kind niet te willen brengen in eene familie die zulke relaties onderhoudt.

Door al deze verdrietelijkheden verbitterd valt het leven in den Elzas Jean steeds zwaarder; de sympathieën voor zijn oude vaderland worden sterker, en nog aangevuurd door de opwindende taal van zijn oom Ulrich, besluit hij eindelijk om uit het Duitsche leger, waarbij hij juist was ingedeeld, te deserteeren en in een Fransch regiment dienst te nemen. Hij vlucht dus uit de kazerne te Straatsburg, doch bij het oversteken der grenzen wordt hij door het karabijnschot van een op post staanden gendarme getroffen en zijgt doodelijk gewond ter neder. Lucienne ziet nu eensklaps haar geluk verstoord: Wilhelm von Farnow verbreekt het engagement omdat de militaire eer hem verbiedt te trouwen met de zuster van een deserteur.

Hiermede eindigt dit familiedrama, dat zeer aangrijpend is. Vooral in het oorspronkelijke, wanneer men zich aan Bazin's mooie kernachtige taal kan vergasten, is het een genotvolle lectuur.

Doch ook deze vertaling valt zeer te prijzen; zij is over het algemeen vloeiend en behalve in de gesprekken tusschen Jean en Odile het deftige „u" in plaats van het gebruikelijke „je", en een enkel taalfoutje — mogelijk wel een drukfoutje? — bijv. „Vond je niet?" voor „Vondt je niet?" is er geene enkele ernstige aanmerking op te maken maar valt er integendeel niets dan goeds van te zeggen.

E. T.

Liefde-Lijden. Uit het dagboek en de brieven van zuster Maria van het Goddelijk Lam, religieuze der Congregatie van eerherstel. — Naar de zevende Fransche uit-

gave van Mevr. S. S. — Vertaald door Monica L. —. Met een voorwoord van René Bazin. — G. Mosmans Zoon, 's-Hertogenbosch, 1907.

Ik geloof, dat dit boek een genade kan beteekenen voor velen — voor hen vooral, die een fijne ziel hebben en bewust of onbewust de liefde tot den Christus zoeken. De mystieke schoonheid, die als een mei van witte bloesem opgeurt uit deze bladzijden, zal aan het kiemende verlangen groeikracht, aan het reeds volbloeiende leven hooger wasdom verleenen. Zij zal een genieting zijn voor hen wier oogen hunkeren naar het licht, dat hoog achter de bergen gerezen komt. . . .

Niet voor allen is dit boek; Zij die hun zielen angstig afgekeerd houden van het lijden, zij die vreezen de boetedoening en slechts staren willen in wazige wolken van zelfvoldaanheid zullen het medelijdend terzijde leggen. Maar er zijn vele anderen onder ons, die evenals de kleine Maria-Anne Hersé Bazin al vroeg leerden begrijpen dat het geluk slechts voor een poos kan blijven bestaan, wanneer men het op aarde ontmoet, «en voor wie gelijk eens voor haar» in dit begrijpen een van de vage, maar toch beslissende oorzaken lag, waardoor God hen leidde tot de liefde voor Hem alleen.»

Uit dit dagboek zien wij zich het blanke leven openvouwen van een kinderziel, die geroepen werd tot hooge volmaaktheid. Zij staat daar niet voor ons — heelemaal af — als een kleine heilige in het lichtend aureool van deugden, waarvan wij slechts de schittering waarnemen en niet den strijd, maar wij zien den groei, wij zien hoe de bloembladen zich openbuigen en de kelk indrinkt het genade-licht. Wij beluisteren het ongeduldig verlangen, waarin zij klaagt: «O, die wet van langzaam vorderen! Ik wou eigenlijk zoo graag, dat men ons maar martelde.»

Het is alles zoo frisch en natuurlijk, dat zij, die afgeschrikt door de streng-plooiende deftigheid van derde rangs heiligen-levens, met een beetje ontzag dit boek openslaan, zich spoedig gewonnen zullen geven.

Marie-Anne, Hervé Bazin was een teer fijn kindje met een gevoelige intelligente natuur. Al heel jong toonde zij een bijna overdreven voorliefde tot de eenzaamheid. Zij had iets verlegens, maar achter deze beschroomdheid verborg zich een sterke, vastberaden ziel. «Overal", zegt zij die haar leven beschrijft, «overal teekende ze haar weg af te midden van hen, die haar omringden; eerst in den huiselijken kring, later in het klooster, altijd eender, zonder ooit aan iets te stooten, zonder ooit iets te breken maar ook zonder ooit op zijwegen af te dwalen."

Wat zij wilde, dat deed ze, zonder wankelen, tot op den dag, dat ze haar laatste offer voorzag, en dit eenvoudigweg aanvaardde.

God had zich dit kind voorbehouden en zij zonder weerstand te bieden gaf zich over aan zijne liefde. Nauwelijks 14 jaar doet zij in stilte reeds de gelofte zich aan Hem te wijden en voortdurend blijft zij in haar ziel voortweven aan den teeren bruidssluier, waarin zij Hem eenmaal tegemoet wil treden. Moedeloos schreit zij soms tot Hem: «het werk van mijn volmaking, lijkt me zoo lang en zoo moeilijk toe! Ik zou soms zoo'n grooten lust hebben, den arbeid, dien ik nog amper begonnen ben alweer op te geven.» Maar zij aarzelt niet voort te gaan, en tastend in de gevoeligste neigingen van haar contemplatieve natuur begint zij het vlechtwerk van haar voornemens, dat zij «doornenkroon» noemt met het naïve, maar teekenende: «mijn best doen op alles wat me verveelt, vooral op dat, wat *praktisch* is.»

Langzaam buigt zich nu Marie-Anne's ziel naar het lijden, dat levensbrood der meest begenadigden onder ons. Als een wondere dauw, die uit Gods-vingeren komt neerdroppelen, dringt het lijden in haar hart aanvankelijk traag, voorzichtig haar innerlijk beroerend, — straks, als den parelenden val van hooge fonteinen, doorspeeld van zonnegoud en hemelklaarte.

In de moeilijke jaren, waarin zij, geroepen tot het religieuze leven, verplicht is nog in de wereld te blijven, leert zij strijdend tegen de neiging, «zich terug te trekken in de zaligheid van haar innerlijk leven», inzien dat de roeping evenzeer bestaat in het *geven* van Jezus als in het *ontvangen* van Hem, en tracht ze zich open en blij te wijden aan allen om haar heen. Moeilijk valt haar, wanneer de beslissing nadert, de keuze van een orde. Haar hart trekt nog altijd naar den Carmel, maar dat laatste jaar is zij «stilletjes geleid en bijna gedragen naar «Marie-Réparatrice». Als haar intrede in deze Congregatie van Eerherstel is vastgesteld, schrijft ze: «alle drie de dingen, die me in mijn kinderjaren het meest aantrokken: «bidden — liefhebben en lijden worden hier verwerkelijkt. En later zal het zijn: liefhebben — lijden — sterven.»

In het noviciaat blijft zij ook dat zonnig-natuurlijke behouden, dat haar als klein meisje zoo aantrekkelijk maakte, haar brieven tintelen er van en voortdurend moet je lachen om de hopeloos-onhandige novice.

Dan, haar gang tot de zuivere liefde is zoo echt-menschlijk. Zij voelt den drang naar lijden, maar zij voelt ook den tegenzin; hoor haar bidden, haar trots haar zelf, de hoogste volmaaktheid te doen bereiken «de volmaaktheid die het meest kruisigend is voor mijn natuur en het meest glorievol voor U . . . Leid me langs den kortsten en, zoo het moet, den meest bloedigen weg om te komen tot U.»

En dan dit, waarvan zij de volle bitterheid voorzag: «O, gekruisigde Jezus, mijn Bruidegom en mijn Koning, van dezen dag af en voor altijd, aanvaard ik alle dorheid, alle koelheid, alle troosteloosheid, die mijn hart kan vermorzelen. Ik aanvaard het, me machteloos, nutteloos, en ellendig te voelen, alsof ik verlaten en verstooten was door U, alsof ik levenloos aan Uw voeten lag. . . op deze eene voorwaarde, dat ik door deze innerlijke marteling U glorie geef en zielen red.»

Terwijl zij zich langzamerhand weet los te maken zelfs van het verlangen naar geestelijke vertroosting, schrijft

ze aan haar zusje: «Zie je het grootste gebrek van ons beiden is, dat we willen *voelen!* We willen ons *voelen* voortgaan in de volmaaktheid. We zoeken daarin een natuurlijke voldoening en O. L. Heer die weet, dat we juist daardoor zijn werk bederven, zendt ons dan de beproeving over, van niets te zien, en niets te voelen en te gelooven dat we achteruitgaan, dat Hij van ons heengaat, en alles verloren is — kortom de moedeloosheid.»

De moedeloosheid, daar vooral had zij mee te strijden — «het lijden van het religieuze leven schrijft ze aan Yvonne, bestaat hierin, dat God zich verbergt. Want dan is er niets meer, dat aantrekt.»

In den Kerstnacht, waarin zij als «Maria van het Goddelijk Lam», haar geloften aflegt, doet God haar zien wat Hij van haar wilde, en hoewel in het diepst van haar ziel ontsteld, aanvaardt zij «den kelk van het offer, den kelk der vernedering, den kelk der verzaking, den kelk der algeheele verloochening.»

Zij, die zoo met heel haar ziel verlangde ook uiterlijk te werken voor Gods- glorie en zich nuttig te maken, werd door een vreeselijke ziekte, die heel haar jonge lichaam afmartelde en verlamde, gedwongen tot volslagen werkeloosheid. Het werk van haar heiliging moest haastig voltooid en naarmate hare ziel de witte, lichtende landen van Gods stilte nader zweeft, doorstaat zij de vermorzeling van het «ik.»

In doods-pijn kreunt zij «O, ik zou willen sterven, maar niet langer me zoo voortsleepen! Het gaat toch nooit! Hoe dikwijls hebt ge me niet voort willen helpen, door Uw genade en telkens heb ik tegengewerkt. — O, Jezus, het is een verplettering tot in merg en been — «Gij zijt een meester in de kunst van kruisigen»

Dan, temidden van fellen zielenood komt plotseling de rust: «alles wat ik weet is dat God handelt en voor het overige is het oneindig kalm in mijn ziel en lijkt ze op een diep water, waar de zon tot op den bodem toe doordringt.» Zij zelf noemt haar overgave, de blijde overgave van de bruid die zich geeft.»

Haar laatste brieven stralen van dat bovennatuurlijke, dat er slechts kan uitgaan van een ziel, die bereikt heeft de algeheele offering.

Het leven van Maria-Anne was een boetedoening voor onbekenden, een daad van liefde — haar dood zou daar aan gelijk zijn.

Verstooten uit haar land vluchtte zij slechts naar den vreemde, om daar te sterven in eenzaamheid, vergeefs verlangend naar de haren, die zij op aarde zoo zielslief had gehad.

Als ik nu dit boek nog eens doorblader, lijkt het me of ik toch het fijnste en beste en meest-teekenende niet gegeven heb, maar dit ziele-leven is te zeer een geheel, dan dat men er stukken uit lichten kan, die onbeschadigd bleven — het is alles in en door elkaar gegroeid.

Het proza van haar, die deze brieven samenvoegde is dikwijls vol fijne gedachten, maar ik zou het wat minder leidend en wat minder uitrafelend wenschen, omdat het zoo heerlijk is zelf te zien, zelf te vinden de schoonheid.

De vertaling was in goede handen.

M. H.

Het Onze Vader in acht verhalen voor de Katholieke Jeugd, door G NEUBOURG. Uitgegeven bij de firma M. Albers te Gulpen.

Hoe gaarne zou ik op dit boekje een lofreden houden: de titel reeds lokt daartoe uit en aan goeden wil ontbreekt het mij allerminst! Maar het eenige, wat ik ervan zeggen kan met een oprecht gemoed, is hetzelfde, wat een jeugdig lezer mij bij teruggave, nadat hij 't werkje ter leen gehad had, toevoegde:

»Ik zou ze wel heel graag mooi willen vinden, alle verhaaltjes wel, maar ze hebben me zoo verveeld en mijn beide zusjes ook."

»Maar jongen, waarom heb je ze dan doorgelezen... je had ze me immers wel dadelijk weerom kunnen geven?"

»Ja, maar moeder zei, dat ze over het Onze Vader waren en dat we ze daarom toch lezen moesten, want dat was behoorlijk, en 't was ook niet aardig tegenover u, omdat u ze toch gegeven had, om ons een plezier te doen."

»En hoe vond moeder zelf ze dan?"

»Dat zei moeder niet, maar we mochten ze niet hardop voorlezen.. moeder kende ze al!.."

Knappe moeder, niet waar? Zulke moeders moeten de katholieke schrijvers hebben; dan zullen hun werken spoedig een herdruk noodig maken!

Intusschen heeft deze moeder van mijn vriendje aan haar kinderen een slechten en aan ons, die over dergelijke boekjes iets zeggen moeten, een goeden dienst bewezen. Wij toch weten nu in eens, hoe het komt, dat dergelijke prulletjes opnieuw het licht zien: de vlag dekt de lading!

Als Roomsch recensent durf je haast »niks as goeds" vertellen van een kinderboekje, dat in acht verhalen het schoonste aller gebeden, ons geschonken door den Zaligmaker zelf, aan de jeugd voor wil stellen. En toch!.. de censuur moest zich uitstrekken óók over taal en vorm en niet over inhoud alleen, gelukkig is dit stumpertje niet gewaarmerkt door de kerkelijke goedkeuring,... dat spreekt van zelf, aangezien deze zeer zeker haar eer hoog moet houden. Het spijt mij in gemoede, maar ik kan zulk soort werkjes niet aanprijzen, althans niet voor de jeugd. Met de inleiding begint het al... vijf woorden lees je, dan zie je staan: e e n s d a a g s; nu kijk je even, of het werkje ook een vertaling is, zij het dan ook een slechte! maar neen, niets van te vinden; Wèl voeren de verhaaltjes ons naar Zwitserland, Duitschland en andere bergstreken (en ook de naam van den schrijver wettigt dat vermoeden), maar blijkbaar moet het boekje toch voor oorspronkelijk doorgaan.

En nu de verhaaltjes zelf: elk van het zevental evenals het eerste gemaakt, om te kunnen dienen bij de over-

eenkomstige woorden uit het Gebed des Heeren... een loffelijk doel, maar slechts bij een paar bereikt! Het eerste kan er zoo even mee door, maar de kleine heldin is te braaf en te wijs in haar alleenspraken! een groot mensch zou moeite hebben, om in zulke benarde omstandigheden al die mooie en godvreezende woorden te bedenken en uit te spreken, en dan een kind, een verdwaald kind, het moge dan nog zoo braaf en wijs zijn!

Het tweede vertelseltje is alleen bij den aanvang heel aardig natuurlijk en dus goed gelukt; verderop stuitend van onnatuurlijkheid! Welke jongen zal ooit in oprechten spijt bittere tranen schreien over zijn eigen misstap, in casu de leelijke gewoonte van 's Heeren naam ijdel te gebruiken?... Zooals de schrijver ons op blz. 19 belieft te vertellen. Al die kinderen zeggen daar om een haverklap: God! of den Zoeten Naam. De moeder is daar met recht boos om en de vader bestraft den oudsten zoon des middags aan tafel, door hem te verbieden, hardop voor te bidden... uitstekend! nog al een paedagogische vader, dat moet gezegd worden.. maar »dat de appetijt der kinderen verdwenen was," alleen om die berispingen,.. 'k weet niet, misschien was het ook toevallig geen spekje voor 't bekje., halt! «Als het geweten iets verwijt, lijdt daar bij brave menschen zelfs de eetlust onder!" blz. 20.)

En dan is verder de tweede bede er met de haren bijgesleept; de rest van het verhaaltje heeft met het voorgaande absoluut niets te maken.

Het derde schetsje is een der minst slechte; er zit een beetje gang in en het slot vooral is pakkend. Maar van het vierde kan ik met den besten wil niet veel goeds zeggen; 't is met recht die alte Geschichte und immer bleibt sie... alt, arme kinderen die braaf en tevreden zijn en later een rijke dame met een ziek zoontje; de dame ontevreden en het zoontje ongeneeslijk; het kind sterft en de moeder wordt op slag bekeerd door de voormelde brave kleinen, van wie zij er één adopteert en voor het andere zorgt. Verder spelen die dame en die kinderen een beetje comedie, maar zij kennen hun rollen niet goed.

Tegen het vijfde heb ik de ernstige bedenking tegen het middel, waardoor op het einde de heele boel terecht komt, nl. doordat de held-doordraaier een tientje in de loterij neemt en daarmede den volgenden dag zes duizend gulden wint!... En dit boekje is verschenen na onze recente finantieele crisis! Ook wordt de moraal er niet mee gediend, dat juist dit loterij-geld den winner weer zoo belust maakt op rijk, rijk worden, al wil hij er dan bij werken ook! Een beetje gevaarlijk, op papier vooral!

Nummer zes is veel te gezocht en daardoor onnatuurlijk! Zóó doen kinderen niet, geen van allen nooit! De schrijver laat ze op die wijze handelen, wat nog al een verschil maakt!

Het zevende is werkelijk heel lief; een weinig opgeschroefd, maar niet hinderlijk; van dit lesje zei mijn kleine vriend dan ook: dàt is mooi!

't Laatste mag er ook nog wel wezen, al munt het nu niet precies uit door logischen gedachtengang, en al lijdt het, evenals alle andere een beetje aan onkinderlijkheid!

't Is jammer, dat een boekje met vrome verhaaltjes geen beter onthaal mag vinden! Maar wij bewijzen aan onze katholieke jeugd een slechten dienst, indien we dergelijke boekjes aanbevelen. Taal en stijl zijn beneden het middelmatige en de inhoud is te onbeduidend, om ze aan wie ook in handen te stellen.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

Van velerlei begeerten, door JOHANNA BREEVOORT. Uitgegeven te Amsterdam in 1907 door de firma B. v. d. Land, P. v. d. Kamp.

De titel is een puzzle, wat blijkt na lezing van de drie schetsen; het raadselachtige zit in het woord: *velerlei*.... begeerten alleen zou al moeilijk genoeg te verklaren zijn, omdat je moet zien uit te vinden, welke begeerten de schrijfster bedoelt.

Het eerste verhaal, getiteld: De eindelijke inkeer. vertelt over een jong talentvol schrijver, die dominee moest worden,.. zoo denk je bij het begin, totdat je al spoedig leest, dat hij op een kantoor zal: in den handel. Maar Johan wil dat niet: schrijver voelt hij zich en schrijven zal hij! De onmisbare stiefmoeder, den baas spelend over den traditioneel willoozen vader, de opofferende zuster, de edelmoedige vriend en het koude ongezellige kamertje, in één woord, alle décors, welke al sedert menschen heugenis veelbelovende auteurs in boeken tot roem en rijkdom gevoerd hebben, zijn hier op passende en smaakvolle wijze tot één geheel verwerkt en op het laatst bedisselt een eerbiedwaardig godsdienstleeraar alles nog ten goede, en weet den held der geschiedenis te behouden voor de goede pers. Want dat is de strijd van Johan Harders: of hij zijn talent zal gebruiken in de richting van Ibsen, v. Deyssel en hun geestverwanten, of wel, dat hij zijn kennen en kunnen in dienst van zijn protestantsch geloof zal stellen. Johan schijnt een boek geschreven te hebben, waarin het realisme een beduidende plaats kreeg en waarin de huisgenooten des geloofs het tegengestelde genieten van de voorgeschreven weldaden. Wat het is, worden we niet gewaar, maar als »nagenoeg de gansche Christelijke pers front tegen hem maakt en zijn boeken op den index stelt," dan begrijpen we, dat hij geen nieuwe uitgave van Moeder de Gans het licht deed zien. Harders komt zelf tot het besef van hetgeen er verkeerds is in zijn werk en als later de bewuste dominee een handje helpt, komt hij in het goede spoor, en blijft erin, wat méér is, dan van menigeen gezegd mag worden.

Dat de dominee wel wat veel preekt tegen den jongen schrijver en dezen met bijbelteksten en spreuken op den rechten weg helpt, is iets, wat nu eenmaal bij het ortodoksche domineeschap schijnt te behooren.... in elk geval de dominee doet in dezen wat des dominees is en bereikt er zijn doel mee. Waarom het eerste verhaal tot titel draagt: »De eindelijke inkeer" is niet zeer duide-

lijk, of de schrijfster moet ermee willen zeggen, dat de held tot inkeer komt?! doch dan is dat woord: »eindelijk” niet op zijn plaats, het wordt niet gewettigd, omdat de lezer den indruk krijgt, dat de inkeer tamelijk vlug geschiedt, wat met dat »eindelijk” vrijwel in tegenstrijd is. Maar de schrijfster is wel meer in tegenspraak met zich zelve, vooral dáár, waar de held; Johan Harders, nu eens Ibsen en Tolstoï als voorbeeld wil nemen en ons een oogenblik later aan zijn voorbereidende cathechisaties van het lidmaatschap der N. Herv. Kerk herinnert. Ibsen ontroert hem, Ibsens held, die niemand spaart, zal zijn voorbeeld worden.... hij zal ook allen en alles kunnen offeren; vrouw, kind, moeder,.... je bent blij, dat onze Johan die geen van drieën heeft, want in je huisbakken burgerlijke opvatting vindt je het eng en griezelig, dat moeders, vrouwen en kinderen tegenwoordig moeten bestaan om »krachtmenschen”, in den dood te doen triomfeeren, en daartoe geofferd moeten worden. Hoofdstuk twee begint met een definitie over een echt stemmingsdichter.

Dat is n l bij »die vóór alles wáár willende zijn, vermag door te dringen tot zijn eigen ik, die zoowel de donkere als de lichtende, de verborgen als de dagelijksche zijden van zijn innerlijk leven bespiedende, de elementen van zijn van alle dogma's vrije gevoelsleven, zijn stemmingen waarneemt en neerschrijft in zelfgeziene, zelfgevoelde taal”.... ’t Is een zin voor een taal- of stijl opgave, als je knappe studenten voor de hoofdacte onder je gehoor hebt, dan kun je eens zien, wat ze erin weten te leggen en er uit weten te halen en dan brengen je leerlingen je soms op het goeie idee! Zoo zijn er een menigte volzinnen in het eerste verhaal en eveneens talrijke uitspraken. die de schrijfster geeft, zonder ze toe te lichten of te verdedigen! o. a.: Waarheid was immers zijn allerdiepst houvast, waarheid, vrij van alle dogma” (blz. 25) Met die dogma's zitten onze andersdenkende broeders en zusters toch altijd in de knoei! Je merkt aldoor, dat zij het woord gebruiken, zonder de zaak te kennen, en dat geeft je, als Katholiek, een onbevredigd gevoel Je kunt die »velerlei begeerten” die je niet kent, vermeerderen met een enkele, die je zeer goed kent, n.l. de begeerte om er eens achter te komen, waar de schrijfster en de held nu eigenlijk heen willen. De slotwoorden zijn: Naar boven! dàt was ook zijn ideaal!” Met Shakespeare zeggen we: all's well that ends well.

Het tweede stukje: Arm zondeleven is veel vlotter geschreven, de alte und immer neue geschiedenis van een stumperig bloedarm meisje, kind eener goedige maar geheel onbeschaafde moeder, die wascht en kijft, zorgt en slooft, zichzelf en Saartje afbeult. Deze valt en verootmoedigt zich, trouwt met een weduwnaar, heeft het eerst best, daarna slecht en sterft in het ziekenhuis, nadat zij de voldoening gesmaakt heeft, haar man tot zich te zien komen, om schuld te bekennen en haar vergeving te vragen. Op geloovig Protestantsche manier gaat alles in zijn werk en al worden dan sommige dingen ook een beetje realistisch beschreven, dit is geen reden, om voor het boek te waarschuwen.

Het derde verhaal: »Op hooger plan” vertelt van een meisje, dat door haar vader bestemd wordt voor een man, dien zij niet wil, omdat haar keus al op een ander is gevallen. Na vele gewone en eenige bizondere gebeurtenissen, na een staking in de fabriek en alles, wat daarmede gewoonlijk samengaat, na lang getob en gewurm, komt het toch nog tot een gelukkig einde en het sluit met dezelfde woorden die Ohnet gebruikte voor zijn »dokter Rameau” n.l. »de godloochenaar (hier: »Anders”) bad”.

De strijd aan de stembus in 1905 wordt bij dit »hooger plan” ook nog op de planken gebracht en de schrijfster geeft vrij uitvoerig aan, hoe de christelijke partijmannen te moede zijn, wanneer zij vernemen, dat de regeering »om” is. Op een Katholiek maakt de tale Kanaäns altijd een eigenaardigen indruk, ook de vreemdsoortige manier van bijbelwoorden te gebruiken en toe te passen, maar afgescheiden daarvan kan een volwassene het boek gerust lezen. Voor den uitleg van den titel houd ik mij steeds aanbevolen.

Zutphen, Febr. '08. C. J. F. VETTER.

Wetenschappelijke Recencies uit Tijdschriften.

Sievers, W.: Allgemeine Länderkunde. (Kleine Ausgabe.) Band I. 500 blz. Leipzig en Weenen, 1907. 10 mk.
Deze kleinere uitgave, zeer geschikt voor leeraren, die zich niet uitsluitend aan de geografie kunnen wijden, en de grootere daarom minder wenschelijk vinden. — Peterm. Mitt. 1908 lit. 3 en Geogr. Zeitschr. 1908, p. 55.

Lemke, H.: Reisen des Venezianers Marco Polo im 13 Jahrhundert.
Dit is de eerste band uit de »Bibliothek Wertvoller Memoiren” (uitgegeven door Ernst Schultze) De Engelsche bewerking van Henry Yule was voortreffelijk maar duur. Deze Duitsche bewerking weet bovendien te profiteeren van de nieuwste ontdekkingen in Centraal Azië en geeft daarom goede commentaren. — Geogr. Zeitschr. 1908, p. 53. (A. Kretschmer.)

Hassert, K.: Die Städte, geografisch betrachtet 143 blz. 21 afb. Leipzig 1807 1.25 mk.
Een populaire, voor geografen nuttige lectuur. — Geogr. Zeitschr. 1908, p. 120. (Sieger)

Rasmussen, Knud: Neue Menschen. Ein Jahr bei den Nachbarn des Nordpols. (Autorisierte Uebersetzung von E. Röhr.) 200 blz. Bonn, 1907. 3.50 mk.
Een interessant werk over de zoo eenzaam in het hooge noorden van Groenland wonende Etah-Eskimo's. — Geogr. Zeitschr. 1908, p. 125. (E. Mogk.)

Löwl, F.: Geologie 332 blz., 226 fig. Leipzig en Weenen, 1906. 11.60 mk.
Deze geologie, het elfde deel van Klar's Erdkunde, is speciaal geschreven voor geografen en als zoodanig te recommandeeren. — Geogr. Zeitschr 1908, p. 119.

Hann, J.: Lehrbuch dor Meteorologie. (2te Aufl.) Leipzig. 1906. 24 mk
Dat de eerste uitgave zoo ras door een tweede gevolgd is, bewijst wel dat het degelijke werk ingang vond. — Geogr. Zeitschr. 1908, p. 54. (Meinardus.)

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 2—3. **Februari—Maart 1908.**

De Vlaschaard, door STIJN STREUVELS. L. J. Veen, Amsterdam.

Men noeme Streuvels een realist, en neme dat woord dan niet in de vulgaire of verdacht klinkende beteekenis, waarmee zooveel slechte en vieze fotografenhandigheid verdedigd wordt, maar als het streven om de waarheid van het bestaande in schoonheid om te scheppen, naar het voorschrift van Vondel:

Natuur bestelle alle eeuwen zelf haar voorbeeld,

men bewere met de Ridder dat hij de natuur idealiseert, of met Vermeylen: Steuvels wil de dingen weergeven, zooals ze zijn, maar zijn taal geeft ze zooals ze gezien zijn door hem, men spreke met Cuppens van een *tableau eh actions* of liever met Verriest van *een bloei*: —

ik heb er vrede mee, en geloof gaarne, dat al die uitspraken een deel van Streuvels werk benaderen, en een der vele krachten, van zijn geweldig kunstvermogen aanwijzen, dat al deze theorieën uit zijn boeken te bewijzen zijn, zoo men mij maar vrijheid laat, om doof en blind en gesloten te blijven voor die welsprekende leeraars, als Streuvels bij mijn binnenkomt en zelf het woord neemt.

Want dan vergeet ik al wat van hem gezegd wordt, dan vergeet ik wat hij zelf beweerde over zijn kunst: „Onder aandrang van Jordaens tracht ik te ontrollen, die majestatische schilderijen der natuur, die dezen verontsterfelijken. Lijk Breugel geluk ik er soms in mijn personen in te blazen den luim en den spot, welke den genialen schilder kenteekenen. Ik voel dat, beinvloed door van Eyck en Memlinck ik eens een werk zal voortbrengen, dat door de kritiek zal bestempeld worden als „mystisch". Ik ondervind, dat de geest, welke die oude meesters bezielde, de geest is van mijn volk. *Ik zelf ben als schrijver het voortbrengsel van dat volk, van dat Vlaamsche ras*

Ik vond dat zoo juist gezegd indertijd, omdat het ongeveer als een vage overtuiging in mij leefde, zonder ooit tot scherpe formule te zijn gekristalleerd, maar ik vergeet ook dát voor de melodie en het rythme van zijn kunst. Ik denk aan vergelijking noch formuleering, ik zit gespannen te luisteren en houd den adem in om het verhaal niet te storen, en bedwing armen en beenen als een kind, dat naar sprookjes luistert, ik begin te zien, te hooren, te ruiken, te gevoelen, wat niet meer verhaald wordt, maar als werkelijkheid om mij leeft, en lang nadat die stem is weggestorven, ontwaak ik uit den tooverdroom, en zingen in mij door als verre melodieën, de schoone herinneringen eener heerlijke ontroering.

En dat wordt bij elk werk sterker en heftiger, omdat het werk van Streuvels toeneemt in soberheid, in ingetogen zelfbeheersching, in reinheid en zwaargespierde kracht.

Nu weer in dien Vlaschaard, dien wonderen Vlaschaard. Dat is niet de viering van een oogstfeest of het stevig bedrijf van een groep landbewerkers, niet de uitgezongen vreugde over stille dorpsbedrijven of de aandachtige uitbeelding van door velen onbegrepen volksfiguren, noch ook de almacht der Augustuszon, één geweld van laaiend vuur en schellen glans, of de pastorale van een godsdienstig landfeest, — 't is de heerlijkheid van de jaargetijden bij elkander, de lyriek van de pracht der seisoenen, het epos van het grootsche werk der wisselende elementen Hier hangen de grauwe voorjaarsluchten uitgespannen als een sombere dreiging van verwoesting en onvruchtbaarheid, hier kampen Maartsche buien met de jonge kracht der lentezon, en volgt het blakerend zonneweer op ontij en aftrekkend geweld, tot de donder neerdavert en de velden verwoest, doch ook weer wijken moet en deinzen voor nieuwe zegening en rijpheid brengende tijden.

Die kamp van zomerzekerheid en aanjachtende wolken, de neerkolkende regenoverdaad en gierende windjachten doen het groote werk op het wachtende land, dat openligt onder den hemelkoepel, en bewerkt door menschelijke nijverheid en dagelijksche inspanning, toch zijn voltooiing wacht en zijn heil van den oppersten arbeid der seisoenen. Het lag gestorven onder het lijkkleed der voorjaarsgrauwte maar het verrees bij de eerste schemering van helder weer. En in plaats van een somberheid van kleurlooze verschrikking bleek het eindelijk weer de groote vruchtbare vallei, met ginds en verder en overal roodgedaakte boerenhofsteden en verwijderde dorpen, de kloeke torens aan de kimmen. Daartusschen lag het heerlijke bouwland, wachtend op de ploegen de schoor-stappen der paarden, kleurden reeds de weiden, en ontlook het eerste leven aan de ijl-uitschietende boomen. De eenzaamheid wemelde weldra van noeste werkers en helderlachende vrouwen, van hotsend gespan en voortgedreven kudden. Langsaam aan is alles bebloesemd en begroeid, geurt de belofte van weligen oogst, schatert het kleurengeweld onder de gouden kracht der blijde zon of duikt in doffen deemoed voor den ruischenden val van zwoele regenvlagen. Als beheerscher van veld en volk, één met de grootsche natuur, staat in den groei en de arbeidsbeweging de boer Vermeulen. Stevig werker, kloek verzinner, scherpzinnig berekenaar, houdt hij van alle bedrijf de teugels, dwingt alles naar zijn onverzettelijken wil en lang overwogen goeddunken. Hij is de koning zijner landerijen, de drijfkracht van zijn volk, de alleenheerscher over huisgezin en hoeve. Hij gevoelt zijn overmacht en wijsheid en durft tegen goeden raad en eerlijk voorstel in, verkeerd handelen met opzet, om niet den schijn van volgzaamheid aan te nemen.

Onder de boeren geniet hij grooten roep door kennis en welslagen, door zijn volk wordt hij gevreesd, door zijn zoon aangestaard als een, die alle wetenschap en alle kennis ter beschikking heeft. Maar die zoon Louis wordt groot en voelt zijn krachten stijgen, en vindt andere, soms betere wijsheid, dan door zijn vader met ongenaakbare voornaamheid verkondigd. In hem ontwikkelen zich de raseigenschappen die den vader tot heerscher en gebieder stempelden. Met schrik staart de oude Vermeulen naar den groeienden mededinger, gereed om den scepter over te nemen uit zijn vuisten, die toch eens hun kracht verliezen zullen. Met schrik bespeurt hij die nieuwe macht en hoort hij de jonge kennis oordeelen, en hij zal den gehaten mededinger uit zijn baan dringen, als is hij zijn eigen vleesch en bloed. Met een deel zijner opgespaarde schijven koopt hij een boerderij waar de gehate mededinger een nieuw koninkrijk scheppen mag, en zint op een huwelijk voor Louis, die daar nog niet aan denken wil, doch een stille vrijage doormaakt met Schellebelle, de lachende daghuurster. Beider gedachten gaan in fladderende onbestemdheid niet verder dan de vreugde der vlaschslijting, hun liefde steeg nog niet tot hartstocht, maar gekt en lacht, en zal haar hoogtij vieren op het oogstfeest van dien wonderen akker, den Vlaschaard, waaromheen alle werk en leven kringt, als om het pronkstuk van heel een jaar slovens.

De koppigheid van den boer heeft zijn glorie, den besten Vlaschaard te bezitten, voor dit jaar vernield, zijn dwarsdrijverij dreigt ook het oogstfeest te bederven, maar dan verzet zich de jonge kracht tegen het allerhoogste bevel, het ongehoorde, het door den boer niet mogelijk geachte gebeurt, de vlaschfooi gaat door, en Vermeulen betrapt zijn zoon bij het landelijke spel met Schellebelle in zijn arm, en straft, als een patriarch, slaat als een dwingeland zijn zoon neer met één nijdigen streek van zijn mispelaar.

Hoe de wroeging hem aangrijpt, hoe hij wankelend tusschen trots en vaderliefde, neerzit aan den stillen haard, door allen gemeden, terwijl in zijn eigen vertrek Louis met den dood worstelt, hoe hij angstig afspiedt de doeningen die allen dringen om den stervenden zoon, hoe hij tot het besef komt, na vreeselijke uren, dat ze toch niet helpen kon, deze daad van patriarchaal geweld, maar dat hij het graf naderend, toch zijn heerschappij zal moeten afstaan, hoe hij eindelijk zijn knie buigt als het Allerheiligste zijn woning binnen komt, en dan bij het bed van zijn zoon sluipt om zijn post van verpleger te betrekken en zijn heerschappij af te staan, en zich te vernederen voor zijn vrouw, — dat wordt met ingetogen en beheerschte kunst uitgebeeld en met strenge kennis maar ook alles doordringende intuitie gegeven, en moet onder de beste bladzijden onzer hedendaagsche litteratuur gerekend worden.

't Is zoo'n groote vreugde, te kunnen vaststellen dat het wondere samenstel van godsdienstige gevoelens, menschelijke zwakheid, onbeheerschte kracht waardoor die buitenlieden den meesten psychologen een raadsel schijnen, voor Streuvels hoe langer hoe meer, helderheid en ontsluierd geheim worden.

Zag hij eerst soms alleen den ruwen buitenkant of hun ongetemd bedrijf, nu geeft hij ze zooals ze elk aandachtigen en geduldigen beschouwer blijken te zijn, en ze staan even ver van de Watteaufiguren of uitzonderlijke braafdoeners van bloedlooze verhalen als ze verheven zijn boven de lasterlijke schilderingen van Zola of Quérido, of tientallen zwakke epigonen dezer volkomen onbevoegden om normale boerenmenschen af te beelden.

Een enkele aanhaling. Na langen strijd heeft Vermeulen eindelijk zijn plaats aan het ziekbed ingenomen, en wijdt zijn dagen en nachten aan de verpleging van den zoon, het slachtoffer van zijn heerschzucht nu nog slechts een ongelukkig, stervend kind: blz. 327.

In de stilte van de eenzame namiddagen, dat Vermeulen niets hoorde van de buitenwereld, naderde hij soms het bed, trok het behangsel weg en stond uren lang verslagen op dat doodswezen te staren. Louis.... hij geleek dezelfde niet meer; 't was Louis niet gelijk hij liep over 't hof: met de drieschtigheid en 't geweld in zijn wezen; hier

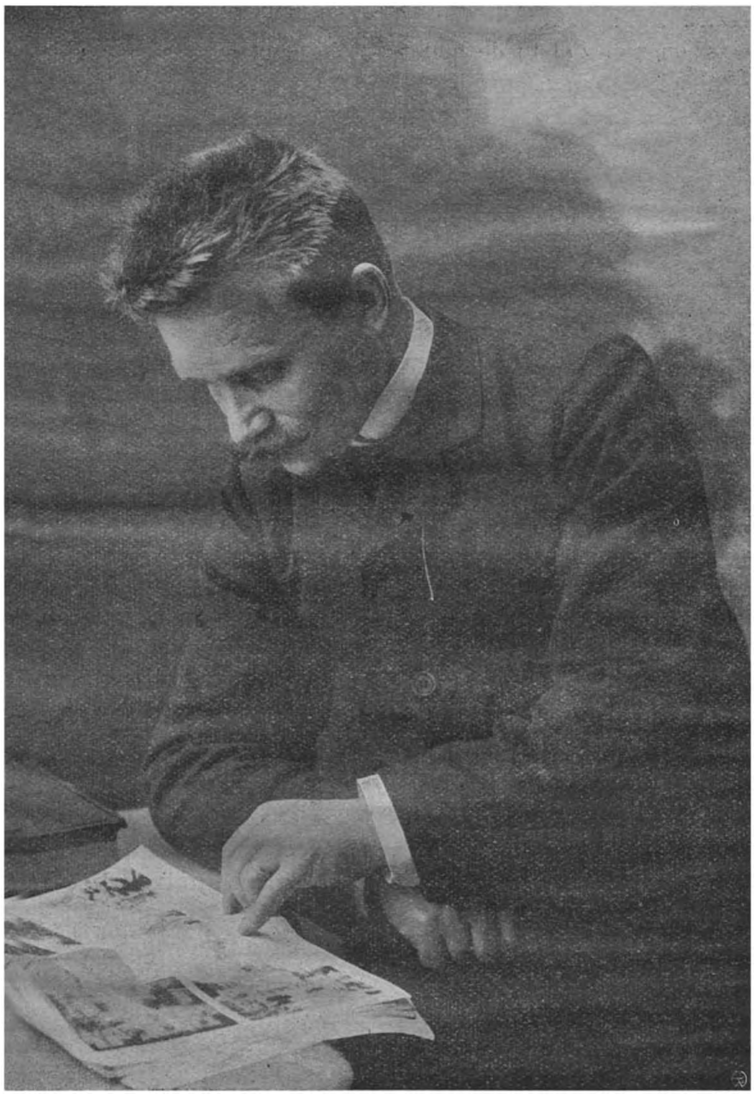

STIJN STREUVELS.

lag hij nu, en zijn trekken waren kalm met een bleekheid over het gelaat, met de oogen geloken als in stille aandacht en een zachten monkel als een zweem van zaligheid om den mond, gelijk iemand die verslonden is en in de vervoering van een gelukkigen droom. Vermeulen bleef staan vol bewondering, vol eerbied, met een ingehouden vrees bevangen, en vroeg zich zelf: of zijn zoon misschien vertrokken was en zijn ziel in de andere wereld reeds was opgenomen.... Dan dacht hij plots aan de plekke van achter in den hals waar de jongen geschonden en geblutst was en waar de lijklakens gezogen hadden en het vergruuwde den boer. Hij doopte de pluim in 't fleschje en laafde de bleeke lippen van zijn jongen. Noch nooit had Vermeulen iets verricht met zulke wijding en voorzichtigheid; de groote werken in 't open veld, waar de wolkengevaarten, groot als werelddeelen, hoog boven zijn hoofd heenrolden, waar hij stond voor het aanschijn van heel de streek met 't geen hij verrichtend was, dat scheen hem maar kinderspel bij 't geen hij hier doen mocht. Dan zette hij zich weer in dezelfde vreesachtige afwachting te luisteren in de groote stilte.

Alzoo gebeurde het dat hij in de keuken de stemme verstond van den ouden Poortere, de werkman die doende was tegen de vrouw en het doorschudde hem als een plotse beroerte toen hij de vrouw hoorde zeggen: ja, vraag het aan den boer....

Vermeulen hield den adem in en bleef zitten met de oogen op de deur en de vrees in de herte.

En waarachtig de deur van de kamer ging voorzichtig open en Poortere verscheen in de opening.

De oude werkman stond er als een schamele duts, barvoets met zijn versleten broek aangekoordeld en zijn hemd met de borst open; met de bloote armen neerhangend langs zijn mager lijf, en de knokige handen verbald, — de oude werkman stond verlegen tegenover den boer hier in 't binnenste van de woning bij 't bed van den getroffen zoon. Hij stond, en 't geen hij zeggen wilde bleef dobbeltongend in den mond en hij durfde geen voet naadren in die kamer waar 't stil was als in een heiligdom.

Vermeulen bezag hem en hij ook zegde geen woord, Eindelijk waagde de man het om een reden te geven aan zijn stout binnenkomen.

— Boer, zegde hij stil, ze zenden mij vragen, 't volk, wat er te doen is vandaag?..

Vermeulen zweeg.

— 't Is nu zes dagen dat 't droogt, vervolgde Poortere, zouên we niet voortdoen aan 't vlasch?

Vermeulen roerde niet, maar er sprongen twee dikke tranen uit zijn oogen en zijn kaakbeenderen beten toe, zoodat zijn tanden hoorbaar opeenknarsten.

Zijn oude, afgeleefde, arme knecht stond daar met de woorden verkropt in de keel, te weioogen. Vermeulen was opgeschrikt bij die plotse vraag — heel het landschap lag met een zwong, in den zonneschijn bloot voor zijn oogen — maar op dienzelfden stond overviel hem de groote moedeloosheid, een nevel spreidde als een aschvlaag rondom hem; de grenzelooze wanhoop die op hem woog kon hij niet overkijken en een gevoel van onmacht dat hij nooit gekend had drukte hem. Nu lag de verlegenheid op zijn wezen en de onmondigheid was te zien in zijne verdwaasde oogen. Hij dubde, zijn heer begon te knikken. Hij deed een gebaar van hulpeloos smeeken naar den knecht, hij schudde den grooten kop en hij deed als iemand die geusde vraagt en eindelijk snikte hij het uit: Poortere 'k en kan hier... niet weg jongen! Doe maar.... 't is al wel, 'k en weet het niet.

Poortere stond beschaamd met verlegen blik en de dikke tranen bolden over zijn wangen en tikten op den grond vóór zijn bloote voeten: zijn lippen beefden, maar er kwam geen geluid naar boven; in de keuken was men luide aan het snikken — ineens brak de wanhoop en vertwijfeling los door heel het huis Vermeulen hoorde het huilen en snikken 't werd hem duister voor de oogen en hij voelde het breken in zijn binneste. Hij duwde zijn wezen in de dekens aan 't voeteinde van 't bed en bij elken ademtrek snorkte en grolde hij vreeselijk. Nu eerst liet hij dweers door zijn verdriet uitstroomen.

Dat schoone leven dat den jongen te wachten stond! 't Was het herdoen, het voortzetten van zijn eigen bestaan.... dat was geschonden, vermooscht. Hij zelf moest sterven.... hij was aan de beurt. Maar de jongen was het leven nog maar ingetorden.... hij had het zoo noodig te leven! dat gedacht pijnde hem nu ineens en hij doorvoelde er de jammerlijkheid van de wreede daad die hij bedreven had.

Dan voelde hij eene hand op zijn schouder en als hij opkeek stond Barbele bij hem; zij ook weende maar haar wezen was kalm en haar oogen keken den boer goedhertig aan. — God moet ons

STIJN STREUVELS EN HUGO VERRIEST.

helpen, zei de vrouw en de kalme gelatenheid en 't stil vertrouwen was te zien in hare oogen. Het pakte hem en zonder bezinning, of haperen, in den eersten drang van zijn gemoed, had hij hare hand gevat en duwde ze in zijn zware hand.

Barbele, smeekte hij, Barbele dat hij toch mocht genezen ! !"

De geschiedenis van dezen landman en zijn zoon, kampend om levensrecht en heerschappij in den onverzettelijken voortgang der natuurkrachten, is niet de angstige weergave van een lang bekeken en met allerlei kleinmiddelen neergeborstelden boer, maar de uitbeelding met groote en ontroerende meesterstreken van het leven en lijden der krachtige bevolking op het land, dat in zijn vreugde en droefheid één met de seisoenen om hen heen, het mysterie van het leven doormaakt met onbewuste tragische schoonheid En wij staren met eerbied naar den man, die zonder jacht op volksgunst, in allen eenvoud geeft van zijn grooten adeldom, en rustig voortwerkt zonder zijn krachten te overspannen, tot dingen waartoe zijn groote gaven niet gegeven zijn, en zoo, naar wij hopen, bereiken zal de hoogten van waar een kunstenaar zijn tijd beheerschen kan, en werken voor de eeuwigheid.

J. M. J. KNAAPEN.

Stijn Streuvels zijn leven zijn werken. door André de Ridder. 2e vermeerderde en omgewerkte druk. Amsterdam, L. J. Veen.

In vijf hoofdstukken: de Man en zijn Midden, — Evolutie en Levensopvatting, — de Letterkundige en zijn Kunst, — Streuvels en de Vlaamsche kunst, — tracht André de Ridder het volle licht te werpen op den veel bewonderden Vlaming en diens werk.

Natuurlijk is hij er niet in geslaagd om een eindoordeel over Streuvels uit te spreken, om de eenvoudige rede, dat een niet aan te tasten waardeering van den steeds krachtiger wordenden meester niet is neer te schrijven, voor hij aan de voleindiging zijner taak gekomen is; zelfs kan men geen vollen vrede hebben, met wat hij over de verschenen boeken en over de ideeën, daarin neergelegd, te beweren heeft, maar toch is het de moeite wel waard dezen bewonderaar te aanhooren. Hij heeft zoo eerbiedig en aandachtig het werk van Streuvels bestudeerd, zoo veel met den schrijver zelf gesproken, zoo aandachtig diens doening gadegeslagen, dat hij ons werkelijk behulpzaam zijn kan om tot een zuiverder genot van diens kunst en een juister begrip dezer zeer bijzondere persoonlijkheid te geraken. R.

STIJN STREUVELS.

Frohnmeyer's Bijbelsche Aardrijkskunde, naar de twaalfde Duitsche uitgave opnieuw bewerkt door H. VAN ZUYLEN, Hoofd Chr. School te Hattem. Met 21 platen en 4 kaartjes. Zwolle, La Rivière en Voorhoeve, z. j. (het *Woord Vooraf* is van Aug. 1907); IV + 256 bl. kl. 8°, f. 1.90; in linnen band: f 2.35.

„Deze *tweede druk* van Frohnmeyer's handboek mag inderdaad een verbeterde uitgave heeten. Verschillende platen zijn aan het werk toegevoegd, waardoor het mogelijk is zich een helderder beeld te vormen van het behandelde. Bovendien heeft DR. A. NOORDTZIJ te Kampen de vriendelijkheid gehad nauwkeurig de juiste uitspraak der eigennamen op te geven. Daarbij zij opgemerkt, dat *sj* moet worden uitgesproken als de Duitsche *sch*, en *dsj* als *dsch* in het Duitsch. Waar de Staten-vertaling aanleiding zou kunnen geven tot eenige onduidelijkheid, heeft hij de teksten in nieuwe vertaling gegeven.

„De beide kaartjes van Palestina, die in den eersten druk voorkwamen, zijn weggelaten, omdat betere kaarten voor geringen prijs te verkrijgen zijn".

Aldus de Nederlandsche bewerker. En zonder onbescheiden te zijn had hij van het boek meer goeds mogen zeggen. Het is rijk van inhoud en over het algemeen zeker wetenschappelijk betrouwbaar. Het behandelt niet enkel Palestina aan de beide zijden van den Jordaan (bl. 4—162) maar alwat verder tot de aardrijkskunde van den protestantschen Bijbel behoort: de noordelijke deelen van Syrië (—177), Egypte (—186), het schiereiland Sinai en Arabië (—213): de landen van het gebied van Euphraat en Tigris, met Armenië, Assyrië, Babylonië, Medië en Perzië (—230); Klein-Azië (—240), het grieksche zendingsveld van Paulus (—243), en zijn reisweg te zee en te land van Caesarea naar Rome (—245), om te sluiten met eene verklarende lijst van Arabische woorden en een alphabetisch register (—256).

Hoe oud juist de hier gevolgde twaalfde Duitsche uitgave is, kunnen we niet raden. De *Geographie des alten Palästina* van prof. F. BUHL (1896) wordt (bl. 3) als „een uitstekend handboek" vermeld, — doch van nauwkeurige studie van dit werk getuigt het niet, wat we bl. 5, zonder eenigen zweem van twijfel, hooren beweren: dat de noordergrens van het Beloofde Land (Num. 34, 3—10) „den Libanon nog insluit". Voor de bewering zelf pleit ook niet, dat in die onderstelling „de hier genoemde plaatsen niet meer met zekerheid zijn aan te wijzen," zoodat ze dan ook, met uitzondering van Ribla (bl. 176) verder geheel onvermeld blijven. Sinds schrijver dezes in 1895 (*Rev. bibl.*, bl. 23—36) deze grenslijn ten Z. van den Libanon en den grooten Hermon meende te mogen vastleggen, heeft deze meening van vele zijden bevestiging en — wat de hoofdzaak betreft — nergens, voor zoover we weten, rechtstreeksche bestrijding ontmoet. En zoo zijn er meer plaatsen die in de laatste jaren met genoegzame zekerheid zijn aangewezen, doch in onze „Aardrijkskunde" niet vermeld worden. Wij noemen de vaderstad van Elias „den Thesbiet" (*el-Istib*) en Phunon (Num. 33, 42 v., *Fenân*). In dit opzicht schijnt ons de onlangs verschenen *Atlas Biblicus* van M. HAGEN beter op de hoogte van zijn tijd.

Dat Schrijver spaarzaam is met mededeelingen omtrent het wetenschappelijk onderzoek in Palestina en den tegenwoordigen toestand van het land, is zeer begrijpelijk. Ook dat van de inrichtingen van onderwijs en liefdadigheid en christelijken zendingsarbeid de protestantsche sterk op den voorgrond treden. Doch des te meer bevreemdt het, dat zelfs de Duitsch-evangelische „Erlöserkirche" te Jerusalem nog niet vermeld wordt. Naast de Duitsche en Engelsche vereenigingen voor wetenschappelijke navorsching in Palestina mocht men verwachten de Russische vermeld te vinden, alsmede het „Deutsches Evangelisches Archäologisches Institut" te Jerusalem, — om niet te spreken van eene nog oudere Amerikaansche instelling van denzelfden aard, en van de „Ecole pratique d'études bibliques" der Dominicanen, die reeds van 1890 dagteekent. En waar de opgravingen van DR. GUTHE te Jerusalem in 1881 vermeld worden, diende ook wel een enkel woord gezegd over die van FLINDERS PETRIE, BLISS en MACALISTER op zeven verschillende plaatsen van Judaea en met name in het oude Gezer — eene plaats, die in ons boekje niet genoemd wordt, — over die van SCHUMACHER te Megiddo en van SELLIN te Thanac (*Täanách*, bl. 146), — afgezien nog van den onderzoekingsarbeid van het jaar 1907 in de synagogeruïnen in Galilaea, alsmede te Jericho en Samaria, en van de pas verschenen werken van DR. MUSIL over Moab en Edom. Kortom, in deze *bijzaken* is het werk niet bijgehouden. Zoo wordt ook de spoorwegverbinding tusschen Haifa en Damascus, die DR. A. KUIJPER in December 1905 „nog niet voltooid" maar toch reeds bruikbaar vond, bl. 145 nog slechts als een toekomstige mogelijkheid voorgesteld.

Het protestantsch karakter van het werk brengt mede, dat plaatsen, alleen in de deuterocanonische boeken vermeld — zooals het Thisbe van Tobias, Bethulia en andere plaatsen uit *Judith* en de *Machabaeërboeken* — op een enkele uitzondering na (bl. 125), stilzwijgend zijn voorbijgegaan. Zelfs waar Schrijver (bl. 156) de bron Doek op zijn weg vindt, vermeldt hij niet, dat ze den naam van de sterkte Doch (I *Mach.* 16, 15) bewaart. Doch gelukkig zijn deze namen niet zeer talrijk. En op volledigheid — met name omtrent plaatsen, waarvan de ligging nog twijfelachtig is — maakt hij overigens zeer wijselijk geen aanspraak.

Daar blijft natuurlijk ook wel een en ander over, waaromtrent men op goede gronden met Schrijver in meening kan verschillen, — maar o. i. toch betrekkelijk weinig. En dan meestal slechts in dien zin, dat men tegenover een „waarschijnlijk" een ander „waarschijnlijk" of hoogstens een „waarschijnlijker" kan plaatsen, dat eigenlijk het eerste niet opheft. We noemen bijv. Ramathaim-Sophim en Arimathaea (bl. 135). Ook het Emmaus der paaschgeschiedenis (bl. 88 staat de schrijffout: pinkstergeschiedenis). *Amwâs* (bl. 88, 124 v.) schijnt ons niet zoo beslist te verwerpen, en ook voor *El-Qobeibe*, door Schrijver niet eens genoemd, is minstens zooveel te zeggen als voor „Kalônije" (bl. 133). Voor „het Emmaus van Jozefus" bij Tiberias (bl. 151) is „Ammathus" te lezen. Omtrent de overlevering die den Tabor voor den berg der gedaanteverwisseling houdt kunnen we naar KUYPER's *Om de Oude Wereldzee* I, bl. 464—471, verwijzen. De spreekwoordelijke uitdrukking in III (I) *Kon.* 8, 65 en elders (bl. 176) luidt niet: „Van Hamath tot de rivier van Egypte", maar: Van den ingang of den weg naar... *(Luther:* von der Grenze Hemath), — waarmede hoogst waarschijnlijk de zuidelijke toegang naar de vlakte van Coele-Syrië, tusschen den Libanon en den Hermon, bij het bl. 150 vermelde Abil, bedoeld is. Dat de berg Serbal „in den vroegsten Christelijken tijd voor den Horeb-Sinaï gold" (bl. 195), kan men zeer beslist tegenspreken. Vgl. mijn *Van den Sinai,* bl. 27 v.

Veel zorg is blijkbaar besteed aan de juiste teruggave zoowel der oude Hebreeuwsche als der tegenwoordige Arabische eigennamen. En we erkennen gaarne, dat het werk in dit opzicht hoog staat. Hoe moeilijk het intusschen is, zich in dit punt gelijk te blijven, leert bijv. eene vergelijking van *bēth* (huis, bl. 246) met *Beit-Iskahil* (bl. 45) en *Bēt-Lahm* (130), of van *sjeich* (o.a. hoofdman, bl. 246) met *Sjeiks* (mv., bl. 37) en *Sjēch Barkān* (bl. 53). — Voor de Arabische letter die de Duitschers door *dsch* omschrijven, zouden wij liever *dzj* dan *dsj* gebruiken. Zelfs tegen *zj* zouden we geen bezwaar zien, want in Palestina en Syrië hoort men feitelijk meer de Fransche dan de Engelsche *j*. In *tell el-Masjoetah* (bl. 183) schijnt — in vergelijking met de elders gevolgde schrijfwijze — de *h* overtollig, en moet zeker de *sj* door *sch* vervangen. De Duitsche *sch* beantwoordt hier bij uitzondering aan twee Arabische medeklinkers: *s* + *ch*. — Bl. 29, regel 4 van beneden is i. pl. v. „westzijde": *oostzijde* te lezen. In de lijst van Arabische woorden, bl. 246, is het teeken op de *e* van *birkĕ* (vijver) en *chirbĕ* (ruïne) een vreemd raadsel, — te meer wijl het ook hier bij de andere woorden van denzelfden uitgang ontbreekt. *Bir* zou ik ook liever door *put* dan door *regenbak* vertalen. Het wordt gebruikt zoowel voor een welput als een regenput (citerne), in de eerste beteekenis o.a. voor den zeer diepen „Put van Jacob", hier (bl. 141): „de Jacobsbron", gelijk ook bl. 135 *Bīrĕ* door „bron[nen]" vertaald wordt (misschien naar een Duitsch *Brunnen* ?).

Zoo zou over „puntjes op de *i*'s" nog heel wat te kibbelen zijn. Zelfs in letterlijken zin: bij *Haïfa, Caïro, Sinaï,* — en bij *wâdi esj-Sjair* (bl. 50). Doch 't is al wel.

Met de platen en kaartjes kan men tevreden zijn. Het register is eene uitstekende toegift. Geheel volledig is het echter niet. Men mist er bijv. de beide Bethlehem's.

Alles te zamen genomen stemmen wij gaarne in met den wensch van den bewerker: „Moge dit werk in zijn nieuw gewaad een bijdrage zijn tot recht verstand en dieper inzicht in de Heilige Schrift, waartoe den lezer met aandrang wordt aangeraden *alle aangegeven Bijbelplaatsen op te slaan.*"

J. P. VAN KASTEREN, S. J.

Levensvragen. Serie I n. 1 en 4. Serie II n. 3. Baarn. Hollandia-Drukkerij.

Religie en Wetenschap, door H. DE HARTOG.

Kan men Christen zijn zonder de Godheid van Christus te belijden, door W. MALLINCKROTH.

Waarom wij aan persoonlijke onsterfelijkheid gelooven, door P. B. WESTERDIJK.

Hoe ongaarne men er ook toe overgaat, iets af te keuren, wat ons welwillend ter recensie wordt aangeboden, toch blijft het plicht, onverbiddelijke plicht, onze lezers te waarschuwen voor elk gevaar,

dat hen van uit de boekenwereld dreigt. Helaas, hoe dikwijls dringt die plicht zich gebiedend aan ons op!

Is dit ook hier het geval?

Het eerste der boven aangehaalde boekjes: *Religie en Wetenschap* is eene studie van Dr. H. de Hartog.

Een gezond dogmatisme, den mensch van nature eigen, waardoor hij in sommige gevallen met besliste zekerheid onmiddellijk vermag te weten, wat buiten hem in werkelijkheid omgaat, wordt hier naief realisme genoemd. Het Neokantianisme krijgt den naam van idealisme. Noch het eene, noch het andere kan S. behagen. Hij voor zich schijnt het te houden met het transcendentaal realisme, dat van uit de wereld des bewustzijns besluit tot het bestaan en den samenhang der wereld buiten dat bewustzijn.

Wanneer onze lezers vernemen, dat Dr. de Hartog onder de groote philosofen een Hegel en een Von Hartmann in het eerste gelid rangschikt, dat hij in Schopenhauer den man ziet, „wiens zware woorden duidelijker moesten vernomen worden in onzen tijd," dan zullen ze al heel gemakkelijk te overtuigen zijn, dat het gebouw, hetwelk hier werd opgetrokken, met hoeveel zorg dit dan ook geschiedde, op zanderigen grondslag staat en als een kaartenhuis in elkaar moet zakken. Poover is dan ook de omschrijving van het geloof als „de sprong van ons innigst streven, ons diepste *willen* uit eigen centrum in de liefdewateren van den Eeuwige." Vaag de aanduiding der relatie tusschen religie en wetenschap: „De wetenschap theoretisch, de religie practisch, ziedaar met een enkel woord de verhouding tusschen deze beide aangegeven. De religie als practische levens-openbaring en de wetenschap als de vrucht van theoretisch eenheidsbesef zijn correlata."

Neen, dan is elk onzer lezers heel wat beter gewaarborgd, als hij zich uit eigen volle en redelijke overtuiging vasthoudt aan de uitspraak van het vaticaansch concilie; want dan is het geloof voor hem geenszins 'n sprong in de wateren maar dan staat het hem onomstootbaar vast met eene absolute, strikte en objectieve zekerheid, dat het ons verstand is, hetwelk ons aantoont den grondslag des geloofs, maar dat het geloof ook wederkeerig onze rede voor menige dwaling behoedt. En dan zal hij er nooit toe komen de treurige woorden te onderschrijven van Dr. de Hartog: „Is de personencultus abstracte afgoderij, het deisme zelf is in den grond der zaak de dood voor alle religie. Een God, die vermoedelijk als Vader boven den sterrenhemel woont, is geen God, met Wien men in innig levenscontact staat. Hij is als wonend achter een muur voor ons en hoogstens kunnen wij Hem eeren, omstuwd van Cherubs."

Serie II n. 3: *Kan men Christen zijn zonder de Godheid van Christus te belijden?* is door W. Mallinckrodt afgeluisterd geworden van Harnack en Ritschl. De bewijsvoering tot staving van het bevestigend antwoord op die vraag bevat meer omhaal van woorden dan kracht van beteekenis.

Niet alleen de namen van God en Zone Gods is voor den geloovigen Christen de grond, waarop Jezus' Godheid steunt. Maar als hij op zoo menige bladzijde der Schriftuur ziet, met wat kracht en klem de Zaligmaker voor zich vordert de erkenning van Zijn goddelijke natuur en Zijne goddelijke eigenschappen; als hij leest, hoe Jezus voor zich opeischt een goddelijk huldebetoon en dat ook ontvangt van den Vader; als hij nagaat, hoe Christus zich zulke werken toeschrijft en die uit eigen kracht verricht, als alleen der Godheid eigen zijn, als hij Hem eindelijk Zijne eigen wonderteekenen tot staving dier Godheid hoort aanhalen, dan blijft hem met dat complex van gegevens niets anders over dan met volle overtuiging uit te roepen: „Die man was òf God, òf een bedrieger." Treurig is het dan ook de wanhopige pogingen aan te zien van den hoogleeraar, waar hij *zijnen* Christus niet alleen tracht te maken tot een mensch van bijzondere begaafdheid en heiligheid maar den Heiland daarenboven tracht te begiftigen — met uitsluiting der Godheid wel te verstaan — met een „hoogere goddelijke natuur."

Roept ons reeds menige plaats uit deze twee boekjes veel in 't geheugen terug van hetgeen we in de laatste dagen van het modernisme onder oogen kregen, het andere is in geheel zijn opzet lijnrecht in strijd met de encycliek „*Pascendi.*"

„*Waarom wij aan persoonlijke onsterfelijkheid gelooven*" is de titel en de samensteller heet P. B. Westerdijk.

Wat deze hier leeraart wordt door Pius veroordeeld. Een paar staaltjes ten bewijze:

W. p. 11. „Maar geene wetenschap kan ons bewijzen, dat de dood ook van ons persoonlijk geestelijk bestaan het einde of niet het einde is. Hier komen we op het gebied der overtuiging omtrent zaken, die voor zinnelijke waarneming niet vatbaar zijn. Hier is het woord aan het geloof."

En de *encycliek Pascendi.* „Krachtens deze leer (het agnosticisme) wordt het menschelijk verstand streng beperkt tot de verschijnselen, de zaken n.l. die zich aan ons voordoen en juist gelijk ze zich aan ons voordoen en heeft het noch het recht noch het vermogen zich daarbuiten te bewegen.”

W. p. 13. „Verstandelijk kan het bestaan van God niet worden bewezen.”

En de *encycliek Pascendi.* „Daarom is volgens de modernisten het (verstand) niet bij machte noch zich tot God te verheffen noch tot de kennis van Zijn bestaan te komen door de zichtbare dingen.”

W. p. 34—36. „Niet op bewijzen berust het godsdienstig geloof maar op gevoel.... De verzekerheid, (dat God onze God is) is uit den aard der zaak gemoedsverzekerheid... Dit geloof wordt gewekt door ervaring. Het wordt doorleefd... Het is geene vrucht van redeneering maar van gemoedservaring”.

Encycliek Pascendi. „Deze realiteit, (van het goddelijke als voorwerp des geloofs, door den modernen philosoof aangenomen) vindt men alleen in het gemoed van den geloovige als voorwerp van zinnelijke waarneming en bevestiging en gaat alzoo de perken der verschijnselen niet te buiten....

Als ge nu vraagt, waarop deze bewering van den geloovige steunt, dan zal men u antwoorden op de private ervaring van elken mensch afzonderlijk.”

Maar genoeg. Het spreekt vanzelf dat S's recommandatie — bewijzen zijn hem uit den booze — van een geloof aan de onsterfelijkheid alles behalve in staat is proselieten te maken voor zijne stelling.

Hebt ge een kennis, die eene verfrissching van dat geloof noodig heeft en wilt ge hem een broederdienst bewijzen, geef hem dan in handen n. 11 van de A. V. Petrus Canisius: *„Leven na den dood,”* waar hem de onsterfelijkheid der ziel, buiten de revelatie om, met kracht van overtuiging wordt voor oogen gesteld.

Ten slotte nog het volgende:

Krachtens de constitutie van Leo XIII *„Officiorum ac munerum”* is het zonder verlof der geestelijke overheid aan elken Katholiek verboden deze boekjes te lezen of te *bewaren.*

M. RATH.

DR. MATHIAS. **Onze Benjamin van de Kinderkamer tot in de Maatschappij.** Opstellen over opvoeding. Bewerkt door G. W. Elberts met inleiding van J. W. Gerhard. Uitgever: H. Meulenhof, Amsterdam.

Het laatste, het twee en twintigste hoofdstuk van dit groote werk, is getiteld: Benjamins geluk en het laatste woord daarvan is: gelukskind — de beteekenis van Ben-Jamin.

Waarom ik de bespreking met het slot inleid? Omdat de geheele lezing mij telkens deed denken aan een zoogenaamd »bewijs uit het ongerijmde” — de jongens zeggen: een bewijs van achteren af. Nu dan.... zoo iets denk je, wanneer je aan het eind bent. Dan staat die boeken-Benjamin daar kant en klaar voor je en als je hem dan nog eens zoo bekijkt aan de hand van dit doctorale werk, dan zeg je: ja, ja, zoo moest jij worden, volgens die en die bladzijde; want je bent een papieren gelukskind, en een wetenschappelijk man met een eerbied afdwingende titel heeft je geschapen in twee en twintig hoofdstukken, verdeeld over tweehonderd zeventig, zegge 270 blz.

Dr. Matthias' werk kunt ge U aanschaffen voor f 3.25; het ligt in opvallenden kleurenband achter de uitstalramen onzer boekwinkels: koop het gerust, vooral indien het u geen kwaad meer kán, daar ge uw kinderen groot hebt; lees het dan eens als een curiosum, om u eenig begrip te vormen van de manier, waarop Dr. Mathias en zijn geestverwanten hun kroost willen groot brengen zonder hooger ideaal dan het doel, hier op aarde tot geluk te komen, welk doel hun papieren kinderen ten slotte bereiken.... op papier.

Volgens het voorwoord van den heer J. W. Gerhard is het boek bestemd voor jonge ouders, die nog moeten beginnen met de taak der opvoeding, en zulke nieuwe huisvaders en huismoeders zullen het dan ook waarschijnlijk wel koopen en lezen, vooral wanneer onze groote couranten er een beetje handig reclame voor willen maken. Het komt dan in handen van lieden, die zich voor een boek de weelde-uitgave van den tamelijk hoogen prijs kunnen veroorloven en zulke ouders heeft de schrijver blijkbaar ook op het oog. Alles gaat uit van de veronderstelling, dat de Benjamins geboren worden in huizen »voorzien van ruime vertrekken, en alle mogelijke geriefelijkheden” en dat de ouders zich minstens drie kwart van den dag zullen kunnen bezighouden met de opvoeding van het kind. Is het niet eigenaardig, dat deze: «Eeuw van het kind» blijkbaar het kind uit den gegoeden burgerstand de meeste aandacht waardig keurt? Hebt ge wel ooit een boek gelezen, dat zich bezig hield met de huiselijke opvoeding van het volkskind? Neen, is niet? De bourgeois-zoontjes, om met 's heeren Gerhards vroegere partijgenooten te spreken. . . . die genieten de eer, het voorwerp te zijn van de aanhoudende zorg der paedagogische boekenmakers. Krijgen dan de kinderen uit den kleinen burgerstand en uit het volk in het geheel geen opvoeding van hun ouders?

Toch wel, maar met minder omslag! Flinke Roomsche menschen behandelen hun spruiten volgens de grondregels van den Catechismus; allen leeren op de eerste plaats leven volgens de grondregels van het Geloof en dan verder worden de kleintjes vertroeteld, de grooteren verzorgd en de oudsten aan het werk gezet. En bij de anderen, die niet in den godsdienst hun grondslag en

hun steun vinden! . . . Die kunnen aan hun kinderen natuurlijk niet geven, wat zij zelven niet bezitten, en daar schieten de ouders dan ook vaak veel te kort, maar gelukkig is ons volk grootendeels nog godsdienstig en ook onze andersdenkende landgenooten, voor zooverre zij tot het proletariaat behooren, belijden gewoonlijk een positief geloof.

In de volkskringen denkt niemand eraan, de opvoeding reeds te beginnen in de wieg! Althans niet met voorbedachten rade, hoewel onze moeders uit de arbeidersbuurten tamelijk goed de regels in praktijk brengen, die haar beter bedeelde zusters uit den gegoeden stand in dure boeken leeren moeten.

Immers, wat doet vrouw A. als van zelf sprekend, en zonder dat iemand het haar onderwezen heeft?

Zij verzorgt haar zuigeling met geduld en liefde, voedt, wascht, reinigt hem zoo goed mogelijk, overtuigt zich ervan, dat het kindje niets hindert, en legt het dan eenvoudig in zijn wieg: moeder moet aan het werk. Nu schreeuwt de kleine dwingeland precies als bij rijke menschen, maar moeder laat hem stilletjes liggen en denkt: hij valt zoo van zelf in slaap, wat dan ook gebeurt. Zulke vrouwen uit den arbeidenden stand, en ook de burger-echtgenooten, die zich nog, gelijk haar moeders en grootmoeders dat deden: juffrouw laten noemen, lezen Dr. Matthias' boek niet.... ze zouden het niet begrijpen, al is het dan ook in goed verstaanbaar Hollandsch geschreven. Kinderen van deze soort moeders genieten niet het twijfelachtig voorrecht van het voorwerp te zijn der onverpoosde moederzorgen,... daarom komen ze dan ook gewoonlijk vrij wat beter terecht in hun leven, dan die boeken-Benjamins, met wie de heele wereld al druk is vóór hun geboorte en wien nauwelijks de tijd gegund wordt, alleen en op hun gemak adem te halen. Dr. Matthias, een zoon van onze »immerfort gemaszregelte" Duitsche naburen, kan men het nog zoo kwalijk niet nemen, dat hij bewondering koestert voor een moeder, die haar kind »dat pas van de min kwam" gelijk ons uitdrukkelijk erbij verteld wordt,... dat zij dit hulpelooze wezentje achtmaal klappen geeft, om het te doen gehoorzamen. (blz 95.) Er staat bij, dat het een vriendelijke maar verstandige moeder was, en dat het kindje gehoorzamen moest in een onbeduidende kleinigheid, en dat ze het wurm voor altijd (sic!) bedorven zou hebben indien het slaan b.v. na den zevenden keer had opgehouden.

Het voorbeeld, dat in zoo hooge mate de bewondering van den schrijver opwekt, is van den theoreticus Locke-vervelender gedachtenis! en Dr. Matthias voegt er aan toe: Locke's voorbeeld geeft te denken!... Ja, dat zou ik ook meenen.... maar op een andere wijze dan de doctor, wiens heele boek te denken geeft!... te denken voor den geloovigen opvoeder, die de wanhopige en hopelooze sprongen, draaiingen, kronkels en bochten ziet van de collega's, die elk godsdienstig element van de kinderen verwijderd willen houden. Gelijk in al zulke boeken wordt er druk geschermd met groote woorden: grondregels — rechtvaardigheid — liefde — tucht — zachtheid — belooning — straf.... en honderden dergelijke holle klanken en hoe verder we lezen, hoe duidelijker het ons wordt, dat Dr. Matthias in de theorie heel knap is, maar zijn voorschriften nooit heeft toegepast gezien.... al beweert dan ook de vertaler boudweg het tegendeel.

Het geheele werk is de theorie der aankweeking van »Christelijke en Maatschappelijke deugden op neutralen grondslag," en wel zoo, als een goeie dertig jaren terug de openbare school dat wilde.... die nu ook al wijzer is geworden, ook op die punten, waarover zij geen ministersoordeel behoeft te vragen. Eigenaardig is onder het lezen de gewaarwording, dat men steeds zich zelven moet afvragen: wat wil de schrijver nu? Gewoonlijk denk je: geen godsdienst; dan weer op eens: hier wèl godsdienstzin! Een eindje verder ontmoet je een maatschappelijke deugd.... eenige bladzijden later staat iets christelijks.... Zoo is het in de meeste hoofdstukken. Ze zijn vaag en er worden massa's woorden gebruikt, om oude en overbekende dingen op de oude en overbekende manier neer te schrijven. En dan nog eens: deze Benjamin is er een van papier en geen van vleesch en bloed. 't Is allemaal theorie, de ouders, de onderwijzers, de gansche familie, de geheele opvoeding! Voor ik het werk begon te lezen, keek ik den inhoud eens na en las als Derde Hoofdstuk: Benjamins *Testament*.... op blz. 37 zag ik, dat dit een drukfout was, en het moest heeten: Benjamins *Temperament*, maar toen ik mijn leestaak geëindigd had, moest ik onwillekeurig denken: had die arme Benjamin na de Fröbelschool zijn Testament maar kunnen maken! dan waren we voor heel wat getheoretiseer bewaard gebleven! Nu loopen we nog gevaar, dat jeugdige ouders bij hun eersteling gaan experimenteeren volgens Dr. Matthias' grondregels, als was het dan maar alleen, omdat zij toch ook iets willen hebben aan zoo'n duur boek! Maar 't is te hopen, dat zij spoedig inzien, hoeveel verschil er is tusschen opvoeding in theorie en in praktijk, anders vrees ik, dat zij van hun kind juist het tegengestelde maken van een Ben-Jamin.

Zutphen, Febr. 1908. C. J. F. VETTER.

Annuaire Pontifical Catholique, par mgr. ALBERT BATTANDIER — XI année — 1908; — Paris, Maison de la Bonne Presse 5 rue Bayard, 5 frs. 60 cent franco.

Met den hoogwaardigen auteur van het hierboven aangegeven werk heb ik menigmaal verbaasd gestaan over de onwetendheid of nonchalance, waarvan de pers, *ook de R. K.* pers blijk geeft, wanneer het *kerkelijke* aangelegenheden geldt: men schrijft dan maar toe, — men neemt dan maar over, — men schijnt te denken: raakt het niet dan botst het. Zoo beweerde niet lang geleden in een onzer *katholieke* hoofdbladen een vast medewerker — »*nomina sunt odiosa*" —, dat de *missie*-landen *buiten* Europa lagen, terwijl liefst *Nederland* een *missie-*

land is; — zoo deelde hij *geheel foutief* het decreet over het nuchter blijven van zieken mede; — zoo gaf de Romeinsche briefschrijver van het »*Handelsblad van Antwerpen*" te genieten, dat de titels van »kardinaal-*bisschop*" aan de *bisschoppen van de parochie van Rome*" voorbehouden waren; — zoo heette tijdens de Montagnini-kwestie deze dignitaris in sommige bladen een »*nuntius*", enz. Welnu sedert het verschijnen van het hierboven aangegeven werk bestaat voor zulke onnauwkeurigheden (om het *zachtste* woord te gebruiken) *geen enkele* reden meer. In het »*Annuaire*" vindt men *niet alléén* de namen der kerkelijke dignitarissen — ook met de namen dier autoriteiten wordt somwijlen vreemd omgesprongen — *niet alleen* hunne ambtstitels en praedicaten, *maar ook* overvloedigen uitleg van hunne ambtsbezigheden, tal van statistieken, beschrijvingen, decreten, enz.

Het »*Annuaire*" heeft op andere werken van dit soort voor, dat het in de *Fransche* taal geschreven is en tal van illustraties den tekst verduidelijken of althans niet weinig opluisteren. Bovendien is de prijs — het mooi geïllustreerde boekwerk telt 699 bladzijden — *zeer matig*. Ook verschijnt dit jaarboek *betrekkelijk* vroeg: begin Februari. De deugdelijkheid der uitgave bewijzen de *elf* jaargangen, — de *vele* brieven van bisschoppen, welke het »*Annuaire*" aanprijzen, — de namen der bekwame medewerkers en *niet het minst* de persoon van den samensteller, den apostolischen protonotarius Mgr. Albert Battandier, die als consulteur aan verschillende Romeinsche Congregaties verbonden is.

Wanneer ik uit den rijken inhoud eene korte samenvatting mijne lezers ter kennismaking aanbieden wil, dan wensch ik te voren te verklaren, dat het »*Annuaire*" *niet volmaakt, ja zelfs, niet zonder fouten* is, maar welk *menschelijk* werk kan op volmaaktheid roemen en laat volgens het Hollandsche spreekwoord ook de beste breister niet eens een steek vallen? Bovendien is mgr. Battandier — bij ondervinding weet ik het — tot iedere verbetering, tot iedere aanvulling *zoo volgaarne* bereid! En vergete men niet, dat het onderwerp van het »*Annuaire*" zeer moeilijk is, *vooral* daar tal van *minutieuze* bijzonderheden onze *aanhoudende* oplettendheid vorderen. Reden, waarom wij *alleen* op de lichtpunten van het »*Annuaire*" de aandacht vestigen zullen *en niet* de *weinige* en *zeer kleine* vlekken, welke dat heerlijke licht *even* temperen, wenschen aan te wijzen.

Na het vermelden van den »Calendrier général de l'Eglise Romaine" en eene beschouwing over een bijzonder »calendrier" — dit jaar »le calendrier d'Alberdeen de 1510" — volgt *het eerste gedeelte*: »le Souverain Pontife." Eerst komen de Pausen van Rome — 264 in getal — in *alphabetische* en *chronologische* orde. Dan komt de tegenwoordige Paus Pius X (tal van portretten verluchten hier den tekst) met alle zijne titels, ambten en protectoraten — 18 in getal. De heilig- en zaligverklaringen onder zijn ruim vijfjarig pontificaat, — de uitbreiding, door Z. H. aan de katholieke hierarchie gegeven — thans 6 aartsbisdommen, 8 bisdommen, 1 prelatuur »*nullius*", 8 apostolische vicariaten en 13 apostolische prefecturen, — de medaille voor 1907, de consecratie der Fransche bisschoppen in St. Pieter voorstellende. — nieuwe geschriften over Pius X, — Pauselijke documenten welke van *geen enkele* Romeinsche Congregatie uitgaan, — de openbare en geheime consistories, door den Paus gehouden, volgen. Hierna wordt dit jaar als mengelwerk eene beschouwing over de Pauselijke insignes (met 20 afbeeldingen), - over de Pauselijke deviezen — dat van Pius X luidt: »*In Cruce Domini Nostri Jesu Christi*" — en over de Pausen der 6de eeuw gehouden.

Het *tweede* gedeelte is aan »les Eminentissimes Cardinaux" gewijd. De pas gecreëerde Eminenties zien hunne levensbeschrijving met hun portret versierd. Echter dient men gedurende de bespreking en bij eventueele raadpleging van het werk goed te onthouden, dat *1 November 1907* het »*Annuaire*" ter perse ging. Men vindt in dit tweede gedeelte de leden van het H. College: par ordre *de préséance*", »par ordre *alphabétique*" (met uitvoerige levensbeschrijving), »d'après l'ordre *alphabétique de leurs Titres*", — »d'après *leur entrée dans le Sacré-Collège*" (Oreglia met 35 jaren is hier »*primus*"), — d'après *leur âge*" (Gruscha, 88 jaar oud, is hier »*doyen*"). »*par nation*" (nl. 36 Italianen en 25 van andere volken), — »*appartenant à des ordres religieux*" (nl. 7), — *n'ayant pas reçu la consécration épiscopale*" (en wel 5), — *décédés sous ...... Pie X*" (nl. 19); — ten slotte »composition", — »Camerlingue" (thans Z. E. Martinelli), — »*secrétairerie du Sacré-Collège.*" Als mengelwerk sluit zich hierbij eene beschouwing over »le droit d'option des Cardinaux" aan.

Na twee *alphabetische* lijsten van de namen der patriarchen, aartsbisschoppen en bisschoppen der katholieke wereld, benevens van de *Latijnsche* namen hunner kerken, zijn wij tot het *derde* gedeelte: »Patriarcats Latins et Orientaux résidentiels et titulaires" genaderd. Mgr. Camassei, de nieuwe patriarch van Jeruzalem, ziet zich hier afgebeeld.

Nu komt het *vierde* gedeelte »Archevêchés et Evêchés *résidentiels*," — het *vijfde* gedeelte »Archevêchés et Evêchés *titulaires*", — het *zesde* gedeelte »Abbayes et Prélatures »*Nullius*", het *zevende* gedeelte »dignitaires ecclésiastiques, qui *ont occupé* des sièges *résidentiels* ou *titulaires*" (nl. 27), — het *achtste* gedeelte »Délégations Apostoliques" van de »Propaganda" (nl. 9) en de Congregatie van buitengewone Kerkelijke aangelegenheden afhankelijk (n.l. 3), evenwel *zonder diplomatiek* karakter, — het *negende* gedeelte »Vicariats Apostoliques" en — het *tiende* gedeelte »Préfectures Apostoliques".

In *elk* gedeelte vindt men eene *min of meer* uitvoerige beschrijving van het patriarchaat. aartsbisdom, enz. en eene *korte* levensschets van de verschillende titularissen. Tal van *statistische* gegevens luisteren een en ander op.

Het *elfde* gedeelte bestaat uit »tableaux récapitulatifs

de la Hiérarchie Catholique par nations". Hieruit blijkt dat er bestaan:

939 *residentiëele Latijnsche* zetels,
81 *residentiëele Oostersche* zetels,
456 *titulaire* zetels,
20 abdijen en prelaturen »*nullius*",
12 apostolische delegaties *zonder diplomatiek* karakter,
143 apostolische vicariaten,
58 apostolische prefekturen,
10 missies.

Als mengelwerk volgt dan dit jaar: »les évêques de Pie IX" — van de ruim 3000 door hem benoemde bisschoppen zijn er nog 30 over, — »la Hierarchie Catholique au milieu du XVIIe siècle", — »le Christianisme à Nicomédie et dans les environs", — enz.

Het *twaalfde* gedeelte handelt over »les ordres réligieux. Wederom vraagt eenig mengelwerk onze aandacht o.a. le grand Saint-Bernard," eenige statistieken, — enz.

Het *dertiende* deel geeft: »variétés ecclésiastiques" en wel dit jaar: »l'Eglise de France *avant*, — *pendant*, — *après* la révolution," enz.

Het *veertiende* gedeelte is gewijd aan »la Famille Pontificale"; — het *vijftiende* aan »la Chapelle Pontificale"; het *zestiende* aan de »Administrations Palatines". Daarna komen in het *zeventiende* gedeelte de »Congrégations Romaines" aan de orde. Het aantal dezer bestuurslichamen, welker beslissingen en voornaamste handelingen telkens na de opsomming der leden en bureau-ambtenaren volgen, is thans 19, — dat der commissies 15. Als mengelwerk geeft dan het »*Annuaire*": »les causes des Saints" welk onderwerp elk jaar behandeld wordt —, enz.

Het *achttiende* gedeelte spreekt over »autres organes de l'administration Pontificale" met als mengelwerk »liste des Auditeurs de Rote Français."

Het *negentiende* deel somt de »Secrétaireries Palatines" op, — het *twintigste* »Ordres Pontificaux" met als mengelwerk »l'Ordre du Saint-Sépulcre".

Het *één en twintigste* gedeelte geeft ons het »corps diplomatique" wêer: de H. Stoel onderhoudt 11 gezantschappen, bij 15 staatshoofden geaccrediteerd, terwijl bij het Vaticaan 18 gezantschappen gevestigd zijn.

Het *twee en twintigste* gedeelte handelt over het Vicariat de Rome"; — het *drie en twintigste* over »l'enseignement à Rome"; — het *vier en twintigste* bevat »adresses pour Rome," terwijl het *vijf en twintigste* gedeelte de »Nécrologe" over 1906—1907 vormt (de ontslapen kardinalen met portret).

Alvorens te eindigen meen ik nog *twee* zaken te moeten releveeren en wel *allereerst*, dat het *niet voldoende* is, het »*Annuaire*" te bezitten, neen, men moet, ten einde er *met vrucht* gebruik van te kunnen maken, *goed in thuis* zijn en het mengelwerk *bestudeeren*.

Tweedens: wil men van de kerkelijke aangelegenheden *door en door* op de hoogte zijn, dan schaffe men zich de *geheele* serie voor 50 frs. 40 cent aan. Men heeft dan 9 »volumes", vol van eenen rijken inhoud!

Wat de »*Almanach de Gotha*" voor de *profane* aangelegenheden is, zal in *kerkelijke* zaken voor een ieder het »*Annuaire Catholique Pontifical*" wezen.

Is de Gotha-almanak het »*diplomatiek* orakel", — hier hebben wij het »*kerkelijk* orakel"!

Druten, 19 Februari 1908. PAUL GOULMY.

Wij stammen niet van de apen af! Naar Dr. C. H. Stratz' „Zur Abstammung des Menschen" door J. H. v. B. Levensvragen, serie II No. 4.

Een verweerschrift tegen de afstammingsleer van den mensch, dit boekje? Toch niet. Integendeel zelfs, 't is eene besliste, op hoogen en strak positieven toon uitgesproken verdediging daarvan. Maar de titel op den omslag dan?

Die geeft slechts den negatieven kant der kwestie te zien. Gij moet nl. weten, dat de moderne Anthropologen zich al meer en meer afkeeren van de oudere apen-theorie en den mensch zich laten ontwikkelen naar eene eigene streng afgebakende lijn, uit een aller-primitiefsten oervorm, volgens Stratz liggende tusschen salamander en muis, dus uit een salamandermuis.

Toen Klaatsch, de grondlegger dezer theorie, op het Congres van Anthropologen te Lindau in 1899, in eene voordracht, de beginselen en argumenten(?) van zijn stelsel had uiteengezet, achtte de algemeene secretaris J. Ranke zich verplicht, met klem te protesteeren en den spreker te doen verstaan, dat hier niet zoozeer wordt gevraagd naar theorieën, maar naar *feiten* en dat de wetenschap niet duldt, deze laatste door beelden der phantasie te vervangen.

Toch blijft deze theorie *op zich* genomen, heel wat aannemelijker, dan de verouderde apen-leer. En waarom? Om de eenvoudige reden, dat zij niet gelijk laatstgenoemde, in open tegenspraak komt met streng geconstateerde feiten. Nochtans — en hier ligt haar o! zoo zwakke punt — vermag zij, tusschen dien hypothetischen oervorm en den tegenwoordig levenden mensch, zelfs niet één enkelen, hetzij bestaanden, hetzij fossielen tusschenvorm na te wijzen.

Zooals allen, zoekt ook Stratz de hoofdkracht zijner leer in de zgn. morphologische gelijkenis tusschen de zich ontwikkelende embryo's der onderscheidene diersoorten, alsmede in de aanwezigheid van als rudimentair gekwalificeerde organen bij den mensch.

De stamboom, dien hij voor onze oogen optrekt, bestaat uit noch in levenden noch in versteenden toestand ooit waargenomen diervormen.

Mag ik hier eene vraag doen?

Zou de wetenschap (?), na hare verzaking aan de onhoudbaar gebleken apen-theorie, eene niet wat bescheidener en minder stellige houding hebben aangenomen tegenover deze wonderzwakke hypothese, als zij niet *quand même* de evolutie van den mensch had gewild?

DR. J. VAN BEURDEN.

Leerboek der Algemeene Scheikunde, door DR. J. KRAMERS S. J, met eene voorrede van DR. F. A. H. SCHREINEMAKERS, Hoogleeraar in de Scheikunde aan de Universiteit te Leiden. Malmberg, Nijmegen.

De namen van inleider en schrijver van dit werk geven reeds goede verwachtingen, die door inhoud en behandeling waarlijk niet te leur worden gesteld. Ieder docent, die het gewicht der theorie begrijpt, zal met blijdschap dit afzonderlijk leerboek der algemeene chemie begroeten.

Volgens verklaring van den schrijver zelven, geeft deze handleiding meer theorie dan voor het eindexamen H. Burgerschool wordt vereischt. Dit is in ons oog allerminst eene fout, daar het boek zoodoende eene handleiding kan blijven ook voor degenen, die zonder dat de scheikunde hunne hoofdwetenschap wordt, een begrip van hare verschijnselen toch niet kunnen ontberen.

Juist om die reden zouden wij hebben gewenscht dat de schrijver de behandeling van de thermodynamische potentiaal in kleinere letter of als aanhangsel hadde gegeven, even goed als hij nu in enkele zeer eenvoudige gevallen van hoogere wiskunde gebruik heeft gemaakt. Het weinige, dat voor Gymnasiast (zeker) en voor H. Burgerscholen (misschien) te veel ware, zou ongetwijfeld den verder-strevende te stade zijn gekomen.

Dit is echter eene geheel persoonlijke opvatting, die ik gaarne voor beter geef. In elk geval is dit boek met het oog op de studenten, voor wie het op de eerste plaats geschreven is, zoo goed, duidelijk en degelijk als maar eenigszins kan worden verlangd. De leeraar, die het heeft leeren kennen, zal het ongetwijfeld als handleiding invoeren, zoo hij vrij is van andere invloeden en zijn studievak wil en mag bevorderen.

Gelijk wij van Malmberg's uitgaven gewoon zijn, is ook deze goed verzorgd en eenvoudig maar zuiver typografisch uitgevoerd. De wensch van den schrijver tot zijn boek: „i pede fausto" zal niet onvervuld blijven.

A. G.

Handboek voor de Geschiedenis der Wijsbegeerte, door J. D. J. AENGENENT, Hoogleeraar aan het Groot-Seminarie te Warmond. C. L. van Langenhuysen, Amsterdam.

't Is bekend, dat tot hiertoe door zeer velen bij het onderwijs in de wijsbegeerte, de geschiedenis dezer wetenschap, voor vrijwel overbodig werd aangezien. Vaak bepaalde men er zich toe, in den loop eener verhandeling een paar volzinnen in te lasschen over dit of dat niet-scholastieke stelsel en werd het verder aan den leerling zelf overgelaten, uit deze weinige, losse, lang niet altijd juist begrepen aanwijzingen, zijne geschiedkundige kennis op te bouwen. Het natuurlijk gevolg daarvan was, dat de leerling, na voleindiging van den cursus, zich meestal nog wel herinnerde, ooit iets te hebben gehoord van een spiritualisme van Descartes een sensualisme van Locke of de Condillac, maar wat betreft den inhoud dier stelsels, volmaakte „tabula rasa" bleek te zijn.

We hopen, dat door het verschijnen van dit boek, hierin zoo spoedig mogelijk verandering zal komen. We hopen dit, omdat we overtuigd zijn, dat eene geschiedenis der philosophie, voor degelijk wijsgeerig onderricht, niet alleen niet overbodig, maar zelfs onmisbaar is.

Geschreven in de moedertaal, bezit dit boek reeds daardoor alleen zekere aantrekkelijkheid en is de verwachting niet ongegrond, dat dit den leerling ertoe zal brengen, nu en dan ook eens uit eigen beweging naar zijne „Geschiedenis" te grijpen en er met belangstelling een paar kapitteltjes uit te lezen.

Bovendien heeft de schrijver bij zijne keuze der methode van behandeling, m. i. de eenig juiste getroffen. Als basis neemt hij de chronologische orde, maar acht zich door deze toch niet zóó streng gebonden, dat hij, ook daar waar dit tot goed begrip van den genetischen samenhang der stelsels noodig blijft, zich niet eene korte digressie veroorlooft.

Met betrekking tot den inhoud zou ik eene opmerking willen maken. De meerdere bladzijden gewijd aan eene bespreking der definitie's van de scholastieke wijsbegeerte, behooren m. i. althans zeker niet in *dit handboek* thuis. Zij lijken mij een pleidooi te zijn voor het goed recht van dit stelsel en volmaakt op hare plaats in eene introductie tot een cursus in de scholastieke philosophie. — Maar dit vermag niet te schaden aan het zeer

vele goede, dat dit handboek ons geeft en niets liever zouden we zien, dan dat ieder student in de wijsbegeerte, zich deze „Geschiedenis" aanschafte en geregeld raadpleegde.

DR. J. VAN BEURDEN.

Het geloof aan God en het kwaad in de wereld, door Dr. A. BRUINING, Hoogleeraar te Amsterdam.

De hooggeleerde schrijver wil een antwoord geven op de vraag: »Hoe is het met het geloof aan God te rijmen het feit van het bestaan van het kwaad in de wereld, beide, het zedelijk kwaad, de zonde, en het natuurlijk kwaad, het lijden?"

Op die vraag had reeds de H. Augustinus geantwoord: »Dewijl de Almachtige God tevens hoogst goed is, zou Hij voorzeker niets kwaads in zijne schepping dulden, zoo Hij niet in dier mate machtig en goed was, dat Hij ook uit het kwaad goed vermocht te trekken.... Hij achtte het beter, uit het kwaad goed te winnen, dan in 't geheel geen kwaad toe te laten."

De katholiek vindt in het feit dat er zooveel zonde en lijden is, geen groot bezwaar voor zijn geloof.

God is oneindig heilig, Hij wil de zonde niet, maar Hij wil ze ook niet beletten. Want Hij heeft den mensch een vrijen wil gegeven, opdat hij den Hemel, waarvoor de goede God hem bestemd heeft, zou kunnen verdienen.

Terwijl God ons in het heilig Doopsel de erfzonde vergeeft, neemt Hij niet uit ons weg alle gevolgen der erfzonde.

Had God ook niet op die wijze gehandeld met zijn volk in het Oud Verbond? Hij maakt hen vrij van het juk der Pharao's, maar Hij leidt hen niet terstond binnen in het Beloofde Land. Eerst de vermoeiende tocht door de woestijn! En ook later kunnen zij niet al hunne vijanden geheel uitroeien. Zoo moest het volk Gods wakker gehouden worden en zijne dapperheid oefenen.

De neiging tot zonde, die een gevolg is van de eerste zonde, laat God in ons bestaan. Maar die neiging (begeerlijkheid) is de zonde niet. En al wordt de mensch daardoor voortdurend geprikkeld tot zonde, »God is getrouw; Hij zal niet toelaten, dat gij boven uwe krachten bekoord wordt, maar Hij zal met de bekoring ook de uitkomst (genade der overwinning) geven, opdat gij haar verdragen kunt." (I Cor. 10 13.)

De Hoogleeraar haalt ook het geweten aan als getuigenis Gods in ons. Maar hier luistere men liever eens naar dien anderen Amsterdamschen Hoogleeraar (Pater Mag. J. De Groot, Wedergeboorte), als hij het geweten getuigenis laat geven van Gods liefde: „Wat werkt het geweten? Het getuigt in ons, welke onze daden waren; met zijn prikkel drijft het ons tot wat plicht is, gelijk het ons met zachte banden tracht te weerhouden van ongerechtigheid. Het heeft eene stille goedkeuring voor elke goede daad; het klaagt ons aan en knaagt in ons binnenste bij ieder misdrijf.... Het geweten leert de onschuld niet af te laten het goede te doen, doch te haken naar nieuwe heiliging iederen dag; het vervult den verloren zoon met heimwee naar het vaderhuis en met dat treffend zielsverlangen: *Ik zal opstaan en tot mijn Vader gaan.*"

Is het werkje van Dr. Bruining geschikt om twijfels op te lossen? Bij een katholiek zou hier en daar een minder duidelijke uitdrukking eer twijfels kunnen doen ontstaan.

Zeker, op edele en waardige wijze zoekt de hoogleeraar wankelenden in het geloof te versterken. Hij haalt o. a. den Heiligen Augustinus aan en den Heiligen Thomas van Aquine, en pleit voor Gods heiligheid en wijsheid, voor zijne almacht en liefde,

Maar wie over de vraag: »waarom zooveel zonde en zooveel ellende? eens kort en goed een degelijk en helder antwoord wenscht te hebben, die neme eens ter hand J. F. de Groot, S. J. Godsdienstleer. Na het lezen van het drietal bladzijden die hem daar over dit onderwerp worden aangeboden, zal hij meer voldaan zijn, dan door het lezen van bovenvermelde brochure.

J. M. HERMANS, Rector.

De Katholieke Kerk in het licht der Wetenschap en der Geschiedenis, door JOS. P. H. HAMERS. — Rede uitgesproken voor de R. K. Leesvereeniging te Watergraafsmeer, op 24 November 1907. Uitgaaf van E. van der Vecht, Amsterdam. Prijs f 0.30.

De stem van P. Mag. J. V. de Groot O. P., zijn oproep bij het graf van Schaepman aan priesters en leeken om te beseffen de gave des woords, te strijden den goeden strijd, bracht dezen strijder in het strijdperk, waar hij met de rusting Gods bekleed en de wapenen des lichts zal strijden den strijd des Heeren, voor de Kerk.

Zijn optreden doet aan David denken.

Het wekt bezorgdheid in den beginne.

Bij het vernemen van den opzet: »De Katholieke Kerk in het licht der Wetenschap en der Geschiedenis", denkt men onwillekeurig, hoe zal iemand, door zijn ambt niet geroepen om de Kerk te verdedigen, een gewoon soldaat, geen aanvoerder zoo iets aandurven?

Maar die bezorgdheid duurt toch slechts een oogenblik.

Want de Heer Hamers is bescheiden, niet overmoedig en voor de zaak, die hij verdedigen wil, heeft hij groote liefde. Hoor hem in den aanhef, in het woord ter inleiding van zich zelf:

»De ondergeteekende is slechts een leek en in vergelijking met veel van hetgeen ter verdediging der Katholieke Kerk in druk verschijnt, is het zijne niet noemenswaard wellicht. Maar het ongeloof is machtig, en het kostbaarste, wat hij bezit, is in deze bijdrage neergelegd: zijne liefde voor die Kerk, tot welke hij het onschatbaar geluk heeft te behooren, en die in onze dagen door zoovelen harer kinderen, miskend wordt en gehoond."

Wanneer ik eene verbetering mocht aanbrengen — wat door den Heer Hamers gevoegelijk niet zelf zou kunnen geschieden — dan zou ik hier aan toe willen

voegen: behalve zijne liefde voor de Kerk heeft hij in deze bijdrage ook neergelegd eene meer dan gewone, ja voor een leek bewonderenswaardige kennis, waardoor hij de Kerk in het licht der Geschiedenis toont als onvergankelijk, in het licht der Wetenschap als voor haar onmisbaar, eene levensvoorwaarde.

O, hij is slagvaardig. Hij gebruikt de wapenen ter rechter en ter linker. Een enkelen keer is hij zelfs krachtig door zich in te houden, in deze reuzestof zich niet te verloopen, maar wijselijk te beperken. En op de wijze van David strijdt hij door zijn tegenstanders eerst met zijn vlug en scherp woord neer te slingeren, om hen daarna met het zwaard van hun eigen uitspraken verder af te maken.

Wij zijn bij het uitspreken van deze rede niet tegenwoordig geweest, maar wij kunnen ons voorstellen, hoe de redenaar zijne toehoorders begeesterd heeft door deze woorden, welke gelezen nog bieden een leerrijk genot en blijde opwekking.

De Heer Hamers mag over zijn daad van leeken-apostolaat tevreden zijn. Zijn voorbeeld vinde navolging.

Zijn belooning weet hij uit den mond van Hem, Die gezegd heeft: »Wie Mij voor de menschen heeft beleden, hem zal Ik belijden voor Mijnen Vader, Die in de hemelen is." En als hij over dat onbebouwde land vóór zijne woning heenschouwt naar de huizen aan den overkant en ziet het kruis van het kleine, katholieke kerkje uitkomen even boven de dakenrij, laat dat gezicht hem bemoedigen, hem herinneren aan Gods Kerk, klein in haar oorsprong, maar ook, in betrekking tot hem zelven, hoe God dikwijls het kleine en het zwakke gebruikt om het sterke te beschamen.

C. NUIJEN, pr.

Nieuwe Banen. Tijdschrift ter Verdediging en Verdieping van de Christelijke wereldbeschouwing; onder Redactie van Dr. A. H. de Hartog, 1e Jaargang n°s 1 en 2. — Uitgave Hollandia-Drukkerij Baarn.

Een nieuw tijdschrift, waarvan de strekking door den Redacteur nader wordt toegelicht in een artikel van het eerste nummer, getiteld: *Wat wij bedoelen.*

De periode van het koude, vervlakkende verstand is voorbij; de tijd van nu, karakteriseert zich door een onbestemden drang, een onvast en wankelend gevoels-subjectivisme; door dit laatste staan wij en blijven wij staan op den drempel der onzienlijke wereld, waarin de schrijver zich voorstelt het menschdom binnen te leiden. „Wij willen afdalen naar dieper regionen, waar de duisternis vereent, wat het zonlicht scheidt."

Tegenover *empirisme* en *historicisme* zal eene *metaphysische* Christelijke wereldbeschouwing worden gesteld en verdedigd en doorgevoerd in verband met het gansche weten van onzen tijd. De vele medewerkers van binnen- en buitenland zullen vooral het negatieve karakter daarvan tegenover empirisme en historicisme trachten te doen gelden. terwijl de Redacteur zelf de positieve uiteenzetting voor zijne rekening neemt. En reeds kondigt hij aan, een lange reeks van onderwerpen, welke hij zich voorstelt in den eersten jaargang te behandelen. Eén daarvan, „supra-historisch," geeft hij reeds in het tweede nummer. Aan het slot van dit artikel zegt hij: De zich noemende „nuchteren" zullen zeggen: Wat gij schreeft is mij te onbestemd...

Welnu, ook ik had graag wat scherper omlijning, wat precieser afbakening gezien van wat Dr. Hartog noemt, het *metaphysische* van zijne Christelijke wereldbeschouwing. Maar wellicht was dit niet mogelijk. Het vage, het vormelooze en vlottende van zijn studie-onderwerp liet zich waarschijnlijk niet vangen en vastleggen in een sobere en strenge omlijsting.

Want wat is eigenlijk die *metaphysische* wereld-Grond, waarnaar hij telkens heenwijst, waarin alle gebeuren en verschijnen is geworteld, die in zich draagt, die uitdrijft tot en in vaste eenheid samenhoudt de heele bewuste en onbewuste wereldorde? Nu eens denkt men aan theisme, dan weer aan pantheisme. Misschien een Christelijk getinte vorm van laatstgenoemde wereldbeschouwing?

Verder vinden we in het eerste nummer een belangrijken brief van de hand van J. Reinke over zijne bekende dominanten-leer. Ook nog eene in het tweede nummer voortgezette en gesloten beantwoording van de vraag: Wordt het in onzen tijd steeds moeilijker te gelooven? Hierin, in dit antwoord worden een tweetal niet onaardige ideeën wijd uitgewerkt en breed ontwikeld.

Dr. J. VAN BEURDEN.

Reisbeschrijving. Egypt painted and described by R. Talbot Kelly. (London. A. & C. Black, 1902.)

Een interessant werk over Egypte voor hen die er over denken eene reis daarheen te ondernemen, alsook voor hen die thuis blijven, maar toch wel iets naders omtrent dit geheimzinnige land met al zijne historische herinneringen en oude kunstschatten wenschen te hooren.

Zooals de schrijver — die tevens schilder is — in de Voorrede zegt, is het hem niet zoozeer te doen om een werk van geschiedkundige waarde of archeologische beduiding te schrijven, dan wel om

eenige zijner indrukken over het Egyptisch leven en de Egyptische natuur mede te deelen, en onze belangstelling op te wekken voor het land dat hij gedurende een herhaald en langdurig verblijf zoo lief heeft gekregen. En is dit zijn doel geweest dan is hij daarin wel geslaagd. Talbot Kelly weet onderhoudend te vertellen van de ondervindingen die hij als schilder opdeed en vlecht daar menige aardige anecdote tusschen. Nu en dan vergast hij ons op een mooie landschapbeschrijving, een stukje geschiedenis of eene korte kunstbeschouwing. Hij vervalt echter nooit in eene droge opsomming van feiten, doch behandelt zijne stof meer in den vorm van eene levendige causerie, die ons blijft boeien.

Talrijke illustraties-kleurdrukken naar aquarellen en studies van den kunstenaar zelf verduidelijken den tekst. Sommige daarvan zijn ware juweeltjes van tint en stemming, en deze zijn het vooral, welke dit boek zoo aantrekkelijk maken.

E. T.

De Nederlandsche Renaissance-dichter Jan van Hout, door Dr. J. Prinsen J. Lzn. Maas en Van Suchtelen, Amsterdam.

Dit interessante boek levert een kostelijke bijdrage tot de kennis van het veelbewogen overgangstijdperk, dat wij de Renaissance plegen te noemen. Niet dat wij aan alle opmerkingen en beschouwingen, die er in voorkomen, beslissend gezag zouden toekennen; daarvoor is de schrijver, die zich als een overtuigd paganist openbaart, veel te eenzijdig en partijdig. Maar de lezers, voor wie werken als het zijne bestemd zijn en die ze waarschijnlijk alleen zullen lezen — cultuur- en literatuurphilosofen — zijn zelf genoeg op de hoogte van de feiten en verschijnselen om zich niet door looze redeneeringen te laten bedotten. En zij zullen in dit boek juist waardeeren wat er zijn waarde aan geeft: de talrijke merkwaardige gegevens omtrent het leven en denken en dichten in ons vaderland omtrent de tweede helft der zoo belangrijke zestiende eeuw.

Deze uitvoerige monographie over den Leidschen gemeentesecretaris Jan van Hout, die hier, na een algemeen overzicht van zijn leven en lotgevallen, vertoond wordt tegenover zijn gezin, zijn familie en vrienden, in de uitoefening van zijn verschillende ambten, tegenover de maatschappij en in zijn arbeid op het gebied van wetenschap en kunst, is niet alleen belangwekkend om den hoogst merkwaardigen man, dien ze ons doet kennen; maar vooral ook om het licht, dat deze typische figuur werpt over heel zijn omgeving, zijn land en zijn tijd.

De schrijver wil zijn held met alle geweld doen doorgaan voor een libertijn, en dat wel wegens zijn vriendschapsbetrekkingen met Coenriet de Rechtere, secretaris der Staten van Holland, Jan de Groot, vader van den grooten Huig, Lernutius, den geestelijken vader van Jonctys Roseliins Oochies; den Arminiaan Dirk Canter, Johannes Bollius, Christoffel Plantijn enz., bijna zonder uitzondering „aristocraten van den geest, voor wie de hervorming slechts een noodzakelijk uitvloeisel van het humanisme was," — „mannen die, voor zoover ze het noodig hebben geacht door opzettelijke daden of verzuimen buiten de katholieke kerk te treden, voorzoover ze zich te zamen als een aparte eenheid gevoelden, bij conscientieus onderzoek eer Erasmus dan Luther als den grondlegger van hun geloof zouden hebben moeten aanwijzen;" dat is den vertegenwoordiger van „den zoekenden, in het ongewisse rondtastenden geest tegenover de belachelijkheid van het starre dogma."

Uit die laatste woorden is duidelijk op te maken aan welke zijde de schrijver zelf zich schaart; en die voorkeur verklaart, waarom hij ook zijn held wil ingedeeld zien bij die „aristocraten van den geest", welke het „starre dogma" belachelijk vinden.

Maar uit menige uiting, die hij ons van Van Hout meedeelt, blijkt toch dat deze een vroom geloovig Christen was; uit zijn familie-correspondentie, handelende over huiselijk lief en leed, spreekt vaak innige godsdienstzin, en in zijn geschriften kon hij soms moraliseeren als een echte zedenpreeker. Hoor daarbij eens hoe hij zijn testament aanvangt:

„Ende bevele in den eersten mijn ziel in de barmhartige handen Jesu Christi, mynes liefs Heeren ende Salichmakers, die deselve met het alderdierbaerste ende costelyxste pant, namentlijck met syn H. bloet an de galge des cruices van de eeuwige dood ende vlouc des wets verlost, my, beneffens allen anderen christgelovigen tot de eewige salicheyt geroepen ende door den gelove sonder eenige myne verdiensten, maer alleen uit loutere genade, toegelaten heeft, den welcken alleen sy lof, prys, ende eere van eewicheyt tot eewicheyt. Amen."

Dat klinkt toch zeker allesbehalve libertijnsch of paganistisch.

Maar wel moet Van Hout met een echt zestiende-eeuwschen papenhaat zijn bezield geweest; dat blijkt o.a. uit zijn vertaling van Buchanan's

„Franciscanus", een vinnig schotschrift tegen de orde van den H. Franciscus, een werk, waaraan hij bepaald schijnt gesmuld te hebben.

Laten wij de eenzijdig onkatholieke geestesrichting zoo van den schrijver als van zijn held daar, dan moeten wij zeggen dat zijn werk een hoogst interessante, leerzame en daarbij aangenaam onderhoudende lectuur biedt, die wij elken belangstellende zoo in de algemeene als in de vaderlandsche letteren, elk beoefenaar der beschavingsgeschiedenis in gemoede kunnen aanbevelen.

Waar de schrijver ons Van Hout laat zien in zijn huiselijk leven, in den omgang of de briefwisseling met zijn huisgenooten, verwanten of vrienden, in de uitoefening van zijn ambt als stadssecretaris en allerlei andere functies, zijn bemoeiingen bv. ter voorbereiding van het groote rederijkersfeest, in Mei 1596 te Leiden gehouden, doet hij ons dikwijls denken aan de uitvoerige, zorgvuldig gedocumenteerde schetsen van Alberdingk Thijm betreffende Vondel of andere zeventiende-eeuwers. Thijm werkt die schetsen, met de liefde van een kunstenaar, soms uit tot keurig gepenseelde kabinetstukjes. Dat is hier niet het geval; de schrijver wil niet zoozeer de kunst als de wetenschap dienen, de kunstwetenschap zoo men wil, maar dan toch de wetenschap. Hij is echter weer te veel kunstenaar en te smaakvol stylist om den lezer droge, saaie geleerdheid voor te zetten. Zelfs in de laatste hoofdstukken, waar hij handelt over Van Hout's wetenschappelijken en litterairen arbeid en hij dus het meest gevaar liep, wat afgetrokken te worden, daar blijft hij steeds dien prettigen causeur-toon behouden, welke b.v. Busken Huet eigen was en die tegenwoordig maar hoogst zelden meer wordt aangetroffen. In dit opzicht toont de schrijver, die zich overigens als beslist modern voordoet, in den goeden zin nog van de oude school te zijn.

J. R. van der LANS.

Seerp Anema. **Van Hollands Kusten.** Amsterdam, P. N. van Kampen en Zn.

Het gebeurt zoo zelden tegenwoordig, dat men een bundel moderne poëzie openslaande, door de dichterlijke uiting van ware christelijke gevoelens wordt getroffen. Twijfel, ongeloof, wanhopig pessimisme, ziekelijk dwepen met boeddhisme of theosophisch geliefhebber, soms klinkklaar modern heidendom, — ziedaar zoowat schering en inslag van hedendaagsche gedichten. Komt ons dus een nieuwe dichtbundel ter hand, waarin een overtuigd, geloovig Christen aan het woord blijkt, dan wekt dat dadelijk meer dan gewone belangstelling. En wanneer wij dan tegenover den titel, als het portret van den dichter, den open, eerlijken, sympathieken kop zien van een ernstig peinzend jonkman met zacht weemoedige trekken, dan voelen we ons aanstonds tot nadere kennismaking aangetrokken.

De kennismaking met Seerp Anema is werkelijk interessant. Al in het eerste vers, dat den bundel opent, een gedicht van langen adem „Van aangezicht tot aangezicht" leeren we hem kennen als een jonkman, bezield van hoog christelijk ideaal, die den blik van de bloeiende aarde opheft tot den reinen blauwen hemel, waar hij van aangezicht tot aangezicht zijn God poogt te schouwen en diens stem tracht te vernemen:

Roep zelf mij, Heer! — Ik speur U in de blâren,
Die 't nieuwe zonnelicht ontluiken deê,
En schokkend is in mij omhoog gevaren:
„O heilge Heer, kom met uw lente mee!
„Kom zóó tot mij, gelijk ten paradijze
„Gij kwaamt bij 't ritselen van den dagewind
„En lied en leven zwellen deedt en rijzen
Daar binnen in uw schuldloos menschenkind."

Wat hij begeert is dus niet minder dan het verkeer zijner ziel met den Schepper ongeveer als de vertrouwelijke omgang van God met het eerste schuldelooze menschenpaar in het Paradijs!

Is dat niet treffend in een jonkman van dezen tijd, niet b. v. een van die vurige jonge priesterzielen, zooals wij er in den laatsten tijd meermalen hun teeder Godsheimwee hebben hooren uitzingen, maar een jongmensch, levende in de wereld, een protestant, die zich natuurlijk aan alle zijden omringd ziet van onverschilligheid, twijfelzucht, ongeloof.

Er is iets van den gloed van Da Costa in dat eerste gedicht, waar ook de oud-testamentische beelden aan den bezielden zanger van Hagar herinneren:

Daar klonk: „Ontbind de zolen uwer voeten,
„O zanger; God verhoord' uw heilgen wensch;
„Als eens Maria, zult gij ook ontmoeten
„den Vorst des Levens, Jezus, God en Mensch."

Als die Levensvorst zich aan hem geopenbaard en tot hem gesproken heeft:

„Draag wat gij hebt gezien langs veld en wegen
En naar de harten mijner broeders voort,"

Dan klinkt het beslist en opgetogen:

Dat wil, dat zal ik doen! o Heilge Heere,
De band waarmee ons 't aardeleven bindt,
Dat hem mijn zang in iedere borst vertere
Gelijk de vlam een hennepkoord verslindt.
O Koning van ons lied en van ons leven,
Het leven ligt in puinen om ons heen;
Gij hebt het ons in hoop en glans hergeven;
Nu wijdt ons hart het niemand anders, – neen!

Ontroerend mooi is die heilige geestdrift, die apostolische ijver in een jongeling van heden, een kind van onzen onverschilligen, godsdienstloozen tijd.

Jammer dat het vurig verlangen, een apostel door het lied te zijn, niet voldoende is om dat ook maar aanstonds te worden.

Zeker het pogen alleen reeds is lofwaardig, maar dat pogen wordt niet onmiddellijk met den gedroomden uitslag bekroond. Als wij de andere gedichten van den bundel doorbladeren en doorlezen, sonnetten en altijd maar weer sonnetten, meerendeels schilderingen van duin en strand en zee en lucht, — zeker dan staan we dikwijls verrast over menigen fijngepenseelden trek, over een gelukkig gevonden nieuw beeld, over menigen ongemeen mooien regel, maar toch moeten we ook telkens weer het hoofd schudden over veel onbeholpens, veel onzekers en gebrekkigs.

Nemen we b. v. den aanhef van een der eerste sonnetten „Herfstverpoozing".

Ontruste herfstwind zoeft door 't duinenkruid;
Septemberstralen kwijnen door de wolken
En d'enkle scheepjes, die de zee bevolken,
Verneevlen langzaam in het droomend zuid.

Dat is een stemmingvol aquarel vol teekenende trekjes; haast ieder woord is goed gevonden en goed op zijn plaats: *ontruste* herfstwind, die *zoeft* door 't duinenkruid; *Septemberstralen* die *kwijnen* door de wolken; scheepjes, die *verneevlen* in 't *droomend* zuid. Maar hoe ontstemmen daartegen de *enkele* scheepjes, die de zee *bevolken*. 't Is duidelijk dat behoefte aan een rijmwoord hier den nog technisch onbedrevene parten speelt.

Het zou niet moeilijk vallen uit den bundel een reeks van welgeslaagde regels saam te lezen, zooals b. v. deze:

Daar in de vert', met koele najaarsdamp
Gesluierd, bidden spitse dorpetorens.

Of deze:

Hoe weeldrig waait de volle westenwind

of:

De goud-omzoomde wolken varen weg
In 't hoogverlichte, violette westen

en:

De zonnetempel trilt op duizend zuilen;
Omneveld schragen zij het gouden dak.

Maar even vaak zouden wij er mislukte gezochtheden, wonderlijke wendingen alleen om wille van 't rijm naast kunnen plaatsen. De dichter houdt van ongemeene, gezochte woorden; soms doen die heel goed; we herinneren ons het *zoeven* van den herfstwind; maar soms ook doen ze erg raar, als b. v. *ontnerfd*, *zich verzonderen*, *heerde* in plaats van kudde, gouden *gomer*. Hij is geen knutselig aaneenlijmer van enkel klanken; hij wil gedachten in zijn lied, maar hoe onbeholpen zijn die vaak geuit. B.v.

Door schoonheid gaat de weg niet meer tot God,
Maar door het bloed van Hem die uitverkoren
Is tot des levens marteldood en spot.

Van diepzinnigheid wordt hij vaak gewoon onbegrijpelijk. Wie kan ons b.v. den diepen zin verklaren van het gedicht „De belager," waarin verteld wordt van een middeleeuwschen monnik als volgt:

Als dan de beeklok liefde zong en lof
En avondbrand de „Hoeghe Sael" belichtte,
Ver boven 't bosch, dan bad hij voor zijn hof;

Onwetend, dat na jaar en dag zijn toover
Mij bidden doet om afweer van dien roover,
Dien gravenhand een gruwb'ren zetel stichtte.

De „Hoeghe Sael" is waarschijnlijk de oude Ridderzaal van 's-Gravenhage, maar wie is de roover of belager, wien „gravenhand een gruwbren zetel stichtte"?

Seerp Anema is onweersprekelijk een talent, maar het is nog volstrekt niet gerijpt; hij is nog jong en onervaren en acht zich blijkbaar al geroepen om hooge wijsheid te verkonden. Zijn werk is een veelbelovende eersteling en zijn tekortkomingen erkent hij gelukkig zelf, waar hij bidt:

„O Vader, wreek mijn falen niet!
(Bedoeld is zeker: wraak mijn falen niet)
„Gij hebt uw liefde aan mijn hart hergeven;
„Het zoekt zoo zondeblind en schuldbeladen
„Den nieuwen slag van 't U gewijde lied."

Die zondeblindheid en schuldenlast zullen wij maar zoo ernstig niet nemen; daar zal wel wat jeugdige aanstellerij bij zijn, al is het misschien

onbewust; maar dat Seerp Anema den nieuwen slag van 't Godgewijde lied eenmaal zal beetkrijgen wenschen wij hem van ganscher harte toe.

J. R. VAN DER LANS.

Wij zijn jong! door NANNIE VAN WEHL, L. J. Veen uitgever, Amsterdam.

Wij zijn jong! Schei uit! We zijn niet „geëmancipeerd," niet „modern", niet „vooruitstrevend", we zijn alleen maar jong, en dan natuurlijk kinderen van onzen tijd, en durf nou eens te zeggen, als je kennis met ons gemaakt hebt, dat onze tijd zoo naar is en dat er geen jeugd meer bestaat!

Je hoeft daarom niet te denken, dat we niet eens weten wat zorg of verdriet is, dat we enkel maar mooiweerskinderen, systeem luchthart-treurniet zijn; nee hoor, vraag maar eens aan Albert en Marianne of ze ook weten wat zorg is. Of meen je, dat het zoo makkelijk is voor al die jonge Van Zutfens, als hun moeder al zoo lang ziekelijk is en ze permanent geld te kort komen en zoo moeten scharrelen om rond te komen, om toch maar opgewekt en moedig te blijven. En als hun zuster Marie naar Indië moet, het arme handschoenbruidje, dan merk je ook wel, of we ons dat ook aantrekken. En denk je niet, dat het naar, is voor Marianne en Albert om zoo uit den treuren te blijven wachten, tot wij allemaal bezorgd zijn, eer ze kunnen trouwen; en Ellen en Arthur dan.... maar nou ja, we zijn jong, hoor, zulke kleinigheden komen we wel te boven!

Nannie van Wehl heeft van alles van ons verteld; eigenlijk onbescheiden, maar als je 't zoo zelf leest dan vind je 't toch leuk. Eerst was ik er nijdig over, maar nu ben ik er over heen. Weet je, alleen die scène als Marianne naar Grootvader's sterfbed moet en nog meer in onze verhouding tot Grootvader en die heele familietroep van ons, dat heeft ze niet erg tactvol gedaan. Als je niet weet, wat er allemaal onder zit, hoe ze ons al z'n leven getreiterd en gejudast hebben, dan lijkt je Marianne op dat oogenblik erg koel, erg harteloos, hè; maar als je verder leest, dan weet je genoeg haar waren aard; en dan begrijp je ook wel, dat er heel wat gebeurd moet zijn, eer zulk goed slag kinderen als wij (nou ja, kattig lijk ik wel 'ns een beetje) eer zulk slag als wij zoo hatelijk gezind worden.

Hoe vinden jullie anders die geschiedenis met Ellen: o, als je eens wist hoe we daar om gelachen hebben. 't Is dan ook een idee, omdat Ellen nou door 'n gelukje een betrekking van vijftienhonderd gulden heeft gekregen, om haar daarom tot kiesrechtmensch te laten degradeeren; of ze een kostjuffrouw, ik bedoel dan directrice, of bestuurslid, of wat was het ook alweer van een damespension te laten worden! 't Idee! Verbeeld je, onze Ellen!!

Weet je, ik hoorde een paar van onze kennisjes zeggen, 't was jammer, dat Nannie van Wehl ook die scène van Johan en Ellen in Rotterdam heeft verteld, toen ze op kamers uitgingen en in een verdacht huis te recht kwamen. Het is hun heusch overkomen, en het kan elke een-en-twintigjarige dame overkomen, die op gemeubileerde kamers uitgaat: ik begreep er dan ook eerst 't verschrikkelijke niet van. Toen zeiden ze: ja, daarom lieten ze 't nu niet graag aan de jongere zusjes lezen, waar 't anders ook zoo'n heerlijk boek voor zou zijn. Nou, daar is wat van aan, we hebben die fraaie episode ook niet aan Do en Loe verteld. Maar dat is dan toch ook het eenige wat je er op aan kunt merken.

Jullie zult pret hebben, als je kennis met ons maakt. 't Is eigenlijk geschreven voor jonge meisjes, oudste klassen van de hoogere burgerscholen enzoovoorts, maar als je nog iets overhebt in je hart van al dat jonge, waar wij van genieten, al zeg ik 't zelf, dan zal 't je toch wel bevallen.

Ja, er komt veel naars in ons leven voor ook. Zielig voor Annie, dat haar man zoo vroeg moest sterven. 't Leven is nou eenmaal niet altijd even plezierig. Maar je kunt er toch zelf 'n massa aan doen om het prettiger te maken.

Bonjour hoor, 't is vandaag Diligentia-concert, dus ik kan onmogelijk langer. Houd je allemaal goed, waarde lezers, en de hemel geve je zoo'n leuk tehuis als wij hebben.

NETTIE HOOGENDIJK.

Worstelend om Licht, door J. R. v. D. LANS. Uitgegeven bij de Maatschappij De Gelderlander. Nijmegen.

»O, 't is zoo mooi!..." dat is de uitroep, waarmee je dit boek terug krijgt van ieder, die het leende, en dan is het een waar genot, oprecht te kunnen instemmen en te zeggen: ja, 't is heel mooi!

Den inhoud aangeven zal ik liever niet; wanneer ik alleen zeg, dat er een knap, beminnelijk jongmensch verschijnt, die in zijn kwaliteit van gouverneur de tijdelijke huisgenoot is van een allerliefst jong meisje en dat de lezer en vooral de lezeres het boek bevredigd uit de hand zal leggen, dan heb ik daarmede de belangstelling, naar ik hoop gaande gemaakt en u tot koopen aangespoord. De schrijver geeft ons telkens weer het bewijs van de waarheid, dat een boek zeer zeker boeiend kan wezen

en volkomen onschadelijk te gelijker tijd. Toch moeten een paar bemerkingen mij uit de pen.

Vooreerst dan: waarom zit van der Lans altijd zoo in de knoei met onze voornaamwoorden, als aanspreking? Wie zegt nu ooit van zijn leven: »....waarna *je u* kan verwijderen?" (blz 9.) Beschaafde menschen gebruiken toch: *u zich* of desnoods het dubbele *u u*.... we hebben nu eenmaal niet beter, sinds het vriendelijke doe bij ons verdwenen is en we *gij* te stijf vinden. En dan in den tegenwoordigen tijd een onderwijzer, die van zijn leerling sprekende steeds zegt: de jongeheer! Kun je begrijpen! 'k geloof, dat we van ons prinsesje nog zeggen zouden, als 't onze leerling werd: »het kind" — of: »het patientje" of zoo iets — maar jongeheer of jonge juffrouw laten we aan de winkels over; hoogstens heet het: uw zoontje of uw dochtertje.

Ook dat hardop denken van den gouverneur is uit de mode; het gouverneurstype zelf eigenlijk ook, althans in ons land, waar zoo'n kraan van een Willem er feestelijk voor bedankt, huisonderwijzer te spelen, met al den aankleve van dien! Dat doe je immers niet meer als je een kerel bent! dan wordt je toch onderwijzer (van bijstand, zooals de titel officieel luidt) aan een Lagere School, en doet in je vrijen tijd ander werk, waartoe je in een stad als Rotterdam immers gelegenheid genoeg hebt. Maar die Willem is ook geen echte »frik" wat tegelijk vóór en tegen hem pleit! anders zou hij (blz. 15) niet zeggen: Ik wist vooruit, dat ik een *ondergeschikte* betrekking aanvaardde, en ik had er mij dus op voorbereid moeten houden, dat ik als een ondergeschikte behandeld zou worden...."

'n Mooie onderwijzer, die zóó zijn vak verkleineert! Geen lid van den Bond! Zelfs niet van een Bond! en dan dat halstarrige Fransch spreken tot een kind, dat er niets van snapt. 't Is een boeken-meester, die heele Willem van Beeck, en mislukt op den koop toe. Meiden — Rotterdamsch kent de schrijver ook niet en als de dienstbode met haar *Eduarretje* en haar *deuzinee* een uit de provincie, een van buiten, moet verbeelden, dan is ze mislukt, zoo goed of zoo slecht als de gouverneur, wat van beiden heel jammer is.

De lange alleenspraken tot het portret haars vaders daargelaten, is mejuffrouw Ernestine een der best geslaagde personen uit het werk; zij is natuurlijk en wezenlijk lief, altijd in aanmerking genomen, dat heldinnen in goede boeken steeds hier op aarde rondwandelen met een zoo verbluffende mate van deugd, dat gewone vrouwelijke wezens van vleesch en bloed al heel tevreden mogen zijn met iets minder dan het vierde part, ook terwille harer mannelijke natuurgenooten, die toch al voortdurend voor haar op zij moeten.

Bepaald onaangenaam doet de *sluwe* blik aan, uit de altijd glurende, schitterende oogjes van dominé Lavalle, nota bene een hoogst eerbiedwaardig man met grijze haren, een gouden bril, en een goedhartig, vaderlijk lachje. Sluwe blikken en eerbiedwaardigheid worden nu eenmaal niet in één adem genoemd en wij, die ons doorloopend ergeren aan de *sluwheid* vàn al wie maar in een niet Katholiek boek »pater" of priester heet, wij moeten dominé's, vooral eerbiedwaardige met rust laten; bovendien zijn zij wel soms godzalig en zalvend maar sluw! en met glurende oogjes! het beeld is ongelukkig gekozen voor een predikant.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

Achter gewijde muren. Roman van PATER VERIDICUS.

De monnik op de titelplaat sleept aan zijn geboeide handen een ijzeren kogel over een heelen tuin naakte vrouwenlichamen. Dit zegt genoeg niet waar lezer, ter kenschetsing van dit smerige werk. En wij zouden zelfs den titel onvermeld hebben kunnen laten, indien we niet bij deze gelegenheid op een merkwaardig verschijnsel de aandacht wilden vestigen.

Dit werk, let wel, het geschrijf van één die zijn naam te verbergen heeft, behandelt naar in de annonce wordt meegedeeld, de schandalen uit een modern klooster. Al wat vuilaardig en gemeen is, wordt door dien onbekenden lasteraar, aan de kloosterlingen, waartusschen hij heette te leven, toegedicht.

Hij blijkt echter geen flauw begrip te hebben van een kloosterinrichting, de gebruiken en gewoonten niet te kennen, maar dat geeft niets. Wie maar lastert en gemeenheden opeenstapelt wordt al heel spoedig voor een deskundige aangezien. „Hij wordt zooals hier, vertrouwbaar genoemd, 't is een groot Duitsch blad wat zoo redeneeren durft, om zijn hoogzedelijk standpunt, een dat scherpe tegenstelling vormt met de verdorvenheid en zonde zijner omgeving."

De gôe gemeente slikt dat. Wij zijn wel gewoon getuigenissen te vragen, critiek uit te oefenen, te onderzoeken, maar als het slechts een monnik of een klooster geldt, dan behoeft men het met zijn voorzorgen en critiek niet zoo heel nauw te nemen.

Dan is een anonymus die een vrouw verleidt, en er mee van door gaat en slechts over gemeene dingen te spreken weet een schrijver met hoog zedelijk standpunt.

Dan doet de bespreker zoo weinig moeite, dat hij maar raak schrijft, en in zijn beoordeeling blijken geeft het boek niet gelezen te hebben, en den man die blijkens het geschrift geen waardigheid bekleedde, maar zonder meer tot abt promoveert.

Overigens hoogst fatsoendelijke Hollandsche bladen nemen de advertentie, en de onzinnige be-

spreking over, en.... als iemand onzer nu zijn stem tegen dergelijk prulgeschrijf durft te verheffen, dan.... worden wij uitgekreten omdat wij tegen de kunst zijn, de artistieke bezieling aan banden willen leggen, en de waarheid trachten te knechten.

De schrijver van een der *Zoeklichten* heeft wel gelijk, waar hij met bloedige ironie uitroept: „Een jongeling die in de kunst wil slagen, zou ik zonder bedenken raden: Vergrijp u aan de wetten en de goede zeden. Poseer voor de balie als een aestetisch geest, dien zijn schaterdrang naar de schoonheid in de armen der zonde geranseld heeft. En schrijf dan een boek: De pest van mijn leven. Mijn noodlot. Dat gaat honderdmaal beter dan een boek over de bladzijden waarvan gij rijk het goud van Uwe verbeelding hebt uitgekwast. Waarin de trillingen van een zwaar-bewogen menschenziel, kunstenaars-gemoed, graphisch zijn opgeteekend.

Dat gaat als koek. En de schoonheid gaat als een of andere slecht te plaatsen dessertwafel....

Linda Murri; das Verhängnis meines Lebens — notities uit den kerker. Die gaan. De mémoires van Mevr. Wanda v. Sascher Maschoch die gaan. De stijl zij zoo rafel en kaal als de japon, die zij als arm meisje droeg, toen zij voor het eerst met den dichter kennis maakte; die gaan. De dievenmémoires van Manolescu, enz. enz.

....Nog zal de buitenissigste misdaad, het meest perverse vergrijp beter dan de knapst gezadelde Pegasus — zijn pa en verwekker naar een groote oplaag volle zalen, met honorarium en een dikke recette rijden. Het gruwelijkste is nauwelijks gruwelijk genoeg.”....

Tot het soort werk, met deze woorden van een niet katholiek zoo heftig veroordeeld, zou ontegenzeggelijk „Achter de gewijde muren” behooren, zoo het niet nog veel erger was door zijn allergemeenste lasteringen. J. M. J. KNAAPEN.

Verzen van SAMUEL VAN LOEN. Meindert Boogaerdt. Rotterdam 1907.

Een jong dichter, die decadente verzen schrijft. Je bent geneigd om telkens uit te roepen: dat is Kloos, dat is Helène Swart, dat is Perk. En als er dan een extra slechte regel komt, dan zeggen wij: dat is hij nu zelf.

Daarom voelen wij ons geneigd een beetje met hem te spotten, zijn leed kan ons niet ernstig stemmen; zijn passie is niets meer, dan wat zinnelijk geminnekoos; zelfs als hij beweert pijn te voelen en ontroering om een rampzalige straatbloem, dan denkt hij onmiddellijk aan iets anders, en hij grinnikt een beetje.

Zijn verzen hebben de voeten en de rijmen wel, en klinken rethorisch ontstemd, als een muziek automaat die gladjes een aangrijpende melodie nadreunt. Waren zijn verzen maar slecht van vorm, doch diep gevoeld en siddderend van emotie, dan zouden wij kunnen hopen en verwachten, nu vinden we het zelfs veel gevergd waar hij in het laatste sonnet tot zijn meisje sprekend, (dat is overigens zijn beste gedicht) van haar verlangt.

Zeg zul je nu zoeken de eenzaamheid,
Ver van de stad in een heel mooi bosch?
En zul je m'n verzen aan jouw gewijd,
Dan lezen met hartklop en lichten blos?

Zul je dan denken aan vroegeren tijd,
Jij, je haar Gretchen of heelemaal los,
Wij beiden zoo jong en heel diep verblijd
Innig verscholen in 't groenende bosch?

Weet je de dagen door blonde duinen,
Ontroerend van schoonheid en jong geluk,
Ons dollend hollen van duinenkruinen?

Nu is het herfst en geelen de blaren,
Nu ligt over alles een looden druk; —
Ik zie jouw schreien zonder bedaren....

J. M. J. KNAAPEN.

De Zegetocht van een Dienaar van Maria door FR. DREHMANS, Pastoor te Herten. Uitgegeven bij L. C. Malmberg. Nijmegen.

De Dienaar van Maria is de H. Bernardus van Clairvaux en zijn zegetocht is de reis door een groot deel van Europa, de reis, welke ten doel had, de menschen op te wekken tot den Kruistocht naar het H. Land.

Wanneer we ons herinneren kunnen, hoe we in onze schoolboekjes leerden: 1146. Bernardus van Clairvaux predikt den tweeden Kruistocht, waaraan duizenden deelnemen.... en hoe we dan naar aanleiding hiervan het verhaal kregen van dien tweeden Kruistocht, dan zullen we gaarne in Pastoor Drehmans beknopt werkje nog eens even ons geheugen een beetje willen opfrisschen en die reis van den H. Bernardus in wat bizonderheden nalezen. Stichtend en opwekkend is de geschiedenis van Bernardus' jeugd en opleiding tot den geestelijken stand, de aanhalingen uit zijn gebeden ter eere der H. Maagd, de mededeelingen omtrent de verschijningen, die de heilige kreeg uit den hemel, en de kracht en wijsheid, waarmede hij den kloostergeest der Cisterciensiërs hernieuwde.

Hoe arm, nederig, werkzaam en vroom Bernardus en zijn volgelingen leefden, leert ons de beschrijving van 's Pausen bezoek aan het klooster te Claravallis. (Clair-

vaux.) En dat de studie door deze heilige mannen niet verwaarloosd werd, leert ons het feit, dat Bernardus en zijn zonen de groote bestrijders en overwinnaars waren van de ketterijen uit dien tijd. Maar niet enkel tegen de dwaalleeraars trad Bernardus op.... ook de jodenvervolgers ondervonden de macht van zijn woord! Het grijze Mainz was het middenpunt geworden van het dolste anti-semitisme dier dagen en zóó groot was de haat der misleide en opgeruide menigte tegen de kinderen Israëls, dat het volk zelfs den heiligen man durfde bedreigen, omdat hij hun wreedheid veroordeelde.

Doch Bernardus aarzelde geen oogenblik: (blz. 58) »Trekt op naar Sion," riep hij uit, »en verdedigt het graf van uw Christus; maar raakt niet aan de kinderen Israëls.... want zij zijn het vleesch en het gebeente van den Messias en van zijn lieve Moeder Maria!" En nog veel meer predikte hij, gelijk een onverdacht getuige, niemand minder dan Rabbi Joseph ben Meïr ons verhaalt:

Machtig was zijn stem en geheel belangeloos zijn naastenliefde. De opgezweepte en verblinde scharen luisterden naar zijn hemelsche woorden, het vuur der volkswoede werd uitgedoofd en de verleiden pleegden niet het kwaad, dat zij beraamd hadden! Zoodanig was de zeggingskracht van den Wijze!"

Israël jubelde zijn dank uit en zegende den Rechtvaardige (blz. 60) en dezelfde zoo even genoemde Rabbi voegt erbij, »zonder welke geen enkele Jood in Germanië het leven had behouden".

De verdedigers van den Jood als individu, in onze dagen, behoeven zich waarlijk niet te schamen over hun naastenliefde, die zich ook uitstrekt over de verdrukten in het oude, eerwaardige volk,.... zij zijn in goed gezelschap bij den H. Bernardus, die hun het voorbeeld gaf en bij zijn levensbeschrijver, die ons dit mededeelt!... Het geheele boekje is verder de zeer aangenaam geschreven geschiedenis van dezen grooten heilige, die in de twaalfde eeuw alom de ketterijen bestreed, het Geloof uitbreidde en de kloosterlingen tot het volmaakte leven in hun heiligen staat opvoerde. Duitschland, Nederland en Frankrijk werden door den heiligen man bezocht en duizenden togen op zijn woord naar Palestina, ten einde Jezus' Graf voor de Christenen te behouden.

In ruim honderd bladzijden weet de schrijver ons een duidelijk beeld te geven van Bernardus zegetocht door West-Europa en ons de tallooze wonderen te verhalen, waardoor God zijn dienaar eerde, die de groote verbreider was van de liefde tot Zijn heilige Moeder.

Het nette boekje, in handig formaat, op stevig papier en met flinke letter, verdient ten volle, menigen herdruk te beleven.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

Pim en Mien, door JAN LIGTHART en H. SCHEEPSTRA. I en II. Uitgave Wolters, Groningen.

Twee leerboekjes vol prentjes van C. Jetses en dus prachtig geteekend. Pim en Mien maken kennis met het jonge volkje op school nog voor dit Ot en Sien en Trui leert kennen.

Omdat dit 't eerste leesboekje is, heeft het geen hoofdletters; de lesjes van het I[e] stukje bevatten alleen woordjes van twee en drie klanken, terwijl nergens twee medeklinkers naast elkaar voorkomen, wat wel geschiedt in het II[e] stukje. Om het bladeren te vermijden is elk lesje over twee bladzijden, links en rechts verdeeld.

Waar de keus der woorden beperkt is, mag het zeker wel opvallend heeten, dat de schrijvers niettemin kans gezien hebben een werkje te leveren, dat evenals »Nog bij Moeder" de levensgeschiedenis van een huisgezin behelst.

Babberich. J. MEIJER.

Samen op reis, door CREMER, LIGTHART en NOORDHOFF. I en II. Uitgaven van J. B. Wolters, Groningen.

Deze twee deeltjes bevatten:

a. voor de eerste helft van het vierde leerjaar reizen op de kaart van Nederland per spoor en per boot en een behandeling van duinen en geestgronden;

b. voor de tweede helft van het vierde leerjaar andermaal reizen door ons land en een behandeling van klei en laagveen.

Jedes Alter hat eine eigene Geographie nötig, heet het in het prospectus. Van die waarheid overtuigd, leveren de schrijvers in concentrische leergangen een telkens ruimer aardrijkskundig overzicht terwijl bovendien in elk der deeltjes op een bepaald punt meer in het bijzonder de aandacht gevestigd wordt.

Dat de samenstellers met het nieuwste op het gebied der aardrijkskunde kennis maken blijkt o. a. uit de teekening van het stempel der Z. H. Kaas-controle, een kleinigheid en toch van beteekenis voor den handel op het buitenland.

Wie de twee deeltjes met de leerlingen behandelt zal in staat zijn hun een goed idee omtrent de grondgesteldheid van ons land te geven.

Babberich. J. MEIJER.

Handleiding bij het onderwijs in **Het Alcoholvraagstuk,** (op alcoholcursussen en lagere scholen) door L. FLEUTGE. Utrecht, van der Heide en Leijdenroth. 1907. Prijs f 0.75, — 113 blz.

Dit boekje is als een geraamte van wat op alcoholcursussen kan gedoceerd worden over het ontstaan en de physiologische werking van alcohol in allerlei vorm. Het is blijkbaar geschreven door iemand, die opvoedkundige ervaring heeft. De stof is goed gerangschikt, de noodige hulpmiddelen worden aangegeven, en hier en daar practische raadgevingen geboden. Wel missen wij de groote argumenten der drankbestrijding, welke de godsdienst aan de hand doet; maar het zal niet zoo moeilijk zijn voor wie dit boekje gebruiken wil, zelfstandig die beweegredenen aan te voeren en tusschen de ver-

handelde stof in te vlechten. En dat zal het nut van dit werkje niet weinig verhoogen.

H. L. v. A.

Van de zonnebloem die de zon wou zijn, door Marie Metz-Koning. Baarn Hollandia-Drukkerij 1907. Ing. f 2.90; geb. f 3.75.

Marie Metz-Koning heeft sprookjes geschreven en die sprookjes uitgegeven in een mooien bundel, en dien bundel opgedragen aan haar dochter.... het arme kind!

Meen nu alsjeblieft niet, dat ik ernstig denk over Marie Metz-Konings werk. Ik heb eerbied voor haar talent, ik bewonder haar als schrijfster, ik beklaag haar als vrouw, en ik vind dat er in dit werk heel mooie, maar vooral heel leuke rake stukken voorkomen. Mooi bijv. het laatste Sprookje: Hoe de Vogels den boom beschermden, raak de Klompenhistorie en leuk de verhouding tusschen Vader Eend en Moeder Eend. 't Begin van dit stuk is vooral erg goed; je ziet als je 't leest niet alleen de eendenfamilie, maar bovendien den goedigen, egoïsten, eigenwijzen Hollandschen huisvader, en de lieve zorgende, eenvoudige, dikwijls zoo oneindige veel wijzere moeder, die altijd bekommerd is om haar kinderen.

Maar het geheel.... de taal is mooi, zeker, maar de inhoud? Ik heb er niets tegen dat andere menschen sprookjes schrijven, ook niet dat onze tijd ziek belieft te heeten (of beter, genoemd te worden), dat onze literatuur ziek is, en de zieke menschen, die dichters en schrijvers zijn, nu behalve allemaal andere nare, treurige, moe en ziekmakende dingen, ook zieke sprookjes schrijven.... och ja toe dan maar! Vroeger was het altijd van: Daar was ereis een koningszoon.... of: Diep in het bosch in een klein hutje, woonde een meisje, met oogen als.... en dan kreeg je er ook genoeg van tenslotte. O ja, het was wel aardiger, het was lichter, en fijner en levendiger, en het kwam meestal goed uit, en je werd er beter door, het was opwekkend, en het maakte de menschen die het lazen even een oogenblikje soms maar, gelukkiger, en daarom was het misschien toch grooter kunst.... maar dat is moeilijk te beoordeelen.

Ik had er dan niets tegen, dat ze sprookjes schreven, och heden nee hoor, ook niet eens, dat die sprookjes een persiflage waren van den godsdienst, zooals Van de Zonnebloem die de Zon wou zijn; ik hoop alleen, dat niet veel menschen, vooral geen jonge, geloovige, vertrouwende menschen, waar nog iets in zit van 't oude idee, „we moeten Gods aarde zooveel mogelijk schooner en beter en de arme menschen om ons heen gelukkiger maken...." ik hoop niet, dat die ze zullen lezen. En daar is niet veel gevaar voor ook; dit boek is wel niet precies vervelend, maar het is er toch heel dicht bij.

Best mogelijk dat anderen een gunstiger oordeel hebben over dit werk. Ook zouden de bezwaren, die ik er tegen aanvoer, wel duidelijk te motiveeren, wel juist en nauwkeurig aan te toonen zijn; ik kon nog wijzen op wat ik bijzonder goed vind, den ouden man met zijn hart vol liefde, en het jonge meisje, dat zoo blij in het hofje komt, doch waarom te gaan analyseeren als men 't geheel toch niet kan bewonderen of aanbevelen.

T. O. A.

Dr. Karl May's Reisavonturen.

I Kara-Ben-Nemsie, De Held uit het Avondland. Door de Sahara naar Arabië.

II In Koerdistan.

III Van Bagdad naar Stamboel.

IV In de Schuilhoeken van den Balkan.

V Door het land der Skipetaren.

Uitgaven van H. J. W. Becht, Amsterdam.

In Duitschland is Dr. Karl May als schrijver geen onbekende. Zijn werken worden met graagte gelezen, wat o. a. blijkt uit de opname van verschillende gedeelten in kalenders enz. Van de eerste tot de laatste bladzijden boeit de lezing, onverschillig welk deel der reisavonturen men in handen neemt. Toch vormen de vijf genoemde deelen met nog een VIe deel laatste geschrift: De Karanorman-Khan in Albanië, een geheel.

Sommige recensenten beschouwen de werken als bijzonder geschikt voor jongens. M. i. is voor hen de kost zwaar genoeg en mogen de lezers wel eenigszins meer ontwikkeld zijn. Ook — en dit geldt voornamelijk de katholieke jeugd — is het niet ondienstig dat de lezers hun Catechismus kennen, willen ze niet verwarde ideeën krijgen bij het volgen van hetgeen vermeld wordt omtrent de zeden en gewoonten der volgelingen van Mahomed.

De titels duiden reeds aan waar de gebeurtenissen in de verschillende verhalen voorkomende, plaats grijpen. De schrijver wil een blik werpen op de bewoners en toestanden in Afrika en West-Azië, waar de leer van den Koreischiet zoo vele millioenen aanhangers telt.

Het leven in de woestijn, de verhouding tusschen onderdaan en overheid, de rechtspraak, de godsdienst enz. niets, wat belang kan inboezemen, blijft onvermeld. De held van het verhaal is de schrijver die in allerlei mogelijke, ik zou er haast bijvoegen „onmogelijke" gebeurtenissen betrokken is, die honderdmaal in levensgevaar verkeert en toch steeds, nu eens door eigen energie, dan weer door de hulp van zijn Halef — een zoon der woestijn — alle gevaren trotseert. Hij is overal de belijder van Christus leer, de streng rechtvaardige, de man, die nimmer het gebod des Heeren: „Bemin uwen evennaaste," vergeet, en daardoor toont zoo vèr te staan boven den Mahomedaan, bij wien het oog om oog, tand om tand een levenswet is, wien de vervulling der bloedwraak even streng geboden is als bidden, aalmoezen geven en vasten. Hij is de man der beschaving, die overal en ten allen tijde toont hoe veel meer ontwikkeld de Nemsi (de man uit Avondland) is dan de Bedouïn, Arabier of Turk.

De reisbeschrijvingen zijn prachtig. Zoo b.v. in deel I, het Schott en de Sahara; in deel II Arabië enz.

Vooral door de vele, vreemde persoonsnamen is het soms moeilijk den schrijver te volgen, ook wijl bovendien een menigte plaatsnamen gebruikt worden. Velen zullen daarom voor de tweede maal het boek open slaan.

Voor de tweede maal!

't Gebeurt niet dikwijls dat men zulks doet bij een gewoon verhaal.

Hier zou het mij echter geenszins verwonderen. Boeiend blijft het werk van May, ook bij herlezing, terwijl men zich dan beter kan herinneren van welke persoon reeds in een vorig hoofdstuk of deel sprake was.

De vertaling is over het algemeen goed. Alleen in het 1e deel komen nog al germanismen voor als:

blz. 26. Ik strekte mij op mijn op den grond liggende dek uit,
„ 70, een zich daar bevindende poort,
„ 71, de in een nis staande hoekvaten,
„ 72, door een met edelgesteenten bezetten ring,
„ 89, zonderbaar,
„ 242, uit met doek overtrokken latwerk bestaande,
„ 410, *dan* voor *als* bij een vergelijking van gelijkheid, e. m. a.

Elk deel telt 400 of meer bladzijden en is voorzien van één of meer platen. De prijs *f* 2.40 per deel, hoewel vrij hoog voor vertaalwerk, is niet te hoog, waar, zooals hier, voor het geld een werkelijk mooi verhaal geleverd wordt.

Nog wordt mij ter recensie gezonden „De duivelskop van het Rotsgebergte", een verhaal uit Amerika van denzelfden schrijver. Ook dit werk is boeiend en. . . . even Amerikaansch als de eerstgenoemde Turksch zijn. „De duivelskop vormt het zooveelste deel van een serie verhalen, betrekking hebbende op de „Nieuwe wereld." Bij gelegenheid hoop ik in staat te zijn omtrent „De Karanorman-Khan en de Amerikaansche vertellingen een oordeel te kunnen leveren.

Babberich. J. MEIJER.

Uit de Geschiedenis. Verhalen, schetsen en legenden, voor de Roomsche jeugd, door A. KOSTER. Malmberg, Nijmegen.

Dit boek is eene verzameling eenvoudig geschreven verhalen, schetsen en legenden, bijna alle historisch of althans met historischen achtergrond. — Zij voeren heldenfiguren uit lang vervlogen tijden ten tooneele, bespreken groote wereldgebeurtenissen of verhalen wonderen, waarmede de goede God zijn volk begunstigde.

Ons dunkt, dat deze lectuur verheffend en veredelend moet werken op de godsdienstig-zedelijke vorming onzer knapen en meisjes en hun tevens tot leering en genot kan strekken. — Aldus de schrijver in zijn voorbericht en naar mijne meening is hij volkomen geslaagd in zijn arbeid. Zijn boek zal zeker het doel bereiken, wat hij zich heeft voorgesteld. Moge het dan ook door vele jongens en meisjes ter hand worden genomen — het zal hun zeker bevallen.

F. J. M. WASSEN, Pr.

De laatste der Mohikanen, door J. F. COOPER. Amsterdam. — Cohen Zonen.

Deze Indianen-roman in den trant van Aimard is een zeer boeiend boek, vol spannende avonturen. De jongens zullen het gaarne lezen en mogen dat ook, tenminste in den vacantietijd, want anders is het, dunkt me, te boeiend.

F. J. M. WASSEN, Pr.

Verpoozing. Nieuwe Verhalen voor volk en jeugd. van KONRAD KÜMMEL. Vertaling van J. J. G. Wahlen. Eerste deel. Malmberg, Nijmegen.

Onder den algemeenen titel van „Verpoozing" betreedt een tweede reeks vertellingen haren weg

onder het volk; zij zal naar omvang als naar vorm, zusterlijk gelijken op de eerste serie „Aan Gods Hand" — zes deelen — Met deze woorden leidt de vertaler het eerste boek van deze nieuwe serie in. Wel verblijdend voor hem zijn mooien arbeid zóó gewaardeerd te zien, dat hij het wagen kan eene nieuwe reeks van zes deelen uit te geven — wel een gelukkig teeken in onze dagen, dat die *echt-roomsche* boeken zulk een gunstig onthaal hebben gevonden. Moge ook aan deze boeken weer eene ruime verspreiding ten deel vallen. Mogen ze druk worden gelezen die vertellingen, welke zoo prettig geschreven zijn en het roomsch gemoed zoo weldadig aandoen.

Haarlem. F. J. M. WASSEN, Pr.

Rusland's verraad of de vrouwelijke spion. Roman uit den tegenwoordigen tijd door SERGEI D..... Rotterdam. Nijgh en van Ditmar.

„De nieuwste sensatie-roman, waarin op boeiende wijze de intriges worden beschreven, die den oorlog hebben doen uitbreken tusschen Rusland en Japan.

Met deze reclame wordt dit boek aan het publiek aanbevolen. Het voorwoord beweert een volkomen ware geschiedenis weer te geven, waarbij alleen plaats en persoonsnamen zijn veranderd. Het zijn de lotgevallen vol spanning en avontuurlijkheid van eene jonge beeldschoone vrouw, wier slechtheid en laagheid van ziel de schoonheid van haar lichaam evenaart. Uit wraak tegen Rusland, waar de overheid haar verloofde als staatsgevaarlijk deed ter dood brengen of naar Siberië verbande, stelt zij zich daar in dienst als spion enkel en alleen om zóó de staatsgeheimen te weten te komen en die dan voor veel geld te verkoopen aan Japan. Daardoor zou zij Japan in staat hebben gesteld den oorlog op een gegeven oogenblik te doen uitbreken, vóórdat Rusland er op bedacht en gereed was.

Om dat doel te bereiken zijn haar alle middelen goed — zelfs de slechtste en laagste grijpt ze aan om haar plan te volvoeren. Haar leven is eene aaneenschakeling van schaamteloosheid, huichelarij en wreedheid, van overspel en trouwbreuk.

Ofschoon de strekking van het boek niet verkeerd is en het niet te zinnelijk of hartstochtelijk is geschreven, acht ik het toch alleen voor volwassenen ter lezing geschikt.

F. J. M. WASSEN, Pr.

„Hoe Jezus predikte", door J. P. VAN KASTEREN S. J.

Eenige letterkundige schetsjes, eenvoudige, maar voldoende om aan te toonen hoe het woord, ons in de Evangeliën vertolkt, eene vastheid van lijnen, een eigenaardigheid van plaatselijke kleur en van persoonlijke trekken, van eigen voelen en zien vertoont, die als bewijs mag gelden dat we den onvervalschten weergalm te hooren krijgen van den grooten leeraar van Nazareth.

Eenieder die zich de moeite getroosten wil dit kleine boekje te doorlezen zal het Evangelieverhaal veel schooner voorkomen dan ooit te voren. De schrijver voert ons Jezus op sprekende met gezag, verkondigende een geheel nieuwe leer, in tegenstelling met de schriftgeleerden en phariseërs van dien tijd, naderende tot geleerden en ongeletterden, tot rijken en armen, rechtvaardigen en zondaars, man en vrouw, groot en klein.

Hij doet ons den Leeraar van Nazareth volgen door wijngaard en korenveld, in de steppe en op den oever van het meer, langs straat en stadsplein, in de weelderige woningen der rijken en de hutten der armen, bij de nog armere dakloozen langs weg en heg. Wat al beelden, vergelijkingen en gelijkenissen, alle passend bij de toestanden van het Palaestina van Jezus' dagen, worden ons hier niet geschilderd in heerlijke volgorde!

Ik heb het boekje met veel genoegen gelezen en zou willen dat het iederen Katholiek in handen kwam.

De prijs kan geen bezwaar opleveren. Het is verkrijgbaar te Haarlem bij H. G. van Alfen, „Drukkerij de Spaarnestad", afzonderlijk genomen voor 35 cent.

M. N.

JEANNE G. **Een Katholiek Kind uit onze Dagen.** Uit het Fransch vertaald door O. A. A. Schellekens, R. K. Priester en Pastoor. Uitgegeven bij J. W. van Leeuwen, Hoogewoerd 89, Leiden.

Dit mooie boekje is heel geschikt voor kinderen, die zich voorbereiden tot hun eerste H. Communie. Het zijn het dagboek en de brieven aan hare ouders, zuster en vriendinnetjes van Jeanne G. van haar 10de tot haar 15de jaar. Jammer, dat deze kleine, vroolijke, ondeugende en zoo beminnelijke heilige zoo jong moest sterven.

Natuurlijk heeft zij als Fransch kindje opvattingen, genoegens, eigenaardigheden, karaktertrekken, die we bij onze Hollandsche kinderen niet aantreffen. Toch geloof ik, dat ze dit boekje gaarne zullen

lezen, en dat het hun goed zal doen, zonder ze te vervelen.

De vertaling laat hier en daar wat te wenschen over; vooral de juiste toon is niet altijd getroffen. „Fratsenmaakstertje" „ge zijt wel erg van uw zinnen beroofd" zijn uitdrukkingen, die een kind nooit gebruikt, al zijn ze ook misschien de juiste woordenboek-vertaling van de Fransche gezegden.

Doch dit zijn betrekkelijk kleinigheden. Het werkje heeft veel waarde, en wij kunnen het niet genoeg aanbevelen, vooral voor Eerste Communicanten. Het is bovendien versierd met een viertal portretten van Jeanne G. T. O. A.

Onder de Republiek, door L. E. Schrijfster van „Silhouetten". Amsterdam, Van Holkema & Warendorf. 1907.

Dit boek, dat eenige historische schetsen bevat, laat zich zeer aangenaam lezen en kan in alle opzichten worden aanbevolen. De drie verhalen „uit de oude doos" verplaatsen ons in de 18de eeuw en geven ons een goeden kijk op het leven en de gewoonten van onze voorouders. Er is veel stemming in deze schetsen en zij zijn bijzonder goed in toon gehouden; de schrijfster weet den 18^den^ eeuwschen geest voor ons levendig en tastbaar te maken. De dialoog is vlot en wij missen er het stijve en geforceerde in, dat ons dikwijls in historische romans zoo zeer afschrikt.

De menschen bewegen zich los en natuurlijk en, hoewel in het uiterlijke van ons verschillend, hebben zij toch in het diepst van hun hart dezelfde gevoelens, aandoeningen en neigingen als wij in onze dagen. Wij kunnen ons dan ook geheel in hun zieleleven verplaatsen, want geenszins als marionetten, of stijve figuren uit een vroeger tijdperk met wie wij tegenwoordig niets meer gemeen hebben, staan de hier geschilderde karakters voor ons, maar als menschen met al hun lief en leed, zooals wij die dagelijks om ons zien en die voor hunne vreugde en smart onze aandacht en belangstelling komen vragen. Zoo gevoelen wij dan ook eene diepe verontwaardiging en schrijnende pijn wanneer wij in „Hen, die niet meetelden" lezen, hoe onze geloofsgenooten onder de Republiek op de meest kleinzielige wijze voortdurend werden gekweld. Een innig medelijden maakt zich van ons meester, wanneer wij in „Een Eenzame" een dier nobelen, maar onbegrepen Regent aanschouwen, die alles voor zijn vaderstad Zierikzee wil doen en opofferen doch niets dan ondank inoogst en zoo bitter wordt miskend.

Een stille weemoed bevangt ons wanneer wij ons indenken in het tragisch lot der „Kinderen van Warmelo". Er is niets opgesmukts of onnatuurlijks in deze verhalen; wij gevoelen dat het de eenvoudige, de zuivere waarheid is die de schrijfster ons voorhoudt, en dit is het juist wat haar werk zoo bekoorlijk maakt en mij doet wenschen dat het in veler handen moge komen. E. T.

De Berewoudjes, door Tine van Berken. Geïllustreerd door E. S. Witkamp Jr. Derde herziene druk. Amsterdam. H. J. W. Becht.

Een boek om heel eigen mee te worden. Je krijgt zoo'n gevoel of je ook van de familie bent en al die kleine dingen je zelf aangaan. Tine van Berken, weet voor het allergewoonste belangstelling te wekken, zij detailleert het leven van iederen dag, maar het is haar niet om het detail zelf te doen, haar doel ligt bij het jonge meisje, voor wie zij schrijft. Zij voelt, dat er zooveel moois is binnen te dragen in dat zich vormende karakter, en als bij toeval laat zij den zaadkorrel vallen!

Zij vertelt maar stilletjes door, half-ernstig, half lachend.... en eerst luister je misschien, omdat er zoo'n prettige warmte in haar stem is, maar het duurt niet lang of je bent bezig volop mee te leven met het bonte troepje, jonge, vroolijke menschen, waar zij je zoo handig heeft heengebracht; dan, al vertellend, doet zij heimelijk haar blije werk.

Uit „De Berewoudjes" ook weer, slaat je die frissche, opwekkende invloed tegen; daar is zoo'n gezond optimisme, zooveel flinkheid in de karakters, en vooral, het goede is er zoo sympathiek.

Papa Berewoud, van beroep, kamergeleerde, gaat na den dood van zijn vrouw meer en meer op in de zaligheid van dat vak, de vier meisjes maken bijgevolg zooiets als het perpetuum-mobile van 't boek uit. Geld is er natuurlijk niet, en Jet, de oudste, door een gelukkige beschikking nogal huishoudelijk aangelegd, heeft heel wat economische wonder-dingen te doen om de schatkist niet uit te putten. Jet echter, „herrschet weise" na haar eerste finantieele echec, toen ze er bij ongeluk „de huur" bij opgegeten hadden. Behendig weet zij bovendien de woelige gemoederen in evenwicht te houden; — een ideaal huismoedertje, dat tevreden met haar kleine deel levensvreugde, maar stil haar gang gaat, altijd en overal zorgend voor anderen. Elly, 't mooie, fijne kindje, heeft er al te weinig slag van, om, arm te zijn, en vliegt als „kleine werkbij"

den vreemde in, op die manier helpend de lasten der familie te dragen.

Vanzelf is zij de aangewezen persoon om te trouwen, aangezien er toch getrouwd moet worden in een meisjesboek.

Dan nog Mies en Pop. Mies vooral is met veel talent geteekend in haar ruwe goedhartigheid van leuk, nonchalant kind — een open vierkant karakter, waaraan zoo moeilijk te polijsten valt. —

Deze 380 bladzijden vertellen van heel wat getob om rond te komen, maar de Berewoudjes hebben iets voor elkaar over en weten er zich moedig doorheen te slaan.

Tine van Berken heeft in al de karakters hoe uiteenloopend dan overigens ook, dien heerlijken trek van offervaardigheid gelegd, waardoor zooveel geluk kan ontbloeien en daarom alleen reeds zouden we dit boek in handen wenschen van onze toekomstige jonge-vrouwen.

M. H.

Der Tag Anderer, von der Verfässerin der Briefe die ihn nicht erreichten. Berlin, Gebrüder Patel.

Men vroeg ons een oordeel over dit misschien reeds vergeten werk van Elizabeth, barones von Heybing, geboren gravin Flemming. Met hare „Brieven die hem niet bereikten" een roman zooals de titel het aanduidt in briefvorm en die meer dan zestig drukken beleefde, heeft zij voor hare andere werken den weg gebaand. Want ofschoon het publiek vreeselijk gedisillusioneerd bleek, toen de bewonderde „Brieven" fictie bleken en geen realiteit; zooals in het slot van dat boek beweerd werd, blijkt haar naam toch nog steeds aantrekkingskracht te behouden.

Want veel aandacht bleek het veel gekochte: „*Der Tag Anderer*" niet waard. Het is oppervlakkige, mondaine uitspanningslectuur; een beetje lichtzinnig gesnap over ernstige onderwerpen; een beetje wreede caricatuurkunst waar de auteur dieren teekenend de menschen bespottelijk maakt. De laatste schets: Het geheim van den Amerikaan is een laffe vertelling, zooals er op heerenfuiven verteld worden na twaalven, maar alles behalve passend in het boek eener gezantschapsdame.

In der Tag anderer weigert een jonge weduwe die op het punt staat van haar aanstaande huwelijk bekend te maken, haar aanbidder, bij wien zij eindelijk het volle geluk meende te zullen vinden, omdat haar dochter haar eigen engagement aankondigt. Zij begrijpt dat haar tijd voorbij is, en zij den dag aan hare dochter gunnen moet.

En nu is het opmerkenswaardig, deze verheven argumentatie te hooren billijken en goedkeuren door dezelfde menschen, die op even losse gronden echtbreuk en vrije liefde hebben gebillijkt, toen dat door handige novellisten werd aangepreekt.

Maar voor de verhevenheid der beginselen over het huwelijk door kerk en natuurwet voorgehouden, zijn die personen ontoegankelijk, hoe spoedig zij zich overigens buigen voor het gezag van een of anderen kranken theoreticus.

K.

Een Klaverblad van Vier door Tine van Berken, geïllustreerd door E. S. Witkamp. Derde druk. Amsterdam, H. J. Becht.

Ze zijn nu al lang getrouwd die vier vroolijke meisjes, en echte huismoeders geworden, maar je moet ook denken dat het heel lang is, sinds ze haar blijde harten voor de wereld openlegden; het boek, en dat zegt iets beleefde een derden druk.

Geen wonder, want wie hoort ze niet graag vertellen van haar school- en huisleven, van hare vacantietochten, vischpartijen, ziektes, en ja dat vooral van hare letterkundige bijeenkomsten. Denk nu niet kunst-juffrouwen, met lage kapsels en etherische o zoo etherische kleederdracht en dito stemming. Deze vier wolken van kinderen, deze stoeierige en lachgrage bengels zouden dergelijke mallooten aan zien komen. Neen ze maakten allerlei leuke stukjes, en lazen die dan bij beurten voor, terwijl de anderen thee en taartjes snoepten. En dat letterlievend genootschap Het klaverblad ging onmiddellijk uit elkaar toen voor de eerste de ware Joseph kwam, en ze dronken onmiddellijk dapper op de gezondheid „van den roover" met den stillen wensch dat zij op hare beurt ook geroofd zouden worden.

Een boek voor grootere meisjes, maar tien tegen een, als je het voor een zusje, nicht of vriendinnetje koopt, lees je hetzelf eerst, en wat graag.

JOH.

Dagboek van een Rampzalige, door Victoria de Brennes. Amersfoort, G. J. Slothouwer.

Dit boek moet voorstellen de geschiedenis van een dier diep rampzalige slachtoffers der ontucht, welke een aanklacht zijn tegen de zedelijkheidsbegrippen onzer maatschappij, en 't moet den schijn hebben alsof het door de ongelukkige, hier Victoria de Brennes zelf geschreven is.

Dat nu is beslist onwaar. Eerstens is het boek

te veel af, om een toevallig in handen geraakt dagboek te kunnen zijn, tweedens blijkt het geschreven door iemand die buiten al die rampen en ongelukken staat en ze gladjes vertellen kan, en op dezelfde wijze, in een dagboek, let wel! praat over gelukkige kinderuren en over de gruwelijke ontdekking in een slecht huis geraakt te zijn, en derdens kennen we het gelijkgetitelde Duitsche werk ook.

Wij laten ons dus niet beetnemen door de slotwoorden van den uitgever die beweert dit dagboek in ontvangst genomen en betaald te hebben, terwijl hij den volgenden dag in de bladen las, dat de schrijfster zich in het Vondelpark verdronken had.

Zulke mystificaties, wel leuk wanneer 't niet zulke droevige lotgevallen betreft, wekken weerzin. 't Boek staat overigens beneden peil van gewoon litterair werk, en mist, wat het anders belangwekkend maken zou, alle accent van echtheid.

Gemeen is het nergens, en banaal overal. Wat zou het een krachtig pleidooi geworden zijn voor meisjesbescherming en waakzaam toezicht, wanneer iemand met een groot hart en veel kunstvermogen op een zeer kiesche wijze deze historie had willen vertellen, en uitbeelden, hoe onbezonnen hartstocht ten val komt, en dan in den poel der prostitutie geraakt, zonder het zelf te willen, en hoe de harde vonnissen der menschen en hun onbarmhartigheid. — want alleen de Zaligmaker heeft het ware woord van erbarmen en vergeving gesproken — die ongelukkigen naar hun ongeluk voortzweept.

Of als een Magdalena, door berouw en liefde gedreven, verhalen wilde van de Zachtmoedige Liefde van den Verlosser...... Maar dit boek is onecht in alle opzichten.

J. M. J. KNAAPEN.

Schetsen van Samuel Falkland, door HERMAN HEYERMANS JR. — Elfde Bundel. — Amsterdam, H. W. J. Becht.

Er zijn menschen, die Zondags niet uitgeweest zijn, als ze geen bier met scharretjes gehad hebben; praat ze niet van wat anders, ze hebben die portie noodig, ze kunnen ze niet missen, ze zouden niet weten, hoe ze, zonder dat, de week doorkwamen.

Zoo zijn er ook menschen die 't niet harden zonder een wekelijksche portie Falkland. Nu ieder zijn smaak, maar als je nu zoo'n twintig-porties bij elkaar hebt, dan begin je spoedig je bekomst te gevoelen.

Niet alsof Heyermans eentonig is, alsof hij niet telkens wat nieuws ziet, en wat nieuws te vertellen weet, maar ondanks het verbazingwekkende technisch vermogen van dezen man ontsnapt ook hij niet aan den vloek der overproductie, en is zijn ongestoord succes en zijn blijvende glorie, ook na elf bundels te danken aan den smaak van een oppervlakkig lezend publiek.

Toch kan deze bundel groote menschen aangename oogenblikken van uitspanning bezorgen, zoo zij hem lezen bij stukken. In *Dolle Jan's droom,* — hoe jammer dat hij dat stuk tot een onhebbelijk tendentieus tooneelspel heeft omgewerkt — *Versterkende kip, De stoel* is Falckland op zijn best, en die goedmoedige Jodenfamilies typeeren kan toch niemand als hij, dat blijkt ook hier.

Doch o wee, als hij aan het theoriseeren slaat, dan wordt de man onuitstaanbaar.

J. M. J. KNAAPEN.

Om den Haard No. 1. In de hut van den Strooper. G. Mosmans Sr., Venlo.

Het eerste nummer van een serie vertellingen, goed en goedkoop. Er zijn al andere ondernemingen van dien aard ten onder gegaan. Vooral door een zekere lakschheid onder het Roomsche publiek, dat om goede lectuur schreeuwt, en als die er is, hm ja, andere koopt, — maar de beweging om 't slechte eruit te dringen wordt nu zoo sterk, dat wij het beste voor den fermen uitgever en diens: Om den Haard durven hopen. Hij verdient allen steun, want dit eerste nummer, ongeveer 50 blz. voor een dubbeltje brengt een heele mooie historie, gezellig om te lezen in den huiselijken kring en op reis.

J. M. J. KNAAPEN.

Van 't Stekelverken. Twee vertellingen naar 't Platduitsch van W. SCHRÖDER en J. BRINCKMAN. Leuven Keurboekerij. Amsterdam E. van der Vecht.

Een geestig boekje, in gekleurd Vlaamsch, prettig om in een verloren uurtje te lezen. Hoor maar even:

„Dit is een leugenachtige geschiedenis om te vertellen jongens, en toch waar! Want mijn grootvader die ze mij verteld heeft, placht er iedermaal bij te zeggen: „ze moet toch waar zijn, zoon, anders zou men ze immers niet kunnen vertellen!" De geschiedenis is als volgt toegegaan.

Het was eens op een schoonen zondag morgen, in het achterjaar, juist in den tijd, dat de boekweit bloeide. Het zonnetje zat blaar aan den hemel te

blinken, de morgenwind streek warm over de stoppels de leeuweriken zongen in de lucht, de bijtjes gonsden in de boekweit, en de menschen gingen in hun Zondagkleeren naar de kerk, en alle schepselen waren blij te moede en 't stekelverken ook. Het stekelverken stond daar in zijn deurgat, in den morgenwind voor zich uit te zien, al een liedeken neuriënd, zooals dat de stekelverkens plegen te doen als het zondagmorgen is en zoo'n heerlijk zonneweertje. En terwijl hij daar zoo zoetjes zijn simpel liedeken stond te neuriën, schoot het hem op eenmaal in den zin waarom hij niet, terwijl zijn vrouw daarbinnen de kinderen aan 't wasschen en opschikken was, wat door het veld zou wandelen, en eens kijken hoe het stond met de zoete peeën. Het stuk met de zoete peeën lag immers het dichtst bij zijn huis, en hij placht met zijn familie er van te eten, en uit die reden heette hij het „zijn" stuk. Zoo gezeid, zoo gedaan Het stekelverken trok de huisdeur achter zich in de klink, en sloeg den weg in naar het veld. Hij was nog niet heel wijd van huis af, en meende juist het struikgewas om te slaan daar voor het veld, en het wegelken naar het peeënstuk in te stappen, toen hij daar den haas in 't gemoed liep, die met hetzelfde inzicht als hij op gang was, namelijk om naar zijn stuk koolen eens uit te zien.

Van zoo het stekelverken den haas gewaar werd begroette hij hem met een vriendelijken „Goeien morgen?" Maar de haas die zijn manier had van voornaam doen, en trotsch daarbij, trotsch! gaf geen antwoord op den groet van 't stekelverken, maar zei tot het stekelverken, en dat op zoo'n almachtig kwetsenden toon:

„Hoe komt dat, dat ge hier al zoo van in den vroegen morgen in 't veld ronddreuzelt?"

„Ik ben op wandeling" zei het stekelverken.

„Op wandeling!" spotlachte de haas, „mij dunkt gij zoudt uw beenen wel tot iets beters kunnen gebruiken!"

Dit antwoord verdroot het stekelverken uitermate, want alles kon het verdragen, uitgenomen: met zijn beenen mocht men niet spotten, en dat juist omdat die van nature scheef waren.

„Gij beeldt U zeker in", zei toen het stekelverken tegen den haas" dat gij met uw beenen meer kunt?"

„Misschien wel," spotte de haas.

„'t Valt te probeeren, meende het stekelverken, „ik wed, zoo wij beiden om 't hardst loopen, dat ik U voor ben!"

„Ge lacht zeker! gij met uw scheeve beenen!" zei de haas. „Maar 't is mij goed, als ge daar zoodanig op gesteld zijt. Wat is de inzet?"

„Een gouden Louis d'or en een bottel brandewijn!" zei het stekelverken.

„Aangenomen!" sprak de de haas.... en hoe 't verder afliep moet de lezer in 't grappige boekje zelf maar lezen. J. M. J. KNAAPEN.

De wonderen der Techniek. Onder Redactie van H. J. BORGERHOFF VAN DEN BERGH, J. P. ENKLAAR, H. VERHAGEN Jr. en A. J. UILLEKENS.

Voor liefhebbers van technische werken een interessant boek. Het vangt aan met eene geschiedenis van de voornaamste metalen en hunner bewerking.

Dan volgen: eene beschrijving van het hoogovenproces, eene verklaring van de samenstelling en werking van verschillende nieuwe machines, als reken- en schrijfmachine, landbouwmachines enz. Ook vindt men erin behandeld de nieuwere vindingen betreffende het oorlogswezen, o. a. het panterschip, de torpedo's, het snelvuurgeschut enz. enz. en dit alles toegelicht door menige, over 't algemeen goed geslaagde, fototypische afbeelding.

Alle producten van technischen aard, welke hier worden besproken, op te sommen is ondoenlijk. Wie belang stelt in deze »Wonderen der techniek" — en wie doet dat niet — schaffe zelf dit boek aan; het zal hem niet berouwen. CRAMER.

La Indifirencia religiosa en la Epana Musulmana segim Abenhazam. In — 8° de 16 pp. — Madrid, Imprenta Hérica, 1907.

Velen zullen verwonderd zijn te vernemen, dat in het hart zelf van het Spanje der Muzelmannen, sedert de XIe eeuw eene vrij sterke strooming van Scepticisme isgaande geweest. En toch staat het ontwijfelbaar zeker vast.

Palacior heeft er eene grondige studie van gemaakt, die verschenen is in de *Cultura Espanola* en ook afzonderlijk is verkrijgbaar gesteld.

Revue Neo-Scol Nov 1907.

Wetenschappelijke Recensies uit Tijdschriften.

Brunetière, Ferdinand: Questions actuelles. Paris, Perrin, 1907.

Eene reeks artikelen van apologetische strekking van de krachtige en vaardige hand van Brunetière. Men vindt daaronder: *Après une visite au Vatican* (1894), een commentaar op de vermaarde woorden: het »bankroet" der wetenschap Verder: *Les Bases de la croyance*, de breedere uitwerking van een zijner denkbeelden. 't Is eene te enge beperking van het gebied van 's menschen *weten* en eene verruiming van dat van *gelooven* haast tot het fideisme toe. De wapenen, die anderen bezigen ter bestrijding van het Catholicisme, smeedt hij om tot verdedigingsmateriaal. Het evolutionisme van Darwin zoowel als het positivisme van Aug. Conte wijzen hem den weg naar Rome.

Nochtans bezitten deze bewijsvoeringen slechts betrekkelijke waarde. — Zijne actueele en tevens duurzaam gegrondveste argumentatie baseert hij op de noodzakelijkheid der zedewet voor het bestaan eener vaste maatschappelijke

orde, en betoogt dan, dat aan deze eerste op hare beurt het catholicisme ten grondslag ligt.
Maatschappijleer, zedewet en godsdienst zijn voor hem de drie sappige vruchten, welke gegroeid zijn uit het *geloof*.
Onder het noodige voorbehoud mogen we dit boek veilig ter lezing aanprijzen. Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Delmont, Ph.: Ferdinand Brunetière. Paris, Lethielleux, 1907.
Eene studie over Brunetière in zijn geheel. In even zoovele hoofdstukken wordt achtereenvolgens beschouwd de Mensch, de Redenaar, de Criticus, de Katholiek.
Wat minder oppervlakkigheid zou niet hebben geschaad. Waar er sprake is van democratie als factor in de bekeering van Brunetière, blijft de schrijver niet objectief, maar laat zich vervoeren tot reactionnaire aanvallen, die beter zouden hebben gepast in het kader der gewezen *Vérité Française*. Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Piat, Claudius: De la croyance en Dieu. Un vol. in 12o, 281 pp. Paris, Alcan. Prix 3.50 fr.
Een degelijk en vooral, na de jongste encycliek van paus Pius X over het Modernisme, een bizonder actueel boek tevens.
Vooraan gaat eene critiek op het phoenomenisme en het agnosticisme.
Dan volgen de bewijzen voor het Godsbestaan, niet afzonderlijk behandeld zooals dat tot hiertoe placht te geschieden, maar in één vast geheel vereenigd, iets wat hunne bewijskracht aanmerkelijk heeft verhoogd.
Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Pelettier, M.: Les lois morbides de l'association des idées. Paris, Jules Rousset. 149 pp.
Eene studie over de associatie der denkbeelden bij de krankzinnigen.
De schrijver besluit dat de associatie-wetten bij den krankzinnige volkomen dezelfde zijn als bij den normalen mensch.
Volgens hem zijn de verstandelijke zwakheid en de krankzinnigheid, het gevolg eener bovenmatige verzwakking der psychische processen, die rechtstreeks betrekking hebben op den bewustzijnstoestand zelf.
Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Battifol, Pierre: Questions d'enseignement supérieur ecclésiastique. Un vol. in 12o. 354 pages. Paris, 1907.
Eene verzameling van redevoeringen en van artikels, reeds verschenen in de *Bulletin de littérature ecclésiastique*. Men vindt daarin beschouwingen over het intellectueele leven van den Franschen Clerus, over de geschiedenis van het hooger onderwijs der katholieken en over eenige hunner meesters.
Belangrijk, vooral waar hij pleit voor eene wetenschappelijke geloofsverdediging. Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Refaux, Dr. Marcel: Les conditions du retour au catholicisme. Enquête philosophique et religieuse Paris, Plon-Nourrit. 1907.
M. Rifaux heeft tot de aanzienlijksten onder de Fransche katholieken een paar vragen gericht betreffende de »intellectueele crisis" die de Kerk op het oogenblik doormaakt. Hij had hun gevraagd of deze moest worden beschouwd »als eene crisis van moeizame aanpassing en bijgevolg van voorbijgaanden aard, waaruit het Catholicisme met frisscher en krachtiger leven zou te voorschijn treden", dan wel »als eene crisis, die uitputting beteekent en uit welke, menschelijkerwijze gesproken, het catholicisme zich niet meer zou kunnen opbeuren". In het eerste geval verzocht hij hen de middelen aan te geven, om deze crisis te bezweren en den terugkeer tot het catholicisme te verhaasten.
De zeer vele, soms zeer merkwaardige antwoorden, welke de schrijver in dit boek heeft bijeen gebracht, laat hij voorafgaan van een uitvoerige inleiding, die een commentaar daarop vormt en een der beste deelen van het boek uitmaakt, al kan men dan niet alles onderschrijven, wat Rifaux daarin uitspreekt.
Jammer is, dat alleen het »vooruitstrevende" gedeelte der katholieken een antwoord op deze vragen heeft ingezonden.
Wat de wijsgeerige zijde der kwestie betreft, merken we op, dat een groot gedeelte der antwoorden behelst, als zou het dringend noodzakelijk zijn, de katholieke leer aan te passen aan de hedendaagsche denkwijze en bijgevolg haar te ontdoen van de scholastiek-wijsgeerige kleedselen, waarin men haar heeft gestoken.
Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Asin Palacios, Miguel: Sens du mot »Tehâfot" dans les oeuvres d'El-Ghazâli et d'Averroës. Traduit par J. Robert. In 8o de 20 pages. Alger, Jourdan, 1906.
Welke is de juiste beteekenis van het woord *Tehâfot* in den titel van een der beroemdsie werken van El-Ghazâli: *Tehâfot el-fâlacifa*? De kwestie is op verschillende wijzen opgelost. Zij is niet van belang ontbloot, om reden men, zich grondend op eene der traditionneele verklaringen, aan El-Ghazâli, een soort van scepticisme heeft toegedicht. Palacios heeft een nieuw onderzoek ingesteld en komt tot de conclusie, dat het zou beteekenen: *précipitation imprudente et irréfléchie*. Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Tönnies, Dr. Ferdinand: Philosophische Terminologie in psychologisch sociologischer Ansicht. Leipzig, Th. Thomas. 1906. 105 pp.
Behoudens drie aanvullende nota's, is dit zeer interessant werk een herdruk van de bekroonde bijdrage in de *Mind* (1897), over het onderwerp: de oorzaken van de duisterheid en de verwarring in de hedendaagsche wijsgeerige terminologie en de middelen, die men met grond kan vertrouwen, dat ons uit dezen toestand zullen redden.
Revue Néo-Scol Nov. 1907.

Dubray, S. M., Charles: The theory of psychical dispositions. Publié parmi les *Psychological studies from the Catholic University of America*, edited by E. A. Pace. (*Monograph Supplements of the Psychological Review*). The Macmillan Company. 1905.
Eene correct néo-scholastieke studie, met tal verwijzingen naar S. Thomas, te zien opgenomen in een tijdschrift als de *Psychological Review*, dat zoo hoog staat in gezag bij de moderne wijsgeeren, is eene aangename verrassing en een teeken des tijds.
Het is een betoog van de ongenoegzaamheid der meeste wijsgeerige stelsels ter verklaring van de psychologische verschijnselen van geheugen en gewoonte en tevens een krachtig pleidooi voor de veel hoogere waarde der scholastieke zielkunde voor eene bevredigende oplossing dezer kwestie's. Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Nunez, P. Zacarias Martinez: Estudios biologicos. 2e serie: La Herencia. Hipótesis acerca del sueno. Optimismo cientifico. — 3e serie: La Finalidad en la ciencia. Madrid, Saenz de Jubera hermanos, 1907.
De tweede en derde serie der biologische studiën van den bekenden priester Zacarias Martinez Nunez.
In de eerste serie oefent hij kritiek op de vele hypothesen, die zijn opgezet ter verklaring der erfelijke overdraging van eigenschappen en tracht in 't bizonder de leer der scholastieken aan te passen aan de jongste histologische en physiologische vindingen.
De derde serie handelt over de doelmatigheid in de natuur, vooral in de levende natuur. Hierin betoogt hij tevens de blijkbare ongenoegzaamheid der mechanische theorie van het leven.
Een alleszins lezenswaardig boek derhalve.
Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Asin Palacios, Miguel: La psicologia segun Abenarabi. In 8o de 116 pages. Paris, Leroux. 1906.
Onder de meerdere werken van den mystieken wijsgeer

Abenarabi, heeft Palacios ter behandeling uitgekozen het merkwaardige boek, dat als titel draagt Alfotûhât en waarvan hij den inhoud verheldert door vergelijking met de andere deelen. Vooral heeft hij getracht orde te brengen bij de denkbeelden van dezen Arabischen filosoof en beproefd er een soort organisch geheel van te maken. Al de waarnemingen van den schrijver groepeert hij om drie punten: de *normale psychische verschijnselen*; de *psychologische metaphysica* en de *abnormale psychische verschijnselen.* Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Trivero Camille: Il problema del bene Richerche su l'ogetto della morale. Un vol. de XVI—246 pages. Torino, Carlo Clausen, Hans Rink succ., 1907.
Eene studie over het voorwerp der moraal, het goed, waaraan de schrijver ten grondslag legt eene behoefte, die dringt om bevrediging.
De behoefte om te gelooven is voor de godsdienstige zielen eene *sociale behoefte.* Men kent niet de moraliteit, men gelooft eraan.
De schrijver is zuiver pragmatist. Hij gelooft aan een eindeloozen voortgang in de zedelijkheid en daarom moeten we bevrediging zoeken van onze *hoogere* behoeften, ook wijl deze ons geluk zullen brengen naarmate de opofferingen, die we ons getroosten om deugdzaam te zijn.
Revue Néo-Scol. Nov. 1907.

Miller, W.: Instrumentenkunde für Forschungsreisende. 200 blz. Hannover 1906. 5.20 mk.
Een boek, dat wel wat te veel lijkt op een geïllustreerde prijslijst van Geodetische en andere instrumenten. Van methode is weinig te bespeuren. Er zijn wel betere gidsen. — Geogr. Zeitschr. 1908, p. 118. (Fr. Bidlingmaier.)

Meyers Reisebücher: Griechenland und Kleinasien. (6te Aufl.) Leipzig en Weenen, 1906. 7.50 mk.
Meestal goede gids, niet zonder fouten echter. De meeste aandacht wordt gewijd aan de archeologie. — Geogr. Zeitschr. 1908, p. 58. (M. Kiessling.)

TIJDSCHRIFTEN.

Nederlandsche Katholieke Stemmen, Januari 1908.
SS. D. N. Pii PP. X Motu Proprio de sententiis Pontificalis Consilii rei Biblicae provehendae praepositi, ac de censuris et poenis in eos qui praescripta adversus Modernistarum errores neglexerint. (Met toelichting van F. Ter Haar, C.ss.R.) — »De maagdelijkheid van den H. Joseph", door L. ten Bokum, S. J. — »De Nieuwe Kerkelijke Boekenwet. XIII. Over de denunciatie der slechte boeken", door L. V. — Nieuwe uitgaven. SS. D. N. Pii P.P. Litterae Encyclicae de Modernistarum doctrinis.
—— Februari 1908.
SS. D. N. Pii PP. X Litterae Encyclicae de Modernistarum doctrinis. (Continuatio). — E S. Rituum Congregatione. Decretum de typica Editione Vaticana Gradualis Romani. — E S. Congr. Indicis. Nieuwere werken van modernisten op de lijst der verboden boeken geplaatst. — Casus dictus »perplexus", door C. J. Eijgelshoven. — »Eenige liturgische twijfels omtrent de Missa cantata of solemnis", J. Aertnijs, C.ss.R. — Nieuwe Uitgaven.

De Katholiek, December 1907.
»Overtuigingskracht der Godsbewijzen", door J. Th. Beijsens. — De Nederlandsch-Duitsche stichting der »Anima" te Rome, door Dr. Gisb. Brom. — »Hoogtij", door Willem Nieuwenhuys. — Carmellegende, Hoe dat out costerkijn Gervaes van Jhesus en Marien sinen loene ontfinc", door fr. Berthold, Carmeliet. — Nieuwe uitgaven.
—— Februari—Maart 1908.
»Van kerkbouwstijlen en eischen van onzen tijd", door J. J. Graaf. — »Maria Beatrice van Modena, koningin van Engeland", door M. S. — »Amstelodamensia in Limburg", door den rijksarchivaris A. Flament. — »Een Roomsch-katholieke missie aan de kaap de Goede Hoop," door Dr. A. Hensen. — »Joris Karl Huysmans", door L. Lammers. — »Hypatia in de Literatuur", door Dr. L. Sicking. — »Verzen van Francis Thompson". — »Over Bijbel en Bijbelkunde", door J. v. d. Dries.

Studiën, Deel 68. Aflev. 5.
»Iets vóór en iets tegen", door I. H. Bolsius. — »Een Tendenz-Roman", door H. R. de Grave — »De Stad Batavia onder de Oost-Indische Compagnie". III, door A. Kortenhorst. — »Scripturistisch overzicht", IV, door J. P. van Kasteren. — »Het algemeen zekerheidsvraagstuk", II, door V. Th. Ermers.
—— Deel 69. Afl. 1.
»De Theorie der Beeldspraak", (3e artikel), door I. P. Zeegers. — »De vakman of de leek", door H. H. Bolsius. »Modernistische Wijsbegeerte en Godsdienst", I, door E. J. de Groot. — »Veertien dagen in het land der Pharao's", (vervolg), door H. Wilbers. — »Het algemeen zekerheidsvraagstuk", (2e vervolg), door Th. Ermers. — Uit de pers.

Van Onzen Tijd, Achtste jaargang. Nummer 3.
»Le beau dans la liturgie et l'oeuvre des moines", door Dom J. de Puniet. — »Klein-meisje", door Marie Koenen. — »Rond de analyse van »Die eerste bliscap van Maria", door Cyriel Klessens. — »Vlamingen", door J. A. van Lieshout. — »Boekbespreking", door Th. Kwakman, pr.
—— Nummer 4.
»In memoriam Mgr. M. J. A. Lans", door Ant. Averkamp. — »Gosschalk en de rijks-adviseurs", I, door Jhr. Victor de Stuers. — »Holland", door Anna Aghina. — »Mijn weideland", door Anna Aghina. — »Een Joodsche Sprook", door Albertine Steenhoff-Smulders. — »Dantes »Paradiso", door Fr. Christianus Kops, O. F. M. — »Drie voordrachten", door Maria Viola. — »Prentenboeken", door A. S. — »Boekbespreking", door Th. Kwakman, pr.

Onze Kunst, Januari 1908.
»Adriaen Brouwer en de ontwikkeling zijner kunst", door F. Schmid Degener. — »Anton Mauve en zijn Tijd", door W. Steenhoff. — »De Grafmonumenten van Jan van Polanen te Breda en van Adolf VI te Kleef", door A. Pit.
»De tegenwoordige drukletter", door S. H de Roos. — Kunstberichten. — Kunstveilingen. — Boeken en Tijdschriften.
—— Maart 1908.
»De Gebroeders Oyens", door Dr. R. Jacobsen. — »Oude Teekeningen in het Amsterdamsch Prentenkabinet", door Prof. Dr. W. Martin. — »Oud Egyptisch Vlechtwerk", door E. S. van Reesema. — Kunstberichten. — Boeken en Tijdschriften.

De XXe Eeuw, December 1907.
»Uitkomst", door H. Heijermans. — »Het ivoren Aapje", door H. Teirlinck. — »De Tragiek in Emile Verhaeren's Poezie", door Jul. de Boer. — »Het Macedonische vraagstuk", door F. van der Kop. — »Gedichten", door Rich. de Cneudt.
—— Februari 1908.
»Het ivoren Aapje", door H. Teirlinck. — De scheiding van Kerk en Staat in Frankrijk", door G. W. van Vierssen Trip. — »Het Lied van Phaoon", (vervolg), door K van de Woestijne. — »Het Macedonische Vraagstuk", (slot), door J. H. Van der Kop. — Buitenlandsch Staatkundig Overzicht", door Chr. Nuys.

De Nieuwe Gids, December 1907.
»Verzen" van Giza Ritschl. — »Fijne Fragmenten", door J. de Haan. — »Verzen" van Broeke en Bruurman. — »Hun Broerke", door F. Verschoren. — »Sonnetten" van Jul. Schürmann. — »Het oude Tooverboek en het schul-

dige Beggijntje", door Joz. Arraz. — »Verzen", door Ph. van Goethem. — »Literaire Kroniek", door W. Kloos.

—— Februari 1908.
»Spreuken", door G. Bolland — »Over geschiedenis der Wijsbegeerte", door G. Bolland — »Van Hogarth tot Beardsley", door Corn. Veth. — »De Hamlet". — »Voordracht van Ed. Verkade", door Fr. Mijnssen. — »Het Licht in September", door J. Goekoop-De Jongh — »Bolland en de muziek", door A. de Hartog. — »Blindeman", door Jac. van Looy. — »Verzen", door Plasschaert. — »Schilderkunst", I, door Plasschaert. — »Sentimenteele geschiedenissen", door J. Steynen — »Verzen", door Kloos. — »Iets over Nevrose in Letteren", door J. de Meester. — »Over Th. Hunt Morgan's »Ontwikkeling en Aanpassing", door R. — »Literaire Kroniek", door W. Kloos.

Onze Eeuw, December 1907.
»Une Demoiselle" uit de 18e eeuw", (slot), door Ignatia Lubeley. — »De eerste jaren van koning Willem II", door prof. Dr. P. J. Blok. — »Het Doctoraat in de Letteren", door J. S. Speyer. — »Curaçao in 1803—1804", II, door P. A. Eeuwen, O. P. — »Vers" van Adel Ackersmith. — Onze Leestafel.

—— Februari 1908
»Ida Westerman". — »Fin de siècle", door Mr. S. Muller. — »Natuurwetenschap en Godsdienst", door Prof. J. P. Kuenen. — »Curaçao in 1803—1804", door P A. Eeuwens. O. P. — »Nieuwe Boeken", door G. F. Haspels. — Onze Leestafel.

De Gids, December 1907.
»Weefsel van goud en van brandende tranen", door El. v. H. — »Vergeten Liedjes", door P. C. Boutens. — »Financieele zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië", door J. de Louter. — »Het Onderwijs in Letterkunde op de hoogere Burgerscheol met vijfjarigen cursus", door M. Poelhekke. — »Gudrun", door Dr Leo van Puyvelde. — »Nederlandsch-Belgische Droombeelden en Werkelijkheid", door H. Colenbrander. — »Het Gebergte", door Fr. van Eeden. — »Dramatisch Overzicht", door J. van Hall. — »Overzicht der Nederlandsche Letteren", door C. Scharten. — Parlementaire kroniek.

—— Februari 1908.
»Een huis vol menschen", door C. en M. Scharten-Antink. — »Roomsche Vondelstudie", door G. Kalff. — »De hedendaagsche Vuurtechniek en de militaire opleiding", door G. Polvliet. — »Van Koetsveld en de pastorie van Mastland", door J. M. Acket. — »Dankstem", door J. Thomson. — »Een laatste bezoek aan de verzameling Rod. Kann", door F. Schmidt, Degener. — Buitenlandsche Letterkunde", door J. van Hall. — »Indische feiten en cijfers", door C. Th. van Deventer. — »De Rembrandtbijbel", door J. Veth.

Dietsche Warande en Belfort, Aflevering 1.
»Over Modernisme", door H, Coppieters. — »Gebed", door V. Voorden. — »Het Zieleleven in Beethoven's leven", door M. E Belpaire. — »Kruis- en Mariabeelden", door Godfr. Hermans. — »Zusterke-Begijn", door E. Fleerackers, S. J. — »Uit den kunstschat van Kikongo", door Ivo Struyf, S. J. — Boekennieuws. — Inhoud van Tijdschriften. — Omroeper.

—— Aflevering 2.
»Over Modernisme", (slot), door H. Coppieters. — »Uit lyrische gedichten over de liefde", door Zeemeeuwe — »Uit den kunstschat van Kikongo", door Ivo Struyf, S. J. — »Van de lieve doode", door Aug van Cauwelaert. — »De hervorming van het Middelbaar Onderwijs", door Dr. Jules Mees. — »Caroussel", door Dés. de Kock. — »Historische kroniek", door Dr. Alfons Fierens. — »Muzikale kroniek", door Arthur Meulemans. — Boekennieuws. — Inhoud van Tijdschriften. — Omroeper.

Iris, Februari 1908
»De romantiek in Jacques Perk en Albrecht Rodenbach", door Jul. de Boer. — »Brieven aan eene vriendin", door Marie Metz-Koning. — »Gedichten", door R. de Cneudt. — »'t Werk van Gabriele d'Anunzio, uit psychiatrisch oogpunt beschouwd", door Scipio Sighele. — »Oude Klok", door J. Reddingius. — »Smart", door G. Ceunis. — »Em. Claus", door G. Ceunis. — Kunst en Leven.

De Beweging, Februari 1908.
»Amanië en Brodo", door Nine van der Schaaf. — »Hugo von Hofmansthal's: De keizer en de heks", vertaald door M. Uyldert. — »Overbeck en Nietzsche", door T. J. de Boer. — »Sociale hygiene", door Is. P. de Vooys. — Boeken, menschen en stroomingen", door A. Verwey. — Boekenbeoordeelingen.

Vragen van den dag, Februari 1908.
»Gezangen naast psalmen", door J. Riemersma. — »Kanada als economisch gebied en als land der toekomst", door Dr. H. Blink. — »Schooltuinen". door K. Siderius. — »Macedonië en de Macedonische vraag". — »De scheikunde en het leven in de natuur", door J. Brandt. — »Lolsto-isme als religie".

Boon's Magazijn, Januari 1908.
»Nieuwjaars-voorspelling". — »Een reisje naar Biskra", door An. van Bemmelen. — »The Independent Order of Old-fellows", door Aed. — »Schoolleven", door Gymnasiast. — »Aardbeving". — »Van de bezems der heksen", door J. Hof. — »Verzoening", door Lamberts Hurrelbrinck. — »In de fabriek van Brouwer's Aardewerk te Leiderdorp". — »Limburgsche legende", door L. Lambrechts. — »Het zilveren tooneel-jubileum van Mevrouw Julia Lier-Cuypers". — »De Zwanenzang", door A. Tschechow.

—— Februari 1908.
»Uit de stormachtige najaarsdagen van het jaar 1688", door Joh. H. Been. — »Vlieger oplaten", door J. de Sinclair. — »Hoe Groninger boekhandelaren Academie-feesten vierden". — »De Laureaat", door J. Steynen. — »In de war", door P. A. L. — »Een reisje naar Biskra", door A. J. van Bemmelen. — »Driekoningenavond te Mechelen", door Dr. M. Sabbe. — »Het 40-jarig tooneeljubileum van E. J. Tourniaire". — »Sociaal-geneeskundige schetsen", door Dr. B.

De Boekzaal, No. 1.
»Ter inleiding". — »Permanente Boekentoonstelling". — »Van Schrijvers en Boeken. Catharina Alberdinck Thijm, Anthony Winkler Prins, Fredericq Paul". — Boekkunst. — Drukkunst. — Bibliotheekwezen. — Bibliografie. — Varia.

—— No 2.
»De Modelkatalogus van de Boekzaal". — »Van Schrijvers en Boeken. Mark Twain". — Bibliografie. — Boekkunst. — Bibliotheekwezen. — Allerlei.

Das Literarische echo, 1 Februari 1908.
»Kriminal-romantik", door Rud. Fürst. — »Neues von Ricarda Huch", door Lulu von Strausz u. Tornoy. — »Aus dem Balkanwinkel", door Bodo Wildberg. — »Lyrische Premitien", door Th. von Scheffer. — »Shakespeare-Litteratur", door Eug. Kilian. — Echo der Zeitungen. — Echo der Zeitschriften. — Echo der Bühnen.

Stimmen aus Maria-Laach, Februari 1908.
»Dogma und Wissenschaft", door H. Haan. — »Moderne Kunst in Katholischen Kirchen", door St. Beissel. — »Ergebnisse der Deutschen Konfessionszählung von 1 December 1905 in den Einzelstaaten", door H. Krose — »Visionen im Kristalie", door Jul. Beszmer. — »Manzoni's roman »Die Verlobten", door A. Baumgartner. — Rezensionen.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 4. **April 1908.**

Het Leven van den H. Thomas van Aquino, door P. MAG. J. V. DE GROOT, O. P.. Tweede, geheel herziene druk. Utrecht, Wed. J. R. van Rossum.

De nieuwe geloofsverdedigers wilden Thomas van Aquino niet meer als voorman, zij sloegen eigen paden in, doolden al verder van de koninklijke heirbaan der scholastiek af, raakten gevangen in het alle geloofsverdediging ontwapende subjectivisme van Kant.

De geschiedenis der modernisten is voor velen een les geweest. Wordt niet in de encycliek „*Pascendi dominici gregis*" als een der oorzaken van het modernisme de onbekendheid met de scholastieke wijsbegeerte genoemd? „De modernisten die kerkleeraars willen zijn en voor kerkleeraars doorgaan, die de moderne wijsbegeerte tot in de wolken verheffen en uit de hoogte neerzien op de scholastiek, hebben door den bedriegelijken schijn misleid, de eerste slechts omhelsd, wijl ze onbekend waren met de tweede. Ze hebben het noodig inzicht gemist tot ontwarring der begrippen, tot verijdeling der sophismen. Welnu, juist door het in verbinding brengen van de valsche wijsbegeerte met het geloof, werd hun dwaalstelsel geboren". En als het voornaamste middel om den modernistischen geest uit de katholieke theologie te weren, wijst Pius op het grootsche werk van den Engelachtigen Leeraar: „Dat de leeraren wel weten, dat afwijken van den H. Thomas, vooral in metaphysische vraagstukken niet zonder groot nadeel kan geschieden. Het is op dezen gronslag (de scholastieke wijsbegeerte, vooral die van Thomas), dat men het theologisch gebouw hecht kan oprichten".

Pater de Groot heeft dus zeker 't gunstigst oogenblik gekozen, om zijn *Leven van den H. Thomas van Aquino* in tweeden, geheel herzienen druk te doen verschijnen. Ja, in *geheel herzienen* druk. 't Is inderdaad als een vernieuwd werk. „Toen wij — zegt de schrijver — na vele jaren besloten tot deze nieuwe uitgave, verheugde ons, bij het bewerken daarvan, meer en meer de overtuiging, dat veel duisters kon worden opgehelderd en veel onzekers nader bij de waarheid gebracht; dank zij Denifle, Chatelain en anderen geleerden, wier kritische uitgaven van oorkonden of monographieën over Thomas' tijdgenooten en hunne geschriften ons het veelbewogen wetenschappelijk bestaan der XIIIe eeuw, en tegelijkertijd St. Thomas' openbaar leven, nauwkeuriger deden kennen en veelzijdiger begrijpen". En niet alleen is bij deze uitgave de inhoud rijker geworden, maar ook de taal soberder, volmaakter, de gedachtenvoorstelling rustiger, dieper.

Niemand ten onzent was voor 't schrijven over St. Thomas beter toegerust dan Pater de Groot, die sinds jaren de verheven wetenschap des Aquiners met zoo warme geestdrift en zoo bewonderenswaardige helderheid verklaart. Dit *Leven* schenkt ons dan ook uit de eerste hand, uit de beste bron, een uitmuntend overzicht van Thomas' genialen arbeid. Lees en herlees de prachtige uiteenzetting van het plan der wijsgeerige *Summa* (blz. 158-168); de keurige schaduwing van het geschrift *Over de Ziel* (blz. 179-181); de treffende vergelijking tusschen Plato en Aristoteles (blz. 198-191); de „zeer bescheiden" genoemde, doch in werkelijkheid magistrale schets van de *Summa theologica* (blz. 196-213); de vele kostbare brokstukken uit Thomas' grootere en kleinere werken, — en ge zult mijne overtuiging deelen, dat voor den godgeleerde *Het Leven van den H. Thomas van Aquino* een goudmijn is. Mogen toch alle theologanten onzer Seminaries zich het nuttige boek aanschaffen!

De schrijver oordeelde: „Ook bestudeert niemand Thomas' geschriften en leven zonder tevens diens tijd veel dieper te begrijpen, en van den anderen kant blijft zijn leven zonder behoorlijke kennis zijner eeuw een meer dan half gesloten boek". Daarom wordt de Aquiner geplaatst in het kader van zijn tijd. De minnaar der kerkgeschiedenis kan hier

volop genieten van de rijke studiën, door P de Groot op dit stuk gedaan. De krachtige werkzaamheid der jonge Dominicanerorde, het ontstaan en de inrichting der universiteiten, het streven van Albertus Magnus, kortom geheel de belangwekkende toestand der Kerk in de 13e eeuw, wordt volgens deugdelijke oorkonden en belangwekkend verhaald.

En Pater de Groot heeft allerminst vergeten, om 't peinzend voorhoofd van zijn held den lichtkrans der heiligheid te slaan: „Het is schoon boven dien geleerde, terwijl hij van den morgen tôt den avond voor de wetenschap arbeidt, dagelijks den Hemel geopend te zien. Daar aanschouwt hij de engelenkoren en gezaligde reien en aller Koningin, in glorie elkander toeglanzend en tevens medelevend, als biddende liefde, met den achtergebleven pelgrim op aarde; en boven dit eeuwige leven van geluk en van liefde den heiligen Troon Gods, waaruit alle zaligheid nederstraalt". Zoo krijgen we een Thomas te aanschouwen, wonderbaar door samenvloeiing van hoogste wetenschap en hoogste deugd. Deze schitterende harmonie in het Thomas-portret vind ik het meest verrassende, het meest verdienstelijke van P. de Groot's werk.

Den schrijver mijn hulde! Uit zijn boek geurde mij een aroom tegen van Thomas' machtige wijsheid en Thomas' edele piëteit. 't Heeft héél mijn ziel verkwikt.

Rotterdam. W. DE VEER, S. J.

Omzwervingen in een waterdruppel door R. H. FRANCÉ, (Kosmos Bibliotheek) Amersfoort. P. M. Wink.

Wat een geluk als men in zijn land de boeren van Dinkelsbühl vindt! Daar, in Midden-Frankenland, kunt gij, waarde lezer, „een inzicht krijgen „in de oorzaken, de krachten en de gang der kul„tuurontwikkeling... hoe de halfdierlijke (waarom „niet de geheel-dierlijke) en in gestadige doods„angst levende roofmensch uit de Germaansche „wouden (verandert) in den blijmoedigen, hoogvoe„lenden en geestelijk genietenden kultuurmensch." En daarom zijn „de infusie diertjes de allereerste „pionieren der beschaving, de eencellige vormen het gemeenschappelijk uitgangspunt" van den heelen boel. Wat doe je nog met een Schepper, met eene ziel etc... O die monisten en het monistisch hokuspokus!

Neen, zoo'n boek met al zijne, overigens vaak interessante, bijzonderheden, moet maar niemand lezen. Voor velen deugt het niet, en tot op zekere hoogte is 't verloren tijd; en niet weinigen zullen er psychisch, om van godsdienst niet te spreken, bij te gronde gaan.

Van daar het gestadig aanbouwen van zenuwlijders-„anstalten" en idioten-gestichten.

Die heeren zien veel schoons onder hun mikroskoop. Ik ontken dat allerminst en heb het zelf ook gezien. Toch om uit het doelmatige, dat men altoos ontmoet, te besluiten tot het denken, willen, bewust leven eener oercel of rotsblok, dat is mij toch al te veel.

Zoo kan ik zeer goed onderschrijven, wat ik o. a. p. 31 lees:

„Het is aan geen twijfel onderhevig, dat aan het „geheel een doel-bewuste handeling ten grondslag „ligt..." Maar van waar komt ze? van een God, Schepper van Hemel en aarde en al wat er in is? of van.... ja wat?

Och lees die boeken niet. Met al hun schijn geleerdheid is 't voor-den-gek-houderij in 't groot.

Ik heb een jongen gekend, die zoo vroeg, als ik het nog niet gehoord heb, gehanteerd werd door de vragen: *van waar het leven* en *wat is het*? Hij liep nog rond in de lange kleeren en had zich in den ouderlijken tuin reeds een hoop planten en bloemen bijeengesleept en zat te scheuren en te zien, of hij er het leven niet vond. En hij vond het niet, en hij stampvoette en huilde zoo, dat zijn moeder kwam toeschieten en vroeg: „Mijn jongen wat is er toch?'... En hij zei: „ik kan het leven niet vinden." De moeder maakt haren kleinen jongen met een paar zuurtjes zoet. Later zocht hij vogelnestjes en wist precies, wanneer het eerste, het tweede enz. eitje in ieder nest verscheen, wanneer het bebroeid werd en — zou hij het leven vinden, en vinden wat het is? — te bekwamen tijd werd eitje aan eitje geopend en... wel vond de knaap allerlei vormverandering en het kuikentje dat leefde, maar het vertelde hem niet, wat toch het leven is. Vele jaren zijn voorbij gegaan en de golvende donkere lokken zijn wit geworden en nog vraagt zich de grijze: wat is het leven toch? O hij heeft vele uitingen des levens gezien, weet sinds lang van waar het leven komt; want aan de knie zijner moeder heeft hij geleerd: ik geloof in God den almachtigen Vader, Schepper van hemel en aarde. Toch vraagt hij nog, wat is het leven? maar gelooft in Hem, die van zich zelven getuigt „Ik ben het Leven" en zijn getuigenis staaft door de wonderen, die de knaap gezien heeft en gelezen heeft.

Arme lezers van de Kosmos bibliotheek — ik hoop dat uw getal zeer luttel zijn mag en steeds

afnemend — hoort het getuigenis van Lord Kelvin-alias Sir William Thomson: „Ik kan niet toege-„ven, dat ten opzichte van den oorsprong des levens, „de wetenschap zich neutraal (dus zeker niet beslist „vijandig *S.*) heeft te houden in het erkennen of ont-„kennen van de Almacht des Scheppers. De weten-„schap (let wel *S.*) bevestigt beslist het bestaan der „Scheppende macht. Wij zijn volstrekt gedwongen „door de wetenschap, om te gelooven met vertrouwen „in een besturende Macht, die geheel iets anders „is dan de invloed der physische, dynamische of „elektrische krachten. Tusschen de absolute weten-„schappelijke erkentenis eener scheppende Macht „en het aannemen van de theorie eener toevallige „samentreffing van atomen is er geen middenweg.

„Kan men nu iets onzinnigers aannemen, dan „dat een zeker aantal van zelf samentreffende ato-„men een stukje mos, een mirobe of een levend „dier zouden maken?

„Wie zal zich zelven ooit kunnen wijs maken dat „millioenmaal van millioenen jaren ooit, zonder hulp „van buiten, een prachtige wereld als de onze zou-„den voortbrengen?

„Men zette de meetpalen der vrije gedachte en „der kritiek zoo verre uit als men wil, steeds zal „men met dat vrije denken tot de conclusie ge-„dwongen worden, dat wetenschap geen vijand maar „een hulp is voor godsdienstige leerstukken."

In deze werkjes wil iets, dat zich wetenschap heet, geen hulp in dien zin zijn maar een anarchistische bom op wetenschappelijk gebied. Dan bewijst dat iets goeden dienst, als gij wetenschappelijk, laat staan van godsdienstig, in de lucht wilt vliegen — of verdrinken op uwe „omzwervingen in een waterdroppel."

P. F. H. v. HOOFF, S. J.

Hygiëne van den Geest, door Dr. F. J. Soesman, zenuwarts. 2e herziene druk. 's Gravenhage, W. P. van Stockum & Zoon, 1908.

Dr. Soesman zegt met zijn brochure alléén te bedoelen: het wekken van belangstelling in ruimen, niet uitsluitend medischen kring, voor het groote vraagstuk der geestelijke gezondheidsleer. Wij geven hem de verzekering, dat hij veel meer heeft bereikt. Al kon van deze hygiëne nog geen afgerond systeem worden gegeven, vooral „omdat in de eerste plaats de fundamenteele wetenschappen, waarmede hare ontwikkeling gelijken tred houdt en waaruit zij als het ware bezinken moet: omdat de psychologie (de zielkunde), de psychiatrie (de leer der geesteszieken) en de psychotherapie (de geneeskunst der psyche) nog ver verwijderd zijn van het bezit eener rationeele basis, nog van te jongen datum zijn dan dat zij reeds nu zouden mogen bogen op den naam van degelijk gefundeerde wetenschappen", — wij vinden hier toch van zulk systeem reeds de hoofdlijnen duidelijk en scherp getrokken.

Eerst houdt schrijver zich bezig met de schadelijkheden, waaraan de menschelijke geest in de verschillende perioden blootstaat, als bijv. de enorm hoog opgestapelde hoeveelheid leerstof, die wij van jongsaf hebben te verwerken, de overbevolking en concurrentie in de groote steden, de zucht naar luxe en genot, de tot bandeloosheid overgeslagen vrijheidszin, het gebrek aan zelfbeheersching.

Dan zegt hij een enkel woord, mij dunkt àl te kort en àl te oppervlakkig, over de wijze waarop men die schadelijkheden kan verwijderen of verzwakken, om vervolgens den treurigen invloed na te gaan, welken zij op 's menschen geestuitoefenen. En hier vooral spreekt Dr. Soesman — wat aan zijn boekje een bizondere waarde verleent — uit eigen ondervinding.

Een tienjarige praktijk als zenuwarts heeft hem de groote kwaal van onzen tijd van nabij leeren kennen: de neurasthenie. Meesterlijk wordt ons het beeld van den neurasthenicus geschetst, meesterlijk in dit beeld de hoofdtrek van den lijder, het gemis van tucht, belicht.

Eindelijk geeft schrijver de middelen aan, waarmee wij ons tegen de gevaren voor onze geestelijke gezondheid kunnen sterken. Hij vat ze samen in het ééne woord: t u c h t, namelijk „tucht gebaseerd op een gevoel van bescheidenheid, van ondergeschiktheid aan een hoogere orde van dingen, van onderlinge afhankelijkheid en van waardeering van anderen in het aangezicht van een gemeenschappelijk doel en op een gevoel voor orde en regelmaat." Tucht derhalve behoort te worden aangekweekt in de school, in het huisgezin, in de maatschappij.

Men leze en herleze, tot eigen bate en bate van anderen, deze bladzijden vol kostbare wenken!

Jammer, dat Soesman, zoo terecht de t u c h t noemende als het middel tegen zenuwzwakte, heeft verzuimd krachtig te wijzen op den p o s i t i e v e n g o d s d i e n s t als de groote kweekschool der tucht.

Wel gewaagt hij een paar keeren van „ondergeschiktheid aan een hoogere orde van dingen", — doch wat begrijpt het volk van deze ondergeschiktheid, wat doet het in de praktijk met dit

vage denkbeeld? Maar leer den gewonen man en leer den ontwikkelde den positieven godsdienst met vaste waarheden over God en vaste plichten jegens God, en gij leert hem de meest redelijke, de hoogst edele, de langstdurende tucht. De ondervinding getuigt het. Ook aan Dr. Soesman. 't Heeft zijne aandacht getrokken, zegt hij, „dat onder de menschen met een geprononceerde godsdienstige of ethische overtuiging zeer weinig lijders aan neurasthenie worden aangetroffen." En bij de verklaring van dit verschijnsel bevestigt schrijver juist onze bewering, doordien hij zegt: „ik voor mij ben sterk geneigd ook dit ervaringsfeit te verklaren uit de omstandigheid, dat een scherp omlijnde geloofsovertuiging de noodzakelijkheid schept, zijn eigen geestelijke persoonlijkheid te stellen onder de tucht van hoogere beginselen."

De ruimste verspreiding wenschen wij het populair-wetenschappelijke, echt nuttige werkje toe, blijkbaar geschreven uit edel verlangen, iets bij te dragen tot leniging onzer arme, zenuwzwakke menschheid.

W. DE VEER, S. J.

De Aarde en haar Volken: H. D. Tjeenk-Willink Haarlem f. 2.60 per zes maanden, franco p. p. f 2.90.

Dit tijdschrift verschijnt elken Zaterdag en bestaat uit twee deelen. Vooreerst geeft het in het *hoofdblad* aardrijkskundige schetsen, en op de tweede plaats in het *bijblad* („Op den Uitkijk") behalve een klein feuilleton en vele advertenties, nog tal van actueele mededeelingen op het gebied van ethnographie, geografie, economie etc. etc. Over beide gedeelten trachten wij hier, steunend op jarenlange, trouwe lectuur, een oordeel te geven.

De 42 mooi-gebonden banden (1865—1907 incl.), zooals die hier voor ons staan, kunnen een sieraad vormen voor bibliotheken, en — laat het ons er maar aanstonds bijvoegen — bieden ons overrijken schat van waardevolle, interessante lectuur. In de oudere jaargangen (uitgegeven door Kruseman, Haarlem) vinden wij, om slechts eenige der voornaamste artikelen hier in herinnering te brengen, leerrijke, vaak alleszins uitstekende studiën over Spanje (jaargang 1865, met teekeningen van Gustave Doré, 1866, 1867, 1868, 1872, 1875), over België (1882, 1884, 1885, 1886), over Griekenland (1877, 1878, 1880, 1887), over Japan (1867, 1869, 1870, 1874), over Egypte (1882), Peru (1871, 1872, 1873, 1875) Rusland (1875), Rome 1870, 1871, 1872, 1873, 1876), Mexico (1865), Pompeji (1865) enz enz... Nederland is geenszins vergeten, men vindt artikelen over de Zaan en Waterland (1887), Zeeland (1875), Friesland (1883), Marken (1884) etc. Hetzelfde geldt van onze koloniën, bijv. Borneo (1872), Java (1866 en 1882), Molukken (1880), Krakatau (1886). Zeer te waardeeren zijn ook de verhalen over de beroemde poolreizen, als die van Dr. Hayes (jaargang 1869), Nordenskjöld (1878), kapitein Hall (1878), Sir John Franklin (1865) en anderen. De groote ontdekkingstochten, elders ondernomen, vonden eveneens in dit tijdschrift steeds gunstig onthaal. Wij noemen slechts die van Stanley (jaarg. 1872. 1873). Livingstone (1872. 1876), Baker (1870. 1871), Cameron (1878). Vambéry (1868), Freule Tinne (1872), Daniel Veth (1881), Raynal (1870), Serpa Pinto (1885) enz. enz.

Van deze artikelen, die grootendeels vertaald zijn uit het Fransche tijdschrift *Le Tour du Monde* (Hachette. Paris), zijn vele anoniem; hunne waarde is er echter niet geringer om. Meestal zijn zij afkomstig van bekende reizigers of knappe vakmannen, en de vertalers hebben alle eer van hun arbeid. Blijkbaar zijn het mannen, bij wie het vertalerstalent gepaard gaat met degelijke geografische kennis. Eéne zaak slechts moeten wij hun verwijten: hun onvoldoende bekendheid met Roomsche gebruiken en terminologie. Zoo worden Fransche abbé's steeds bevorderd tot abten; „communier de sa propre main" (Tour du Monde 1905. p. 186) „wordt zich met eigen hand de mis toedienen" (A. en haar V. 1905. p. 245); „le prêtre ayant terminé les oraisons" wordt „de priester had de lijkrede geëindigd", en tal van dergelijke fouten meer.

Wat echter veel meer onze afkeuring verdient (dit ligt niet aan de vertalers), is de echt anti-katholieke geest die in verschillende artikelen, zoowel oorspronkelijke als vertaalde, zich uiting geeft. Zoo wordt in de overigens mooie „Reis door Bretagne" van Gustave Geffroy (jaarg. 1903) Renan verheerlijkt als de man, die aan het menschdom de waarheid bracht; in den jaargang 1905. p. 131. wordt gesproken van de oneerlijke concurrentie onzer missionarissen in de Minahasa; wanneer er sprake is van Lourdes, Guadelupe of andere bedevaartsplaatsen ontmoet men soms een koud, ja stootend scepticisme, dat bepaald verkeerd kan werken.

Sommige artikelen als „De Opstand van Wolowce" (1880) en „Een Joodsch Volksgericht" (1880), beide ontleend aan „Aus Halb-Asien" van K. E. Franzos, zullen iederen Katholiek moeten ergeren. Wij stip-

pen slechts aan dat een overspelig priester er een rol in speelt. Zelfs waar men niets stootends zou verwachten, treedt het soms plotseling te voorschijn. In een artikel van A. J. Smit (Zwerftochten in Westerwolde jaarg. 1904) wordt zonder eenige noodzakelijkheid een alinea gewijd aan de uiterst platte vermelding van een varkens-paring. Elders is het weer een al te wufte verheerlijking van den wijn of de vrouwen, lofredenen op Garibaldi (7 April 1900), zinnelijke beschrijving van tafereelen en monumenten, kortom, telkens ontmoet men gevaarlijke plaatsen. Geen enkele der 43 jaargangen kan, indien men de gewone voorzichtigheid in acht wil nemen, aan onze jongens of meisjes in handen worden gegeven, vooral niet omdat uit den aard der zaak ook vele illustraties kiesche oogen kunnen kwetsen. Hiermede wenschen wij tevens te waarschuwen tegen de advertenties van den Rotterdamschen uitgever D. Bolle, die de jaargangen van dit tijdschrift in zeer verlokkende woorden herhaaldelijk aanprijst.

Zij, voor wie bovengenoemde gevaren minder groot zijn, en dan bijzonder geografen, leeraren, ontwikkelde lectuur-liefhebbers, kunnen, zooals wij reeds zeiden, zeer veel nut hebben van het tijdschrift. De nieuwe jaargangen, zoo keurig uitgevoerd en rijk geïllustreerd, bieden, evenals de oudere, tal van uitstekende studiën. Wij noemen slechts de studie over Nansen (van F. J. van Uildriks, 1897), die van Margadant over onze koninklijke paleizen (1897 en 1898), de ietwat socialistische opstellen van K. ter Laan over Vlaanderen (1903), die over de Boeriaten (van J. Chiemkievitch, 1899), de Brieven uit Natal (van S Kalff, 1900), de Voetreisjes door Zwitserland (van G. Bosch 1900 en 1902), de reizen van Sven Hedin (door Ch. Rabot 1899) enz. enz., te veel om op te noemen.

Ten slotte nog een woordje over het tweede deel, het Bijblad. De advertenties laten wij onbesproken, ofschoon daar bijv. menigmaal boeken worden aangeprezen, die geen enkele aanbeveling verdienen. De feuilletons zijn meestal flauw, onbeduidend van stijl en inhoud, wuft en wereldsch. Zoo kregen we dit jaar (in Februari) een zouteloos verhaaltje van de eerste liefde-gedachten van een bakvischje (feuilleton: „En toen" naar het Zweedsch), later in April „Het afscheid van den Luitenant," een zelfmoord-fantaisietje. In September 1906 lazen we een nare echtscheidingsgeschiedenis; een echt degelijk verhaal vonden we nog nimmer.

Veel beter is in het Bijblad het aardrijkskundig nieuws, dat allen lof en aller belangstelling kan verdienen. Deze rubriek is werkelijk aan goede handen toevertrouwd.

Wat ten slotte den druk en de foto's betreft, deze zijn uitmuntend en mogen voor de firma Tjeenk-Willink een ware reclame heeten.

M. VAN STEEN S. J.

De Roomsch-Katholieke Missie in Nederlandsch Oost-Indie. Een historische schets door ARN. J. H. V. D. VELDEN, S. J. *Mission. Apost.* Bij L. C. G. Malmberg.

Een belangwekkend, hoogst leerzaam en zeer verdienstelijk gedenkschrift als hulde bij 't gouden jubelfeest der Ned. Oost-Indische Missie Z. D. Hoogwaardigheid, den Vicarius Apostolicus van Batavia, Mgr. Edmundus Sybrandus Luypen opgedragen, door een zijner onvermoeide medearbeiders op het missieveld.

Belangrijk voor ieder die zich op de hoogte wil stellen van de apostolische werkzaamheden der 150 priesters (42 seculieren en 108 regulieren) 56 geestelijke Broeders en 594 Eerwaarde kloosterzusters van verschillende Congregaties gedurende een eeuw van offervaardige inspanning en toewijding voor Europeanen en inlandsche bevolking der eilanden van onzen Indischen Archipel.

Leerzaam, voor hem, die tot hiertoe wellicht slechts ten halve bevroedde, met welke moeilijkheden van onderscheiden aard de bevestiging en uitbreiding van het Katholicisme in Nederlandsch Oost-Indië gepaard ging, hoe bij een en ander de Prefecten en Apostolische Vicarissen en hunne medehelpers rekening te houden hadden met gouvernementeele inmenging naast onveranderlijke eischen der Congregatie „de propaganda Fide", te kampen met de moorddadige invloeden van het klimaat en financieele ontoereikendheid, hoe zij den fellen naijver overwinnen moesten van den zendeling, hoe hun ijver op het fanatisme van den Mahomedaan terugstuitte, en hoe zij, last not least, van den beginne tot heden ten dage rusteloos bestookt werden uit de machtige forten, die in Indië bij inlander en Europeaan onder den min eervollen naam van „Roemah Setan" 1) bekend staan.

„Waarom de Oost niet verdeelen?" „Waarom niet eerder verdeeld hebben?" „Waarom de evangelisatie op Java niet eer begonnen?" „Waarom niet meer missionarissen uitgezonden?" „Waarom geen vorming tot inlandsche priesters?" evenveel

1) Duivelshuis (Loge der Vrijmetselarij).

vragen, die men nu en dan apostolisch gezinde „stuurlui aan den wal" hoorde fluisteren, vinden in deze met kennis van zaken, personen en terrein te boek gestelde geschiedenis het geheel bevredigend antwoord.

Leerzaam nog is dit boek voor den geloovigen Katholiek, die er ten overvloede zijne overtuiging in bevestigd vindt, hoe de ontoereikendheid van 't een of ander instrument, dat God had willen dienstbaar maken tot de volvoering zijner liefderijke bedoelingen met deze in het duister gezeten volkeren, ten slotte zijn plannen van liefde niet heeft kunnen verijdelen.

De schrijver heeft menschelijke zwakheden niet verholen, maar beurt anderzijds op, door helder in 't licht te stellen, de edelmoedige heldhaftige deugd van zoovele mannen en vrouwen, die ontvlamd door de liefde tot Christus en de zielen, steen voor steen in 't zweet des aanschijns aandroegen tot herstel van zooveel door onze voorouders in puin gestooten overheerlijk bouwwerk, op den reeds door Franciscus Xaverius betreden en bewerkten bodem.

Een zeer verdienstelijk gedenkschrift verder, èn om de historische waarde, èn om den beschaafden en sierlijken vorm.

Getrouw historisch, zonder critische beoordeeling van feiten of gedragingen, personen of zaken daalt de schrijver tot zeer wetenswaardige bijzonderheden af, laat niets onaangestipt, vermijdt droge opsomming van feiten in ongenietbaren kronijkstijl en rangschikt alles met zooveel afwisseling, dat men het lijvig boek van 400 pagina's voor geen boeiender ter zijde legt.

Als aanhangsel vinden we, van af Bldz. 291, volgens tijdsorde van aankomst op het missiegebied, de namen van al degenen, die als Priester, Broeder, of Zuster in Indië gearbeid hebben, een lijst der geschriften van onze Missionarissen en tusschen beide afdeelingen in, hoogst interessante officieele bescheiden, tot opheldering der verhoudingen tusschen Missie en Gouvernement, Missie en Loge, Missie en Zendelingen, enz. enz.

Veel meer heeft ons de bescheiden schrijver gegeven, veel meer dan een „Schets" en zijn werk is niet zooals hij in zijn opdracht verklaart „een geringe arbeid". Het Katholiek belangstellend Moederland en haar Oost-Indische Kolonie moge hem, en zal hem dankbaar blijven, aan de vergetelheid zooveel bewonderenswaardigen arbeid ontrukt te hebben, terwijl dit gedenkschrift zelf te gelijkertijd een nieuw bewijs levert voor den blakenden en van geen rust wetenden ijver die den Katholieken Missionaris bezielt; want 't wekt inderdaad verbazing hoe een Missionaris, die in Patria genezing kwam zoeken kracht, lust en tijd heeft kunnen vinden tot zulk een bronnenstudie en tot de verwerking van zijn uitgebreide stof, in zóó korten tijd.

We wenschen hem hartelijk geluk met zijn afgewerkte taak.

Als mij eene bemerking van 't hart mag, 't zou wezen, dat de bescheidenheid hem weerhouden schijnt te hebben melding te maken van de groote edelmoedigheid waardoor vooral de overdracht der bloeiende Missie op de Kei-eilanden (Ap. Prefectuur van Nieuw Guinea) zich heeft gekenmerkt.

Pastoor Metz, om maar één te noemen, — misschien zullen anderen meer *desiderati* kennen — hadde gevoegelijk een vermelding als „*groot kerkbouwer op Flores*" verdiend.

Gaarne had ik vermeld gezien, hoe Pastoor Henricus Schräder, zich niet heeft tevreden gesteld, de E.E. Paters Capucijnen te helpen installeeren in de Nieuwe Prefectuur van Borneo, — hetgeen op bladzijde 270 verhaald wordt — maar hoe hij in het vaderland teruggekeerd tot het herwinnen zijner geschokte gezondheid, zijn uitgebreide kennis van de Chineesche taal aan den arbeid heeft gezet — maanden lang — tot broederlijk hulpbetoon aan de zonen van Franciscus.

Nog heeft het mij verwonderd, waar op verschillende pagina's dankbaar wordt herinnerd, wat door S. Claverbond en op andere wijzen in Nederland voor de O.-I. Missie edelmoedig is ten koste gelegd, met geen woord melding werd gemaakt van de onschatbare diensten bewezen door zoo goed als alle Afdeelingen der Vereeniging van het Allerh. Sacrament tot versiering van arme kerken in Nederland en Koloniën; hoewel toch hieruit volstrekt niet de gevolgtrekking mag worden gemaakt, als waren die gaven, zoo ruim, ja zelfs verkwistend, zou ik zeggen, uitgezonden, met onverschilligheid aanvaard. Het tegendeel bleek overvloedig, maar had hier nogmaals openlijk mogen blijken.

Wat nu te zeggen van de uitgave?

Men zou wel een nurks moeten wezen om af te geven op de goede zorgen van de firma Malmberg, die als uitgeefster haar sporen reeds lang verdiende.

De wel geslaagde kunstdruk-platen (waarom op den titel: Platen „op kunstdruk?") geven ons de portretten der elkander opgevolgde Prefecten en Apostolische Vicarissen; van de eerste Missionarissen der Sociëteit van Jezus, en van eenige der

voornaamste kerken en inrichtingen van Onderwijs.

Maar hoe welverzorgd de uitgave zij hoe kostbaar de gekleurde linnen band, ik zou mij zelven geweld moeten aandoen, met de titelteekening weg te loopen; want hoezeer die con amore is ter hand genomen, ik kan haar èn voor de opvatting èn voor de uitwerking niet gelukkig geslaagd noemen.

Er wil toch symboliek in liggen: De zegenrijke verschijning van het kruis op het gebied van 't Boudhistisch heidendom, nietwaar? Welnu, dan tiert me die Boudha-lotus veel te welig voort onder de schaduw van het kruis.

Ik had de lotusknop en bloem liever geknakt van de stengels, zien afhangen, verflenst door de stralen van het kruis, van de Waarheid.

En... dan zelfs nog op den rug van 't boek een heilige lotus bloem! Neen, 't is me al te theosofisch!

Als ik bij den vromen en genialen teekenaar voor ontmoediging behoefde te vreezen, zou ik 't hierbij laten, maar nu durf ik er nog bijvoegen, dat ik, bij alle waardeering voor de teekening van sommige onderdeelen, in trouwe, niet begrijp, hoe die wapenschildjes tegen dat ongestyleerde kruis zijn aangevlogen, vooral, hoe ze er houvast kregen. Misschien met gluten van den lotus? Maar, soedah! De kleeren maken den man niet, en laat ik mij herinneren, waar de beste stuurlui staan.

Moge het gedenkschrift op het tweede eeuwfeest nog volkomener overwinning op Boedha, Mahomed, Loge en dwaling kunnen vaststellen, — op verdienstelijker leerzamer belangwekkender wijze zal het bezwaarlijk geschieden.

Rotterdam. L. STEGER, S. J.

Neuf ans à Madagascar, door Général GALLIÉNI: Paris 1908, 20 frs., geb. 25 frs.

In 1896 werd Galliéni, die in Soedan en Tonkin reeds zijn sporen had verdiend, belast met het commando over de occupatie-troepen voor Madagascar. Het eiland was toen grootendeels in opstand en het liet zich aanzien als stond men voor een zwaren, bloedigen veroveringsoorlog. Het is bekend met welk een succes de meestal pacifieke annexatie bekroond is geworden. Een geleidelijk, tactvol doordringen was het, zonder groote slagen of emotie-wekkende gebeurtenissen. Zij, die speciale studie maken van koloniale politiek, zullen dit werk met nut en met genoegen lezen. Anderen, die wenschen te hooren van avonturen, zullen zich minder bevredigd zien. Galliéni had met zijn boek een ander doel en zelfs voorvallen, die zich uitstekend leenden tot roerende beschrijvingen (bijv. de schipbreuk van zijn kruiser bij de omvaart van 1898), worden eenvoudig in twee, drie regeltjes vermeld, zonder veel bijzonderheden. 1) Toch heeft dit werk mooie bladzijden, interessante beschrijvingen, nu eens van de filanzane-tochten, dan weer van oerwoud, van schermutselingen met de fahavalos, van inlandsche feesten etc. etc.

De zeer talrijke illustraties zijn mooi, maar houden weinig verband met den tekst en geven wel eens erg zomersche toiletten te zien. De bijgevoegde schetskaartjes zijn uitstekend. Van godsdienstige zaken heeft Galliéni niet gesproken, en dit schijnt ons bepaald een lacune, daar sinds 1896 in dat opzicht zeer veel tot stand is gebracht.

M. VAN STEEN, S. J.

J. E JASPER: **Verslag van de Derde Jaarmarkt-Tentoonstelling te Soerabaja.** Batavia, 1908.

Tentoonstellingen zijn de mijlpalen der beschaving, en al was nu ook de tentoonstelling, waarvan hier verslag wordt gegeven, geen groote wereldexpositie, toch kan het velen, die in de zaken onzer Oost belang stellen, aangenaam zijn er een en ander over te vernemen. Hiervoor schreef de heer Jasper dit verslag, waarin hij de voorbereiding, de regeling, de uitkomsten schetst en ook een overzicht geeft van de ingezonden voorwerpen. Dit laatste zal voor de meeste lezers wel het belangrijkste zijn, vooral omdat de schrijver daarbij verschillende interessante bijzonderheden vermeldt. Dergelijke verslagen loopen altijd gevaar dorre opsommingen te worden, voor verreweg de meeste lezers volmaakt onbelangrijk, tenzij er opmerkingen en mededeelingen aan worden vastgeknoopt hetzij van ethnografischen, hetzij van economischen aard. Hieraan nu heeft de schrijver hier en daar een bladzijde gewijd en wat hij ons mededeelt, bijvoorbeeld over de vervaardiging en de symboliek van krissen, over de patronen en motieven der batik-producten, over de behandeling onzer Oost-Javaansche vruchtboomen enz., is bepaald de aandacht waard.

Nog meer bevielen ons aan het einde de 15 foto's die mooi en goed gekozen zijn. De stijl van het verslag zal zoowel door zinbouw als door woordenkeuze, aan velen wel wat al te Indisch schijnen.

M. VAN STEEN, S. J.

Die tocht van 1898 is uitvoeriger en interessanter beschreven door een der officieren van de expeditie (Tour du monde. 1899. p. 301-348 en 1900. p. 121-192.)

J. E. JASPER: **Liefhebberen op het gebied van Inlandsche Kunstnijverheid.** E. Tuhri & Co. Soerabaja 1908.

De titel van dit boekje kan sommigen misleiden. De inhoud is niets anders dan een persoonlijke twist tusschen den schrijver en een leeraar uit Weltevreden. Noch om den stijl noch om de argumentatie verdient het bijzonder te worden geprezen. Alleen de uitgever kan er lof voor oogsten om de nette, correcte uitvoering.

M. VAN STEEN. S. J.

Vondel-Studiën door J. G. BOELEN S. J. 2e en 3e Deel *„Bespiegelingen over Godt en Godsdienst"*. N. Alberts. Kerkrade.
2e deel, ingenaaid f 0.90, gebonden f 1.25.
3e „ „ - 1.10, „ - 1.45.

Het *eerste deel* dezer Studiën vond een gunstig onthaal vooral bij niet-katholieke vakmannen van gezag.

„Zulke studiën, schrijft J. Koopmans in „De Nieuwe Taal", -zulke studiën moesten er eindelijk komen".

Ook Prof. G. Kalf, die 't eerste deel „degelijk philologisch werk" noemt, zegt in zijn laatste Gidsartikel, dat zij „de volle aandacht verdienen van allen die zich met dit onderwerp bezig houden."

Het *tweede* en *derde* deel van deze Vondel-Studiën zijn voor slechts korten tijd verschenen bij N. Albers te Kerkrade.

Zij behandelen een van Vondels meesterwerken *„Bespiegelingen van Godt en Godsdienst"*.

Wat deze nieuwe studiën beoogen?

„Een goed begrip te geven van onderwerp, gedachtengang en geaardheid der *Bespiegelingen.* De grondigheid en den omvang van Vondels wijsgeerige kennis, in verbinding met de heerlijkheid van zijn dichterlijk talent, te doen beseffen en waardeeren. Een werkelijk rijke bloemlezing uit dit te weinig gekend didactisch kunststuk aan iederen Vondel-minnaar aan te bieden. Eindelijk, bij meer onderlegden, in 't bijzonder bij hooger ontwikkelde katholieken den lust te wekken tot nadere kennismaking met een werk, dat noodwendig aan hun kunstzin verhooging en veredeling; aan hun geloof meer gegrondheid, breedere wetenschappelijkheid, verlevendigde kracht zal bijzetten". 1)

Ziedaar Pater Boelens streven, waarlijk breed en edel.

1) Zie de voorrede II.

Voor duidelijkheid en goed begrip heeft schrijver zeker de noodige maatregelen getroffen, en toch zal dit dichtwerk in zijn geheel voor weinigen een gansch-ontsloten boek worden. Doch dat deze Studiën ons ten minste een kunstwerk, als dit *eenigermate toegankelijk* maken, is reeds veel.

Wonder werkt Pater Boelen met zijne kennis der H. Schrift en niet minder met zijne ongemeene Vondel-belezenheid, die hem uitstekend te stade kwam en menig-gelukkige combinatie deed maken met verschillende plaatsen uit Vondel, zoodat nieuw licht opgaat.

Wie met deze *„Studiën"* kennis maakt, bemerkt dra, dat zij inderdaad hun naam niet dragen voor de leus: het zijn waarlijk Vondel-*Studiën.*

Doch het ware jammer als iemand zou denken, dat hier alles even „zwaar" is.

Al hadden we, eerlijk gezegd, gaarne het aesthetische bijzonder op den voorgrond zien treden, verwaarloosd is het allerminst. En het tot zekere hoogte weten te brengen in een dichtstuk als de *Bespiegelingen*, zegt reeds veel. Gemakkelijk is de eisch gesteld, maar zwaar te voldoen. En bovendien, wie is in dit opzicht spoedig voldaan, als hij tenminste werkelijk van poëzie, van schoonheid houdt? Juister dienen wij ons dan ook uit te drukken: wij hadden het aesthetische gaarne *meer* op den voorgrond gezien.

De ondernomen studie moest uit haar aard „zwaar werk" leveren en hem, voor wien alleen direkt poëzie-*genot* telt, zal menige bladzijde onverschillig laten.

„Doch, zegt Prof. Kalf, tegenover zulken staan anderen, die zich wel moeite willen geven, om te geraken tot het volle genot van poëzie, die zij niet dadelijk en bij een eerste vluchtige lezing kunnen vatten. Voor hen is er geen doorvoelen van poëzie zonder een zoo volkomen mogelijk begrijpen; dat nu is bij veel poëzie uit vroegeren tijd (en voegen wij er aan toe: zeker bij de *„Bespiegelingen)"* niet wel doenlijk zonder eenige toelichting."

Wie eenig begrip heeft van de Bespiegelingen zal „vol-begrijpen" stellen als een „conditio sine qua non" voor het genieten, en eene uitvoerige, diepzinnige uiteenzetting als 'n zelfde noodzakelijke voorwaarde van begrijpen, en hiermede is Pater Boelens standpunt meer dan gerechtvaardigd.

Overigens de drie deeltjes te zamen — de twee laatste meer nog dan het eerste — geven een bloemlezing, een rijke, niet beneden de belofte in de Voorrede gedaan, zoodat voor wie de poëzie *gezonde* liefde toedraagt, en niet opziet tegen werken vóór

genieten, daar zeker zijn gading vindt: menig uurtje van genot, studie-genot en genot van dicht.

Toch zouden wij te veel vorderen, als wij eischten dat elke regel in deze degelijke studiën volmondig moet worden beaamd.

De bladzijden over de „Modernen", zoo als zij daar liggen, zullen niet licht de algemeene goedkeuring wegdragen. Immers scherp had de schrijver moeten onderscheiden wat hij wenscht te bepalen door dat allervaagste en eigenlijk gezegd in onzen tijd onaangenaam-geworden woord „modern", wijl 't zonder duidelijke, precieze omschrijving geen vast idee uitdrukt, en ieder het verstaan kan naar zijn eigen neiging en inborst.

Beduidt „modern" die literatuur-producten welke rechtens dienen betiteld te worden met het duitsche woord van dezelfde spelling, maar met den klemtoon op den eersten lettergreep, — accoord!

Zoo niet, en worden er alle mannen van 80 onder begrepen met al hun werk en heel de uitwerking van hun streven, dan geloof ik dat er te veel ten hunnen laste is gelegd.

Ook de vergelijking tusschen Vondel en Gezelle, is niet wel mogelijk, tenzij men ze beschouwt onder een bepaald opzicht.

Wat is er tegen dat Gezelle inniger, dieper, voller natuur-dichter is? „Wordt Vondel daar minder om? Blijft hij niet de grootste onzer poëten? Wordt Gezelle minder wijl Vondel hem overtreft in het grootsche genre?

Vondel is Vondel en geen Gezelle, en omgekeerd. En als figuur zal niemand Gezelle boven Vondel stellen, doch zou de bewering dat Gezelle Vondel nergens overtreft, niet al te stout zijn? Heeft Gezelle dan niet zijn voordeel kunnen doen en gedaan met den vooruitgang der poëzie in sommige punten, waar de tijd haar volmaakte?

Doch alles bij een, en afgezien van wat elk anders zou verlangen het, werk door P. Boelen ondernomen eischt waardeering *om zich zelf.*

De *Bespiegelingen* zijn lang reeds een gesloten boek — jammer, want zij bevatten den heelen grooten Vondel, den *roomschen* Vondel en dat heeft aanspraak op de belangstelling der katholieken in het bijzonder, den *vaderlandschen* Vondel en dat vraagt die van allen, roomsch en niet-roomsch.

In de *Bespiegelingen* leert men Vondel kennen, beter dan elders.

Daar rijst in ons die machtige bewondering, daar staan we als geslagen wat 'n „kop" onze Vondel was: Hoe hij dit alles heeft kunnen omvatten, schoon de studie het werk was van zijn ouden dag. Hoe hij dit alles zóó heeft kunnen opnemen, verwerken en doen overgaan in eigen wezen, dat hij 't dikwerf als puik van poëzie uit zijn ziel heeft gezet.

Daar in de *Bespiegelingen* — leeren we liefhebben dien „prachtigen Paap" — dien heerlijken katholiek, overtuigd, doordrongen, overmand door de waarheid, wier voorvechter hij werd. Immers liefde voor zijn dierbaar H. Geloof, passie voor de goddelijke Waarheid, spoorden hem aan, zijn talent den godsdienst te wijden: Apologie was hem een drijfveer, duidelijk staat het te lezen in de „Opdracht van Barent Bos' editie, waar de uitgever na te hebben vastgesteld, dat het „niet dan 't overnodig (was) de waarheyt en Goddelykheijt der Kristelyke Godsdienst te bevestigen, tegens de zodanigen, welker dagelyx leven geen kleijn vermoede geeft van Godtversakerij" — wat verder aldus voortgaat: „dit was ook 't doelwit van de Vader der nederduijtse digters J. v. Vondel, die met kragt van reden, en Poëzy, den Godsdienst niet alleen verdedigt, maar zijn Lantslieden, door 't *Bespiegelen* van 't *Godlijke wesen,* tot zijnen dienst als bij de handt geleyt heeft."

In de *Bespiegelingen* leeren we Vondel kennen en 't echt òp-hebben met onzen ronden Joost, die zoo ongenadig — sit venia verbo — uit z'n slof kan schieten, en de roede niet spaart, en er aardig op kan troeven, terwijl hij dan weer zijn tegenstanders met 'n grijnslach spottend de deur uitzet.

We leeren er ten slotte den dichter en in den dichter ook den vaderlander kennen. Den dichter die tast in 't hem omringende leven; den vaderlander wijl hij de poëzie niet zoekt op vreemden bodem maar in Holland, den Purmer, in den Zaan, in Amsterdam. Hij behoeft niet te zoeken naar poëzie, wijl de nabije hem ontgaat, neen hij heeft ze voor 't grijpen, want zijn dichterblik ziet alles in dat lieve licht. Hier is Vondel onze nationale dichter, die zingt van eigen land, van eigen stad, van eigen volk; de veelzijdige dichter, de denkende, de betoogende, de leerende, de schilderende, de betooverend zingende lyricus.

Hoe schoon — wat grijpt 't u in de ziel — als we Vondel na 'n heldere uiteenzetting de wieken zien spannen — wijd — en opgaan met 'n vaart van geweld, zich wiegen in de lichte schijnen der glanzende Godheid, zoo onbegrijpelijk, in hare werken, zoo diep-ontroerend het menschenhart.

Als wij een wensch mogen uitspreken is het deze: dat er eindelijk moge komen een dichterlijk talent, dat ons schenkt eene uitgave van Vondels lyriek

met beschouwingen over schoonheid van gedachte, schoonheid van uitdrukking, van vers, van klank, van rythme, van alles, en dat in volgeloopen, diepgaand, koninklijk, lyrisch proza, dat ons doet voelen wat in woorden niet te zeggen is.

De Vondelstudie is wakker, en de roomsche voorop.

„Wat de tijd ons, niet-roomsche Nederlanders, die iets voor Vondel gevoelen, reeds nu kan leeren, is, dat de Roomsche ons tegenwoordig een voorbeeld geven in toewijding aan de studie van onzen grootsen dichter" aldus Prof. Kalf.

Met meer waarheid nog als toen, had Rabus in onzen tijd kunnen zeggen:

„De grijze Vondel steekt het hoofd ten grafzerk uit,
en hoort met blijdschap, dat het hemelsche geluid,
't welk gij 1) hem leerde slaan, nog ooren kan bekoren:
een straaltje hope, dat uw aanzien werd herboren."

H. VAN NIEUWENDIJK.

Zonen des Rijkslands, door Hermann Stegemann, uitgegeven bij de firma Craft & Co. Amsterdam. Prijs 35 cts.

Het werk van René Bazin, de familie Oberlé, stond mij aldoor voor den geest, terwijl ik mij door Hermann Stegemanns „Zonen des Rijkslands heenworstelde, want niet anders kan ik het lezen van dit boek noemen. 't Is geen eer voor de leden der familie Oberlé, vergeleken te worden met deze Zonen des Rijkslands.... maar vergelijken is nog lang geen gelijkstellen! In beide boeken speelt de tragische geschiedenis in het Rijksland, den Elzas, maar René Bazin is volbloed Franschman en Hermann Stegemann is een dito Duitscher. Nu weten we het van zelf al: deze jubelt zijn „Wacht am Rhein," en gene weeklaagt zijn „Adieu à la France." Twee zulke tegenvoeters kunnen niet anders dan elkaars bestrijders zijn, waar zij die teere kwestie van Elzas—Lotharingen.. l'Alsace et la Lorraine... in een romantisch verhaal nog eens weer te berde brengen. En dan... een nog veel grooter verschil dan dat der nationaliteiten trekt de scheidingslijn tusschen Bazin en Stegemann, nl. geloof en ongeloof!

Bazin is de overtuigde, diepvoelende, dichterlijke Katholiek, een dier trouwe zonen der Kerk, die de tegenwoordig zoo ontrouwe oudste dochter dezer Kerk beschaamd maken.

1) nml: de dichtkunst.

Stegemann is van huis uit niet Roomsch; waarschijnlijk: evangelisch, zoo ongeveer, wat men hier noemt: hersteld Luthersch; alles hetzelfde d. i. niets. En in plaats van nu aan zijn vertelseltje een draai te geven zóó, dat hij op voor hem bekend terrein blijft, en zich aan katholieke gebruiken de vingers niet brandt, volgt hij ook alweer „den meer en meer gebruikelijken weg" en praat over dingen, die hij niet eens *kan* begrijpen, al zou hij willen. Stegemann kan natuurlijk niet helpen, dat hij net heet als het Staphorster boertje maar de lezer kan het evenmin helpen, als hij bij de Zonen des Rijkslands denkt aan onlitteraire kwakzalverij.

Den inhoud vertellen loont bijna de moeite niet. Twee Elzasser neven zijn in onmin — de een is nog altoos Franschman, ook in het openbaar — de andere alleen heimelijk... De eerste, Josef, heeft een zoon en een dochter, Jacques en Phinele, de andere heeft een zoon, André, en dan is er nog een gemeenschappelijk nichtje: Ursula. Het jonge volkje scharrelt zoo'n beetje onder elkaar, eerst hebben ze allemaal den en de verkeerde, maar ten slotte komt alles in orde, Jacques met Ursula en André met Phinele, nog al bevredigend en werkelijk aardig in elkaar gezet ook. Waar de schrijver hem bekende zaken en toestanden bespreekt, kan men met zijn boek nog wel vrede hebben, en waar Ursula den armen Jacques over de grenzen helpt, is de passage zelfs heel mooi! Maar zoodra de Katholieke gebruiken een beurt krijgen, is het treurig! De schrijver rekent er stellig op, dat geen Katholiek van eenige ontwikkeling zijn boek ter hand zal nemen, anders zou hij zich zeker wel wachten voor de grove onwaarheden, die hij nu maar voetstoots neerschrijft. Het neemt al een aanvang bij de geschiedenis van den molen, die vroeger aan een klooster behoorde, zooals op blz. 71 de fraaie snorkerij: „Mijn grootvader heeft hier in 't dal den vrijheidsboom geplant en den molen uit de handen van 't klooster weten te bevrijden", en een paar regels verder: „Ik heb den Vrijheidsboom met de muts nooit vergeten, die papen, lasten, tienden en broodwoeker uit het land gejaagd heeft".

De stumperige beeldspraak lezende van zoo'n gemutsten, goed of slecht, dat is om 't even, maar in elk geval van een gemutsten vrijheidsboom, die daar achter dat genoemde troepje heenbezemt, — durf ik toch in gemoede vragen: „Heeft Herr Stegemann wel behoorlijk zijn Schulpflicht vervuld tot zijn vijftiende jaar?" en zoo ja, is er dan in 's heeren Stegemanns brein niets anders van de

geschiedenis der jaren 48 en volgende blijven hangen dan de herinnering aan een ter jacht dravende Phrygische muts? Of is die er maar bijgehaald ter wille der papen, die 't land uit moesten? Waarschijnlijk wel.

Als de oude Magdalena begraven wordt, bespeelt de Protestantsche schoolmeester het orgel en de gelegenheids-organist laat zich „door de misschellen niet storen in zijn Evangelische gedachten!" Mooi gezegd of niet? Phinele, die dezer dagen een beetje druk doet met meester, heeft den pastoor verzocht, dezen niet Katholieken jongen man de uitvaart harer tante te laten begeleiden op het orgel.... en de pastoor had toegestemd.... alles erg natuurlijk, niet waar? „Janz jemütlich machen sie 's dort.... plagen sich auch nicht viel, was?" zou de Berlijner zeggen!

Stegemann pleit vóór Duitschland en tegen den erfvijand... dat kan men hem ten slotte niet kwalijk nemen; ook niet, dat een zijner helden, dezelfde, die de grens over gesleept wordt door de moedige Ursula, dat die romanheld in Tonkin door zijn eigen landgenoot, een Franschen onderofficier, wordt mishandeld en uitgescholden! Dan kan de tegenstelling van neef André, die in het Duitsche leger zijn jaar uitdient en het daar zoo best heeft, des te sterker uitkomen! Al de weldaden van het Duitsche régime worden behoorlijk op den voorgrond gesteld en.... gegeven Frankrijks huidigen toestand en zijn onbegrijpelijk begrip van recht en vrijheid, heeft de schrijver nog zoo dom niet gedaan, met in onze dagen dit boek te laten drukken; het is zelfs in meer dan één opzicht wel beter papier, betere letter en betere vertaling waard dan hier blijkbaar voor 35 cts. kan geleverd worden.

Maar ergerlijk in de hoogste mate is het, lichtzinnige, onwetende boekenmakers een wonder, dat hier de oprichting eener bedevaartskapel ten gevolge heeft gehad, als: Sage, te hooren betitelen, en vrome gebruiken als overblijfselen van heidensch bijgeloof. Blijkbaar heeft deze schrijver niet goed weg geweten met het overbekende, rotsvaste geloof der landlieden uit deze streken.... en er dus maar een beetje omheen gepraat, waardoor een zonderling mengelmoes is ontstaan van godsdienstige uitingen en ongeloovige gesprekken. Dat een oude garde-champêtre durft beweren: Fransch zijn we eigenlijk nooit geweest" blijft voor rekening van den auteur met nog een menigte andere uitspraken, die in een boekje als dit geen kwaad kunnen, maar die men in het Rijksland zelf misschien niet hardop zou moeten zeggen, althans niet ten aanhooren van diegenen, die zich 1870—1871 nog herinneren en die bij overlevering andere dingen uit het jaar 48 weten, dan hetgeen een muts op een staak voor moest stellen.

Zutphen April 1908. C. J. F. VETTER.

Brand. Een dramatisch gedicht van HENDRIK IBSEN door W. J. W. van Groningen.

Zola, Ibsen, Tolstoi: dat is zoo wat *de* trits van lievelings auteurs onzer dagen, dat zijn de gevierde groot-litteratoren. Alle drie hebben zich nogal bezig gehouden met de sociale kwestie, — zij hebben met voorliefde alle wonde-plekken onzer moderne maatschappij blootgelegd en daardoor de pessimistische levens- en wereldbeschouwing van een Schopenhauër, Hartmann e. a. in de wijdste kringen verbreid.

Ibsen is *de* realistische-naturalist. Hij wil ons de wereld uitbeelden „zooals ze is", maar zelf verblind door zijn pessimisme ziet hij niets van het licht dat over ieder leven valt, ziet hij alleen den donkeren kant van 't leven en levert de droeve karikaturen, die we van hem kennen.

Zoo ook in zijn Brand.

Die Brand is 'n gek, die aan godsdienstwaanzin lijdt, en Agnes, de vrouw, en die proost en die koster en de anderen: zij toonen allen zoo zonderling karakter of treden met zoo lomp cynisme in de hoogst onwaarschijnlijke handeling van het stuk op, dat het daarom alleen reeds is te verwerpen.

Brand van Ibsen is 'n vreemd boek en 'n ongezond boek. Het bevat in één gezichtskring: waarheid en logen, goed en kwaad, ja en neen, dag en nacht: en dat is verderfelijk, schadelijk voor geest en hart.

H. J. M. DONDERS.

In de Duinen, door E. HEIMANS en JAC. P. THIJSSE, met oorspronkelijke teekeningen van de schrijvers en drie gekleurde platen. Tweede druk. Amsterdam, 1907. W. Versluys. 224 bladzijden.

In wijde boog buigen zich de brede duinenrijen achter m'n huis om en ervoor strekken zich de verre bloemenvelden tot aan de gezichteinder uit.

Hier plekken met nog hyacintebloemen er op, vakken van glimmend krokusgroen, en lange, brede stroken in schitterende kleuren, van diep-gele tot witte narcissen en van pas ontloken tulpen.

Naar zee toe — in avondstilte hoort men, ook nu bij kalm weer, haar bruisen — in 'n breedte van

'n uur, vijf kwartier door mildere natuur tot verjongd leven gewekte planten en dierenwereld van Hollands duinen.

En overal met frisse, zoete geuren bezwangerde voorjaarslucht, en door vogelengekweel gehoorde stilte, waarin ik de hier schaarser gehoorde nachtegaalstonen weer hoop te beluisteren.

Wie kan in zulke omgeving de uitnodiging tot genieten weerstaan ?

Maar daar wachten me boeken die 'k moet lezen voor „Boekenschouw." 'k Heb geluk. „In de Duinen" de vijfde van de reeks „Van Vogels, Vlinders en Bloemen" door de beide Amsterdamse natuurvrienden Heimans en Thijsse geschreven, ligt daar ook.

Zeker, de eerste druk, die in '99 verscheen, bleef niet ongebruikt in m'n boekenkast staan, maar toch, wellicht daarom, gaf me de lezing van de tweede druk juist weer veel genot.

't Boek werd geschreven voor jonge beginners, maar allen die ingeleid willen worden tot natuursport in de duinen, zal het volle bevrediging schenken. Waarom ?

Ten eerste omdat H. en Th. gidsen zijn, die de duinen kennen van de Waddeneilanden tot aan Zeeuws-Vlaanderen toe.

Ten tweede, omdat ze al gezèllig pratende, humoristies, waar 't pas geeft, ernstig, waar 't moet, iemand leren kijken, laten stilstaan, waar niet doorgelopen mag worden, doen horen, waar 't ongeoefend oor niet waarneemt, leren waarderen, wat zo menigmaal zonder erg en roekeloos wordt vernield en vernietigd, die natuurgeheimen openbaren, waar in onkunde niet de minste verborgenheid bevroed wordt, in één woord een denkbeeld geven van de schoonheid en de volmaaktheid in de schepping.

Ten derde omdat de schrijvers hun boeiende verklaringen, wonderlike verhalen zou ik haast willen zeggen, van allerinteressantste gebeurtenissen in planten- en dierenleven verlucht en verduidelikt hebben met 'n weelderige tussenvoeging van produkten hunner vaardige tekenpennen.

Ten vierde omdat ze, waar er maar enige aanleiding toe bestond, 't de lezers gemakkelik maken te onthouden, 'k noem als voorbeeld de verklaring van de wetenschappelike naam van de driedistel (Carlina).

Na de lezing van dit boek kijkt men de natuur in de duinen met 'n heel ander oog aan, dan wanneer men er zonder voorbereiding wàt in rondslentert.

'n Flora van Heukels of Suringar krijgt dan betekenis.

'n Wandeling in de duinen geeft op die manier wat meer te vertellen, dan van zitten op bergjes en rollen naar beneden, van weghuppelende konijntjes en opfladderende vogels, van duinen die zo eentonig zijn (zeg: lijken) van kleur en de schoenzolen zo glad maken en dergelijke oppervlakkige dingen, die geen heel biezondere aanleiding tot 'n belangwekkend verslag zijn.

En na zo'n omdoling is 't boek nog mooier en nuttiger.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Maerten van den Visscher, door A. Vreeken. Met illustratiën van A. Rünkel. Uitgave W. Hilarius Wzn. Almelo. 213 bldz.

De schrijver van „De avonturen van Piet van Gent" heeft in „Maerten van den Visscher" weer 'n echt Hollands jongensboek gegeven.

Prachtige jongensstreken van Maerten Wouters en z'n kameraden, spannende avonturen en ernstige gebeurtenissen uit 't leven van die jongens, als ze wat groter werden, bevat het. Van 't begin tot 't eind is het 'n boeiend boek.

De geschiedenis heeft plaats te Aalsveen (meer) langs en op de Haarlemmermeer, toen die nog Haarlemmermeer was.

In het verhaal liggen twee strekkingen, die flink op de voorgrond treden. De eerste is, dat liegen, al is 't ook niet zo gemeend en al komt 't alleen voort uit, laten we zeggen, te rijke fantazie, toch verkeerd is. De andere is, dat de drank zo heel dikwels tot zedelike en stoffelike ondergang voert. 't Boek is neutraal, wat ik jammer vind, want, 't gehele verhaal leende zich zo mooi tot een weergave van godsdienst in 't leven, zonder dat er zulke lerende strekking als opgelegd moest worden. Nu blijft 't iets humanisties, iets alleen menselik-edels.

Kwaads bevat dit jongensboek niet, 't kon alleen veel meer goeds bevatten.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Bij den Boschwachter, door F. J. Hoffman met 20 illustraties door W. K. de Bruin. Utrecht H. Honig, 239 bladzijden.

'n Volkomen neutraal jongensboek. 't Bevat 'n verhaal over vakantiedagen van 3 stadsjongens, die bij 'n oom, vader van 2 neefjes, buiten logeren. Zij verkeren in die vakantiedagen veel bij de boswachter, die dicht bij 't dorp woont.

Allerlei guitestreken halen ze uit, ze beleven grappige en wat meer ernstige avonturen, ze horen de verhalen, die baas Beukelaar hun in heel sterk jagerlatijn opdist, met bijzondere graagte, ze leren veel wetenswaardige dingen uit de natuur in 't bos.

Alles is vlot en eenvoudig verhaald. De platen en prentjes zijn duidelik en maken 't boek wel leuk.

We kunnen „Bij den Boschwachter" gerust als 'n gezocht jongensboek aanbevelen, maar wij herhalen, 't is neutraal, zodat de jongens avend óp avend naar de „bataljonsbak" ('n groot ledikant) gaan, maar van gedachte aan bidden zelfs geen spoor op te merken valt.

't Is weer zoo'n neutraal boek, waarvan Christine Vetter in : Opvoeding en Onderwijs (No. 3 — 18 April '08) zeer juist opmerkte, dat ze op z'n allerminst „onschadelik" en de meeste godsdienstloos zijn.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Het Licht van Azië. Naar het Engelsch van EDW. ARNOLD, door Dr. H. W. Meyboom. Vierde druk.

En dat voor 'n dichterlijke vertaling van een in het Engelsch verschenen leerdicht over het Boeddhisme. 't Is knap,... en 't is mij na doorwerking van de 188 bladzijden met hun duizende taaie en allertaaiste verzen bepaald een raadsel.

Zouden er dan in ons Christelijk vaderland werkelijk zoo velen zijn, die voor de bevrediging hunner godsdienstige behoeften grijpen naar de duistere algemeenheden van Çakia-moeni's leer en de ongerijmdheid der Hindostansche moraal? 't Is haast niet te gelooven.

De inhoud van het boek is in 't kort verhaald deze :

Koning Çuddhodana was getrouwd met Mâyâ, die....

„zonder smart,
schonk 't leven aan een kind, welks heerlijk beeld
In twee en dertig werken blijken gaf
Van vlekkeloosheid."

Dat kind was Sarwârthasidda, de reïncarnatie van Buddha, de heer en heiland en verlosser, „de Leeraar van 't Nirwana en de Wet".

Pas achttien zomers had de Prins doorleefd, aldus de dichter, in blijde, weelderige dagen of hij toog uit op avontuur en Yacodharâ werd z'n meisje en z'n vrouw,... en 'n beetje later nam hij er nog twee vrouwen bij.

'n Jaar of tien daarna besloot hij de bron van alle menschelijke ellende op te sporen, en leefde zes jaren in afzondering. Dan predikte hij een wijsgeerig stelsel, het Boeddhisme, (dat we in eenige der beste van z'n voorschriften te bewonderen krijgen) met zijn Nirwana (rust of zaligheid) tot hoogste doel, en stierf na vele jaren met wijsgeerige kalmte in de armen zijner leerlingen.

Ziedaar alles.

En dat stelt men naast het Evangelie, en dan beweren de Vr. v. d. D.: „In de leeringen van beiden vindt men niet zelden treffende overeenkomsten, en de eerste zoowel als de laatste overwonnen duizenden door hunne toewijdende liefde."

Wel ja: de H. Schrift en de Indische sagen en mythen, 't is alles een en hetzelfde, — en de Christus is nog net goed genoeg om eene plaats te krijgen tusschen de wijzen en de godsdienststichters als Boeddha e. a.

Van eene katholieke, of ook maar geloovige strekking kan dus geen sprake zijn, — en de litteraire waarde is zoo luttel dat verzen als de volgende geen zeldzaamheid zijn :

„Uw ouders zijn het Oosten, 't morgenlicht;
Uw vrouw en kind'ren 't Westen, waar een glans
Van vrede en liefde blinkt en d' avond valt;
Uw medemenschen, makker, vriend of maag
Het Noorden."

Maar wie koopt dan toch die dingen en waarom?

H. J. M. DONDERS.

Armelle et son mari, door RENÉE FAUER, Librairie Plon, Paris. fr. 3.50.

Hubert Legrippon is de zoon van een vermogend man, van een soort zaakwaarnemer. Zijn vader, die hem wel in de groote wereld wil zien, maar niet gaarne een verkwister van hem maken wil, heeft gezorgd, dat hij „wat doet". Hubert heeft eene betrekking van twee honderd franks per maand en maandelijks krijgt hij van papa vijf honderd franks toelaag.

Daar heeft hij echter te weinig aan: hij had liever het half millioen, wat hem beloofd is, als hij maar wil trouwen. Dan zou hij van zelf wel ordedelijk leven, zoo redeneert de vader en kon veel geld geen kwaad.

Hubert trouwt dus met bekwamen spoed juffrouw Armelle, die hij in de wereld der vermaken had leeren kennen, maakt met haar een huwelijksreisje als broer en zuster en laat haar na vier dagen in het hôtel in het buitenland achter om naar Parijs terug te keeren en als vrijgezel de apartementen te betrekken, waarvan hij op den morgen van zijn

trouwdag nog de gereedmaking was gaan bespoedigen.

Zijn vader, die hem bezoekt, behandelt hij koud, als gold het eene „affaire".

Maar ik zal hem wel krijgen, bromt de oude en door eene handige tegenspeculatie in spoorwegaandeelen vloeien de duiten van zijn zoon weer in de beurs van papa.

Zijn zoon is straatarm, papa geeft hem geen centiem, hij moet gaan werken en wordt „conférencier".

Armelle woont natuurlijk den cursus bij, en toen Hubert een keer niet kwam, omdat hij, zooals zijn vervanger mededeelde, een ongeluk had gekregen, zoekt Armelle hem op en alles wordt weer „goed".

Dat is de korte inhoud van dezen roman.

Het slot moet vertaald; de „held" spreekt:

„Ik heb U altijd bemind, Armelle, en ik was boos op mij zelven, dat gij mij niet onverschillig waart. Maar ik was bang, voor mijne vrijheid; ik was bang, dat het wreede plan, dat ik had overwogen en lafhartig ten uitvoer gebracht eene teedere strik werd, waarin mijne kostbare onafhankelijkheid zou gevangen worden. Ik ben gevlucht... maar nu ik bezweken ben voor Uwe bekoorlijkheid, zal ik evenveel zorg besteden om u gelukkig te maken, als ik eerst aanwendde om u ongelukkig te maken". Hoe meer ik over dezen roman nadenk, hoe hooger zich de domheden er uit opstapelen.

De vent wilde eenvoudig het half millioen hebben, zooals hij herhaaldelijk vroeger bevestigde.

Door al zijne lafhartigheid, zijne wreedheid haalt hij een schrap- en zet geheel zijn innerlijk leven gelijk als een horloge, dat achterloopt.

't Is gemakkelijk.

Trouwens de voorbereiding was goed. Het H. Sacrament, dat de gehuwden sterken zal op den levensweg, prachtig heeft hij zich er op voorbereid....

Maar wat beduidt dat ook!... 't Is maar eene plechtigheid, waar men in het vereischte costuum komt....

En als zoodanig wordt het in den roman afgedaan....

Zoo 'n held heeft geen genade noodig. Iemand met zoo'n laag karakter gaat eene huwelijksreis maken met zijne vrouw, eene Parijsche coquette, die, — maar laat ik zwijgen.... Als broer en zuster verlaten zij elkaar, want de „held" heeft volkomen heerschappij over zich zelf.

't Is belachelijk.

Draait echter dat zaakje maar netjes in elkaar, het publiek zal het wel slikken.

Vergift in een mooi flaconnetje..

Ik leg de pen neer.

Van de Redactie zou ik meer ruimte moeten vragen, dan zij geven kan, wilde ik dit „kunstproduct" geheel ontleden. Want als „kunstproduct" zal het wel verheerlijkt worden....

De kunst, die Frankrijk ten ondergang voert.

God beware U er voor, lezer!

Utrecht, Mei 1908. TAILLEFER.

Oud en Nieuw door SELMA LAGERLÖF, vertaald door MARGARETHA MEYBOOM. Amsterdam H. J. W. Becht 1907.

Eigenlijk is het niet noodig te spreken over het werk van de talentvolle schrijfster. Men zegt wel eens, dat 't publiek geen smaak heeft. Te oordeelen naar de graagte, waarmede sommige schrijvers worden gelezen zou men dit beslist moeten tegenspreken.

Oud en Nieuw geeft verhalen van Selma Lagerlöf; vele hebben we al eens gelezen, vroeger.... Juist daarom lezen we ze nu nog zoo graag eens over.

«Hoe Grootvader Grootmoeder kreeg». Zoo zou men een heelen roman moeten schrijven! Stel je voor dat we eens werkelijk een heel boek, niet tien, niet twintig, niet dertig bladzijden, maar een heel boek geschreven kregen in dien toon:

«Toen Grootvader Grootmoeder vroeg, wilde ze hem volstrekt niet hebben.
Grootmoeder was toen jong: 's nachts zette ze papillotten in 't haar en overdag droeg ze groote, dikke krullen. Grootmoeder droeg lange, witte paarlen als oorbellen en Grootmoeder was heel mooi.

Grootmoeder had veel aanbidders om uit te kiezen. Ze liep er over te denken of ze met een jongen baron zou trouwen, die juist het bestuur over zijn vaderlijk landgoed had gekregen, of dat het misschien wijzer wezen zou haar neef te nemen, die op 't punt was in den gemeenteraad van Malmö benoemd te worden..."

Dit doet je weer denken aan Gösta Berling hè, het hoofdstuk van de jonge gravin. De mooie jonge gravin, die laat opstond en altijd wit brood moest hebben, de jonge gravin, die verwend was, maar... luister gedegenereerd geslacht van neurasthenici en hypochonders, maar... vroolijk en vriendelijk!

Stel je voor, dat je eens een heel boek kreeg in dien toon. Van een heldin met lachoogen en zware krullen, die heerlijk ijdel is en eens over zulke interessante dingen als bijvoorbeeld, welken man ze nemen zal, denkt, en dan eens gaat overwegen wie de knapste en wie de rijkste is, en dan natuurlijk den armsten en leelijksten neemt, omdat ze van hem houdt. En als ze getrouwd is, dan nog met hem stoeit of kibkelt of vrijt... en niet direct ongelukkig, of verwaarloosd, of teleurgesteld wordt, en niet subiet verliefd raakt of beverliefd wordt, door d'er buurman, of haar mans broer, of haar dokter!

O snoode wereld, maar dan zegt ge dat het alles leugen is, nietwaar? Dat er niets moois of liefs of goeds is op Gods mooie aarde, omdat er te veel donker is! En dan

kijkt ge naar uw eigen schaduw en wilt niet ommezien naar het licht.

De meeste dezer verhalen zijn toch ook treurig. Van den Kerstvrede en De beide Broeders, van den Ring van den Visscher en De oude Agneta. Bijzonder mooi is In de Gerechtszaal, maar het allerbest, het menschelijkste, het hoogste is Het Grafschrift.

De groote menschen, die Oud en Nieuw lezen, zullen zich niet ergeren om de overigens volstrekt niet hatelijk bedoelde blunders waar het Katholieke zaken betreft.

T. O. A.

Louise, door HÉLÈNE LAPIDOTH—SWARTH. Uitgave van W. L. & J. Brusse te Rotterdam.

No. 5. 88 bladz. prijs 25 cents in zwarte letters nogal klein, boven de omlijsting, dan Een Boek in groote roode letters, dan van Hélène Lapidoth-Swarth en dan weer met heel dikke letters de titel: LOUISE en dan daaronder tusschen haakjes (Proza) en dan de naam van den uitgever. En op den achterkant van den omslag allemaal: Een boek, een boek, een boek, een heele ris onder elkaar om je wee te maken, als je dit gelezen hebt en moet denken, zoo zijn ze nou allemaal! Enzoovoort staat er nog wel onder, als je eerst gehoord heb van wie of die boeken allemaal zijn zullen, die de uitgevers zich voorstellen geheel op dezelfde wijze uit te geven en voor zeer *lagen prijs* (cursiveering, noot van de rec.) in den handel te brengen.

Ja, 't is toch Hélène Lapidoth-Swarth, de dichteres van Jeux Innocents, van Mijn Haat, van Weeën en Stervend Jaar.... Is het niet treurig?

'tIs van een moederloos meisje, dat met haar vader woont; op den sterfdag van haar moeder maakt ze haar engagement af, omdat haar verloofde een vrij huwelijk wil aangaan, en zij doorziet (gelukkig dat ze zoo wijs is) dat liefde, niet sterk genoeg om zich voor 't leven te verbinden, geen echte liefde is. Tien jaar later hoort ze van een jeugdkennis, dat Alfred op sterven ligt en dan stuurt ze hem bloemen, ten bewijze dat ze hem nog steeds lief heeft, bloemen om hem te troosten, en als blijk van vergiffenis, tevens in de hoop, dat hij haar vragen zal bij zich te komen, haar aan zijn sterfbed zal roepen, maar de gewezen verloofde is niet stervensziek, hij is maar heel gewoon ziek en geeft de bloemen mee aan 'n kennisje, dat hem voorleest en dat ziekenoppassen noemt. Hij geeft ze mee, als hij aan 't bijgaand kaartje merkt, dat ze van Louise zijn....

Ik wil er verder niets van zeggen, men kan altijd een kwartje uitgeven, maar ik zou 't niemand aanraden. 't Is zoo jammer van Hélène Lapidoth-Swarth. Nu niet dat ze zulk werk schrijft; 't zal haar gaan als een jonge godin, die schept, onbewust. De grootsten onder de grooten hebben minderwaardig werk geleverd, en dikwijls niet onmiddellijk kunnen zeggen of het goed of slecht was, maar 't is jammer, dat een vrouw van zooveel talent niet bij de vuile proef 't heele zaakje in den prullemand gooide, en de boekenfabriek in den steek liet, als ze op dat oogenblik niets beters te geven had.

Een koningskind in lompen gaat nog... maar een koningskind met knappe witgeschuurde klompen, en een blauw boezelaar en 't haar gladjes in twee vlechten, zoo'n degradatie is niet om aan te zien!..

T. O. A.

Het Kindje en andere dramatische Schetsen, door MARIE METZ-KONING. Baarn. Hollandia-Drukkerij 1907.

Een bundeltje dramatische schetsen van Marie Metz-Koning met portret van de schrijfster, over 't algemeen mooi werk!

De titel is gegeven naar de eerste schets. Bij velen zullen ze bekend zijn, omdat ze in tijdschriften verschenen voor ze in boekvorm werden uitgegeven.

't Beste zijn: «Vóór den Dood", de schets van de jonge prostituée en de liefdezuster, maar vooral: »Als je ze zelf ondervindt", een gesprek tusschen twee zusters; de oudste getrouwd, met drie kinderen, vraagt de tien jaar jongere, 't kind dat haar man van een andere vrouw heeft op te willen voeden, of beter te laten opvoeden. Dit is zoo strak, zoo gaaf, zoo af, als men zelden een stuk werk in zoo'n paar bladzijden vindt. Er gebeurt niets vreeselijks, het gaat alles tamelijk rustig, net als in 't leven, waar ook alleen heftige scènes in voorvallen als een vrouw er nog iets van verwacht.

Deze dertien pagina's zijn meer realiteit, meer leven, meer kunst dan romans in twee deelen, met moderne titels van moderne schrijvers in moderne uitgave.

Wij kunnen echter niet verzwijgen dat dit werk voor geestelijk onvolgroeide menschen gevaarlijk is, omdat de zoo krachtig geschreven schetsen een levenshouding verdedigen en verkondigen die gevaarlijk genoemd moet worden. Dit aanvallen van allerlei maatschappelijke situaties met argumenten, die alleen het misbruik raken, dit verdedigen van een levensleer, die louter negatief en volkomen van een gevoelige impulsie afhangt, en ten slotte hulp bij zelfmoord als ware naasteliefde viert, maakt dit boekje tot een gevaarlijk vriend in onzen beginselloozen tijd, nu men tegenover recht, zedenwet en karakter de autonomie van een verward geweten stellen wil.

T. O. A.

De Primus, van RICH. DE CNEUDT. Uitgave van W. L. & J. Brusse te Rotterdam, prijs *f* 0.25.

Dit boekje is uitgegeven op dezelfde wijze als Louise van Hélène Lapidoth-Swarth. Er staat op den omslag na den titel: Humoristische Novelle. Dit is een aardigheidje van de uitgevers, of een faux pas van den zetter. 't Boekje is als 't echte Vlaminger werk van sommigen geschreven op 'n lichte luchtige manier, en de zaken worden bekeken van den vroolijken kant, maar 't is zoo in-treurig, van 't kleine jongetje, dat Primus is, de Zilveren Medaille heeft, door de heele buurt befuifd wordt, en thuis zoo weinig medevreugde vindt in zijn triomf. 't Is een klein stukje kinderleven en een groot stuk kinderleed, zoo mooi, zoo echt, zoo grappig en zoo weemoedig.

Koop en lees. T. O. A.

De Koninginnen van Kungahälla, naar het Zweedsch van Selma Lagerlöf door MARGARETHA MEIJBOOM. Amsterdam, H. J. W. Becht.

Van de Boschkoningin, die den jongen Romein roofde, van Sigrid Storraada, boven wie Koning Olof de schoone Koningin des Hemels verkoos, van Astrid, het Zweedsche koningskind en de mooie Prinses Ingegerd, die beiden den Noorschen Koning liefhadden, van Margaretha Fredkulla, die den vrede kwam brengen al kostte het haar ook haar leven en haar geluk, maar vooral van de Koningin op Ragnhildsholm, de mooie jonge koningin met zachte wangen en roode bloeiende lippen, met golvend pikzwart haar, met goud doorwerkt, met een stem helder als muziek en den zilveren, klinkenden lach, moet men daarvan niet lezen en zich dan terugdroomen in het oude Kungahälla aan de Noorder elv?

Van den heiligen Koning Olof Haraldszoon, die nog van uit den hemel over Noorwegen regeert, wiens huwelijk met de deugdzame Ingegerd tezamen gezongen was door Hjalte, den ouden IJslandschen Bard, en van Prinses Astrid, het kind van een koning en een lijfeigene, die alles kende maar niet het geluk, en er in toestemde voor Ingegerd door te gaan, en zoo'n berouw had toen zij voelde hoe heilig haar gemaal was; moet men dat niet telkenmale lezen en denken, dat men ook zou opgaan naar Kungahälla en wachten aan den steiger op de komst van de nieuwe Koningin?

En moet men ook niet lachen om den dwazen Koning, die gehuwd was toen hij nog een knaap en zijn koningin een klein meisje was, en die haar bewaken liet op Ragnhildsholm tot zij volwassen zou zijn.

Hij reed altijd in den nevel en zijn hoofd was vol droeve gedachten. Alles was donker om hem heen en hij meende dat hem steeds tegen zou loopen bij al wat hij ondernam, en hij verlangde zoo naar vuurrood en fel zwart met goudglans er over en hij meende wel, dat zijn koningin grijs en kaal zou zijn als de rotsen en muren van Ragnhildsholm.

En de koningin moest blijven in den grijzen toren en treuren en verlangen. En ze had zachte wangen en roode bloeiende lippen...

Dit alles moet men lezen van Noorwegen en de mooie Koninginnen van Kungahälla.

DAGMAR.

Wetenschappelijke Recensies uit Tijdschriften.

Huret, J.: En Allemagne. Rhin et Westphalie. 538 blz. Paris 1907. 3.50 frs.
Zeer oppervlakkig en dikwijls zeer onjuist.
Peterm. Mitt. 1908, lit. 73. (Ed. Lentz.)

Walter, P.: Land und See. Unser Wetter und Klima. Halle 1907. 2.40 mk.
Populair geschreven verhandeling over Duitschlands klimaat, kusten enz.
Peterm. Mitt. 1908, lit. 101. (Wegemann.)

Duse, S. A.: Unter Pinguinen und Seehunden. Erinneringen von der Schwedischen Südpolexpedition bis 1903. (Uebersetzt von E. Engel.) 267 blz 81 ill. Berlin 1905. 5 mk.
Frisch en levendig geschreven.
Geogr. Zeitschr. 1908, blz. 236. (M. Lindeman.)

Wiedenfeld, K.: Hamburg als Welthafen. Dresden, 1906. 1.50 mk.
Geeft een goede schets van Hamburgs haven, haar ontwikkeling, beteekenis enz.
Peterm. Mitt. 1908, lit. 108. (O. Schlüter.)

Wagner, P.: Lehrbuch der Geologie und Mineralogie für höhere Schulen. 216 blz. 284 afb. 3 gekl. pl. Leipzig 1907. 2.80 mk.
Levendig, onderhoudend geschreven, aanbevelenswaardig handboek.
Geogr. Zeitschr. 1908, p. 237. (R. Langenbeck.)

Reinhardt, Dr. L.: Die Geschichte der Erde. Eine populäre Geologie. München 1907. 8.50 mk.
Reinhardt, Dr. L.: Das Leben der Erde. Eine gemeinverständliche Biologie. München 1907. 8.50 mk.
Beide werken vormen den 1sten en 2den band van: Vom Nebelfleck zum Menschen. Zij zijn vlot geschreven en rijk geïllustreerd.
Globus 1907, No. 21. — Gaea 1907, VII. — Aus der Natur 1907, No. 6.

Täuber, C.: Aus den Tessiner Bergen. 195 blz. 81 afb. Zürich 1907. 3 mk.
Een werk voor toeristen, dat naast goede schetsen van het land ook practische raadgevingen bevat voor reizigers.
Geogr. Zeitschr. 1908, p. 234. (W. Salomon.)

Williams-Jackson, A. V.: Persia Past and Present. A book of Travel and Research. 8o. 500 blz. 200 ill. New-York 1906. 4 $
De schrijver, professor der indo-iranische talen aan de Columbia-universiteit, geeft hier als vrucht zijner reizen (in 1903) een goed beeld van land en volk, geschiedenis etc.
Peterm. Mitt. 1908, lit. 131. (Fr. Sarre.)

Douglas Story: To-morrow in the East. 8o. 266 blz. London 1907. 6 sh.
De schrijver, vroeger oorlogscorrespondent, uitgever van een Hongkongsch dagblad, reiziger in China en diplomaat in Korea, geeft in dit werk de vrucht zijner studiën, die echter met eenige voorzichtigheid dient te worden aanvaard.
Peterm. Mitt. 1908, lit. 115. (M. Von Brandt.)

IMPRIMATUR.

AMSTERDAM, 3 Juni 1908.

R. BOUMAN, S. J.,
Censor.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 5. **Mei 1908.**

De plicht om te gelooven en Apologie, 1) door H. ERMANN Pr.

De Hegeliaan KARL ROSENKRANZ († 1879) vat in zijn *Geschichte der kantischen Philosophie* de grondgedachte der Kantiaansche bespiegeling aldus samen:

„Ik wil! Dat is het middelpunt der Kantiaansche slagorde, hetwelk immer standhoudt, al worden ook de vleugels prijsgegeven....

Ik ben vrij. De natuur vermag niets tegen mij. Ik ben in dat bewustzijn niet gehouden door hare noodzakelijkheid. Ik regel mij door mij, niet door haar. Dunkt het mij noodzakelijk dan regel ik mij tegen haar.

Ik ben vrij. Geen mensch vermag iets tegen mij. Wat een ander mij ook raden of bevelen moge, het staat in mijne macht of ik daarop ingaan en mij daardoor wil laten schikken. Op zichzelf bestaat voor mij geen gezag voor mijn willen en mag er geen bestaan. Voor het denken geldt dat in elk geval.

Ik ben vrij. God zelf kan niets tegen mij. Een wet gehoorzamen, wijl zij zich aan mij opdringt als een goddelijke wet, kan ik niet. Ik moet weten of ik die wet aan mij zelven opleggen, of ik ze met mij zelven in overeenstemming kan brengen. Deze onbegrensdheid is juist de goddelijke natuur der vrijheid. Omdat God mij niet kan dwingen te willen, sluit de vrijheid de mogelijkheid in zich ook tegen God, tegen wetten die uitdrukkelijk zijne wetten zijn, mij zelven te bepalen, te regelen." (Dr. Otto Willmann: *Geschichte des Idealismus* 3er Band 2e Aufl. 1907 blz. 406).

Zoo heeft dan KANT, door Paulsen „de wijsgeer van het Protestantisme" genoemd, de autonomie, de zelfregeering der rede, de zelfvergoding van den mensch geproclameerd. Godsdienst, geloof en openbaring zijn subjectief, vormingen van het individueel bewustzijn; 's menschen persoonlijke overtuiging is het eenige en hoogste richtsnoer in godsdienstige zaken, ook en vooral op het gebied der ethiek of zedenleer. De mensch — zoo redeneert hij — vermag uit zichzelf de zedenwet, die zijn gedrag moet regelen, te vormen onafhankelijk van elk goddelijk of menschelijk gezag. Volgens dien wijsgeer van Königsberg zijn de zedelijke geboden geen geboden Gods, maar voorschriften van onze eigen rede; aan niemand is men rekenschap schuldig over naleving of overtreding dier geboden.

Geen dogma's meer! zegt DR. C. E HOOIJKAAS, modern predikant te Boskoop —: „Het is ons noodlot en onze kracht tevens, dat wij in geloof aan de ontwikkelingsvatbaarheid van den mensch geen dogma's prediken, maar waarheid verkondigen, zooals wij die in ons gemoed hebben erkend. (Vergad. van Moderne Theologen 29 April 1908; *N. R. Ct.* 30 April 1908).

Waartoe die autonomie leiden kan, leert ons ALBERT BAYET in zijn boek *L'Idée de Bien, Essai sur le principe de l'art moral rationnel* (Paris Alcan 1908) Men kan niet weten of zelfmoord iets goeds of iets kwaads is. Want — zegt hij — „le bien est en chaque pays, à chaque instant ce que les consciences collectives jugent, implicitement ou explicitement, être bon".

Moorden en stelen wordt nu nog als iets ongeoorloofds, iets verkeerds geacht, maar zal dat zoo blijven? Zoodra de helft + één van de menschen zal stelen en moorden, zullen stelen en moorden iets goeds zijn. „Le bien est aujourd'hui ce que les consciences jugent être bon; il sera demain ce qu'elles voudront; et les jugements de demain pourront être la contradiction des jugements d'aujourd'hui."

BEBEL heeft het heel wat korter uitgedrukt, als

1) Dit artikel werd geschreven naar aanleiding van de 2de Nederlandsche bewerking van Devivier's *Apologie du Christianisme.* Uit het vervolg van het artikel zal dat duidelijk worden.

hij zegt: „Sittlich ist, was Sitte ist". Bijgevolg zoodra het gewoonte is geworden dat de werkgever den werkman exploiteert, is die exploitatie iets zedelijks, dus iets goeds, dus geoorloofd? Wat zou BEBEL daarop antwoorden?

ALFRED FOUILLÉE, de schrijver van *La Morale des Ideés-Forces* (Paris Alcan 1908) heeft het laatste woord gesproken van die moraal: het is de autonomie of zelfs de zelfovertuiging, „l'auto-persuasion". Men leze over die moraal de studie van Lucien Roure in *Etudes* (1894 t. 115 en 1908).

Wij hebben bijgevolg logisch de radicale loochening der echte moraal en van elken plicht. „Terecht schrijft DR. MAUSBACH, van het standpunt van KANT, het standpunt der volstrekte autonomie: „De geheele zedelijke autonomie, sedert KANT de trots onzer ethiek, het bewustzijn, dat de zedelijke mensch enkel aan zichzelf en aan geen hooger gezag gehoorzaamt, blijkt een algeheele verloochening der ware moraal en is alleen mogelijk bij de pantheïstische wereldbeschouwing, die deze ethiek in 't bloed zit." (*Kernfragen christlicher Welt und Lebensanschauung* blz. 40).

Wreed, maar treffend juist, is dan ook Nietzsche's karakteriseering van KANT als wijsgeer: „Nihilist mit christlich-dogmatischen Eingeweiden".

De logische gevolgtrekkingen uit deze autonomie van den mensch op 't gebied der zedelijkheid zijn door denzelfden Nietsche en vóór hem bovenal door KASPAR SCHMIDT (pseudoniem Max Stirner † 1856) met akelige openhartigheid gemaakt. STIRNER schrijft rondweg: „Pflichten gegen andere gibt es nicht, mithin auch keine Moral." Plichten jegens anderen bestaan niet, bijgevolg bestaat er ook geen moraal."

Vele moderne geleerden, die den wijsgeer van Königsberg tot koning der wijsgeeren uitroepen, durven toch de radicale loochening van elken plicht niet aan, maar bestrijden fel en hevig vooral den plicht om te gelooven.

Een van deze geleerden was Friedrich Adolf Wilhelm DIESTERWEG (1790 + 1866), de beroemde opvoedkundige uit de school van Pestalozzi (1746 + 1827) en stichter van de *Rheinische Blätter für Erziehung und Unterricht*. In die „Blätter" heeft hij onder den titel: Gibt es eine Pflicht zu glauben? (Bestaat een plicht om te gelooven?) een kort artikel geschreven om te bewijzen, dat die plicht niet bestaat. De uitkomst zijner bewijzen vat hij samen in tien stellingen.

Een studie van de hand van DR. BECKER, kanunnik en president van 't seminarie te Mainz, in het *Theol. praktische Quartalschrift* (1908 II Heft blz. 306) leidt ons er toe voornamelijk drie stellingen van DIESTERWEG wat nader te beschouwen, de vijfde, zesde en tiende. Zij zijn zeer actueel.

De tiende, waarin het doel van DIESTERWEG's artikel zichtbaar is, namelijk de veroordeeling van elk dogmatisch godsdienstonderwijs, luidt: „Een of andere (dogmatische) stelling voor onveranderlijk verklaren, verraadt onbekendheid der menschelijke natuur en van de geschiedenis der beschaving, komt voort uit traagheid in het denken of uit slaafschheid (servilisme) of uit boosheid".

Ziedaar een uiting van een volbloed Modernist!

Nu zou men den schrijver als bezwaar tegen zijn stelling kunnen vragen: Verklaart gij uwe uitspraak, uwe stelling voor onveranderlijk of niet? d. w. z. bepaalt gij, stelt gij vast, dat uwe stelling onveranderlijk is ja of neen? Zijn antwoord zal luiden: ik verklaar ze voor onveranderlijk. Hij geeft dus door dat antwoord toe, dat toch een of andere stelling onveranderlijk kan verklaard worden; Zij slaat dus zijn eigen stelling omver.

Wij laten de uitspraak van DIESTERWEG voor wat zij is, en gaan over tot de vijfde en zesde stelling, waarvan die tiende min of meer de gevolgtrekking blijkt.

Vijfde stelling: Geen mensch heeft het recht iemand te verplichten een of andere stelling aan te nemen.

Zesde stelling: De poging om iemand een of andere stelling op te dringen, is een misdaad tegen de zelfstandigheid en persoonlijke waardigheid van dien ander.

Zonneklaar richten zich deze twee uitspraken tegen het positief-geloovig Protestantisme, dat vasthoudt aan de *verplichting* Gods woord in den Bijbel en de Belijdenisschriften te gelooven. Zij zijn niet tegen de moderne theologie van 't gehalte van Prof. B. D. EERDMANS, die betuigt: „God komt niet door een ander tot ons, maar God komt zelf tot ons onmiddellijk. Dit is de kern van ons vrijzinnig godsdienstig leven." (Vergad. van Moderne Theologen te Amsterdam 29 April 1908 *N. R. Ct.* 30 April 1908).

De stellingen van DIESTERWEG doelen echter vooral op de Roomsch Katholieke Kerk, die zich verstout den mensch te verplichten zich te onderwerpen aan een door God aangesteld leergezag. Zij durft zeggen: zooals het de eerste plicht der menschen was, uit gehoorzaamheid jegens God te luisteren naar Christus, zoo is het de eerste plicht van den Christen uit gehoorzaamheid jegens Chris-

tus te luisteren naar de Kerk. Het goddelijk gebod innerlijk en uiterlijk tot deze Kerk te behooren, geldt voor alle menschen. (Pesch S. J.: *Christliche Lebensphilosophie* 6 Aufl. Kap. 173).

DIESTERWEG loochent den plicht te gelooven. Waarom? Hij tracht daarvoor twee bewijzen te leveren en zegt:

I. Het is geheel en al overbodig te willen spreken van een plicht om te gelooven, en

II. het is schadelijk en te wraken.

I. Hoe omschrijft hij nu het eerste bewijs? Het komt hierop neer: de mensch heeft van nature een onwederstaanbaren drang naar het ware, men behoeft hem dus niet aan te sporen, te verplichten om de waarheid te omhelzen; het is overbodig.

Luisteren wij even naar DIESTERWEG. De mensch — zegt hij — „wil zichzelf niet bedriegen, hij wil niet bedrogen worden; hij wil weten hoe de dingen zijn.... De mensch heeft van nature een onwederstaanbaren drang naar de waarheid in zich. Om dien drang te bevredigen wendt hij de uiterste pogingen aan. Hij dringt in de ingewanden der aarde, doorzwerft de woestijnen, doorklieft oceanen, verheft zich in het luchtruim, doorsnuffelt geheele boekerijen om helder in het verleden te zien; hij wendt de hoogste scherpzinnigheid aan om het verborgene aan het licht te brengen; dag en nacht denk hij er over na of deze of gene bewering waar of onwaar is; blijde offert hij zijn vermogen, zijn leven zelfs om datgene, wat hij voor waar houdt, door te drijven. Kortom: hij kent niets hoogers, gewichtigers, heiligers dan de waarheid. Hij vereert de waarheid als een godheid. Is hier bijgevolg een aansporen, een vermaning noodig, datgene voor waar te houden, wat men als waar erkent? Is er behoefte aan de waarschuwing toch niet voor waar te houden, wat men als onwaar erkent? Deze vragen wijzen op een tegenspraak in zichzelven. Zij vooronderstellen, dat de mensch niet datgene wil, wat zijn natuur wil, zij vooronderstellen dat de mensch ophoudt mensch te zijn. De zelfzuchtige mensch kan er belang bij hebben, voor anderen de waarheid te verbergen, anderen over te halen de waarheid niet te onderzoeken, het onware voor waar te houden, maar hij zelf erkent het onware als onwaar, het ware als waar; zichzelven kan hij niet willen overtuigen, dat tweemaal twee geen vier is. Wat hij voor waar houdt, houdt hij voor waar, wat hij voor onwaar houdt, houdt hij voor onwaar; de waarheid is de wet van zijn geloof (geest zal wel bedoeld zijn). Van een verplichting het ware voor waar, het onware voor onwaar te houden, kan bijgevolg geen sprake zijn. Die verplichting is kortweg iets overtolligs. Er bestaat geen verplichting iets waar te achten; de plicht te gelooven is er niet.

Eerder kan men zeggen: er is een plicht zich in het ware te verdiepen, het ware te doorgronden. Maar de mensch volbrengt dezen plicht van zelf krachtens zijne natuur, het is voldoende hem daarin niet te hinderen. Elk kind komt dezen plicht na, het volgt zijn drang naar het ware. Welke waarde heeft dus na deze korte beschouwing de plicht om te gelooven, dien men kinderen en menschen zoo dikwerf voorpreekt? Die plicht heeft volstrekt geen waarde, hij is eenvoudig iets overtolligs".

De zoon van een armen houthakker, de begaafde letterkundige PETER ROSEGGER (geb. 1843), die zijn eigenlijken voornaam PETRI KETTENFEIER (= Petrusbanden) in Peter veranderde, omdat die eigenlijke voornaam te Roomsch klonk, is het geheel eens met DIESTERWEG, maar spreekt in zijn *Himmelreich* nog bouder dan deze. „In den grond der zaak — zegt hij — heeft ook de redelijke, de *vrije* mensch niet de keuze of hij gelooven wil of niet. Of hij weet iets, en dan valt het geloof daaraan vanzelf weg, of hij gelooft iets of gelooft het niet — geheel van den wil onafhankelijk. Ik wil het gelooven beteekent zooveel als ik moet het gelooven; ik geloof het niet beduidt: ik kan het niet gelooven. Wanneer er zoovele menschen zijn die om een of andere reden niet willen gelooven.... zoo bedriegen zij zichzelven, in zoover zij het gelooven of niet-gelooven meenen afhankelijk te maken van den eigen wil. Zij kunnen niet gelooven. Konden zij, ze zouden het ook. Het gebod: Gij zijt verplicht te gelooven! heeft mij altijd brutaal en onrechtvaardig toegeschenen".

ANSGAR POLLMANN O. S. B. antwoordt op dien uitval van ROSEGGER: „Dat is nu of een ongerijmdheid eerste klas of een ontzettende voorbeschikking.

Een ongerijmdheid eerste klas, want met dien uitval wordt aan elke kerkelijke gemeenschap de bovennatuurlijke grond, aan elk geloof de verdienste en aan ROSEGGER's *Himmelreich* a fortiori elke reden van bestaan onttrokken.

Een ontzettende voorbeschikking, want Christus heeft enkel aan geloovigen het leven beloofd ROSEGGER kan kiezen. Overigens is het zijn zegsman Christus zelf, die eens den imperatief

heeft uitgesproken: *Noli timere, tantummodo crede, vrees niet, geloof maar!*"

Keeren wij nu terug naar DIESTERWEG.

„De mensch — zegt hij — kan zichzelven niet willen overtuigen, dat tweemaal twee geen vier is."

Nu, dat spreekt als een boek. Het beteekent niets meer en niets minder dan dat er sommige oordeelen zijn, waarin alle onzekerheid en dwaling volkomen zijn uitgesloten. Zij worden *onmiddellijke* of *intuitieve*, primitieve oordeelen, axiomen, allerhoogste of eerste beginselen, *principia per se nota* enz. genoemd. Zoo b.v. het beginsel van tegenspraak: *zijn en niet-zijn kunnen niet in hetzelfde samengaan*, eveneens het identiteitsbeginsel: *Wat is, is.* (Zie Beyssens: *Logica of denkleer* 1902 n°. 49).

Men weet onmiddellijk en met onwrikbare zekerheid, dat het geheel grooter is dan het deel, dat tweemaal twee vier is enz. enz. en deze zekerheid kan ik niet krijgen uit ervaring. Toch kan de mensch zich willen overtuigen, dat tweemaal twee geen vier is. Immers de drang naar waarheid voert heel licht op den verkeerden weg, vooral waar de mensch daarbij belang heeft. Zeide VOLTAIRE niet: „Had de mensch er belang bij te loochenen, dat tweemaal twee vier is, hij zou het onverholen wagen?"

En men heeft het gewaagd.

Aan de wetenschap, die door darwinistische gedachten gedragen wordt, hebben wij het te wijten, dat wellicht tweemaal twee niet overal en altijd vier is; het kan — zegt men — onder andere omstandigheden wel eens onwaar blijken; ook BOLLAND praat daarover mee. Volgens zijn geliefden HEGEL kan men beweren: Er is niets dat van blijvende, absolute beteekenis is. Rede, kennis, werkelijkheid en waarheid, alles ontwikkelt zich en wel zoo, dat deze ontwikkeling met logische noodzakelijkheid elk ding in zijn tegendeel kan verkeeren.

Op zichzelf beschouwd is de uitspraak van DIESTERWEG onjuist.

Vooral draagt de wil schuld van onze logische afdwalingen. Hij toch — zegt Prof. BEYSENS — oefent op de geesteswerkzaamheid met name op onze aandacht, reflexie en gedachtengang althans wat hun feitelijke uitoefening, kracht en richting aangaat, een overwegenden invloed." (*Criteriologie* 1903 n°. 6.)

Verder zegt DIESTERWEG: „Wat de mensch voor waar houdt, houdt hij voor waar, wat hij onwaar acht, acht hij onwaar."

Dat gaat helaas! niet altijd op. Zeker, wat de menschelijke geest *klaarblijkelijk* als onwaar erkent kan hem door geen wonderen, hoe tastbaar en talrijk ook, geloofwaardig gemaakt worden. En *vice versa*. Maar vooral bij godsdienstige vraagstukken of bij die, welke in eenig verband tot God staan, verzet men zich — de treurige ondervinding leert het — openlijk tegen de erkende waarheid of waagt het niet zelfs klaarblijkelijke gevolgtrekkingen te maken.

Een klassiek voorbeeld daarvan is Prof. R. VIRCHOW, die in zijn werk *Die Freiheit der Wissenschaft im modernen Staat* (Berlin 1877, 20) schrijft: „Weliswaar kent men geen enkel stellig feit, om te bewijzen, dat ooit een *generatio aequivoca* heeft plaats gehad, dat ooit een *Urzeugung* (een natuurlijk ontstaan van organismen of van een levend wezen uit anorganische stof, abiogenesis of generatio spontanea of heterogenea, of aequivoca, autogenesis, zelfwording) zoo geschied is, dat anorganische massa's, bijvoorbeeld het genootschap Koolstof & Co. zich ooit vrijwillig tot organische massa's ontwikkeld hebben. Desniettegenstaande erken ik dat, wanneer men zich een denkbeeld wil vormen, hoe het eerste wezen vanzelf kon ontstaan, er niets anders overblijft dan „*Urzeugung*" (zelfwording). Dat is duidelijk!

„Wanneer ik een scheppingstheorie niet wil aannemen — zegt Virchow, — wanneer ik niet wil *gelooven*, dat er een persoonlijke Schepper geweest is, wanneer ik een vers wil dichten op mijne wijze, moet ik het maken in den zin der *generatio aequivoca*. Tertium non datur. (Een derde is er niet). Daar blijft, als men eenmaal zegt: „Ik neem de schepping niet aan, maar wil eene verklaring hebben," niets anders over. Is dat de eerste stelling, dan moet men tot de tweede overgaan en zeggen: *Bijgevolg* neem ik de *generatio aequivoca* aan. Maar een feitelijk bewijs daarvoor bezitten wij niet. Geen mensch heeft ooit een *generatio aequivoca* zich zien ontwikkelen, en ieder, die beweerd heeft ze gezien te hebben, is weerlegd door de natuuronderzoekers, niet toevallig door godgeleerden". (Virchow: *Die Freiheit der Wissenschaft im modernen Staat* Berlin 1877 G 20. Zie Pesch: *Die grossen Welträtsel* II 3° Aufl. S. 153). Trouwens de proeven van PASTEUR, hebben aan de zelfwording den genadeslag toegebracht. (J. Beysens: *De ontwikkelingsgeschiedenis der organische soorten* 1902 blz. 46—54).

Mutatis mutandis hebben wij hier in 't geval Virchow met dien geleerde te doen, van wien ik in het typisch Duitsche boek van den Japanees DR. O. D. TYRKA las. GALILEI trachtte dien grooten geleerde te overtuigen van het bestaan der

manen van Jupiter. „Jupiter k a n geene manen hebben," zeide de geleerde, „het is wetenschappelijk onmogelijk". — „Maar kijk dan toch door mijn glas, door mijn prachtigen verrekijker!" antwoordde Galilei. — Beuzelpraat, hoor! hernam de andere met verachting. En wat dan? zelfs als ik uwe manen zien zou — gelooven zou ik het toch niet, omdat het eenvoudig niet zijn k a n!.... O v e r i g e n s i k w i l o o k n i e t d o o r u w g l a s k i j k e n". (*Sanevosch im Okzident* 1906 blz. 18.)

Hoewel dat verhaal maar fictie is, teekent het hier treffend den onwil, dien wij bij vele moderne vakmannen ontmoeten.

Het woord „gelooven" is hier door Virchow verkeerd gebruikt. Want wanneer van twee mogelijkheden één wordt uitgesloten, g e l o o f ik de andere mogelijkheid niet, maar e r k e n ik ze l o g i s c h.

Doch dat in 't voorbijgaan. Wij zeggen: er zijn volgens Virchow slechts twee mogelijkheden: z e l f w o r d i n g of s c h e p p i n g; zelfwording is er niet, dus moet de schepping aangenomen worden. Dat is de k l a a r b l i j k e l i j k e gevolgtrekking. Waarom maakt Virchow die gevolgtrekking niet? Zij past niet in zijne wereldbeschouwing. Hier is niet zoo zeer een fout van het verstand te laken dan wel het gevolg van een verkeerdheid in den wil.

Virchow is eerlijk jegens anderen, waar hij de *generatio aequivoca* afwijst, oneerlijk jegens zichzelf in zijn onwil logisch te zijn! Dat doet de vooringenomenheid, de hartstocht, de ongeregelde begeerte, de hoogmoed enz. De macht van den hartstocht, van de ongeregelde neiging enz. maakt blind. Aristoteles spreekt daarvan: „Wij oordeelen niet op gelijke wijze, wanneer het gevoel der liefde in ons levendig is en wanneer afkeer in ons werkt; niet op gelijke wijze, als wij toornig en als wij kalm zijn, maar wij vinden naar gelang van de verscheidenheid dezer gemoedsstemmingen de dingen of geheel anders of hechten althans daaraan niet dezelfde beteekenis". (*Rhet.* 2 C. 1, n°. 4) Zeer juist zegt de groote bisschop van Regensburg Sailer († 1832): „Nicht wie der Mensch sieht, so fühlt er, sondern wie er fühlt, so sieht er, de mensch gevoelt niet zooals hij ziet, maar hij ziet, zooals hij gevoelt".

Hier geldt de spreuk van Upsala: „F r e i d e n k e n i s t s c h ö n, a b e r r i c h t i g d e n k e n i s t b e s s e r". Als de wil verkeerd is, denkt men meestal niet juist en kan men i n c o n s e q u e n t zijn, zooals Virchow.

Ook Voltaire strekt daarvan tot bewijs; P. Pesch S. J., vestigt daarop de aandacht. De Grieksche wijsgeer Xenophanes, die in 476 vóór Christus gestorven is, kende reeds f o s s i e l e s c h e l p d i e r e n, maar Voltaire ontkende vlakweg het bestaan daarvan. Waarom? Hij dacht: het bestaan daarvan spreekt ten gunste van het mozaïsch bericht aangaande den zondvloed, dus..... weg met die fossiele schelpdieren!

„Wilt gij — zoo vermaant de staatsman Boëthius († 524) — u het oog rein bewaren, de waarheid zien, nooit van den rechten weg verdwalen, houd dan de vreugde en de vrees verre van u, ver de begeerte, vermijd de droefheid!" (*De consolat. philos.* l. 1 metr. 7).

Ik las onlangs in de *Köln. Volksztg.* (11 Mei 1908 n°. 413) een mooi artikel van Clara Philipp *Vom Urteilen und Beurteilen*, waaruit ik het volgende aanhaal. „Wij zijn immer gedwongen — zegt zij — door middel onzer persoonlijkheid en onder den gezichtshoek der omstandigheden te zien. Onze individualiteit oefent invloed op onze indrukken, zooals het brandglas op de lichtstralen. Zooals het geslepen glas naar gelang van zijn richting deze lichtstralen bijeenbrengt of vaneenscheidt, zoo handelt onze persoonlijkheid met de indrukken, gehoorzaam als zij is aan haren bijzonderen aanleg.... De maatstaf, door ons bij de dingen gebruikt, is hoofdzakelijk mede door ons temperament bepaald."

Wanneer nu Diesterweg herhaalt: „De mensch heeft van n a t u r e een onwederstaanbaren drang naar de waarheid in zich"; hij wil weten, hoe de dingen zijn, dan antwoorden wij: Dat ontkent geen verstandig mensch.

Aristoteles reeds schreef in *Metaph.* I, 1: „*πάντες ἄνδρωποι τοῦ εἰδέναι ᾽ορέγονται φύσει*: alle menschen worden van nature gedréven naar kennis," de H. Thomas van Aquino bevestigt het in zijn *Summa Theol.* P. I 9. 12 art. 1: „*Inest homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum*, er is in den mensch een natuurlijk verlangen de oorzaak te kennen, als hij het gevolg ziet," de dichter-wijsgeer Dante bezingt die waarheid in *Paradis*, IV, 124, en uit Goethe's *Faust* klinkt ons tegen: „Zwar weiss ich viel, doch möcht' ich alles wissen", maar op dien onwederstaanbaren drang naar waarheid" moet men niet al te veel nadruk leggen om dan te betoogen, dat de mensch niet v e r p l i c h t of v e r m a a n d behoeft te worden de waarheid te omhelzen. Het voorbeeld van Virchow en vele andere moderne geleerden toont ons, dat hij wel degelijk op zijn plicht kan gewezen worden datgene voor waar te houden, wat hij logisch als waarheid erkent.

Wij veranderen dus de stelling van DIESTERWEG: het is geheel en al o v e r b o d i g te spreken van een plicht te gelooven in deze: het is volstrekt niet overbodig enz.

Laten wij eens zien of zijn tweede stelling: „het is schadelijk en te wraken" opgaat.

H. ERMANN, *Pr.* *(Wordt vervolgd).*

Manuale di Archeologia Cristiana door Professor MARUCCHI.

Marucchi introduceeren is zijn talent miskennen. Na de Rossi is hij de bekendste in Rome. Hij geeft de conferentiën in de catacomben, de lessen in de seminariën, de plaatsen aan de monumenten van Egypte in het Vaticaansch Museum. Zijn *Manuale* kon dan ook niets anders wezen dan *de* Manuale. De indeeling is reeds studie-waard: De bronnen der archeologie, de voornaamste werken over het vak; geschiedenis der kerk-vervolgingen, de catacomben, de inschriften, de oude kunst vergeleken met de christelijke in de catacomben; dan volgen de schilderingen zelf: de sacramenten, de Bijbeltafereelen, voorstelling van den Zaligmaker en de Heiligen, de primitieve beeldhouwkunst, de christelijke basilieken, de decoratie ervan, de liturgie, de oude titels en gebruiken; tot slot een overzicht over de basilieken van geheel Italië en andere landen. Daar Marucchi jaren lang les heeft gegeven, weet hij wat hij doen moest, daar zijn boek een noodzakelijkheid was voor de studeerende jonge levieten; dit boek is dan ook onmisbaar om zijn dogmatische waarde. Daar in Italie weldra overal de studie der archeologie verplichtend wordt voor de seminaristen, heeft men Marucchi uitgekozen om de handleiding te schrijven. Het gelukken was natuurlijk wel vooruit verwacht, maar de *Manuale,* zooals hij gedrukt is nu, overtreft het verwachte; de illustratiën zijn mooi en flink afgewerkt, en overvloedig in iedere materie. Het geheel is maar 402 bladzijden, dus een waar handboek.

Als reclame kan ik bijvoegen, dat na twee maanden de tweede editie noodig was, en nu reeds bijna weer uitgeput is.

Rome. CYRIEL KLESSENS.

PANTHEISME?

In no. 1, blz. 3 van den derden jaargang van „Boekenschouw", heb ik, bij eene bespreking van DR. HARTOG's „Redelijkheid der Religie", als volgt geschreven: „'t Is een — zou ik willen zeggen — vaag Pantheisme, door religieus voelen en religieus denken eenigermate getemperd.

Jammer, dat deze modern — pantheistische tint (en niet: „grondslag" zooals de zetter er van gemaakt heeft)....."

En in no. 2 en 3, blz. 31 van denzelfden j.g., zeide ik, bij de bespreking van een artikel van zijne hand in „Nieuwe Banen": „Nu eens denkt men aan theïsme, dan weer aan pantheïsme. Misschien een christelijk getinte vorm van laatstgenoemde wereldbeschouwing?"

En even te voren, zijne eigene woorden citeerend: „De zich noemende „nuchteren" zullen zeggen: Wat gij schreeft is mij te onbestemd....."

Nu schrijft me Dr. Hartog, dat er nauwelijks een beslister theïst denkbaar is dan zijn persoon en meteen verzoekt hij om rectificatie. Welnu, het is me een genoegen, deze zijne verklaring hier te mogen afschrijven. We weten nu in het vervolg wat we aan hem hebben. Ik voor mij kon het niet met zekerheid uit zijne geschriften opmaken. En nog blijf ik bij mijn gevoelen, dat de passages, die pantheistisch *klinken* menigvuldiger zijn, dan die welke eene theistische *kleur* vertoonen.

Wat meer scherpte en helderheid zou zijne werken beslist ten goede komen.

DR. J. VAN BEURDEN.

Levensschetsen van godvruchtige vrouwen uit de vorige eeuw. Bijeenverzameld door W. SCHWEITZ, oud-missionaris. Helmond; van Moorsel en van den Boogaart 1908. Eerste reeks 272 bladz.

Wie van de „psychologie des Saints" een bijzondere studie maakt, vindt in den hier aangekondigden bundel van vertaalde levensschetsen een rijk materiaal, om den invloed van Gods genade, beantwoord door 's menschen medewerking, in allerlei schakeeringen na te speuren en te bewonderen.

Een twaalftal bioscopische voorstellingen geven ons de hoofdtrekken weer van het stichtend leven der Eerw. moeder Faudoas (1799—1877), van Catharina Jarrige († 1836), Anna Maria Buffet (1800—1881), Moeder Maria Magdalena (1803—1883), Amélie Lautard (1807—1866), Théodelinde Dubouché (1809—1863), Maria Christina van Savooie (1812—1836, Marie Husson (1816—1893), Louise de Montaignac (1820—1885), Xaverine de Maistre (1838—1871), Marie Louise († 1892) en Marie André (1868—1892).

Reeds terstond treft het in deze lijst van namen, dat slechts weinige bekende persoonlijkheden hier optreden, die in de geschiedenisboeken der veel bewogen 19e eeuw met ophef vermeld, of in de „galerie des femmes célèbres" van onzen feministischen tijd met

lauweren gekroond worden. De verrassing echter vindt haar verklaring in den titel van het boek, waaruit blijkt dat hier slechts het leven van „godvruchtige” vrouwen verhaald wordt. En godsvrucht is nu eenmaal een artikel, dat op de ijdelheid-kermis der groote, rumoerige wereld geen navraag heeft.

Een tweede bedenking, waarom slechts vrouwenlevens ook aan mannen worden voorgehouden, behoeft geen verdere beantwoording, als men zich het gezegde herinnert van madame Barat: „Nu tegenwoordig zooveel mannen vrouwen zijn, moeten de vrouwen trachten mannen te worden.” Mannelijke deugd toch is het bovenal, die ons in de levensschetsen van deze twaalf heldinnen tegenstraalt. Hier is godsvrucht geen louter gevoelsleven, geen ziekelijk droomen, geen fantastisch dwepen, geen opgaan in kunstbeschouwing of aesthetische opvatting, — hier is godsvrucht het rotsvast geloof, de onwankelbare hoop, de vlammende liefde, die zich tegenover God in daden uitspreken meer dan in woorden, in daden van zelfopoffering, van zelfverloochening, van onuitputtelijke toewijding.

Het wekt altijd bewondering, het menschelijk karakter boven de sfeer van alledaagsche zelfzucht en bekrompenheid zich te zien opheffen tot heldenmoed, die zich toont in het brengen van een moeilijk offer. Maar als dat offer gebracht wordt door zwakke kinderen, jeugdige maagden, teedere vrouwen, gebracht met een glimlach op het gelaat, als gold het de eenvoudigste zaak ter wereld, dan gaat er van dat schouwspel een bekoorlijkheid uit, die tot navolging prikkelt, die ook den mannelijken lezer niet zoozeer beschaamd maakt als wel tot grooteren moed aanvuurt, terwijl het woord van Augustinus van zelf op de lippen komt: Quod istae, cur non ego?

Te meer nog mag dit boek voor iedereen geschikt geacht worden, wijl deze twaalf vrouwen tot de meest uiteenloopende kringen der maatschappij behoorden. Vrouwen in de wereld zoowel als vrouwen in het klooster, gehuwde dames zoowel als eerzame klopjes, koningin zoowel als dienstmaagd, arm en rijk, jong en oud, alle verschillen in de samenleving vinden zich in deze schetsen vertegenwoordigd, ieder in zijn alledaagsche en echt-menschelijke wederwaardigheden, maar allen uitmuntend door die beproefde, soliede deugden, waardoor de hoogste adel in den mensch zich kenmerkt, de adel van kinderen Gods, van uitverkorenen des hemels.

Niet alle schetsen zijn van gelijke litteraire waarde. Over het algemeen zelfs maken ze op letterkundige verdienste geen aanspraak. Ook op volledigheid in het ontwerpen en weergeven van een levensbeeld kunnen ze moeielijk bogen. Toch, of liever juist om deze afwezigheid van kunstversiering en gedetailleerde afwerking bereiken ze het doel, tenminste de hoofdlijnen duidelijk aan te geven, waarlangs die uitverkoren zielen tot hooge deugd en volmaaktheid zijn opgeklommen.

Voor den katholiek is de lezing van dit boek een bemoediging en vervult hem met fierheid op zijn heilig geloof, dat ook nog in onze moderne tijden van ongeloof en zedenbederf tot zoo groote heldhaftigheid den stoot geeft en tegelijk de kracht verleent.

J. SPRUIJT S. J.

Hoe de wereld ontstaan is door Dr. M. Wilhelm-Meijer. Kosmos Bibliotheek Deel 1. f 0.60. Amersfoort. P. M. Wink.

Dit werkje, naar den 9en Duischen druk, — welken duitschen druk men duidelijk voelt onder het lezen — kan men zoo maar niet voetstoots aan iedereen ter lezing aanbevelen. Het eischt te veel van 't gezond verstand. Zoo ergens en zoo ooit wordt hier een sacrificium intellectus gevorderd. Niet het geloof in een God, schepper van hemel en aarde, al komt U het woord „schepping” herhaalde malen onder de oogen, maar het geloof in „de stof, welke wij *moeten* aannemen, als sinds alle eeuwigheid voorhanden”, — het geloof „in stofdeeltjes, die zich bewegen in de leege ruimte, waarin geenerlei kracht werkte”. Ra, ra, wat is dat? — Die zich vooraf wapent met b.v. het 1e nummer der Apologetische Bibliotheek „Is er een God?” moge het doorbladeren om der curieusheid wille en eruit leeren, tot welke akten van geloof (en op welk gezag!! nb.) de stofvergoding dwingt. — Inderdaad, er zijn werkelijk menschen, die, waar het gaat om 't geloof aan goed bewezen godsdienstige waarheden, muggen ziften, maar wanneer het 't geloof geldt aan bodemlooze droomerijen, kameelen doorslikken.

P. F. H. v. HOOFF, S. J.

In het Steenkolenwoud door W. Bölsche. Kosmos Bibliotheek II. Amerfoort. P. M. Wink.

Behoudens het gezegde hiervoor, kan de lezer zich hier vergasten aan menige bijzonderheid, die wel interessant is. Echter mag hij niet zoo maar in het honderd goedgeloovig zijn, en wat louter hypothese is (d. i. eene vooronderstelling, die nog op grondiger bewijzen wacht) voor geopenbaarde waar-

heid aannemen. Ik bedoel hier waarheid, door de wetenschap geopenbaard. Immers hij zou zich zelven tot een bewijs maken van de Bölsche uitspraak (p. 8.) dat het alzoo gebleven is tot op dezen dag toe — „tot op den mensch toe, die ten slotte uit het dier voortkwam". Van apen toch komt naäpen.

P. F. H. v. HOOFF. S. J.

Het Raadsel der Zuidpool door Jo. M. Proot. (Kosmos Bibliotheek III.) Amsterdam. Dalmeyer.

Dit boekje, dunkt me, kan gerust gelezen worden. Men kon wel een kleine bespreking openen over de opvatting der tegenvoeters (antipoden) in vroegere tijden; maar dit punt is hier van geen of zeker zeer ondergeschikt belang.

P. F. H. v. HOOFF. S. J.

De Geestelijke en Lichamelijke Opvoeding van Het Kind. In vrije navolging van Prof. Biedert: „das Kind" door Dr. Cornelia de Lange, kinderarts te Amsterdam. Uitgegeven bij H. Meulenhoff, Amsterdam.

Reeds vroeger gaf de Redactie van Boekenschouw mij de gelegenheid, dit werk, dat in afleveringen verschijnt, onder de aandacht te brengen, van onze jonge moeders.

Nu heb ik de afleveringen vier tot tien ter inzage ontvangen, en hierin gaat de beroemde kinderdoctores voort met allerlei nuttige wenken over de verzorging van onze kleinen. De uitbesteding der vaderlooze zuigelingen vooral wordt onder de aandacht geroepen, en de zorg voor de buiten echtgeboren kinderen wordt nogmaals warm aanbevolen aan autoriteiten en weldadigen, terwijl de stelsels van Leipzig en Straatsburg als voorbeelden worden aangehaald. Wanneer men zoo leest, hoeveel tijd, moeite, kosten er besteed wordt aan de pasgeborenen der minvermogenden, dan is het waarlijk nog wonder, dat de sterfte onder dat kleine goedje zoo groot is.

In het Zesde Deel van het omvangrijke werk behandelt onze doctores de meest voorkomende ziekten bij kleine kinderen, de constitutioneele ziekten, en wel eenvoudig en practisch met aangeven van oorzaak en gevolg, en verwijzing naar den geneesheer. Reinigen, baden, frissche lucht verschaffen, doelmatig voeden en voor de rest geen geknoei met huismiddeltjes... een enkel schadeloos recept voor uitwendig... alles zoo sober mogelijk, en dan aan den eenen kant geen weekmakend vertroetelen maar aan de andere zijde ook geen wreedaardig harden der teere lichaampjes in ons gure, afwisselende klimaat, en dan vooral: elk kind individueel behandelen.

Het derde stuk geeft de voeding en verpleging na het derde levensjaar vooral in den neutralen kinderleeftijd, alles duidelijk gemaakt met afbeeldingen, tabellen en statistieken, getuigenissen van specialisten, enz. enz.

Afzonderlijk krijgt dan de voeding een bespreking; de tanden, de spijzen, de verteringsorganen volgen en steeds weer dat gezonde, geruststellende: voor gezonde menschen en voor gezonde kinderen is een eenvoudige, goed bereide burgerpot het beste. (blz. 191.) Ook tegen het onzinnige ingieten van melk, den geheelen dag door, wordt gewaarschuwd; de kaas, waarvan vele kinderen houden, is niet verbannen: ongekruide roomkaas wordt geprezen als een uitstekend voedingsmiddel! Heel jonge kinderen niet maar iets oudere gerust: roggebrood en bruinbrood!

Vruchten, frisch water... en verder alles met mate! Het doet je goed, dr. de Lange zóó te lezen... na al dat gesol met onze kinderlichaampjes! Bovenaan op den index staat: alcohol! Natuurlijk! Weg er mee, geen sterke drank onder welken vorm of in welke hoeveelheid ook! Over het algemeen weinig genotmiddelen en bij hooge uitzondering. En ook niet meer die ouderwetsche dwingerij van kinderen met hun vervelende: „ik blief dat niet!" maar evenmin voor onze kleinen de spijzen, die wij, groote menschen, met onzen gezonden eetlust gaarne hebben, maar die voor onze steeds goed doorvoede kinderen weinig aantrekkelijks bieden, vooral wanneer het de zoogenaamde winterpot of pot door elkaar is! De bladzijden 196—197 zijn zeer lezenswaardig en zullen velen ten goede komen.

Dat aan de lichamelijke verzorging een afzonderlijk hoofdstuk gewijd wordt, spreekt haast wel van zelf! De reinheid op het lichaam laat ook in de gegoede burgerkringen nog heel wat te wenschen! Ook de manieren, de vormen krijgen een beurt, eveneens vaak noodig!

Verder over doelmatige kleeding, over de spelen, over de bewaarscholen en alles, wat op dezen leeftijd aan de orde is, en dan stappen we over naar de verzorging van het zieke kind; steeds weer: de geneesheer en dan stipt diens raad of bevel volgen; doch ook eenige onschuldige middelen worden aangegeven; wormen, maden, vergroeiingen, alles krijgt een beknopte, zeer begrijpelijke bespreking.

Nu komen de verschillende organen aan de beurt: de oogen, al hun afwijkingen in gewone verschijnselen, de bezigheden der kinderen, het schrijven, lezen, enz. en ten slotte de oogziekten, de verwon-

dingen, zwakte en blindheid; daarna nog de beroepskeuze in verband met de gesteldheid der oogen en dan volgt het twaalfde gedeelte: het oor met al wat daaraan vast is, en wat in een volgende aflevering zal behandeld worden.

In deze zesde aflevering krijgen we reeds de ziekte van het oor en de verzorging van het gehoororgaan; iets omtrent de hebbelijkheid van onverstandige verzorgsters, die de ooren der kinderen voortdurend bewerken, door er met allerlei harde dingen zoo ver mogelijk in te steken, en een paar wenken over doelmatige behandeling.

Later zal dit alles worden voortgezet.

In de bespreking van de eerste drie afleveringen heb ik er reeds op gewezen, dat het werk vooral bestemd is voor die jonge moeders en kinderverpleegsters, die alles zoo in de puntjes kunnen hebben! Natuurlijk is uit den aard der zaak dit gedeelte, handelend over lichamelijke verzorging en lichte ongesteldheden veel beter geschikt voor de volksklasse dan het voorgaande: maar toch blijf ik het jammer vinden, dat het boek alleen bestemd schijnt voor den meer gegoeden stand. Voor onze kleine luidjes is het veel te duur en te onpractisch, en toch heeft de gewone burgervrouw er behoefte aan; zij toch weet minder van al die nuttige dingen dan de meer gegoede, die er over kan lezen in kostbare boeken en ook minder dan de vrouw uit de volksklasse, die te midden van kleine kinderen haar jeugd heeft doorgebracht, hetzij te huis bij eigen familie, of als kindermeisje bij anderen.

De meisjes uit den kleinen burgerstand echter worden winkeljuffrouw of iets dergelijks en als zij tot den trouwdag komen en moeder worden, weten zij totaal niets van kinderbehandeling en kinderverzorging. Een eigenwijze baker is dan haar leermeesteres en haar zuigeling is er soms naar aan toe, want moedertje is van zeer goeden wil maar ook van zeer groote onkunde en er is méér noodig dan goedwilligheid, om een baby te geven, wat hem toekomt. En daarom zou ik zoo gaarne een werk zien verschijnen van de hand eener bekwame kinderdokteres, bestemd voor de hierboven bedoelde jonge moeders. In de zevende en achtste aflevering is vooral de dokteres aan het woord, die zeer belangrijke wenken geeft omtrent allerlei kinderziekten, en wel te beginnen met den zuigeling en opklimmende tot den leeftijd der puberteit. Ook aan de behandeling der afzonderlijke lichaamsdeelen worden verscheiden bladzijden gewijd en elk der organen krijgt een afzonderlijke beurt. Toch zal een verstandige lezeres er niet toe komen, nu zelve te dokteren over haar kind. Integendeel, bij nauwkeurige bestudeering zal een moeder zich al licht huiverig gevoelen, om zulke teere spieren en beenderen zelve te behandelen en zal zij liever zoo gauw mogelijk den geneesheer raadplegen. Algemeene, zeer nuttige wenken worden er echter in massa gegeven en deze maken juist dr. de Lange's boek zoo nuttig en zoo boeiend. In aflevering acht komt veel lezenswaardigs voor over het onderwijs en wat daarmede in verband staat. Eigenaardig is het echter, dat er zoo voortdurend wordt aangedrongen op algemeene en geleidelijke ontwikkeling van alle kinderen, ook die der volksklasse; terwijl het geheele werk eraan doet denken, dat de schrijfster in hoofdzaak de kinderen uit den zeer gegoeden stand op het oog heeft; dit is iets, wat telkens op nieuw opvalt.

De negende aflevering is een voortzetting van de vorige, nu echter meer met betrekking tot de lichaamshouding gedurende de schooljaren; eenige duidelijke platen geven aan, hoe de houding niet en hoe ze wel moet wezen, en tevens, wat men te doen en te laten heeft, om kinderen tot flinke, rechte, krachtige wenschen te vormen. Ten slotte nog een woord over de geslachtelijke voorlichting; wat de schrijfster hierover zegt, moet men met alle reserve opnemen. Katholieken denken over deze kwestie eenigszins anders dan onze heidensche tijdgenooten en handelen dan ook ten opzichte van onze kinderen geheel anders, op gevaar af, door dr. de Lange gerekend te worden tot de *„hyper-preutschen"*.

Hetzelfde geldt voor de bespreking der puberteit.

Al dat inlichten en voorlichten heeft ook zijn bedenkelijken kant en ik heb gegronde reden om te denken, dat deze dingen op papier, dus in de theorie allemaal heel mooi en eenvoudig lijken, naar dat het ermede gaat als met de meeste zaken van dien aard: de praktijk spot met alle theorie. Telkens leest men .. en dan zal het kind, aldus voorgelicht, zoo en zoo denken, doen en spreken... jawel, maar indien het dat nu eens niet doet, wat dan?

In het geheele werk ontbreekt datgene, wat voor de Katholieken de hoofdzaak is: de godsdienst. Slechts even wordt erover gerept, dat ouders, die zelf aan niets gelooven, geen godsdienstig gevoel moeten huichelen tegenover hun kinderen; maar dat b. v. een geloovige moeder in het Kerstfeest en het Paaschfeest aanleiding zal kunnen vinden, om aan haar kleinen die dagen te verklaren en zoo de liefde voor Jezus op te wekken, echter geen dogmatische vertellingen, zoo ooit, dan toch niet op dezen leeftijd. (blz. 352.) Wel moet het „zedelijk willen" sterk ontwikkeld worden en verder... och, 't is de oude aankweeking van maatschappelijke en Christelijke

deugden zonder godsdienst... zoo'n neutraal water en melksysteempje: christelijkheid zonder Christus en religie zonder God; een algemeen godsbegrip en de natuur als compensatie voor een hooger geestelijk leven. En daarmee wil ook dr. de Lange de menschheid op den weg naar het geluk voeren. Dat zulks haar niet zal gelukken, weten wij.

ZUTPHEN Mei 1908. C. J. F. VETTER.

Keurbladzijden uit Nederlandsche Schrijvers. J. VAN LENNEP. (Ongeveer 200 blz. – form. $24^1/_2 \times 18$ centim. ingenaaid fr. 1.75.) DOMIEN SLEEKX (grootte en prijs als van Lennep.) 'n Inleiding gaat in beide boeken vooraf. De Seyn Verhougstraete Aalst.

De man die de zaak dreef der *Tilburgse Handelsdrukkerij* ging naar elders, en daarmee hield de uitgave op van de *Letterkundige Bibliotheek voor Katholieken.* In België vernam ik verleden jaar meer dan geruchten, dat aldaar 'n dergelijke uitgave begonnen zou worden, — maar ik twijfel sinds eenige tijd of er ooit iets van komen zal. Kort geleden zag ik nu in *Keurboeken van Vlamingen* de twee bovenstaande werken aangekondigd; en tans maakt *De Seyn* in zijn catalogus voor 1908 bekend, dat van verscheiden andere schrijvers nog boeken zullen volgen.

Ik heb die berichten met veel genoegen gezien. De jongens van 'n school willen wel eens lezen. Ge raadt niet alleen *slechte boeken* af, maar ook 't prulwerk dat er is, en ze vragen u: welke boeken dan?

Noch van oudere, noch van nieuwere schrijvers kunt ge zo maar alles aanraden. Katholieke uitgaven van niet-katholieke schrijvers zijn er bijna geen. Toch dienen vele onzer jongelui ook van niet-katholieken te lezen. Die hebben sinds eeuwen de beste gelegenheid gehad om hun talenten te ontwikkelen; daarom beslaan ze zo veel plaats in onze letterkunde.

Ik zag gaarne, dat België zou komen helpen.

Denkelik zal de uitgever de *Keurbladzijden* vooral voor prijsuitdelingen bestemd hebben.

't Uiterlijk is daar zeer goed voor: flink, behoorlik deftig en toch niet stijf.

De jongelui die zulke prijs ontvangen, hebben zowel in *Sleekx* als in *van Lennep* iets moois om te lezen.

't Is wezenlijk jammer, dat we zo'n aardig vertellen als van Lennep tegenwoordig niet meer hebben. Kapitein Pulver leest men voor de zooveelste maal nog eens met plezier, en andere stukken eveneens. En al zou men er geen kennis en geen andere karaktervorming door krijgen, allicht voelt men zich ten minste vriendeliker gestemd jegens z'n medemenschen.

De werken van Domien Sleeckx, de Antwerpenaar die in 1907 als rustend *Hoofdopziener van het Lager Onderwijs* te Luik gestorven is, kende ik niet. Over de kennismaking met die heer ben ik goed tevreden. Voor zover ik uit dit boek kan opmaken, moet hij voor V. Lennep in vernuft onderdoen, maar 't is toch ook geen vertellen van alledaags soort.

In 'n paar van de opgenomen stukken hebben de dieren verstand. Nu willen zulke verstandige beesten wel eens erg saai praten – maar die van Sleeckx niet. Of 'n hollandse hond ook zo maar alles vertellen zou als de vlaamse, — dat Jol moeite had om de plaats te leren kennen waar 't hem geoorloofd was zijn „gevoeg te maken," – dat in huis, de hand van den man of de vrouw hem medogenloos duwde en wreef in hetgeen hij had begaan, dat z'n moeder vrijde met de spits van de melkboer, – dat weet ik niet; maar 'n aardig stukje is het, die vertelling van Jol.

Dieren en menschen praten wel eens wat stijf. 't Is 't gemakkelikst — ook bij veel andere schrijvers — onder 't lezen daar niet op te letten.

En in de stukken van Van Lennep èn in die van Sleeckx zag ik nog wel een en ander liever niet, denkend vooral aan broeikasplanten onder de jeugd, maar 't is natuurlik 'n moeilik geval, om zó uit te geven, dat men niet al te preuts lijkt, en tegelijk alles weglaat wat voor iemand verkeerd kan werken.

Ten opzichte van sommige, vooral niet-katholieke, schrijvers ware 't ten minste wenselik voor knapen en meisjes, nu en dan eens te horen, dat niet alles wat als heel natuurlik wordt neergeschreven, zo maar altijd aanbevelenswaard of onschuldig is. Dit zij in 't algemeen gezegd.

M. S. VROMAMS.

Verloving door JOHANNA STEKETEE. 's Gravenhage, W. Overvoorde Jr. 128 bladz. f 1.20.

De inhoud van dit romannetje is een variant op het bekende versje:

Ein Jüngling liebt ein Mädchen,
Die hat einen andern erwählt.

Om den toestand spannender te maken, is de jongeling in casu reeds verloofd met het meisje. Vandaar de titel *Verloving,* waarover in het heele boekje geen woord gesproken wordt. Aldus opgezet

laat het verhaal op kleine schaal verwachten, wat in grootere romans over echtbreuk den hoofdschotel vormt. Het erg-pikante is er dan wel van af, maar er blijft toch nog pikants genoeg over.

Wat aan de schrijfster het leggen van den knoop gemakkelijk maakt. is dat de verloofde jongeling reeds op bl. 2 tot zijn meisje zegt: „Thera lieveling, nu moesten we dat voor afgesproken houden, dat jij je best deed, om zoo spoedig mogelijk met André op goeden voet te komen". (André is in het versje de „andere".) „Ik zal mijn best doen," antwoordt Thera. En werkelijk, zij doet zoo goed haar best, dat zij weldra met André op allervertrouwelijksten voet komt.

Trouwens, de aanbeveling van Just — zoo heet de verloofde — is geheel overbodig in den opzet van het verhaal, daar Thera een wuft, coquet, oppervlakkig, lichtzinnig, karakterloos meisje blijkt te zijn. De zielkundige uitrafeling van het thema, in het versje van Heine aangeduid, verliest daardoor bijna alle spanning. Alleen blijft het zielkundig raadsel staan, hoe Just ziënde blind kan zijn, en hoe André, ofschoon hij het spelletje der wufte Thera doorziet, er toch invliegt; of liever, het eenig raadsel is, hoe de schrijfster, na van den genoemden toestand geprofiteerd te hebben om eenige gewaagde scènetjes te beschrijven, daaraan een einde maakt. Een feit is, dat Just op eens al zijn illusies ziet vernietigd en het engagement afbreekt, en dat André... ja, wat er met hem zal gebeuren, of het ooit tot een verloving zal komen met de bewuste jonge dame, dat zal de schrijfster misschien wel in een volgend boekje vertellen.

Voor onze litteratuur is het te hopen, dat het vervolg lang uitblijve. Want de schrijfster dient eerst een beetje meer menschenkennis op te doen, voor zij zich aan schrijven waagt. Wel wordt er in het boekje o. a. een jong mensch aangekondigd als een „echte philosoof," nog nader omschreven als „Schopenhauriaansch," maar van die philosophie blijkt al heel weinig. Evenzoo krijgt Just, de verloofde student, het etiket van socialisme op zijn voorhoofd: maar de schrijfster schijnt zelve slechts een flauw vermoeden te hebben, of dat een hoog of een laag nummer uit de loting beteekent. Theosofie — natuurlijk heeft de schrijfster daar ook al van gehoord: maar zij kent er toch te weinig van, om met de armzalige plunje van haar theorietjes het pover figuur van het wufte meisje wat op te knappen. Ook hare kijk op het katholicisme komt even om den hoek gluren, als een Leidsch student — „onze oudste student," heet het, „de kerel moet al bij de veertig zijn" — in het voorbijgaan als „echt-katholiek" wordt gedoopt. Wie nog niet genoeg begrepen heeft, wordt omtrent het echt-katholicisme van dien student nader bijgelicht door de opmerking, dat genoemd heerschap in „minder vleiende liefdesgeschiedenissen" is betrokken geweest, o. a. ook met mej. Thera. Voeg daarbij eindelijk, dat de schrijfster nog eenige bekendheid laat doorschemeren met Hilda van Suylenburg, met Bolland, en de rein-levenmenschen en ge hebt haar heele litteraire, wetenschappelijke en godsdienstige bagage in een pillendoosje bij elkaar.

De visie is, zooals van een oppervlakkig waarnemer mag verwacht worden. Alleen voor kleuren heeft de schrijfster een scherp oog. Vandaar, dat rood, geel, groen, zwart, bruin, wit, blauw, grijs in bonte mengeling door elkaar draaien. En al die kleuren worden in de onbegrijpelijkste tinten en nuanceeringen weergegeven. Blauw bijv. is behalve eenvoudig blauw, nog licht-blauw, donker-blauw, grijs-blauw, diep-blauw, in-blauw, intens-blauw, innigblauw, kore-blauw, meere-blauw, heerlijk-blauw, hemelsblauw, blauw-als-'t-licht-van-den-hemel, blauw-als-vergeet-mij-nietjes-teer, enz. enz.

De stijl is als van een zesde-rangs-auteur; voor een kranten-feuilleton nog niet goed genoeg.

De drukker en uitgever mag niet hard gevallen worden dat hij geen beter papier aan het boekje besteed heeft, en het in zulk een smakeloos kaftje gewikkeld heeft. H. K.

Nieuwe avonturen van het zestal, door E. Nesbit. Naar het Engelsch door G. W. Elberts. Geïllustreerd. Gouda G. B. van Goor Zonen.

„Het is ook het laatste boek dat de auteur dezer regelen ooit denkt te schrijven. Vaarwel dus, als jullie tot hiertoe doorgelezen hebt.

Je toegenegen schrijver
Oswald Bastable."

Met dit tragisch afscheid eindigt het. Maar gelukkig is de auteur in quaestie nog jong, twaalf jaar naar eigen opgave en heeft nog een boel kans op nieuwe avonturen, die het in zijn schrijversziel op den duur toch te benauwd zullen krijgen, dat troost! Want hoe meer hij schrijft, hoe liever, — ze brengen onze kinderen en misschien nog meer onze groote menschen, zoo'n schat van vroolijkheid, die boeken!

Het was een gelukkige gedachte van E. Nesbit, de oudste van het zestal zelf aan het woord te laten, zoo kregen we een kinderboek, dat niet alleen frisch en origineel is, maar zich ook in alle opzichten

aanpast aan het kind. De dingen zijn gezien, zooals kinderen, die zien, 't is aldoor de guitige jongen, die vertelt, die denkt en voelt en redeneert, zonder dat je ook maar één oogenblik per ongeluk juffrouw Nesbits stem uit het soufleurshokje hoort.

Wat een heerlijke humor zit er in dit boek! En *die* is voor ons, groote menschen allereerst. Het is het echte, blij-bonte kinderleven, dat die kleine jongen ons geeft, in zijn mooie natuurlijkheid — maar hij doet 't zooals kinderen dat doen bij het spelen, onbekommerd of er ook ergens groote menschen lachend staan toe te kijken... het is het echte kinderleven van jongens en meisjes, die gróót willen zijn, Pa en Ma spelen, en daardoor zoo ongewild komiek zijn en zoo'n treffende *charges* leveren op onze echt-gemeende dwaasheden.

Je moet ze onder elkaar bezig zien! Als ze bijvoorbeeld, bij wijze van schadeloosstelling van gemis aan een Kerstfeest, in den tijd dat zij arm, maar eerlijk zijn, zich zelf een plumpudding maken... dan wordt dat een heerlijke persiflage op onze smulpaperij en kookboekkunst, dat heimelijk binnensmokkelen van de ingrediënten, die in de waschkom van de logeerkamer gemengd worden... dan, dat sollen met de puddingtrommel, 's nachts en overdag, om ze toch maar haar behoorlijke kook-gerechtigheid te kunnen geven, gedurende vele nachten zonder dat de meid de samenzwering ontdekt!...

„De meisjes hadden voor 't wasschen van de krenten bruine toiletzeep gebruikt," zegt Oswald. „We begrepen later, dat dit niet gemoeten had," maar wat aan de kom was blijven hangen smaakte ook lang niet kwaad, en Alice meende dat, dat beetje zeeperige er wel zou uitkoken, net als vlekken uit tafelgoed!"

Zoo waren ze eens erg verrast „het vreemde ding," dat ze in qualiteit van „antiquaren — ze wilden toen een oudheidkundig genootschap stichten — indertijd in de kelders van het „Roode-huis" ontdekt hadden, en dat H. O. toen zoo geschikt voor een konijnenhok vond, later netjes schoongemaakt bij mevrouw in de kamer te zien staan, omdat zij, „een springlevend kind gekregen had, om er in te leggen." „Ze vonden 't zeker *te* somber (redeneert Oswald) om zoo'n wieg te hebben en geen baby, die hem gebruiken kan. Maar 't had anders zoo prachtig voor een konijnenhok ingericht kunnen worden en je hebt van babies oneindig meer last, dan van konijnen: 'k geloof ook niet dat ze voordeelig zijn!"

Terwijl ze 't een keer over „Alberts oom" hadden, kregen ze spijt, dat ze hem met 't trouwen, maar van die suffe boeken gaven, nota bene een complete editie van Oom's lievelings-auteurs, in plaats van begeerlijke cadeaux. Toen kregen ze spijt, dat oom niet in het schoone Oosten woonde „dan had hij telkens en telkens weer kunnen trouwen, en zouden ze 't met dat huwelijksgeschenk gauw goed gemaakt kunnen hebben."

„'k Wou dat hij maar een Turk was, zei Oswald, en hij legde uit waarom hij dat wou.

„'k Denk niet dat *zij* dat prettig zou vinden" zei Dora. Oswald maakte haar duidelijk dat als *hij* een Turk was, *zij* natuurlijk een Turquoise zou wezen (ik geloof, dat dit het vrouwelijk van Turk is) en dus aan een harem vol vrouwen gewend zou zijn, en dat juist heel gezellig zou vinden."

Later hooren zij, dat de uitgever, het laatste hoofdstuk van „Alberts oom"s roman niet mooi genoeg vond, en zij besluiten het slachtoffer te hulp te komen door ieder den uitgever een stuk of vier brieven te schrijven om hem aan 't verstand te brengen, hoezeer het publiek juist dat Geraldine-hoofdstuk bewonderde. Als voorbereidende maatregel werden eerst al de boekbeoordeelingen uit oude Spectators nagelezen, toen schreven ze, dat het verhaal van „een zeldzaam teere conceptie" was en „meesterlijk uitgevoerd," dat er „een onbeschrijflijke ouderwetsche bekoring van uitging en dat het zooveel „locale kleur" bezat. We zetten er ook in (betuigt Oswald) dat we het „van 't begin tot het einde met ademlooze belangstelling gevolgd hadden," dat we geheel onder de bekoring raakten „van zooveel zuiver, onvervalscht pathos" van zooveel „overtuigend realisme," dat het geheele verhaal „een fijn, teer gevoel ademde" enz.

Toen de brieven tegen alle verwachting in, niet schenen ingeslagen te hebben, heeft Oswald, „wijl het een edele daad gold," zich in vrouwenkleeren vermomd en is met Alice naar den uitgever gegaan. Over dat vermommen nog de volgende beschouwing, de auteur spreekt met pijnlijke herinnering aan die ervaring.

„Geen enkele man zou ooit een vrouw willen wezen, en Oswalds trots werd dus op een pijnlijke proef gesteld, maar tenslotte gaf hij toe. Hij is blij dat hij geen meisje is! Jullie hebt geen idee hoe 'n vreeselijk gevoel het is om rokken te dragen, vooral lange. Ik begrijp niet dat vrouwen hun ellendig bestaan maar steeds kunnen voortsleepen. De bovenste stukken van de kleeren leken overal te nauw en te wijd op de verkeerde plaatsen. Oswald hoofd was ook een groote moeilijkheid. Hij bezat geen enkele haarvlok waar een pruik aan vastgemaakt kon worden, zelfs al had juffrouw Blake nog zoo'n ding bezeten, wat stellig niet het geval was. Maar gelukkig herinnerden de meisjes zich dat ze eens er-

gens een gouvernante gezien hadden met kort haar, precies als een jongen. Ze haalden dus een grooten hoed, die met een stijf elastiek op Oswalds gewone hoofd gezet werd," en na den tragen loop van ontelbare jaren aan Oswald nog de herinnering niet uitwisschen aan „het afschuwelijke gevoel van in die rokken te moeten loopen, en hoe 'n zaligheid het was, er uit te stappen en weer je gewone, natuurlijke beenen terug te krijgen."

De mooie illustraties, en prettige vertaling zetten dit alleraardigste kinderboek nog een aantrekkelijkheid te meer bij.

M. H.

Mariaverhalen, bijeenverzameld door C. H. M. van Schalkhaar. Prijs: Ingen. f 0.75, geb. f 1, in prachtband f 1.50. Uitgegeven bij G. Mosmans Sr., Venlo.

„Mooi zoo! Da's er al vast één, dat meetelt!" zei ik na 't doorlezen van bovenstaand boek. Ik bedoel dat meetelt om 't tekort te helpen aanvullen, waarover mejuffrouw Chr. Vetter klaagt in haar zeer lezenswaard artikel „Leeslust en leeswoede onder de kinderen". (Zie: Opvoeding en Onderwijs, No. 3.) Volgens deze schrijfster — op dit gebied vooral alleszins tot oordeelen bevoegd — bestaat er bepaald behoefte aan kath. boeken voor onze leesgrage jeugd en zij spoort daarom kath. onderwijzers en onderwijzeressen aan, hunne krachten eens te beproeven aan het schrijven van dergelijke werkjes.

Ook „De Katholieke School" van 14 Mei j.l. klaagt in haar artikel „Schoolbibliotheken" over hetzelfde tekort.

Mariaverhalen nu is één van die boeken, die wij onzen kath. kinderen zoo graag in handen geven. Vooreerst — en dat is niet hun minste verdienste — de verhaaltjes zijn boeiend, bevattelijk en los geschreven, ze zullen „erin" gaan bij onze kinderen, die zich zoo gemakkelijk en zoo gaarne in het hart laten pakken, als 't maar op de rechte manier gebeurt. C. H. M. van Schalkhaar verstaat die kunst. (Tusschen haakjes even de vraag: Waarom verschuilt de auteur zich achter dien pseudoniem? Uit bescheidenheid wellicht? Volgens mijne meening zou zijn naam, die toch in de kinderwereld en ook op ander gebied zoo'n goeden klank heeft, slechts 't belang der zaak, waarvoor schrijver werkte, gediend hebben.)

Mariaverhalen zal aan de kinderen en ook aan menig volwassene vele genoeglijke uurtjes bezorgen. Doch dit niet alleen. De schrijver, zooals hij in zijne „opdracht" zelf verklaart, beoogde meer en beter. De bij uitstek katholieke liefde tot Maria, het kinderlijk vertrouwen op de H. Maagd te verspreiden en te doen bloeien in de harten onzer jeugd was de leidende gedachte bij de samenstelling van dit heerlijke boek, dat in eenvoudige taal ons Maria's macht en moederlijke goedheid kennen leert. Woordkunst zoekt men in „Mariaverhalen" tevergeefs, maar ze doorlezende voelt men 't hart warmer kloppen bij de gedachte: „Ook *ik* heb recht op die wonderbare macht, op die liefdevolle goedheid onzer hemelsche moeder," en men gevoelt behoefte, om kinderlijk te gaan knielen aan Maria's voeten, Haar te gaan vertellen van zijn leed en zijne vreugd, om van Haar te leeren het eerste te dragen en beide te heiligen.

Aan u, kath. ouders en onderwijzers, de benijdbare taak om dit heerlijke boek te brengen onder het bereik uwer kinderen.

Verjaardagen, St. Nicolaas, Kerstmis en andere feesten bieden u gelegenheid te over.

O, als ik eens baas was over de boekenlijsten voor prijsuitdeelingen!... Mariaverhalen zou een plaatsje hebben.

Daarom zeg ik tot u, kath. onderwijzers en onderwijzeressen, begrijpt uwe edele taak toch wèl en leert onze kleinen Maria liefhebben, op Maria vertrouwen! Ze hebben die hartverwarmende en zielsterkende devotie in onzen tijd vooral zoo noodig!

Mogen de *Mariaverhalen* flink vertegenwoordigd zijn bij al uw prijsuitdeelingen en bij 't uitreiken uwer feestgeschenken.

S. JEANNE ESPERANTO.

Lambert Hadewart. **Een verhaal uit den bloeitijd der Hanze.** Naar het Duitsch van W. Noeldechen door A. Bertrand.
Amsterdam, H. J. W. Becht. 428 bladz. f 2.40.

Voor leeslustige jongens een boek om van te smullen. Reisavonturen, rooversgeschiedenissen, kapersgevechten, zeeslagen, stadsbestormingen, volksstandjes, herbergtooneeltjes, gevangenis en schavot, storm en sneeuw, gevaren te land en ter zee, vooral koene heldendaden van een jongen man, die alles durft en in alles slaagt, — genoeg, niet waar, om een jongen te boeien. Prettige verhaaltrant, pittige samenspraken, fiksche natuurschildering, forsche karakterteekeningen verhoogen het aantrekkelijke van dit jongensboek. Van de materieele kracht en welvaart in den Hanzetijd krijgt de lezer een goed denkbeeld. Jammer dat de geestelijke elemen-

ten in die periode van krachtsontwikkeling minder tot hun recht komen in het verhaal, en den leergierigen jongensgeest minder verheffen.

H. K.

Volks-Kinderbibliotheek van Nellie. 10e Groep No. 58. Vrienden en bekenden van onze kleuters. Naar het Fransch van SUZANNE CORNAH, voor kinderen van 7–11 jaar. 11e Groep No. 61 62. Oude Bekenden, door J. M. DUTILH, voor den leeftijd van 10–15 jaar. 11e Groep No. 63/64. Jong Groenland. Een verhaal voor „Jong Denemarken", door EMMA KRAFT. Voor „Jong Holland" vertaald door NELLIE.

Het eerste dezer drie werkjes bevat tien zeer aardige vertelseltjes over dieren en planten, die worden opgevoerd, sprekende, handelende, alsof zij menschen waren. Iets, wat aanstoot zou kunnen geven, vond ik er niet in, en behoudens het feit, dat iemand als mevrouw van Kol altoos in haar werk wat legt van haar socialistische ideeën en men dus steeds een beetje op zijn hoede dient te zijn, behoef ik voor dit deeltje althans niet te waarschuwen.

Het tweede: „Oude bekenden," kan in het algemeen ook geen kwaad. We weten nu eenmaal, dat de kinderen in Nellie's verhaaltjes worden opgevoed buiten elk geloof en dat zij het maar moeten stellen met algemeene begrippen over plicht, deugd, zonde, enz. Hoogstens kan er een kluizenaar bij door, die zoo hier en daar 's Heeren naam even te berde brengt, maar dan is die heele kluizenaar de held uit een sprookje en als zoodanig moet de jeugd aan zijn woorden geen waarde toekennen. 't Zijn anders wel beste menschen en aardige kinders, die in dit boekje een rol spelen.... en neutrale maatschappelijke deugden, als waarheidsliefde, hulpvaardigheid, beleefdheid en een beetje zelfopoffering worden er behoorlijk in gewaardeerd! De groote menschen blinken uit door opvoedkundigen aanleg en de streken der kinderen worden niet al te hoog opgenomen, of wel ze krijgen hun natuurlijke straf in een of ander gevolg.

Het derde boekje „Jong Groenland" is uitstekend geschikt, om onze jeugd iets te leeren omtrent het leven en het bedrijf van die menschen uit het hooge noorden.

Tusschen door loopt een boeiend verhaal van een dokter en zijn zuster, die onder de kolonisten op Groenland leven en werken en hun allerlei nieuwe en nieuwerwetsche denkbeelden bijbrengen. In afwijking van Nellie's meeste vertalingen voor de jeugd, heeft dit boekje enkele passages, waarin de menschen bidden, echt, heuschelijk bidden, niet zoo in 't vage en droomerige naar of boven sterren en wolken, maar eenvoudig en kinderlijk, in smeek-, dank- en jubelliederen, met Gods naam aangeroepen als dien van den Hemelvader. Van daar, dat uit dit boekje ook veel meer warmte en gloed spreekt dan uit Nellie's andere werkjes, die altijd een gevoel van onvoldaanheid geven.

Ook onze Katholieke kinderen zullen de hier aangehaalde deeltjes zonder schade kunnen lezen, wat méér is dan ik van de meeste uit Nellie's Volks-kinderbibliotheek kan zeggen.

Zutphen, Mei 1908. C. J. F. VETTER.

Het geheim van een schooljongen, naar het Engelsch van ANDREW HOME, door A. DE GRAAF. Uitgegeven bij de firma H. J. W. Becht, te Amsterdam.

Een geheim heeft voor jong en oud veel aantrekkelijks en een geheim van een schooljongen voor de jeugd zeer zeker. Het geheim in casu is, dat een schooljongen op een Engelsch instituut zich half vrijwillig en half genoopt door de omstandigheden voor een ander uitgeeft, en dat die andere er van door gaat, liefst met een schip als blinde passagier. Het sluit allemaal als een bus en het komt alles best en mooi uit; spannend is het van 't begin tot het einde, alle deugd en moed wordt beloond, alle lafheid en schurkerij gestraft en als de kinderen, meisjes zoowel als jongens zeggen: een verrukkelijk boek.... dan moet je hun, als volwassene, gelijk geven en maar ronduit zeggen: ik heb het ook nog met plezier gelezen!... En dan moet je hun vooral de pret niet bederven, door hen te wijzen op de hyper onmogelijkheden in den gang der zaken.... of op de kolossale goedgeloovigheid, die er van hen geëischt wordt.... niets van dat alles.... je moet hen eenvoudig laten genieten en blij zijn, dat er geen enkel woord in voorkomt, dat ze niet gerust mogen lezen.

Zutphen, Mei 1908. C. J. F. VETTER.

Marie en Pauline, door P. J. ANDRIESSEN. Uitgegeven door de firma H. J. W. Becht, te Amsterdam, in de serie: Ons clubje, die tot motto voert: Goed en goedkoop.

Over het algemeen geef ik aan onze kinderen met een gerust hart de werken van P. J. en van Suze Andriessen, en nu de kinderboekjes in een nieuw, nieuwerwetsch kleedje gestoken zijn, hebben zij een aantrekkelijkheid te meer voor onze

leesgrage jeugd. Dit verhaaltje is nog uit den tijd der slavernij op onze West-Indische plantages; het kan geen kwaad, dat onze jonge tijdgenooten eens lezen, hoe het vroeger met dat zwarte volkje gesteld was, hoe er menschlievende en onbarmhartige slavenhouders waren en welke de gevolgen zijn geweest van hun al of niet christelijk optreden. De inhoud van dit boekje is geheel en al kinderlijk en zeer boeiend, dat wil zeggen, zoolang de schrijver zich niet waagt op geschiedkundig terrein, want zoodra hij b.v. komt te spreken over de verovering van Zuid-Amerika door de Spanjaarden, speelt zijn onkunde hem parten en belastert hij op de oude, beproefde manier, de priesters, die toen ter tijd met de ontdekkings-reizigers mede trokken. Zoolang in de kinderboeken zelfs de Katholieke priesters een rol moeten spelen, waarvan de jeugd uit den grond des harten zegt: hé, hoe gemeen!... zoolang moeten dergelijke werkjes voor onze jonge geloofsgenooten worden toegelicht en dan moeten wij hun maar ronduit zeggen: dat zijn leugens, wat daar staat over onze priesters!... in de hoop, dat zij er dan vanzelf toe komen, ook in alle oprechtheid te betuigen: „dat liegen, dat 's eerst voor goed gemeen!... Suze Andriessen heeft dit boek herzien; jammer, dat zij geen gebruik maakte van de nieuwere gegevens op geschiedkundig gebied, dan zou het werkelijk mooie verhaal er veel bij gewonnen hebben. Nu geeft het maar weer werk, al dien historie-onzin te weerleggen.

Zutphen, Mei 1908. C. J. F. VETTER.

Bij de Schemerlamp. Sprookjes- en Vertelselboek door L. VAN ANKUM. Uitgegeven bij de firma W. Hilarius Wzn., Almelo.

Hilarius heeft deze Vertellingen, Sprookjes, Fabels, Anekdoten, Gedichtjes, Spelletjes, Kunstjes, Rijmen en Raadsels, bijeenverzameld; de firma Hilarius heeft gezorgd voor een keurige uitgave met goede plaatjes.

Niet minder dan honderd negen en zestig stukjes bieden ruime keuze; er zijn lange en korte, er is poëzie en proza, er is aardig, aardiger en alleraardigst, er is oud en nieuw, en.... last nost least.... er is niets ergerlijks op welk gebied ook. De prijs is, naar ik meen tusschen een gulden en een daalder.... dus al heel schappelijk, zoodat velen het kunnen aanschaffen! 't Is ook nog wel een boek, om kleine en groote kinderen gedurende de zomervacantie menigen dag mee te geven naar het bosch of de weide in en een heele regenweek kan het helpen opkorten! geen geringe verdienste!

Zutphen, Mei 1908. C. J. F. VETTER.

De Meriah. Een verhaal uit het leven der inboorlingen van Engelsch-Indië, door HUB. J. BOUTEN, Amersfoort. P. Dz. Veen.

Zonder eenig voorbehoud mag dit interessante jongensboek gelezen worden, en zonder twijfel zal dit verhaal vol eigenaardigheden en verrassingen over de bewoners van Engelsch-Indië onze jongens flink boeien.

Haarlem. F. J. M. WASSEN, pr.

Morgenlandsche Tafereelen, door FR. DREHMANS, Pastoor te Herten. Malmberg. Nijmegen. Prijs f 1,35, gebonden f 1,90.

Bij den ontzettenden leeslust in onze dagen zien we ook onze roomsche schrijvers hoe langer hoe meer productief worden, zoodat gelukkig op goede wijze aan dien lust kan worden voldaan. Het is niet voldoende ongeloovige en zedelooze romans te brandmerken en te weren — het is ook niet voldoende neutrale romans te laten passeeren als tenminste-niet-schadelijk, maar wij hebben noodig in onzen tijd *positief-goede* romans, d. w. z. romans, die in goeden zin werkelijk stichten en het godsdienstig en zedelijk leven der lezers op hooger peil brengen. Aan dien eisch voldoet in hooge mate dit mooie boek van pastoor Drehmans. Het is een boek, dat getuigt van veel arbeid en groote belezenheid — het is een waar genot die tafereelen te aanschouwen.

Haarlem. F. J. M. WASSEN, pr.

De Beurskoning, door EDWARD STILGEBAUER. L. J. Veen. Amsterdam.

Volgens den titel zou men verwachten een interessanten kijk te krijgen in de geheimen der beurswereld en eenigszins ten minste, op de hoogte te worden gesteld van het doen en laten der groote beursspeculanten. Welnu dat is niet waar — men wordt teleurgesteld. Het is een doodgewone roman en nog wel een, die op de lijst der verboden boeken moet geplaatst worden. Er komen passages in voor, die het schaamrood op de wangen jagen. Het meerendeel der personen, die er in optreden, leeft zedelijk slecht en men praat en schertst over de schandelijkste dingen als over een gewone zaak.

Haarlem. F. J. M. WASSEN, pr.

O, dat nare geld! door JESSIE MANSERGH. Uit het Engelsch door CORA. Baarn. Hollandia-Drukkerij.

Een eigenaardige titel voor een boek, zoo'n uitroep. Maar toch, hier geen onjuiste.

De personen in dit verhaal — twee broêrs en vier zusters — hebben 't nog al eens kunnen uitzuchten. Hadden zij meer geld gehad, wat zouden zij dan minder »pech" gehad hebben!

In 't kort is hun geschiedenis de volgende.

In eene kleine Engelsche stad stierf Mijnheer Char-

rington, die aan zijne kinderen slechts een klein beetje geld achter liet. Drie zijner dochters hadden bovendien nog van papa-zaliger wat artistieken aanleg geërfd: Madge voor schilderen, Theo voor schrijven en Annie voor muziek.

Philippa, het oudste meisje — een prozamensch vergeleken bij hare zusters — bestierde het huishouden, terwijl na vaders dood Stephen, de oudste der Charrington's door zijn kantoorwerk voor broêr en zusters zorgde. Hare toekomst echter moesten de meisjes zelf gaan »maken." Ondanks de tegenstribbelingen van een goedigen oom — een echte pantoffelheld — en de afkeuring van zijne snibbige vrouw besloten de vijf Charrington's — Barney, de jongste broêr, was nog op kostschool en had dus geen stem in 't kapittel — hunne penaten naar Londen over te brengen, waar Stephen eene betrekking kon krijgen, de drie artistieke meisjes spoedig »naam" zouden maken en.... geld verdienen.

Van de ontgoochelingen in de wereldstad, de vergeefsche pogingen der drie zusters, haar matig succès later, kortom van hun lief en leed gedurende het eerste jaar te Londen vertelt dit boek op losse, ongedwongen wijze. Een eigenlijke roman is het niet, al komt er ook de kleine liefdesgeschiedenis van Annie de knapste der meisjes, in voor. Heel aardig is Barney in zijn onschuldigen jongenshumor geteekend. Al ontbreekt ook in dit verhaal elk godsdienstig element, — iets dat ik jammer vind — toch is het een boek, dat onzen meisjes gerust in handen kan gegeven worden.

Den Haag V. H., pr.

Op een troepschip naar Indië, door Jos. FESKENS, pastoor te Hainton. L. Vleeschouwer, Mechelen. E. v d. Vecht, Amsterdam.

De schrijver van dit reisverhaal, een Vlaming van geboorte, doch die in Engeland pastoreert, deed in 1905 als aalmoezenier der katholieke soldaten, door het Engelsche Gouvernement voor Britsch-Indië bestemd, de reis mede naar het verre Oosten.

Wat hij zoowel op zee, als tijdens zijn verblijf in de Kolonie ondervond, hoorde en zag, vertelt de Zeereerw. Heer Feskens op onderhoudende wijze. Natuurlijk is het geen boek, dat je in één adem uitleest, geen lectuur, die je verslindt, — daarvoor is het ook een reisverhaal — maar toch elk hoofdstuk leest men graag. Zelfs nu en dan poëtisch is de beschrijving van de pracht dier Oostersche paleizen en tempels. Eén bezwaar zullen vele Noord-Nederlanders tegen dit boek maken: het is zoo op en top Vlaamsch. Heel vele woorden en uitdrukkingen, welke voor hen vreemd, dikwijls onverstaanbaar zijn. Wie echter voldoende in 't Vlaamsch thuis is of anders wie over dit bezwaar kan heenstappen, zal zich aan dit boek niet bekocht achten.

Den Haag. V. H., pr.

Tom Playfair of: **Hoe hij een begin maakte,** door F. J. FINN, S. J., vertaald door J. J. G. WAHLEN. L. C. G. Malmberg, Nijmegen.

Zulke boeken moesten er meer geschreven worden! Of hebben wij echte katholieke jongens-leesboeken genoeg? Ik geloof niet, dat de Bestuurders van kostscholen en patronaten »ja" zullen zeggen. Mag ik dan hun vooral »Tom Playfair" aanbevelen? Niet alleen hunne jongens, ook zij zelf zullen na dit boek gelezen te hebben het sluiten met een »da's wezenlijk mooi" —.

Niet dat het hoofdpersoontje nu juist een »brave Hendrik" is. O, neen, gelukkig niet; want zoo'n type zou de sympathie van een echt jongenshart toch niet wegdragen.

Tom Playfair was een wilde jongen, die door zijne al te liefhebbende tante, de plaatsvervangster zijner overleden moeder, te veel vergood en dus verwend was. Een zeer verstandige daad stelde papa, toen hij één jaar voor diens Eerste H. Communie Tom naar St. Maure, eene kostschool, zond. Na heel vele echte jongensstreken in en buiten het College uitgevoerd te hebben kwam Tom er eindelijk toe een begin te maken met een meer geregeld en ernstiger leven, dat tevens eene waardige voorbereiding werd voor zijne Ie H. Communie. Ook al vindt men sommige antwoorden van Tom Playfair wel wat te wijs voor een knaap van 12, 13 jaar, al kan iemand b. v. het feit op bladz. 248 verhaald met reden wat »te sterk" noemen, toch zal iedereen het met mij éens zijn, dat Pater Finn ons hier een ideaal jongens-boek heeft gegeven.

Den Haag. V. H., pr.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 6—7. **Juni—Juli 1908.**

De plicht om te gelooven en Apologie, door H. ERMANN. (*Vervolg*).

DIESTERWEG beweert verder; „Van een plicht te gelooven te spreken is ronduit te w r a k e n. Wie dezen plicht inscherpt, gaat uit van de onware, het wezen der menschelijke natuur miskennende vooronderstelling, dat de mensch het ware niet zoekt, niet wil. Men behoeft den mensch het ware maar te toonen en hij neemt het in zich op, in zoover zijne krachten toereikend zijn om het te vatten... Wie verplichten wil eene waarheid aan te nemen, kent de menschelijke natuur niet; hij voedt jegens haar wantrouwen en wel een wantrouwen, dat ongegrond, de menschelijke natuur onwaardig is, met haar in tegenspraak komt en bijgevolg onwaar moet zijn. Dat geldt voor het gunstigste geval namelijk wanneer men aanneemt, dat hij (die opdringer) werkelijk de waarheid wil. In vele, zelfs de meeste gevallen, is het erger gesteld. Hij wantrouwt niet alleen de menschelijke natuur, maar ook de waarheid, of jaagt door de poging het gelooven of iets voor waar houden als een plicht voor te stellen, slechte doeleinden na. Hij zelf gelooft niet aan de overwinnende kracht der waarheid door haar zelve; het is hem voordeelig, wanneer dit of dat voor waar wordt gehouden; zooals hij de zoogenaamde waarheden blind heeft aangenomen, wil hij ook anderen daartoe verplichten. In plaats van de macht der waarheid te vertrouwen, knoopt hij aan hare aanneming het uitzicht op uiterlijke belooning en aan hare verwerping bedreigingen en straffen vast.... Daarom zeide ik in een vroeger artikel: Het kind m a g niet leeren gelooven; het geloof en het gelooven mag het kind niet als een plicht worden voorgehouden."

Tot zoover DIESTERWEG.

Het is, alsof wij ALLARD PIERSON hooren, die in zijn artikel *Ter uitvaart* (1876) zeide: „Theologische dogmatiek, louter beuzeltaal, houde op met in de Theologische encyclopedie een plaats te bekleeden. Z ij w o r d e i n g e e n e r l e i e v e n r e d i g h e d e n d e j e u g d m e e r i n g e p r e n t."

Wat is geloof, waarvan wij hier spreken?

Wij nemen het woord „geloof" niet in den *oneigenlijken* zin van vertrouwen, zooals de Nederlandsche uitdrukking „op goed geloof ben ik op de zaak ingegaan" hetzelfde beteekent als „op goed vertrouwen".

Ook vatten wij het woord hier niet op in den *wijderen* zin van bevestiging eener waarheid, die ons *niet met zekerheid* gebleken is. Wanneer b.v. de heer VAN DER LINDEN op de vergadering der Moderne Theologen te Amsterdam (29 April 1908) zegt: „Ik geloof ook aan vergelding en aan de hel" dan wil hij zeggen: Ik houd het er voor dat...., mij dunkt dat...." enz. En wanneer DR. H. L. OORT op dezelfde vergadering belijdt: „Dit geloof aan h e l is onder ons overwonnen als een onwaardig geloof. Wij g e l o o v e n aan vergelding, maar eenmaal zal God vergeven, omdat Hij liefde is," dan is dat geloof van dien doctor een geloof in wijderen zin, zoodat hij een waarheid(?) bevestigt, die hem niet met zekerheid gebleken is, hoe waar het ook zij, dat God liefde is. (*N. R. Ct.* 30 April 1901 II A.)

Het woord „geloof" door ons bedoeld, is het geloof in den *strikten* zin, dus als een zekere kenakt. Haar zekerheid steunt op het gezag van eens anders getuigenis, en dat gezag heft alle onzekerheid op, hoewel het onze instemming niet afdwingt. De instemming komt voort uit den wil. In de geloofsakt hebben bijgevolg èn verstand èn wil hun aandeel.

D e g e l o o f s a k t is n i e t b l i n d, d o c h b e v a t e e n v e r s t a n d e l ij k oordeel, dat o p r e d e l ij k e, h o e w e l u i t e r l ij k e gronden b e r u s t. Waarom weet ik zeker, dat Midden-Afrika door negers bewoond wordt? Ik ben

nooit in Midden-Afrika geweest, maar weet het van anderen die het werkelijk hebben gezien en wier waarheidsliefde ik niet in twijfel kan trekken. Ik geloof die getuigenissen en bevestig zonder vrees voor dwaling het feit dat er negers in Midden-Afrika zijn. In deze geloofsakt is niet de eigen waarheid, dat daar negers zijn, voor mij evident of klaarblijkelijk, maar alleen de waarheid van het getuigenis. Ik bevestig dan ook niets anders dan de waarheid van het *getuigenis* of zijn geloofwaardigheid, maar ik word niet *gedwongen* het f e i t, dat daar negers zijn, te bevestigen. (J. Beysens: *Criteriologie* 1903 no. 90-91).

Wat beteekent nu plicht om te gelooven, door de Duitschers „glaubenspflicht" geheeten?

De vraag is deze: is men onder vereischte omstandigheden *verplicht*, i e t s a l s w a a r a a n t e n e m e n o p h e t g e t u i g e n i s v a n e e n a n d e r?

Men is dat niet altijd verplicht. Dat blijkt uit de volgende voorbeelden.

M. Reymond, een Häckeliaan zegt in zijn werk: *Das Weltall, eine illustrierte Entwickelungsgeschichte der Natur* (1900): „De helderdenkende natuurvorscher maakt van de zelfwording (Urzeugung) geen geloofsvraag, want hij werpt in 't geheel geen geloofsvragen op, maar hij heeft de zelfwording n o o d i g als aanknoopingspunt voor den gedachtengang, die hem van de anorganische in de organische wereld leidt".

Ook de Katholiek maakt van de zelfwording geen geloofsvraag. Immers de grootste geleerden der diepgeloovige middeleeuwen hielden dergelijke zelfwording voor mogelijk en werkelijk bestaande. Maar wij beweren tegen Reymond, dat voor die moderne natuuronderzoekers de zelfwording wel degelijk een zeer gewichtige g e l o o f s v r a a g is. Zij toch verzekeren ons, dat die zelfwording nooit en nergens is waargenomen en dat ze ook in het verst verleden ten minste niet nauwkeurig en strikt bewezen kan worden. Welnu wij vragen: op welken grond wordt ons dan aanbevolen de zelfwording aan te nemen, indien het niet is uit het gevoel van een rotsvast g e l o o f aan haar bestaan, van een geloof van zulk een eigenaardig soort, dat die moderne geleerden niet struikelen over de ongerijmdheid, volgens welke de doode „Urdreck" geheel v a n z e l f levend werd? Wij denken hier aan het *Credo quia absurdum!* Hoewel de mogelijkheid der zelfwording onbewezen en onbewijsbaar blijft, heeft de moderne natuuronderzoeker toch die mogelijkheid n o o d i g als „wetenschappelijk postulaat" om den Schepper uit te sluiten en bekommert er zich verder niet om, of dit het meest bewijs behoevende aller postulaten ook bewezen kan worden of niet: hij offert blijde voor het standbeeld der onwetendheid het „offer des verstands" en doet goedgeloovig afstand van elk dieper denken. (Dr. Pohle: *Magazin für volkstümliche Apologetik* 1907).

Prof. Reinke in zijn werk *Die Welt als Tat* (1899) komt op grond zijner wetenschappelijke overtuiging tot de bekentenis: „Ik geloof aan de s c h e p p i n g, wijl de zelfwording zich als chemisch-physicalisch onmogelijk laat bewijzen," terwijl Reymond eigenlijk zegt: Ik geloof aan een zelfwording, die niet kan bewezen worden, hoewel ik de mogelijkheid eener schepping niet ontkennen kan.

Niemand is verplicht het geloof van Reymond op zijn getuigenis te omhelzen.

Ziedaar een voorbeeld, waaruit blijkt dat men niet altijd v e r p l i c h t is iets als waar aan te nemen op het getuigenis van een ander.

Het lust mij nog op andere voorbeelden te wijzen om dat te bevestigen.

In 't jaar 1903 is in Duitschland en daarbuiten veel gesproken en geschreven over een zekeren professor in de scheikunde Albert Ladenburg genaamd. Omdat hij e r n s t i g en z e e r l a n g de scheikunde bestudeerd heeft, klinkt zijn naam op dat gebied goed, maar juist daarom kan hij op een ander gebied, in een ander vak bezwaarlijk een specialist, een bolleboos zijn, zelfs een v o l m a a k t e scheikundige kan hij niet wezen.

Die man nu trad te Kassel als redenaar op voor studenten en geleerden, en onder die studenten en geleerden, waren er zeer velen, die nagenoeg alles wat die vakman zeide, g e l o o f d e n op zijn gezag. Dat ware redelijk, dunkt mij, op scheikundig gebied, want daar heeft professor gezag. Maar wat wil het geval, die professor sprak niet als scheikundige; in welke hoedanigheid dan? Het tijdschrift *Hochland* (I. 2) meldt het ons sarcastisch genoeg:

„Onwetendheid, bijgeloof, onverdraagzaamheid beheerschen geheel de middeleeuwen". Wie zegt dat? Een geschiedvorscher? Neen, Ladenburg, professor in de *scheikunde*.

„Het lijdt heden geen twijfel meer: het Oude en Nieuwe Testament zijn niet van goddelijken oorsprong".

Wie zegt dat? Een godgeleerde? Neen, Ladenburg, professor in de *scheikunde*.

„Het zal eerst beter worden, wanneer de algemeene beschaving gevormd wordt op de kennis der natuur en hare wetten en niet op die der oude talen".

„Wie zegt dat? Een opvoedkundige? Neen, LADENBURG, professor in de *scheikunde*.

„Heden leiden wij onze afstamming van denzelfden stamvorm af als menig dier."

Wie zegt dat? een zoöloog, een dierenkenner? Neen, LADENBURG, professor in de *scheikunde*.

„Ook het verstand eischen wij niet voor ons alleen op. In welk een uitgebreide maat komt het bij voorbeeld den hond toe!"

Wie zegt dat? Een psycholoog? Neen, LADENBURG, professor in de *scheikunde*.

„Alle humane pogingen der laatste eeuwen zijn uitgegaan van de verlichting, den vooruitgang der natuurwetenschap."

Wie zegt dat? Een cultuur-historicus? Neen, LADENBURG, professor in de *scheikunde*.

„Reeds nu weten wij zeker, dat er geen wonderen zijn en nooit geweest zijn."

Wie zegt dat? De alleen wetende God? Neen, LADENBURG, professor in de *scheikunde*.

En nu eenige vragen: wie g e l o o f t hem? Duizenden. Hoe noemt men zulk een geloof? of b ij g e l o o f, omdat die duizenden voor waar houden of gelooven *zonder* reden, of l i c h t g e l o o v i g h e i d, omdat zij voor waar houden of gelooven zonder *voldoende* reden. Maar bijgeloof en lichtgeloovigheid zijn een vergrijp tegen het verstand en verlaging van den mensch. Z ó ó gelooven de Christenen niet; zij gelooven met voldoende reden.

Van een p l i c h t te gelooven kan men ten opzichte van de uitspraken van LADENBURG niet gewagen.

Wanneer een correspondent van de *Nieuwe Rott. Ct.* in Mei 1908 aan de lezers vertelt, dat de bevolking van Madrid San. Isidro, den patroon der stad eens per jaar komt „a a n b i d d e n" en tevens „bidden voor het zielenheil van dien Isidro," dan *gelooven* zeer vele lezers dat domme bericht van den correspondent en zijn in onze oogen niet geloovig, maar lichtgeloovig, en het woord „plicht" te gelooven is hier natuurlijk niet op zijn pas.

De student, die de *Welträtsel* van HAECKEL als echte wetenschap prijst op getuigenis van een recensie en toch den taaien HAECKEL evenmin gelezen heeft als *Die grossen Welträtsel* van TILMANN PESCH S. J., is een soort geloovige, zonder dat hier van een plicht om te gelooven gesproken kan worden.

Mijn vriend X. heeft in de brochure *Glauben und Wissen* van den sociaal-democraat DOUAI diens uitspraak gelezen: „Bijna zonder uitzondering zijn alle natuuronderzoekers en sterkundigen geheel ongeloovig," en nu g e l o o f t hij dat. Waarom? Mede wijl hij het werk van ALOYS KNELLER S. J. *Das Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft* niet gelezen heeft, voetstoots aanneemt wat DOUAI getuigt en zijn plicht van te onderzoeken verzuimt; hij is dus lichtgeloovig.

Wie voor den vrijzinnigen professor BOLK te Amterdam het hoofd buigt, als deze beweert, dat de wereld omstreeks 28 millioen jaren heeft bestaan, g e l o o f t zonder zich daardoor van een plicht te kwijten, en wie van denzelfden professor de bewering aanneemt, dat wij allen afkomstig zijn niet alleen van apen, maar van *Amerikaansche* apen is l i c h t g e l o o v i g ook in de oogen van Dr. KLAATSCH en Dr. C. H. STRATZ, omdat wij — zeggen deze vakmannen — volstrekt niet van apen afstammen, maar van „een aller-primitiefsten oervorm, volgens STRAZ liggende tusschen salamander en muis, dus, uit een *salamandermuis*. (Dr. J. van Beurden in *Boekenschouw* 3Jg. n°. 2 en 3, 1908 blz. 28)

Al blijkt nu de salamander-muis-theorie niet zoo gek en dol als die der apen, is toch niemand verplicht te gelooven, dat zijn betovergrootvader of betovergrootmoeder van duizenden en duizenden jaren terug een salamandermuis is geweest.

Wie zich Pantheïst noemt, neemt aan (gelooft), dat alles, wat wij om ons zien, ondanks de tegenspraak van ons helder bewustzijn, maar verschijnsel is van een en dezelfde zelfstandigheid, die in den mensch denkt, in het paard briescht en in den leeuw de manen schudt of met den staart de eigen lenden geeselt, zoodat alles God is. God is de wereld en de wereld is God. Die God komt met zichzelf in strijd, geraakt in de gevangenis of ligt te kreunen op het ziekbed. (T. Pesch S. J.)

Zulk een geloof bedoelen wij, Katholieken, niet, waar wij van een p l i c h t om te gelooven spreken.

De Materialist neemt aan (gelooft), dat alles stof is; geest bestaat volgens hem niet... Hij neemt aan, dat de sterrenhemel met zijn grootheid en pracht, de aarde met hare schoonheid, menigvuldigheid, doelmatigheid en orde, met alle wonderwerken, die wij met verbazing aanschouwen en in wier zwakke navolging de menschelijke kunst haar hoogsten triomf viert, enkel het werk is van het blinde, geestelooze toeval, de uitkomst van een wilden dwarrel van atomen, waarvan men niet weet, waar en hoe deze ontstond en hoe hij eindigt" (Cathrein *Moralphilosophie* I 3 Aufl. 1899 blz. 75). Van zulk een onzinnig geloof zijn wij Christenen wars. Van dát geloof zegt GOETHE: „Der

Materialismus weiss nichts, als Gott zu lästern und den Dreck zu preisen;" tot zulk een geloof is niemand gehouden of verplicht.

In den roman van Louis Veuillot *L'Honnête Femme* geschreven in 1840 en onlangs opnieuw uitgegeven bij Lethielleux met een „Woord vooraf" van JULES LEMAITRE komt een ingenieur voor „dout l'irréligion est si bête, qu'elle donnerait de la religion aux plus incrédules."

We kunnen dat op al die bij- licht- en goedgeloovigen, van wie wij spraken, dikwerf aldus gewijzigd toepassen: hun geloof is zoo dom, dat het de ongeloovigsten geloovig zou maken.

De noodzakelijkheid van gelooven is zulk een behoefte der menschelijke natuur, dat zij die zich tot taak hebben gesteld het godsdienstig geloof te bestrijden niet maar ongeloovigen zonder meer geworden zijn, maar veeleer anti-geloovigen d. w. z. fanatieke aanhangers van een geloof, dat den godsdienst vijandig is. Zoo hebben wij het geloof aan het Pantheïsme, aan het Materialisme, het geloof aan de wetenschap, aan de solidariteit der menschheid enz. enz.

Daarop heeft BRUNETIÈRE de aandacht gevestigd.

Waar sprake is van den plicht om te gelooven, komt de vraag weer op de lippen, of men onder vereischte omstandigheden *verplicht.* is, iets als waar aan te nemen op het getuigenis van een ander. Want dàt is gelooven.

Bestaat die plicht niet, dan heeft ook niemand het recht om geloof te verlangen, dan doet men nooit iemand onrecht aan, wanneer men weigert hem te gelooven. Maar terecht wordt het algemeen als een grove rechtsverkrachting en een zware beleediging beschouwd een geloofwaardig getuige geloof te weigeren; het is een blijk geven van mistrouwen.

Is er zekerheid, dat een getuige geloofwaardig is d. w. z. dat hij in het gegeven geval de waarheid kende en de waarheid zeggen wilde, dan kan mijn verstand in volle overtuiging instemmen, en acht ik mij ook verplicht hem te gelooven, wijl die persoon recht heeft geloofd te worden, en ik door hem te mistrouwen zijn recht krenk en hem beleedig. In dat geval bestaat er wel degelijk verplichting iets waar te achten; hier wordt mij de zedelijke noodzakelijkheid of de zedelijke dwang, dien wij plicht noemen in den eigenlijken zin, door de wet der naastenliefde opgelegd; ik word door die wet gebonden, en deze geestelijke band is hier de verplichting of plicht hem te gelooven. Gelooven is hier vertrouwen stellen in de menschelijke natuur, die ik, in ons geval, in dien eerlijken persoon eerbiedig. Weiger ik dien persoon te gelooven dan geef ik een ergerlijk blijk van mistrouwen aan dien eerlijken zegsman en in hem aan de menschelijke natuur.

Ik kan hier gelooven d. i. overtuigd worden, ben verplicht dien getuige en dus zijn getuigenis te gelooven.

Werpt men hier op: goed, maar altijd in de veronderstelling, dat ons verstand de mogelijkheid inziet van hetgeen getuigd wordt m. a. w. het voorwerp, den inhoud van het getuigenis als mogelijk erkent, dan luidt ons antwoord aldus: als mogelijk erkent in dien zin, dat het voorwerp, den inhoud van het getuigenis ten minste ons niet als onmogelijk blijkt, akkoord en toegestemd! (want als ons iets blijkt onmogelijk te zijn, kan geen getuige van ons vorderen, dat wij gelooven), als mogelijk erkent in dien zin, dat men de innerlijke mogelijkheid, het innerlijke *„hoe"* en *„waarom"* volkomen inziet *nego.* De waarheid kan niet met zichzelve in tegenspraak komen. Zoodra dus het gezag van den getuige vaststaat, kan het verstand met een getuigde waarheid geheel en al instemmen, ook wanneer het de innerlijke natuur en mogelijkheid daarvan niet geheel en volkomen begrijpt. (Zie Dr. Adloff: *Katholische Moral und Sittlichkeit*).

De vraag nu: Is men onder vereischte omstandigheden *verplicht* op het getuigenis van God in de positieve Openbaring waarheden aan te nemen, zelfs wanneer men geen volkomen inzicht heeft in de innerlijke gronden daarvan? behoeft eigenlijk geen antwoord, wijl zij eensluidend is met deze: Is men verplicht God te gelooven?

Gelooven is een volkomen redelijke akt d.i. van het standpunt der rede volkomen gerechtigd, maar de beweegreden, waarom wij gelooven, is en blijft altijd het gezag van den zich openbarenden God. Wij gelooven aan de waarheden van de Openbaring niet, omdat deze door onze bewijzen klaarblijkelijk zijn gemaakt, doch omdat zij door God geopenbaard zijn. De bewijzen voor de geloofwaardigheid der Openbaring maken het geloof mogelijk, maar juist wijl zij de waarheden des geloofs enkel *blijkbaar geloofwaardig* (evidenter credibiles) maken, kan men ook niet gelooven, als de mensch niet gelooven wil.

Gelooven is dus een vrije akt, omdat en in zooverre daarin de vrije wil waarlijk betrokken is.

Indien echter God ons een Openbaring geeft, moet Hij ook willen, dat wij deze Openbaring aannemen, dus gelooven.

Daaruit volgt, dat uit kracht van den goddelijken wil de plicht op ons rust te gelooven.

Dat is derhalve de plicht van te gelooven.

En „waar plicht gebiedt — zegt Pater F. Smit in zijn onschatbaar boekje *In den strijd onzer dagen* — staat de menschenwil onder een onschendbaar moeten, een niet anders mogen; ziet zich de vrijheid van kiezen beperkt door een bindend voorschrift". (*Wordt vervolgd.*)

L'avenir du Christianisme par Albert Dufourcq Première partie: Le Passé chrétien. Vie et Pensée. L'Epoque orientale. Histoire comparée des religions païennes et de la religion juive. Troisième édition refondue. Paris Bloud et Cie.

Voor den historicus is Albert Dufourcq geen onbekende. Hij kent hem als den schrijver van *Saint Irénée,* waarin de hoofdfaktoren van zijn talent: albeheersching van het materiaal en verrassende oorspronkelijkheid zoo beslist op den voorgrond treden.

Ook het boekdeel, dat vóór me ligt, is van historischen aard. Het is een studie in godsdienstgeschiedenis, maar niet — rechtstreeks althans — ondernomen van een apologetisch, filologisch of mythologisch standpunt. D. slaat hier een blik in het verleden om het nevelgordijn der toekomst te kunnen doorboren; met de bouwstoffen van hetgeen was wil hij optrekken het reuzengevaarte der toekomst, den tempel van het Christendom in de tijden, die komen zullen.

Het grondplan van dit werk is inderdaad grootsch en dwingt bewondering af. „Rechercher ce qu'ont été, dans le passé, la vie et la pensée des chrétiens, c'est le seul moyen de comprendre le présent, c'est-à-dire de travailler utilement à l'oeuvre de l'avenir". Aldus D. in zijn préface. Allereerst dient dus het verleden te worden onderzocht en wij moeten het getuigen, dit onderzoek is even nauwkeurig als veel-omvattend. *Le Passé chrétien* behelst vier deelen: I Epoque orientale. Histoire comparée des religions païennes et de la religion juive (jusqu'au temps d'Alexandre). II Epoque syncrétiste. Histoire des origines chrétiennes (depuis Alexandre jusqu'au IIIe siècle). III Epoque méditerranéenne. Histoire de l'Eglise (du IIIe au XIe siècle). IV Epoque occidentale Histoire de l'Eglise (du XIe au XVIIIe siècle).

Het eerste deel vergelijkt dus de groote Oostersche religies met den Joodschen godsdienst en deze vergelijking voert tot het bewijs der meerderwaardigheid van dezen laatsten. Betrokken in de vergelijking worden de Egyptische, Semietische en Arische godsdiensten en van deze laatste worden behandeld de Perzische, Grieksche en Romeinsche — Oostersch, wat de herkomst betreft. China en Indië blijven buiten bespreking, omdat D. hier allen historischen samenhang mist. Laat ik er bijvoegen, dat het eigenlijk-gezegd godsdiensthistorisch gedeelte wordt voorafgegaan door een bibliografie, waarin men zeer zeker enkele werken niet gaarne mist en andere liever een andere plaats zag innemen, wellicht ook pijnlijk getroffen wordt door de algeheele juxtapositie van publikaties over christelijke kerkgeschiedenis met geschriften over niet-christelijke godsdiensten — maar die over het algemeen toch uitstekend mag genoemd worden.

Ten zeerste zal men het moeten toejuichen, dat langs dezen weg der vergelijking weer eens de verhevenheid van den geopenbaarden godsdienst in het licht geplaatst wordt. Wij weten, hoe uiterst geschikt deze wijze van argumentatie is voor den tijd. waarin wij leven, voor het publiek, tot hetwelk zij zich richt. Ook D merkt op: „Les âmes qu'il vise [celui qui écrit ces lignes] ne sont pas les âmes des croyants; ce ne sont pas les âmes des croyants à rebours'; ce sont les âmes de ceux qui cherchent et qui, malgré les obstacles qui les retiennent, se sentent mystérieusement attirés par le Christianisme" (bl. VII). Slechts wil het mij voorkomen, dat schrijver de niet-geloovigen wat te zeer in het gevlei komt, reden waarom ik enkele zijner beweringen niet gaarne zou onderschrijven. Verschillende overeenkomsten tusschen het Christendom en de niet-christelijke godsdiensten lijken mij zuiver uiterlijk; de verklaring van den oorsprong van Abraham's monotheïsme (bl. 178 ov.) kan bedenkelijk schijnen; en zinnen als deze: „Soit que les Juifs aient inventé le monothéisme, soit qu'ils l'aient seuls conservé alors que les autres Sémites le laissaient perdre" (bl. 319) kunnen goed bedoeld zijn, maar gaan zóó niet door den beugel.

D. plaatst zich op zuiver historisch standpunt en daarom zijn de godsdiensten der niet-kultuurvolken niet uitdrukkelijk behandeld. Toch had hij meer plaats moeten inruimen voor uiteenzitting en toelichting van begrippen als totemisme, animisme enz. Bij de Pelasgische religies is het verschil tusschen hoogere en lagere mythologies niet aangegeven. Trouwens uit elke bladzijde blijkt, dat schrijver veel beter historicus is dan mytholoog.

In de konklusie had m. i. beter kunnen worden aangegeven, hoe uit de volstrekte meerderwaardigheid van den Joodschen godsdienst diens transcendentie blijkt.

Ik kan deze beschouwingen samenvatten als volgt: Het geschrift van D. is een belangrijke, rijk gedokumenteerde bijdrage tot de vergelijkende godsdienstwetenschap, een werk getuigend van groote belezenheid en helder doorzicht, maar dat om meer dan één reden met omzichtigheid dient te worden geraadpleegd.

Roermond. DR. JOS. SCHRIJNEN.

Foi et Systèmes. Par B. ALLO O. P. Bloud et Co. Paris. Prijs fr. 3.50, fr. 4.

Onder bovenstaanden titel geeft P. Allo ten tweede male (1) eene collectie van theologisch-apologetische studiën, oorspronkelijk geplaatst in verschillende tijdschriften.

Eene vrij lange voorrede tracht een band te leggen tusschen die verschillende artikelen.

De strekking dezer collectie schijnt tweevoudig

Vooreerst is het duidelijk, dat de schrijver hier een grondig onderzoek op het oog heeft naar de waarde van de menigvuldige systemen of theorieën, die tegenwoordig worden aangebracht ter verduidelijking of verdediging van het dogma.

Maar tevens en vooral schijnt hier bedoeld te worden eene degelijke, scherpe omlijning van hetgeen we te verstaan hebben door *Geloof*.

En door dat onderzoek èn door die omlijning zal ons dan duidelijk onder het oog worden gebracht het onderscheid tusschen die systemen, menschelijk in hunne vinding en opvatting en dat Geloof, goddelijk in oorsprong en voorwerp.

Deze bedoeling voorzeker is uitstekend, volstrekt niet in strijd met 's Pausen jongste encycliek; de stof daarenboven actueel, vooral voor de tegenwoordige apologetiek.

Maar tevens, men ziet het aanstonds in, is de uitvoering moeilijk.

Moeilijk vooral, als men zich daarenboven, zooals P. Allo dat doet, de taak stelt, om als „homme du juste milieu" progressisten en conservatieven bij elkaar te brengen, door aan weerskanten te matigen, wat in hunne richting overdreven is.

Uiterst moeilijk voor den geleerden professor der Freiburgsche Universiteit in het bijzonder. Want voor hem persoonlijk is er nog iets, dat hem die taak moet verzwaren. Hij toch is van meening, dat men aan den éénen kant mannen ontmoet van hooge intellectueele waarde; „de remarquables érudits comme l'abbé Loisy, des philosophes bien doués d'esprit de synthèse, comme M. Le Roy, des mystiques insinuants comme le P. Tyrell, des artistes de haut vol comme M. Fogarzaro". En van de andere partij, helaas! meent de geleerde kloosterling, „sans médir de l'ail droite te moeten erkennen, „qu'elle n'a guère de noms, qu'on puisse mettre en ligne contre ceux là". (p. 5.)

En al geeft hij ook toe, dat „Rome et les évêques s'inquiètent" omtrent die groote mannen „et ce n'est pas sans raison;" toch gaat zoo'n hooge dunk van de hoofdpersonen ter linkerzijde en die opinie van minderwaardigheid ten opzichte der verdedigers der rechterflank, allicht onwillekeurig eenigen invloed uitoefenen, waar men als „homme du juste milieu" de twee partijen met elkander vergelijkt.

Of het hieraan heeft gelegen, ik weet het niet, maar meermalen, bij het doorlezen dezer artikelen, wilde me de gedachte niet uit het hoofd: „Hier zal toch wel meer dan één ernstig en degelijk theoloog de schouders ophalen".

Zóó b.v. — zelfs na de daaraan toegevoegde verklaring — wanneer als conclusie van S's opsporing naar eene nieuwe definitie van het dogma op p. 181 ons het volgende wordt voorgesteld:

„Les dogmes sont des propositions, soit purement spéculatives, soit en rapport direct avec l'histoire, que l'autorité doctrinale impose à la foi des chrétiens, *comme exprimant des vérités dont l'objectivité est requise pour la permanence et le développement de la vie spirituelle apportée par le Christ sur la terre*".

Zonder iets af te dingen op des geleerden Paters alleroprechtste bedoeling, dunkt me toch, dat hij er zich wel wat veel op toelegt, om het korreltje waarheid aan het licht te brengen, dat er verborgen ligt in de veelal grove dwalingen der mannen wier genie of eruditie hij zoozeer bewondert. Want dientengevolge wellicht, komt hij naar onze meening, niet krachtig genoeg voor den dag, waar eene forsche bestrijding hunner modernistische beginselen wel ter plaatse zou zijn. Zoo zouden we b.v. in 't artikel: *Penser pour vivre* eene degelijke weerlegging van Laberthonnière's leer in „*Le Réalisme chrétien et l'Idéalisme grec*", zeer gewenscht achten.

En daarom, al werd dan ook een gedeelte dezer artikelen gedrukt reeds voor de Paus in de encycliek *Pascendi* zijne veroordeelende maar ook waar-

(1) Nouv. Rev. Theol. p. 378 geeft de opmerking, dat deze tweede editie het *imprimatur* draagt van de eerste.

schuwende stem over de wereld zond, toch zijn we het volkomen eens met den recensent in Nov. Rev. Theol. p. 278, dat men na dit pauselijk schrijven eene meer kordate houding mocht verlangen tegenover de bestreden dwalingen.

Intusschen willen we aan diegenen onzer lezers, die zich degelijk onderlegd weten in wijsbegeerte en godgeleerdheid de kennismâking met dit boek niet ontraden. Integendeel; we zouden ons deerlijk vergissen indien niet menige bladzijde — en hier hebben we in 't bijzonder op het oog 't artikel *Extrinsécisme et Historicisme*, hetwelk vroeger reeds verscheen in *Rev. Thomiste* 1904. — eene vruchtbare belangstelling, bij hen zou gaande houden.

M. RATH, Prof.

Stoïsche Wijsheid, uitgegeven door J. H. LEOPOLD. I Het Handboekje van Epictetus II Marcus Aurelius tot zichzelven. Boek V, IX, XI. 75 blz. 2e uitgave. Rotterdam, Brusse, 1907.

Een goede, hoewel meer nauwkeurige dan mooie, vertaling van het door Arrianus uitgegeven *´Εγχειριδιον* uit Epictetus en van Marcus Aurelius' *προς ἑαυτον*.

Beide boeken behooren tot de populaire ethische philosophie, die in de eerste eeuwen van den Romeinschen Keizertijd een kultuurfactor van beteekenis was, en op mij den indruk maakt, alsof zij door de Voorzienigheid bestemd was, om in de Romeinsch-Hellenistische wereld het gevoel en besef van behoefte aan godsdienst weer te doen opleven, een behoefte, welker bevrediging zij zelf niet kon geven, maar aan het opkomende Christendom had over te laten.

Tragisch-duidelijk toont zich dat meer dan elders in het werkje van Keizer Marcus, waarvan hier drie boeken vertaald zijn. Het boekje is voor de psychologische geschiedenis van den godsdienst in dien tijd uiterst interessant. We zien hier een diep-religieus en ethisch gestemde menschelijke ziel zeldzaam ernstige pogingen doen, om voor zijn behoefte aan godsdienst bevrediging te vinden in het philosophisch-ethische pantheïsme (als men 't zoo noemen mag) der Stoïcijnen. Die proef mislukt volkomen en de meest verschillende geleerden, die over grieksche godsdienst-philosophie en litteratuurgeschiedenis geschreven hebben, hebben de sombere atmospheer dezer gedachtenwereld opgemerkt.

Wie gewoon is in den christenvervolger Marcus Aurelius een „monster van wreedheid" te zien, kan in dit boekje uit diens eigen innigste gedachten leeren, dat dit oordeel veel te streng is. Zeker, hij had niet den breeden blik van Konstantijn, om in te zien dat het rijk des Christendoms niet van deze wereld is. Daarom kon hij niet begrijpen, dat het Christendom met het Romeinsche rijk te zamen kon en wilde bestaan en daarom moest in zijn oogen de strijd met het Christendom een strijd om het bestaan zijn: en het moest den erfgenaam van zoovele tyrannen, die zich dagelijks „dominus et deus noster" hoorde noemen als van zelf sprekend voorkomen, dien strijd bloedig te voeren.

Maar goed was hij, en goed wilde hij in het diepst van zijn ziel. Bijna Christelijk klinkt het wat hij in het besproken boek zegt over de natuur die zich in den mensch openbaart (blz. 35), over de plichten der naastenliefde (blz. 47) zelfs voor zijn vijanden, (68), over de rechtvaardigheid (49) en over het bescheiden oordeelen over de gebreken van anderen (59).

Hij zocht vrede voor zich en voor zijn volken en vond slechts strijd. En het was al veel, dat het hem na talrijke nederlagen door late en dure overwinningen nog gelukte, de grenzen van het afbrokkelende rijk nog te handhaven en zelfs, (o ironie!) nog ietwat vooruit te schuiven. En al hielden vele van zijne onderdanen zijne regeering voor een gouden tijd, zoodat nog een eeuw later Juliaan de Afvallige niet beter wist te bluffen dan door zich als een tweeden Marcus Aurelius voor te stellen, Marcus zelf heeft zich geene illusies gemaakt over de toekomst van het „eeuwige" Romeinsche imperium, welks verval hij niet meer kon tegenhouden, ook al had hij de juiste middelen gebruikt.

Dit en de moreele en religieuse ontaarding zijner onderdanen en de hopelooze strijd met het christendom geeft de verklaring van die doffe zwaarmoedigheid, die in deze meditaties al zijn gedachten verdonkeren. Wanhopig grijpt die ziel, die het christendom noodig had, naar het stoïcisme, niet als philosophie, die hem als studie niet interesseert (zie b.v. blz. 65), maar als godsdienst, d. i. als troost in zijn lijden en steun voor zijn plicht. Op twee gedachten komt hij voortdurend terug, om er den troost, die er niet inligt, telkens weer te zoeken. De eerste is: berusten in het lijden, omdat 't nu eenmaal niet anders kan: het is even dwaas de wereld anders te willen als het is 's winters versche vijgen te verlangen (blz. 38, 54, 60, 74 etc.)

De tweede gedachte is: hoop op den dood die aan de aardsche ellende een einde maakt, maar zonder verwachting van eeuwige zaligheid b.v. op blz. 40.

„In zulk een duisternis dan nu en vuil en in „zoo snellen stroom van stof en tijd, van beweging en bewogenen, wat is er, dat waard is geëerd te worden of ook maar er zich voor in te „spannen? Ik kan het zelfs niet bedenken. Integendeel, men moet zich zelven vertroostende de „natuurlijke uiteenvalling van het lichaam af„wachten en niet ongeduldig worden over het „vertoef..." Zie ook blz. 36, 57 en 59.

Alles geschikt om medelijden te wekken met den moeden keizer van het moede Romeinsche volk.

Wat het *Handboekje van Epictetus* betreft, dat de Heer Leopold wel uit hoffelijkheid voor zijn oud-leerling, die het vertaald heeft, vooropzet, nu ja, in een philosophiegeschiedenis mag het niet overgeslagen worden, omdat niet zooveel van dien aard uit de oudheid tot ons gekomen is; maar waarom het eigenlijk voor den wijderen kring der niet-grieksch-verstaanden toegankelijk gemaakt moest worden, kan ik niet best inzien.

Zijn stijl is iets beter en zijn gedachten zijn iets philosophischer dan van zijn leerling Marcus Aurelius, maar Epictetus is altijd de doceerende professor, en het psychologische probleem, dat juist bij Marcus de belangstelling verdient, bestaat bij hem niet.

Meer op zijn philosophisch systeem in te gaan heeft, geloof ik, voor de lezers van Boekenschouw werkelijk geen nut.

INNSBRÜCK. DR. J. HUDDLESTON SLATER.

„Bijna 200 Millioen". „Overzicht der staatsuitgaven en inkomsten", door MR. A. POLAK. Uitgegeven bij J. B. Wolters te Groningen.

„Het doel, met deze uitgaaf beoogd, is geenszins staatsrechtelijke beschouwingen te geven, maar uitsluitend mijne medeburgers in te lichten omtrent een onderwerp, *dat aan slechts betrekkelijk weinigen in bizonderheden bekend is*: hoe de vele millioenen, voor het staatshuishouden benoodigd, bijeengebracht en gebruikt worden", aldus zegt de schrijver in zijne voorrede.

Ook voor ons, Katholieken, is noodig, dat, meer dan tot dusver, wij trachten een inzicht te krijgen in het zoo gecompliceerd beheer der Staatsfinanciën, omdat, wat ook de toekomst zij der politieke combinatie van het oogenblik, duidelijk is, dat in de eerstvolgende regeeringstijdperken wij, Katholieken, meer dan in de laatste vijftig jaren het geval was, tot medezeggenschap zullen worden geroepen bij het bestuur van den Nederlandschen Staat.

Ietwat zonderling klinkt het voor ons, Nederlandsche Katholieken van de twintigste eeuw, op blz. 13 te lezen: „gewoonlijk was destijds (omstreeks 1848) althans één der Ministers Katholiek", omdat wij de dagen vergeten hebben, waarin de liberalen werkelijk liberaal waren en „Scheiding van Kerk en Staat" nog geen „Staatsrechtelijk beginsel" was. Eerst na dien tijd, meer bepaald van af de aftreding van het Ministerie Heemskerk in Juni 1868, heeft „der Geist, der stets verneint", onze binnenlandsche staatkunde beheerscht, en door „neutraal" (!) onderwijs ons de wantoestanden van het heden gebracht.

In 1850 kostte het Staatsbeheer 69 millioen gulden per jaar, in *1908* wordt het geraamd op **194** millioen. Ook al houdt men in gedachte, hoe door de daling der zilverprijzen h. t. l. alles schijnbaar duurder is geworden, dan nog moet men erkennen, dat wij de zegeningen der beschaving, in de laatstverloopen vijftig jaren over ons uitgestort, duur moeten betalen.

Oorlog en Marine kostten in 1850 f 15.504.000; in **1908** zullen wij daarvoor opbrengen niet minder dan **f 42.614.000.** Erkend moet worden, dat men bij Oorlog het geld niet aan hooge tractementen verkwist. Een 2e luitenant moet leven van f 1000, een 1e luitenant van f 1200 tot f 1800, een kapitein van f 2000 tot f 2600, een luitenant-kolonel van f 3400, een kolonel van f 4500 per jaar en dat in den tegenwoordigen tijd!

Binnenlandsche Zaken, het Departement, dat in 1850 niet meer dan f 1.935.654 noodig had, eischt thans eene uitgaaf van f 30.476.144. Hieronder is voor „Bijdragen voor bijzondere scholen" niet meer begrepen dan f 5.285.000, zoodat dááraan die stijging slechts in geringe mate te wijten is.

Aan Directe Belastingen werd in 1850 opgebracht f 18.400.000, in 1908 f 42.180.000; aan accijnzen in 1850 f 19.425.560, in 1908 f 57.660.000.

Onder die accijnzen neemt op één na de voornaamste plaats in die op *suiker*, die in 1850 f 660.000 opbracht en voor 1908 op *f 22.000 000* wordt geraamd.

Het is waarlijk niet te verwonderen, dat het verzet tegen dezen onevenredigen druk op een gezond en voedzaam volksgenotmiddel meer en meer het hoofd opsteekt!

Ook de controle op de Staatsinkomsten en Uitgaven wordt besproken, o. a. op bl. 11 het toezicht van de Algemeene Rekenkamer. De conclusie, waartoe de Schrijver komt, is deze: „Door de grondwettelijke bepalingen zijn voor een richtig beheer der landsgelden krachtige waarborgen gesteld, *en*

daarvan getuigen ook de centen en halve centen, die op de staatsbegrootingen en staatsrekeningen voorkomen". Of de schrijver de gecursiveerde woorden ietwat ironisch bedoeld heeft, durf ik niet te zeggen.

„Bijna 200 Millioen" is een werk, dat elk ontwikkeld Katholiek, die belangstelt in de Openbare Zaken, behoort te kennen. Het geeft hem een overzicht van een der moeilijkste onderdeelen van het Staatsbeheer. Bij het lezen van de laatste bladzijden, waarin des schrijvers persoonlijke opinie meer op den voorgrond treedt, bedenke men echter, dat deze is oud-hoofdredacteur van het Handelsblad en dus allicht geneigd de cijfers zóó te groepeeren, dat zij eene bevestiging schijnen van de staatkundige richting, waarvan dat Amsterdamsche Hoofdblad het orgaan is. Wie objectief het hier besproken werk bestudeert, zal het vermoedelijk niet altijd eens zijn met de gevolgtrekkingen, door den schrijver gemaakt, maar zeer zeker veel leeren begrijpen, wat hem vroeger vreemd en onverklaarbaar was.

Amsterdam Juni 1908. SLOTEMAKER.

Gouttes de Vérité par le R. P. MONSABRÉ. 3e édition P. Lethielleux, Paris, 3 frs.

In een jaar tijds al de derde druk van deze losse gedachten, gevonden in de nagelaten papieren van den grooten kanselredenaar van Notre Dame, verleden jaar op tachtigjarigen leeftijd gestorven!

't Is geen wonder voor wie wat meer van Pater Monsabré gehoord of gelezen hebben en die als ik met ontroering het mooie portret vóor het titelblad ziende, den wonderen kop hebben aanschouwd stralend van verstand, tintelend van vernuft en tegelijk overgoten met eene onbeschrijfelijke vriendelijkheid, als alleen uit de ziel kan spreken van hem, die geheel zijn leven heeft gewijd aan de verbreiding van het gebod der liefde, door een God van liefde den menschen gegeven.

Dezelfde hoedanigheden stralen uit in deze aanteekeningen, door den grooten redenaar gemaakt bij de voorbereiding zijner conférences. Hij zelf noemde ze „des riens" maar een medebroeder zijner orde heeft die „riens" verzameld en uitgegeven en menigeen zal een heerlijk uur slijten bij het lezen en het herlezen ervan en er stof in vinden tot het overwegen van allerlei vraagstukken, aangeraakt door den tooverstaf van een geloovig genie.

Utrecht, Juni 1908. TAILLEFER.

Les Ravages du Livre, door Z. D. H. MGR. A. LOPEZ PELAEZ, Bisschop van Jaca. (Spanje) Uit het Spaansch vertaald door A. G. in octavo XII-284 bldz. 3 frs. geb. 4 frs. Aubanel Frères, uitgevers van Z. H. den Paus, Avignon.

Als ik den lof van dit boek wilde verkondigen, kon ik volstaan met de vertaling der recensies uit enkele het geloof en de goede zeden vijandige buitenlandsche bladen. De zweepslagen van den Spaanschen bisschop zijn raak, want de getroffenen spuwen van woede en storten hun venijn over den schrijver uit.

Ontmaskerd heeft hij ze, die betaalde pamflettisten, die mislukte wijsgeeren, die schrijvers, welke om enkele goudstukken den leugen en de zedeloosheid dienen, daar hun naam, sinds lang geschandvlekt, hun niet meer een banier der eere is. Zestien hoofdstukken, getuigende van eene ontzagwekkende belezenheid, waarin de argumenten elkaar verdringen, een arsenaal van wapenen, als zelden werd bijeengebracht in den strijd tegen de leugen en de goddeloosheid,

Leerstellige werken, daarmede begint het. De macht van het geschreven woord wordt daarin behandeld en wie nog twijfelen mocht, leze. De sterkste geest zal zich na lezing van deze machtige bewijsvoering niet meer onkwetsbaar achten, maar voorzichtig zijn in de keuze der door hem gelezen schrijvers

Het tweede hoofdstuk behandelt de wijze van werken der goddelooze schrijvers en de schandelijkste vervalschingen worden hier aan het licht gebracht, de brutalen-apodictische toon gesmoord, de bedriegelijke voorwendsels ontrafeld.

De ellenden door de slechte lectuur veroorzaakt worden uitgeschilderd en het anarchisme als een harer nieuwste vruchten aangetoond.

Wetenschap, bijbel, proza, poëzie bij de Ouden zoowel als de Modernen passeeren de revue en de roman beslaat talrijke hoofdstukken van het hoogste belang,

Menig beroemde naam, slechts ontstaan uit het geschreeuw van een kliek, wordt hier tot zijne kleinheid teruggebracht en dat alles niet met grootspraak à la Victor Hugo, met leugens à la Renan, met valschen spot à la Voltaire, neen met hechte argumenten, onopgesierd, maar den tegenstander neersmakkend met knokigen slag.

Ja het onzedelijke boek en het onware boek, zij stichten ontzaglijk veel kwaad. En er zijn er veel van deze laatste soort, die men of niet als zoodanig kent of wier waarde men overschat: de eene leugenaar beroept zich op den andere en beide op

een derde en zoo ontstaat als het ware eene school van dragers eener meening, die niets anders zijn dan napraters of liever naschreeuwers, brieschend van haat tegen al wat goed, wat heilig is.

En hier worden ze gebracht voor de vierschaar der waarheid, wordt hun het masker afgerukt, het standbeeld verbrijzeld, door eene misleide publieke opinie hun gebeiteld.

De verwoestingen van het boek, weet gij, lezer, waar wij ze moesten kunnen zien. Eén millioenste seconde moesten wij kunnen schouwen in de hel en de vloek der verdoemden zou ons jaren in de ooren klinken.... Mogen daarom velen zich dit boek aanschaffen, opdat de strijd tegen het satanisch geschrijf hoe langer, hoe feller ontbrande. Ten slotte, gij moogt me gelooven, als ik u zeg dat de vertaling uit het Spaansch uitstekend is, want al is mijn leermeester in die taal voor zijn leerling te vroeg gestorven, reeds jaren en jaren bestudeert deze de schoone taal, die de reis door geheel de wereld heeft gedaan, die zegen heeft gebracht over de aarde en nog meer vloek, welken zij gedeeltelijk moge herstellen door dit heerlijk boek.

Utrecht, Sint Jansdag 1908. TAILLEFER.

Het leerlingwezen in Nederland door J. BRUINWOLD RIEDEL, Amsterdam S. L. van Looy. Prijs f 0.60.

De laatste jaren hebben zich gekenmerkt door een algemeene belangstelling in de vakopleiding. Een zeer voornaam onderdeel hiervan is het leerlingwezen. Geen wonder dan ook, dat over dit laatste onderwerp door mannen als Dr. Bos, inspecteur de Groot e. a. van gedachten gewisseld is. In 1900 kregen we het Nutsrapport over het leerlingwezen in Oostenrijk, Zwitserland en Duitschland. In de Economist van Juli-Sept. 1904 vinden we het leerlingwezen behandeld. Het jaar 1906 bracht het regeeringsverslag over het vakonderwijs in het buitenland, in verband met het vakonderwijs in Nederland. Thans vinden wij den bestaanden toestand op juiste wijze geschetst en een schat van materiaal bijeengebracht in het boven reeds genoemde werkje van B. R.

Wat het doel is van het leerlingwezen?

„Dat doel is", zegt de schrijver op blz. 10, „onder bepaalde regelen en voorwaarden, de geregelde voldoende opleiding van de toekomstige beoefenaren van een vak, gedurende een bepaalden tijd, zooveel mogelijk te waarborgen en daaromtrent overeenkomsten, waarbij de wederzijdsche rechten en verplichtingen duidelijk zijn omschreven, te doen sluiten tusschen leermeester en leerling of diens vertegenwoordigers."

Hoe is de toestand der leerlingen op het oogenblik? Boodschappen doen voor de vrouw en andere met een goede vakopleiding in geen verband staande werkzaamheden, ziedaar thans hun voornaamste bezigheden.

Van geregeld aanvullend vakonderwijs is in den regel geen sprake, terwijl de zedelijke opvoeding in de werkplaats vaak nihil is. Erkend dient derhalve te worden, dat verbetering dringend noodig is.

De kwestie is maar, in welke richting die te zoeken is.

Nu kan men òfwel voorschrijven, dat jongelieden, beneden een zekeren leeftijd in een bedrijf werkzaam, uitsluitend als leerlingen mogen worden aangenomen, òfwel men kan aan patroons, die zich bereid verklaren en in staat zijn in hun werkplaats een degelijke vakopleiding te geven, subsidie verleenen. Wil men het eerste, dan heeft men het in 1904 ingediende wetsontwerp van Dr. Kuyper tot bescherming van den arbeid; wil men de andere richting in, dan vindt men een naar aanleiding van een amendement Bos-Smeenge op de Staatsbegrooting voor 1908 uitgetrokken post, ten einde daaruit subsidiën te kunnen verstrekken aan vereenigingen, ten behoeve van door haar met patroons te sluiten en door de Regeering goed te keuren leercontracten. Dit laatste wordt ook in België in praktijk gebracht.

In Duitschland, Oostenrijk en Zwitserland is het leerlingwezen wettelijk geregeld, maar de resultaten zijn lang niet bevredigend.

Daarom ligt het eenigszins voor de hand, dat men in ons land geneigd is, evenals in België de tweede richting in te slaan, te meer wijl dan de kans grooter is, dat reeds aanstonds verbetering en invoering van een leerlingwezen een aanvang zal nemen. Men behoeft daarom nog geen tegenstander van wettelijke regeling te zijn. Deze zal er in de toekomst, door de praktijk voorgelicht, slechts te beter om zijn.

Achtereenvolgens behandelt B. R. de verbeteringen, welke in de vakopleiding kunnen worden aangebracht, in welke bedrijven en op welke wijze het leerlingwezen in ons land reeds in toepassing wordt gebracht, hoe deze zich nog verder kan uitstrekken, enkele voorbeelden uit den vreemde en ten slotte, welke richting in ons land zal dienen gevolgd te worden. Dit alles zet de schrijver duide-

lijk uiteen, zijn betoog is een aanwinst bij de behandeling van het leerlingwezen in Nederland.

Wij raden dus iedereen, die belang stelt in deze actueele kwestie, zich bovengenoemd werkje aan te schaffen.

v. d. B.

De Wonderen der Techniek, onder Redactie van H. J. BORGERHOFF, VAN DEN BERGH, J. P. ENKLAAR, H. VERHAGEN Jr. en A. J. L. WILLEKENS.

Een nieuwe reeks van „Wonderen der Techniek." Zij mag er zijn evengoed als hare voorgangster.

En of ze ook interessant is?

Wie op de hoogte wil blijven van zijn tijd, moet dit boek beslist lezen. De nieuwste technische toepassingen van de jongste wetenschappelijke vindingen worden daarin verklaard en vaak wijd en breed uiteengezet.

Nochtans zal voor hen, die niet in de gelegenheid zijn geweest, een elementairen cursus te volgen in natuur- en scheikunde, veel van wat daar wordt verhandeld, onbegrepen blijven. Ja zelfs den theoretisch geschoolde, niet overal de technische toepassing zijner wetenschap, even klaar voorkomen.

Maar dit doet weinig afbreuk aan het geheel.

Wie belang stelt in zulke zaken, schaffe zich veilig dit boek aan, hij zal er veel genot van hebben en heel wat uit leeren.

CRAMOR.

Vaderlandsche Geschiedenis van J. DE LIEFDE, bewerkt door W. SWIJNENBURG, geïllustreerd naar Penteekeningen van J. H. ISINGS JR. Uitgegeven te Rotterdam. D. A. Daamen. Eerste Deel. MCMVII.

De inleiding van dit werkje is een aaneenschakeling van vragen... oratorische wel te verstaan! Gelukkig, want de „heilbiddende" bewerker, W. Swijnenburg, zou anders al heel onbevredigende antwoorden ontvangen. Een goed onderwezen scholier uit de midden klasse eener M. U. L. O. inrichting zou hem van repliek dienen en zeggen op vraag 1: Zou er wel één volk in Europa zijn met zulk een schoone geschiedenis als het Ned. volk?

„Och jawel meneer, wel meer dan een... neem u b. v. Frankrijk — Italië — Duitschland — Zwitserland .. die hebben een even schoone geschiedenis... Ook zij kunnen „den vinger Gods zien in de leiding der gebeurtenissen"... Ook zij zijn van een of ander land „los geworden" gelijk wij van het Duitsche rijk... Zij hebben zich ook wel aan iets of iemand „ontworsteld", zooals wij aan Spanje... Ook met hen had „de Heere God iets goeds voor" enz. enz."

Op alle volgende vragen zou met een kleine variatie een gelijkluidend antwoord kunnen gegeven worden... en als dan de geheele reeks afgehandeld was... dan verdiende de heer Swijnenburg, die „vrijheid vond, om dit boek van de Liefde nog eens in een nieuw kleed te steken en het ons volk en onzen kinderen aan te bieden... hij verdiende, dat hem de dubbele vraag werd gesteld:

„Gelooft u nu waarachtig, dat dit boekje „Vaderlandsche Geschiedenis is? en: Meent u werkelijk vrijheid te hebben, zoo iets te geven voor: Geschiedenis?"

En als dan de heer Swijnenburg deze vragen bevestigend zou beantwoorden, waarvoor gegronde vrees bestaat... dan zou ik hem gaarne toevoegen: „Dan moge de Heere u vergeven de leugens en lasteringen, die ge over zijn kerk en over zijn dienaren verspreiden wilt; want al uw heilbeden zullen ijdel wezen, zoolang ge volhardt in uw kwaadstoken tegen uw Roomsche landgenooten." Tot zoover de Inleiding, onderteekend door den „heilbiddenden Swijnenburg"

Nu datgene, wat Vaderlandsche Geschiedenis moet verbeelden! Op het eerste gedeelte, een bladzijde of veertien, is weinig aan te merken, of het moest zijn, dat de teekening op blz. 12 een wonderlijken indruk maakt. Cerealis en Claudius Civilis onderhandelen hier op een verbroken brug... maar deze is zóó prachtig afgezaagd en de planken zijn zóó keurig bewerkt, dat ze meer op een lossen dansvloer gelijken dan op een brug uit dien tijd! Zeg nu niet, dat dit een gezochte aanmerking is... want ik haal dezen dansvloerbrug alleen aan, om ook hierdoor te bewijzen, hoe oppervlakkig en lichtzinnig het werkje in elkaar geflanst is... en dat nog wel terwijl de Heere, Heere er voortdurend te pas en te onpas bij wordt aangeroepen.

Gewoonlijk kunnen de Katholieken de Vaderlandsche Geschiedenis of wat daarvoor moet doorgaan, zonder ergernis lezen, ook uit de werken en zelfs uit de kinderboekjes onzer andersdenkende landgenooten, zoolang ze maar niet aan den tachtigjarigen oorlog toe zijn. Vooral de prediking van het Christendom wordt meestal met zekeren eerbied aangehaald en er wordt zelfs niet gezinspeeld op iets, wat eenigen aanstoot zou kunnen geven! De Liefde en Swijnenburg kunnen dat niet zoo doen! Lees maar op blz. 15. — Inzonderheid was het de

opzichter of bisschop te Rome, die zich aan de booze neiging, om door den godsdienst rijk en machtig te worden, overgaf. Hij zeide, dat hij de Stedehouder van Christus op aarde was, en dat alle andere Christenen zoowel bisschoppen als gewone leden aan hem onderworpen moesten zijn. In het begin sprak men dit wel tegen, maar eindelijk waren de menschen zoo dwaas, om dit te gelooven. De pausen meenden, dat zij door veel uiterlijke pracht en rijkdom den naam van Jezus moesten verheerlijken. Ze trachtten hun heerschappij zoo ver mogelijk over alle volken uit te breiden"... In vele kinderverhaaltjes komen opzichters voor met booze neigingen tot rijkdom en macht en zulk een vertelseltje heeft zeker ook den heer de Liefde door 't hoofd gespookt, toen hij bovenstaanden leugenzin neerschreef! En als zulke opzichters wat zeggen, dan doen de ondergeschikten er gewoonlijk het zwijgen maar toe... dat komt hier bij den bisschop-opzichter van Rome precies uit — tegenspreken helpt niet! Dat de pausen er van oudsher een verkeerde meening op na hielden over de wijze, waarop zij den naam van Jezus moesten verheerlijken, hebben mannen als de heeren de Liefde en Swijnenburg zóó lang verkondigd, dat zij het zelf zijn gaan gelooven... 't Volk zegt immers ook: hij liegt, dat ie zelf meent, dat 't waarheid is! Hierbij sluit zich zeer passend aan: de uitbreiding van de heerschappij dier pauselijk-bisschoppelijke opzichters.

Genadiglijk wordt erkend, dat zij, die opzichters dan, veel gedaan hebben tot verbreiding van het Evangelie in deze streken...

Op blz. 20 een plaatje, Adelbert voorstellende, terwijl hij het Evangelie predikt... een andere „zendeling" staat achter hem, beiden zijn D o m i n i c a n e n aan 't hoofd; dat is het type voor „een monnik", alias zendeling oftewel evangelie-prediker. De prentjes in boekjes als dit hier zijn vooral zeer leerzaam!

Op blz. 26 de kroning van Karel den Grooten tot Keizer... natuurlijk met een Dominicaan erbij... verder op een zeer modieus driehoekje een kaars (!) voor een heiligenbeeld Karel komt er anders genadig af... hij wordt zelfs „een Christenheld" genoemd. Dan komt er een gedeelte geschiedenis, zooals men dat in elk handboekje aantreft en wordt de Kerk vrijwel met rust gelaten tot op blz. 67 waar als nadeelig gevolg der Kruistochten verteld wordt, dat de Kerk de aan haar verpande goederen der groot-grondbezitters aan zich trok, indien laatstgenoemden niet uit het H. Land terugkeerden. Verder: de invloed van den Paus nam met het jaar toe, en later zou blijken, dat een rijk klooster *niet* de plaats was, waar Gods woord het best werd bewaard, en dat rijke kerken niet de kweekplaatsen waren van oprechte godsvrucht"... Ziezoo, wat in 't vaatje zit, verzuurt niet... we zijn zoo dadelijk aan de kerkhervorming toe en dan kunnen we die rijke kloosters en die rijke kerken kostelijk gebruiken.

Behalve een grauw en een snauw en een duw en een trap aan 't adres van eenige Bisschoppen, abten en vele kloosterlingen, doen de Liefde en Swijnenburg nu een tijdje niet anders dan naschrijven, wat anderen vóór hen tot vervelens toe in allerlei Geschiedenis-boekjes hebben laten drukken. Maar bij het hoofdstuk: Hervormers op blz. 158 en verder,... daar zijn de heeren weer in hun volle kracht!

Boekenschouw moest eigenlijk dit geheele hoofdstuk maar laten afdrukken... dan konden onze geloofsgenooten eens zien, op welke fabeltjes de heeren L. en S. hun goedgeloovige lezers durven onthalen. Een paar voorbeelden; het zijn ontboezemingen van den heilbiddenden bewerker: In welk een duisternis van onkunde, dwaling en bijgeloof hield de Roomsche Kerk het volk gevangen!.. de menschen waren door de leer van Rome zóóver afgedwaald, dat zij de zaligheid zochten door hun eigen werken en die der heiligen, door bidden en vasten, door bedevaarten en biechtgelden, en door tallooze doode werken, die slechts dienen om het lichaam te kwellen, zonder dat zij den geest konden levend maken. Een eindje verder; Men wist niets anders dan wat de priesters geliefden te vertellen, of wat men uit de fabelen en sprookjes der Kerk kon te weten komen!"...

Ja, dat wisten we al lang: van bidden en vooral van vasten moesten die eerste hervormers niets hebben — evenmin van bedevaarten en het allerminst van biechten! Nog steeds op blz. 158. God verwekte mannen, die den moed hadden, openlijk tegen de goddelooze afgoderijen van den paus en de Kerk op te komen!"...

De heer Swijnenburg had toch minstens één zulk een afgoderij van den paus en de Kerk moeten noemen... nu hebben de menschen er immers niets aan! en de kinderen ook niet! menschen en kinderen wordt hier bepaald te kort gedaan. Op blz. 159 wordt het nog fraaier! daar heet het zonder blikken of blozen:

Thomas à Kempis schreef een gulden boekje „Over de navolging van Christus", waarin hij een godzalig leven aanprees, dat in luide tegenspraak stond met de leer van Rome."

Eveneens blz. 159. Een leerling van Gerard Groote was Nicolaas Cusa... die was zelfs kardinaal, maar ofschoon hij zóó nabij den paus stond, bezat hij toch den moed, om zich tegen den beeldendienst te verklaren en hij verzekerde, dat de H. Schrift beter troost gaf, dan alle pauselijke aflaten te zamen."

Iets verder: Wesel Gansfort wilde van den Maria dienst niets weten... ook niet van de pauselijke aflaten"...

Blz. 160. Rudolf Agricola veroordeelde zoowel de mis als het ongehuwde leven der geestelijken — Desiderius Erasmus hield zich in critieke oogenblikken, alsof hij een groot vriend van den paus was... nu kunnen eenige regels volgen met enz. enz. enz. dan het knaleffect: al deze mannen waren de Voorloopers van Luther, die het gevangen volk uit het diensthuis van Rome uit zou leiden. Daarnà de bekende regels van Da Costa: 't Was een boetling, arm en klein, enz. die na wat groote woorden „Luther!" is.

Dan de overbekende fabel van Tetzels aflaat-handel, met bijbehoorende leugens. — Dan alle bazuinen los tegen de afgoderij van mis-, beelden- en wat dies meer zij... nog eens da Costa met de eveneens bekende: De Zaligheid is in geen doen gelegen van menschen... enz. eindigend met den voor examen puzzle bestemden slotzin:

„'t Eeuwig leven (Geloof in Christus en zijn Zoenbloed) IS gegeven" waarin dat cursieve *IS* den candidaat z'n nek breekt.

Nu behoef ik voor de lezers en lezeressen van Boekenschouw verder aan dit smerige prulboekje niet veel woorden meer te besteden.

Luther — Zwingli — Calvijn worden plichtmatig bewierookt en de Hervorming genoemd: een onwaardeerbare zegen Gods voor Europa en vooral voor ons land. Ook hooren we, dat Nederland is: bij uitnemendheid een Protestantsche staat... en het Ned. volk is tot in merg en been Protestantsch geworden. Natuurlijk de gewone leugens over de Inquisitie, de gruwelijke martelingen, die de doodonschuldige aanhangers der nieuwe leer moesten ondergaan, en waarbij de monniken stonden te lachen en te juichen van louter pret.

De beeldenstorm kan niet geheel verdonkeremaand worden, maar veel drukte wordt er niet over gemaakt... waarom ook! Wie Geschiedenis naschrijft zooals de heeren de Liefde en Swijnenburg, moet geen onpartijdig historicus uitkiezen... dan komt ie falikant uit!

Dit eerste deel loopt tot 1584. — Aan 't slot wordt nog gauw even gezegd, dat Balthazar Gerards bekende, tot den moord op den Prins te zijn aangezet, sterk aangespoord zelfs door een minnebroeder en een Jezuït. Dit staat op de laatste blz. Het was me een opluchting, toen ik den Jezuït vond... je hebt zoo'n onbehaaglijk gevoel, als in schotschriftjes gelijk dit de Jezuïten zoo heelemaal er niet bij zijn; dan is 't zoo niet *af*. En dan die minnebroeder — die doet ook heel gekleed! Minnelied kenden we al... ook minnedrank... minnestreel eveneens... nu komt daar nog een minnebroeder bij! 'k Had graag geweten, wie nu de sterkste aanspoorder was van de twee... de minnebroeder wordt het eerst genoemd, dat's waar, maar daar staat tegenover, dat een Jezuït qualitate qua zijn zaakjes alleen wel afkan.. sans l'aide de personne.

Ik kan gevoegelijk eindigen .. 't is welletjes dunkt me — Laat ons maar hopen, dat de onderwijzers beter in de Vad. Geschiedenis thuis zijn dan de heeren de Liefde en Swijnenburg en dat zij althans eenige notie hebben van wetenschappelijke historie; dan zullen zij zich wel schamen, om zulk knoeiwerk hun leerlingen in handen te geven. — Voor schrijver en bewerker maak ik gebruik van het huidige mode-oordeel en pleit: ontoerekenbaarheid.

Zutphen. CHRISTINE J. F. VETTER.

Jules Pravieux. Mon Mari. In 16. 308 bladz. PLON-NOURRIT ET Cie., uitgever. Parijs. Prijs frs. 3.50.

Een roman van den geestigen schrijver van Un vieux célibataire, Oh, les Hommes, Séparons-nous, Au Presbytère, enz. behoeft waarlijk geen aanbebeveling. Men zal zich haasten hem te koopen. 't Is een uitstekend boek, dat door iedereen kan gelezen worden. Voor kinderen en daarmede nog gelijk staanden is het natuurlijk niet.

't Is een leuk boek, een roman tegen de romans.

Germaine, de heldin, heeft in hare jonge jaren tallooze romannetjes verslonden en droomt van romantische liefde! Geen kwaad zit er in 't meisje, maàr de romanschrijvers hebben haar te „poëtisch" gestemd.

En nu krijgt zij een man, neen maar, men moet het boek lezen. Hij is poëtisch, als hij aan tafel zit en Germaine.... Nu zou men denken, dat de zaak verkeerd afloopt. Neen, gelukkig heeft het vrouwtje eene degelijke opvoeding gehad en geleidelijk komt ze tot het begrip en de waardeering der waarachtige liefde. Want Désiré, haar man, is

een patente kerel. Alleen was hij vóor het trouwen door Germaine's vader opmerkzaam gemaakt, niet aan de romangevoelens van zijne vrouw voedsel te geven.

En dan komt er eene schoonmoeder in voor. Wezenlijk, men zou ze.... Niets. Zoo min als Germaine of Désiré iets doen tegen haar ellendige bedilzucht. Ten slotte erft Germaine van eene nicht en komt op vrije voeten, d. w. z. de echtgenooten gaan alleen wonen, naar de voorwaarden van het testament, waarin de schoonmama toestemt, mits men haar alle dag komt bezoeken.

Deze geheele opzet schijnt wel wat sober, maar, als men nu leest, wat de schrijver er van heeft gemaakt....

Werkelijk, 't is een interessant boek, vol van de geestigste zetten en de vermakelijkste scenes, ook met de noodige verwikkelingen, nu en dan aan de „procedés" der klassieken herinnerend....

In een woord koopt en leest het. 't Is een gezond boek, een best boek ook voor schoonmoeders en.... het zal de gezonde denkbeelden helpen verbreiden en wellicht ook mangelbakken vol romannetjes doen verbranden, als aan het slot van dezen roman gebeurt.

Wat een degelijke kop, een gezond gemoed, die Jules Pravieux en wat een werkelijk pittig Fransch!

Utrecht, 6 Aug. 1908. TAILLEFER.

Pierre Gourdon. Vers la haine, in 16 352 bladz. P. Lethielleux, uitgever. Parijs, prijs frs 3.50.

Deze schoone roman schildert ons in een prachtig kader de „weldaden" van de lagere staatsschool in Frankrijk, de school, waaruit God stelselmatig wordt geweerd en die zaait, opkweekt, koestert en tot volheid brengt den haat, den fellen haat tegen den godsdienst en de daarop steunende maatschappelijke orde en naar de afschuwelijkste barbaarschheid heenvoert, de barbaarschheid der „beschaving".

Hier aanschouwt gij op de lagere school al het opzettelijke, berekende, duivelsch georganiseerde en met hartstocht volgehoudene van het anti-godsdienstig programma der Fransche regeering. Wij weten van waar dit satanisch streven komt en wij vragen: Zullen de verschrikkingen in deze schilderij zoo krachtig gepenseeld de onverschilligheid wakker schudden, die ellendige kwaal van onzen tijd vooral, de onverschilligheid, die bot staart op het voldongen feit en tevreden blijft, zoolang de rust en den lust van het lieve, luie lijf geen gevaar dreigt?

Ik durf niet, gedachteloos en voorbarig als sommigen, alle Franschen voor bedorven en Frankrijk voor reddeloos verloren schelden...

Er zijn nog mannen in dit land!

En al spreekt oude sympathie, uit voorvaderlijk bloed gehouden, wellicht mede, toch durf ik zeggen, waar er mannen zijn als de schrijver van dit boek en krachtige figuren, als door hem uit het volle leven gelijnd, daar blijf ik hopen en vertrouwen...

Wat kerel! Wat degelijke taal! Wat kerngezonde kost! Wat kloek oordeel!

Geene Fransche kwasterijen, zooals in ons land worden nagebazeld, totdat men meent, dat de Franschen niets anders uitslaan, omdat de dwazen het hardst schreeuwen en de litteratuur van hunne school het meest adverteert.

Neen, ik zou zeggen Hollandsch gezonden zin vindt gij hier! En waarom?

Wel eenvoudig, omdat hier de ijzeren logica spreekt, ontsproten uit ons geloof, dat ons in hooge eenheid gelijkelijk doet werken en streven en strijden.

't Is tegelijk een strijdkreet, dat boek, een kreet, die ook hier mag gehoord worden om de harten warm te houden voor ons Goddank zich steeds meer ontwikkelend en verheffend bijzonder onderwijs.

Leest dit boek ouders en overheden en mannen van actie en gij onderwijzers vooral, die u eene zoo verheven levenstaak hebt gekozen....

Maar laat ik de geestdrift het zwijgen opleggen! Deze toch kan bij den lezer eerst recht ontgloeien, als hij lezen zal en daarom moet hij lezen willen.

Laat ik u dan zeggen, dat deze roman, „waarin geen onvertogen woord voorkomt", in degelijk Fransch is geschreven, zooals men het gebruikt en dus ook zeer geschikt is voor de studie. 't Is niet het artistieke taaltje op den bodem der verwijfdheid gekweekt en dat met de „ziel" van een volk niets gemeens heeft, neen het nieuwe Fransch, gegroeid uit het mannelijk karakter der groote figuren uit de Fransche litteratuur.

En denk niet, dat het boek dor is. O, neen! De liefdesgeschiedenis, die er door loopt, niet de onvermijdelijke, neen, maar die erin hoort, en rein is als de waarachtige liefde, doet mede de edelste gevoelens in het godsdienstig hart trillen en ik, die in den vollen zomer sta van het leven, heb met ontroering die lenteherinneringen voelen herleven, als oude, blijde kennissen, die den rijken wasdom spellen, door Hem, die den wasdom geeft, verleend.

En mooi die druk! Lekker om te lezen! 't Is jammer, dat ik geene ruimte meer durf vragen,

anders zou ik de zuiver litterarische waarde van het werk nader bespreken, u de levende beelden toonen in de droevigste drama's, zoowel als in de vriendelijkste idyllen om daaruit te bewijzen, hoe de schrijver het beste van zijn schoon talent heeft dienstbaar gemaakt aan dezen roman, die, werkelijk roman in den goeden zin van het woord, een daad is van mannelijke kracht, van strijd, van moed!

Den schrijver mijne eerbiedige hulde.

UTRECHT, Augustus 1908. P. TAILLEFER.

François Veuillot. Humbles Victimes. In 12°. P. Lethielleux, uitgever, Parijs. Prijs frs. 2.50.

Een paar woordjes over deze zestien verhalen, die een groot succes hebben en geplaatst mogen worden in de groote rij, welke de Fransche litteratuur ons aanbiedt en er zich boven verheffen door den godsdienstigen geest, die eruit spreekt.

Mooi van samenstel, eenvoudig en kloek van taal, vol van de verhevenheid der stille deugd, waar als het volle leven, doen zij den grooten naam, dien de schrijver draagt, alle eer aan.

Meer zeg ik er niet van!

En nu moet men ze koopen en lezen en laten lezen en ze eene eereplaats geven in zijne bibliotheek!

Want het wordt tijd, dat wij ons nu eens Fransche boeken aanschaffen, die ons het oude, het katholieke Frankrijk oplevert.

Dat is eene goede daad, eene daad die te veel verzuimd wordt.

Als men daar wat meer aan denkt, zullen „onze" boeken wat meer in Nederland bekend worden en als we dan eens degelijk balans maken, zullen we zien, dat....

Nu, lezer, kijk zelf maar, asjeblieft

UTRECHT, Aug. 1908. TAILLEFER.

Alexis Noël. Le loup dans la bergerie. In 16. PLON-NOURRIT et Cie, uitgever, Parijs. Prijs frs. 3 50.

Een roman „honnête" zonder trivialiteit.

Een Parijzenaar, goed gebleven niettegenstaande zijne omgeving, die hem nooit heeft behaagd, gaat naar een eenvoudig stadje terug, waar de herinneringen zijner jeugd herleven en hij in eene ouderwetsche, niet vervelende, familie een lief jong meisje leert kennen, waarmee hij trouwt.

Eén zin herinner ik me uit dezen roman, die beter anders had kunnen zijn, wellicht. Doch welke?

Misschien leest u er ook wel over heen. Doch wilt gij Fransch lezen, dat aan de fijnste bladzijden van Theuriet herinnert, prachtige beschrijvingen van het land en het landleven, dan neem dit boek.

Zeer geschikt ook, uit taalkundig oogpunt, voor hen, die voor akte Fransch studeeren.

Utrecht, Aug 1908. TAILLEFER.

Meisjesjaren, door NANNIE VAN WEHL. L. J. Veen, Amsterdam.

Een vreeselijk boek!

Ik wil niet zeggen, dat 't niet mooi is, geen kunstwerk, integendeel, maar 't is een wreed, een vreeselijk boek!

Nannie van Wehl heeft met het doen uitgeven van dit werk een onverantwoordelijkheid begaan.

Dit is geen boek voor jonge menschen, voor kinderen van 14—18 jaar. Dit is gevaarlijker dan een echtbreukroman, dan de wanhoopkreten van Godverloochening, gevaarlijker dan een massa vuile, zinnelijke, prikkelende of patchouli-geparfumeerde nietsdoenerslectuur, omdat er in komt, bijna de verheerlijking van de moreele ziekte van onzen tijd: de zelfmoord.

Het is geen lectuur voor jonge menschen. En juist omdat haar andere boeken zoo bij uitstek lectuur voor hen is, daarom is het onverantwoordelijk, dat deze begaafde schrijfster dit werk op dezelfde wijze en bij denzelfden uitgever laat verschijnen, waardoor men, en dit des te meer door den jongen titel, gewend aan den geest van haar ander werk, dit boek koopen zou, of het door de jonge meisjes zelf gekocht zal worden.

Over den inhoud zal ik niet veel zeggen. 't Zijn drie mooie stukken, maar de twee eerste zijn te ellendig voor de jeugd. Vooral de gemoedstoestand van de hoofdpersonen in Meisjesjaren en Ismaël is zoo diep treurig, en het eindigen in zelfmoord ook hier de grootste lafheid van een menschenleven.

Toch herhaal ik, 't is mooi werk, zooals men den roman van een misdadiger mooi nagevoeld of mooi geschreven kan vinden, zooals men kunst kan maken van het leven een onzer al of niet boetvaardige Magdalena's, maar men geeft dit dan niet onder den schijn van meisjeslectuur uit, want het is alleen geschikt voor moreel en intellectueel meer dan volwassenen.

Nannie van Wehl weet anders ook goed hoe ze zich voelen, de arme kantoormeisjes, wier jong lichaam ondermijnd wordt door het te zware werk in benauwde lokalen, werkend de heele week met 't vooruitzicht van dien eenen Zondag om de zes dagen, waarop zij dan nog dikwijls niets anders kunnen doen, dan stil op haar canapé liggen, blij,

dat ze niet gedwongen zijn er uit te gaan, en hoe ze toch ineens kunnen ontwaken, gemetamorfoseerd tot de mooie jonge zonneschijnwezentjes, als ze eens in aanraking komen met wat jeugd, 'n heel klein beetje geluk, wat liefde van thuis, of wat liefde van den verloofde....

En omdat ze er zoo'n behoefte aan hebben aan het kleine poosje jong zijn, aan de afgetelde zonnestralen, die haar ten deel vallen, daarom moeten we ze niet door deprimeerende lectuur hun levensmoed en levensgeluk ontnemen.

Des feestes volgdag zouden onze meisjes gerust kunnen lezen. De beide voorgaande niet, ze zijn te treurig, te wreed, en het slot is zoo onbevredigend en gevaarlijk.

T. O. A.

Marie Corelli. **De Schat des Hemels.** Tweede druk. Slechts f 1.50. L. J. Veen, Amsterdam.

Toen de Kroniek drie jaren geleden, n.l. den veertienden Januari 1905, van deze schrijfster zeide: Marie Corelli schrijft draken, dat is buiten kijf.... veronderstelde het blad, hoe de scherpzinnige lezer van zelf wel zou begrijpen, dat hier zevenkoppige draken bedoeld zijn, en dat de monsters de traditioneele eigenschap bezitten van het halstarrig aangroeien der afgeslagen koppen. Het is ook werkelijk zoo: Corelli's draken groeien aan in een zóó ontzettenden wasdom, dat een guillotine, klein model, wel aardig dagwerk zou hebben met de onthoofding. Hier helpt geen St. Joris.... slechts dr. Guillotin kan uitkomst en redding brengen.... ook voor de bewerkster Mevrouw J. P. Wesselink v. Rossum. Ik had dezen Schat des Hemels in den trein bij mij en trachtte erin te lezen, wat mij slecht gelukte, daar een niet te onderdrukken geeuwzucht mij al spoedig aantastte. Een reisgenoot keek mij meewarig aan:

„Gaat u dat boek van Corelli lezen?..." klonk het op vriendelijken medelijdenden toon.

„Ja," zei ik, „het moet wel.... ik moet het bespreken voor een Maandschrift".

„Stumper, en u vertelde straks nog al, dat u voor plezier op reis was".

Dat „stumper" deed mij weldadig aan.... hoe weldadig, dat kan alleen begrijpen, wie onbeklaagd Corelli's boeken moet doorworstelen.

En nu.... in vredesnaam dan maar weer bespreken! Een lange noot van de schrijfster handelt over haar in omloop zijnde portretten, die allemaal niet deugen. Marie Corelli wil niets van portretten in winkels of op briefkaarten weten! portret-populariteit begeert zij niet.... haar vurig verlangen is, steeds hooger en hooger te stijgen in haar werk!..." welke illusie haar bij deze voor de zooveelste maal ontnomen wordt.

„De Schat des Hemels" is een boek voor rijke menschen.... dat staat direct onder den titel, en daarom is het dan ook te krijgen voor een daalder; consekwent is Marie Corelli altoos, dat zie je hier alweer, nu zij deze daalders-uitgave geautoriseerd heeft, hetgeen uitdrukkelijk wordt vermeld. Waarom nu de rijken er nog een schat bij moeten hebben, is een vraag, die alleen in het brein van een ontevredene opkomt en misschien ook wordt met den schat het boek zelf wel bedoeld; Marie Corelli is vrijgevig.... je krijgt waar voor je geld: Vijfhonderd en tien bladzijden voor een daalder, de kwantiteit is er wel, 85 voor een kwartje, 't is bij apennootjes af. Dit ontzettend aantal bladzijden behandelt de levensgeschiedenis van een rijk man, een die echt rijk is, zoo met millioenen in de macht. Volgens de traditie is hij zeer ongelukkig en al oud ook, en hij kan niet met goed fatsoen van zijn geld afkomen. Maar hij is moeilijk te voldoen, hij behoort tot degenen „voor wie zelfs de hemel een teleurstelling zou blijken te zijn," blz. 11. We herinneren ons van vroeger, dat Marie Corelli *alles weet*... hemel noch aarde, duivels nog menschen hebben voor haar geheimen.... zij weet dus ook precies, dat haar held in den hemel niet zou vinden, wat hij er kwam zoeken.

De rijke man Helmsley heeft het hier al dadelijk over de geestelijken, van wie zijn vriend zegt, dat het flinke kerels zijn, die het geloof bij de massa der menschen erin houden. Maar Helmsley vindt hen hebberig en een hunner heeft hem tractaatjes gezonden... daar kan ie niet tegen, nu, dat is te begrijpen, je wordt er ook wee van.... maar dan ook: die geestelijke werkte in een bepaalde richting.... en de rijke man behoort tot geen sekte, „ofschoon hij wel gaarne in een God zou willen gelooven, als hij maar kon". Brave man toch! Zoo rijk en van zoo goeden wil! en ook nog zoo dom niet! hoor maar: „Salomo had gelijk: ijdelheid en kwelling des geestes," het verzamelen van groote schatten is niet waard, dat men er zich zooveel moeite voor geeft!" Is Helmsley nu deugdzaam of niet?

Het spreekt van zelf, dat hij ongelukkig getrouwd is geweest.... as je toch zooveel millioenen mee ten huwelijk brengt! even natuurlijk is het, dat hij van zijn vrouw gescheiden is, hij vertelt het

ons hier: zonder de vulgaire ruchtbaarheid van een scheidingsproces — het is alles heel stiekempjes in zijn werk gegaan, dàt kon dan toch zoo dank zij den verachten rijkdom.... nu is de vrouw dood, de beide zoons ook.... mauvais sujets geweest, vader alleen stelt de deugd voor! Soms heeft Marie Corelli van die lumineuze invallen; nu o. a. laat zij den ouden rijke zeggen: de hersenen van oude menschen gaan achteruit.... de schrijfster is toch nog zoo bijster bejaard niet! Enfin, de held praat nu nog een heelen boel en we hooren, dat hij een protégée heeft: Lucie Sorrel, die op zijn kosten is opgevoed en aan wie hij jaarlijks een groot cadeau en een groot feest geeft. Als kind moet die Lucie wel een aardig ding geweest zijn, maar nu is zij een en twintig en zou graag in 't bewuste bootje stappen, liefst met de millioenen van haar ouden vriend, dezen dan als ballast erbij nemend, zoo'n zeventigjarige.... menschelijkerwijze gesproken heb je daar niet lang last van. Maar jawel!... Helmsley heeft heel andere plannen.... en die voert hij uit ook! Eerst vraagt hij aan Lucie, of zij met hem zou willen trouwen.... en als zij dan „ja" zegt, dan trekt ie terug en vertelt aan het meisje, dat ze maar toestemt om zijn geld en dat ze nu juist de heele erfenis verbeurd heeft.... want als ze geweigerd had, zou ze „universeele" geworden zijn!... De meisjes weten tegenwoordig ook niet meer, wat ze doen moeten! er zijn toch al zoo weinig kansen op een huwelijk en als je dan aanzoek krijgt en je bent blij, van de baan en onder dak te komen, dan zegt zoo'n ouwe grappenmaker: nee meisje, je had me moeten afslaan!... nog al aardig van 'm! Lucie Sorrel is geen sympathie in het vertelseltje, verre van daar.... maar zulk een behandeling... alle harten bij je eigen ... en Helmsley had immers nog wel op een andere manier kunnen toonen, dat zijn hersens achteruit gaan! De dames Sorrel hebben dan ook volkomen recht met wanhopig te zijn en te vragen: „Wat zal hij met al zijn geld doen!"

Nu gaat de heer Helmsley op reis.... David Helmsley... verdwijnt uit de groote wereld... stiekem gaat het evenals vroeger de scheiding van zijn vrouw! En nu wordt hij doodgewoon een arme, heel arme, allerarmste landlooper... hierin toch wel met de mode meedoende.... want het is smaak tegenwoordig, als liedjeszanger of bezembinder, als matroos of polderjongen je land rond te kuieren en net te doen, of je een arme tobber bent, terwijl je zaligjes bij je zelf denkt: as 'k wil, schei ik er mee uit! Nu, onze zeventig-jarige archi-millionair is dan landlooper geworden, met verwilderd en verwaarloosd uiterlijk en neemt „een heilzame proeve der armoede". Maar.... binnen in de voering der bedelaarsjas, daar zitten veiligjes de papiertjes, die hem, den armen David, weer kunnen omtooveren in Lord David Helmsley en.... dat is juist het verschil tusschen echt en onecht. Het gaat ermee als met den man, die zich liet grimeeren tot type van een Israëliet, en die ook als arme, verachte jood alle onrechtvaardigheden had te verduren, waaraan de joden nu eenmaal in beschaafde landen en onder ontwikkelde christenen blootstaan,... maar toen hij daarop pochte tegen den oud-kleerkoopuit de Jordaan, gaf Leip ten antwoord, „praat me niet van gelijkheid meheer!.... uwes as een jood geweest? net zoo min as Louis Bouwmeester Shylock is.... want uwes kon d'r af zoo gauw 't uwes beliefde!"... De oude jood had het bij 't rechte eind.... en zoo iets had Marie Corelli moeten weten! Bruin brood en geitenmelk maken den arme niet en een met bankpapier gevoerde kale jas evenmin! De avonturen van dezen wereldschen armen drommel zijn niet zoo heel belangwekkend... David ontmoet een filosofisch aangelegden makker, Mathew Peke, die ellenlange toespraken houdt en alle wijsheid der schrijfster op alle gebied te luchten hangt. Boeven en Zendelingen, bruidewijn, de zee, appendicitus, kankeren vrouwen,... Mathew Peke is van dit alles op de hoogte, hij doet geen haar onder voor de schrijfster zelf: even als deze weet hij alles. Met zulk een vriend moet het den millioenen-man wel goed gaan.... en het gaat hem goed. Als in een sprookje van moeder de gans is onze held omringd door deugdzame stroopers, edele smokkelaars, weldoende nachtzwervers en verder alle brave boeken-schavuiten.... hij kan dus tevreden zijn en is het ook. Een paar dominees, die hier moeten optreden gedragen zich nu niet zoo heel ferm en zij worden aardig op hun nummer gezet door de boven genoemde deugdzame, edele, enz.-vrienden van David. Geestelijken, die doen, wat zij hun plicht achten, kan Marie Corelli geen eervolle rol toebedeelen — we kijken al uit, naar een Jezuit... geduld maar, die komt straks van zelf! Eerst nog een aandoenlijk verhaal over zekeren Tom Weerlicht, een model zigeuner in overstroomenden zielenadel; zijn kindje, zijn afgod, wordt door een auto overreden en Tom slaat den eigenaar van de tuf dood — hij zelf sterft plotseling, zoodat er nu drie lijken op den vloer der gelagkamer liggen. De sympathie is voor Tom.... natuurlijk! alleen moest zoo'n kranige kerel Tom Bliksem heeten.... dat Weerlicht is als „waratje". „Tom was voor enkele lieden een

schrik; vooral voor leugenaars en schavuiten" staat op blz. 209 (want daar zijn we pas) moet ie dan niet Tom Bliksem heeten?... Ziezoo, en nu, in hoofdstuk XII waar reeds in het begin de ster der Liefde schijnt, begint het eigenlijke romantische gedeelte, want hierin wordt David, die bewusteloos is neer gevallen, opgenomen ten huize van een eenzame en eerzame kantwerkster, naamgenoote der schrijfster Marie.... juffrouw Marie Deane. Deze verzorgt hem en het hondje, dat hij onderweg heeft opgenomen en houdt beiden bij zich. 't Gaat hem goed.... David leert manden vlechten en verdient zijn eigen brood... Marie stopt kant en is, onwetend natuurlijk, verliefd op een journalist, zekeren Reay, die de getrouwe bezoeker is van Marie en haar gast. Reay heeft het ook al lang beet, maar het duurt langer dan tweehonderd bladzijden, eer zij het samen in orde hebben. In dien tusschentijd speelt op het dorpje, waar David nu verblijft een zonderlinge geschiedenis.

We begrijpen wel, dat Marie Corelli geen boek kan maken, of er moet wat van Rome, Jezuiten en zoo inkomen... we zouden niet aannemen, dat het verhaal van haar was, als we die noodzakelijke bestanddeelen missen. Of dat dan wel kan in een roman met enkel dominees als geestelijke leiders? Laat dat maar aan miss Marie òver.... where is a will, there is a way!.... de dominee van het dorpje, waar de naamgenoot woont, is ziek en moet eenigen tijd rust hebben. Nu komt er een zekere Arbroath als tijdelijk hoofd der gemeente en deze wil met processies en altaarkleeren, kruisen en linten, een „vroegmis" en „vespers".... de dorpelingen aan Rome overleveren!.... Toch om te huilen met de pet op! En die Arbroath is... ja misschien wel een verkapte Jezuit.... met zijn vrouw erbij! hij doet ten minste jezuitelijk.... men begrijpt: een dominee. die van vroegmis en vespers en zoòal praat, kan niet anders dan een schoelje wezen in Marie Corellis handen... nu Arbroath is een schoelje! in de gauwigheid verleidt hij een meisje, schopt de heele gemeente in de war, zet overal den boel op stelten en trekt dan weg! exit. Nu wordt het tijd, dat de oude David de kraaien marsch blaast; na eerst behoorlijk miss Marie Deane tot universeele erfgename benoemd te hebben; het gaat allemaal van een leien dakje, totdat na den dood van den millionnair de juffrouw erfgename met het geld nu niet meer begeerd wordt door den dood-armen journalist. Natuurlijk! wie wil in onzen tijd nog een vrouw met geld, nog wel met millioenen! dank je wel hoor! nee, as je dat denkt dan ken je den krantenschrijver August Reay niet! Liever ziet hij van het meisje af, dan haar te nemen, nu zij zoo onfatsoenlijk rijk is geworden! en 't is meenens! Marie krijgt het ervan in 't hoofd, en wil zich verdoen in 't water, maar dat hoeft nu toch niet! Waar zou de schrijfster dan ook alweer met die ongelukkige millioenen heen! Nee, nee, juist op 't nippertje, hoort de minnaar Marie's lieve stem nog een beetje prevelen, over liefde, vergeten, God en wat dies meer zij... en dan komt Angus, de millioenenhater, en verklaart: Armoede of rijkdom — het een of het ander, het is mij onverschillig. Omdat ik *jou* niet kan verliezen, ik kan mijn schat des hemels niet laten gaan! Niets kan mij in de wereld anders schelen — ik verlang liefde en jou. *Einde.*

Jawel *Einde*.... zoolang als 't duurt! Hemel, hel en aarde zijn al door Marie Corelli binnenst buiten gekeerd.... dit is een boek voor rijke menschen,.... nu komt er natuurlijk een voor arme menschen, dan een voor den middenstand! allemaal met een geautoriseerde daalders vertaling, die soms erbarmelijk is, have you — did you — Can you — are you worden geregeld grif weergegeven als: hebt gij — deedt gij — kunt gij — zijt gij.... in plaats van eenvoudig te zeggen: *zoo?* of *is 't toch waar?* of iets dergelijks, wat de feitelijke beteekenis van die soort vragen in het Engelsch is! Niet dat Corelli's draken betere vertaling waard zijn.... beware! maar onze taal is waard, niet zoo mishandeld en verengelscht te worden! Toen Heimburg en Marlitt ons met rust lieten, hadden we gegronde hoop nu verder van die soort vertelseltjes af te zijn, maar 't is mis!

Zutphen, C. J. F. VETTER.

Landlooperij door M. J. BRUSSE, Rotterdam, L. W. Brusse. Eerste en tweede druk.

De gevierde auteur zal het wel stom vervelend vinden, dat men hem in zoo goed als alle bladen den artist-journalist of den journalist-artist genoemd heeft. Hij geeft om de kunstwaarde van zijn werk zoo goed als niets, hij heeft maling aan mooischrijverij. Hij voelt een geval diep en heftig, met zijn fijne zintuigen en ontvankelijk gemoed, en dan gaat hij het met eerlijke open woorden zeggen en weergeven wat hij te zeggen heeft en al wordt het werk dan geen kunst, geen schoonheid, die verheuging brengt voor nu en toekomende tijden, het blijkt, ondanks de vele onvolkomenheden, ondanks de slordigheid van sommige partijen, onvermijdelijk gevolg van het ongeloofelijke spoed-

werk, toch tot het leesbaarste proza van onzen tijd te behooren. Als Brusse een onderwerp behandelt in „Onder de menschen," wat hem maar matig interesseert, dan staat zijn werk niet veel hooger dan van tientallen knappe journalisten in Nederland, maar waar hij voelen gaat met zijn modellen, en inleven in hem overigens vreemde toestanden, daar wordt hij welsprekend.

Met opzet kies ik dit woord, en denk aan de welsprekendheid van menschen in nood die hun zaak of goed recht bepleiten, of in angst verkeerend om barmhartigheid en lankmoedig uitstel smeeken. De woorden zijn niet zorgvuldig gekozen, maar hoe gebrekkig ook, zij klinken echt, de gebaren zijn leelijk, maar suggestief, de stem misschien heesch en rauw, maar er klinken tranen in, en zij gaat tot het hart.

Zoo is het werk van Brusse. Landlooperij vooral. Een boek als een angstkreet, een benauwend, een verschrikkelijk boek.

Onder huiveringwekkende omstandigheden geschreven. Want de auteur is er met een „gesjochte jongen" op uit geweest, heeft met ruwe varensgasten, gestroopt en gevischt in den Helder en toen gebedeld en gezworven Noord-Holland door. En zich geen ellende gespaard. Hij heeft in de hel van bedelaarskroegen geslapen, honger geleden, en zich het uitvaagsel der menschheid gevoeld dagen lang. En in dien toestand van moreele depressie en lichamelijke ontbering, schreef hij het werk, waarin bladzijden zoo fijn gevoeld en doorleefd als de volgende :

„Ja man, je beleeft wat!... Anders guur hé... en 't wordt maar geen dag, met zu'k mokkerig weer...

Mot je van 't winter is komme, as dat riet er allegaar af is en 't is alles blank water d'r over... dat je alle oogeblikken de kans loopt om mis te vare... Hou dan je stekkies maar in de gate... Zoo'n mole b.v. zoo'n baak... zit àl voor den donder vast in de mist... En gloof me maar vrij, as d'r nou in dat donker 'n man met 'n sigaar op de plecht staat, raak je al mis van zoo'n lichie... zoo zitte die ooge door dat zwart heengeschroefd, en iedere vonk leidt je af... Nou, 'k mot weer 's blaze daar voor die brug..."

En hij snorde z'n hoorn en joeg 'n alarmgeschetter vooruit.. tot er eindelijk van de bruggeman een geeuwend: „hallo... o!" terugkwam, en we ongestoord voortgleden tusschen de houten beschoeiingen door. En meteen werd in dien nauwen omstand 't geluid aan boord uit de wijdheid compakter samengedrongen.

't Schijnsel van 't lantaarntje aan de opstaande wipklep veegde klarend langs dek.

Zoo kwamen we in een smal water, dicht tusschen weilanden heen, want koeienruggen begonnen er op te blanken. Ook werd er al een enkele vogel huiver-wiekende wakker als de deining door de biezen draalde... En langzaam traagde een dunne gloring neer alsof 't vaag ging schemeren.

Nu en dan vaalde er een huis langs ons weg, witte gordijnen bleekten vreemd door 't grauwen heen...

Eindelijk, eindelijk werd 't dan dag.

't Gekraai van een haan monterde m'n moedoffen kop in eens weer wat op. 'k Zou Toon boven roepen, om een luchtje te scheppen. Maar half uitgekleed lag hij nu ook op de bank, en sliep als 'n roover. Van al die slaapadems stonk 't onhoudbaar in de dreunende roef... Toch zat er een aan de tafel rustig te eten... 'n Jonge Belg. Die was nu al zoo vijf dagen en nachten met de booten op weg naar Amsterdam — had ie me 's avonds verteld om daar werk te zoeken. 'n Sterke, taai-magere jongen, die heel zuinig nu en dan 'n sneetje afsneed van 'n halfje brood, en 't dan telkens weer inpakte, als zoo'n echte, stelselmatige armoedlijder, hard voor zich zelf, maar stug op z'n doel af, in de hoop, er toch eindelijk te komen.

Toen 'k weer aan dek kwam, zaten de nachtmeiden naast elkaar op een baal; haar verlepte gezichten in 't grauwe licht van den ochtend, de handen kleumend onder de oksels geduwd. Doodmoe waren hun lijven voorover gezakt, en telkens knikten hun hoofden in slaap, maar schokten weer wakker,... en dan tuurden ze verwezen in 't onbekende vóór zich uit.

Met 't dagen werden de menschen nog armzaliger dan ze 's avonds al waren,... zoo groezelbleek en verflenst in die verslapen, sjofele plunjes. De huzarenkapitein scharrelde ook martelig 't roeftrapje op, en ging toilet staan maken. Die kerel had toch nog 'n heerigen kop, maar griezelig verloopen, en ingevreten van 't gebrek. Hij droeg 'n afgesjouwd licht grijs pak, dat 'm slobberde om z'n magere body.

Beverig liet hij wat water uit een vat in een puts loopen. Boog moeizaam z'n rug en waschte z'n gezicht met zwakke veegjes. Dan was hij weer moe..., hield zich duizelig vast..., zoo innig slap en onzeker. Zijn gladde, roode vingers knutselden lang om 'n scheiding in z'n natte haren te wrijven; gingen toen met dandieus gebaar de grijzende snorren opkrullen.

En telkens bezag hij z'n facie in 'n klein stukje spiegel, trok den mond met de martiale borstels

nog 's even op als 'n kater, die blaast,... en frommelde 't brokje glas toen, zorgvuldig in een papiertje gewikkeld, weer in z'n vestzak.

Zoo kwamen ze langzaam één voor één boven, huiverig schurkend en ontdaan van 't slapen op die trillende banken. Keken mistroostig den jongen regendag aan.

Aan de verte over den Amstel kwam hun stad van vage beloften in grijzen nevel op; stil staarden de groen-bleeke lantaarnlichten langs de kaden; de klamme straten van de buitenbuurten lagen dood gestrekt tusschen de af-gewaakte huizen.

„'t Is 't laatste" — concludeerde de oude gevangenis-klant melodramatisch, — „c'est la misère publique; as 't nou ging sneeuwe, kon 't niet miserabeler worden.. En dan je entree motte make in zoo'n kostuum, met zoo'n par-dessus, dalles-dekker vol vreemde lappe.. 't Eerste wat ik straks doen, is twee cente rauwe mossele koope... dan heb ik meer natuur en meer kracht op me nuchtere maag dan 'n half pond rauwe biefstuk.."

'n Minuut of wat later loste de nachtboot z'n vracht sjofele klanten... Aarzelend bleven ze nog bij elkaar, schooide de een den ander doelloos na.. Maar Toon en ik repten ons weg uit de zwervende kudde.

Want met 'n half uur voer de Alkmaar Pakket, die ons, dralende door dat eindeloos lange kanaal, tegen den avond in den Helder zou brengen." —

En als wij het gebrek in den huiveringwekkendsten vorm op ons afzien komen, en een schooier of zwerfster zijn hand uitsteekt, en wij geneigd zijn ons met den gemakkelijken uitvlucht van „bedriegers en luiaards" gerust te stellen, laten wij dan denken aan het slot van dit boek, waarin de auteur, die elk oogenblik tot welstand weer kon keeren, de verbittering en den haat van die toch boven alles te beklagen verstootelingen als een obsessie meedraagt. Zoo zwaar woog op hem de hellepijn van het schooiersbestaan:

Landlooperij, Hoofdstuk VII, bladz. 408—412.

„'n Half uur later, stonden we weer met onze marsen op straat. En zóó uit de stikkende hitte, de gezichten strak, ongewasschen, liepen we kouwelijk voort in den guren wind, de jaskragen op, schooierig te schurken. 't Zal zes uur zijn geweest. 't Was nog pas schemerlicht en nu en dan woei er 'n kille bui regen uit de triest grijze lucht. Zoo liepen we zwijgend de stad door, waar de slapende huizen, gordijnen nog dicht, droefgeestig in 't sombere regenweer stonden. Er liep haast geen mensch. Op de markt lagen de platte vakken van kazen, nog door de grauwe zeilen bedekt, op de glimnatte straat, zooals drenkelingen liggen, na een scheepsramp. 'n Slaapwitte juffrouw in 'r nachtjak, schoof rillerig de knip van 'n herbergdeur, en we gingen er binnen om 'n kop koffie. Maar 't was er koud-ongezellig, de jalouzieën nog neer. Ze liet ons lang zitten, keek ons telkens even uitdagend aan. Toen ging ze in de kamerdeur staan en riep ze: „'k heb nog geen koffie en schiet maar gauw op, want bedelaarsvolk schenken we niet."

We zwierven weer verder. En we kwamen op een ouderwetsche, deftige gracht, met langs den groen-mossigen wal heele oude boomen.

In eens bleef ik staan. In 'n mooi dubbel huis zag ik 'n kamer, waarop 'n koperen haard 'n blokken-vuur brandde. Voor 't raam stond de ontbijttafel klaar, rein-wit gedekt, met 't theeblad, waar 't lichtje op scheen, onder Japansch blauwen trekpot, en in 'n vaasje in 't midden 'n paar zomersche rozen.

Daaromheen was de kamer nog schemerig achter de zware groene gordijnen met de donkere, stil-glanzende meubels, waar even de gloed van 't vuur warm overlichtte. 'n Jonge vrouw kwam er binnen, wreef zich behagelijk de handen, zag rustig naar buiten op in de lucht, en ging nu in 'n leunstoel breed zitten, met teere beweginkjes 't theeservies schikken. Daar draafden drie kinderen de kamer in, twee meisjes met glans-witte boezelaars voor, en 'n aardige jongen. En een voor een staken ze vleierig hun blonde krulkopjes toe, om zich door moeder goeden morgen te laten kussen. Toen zaten ze in 'n kring om de ontbijttafel heen....

Ik moest m'n kaken stuk bijten, van meelij met die ellendige sterretjes-zwervers.

Zoo kwamen we eindelijk terecht in de lanen van den Alkmaarder Hout, onder de boomen, waarachter, in de warreling van lagere boschjes, de dorrende bladeren om de struiken heentrilden als 'n teer goudgeel waas van zonlicht.

'n Enkele varen stond er nog glimgroen in op uit 't gras... Daar was, onder den wijden, zilverig doorlichten, wolkigen hemel, de eindelijke rust weer van buiten. Wel somber, omdat er weer 'n droevige regendag ging beginnen, met 't klagen van wind langs de glimkoude stammen, maar toch eindelijk die stille berusting van buiten, en 't onversperd opene onder de lucht. We gingen er

op 'n bankje wat rusten; 'n enkele vogel tjilpte er om ons heen.

'n Paar jonge dames kwamen blootshoofds uit 'n villa gewandeld; maar toen ze ons merkten, zagen we haar schrikken, en vlug weer terugkeeren naar huis.... 'n Officier stapte haastig naar de cadettenschool toe. 'n Eindje voor ons bleef ie staan kijken, en we hoorden 'm aan den schildwacht daar vragen: „Wat zijn dat voor boeven?" Maar Toon kon z'n koppige uitvallen toch nog niet vinden. Hij zat aldoor z'n schouders te schurken, en drie keer achter elkaar haalde ie tusschen duim en vinger 't ongedierte zoo uit z'n hals. 'n Boerenwagen reed langs naar de markt, en de kerel zat van den bok af eindeloos achterom naar ons te gapen; toen rilde ie even, en mende z'n paard weer recht op den weg.

„Ja," zei ik, „we gaan vandaag nog na huis. Maar die rommel neem ik niet mee. - 'k Durf er ook niet op de markt mee te gaan vente, zoo smerig as we nou zijn.... Laten we zien, dat we 't zootje en bloc in 'n winkel vèrkoope."

In de nauwe straatjes heb ik toen de snoepkelders afgeloopen. Maar die vrouwen willen alleen maar meziek, als er aan valt te eten; slierten drop met 'n fluitje polkabrokken, waardoorheen je 'n piepertje opblaast. Die spullen van mij waren te duur voor de buurt; hallefiesgoed, dà 's te verkoope.... Toon raakte met z'n vrome gezicht 't pakje Jeruël boekjes aan een jongelingsvereeniging kwijt..... En eindelijk, na veel loven en bieden, nam 'n speelgoedmeneer mijn instrumenten voor één gulden samen..... Toen draafden we in één vlucht door naar den trein." —

Brusse doet goed sociaal werk door ons binnen te voeren in de kringen, waarover we zoo lichtzinnig praten, en onze oogen te openen voor de duistere verschrikking der zwerversellende, welke hare slachtoffers met levenslange foltering slaat, slachtoffers, waarvoor wij broederzorg te koesteren hebben.

Onnoodig er nog bij te voegen, dat de beklemmende bijzonderheden het werk niet geschikt maken voor kinderen.

K.

Uit den Kunstschat der Bakongo's, door pater Ivo Struyf, S. J. Amsterdam C. L. van Langenhuyzen. Berlin Dietrich Reimer.

Twee dikke deelen vol hooge, zuivere volkskunst, sprookjes, parabels, novellen en balladen Niet het werk van gewichtig doende artiesten of verfijnde droomers, maar de gezonde en onbedorven levensuiting van waschechte negers, van onbeschaafde Congoleezen, van analfabeten, die hun zangen aan de gemeenschap overgeven zonder verlangen naar honorarium of de eerzucht van een paar kolommen recensie in een gauw vergeten dagblad.

Pater Struyf heeft deze verrukkelijke poëzie beluisterd aan de wachtvuren, bij het werk, op reis, bij openbare bijeenkomsten, overal waar deze natuurvolken hun schoone rythmen en verbeeldingen voor eerlijk genietende stamgenooten te prijk zetten. Een werk van onschatbare waarde: het is, zegt de geleerde vertaler te recht »een rijke bron voor een grondige kennis van de zeden en gewoonten, gebruiken, godsdienstige begrippen bij een volk," maar bovendien is deze verzameling door het geduld en de fijne vertaalkunde van den niet genoeg te prijzen schrijver een heerlijk en zuiver genot.

De volgende voorbeelden moge den lezer overtuigen.

De verloren kruik.

Eene moeder had twee kinderen gebaard, Nsamba, de oudste, Nkenge de jongste. Zij, de moeder was een stuk land aardnoten aan 't bewerken. Toen zij aan het hakken waren, zij, de moeder beval aan Nkenge, alzoo: He, moeder, ga mij water putten!

Nkenge, toen zij de kalebas genomen had, toen zij water schepte, maar toen zij de kruik overhelde, de kruik ging aan 't verdwijnen. Zij, Nkenge, alzoo: IA (1)! Waarom zie ik zoo? Water schep ik zoo, de kruik is aan 't duiken.

En de kruik verdween in 't water.

Zij, alzoo: He, moeder, een andermans kruik, die van moeder is verdwenen in 't water.

Als ik terugkeer bij moeder zonder iets, zal zij mij slaan. Wacht, ik ook, ik val in 't water, ik volg een andermans kruik van moeder.

Zij, 't meisje, toen zij in 't water viel, zij verdween; zij, zij kwam niet meer boven op den oever. En zij ging tot aan de bende van Ba Ngola (2), alzoo: he gij; mannen, wie heeft er mij de kruik gepakt.

Zij, de Ba Ngola, alzoo: Volg in de bende van de Ba Nzonzi (3), daar gaat een mensch, die heeft een kruik. En zij ging bij de bende van de Ba Nzonzi, alzoo: He, gij mannen, wie heeft er mij de kruik gepakt? Zij, de Nzonzi, alzoo: he, moeder, jonge vrouw, volg de bende van de Makaki (4), daar gaat een mensch met een kruik. Zij, toen zij ging bij de bende van Makaki, alzoo: Haast u, volg daar die bende van de Binkolo.

En zij ging. De Binkolo, alzoo: Volg tot in 't dorp, waar menschen zijn; daar is een jongeling, die de kruik genomen heeft. Toen zij daar ging, vroeg zij, alzoo; he, gij, jongelingen, wie heeft mijn kruik? Deze drie jongelingen, toen zij haar antwoordden, alzoo: Wacht hier. Wij zoeken den mensch, die uw kruik genomen heeft.

---

(1) Uitroeping.
(2) Soort van paling. Ba duidt het meervoud aan.
(3) Namen van visschen.
(4) Soorten van visschen.

En de drie jongelingen, zij zochten en zochten en vonden de kruik.

Maar Nti nene Kuvwemba, de oudste, zegde alzoo: Hier zijn wij alle drie; zeg onze namen, dan zullen we uwe kruik toonen?

Zij, Nkenge, aldus: Ik, ik ken u niet bij Uwe namen, hoe zou ik uwe namen zeggen?

Zij, dus: Zoo gij onze namen niet zegt, de kruik, die krijgt gij ook niet.

Nkenge zegde, alzoo: 't Is niets; ik, ik blijf hier; dien dag dat ik de kruik van moeder krijg, dan trek ik op.

Onder de drie jongelingen sprak er een (Nkalunkalu Kilomba, was zijn naam): Wel, 't is goed, slaap hier; ga morgen naar onze landen van aardnoten, ga ons onze aardnoten uitdoen. Nkenge, alzoo: Ik neem het aan. Hij Kinkalu-nkalu Kilomba, ging mee naar 't veld en toonde haar de aardnoten; hij kwam terug. Zij, Nkenge bleef daar, zij alleen.

Nti nene Kuvwemba, toen hij in een vogel veranderd was, kwam zitten op een boom, dicht bij 't aardnotenland, en hij zong in zijn lied, alzoo: Nkenge, hebt gij geene ooren? Een andermans vogel, Kinkalu-nkalu Kilomba. Maar als gij de rivier doorstapt, aan 't water kom er niet aan om te drinken.

Zij Nkenge, zij ook zong dien zang, en zij kwam tot aan 't water; zij dronk water, en 't lied was vergeten. Toen zij kwam, toen zij de aardnoten aanbood, alzoo: He, mannen neemt uwe aardnoten aan.

Zij, de mannen, alzoo: Zeg onze namen; dan eerst eten wij aardnoten. Zoo gij onze namen niet zegt, dan eten wij geen aardnoten. Dien dag dat gij onze namen zegt, dan zullen wij uwe kruik geven. Dien dag ook voeren wij u terug tot den vijver, waar wij u gevat hebben.

Zij, Nkenge, alzoo: Uwe namen, en ik weet ze niet, mannen, hoe zou ik ze zeggen?

En zij sliepen. 't Weder was klaar geworden. Zij, Nkenge ging dan naar de velden van aardnoten. Terwijl zij aan 't werken was, de vogel kwam weer af, alzoo: He, Nkenge, hebt gij geene ooren? En hij zong de namen in zijn lied.

Toen zij kwam tot aan 't water, alzoo: Vandaag drink ik geen water, omdat mijn lied verdwijnt, als ik water drink.

Toen kwam zij tot in 't dorp; zij, Nkenge was 't lied aan 't zingen. Zij, de jongelingen alzoo: Hoort nu Nkenge, wat lied komt zij zingen? De namen, wie heeft ze u gezegd? En zij kwam tot in 't dorp, zij bood de aardnoten aan, en ze gaf ze aan de jongelingen, alzoo: Wij, wij zullen aardnoten eten, als gij onze namen zegt. Zij, Nkenge, alzo: Gij, de oudste: Nti nene Kuvwemba. De volgende: Nzila nzadi, nzila Lemba. De jongste: Kinkalunkalu Kilomba. De jongelingen, dan: 't Is wel, beste. Wie heeft u onze namen gezegd. Zij, alzoo: Ik alleen, ik heb ze uitgedacht in mijn verstand.

Toen zij hare kruik deden te voorschijn komen, betaalde zij haar nog vadems stof en verkens en kiekens, alzoo: Nu vooruit, wij gaan u terugvoeren, daar waar uwe moeder is en uw vader. En zij kwamen, en zij brachten Nkenge terug op den hoop waar men 't veegsel werpt. En zij verdwenen?

Zij, de moeder, toen zij haar huis uitkeerde, riep hare dochter Nsamba, alzoo: He, moeder, raap 't veegsel op, werp het op den vuilnishoop.

Zij, Nsamba wilde niet; hare hardnekkigheid toonde zij.

De moeder, alzoo: Kom, he, beste moeder, ngudi mpasi. 1)

Zij, Nsamba, toen zij dat hoorde, zij nam 't veegsel op en zij wierp het weg. Toen zij 't veegsel wierp, zij, Nkenge sprak alzoo: Wo! Wie komt hier 't veegsel in mijn gezicht werpen.

Zij, Nsamba, alzoo: He, moeder!

De moeder, alzoo: Wat is er?

Zij, alzoo: Hoor; die hier spreekt op den vuilnishoop, de stem juist van Nkenge.

Zij, de moeder, alzoo: Men heeft u betooverd, kind. Kon mij niet vervolgen? Nkenge is zij al lang niet dood gegaan?

Zij, Nsamba dan: Kom gij alleen, kom en luister.

Zij, de moeder, zij kwam; toen zij hierop, 't kind sprak.

Zij, dus: Kom er uit, moeder; kom bij mij, uwe moeder.

Zij, alzoo: Ik, hoe kom ik er uit, moeder hebt gij alles vergeten?

Zij, de moeder, dus: 't Is wel, moeder, kom er uit. Ik heb alles vergeten.

Zij deed de trommels komen, om 't feest op te luisteren.

Omdat zij haar weduwestaat begonnen had, was heel haar aangezicht geworden, alzoo: Piu 2)

En zij werd weer gelijk zij was, en zij gaf haar kind eten. En de trommels weergalmden en weergalmden, omdat haar kind, dat verloren was, was teruggevonden.

De Muis.

In 't hol van eenen boom lag moeder Muis te slapen. Terwijl zij rustte en rustte, maakten de kleine mieren haar wakker, die doorgingen door 't hol. Zij spoedden zich en spoedden zich; zij gingen met haast en haast; zij droegen hunne zaken; zij gingen, zij kwamen terug; zij waren vol ijver en ijver, om hun huis te bouwen. Moeder Muis riep uit: He besten, he vriendinnen, waarom haast gij u zoo? Dat haasten, wat is 't?

De kleine mieren, zij bleven niet stilstaan. Maar in hun voorbijgaan sprak een kleine mier, 't opperhoofd van allen, alzoo: Wij zijn slechts bezorgd om ons eten, wij zijn bezorgd om ons huis. De vogels zullen onzen stam niet verdelgen. En gij, vreest gij den honger niet, vreest gij de slang niet?

Zij antwoordde, alzoo: Ik vrees niets; wij wandelen maar, wij eten, wij maken plezier.

Zoo sprak Moeder Muis.

Maar de kleine mieren gingen voorbij en gingen voorbij.

---

1) Ngudi mpassie — moeder van smarten. Doopnaam van de heidensche vrouwen. 't Is een overblijfsel van vroeger christendom.

De moeder noemde haar kind bij haar doopnaam, om haar te doen gehoorzamen.

2) Piu — zoo zwart en zwart

Met den eersten regen kwamen de vogels de kleine mieren vervolgen. Zij in hunne keuken waren gered.

In 't hol ook van Moeder Muis, kwam een slang uit.

Dat was hare dood, vermits zij geen huis had. Moeder Muis werd verslonden.

Was zij geen slang tegenkomen, misschien ware zij toch haren dood gestorven, ter oorzake van den honger.

De Palmboommuis en de Krabbe.

De Palmboommuis en de Krabbe hadden te zamen gebouwd. Dat, dat was niet goed, vermits zij niet voorzichtig waren.

Op zekeren dag zegde de Palmboommuis tot de Krabbe — De ouden hebben geleerd 's nachts alleenlijk te wandelen Maar ik wil niet, wij wandelen in den dag. Vooruit, ik zal mijn palmnoten gaan zoeken En zij gingen. Dicht bij hun dorp, was er een palmnotenrist rijp. De Palmboommuis had 't gezien, zij was er opgeklommen om de palmnoten te snijden De Krabbe kwam af, bleef staan onder den palmboom. Ga weg, vriendin, zoo deed ze opmerken, ga weg, misschien valt de palmnotenrist.

Stel u gerust, vriendin, zoo zegde de Krabbe; ik heb schelpen, ik kan niet sterven door dien palmnotenrist. Ik blijf hier van onder

In 't dorp juist was de vrouw van 't opperhoofd maniok aan 't stampen, terwijl zij haar liedje zong, alzoo maniok is hier, maar de kruiderijen waar zijn ze?

Haar man, toen hij dit hoorde, nam zijn geweer, ging uit, ging zijn muizen schieten

Toen hij aan den palmboom kwam, zag hij de Palmboommuis; hij legde zijn geweer aan. hij schoot.

De Palmboommuis at zijn poeder op, 1). De palmnotenrist, die afgesneden was, rolde naar beneden; zij de Krabbe werd vergruisd. Alle beiden stierven.

Waar zij hun dood gezocht hadden, daar vonden zij hem.

Deze voorbeelden mogen ons leeren dat wij niet alleen een beetje voorzichtig moeten zijn wanneer wij van domme negers minachtend spreken, maar zij zullen ook wel de overtuiging bijbrengen dat dit werk zeer geschikt is voor volksbibliotheken. Juist het gewone publiek zal deze naïve kunst waardeeren K.

(1) Werd getroffen.

Een en ander over Lafcadio Hearn, bewerkt uit het Engelsch door J. P. WESSELINK-VAN ROSSUM, H. Meulenhof, Amsterdam.

Lafcadio Hearn, zoo zegt ons de inleiding, was de eenige Europeaan die Japan volkomen gekend heeft en met heel zijn hart lief had.

Hij was doorgedrongen met zeldzame volharding en eerlijke liefde, in de levensopvatting en de levensphilosophie van dit verjongde volk.

Uit de werken van den voor een paar jaar gestorven schrijver worden ons hier eenige novellen en beschouwingen geschonken. De onbewimpelde voorliefde voor Buddhistische wijsbegeerte, en de sterk uitgesproken preferentie voor deze godsdienstige denkbeelden boven Christelijk bewustzijn maakt dit boek niet tot een werk voor iedereen; wie lezen en onderscheiden kan zal niet alleen de treffende novellen, de ontroerend mooie Japansche balladen, genieten maar ook met veel andere hoofdstukken zijn voordeel doen.

Men hoore eens:

»Ik heb het grootste deel van drie dagen doorgebracht op de nationale tentoonstelling, — een tijd ternauwernood voldoende om het algemeen karakter en het gewicht daarvan te beoordeelen. Het is hoofdzakelijk een nijverheids-tentoonstelling, maar toch is bijna alles verrukkelijk door de wondervolle toepassing van kunst op alle verscheidenheden van productie. Vreemde kooplieden en scherper opmerkers dan ik vinden er andere en somberder beteekenis in: de geweldigste bedreiging door het Oosten aan den Westerschen handel en nijverheid gedaan.

»Vergeleken bij Engeland" schreef een correspondent van de Times, »staat in elk opzicht een kwartstuiver gelijk met een stuiver daar..., Het verhaal van den Japanschen inval in Lancanshire is ouder dan die van Korea en China. Het is een overwinning van vrede geweest... een pijnlooze aderlating die krachtig is bewerkt.... De Kijoto-tentoonstelling is een bewijs van een verdere ontzaglijke ontwikkeling van industrieele onderneming. Een land waar de huur van een arbeiderswoning drie shilling per week is, terwijl alle andere huiselijke uitgaven naar evenredigheid zijn, moet — waar andere dingen gelijk staan — mededingers dooden wier uitgaven het viervoud der Japansche bedragen. De industrieele jiusjutsu belooft ongedachte uitkomsten. De toegangsprijs tot de tentoonstelling is ook een zaak van beteekenis. Slechts vijf sem Toch zal waarschijnlijk met dezen prijs een ontzaglijke som verkregen worden, zoo groot is de toevloed van bezoekers Een menigte landlieden komen dagelijks de stad binnen voor het meerendeel voetgangers, juist als voor een pelgrimstocht. En een pelgrimstocht is de reis werkelijk voor tienduizendtallen door de inwijdingsfeestelijkheid van de grootste der Shinshiu tempels. De eigenlijke kunstafdeeling vond ik veel minder dan die van de Tokijo-tentoonstelling van 1890. Fraaie dingen waren er ook gering in getal. Misschien een bewijs van de gretigheid waarmede het volk al zijn krachten en talenten aanwendt in die richtingen waar geld te maken is, want in die ruimere afdeelingen waar kunst met nijverheid is vereenigd, — zooals aardewerk, email, ingelegd goed borduurwerk, kon er nooit fraaier en kostbaarder werk vertoond zijn. Ja, waarlijk, de hooge waarde van zekere artikelen, die tentoongespreid waren, gaf een antwoord in den mond, aan een Japanschen vriend, die nadenkend opmerkte: Indien China Westersche industrieele methodes aanneemt, zal het in staat zijn op alle wereldmarkten lager dan wij aan te bieden.

»Misschien in goedkooper productie." antwoordde ik.

»Maar er is geen reden, waarom Japan geheel af zou hangen van goedkoopte der productie. Ik geloof, dat het met meer zekerheid zich kon verlaten op zijn meer-

derheid in kunst en goeden smaak. De kunsgenius van een volk kan een bizondere waarde bezitten, waartegen alle mededinging met goedkoopen arbeid vergeefsch is. Onder Westersche volken is Frankrijk een voorbeeld. Zijn welvaart is het niet daaraan verschuldigd, dat het in staat is voor lagen prijs te leveren aan zijn buren. Zijn goederen zijn de duurste van de wereld, het handelt in artikelen van weelde en schoonheid, maar deze worden in alle beschaafde landen verkocht, omdat ze de beste in hun soort zijn. Waarom zou Japan niet het Frankrijk worden van het verre Oosten?

Het zwakste deel van de tentoonstelling is dat, gewijd aan olieverfschildering — olieverfschildering op de Europeesche manier. Er bestaat geen reden, waarom de Japanners niet in staat zouden zijn wondervol in olieverf te teekenen door hun eigen bizondere methode van artistieke uitdrukking te volgen. Maar hun pogingen Westersche methoden te gebruiken, hebben alleen in studies, die een realistische behandeling vereischen, het middelmatige bereikt. Idealistisch werk in olieverf, volgens Westersche kunstwetten, is nog buiten hun bereik. Misschien zullen zij voor zichzelf nog een nieuwe poort naar het schoone ontdekken het kan zelfs zijn door olieverfschildering, door toepassing van de methode op de bizondere behoeften van den genius van het ras, maar er is nog geen teeken tot zulk een neiging.

Een doek dat een geheel naakte vrouw voorstelde, die zich zelf bekeek in een zeer grooten spiegel veroorzaakte een onaangenamen indruk. De Japansche pers had de wegneming van het stuk verzocht en gaf opmerkingen, die niet zeer vleiend waren voor de Westersche ideeën over kunst.

Toch was het doek van een Japanschen schilder, het was een kladschilderij, maar het was onbeschaamd geprijsd voor drie duizend dollars. Ik stond een poos bij de schilderij, om de uitwerking er van op het volk gade te slaan; — voor de grootste meerderheid landlieden. Zij staarden er naar, lachten spottend, uitten de een of andere minachtende opmerking en wendden zich af om de Kakemono te bezien, die werkelijk de aandacht veel meer waard waren, ofschoon aangeboden voor een prijs van tien tot vijftien yen. De opmerkingen liepen hoofdzakelijk over »vreemde" gedachten omtrent goeden smaak. De gestalte was geteekend met een Europeesch hoofd. Niemand scheen het ding te beschouwen voor werk van een Japanner. Had het doek een Japansche vrouw afgebeeld, dan twijfel ik niet of de menigte zou het bestaan er van niet hebben toegelaten. Nu was al deze minachting voor de schilderij juist"

Nee maar, dan moet je onze heeren hooren, die geld aan pornografie verdienen en zich ten onschendbaarheid met den naam van artist tooien!!! K.

Verhalen uit Rusland van Graaf Leo Tolstoï, vertaald door Victor de Meijere. fr. 3.50 De Seyn-Verhougstraete, Aalst.

Deze graaf Leo Tolstoï is de oude heer van 't jaar 1828. Als ik me niet vergis, beproeft die Rus door 'n nieuw uitgedachten godsdienst de wereld in orde te brengen. 't Valt me daarom moeilijk de bewering aan te nemen in 't *Woord vooraf*, dat die man een der schoonste karakters van onzen tijd" is, — en moeilijker nog, de aanhaling te gelooven, in datzelfde *Woord vooraf*, dat Tolstoï „de eer, het genie en het hart der menschheid is". Ik stel me hem voor als een Van Eeden.

Maar zulke lui kunnen toch mooie dingen zeggen, want 't zijn knappe koppen, en er schijnen wel edele neigingen in hen te leven.

't Kan best zijn dat de schrijver, toen hij de hier aangekondigde verhalen opschreef, beginselen onder de menschen wilde brengen, die niet door Christus op aarde gebracht, of zelfs door den goddelijken Leeraar afgekeurd zijn, - maar ik weet niet, of die bedoeling, zóo uitgesproken gelijk hier, wel eenig lezer kwaad zou doen. Geen eigenaardige stellingen worden zoo bijzonder naar voren geduwd of aanlokkelijk voorgesteld.

Iemand die 't goede niet voorheeft, en in z'n schriften 'n karakteristiek wijsgeerig systeem opzet, of misbruik maakt van 'n zeer bijzondere kennis der menschenziel, zou gevaarlijk zijn. Maar ik voor mij heb in dit boek geen buitengewone diepzinnigheid noch buitengewone scherpte van psychologischen blik kunnen waarnemen.

Er is wel veel moois in de verhalen.

De Rus van 't grimmige Noorden blijkt gevoel te hebben voor de betoovering van 'n schoone natuur, vormt zich heldere oordeelen, heeft zeker veel gezien en bijgewoond, keek en luisterde goed, schijnt inderdaad belang te stellen in z'n russische menschen, — en als gevolg van dit alles plus 'n groote werkkracht die hij ongetwijfeld ontwikkeld heeft, komt er veel uit den knappen kop op 't papier, in 'n verhaaltrant die van 't beste soort is, zoowel in wat er sprookjesgewijze is neergeschreven als in de echte verhalen. Ik dacht aan Homerus' manier van zeggen, aan Xenophon, als die vertelt, aan de verhalen der H. Schrift, aan sommige stukken van ons Nederlandsch in de Middeleeuwen. Zóo verhalen, zonder vage of nuttelooze woorden, met precieze termen, en zonder kunstenmakerij, is een van de voorwaarden die vervuld moeten zijn, wil 'n boek voor alle komende tijden z'n waarde behouden.

Meermaals dacht ik aan ongezond-fransch gevoel tegenover gezond-russisch gevoel, als ik me de uitspraak van 'n Fransman herinnerde: „Il donne peu de soin à son style, qui manque d'art."

't Bovenstaande heb ik van deze verhalen gezegd

in de veronderstelling dat de vertaling aan 't oorspronkelijke beantwoordt. Op zich zelf beschouwd lijkt me de vertaling neelemaal niet van de eerste de beste. Blijkbaar heeft de Belg de waarde van z'n woorden gekend en gevoeld. De taal is Nederlandsch, zoo, gelijk-naar ik meen — veel Belgen tegenwoordig willen, Nederlandsch, zonder evenwel van *alle* eigenaardighedenvan 't Vlaamsch afstand te doen.

M. S. VROMANS.

De Zegepraal van het Leven. Naar het Duitsch van WILHELM BÖLSCHE door W. Buekers Amsterdam, Dalmeyer.

Men wordt er beu van. In weerwil van het Bölschisch talent, kan ik niet instemmen in den eenstemmigen lof over de uitgaven van Kosmos, Vereeniging van Natuurvrienden. Of moet er één stemmig gelezen worden in den zin van: hier hoort gij de zaken slechts van één kant, den ongeloovigen, en de rest ignoreeren wij en negeeren wij?. Bölsche is waarlijk een zeer gevaarlijk man, gevaarlijk, niet slechts voor het geloof in één God, schepper van hemel en aarde, maar en vooral ook voor wie prijs stelt op echte, wetenschappelijke vorming.

Neen, zulk geschrijf beveel ik niemand aan.

Voor den man, die wetenschappelijk en wijsgeerig niet goed „onderlegd" is, wordt het de rechte weg naar een krankzinnigen „Anstalt".

Wie van Bölsche, van zijn methode en van zijn schrijftrant meer wil weten, leze o. a. de Maasbode van Zondag 12 April, eerste blad.

P. F. H. v. HOOFF S. J.

A. PONTHAUD **La lutte éternelle.** Vic en Amat Uitgevers, Parijs.

Een mooi boek vol mooie Roomsche figuren, heilige helden uit onzen tijd!

Dit boek laat zich niet ontleden, wel aanbevelen.

Het moet gelezen worden door godsdienstige lui, om te worden versterkt, door minder godsdienstige om het weer te worden.

De schrijfster weet aangenaam te vertellen en heeft eene ontzaglijke hoeveelheid bijzonderheden ter beschikking gehad, die tot ernstige gedachten stemmen en ons aansporen tot de „lutte éternelle", den ouden strijd tegen duivel, wereld en vleesch.

Een Roomsch boek, mooi en goed.

UTRECHT, Aug. 1908. TAILLEFER.

Ons Heerlijk Vaderland. (Tekst van DR. H. BLINK.) Het Hart van Nederland. Wandelingen door Oud- en Nieuw Nederland. Amst. 1908.

Onder dezen nieuwen titel geeft de firma Van Holkema en Warendorf ons een prachtband, welks inhoud echter niet verschilt van het eerste deel van Dr. Blink's vroeger verschenen werk: „Van Eems tot Schelde". Dat dus degenen, die dit laatste bezitten, zich door de uiterlijke, overigens fraaie en aanlokkende vernieuwing niet laten verleiden tot nieuwe kosten. Het complete werk „Van Eems tot Schelde" werd indertijd in Boekenschouw uitvoerig besproken en wij meenen daarom den belangstellenden lezer daarheen te mogen verwijzen.

M. VAN STEEN S. J.

Wetenschappelijke Recensies uit Tijdschriften.

Beysens, J. Th.: Théodicée of natuurlijke Godsleer. Eerste deel: Gods bestaan, Theorieën, Godsbewijzen. Amsterdam, Van Langenhuysen.
Ook dit tractaat draagt evenals de vroeger verschenen wijsgeerige werken van prof. Beysens, een duidelijk uitgesproken neo-scholastiek karakter.
Dit eerste deel der natuurlijke Godsleer handelt over het Godsbestaan.
Allereerst komen de verschillende stelsels, die de kenbaarheid van het Godsbestaan loochenen. o.a. het agnosticisme, het monisme, het pantheïsme en het atheïsme; dan volgen die, welke het Godsbestaan wel aannemen, maar de kennis daarvan doen berusten op een zuiver subjectieve zekerheid, op een geloofsakt, op onmiddellijke aanschouwing of op eene bewijsvoering a priori.
Eene critische beschouwing van al deze stelsels voert den schrijver tot het besluit, dat alleen de bewijzen a posteriori inderdaad bewijskracht bezitten.
Daarna gaat hij over tot eene diepzinnige behandeling der vier metaphysieke bewijzen van den heiligen Thomas. Na deze volgt nog het bewijs uit de wereldorde, iets over de eutropie-wet, enz.
Het werk van prof. Beysens vormt een volledig en solied geheel, en is aangelegd op de behoeften van onzen tijd.
Revue Néo-Scol.

Pecsi, Dr. G.: Cursus brevis Philosophiae. Vol. I: Logica, Metaphysica. Vol. II: Cosmologica, Psychologica. — Esztergom (Hungaria), 1906, 1907.
Een handboek, dat wegens de bezorgdheid waarvan het getuigt, om in voortdurend en nauw contact te blijven met de nieuwere vindingen en theorieën der positieve wetenschappen, verdient te worden gememoreerd.
Origineel zijn de oplossingen, welke de schrijver aan sommige vraagstukken, vooral der Cosmologie, heeft gegeven.
Ook is Pecsi van oordeel, dat alleen de néo-scholastiek vermag te voorzien in de behoefte aan eene soliede wijsgeerige vorming, welke zich bij studenten van Universiteit en Seminarie doet gevoelen. Revue Néo-Scol.

Habrich, L.: Leven en Ziel, twee voordrachten vertaald uit het duitsch door G. Siméons. — Brugge, Van de Vijvere, 1907. Prijs: fr. 0,65.
De conferenties gehouden in Aug. 1905 aan de Univer-

siteit van Salzburg, geven eene goed gedocumenteerde uiteenzetting van de fondamenteele stellingen der néo-scholastieke zielkunde Revue Néo-Scol.

Prat, F.: La théologie de saint Paul Ire Partie Een vol. van II—604 blz. (Bibliothèque de théologie historique). — Paris, Beauchesne, 1908. Prijs : 6 francs.
Weer een mooi boek in deze voortreffelijke reeks, die de Fransche katholieke wetenschap eer aandoet.
Voor den beoefenaar van de geschiedenis der wijsbegeerte een belangrijk werk Dit eerste deel verklaart de leer der brieven van Paulus naar tijdsorde Het tweede deel zal ze naar systematische volgorde behandelen
Revue Néo-Scol.

Saintyves, P.: Le miracle et la critique scientifique. Een vol. van V—96 blz. (Bibliothèque de critique religieuse). — Paris, Nourry, 1907.
Dit boek geeit eene herhaling van reeds meermalen uitgesproken moeilijkheden tegen de mogelijkheid der vaststelling van het wonder.
Vooral wordt er volop afgegeven op de radicale tegenstelling tusschen den modernen tijdgeest en de scholastiek. Zulke kwestie's verdienden met wat minder lichtzinnigheid te worden behandeld. Revue Néo-Scol.

Piat, Clodius: Platon. (Collection »Les Grands Philosophes", dirigée par M. Piat) — Paris, Félix Alcan, 1906. Prijs: fr. 7 50.
Dit werk van Piat over Plato is tot stand gekomen onder voorlichting van de hoofdwerken welke over dezen wijsgeer der oudheid zijn verschenen en is de vrucht van een met taai geduld beoefende vergelijkende studie der texten zelf.
Terwijl de proeven van verklaring van Plato's wijsbegeerte, zooals deze in de laatste jaren zijn in 't licht gegeven òf wel al te beknopt moeten worden genoemd, òf wel zich beperken tot het aangeven der leer van iedere dialoog afzonderlijk, vinden we hier de velerlei geschriften van Plato tot een vast en samenhangend stelsel vereenigd. Revue Néo Scol.

Rogues de Fursac, J.: Un mouvement mystique contemporain. (Le réveil religieux du pays de Galles [1904—1905]). Een vol. in —16 de la Bibliothèque de philosophie contemporaine. — Paris, Alcan, 1907.
Een oppervlakkige en vaak onbeholpen studie over deze groote »godsdienstige" beweging, die in enkele weken een aanhang won van meer dan 100,000 leden.
Revue Néo-Scol.

Brasseur, Auguste: La psychologie de la force. — Paris, F. Alcan, 1907 ; 230 blz.
Dit boek, dat niet beantwoordt aan zijn titel, is een soort van pleidooi, gehouden door een positivist voor zijn collega's, ten einde hen te overreden, dat het nergens toe dient, het begrip of ook maar het woord »kracht" nog langer in de positieve" wetenschap te doen gelden. Hij dringt er op aan, het te vervangen door het begrip »immanente beweging".
Dit werk zal slechts gelezen worden door de aanhangers der positivistische school, voor wie het dan ook werkelijk bestemd schijnt. Revue Néo-Scol.

Medicus, Fritz: J. G Fichte: dreizehn Vorlesungen. Een vol. in 8o van VII—296 blz. — Berlin Reuther und Reichard, 1905.
Eene studie over de grondstellingen der wijsbegeerte van Fichte, in verband met het karakter en zelfs met het leven van zijn persoon.
De kern van Fichte's over velerlei gebied zich uitstrekkende studiën, is zijne welbekende *Wissenschaftslehre.* Wij twijfelen of de leer van Fichte ooit klaarder is uiteengezet of kan uiteengezet worden, als hier is geschied.
Revue Néo-Scol.

Aicher, Dr. Severin: Kants Begriff der Erkenntnis verglichen mit dem des Aristoteles Een vol. in 8o van XII—137 blz. — Berlin, 1907, Prijs: 4,50 Mk.
Dit werk van Dr. Aicher heeft een tweeden prijs behaald bij het concours, uitgeschreven door de Kantgesellschaft van Halle.
Behoudens enkele te maken opmerkingen kunnen we zeggen dat de schrijver een gedegen, leerzaam, methodisch en over het algemeen exact werk heeft geleverd. Wie het leest, doet er beslist voordeel mee.

Wasmann, Erich S. J.: Die moderne Biologie und die Entwicklung-theorie. — Freiburg, Herder, 1906.
Wasmann, Erich S J.: Der Kampf um das Entwicklungsproblem in Berlin. — Freiburg, Herder, 1907.
Het hooge belang dezer twee boekdeelen is gelegen in de actualiteit der daarin behandelde kwestie en in de vrij uitgesproken en nieuwe stelling, welke de schrijver in dit vraagstuk inneemt.
Die moderne Biologie vormt een handboek van cellulaire biologie, zoo geschreven dat het ook door leeken in het vak zonder groote inspanning kan worden gevolgd. Het geeft alles wat door de jongste onderzoekingen op dit gebied, is aan het licht gebracht. Ook vindt men erin eene behandeling van het evolutionisme, voorafgegaan en toegelicht door schrijvers beroemd geworden, persoonlijke studieën over de mieren en hare gasten.
Der Kampf um das Entwicklungsproblem in Berlin geeft den korten inhoud weer van zijne drie voordrachten over laatsgenoemd onderwerp te Berlijn gehouden.
Revue Néo-Scol.

Spranger, Eduard: Die Grundlagen der Geschichtswissenschaft. Eine erkenntnistheoretisch-psychologische Untersuchung Een vol. van XI—146 blz. — Berlin, Beuther und Reichard, 1905. Mk. 3.
Eene studie der critisch-psychologische vraagstukken in hunne toepassing op de historie.
Vele gegronde en puntige opmerkingen weet de schrijver daarbij te maken
Bovendien bood deze studie hem de gelegenheid, de voornaamste stelsels van geschiedkundige studie der wijsbegeerte in deze laatste jaren, aan een onderzoek te onderwerpen. Onder dit opzicht is zijn werk zeer volledig. Revue Néo-Scol.

Woodbridge, Riley J. American philosophy. The early schools. Een vol. in 8o van X—595 blz. — New-York, Dodd Mead and Cy, 1907. Prijs: sh. 3,50.
Een origineele op zeldzame boeken en tal van onuitgegeven handschriften, gegronde studie over de voornaamste geestesstroomingen, welke van Europa zijn overgegaan naar Amerika en daar gedurende de eerste twee eeuwen van de geschiedenis van dit land zich hebben ontwikkeld. Opvallend is het, hoe nauw deze ontwikkeling samenhangt met die der oude wereld, ja grootendeels blijken de daar verkondigde denkbeelden een zuivere echo te zijn van die welke omstreeks denzelfden tijd ook hier werden aangehangen en verdedigd. Revue Néo Scol.

Solena y Gonzalez Camino, Marcial: La verdad trascendental segim la Filosofia Escolastica. Santander, 1907 ; 139 blz.
Eene doctorale dissertatie, waarin eene systematische uiteenzetting wordt gegeven van de leer der oude scholastieken betreffende het bestaan, het wezen en de eigenschappen der transcendentale of ontologische waarheid Zij is met zorg bewerkt en verdient ten volle de onderscheiding, welke de jury haar heeft toegedacht.
Revue Néo-Scol.

Aguilar Jimenez, Juan: La crisis de la Constitución

del Derecho de propiedad en la sociedad contemporanea. — Madrid. 1907; 54 blz 1 peseta
Eene inaugurale rede, gehouden bij den aanvang van het schooljaar 1907—1908, aan het Seminarie van Madrid en handelend over de hedendaagsche crisis, welke de leer van het eigendomsrecht doormaakt.
Het socialistisch en economisch-individualistisch stelsel worden afgewezen en een systeem bepleit, waarbij de particuliere eigendom blijft voortbestaan in een vrij-collectieve organisatie. Revue Néo-Scol.

Izquierdo, Alberto Gómez: Nuevas direcciones de la Logica. — Madrid, Libreria de Victoriano Suarez. Prijs: 3.50 pts ; 271 blz
De schrijver van deze *Nieuwe richtingen der Logica*, is professor in genoemd vak aan de universiteit van Grenada en een der meest werkzame en knappe vertegenwoordigers van de néo scholastieke wijsbegeerte in Spanje. Men vindt daarin eene objectieve uiteenzetting en onpartijdige beoordeeling van de voornaamste stelsels der denkleer, welke vooral in de laatste eeuwen zijn opgezet en verdedigd.
Ook wijst de schrijver op eenige der wijzigingen, welke de nieuwere Scholastieken in de traditioneele Logica hebben aangebracht ten einde haar te houden op de hoogte van haren tijd Revue Néo Scol.

Gernelli, A.: Del valore dell'esperimento in psicologia, 64 blz. — Milan, La Scuola cattolica.
Een propaganda-geschriftje, dat eene reactie bedoelt te zijn tegen het vooroordeel van vele katholieke wijsgeeren betreffende de experimenteele zielkunde
Twee punten worden er hoofdzakelijk in behandeld: aan den eenen kant de grens- en waardebepaling van zoodanige proeven en aan den anderen kant poogt de schrijver enkele misvattingen uit den weg te ruimen, waardoor spiritualistische wijsgeeren afkeerig, zouden kunnen worden gestemd van experimenteele psychologie.
Revue Néo-Scol

TIJDSCHRIFTEN.

Nederlandsche Katholieke Stemmen, Maart 1908.
Allocutio SS. D^ni^ Pii PP. X habita in Consistorio diei 16 Decembris 1907. — E S. Congr. indulgentiarum. Sacerdotibus »Adoratoribus" privilegium conceditur benedicendi coronas »Crucigerorum" — E S. Rituum Congregatione. Incensatio in expositione SS. Sacramenti. »Over Orgelspel in den Advent, Vasten en Zielediensten" door J. A. S. van Schaik. — De Volksuitgave van »de Heilige Evangeliën en de Handelingen der Apostelen" door F. Ter Haar, C.ss. R. — Geen oratio de Venerabili in Festis Instrumentorum Passionis — Festum »Apparationis B. M. V. Imm." ad universam Ecclesiam extenditur — De Orationibus in Missa pro pluribus Defunctis certo designatis. — Nieuwe Uitgaven.
—— April.
E S. Congr. Concilii. Romana et Aliarum. Dubiorum circa Decretum de Sponsalibus et Matrimonio. (Met toelichting van Dr. B C. M. Schaepman). — E S. Rituum Congregatione. Declaratio decretorum de luce electrica — E S. Congr. Indulgentiarum. Indulgentia Superpelliceum induentibus — De Sterfdag Onzes Heeren Jesus Christus, door L. ten Bokum, S J. — Christus' Verrijzenis voor de hedendaagsche Kritiek, door Dr. Th. H. van Oppenraaij. — De Sponsalibus juxta Decretum »Ne temere", door L. Wouters, C.ss.R. — Een bisschoppelijk verbod van slechte boeken voor Regulieren, door L. V. — Nieuwe Uitgaven.
—— Mei.
E S. Congr. Concilii. Romana et Aliarum. Dubiorum circa Decretum de Sponsalibus et Matrimonio. — E S. Congr. Indulgentiarum. De instiduendo Triduo ad promovendam Communionem frequentem. — E S. Rituum Congregatione. Verklaring omtrent den aflaat der Juni-maand. — De Priester en de Gevaren des Geloofs, door J. L. Jansen, C.ss.R. — De assistentia valide et licite matrimonio praestita juxta Decretum »Ne temere", door L. Wouters, C.ss.R. — Parochus sponsae, door A. C. M. S. — Het wetenschappelijk internationaal instituut. — Jubilé-aflaat te Lourdes. — Nieuwe Uitgaven.
—— Juli.
E S. Rituum Congregatione. Decretum de Editione typica Vaticana »Gradualis Romani" — E S. Congr. Indicis. Werken op den »Index librorum prohibitorum" geplaatst. — Kardinaal Newman en de Modernisten, door Dr. H. Ahaus. — De strijdvraag over de Agapen, door L. Hagen, C.ss.R. — De matrimonio contracto coram ministro delegato, juxta decretum »Ne temere", door L. Wouters, C ss.R. — Nieuwe Uitgaven.
De Katholiek, Jan. 1908.
»Van kerkbouwstijlen en eischen van onzen tijd", door J. J. Graaf. — »Maria Beatrice van Modena, koningin van Engeland", door M. S. — »Friesche Letterkunde", door W. P. de Vries. — Sociologisch Overzicht. — Nieuwe uitgaven
—— April 1908.
»Twee grondbeginselen van het modernisme", door J. M. L. Keuller — »Het ontstaan van de Roomsch Katholieke missie in Nederlandsch-Indië", door Dr. A. Hensen — »Goede Vrijdag", door L. R. — »Letterkundige Kroniek", door M. Poelhekke
Studiën, Deel LXIX, Aflevering 2.
Waar begint de dag, door F. de Bruijn — Een systeem, waar de feiten niet in passen, door H. Bolsius — Honderd jaar stoomvaart, door C. Wessels. — Wrijvingen tusschen Oostenrijk en Hongarije. — De Ausgleich. III, door K. J. Derks. — Het voorspel der Katholieke Hervorming in Italië, door J. Daniels. — Modernistische Wijsbegeerte en Godsdienst. II Naar aanleiding van de Encycliek *Pascendi dominici gregis*, door J. F. de Groot. — De »Pavo". Eene satyre op het eerste Concilie van Lion, door W. Mulder. — Uit de pers.
—— Deel LXIX, Aflevering 3.
De ontwikkeling der stelkunde, door F. Sträter. — Het klimaat van Siberië, door M. van Steen. — »Sober en kristalhelder betoog", door H. Bolsius. — Veertien dagen in het land der Pharao's. III, door H. Wilbers. — Canisiana VI, door L. van Miert. — Uit de pers.
—— Deel LXIX, Aflevering 4.
Het Ombilin-kolenveld, door F. de Bruijn. — Een roman over Katholieke sociale actie, door R. de Grave. — De ontwikkeling der Stelkunde II, door F. Sträter. — »Sober en kristalhelder betoog", door H. Bolsius. — Het R. K. Kiesrechtrapport, door Ch. Raaijmakers. — Uit de pers.
— Deel LXIX, Aflevering 5.
Schetsen uit Syrië, door H. Wilbers. — »Nieuwe moraal" in Frankrijk, door F. Tummers. — »Sober en kristalhelder betoog", door H. Bolsius. — Het Ombilin-kolenveld II, door F. de Bruijn. — Twee vragen over Papias, door L. ten Bokum. — Uit de pers.
—— Deel LXX, Aflevering 1.
Een nieuwe »Godsleer", door G. J. J. Louwerens. — Alfred de Musset, door J. v. d. Bossche. — Jan Kalf en zijn treurig artikel. door A. Gielen. — Papyrus- en Bijbelstudiën, door F. Berghegge. — Het algemeen zekerheidsvraagstuk; door Th. Hermers. — Uit de pers. — Mededeelingen.
—— Deel LXX, Aflevering 2.
De strijd tegen de Katharen tot de invoering der pause-

lijke Inquisitie I, door C. de Wilde, S. J. — Het »Mensch"-worden naar lijf en leden, door H. Bolsius. — De »Defensor Pacis", door W. Mulder. — Een romanschrijver over romans, door R. de Grave. — De Noord-oostelijke doorvaart en de ontdekkingsgeschiedenis van Siberië's Noordkust I, door M. van Steen. — Uit de pers. — Mededeelingen.

Van Onzen Tijd. Achtste jaargang, Nummer V.
Le sacerdoce des Vierges Consacrées, door Dom Augustin Bouré. O. S. B. — Bruidje, door Marie Koenen. — Een Nederlandsch handboek der Kerkgeschiedenis, door J. P. Kirsch. — Dante's »Paradiso", door Fr. Christinus Kops, O. F. M. — Christelijke Kunst, door Jan Kalf. — Boekbespreking, door Th. Kwakman.

—— Achtste jaargang, Nummer VI.
Renouveau, door A. Steenhoff-Smulders. — Christelijke kunst en Rubens, door Huib Luns — Vondels bekering door Dr. Gerard Brom, door Dr. H. W. E. Moller. — Voor mijne moeder, door Annie Salomons.

—— Achtste jaargang, Nummer VII.
Een Kritiek op Professor Dr. G. Heymans Kennistheorie, door Fr. Alb. Doodkorte, O. P — Christelijke kunst en Rubens (met vier platen), door Huib Luns — Meditatie, door Anna Aghina. — Dante's »Paradiso" (met twee kaarten), door Fr. Christinus Kops, O. F. M.

—— Achtste jaargang, Nummer VIII.
Een Kritiek op Professor Dr. G. Heymans Kennistheorie, door Fr. Alb. Doodkorte, O. P. — Opstanding, door Marie Koenen. — Kerkelijke Kunstzorg, door Jan Kalf. — De Wraak, door Constant Eeckels. — Christelijke Kunst, door J. W. H. Berden — Naschrift, door R. Bouman S. J. en Dr. J van Vessem S J. — Tot slot, door Jan Kalf. — Boekbespreking. door Dom Louis Baillet O. S. B

—— Achtste jaargang, Nummer IX.
Geestdrift, Boomen, Zomeravond en Zondag, door Anna Aghina. — De Wraak, door Constant Eeckels

Onze Kunst, Februari 1908.
»Adriaen Brouwer en de ontwikkeling zijner kunst", door F. Schmidt-Degener. — »Anton Mauve en zijn tijd", slot, door W. Steenhoff. — »De tegenwoordige drukletter", slot, door S. H. de Roos. — Kunstberichten. — Boeken en Tijdschriften.

—— April 1908.
»Adriaen Brouwer en de ontwikkeling zijner kunst", slot door F. Schmidt-Degener. — »Matthijs Maris", door G. H. Marius — »Een onbekende Jordaens", door Dr. A. Bredius. — Kunstberichten. — Boeken en Tijdschriften.

—— Mei 1908.
»Dirick Jacobsz Vellert, schilder van Antwerpen", door Mr. N Beets. — »Huldeblijk aan dr. A Kuyper", door R. W. P. de Vries Jr. — Kunstberichten. — Boeken en Tijdschriften.

—— Juli 1908.
»Eene schilderij in tempora toegeschreven aan Hugo van der Goes", door Jos. Destrée. — »Kunst van Heden", door Jul. Schmalzigaug. — »K. P. C. de Bazel", II door C. W. Nijhoff. — »Elberfelder Batiks", slot, door J. A. Loubèr Jr. — Kunstberichten. — Boeken en Tijdschriften.

De XXe Eeuw, Januari 1908.
»Versje", door Jac. van Looy. — »Moewe jaren", door Dr. A. Alletrino. — »Het ivoren Aapje", vervolg, door H. Teirlinck — »Uitkomst", door H Heijermans. — »Gedichten", door H. Boeken, — »Het Lied van Phaoon", door K. Van de Woestijne. — »De nieuwe tooneelspelen van Marcellus Emants en Herman Heijermans", door F. Mijnssen. — »Kleine Prozastukken", door P. H. Ritter Jr »Sinterklaas", door H. Bouma

—— Maart 1908.
»Gedichten", door Th van Ameide. — »De heilige tocht", door Ary Prins. — »Moewe Jaren", door Dr. A. Aletrino. »Gedichten", door S. Bonn. — »Het ivoren Aapje", door H. Teirlinck, — »De Scheiding van Kerk en Staat in Frankrijk", door Jhr. van Vierssen Trip. — Staatkundige Kroniek.

—— April 1908.
»Vreemde Jacht", door H. Heijermans. — »Het ivoren Aapje", door H. Teirlinck. — »De heilige Tocht", door Ary Prins — »De Louteringsberg", door Dr. Boeken. — »Moewe Jaren", door Dr. R. Aletrino. — »Gedichten", door P. P. Boutens. — »Nederlandsche Letterkunde van den tegenwoordigen tijd", door L van Deyssel. — »Buitenlandsch Staatkundig Overzicht", door Chr. Nuys.

—— Juni 1908.
»De Verrassing", door P. V. Bruinsma. — »De Scheiding van Kerk en Staat", III, door G. W. van Vierssen Trip — Moewe Jaren", door Dr. A. Aletrino. — »Het Ivoren Aapje", door H. Teirlinck. — »De Dood van Karel Otto III", door Dr. P. H. van Moerkerken Jr. — »Ware-nar", door L. van Deyssel. — »De Louteringsberg", door Dr. H. Boeken. — »Buitenlandsch Staatkundig Overzicht", door Chr. Nuys

De Nieuwe Gids, Jan. 1908
»De Krisis in den Godsdienst", door G. J. P. Bolland. »Ode aan Sapho", door P. C. Boutens. — »Reisplezier", door M. Emants — »Brieven aan een onbekende", door H. Boeken — »Nieuwe wegen in de Kunst", door H. de Boer. — »Verzen", door Willem Kloos. — »Aanteekeningen over volkskracht", L. Simons. — »Het grijze land", door J. R v. Stuwe — »Literaire Kroniek", door Willem Kloos.

—— Maart 1908.
»Beweging, verschijnsel en leven in de natuur", door G. Bolland. — »Spreuken", door G. Bolland. — »Blijmoedig »leven", door M. van Campen. — »Pathologieën", door J J. de Haan. — »Schilderkunst", door Plasschaert. — »Verzen", door Edw Koster. — »Parijsche Indrukken", door R van Genderen Stort. — »Oude Booten", door J. R van Stuwe. — »God en Geest", door M. Kloos. — »Het absolute Idealisme in onze dagen", door Ester v. Nunes. — »Literaire Kroniek", door W. Kloos.

—— April 1908.
»Spreuken", door G. Bolland. — »Over de natuur", door G. Bolland. — »De Letterkunde en de School", door J. B Schepers — »Sentimenteele Geschiedenissen", door J. Steynen — »Mijnheer Serjanszoon en de Dood van Ieperen", door H. Teirlinck. — »Het Hamlet-probleem", door H. de Boer. — »Iets over nevrose in de Letteren". door J. de Meester. — »David", door J. R. van Stuwe. »Verzen", door W. Kloos. — »De Schoone Kunst", door Fr. Mijnssen. — »Literaire Kroniek", door W. Kloos

—— Juni 1908.
»De Ahasverieden", door Alfr. Verreyn. — »Een Sprookje", door Fr Ehrens. — »E. F. Potgieter", door Kloos — »Warenar's Eerherstel", door H de Boer. — »Aanteekeningen over Volkskracht", door L Simons — »Het tooneelspel John Gabriël Borkman", door R van Genderen-Stort — »De oude Godsdienst in Griekenland" door C. W. Volgraff. — »Uit Brugge", door J. Schürmann — Slaap, Droom en Dood", door J. Reyneke van Stuwe. — »De Watermeulen van Deurne", door Karel van den Oever. — »Schilderkunst", door Plasschaert. — »Gedichten", door Giza Ritschl. — »Literaire kroniek", door W. Kloos.

Onze Eeuw, Januari 1908
»Fin de siècle", door S Muller Jzn. — »Uit het leven van Aristophanes", door Prof J. van Leeuwen. — »Levensillusie", door Th. van Merwede. — »Over de Noorsche berg-vlakte", door D. Logeman Van der Willigen. — »Het tekort der Rijksverzekeringsbank", door Jhr. H. Smissaert.

—— Maart 1908.
»Ida Westerman", door Ger. van Eckeren. — »Crisis-bespiegeling", door Mr. Plemp van Duiveland. — »De

beteekenis van de tweede Vredesconferentie", door Jhr. J. den Beer Poortugael. — »Ellen Key", door Prof. B. van der Wijck. — »Bestrijding van woeker in Indië", door Mr. J. C. Kielstra. — »Verzen", door Edw. Koster. — Onze Leestafel.

—— April 1908.

»Ida Westerman", door Gerard van Eckeren. — »De beteekenis van de tweede Vredesconferentie", door Jhr. J. den Beer Poortugael. — »Ellen Key', door Jhr. B. H. van der Wijck. — »Bestrijding van woeker in Indië", door Mr. J. Kielstra. — Ralph Waldo Emerson", door E Baumann — Onze Leestafel.

—— Juni 1908.

»Ida Westerman", door Ger. van Eeckeren. — »Taine en de »Origines de la France contemporaine", door Dr N. Japikse. — »Haldane's Hervormingen", door G Polvliet. — »De Separatisten van Wieuwerd", door J. H. Riemersma — »Winternevel", door U. E V. — Onze Leestafel.

De Gids, Januari 1908.

»Een huis vol menschen", door C en M. Scharten-Antink. — »De Ruyter's Journaal tijdens de expeditie naar Denemarken", door S. P. d'Honoré Naber. — »Hedendaagsche Engelsche dichters", door Edw. B Koster. — »De Luchtvaart in 1907", door H. Vreedenberg. — »Dolorosa", door H. Lapidoth-Swart. — »De Hamlet-voordracht van Ed. Verkade", door J N. van Hall. — »Aanteekeningen en opmerkingen uit de brieven van Guy de Maupassant", door v. H. — »Muzikaal overzicht". door H. Viotta. — »De Rijksaankoop van schilderijen uit de kollectie-Six". door Dr. Jan Veth.

—— Maart 1908.

»Een huis vol menschen", door C en M. Scharten-Antinck. »Verzen", door H Lapidoth-Swarth. — »Russische indrukken", door Dr. N van Wijck — »Antieke opschriften", door Dr. J. Vürtheim. — »Dramatisch Overzicht", door Mr. J. van Hall. — »De nieuwe vertaling van Dante". — »Muzikaal Overzicht", door H. Viotta. — »Bedreigde Schoonheid", door J. Veth — Parlementaire Kroniek. — Buitenlandsch Overzicht.

—— April 1908.

»Een huis vol menschen" door C en M. Scharten-Antink. — »Het Oostersche Westen", door Mr. J. C. de Marez-Oyens. — »Kalffs Nederlandsche Letterkunde", 2e deel, door Dr J. Aleida Nijland. — »De meisjesjaren van Mevrouw de Charrière", door W. H de Beaufort. — »Ander Amerika", door R. P. Tutein Nolthenius. — »De nieuwe bundel van Verhaeren", door Joh. de Meester. — »Overzicht der Ned. Letteren", door Carel Scharten. — »Dramatisch Overzicht", door J. van Hall — »Zedelijkheid en zindelijkheid", door J. d. M. — Parlementaire Kroniek. — Buitenlandsch politiek Overzicht.

Dietsche Warande en Belfort, Aflevering 3.

Eenige Gedachten uit de christelijke Staatsleer bij de Congo-naasting, door F. Drijvers, Pr. — Kind, door Godf. Hermans. — Katholieke Tendenzkunst, door C. W. van Berkel. — Verzen - Het Wrak, door Constant Eeckels. — De Brieven van Koningin Victoria, door J. Feskens. — Heimwee, door Fr D. — Paardengedachten, door Jos. de Cock. — Kunstkroniek, door A. W. Sanders van Loo. — Nieuwe Liederen, door J. van Nuffel. — Boekennieuws. Inhoud van Tijdschriften.

—— Aflevering 4.

Het Fatum in Stijn Streuvels' Opvatting en Werken, door P. Petrus M. Janssens, Ord. Præd. — Tryptiek, door E Fleerackers, S. J. — Uit den Kunstschat van Kikongo (Slot), door Ivo Struyf, S. J. — Van Lichten, door Om. K. De Laey. — De Brieven van Koningin Victoria, door J. Feskens — Over Letterkunde, door J. Persyn. — Boekennieuws. — Inhoud van Tijdschriften. — Omroeper.

—— Aflevering 5.

De Vernieuwing van ons maatschappelijk Leven, door Fr. van Cauwelaert. — Deus nobiscum, Eerste-Communiezang, door A. Verheyen. — De Spaansche Jacobus-legende, door O. D'Hose, m. S. C. — Op het Hof, P. Bertrand, ord. cap. — De Brieven van Koningin Victoria, door J. Feskens. Een Kijkje in de Microbenwereld, door D. M. — Een Prachtwerk, door A Taelman, S. J. — Boekennieuws. — Inhoud van Tijdschriften. — Omroeper.

—— Aflevering 1.

De Arameesche Papyrus-oorkonden van Elefantine door A. van Hoonacker. — Laus Mediocritatis, door Om. K. De Laey. — Het Huis op den Hoek, door Constant Eeckels. — Over Alfred de Vigny, door L Dosfel. — Van 't Pastoorken dat Ste Begga wou schilderen, door Jozef Arras. — Onze jonge Krachten, door M. E. B. — Historische Kroniek, door A. Fierens. — Kunstkroniek, door A. W. Sanders van Loo. — Boekennieuws — Inhoud van Tijdschriften — Omroeper.

Iris, Maart 1908.

»Brieven aan eene vriendin", door M. Metz-Koning. — »Huwelijksbezoek", door Lamb Lambrechts. — »Schuilen voor den regen", door Fr. Leonhard. — »De Kunst van Gab d'Annunzio uit psychiatrisch oogpunt beschouwd", door Scipio Sighele. — »Luiende Klokken", door Daan van der Zee. — »De Oogen", door André de Ridder. — Kunst en Leven.

De Beweging, Jannari 1908.

»Over het zeggen van verzen", door Alb Verwey. — »Hölderlin: de Archipelagus", door Alex. Gutteling. — »Natuurkennis van den nieuwen mensch", door M. Schoenmakers. — »Droef Minnelied", door J Jac Thompson — »De Nederlandsche Arbeiders-verzekering", door J. Molenmaker. — »Boeken, Menschen en Stroomingen", door Albert Verwey.

—— Maart 1908.

»Amanië en Brodo", II, door Nine van der Schaaf. — »Sociologie in Dicht en Ondicht", door Th. van Ameide. — »De Ziekteverzekering", door J. Molenmaker. — »Menschen, Boeken en Stroomingen", door A. Verwey. — Boekbeoordeelingen

—— April 1908.

»Meditaties". door Dr. M. Schoenmaekers — »Amanië en Brodo", door Nine van der Schaaff — »Uit het Oosten", door Jan Prins — »Bilderdijks Treurspelen", door J. Koopmans. — »Zieletoespraak", door Is. de Vooys — »Indische Politiek", door Mr. P. Brooshooft. — »Sociale Hygiene", door Is de Vooys — Boekbeoordeeling.

—— Juni 1908.

»Inleiding tot »Gedroomd Paardrijden", door Alb. Verwey. — »Potgieters Eeuwfeest", door Dr. Alex. Gutteling. — »Middelpunt-vliedende Mannen", door Mr. P. Brooshooft. — »Sociale Hygiëne", door Is. P. de Vooys — »Potgieteriana", door Alb Verwey.

Vragen van den dag, Januari 1908

»De moderne Luchtscheepvaart en het wetenschappelijk onderzoek van de hooge luchtlagen", door Dr. H. Blink. — »Schooltuinen", door K. Siderius. — »Fransche lyriek", door G. Brandes. — »Darwinisme in de kinderkamer", door Dr. L. Robinson. — »Uit de geschiedenis van den postzegel en het réponse payé". door N. Kluyver.

—— Maart 1908.

»Evenredige Vertegenwoordiging", door Anna Polak. — »Gezangen naast psalmen", door J. H. Riemersma. — »Weerprofeten in de Dierenwereld", door Dr. F. Knauer. — Historisch Overzicht van het jaar 1907.

—— April 1908.

»Beteekenis der economische Geographie voor het bestuur en het optreden in Nederlandsch-Indië", door Dr. H. Blink. — »Geschiedenis van het verdichten van gassen en het helium", door J. Clay. — »Volkslegers", door J. Bruyne. — »Onze gevleugelde Noordzee-eilandenbewoners in Januari", door J. Daalder Dz — »Een merkwaardig

zonnestelsel". — »Het bevriezen van planten". door J. Hof.
—— Juni 1908.
»Moderne Theosophie", door M, Reepmaker. — »School-verpleegsters", door J, C. van Lanschot Hubrecht. — »Het vraagstuk van de bevaarbaarmaking der Boven-Maas in Limburg", door H. Blink. — »Neerland's grootste dokwerken te Rotterdam", door H. van der Maudere — »Over Licht en Lichtverschijnselen", door Stavorinus — »Iets over buizenpost", door W. Meijer. — »Geestesziekten". — Over psychologie der taal.

Boon's Geïllustreerd Magazijn, Maart 1908
»I. O. O. F." — »Dichtkunst en Lied", door Mr. H. v. de Mey. — »Wat Menschenliefde vermag". door Vrouwke. — »De Vallei der Hoëgne", door Piet van Assche. — »Marokkaansche Zeden", door Zaza. — »Een Germaansche Volksvergadering", door J. Kuipers. — »Nieuwe Industrieën in Nederlandsch-Indië", door R Brons Middel — »Een man van principe", door Arn van Raalte. — »Hoe de Phaëton (het rijtuig) ontstond".
—— April 1908.
»Een tocht te paard door de woestijn te Biskra in Algerië", door A. van Bemmelen. — Sociaal geneeskundige Schetsen", door Dr. B — »Hoe men met paarden om moet gaan", door Ericus. — »Ouders", door N. Hoekstra-Kaptein. — »Verzen", door Mr H van der Meij — »Een Germaansche Volksvergadering", door J. Kuipers. – »De honderdste Schimmel", door C. Jahn.
—— Juni 1908.
»Het Museum te Boston". door A. Servaas van Rooyen — »Fijnproevers en smullebroers in den ouden tijd", door Piet van Assche. — »Van de Hemelgeit". door J. J Hof. — »Hij, zij en hij", door Mevr. Louise Toselli. — »Sociaal-geneeskundige schetsen". — »Een bezoek aan Timgad en Constantine in Algerië", door An. F. van Bemmelen. — »Engelsche en Zwitsersche St Bernards".

De Nieuwe Taalgids, Tweede jaargang, Eerst aflevering, Enkele taal-psychologiese opmerkingen (Uit Nederlandse taal, Proeve van een Nederlandse Spraakleer), door J. G. Talen, R. A. Kolewijn en F. Buitenrust Hattema. — Woordgeslachtsmoeilikheden, door R. A. Kollewijn. – Taal en Nationaliteit, door D. C. Hesseling. – Kritiek van de gangbare Synoniemen-behandeling J, door C. G. N. de Vooys. — De eisch van een schoolleesboek, door J. Koopmans. — Potgieter's Brieven aan Busken Huet, door C. G. N. de Vooys — Vondels geestesgang, door J. Koopmans. — Boekaankondiging. — Bladvulling. — Uit de Tijdschriften door C d. V.
—— Tweede jaargang, Tweede aflevering.
»Iets over »zuiver" Nederlands", door D. C. Hesseling. — »Kritiek van de gangbare Synoniemen-behandeling" II, door C. G. N. de Vooys — »De stijl van Hooft's Historiën. Opmerkingen over kunst en literatuur-onderwijs", door Albert Verwey. — »Zestiende-eeuwse journalistiek", door P. L. van Eck Jr — »Nieuwe wegen?" I, door C. G. N. de Vooys. – »Psychologische taalkunde", door A. Kluyver. – Boekbeoordelingen. — Bladvullingen. — Uit de Tijdschriften door C d. V.
—— Tweede jaargang, Derde aflevering.
»Een »kleine zuiveraar"", door J. J. Salverda de Grave. »Het wezen van de »Aufklärung"", door J. Koopmans. — »Nieuwe wegen?", II, door C G N. de Vooys. — Boekbeoordelingen. — Uit de Tijdschriften door C. d. V.
—— Tweede jaargang, Vierde aflevering.
»Proeve van een les in de beeldspraak", door J. Mathijs Acket. — »Synoniemen-behandeling bij het onderwijs", door C. G. N. de Vooys. — »De v en de w in het Nederlands", door H. Logeman. – »Schoolopstellen", door J. Koopmans. — »Potgieter's Tijdzang: »Een wonder is de Nieuwe Beurs"", door C. G. N. de Vooys. — Boekbeoordelingen. — Bladvulling. — Uit de Tijdschriften door C. d. V.

Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde. Twee en twintigste jaargang. Derde aflevering. »Jacob van Heemskerk". door Dr. Joh. C. Breen. — »Talleyrand als geestelijke", door Dr. E. Epkema. — De oud-aardrijkskunde van Friesland", door Dr J. R. Schepers — »De vierde sectie van het Elfde Ned. Nat. en Geneeskundig Congres", door R. Schuiling. — Historische Mededeelingen", door J. T. Jelgersma en Mej. Jo M. Proot. — »Mededeelingen op geographisch gebied", door Joh H. Huyts. Mej. Jo M. Proot, G J. A Mulder en R. Schuiling. — Nieuwe Uitgaven. — Bibliographie. Omslag II-III.
—— Drie en twintigste jaargang. Eerste aflevering.
»Een dochter der Stuarts", door S. Kalff. — »De uittocht der Hebraeën uit Egypte", door E. Ch. C. Brünner. — »De Prins van Oranje te Quatre Bras", door P. J. de Bruine Ploos van Amstel. — »Over Zout en Zoutbereiding", door Jo M. Proot. — »Historische Mededeelingen", door J. M. Sterck-Proot en J. T. Jelgersma — »Mededeelingen op geographisch gebied", door Joh H. Huyts. C. J. A Mulder, Mej. Jo M. M Proot en R. Schuiling. — Nieuwe Uitgaven. — Bibliographie. Omslag III-IV.
—— Tweede aflevering.
»Vittoria Colonna", door J. T. Jelgersma. — »Uit den Biesbosch", door C. C. Zwets. — »Uit de geschiedenis van een dorp", door M. G. de Boer. — »'n Ontwikkelingsgeschiedenis van de religie", door P. L van Eck Jr. — Delftsch Aardewerk in het Rijksmuseum te Amsterdam", door E. van Deinse. — »Historische Mededeelingen", door J. T. Jelgersma, o M. Sterck-Proot en Dr. M. G. de Boer. — »Mededeelingen op geographisch gebied", door G. J. A. Mulder, J. M Sterck-Proot en R. Schuiling. — Nieuwe Uitgaven. — Bibliographie. Omslag III-IV.
—— Derde aflevering
»Vittoria Colonna", door J. T Jelgerma, (Slot). — »De Nederlanders in de Oostzee", door D. van Hoorn. — »De 16de Duitsche »geographentag" te Neurenberg (Mei '07)", door Dr J. F. Hoekstra. — »De Tweede Vacantiecursus voor geografen", door R. Schuiling. — Historische Mededeelingen", door J. T. Jelgersma. Jo M. Sterck-Proot en Dr. M. G de Boer. — »Mededeelingen op geographisch gebied", door G. J. A. Mulder, J. M. Sterck-Proot en R. Schuiling. — Nieuwe Uitgaven. — Bibliographie. Omslag III-IV.

De Boekzaal. Tweede jaargang 1908. No. 3.
De systematische indeeling en nummering van den Modelkatalogus van De Boekzaal. — Van Schrijvers en van Boeken — Bibliografie. — Anoniemen en Pseudoniemen. — Boekkunst. — Bibliotheekwezen. — Varia. - Nieuw verschenen Boeken. — Bijlage A.
—— No. 4.
Registerwerk in handboeken. — Van Schrijvers en van Boeken. — Bibliografie. — Periodica. — Boekkunst. — Bibliotheekwezen. — Varia — Nieuw verschenen Boeken. — Bijlage A.
—— No. 5.
Leesbaarheid van gedrukte tekst. — De Modelkatalogus van De Boekzaal — Bibtiografie. — Anoniemen en Pseudoniemen. — Bibliotheekwezen. — Varia. - Nieuw verschenen Boeken.
—— No. 6.
Boekenvijanden uit de Insectenwereld. — E. J. Potgieter. Modelkatalogus van De Boekzaal — Boekwezen. — Nieuw verschenen Boeken. — Advertentiën.

Das Literarische Echo, 1 December 1907.
»Konfessionelle Kritik", door Richard Weitbrechts — »Storm-Erinnerungen", door Alfred Biese. — »Neue Erzählungen", door Fr. Dülberg. — »Aus Orient und Occident", door Fritz Telmann. — »Schlesische Heimatkunst", door August F. Krause. — »1848", door F. W. van Osteren. — Echo der Zeitungen. — Echo der Zeitsshriften. — Echo des Auslands. — Kurze Anzeigen.

—— 15 December 1907.
»Renaissance der Renaissance", door Ludw. Geiger. — »Thomas Mann", door Rich. Freienfels. — »Im Spiegel" door Th. Mann. — Besprechungen. — »Theoretiker der Bühne", door F. Gregori. — Echo der Zeitungen. — Echo der Zeitschriften. — Echo des Auslandes. — Echo der Bühnen. — Kurze Anzeigen.
—— 1 Januari 1908.
»Fremdwörter und Sprache", door Leo Berg. — »Shaw als Theater-kritiker", door M. Meyerfeld. — »Zwei Balladenbücher", door C. Busse — »Extrakte und Breviere", door G. Landauer. — »Proben und Stücke". — »Echo der Zeitungen, der Zeitschriften, Echo des Auslandes. — Echo der Bühnen.
—— 15 Januari 1908.
»Fremdwörter und Sprache", door Leo Berg - »Ilse Prapan", door H. Spiero. — »Im Spiegel". — »Shakespeare-Literatur". door E. Kilian. — »Exzentrische Geschichten", door K. Martens. — Echo der Zeitungen, der Zeitschriften. — Echo der Bühnen.
—— 15 Februari 1908.
»Was nennen wir literarisch?" — »Remy de Gourmont", door F. Clement. — »Vormärzliche Briefe". — »Berlin im Roman" — »Fridericus Rex", door Hans F. Helmolt. Echo der Zeitungen — Echo der Zeitschriften. — Echo der Bühnen.
—— 1 Mai 1908.
»Zeitgenossen über Zeitgenossen", door Ernst von Wildenbruch. — »Em von Bodman", door G. Landauer — »Im Spiegel". — »Besprechungen", door G. Witkowski. — »Novalis in neuer Gestalt", door M. Sulger-Gebing. — »Neues von Strindberg", door H v. Gumppenberg. — »Proben und Stücke", door W. Scharrelmann.

Stimmen aus Maria Laach, 1 December 1907
»Joseph von Eichendorff", door A Baumgartner — »Der Glaubensgehorsam", door J. Beszmer. — »Hauptergebnisse der Konfessionszählung im Deutschen Reich von 1 Dez 1905", door H. Krose. — Erziehung und Herausbildung des Leibes". door M. Meschler. — »Ende der Schell-Frage", door Chr. Pesch
—— 1 Januari 1908.
»Die Enzyklika Pascendi und der Modernismus", door H. Gladder. — »Moderner Kunst in Katholischen Kirchen", door St. Beissel — »Tierschutz und Christenpflicht", door V Cathrein. — »Ergebnisse der Deutschen Konfessionszählung vom 1 Dez 1905 in dem Einzelstaate", door H. Kroze. — »Gottes Wort", door J. Beszmer — »Allessandro Manzonis religiöse Lyrik", door A. Baumgartner. — Rezensionen.
—— 14 Maart 1908.
»Ein neuer Mttelstand", door H. Koch S. J. — »Zur Schulaufsichtsfrage in Preussen", I, door V. Cathrein S. J. »Gregor der Grosse als Hymnendichter", door Cl Blume S. J. — »Offenbarung, Dogma und Glaube", door J. Bessmer S. J. — »Panamerikanismus". door K. Schlitz S. J.
—— Mai 1908
»Kultur, Fortschritt, Reform", door A Pesch. - »Jesus und die Erwartung des Weltendes", door Jos. Knabenhauer. — »Die heiligen Sakramente", door Jul. Beszmer. »Die sozialen Klassen", door H Pesch. — »Die Römische Kapelle Sancta Sanctorum und ihr Schatz", door Jos Braun.

Deutsche Rundschau, Dec 1907.
»Die kalte Pein", door H. Raff. — »Die Funktionen der Phantasie in wissenschaftlichen Denken", door B. Erdmann. »Karl Frenzel". door E von Wildenbruch. — »Das Bauerntum und die Landfrage in Ruszland", door Dr. M. Schlesinger. — »H. Heine und H. Laube", door E. Elster. — »Der heutige Stand der Militärluftschiffahrt". — »Amerikanische Reisebilder", door G Dickhut. — »Renaissance", door L. Blennerhassett. — Rundschaue und Neuigkeit.
— — Febr 1908.
»Monika", door Ilse von Stach. — »Vier Briefe des Prinsen Wilhelm von Preuszen", door P. Ritter. »Groszherzog Friedrich I von Baden", door G. Wendt — »Uber die universale Tendenz der positiven Religionen", door O Pfleiderer. — »Zur Einführung in die griechische Kunst", door A. Furtwängler. — »Amerikanische Reisebilder", door G. Dickhuth. — »Wilhelm Bölsche", door Th. Kappstein. — »Pasquina und Pif", Luc. Zuccoli
—— April 1908
»In Sizilien", door Marie von Bunsen. — »Ein neuer Klassiker", door A. Körte. — »Hippolyte Taine in seinem Briefen", door A. Bossert — »Port Arthur und Dalnij in japanischen Besitz", door Mackowsky. — »Studien zu Beethovens Briefen", door A. Leitzmann. — »H. Heine und H. Laube", door E. Elster — »Die Röntgenstralen im Dienste der Heilkunst", Walter Löb. — »Zur stillen Einkehr". door E Heilborn. — Politische Rundschau.
—— Maart 1908.
»Arme Lente", door G. Hirschfeln — »Die gelbe Gefahr im Licht der Geschichte", door von der Golz. — »Der Einführung in die griechische Kunst", door Ad Fürtwängier. - »Der Buddhismus und die christliche Liebe". door H. Oldenberg. — »Das Wachstum der Bevölkerung in Deutschland, die Wirtschaftspolitik und die Landarbeiter", door A. von Wenckstern. — »Das Werden der Renaissance", door K. Brandi — »Das Problem der englischen Heeresreform", door A. von Janson »Die »Schafherder". door Lisà Wenger — »Groszmutter und Enkel", door M. Tschistjakoff.

Revue des deux Mondes, 15 December 1907.
»Les Yeux qui s'ouvrent". — »Madame, mère du régent," door Arv Barine — »La Crise économique de 1907 et les Etats-Unis d'Amérique", door R. G. Levy. — »Au Coeur de l'Hiver suédois", door André Bellessort — »La Séparation des Eglises et de l Etat en Algerie", door R. Pinon. — „Le Roman anglais en 1907"; door T de Wyzewa. — Revue littéraire
—— 1 Januari 1908.
»La France dans l'Afrique du Nord: Le Maroc", door P. Leroy-Beaulieu. — »L'Envers d'un grand homme". door Costa de Beauregard. — »Les Yeux qui s'ouvrent". »Aux Etats Unis", door G d'Avenel. — »La Condition sociale des peintres français du XIIIe au XVe siècle", door H. Bouchot — »La fin d'un Empire", door Vay de Vaya et de Lnskod. — »L'Esthétique de J B. Back", door C. Bellaigue. — Chronique politique de la quinzaine.
—— 15 Januari 1908.
»Le Comte Louis-Philippe de Ségur (1753—1830)". door Marq de Ségur. — »Les Yeux qui s'ouvrent", door H. Bordeaux. — »Le Japon et les Etats-Unis", door A. Tardieu — »Poèmes d'Italie et d Angleterre", door Csse de Noailles — »Les Origines du Culturkampf allemand", door G. Goyan. — »L'Union internationale pour les recherches solaires", door P. Puiseux. — »Revue dramatique, door R. Doumic. — »Revue musicale", door C. Bellaigue. — Revues étrangères", door T. de Wyzewa — Chronique politique de la quinzaine, door Fr. Charmes.
—— 1 Februari 1708.
»Les Yeux qui s'ouvrent", door H. Bordeaux. — »La personne et l'Œuvre de Taine d'après sa correspondance", door V. Giraud. — »Romanciers anglais contemperains: George Meredith", door Firm. Roz. — »Lettres écrites du Sud de l Inde VI. Le Garnatic, Les trois Forts de Genji. La Famine", door M. Maindron. — »Une vie de femme au 18e siéle, Madame de Tencin, d'après des documents nouveaux". door M. Masson — »L'Art français de la fin du Moyen-Age, Les aspects nouveaux du culte des Saints", door Em. Mâle. — Figures byzantines: Anne Commène", door Ch Diehl. — »Chronique politique de la quinzaine", Fr. Charmes.

—— 15 Februari 1908.
»L'Ombre du passé", door Gr. Deledda. — »Ruskin et la Vie", I, door A. Chenillon. — »L'Evolution littéraire de M. Maurice Barrès", door H. Bresnoud. — »Trente ans d'indépendance'. »La Force bulgare", door R. Pinon. — »Poésies", door H. de Régnier. — »La Liquidation des Congrégations", door L. Delzons. — »Un prêtre émigré", door G Lefèvre — »Revue dramatique", door R. Doumic. — »Revues étrangères", door T. de Wyzewa -- »Chronique politique de la quinzaine", door Fr Charmes.
—— 1 Maart 1908.
»L'Ombre du passé", door Grazia Deladda. — »Esquisses contemporaines". — »Ferdinand Brunetière, I. Les deux premières incarnations", door V. Giraud. — »L'Allemagne économique et financière au début de 1908", door Ralph-Georges Levy. — »Aug. Comte et Célestin de Blignières, d'après une correspondance inédite", door A. Bossert. — »Le Socialisme municipal en Angleterre", door L. Paul Dubois. — »Dix années du roman français", door Eug. Gilbert. — »L'Evolution de l'éducation du Japon. 1. La mentalité nippone", door Vay de Vaya et de Luskod. — »Revue musicale", door Cam. Bellaigue. - »Chronique politique de la quinzaine", door Fr. Charmes.
—— 15 Maart 1908.
»Mémoires de la Comtesse de Boigne. 1 L'Expédition de la Duchesse de Berry en 1832". — »Les Origines du Culturkampf allemand. V. Les Crises intellectuelles" door Georges Goyau - »L'Ombre du passé", door Graz. Deledda. — »Le Lac de Trasimène", door Ferd. de Navenne. »La politique canadienne, d'émigration française", door L. Arnould. — »Poésie", door L. Depont. — L'Œuvre de pénétration des méharistes sahariens", door Huloz. »Revue dramatique", door R. Doumic. — »Revues étrangères", door T. de Wyzewa. — Chronique politique de la quinzaine.
1 April 1908.
»Conspirateurs et gens de police", door Gelb. Augustin-Thierry. — »Mémoires de la Duchesse de Dino". — »L'Ombre du passé", door Graz. Deledda. — »Esquisses contemporaines: Ferdinand Brunetière, II".
15 April 1908.
»Aloyse Valérien", door Ed. Rod. — »La Fortune de la Russie", door G. d'Avenel. — »Mémoires de la comtesse de Boigne. II. La Captivité de la duchesse de Berry. — »Ruskin et la Vie. II, La Morale et l Education", door André Chevrillon. — »Poésies", door Mme Antoine de Brimont, — »Paysages de Grèce", door L. Bertrand. — »Revue littéraire", door R Doumic.
1 Mai 1908.
»La Prusse et la France au commencement de 1870", door E. Ollivier. — »Aloyse Valérien", door Ed. Rod. »La Duchesse de Bourgogne et l'Alliance savoyarde", door d'Haussonville. — »Conspirateurs et gens de police. L'Aventure du colonel Fournier et la mystérieuse affaire Donnadieu", door Gilb. Augustin-Thierry. — »La Crise balkanique", door R. Pinon. — »M. Asquith, le nouveau chef du cabinet anglais', door A. Filon. — »La Protection morale et légale de l'enfant en France et à l'étranger", door Bonet-Maury, — Chronique politique de la quinzaine", door Fr. Charmes.

Le Correspondant, 25 Februari 1908.
»Sous l'Affaire maroccale", door M. Dubois. — »Napoléon en Espagne", door G. de Grandmaison. — »Pour nos pêcheurs lointains", door P. Giquello. — »La Renaissance italienne et la vie de la Société", door A. Chaumoix. — »Le Cadet", door C. Nisson. — »Notre conception coloniale actuelle", door Fr. Mury. — »Montaigne et Bordeaux", door M. Salomon. — »La Liberté de conscience et l'instruction publique à Madagascar", door P. Viollet. »Poésie", door Th. Giard. — Les oeuvres et les hommes", door Ed Trogan.
25 Maart 1908.
»L'Enfance d'une grande dame. Mémoires inédits de la duchesse de Dino", door Et. Lamy. -- »L'Effort naval allemand", door L de St. Victor de St. Blancard. - La Duchesse de Duras et Chateaubriand", door G. Pailhès. — »Au Maroc", door P Delhaye — »Le Cadet", door C. Nisson. — »Pour atteindre les poles", door F. Ricard. »L'Œuvre d'un moine-ouvrier", door H de Boisneu. — »Bâle et ses peintres", door A. Sainte Marie Perrin.
10 April 1908.
»Notes inédites de Napoléon I". — »La Hollande politique", door P. Verschave. — »Six lettres inédites de l'abbé Perreyre". — »Au Maroc", door P. Delhaye. — »Le Cadet", door C. Nisson. — »Le Cardinal Richard", door H. Odelin. — »L'Amérique de demain", door Fél. Klein. — »Revue des Sciences", door H. de Parville. — »Chronique politique", door Aug. Boucher.
25 April 1908.
»Si la Guerre éclatait demain", door Fr. Marre. — »La Hollande sociale", door H. Joly. — »Un médecin courtisan au 17e s. Bourdelot", door J. Lemoine et A. Lichtenberger. — »La Faillite du Divorce", door Jos. Bigenwald. »Le Cadet", door C. Nisson. — »T. A. Edison, inventeur", door J. Arren. — »Le Problème macédonien", door H. Henry. — »Poésie", door O. Calemard de la Fayette. — »Les oeuvres et les hommes", door Ed. Trogan.
10 Mei 1908.
»L'Eglise catholique de France pendans la première séparation", door B. de Lacombe. — »La Crise russe. Le Tsarisme", door Ed. Blanc. — »La Municipalité parisienne depuis les origines jusqu'à la Révolution", door A. Varloy. — »L'Amérique de demain", II, door F. Klein. — »Histoire d'un qui ne voit pas", P. Darmentières. — »Amateurs d art au 17e s.", door Cte de Champflour. — »La vie religieuse dans les pays sans Concordat", door H. R. Savary. — »Une merveille à sauver", door P. L Rivière.
25 Mei 1908.
»Deux ans au palais Farnèse", door Cte Charl. de Moüy. — »Les Indes anglaises", door ***. — »L'Enseignement catholique et les livres scolaires", door G. de la Guillonnière. — La question vitale. La population", door A. Béchaux. — »Histoire d'un qui ne voit pas", door P. Darmentières — »Henri Becque", door Fel Pascal. — »Un médecin courtisan au 17e s Bourdelot", door J. Lemoine et A. Lichtenberger. — »Portraits de célébrites (1830—1900) à Bagatelle", door Péladan. — »Les oeuvres et les hommes", door Ed. Trogan.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 8. **Augustus 1908.**

Commentaar op de Openbaring van Johannes, door DR. J. M. S. BALJON, hoogleeraar te Utrecht. Utrecht, J. van Boekhoven, 1908, 230 bl. 8°; f. 3.

Niet zonder weemoed schrijft men eene aankondiging van dit jongste en laatste boek uit de vruchtbare pen van den Utrechtschen hoogleeraar, die door niet weinigen als de beste kenner van het Nieuwe Testament op Nederlandschen bodem geroemd werd. Want kort na de verschijning is hij, nog op de volle middaghoogte van den mannelijken leeftijd, aan de wetenschap ontvallen. En zonder de naaste oorzaak van zijn al te vroegtijdigen dood te kennen, mogen we verzekeren, dat hij vele jaren eene werkkracht heeft ontwikkeld, waarvan men begrijpt, dat ze een gewoon menschengestel vóór den tijd sloopen kon.

Toen hij, nu vijf jaar geleden, in de voorrede van zijn *Commentaar op de Handelingen* als zijn „ideaal" voorstelde: „te geven eenen Hollandschen Commentaar op het Nieuwe Testament," heeft schrijver dezes eene bespreking in de *Studiën* (61, 469) gesloten met de woorden: „Mogen de jaren, voor geheel de onderneming noodig, hem ruimschoots geschonken worden". Deze wensch is, helaas, niet in vervulling mogen gaan. Behalve het Evangelie van den H. Lucas ontbreekt, als we ons niet bedriegen, nog het meerendeel der Brieven van den H. Paulus.

Van een beslist waardeeringsoordeel over den hier geleverden arbeid meenen wij overigens te mogen afzien. Wie zich herinnert, dat de Openbaring buiten kijf het moeilijkste van al de Bijbelboeken is, zal het begrijpelijk vinden, dat we daartoe niet den noodigen tijd beschikbaar hebben. En voor de betrekkelijk niet talrijke lezers wien men de studie van een dergelijk werk met vrucht kan aanbevelen, zal een man als BALJON wel geen onbekende meer zijn.

Ter bepaling van het critisch en exegetisch standpunt des Schrijvers zullen de volgende regelen uit de voorrede hun wellicht voldoende wezen:

»Nog meer dan bij de samenstelling van mijne »Geschiedenis van de boeken des Nieuwen Verbonds," 1901, ben ik van de betrekkelijke eenheid der Apocalypse doordrongen geworden. Hoezeer de redactor auteur, dien ik beslist voor één persoon houd, verschillende bronnen gebruikte en gegevens bewerkte, welke wij slechts gedeeltelijk kunnen opsporen, hij zette toch op alles zijnen stempel en redigeerde het geheel in zijnen geest....

Heb ik bij de verklaring nog al eens den mythologischen weg bewandeld, dan beteekent dit niet, dat ik vele schoone en heerlijke gedachten, die in ons boek uitgesproken zijn, naar het rijk der mythen of fabelen verwijs, maar dat ik met velen tot de overtuiging gekomen ben, dat sommige voorstellingen en vormen der Apocalypse alleen met behulp van de mythen der oude volken, bepaald van de natuurmythen, zijn te verklaren".

Dit onderscheid tusschen oude „voorstellingen en vormen" en den nieuwen inhoud, door den gewijden schrijver daarin gelegd, kan vooral bij een boek als de Openbaring kostbare diensten bewijzen. Doch dat hier voorzichtigheid geboden is, blijkt reeds uit hetgeen onmiddellijk volgt:

»Wie kan zich een nieuw Jeruzalem voorstellen, dat op eenen ontzaglijken kubus gelijkt, indien hij niet denkt aan het heelal, waarvan lengte, breedte en hoogte voor den oppervlakkigen beschouwer even groot schijnen?"

Zeker, die bemerking kan tot verklaring van Openb. 21 16 haren dienst doen: maar is dit nu een oude „natuurmythe" of eene alledaagsche voorstelling, die zich aan iederen „oppervlakkigen beschouwer" van „het heelal" opdringt?

Wie BALJONS Commentaar met Dr. GUNNING, „Het Boek der Toekomst," vergelijkt, zal hem gereedelijk toegeven, dat bij hem het „wetenschappelijk element meer domineert" dan in GUNNING's „practische, echt stichtelijke verklaring". Daarmede hangt wel samen, dat in hst. 17 (bij de „meretrix magna") niets voorkomt van de in zekeren kring gebruike-

lijke ontboezemingen tegen „het pauselijke Rome," die nog het veelszins verdienstelijke boek van GUNNING ontsieren (Vgl. *Studiën*, 56, 105).

Anderzijds springt ook hier, even als vroeger bij de Handelingen (vgl. *Studiën*, 61, 468) in het oog, dat de katholieke verklaringen van de Openbaring als die van DUPRAT, GALLOIS, PIFFARD, aan BALJON onbekend zijn gebleven. Want van stelselmatig exclusivisme meenen we hem in dezen niet te mogen beschuldigen. Doch het feit, dat zelfs een zoo ernstig en zoo verdraagzaam geleerde, meer dan eens, bewust of onbewust, zijn gezichtskring niet tot de katholieke letterkunde van zijn onderwerp heeft kunnen uitbreiden, is wel bemerkenswaard.

Overigens kunnen wij aan den christelijk-geloovigen toon van het werk onze waardeering niet weigeren, — al wordt een enkele maal aan andere geloovige Protestanten, zooals BAVINCK en GUNNING, „eene onjuiste en verouderde Schriftbeschouwing" ten laste gelegd (bl. 205). En niet zonder aandoening lazen we (bl. 229 v.) de laatste regelen, waarmede Schrijver dit zijn laatste boekwerk eindigt. Bij de onzekerheid der tekstlezing van Openb. 22: 21 b erkent hij met zijne gewone bescheidenheid: „Wie alles weet, weet niets". En dan besluit hij:

»Gelijk het boek met Jezus Christus begon, eindigt het met den Heer Jezus. Zijne genade, d. i. zijne genadegaven, worden den lezers toegebeden. Tot die genadegaven zullen zeker behoord hebben: geloof, moed, volharding en vrede, goederen, waaraan de vromen van alle eeuwen behoefte zullen gevoelen, hoezeer hunne toestanden van die der oude Christenen verschillen mogen. Wat de geestelijke behoeften betreft, blijft het menschelijk hart aan zichzelf gelijk, en aan strijd zal het wel nooit ontbreken.

Zij zal ons niet berouwen
De keus van 't smalle pad;
Wij kennen den Getrouwen,
Die ons heeft liefgehad.
Vest al uw hoop op Hem!
Dat ieder 't aangezichte
Ginds naar de Godsstad richte:
Daar ligt Jeruzalem!
(Gez. 274 : 2).

Geen Christen, wien deze slotregels niet weldadig aandoen.

J. P. VAN KASTEREN S. J.

Die älteste Predigt aus Rom (der sogenannte zweite Clemensbrief) neu untersucht von DR. DANIEL VÖLTER, Professor der Theologie in Amsterdam. Buchhandlung und Druckerei vormals E. J. Brill, Leiden, 1908, 71 bl. 8°.

Strekking en hoofdinhoud van dit geschrift — de 1e afl. van het 2e deel van Schrijvers „Die Apostolischen Väter" — zijn duidelijk genoeg uitgedrukt in de voorrede:

»Ich habe die Hypothese aufgestellt, dass der 1e Clemensbrief, der Hirte des Hermas, der erste Petrusbrief, der Jakobusbrief sämtlich erst nachträglich in specifisch christlichem Sinne überarbeitet worden sind, während sie in ihrer von mir wiederhergestellten Urgestalt sich als die literarischen Dokumente eines Christentums von ganz eigentümlicher Art erweisen, d. h. eines Christentums ohne Christus, das nichts anderes war als die universalistisch interpretierte und auf ihren sittlich-religiösen Kern reducierte alttestamentliche Religion. In Rom, wo die zahlreichen von der Synagoge sich lossagenden ehemaligen Proselyten ihre bisherigen religiösen Ueberzeugungen ins Christentum mit herüberbrachten, war dieser Glaubensrichtung anfänglich ohne Zweifel die Mehrheit der Gemeinde zugetan. Aber sie hat, wenn auch in abnehmendem Maasse, noch bis etwa 140 p. C. fortbestanden und ihre literarischen Vertreter gehabt....

Ich halte die oben skizzierte Hypothese mit aller Entschiedenheit aufrecht und nehme zu ihrer Verteidigung und Begründung einen neuen Anlauf.... in der hier vorliegenden Untersuchung über.... den sogenannten zweiten Clemensbrief. Auch diese Schrift ist den obengenannten ... zur Seite zu stellen.

De Amsterdamsche hoogleeraar heeft dus vroeger de *hypothese* geopperd van een oudchristelijk „Christendom zonder Christus". Dit *hypothetisch* „Christendom" is dan *buiten twijfel* oorspronkelijk de geloofsrichting geweest van de meerderheid der Christengemeente te Rome. En weinig minder beslist wordt verzekerd, dat het tot ongeveer 140 heeft voortbestaan.

De „hypothese" — waaruit reeds zulke „buiten twijfel" staande gevolgtrekkingen zijn afgeleid — wordt hier nu verder verdedigd en bevestigd. Een eerste inleidend hoofdstuk leert ons, hoe andere geleerden over II Clem. denken. Voor „de meeste onderzoekers" is het geschrift eene leerrede, nog vóór het midden der tweede eeuw te Corinthe geschreven. In hst. II, met den titel: „Kritische Untersuchung des überlieferten Textes," wordt stukje voor stukje alles uit den „Brief" verwijderd wat Schrijver toeschijnt aan Christus te herinneren, o. a. alle aanhalingen uit het Nieuwe Testament. Herhaalde vermelding der „verlossing" of „redding" blijft wel behouden, doch wordt aan God toegeschreven. en met de „roeping" gelijkgesteld. De „oorspronkelijke" rede, die er overblijft, wordt in hst III vertaald, terwijl hst. IV „de godsdienstige grondgedachten", alsmede tijd en plaats van het ontstaan dezer „oorspronkelijke" preek behandelt. Zij zou niet in 1907 te Amsterdam maar ± 135 te Rome ontstaan zijn. Hst. V bespreekt 19,1 – 20,4 als een jonger toevoegsel. Hst. VI de nog jongere omwerking van het geheel „in specifiek christelijken zin," die tusschen 150 en 160, eveneens te Rome, zou hebben plaats gehad.

Bl. 55—71 volgen dan nog aanhangsels over stukken uit I Clem., den Herder van Hermas en den Barnabasbrief. Zoo had Schrijver vroeger *Past. Sim.* IX geheel aan een om- of overwerker toegeschreven. Nu kent hij dezen, als ik goed geteld heb, nog slechts 45 kortere of langere stukken toe, om de rest tot de „vorige bestanddeelen" van het boek te rekenen. Zoo heeft hij nu ook van *Sim.* VIII en IX eene „oorspronkelijke gedaante" verkregen, niet jonger dan van 130 n. Chr., die hem tot het besluit voert, dat Matth. 16 18 v. (de rots- en sleutelbelofte aan Petrus) geschreven is om tegen deze stukken uit den Herder verzet aan te teekenen. Dus wel diep in de tweede eeuw!

De geheele „hypothese" wordt bl. VI „aan den ernst en den waarheidszin van alle godgeleerden, die zich met het oorspronkelijke Christendom bezighouden," ter overweging aanbevolen. Wat den „ernst" betreft, was de aanbeveling heusch niet overbodig. Ook de godgeleerde heeft wel eens moeite, zijn ernst te bewaren.

J. P. VAN KASTEREN, S. J.

ANGELI: „**Roma. Parte I. Dalle origini al Regno di Costantino**". lire 3.50.

MARUCCHI—RIPOSTELLI: „**La Via Appia**". 2e Edition. L. 8.

La Via Appia. Collection de 20 cartes etc. L 4.

RONCALI: „**Sainte Agnes. Basilique. Catacombes. Mausolée de Sainte-Constance**".

In het jaar 1908 groepeeren al deze boeken van Oud-Rome zich om het werk dat prof. Marcelliani ons gegeven heeft in zijn reconstructie van het Rome der Caesars. Het mag geen contradictie genoemd worden, als men gaat schrijven dat de doode Via Appia herleeft. Marucchi en Ripostelli beschrijven de heidensche en christelijke monumenten, die eerst in hun glans van marmer en graniet, nu door hun geschiedenis, op de Via Apia, de bezoekers tot zich trekken. En wil men meer details, Angeli en de verzamelaar der kaarten geven een betere hou-vast tegen het twijfelen, want men weet, Marucchi en Rispostelli zijn nu eenmaal geen conventioneele archeologen, maar op z n minst broertjes van de Rossi. Hun ontdekkingen en sententies ziet men vrij wel getrouw in de kaarten, die dubbel, op éen zijde het tegenwoordige monument in al z'n kaalheid geven en daarnaast de waarschijnlijke gewezen constructie. De twintig briefkaarten tegen twee gulden zijn een waar prikje, daar het studie-werk is en geen aardigheidje voor toeristen die slechts zoeken naar effekt-kaarten voor familie-leden.

Het werkje van Roncali brengt ons even aan het einde van Constantijn. Het mausoleum van Constanza heeft nu eenmaal de sympathie der archeologen, misschien precies om het mysterieus licht, dat onder het wisselen der tijden, niet veel klaarheid heeft gebracht. Zie Grisar maar in zijn prachtig boek 1) aan het zoeken en twijfelen. Roncali, daar hij slechts gewerkt heeft voor oppervlakkige bezoekers, geeft den sensus communis, en niemand zal het hem kwalijk nemen; alleen vind ik het jammer dat hij te affirmatief beweert.

Alles te zamen, geven deze boeken een mooie studie van Roma pagana en christiana, die voor jan en alleman is; want wij hebben nu de gelukkige tijden, waarin men begrepen heeft en hoe langer hoe meer gaat begrijpen, dat de archeologie jaren lang te droog is beschreven om sympathie te wekken. Goddank, dat het veranderd is, en typisch dat allen als reden opgegeven hebben, dat de illustratie bijna alleen het heeft klaar gespeeld. Marucchi zelf herhaalt het telkens, dat z'n succes te danken is aan z'n platen. Nu weten we wel, dat hij te nederig is om z'n talent te prijzen, maar toch het valt niet meer te loochenen dat archeologie en illustratie voor goed bijéén hooren.

Rome. CYRIEL KLESSENS.

1) Grisar: »*Histoire de Rome et des Papes*" Lib. I. pag. 391 etc.

G. KALFF: **Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde.** 3de deel. Groningen, (J. B. Wolters) 1907.

In dit derde deel behandelt Kalff de Nederlandsche literatuur van den Hervormingstijd tot en met de eerste helft van den tachtigjarigen oorlog, of gelijk hij het zelf ietwat eenzijdig uitdrukt: de literatuur der wording van den Noord-Nederlandschen Staat".

En in deze eenzijdigheid is inderdaad het geheele boek gevoeld en gedacht. Kalff streeft er niet ernstig naar te worden „de kritikus die *alles* begrijpend, en *alles* voelend moet kunnen zijn". „Alleen eenzijdigheid trekt, alleen veelzijdigheid heeft kans op waarheid. Wie dus om het publiek schrijft, en niet om eigen waarheidszin te bevredigen, doet goed eenzijdig te wezen: het zal hem wel gaan." Hij ziet niet in dat speciaal voor hem „de eenzijdigheid een der grootste ondeugden is en de sterkste aanleiding, om voortdurend te schande te maken zijn eigen naam". Zeker hij heeft mooi zeggen bijwijlen dat „de poëzie der Roomsch-Spaanschgezinde partij" was dat toen al een vaste partij? op een andere

plaats geeft hij zelf toe van niet, maar waarom dit dan toch weer zoo onrechtvaardig gezegd?) „in hooge mate de aandacht van den geschiedschrijver verdient, daar zij ons een blik doet slaan in het gemoedsleven van de partij des behouds; ook voor hare uitingen kunnen wij sympathie gevoelen, waar zij met eerlijke wapenen strijdt voor wat zij haar goed recht achtte, waar zij treurt over de verdeeldheid van de inwoners dezer landen of in ootmoed en gelatenheid onder de verdrukking het hoofd buigt" blz. 228 Maar dat zijn dra voorbijgaande vlaagjes van intellectueele, bijna passielooze helderziendheid. Aan de geuzenliederen „na drie eeuwen nog in staat het hart te ontroeren van elk oprecht Geuzenkind" (blz. 222) wordt een heel andere maatstaf aangelegd en als de Geuzen iets hun goed recht achtten, komt het er op „eerlijke wapenen" bij Kalff zoo nauw niet aan.

„De talrijke Roomsch-Katholieken worden nog slechts geduld; waar felle Kalvinisten op het kussen zitten, hebben zij iets — doch hoe weinig in vergelijking! — te lijden van de geloofsvervolging die de belijders der nieuwe leer vroeger van hen ondervonden" blz. 553. Van het verschil tusschen een katholieken staat die zijn godsdienst beschermt, en het schandelijk onrecht van de Calvinisten, die voorgevend om geloofsvrijheid te strijden, ondanks hun belachelijke minderheid heele steden en landstreken in hun geloof belemmerden, heeft Kalff geen flauw begrip. Voorname oppervlakkigheid mag uit welbegrepen eigenliefde zoo diep niet wroeten, zij mag zelfs ignoreeren wat zij wil. Zoo worden op z'n tijd eenige hervormde predikers ten hoogste geprezen. Van de katholieke predikanten geen woord; of wordt België misschien uitgeschakeld nu Noord-Nederland verrijst? We willen afwachten of het vierde deel hierin voorzien zal. Want door de hopelooze verwarring en de gekunsteldheid van den opzet, is het onmogelijk vooruit te bepalen wat naar Kalff's oordeel bij een voorgaand of een volgend tijdperk dient behandeld te worden.

Nog vele voorbeelden van vooringenomen eenzijdigheid zou ik kunnen aanhalen, wie wil, kan er nog een heele serie vinden in *De Tijd* van 14 Maart jl. Maar het boek staat mij tegen en is het ook niet waard. Laten wij hopen dat de volgende deelen eereboete zullen geven voor de tekortkomingen van dit derde. Wij zijn Katholieken en Nederlanders en schamen ons niet voor het erfdeel onzer vaderen. Maar wie onze literatuur beoordeelen wil, moet ze eerst kunnen lezen in onzen geest. En nooit of nimmer zullen we dulden dat de geschiedenis onzer geloofsgenooten der 16[de] en 17[de] eeuw zoo terloops even wordt verfonfaaid door iemand die eigenlijk geen historicus maar litterator is. Maar laat dan de Canisius-vereeniging met haar flink program, door vele en mooie positieve resultaten aan andersdenkenden den lust ontnemen, zich hier weer eens te komen bezeeren. P. L.

Golgotha. Woorden van Jezus. Lezingen en Overwegingen voor Priester, Kloosterling en Leek, door CHR. SCHETS, PR. — J. W. van Willige, Korte Poten 21, Den Haag. 1908.

De titel van dit boekje herinnert sterk aan den titel van een in 1900 verschenen bundel: *Op Golgotha. Lezingen over het lijden des Heeren, door B. van Meurs.*

Ook de inhoud van beide werkjes stemt overeen. Beide behandelen de kruiswoorden van den Goddelijken Zaligmaker.

Bij nadere beschouwing zelfs treft het, dat verschillende gedachten en zinsneden van het eene boek in het andere verdwaald zijn. Alleen mist men den rijkdom van materiaal en de keurigheid van stijl, waardoor de lezingen van pater van Meurs zich onderscheiden.

Om als overweging te dienen, is iedere lezing verknipt in vier gedeelten, waarboven de opschriften: Geloof, Hoop. Liefde, Berouw. Blijkbaar worden hiermee de gevoelens aangeduid. die in ieder gedeelte den boventoon moeten voeren. Het was te vreezen, dat deze vaste indeeling, meer gekunsteld dan natuurlijk, minder eenheid brengen dan verwarring stichten zou. J. SPRUIJT, S. J.

Jezus Christus, de Vriend van den Priester. Overwegingen en gebeden door CHR. SCHETS, Pr. — J. W. van Willige, Korte Poten 21, den Haag, 1908.

Dit boekje is bedoeld als een *Vade mecum* voor den priester, om bij zijn voorbereiding voor het H. Misoffer of zijn dankzegging daarna behulpzaam te wezen.

Behalve de meest bekende Latijnsche gebeden vóór en na de H. Mis, waarmee het boekje sluit, biedt het den priester vijf meditaties aan, om zich te doordringen van de voorrechten en plichten, welke Jezus' vriendschap hem meedeelt.

Natuurlijk mochten de algemeene beweegredenen, tot dat doel geschikt en ook voor de gewone geloovigen geldig, niet voorbijgegaan. Toch ware het

gewenscht, dat de schrijver meer licht had laten vallen op de eigenaardige verplichtingen en onderscheidingen, die uit het ambt en de waardigheid van het priesterschap voortvloeien.

Wel wordt hier en daar een poging aangewend, maar niet altijd met gelukkigen uitslag. Waar bijv. (pag. 70) de schrijver den priester, overwegend welke offers Jezus Christus in het bijzonder van hem gevraagd heeft, de woorden in den mond legt: „Hij heeft vooreerst gevraagd, dat ik mij niet hechte aan het geld en goed der wereld, zooals dit aan de gewone geloovigen geoorloofd is" (deze laatste bewering zal de schrijver wel zóó niet bedoeld hebben) — daar voert hij als nader bewijs aan: „Ik moet met Petrus, den armen visscher, kunnen zeggen : Ecce nos reliquimus omnia."

Doch hiermee schiet hij zijn doel voorbij, daar toch de volledige, daadwerkelijke onthechting van den H. Petrus niet van alle priesters gevraagd wordt. De schrijver gevoelt het zelf als hij ter verklaring van de aangehaalde woorden laat volgen: „ik heb alles tenminste zoo verlaten, dat mijn hart de vergankelijke goederen niet najaagt." Doch waarom deze plicht, aan iederen leerling van Christus opgelegd, met grooter volmaaktheid door den priester dient onderhouden te worden, laat de schrijver buiten beschouwing.

J. SPRUIJT, S. J.

Les Martyrs de Gorcum, par HUBERT MEUFFELS, C M. prêtre de Hollande. Paris, Victor Lecoffre. 1908. Prix 2 frs.

Dit boek is geschreven door een Hollandsch Lazarist, die gedurende negen jaren in Fransche seminariën onderwijs heeft gegeven en maakt deel uit van de welbekende collectie „Les Saints" door denzelfden boekhandel uitgegeven.

Het bekende verhaal wordt er niet alleen gegeven, maar ook een overzicht van de voornaamste feiten uit de vaderlandsche kerkgeschiedenis vóór en na 1572, dit laatste meer speciaal met betrekking tot de H. Martelaren.

Eene uitgebreide bibliographie aan het einde vermeldt de geraadpleegde werken, terwijl de eerwaarde schrijver zelf zich ook aan het onderzoek heeft gezet, zooals op verscheidene bladzijden blijkt. Het boek ziet er netjes uit en menigeen zal in het Fransch eens, nog uitgebreider wellicht, overlezen, wat hem uit het Nederlandsch reeds bekend was. En wie de geschiedenis niet kent, vindt hier eene schoone gelegenheid.

Uit het Fransch is de Nederlander nergens te proeven; men ziet het alleen aan de opdracht: „Aan de seculiere en reguliere Geestelijkheid van Nederland, mijn vaderland en van Frankrijk, mijn tweede vaderland.

De Eerw. schrijver is de taal volkomen machtig.

Moge de devotie tot de H. Martelaren door dit boek toenemen.

TAILLEFER.

Hors de l'Eglise point de salut, par le R. P ED. HUGON, des Frères Prêcheurs, Maître en Sacrée Théologie, in 12 de 334 p. p. 3 fr. 50.

La Causalité Instrumentale en Théologie. Même auteur, in 12 de 224 p. p. 2 fr.

Beide werkjes zijn uitgegeven door Téqui, 29, rue de Tournon, Paris VIe en bestemd niet alleen voor theologen maar ook voor ontwikkelde leeken.

De Revue Augustinienne, 15 Juli 1907, zegt over het eerste: „Dit boek is eene werkelijk theologische verhandeling over de leerstelling, door den titel uitgedrukt, minus den didactischen vorm der Latijnsche werken. De priesters zullen er die bewonderenswaardige leer van Sint Thomas in vinden, die ons altijd verbaast door hare grootheid en ons aanlokt door haar lichtenden eenvoud, als eene geoefende pen ze onder het bereik van allen brengt. De ontwikkelde leeken zullen eindelijk een boek vinden, waarin een der dogma's, waarover in onze dagen van zedelijk verval en heidendom zooveel wordt afgedaan, is uiteengezet, vastgelegd, beoordeeld en verdedigd met eene klaarheid en eene kracht, die alle tegenspraak uitsluit".

De Ami du Clergé van den 1en Augustus 1907 noemt het o. a. het mooiste Fransche boek, dat hij kent, over dit onderwerp.

De Revue des Sciences philosophiques et théologiques van October 1907 roemt het evenzeer, noemt de kennis van den schrijver even degelijk als uitgebreid en de argumenten krachtig en wel afgerond. Het boek, zegt ze, zal groote diensten bewijzen aan hen die een juist begrip wenschen te bezitten van een tegenwoordig zooveel bestreden dogma.

L'Année dominicaine van December 1907 is niet minder vol lof en twijfelt niet aan het succes van het werk bij geestelijken zoowel als ontwikkelde leeken.

Het draagt verder de goedkeuring van Fr. M. J. Belon, O. P. S. Th. Mag. en van Fr. Augier, O. P. S. Th. Mag. te Rijckholt bij Maastricht, d.d. 15 Jannari 1907 en het „Imprimatur" Parijs, 15 Maart 1907. H. Odelin, v. g.

Over het tweede vind ik analoge aanbevelingen

in den Ami du Clergé van 19 December 1907, waar gezegd wordt: „Peu de livres sont aussi bien faits que celui-ci pour nous montrer la fécondité de l'alliance (qui devrait être indissoluble) entre la théologie et la piété".

Er overslaande vind ik nog in het Bulletin mensuel van Februari j.l. van de bekende uitgevers Gebrs. Aubanel te Avignon eene enthousiaste aanbeveling, waarvan ik het slot vertaal: „Het werk is eene hulde aan den Goddelijken Verlosser; het geeft eene meer levendige liefde tot het bovennatuurlijke; het doet den wensch geboren worden meer in den grond de machtige wijsbegeerte van Sint Thomas te bestudeeren, door Paus Pius X met zooveel plechtigheid en gezag aan de katholieke scholen der geheele wereld aanbevolen."

Verder overeenkomstige goedkeuringen van het geestelijk gezag als van het eerste werk en..... zoo ziet men, hoe men een goed werk kan doen door recensies over te brengen.

Ik durf er uit ervaring nog bijvoegen, dat de boeken bij de lezing tot studie aanzetten en deze niet zwaar valt, niettegenstaande het hooge onderwerp. Nog een derde boek van denzelfden schrijver zond de uitgever mij n.l. Réponses théologiques à quelques questions d'actualité.

Ik denk te kunnen volstaan met de vermelding ervan onder toevoeging, dat het werk tot leerstellig commentaar kan dienen van meerdere gedeelten der onsterfelijke Encycliek van 8 Sept. 1907. X.

A. Bitot. **Aux Jeunes. Que faire de la vie?** Victor Retaux. Paris VIe. frs. 2.50.

„Ne dites pas: je veux me sauver. Dites: je veux sauver le monde. C'est là le seul horizon digne d'un chrétien".

Dezen zin uit een brief van den wereldberoemden Pater Lacordaire aan een jongen man draagt het boek, dat ik hier van ganscher harte kom aanbevelen, tot motto.

't Teekent het christelijk idealisme van den geestdriftigen schrijver dezer causerieën over den levensstaat, de levenstaak.

Hoe wordt het doel des levens bereikt: God te verheerlijken en zich nuttig te maken, dat is de vraag, hier beantwoord.

En dat geschiedt op eene frissche, aangename, hoogst onderhoudende wijze, zoodat ik overtuigd ben, dat men het boek gaarne achtereen zou doorlezen.

't Is in gezond, degelijk Fransch geschreven en ook in dit opzicht hoogst nuttig te lezen.

Evenmin als het andere, in deze aflevering besproken boek, is het eene handleiding tot de verschillende waardigheden, beroepen en bedrijven, doch in een dozijn hoofdstukken worden de voornaamste beroepsstanden der maatschappij besproken aan de hand der practijk en toegelicht door de grootsche typen der geschiedenis.

Doch ik zou tevergeefs trachten in enkele woorden het genot te schetsen, dat de lezing van dit boek verschaft.

En eene ontleding naar behooren zou eene veel te groote ruimte vorderen.

't Is een rijk boek, vol schatten van levenswijsheid....

Ik eindig en herhaal mijne aanbeveling aan ouders, onderwijzers, enz. en jongelieden, ook aan hen, die voor jongelieden, eene schoone conferentie over dit onderwerp mochten willen samenstellen.

TAILLEFER.

Physiologische Psychologie, door Prof. Dr. Th. Ziehen te Berlijn, voor Nederland bewerkt door W. A. W. Moll, Onderwijzer te Amsterdam. — Amsterdam, W. Versluys, 1908.

Vooraan in dit werk staat eene verklaring afgedrukt van prof. Ziehen, waarin hij den lezer doet weten, dat de denkbeelden in dit boek ontwikkeld, de zijne met juistheid weêrgeven. Daartegen valt dus niets in te brengen. Maar of de professor ook ten volle instemt met de *wijze* waarop zijne denkbeelden hier zijn uiteengezet, dit zou ik – althans voor sommige plaatsen – sterk betwijfelen. Verschillende passages toch, opgevat zooals ze daar vóór ons liggen, zijn óf wel zeer moeilijk óf wel in 't geheel niet te verstaan. — Dit is een eerste ernstige fout, die het boek aankleeft.

Wat nu den inhoud van het werk betreft, daartegen gelden natuurlijk dezelfde bezwaren als tegen de oorspronkelijke „Leitfade". – Er is volstrekt niets tegen dat vakmannen met alle kracht er naar streven, door nauwgezette waarneming en streng gecontroleerde proeven, de anatomische en physiologische basis vast te stellen van het verloop en van de wetten, welke ons veelkleurig en ingewikkeld psychisch leven beheerschen. Ja, hoe grooter en sneller de vorderingen zijn, welke op dit gebied worden gemaakt, hoe liever het iederen waren minnaar der wetenschap zijn zal. Daardoor immers wordt de mogelijkheid geopend, een klaarder en vaster inzicht te verkrijgen in den samenhang der zoo innig gecompliceerde en rijk genuan-

ceerde processen van de zielewerkzaamheid des menschen. Maar men hoede zich hierbij voor eenzijdigheid en phantastieke overdrijving. Men bedenke wel, dat de kennis zoowel van de histologie als van de physiologie van 's menschen zenuwstelsel, tot op heden zóó uiterst gering is en op tal van punten nog zóó onvast en onzeker, dat het zelfs niet mogelijk is, op vragen betreffende sommige feiten van principieelen aard, een eenigszins afdoend antwoord te geven. 't Moge verrassend en aantrekkelijk schijnen, in eenige vernuftig ontworpen, maar grootendeels op phantasie berustende schemata van zenuwcentra en zenuwbanen, de meest ingewikkelde processen van gewaarwording, van voorstelling en voorstellings associatie, van herinneringen en handelingen aanschouwelijk en naar hun materieele voor te stellen zijde; op wetenschappelijkheid kunnen soortgelijke uitvoeringen zeker geen aanspraak maken. Weliswaar heeten zij te dienen, om het verloop der strikt-psychische processen nader toe te lichten en te verklaren, maar men vergeet daarbij maar al te licht, dat doorgaans slechts beroep wordt gedaan op onbekende factoren, die de phantasie van den ontwerper, al naar de behoefte van zijn stelsel, zich willekeurig schept. Wel zijn wij in staat, door onmiddellijke innerlijke ervaring van ons eigen bewustzijnsleven, den voortgang dier strikt-psychische processen, althans in hoofdlijnen na te gaan en hun samenhang eenigermate te achterhalen, maar met betrekking tot het verloop der materieele zenuw- en hersenprocessen, tasten wij op de meeste punten nog in volslagen duister.

Voorts zien we hier het beginsel van het psycho-physiologisch parallellisme tot in zijne uiterste consekwentie's doorgevoerd. Ons denken, ons redeneeren en willen, ja zelfs ons eigen „ik" gaat op in loutere voorstellings-associatie's, door daaraan parallel loopende materieele processen van zenuwen- en hersenschors begeleid en ingeleid.

Dit boek is geschreven voor onderwijzers. 't Is mogelijk dat dezen, al voortlezende, tot aan de laatste anderhalve bladzijde ten minste hun helderheid van hoofd bewaren, maar dáár aangekomen raken ze grif de kluts kwijt. Na toch den heelen loop van het boek door, telkens opnieuw te hebben hooren spreken van parallel loopende psychische en materieele processen, wordt hun daar opeens zonder eenige inleiding of zonder den geringsten overgang verklaard, dat er, eigenlijk gezegd, maar sprake is van één proces, het psychische en dat het daarmee parallel verloopende zgn. materieele proces, in 't geheel niet materieel is, maar zuiver psychisch net als het eerste. En nu vraag ik u: wie die niet wijsgeerig geschoold is of onbekend met het „erkenntnis-theoretische" probleem — en dit mag van het gros der onderwijzers toch wel worden ondersteld — kan bij mogelijkheid van zulke praat iets snappen?

DR. J. VAN BEURDEN.

De Ontwikkeling der Antieke Philosophie en Religie, in haren voortgang geschetst door PROF. DR. A. DREWS, vertaald door DR. A. H. DE HARTOG. — Amersfoort, P. Dz. Veen 1907.

De hier gegeven beschouwingen van Dr. Drews dienen mede als inleiding tot een werk van zijne hand over *Plotinus*, dat eerlang in druk zal verschijnen.

Volgens den schrijver zou de heele antieke philosophie éene aangehouden reuzenworsteling zijn van de menschelijke rede om het begrip van den absoluten geest. Ook het Christendom met zijne leer der bovennatuurlijke genade en zijne Openbaring zou niets anders zijn dan eene min of meer mislukte poging, zich op te heffen tot de hooge hoogte der kennis van dien absoluten geest.

Dr. Drews is eenzijdig.

Hij draagt in zich om een lievelingsidee, dat zijn heele weten en denken beheerscht en dat hem verhindert zijn blik vrij en ongebonden te laten gaan over het tooneel dier verre historie, waarop zich met wisselend succes de strijd afspeelt der volken om de éene en zuivere waarheid. 't Is daarom, dat hij in ieder stelsel, in iedere theorie, wier bestaan ons de historie leert, niets anders ziet, dan een min of meer naderen tot, een meerder of minder afdwalen van die éene centrale idee, waaromheen, naar zijne opvatting, alles zich beweegt en waarnaar de waardebepaling van ieder stelsel dient te geschieden.

Zeker, het valt niet te ontkennen, in de antieke philosophie is zekere schommelende beweging om het begrip des geestes vaak duidelijk waar te nemen, maar deze beweging te willen maken tot de éene, ongebroken lijn, waardoor de gansche historie van 's menschen intellectueele bezinning wordt vastgehouden en geleid, is eene uitspraak, die m. i. niet van eenzijdigheid is vrij te pleiten.

Dit neemt evenwel niet weg, dat hij, die met oordeel des onderscheids weet te lezen, niet zonder vrucht deze bladen zal doorloopen.

DR. J. VAN BEURDEN.

Le Comte Joseph de Maistre et sa famille, études et portraits politiques et littéraires door M. DE LESCURE. Nouvelle édition. 444 bladz. in —12, Douniol-Téqui, uitgever, Parijs. 4 Frs.

Het werk bestaat uit zes afdeelingen: J. de Maistre en zijne familie vóór de Revolutie (1754—1789); gedurende de Revolutie (1789—1802); zending in Rusland (1803—1817); de laatste jaren van Joseph de Maistre (1817—1821); Xavier de Maistre en ten slotte: de werken en ideeën van J. de Maistre.

„Il est arrivé pour Joseph de Maistre ce qui arrive encore chaque jour pour d'autres écrivains comme lui, aussi célèbres que peu ou mal connus. On le cite plus qu' on ne le lit, on le blâme ou on l'admire de confiance. Notre but est surtout de le faire connaître".

Dat doel heeft den schrijver voortdurend voor de oogen gestaan en er zullen heel wat scheeve denkbeelden door zijn werk worden weggenomen. Ook voor de vrienden van J. de Maistre zal dit boek van groote waarde zijn, omdat het enkele dingen opheldert, die de groote figuur van den edelen kampioen nog schooner doen uitkomen.

Scheeve denkbeelden zeg ik en dan passeeren Villemain, Nisard, Sainte-Beuve, Scherer, Merlet, Cogordan, Lanson, Paulhan en anderen, die met moedwil of uit onbeholpenheid, uit haat en soms met pharizeïsme hun best hebben gedaan den grooten naam van J. de Maistre te verkleinen, te verdraaien, te belasteren.... Mannen alle van de zoogenaamde officieele litteratuur, die in opdracht had strijdbare mannen, als de Maistre neer te halen....

Het lust me niet de domheid aan de kaak te stellen om van onoprechtheid en erger niet te spreken. Ik zou dan van zelf die onbezonnenen de ooren moeten wasschen, die maar altijd voor eerste klas blijven aanzien, wat op de officiëele programma's voorkomt en zich toch waarachtig wel eens af mochten vragen, of rationalisten als bovengenoemden, die soms blijken geven nog niet te kennen, wat in onze kleine catechismus staat, nu de mannen zijn om den staf te breken over een de Maistre....

En ik schrijf geen phrasen; bewijzen heb ik te over, feitelijke bewijzen, argumenten als koeien en die men zich zou moeten schamen te berde te brengen, als de hardnekkigheid der tegenstanders niet zoo groot was.

Doch ik mag de daarvoor noodige ruimte niet vragen.

Een reus als de Maistre handelt men niet gauw even af.

Laat ik liever het welkom toeroepen aan het schoone boek van Lescure, dubbel welkom op het oogenblik, waarop de „Académie" het leven en de werken van J. de Maistre tot verplicht onderwerp stelt voor de mededingers naar haar eerstvolgenden prijs voor welsprekendheid, het in veler handen wenschen, het noodzakelijk noemen voor ieder wetenschappelijk beoefenaar der geschiedenis en der litteratuur. TAILLEFER.

Les Contemporains. Uitgave van la Maison de la Bonne Presse. Rue Bayard 5. Paris VIIIe.

Het zeven en twintigste deel ligt voor mij.

Elk deel bevat vijf en twintig levensbeschrijvingen van groote mannen uit onzen tijd; te zamen zijn er dus een zevenhonderd ongeveer uitgegeven.

Iedere beschrijving beslaat zestien bladzijden in octavo, over twee kolommen zeer net gedrukt, zoodat elk deel vierhonderd groote bladzijden telt en niettegenstaande de portretten, gravures, kaarten en plannen slechts twee franks per stuk kost.

Deze uitgave is de samenvoeging in boekdeelen van de „Revue hebdomadaire illustrée: les Contemporains," welke thans haar zestienden jaargang beleeft.

Wilt ge eene keuze?

Er bestaat ook eene uitgave in deelen van denzelfden prijs, waarin de levensbeschrijvingen gegroepeerd zijn: Les Papes contemporains, les Gloires contemporaines de l'Eglise, Religieux et Missionnaires contemporains, Napoléon et sa Famille, les Gloires militaires contemporaines, les Explorateurs contemporains, les Marins célèbres du siècle, les Artistes contemporains, les Femmes célèbres du siècle enz.

De alfabetische catalogus wordt gratis en franco op aanvrage door de uitgevers gezonden.

Het spreekt vanzelf, dat het niet aangaat in eene eenigszins volledige beschouwing dezer zeven en twintig boekdeelen te treden.

Slechts wil ik de woorden herhalen, waarmede de ZeerEerwaarde heer Simonis, oud-afgevaardigde voor den Elzas naar den Duitschen Rijksdag, de verschijning dezer uitgave begroette:

„Men vindt er de groote mannen in van onzen tijd, wier leven en werken in 't kort wordt verhaald; zij geeft ons hun lichamelijk en geestelijk portret, doet ons de personen kennen, de gebeurtenissen begrijpen, het goede vurig beminnen, het kwade innig haten. Binnen kort zullen wij daarin eene onvergelijkelijke galerij hebben. Het zal een levend en sprekend museum zijn".

Ik voeg hier niets aan toe.

Wie voor twee franken een deel koopt, zal het zich niet beklagen, doch zeker meerdere laten volgen.

Zulke levensbeschrijvingen te lezen is nuttig, terwijl, hier zij terloops op gewezen, het lezen daarvan in onze neutrale (?) tijdschriften van den eenen kant hoogst onbeduidend en van den anderen kant hoogst nadeelig is.... TAILLEFER.

Constance Teichmann, door M. E. BELPAIRE, uitgegeven te Antwerpen bij J. E. Buschmann, 1908.

Het zeer lijvige boek, dat in dit jaar verscheen te Antwerpen, bevat de levensgeschiedenis eener vrouw, die bij haar stadgenooten zeer goed bekend was en die verdient, door al haar geloofsgenooten goed gekend te worden. Uit de aanteekeningen van haar dagboek, maar deze aangevuld door hetgeen de schrijfster Belfaire, een familie-lid in den zooveelsten graad, heeft weten op te diepen uit andere bronnen, kunnen we nu het leven dezer zeer bizondere vrouw leeren kennen. In zeven hoofdstukken verhaalt mej. Belfaire ons, wat de voorrede op blz. drie zoo eenvoudig zegt: „Constance Teichmann was gemeen eigendom van al wie leed, of weende, of vertwijfelde." Misschien zou het niet overmoedig zijn, hieraan toe te voegen: en eveneens van al, wat toen ter tijd in haar kring gevoel voor en verstand van muziek had.

Hoe zij de lijdenden wist te helpen, de tranen der weenenden te drogen, de vertwijfelenden voor wanhoop te behoeden, deelt zij ons in allen eenvoud mede in haar dagboek-brieven, die zij geregeld schrijft aan niemand minder dan aan den Zaligmaker zelf, nadat zij Hem elken morgen in de H. Communie haar hart geschonken heeft. En daar aan de vervulling van Gods geboden de zegen en de vrede beloofd zijn en gegeven worden, kan het ons bij de lezing van dit boek eigenlijk niet verwonderen, dat Constance zoo hemelsch gelukkig was, zij, die in heldhaftigen graad God boven alles beminde en haar evennaaste gelijk zich zelve. Het Antwerpsche Kindergasthuis, de Verpleging der gewonde krijgers gedurende den Fransch-Duitschen oorlog, de vreeselijke cholera epidemieën, over dat alles lezen we de belangwekkendste bizonderheden, en daar tusschen door die alles verterende hartstocht voor de muziek, voor den zang in 't bizonder, haar triomfen als solo-zangeres, en haar zorg voor zoo menigen musicus, met wien zij in aanraking kwam, en wiens tijdelijke belangen zij behartigde, gelijk zij voor zijn eeuwige zich zelve ten offer aanbood.

Er wordt in onze dagen zooveel gesproken over de roeping der vrouw in de wereld. der Katholieke vrouw in het bizonder en onder de Katholieke vrouwen wil men zoo gaarne het peil van kennis en kunst wat verhoogen.... ook de Roomsche jonge dames beginnen zich te bemoeien met maatschappelijk werk, getuigen de Meisjesbonden, de Dienstboden-avondjes, de Verstelcursussen, het Stationswerk en hoe zij alle mogen heeten.... en dan lijkt het, alsof dit alles voor onze geloofsgenooten iets geheel nieuws is en zij de baanbreeksters zijn in deze uitingen van naastenliefde! Maar het boek, dat ons hier geboden wordt, leert ons iets anders, hoe n.l. aan deze „juffrouw Constance" gelijk de Antwerpenaars haar noemden, reeds in de eerste helft der vorige eeuw geen dezer liefdewerken vreemd was en zij ze alle beoefende, zij het ook in eenigszins anderen vorm.

Wat óók bij de bestudeering van dit vrouwen leven, want het is studie méér dan lectuur, zoo weldadig aandoet, is de opvatting, die de heldin had van de kunst, de kunst voor het volk, de kunst als gemeenschappelijk eigendom, de kunst, als weerklank van de natuur, als uiting van de verhevenste gevoelens, als een nooit eindigend gebed en een nooit falende lafenis voor allen, die, opgaande in hun aardsche beslommeringen, toch dorsten naar de dingen, die niet van deze aarde zijn. Constance had de kinderen lief met de teederheid eener moeder en als gevolg daarvan hield zij van het volk, welks leden immers niet anders zijn dan groote kinderen, even onbesuisd, even onnadenkend, even zelfzuchtig, maar ook even aanhankelijk en even trouw. Het is onmogelijk, uit dit werk aanhalingen te geven,... het moet in zijn geheel gekend en genoten worden; het zoetvloeiend Vlaamsch is een aantrekkelijkheid te meer voor dit hoogstaande en van het begin tot het einde boeiende boek.

De Keurboekerij te Leuven bezorgde de uitgave; dat deze dus in de puntjes is, behoeft geen betoog. Ook de firma C. L. Van Langenhuisen te Amsterdam is op den omslag vertegenwoordigd, de Noord-Nederlanders kunnen het boek dus gemakkelijk genoeg in hun bezit krijgen, want het is een werk, om in eigendom te nemen, om te herlezen, telkens weer, en om te verspreiden onder geestelijken en leeken, in de kloosters en in de huisgezinnen, overal waar men prijs stelt op den goeden vriend, dien men in zulk een goed boek vindt.

CHRISTINE J. F. VETTER.

Zuid en Noord, eene bloemlezing uit de beste Zuid- en Noord-Nederlandsche schrijvers, door P. Ev. BAUWENS, S. J. — Eerste deel, voor minder gevorderde leerlingen. Achtste omgewerkte uitg.; 312 bl.; fr. 1.30. Drukkerij St. Augustinus, Desclée, de Brouwer en Co. Brugge, 1908.

In België zijn de werken van P. Ev. Bauwens, S. J. zeer gunstig bekend; van dit eerste deel van de bloemlezing *Zuid en Noord*, waarvan nu de achtste omgewerkte uitgaaf de wereld ingaat, werden er op 17 jaar nagenoeg 30000 exemplaren verkocht. Doch ook in Noord-Nederland dienden die uitgaven (bloemlezing, grootere en kleinere spraakkunst, oefeningen, enz.) ruimer verspreid te zijn. Degelijke taalkennis en paedagogische bruikbaarheid, vrucht van 's schrijvers ervaring en belezenheid, zal men hun niet betwisten. Zoo b.v. in het onderhavige deeltje is er een rijke en goede keus te vinden van aantrekkelijke stukken, voor min gevorderde leerlingen uit de laagste klassen der humaniora wel gepast, en in goed Nederlandsch geschreven: iets waar P. Bauwens met meer nauwgezetheid op drukt dan een volbloed Hollander wellicht doen zou, derwijze dat hij in een korte aanteekening alle in het beschaafde Nederlandsch minder gebruikelijke woorden en wendingen aanstipt. En dit is voorzeker een verheugend verschijnsel, daar het bewijst hoezeer men ook in Zuid-Nederland tot de alleen zaligmakende eenheid in de beschaafde omgangstaal begint te streven.

Volgens tijdsorde komen dan onze meest gevierde schrijvers aan het woord van vader Cats tot C. Eeckels toe. In dezen achtsten druk, werd meer plaats gegund aan de Zeventiendeeuwers en aan de Modernen, minder aan de school van Bilderdijk. D. w. z. dat de verzamelaar wijselijk met den smaak van zijn tijd meegaat, en alhoewel de vorige uitgaven reeds zoo grooten bijval genoten, nog moed en vlijt genoeg had om zijn werk te verbeteren.

Dit zal wel volstaan om eens te meer te bewijzen dat over Hollands zuidelijke grenzen ook nuttige en flinke nederlandsche boeken kunnen aangeboden worden. J. SALSMANS, S. J.

EMILE MOSELLY, **Le Rouet d'ivoire.** Librairie Plon. Paris. Frs. 3.50.

„Enfances lorraines" is de ondertitel van dit boek. Het teekent de eerste levensjaren buiten, aan den haard van grootvader, onder den hoogen Lotharingschen schoorsteen, winteravonden met ouderwetsche vertellingen over oorlog en spoken, toertjes te voet door de velden, eenvoudige bezigheden, lief en leed uit de kinderjaren, het dorpskerkje en den dorpsschoolmeester, enz.

Zeer aardige tooneeltjes komen er in voor en de hand van den kunstenaar valt niet te miskennen.

Maar 't is allemaal koud werk, realistisch. Wel zijn er genoeg zonnestralen in, doch die schijnen niet in staat de ziel te verwarmen.

Het godsdienstig gevoel schijnt bij den schrijver te ontbreken, want ik kan geene van die schoone bladzijden ontdekken, welke men hier zou zoeken en moeten vinden en die aan hoogere beginselen haren oorsprong danken.

De beschrijving van de dorpskerk lijkt mij meer op een begin van bespotting, dan op een bewijs van liefde en vrome herinnering.

En de schoolmeester wordt opgekamd!

Komt dat omdat hij de geschiedenis à la Michelet onderwijst, zooals het verhaal luidt?

Kent de schrijver Michelet niet? Ik bedoel natuurlijk niet den opgeschroefden naam van dien nerveuzen maniak vol haat tegen het christendom. En die schoolmeester, zegt de schrijver, „sprak van de schoonheden van het metriek stelsel gelijk een geloovige spreekt over zijn God".

Wat moet ik daaruit afleiden?

Nogmaals de stijl is verzorgd, de techniek is er, maar de ziel!...

Zoo koud is de werkelijkheid niet, als de hoogere levenswarmte maar niet ontbreekt.

Een paar ruwe zetten van personen in het boek voorkomend en die ons Katholieken, zeer doen, zou ik nog kunnen releveeren, doch waartoe?

Het boek is niet te verbieden in den volstrekten zin van het woord, doch ik ken wel schoonere „enfances" en dan denk ik aan het: Uit den mond der kinderen en der zuigelingen hebt Gij Uw lof bereid, o, Heer! TAILLEFER.

Njootje en Nonnie, door LOUISE B. B. Uitgegeven te Utrecht, firma A. W. Bruna & Zoon.

Njootje is een kleine idioot, die door zijn moeder hartstochtelijk wordt bemind en die voor zijn vader is: een voorwerp van afschuw, en meer nog, van ergernis. Het ongelukkige, vurig gewenschte en eerst in het vijfde huwelijksjaar geboren stamhoudertje is mevrouw Oudelinks dagelijksche kruis, dat zij torst met bitterheid en toch met geduld, want de moederliefde behoudt de overhand op de teleurstelling, van zulk een kindje te hebben. Maar

vader schaamt zich enkel over zijn nakomeling en duldt hem, nu ja, zooals men in zijn huis zoo menige zaak duldt, ter wille van den lieven vrede en ter wille van de lieve vrouw en ter wille van andere lieve dingen of personen.

Nonnie, het tweede titelkind, is een snoeperig Indisch meisje, schrander, brutaal, glad, vlug, in één woord: gewikst, en zij heeft maar één doel, n.l. in Njootjes nabijheid te zijn! Mevrouw verjaagt haar met onvriendelijke woorden, met dreigementen, met zweepslagen zelfs.... alles vergeefs! Nonnie komt terug.

De heer Ouderlink overrijdt bij ongeluk de kleine Nonnie, die nu door mevrouw wordt verzorgd en, als zij weer beter is, op zekeren dag heimelijk bij Njootje weet te komen, wiens moeder hoort en ziet, hoe haar kindje belangstelling toont voor het bruine kampong-meisje. Nu mag Nonnie dagelijks met haar afgodje komen spelen en dat heeft een goede uitwerking. Aandoenlijk wordt de omgang der beide kinderen beschreven en groote belangstelling gevoelt men onder het lezen voor de arme moeder, in wier gefolterd hart de hoop terug keert. Maar Njootje sterft aan een besmettelijke ziekte, waarvan de sterke, kerngezonde Nonnie geheel en tamelijk spoedig herstelt. De beschrijving daarvan is zeer boeiend en het einde, waarbij Nonnie in de plaats van den ongelukkigen dooden lieveling als kind der Oudelinks wordt aangenomen, is alleszins bevredigend

Een enkele uitwijding, betrekking hebbende op Nonnie's geslachtsboom, uitgezonderd, bevat dit Indische boek niets aanstootelijks en kan gerust gelezen worden door volwassenen. Het is geen hart- of geestverheffend werk, 't heeft ook geen letterkundige waarde, maar het bevat ook geen dubbelzinnige toespelingen, verheerlijkt geen echtbreuk, verdedigt niet door dik en dun onzedelijke toestanden en kan dus bogen op vele, zij het dan ook negatieve, verdiensten. En we weten, dat dit tegenwoordig al een pluimpje is! Dat de menschen, de Europeanen wel te verstaan, heidenen zijn, spreekt haast wel van zelf in de huidige litteratuur, die tot ontspanning wil dienen,... en daarom maakt het een wonderlijken indruk, mevrouw Oudelink op de laatste bladzijde te hooren zeggen tot Nonnie, dat de arme, lieve Njootje, die niet praten kon en niet loopen, nu in den Hemel van onzen lieven Heer een heel lief stemmetje gekregen heeft en een gezond lichaampje en dat hij vlug kan loopen...." Of zou misschien in deze enkele woorden de schrijfster onbewust en onopzettelijk het geloof gehuldigd hebben, dat diep in elk menschenhart aanwezig is, het geloof aan een ander leven, waarin de hier misdeelde en verstooten schepselen vergoeding vinden en gelukkig worden?

Oudelink, zijn vrouw en het vroeger verachte bruintje zoo innig samen ziende, zegt peinzende: „leer vrouwen nu ooit begrijpen!..." onwillekeurig past men, bij het lezen van mevrouw's hemelbeschrijving deze woorden ook op de schrijfster toe.

CHRISTINE J. F. VETTER.

De Zonde der Vaderen, door P. A. KERSCH. Van Holkema en Warendorf.

„Tot in het vierde geslacht zal de zonde der vaderen aan de kinderen bezocht worden" zegt het tweede gebod, de natuurwet, die rechtvaardig is, zoo lees ik op bladz. 20.

Volgens verscheidene plaatsen in het boek is de door den schrijver behandelde zonde der vaderen het drankmisbruik; op bladz. 105 staat bovendien „en erotische zonden." Over de benaming tweede gebod (?), ook o. a. aan het eind van den roman herhaald, zwijg ik en kom tot de zaak.

Hereditaire belasting is het denkbeeld, waaruit de roman ontstond. Zeer „up to date" dus.

De hereditair belaste is Erno

Onthoud zijn naam goed, want... zijn broeder Barthold en zijne zuster Elly toonen geen spoor van die „belasting" evenmin als zijne vader en moeder. Ik zeg dit niet, omdat ik aan geene herediteit in dezen geloof, maar omdat de behandeling in den roman „eigenaardig" is.

De geheele geschiedenis zal ik maar niet verhalen.

Erno komt, jong, terug uit New-York; waar men hem om drankmisbruik heeft weggezonden en zijn vader plaatst hem later in... Weenen, waar hij weer terugvalt en ten slotte trouwt met eene bloemenverkoopster, terwijl hij onmiddellijk na zijn trouwen delirium tremens krijgt....

En nu herhaalt de schrijver tot vervelens toe, dat Erno „het niet helpen kon."

Welnu, hij kon het *wel* helpen.

Toen hij tusschen zijne komst uit New-York en zijn vertrek naar Weenen thuis was, dronk hij niet...

Waarom dan geen geheel onthouder geworden en gebleven?

Hier had de schrijver liever moeten laten zien, wat eene macht uitgaat van de vereenigingen, die zich op de drankbestrijding toeleggen.

Dat was beter geweest dan zijne troostelooze en vlakweg onware leer.

Ik zal maar geene bewijzen uit zijn roman aanhalen.

Met zorg is hij niet opgebouwd, dat blijkt uit de kleinigheden, als de niet rijke vader op bladz. 8, die geen geldgebrek kent en royaal is op bladz. 176, uit den leeftijd van de moeder van Erno's vrouw, welke moeder, in 1863 geboren, in den roman vijf en veertig jaar heet: De schrijver heeft de gebeurtenissen dus blijkbaar afgewacht en opgeschreven, want wij zijn nu in 1908 en een roman schrijft men niet in eene week...

En de vader is een verbazend „net" man, maar ik had hem maar liever wat minder „net", doch wat degelijker in *daden* opgevoerd. Hij kent de kwaal van Erno en... ?

Al zijn *geredeneer* helpt geen zier. Hij had den jongen niet naar Weenen moeten zenden, te meer daar hij thuis eene beste gelegenheid had, en zoo toonen, dat hij niet alleen bekend was *met*, wist te praten *over*, doch bovenal te strijden *tegen* hereditaire belasting.

Ik eindig.

't Is jammer, dat de schrijver zoo koelbloedig over het „noodlot" van den „held" schrijft, zonder iets te kennen, van wat wij, Goddank, kennen of anders in den biechtstoel kunnen vernemen.

Want ook Erno had kunnen overwinnen. En als de schrijver ons nu zoo'n overwinning had geteekend na hevigen strijd .. Zoo'n overwinning, als wij lezen in de levens van de Heiligen.

Want die hebben gestreden tegen de heftigste lusten en de brutaalste aanvallen.

En het Rijk der Hemelen lijdt geweld.

Moed dus, hereditair belasten! En weest „geweldig" in den hier bedoelden zin.

„Bezocht" kunt gij zijn, maar winnen kunt ook gij eene der plaatsen in het woningrijke huis des Vaders! TAILLEFER.

Zuster Hilda. Vrij naar het Engelsch door GRANT ALLEN. Uitgave der firma H. J. v. d. Garde en Co. Zalt-Bommel.

Zuster Hilda is een verpleegster in het St. Nathaniël-Hospitaal te Londen, en.... „Zuster Hilda's bogaafdheid was zóó eenig, zóó buitengewoon...." aldus het begin van dit aardige boekje,.... dat de verteller, want het is een „Ik-verhaal", niet weet, hoe hij haar zal beschrijven....

En dus behoeft de recensent er niet aan te denken, het wèl te doen.... wat mij goed van pas komt: pleegzusters zijn altijd een eigenaardig type, om te beschrijven, en deze Zuster Hilda is gewoon weg een wonder boven wonder.... een, die alles kan en kent, alles wil en doet, alles vooruit ziet en voelt, alles berekent en bedisselt.... van alles het fijne weet.... als climax een Marie Corelli, maar dan in het onschuldige.

Zuster Hilda waagt zich niet aan dingen waarvan zij geen verstand heeft, zooals pausen, bisschoppen, koningen en millionairs.... zij houdt zich bij haar zieken en haar Professor Sebastian, welke laatsten zij moet ontmaskeren als giftmenger, meineedige, wreedaard, falsaris en nog een paar kleinigheden.... met het levensdoel, haar vaders naam in eere te herstellen en als gevolg, zelf dien naam openlijk met fierheid te kunnen dragen! Onze Hilda heeft dus geen mindere taak dan Corelli en eerstgenoemde kan de hare vervullen, terwijl Marie C. zoo zachtjes aan gaat begrijpen, dat Rome en de Kerk stilletjes hun gang gaan en van haar gedoe geen notitie nemen, reden, waarom zij afzakt naar rijke mode-landloopers en eenzame, kantwerkende dorpsjuffertjes. Maar Zuster Hilda houdt zich bij haar patienten en bij haar helper en vriend, den verteller van dit verhaal: dr. Cumberledge, haar lateren echtgenoot! Hoeveel dit werkje kost, vind ik niet vermeld, maar zelfs al zou het de gewone vijftien stuivers te boven gaan, dan nog had ik het geld er gaarne voor over! want 't is werkelijk een alleraardigst boek, al is het dan ook een beetje onmogelijk! We hebben al eens meer van deze soort verhalen gehad, waarin een hyper-geleerd professor zoo geheel slaaf is zijner wetenschap, dat hij niet aarzelt, aan zijn experimenten zelfs het leven zijner patienten op te offeren! Of zulke hooggeleerde heeren in de werkelijkheid bestaan.... daarin moeten we ons maar niet verdiepen, zoolang we er geen in onze omgeving hebben, en gelukkig valt de geschiedenis, hier bedoeld, niet in ons landje voor! Maar zelfs voor andere landen, in casu Engeland, zijn dergelijke genieën niet gevaarlijk, zoolang er zusters Hilda gevonden worden, die hen doorzien en hun boos gedoe weten te voorkomen! Of nu ook zulke verpleegsters op onzen aardbol rondwandelen, is een vraag, waarom we ons maar evenmin moeten bekommeren als om die, betreffende den professor.... in allen gevalle: in de boeken bestaan zij en dat is voorshands genoeg! Die professor is anders een gevaarlijk heerschap! De Matabelen in Rhodesia opstoken en daar een moordpartij in het groot laten aanrichten, enkel om een verpleegster en haar aanstaande uit den weg te ruimen.... 't is kras, zelfs op papier! en daarna is dat sprookje

omtrent Boedhistische monniken, die zich door „hokus, pokus, pas" van een indringer om den tuin laten leiden, minstens een beetje gezocht en het verflauwt den indruk, dien de spannende toestanden op den lezer gemaakt hebben. Hetgeen er tegenwoordig omtrent de aanhangers van Boeddha's leer bekend is, duidt op geheel iets anders dan op monniken, die een gebeden-rad draaien en nog nooit een foto gezien hebben! Zulke aanhalingen zonder meer zet men in onzen tijd niet meer in een boek, zelfs ook niet in een romannetje! Dat nu daargelaten, kan het werkje gerust gelezen worden.... niemand gelooft heden ten dage toch nog, wat er in zoo'n werkje verkondigd wordt.... godsdienst of goede zeden worden niet geschaad, de plaatjes zijn zeer verdienstelijk uitgevoerd!

C. J. F. VETTER.

Het Kompas des Levens, door MGR. DR. J. B. KRIER Directeur van het Bisschoppelijk College te Luxemburg. Uit het Duitsch vertaald door Fr. M. STEPHANUS. Uitgave der Snelpersdrukkerij van het St.-Gregoriushuis te Utrecht en F. H. J. Bekker te Amsterdam. Prijs ingenaaid f 0.60 en in linnen prachtband f 1.—.

Gaarne schrijf ik eene aanbeveling van dit werkje. 't Is uit het Duitsch vertaald, doch het Nederlandsche kleed past best en dat zegt veel. De vertaler had blijkbaar meer tot zijne beschikking dan een dik woordenboek. Ook heeft hij hier en daar, waar op locale toestanden gezinspeeld werd, zich kleine wijzigingen of weglatingen veroorloofd, terwijl met zeer veel overleg eene enkele verklarende noot door hem aan den voet der bladzijde werd geplaatst.

't Is een ernstig boek, doch het is eene degelijke, blijmoedige en toch heilige ernst, zonder lijmerigheid of saaiheid, het kenmerk van den onpractischen ernst.

't Is een waar, een helder boek. Al lezende knikt men herhaaldelijk toestemmend, als luisterde men naar een spreker, die, zijn onderwerp volkomen meester, geleidelijk zijne bewijsgronden met natuurlijke logica aanvoert Trouwens 't is geschreven door een man van rijpe levenservaring, die van de opvoeding zijne levenstaak maakte.

't Is een hoogst nuttig boek. Van de keuze toch van den levensstaat hangt voor een goed deel het aardsche, maar bovenal het eeuwige geluk af.

Het bestaat uit vier afdeelingen: de roeping in 't algemeen, de roeping tot den priesterlijken staat, de roeping tot het kloosterleven, over eenige standen in de wereld.

Verder ontleden zal ik het boek niet, noch in 't bijzonder op de goede hoedanigheden wijzen; dat laat de ruimte niet toe. Doch wie zoekt naar een degelijk boekgeschenk geve dit zoo wel aan ouders als jongelieden.

Zoovelen vragen zich af: Wat zal ik worden? Welnu dit schoone boek zal hen helpen het antwoord te geven, omdat het de hoofdvraag voorop stelt en aantoont, wat ons in de eerste plaats bij deze vraag moet bezielen.

Nu behoeft men de 376 bladzijden niet achter elkaar uit te lezen; telkens wat is het best.

En als wij dan naar de beantwoording der genoemde levensvraag streven op de wijze, in dit werkje voorgehouden, dan mogen wij vertrouwen, dat God het zijne zal doen en dat de kinderen de kroon worden hunner ouders, die hen heerlijk zullen zien opgroeien en bloeien voor het groote werk van een nuttig besteed menschenleven.

Mogen de jongelieden en ook ouders en onderwijzers, in het algemeen, wie met leiding van jongeren belast zijn, er menige nuttige les uit putten.

Ten slotte: het boek ziet er in zijn netten band bepaald fijn uit en mag hierom, als om de geheele uitvoering, ook op eene eereplaats aanspraak maken.

TAILLEFER.

Gens qui pleurent et gens qui rient, PAR LE PARISIEN. Maison de la Bonne Presse, rue Bayard 5, Paris VIII[e]; 360 bladz. in 12 met illustraties en gekleurden omslag. frs. 2.50.

Een sierlijk boek met een drie en twintig tal glad geschreven novellen, tintelend van geest, allernaangenaamst te lezen.

Wie „le Parisien" is, zal ik wel te weten komen en het U dan mededeelen, lezer, doch nu kan ik reeds zeggen, dat het geen slenteraar is langs de boulevards en dus.... gij wilt zelf den zin wel aanvullen.

Neen, deze „Parijzenaar" is een leuk verhaler, die doet schreien en lachen, doch in den grond een ernstig en degelijk karakter heeft.

Meer nog! Zijne novellen zijn van groote moreele kracht en zullen den ijver voor het goede levendig aanwakkeren. Dat ik ze zonder voorbehoud kan aanbevelen, wil ik er bijvoegen, wat ik niet zou doen, al had hij al het talent en al de leukheid der nieuwere novellisten te zamen, wanneer er iets was, wat niet door den beugel kon.

En als men nu deze novellen gelezen heeft, moet men ze aanbevelen of doorgeven.

Dan raakt men langzamerhand overtuigd, dat er een rijke voorraad goede Fransche litteratuur is van de beste hoedanigheid en ... spotgoedkoop.

Zooeven lees ik, dat „le Parisien" pastoor Poulin is, de herder van eene der meest bevolkte parochiën van Parijs. TAILLEFER.

M. Aiquéperse. **Mona**. Librairie Plon. Parijs. Frs. 3.50.

Wat een allergezelligst boek!

Geen roman, maar eene serie samenspraken, vroolijk als een zomersche dag buiten.

Mona, de heldin, die Parijs niet kent, maar er eenige maanden komt doorbrengen, geeft hare indrukken weer.

Eerst gaat ze wandelen met grootpa, daarna keuvelen met grootmama enz enz. en de samenspraken, die de schrijver, maar dat is onmogelijk, ik bedoel dan ook de schrijfster, U ter lezing biedt tintelen van vernuft en degelijken geest, zoodat het U spijt, dat Mona ophoudt....

Maar er is meer; die Mona heeft zoo'n kerngezonden zin, zoo'n helderen, onbevangen blik, zoo'n edel gemoed en zonder ooit te poseeren, weet ze het zoo fijntjes te zeggen.

Bij de vogels en de apen, op het Louvre, bij het passeeren der soldaten, bij haar eerste concert — Botrel — bij eene conférence de l'abbé Naudet, in hare praatjes over het huwelijk enz. enz., ze is altijd even onderhoudend, geestig, guitig en net. Wel royaal, maar toch geene gezegden, die niet door den beugel kunnen.

Ik heb het boek achter elkaar doorgelezen, heb mij uitstekend geamuseerd en werd hier en daar getroffen door de van zelf vloeiende uitdrukking der edelste gevoelens.

Een meesterstuk! TAILLEFER.

Dr. Karl May's Reisavonturen.

I. Winnetou, het Opperhoofd der Apachen.
II. De Pelsjagers van den Rio Pecos.
. . . .
IV. De Llano Estacado.
V. De duivelskop in het Rotsgebergte.

Uitgaven van H. J. W. Becht, Amsterdam.

Voorop stel ik wederom hetzelfde wat ik op blz. 39 van dezen jaargang Boekenschouw schreef: „Sommige recensenten beschouwen de werken als bijzonder geschikt voor jongens. M. i. is voor hen de kost zwaar genoeg, en mogen de lezers wel eenigszins meer ontwikkeld zijn. Ook — en dit geldt voornamelijk de katholieke jeugd — is het niet ondienstig dat de lezers hun Catechismus kennen, willen ze niet verwarde ideeën krijgen bij het volgen van hetgeen vermeld wordt omtrent de zeden en gewoonten der volgelingen van Mahomed (hier omtrent die der Indianen)".

Waren de vroeger beschouwde werken ontstaan na een tocht door de Morgenlanden, deze beschrijven het leven van prairiejagers en Indianen. Zij vormen samen één geheel en bevatten in hoofdzaak eene verheerlijking van het thans bijna uitgestorven, uitgemoorde Indianengeslacht, eene beschuldiging van de „beschaafde" emigranten, die wederrechterlijk bezit namen van de landerijen, welke hun niet toebehoorden; die bedrog pleegden, zoo dikwijls zij daartoe de gelegenheid vonden; die de „roode" bevolking leerden drinken van het verpestende „vuurwater"; die, behept met allerlei ondeugden, de oorspronkelijke bevolking ten vloek bleken.

„......Ik heb de roodhuiden leeren kennen" — aldus de schrijver — „gedurende een lange reeks van jaren, en onder hen één, die altijd een plaats in mijn hart zal blijven innemen. Hij, de beste, de trouwste en onbaatzuchtigste van al mijne vrienden, was een echte type van zijn ras en evenals dit ras ondergaat, is ook hij ondergegaan, weggenomen door den moorddadigen kogel van een blanke. Ik heb hem liefgehad, zooals geen ander mensch, en ik heb nog steeds liefde voor die wegstervende natie, wier edelste zoon hij was. Ik zou mijn leven gegeven hebben, om het zijne te redden, evenals hij honderdmaal het zijne voor mij gewaagd heeft. Het is mij niet vergund geworden, hij is gevallen bij eene poging om zijne vrienden te redden, maar hij is slechts lichamelijk gevallen, want in deze bladen zal hij voortleven, zooals hij in mijn ziel voortleeft, hij, Winnetou, het groote Opperhoofd der Apachen"......

May heeft woord gehouden.

Hij heeft hem geschilderd als een held, een ridder zonder vrees of blaam, zich opofferende voor zijn stam, zijn volk, dat hij liefhad met al de liefde van zijn groot en edel hart, als een beschermer der zwakken en verdrukten, een wreker van het kwaad, een onverzoenlijke vijand van arglistige bedriegers en toch – gevolg van den omgang met geloovige Christenen – medelijdend jegens den overwonnen tegenstander, voor wien hij steeds als middellaar tegen andere Apachen zou optreden.

De Amerikaansche verhalen zijn even boeiend als de Turksche.

Ook hier stelt de schrijver zich meermalen voor als den held van het verhaal, betrokken in velerlei avonturen,

Voor de lange winteravonden is het uitgezochte ontspanningslectuur.

Babberich. J. MEIJER.

Silhouetten, door L. E. met eene inleiding van J. DE VRIES. Amsterdam, Holkema en Warendorf, 1907.

Prettig zijn zij geschreven deze historische schetsen, welke onder den goed gekozen naam van „Silhouetten" — want meer dan omtrekken, doch dan ook zeer scherp belijnd, beoogen zij niet te geven — ons een blik gunnen in het leven onzer voorouders uit de 18de en het begin der 19de eeuw. Dit tijdperk dat betrekkelijk nog niet zoo heel ver achter ons ligt, en waaruit menigeen misschien een kleinood, een meubeltje, een of ander souvenir bezit, terwijl velen het bij familieoverlevering kennen, boezemt ons juist daardoor nog meer belang in dan andere tijdvakken uit het grijs verleden, waarvan wij reeds door vele eeuwen gescheiden zijn. Met de menschen uit de 18de en het begin der 19de eeuw voelen wij ons nog eenigszins verbonden; en, hoewel hunne gebruiken en opvattingen wel voor een groot deel van de onze verschillen, is er toch ook nog veel dat wij met hen gemeen hebben, en staan zij niet als vreemden voor ons, maar als goede bekenden. Het is ten minste de schrijfster gelukt ons hare personen als zóódanig voor te stellen, en dit pleit ontegenzeggelijk voor haar talent

Deze beelden harer fantazie, waarvan er echter ook sommigen aan de werkelijkheid ontleend zijn, — (in oude familiepapieren en archieven vond zij hare origineelen) — leven voor ons en behooren juist in het milieu, waarin de schrijfster hen plaatst. Zij zijn zoo goed in toon gehouden deze schetsen, en om de personen straalt zulk een eigenaardig ouderwetsch licht, dat wij die menschen niet goed van hunne omgeving zouden kunnen losmaken zonder schade te doen aan het geheel. Denk u bijv. de hoofdpersoon van „La bellisime Hollande" in onzen tijd; zou zij geen paskwil zijn, geen anachronisme? Zouden wij haar nu niet méér dan belachelijk vinden? En heeft zij niet onze volle sympathie in het tijdperk waarin de schrijfster haar teekent? En de kleine Elisabeth uit den Regententijd hebben wij haar niet lief, terwijl wij in onze dagen over datzelfde vrouwtje waarschijnlijk ongeduldig zouden worden?

In één woord de schrijfster is er ten volle in geslaagd hare personen en toestanden voor ons aannemelijk te maken, en, of zij dit nu beter bereikt heeft in dezen naar ik meen haar eersten bundel, dan wel in dien anderen „Onder de Republiek", reeds vroeger in dit tijdschrift besproken, valt moeielijk uit te maken. Beide boeken verdienen alle aanbeveling.

Te betreuren valt alleen het groote aantal spel- of drukfouten, — laten wij dit laatste hopen! — die het werk ontsieren. Laten wij den wensch uitspreken dat bij eene volgende uitgave de begaafde schrijfster haar arbeid wat beter moge herzien en corrigeeren, en met een beetje meer gestrengheid tegen het drukfoutenduiveltje moge optreden. E. T.

Wetenschappelijke Recensies uit Tijdschriften.

R. P Ed. Hugon: Philosophia naturalis. Pars prima: *Cosmologia.* — Parisiis, Lethielleux, 1908.
Dit is het tweede van de zes volumen, waarin de schrijver zich voorstelt. een volledigen leergang te geven der Thomistische wijsbegeerte
De bijval welke zijne *Logica* heeft genoten, zal o. i. ook weldra het deel zijn van deze uitmuntende verhandeling der *cosmologie*
Wijl de schrijver zijn leergang der wijsbegeerte wil doen doen dienen als inleiding tot de studie der Thomistische Godgeleerdheid, staat hij slechts korten tijd stil bij de studie der ervaringswetenschappen, maar behandelt des te breeder en dieper de vraagstukken van metaphysieken aard. Revue Néo-Scol.

Le chanoine Jacques Laminne: La Philosophie de l'Inconnaissable. La Théorie de l Evolution. Etude critique sur les »Premiers Principes" de H. Spencer. — Bruxelles. Dewit 1908.
Een zeer fijne analyse en kritische behandeling van de leer van H. Spencer zooals hij deze heeft neergelegd en ontwikkeld in zijn werk »*First Principles*" Naast kritiek levert de schrijver ook eigen-positief werk, zoodat ons in dit boek eigenlijk twee verschillende wijsgeerige stelsels worden geboden, dat van Spencer en dat van den schrijver zelf. Revue Néo-Scol.

Bodhicarydva âra: Introduction à la pratique des futurs Bouddhas. poème de Cantideva traduit et annoté par L. de la Vallée Poussin. Un vol. de XII—144 pp. — Paris, Bloud, 1907
Dit belangrijk gedicht heeft door de verklaringen en opmerkingen van den vertaler zooveel aan klaarheid en bevattelijkheid gewonnen dat het zelfs door den oningewijde in deze stof, met gemakkelijkheid kan worden gevolgd.
Het is een genot, zoo zonder inspanning te kunnen doordringen in het gedachteleven dezer verre volken.
Revue Néo-Scol.

Albert Leclère: Docteur ès lettres, Professeur Agrégé à la Faculté des Lettres de l'Université de Berne, *La morale rationnelle dans ses relations avec la Philosophie générale.* Un grand vol. in 8o de 543 pp, franco 7.50 — Paris, Alcan; Lausanne, Payot et Cie, 1908.
Dit werk bedoelt te geven een leerstelsel, dat de meest uiteenloopende denkrichtingen harmonisch samenbindt en dat vatbaar is voor eene ontwikkeling, even samenhangend en vast als het beginsel één is, waarvan het uitgaat.

Dit beginsel is en moet zijn de rede zelf, één in haar wezen en identiek in allen.
De poging van dezen schrijver is echter jammerlijk mislukt.
Staande onder den invloed van Kant, brengt hij het met zijne nieuwe leer — wat hij ook moge beweren — niet verder dan tot een subjectieve Zedekunde.
Revue Néo-Scol.

Taparelli: Examen critique des gouvernements représentatifs dans la société moderne Traduit de l italien par Pichot. — Paris, Lethielleux
De vertaling van dat in 1854 verschenen werk, komt wat te laat. Al is de leer, die het bevat degelijk en gezond, toch mist zij de actualiteit, die zij eens bezat. Meestal strijdt F. Taparelli tegen duistere Italiaansche publicisten, wier namen thans geheel zijn vergeten. Revue Néo-Scol.

Henri Lagrèsille: Le Fonctionnisme universel (Essai de synthèse philosophique) Le monde physique: les ordres des idées et des âmes. — Paris Fischbacher, 1906.
Dit is het tweede deel der *Essai de synthèse philosophique.* Het eerste handelt over de wereld der zinnen en het derde, dat hij in uitzicht stelt, zal handelen over de zedelijke wereld.
Zekere goede bedoelingen, veel verbeelding, een beetje te veel oorspronkelijkheid, daardoor kenmerkt zich zijn werk. Revue Néo-Scol.

Valton: Droit Social. — Paris, Lethielleux, 1906. Het werk van Valton geeft eene uiteenzetting der klassieke stelsels omtrent de betrekkingen van den staat 1⁰ tot de familie, 2⁰ tot de vereenigingen, 3⁰ tot de Kerk. Hij streeft niet naar nieuwheid noch naar diepte, vóór alles wil hij helder zijn en precies en daarin is hij geslaagd.
Revue Néo Scol.

R. P. Gillet: Dominicain, L'éducation du caractère. Un vol. de XII—302 pp. Prix: 3 fr. — Desclée — De Brouwer, 1908.
Een keurige verzameling van conferentie's over karaktervorming, uitgesproken door P. Gillet voor de studenten van Leuven, over het jaar 1906—1907.
Wat vooral opmerkenswaard mag heeten, is, dat de schrijver bij zijn arbeid, de resultaten der jongste zede- en zielkunde heeft weten te paren aan de eerbiedwaardige traditie's der christelijke ervaring. Revue Néo-Scol.

Dr Surbled: Le sous-moi. — Paris, Maloiné, 1908.
Eene studie over het bewuste »ik" en het onbewuste »ik". Het »ik" wordt daarin voorgesteld als de bewuste en vrijwilliige werker, het onbewuste »ik" — *le sous-moi* — als de onbewuste en daardoor automatische werker.
Revue Néo-Scol.

Du Rousseaux: professeur à la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Institut Saint-Louis à Bruxelles, Ethique, Traité de Philosophie morale. Un vol. de XI—309 pp. Prix: 3 fr. — Bruxelles, Albert Dewit, 1908.
Eene uitstekende verhandeling der algemeene zedeleer, waarin de schrijver het heeft aangedurfd, de haast uitsluitend deductieve methode, zooals die gebezigd wordt in alle klassieke handboeken, te verlaten en de inductieve methode te volgen, die de onafhankelijkheid der zedeleer als wetenschap, beter waarborgt dan de eerstgenoemde. Bovendien munt het werk uit door klaarheid van indeeling en keurige verzorging van den stijl.
Revue Néo-Scol.

H. Kleinpeter: Erkenntnistheorie der Naturforschung der Gegenwart. Un vol. de XII—156 pd. — Leipzig, Barth, 1905
Eene algemeene kritiek der wetenschappen, gegrond op de beginselen van Mach, Stallo, Clifford. Het meest beroept zich de schrijver op G. Mach en ontleent aan dezen de beginselen zijner kritiek.
Het eerste gedeelte handelt over het vraagstuk der kennis; het tweede deel onderzoekt de psychologische grondslagen er van; ten slotte worden de algemeene uitkomsten toegepast op de verschillende wetenschappen. Dr. Kleinpeter schrijft klaar, formuleert scherp en gaat streng logisch te werk
Hij is ultra-idealist. Revue Néo-Scol.

Prof. Dr. Otto Willmann: Aus Hörsaal und Schulstube In — 8⁰ de 328 pp. — Fribourg, Herder, 1904.
Dit boek van den knappen en onvermoeiden werker voor de Katholieke zaak, Dr Willmann, is een waardige pendant en aanvulling tevens van zijn beroemd werk »Didaktik als Bildungslehre."
Het bevat eene verzameling van artikelen, modellessen, conferentie's en redevoeringen, door hem in de laatste jaren geschreven of uitgesproken.
Wie het zich aanschaft en leest, zal er geen spijt van hebben. Revue Néo-Scol

A. J Schearman: The Development of symbolic Logic. A critical-historical study of the logical calculus. — London, Williams and Norgate, 1906.
Eene kritisch-historische studie van de verschillende stelsels der symbolische logica.
Het boek doet ons zien de verbazende werkkracht, die men in onzen tijd ontwikkelt om een stelsel van symbolische logica op te bouwen. Revue Néo-Scol.

Frederico Dalman y Gratacós. La Sensacion. Estudio psico-fisiologico; 77 pages. Pr.: 1 peseta.
Eene brochure, waarin de schrijver, aan de hand der voornaamste werken over experimentele psychologie. ons bekend maakt met de wetenschappelijke resultaten betreffende de zinnelijke gewaarwording.
Ook al kan men mis-chien niet alles onderschrijven wat Dalman zegt, toch bezit zijne studie ontegenzeggelijk wezenlijke waarde. Revue Néo Scol.

Nicolo Can^co Primicerio Camera: Saggio di filosofia comparata intorno ai sistemi in protologia. — Salerno, tipi Fratelli Jovane, 1908
Eene vergelijkende studie van rationeele wijsbegeerte.
Drie stelsels worden onderzocht en aan de kritiek getoetst: het sensisme en het idealisme, die beide worden afgewezen, en het gematigd of Thomistisch realisme.
Revue Néo-Scol.

Joaquin Antonio Ystoa. Ensayo teoretico-practico sobre el arte de estudiar, 359 pp. — Vittoria 1 50 pts.
In bevattelijke taal behandelt deze professor van het Seminarie van Vitoria, de verschillende vormen van verstands- en geheugenoefening, alsmede de overweging en de arbeid als bronnen van verstandelijke ontwikkeling. Zijne beschouwingen zijn vaak oorspronkelijk en altijd zakelijk. Revue Néo-Scol.

A. Cappellazzi; Qui est: Studio comparativo tra la 2ª questione della Somma teologica di S Tomaso e le conclusione de sistemi filosofici. Tome I: un vol. in — 8o de 363 pages. Crema 1903. — Tome II: un vol in — 8o de 354 pages. Crema, Tipogr Basso e Letterini, 1905.
Het eerste volume bevat alleen het bewijs *a motu* van het Godsbestaan; het tweede volume de andere vier Thomistische bewijzen. Ten slotte nog het zedelijksheidsbewijs en eene kritiek op de philosophie de l'immanence. De rijke kennis, waarover de schrijver beschikt, is oorzaak, dat hij zich nog al eens digressies veroorlooft, die werkelijk schaden aan den ontwikkelingsgang der heerschende idee.
Bij meer beknoptheid en strenge zakelijkheid zou het werk beslist aan waarde winnen. Revue Néo-Scol.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 9. **September 1908.**

Die Hellenistisch-Römische Kultur in ihren Beziehungen zu Judentum und Christentum, door PAUL WENDLAND, Professor aan de universiteit te Bres lau. In: Handbuch zum Neuen-Testament. Erster Band, 2er Teil. Tübingen, Mohr 1907.

Nu de geschiedenis en wijsbegeerte der godsdiensten zoo toenemende belangstelling vindt, is het goed en noodig, dat monographieën over het verband tusschen de afzonderlijke godsdiensten geschreven worden. En bovenstaand boek is wel een van de interessantste dezer soort, omdat het de godsdienstige en wijsgeerige cultuur behandelt, die op het ontstaande en ontwikkelende christendom den meesten invloed heeft gehad. Maar jammer, erg jammer is het, dat zoo'n boek nu juist met de uiterst rationalistische strekking geschreven is.

Van minstens de helft der behandelde stof, namelijk van de Hellenistische cultuur, is Wendland volkomen op de hoogte, en ook van den Romeinschen en joodschen godsdienst weet hij nogal iets. Interessant is bijvoorbeeld het overzicht der Grieksche philosophische theorieën over den oorspong van den godsdienst (blz. 58), de alegorische opvatting in de hellenistische wijze van behandeling der oude mythen, al wordt daar niets nieuws aangevoerd; ook over den grooten omvang der vereering van het *noodlot* (τυχη en είμαρμενη bladz. 26), wat zooveel zegt over de materieele bedoelingen van den heidenschen godsdienst. Voor docenten die de oude schrijvers te verklaren hebben is ook van belang, dat op verschillende plaatsen deze schrijvers in verband met de oude kultuur aangevoerd worden, wat juist bij het gymnasiaal onderwijs aangenaam en interessant is.

Maar het meest van beteekenis is het boek voor hen, die zich toeleggen op de apologie, welke ook in 't algemeen van de godsdienstwetenschap veel aan te nemen en veel af te weren heeft. Bijvoorbeeld met wat hij blz. 184—85 zegt over het heidensch geloof aan een hiernamaals, dat heel wat beter is dan het toch nogal vervelend verblijf in de Elyseesche velden, kan de apologeet zijn voordeel doen. Ook is opmerkelijk, dat hij de areopaagrede van Paulus als vertrouwbare bron aanvoert (blz. 142—3), terwijl het toch mode is bij de rationalisten de redevoeringen in de apostelgeschiedenls voor gefingeerd te houden. Ook de absolute veroordeeling der eerst zeer veel aangenomen antichristelijke bijbel-kritiek van Bauer en zijn school vermeld ik, ofschoon dat tegenwoordig een algemeen verschijnsel is. 1)

Maar vooral is zoo'n boek voor de apologeten belangrijk omdat zij er moeilijkheden vinden, die weinig of niet door hen behandeld worden, en die toch zoo schrikkelijk veel aanhang beginnen te vinden. Zoo worden — en dit is een algemeen verschijnsel in de rationalistische „Religionswissenschaft" — veel dingen, die de christenen in hun godsdient bovennatuurlijke noemen of gezegd worden te noemen, als heel natuurlijk aan het licht gebracht door het aanvoeren van dergelijke dingen in valsche godsdiensten. Men vergelijkt de oorsprong der evangeliën met den oorsprong der Diogenes-traditie, (blz. 41—42,) de christelijke apostelen met de Cynische rondtrekkende predikers (blz. 44), verschillende woorden van Jesus met woorden van heidensche phlosophen (blz. 44 aanm. 1) de uitdrijving van duivels met de uitdrijving van booze geesten door de bezwering van zekeren Tyrier bij Lucianus (blz. 124), de genezingen door Jesus en de heiligen met

1) Alleen de Hollandsche professoren zijn hierop uitgezonderd en laten ook hierom hun rationalistische broeders in het buitenland weer lachen om Hollandsche achterlijkheid. Zie bijv. *Adolf Harnack*: *Lucas der Arzt*. Inleiding.

die in den tempel van Asklepios, die van Apollarios en in de romans (blz. 126). Die moeilijkheden zijn vaak echt flauw, maar om ze te beantwoorden moeten de oude bronnen *nauwkeurig* nageslagen worden.

Want *onnauwkeurigheid is epidemisch in de geschiedenis en wijsbegeerte van de godsdiensten.*

In deze korte recensie behoef ik geen van de vrij groote fouten aan te voeren, die ik uit Wendland genoteerd heb, en die alle uit verkeerd of niet lezen der oude bronnen voortkomen, want ook de eenvoudigste vorderen vrij ingaande behandeling. Alleen heb ik deze passe-par-tout om vele moeilijkheden grondig op te lossen even willen aanduiden.

De stijl van het beek is buitengewoon slordig en de lectuur onder anderen daardoor zeer vervelend, maar dat is voor een bestudeerd man geen reden om het te laten liggen.

Dr. J. HUDDLESTON SLATER.

De Nederlandsche bedevaart naar Lourdes van 6 tot 15 Mei 1908. Met een inleiding door Mgr, G. W. Konings. N. V. Dagblad en Drukkerij „de Tijd". Amsterdam 1908.

„Te midden van allerlei dingen-van-den-dag werd mij gisteren het verrassende besluit beteekend, dat ik niet mogelijk en allerminst zoo nabij dacht, doch waar ik nu al de daad van beleef. Aanstonds rollen de pelgrimstreinen uit..... Ik beloof mij iets bijzonders van zulk een gezamenlijke bedegang...... Ik voel het wei, daar zal een schoone stof te beschrijven zijn: maar het plotselinge van deze schrijversroeping verontschuldige, wat er onvolmaakts zal wezen in de vervulling."

Een klein ongeloovig lachje kwam om mijn lippen bij het lezen van deze woorden, waarmee de schrijver der Tijd-artikelen, thans tot een brochure vereenigd, het verhaal van zijn reis naar Lourdes aanvangt. Men kent de nederigheid-met-een-haakje van sommige redenaars, die zich verontschuldigen geheel onvoorbereid, dus voor de vuist te moeten spreken, en toch een redevoering afsteken, welke klinkt als een klok. Tusschen redenaars nu en schrijvers bestaat een innige zielegemeenschap.

Om maar aanstonds tot de toepassing over te gaan, — ik dacht aan een anderen schrijver over Lourdes, die in zijn boek het laat voorkomen, alsof hij heel toevallig „par suite de circonstances tirées de loin et presque indépendantes de ma volonté" die bedevaartsplaats heeft bezocht, die dus geen opzettelijke studie, geen lang-overdacht en doordacht boek belooft te geven, en daarom zijn rijkgedocumenteerd en doorwrocht werk *Les Foules de Lourdcs* bestempelt met den bescheiden naam van „croquis" en „notes".

Evenzoo thans de Hollandsche briefschrijver, die bij voorbaat de welwillendheid der lezers inroept, „nu ik — zegt hij — tusschen de wielen, in lawaaierige stations, aan drukke hoteltafels, zoo goed en zoo gauw het gaat, afdrukken heb te geven van nog niet verwerkte indrukken, relief aan het nauwelijks waargenomene, vlugge *schetskrabbels* van het pas en misschien grootsch beleefde, maar nog niet bezonkene."

Al heel spoedig echter bemerkt men, dat het vragen van de aalmoes onzer welwillendheid den schrijver geen ernst kan geweest zijn, dat hij zijn beschrijvingen reeds driekwart in zijn hoofd, misschien reeds half op papier had, m. a. w. dat hij ons knollen belooft, maar citroenen in de hand stopt.

Hij geeft ons in zijn brieven dan ook werkelijk afdrukken van *wel degelijk* verwerkte indrukken, relief aan het *zorgvuldig* waargenomene, *minutieuze schetsen* van het *reeds lang* beleefde en bezonkene. Maar die indrukken waren verwerkt, die waarnemingen opgedaan, toen hij te voren in zijn studeerkamer of op het redactiebureau zijn kostbare boeken en lievelingsauteurs, o.a. het bovengenoemd boek van J. K. Huijsmans bestudeerde en als zijn Baedeker op reis meenam.

Nu kan de vraag gesteld worden, of *Les Foules de Lourdes* wel een geschikte Baedeker mag heeten voor den vromen pelgrim, die Frankrijks beroemdste bedevaartplaats wil bezoeken. Zonder de vraag te ontkennen of te bevestigen, mag het feit geconstateerd worden, dat de Hollandsche briefschrijver zich niet heeft weten te onttrekken aan de betoovering, welke het boek van Huijsmans op hem uitoefende.

In een modernen roman vindt men het psychophysiologisch verschijnsel beschreven, hoe een kind duidelijk de trekken weerspiegelde van den man, wiens beeld de moeder dagen en nachten voor oogen zweefde, ofschoon die man niet de vader was. Is het te veel gezegd, dat onze briefschrijver zóó hooge bewondering voor Huijsmans' boek heeft opgevat, dat in zijn geesteskind de trekken van den Franschen schrijver niet te miskennen zijn?

Reeds de titel van den 2den brief: „En route" spreekt in zijn onschuld een heel boekdeel. Maar als in dienzelfden brief de schrijver, pas in den

trein gestapt en nog juist een plaatsje vindend in den bagagewagen, zijn complimenten uitdeelt aan de daar verblijvende brancardiers, en bij het gadeslaan van de offervaardige ziekenverpleging der dames infirmières (speelt dat ook in den bagagewagen?) al weet te voorspellen, dat hij daarover nog meer zal te vertellen hebben; als hij, bij zijn aankomst te Lourdes, staande voor de basiliek en rozenkranskerk, zich het woord laat ontglippen: „wij letten niet op de bouworde," en daardoor ons reeds laat vermoeden, dat ons een tirade over architektuur te wachten staat; als hij den tweeden dag verneemt, dat 6000 Spanjaarden uit Guipuzcoa als bedevaartgangers verwacht worden, en dan den profetenmantel omslaat door reeds te spreken van „de luidruchtige Spanjaarden, die het genadeoord voor hun toomelooze devotie komen opeischen", — dan kan men de gedachte niet van zich afzetten, dat hier naar een vooropgesteld plan, naar reeds bepaalde opvattingen en indrukken wordt gewerkt, dan dringen zich bij wie Huijsmans' boek kent, weer scherp naar voren herinneringen aan tafereelen, die in het geheugen reeds begonnen te vervagen.

De schrijver maakt trouwens volstrekt geen geheim van de bewondering en volgzaamheid, betoond aan zijn uitverkoren gids. In den 6den brief vertelt hij openhartig, dat hij te Lourdes met verschuldigde belangstelling de gangen van J. K. Huijsmans heeft nagegaan, zich het huis liet wijzen, waar hij verbleef, den kloostertrap waarop hij stond om de lichtprocessie gade te slaan.

Is 't niet duidelijk, dat de schrijver zich *wilde* opsluiten in de coupé van den gedachtentrein, *wilde* zien door de oogen van Huijsmans, zich *bewust* door den bewonderden romancier liet hypnotiseeren?

Lees slechts in den 3den brief de gedetailleerde realistische beschrijving der meereizende zieken, waarvan de clichés bij Huijsmans voor 't grijpen liggen.

Herinner u uit den 7den brief de aankomst der zes Spaansche treinen met de onstuimige overrompeling van Lourdes door de pelgrims, en vergelijk daarmee het 7de hoofdstuk van Huijsmans, waar in vier treinen de Spaansche beevaartgangers arriveeren, en zich stormenderhand een weg banen naar de grot.

Denk aan den „olijfkleurigen Spaanschen geestelijke" uit den 8sten brief, die in de basiliek „de heilige ruimte heeft vol gedaverd met een rede, die wel van Domela Nieuwenhuijs kon zijn geweest, zoo revolutionair werd zij vertolkt met geweldige gebaren van hoofd en armen," en bekijk dan bij Huijsmans het bioscopisch tafreeltje van den Spaanschen priester op den preekstoel: „il bouleverse son masque olivâtre, se frappe la poitrine, cogne à coups de poing le rebord de la chaire, jette les bras au ciel, hurle tel qu'un énergumène."

Zet het oordeel van den briefschrijver over Bernadetta's portret in Zola's boek, „waar zij tot een halve malloot is gecaricaturiseerd," en in Lasserre's boek, „die er een gipsen heiligenbeeldje van gemaakt had," naast het oordeel van Huijsmans, die uit Zola's werk van Bernadetta den indruk krijgt als van een meisje, „sinon folle, au moins atteinte de trouble mental, hallucinée," en Lasserre verwijt van haar te maken „une petite sainte de plâtre, bonne à mettre dans une niche."

Glimlach even, als bij den briefschrijver de Hollandsche beevaartgangers in hun hotels „sigaren zitten te paffen," terwijl bij Huijsmans naast „le schiedam" datzelfde onafscheidelijke kenteeken voorkomt.

Bewonder de roerende eenstemmigheid van beide schrijvers, die Lourdes kort en krachtig in één trek weergeven: „En résumé, à Lourdes on assiste à un renouveau des Evangiles" „Het lijkt overigens hier een algemeene terugkeer tot de eerste Christentijden." (5de brief).

Hoor den briefschrijver zonder eenige vergoelijking als onfeilbaar kunstrechter zijn veroordeelend vonnis uitspreken over den revolutiebouw te Lourdes, over „de affreuze teekenen van onkerkelijken wansmaak en modern-leven-gejacht," over het „grofleelijke in de gepoetste namaak-gothiek" enz., als een zwakken nagalm van de nog veel onbarmhartiger en sarcastischer wildemanskritiek van Huijsmans.

Erken in de klacht over de vermoderniseering van Lourdes, over het Vandalisme gepleegd in 't afbreken van 't oude kerkje, over de exploitatie van het heilige, over de kwezels enz., in het begin van den 8sten brief een Hollandschen medepelgrim in den mond gelegd, slechts de korte samenvatting van dezelfde grieven, door Huijsmans met zijn gewone overdrijving pagina's lang uitgemeten.

Beluister even bij de ontplooiing der Sacramentsprocessie, bij het hartstochtelijk oplaaien der gebeden uit die menschenmassa, wat er omgaat in het geloovig gemoed van den vromen briefschrijver en hoe bij het uitblijven van een mirakel de in

de verte opkomende twijfel gesust wordt, en herinner u dan de beklemming, die u aangreep, de huivering, die u doorvoer, toen Huijsmans datzelfde tooneel in tienmaal breeder streken weergaf, en tienmaal schokkender bewegingen in uw ziel opwekte, om ten slotte den in volle kracht zich openbarenden twijfel met geweld van redenen neer te slaan en te verpletteren.

Treed met den briefschrijver binnen in het bu reau van Dr. Boissarie, om, evenals Huijsmans, bij het onderzoek der genezenen tegenover de lichtgeloovigheid van leeken de voorzichtigheid en hooge, zelfs te hooge eischen van den dokter te waardeeren, waarna Dr. Cox of hoe heet de zegsman, in 't kort ophaalt van dezelfde vroeger geschiede mirakuleuze genezingen, welke bij Huijsmans breedvoeriger beschreven staan.

En als ge alles hebt opgeteld, wat ge bij beiden vindt, en nog veel meer in rekening brengt, wat ge bij den Hollandschen pelgrim-journalist *niet* vindt, nl. de geweldige excessen, de lachwekkende caricaturen, de stootende oneerbiedigheden van den Franschen naturalistischen romancier, kan het dan nog twijfelachtig zijn, of onze briefschrijver hoezeer ook in zeggingskracht beneden Huijsmans blijvend, hoe weinig ook over tijd en ruimte beschikkend en daarom alles korter samendringend, heeft *Les Foules de Lourdes* uitstekend als zijn pelgrimsboekje benuttigd, terwijl hij op oogenblikken, waarop hij geheel en alleen zich zelven geeft, door de echt Roomsche gevoelens, waarin hij de godsdienstige trillingen van zijn eigen fijnbesnaarde ziel vertolkt, en door de kleurige vlotte taal die hem ten dienste staat, zijn brieven tot een werkelijk religieus en tevens litterair genot weet te maken.

Want erkend moet worden, dat hij de hoofdfouten van den Franschen schrijver goed begrepen heeft, zooals blijkt uit zijn rake kritiek in den 6den brief, waar naast hooggestemde en zooveel mogelijk vergoelijkende bewondering de afstraffing voor ontzaglijke gebreken en feilen niet gemist wordt.

Slechts één onrecht doet de briefschrijver in zijn recensie Huijsmans aan, als zou deze het eigenlijke, het geestelijke Lourdes niet tenzij van zeer verre aanschouwd hebben, als zou hij het voornaamste hoofdstuk in zijn boek vergeten hebben.

Met dankbaarheid aanvaarden wij de poging van den schrijver, om in zijn brief dat ontbrekende te vergoeden. Maar dat is juist het meest bewonderenswaardige in *Les Foules de Lourdes,* dat deze bekeerde romanschrijver met al zijn plat naturalisme, met al zijn caricatuur-schilderingen en artistieke overdrijvingen, met al zijn onuitstaanbare pedanterie in 't beoordeelen van kerkelijke kunst en kerkelijke toestanden, wel degelijk het hoofdbegrip gevat heeft, dat Lourdes in onzen tijd vertegenwoordigt.

Hij moge er al niet in een afzonderlijk hoofdstuk een lyrische ontboezeming over gehouden hebben, toch is het over de verschillende hoofdstukken in korte krachtige trekken gepenseeld, die ofschoon schijnbaar hopeloos verspreid, nochtans door de meesterlijke compositie tot één grootsch beeld samensmelten en juist door de contrasteerende, soms grillige bijvoegsels scherper naar voren springen. En zoo is zijn werk geworden niet slechts „het belangrijkst artistieke boek, dat ooit over het genadeoord verschenen is," maar ook een doorloopende weerlegging van het infaam libel van Zola over Lourdes, en tevens een der best geslaagde apologetische geschriften over het mirakel, zonneklaar bewijzend, dat „les plaies nerveuses, l'autosuggestion, la foi qui guérit, toutes les vieilles fariboles des écoles de la salpétrière et de Nancy sont réduites à rien, du coup," en daardoor alle uitvluchten en opwerpingen uit de hand slaande ook van zgn. Katholieken, die zooals de briefschrijver met het woord van een ongenoemden zegsman zijn 9den epistel sluit, „bij voorkeur hun reputatie in verwaande woorden zoeken," of nog juister zich geteekend vinden in het slotwoord van Huijsmans: „Le miracle est en somme le coup de glas des passions terrestres : l'on comprend pourquoi l'on n'en veut pas."

J SPRUIJT S. J.

Figures de Pères et Mères chrétiens, PAR M. L'ABBÉ H. BELS. 1ère Serie. Librairie Douniol — Téqui. Paris.

Een hoogst nuttig boek beveel ik hier gaarne aan. De opvoeding van kinderen, eene zaak van het grootste gewicht, wordt hier geleerd uit voorbeelden, die ons aantoonen, welk een invloed christelijke ouders op het hart van hunne kinderen uitoefenen.

Een zestigtal opstellen brengen ons samen met de edelste geslachten, met helden en heldinnen en het behoeft geen betoog, dat deze omgang de heerlijkste indrukken achterlaat.

Een schoon boek voor ouders, onderwijzers en overheden!

Gave God, dat men de opvoeding steeds opvatte, als hier beschreven!

Wat zou er meer waarachtige beschaving zijn....

TAILLEFER.

MGR. HENRY BOLO. **Ce que sera le Prêtre au XXe Siècle.** René Haton. Paris. 4e édition. In 12, 364 pages. 2 fr. 50.

„Le travail que je présente an public est entièrement étranger à toute question de dogme, de morale ou de discipline ecclésiastique: c'est une étude de fait. Pris dans son ensemble le clergé français est un des clergés les plus remarquables du monde par la correction de sa vie. Mais quelles que soient les qualités personnelles et prinées d'un grand nombre de prêtres français, il est bien évident que, socialement et dans son ensemble, le clergé français n'était plus tout à fait apte à la tâche qui lui incombe."

Deze enkele regels zijn genomen uit de inleiding. Welnu, de Hoogeerwaarde schrijver heeft zich tot taak gesteld uiteen te zetten, hoe de Fransche priester in de XXste eeuw zijne zending dient te vervullen. Het doel dier zending is niet veranderd, maar de methode, de tactiek moet veranderen.

De priester wordt beschreven in zijne „attitude," zijn „enseignement" en zijne „action," drie afdeelingen van ruim honderd tot honderd vijftig bladzijden elk.

In bijzonderheden dit boek na te gaan, is onmogelijk. Een geheelen avond het bespreken zou beter gaan.

Op een voornaam ding echter wil ik wijzen: de schrijver maakt geene mooie zinnen met algemeenheden gevuld, maar behandelt stuk voor stuk de zaken uit de practijk, grijpt in het volle, werkelijke leven, werkt de voorschriften uit en past ze toe op nauwkeurig beschreven omstandigheden.

Talrijke episoden geven aan het geschrevene de tinteling der actualiteit en verklaren meer dan duizend „phrasen."

Hoe de prediking niet moet wezen wordt niet in een paar woorden magistraal betoogd, maar haarfijn uiteengezet en ook hoe ze wel moet wezen.

Hoe de toekomstige priesters hun leven in de kazerne (want in Frankrijk moeten ook deze „dienen") moeten benutten wordt in kernachtige bladzijden uitgelijnd.

Het Concordaat verschijnt daar in het licht der historie, geen bengaalsch vuur, maar Röntgenstralen.

En is er sprake van de pers, dan wordt niet wat knetterend vuurwerk afgestoken, maar wordt redactie, drukkerij, expeditie en propaganda, enz., van a tot z behandeld en voorgerekend, hoe men tot het *gratis* blad komen kan met grooter oplaag, alsof een accountant, uit de praktijk gegroeid, aan het woord was.

En dan die waardigheid bij dien strijdbaren toon, die apostolische kracht, die apostolische ijver, maar ook die apostolische liefde.

Het slot van het boek schrijf ik nog af; als door het geheele werk is 't, of men den „conférencier" van „la madeleine" zijne gedachten hoorde uitspreken voor de volle scharen:

„Prêtrez, nous sommes les ministres du bien public. Nous ne pouvous pas sauver les âmes en nous désintéressant des coeurs qui aiment et des entrailles qui ont faim. Dans le désert inhospitalier de la vie, notre modèle est celui dont le geste multiplia le pain que la multitude mange et le poisson qui rend ce pain plus agréable à manger. Le disciple n'est pas au-dessus du maître, Le maître fut acclamé, on voulut le faire roi, après qu' il eut rassasié la foule. Si le sacerdoce est royal, si les serviteurs de Dieu sont appelés à la gloire du règne, c'est donc à la condition d'imiter celui que nous mettons au-dessus de tous les rois, parce que nul ne nous a autant servis que lui."

„Hollandia docet" hoorden en lazen wij eenige weken geleden met rechtmatige fierheid.

Na lezing van dit boek zal men een „Gallia docet" niet kunnen weerhouden.

X.

Paus Leo XIII, Lumen in Coelo, 1878—1903. Eenige bladzijden uit een kwarteeuw kerkgeschiedenis door G. F. J. DOUWES. Serie IV, No. 5 en 6, Geloof en Wetenschap, Studiën voor onzen tijd. Haarlem, Drukkerij de Spaarnestad.

In het jubeljaar van Paus Pius X de belangstelling vragen voor Leo XIII lijkt bijna een anachronisme. Te midden van de tallooze actueele vraagstukken, die in onze 20e eeuw bespreking en bestudeering vorderen, een terugblik werpen op de afgesloten 19e eeuw zou wellicht meer een studie *vóór* onzen tijd dan voor *onzen* tijd kunnen schijnen.

Toch blijft het geschiedkundig overzicht, door den heer Douwes geleverd van de regeeringsjaren van Paus Leo XIII roemrijker gedachtenis, ten volle onze aandacht verdienen. En dát niettegenstaande de gebreken in stijl en uitvoering. Want hoe gezwollen de stijl ook zij, hoe weinig harmonisch ook de bouwstoffen zijn gerangschikt, toch treden de feiten in zulk een overweldigende massa naar voren, geven in hun bonte verscheidenheid zulk een imposanten aanblik, dat »de wereldomvattende werkzaamheid van het Pausschap en zijn onsterfelijke, altijd

voortarbeidende levenskracht" (p. 109) zich onweerstaanbaar aan den geest opdringen, en een machtig getuigenis afleggen van de goddelijkheid der Roomsch-Katholieke Kerk.

J. SPRUIJT, S. J.

Zelfbedwang. Nieuwe zienswijze der zenuw- en zielsziekten, hartstochten, zinnelijkheid, drank- en speelzucht enz. door Dr. Berndt. Amsterdam D. Buijs Dzn.

Omdat de godsdienst uit de maatschappij verbannen is, is deze ten ondergang gedoemd.

Zoolang ten tijde van de oude Romeinen de kunst en de wetenschap hun hoogtepunt hadden bereikt en de taaie door ontbering en moeite geharde lichamen geesten omvatten groot genoeg om zelfbedwang en onthouding in stand te houden, leefde de godsdienst. De Romein was voor alles soldaat en de krijgsman is, ook nu nog, in de landen, die voor hun eigen onafhankelijkheid te zorgen hebben, de tijpe van 't individu, waarin het physiologische en moreele evenwicht nog niet verstoord is. Zoò was het met den romein. Zijn brood was geen genotmiddel maar een middel om zijn leven en zijn kracht en zijn daden voor het gemeene best te onderhouden. Zijn handelingen waren praestaties en hadden handelswaarde. Het was als het ware een behoud van arbeidsvermogen in den strengsten zin van het woord door de geheele maatschappij. Iemand die iets deed wat geen nut had was een nul. Wat kocht men er voor? Maar toen de weelde te groot werd, toen men zeker was de heele wereld te bezitten en zonder moeite te behouden, toen had men geen daden, geen brood, geen kracht en geen goden meer noodig. Alles ging vanzelf en zou vanzelf wel terecht komen. En met het loslaten van zelfbedwang, drong de genotzucht, de immoraliteit en godsdienstloosheid de maatschappij binnen. De enkelen, die nog van het oude en onvervalschte ras den uitgesproken vloek trachtten te bezweren, gingen als eenlingen in den stroom ten gronde. En hadde geen christendom de leiding der wereldhistorie in handen genomen, de maatschappij ware vergaan.

Nu echter zijn de menschen wijzer. Dat kan zoo niet langer, ziet men in. De weelde en de genotzucht is tot zoo hoogen trap opgeklommen, dat ieder weldenkend mensch moet inzien, hoe uit dit geslacht een ander zal geboren worden, waarvan het weerstandsvermogen te klein is om de invloeden van buiten te trotseeren.

En nu ziet men wel dat er een nieuwe scheut aan de maatschappelijke wortel komt, dat er een categorie van menschen overgebleven is, die in staat zijn iets te doen, iets te zijn, te onderhouden het ingewikkeld radersysteem van de maatschappelijke machine, maar even duidelijk is het hun dat dit juist het godsdienstige element is. En dàt mag nooit! Een samenleving gebaseerd op godsdienst is in hun oog een vernieling van het menschelijk geslacht. — En daarom juist zijn het nog de enkele, waarin de laatste resten van kracht nog opflikkeren, die nog willen pogen een op redeneering gebaseerde verbetering in den tegenwoordigen toestand te brengen. — Maar nu zou ik wel eens willen weten, luisteren de door Dr. Berndt in „Zelfbedwang" genoemde ondeugden, zinnelijkheid, drankzucht, speelzucht enz., naar redeneering. Men hoeft nog niet lang „uit den dop" te zijn om daar meer van te weten.

Zie dan ook hun beklagenswaardig gepoog!

Natuurlijk staat er in de inleiding dat de schrijver zijn publicatie voor het groote publiek bestemd heeft. Dat gebeurt meer tegenwoordig onder de wetenschappelijke menschen. De geringe kans die men heeft zijn publicaties te plaatsen in de kringen waar ze behooren geeft dezulken het recht er z. g. populaire lectuur van te maken en dat wil dan meestal zeggen ze in een vorm te gieten die gaarne gelezen wordt, met wat pikante geschiedenissen en plat daarheen geschreven vuiligheden — dem Reinen ist alles rein — maar onder zeer wetenschappelijke vlag. Deze boekjes vullen dan ook tegenwoordig de uitstalkasten der boekhandelaren en worden bij duizendtallen, bij millioenen gedrukt, eerst voor grof geld verkocht en daarna aan een grooten boekenjood overgedaan, die ze voor een dubbeltje verkoopt aan jonge meisjes en schoolkinderen.

Ik ben er een vijand van! Wanneer zal dat nu eens eindelijk uit zijn, dat gepopulariseer in de geneeskunde?

Maar nu de inhoud van het boek.

De noodlottige gevolgen van gemoedsbewegingen en hartstochten voor lichaam en geest worden in het eerste hoofdstuk behandeld. Schrijver noemt daar alle mogelijke meer of minder bekende voorbeelden. Het is natuurlijk een dankbaar onderwerp en vooral in lezingen voor een half- en- halfontwikkeld publiek kan men met dergelijke vertelsels fureur maken. In dit boek komt mij dit geheele hoofdstuk echter voor een „attraction" voor te stellen om den lezer te binden. Waar een boek doorspekt is met: „men verhaalt" „die en die vertelt" daar weegt het op de wetenschappelijke balans te licht. Nog al kras vind ik de bewering:

„Fränkel" heeft bewezen (cursiveering van mij. H. S.) dat de verkalking van de bloedvaten door gemoedsbewegingen bevorderd wordt." Verder beschrijft Berndt de storingen die door de hartstochten in het zenuwstelsel ontstaan. Speciaal wordt op het misbruik van genotmiddelen gewezen.

Als eerste methode tot het bedwingen der hartstochten noemt schrijver de zelfopvoeding door zelfkennis. De laatste is volgens hem niet te verkrijgen door het houden van een dagboek, zooals wel is voorgeslagen. Beter lijkt hem het bedwingen van zichzelf niet in den omgang met anderen maar in den omgang met zichzelf. Maar als zeer voorname methode noemt schrijver ook de hongerkuur, het vasten. „Men onthoude zich twee à drie dagen van alle vaste voedingsmiddelen en voedzame dranken en drinke alleen gewoon water. Dit vasten herhale men twee-driemaal achter elkander met tusschenpoozen van twee dagen totdat men het beoogde doel bereikt heeft." Merkwaardig! En nog zijn er menschen die de vastendagen der R. K. Kerk als iets belachelijks uitschelden? Trouwens ook schrijver spreekt er niet over en de vastendagen van Christus schijnt hij ook niet te kennen.

Nu noemt schrijver in het volgende hoofdstuk de *cathartische methode* d. w. z. het afleiden der hartstochten analoog aan het ontladen eener batterij naar een onmetelijke indifferente massa. Hiermede bedoelt hij dan in hoofdzaak dat men zich niet door zijn hartstochten mee moet laten sleepen, maar zich op meer onschadelijke wijze moet „ontladen." En voornamelijk doelt hij hier op het *zich-uitspreken*. Schr. noemt hier o. a. de biecht als een voortreffelijk middel en ook de geneesheer kan a. h. w. als biechtvader fungeeren. Nu ligt het voor de hand dat niet ieder zich tot den geneesheer zal willen wenden. Maar men kan zich ook gemakkelijk andere personen uitzoeken. Ieder heeft wel iemand in wien hij het volle vertrouwen stelt, tegen wien hij zich voldoende kan uitspreken. En nu vind ik dat allemaal wel heel mooi en kan met schr. zeer verre in zijn gedachtengang meegaan maar voor raadslieden als b. v. de oude dame, van wie in het hoofdstuk over 't lijden aan gekrenkt schaamtegevoel sprake is, moet ik onze jonge. meisjes toch waarschuwen Dat is gewoon weg door alles heen! Ik zal u al die schoonheden sparen, genoeg zij er op te wijzen dat in de raadgeving van de oude dame de volgende zinnen voorkomen: „Als de hedendaagsche huwelijkskandidaat wat meer wijsgeerig was aangelegd zou hij minder gewicht hechten aan de lichamelijke ongeschondenheid zijner vrouw;....." — „En welk meisje in de wereld heeft niet eens tot een jongen man gezegd: „„U staat na mijn huwelijk als nummer één op het lijstje mijner doodzonden."" — „Iedere man die een meisje trouwt, trouwt een geheim."

Eene dergelijke raadsvrouw maakt zich naar mijne meening schuldig aan 't bederven der menschelijke natuur. Zij verwekt de twijfel aan 't bestaan van eenig goed, de wanhoop aan geluk en schoonheid, de verachting voor het menschelijk geslacht waarvan de onschuldige raadvraagster deel uitmaakt — dus ook de verachting van zich zelf. En een schrijver die dergelijke personen in zijn werken laat optreden is aan deze misdrijven medeplichtig. Ik zou collega Berndt dan ook wel eens willen vragen of het niet beter ware in zake het „gekrenkte schaamtegevoel" wat meer prophylaktisch te werk te gaan en zijne lezers dergelijke fraaiheden te sparen.

Dit is het boek van Berndt „Zelfbedwang" wat ik met een rood kruis zal merken en in de vergiftkast mijner bibliotheek achter slot en grendel steken.

DR. W. B. HUDDLESTON SLATER.

Kerkdriel Nov. 1908.

Van blijde jeugd en droeven ouderdom. Nieuwe theorieën over den invloed van het voedsel op het vroegtijdig verouderen van den mensch en de weg, waarop jeugd langer bij de menschen toeven kan, dan zij dit gewoonlijk doet, door G. A. OOSTMAR, arts. Rotterdam Nijgh en van Ditmar.

Een van mijn gebreken is, dat ik soms erg „onbegrijpelijk" ben en wanneer men daarbij voegt dat ik te beleefd ben, vooral tegenover collega's, om iemand mijne meening te onthouden, dan zal het volgende voldoende zijn ingeleid. G. A. Oostmar, arts, verontschuldigt zich in zijne voorrede zijn naam te leenen aan iets wat hij niet gemaakt heeft. Proficiat, collega! Gij kunt nu rustig verder leven, zonder in uw droomen vervolgd te worden door de nachtmerrie van een wanstaltig zelfgewrocht. Wat een onding is dat werkje! Moet uw naam de driekleur voorstellen om de lading te dekken. Foei, is dat uw wetenschap of is het belletrie? Maar kom laat ons eens samen praten!

Uw vriend Karel verzoekt u dit werkje te publiceeren onder uw naam. Karel is 25 jaren en verliefd. Schoonpapa in spe, in de verte, wil hem z'n dochter alleen dàn geven wanneer hij een brochure

schrijft, waarin hij het middel openbaart „waardoor de mensch oud kan worden zonder den last der jaren te gevoelen, hem jeugd beschoren is tot in verre levensjaren". Tusschen twee haakjes, die ouwe schuivert had het nog zoo kwaad niet voor! Maar: hij moet het middel openbaren niet in brochurevorm „de menschen worden niet graag geleeraard", doch in romanvorm. En dat deed hij zoowaar.

Komt nu allen zien gij romanschrijvers van vroeger en tegenwoordig; Couperus, Stijn Streuvels, Jeane Reyneke v Stuwe, Top Naeff, om van andere nog maar te zwijgen kom eens zien! Dat heet nu roman! Foei! Onze noordsche buurvrouw Selma Lagerlöff komt er waarachtig ook nog bij te pas.

Om nu kort te gaan: de vriend van collega Oostmar braakt nu een duizend of wat woorden uit — nee, heusch, het is zoo! — waarvan de zin moet zijn, dat een mensch geen dikken darm moest hebben dat de yaoert zoo'n keurig voedsel is, dat Metchhikoff een groot man is en dat de struisvogel gauw dood gaat.

Nu zal ik u nog even eraan herinneren dat ik erg onbegrijgelijk ben en dus nu misschien iets heel slechts doe door de feiten uit hun verband.... wat blief? verband? er is geen verband in dit heele werkje. „Het oude boek — de nieuwe leer" „Metchnikoff" „De struisvogel stervende om zijn dikke darm". „Wees rustig, angstig kloppend hart" „Heb angst, o, rustig kloppend hart" „De yaoart" „De struisvogel" „De dikke darm".

En zoo gaat het door, immer, immer!

Si hoc non est delirare, quid est delirare?

Ieder, die eens niets te doen heeft, moet dit ding toch eens lezen. Hij zal zien hoe de tegenwoordig al grooter en grooter wordende vraag naar die lamme pseudo-mystiek langzamerhand het verstand van 't jongere geslacht verbijstert den smaak vernielt en nu, godbetert, warachtig al in de wetenschap tracht door te dringen.

O! Selma Lagerlöff, je hebt heel wat op je geweten!

DR. W. B. HUDDLESTON SLATER.

Kerkdriel, October '08.

Van de Revolutie tot de Restauratie door JOHANNA W. A. NABER. Haarlem. Tjeenk Willink & Zoon. 1906.

Een interessant boek is dit, waarin de levensschets van drie vrouwen wordt gegeven, die in zulk een veelbewogen tijdperk hebben geleefd en van al de gebeurtenissen welke tusschen het uitbreken der Revolutie en den val van het 1ste Keizerrijk liggen, zijn getuigen geweest. Het meeste is aan de eigenhandig geschreven Mémoires dezer vrouwen ontleend; wij leeren ze door uittreksels uit hare brieven en dagboeken kennen en het ontbrekende weet Johanna Naber op boeiende wijze aan te vullen. De eerste schets is gewijd aan Madame Campan, de bekende lectrice en eerste kamervrouw van Marie-Antoinette. Innig aan hare Meesteres verknocht staat zij haar in de moeielijke dagen der Revolutie trouw ter zijde tot zij bij de bestorming der Tuillerieën (10 Aug. 1792) van haar gescheiden wordt. Vergeefs zijn hare pogingen om de gevangenschap der Koninklijke familie te mogen deelen; op eens ruw losgerukt van alle vroegere banden en betrekkingen worstelt Mme. Campan alleen tegen de verdere verschrikkingen der Omwenteling totdat zij, na den val van Robespierre, kans ziet door de oprichting van eene meisjeskostschool in haar levensonderhoud te voorzien. Als Directrice dezer inrichting te Saint Germain, welke steeds in bloei toenam later van die te Ecouen, eene Keizerlijke instelling waar de dochters en zusters der leden van het Legioen van Eer van staatswege zouden worden opgevoed, wijdde Mme. Campan hieraan hare beste krachten, en mocht zij de voldoening smaken niet alleen dat Napoleon haar school bezocht en daaraan zijne hooge goedkeuring hechtte, doch dat ook hare leerlingen, waaronder Hortense de Beauharnais, Caroline Bonaparte en meer bekende figuren uit dien tijd, haar innig liefhadden en vereerden, haar steeds bleven gedenken, en ook in later jaren nog geregeld briefwisseling met haar onderhielden. Wanneer met den val van het Keizerrijk de inrichting te Ecouen wordt opgeheven, trekt de inmiddels reeds bejaard geworden Mme. Campan zich in de afzondering terug, stelt hare »Mémoires sur la vie privée de Marie-Antoinette" op, en sterft in 1822, nadat zij even te voren tot haar geneesheer gesproken had: »Ik werp mij thans in de armen der Voorzienigheid; dat is het eenige onzichtbare steunpunt, dat ons staande houden kan; de enkele gedachte daaraan is reeds een troost."

Het tweede levensbeeld wat Johanna Naber ons teekent is dat van Eugénie de Coucy, echtgenoote van Maarschalk Oudinot, den dapperen held en warmen aanhanger van Napoleon. Als opperbevelhebber over een deel van het Groote Leger trekt Oudinot naar Rusland en wordt aldaar gewond; zonder bedenken reist Eugénie nu ook daarheen en slaagt er met bovenmenschelijke pogingen in om den zwaar gewonden man met zich terug naar Frankrijk te voeren. Aangrijpend zijn de bijzonderheden over de verschrikkingen van den oorlog, de hevige koude en vreeselijke ontberingen welke zij op dien terugtocht ondervinden. Dank zij Eugénie's goede zorgen herstelt de maarschalk en biedt hij opnieuw Napoleon zijn diensten aan; tot het laatste toe blijft hij den Keizer getrouw, maar na diens afstand door het nieuwe gouvernement tot Minister van staat benoemd, acht hij zich van zijn eed aan Napoleon ontslagen en tracht tusschen de verschillende partijen bemiddelend op te treden. Eugénie staat hem bij die moeielijke taak trouw ter zijde, doorleeft met hem alle zwarigheden aan Napoleons terugkeer uit Elba verbonden, getuige hare volgende woorden: »Het was een bittere tweestrijd. Oudinot moest zijne liefste wenschen het zwijgen opleggen en de krachtig sprekende stem van oude herinneringen moest hij met geweld onderdrukken,

opdat nieuwe geloften en plichten, die op hunne beurt heilig en bindend waren geworden, de overhand zouden behouden. Maar te moeten wijken voor die schitterende vlag, waaronder hij twintig jaren lang zoo roemrijk had gestreden, o, het was wreed"! — Na den slag van Waterloo wordt Oudinots taak eenigszins lichter; hij kan nu met een gerust geweten de Bourbons dienen en wordt door Lodewijk XVIII met gunstbewijzen overladen. Hoewel hij al zijn invloed bij dien vorst aanwendt om dezen tot clementie te stemmen, kan Oudinot toch niet alle verbanningen en doodvonnissen verhinderen, iets wat hem en zijne vrouw met diepe droefheid vervult. Beider vaderlandsliefde doet hen echter het algemeene vertrouwen veroveren en weldra wordt Eugénie tot Dame d'honneur bij de Hertogin van Berry benoemd, een post die zij, hoewel onder tranen, op uitdrukkelijk verlangen van haren echtgenoot aanvaardt. Veertien jaar lang wijdt Eugénie zich aan deze taak, haar tijd verdeelende tusschen alle eischen die het hofleven aan haar stelt en de zorgen voor haar gezin. Na de omwenteling van 1830 komt er een geheele omkeer in de levenswijze der familie Oudinot; eenige rustige jaren worden doorgebracht op hun landgoed Jean d'Heurs; daarna volgt Eugénie haar man naar Parijs, waar deze benoemd is tot gouverneur van het Hôtel des Invalides. Verscheidene jaren wijdt hij zich aan de belangen zijner dapperen; dan sterft hij en staat Eugénie in haar ouderdom alleen, gesterkt door het verlangen naar »dien hemel, die — zooals zij schrijft — niet meer verduisterd worden kan en die ons voor altijd in eene betere wereld hen te aanschouwen zal geven, die wij hier op aarde zoo innig hebben liefgehad."

De laatste schets is gewijd aan Letizia Romalino, de moeder van Napoleon. Wij leeren haar kennen als jeugdige liefhebbende echtgenoote van Carlos Bonaparte, als flinke verstandige moeder te midden van haar steeds aangroeiend gezin, als weduwe worstelend met financieele moeielijkheden, als Madame Mère een der eerste personen van het Keizerrijk geworden en met vorstelijke eer omringd. Doch onder al deze zoo verschillende omstandigheden toont zij steeds hetzelfde plichtgevoel, dezelfde fiere onbuigzame geest, dezelfde toewijding, dezelfde moederlijke liefde voor hare kinderen. Als haar zoon naar St. Helena is verbannen wendt zij pogingen aan om hem daarheen te volgen, te troosten en op te beuren, doch bitter is hare teleurstelling wanneer haar deze gunst geweigerd wordt. Met alle Bonapartes uit Frankrijk verdreven en ook in Duitschland en Oostenrijk niet opgenomen, vestigt zij zich de laatste jaren van haar leven te Rome »het vaderland van alle groote ballingen", zooals Paus Pius VII haar toevoegt, die haar welwillend in zijne bescherming neemt. Daar leeft zij in volstrekte afzondering en diepen rouw over haar grooten zoon, los van al het aardsche — »ik leef in geene andere hoop dan in die van het toekomende leven" zeide zij — totdat zij in 1836 eindelijk het moede hoofd ter ruste legde.

Het zal niemand berouwen met deze drie edele vrouwenfiguren te hebben kennisgemaakt en haar aller eigenaardige persoonlijkheid zal ons niet licht uit het geheugen gaan. Moge dit boek in veler handen komen! E. T.

De Wonderen der Techniek, onder Redactie van H. J. Borgerhoff, van den Bergh, J. P. Enklaar, H. Verhagen Jr. en A. J. L. Willekens.

Het hierboven aangekondigde deel van „De Wonderen der Techniek" is het vierde en voorlaatste der toegezegde reeks.

Gelijk de voorgaande deelen bevat ook dit weer veel, waarin een man van zijn tijd zonder twijfel belang zal stellen. Men vindt — om slechts enkele onderwerpen aan te stippen — erin behandeld: scheepsbouw, weverij, moderne bierbrouwerij, de granietindustrie, de hydraulische pers, de mikroskoop en zijne toepassing, de kijkers met wat daarmede samenhangt, enz.

Ofschoon zeer veel op heldere en bevattelijke wijze is uiteengezet, zoodat ook de oningewijde den gedachtengang zonder veel moeite kan volgen, zal toch menigeen, die op technisch gebied nog maar weinig ervaring op deed, hier en daar wel eens bij zich zelf zeggen: Hadde ik het eerst maar eens gezien, dan zou ik het wel snappen, maar nu....

Naar de Redactie mededeelt, zal het laatste deel, waarmee deze reeks wordt gesloten, handelen over de chemie, hare ontwikkeling, haar invloed op het sociale leven, over de nieuwe takken van industrie, die zij in het leven riep, enz. Met verlangen zien we dit slotdeel tegemoet. CRAMOR.

Ettie Grey. Naar het Engelsch door W. van Nieuwenhoff S.J. Leiden H. A. Dieben, 1908.

„Toch vindt men enkele menschen, bij wie de trek naar het schoone zoo krachtig, zoo levendig is, dat hij op hunne geheele persoonlijkheid een eigenaardigen stempel drukt.... In hun dagelijksch leven vindt gij niets alledaagsch. Den sleurgang van het gewone kennen zij niet. Een waas van poëzie ligt over al hunne handelingen; een reiner licht valt op de gewone verhoudingen, een licht dat kleur geeft en toon en soms zelfs een hoogeren gloed. In hun lach ligt meer vreugde, maar ook uit hunne tranen spreekt dieper smart dan bij den gewonen mensch.... En, wat het schoonste is, hunne vreugde en hun lijden zijn geheel maatschappelijk. Zij juichen met allen die juichen, maar ook bij geen anderen vindt de weenende zoo zoet een troost. Het warme overvloedige leven, in hunne ziel gelegd, doet hen in gemeenschap treden met alle leden van het groote menschelijke huisgezin. Alles beminnen ze, behalve het lage, het gemeene, de zonde".

Dit zijn een paar trekken van het mooie portret,

dat Dr. Schaepman indertijd leverde van den dichterlijken Pater P. J. Koets. Me dunkt, ze passen ook uitstekend op een andere, algemeen bekende en bevriende gestalte, ik bedoel die van Pater W. Van Nieuwenhoff.

Zijn geestdrift voor het schoone, edele, goede, zijn innig mededoogen met wie, vooral zedelijk, ongelukkig waren, zijn warm, overvloedig gemoedsleven, dat zich moest uitstorten, zich moest meedeelen aan anderen, zijn beminnen van alles, behalve het lage, het gemeene, de zonde, — deden den reeds doodzwakken priester voor 't laatst de pen opnemen tot het vertalen van *Ettie Grey*.

Geen der vele boeken, die Pater Van Nieuwenhoff in 't licht gaf, is zóó karakteristiek voor den begaafden, heiligen Jezuïet. Ook heeft geen (Coloma's novellen uitgezonderd) zóóveel letterkundige waarde.

„Kijk nu, Molly, daar in de verte dat bootje! Een minuut geleden was 't in de schaduw, en nu, met zijn witte zeilen in 't zonlicht, lijkt het regelrecht uit Feeënland te komen. Toen ik er straks zoo naar keek, dacht ik onwillekeurig aan een ziel, die langzaam heentrekt door de schaduwen des doods en dan in eens het licht opvangt van het paradijs, als de poorten opengaan om haar binnen te laten".

Het jonge meisje, dat met deze woorden treffend den roman opent, schetst hier onbewust in een paar lijnen de geheele geschiedenis van het boek; alleen denke men er bij, dat de spreekster zelve in Gods hand een machtig middel gaat worden, om voor de arme ziel van Ettie Grey de poorten van het lichtparadijs te ontsluiten.

Meesterlijk wordt deze aangrijpende geschiedenis afgewikkeld. Ge huivert bij den geweldigen strijd in Ettie van het kwade tegen het goede. Ge bewondert de prachtige werking der goddelijke barmhartigheid. Ook de heel natuurlijk tusschengebrachte natuurtafereeltjes en menig aardig weergegeven karakter bewijzen de bizondere kunstenaarsgave van den Engelschen schrijver. Terwijl het keurig en kernig Hollandsch Pater Van Nieuwenhoff beiden en Pater A. B. H. Gielen, den inleider van het werk, tot eer strekt.

Het katholieke Nederland behoort er den laatste dankbaar voor te zijn, dat hij het handschrift zijns overleden medebroeders met zooveel toewijding en talent heeft nagezien en voltooid. We zijn er een in zedelijk en artistiek opzicht goed boek rijker door geworden.

W. DE VEER S. J.

Volk van Holland, door KEES MEEKEL. Amsterdam, v. Holkema en Warendorf.

Al hoewel „Kees Meekel" een echt hollandsch pseudoniem is, als het er een is, en makkelijk door ieder kan worden uitgesproken als er op avondjes gevraagd wordt: heb je dit of dat gelezen, is dit boek nu juist geen werk om dien naam onvergetelijk te maken.

Afgezien van het eerste van de reeks stukjes, — wat onder ons gezegd allertreurigst is — moet men de andere novelletjes toch niet in hun waarde onderschatten. Ze geven van Holland en de hollandsche boeren een goed geteekend beeld hier en daar wat te veel verf en ergens anders wat te veel olie, maar de kleuren zijn frisch en niet te bont. Jammer is dat ze gauw verbleeken, wat men veel ziet van schilderingen die voor zooveel centen per uur worden aangenomen. Ik wil in „Volk van Holland" een bepaalden meester herkennen. Kees Meekel heeft dunkt mij veel van Steijn Streuvels gelezen en dat heeft hem een goede kijk op de dingen gegeven. Daarom zijn dan ook sommige stukjes, zooals o. a. Dunmaya en Kersthooi de moeite waard om gelezen te worden. Het is jammer dat hij niet in staat schijnt dergelijke indrukken steeds te hebben, ook over andere dingen: het mooie in iets treft hem en geeft hem kracht daarover een impressie te uiten, maar verder komt het niet.

Het is voor iedereen een goed boek om te lezen en verder: eens gelezen, blijft gelezen".

DR. W. B. HUDDLESTON SLATER.

Kerkdriel, Oct. '08.

Les Yeux qui s'ouvrent, PAR HENRY BORDEAUX. In 16.448 p.p. Paris 1908, Plon-Nourrit. 3 fr. 50.

Een jong gezin, waarin eerst het echtelijk geluk heerschte, dat te loor gaat door de langzame verwijdering der zielen, die te veel van elkaar schenen te verschillen.

De man, een geschiedschrijver van beteekenis, vindt geen weerklank bij zijne vrouw, als hij haar deelgenoot wil maken van zijn geestesleven.

Eene jonge dame, die hij van vroeger kende, verdringt de wettige vrouw, doordat zij hem beter „begrijpt".

De verlatene ontwaakt nu geleidelijk en ziet ten slotte in, waarom zij verlaten werd. Zij blijft haren moederplicht getrouw vervullen en herwint haar echtgenoot, die, van haar verwijderd, geen waar geluk erkent gesmaakt te hebben.

Dat is het geraamte van den roman, waarin de schrijver met hooge kunst het leven heeft gestort.

Zijne grootste hoogte bereikt hij in de uitbeelding van den ommekeer, die in de ziel der vrouw plaats grijpt. Dat is het werk van een meester.

Boven alle figuren echter staat de moeder van den „held," want al treedt zij niet op den voorgrond in den theatralen zin van het woord, de schrijver heeft van haar eene kracht doen uitgaan, die eene stille, doch machtige verheerlijking is van den godsdienst.

Deze wordt evenwel in den roman op den achtergrond gehouden, doch dringt zich ongemerkt op bij de werkelijke eindconclusie.

De methode van de schrijver, wiens naam als kunstenaar mag genoemd worden naast die van Bourget en Bazin, schijnt die te zijn, waarmede men thans in Frankrijk vruchtbaar kan inwerken op de afgedwaalde massa en die hierin bestaat de lezers ongemerkt tot eene gevolgtrekking te dwingen, welke zij niet verwacht hadden, omdat die, verwacht, hun het werk als „reactionnair" zou hebben doen ter zijde leggen.

Meer kan ik in deze aankondiging hier niet van zeggen en men zal wel begrijpen, dat het geen roman is voor iedereen, dien ik hier bespreek.

Alleen voor meer ontwikkelde en goed in geloofs- en zedeleer onderlegde volwassenen kan hij geschikt geacht worden, vooral ook om de kunst van schrijven, hier ten toon gespreid.

Van de gelegenheid maak ik gebruik, als ter zake dienende „Brunetière en Bourget als apologeten" door Dr. Didio aan te bevelen, uitgegeven bij Van Moorsel en Van den Boogaart te Helmond en voorzien van het zegel der Apologetische Vereeniging Petrus Canisius.

Ik wil er nog aan toevoegen, dat Henry Bondeaux zich nog niet ten voeten uit laat teekenen, maar ik meende om verschillende redenen bij dezen grooten kunstenaar de beste bedoelingen te mogen aannemen.

Moge de tijd weldra weerkeeren, waarin de stralende glans van het geloof en den godsdienst dergelijke werken ook in Frankrijk overstroomen. Uit de handen van kunstenaars als de schrijver zal ons dan, hopen wij, nog vaak een werk worden geschonken, als waarvan het voorliggende mede de ochtendschemering kan wezen.

TAILLEFER.

Salvia (épisode de la piraterie mauresque au XVIe siècle) PAR MGR. L. RIBOLET. In — 16 de 360 pages, illustré de 26 vignettes par P. H. Capdevielle. — Lyon, H. Lardanchet. 3 fr. 50.

Een mooi boek, waar heel wat werk aan besteed is!

Er wordt de wegvoering eener jonge Spaansche, Salvia geheeten, in beschreven. De zeeroovers leveren haar over aan den pacha van Algiers, die haar gevangen houdt, tot ze eindelijk door de orde tot Bevrijding der Slaven wordt verlost.

Ik zie de jongelui al in de handen wrijven, want dat is een boek, dat hen wel bevallen zal.

Nu koopt het maar gerust: Gij zult er goed Fransch uit leeren, uwe christendeugd door versterken en uwe geschiedkennis door vermeerderen.

Want het boek getuigt van veel studie en eene grondige kennis der beschreven zeden en gewoonten. Trouwens de plaatsen zelve, waar de geschiedenis voorvalt, zijn vaak door den schrijver bezocht en dit alles geeft aan het verhaal geheel het karakter eener ware geschiedenis.

't Is een genoegen zoo'n boek te kunnen aanbevelen, vooral als men van den stelregel uitgaat, dat in het hier genoemde genre het beste nauwelijks goed genoeg is.

Nu zal ik eens zien, of de uitgever, die zoo vriendelijk was, mij een exemplaar te zenden, er vele in Nederland plaatsen zal. TAILLEFER.

De Dochters van den Generaal, door TINE VAN BERKEN. 2de druk. Geïllustreerd door C. Koppenol. Uitgave van H. J. W. Becht, Amsterdam.

Daar heb ik, oude man met rimpelig voorhoofd en zilverhaar, me uren achtereen zitten genieten, zitten smullen van dit boek. Ik vraag me af, of ik dan kindsch worden ga. Want eenvoudiger gegevens, meer alledaagsche feiten en gebeurtenisjes, kalmer en geleidelijker ontwikkeling en verloop zijn niet denkbaar. Een generaal, geen Zuid-Amerikaansche of Zuid-Afrikaansche, maar een heel gewone Hollandsche generaal, ontvalt aan zijn gezin. Door zuinigheid gedreven verhuizen zij, — de moeder met haar 4 dochters, — naar Amsterdam, waar zij zich op den Overtoom heel eenvoudig installeeren. Ook de moeder sterft. Een paar tantes trekken zich het lot der 4 meisjes aan. Tante Lucie, die goede ziel, zal haar eerst een half jaartje gezelschap houden, zich voor haar uitsloven, — hetgeen na haar vertrek pas bemerkt wordt, — de wilde haren lustig laten groeien. Dan komt Tante Ina, oud-directrice eener kostschool, een schooljuffrouw dus; maar een verstandige, sympathieke, wijze vrouw. En nu begint kalm, bijna onmerkbaar, haar strijd

tegen de hoofdgebreken harer nichtjes. Ida, de oudste, een zeventien-jarige, die tegenover tante zoo wat als „vrouw" poseeren wil, is reeds den eersten dag heel zacht en zwijgend, maar voorgoed op haar nummertje gezet. De luchthartige Heddie leert spoedig netheid en zij wordt er te liever om, als zij met haar karaktertje een ernstige piano-studie te combineeren weet. Tommie, de wilde Tommie, met voorliefde geteekend door de schrijfster, Tommie, die de jongens afranselt, de slordige Tommie, die veel liever — n'en déplaise — met jongens omgaat dan met meisjes en 't liefst met honden.... die zich door een eerste-klas deugniet laat overhalen, om den nieuwen taalleeraar in 't ootje te nemen, hetgeen al heel slecht uitvalt.... die aan niets zoozeer den hekel heeft als aan malle conventies, peuterigheid, die Ida's vriendinnen ongenadig te caricaturiseeren weet.... wier ideaal zou zijn: een echte Hollandsche jongen te wezen, met gemakkelijke kleeren, korte haren en vooral zonder handschoenen, om dan.... soldaat te kunnen worden. En eindelijk de kleine Rie, de goedige trouwhartige -zus, die aan hersenen te missen schijnt, wat zij aan hart in overvloed heeft, de jongste, de door allen oprecht beminde Benjamin, die zich opsluit met haar studieboeken, die de duimen in de ooren steekt, om door geene afleiding gestoord te worden, en die den leeraar, uit schaamte om haar domheid, wijs maakt, niet gewerkt te hebben, die daarom niet overgaat wegens gebrek aan ijver. De zachte Rie, van wie Tante Ina spoedig de goede hoedanigheden zag, wie zij aldra geleerd had zoo te studeeren, dat zij inderdaad vorderingen maakte.

Dat groepje van 5 personen, in het alledaagsche leven, op een uitstapje naar Valkenburg, waar zij nieuwe kennissen vinden, vooral den onbetaalbaren Beer, op haar roeitochtje met neef Herman enz. te volgen, haar te hooren spreken over veterband, die losgeraakt is, over handschoenen waar de vingers doorheen gluren, over kopjes wasschen en koffie zetten, over kruiden en bloemen, haar bezig te zien met de huiselijke werkzaamheden, zie, dat heeft mij uren lang kunnen bekoren.

Word ik kindsch?

'k Geloof het niet. Maar Tine van Berken weet die nietigheden zoo eenvoudig-echt te verhalen, zij brengt den lezer zóó onder de charme van het intieme familieleven, dat zij u met het zijdedraadje dezer beuzelarijen vasthoudt tot aan het einde. En u gevoelt als een opgeruimde oude man, die in den kring zijner lachende, guitige kleindochters niet anders te doen verlangt, dan glinsteroogend de speelsche „jongens" af te kijken en ze maar steeds te laten begaan.

Dit boek is een lekker-frisch boek, zoo onschuldig als men maar wenschen kan. En aan mijn 4 lieve nichtjes zal ik het als St. Nicolaas-cadeau zenden. Ik weet zeker, dat zij, wanneer zij 's avonds, als naar gewoonte, elkander deze geschiedenis voorlezen, mij dankbaar zullen zijn. Dat zij dezen roman — wat 'n naam voor dit geschrift! — volstrekt niet saai zullen vinden. En dat hun papa heelwat vriendelijker zal toeluisteren, dan toen zij onlangs het tooveractitig werk van Selma Lagerlöf: Gösta Berling, ter lezing hadden. Ik verlang nu reeds naar den dag, waarop ik haar in persoon zal kunnen vragen, hoe „De Dochters van den Generaal" haar bevallen zijn.

SENEX.

Jan van Arkel, Historische Roman uit het einde der dertiende en het begin der veertiende eeuw, door Albertine Smulders. Uitgever: J. W. van Leeuwen, Hoogewoerd Leiden.

Het verhaal, dat nu in boekvorm voor mij ligt staat ook in de Kath. Illustratie van 1903, en in onzen tijd is zes jaar lang genoeg, om de menschen volkomen te doen vergeten, wat ze vóór dat tijdperk gelezen hebben. Om mijzelf ervan te overtuigen, dat deze meening recht van bestaan heeft, nam ik de proef met eenige getrouwe lezers en lezeressen van ons algemeen bekende Kath. weekblad en ik had de half lachwekkende, half ergerlijke voldoening, van allen te hooren.... „dat zij zich niet herinnerden, ooit een dergelijk verhaal gelezen te hebben, hoewel zij al meer dan een dozijn jaren zeer geregeld de Kath. Ill. lazen." Één was er, die wist, dat Jan van Arkel te vinden is in den jaargang, welke platen geeft van wijlen Mgr. Schaepman, hij had deze moeten zoeken voor een vriend, die over den te Rome gestorven doctor iets moest nalezen, en bij die gelegenheid had hij van Arkel nog eens zien staan; maar de inhoud bleek ook hem totaal onbekend, ofschoon hij mij verzekerde, elken Zondag de Ill. van a tot z door te spellen. De ergernis, die we onwillekeurig gevoelen bij de gedachte, dat zulke treffende verhalen als dit er een is, door de menschen zoo geheel en al vergeten worden, zal stellig spoedig plaats maken voor een gevoel van blijdschap, als we bedenken, hoe gelukkig het eigenlijk is, dat we niet al het vroeger gelezene onthouden. Dan immers zou „Jan van Arkel" zeker niet als boek tot ons gekomen zijn, en dat was bepaald jammer geweest; zulke

werken verdienen door geheel Nederland verspreid en gelezen te wordeu, zoowel om den roman zelf als om de keurige, leerrijke en hoogst boeiende beschrijvingen van de levenswijze, de kleeding, de inrichting der maatschappij, de onderlinge verhouding der menschen uit die vervlogen eeuwen. De lotgevallen van den titelheld zijn die van duizenden ridders uit de dertiende en veertiende eeuw.

Dappere daden, een tocht naar het H. Land met achterlating der verloofde bruid, verraad van een medeminnaar, de beschrijving van een steekspel, en ten slotte „blijde terugkomste" en vroolijke bruiloft.... dat is de inhoud, die voor dien tijd wel niet anders zijn kon!

Maar wat het boek zoo merkwaardig maakt, dat zijn de ontelbare beschrijvingen, die ons gegeven worden in eenige weinige regels, kort, beknopt, zakelijk en toch zóó duidelijk en volledig, dat we den ridder, de edelvrouw, het strijdros van genen en de hakkenij van deze in kleur en vorm voor ons geestesoog zien staan. Een enkel voorbeeld: Graaf Aelbert wordt ons voorgesteld, als een schoon en welgemaakt man, wien het donkere haar in korte, glinsterende krullen langs het gelaat valt. Hij draagt nauwsluitende hozen van gele zijde en een korten rok van dezelfde kleur en stoffe, een bliaut. Zijn overkleed, sercout, was van laken en prachtig donkerrood van kleur. Een fraai bewerkte gordel, waarin een dolk met verguld gevest stak, was zijn eenig sieraad. Daar staat uw ridder. Gravin Katharina wordt genoemd een schoone en uitmuntende vrouw. Zij droeg een eenvoudig huiskleed van fijn linnen met rozeroode boordsels, de gordel was een rood met goud doorwezen koord, waaraan een kostbare tasch hing, de „aalmoesenier!" Daar zit uw gravin op een der lage zetels. Nu de maaltijd, na afloop van het tournooi plaats heeft, dus tegen zonne-ondergang, is de door honderden wastoortsen verlichte zaal dubbel feestelijk om te zien! Achter elken gast staat een dienaar met brandend waslicht en de uit koper fraai bewerkte wandluchters zijn alle ontstoken. Behalve met het gulden dischgeraad is de tafel versierd met een aantal kasteelen met al hun toebehooren, enz. enz. Ridders te paard in volle wapenrusting brengen de spijzen tot vóór de grafelijke zitplaats, de hoofdbladen prijken o. a. met een jarigen os, in saffraan en peterselie gebraden.... een olifant komt statig binnenstappen... enz. enz. ge behoeft de enkele woorden slechts te lezen, om die geheele reuzenzaal met de honderden gasten vóór u te zien!

Dat is de groote aantrekkelijkheid van het werk, die fijne, goed uitgewerkte schildering van datgene, waarvoor de schrijfster onze aandacht vraagt. Haar naam waarborgt het volstrekt ongevaarlijke van dezen roman, welke verdient, in handen te komen van ieder, die belang stelt in de lotgevallen onzer ridderlijke voorouders,

Dat de schrijfster de traditioneele deugdzaamheid van Floris V blijft huldigen, is haar zaak en haar recht; niet zijn geschiedenis is het onderwerp van haar roman, maar die van Arkels zoon, en deze heeft zij op benijdenswaardig belangwekkende wijze haar landgenooten aangeboden.

Wie iets schoons wil lezen, neme dit boek!

C. J. F. VETTER.

Marotz bij **John Ayscough.** 1908. London Archibald Constable & Co. Ltd. 6 Sh.

Het wonderlijke, wondervolle en bewonderenswaardige boek is opgedragen aan Gustaaf den Vijfden, Koning van Zweden, van de Gothen en van de Wenden, en voor die opdracht heeft de schrijver koninklijke toestemming aangevraagd en gekregen.

't Is een wonderlijk verhaal, dat den lezer of de lezeres boeit van het begin tot aan het slotwoord, een modern boek met de hooge spanning der ouderwetsche, goed in elkaar gezette toestanden, met de typen, wier vreugde en leed ge onder het lezen tot uw eigen blijdschap en uw persoonlijk verdriet maakt. Alle personen zijn menschen uit boeken, maar ge kent er zoo in uw naaste omgeving, schoon gewijzigd volgens zede en landaard, volgens ontwikkeling en beroep.

Eigenlijk is het heel jammer, den inhoud van zulk een werk in het kort weer te geven, en 't is niet wel doenlijk; want de inhoud, hoe belangrijk ook, kan alleen genoten worden door lezing van het geheele boek, dat op iedere bladzijde een keurig proefje geeft van fijnen letterkundigen smaak.

Ik noemde het boek wondervol, en dat wel, omdat het zulk een juisten kijk geeft op de beweegredenen, waardoor de handelende personen tot hun daden geleid worden. En er komen heel wat lieden in voor! Marotz vooreerst, de heldin van den titel, van den roman, van haar eigen tijd en van den onzen. Het eigenaardige kind van zulke bizondere ouders als Hals en Lucia waren, moest wel geheel buitengewone karakter-eigenschappen bezitten, en Marotz' lotgevallen zijn dan ook van die soort, dat ge u er niet over verbaast, nu ze zulk een meisje zijn beschoren. Haar kortstondig verblijf als novice

in een streng klooster, haar zieleleven daar, haar weifelingen, haar terugkeer in het onderlijk huis, dat alles en haar geheele verdere leven volgt ge met nooit verminderende belangstelling. Hetzelfde geldt omtrent de levensgeschiedenis van elk der vele bijfiguren, die op hun beurt ieder even hoofdpersoon worden in een paar dozijn regels nu en dan waaruit ge ze volledig kent.

Zoo bv. don Ercole, de dorpspastoor, die een bezoek gaat brengen bij een Engelschman, ziek geworden in de eenige herberg, blz. 30.

„De man mocht soms eens sterven en hij mocht soms Katholiek wezen !"

Natuurlijk stierf hij niet en was hij niet Katholiek !

Voor zoover men wist, had nog geen ander Protestant ooit het dorp, San Vito, bezocht en Don Ercole had net zoo min gedacht, er ooit een te zullen ontmoeten en tot hem te spreken, ais hij verwacht had, de aankomst te hooren van een olifant of een keizer in zijn „paese".

Ofschoon Protestant, kende de jonge man uitstekend Italiaansch en had dikwijls gesproken met Pius IX z.g. terwijl don Ercole hoofdzakelijk Siciliaansch sprak en heel goed wist, dat hij nooit den H. Vader zou zien.

Don Ercole kon niet goed wijs worden uit den Engelschman ! Het was zoo raar, te gelooven aan J.-C. en toch geen Christen te wezen ! Protestant te zijn en geld te geven voor een nieuw kleed, dat Don Ercole noodig had voor de Madonna del Sasso in zijn kerk. Zij hielden geen twistgesprekken samen, ofschoon zij veel praatten. Don Ercole wist heel goed, waar Lord Gracechurch heen zou gaan — niet als hij San Vito verliet, maar later, — doch hij bemoeide zich nooit met andermans zaken en deed zoo goed als geen pogingen, om hem te bekeeren !

Verder op blz. 32 als de Lord honderd pond gegeven heeft voor zijn verblijf aan de pastorie, en Don Ercole daarover kan beschikken voor zich zelven of voor een of ander goed doel.

Hij hield het voor zich zelf, en die honderd pond was het begin van zijn geldzucht en als gevolg daarvan zijn neiging tot potten. Daar hij weinig behoeften had, en eenvoudig leefde, haakte Don Ercole er geenszins naar, het geld te verkwisten ; maar voortaan haakte hij er zeer sterk naar, het te vermeerderen,

In het volgende hoofdstuk leeren we een oude Contessa kennen, die niet devoot is maar zeer bijgeloovig en niet minder schraperig dan don Ercole

Het gesprek komt op de voorouders van den edelman, die dingt naar de hand van Lucia, later Marotz' moeder. De Prins, Hals Nostitz, had een Engelsche Edelvrouw tot moeder, of eigenlijk een Schotsche en zijn aanstaande schoonvader verklaart :

„Zoo zijn de Engelschen allemaal ; je ziet nooit een Engelschman of een Engelsche vrouw.... het zijn altijd Ieren of Schotten of Wallisers of Australiërs !"

Dan vertelt later Don Ercole, dat hij een Bijbel in het Engelsch heeft en erin leest „om mij te oefenen", zegt en herhaalt hij, bang als hij is, noodeloos aanstoot te geven ; „dat is geoorloofd, mevrouw de gravin !"

Deze wist, dat priesters zoo iets doen mochten, gevaarlijke vrijheid hadden zij op sommige punten, gelijk Onofria, San Vito's gemalin, haar had verteld, maar als zij begonnen met slechte boeken in te voeren ! Don Ercole zegt nu, dat hij het kocht, omdat zulks toch beter was, dan dat een ander het in handen had gekregen ! en dat stemt de oude gravin grif toe !

„Nu," zegt de heer des huizes, de neef der oude dame, „'t was immers Engelsch en dat kan geen kwaad !"

„Ja, maar zij hadden die taal kunnen leeren, net als don Ercole", hield de tante vol, „en het boek gelezen hebben, ook voor oefening."

Maar nu voelde zij, dat zij sarcastisch geweest was, en draaide daarom wat bij, te meer, wijl het boek zoo goedkoop was : zes soldi.

Contessa Zia was vaak verwonderd, dat van den preekstoel niet gewezen werd op de goedkoopte van een deugdzaam leven. Als je goed nadacht, was de zonde bijna altijd kostbaar en de deugd haast immer goedkoop. Waarom dan geld betalen en verloren gaan, wanneer men in den hemel kan komen, bijna voor niets ? Ongetwijfeld had God het aldus ingericht, opdat zorgzame menschen, gelijk zij zelve, des te gemakkelijker zalig zouden worden. Ondertusschen had Don Ercole bij zich zelven een Engelschen volzin in elkaar gezet, dien hij nu met de uiterste zelfvoldoening aan Hals ten beste gaf :

De vrouwelijke stier van „God-zij-met-ons kwam eergisteren in het kraambed van een zoon ; vandaag is zij aan de beterhand." Niet vermoedende, dat Don Ercoles koster Manuele genoemd werd, of dat de bewuste Emanuel de fiere bezitter was van een koe, snapte Hals niet dadelijk de meening van deze aanzegging... maar het duurde toch niet lang, of hij was er.

Deze kleine overzetting is uit het zevende hoofdstuk en bedoelt alleen, aan de lezers van Boekenschouw te zeggen, wat hun wacht in Marotz. Elke volgende bladzijde is een tooneeltje, een schilderijtje op zich zelf en de schrijver houdt dat vol tot aan het einde van zijn belangwekkend boek, dat u doet denken aan Stinde's „Wilhelmine Buchholz" wat betreft de geestigheid en de inkleeding. maar dat er oneindig ver boven staat zoo door inhoud als door bewerking.

Het geheele boek door vergeet ge don Ercole niet, noch ook de Contessa, evenmin als Hals en Lucia, als San Vito zelf, den ouden graaf en diens vrouw als den dorpsschoenmaker den derden gierigaard, en zijn waardige wederhelft, als een der andere personen, die de schrijver u voorstelt en waarvan hij u de altijd belangwekkende levensgeschiedenis verhaalt.

En dan Marotz zelf, de titel-heldin! Haar eerste bal, haar kortstondig verblijf als novice in het klooster „Reparation," het leven daar, de Zusters onderling, de brieven, die Marotz van huis krijgt, de heilige abdis, welke aan het hoofd stond, eindelijk Marotz terugkeer in het ouderlijk huis, haar huwelijk met den onwaardigen Rodrigo en al den treurigen nasleep, het kind Priccolo en zijn wondervolle geschiedenis.... dat alles zou geheele afleveringen van dit Tijdschrift in beslag nemen, om het ook maar met een enkel woord te bespreken.

Nu dit niet gaat, kan ik niet beter doen dan de lezing ten zeerste aanbevelen en de hoop uitspreken dat het werk vertaald moge worden, maar door een vaardiger pen als die, welke ons „Een klein gemoedsbezwaar schonk of die der bewerking van Bazins „Isolée."

Voor kinderen en aankomende jongelieden is het boek zeer zeker niet geschikt, ook niet voor degenen, die geheel en al onwetend zijn omtrent de zeden en gebruiken, welke in Italië en op Sicilië heerschen; deze laatsten zullen wellicht vele dingen onbegrijpelijk en onverklaarbaar vinden, zich ook soms ergeren aan toestanden en opvattingen, zoo verschillend van hetgeen wij hier in het Noorden leerden goedkeuren en prijzen! Maar voor hen, die zich kunnen verplaatsen in de toestanden daar in het Zuiden, en die zich de geschiedenis van Italië en Sicilië nog herinneren, voor hen is de lezing een doorloopend genot. vooral ook om het zooveel voldoening schenkende, rustige en blijde einde.

C. J. F. VETTER.

La maison de la Bonne Presse, 5 Rue Bayard, Paris VIIIe.

In den tweeden jaargang van „Lectuur" (1905) werden de romans Jean Christophe en Suzanne van Paul Deschamps, Floréal van Roger des Fourniels, l'Emprise et la Grande Annie van Pierre l'Ermite, alle door bovengenoemd huis uitgegeven. zeer gunstig gerecenseerd.

Thans heeft hetzelfde huis eene „Nouvelle Bibliothèque pour Tous" uitgegeven tegen één enkelen frank per stuk. En als men nu denkt, dat het prulkrantenpapier is, druk in versleten typen en illustraties als op centsprenten, dan heeft men het eens glad mis.

't Is een octavo-formaat over twee kolommen, met mooien frisschen druk en fijne illustraties, en de omslag is zoo sierlijk, dat de boeken de leestafel eer aandoen.

Want ook de inhoud is naar verhouding. Geene zoete, oude boekskens, wat opgeflikt en met wat reclame de wereld ingestuurd.

Neen, dat deed Victor Hugo, als een zijner boeken niet „ging", maar hier betreft het levende, moderne werken van erkende schrijvers, die best „gingen", maar nu onder ieders bereik komen.

't Doet mij innig pleizier thans iets te kunnen aanprijzen, dat het in alle opzichten kan uithouden, tegen wat men van de andere zijde levert.

En als men nu ongeloovig zich afvraagt, hoe men zoo goedkoop zulke werken kan leveren, dan zoeke men het antwoord in de enorme oplaag en in het doel vooral nuttig te zijn, te werken aan het apostolaat der goede lectuur.

En nu kiest!

Deze serie bevat: Restez chez vous, la Grande Amie (bekroond door de Fransche Academie), l'Emprise, la Brisure, le Soc, le Grand mufflo van den welbekenden schrijver Pierre l'Ermite en waarvan al in totaal tusschen de 150 en 200.000 ex. verkocht zijn, Après l'Ophiou, van Roger Dugult (27e duizend), les Prétendants de blaudette van Arthur Dourliac (16e duizend), Dans la Tourmente, (21e duizend), Au Temps de l'Empereur (21e duizend). En 1815 (20e duizend), Fils d'Emigré (20e duizend), deze vier van Erncot Daudet, terwijl weldra verschijnen zal Main et Vanna van R. Monlaur, de beroemde schrijfster van le Rayon en van Après la neuvième heure.

En hiermede zal het niet uit zijn; talrijke andere werken zijn in voorbereiding.

Dan is er nog eene „Nouvelle Série Bijou", kokette dingen in mooi en handig formaat (0,18 × 0.10).

zoo iets om in den zak te steken, als men op reis gaat, met gekleurden geillustreerden omslag, deeltjes van drie tot vierhonderd bladzijden tegen 75 centiem of wel drie kwart frank per stuk.

Eén heb ik er van gelezen le Moulin den Grand-Bé van Richard Manoir, een zeer interessante roman uit den oorlog van '70 en voor mij liggen nog „le Patrimoine van Marie de Vienne (voor de jeugd) en Huguenette, la Fille de l'Imagier, van G. Thierry, eene boeiende geschiedenis uit de middeleeuwen.

In dezelfde serie komen nog voor: les Bijous de la Princesse en Jeunes Gloires van René Gaëll, Haines Vainculs van M. Levray, le Franc-Maçon de la Vierge van Fl. Bouhours en volgen er geleidelijk meer. Doch men is nog niet aan het eind.

De Bibliothèque de „Noël" kost een halven frank en minder per deel en er zijn nog andere seriën, te veel om te noemen, maar die ge wel zult leeren kennen, als ge een of meer deeltjes koopt, want een „extrait du catalogue" staat gewoonlijk achterin.

En U kent toch „le mois littéraire et pittoresque," waarvan de inhoud achter in de afleveringen van „Boekenschouw" staat.

En goedkoop kunt ge terecht, als ge eene bibliotheek te vullen hebt voor weinig geld; vóór mij liggen bijv. l'Epopée de l'Eglise van Charles Vincent en die kosten, 't zijn drie deelen van samen zevenhonderd pagina's in octavo, geillustreerd. in de „prix réduits: 2 frs. 25 samen.

Nog even wil ik vermelden het Manuel chrétien, door eene commissie onder presidium van Kannunik Dehou, 5e druk, prijs 1 fr. 50 ex. aanbevolen door Z. H. den Paus en de Fransche Bisschoppen.

En daarmede althans ditmaal basta.

Schreef ik al geene recensie, omdat goede waar geen krans behoeft, ik toonde U toch *een paar kleine boekjes* van het „Maison de la Bonne Presse."

Zegt het voort! La Bonne Presse!

TAILLEFER.

Phantasiën op figuren uit „Het zevende gebod" van Herman Heyermans Jr.
1ste bundel. **Phantasiën op Lotte Ricandet en Peter Dobbe,** door HENRICUS VAN HEESWIJK.

Als men weet, dat „het zevende gebod" van Heyermans gelijk staat met ons *zesde* gebod, dan begrijpt men ook voldoende, dat deze phantasiën natuurlijk niet te vertrouwen zijn. Voor iedereen, die nog eenigszins prijs stelt op den naam van fatsoenlijk mensch, is het dan ook een verboden boek.

F. J. M. WASSEN, Pr.

No. 23. Geïllustreerde Meesterwerken. **Meester der Wereld,** door JULES VERNE. 40 ct. Uitgaaf van J. C. Dalmeyer, Amsterdam.

Nog steeds worden de werken van Jules Verne met graagte gelezen en met recht, want ze zijn in staat ook de lezers van onzen tijd te interesseeren. Ze vereenigen in zich het nuttige met het aangename — zij zijn leerzaam en boeiend door vele spannende avonturen. Ook dit boek heeft de goede eigenschappen van zijn voorgangers. Het behandelt een toekomstig tijdperk, waarin eene machine is uitgevonden, die tegelijk èn automobiel èn vliegmachine èn onderzeesche boot is en natuurlijk al het bestaande op dat gebied verre overtreft. Met die machine noemt de uitvinder zich de „Meester der wereld."

Goedkeuring van dit boek beteekent niet de goedkeuring der advertenties voorin en achterin, waar verboden boeken worden aangeprezen.

F. J. M. WASSEN, Pr.

Strand-Flirt. Een Haagsch verhaal door HENRI DURA. Uitgave W. Overvoorde Jr. Den Haag.

De naam alleen van dit boekje geeft al genoeg te denken. Eene juiste teekening van een Strandflirt met al de gedachten, die daaraan voorafgaan, gelijktijdig daarmede aanwezig zijn en daarop volgen, wekt natuurlijk te veel de hartstochten op en is daarom schadelijk voor jonge personen en voor wie het niet schadelijk is, is het toch volkomen nutteloos.

F. J. M. WASSEN, Pr.

Desillusie door JOHAN SCHMIDT. Een oorspronkelijke novelle.

Eene plat-ordinaire beschrijving van een engagement, dat ten slotte wordt afgemaakt door het meisje, wijl zij op het laatst tot besef komt meer meid te zullen wezen dan huisvrouw. Om eene zeer zedelooze insinuatie is het gevaarlijk dit boekje te lezen.

F. J. M. WASSEN, Pr.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 10. **October 1908.**

LUCIEN ROURE S. J.: **En face du fait religieux.** Paris 1908.

W. JAMES: **De verscheidenheden op het gebied van de godsdienstige ervaringen,** bewerkt door Mevr. J. P. Wesselink-van Rossum. Utrecht 1907.

Wat is godsdienst-psychologie? Wie geeft verklaring van het onloochenbaar verband tusschen het godsdienstig gevoel en de grenzen van ons menschelijk weten: het onbekende in ruimte en tijd? Wij voelen ons zwak en klein tegenover of liever onder die onmetelijkheid. Hoe martelt het probleem van het graf elken ongeloovige! En dan het lijden! Het lijden en de dood prenten ons zóó diep onze afhankelijkheid in, boezemen ons vanzelf zulk een eerbied in voor den Albeschikker, dat wij ze bij uitstek religieus mogen noemen. Daarbij komt het besef van verantwoordelijkheid en plicht. Aan wien? Waarom? Het geweten is nu eenmaal iets dat niet ontkend wordt dan door 'n leugen. Verder de onbevredigdheid met alle wereldsche goed. Irrequietum est cor nostrum, donec requiescat in Te. Die experiëntie van Augustus is sedert door millioenen herhaald en bevestigd. En dan de vernedering van de nederlaag, óók als men goed gewild en gestreden heeft, of in 't algemeen elke zegegraal van het onrecht. Wij teekenen onwillekeurig appèl aan. Bij wien? Elk tragisch conflict dwingtom eensolutie. Het kwaad in de wereld! Waarvandaan, waarheen? Het roept immers om een hiernamaals met vergelding. Maar ook het geluk stelt het religieuze probleem. Kunstgenot verheft ons als het ware boven ons zelve! tot wien? Ook het natuurschoon kan ons overduizelen dat we zoo'n verrukking een bidden noemen. Een meevallertje, een fortuintje, soms een erge kleinigheid zetten ons in eens in onmiddellijk contact met de Providentie: Dat kàn geen toeval zijn. En dan de natuurkrachten! De wind, de zee, het onweer, een aardschok of de uitbarsting van een vulkaan. En men merke wel op. Met een onbewuste of onpersoonlijke godheid kan de een of andere moderne wijsbegeerte het afkunnen, de religieuze experiëntie dwingt om een God *boven* ons, die dus geest en wil heeft, die dus persoonlijk is en heeten mag. En als wilsuiting van dien God, als Goddelijk gebod dringt zich nu alle plicht en recht aan ons op. De moraal, 's menschen diepste wet, doet zich ook voor kind en wilde onmiddellijk als Gods wet kennen. De nieuwste resultaten der ethnologie wraken ten eenen male Luthers uiteenrukking. Als we eenmaal God en Zijne Wet weten, begint pas de Gods-dienst. Heel ons gedachte op God stellen, met heel ons hart Hem aanhangen, met heel onzen Wil zijn wet volbrengen, zij het met offers, met drang en nood, wordt nu experiëntie en ideaal tevens. En om daarin sterk te staan zoeken wij kracht in het gebed. Want niet alleen leidt deze experiëntie ons tot een God *boven* ons, God is ook *in* ons. Wij kunnen God iets geven en van Hem ontvangen. Wij kunnen zijne stem hooren en tot Hem spreken. En in dien omgang geeft God van lieverlede Zijne verdere Goddelijke eigenschappen kond: Zijne barmhartigheid, Zijn goedertierenheid en mededoogen, maar ook Zijn rechtvaardigheid! De persoonlijke zonde wroegt als een voortdurende knaging in het hart; en niet voordat zoen en genade de vergeving waarborgen is het menschengeweten gerust. Deze zuiver psychologische gebeurlijkheden wisselen evenwel met het temperament, den aanleg. kortom met de psychologie van individuen en volken. De Italiaansche devotie met haar blije verbeelding vol zonnelicht en hoop is een andere dan de onze. De Spaansche boeteprocessies met hun diep zondebesef, hun verregaande toewijding, en religieuze riddereere, zijn de uiting van een andere religiositeit als de kalme contemplatie en de zacht-treurende melodie der Oberammergausche passiespelen. De ascese van Ig-

natius is een andere dan die van Franciscus de Sales. De mannen hebben hun godsdienst meer in het hoofd, de vrouwen in het hart.

De mystiek is een onmiddellijk naderen tot God, dus de religieuze experiëntie bij uitstek. Dit proefondervindelijk gevoel van Gods tegenwoordigheid is evenwel bij de meeste mystieken niet blijvend. Het komt en gaat. Naargelang de genade komt en gaat natuurlijk. Zeker, maar de H. Theresia zegt herhaalde malen, dat ook hier de mensch met z'n natuurlijke vermogens de werking der genade helpen kan. Hier stooten we dus weer op een psychologisch probleem. Verder is iedereen van nature niet even geschikt voor mystiek. Onder de mystieke heiligen zijn er veel meer vrouwen dan mannen. Toch gaat het niet aan het mystieke leven tot één temperament te beperken. Van den eenen kant schijnt evenwel eene levendige verbeelding eerder een beletsel dan een hulpmiddel te zijn; maar van den anderen kant vertoonen toch alle mystieken een eigenaardig nerveus gestel. Men heeft dit met de hysterie willen vergelijken. En âl is dit nu niet zoo belachelijk of goddeloos als men aanvankelijk zou meenen, daar de hysterie voor sommige psychiaters eigenlijk meer een bepaalde wijze van fijn allerlevendigst voelen en reageeren dan wel een ziekte in den gewonen zin des woords beteekent, toch is de overhaastige gelijkstelling tusschen beide een dwaas staaltje van het medisch materialisme. Ook met de psychasthenie is de mystiek vergeleken, niet zonder eenige reden, maar toch met verre van voldoende redenen. Het eenige aanknoopingspunt is hier, dat de mystieken ten gevolge van hunne extasen soms in een toestand van uitputting komen, die op de psychasthenie gelijkt. Men ziet het: allemaal psychologische gegevens en vraagstukken, die reeds veel geven, maar nog veel meer voor de toekomst beloven.

Het boek van Lucien Roure, dat wij zoo in een vluchtig overzicht hebben weergegeven is eigenlijk de echo van het tweede hierboven genoemde werk van William James, den bekenden Amerikaanschen psycholoog. En wij hebben alleen Roure voorop gezet, om eerst van katholiek standpunt te vernemen wat James van zijn vaag-Christelijk-pragmatische theorie uit soms tamelijk scheef belicht. Dit neemt evenwel niet weg dat zijn boek zeer groote verdiensten heeft. Twee punten die Roure niet aanraakt, maar door hem in den breede behandeld worden zijn de bekeering en de heiligheid. Jammer voor het eerste hoofdstuk, dat hij hierbij meer rekening heeft gehouden met Amerikaansch-vaag-Christelijke dan met Katholieke bekeerlingen. Dan was alles heel wat dieper geworden. Men schrijft in den laatsten tijd veel over Vondels bekeering. Maar zouden onze letterkundigen niet eens willen gaan beseffen, dat ook hier de vergelijking de moeder der waarheid is, en de psychologische studie der bekeeringen hen misschien veel verder zou helpen, dan de dubbelzinnige interpretatie van een paar van Vondels verzen of de zeer betwijfelbare historische gegevens van een lang daarna levend Jansenist? Zouden zij na eerst degelijk kennis genomen te hebben van de door James ons bijeengelezen feiten en begrippen, en daarna de levensgeschiedenis te hebben doorgestudeerd van Le Sage ten Broek, Des Amorie v. d. Hoeven, Stolberg, Gfrörer, Onno Klopp, Ida Hahn-Hahn, Overbeck, Newman, Faber, Manning, Jörgensen, Coppée, Bourget, Huysmans, Brunetière, niet opmerkzaam worden op tal van schijnbaar onbelangrijke feiten in Vondels leven, die pas in het licht der vergelijking hunne ware beteekenis erlangen?

De heiligheid en de ascese zijn vooral con amore door James behandeld; met den fijnen blik van den psycholoog heeft hij de bekendste ascetische auteurs, vooral Rodriguez, en een uitgelezen stel heiligenlevens doorgrond. En al kunnen wij hem om de, naar 't schijnt, onvermijdelijke vooroordeelen tegen het Catholicisme natuurlijk volstrekt niet overal bijstemmen (iets waarop verschillende buitenlandsche katholieke tijdschriften hebben gewezen) toch is er ook ontzettend veel voor ons te leeren. Niet als Joly in zijn bekend boek over de Heiligen-psychologie ons een breede tamelijk ongeordende reeks van psychologische feiten voorzet, zonder éénige verklaring of dieper inzicht! Neen, in de doorgronding van de zielkundige motieven ligt juist de kracht van dezen Amerikaan. Ook is het zijn doel niet, als dat van Eymieu in zijn gulden *Gouvernement de soi-même* uit de toepassing van eenige minder bekende zielkundige wetten praktisch de deugdbeoefening gemakkelijk en aantrekkelijk te maken; maar op de theorie der heiligheid gaat hij in: hoe de mensch die God bemint en geheel aan God wil toebehooren er zielkundig noodwendig toe komen moet, b.v. armoede en zuiverheid te omhelzen, zijn naaste als zich zelf te beminnen, geduldig te verdragen wat de wereld hem aandoet, ja zich zelf te versterven en te kastijden. Jammer dat hij ook gemeend heeft een hoofdstuk over Philosophie in dit boek te moeten opnemen, dat eigenlijk juister Dogmatiek moest heeten. Daarin toch worden op zeer primitieve, soms zelfs naïef-domme manier de uit Stöckl over-

gedrukte katholieke leerstukken over het wezen van God bestreden, en nog eenige beschouwingen daaraan vastgeknoopt, die het geheele werk ontsieren, en zoo ze het ook al niet tot een slecht, het toch tot een verboden en gevaarlijk boek maken voor leeken. Maar aan hen, wier theologische studies dit meebrengen raad ik het doorwerken met aandrang aan.

Eéne conclusie vooral drong zich bij de lezing van Roure en James aan ons op. Dat namelijk de meeste onzer dogmatische handboeken wel wat te uitsluitend in het teeken der dialectische metaphysiek staan. Wetenschap en godsdienstzin beide zouden erop winnen, als er ook wat meer toenadering kwam tot de pastoraal-psychologische praktijk.

DR. J. v. G.

1) Jammer genoeg kan ik de ons toegezonden en boven dit opstel genoemde Hollandsche uitgave niet aanbevelen. De vertaalster verstaat weliswaar de kunst een Engelsche gedachte in een goeden Nederlandschen volzin om te zetten, als zij den inhoud der gedachte maar begrijpt. Dat is haar nu evenwel bij dit boek niet al te constant gelukt Zoodra James een beetje begint te redeneeren raakt onze Hollandsche tekst de kluts kwijt. Bovendien zijn heel gewone termen faliekant verkeerd vertaald. »Stigmatization" wordt in het hoofdstuk over mystiek door »brandmerking" weergegeven! Verder staat het boek van onder tot boven vol met hinderlijke drukfouten. En ten slotte wil de vertaalster voor bijna alle psychologische termen een Hollandsch woord gebruiken, maar dit purisme speelt den lezer z'n parten natuurlijk. Wie dus James mag lezen, koope liever de oorspronkelijke uitgave The varieties of religious experience. Van Roure kan ik helaas geen Nederlandsche vertaling aankondigen. Wie onderneemt dat goede werk?

De plicht om te gelooven en Apologie. (Slot)

Tegen den plicht te gelooven d. w. z. tegen den geloofsplicht in eigenlijke beteekenis, namelijk den plicht zich te onderwerpen aan de positieve Openbaring, beroept men zich op het recht der persoonlijke overtuiging en redeneert dan als volgt: niemand heeft het recht mij zijne overtuiging op te dringen in dien zin, dat hij mij de verplichting oplegt die aan te nemen; iedereen moet mijne persoonlijke overtuiging eerbiedigen ook al staat die overtuiging lijnrecht tegen een of ander leerstuk; een leerstuk of dogma is iets zuiver uiterlijks, het moet halt houden voor het heiligdom van mijn binnenste.

Men versta de tegenwerping niet verkeerd. Wij zeggen niet, dat men iemand dwingen kan of moet een godsdienst, een geloof aan te nemen. Dat kan noch mag. Bij monde van den beroemden Alcuinus b.v. heeft de Kerk zich verzet, toen Karel de Groote in zijn oorlog tegen de Saksers het volk trachtte vlug en snel tot het Christendom te bekeeren meer door middel van het zwaard dan door de prediking der missionarissen. „Het geloof — zoo sprak die monnik — is een akt van den wil, volstrekt geen akt van dwang. Men trekt iemand tot het geloof, maar nimmer kan men hem daartoe dwingen"....

Iets anders evenwel is iemand *physiek* dwingen, iets anders de verplichting opleggen de geloofswaarheid aan te nemen, kortom te gelooven.

Wie niet gelooft, is verplicht de waarheid te zoeken. Hij moet onderzoeken of de Openbaring mogelijk is en of ze werkelijk heeft plaats gehad.

Daartoe kan o. m. dienen een apologetisch handboek van een christelijken schrijver.

Vele dergelijke apologieën van het Christendom bestaan er. Voor ons land verwijs ik hier enkel naar een in de Nederlandsche taal geschreven boek, bevattelijk voor iederen ontwikkelden geest. De tweede druk van Devivier: *Apologie des Christendoms,* vrij bewerkt naar de 20ste Fransche uitgave, Nijmegen, L. C. G. Malmberg, ligt te koop in elken boekhandel en is door de pen van L. v. Kasteren en Dr. R. v. Oppenraay nog hooger van beteekenis geworden dan de eerste druk.

In dat boek is de waarheid zeker te vinden.... met goeden wil. „De bekeering is een werk van God en mensch — zegt Dr. Gerard Brom — daarom hoogstens voor de helft wetenschappelijk te benaderen..... De mensch blijft vrij om te weigeren, God wil welkom zijn."

Men moet de waarheid willen zoeken, men moet uit de onwetendheid willen geraken. De Dominicaan A. Gardeil spreekt in zijn mooi boekje: *La crédibilité et l'apologetique* (Paris Lecoffre 1908 blz. 97) over eenige soorten van onwetendheid en noemt er dan drie op: 1. *de volslagen onwetendheid* der eenvoudige, onbeschaafde lieden, die om erfelijkheid, opvoeding, levenswijze voor immer op een afstand worden gehouden niet alleen van wetenschappelijke beschouwingen, maar zelfs van elken geestesarbeid; 2. *de doortrapte, de geraffineerde onwetendheid* der wereldlingen, der wereldschgezinde lieden, die zonder van hun scepticisme ten opzichte van wetenschappelijke bewijzen en betoogen van elke orde, met inbegrip van de apologie, een stelsel op te bouwen toch aanhoudend den twijfel gevoelen, overal vraagteekens zien en dan min of meer eerlijk en oprecht inslapen op het oorkussen van den meer of minder erkenden twijfel; 3. de derde onwetendheid is *de geleerde onwetendheid,* de onwetendheid, door de theorie verschoonbaar gemaakt, tot een

stelsel gebracht, herschapen in wijsbegeerte, en wel wijsbegeerte, die de volstrekte waarde van elk objectief bewijs ontkent.

De derde soort, die der geleerde onwetenden, wil natuurlijk niet onderzoeken; elk verdedigingsschrift des geloofs is voor zulke lui van nul en geener waarde. Zij, die tot de derde soort behooren, zijn fanatici van hun dogma, zooals b. v. professer Steinmetz, over wiens neutraliteit A. S. in *De Tijd* van 2 Januari 1909 eenig licht heeft doen vallen. „Fanatici van het dogma, van welk dogma dan ook — heeft professor Steinmetz gezegd — zijn niet waard, dat men op hen let." Wij spreken dus niet over die derde soort. Deden wij het, wij zouden tegen hen en vooral tegen Mr. Steinmetz, den ethnoloog, een anderen ethnoloog stellen, die op wetenschappelijk gebied heel wat meer gepresteerd heeft dan de nieuwe hoogleeraar, namelijk Dr. Serrurier Zal. Ged. Deze hooggaande geest heeft een apologetisch boek lezenswaardig geacht en met zijn denkend hoofd en biddend hart de waarheid gezocht, gevonden en omhelsd.

Vooral aan het adres der tweede soort onwetenden richten wij het volgende.

Een negatief ongeloof heeft zijn oorzaak in een niet kunnen weten der waarheid en is derhalve geen zonde, maar een straf der zonde.

Bestaat echter het ongeloof in het niet-willen-weten dan is dat een positief ongeloof en zonde.

Maar zulk een positief ongeloof is toch geen louter ongeloovigheid zonder meer, want ongeloof als zoodanig bevredigt nooit den menschelijken geest. Daarom stelt dat positief ongeloof, tegenover datgene wat hij niet gelooven wil, altijd iets, waarvoor hij, zooals b.v. prof. Steinmetz, geloof vordert en dat iets is dan een dwaalleer of een waan- of bijgeloof enz.

De oorzaak, de bron van dat positief ongeloof is of onwetendheid of hoogmoed en waanwijsheid, aardschgezindheid en zedeloosheid of volslagen boosheid als gevolg van stijfhoofdigheid en hardnekkigheid.

Naar die oorzaken van positief ongeloof wijst het N. Testament op vele plaatsen. Men leze over die oorzaken de mooie studie van J. Knabenbauer S. J. in de *Stimmen aus M. L.* XVI. Nog duidelijker echter vindt men ze omschreven bij Bosen-Weber *Das Christentum und die Einsprüche seiner Gegner* (5e Auflage 1905 blz. 46—64). Bosen spreekt daar van het gewicht en de beteekenis van het onderzoek, de onzelfstandigheid van het denken, de liefde tot de vrijheid, de onoordeelkundig beoordeelde ervaring, het gebrek aan praktische oefening enz.

Ik eindig met de aanbieding van een snuifje, waarvan N. N. ter opfrissching van hun hoofd eens niezen mogen. Het is van Hermann Schell uit zijn werk *Die göttliche Wahrheit des Christentums.* „Het is toch al te zonderling — zegt hij — aldoor de meening te verspreiden, alsof de zoogenaamde wereldbeschouwing der beschaafden en zelfs der geleerden méér op wetenschappelijk inzicht gegrond is en minder door het gezag van dit of dat stelsel gedragen wordt dan de godsdienstige wereldbeschouwing der geloovigen en godgeleerden! Ja zelfs wat de wijsgeeren betreft zal men ons toch niet in ernst willen wijsmaken, dat de Kantianen, Positivisten, Hegelianen, Schopenhauerianen, Hartmannianen allen door zelfstandig wijsgeerig denken tot de wereldbeschouwing van hunne meesters zijn gebracht! Gezag blijft gezag, of het aldus genoemd wordt of niet, of het omstraald is van een glorie-krans of van een nimbus van wereldsche grootheid, of het een profeet of een wijsgeer, een classieke schrijver of een apostel is, van wien de geestelijke invloed uitgaat. Hoe weinige wereldbeschouwingen zouden onder beschaafden en geleerden bestaan, wanneer enkel eigen denkarbeid en inzicht, enkel de innerlijke beweeggronden en niet het gezag.... tot een zoogenaamde wetenschappelijke wereldbeschouwing het materiaal en tevens den stijl zouden leveren."

ROTTERDAM 4 Jan. 1909. H. ERMANN S. J.

Jesus ons leven.

Bewerkt door TH. J. SCHRAVEN, C. M. M. Uitgave van G. Mosmans Senior, Venlo.

Een boekje, dat troost en verlicht, verheft en heiligt. Wèl moet men zelf innigen omgang met God voeren, om zóó innig over den omgang met God te kunnen schrijven....

De auteur richt zich in de eerste plaats tot de beschouwende zielen, en 't is den kloosterlingen en priesters vooral, dat ik het gezond-ascetisch boekje dringend aanbeveel. Maar ook zij, die in 't volle rumoer van het bedrijvig leven staan, kunnen er geestelijk voedsel uit trekken in rijken overvloed.

Want, zoo lees ik op pag. 95, tot de beoefening der godsvrucht behoort mede wel degelijk „alles, wat gedaan wordt uit plicht van staat, alles wat de goddelijke wil aan onzen wil oplegt."

Een verkwikkend aroma van vertrouwen op- en

van liefde tot Christus komt u uit menige bladzij tegemoet. Geen wonder; telkens is de honigzoete Franciscus de Sales aan het woord. Jammer, dat met hem zooveel anderen meespreken! Het wemelt van aanhalingen uit kerkvaders, godgeleerden, godvreezende schrijvers, wat hier en daar den rustigen gedachtengang zeer onaangenaam stoort. Een *erge* fout is ook, dat behalve voor de H. Schrift, de juiste plaats waaruit de citaten genomen zijn altijd wordt verzwegen.

Sommige voorstellingen, al zijn ze van heiligen, zou ik liever hebben weggelaten, zooals die van de vuurkool (de zonde), waarmee de engel der Barmhartigheid iederen dag O. L. Heer op het hart klopte, of de vergelijking, door den pastoor van Ars gebruikt, dat de H. Geest rust in een zuivere ziel „als op een bed van rozen."

Maar welk menschenwerk heeft zijn gebreken niet?

Besluiten we met den hartelijk gemeenden wensch, dat „*Jezus ons Leven*" tal van lezers in den lande vinde. Het kostelijk boekje verdient het volkomen!

W. DE VEER S. J.

Les Origines du Schisme anglican (1509—1571), par M. l'abbé J. Trésal, diplômé d'Etudes supérieures d'histoire et géographie, professeur au petit Séminaire de Paris, Saint-Nicolas du Chardonnet; 1 vol. in-12 de XVII, 460 pages de la *Bibliothèque de l'enseignement de l'histoire ecclésiastique*, 2e édition. Prix 3 fr. 50. — Librairie Victor Lecoffre, J. Gabalda et Cie, rue Bonaparte, 90, Paris.

Dit werk is het twaalfde van de bekende hierboven genoemde bibliotheek van kerkelijke geschiedenis en zeker niet een van de minste.

't Is geene wijsgeerige dissertatie, maar een onpartijdig, duidelijk en boeiend verhaal van de gebeurtenissen uit het tijdvak der afscheuring van Engeland van den H. Stoel en van het ontstaan der Anglicaansche kerk.

De schrijver stelt in een helder licht de beweegredenen, die Hendrik VIII er toe brachten het gezag des Pausen te verwerpen, de handelwijze van dezen vorst met betrekking tot het leven zijner onderdanen, de goederen der Kerk en der kloosters, zijne houding ten opzichte van het katholieke dogma.

Vervolgens behandelt hij de regeering van Eduard VI (1547—1552), die zijne onderdanen de Luthersche en Calvinistische leerstellingen opdrong, koningin Maria, (1552—1558), die het koninkrijk tot de gehoorzaamheid aan den H. Stoel terugbracht, maar door den dood werd verhinderd de noodige hechtheid aan haar werk te geven en ten slotte de regeering van Elisabeth, die de voetstappen van Eduard VI volgde, de bekende XXXIX artikelen en het prayerbook deed aannemen, waarna de Paus in 1571, toen de scheuring volledig was, Elisabeth in den ban deed. Hiermede eindigt het werk.

Het wordt voorafgegaan door een algemeene bibliographie, terwijl elk der veertien hoofdstukken zijne afzonderlijke bronnen- en boekenlijst heeft, twee aanhangsels bevatten de bedoelde XXXIX artikelen en een chronologisch overzicht, waarna een index van eigennamen en een inhoudstafel het werk besluit.

Voor geringen prijs kan men zich in dit werk een degelijk handboek aanschaffen, dat zich vlot laat lezen en de historicus zal er heel wat van zijn gading in vinden, vooral ook om den rijken schat van bronnen en werken ervoor geraadpleegd en erin vermeld.

Onopgemerkt zij niet gelaten het: Permis d'imprimer, Paris, le 18 November 1907, H. Odelin, v. g.

Meer zal ik er niet van zeggen, alleen dit nog, dat uit het werk o. a. blijkt, hoe de Engelsche scheuring niet in leerstellige zaken vooral haar oorzaak vond.

Een reden om met des te meer grond den terugkeer en de hereeniging van Engeland te verwachten, naar we hopen.

JANSSEN.

Het Boeddhisme, overzicht van leer en geschiedenis naar prof. Kern's, Manuel of buddhism onder diens toezicht bewerkt door G. Mannoury, Amsterdam—Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur.

Naar het in aanzien staande wetenschappelijk werk van den bekenden professor Kern is deze korte schets van het Buddhisme opgesteld.

Hoeveel eerbied wij voor de wetenschap van prof. Kern hebben, en hoeveel zorg aan deze bewerking besteed moge zijn, wij houden niet van een vulgariseeren van dergelijke stelsels.

Het geeft te weinig om een juist begrip eener dergelijke wereldbeschouwing te krijgen, het sticht verwarring in de hoofden van hen, die aan éène levensbeschouwing, en consequente doorvoering harer voorschriften reeds meer dan voldoende hebben.

Om een eenvoudig begrip van het Boeddhisme te krijgen is meer noodig dan een dergelijke compilatie.

Uit de parallel welke de schrijver aan het slot van zijn werk trekt, tusschen christendom en Boeddhisme blijkt dat ook hem grondbeginselen van het christendom niet zoo allerscherpst voor den geest staan. KN.

Geschiedenis der katholieke kerk, bewerkt door L. J. TIELEMANS, Tweede druk. Venloo G. Mosmans senior.

Dit eenvoudig boek, helder geschreven, duidelijk ingedeeld en goed beredeneerd geeft in zes hoofdstukken de geschiedenis der H. Kerk, die wij katholieken allen moeten kennen en zou weinig kennen helaas.

De heer Tielemans heeft dat gebrek aan zoo noodzakelijke kennis trachten te verhelpen door deze eenvoudige handleiding die goede diensten zal bewijzen in de school, in den catechismus en ook in het huisgezin. R. K. Pr.

Hysterie en Historie, verweerschrift tegen de moderne opvattingen der Evangelische wondergenezingen door Dr. A. C. A. HOFFMAN. Geloof en wetenschap, serie V. no. 4 Haarlem, Drukkerij de Spaarnestad.

In zijn woord vooraf verklaart de bekende schrijver en spreker: In deze bladzijden heb ik als katholiek christen gepoogd stelling te nemen tegenover eene der meest heillooze buitensporigheden eener heerlijke wetenschap, tegenover de zoogenaamde moderne geneeskundige critiek, dáár, waar deze de Evangelische wondergenezingen des Heeren natuurlijk wil verklaren.

Hij geeft meer dan een *schema*, zooals hij heel bescheiden zijn arbeid noemt, hij geeft treffende beschouwingen en feiten, die den ietwat oratorischen vorm gaarne doen vergeten. R, K. Pr.

Om de heilige kribbe en om den heiligen haard. Jesus en Joannes den dooper en Jesus en de Samaritanen, door J. L. H. FRANCKEN, pastoor, Uitgaven der Apologetische vereeniging. Den Bosch, C. N. Teulings.

Nu zou ik wel eens willen weten, zoo deze boekjes geen modellen van volksvoorlichting waren, wat dan wel zoo genoemd mocht worden.

Pastoor Francken of broeder Pacificus, heeft als geen tweede onder ons, den eigenaardigen volkstoon, die pakt door zijn welklinkend, begrijpelijk woord en levendige voorstelling, en niet zijn heil zoekt in oppervlakkige onbenulligheid, of vernederende onbeschaafdheid.

En waar hij nu het H. Evangelie, door de Apologetische vereeniging overal verspreid, begint te verklaren, daar past het ons en aan hem, en aan de vereeniging onze blijde erkentelijkheid te betuigen. KN.

Art, légende et liturgie, (ère série). Etudes sur la Sainte Vierge: De la Conception immaculée à l'Annonciation angélique, par M. l'abbé J. C. BROUSSOLE. In 8o, 432 pages, 100 gravures, Paris, Douniol-Téqui 1908. Prix: 3 fr. 50. — Permis d'imprimer, Paris 16 janvier 1908, H. Odelin, v. g.

In deze proeve van „théologie artistique" bestudeert de schrijver de vier eerste mysteriën uit het leven der H. Maagd: de Onbevlekte Ontvangenis, Maria's geboorte, de Presentatie en Maria Boodschap. In eene algemeene inleiding vindt men de uiteenzetting der methode: zij vindt haar bronnen in de kunst, de legende en de liturgie. Deze laatste, hier in zeer ruimen zin genomen vormt het eerste deel en den grondslag van elk dezer studiën, daarna volgt de legende en ten slotte de iconographie. Dat het een interessant boek is, durf ik wel zeggen, het te beoordeelen laat ik aan meer bevoegden; ik kondig het alleen aan, zooals mij is verzocht.

Dit laatste zou ik natuurlijk niet gedaan hebben, als ik reeds niet veel loffelijks over het boek had gelezen, behalve het „permis".

Een erkend Fransch criticus noemt den Eerw. schrijver: un théologien profond, un érudit de premier ordre, un *imagier* pour qui les beaux arts n'ont plus de secret en het boek: een meesterstuk „qui vaut son pesant d'or."

Inmiddels verscheen eene tweede serie: de la Visitation à la Passion. H.

Onze groene preeken, uitgave van het Nederlandsch genootschap „Christelijke heiliging van den Zondag" gevestigd te 's Gravenhage.

Ons werd toegezonden propagandanummer en proef van deze uitgave, bestaande in opwekkende tractaatjes in groenen omslag.

Hoezeer wij het eens zijn met het doel van dit genootschap, en hoe vurig wij Gods zegen over dit werk wenschen, toch is het geen materiaal tot stichting der onzen.

Voor leiders der beweging tot Zondagsheiliging en als documenten voor onze religieuze beweging hebben zij ook waarde voor sommigen onzer.

KN.

Jérusalem, door M. Reynès-Monlaur, Plon-Nourrit, Parijs, 3 fr. 50.

Het nieuwste werk van deze gevierde schrijfster! De witte omslag met rooden titel, laat ik ook eens dwepen, is voor mij als eene vingerwijzing naar den blanken inhoud, waarin de hooge verheerlijking van 's Heilands leven en lijden. Daar ik, het doel van ons tijdschrift practisch beschouwend, niet bepaald studiën schrijf over de aangekondigde werken, meen ik het best te doen eenige regelen te vertalen uit het magistrale voorwoord van Mgr. de Cabrières, bisschop van Montpellier:

„De geschiedenis van dit boek is eenvoudig. De schrijfster heeft, jong reeds, de evangelische verhalen gelezen. Met vromen hartstocht heeft zij ze lief. Zij hebben zich verbonden met de indrukken harer kindsheid, de droomen harer jeugd, de vlucht harer verbeelding, de roerselen haars levens. Vandaar hare eenvoudige en vurige liefde tot den Goddelijken Verlosser....

... „En met teedere hand, een penseel als van Fra Angelico, deed zij in de (vier en zestig) herdrukken van „Le Rayon" den straal glanzen, uitschietend niet van het genie van een mensch, maar uit het hart van den Godmensch....

.... „Enkelen noemden het eene profanatie, de menschelijke gedachten en gevoelens saam te mengen met die van den Zoon Gods: zij vergaten, hoe, zonder de Goddelijke Majesteit van den Verlosser te kwetsen, sedert twintig eeuwen, schilders, beeldhouwers. kunstenaars, dichters hebben gewedijverd, door de hulpmiddelen der kunst de lichtende schoonheid der mirakelen, der gelijkenissen, der lessen van Zijn leven en dood aan de menigte in te prenten....

„Het zou geen pas geven en erger aan de geheiligde woorden wat toe te voegen, maar ze te overwegen, zich ervan te doordringen, aan het Goddelijk weefsel het lichte kantwerk eener eerbiedige verbeelding te passen, niets ongeoorloofds schijnt ons daarin....

„Zoo dacht de schrijfster en zij schreef verder: „Après la neuvième heure" (39e druk) en „Ils regarderont vers Lui" (15e druk).

„En nu vloeit er een ander werk uit hare pen.... waarin hetgeen de geschiedenis authentiek ons leert over Jeruzalem ten tijde des Verlossers, zoowel als over het geloof en de zeden van hen, die Hem aanschouwden en de woorden Zijner stem opvingen."

„De oorspronkelijkheid van dit nieuwe werk van de jonge schrijfster bestaat hierin, dat zij niet eene opeenvolgende en methodische uiteenzetting geeft van het aardsche leven van den Heiland, maar eene reeks van levende en bezielde verhalen, die Jezus vergezellen van af Zijne eerste verschijning te Jeruzalem tot aan de week vóór zijn sterven.

De Christus blijft in het geheele werk het middelpunt waarom alles zich beweegt....

Het is te wenschen, dat dit werkelijk schoone en christelijke boek door allen geheel en zonder overhaasting bladzijde voor bladzijde gelezen wordt...."

Het zou onbetamelijk zijn aan deze woorden nog iets toe te voegen. Men leze het boek en zal dan vanzelf in de schoone voorrede nog menige treffende passage vinden, die ik hier, bij gebrek aan ruimte, niet vertaald heb en eene aangename reis medemaken door de geheiligde plaatsen en omgeving met zeer veel innigheid geschilderd.

TAILLEFER.

Erets Israël. „Het joodsche Land," door J. H. Kann. Leiden, E. J. Brill.

De chef eener Haagsche bankiersfirma, naar ik ergens las, is de schrijver van dit werk, gewijd aan de propaganda van het Sionisme. Want niet ter uitbreiding van handelsrelaties of verrijking van economische wetenschap ondernam de heer Kann den tocht naar het heilige Land, maar om te zien of zijn toekomstdroomen, of zijn innige verwachting, Judea vaderland voor de Joden van onzen tijd, ook in vervulling zou kunnen gaan.

Israëls teekende den omslag van dit aangenaam geschreven en sympathieke werk. Kn.

Losse gedachten van een burger-jood, door Jacob van Holland. Alkmaar, W. Nederkoorn.

De titel is juist. Het zijn losse gedachten, waarin een modern-voelend jood heeft neergelegd, wat hij aan grieven en verlangens in zijn hart meedraagt.

Kn.

Bevolkingstoestanden in het Zuid-Limburgsche Kolenrevier door Th. C. Vianen. Uitgave Nieuw Limb. Koerier Heerlen.

Over de mijnindustrie is op tweevoudig gebied heel wat papier zwart gemaakt.

De *juridische* kwestie werd herhaalde malen niet enkel breedvoerig, maar vooral spitsvondig, ten minste voor leeken in het vak, behandeld.

De *economische* zijde werd vooral breed uitgemeten door juristen en niet-juristen, — de meesten

echter belanghebbenden en dus *pro domo* sprekend, — maar ook op eene wijze die uit den treure was.

Onwillekeurig denkt men hier aan het bekende:

„Ter wille van het smeer
Lekt de kat den kandeleer"

— en werden alle zedelijke en godsdienstige argumenten, ook door katholieken als van nul en weinig waarde, of ten minste als overdreven beschouwd en achterbaks geworpen.

Met groot genoegen en gretig verlangen werd door ieder, die de *sociale* zijde van dit ingewikkeld vraagstuk wilde bezien, de artikelenreeks van den talentvollen hoofdredacteur van den N. L. Koerier gevolgd en veler verlangen was het dan ook, deze in feiten en opmerkingen en beschrijvingen zoo juist en zoo „ad rem" geschrevene artikelen in brochurenvorm te mogen ontvangen.

Aan dien wensch is door den geachten schrijver, al zijn de artikelen ook eenigszins omgewerkt, en uitgebreid, voldaan, en zoo zijn ook de niet-geabonneerden van den N. L. K. in staat gesteld, om, op grondige bewijzen steunend, met feiten gestaafd en toegelicht, de *sociale* zijde, — **zeker niet de minste** in deze, — ook *buiten* Limburg belangrijke kwestie — te bestudeeren en te beoordeelen.

De schrijver heeft hiermee een goed, een nuttig, een noodzakelijk werk gedaan.

De mijnindustrie in Limburg was of te weinig bekend of te oppervlakkig en eenzijdig opgevat en beoordeeld.

Bekende Dr. Nolens niet op de algemeene vergadering der „Maasvereeniging" te Maastricht dat een geacht lid der 2de Kamer voor een paar jaar volkomen ontwetend bleek omtrent alle mijnindustrie en nieuws gierig vroeg „of er *werkelijk* mijnen in Limburg waren?"

En zoo waren er en **zoo zijn** er duizenden in den lande! Men kan zulks *droevig* noemen, vooral daar het hier niet enkel een *provinciaal*, maar een *nationaal* belang geldt, maar het feit is er, en ieder, die meewerkt om tot de ware kennis der mijnindustrie en hare gevolgen te komen, verdient grooten lof.

Ik geloof niet vermetel te zijn, wanneer ik getuig, dat de bekwame en goed onderlegde schrijver dezer brochure ondervond hoeveel en hoe langen arbeid er noodig is, om tot de kennis der waarheid in deze moeilijke quaestie te komen, en hoeveel tegenwerking en plagerij men daarbij te overwinnen heeft.

Des te meer breng ik hem hulde voor zijn moed en zijn groote met moeite verworven kennis, hopende dat zijn helder en doorwrocht betoog, in heerlijken stijl gegoten, licht brenge bij velen die dwalen, bij meerderen, die onwetend zijn — licht brenge bij *allen*, die, om welke reden ook belang stellen in de ingewikkelde en maar al te dikwijls met drogredenen omslingerde mijnkwestie,

Daarom hoop ik, dat deze brochure gelezen wordt door vriend en vijand, want hier is gegeven met mannenmoed en groot talent, een ernstige studie van den derden en den voornaamsten factor der mijnindustrie — namelijk de **sociale zijde**, die tot nu toe archi-stiefmoederlijk behandeld is geworden.

Mag, ik ten slotte er op wijzen, dat het vestigen van de bekende „Aalmoezeniers van den Arbeid" hun werken en streven is mij van nabij bekend, aller sympathie verdient, en hun zegenrijk optreden in België ernstig doet overwegen „of zij ook *hier* in Limburg niet de ware mannen op de ware plaats waren?"

Wij meenen beslist van wel.

E. I. R. K. Pr.

Vrouwen die den rechten weg verloren. Ervaringen opgedaan gedurende mijne vijfjarige werkzaamheid als politie-assistente te Stuttgart, door Zuster Henriëtte Arendt. 's Gravenhage, W. Overvoorde Jr.

Met grooten eenvoud en innige liefde verhaalt deze pleegzuster, ten behoeve van dolende en bedrogen meisjes aan de politie verbonden, van hare ervaringen en werkzaamheden onder de meest verstooten schepsels der maatschappij. Zij, die zoo luchthartig oordeelen over de slavinnen der ontucht, en met een paar groote woorden „eigen keuze, onverbeterlijk" en „toch niets aan te doen," er zich afmaken, moeten dit werkje eens lezen. Ook de edelen en goeden onder ons, welke zich naar Christus' voorbeeld ontfermen over de diep beklagenswaardigen, en met grooten moed, de treurigste der maatschappelijke misstanden bestrijden, zullen hierin een bemoediging vinden. en ook wijze lessen van eene, die zoo schoone overwinningen te boeken heeft.

Kn.

Een Bloemensprookje over het ontstaan van het leven, door Agot Gjems Selmer. Almelo. W. Hilarius.

Op het titelblad staat ook nog: Speciaal voor moeders, om met haar kinderen te lezen en te bespreken.

Verder: Met voorwoord van N. van Hichtum, Illustratie van Gust van de Wall Perné.

Het voorwoord beslaat elf, het sprookje zelf twintig bladzijden, de verhouding is dus vrijwel als één tot twee, ieder zal begrijpen, dat dit niet zoo gewoon is. Maar het lange voorwoord is verklaarbaar, als men bedenkt, dat N. van Hichtum er zoo'n boel in moet zeggen, van alles en nog wat aangeven, uitleggen, be-op- en aanmerken! Nellie van Kol erbij halen, en het tijdschrift: De Vrouw, en een vertelseltje geven van een kind, dat zoo op ende op paste voor zoo'n uitlegging omtrent de groote mysteries des levens!

Het boekje ziet er keurig uit... snoezig! zullen de moeders wel zeggen, die het lezen willen.

Maar 't is hier alweer de oude geschiedenis; de schrijfster zegt eenvoudig: zóó en zóó en zóó zal het kind denken, doen, vragen; en nu dit eenmaal is vastgesteld, wordt er geredeneerd, alsof het Futurum gelijk is aan het Praesens. In de werkelijkheid is het echter heel anders en ik zou alle Nellies, Vrouwtjes, en hoe de namen verder zijn mogen van deze zeer vooruitstrevende dames, voorbeelden kunnen aanhalen, waarbij zij net zoo verlegen zouden staan als de moeders, die ze mij mededeelden. Omtrent de uiterst kiesche en teere kwestie van geslachtelijke voorlichting is het laatste woord nog niet gezegd, wat jammer genoeg is, omdat er nu aldoor voorlichtende boekjes en blaadjes verschijnen, waarvan het nut en de noodzakelijkheid zachtst gesproken zeer twijfelachtig zijn. We worden, neen we zijn er lang beu van, van dat gesol met die voorlichterij! Dat komt van de huidige teere kinderzielen met de ragfijne besnaring! Maar intusschen hangen de eigenaartjes en eigenaresjes van die booze zieltjes den beest uit op een manier, die een Bond tegen de tuchteloosheid der jeugd, noodig maakt.

Zou voorlichting omtrent eerbied voor het gezag van ouders, leeraars, geestelijke voorgangers, omtrent welgemanierdheid en beschaving, omtrent den plicht der verantwoordelijkheid en omtrent nog zoo menige andere zaak, niet gevoegelijk kunnen vooraf gaan aan die omtrent de sexueele levensverrichtingen?

Wij Katholieken juichen, indien men ons op dat punt erg, hopeloos achterlijk vindt; wij zeggen nog eenvoudig tot onze kinderen:

„Je zult het weten, als je het begrijpen kunt, en tot zoolang moet je er niet over denken en mag je er niet over spreken", kort en bondig, en dan zorgen wij er op de eerste plaats voor, dat we alle aanstoot gevende en prikkelende boeken en platen uit onzen familie-kring weren. Een tikje overdrijving op dit gebied kan geen kwaad terwille van de „teere kinderzieltjes".

Maar geen boekjes als het hier bedoelde, om samen met onze kinderen te lezen; een Katholieke huismoeder zal er niet over denken, het te willen doen! En voor alle zekerheid: geen werkjes van Nellie van Kol!

C. J. F. VETTER.

De gouden dubloen, door J. R. v. d. Lans. Amsterdam, C. L. van Langenhuisen, 1908, prijs 75 ct. in prachtband f 1.00

De heer v. d. Lans beleeft wel veel plezier van zijn geesteskinderen, nu zij groot zijn geworden. En menig schrijver van naam zou hem deze zoo zeldzame populariseering zijner geschriften kunnen benijden. Maar het is ruimschoots verdiend. Ons Roomsch volk rekent de werken van dezen bij uitstek Roomschen roman-schrijver tot zijne lievelingswerken. Zij hebben reeds vele harten verblijd, en zijn als goede oude vrienden in de Roomsche gezinnen sedert jaren geintroduceerd. Daarom is het volstrekt niet gewaagd, aan de ondernemende firma v. Langenhuysen veel succes met deze uitgave te voorspellen. Ook zij is het waard.

Ons Roomsche lezend publiek heeft juist aan zulke werken behoefte. Het vraagt niet zoozeer naar werken van hooge artistieke waarde, maar veeleer naar voedsel voor zijn hart.

Ook voor zijn vroomheidszin, zonder daarom naar fijnheid te verlangen. Wie deze behoefte van ons volk kent, die zal moeten toegeven, dat het beste middel, om de onzen te vrijwaren tegen het al-overstroomend gif, is: hun werken in handen te geven als dit. Daarom is deze uitgave eene ware verdienste en zijn wij en schrijver en uitgever dankbaar voor hun pogen.

Moge het een ruime verspreiding vinden onder onze geloofs- en landgenooten.

De prijs, die werkelijk ongekend laag is, maakt, dat het boek inderdaad onder het bereik is van de groote menigte.

H. L. v. A.

Zee van Wee, door Mevrouw I. R. van der Lans. Uitgave van het Secretariaat van Sobrietas. Maastricht 1908.

Zee van Wee is een passende en oordeelkundig gekozen titel voor het verhaal, dat de schrijfster ten beste geeft, om al het wee te doen zien, dat de drank brengt over menschen, gezinnen, dorpen,

streken, het wee, dat waarlijk een zee wordt, waarin de ongelukkige slachtoffers verdwijnen.

De inhoud is de altijd oude en altijd nieuwe: mannen, die jenever drinken; vrouwen, die glaasjes zoet drinken; heeren en dames, die port, wijn, likeuren drinken en dan nog eens allen samen, die hun dorst aan bier lesschen. 't Is een dronkemanstroep daar op dat dorp... neen, toch niet! 't is gewoon een verzameling van alcohol gebruikende dorpelingen, van den burgemeester af, tot den minsten arbeider toe! Ze zijn natuurlik niet aldoor allemaal dronken... maar ze zijn aldoor allen onder den invloed van drank; er heerschen daar drinkgewoonten, en dat is nog veel erger dan dat er een paar drinkebroers gevonden worden. De gewone gevolgen kunnen niet uitblijven: de grootste boeren raken achterop, de gezeten burgers zitten diep in schulden, minderman volgt het noodlottige voorbeeld van meerderman en er is heel wat ongeluk en ramp noodig, om dat volkje tot inkeer te brengen. Een kaplaan, die er gezonden is, juist om de zaak der Drankbestrijding ernstig ter hand te nemen, ondervindt van alle zijden tegenwerking, ook al weer het gewone verloop, en dan komt er nog een dosis venijnige kwaadsprekerij en laster bij, om het spel te volmaken. Den inhoud weergeven, zou jammer wezen, want het zou misschien afhouden van aanschaffen en dat is het doel niet, noch van schrijfster, nog van uitgever. Kleine aanmerkingen zou ik zeer zeker kunnen maken, maar al zal mevrouw v/d Lans-Russell mij niet kunnen verdenken van adoration mutuelle ik onthoud mij van elke min gunstige critiek, om geen schade te doen aan het beoogde doel: *Drankbestrijding.*

C. J. F. VETTER.

Illusion masculine, door JEAN DE LA BRÈTE, In-16. Plon-Nourrit, Parijs. 3 fr. 50.

Iedereen kent den geestigen schrijver van „Mon Oncle et mon Curé", zijn gladden, sierlijken stijl, zijn oprecht gemoed, zijn helderen, onbevangen blik in het volle leven.

Iedereen zal hem herkennen in den pas verschenen roman, hier aangekondigd.

De opzet is eenvoudig.

Jacqueline du Haumont, ongeveer twintig jaar oud, pas van de kostschool gekomen, gaat, daar zij wees is, inwonen bij hare tante en haar neef, die haar voogd is.

Die voogd is een beste kerel, een echte werker, met degelijke beginselen, een edel hart en hij heeft uitstekend zijne studiën volbracht.

Maar hij ent dat alles wat onhandig op de practijk van het volle leven: vrouwen blijven altijd kinderen, hebben geen kennis, geen doorzicht, in een woord, zij moeten zich met het huishouden bemoeien en bij de groote levensvragen luisteren naar en doen wat de heer der schepping, de man, zegt.

En Jacqueline, een bij de hand ding, heeft een echt helder vrouwen-verstand, dat vlug snapt en nog vlugger uitspreekt en het is tusschen de twee een aanhoudende, gezellige „ruzie."

De voogd André verlooft zich met een jong meisje, dat eene echte zottin is, maar eerst, om hare „zoetheid" veel beter lijkt dan Jacqueline.

Jacqueline begrijpt langzamerhand, dat zij haar neef liefheeft, eene „breuk" volgt tusschen de verloofden, zoodra de zelfzucht van het zotte popje blijkt en de onbeduidendheid harer „beste" ouders en André trouwt met Jacqueline.

De intrigue is eenvoudig, zooals men ziet, de uitwerking ervan is echter zeer bekoorlijk.

De afloop is bovendien heel natuurlijk, want de afstand tusschen de twee jongelui was niet zoo groot, als het lijkt; Jacqueline was wat wijsneuzig en André wat onhandig. En nu moet gij die vermakelijke scènes lezen!

En dan een paar verstandige oudjes er nog bij, de moeder van André en de pachtvrouw van Haumont!

't Is een zeer interessant boek, waarin de gezonde beginselen zeer helder worden uitgedrukt en de meest ongedwongen toepassing vinden.

Nu kon ik gaan spreken van „feminisme" van „l'inévitable duel des deux sexes" maar zoo zwaar is deze roman niet gewapend. En die er zoo iets in ziet, moet eens nalezen, wat ons Roomsche menschen geleerd wordt, niet over dat „inévitable duel" maar over de plaats, die man en vrouw in het leven toekomt en betaamt.

Wat de schrijver zegt, heeft door zijne frischheid de bekoorlijkheid van het nieuwe, maar *ons* was het bekend, omdat wij, Goddank, de beginselen hebben geleerd, die dergelijke vragen beheerschen en oplossen.

't Is niettemin zeer aangenaam, in zijne uren van ontspanning de toepassing ervan in een stuk menschenleven zoo levend beschreven te vinden.

En daarom, veel pleizier bij het lezen gij jongelui, die op trouwen staat, gij gehuwden, die er menig nuttige les uit zult halen, gij rederijkers over de „vrouwenvraag", die den grond van het vraagstuk, zij het dan in het hier behandelde opzicht, wilt overlezen en menige phrase zult zien wegwaaien

voor den weldoenden adem van het christelijk levensideaal. TAILLEFER.

Notre Minnie door ANDRÉ LICHTENBERGER. In-16, Plon-Nourrit. Parijs. 3 fr. 50.

Een kinderportret, zooals de schrijver er meer geteekend heeft. Een mooi portret! Een Fransch meisje, tot zekere hoogte en voor zoover het met de sekse overeenkomt, de evenknie van den Hollandschen jongen van Beets, doch wat modern aangestreken in den goeden zin van het woord. Al dergelijke gaan tegenwoordig onder den naam van roman door, maar mij lijkt het meer eene novelle of... eene schets! Er komen eenige platheden in voor, twee of drie, maar daar kan men over heen glijden en een paar phrasen, maar daar kan men om lachen, want het is komiek, als zoo'n schrijver per abuis een paar philosophisch-hypothetische opmerkingen naschrijft, hoe apodictisch hij dan voor den dag kan komen.

Maar wij zullen er dezen romanschrijver-socioloog niet te hard om vallen.

't Boek is alleen voor volwassenen, ouders, onderwijzers, opvoeders, en die zullen best onderscheiden, welke trekken van Minnie, in zekeren zin een „enfant terrible", een echt meisje kunnen versieren, dat de zielzorger, die erin eposidisch optreedt, gelijk heeft, al teekent de schrijver het niet flink genoeg neer, dat de oude matrone, wat onpractisch, toch degelijk is, en zij zullen allen de fijne opmerkingsgave en den vlotten stijl van den schrijver waardeeren en Minnie op hare levensreize het geluk toewenschen, dat haar goed karakter verdient en hare verdere opvoeding moge verzekeren.

TAILLEFER.

Jacoba van Beijeren, door ALBERTINE STEENHOFF SMULDERS. Uitgegeven bij J. W. van Leeuwen, Hoogewoerd Leiden.

Albertine Steenhoff-Smulders verzoent ons met den historischen roman, en daarmee doet zij een verdienstelijk werk. Gezegde roman was in discrediet geraakt; geen wonder waarlijk, als we ons herinneren, hoe Oltmans, Louise Mühlbach, mevrouw Bosboom Toussaint, en zelfs Walter Scott in hun geschiedkundige werken omspringen met datgene, wat betrekking heeft op Kerk en klooster, op priester en monnik, terwijl Hofdijks Voorgeslacht eveneens wemelt van dwaze en domme voorstellingen. Zijn dan de werken van al deze schrijvers nietswaardig? Scott en mevrouw Bosboom zijn zeer zeker boven allen lof verheven, waar het geldt hun taal, hun stijl en de schildering van personen en toestanden, maar men moet hun verhalen niet als geschiedkundige werken beschouwen, en vooral niet voor waar aannemen, wat zij ons gelieven te verhalen van de Katholieke Kerk.

De oorzaak dier onbetrouwbaarheid? Ik heb het al meermalen gezegd: den schrijver of de schrijfster ontbreekt het Roomsche element, het gevoel, het begrip, het inzicht en daardoor ook de gave, om juist en naar waarheid over Roomsche dingen te schrijven. Is daar niets aan te doen, voor de auteurs van den tegenwoordigen tijd b. v.? Neen, absoluut niets! Voor hen geldt het alleen: afblijven, niet aan wagen! Hun allen, zonder uitzondering moet ik toeroepen: laat ons met vrede en bemoeit u niet met dingen, die ge onmogelijk kunt begrijpen! Kerk, Paus en Middeleeuwen zijn onderwerpen voor iemand als Mevrouw Steenhoff, die er verstand van heeft en er geen dwaze dingen over kàn zeggen. Het Centrum zeide over Jan van Arkel en Jacoba van Beieren, dat het Roomsche boeken zijn en ik wil dat gaarne onderschrijven; alleen voeg ik erbij, dat elk andersdenkende en elke moderne heiden ze gerust kan lezen en er zeker genoegen in zal vinden, als hij ontwikkeld genoeg is, om ze in hun Roomschen zin te begrijpen!

Jacoba van Beijeren, het ongelukkige Japikje, met wie we dweepten op de schoolbanken, als ons verteld werd, hoe jong ze was, toen ze de regeering moest aanvaarden, hoe fier en schoon ze was, hoe ze geplaagd en beoorloogd werd en dat ze in den bloei der jaren stierf,.... die Jacoba is ons door de bekwame schrijfster geschilderd in de verschillende tijdperken van haar kortstondig leven. Maar wel verre van haar steeds als „ongelukkig Japikje" te zien, ontmoeten we haar telkens als de gevierde, hoog vereerde en gaarne gehoorzaamde gravin van Holland, door ieder om het zeerst gediend en vergood. Haar vier huwelijken wonen we bij, het eerste met den zachtmoedigen kroonprins van Frankrijk, Jean de Touraine, die kort daarop vergiftigd werd en zijn weduwe, een kind nog, hulpeloos moest achterlaten. Want, ook Jacoba's vader stierf spoedig en de tweede gemaal, Jan van Brabant, verdiende ten volle de minachting zijner energieke jonge vrouw, die hem slechts gehuwd had, omdat de staatsbelangen zulks op dat tijdstip eischten. Nu volgen het huwelijk met Humphrey van Clocester, want Jacoba meent in ernst, dat voor haar verbintenis met den Brabanter de dis-

pensatie uit Rome was ingetrokken en het dus ongeldig was. Haar kortstondig verblijf in Engeland, de gebeurtenissen aldaar, haar terugkeer in Holland en de gruwelen van de Hoeksche- en Kabeljauwsche twisten vullen nu menige bladzijde. Ook Jacoba's ontsnapping uit de gevangenis in de kleeren van een edelknaap, haar strijd met den machtigen neef, Philips van Bourgondië, haar geheime huwelijk met Frank van Borselen worden ons in levendige tafreelen voorgesteld en ten slotte het aangrijpende en toch zoo sobere tooneel, waar de „Dochter van Holland" afstand doet van haar erflanden, om haar gemaals leven te redden. Dan nog een beschrijving van Japikjes laatste, gelukkige jaren, haar sterfbed en het boek is ten einde!...

Laat ons hopen, dat de geschiedkundige verhalen der reeds zoo welbekende schrijfster aangroeien met niet al te lange tusschenpoozen!

C. J. F. VETTER.

C. en M. SCHARTEN-ANTINCK. **Een huis vol menschen**. Verhaal uit het Parijsche leven. Amsterdam 1908. Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur.

Het spijt ons dit werk niet als goede en goedkoope volkslectuur te kunnen aanbevelen. Want volkslectuur moet iets anders zijn, iets beters dan alleen maar koele observatie en emotie-looze weergave.

Het echtpaar Scharten-Antinck schrijft een welluidend, zeldzaam zuiver Hollandsch, en vat in dit boek te zamen de meestal vluchtige maar hier en daar meer afgewerkte schetsen van Parijsche families, welke in een groote kazerne-woning bijeen leven onder het tuchtopzicht van de grommige portiersfamilie.

Men zou het een portefeuille teekeningen kunnen noemen, want een andere eenheid heeft dit boek niet dan het samenwonen en daardoor in conflict komen met allerlei families. Mlle Villetan, en dan de cocotte Josette, die tusschen haakjes, de oude Protestantsche juffrouw beoordeelt als een scherpzinnig speurend litterator, zijn het best geteekend.

De talrijke schitterende détails van dit boek, — te vermelden valt vooral de verbluffend rake dronkemansscène, — zullen den litterator zijn kennismaking met dit werk niet doen betreuren, maar ook bij hem zal het een leeg gevoel nalaten.

KN.

L. H. DRABBE. **De duistere macht**. Amsterdam, D. Buys Dzn.

Een man die gek wordt van inbeelding. Niet omdat hij zich veel van zichzelf voorstelt, maar hij heeft gehoord, dat zijn grootvader op wien hij veel geleek krankzinnig werd, en dus.... „is het leven een hopeloos trieste, onduldbare strafkolonie waar de gepijnigden bovendien elkander nog pijnigen." KN.

Van den Spiegel die niet loog, door C. J. VAN GEEL. Amsterdam, D. Buys Dzn.

Een dame embêteert zich in een provinciestad, en raakt te Amsterdam „op de baan". Aanleiding voor den auteur om een embêteerend boek te fabrieken.

Les Champier, door PAUL RENANDIN. In 16. — Plon-Nourrit, Parijs. 3 fr. 59.

Paul Renandin, een jong schrijver, heeft reeds eenige goede werken geleverd, waaronder „les mémoires d'un petit homme" en „Silhouettes d'humbles" door een vertrouwbaar criticus sociale litteratuur van de goede soort genoemd.

„Les Champier" voeren ons in den Parijschen faubourg en schilderen ons den harden strijd van den kleinen man. Niet à la Zola! Er zijn daar nog edele karakters onder het sjofele kleed en al is de omgeving niet altijd even fijn, men komt er toch niet uit-terug met gevoelens van afschuw en verachting alleen. De strijd voor het goede is er ruw, doch daarom niet minder verdienstelijk.

De bedoeling van het boek is goed, de stijl is krachtig en vol mannelijk leven, doch het boek kan niet door iedereen worden gelezen wegens zekere bijzonderheden en uitdrukkingen.

TAILLEFER.

Tragi-komedie, door C. P. BRANDT VAN DOORNE. Amsterdam, H. J. W. Becht. 1908.

Die tragi-komedie behandelt op aller-oninteressantste wijze de geschiedenis van een kinderloos echtpaar met verlof, en een arm zusje, te goedgeloovig tegenover den heer waar zij diende; een geschiedenis, waarover wij, uit eerbied voor de vrouw liefst geen tragi-komedies schrijven of lezen.

KN.

GUSTAAF VERMEERSCH. **Nazomer**. Rotterdam, Meindert Bogaerdt Jz.

De schrijver staat ineens buiten de lijn, langs welke zijn vroeger werk zich voortbewoog.

Nazomer is onhebbelijk vreemd geschreven, en meent een vage occultistische levensbeschouwing

niet beter te kunnen dienen dan door het beslist onbegrepen Katholiek volksleven te lasteren.

Toch had het model van het boetvaardige meisje, dat zich opoffert voor haar zuster, Vermeersch wel eens tot nadenken en dieper naspeuren van het door hem onbegrepen geloofsleven mogen brengen. KN.

Verkocht door E. SCHÖYEN — uit het Noorsch vertaald door MARG. MEIJBOOM — met enkele brieven en inleiding. Uitgave van H. Meulenhoff. Amsterdam.

Wie een boek als dit leest, zal wel als van zelf sprekend de voorafgaande brieven en ook de inleiding eerst doornemen, iets, wat bij een werk van dezen inhoud en deze strekking noodzakelijk is. Ieders oog is tegenwoordig gericht op den grooten strijd tegen den handel in vrouwen, de zoogenaamde blanke slavinnen; couranten, brochures, tijdschriften wedijveren in het gaande houden der sedert eenigen tijd gewekte belangstelling en ook de Katholieken zien de noodzakelijkheid in, het kwaad openlijk te bespreken en er zonder ophouden voor te waarschuwen. Het nieuwe werk: *Verkocht*, is de gruwelijke geschiedenis van een Deensch jong meisje, dat op een advertentie in het Kopenhaagsche dagblad afgaat, een betrekking aanneemt als gouvernante, met de dame, die haar te bestemder plaatse zal brengen, op reis trekt en in een huis van slechte zeden te Londen wordt opgesloten. Geen kinderboek dus.

Allerlei avonturen beleeft de ongelukkige, die radeloos en bijna krankzinnig is van angst en schrik: zij wordt van het eene bordeel naar het andere verhandeld, komt in den harem van Sultan Abdul Hamid, raakt er op wonderbaarlijke manier uit, maar als zij goed en wel gered is door den edelen Engelschman, die haar eenige hulp en toevlucht is, dan wordt zij in Weenen nog weer ingepikt door een der schurken uit Londen en sterft na een jammervol slavenlot in het stedelijk ziekenhuis van Oostenrijks hoofdstad. Ruim driehonderd vijftig bladzijden besteedt de schrijfster aan het verhaal van dit ongelukkige meisjesleven en menige bizonderheid lezen we omtrent de manier, waarop de handelaars in vrouwen te werk gaan. Dat de hoofdzaken wel de zuivere waarheid zijn, daaraan behoeft niemand te twijfelen, die maar eenigszins op de hoogte is van het zedenbederf der huidige samenleving, welke immers toestanden kent, erger dan die uit de oude heidensche eeuwen!

Maar de opzet van de geheele geschiedenis wekt gegronden twijfel aan de echtheid van al de gebeurtenissen; het verhaal is èn te kort, èn te lang! het eerste, omdat over veel, wat nadere verklaring verdiende te vluchtig is heengeloopen, en te lang, wijl menige beschrijving, met den harem des Sultans in verband staande, uit een werk als dit kan gemist worden.

Indien de hoofdpersoon, Alma, geen gefingeerd meisje is, dan begrijpt geen enkele lezer, waarom haar ouders niet de minste moeite doen, om iets van haar te weten te komen. De vader, een Deensch hoofdofficier nog wel, kent toch in den tegenwoordigen tijd zeker de middelen, om zijn eigen kind te achterhalen en geen moeder berust in lijdzame werkeloosheid bij de gedachte, dat haar dochter, zulk een eerste schoonheid, ergens op den aardbol vertoeft, wie weet waar en wie weet hoe! Ook is het geheel onaannemelijk, dat een hoofdcommissaris van politie te Weenen, die volgens zijn eigen getuigenis alleen de waarheid zoekt uit te vorschen, niet even ambtshalve de telegraaf in beweging brengt en naar Kopenhagen seint om inlichtingen; dan wist hij immers onmiddellijk het naadje van de kous!

Nog vragen we ons onder het lezen af, of wel ooit een moeder haar kind zal laten trekken met een wild vreemd mensch, een dame van zeer ongunstig uiterlijk, die op dochter en vader een alles behalve goeden indruk maakt! Dan gaat moeder toch eens even zelve op verkenning uit! Nog meer van die onwaarschijnlijkheden doen afbreuk aan den indruk, die men krijgt omtrent de wraakroepende laagheden van de handelaars in vrouwen en meisjes en hun verraderlijke handlangsters... de romantische draad verzwakt de tendenz, wat heel jammer is. Wel is waar: le vrai peut quelquefois n'être pas vraisenblable... doch er is een tweede spreekwoord: qui prouve trop, ne prouve rien! Waarom het werk is opgedragen aan alle edel denkende jonge mannen, is mij een raadsel... maar natuurlijk is de schrijfster daarin vrij! Wel zoo goed lijkt mij echter in dit geval Keizer Wilhelms bemoeiing, die den Pruisischen Landdag verzoekt, het boek in 't Duitsch te doen vertalen. De regeeringen moeten nog eens flink worden aangepord, om ook dezen slavenhandel af te schaffen.

C. J. F. VETTER.

ROBERT HICHENS. **The Tongues of Conscience.** London & Glasgow. Collins'-modern! fiction.

Vreemd en geheimzinnig zijn zij deze verhalen die alle tot ons spreken over de vergelding der zonde,

niet over de vergelding hiernamaals, doch over die welk een mensch, die zich aan een of ander vergrijp heeft schuldig gemaakt, reeds in dit leven ondervindt. Aangrijpend en tragisch is het gevoel van wroeging weergeven waardoor ieder die kwaad heeft gedaan zonder ophouden wordt gekweld. Prachtig is de knaging des geweten geschilderd, waaronder de slachtoffers der zonde voortdurend gebukt gaan. In deze vijf schetsen, zoo ongelijk aan elkander wat de intrigue betreft, toch zoo nauw aan elkaar verwant door de stelling welke de schrijver verkondigt: dat elke slechte daad in zich zelf haar straf vindt, is veel wat in hooge mate boeit en bekoort, veel wat ons dwingt het talent des schrijvers te bewonderen. In „William Foster" is zijn idee het minst goed volgehouden: deze schets valt eenigszins uit den toon; doch hoe onvergetelijk zijn daarentegen „Sea Change" en „The Cry of the Child," waarin het Leitmotief al dezer verhalen: geen schuld zonder wroeging; geen — ook niet het geringste kwaad — zonder bittere naweeën, weder zoozeer op den voorgrond treedt en allen wel tot nadenken moet stemmen. In zooverre is „The Tongues of Conscience" dus een goed boek te noemen, een boek zelfs met edele strekking; toch is er bij het vele dat er in te bewonderen valt ook een en ander dat ons vreemd voorkomt, dat ons zelfs afstoot, zijn er enkele theorieën waarmede wij ons als Katholieken niet kunnen vereenigen.

Aan jonge onervaren personen is dit werk te ontraden, evenals aan ouderen, die niet over sterke zenuwen beschikken, want er is iets beklemmends in deze verhalen, iets huiveringswekkends, iets dat nerveuse menschen mogelijk te veel zal aangrijpen en angst kan aanjagen, iets wat dus misschien op hun zenuwgestel een slechten invloed zou kunnen hebben. E. T.

Het boek van Moeder en Dochter. Volledig onderzoek in alles wat een vrouw, als huishoudster en moeder dient te weten. Roermond, J. J. Romen en Zonen. Amsterdam, F. H. J. Bekker.

Nu de lovende stemmen zoowat weggestorven zijn, willen wij zoo noodig, nog eens herinneren aan de waarde van dit gelukkig geslaagde volksboek.

Alles wat het huiselijk leven betreft wordt op beknopte, degelijke en flinke wijze behandeld.

Bij een nieuwen druk zou men misschien zijn voordeel kunnen doen, met sommige kookrecepten van het vegetarische keukenboek over te nemen: daarin zijn werkelijk voedzame, goede en goedkoope gerechten te vinden. Ook moge het opvoedende voorschrift pag. 283 gegeven: „Ook de *voeten* moeten geregeld gewasschen worden, 's zomers *minstens* om de veertien dagen, veranderd in een beter, meer met de reinheid overeenstemmend voorschrift. M.

Avonturen als straatmuzikant, door Pisuisse en Blokzijl. Versierd met 23 teekeningen van Louis Raemakers en eenige schaduwbeelden van Van Feith. Amsterdam, H. J. W. Becht.

Een fortuintje voor den uitgever drie drukken in korten tijd. Nu, een beetje verdiend is het ook wel, want de twee journalisten, die meer dan verzadigd waren van alle sensatienieuws, onder hun vacantie den boer opgingen als straatmuzikanten, weten zoo luchtig en leuk van hun zwerftochten te vertellen, dat hun relaas met het grootste genoegen gelezen moet worden, door iedereen, die zich niet extra gewichtig, of.... door de heeren extra bij den neus genomen weet.

Pisuisse en Blokzijl zijn in Noordwijk, waar ze den eersten nacht bij de politie logeerden, hun tochten begonnen, hebben Gelderland afgeloopen, muziek gemaakt, en klaartjes en biertjes gedronken; zij hebben onder den blooten hemel geslapen, in bedenkelijke kroegen en bij christelijke onthoudersinrichtingen: zij zijn toegejuichd, gefêteerd; afgesnauwd ook al. En zij verhalen met wreede openhartigheid, wie die arme zwervers van de deur trapten. Nu zijn zij de wereld aan 't bereizen in hun rol van liedjeszangers, maar 't echte door maken van 't avontuurlijke zwerven hebben zij er aan gegeven.

Tusschen Landlooperij van Brusse en dit boek is geen parallel te trekken. De schrijver van het eerste ging uit om sociale studies en kopij te maken, de vertellers van het tweede wilden ook kopij verzamelen, maar ze wilden liever een vroolijker zijde van het leven zien.

Dat is hun kwalijk genomen. Waarom was me niet erg duidelijk!

Kn.

Adelsberg, door Peter Rosegger. Bewerking van Dr. C. D. Sax, platen van Antoon C. Baromski, Amsterdam, Van Holkema en Warendorf.

Laat ik het maar eerlijk bekennen. Ik houd niet van Rosegger. De man is geestig, is diep-weemoedig

soms, is al wat je wilt, maar hij doet mij te parvenu-achtig, en van de boeren, die hij beschrijft, heeft hij het mooi-menschelijke in het ruw-tragische beslist niet gezien. Hij maakt zich vroolijk ten koste van zijn vroegere gelijken, en dan grinniken zooveelste rangs stedelingen allicht mee. Hij doet mij denken aan die werklui, de besten zijn het gewoonlijk niet, van hun eenvoudige dorpen naar de Duitsche mijnen vertrokken, om daar onder harde tucht zwaren arbeid te verrichten. Als zij dan na eenige maanden overkomen dragen zij papieren boorden, en breedgerande twee-marks hoeden, ze *sprechen Duis*, en vinden *bai oens*, waar ze *tief in die eerde* werken, alles veel beter.

Andere besprekers hebben Adelberg geprezen, als een onovertroffen geestige verzameling, ik vind het een tamelijk vervelende collectie van lang bekende grappen.

KN.

Mosmans' Tooneelbiblioteek, No. 17 **„De Landbouw"**, Weekblad voor Chicago, en no. 18 **Zriny**.

De Mosmans' Tooneelbibliotheek werd onlangs verrijkt met twee nieuwe nummers. De weleerw. Heer W. Aewerdonk geeft een vrije bewerking van de tragedie „Zriny", van Theodoor Körner, den dichter van „Leier und Schwert". Het is een historisch treurspel in 5 bedrijven, waarvan de hoofdpersoon is Nicolaas, graaf von Zriny, een edele figuur, die het werkelijk meent, als hij spreekt:

Geen schooner loon verlangde ik voor mijn trouw
Dan voor mijn Volk en 't heil van mijn Geloof
Met heil'ge blijdschap in den dood te gaan.

Het treurspel zelf genoot indertijd grooten bijval in Oostenrijk. Maar ook de bewerking mag een goed stuk werk heeten en zal, goed gespeeld, den toeschouwers een herhaald applaus ontlokken. Bijzonder treft o.a. het vijfde tooneel van het derde bedrijf, waar Zriny's zonen Max (18), Rudolf (14) en Karel (13 jaar) in tegenwoordigheid van Mehmed Sokolowitsch, onderhandelaar van Soliman den Grooten, nogmaals blij den schoonen dood voor het vaderland kiezen. Pakkend ook is het vierde bedrijf, waar voorgesteld wordt de machtelooze woede van Soliman om met zijn ontzaggelijk leger het kleine Sigeth te veroveren, dat door Zriny met zijn 2500 dapperen verdedigd werd.

„De Landbouw" is een alleraardigste farce. Het stukje werd ineengezet naar een novelle van den bekenden Amerikaanschen humorist, die schuilt onder het pseudoniem Mark Twain. De rol van Sam Brooker eischt een goed acteur, maar dan houdt de klucht ook voortdurend de lachspieren in beweging, zelfs een gemelijke, een kniesoor, wed ik, schudt er soms bij van het lachen. Maar aan het amusement paart ze het nuttige. Het is helaas! zoo waar, wat Sam zegt: Als je een blad in elkaar zet met gezond verstand, met smaak, met kennis van zaken, met geest, dan sla je terstond faillite! Kijk maar eens rond. Wat gebeurt er in de pers? Op onbeschaamde wijze worden de dwaasheid, de hebzucht en alle lage hartstochten geëxploiteerd. Men houdt bespottelijke enquêtes, belachelijke wedstrijden worden door de pers op touw gezet. De stomste en grofste feuilletons discht men op. En dat geeft succes.

Beide nummers zijn werkelijk een verrijking der collectie. We kunnen niets anders dan ze den tooneelvereenigingen warm aanbevelen. D. B.

De Kapucijn Theobald Mathew. door P. Fr. SERVATIUS van Enschedé, Minderbroeder-Kapucijn, Tilburg Antoon Bergmans.

Om dit spel ben ik een beetje boos op pater Servatius. Kijk eens Ierland is zooveel jaren gelasterd, en juist door degenen, die het arme uitgezogen volk aan den drank gebracht hebben.

En die laster schreef daarna drankellend en verval toe aan het katholieke geloof, dat in Ierland, het verdrukte volk van zooveel zonde en schande bewaard heeft.

Nu komt pater Servatius, die daar zelf ook van overtuigd is, en schrijft in een drama alle verval aan den drank toe, terwijl alle ellende het drankmisbruik incluis is toe te schrijven aan vervolging eeuwenlang, aan de geweldigste achteruitzetting, aan stelselmatige uitbuiting.

Verdienen de Ieren niet beter, en heeft pater Servatius niet een prachtige gelegenheid voorbij laten gaan, door die gegevens onverwerkt te laten? Terwijl nu het drama, hoe goed bedoeld en geschreven, feitelijk het bestaande vooroordeel in de hand werkt. KN.

Tooneelstukken No. 59, 60, 61. Nijmegen, L. C. G. Malmberg. Dokter Willem II. — Frederik de Groote. — De Ooren van Mida.

Het eerste dezer kluchten, door pater Evarist Bauwens geschreven, is 'n bewerking naar 'n ver-

haal van Justus van Maurik. Dat had wel mogen vermeld worden. Men zal er om lachen, even als om de twee overige stukken, die geen te hooge eischen aan spelers noch toeschouwers stellen. P.

De dolle Keizerin, anti-alcoholisch Blijspel in één bedrijf, door J. v. d. Horst. Oudenbosch, M. Hopstaken.

Een samenspraak van buitenlui over afschaffing en drankbestrijding. De bestrijders worden bekeerd door de voordracht van een kweekeling over de dolle Keizerin, waarmee de drinkgewoonte bedoeld is. Een beetje dol lijkt ons de klucht wel. P.

De bevende Hand, anti-alcoholisch drama in twee bedrijven door P. Fr. Servatius van Enschedé, Minderbroeder-Kapucijn. Tilburg, Antoon Bergmans.

Geneesheeren hebben een moeilijke operatie te verrichten. Die loopt goed af, en op 't succes biedt de echtgenoot van de patiente een glas fijnen wijn aan. Het wordt geweigerd, behalve door den matigen gebruiker, die beweert nooit te drinken vóór 'n operatie, om een vaste hand te behouden.

Deze blijft nu alleen achter, en juist dan verergert de toestand der geopereerde. Een onmiddellijke behandeling is noodig; de overgeblevene verricht die, na zijn glas wijn, dus met bevende hand. De afloop is noodlottig.

Behalve de niet te motiveeren Engelsche benamingen voor onze Kruisverbonders zoo lastig, ontbreekt het dit treurspel aan het noodige evenwicht. De moraal is te geforceerd.

Bovendien moet pater Servatius omdat hij zoo'n mooie zaak dient, en omdat hij telkens meer en betere tooneelstukken wil geven, bij de groote modellen eens gaan leeren, hoe men in de gewichtigste situaties het meeste bereikt door de eenvoudigste bewoordingen. Zijn personen overigens heel natuurlijk sprekend, willen juist dan nog al eens declameeren. Kn.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 11. **November 1908.**

Cantica Graduum. Verzen van WILLEM SMULDERS, Pr. E. van der Vecht, Amsterdam.

Ze doen mij denken, die verzen, aan lentepracht en vroegen bloei van geurige seringen. Want zooals die blijmakende trossen, wit en paars in stralende voorjaarslucht en nieuwe zonnevreugde staan, zoo wuiven deze gedichten-bloesems hun versche schoonheid en ongerepte kleurenweelde door het lenteleven onzer jonge Roomsche kunst.

En zooals geen bloemen van dieper schoonheid en kostelijker pracht, zooals geen volle verrukking van voorzomer, geen vruchtenzegen van herfstglorie ons de heldere blijdschap van seringentooi vergeten doet, zoo hebben wij deze gedichten lief met open hart en sterke genegenheid, al kennen wij stouter tonenpracht, en hemelval van voller harpenmelodie. Wij geven aanstonds gewonnen, dat er nog veel zwaks schuilt in de structuur van spoedig aangewezen regels, dat de dichter hoe ook ter schole gaande bij Vondel, zelfs meer dan voor het eigen karakter zijner kunst wel wenschelijk is, de herinnering opwekt aan invloed, waaraan hij zich zal te ontworstelen hebben, wij verlangen innig naar Roomsche kunst van grootscher vervoering en krachtiger geluid dan Smulders ooit geven zal, maar wij eischen ook de erkenning, dat de dichter boven meerdere véél geprezen tijdgenooten staat, en met groot meesterschap de stille verheffing zijner diepzinnige meditaties en kuische verlangens heeft uitgezegd, en dat niemand met eerbiediger ontroering en oprechter waarheidsliefde de fijnste trillingen zijner ziel te verklanken wist dan deze jonge priester, waar hij in de *Cantica Graduum, de hymnen bij het bestijgen der tempeltreden*, van zijn roeping zingt, van zijn voorbereiding, van zijn opname in het heiligdom als nieuw-gewijd subdiaken.

Het ontvangen dezer wijding, een voorbereiding tot het heilig priesterschap staat daarom als een zoo voorname gebeurtenis in zijn leven, wijl die overgang beslissend is, den eenmaal toegetredene voor goed aan den dienst van God verbindt en door de gelofte van zuiverheid eene eeuwige maagdelijkheid van den gewijde vordert. Dit dubbel karakter van onherroepelijke levenskeuze die hem voeren zal tot de volheid der offermacht, en van geestelijke bruidsviering der ziel met Christus, wien de volheid van blanke liefde en standvastige trouw geschonken wordt, viert Willem Smulders in deze kuische verzen.

Vroeg vervulde de *wijdingsheimwee* zijne ziel. Ter priesterwijding! wordt zijne leus, en toen hij een schaar verkoren zielen zag

in kuischen praal
Van wit en wijd gewaad, den Bruigom tegentreden,
Van geurige olie dronk haar lamp met breeden straal:

werd hij bemoedigd om ijlings zijn feestgewaad te weven, zijn lamp te vullen en zich biddend te scharen onder de reien die wachten en waken aan de poort der bruiloftshal.

Zie telkens leg ik 't hoofd tegen de poort en wacht
Te hooren d'adem, in zijn zachten tred van verre.

Hij herdenkt dan hoe hij, een knaap nog, door een ander zinrijk Sacrament den Heer was toegewijd als strijder:

ik zag herwaarts schrijden
Den bisschop met zijn staf en hermelijn, —
Heel ernstig, zooals groote menschen zijn.
Hij hief de hand om mij te benedijden
En mij het voorhoofd met chrisma te wijden,
Hij sloeg mij op de wang, maar zonder pijn,
En sprak aldoor gebeden van Latijn.

En toen 't avond werd, dacht hij wie zou toch wel Christus, zoo goed en vol liefde, bestrijden, dat ik zijn krijgsknecht zijn moet, hij wenschte liever een page te worden van zijnen Heer, met hoofsche

gracie dienend in schitterend satijn; doch weldra leerde hij den rumoerigen strijd kennen. om de wallen vlammend onverpoosd, en hij verlangt den God der heerscharen als paladijn te dienen in den stalen wapendos: dan zal hij de zijnen

met ontzagbre kracht bekleeden,
En bij het schallen van mijn strijdleus zullen allen
Den koning wijden moed der ziel en bloed der leden,
En rond de wallen zal zijn strijd van duizendtallen!...
En d'afgematten zal 'k met Brood en Wijn verkloeken;
En de gewonden zal 'k met liefde en troost bezoeken
En met genezing; plechtige uitvaart zal ik plegen
Met wierook en gebed, aan hen die nederzegen
Voor 't laatst; — want bij den nood van elk zal [medetrillen
Mijn priesterhart en nooit in 't malieënkleed verkillen.

Nu doet dat hart hem vol liefde neigen tot wie droef is om mee te treuren, als in *Dood Kind, In memoriam o Bona Margarita,* of mee te juichen bij vreugde in *Priesterwijding,* terwijl hij van *Simeon* zingt den grijsaard gereed te sterven toen die den Bruidegom slechts had mogen zien, en in de bevende armen drukken.

Gestegen *tot den voorhof van den tempel,* die eens zijn volle majesteit hem openbaren zal, en waar hij nu te glanzen staat als een luchter van het heiligdom, zingt hij van *uit den voorhof, de foro Ecclesiae,* van zijn vreugde omdat hij vluchten kon de smet van boos bedrijf, en nu geduldig wachtend, en in 't geluk van zijn stralend geloof reeds de heerlijkheid aanschouwend van de eens aanlichtende hemelglorie, laat hij van zijn harp de melodieën tinkelen voor David, den dichter en schuldeloozen harpenaar met de wondermacht om de aandrijvende somberheid des konings te verjagen, voor David het voorbeeld van dezen Godgewijden zanger:

Dan schrijdt hij schroomend door de wijde vorstenzaal
En vingert harpgeruisch, dat rein de lucht doortrilt
En rillende verkilt aan marmer of verstilt
Diep in gordijnenhang met droomerig gedraal.
Met schittertoornend oog heeft Saül vast het schild
Aan d'arm geheven en geveld het lange staal,
Roepend den demon voor wiens rusteloos gesmaal
In hellen sarlach door zijn zware koortshoofd gilt....
En leunend aan een zuil, zingt met een donkren blos
De knaap zijn psalmen op en slaat door slag bij slag
Een parelheldren val van melodieën los,
Die spatten tinklend door de koningshallen rond,
Tot straks, als 't al verstomt, de vorst met kalmen lach
Zijn zanger wenkt en streelt zijn golvend lokkenblond.

Hem zelf echter komt een donkre demon naar het hart steken, met de giftige speer van twijfel.

Terwijl zijn makkers zich voorbereiden *In Montes* op de bergen; niet om als Jephte's dochter haar maagdelijkheid te beschreien, maar het offer hunner kuische kracht te heiligen door een louterende voorbereiding, is er één achtergebleven, en waakt droevig aan den voet der bergen, en als zij terugkomen uit het beloofde land, met trotschen overvloed van rijpe geschenken, dan juicht het in zijn kranke ziel, en hoopvol zal hij weer wachten, en uitzien naar een teeken, dat ook hem vooruitroept en zekerheid van voldoende voorbereiding brengt. In *arcana cordis, hartsgeheimen* kreunt en steunt hij van bange vrees, in deemoed duikt hij neer, klagend om te groot gevoeld geluk, en zoekt zijn heil in de beveiliging van Christus' hart, maar zwijgt met fierheid over de stille worsteling, niet met zondig begeeren uitgevochten, maar met de folterende onzekerheid over vocatie en uitverkiezing. Maar de louterende beproeving week, *de Vigiliae, de nachtwake* brak aan, onder den zegen des priesters: en denkend aan vrome voorbeden heft hij aan, in trillend rythme van de *Sponsalia, het verlovingsfeest,* hoe de bruiden zich tooien en bereiden

En komt er een daarlangs gegaan,
Die houden zij van verre aan
Met heldren aanroep en gewagen
Van haar verwachtingen en vragen,
Of hij niet hier omtrent, misschien
Den lieven Bruigom heeft gezien.

Vreugdetranen biedt hij zijn moeder tot dank, omdat zij zijn lijden gedragen had in haar heilige ziel, en zijn victorie verkreeg door eenvoudig gebed, dan nadert de laatste nachtwake *Media nocte*

Ja zoo had ik mij dezen nacht gewenscht:
't Rumoer der wereld om dees poort verstomd,
Een hemel, vol van sterren, klaar en rein;

en dan

De velden slapen in het bleeke starrelicht,
Maar bij den teersten adem, die er waait
En aan mijn toorts komt woelen, rekt en richt
Ze flakkerend zich op aan alle zijde en laait
Rood tegen 't brons der deuren. — Zoo verheft
Uit wit gemijmer in dees laatsten nacht
Mijn ziel zich als een vlam, wanneer een zacht
Geroer van schreden, haar van verre treft.....

Aan zijnen broeder in Carthago wachtend op hetzelfde geluk als hem gebeurde in de Bossche kathedraal richt hij den *Brief,* om te verhalen *quanta fecit animae meae,* hoe groote dingen God aan zijne ziel gedaan heeft.

Hier geen overvloed van rijmenspel of sidderende rythmengang, geen stout gekleurde beelden, geen reidans van veelbeduidende voorafbeeldingen; met

ingetoomde geestdrift, met de hemelsche rust van naieve kinderonschuld, neen met de ritueele soberheid waarmee een priester het heiligste behandelt, zegt hij van den zwier en opgang der grootsche gewelven van St. Jan, van de stille kapel, waar de bruiden zich tooien, van den feestelijken intocht des bisschops, waarbij de ongesmukte psalmvertaling als een nieuwe oorspronkelijke hymne oplijnt, van den geestelijken ritus en de heerschappij der gebeden : zijn stem daalt tot fluister van ontroering, en uitwendig kalm, om niet in helder geween uit te barsten gaat hij voort, en vertelt haastig verder tot wij plotseling alleen staan, daar de zanger zijn arm zinken liet van het speeltuig en ons haastig ontvluchtte om alleen de opdringende en herlevende hemelweelde te smaken....

Enkele regels uit dezen zang, waarin Smulders zóó geheel zich zèlf geeft, en buiten allen invloed staande, met strenge pracht van uitbeelding, al zijn ander werk overtreft:

De bisschop knielde neer, en allen knielden
en baden; wij, wij wierpen ons ter aarde
Op 't aangezicht: Ontferm U onzer, Heer,
Christus verhoor ons, Heer ontferm U onzer....
O Heilige Maria, Moeder Gods,
O Heilge Maagd der Maagden bid voor ons....
Aartsengel Michaël en alle koren
van Engelen en geesten bidt voor ons...
En d'een na d'ander werden aangezongen
de Apostelen die prinsen van Gods rijk....
Een smeekgebed ging tot d'onnoosle kinders,
de sterke martelaars en vrome Vaders
en kluizenaars, van streng en eenzaam leven....
De zaalge priester-rij en o hoe schoon,
ook Agnes en haar zuivere gezusters,
Die met haar lelies zingend gaan om 't Lam
werden gevraagd te bidden over ons....
De verzen werden langer nu en klagend
en smeekender de responsorieën:
»Verlos ons, Heer wij smeeken U, verhoor ons!"
en hier en daar, uit de verslagen reien,
antwoordde een wijdeling: „wij smeeken U!..."

Na het zoet verbeiden der lange nachtwaken, en de onuitsprekelijke vreugde van het morgenuur der verwerkelijking begint hij de *horae, de getijdeuren* van zijn morgen-dienst te bidden, en overweegt hoe Christus offerraad en offermaaltijd hem bereiden zal tot de volle middagschittering van zijn geluk, waarvan het morgenrood reeds zijn blijde trekken kleurt, tot het priesterschap de voltooiing der uitverkiezing, welke nu als een gouden band hem in onverbrekelijk bezit omvat. Want alle beeldenpraal zal ineenstorten voor het schoon der werkelijkheid, alle schaduw van voorstelling wijken voor den glans der waarheid, *umbram fugat veritas*; het vlekkeloos Offerlam, dat de zonden der wereld wegnemen wilde, en op *zijne* handen den Hemelschen Vader zal worden aangeboden is over alle maat en vergelijking heen boven de aanbiddingsdaad van Abel, van Abraham, van Melchisedech verheven.

In het laatste gedeelte van dezen cyclus wendt de zich nu rijk begenadigd wetende met zekere stem en diepzinnig overwogen raadgeving tot den geliefden broeder, nog wachtend naar den oproep en het teeken van den grooten koning, en in een visioen *te geestelijk* bijna om in menschentaal verklankt te worden, voert hij hem het voorafbeeldend verhaal van Ruth voor den geest, de liefdevolle dochter, die land en eigen volk verliet uit kinderplicht en door den rijken Booz gezegend en verheven werd om haar kuisch verlangen en zedige liefde:

O, reinig U en tooi U thans en keer
Met nieuwe, zoet-doorgeurde feestgewaden
In stilte weder tot dien goeden Heer.
Ik, die U liefheb, zou niet durven raden
Tot dezen gang, indien ik niet bedacht
Een grooter Heil dan vroegere genaden
Ga heen, gij zult Hem nog in dezen nacht
Eenzaam en rustend in de Tent ontmoeten,
Waarheen zijn zuiver Koren is gebracht.
Leg U omzichtig neer aan zijne voeten,
En wacht ootmoedig en met trouw geduld
Tot Hij ontwaakt en U verrast zal groeten
En zeggen, hoe ge Hem gelieven zult.

Al zullen velen, staande buiten het diepere doorvoelen van onze geloovende en biddende liefde tot Jezus Christus deze verzen niet verstaan of kwaadwillig interpreteeren, zij die de zoetheid van Gods goedheid proefden zullen de herinnering aan hun heerlijkste zielsontroeringen voelen trillen bij den zilveren klank van dit kuische gezang, en wie als de dichter geroepen werd om in blijdschap der blanke jeugd te worden opgeroepen naar het Heiligdom, zullen in eerbiedige bewondering opstaren naar den begenadigde, die deed wat hun onmogelijk scheen aan aardsche stem, den omgang met het hemelsche, het echte *spel van God en mensch te* verzinnelijken in de kostbare materie van zijn woordenschat.

Maria Viola heeft in van onzen Tijd, dezen arbeid zoo voortreffelijk besproken, en van het fragment uit *den brief* voor haar het meesterstuk van dezen bundel gezegd:

„De weelde en de rijkdom van Vondels renaissance-visie, van welke Smulders zelden heelemaal los-komt is hier weggevallen, zoodat hij behield wat geen Roomsch dichter voor zijn religieuze kunst missen kan: Vondels bijbelsche gedachten bouwen

liturgische zinrijkheid, waarin rustig en vast zijn stoutste visioenen groeien".

Wij willen bij deze vereerende uitspraak nog als onze meening voegen, dat naar wij weten, geen enkele litteratuur priesterverzen van dieper gevoel en reiner klaarheid kan aanwijzen, en mogen er al mystieke verzen te vinden zijn van grooter kracht en edeler gang, de lente-indrukken van den eersten opgang tot de liefdevereeniging met den gekruisten Christus heeft nog niemand zoo vroeg en zoo onmiddellijk kunnen uitbeelden.

Het is een verblijdend teeken, en voor onze jonge Roomsche kunst, en voor den opgroeienden priesterstand dat zij op eerstelingen-werk als de *Cantica Graduum* van Willem Smulders, als op de vertolking van een gedeelte harer idealen wijzen mag.

J. M. J. KNAAPEN.

P. ALBERS, **Handboek der algemeene Kerkgeschiedenis.** Eerste deel, tweede herziene en vermeerderde druk. Nijmegen, 1908. L. C. G. Malmberg.

De uitnemende hoedanigheden die P. Albers' Handboek eigen zijn, werden door de recensenten der eerste editie, naar verdienste, in het licht gesteld. Onnoodig, wat anderen schreven en wat we volkomen beamen, hier te herhalen. Uiteraard echter bereikt een handboek dat de geheele Kerkgeschiedenis omvat, niet met één slag het toppunt van volmaaktheid. Prof. Funk, die erover oordeelen kon, omdat hij zelf een handboek heeft geschreven, zegt dan ook: „erst nach und nach (ist) ein gröszere Volkommenheit zu gewinnen, indem man dem gedruckten Buch dauernd seine Sorgfalt zuwendet".

Niet uit bedilzucht, maar als blijk van warme en oprechte belangstelling in een handboek, dat welhaast in handen zal zijn van alle priesters hier te lande en — hopen we ook — van vele ontwikkelde leeken, mogen hier eenige randteekeningen volgen, die we oorspronkelijk slechts voor ons zelven, bij de lezing, gemaakt hadden. Indien de geleerde schrijver in die losse aanteekeningen, na ze getoetst te hebben aan zijn meerdere kennis en rijpere historische ervaring, iets mocht vinden, dat bij een volgende editie tot meerdere volmaking van „het" Nederl. katholieke handboek der algemeene kerkgeschiedenis, kon bijdragen, dan achten we de gegeven moeite rijkelijk beloond.

Reeds de 2e editie wijst op niet geringen vooruitgang. Deel één werd geheel herzien en aanzienlijk vermeerderd. De aangebrachte veranderingen beduiden ook verbeteringen. Leerrijk is het voor wie zich daartoe den tijd gunt, de 1ste met de 2e editie onder dat opzicht te vergelijken De historische wetenschap schreed rusteloos voorwaarts, doch P. Albers volgde haar onvermoeid. Typographisch werd de 2e editie ook beter ingericht. Verwijzing naar de resp. bladzijde verving in den index de hinderlijke verwijzing naar paragraaf en nummer. Het naam- en zaakregister, in drie kolommen op ééne bladzij, liet niet langer, noodeloos, papier onbedrukt. Aanbeveling verdiende nog, in dat register het cijfer der bladzij, waar naam of zaak uitvoerigst of opzettelijk behandeld wordt, vetter te doen afdrukken.

Treden we terstond, met voorbijgaan verder van alle algemeene beschouwingen, hier in bijzonderheden.

Voor de historische betrouwbaarheid des Evangelisten is de vraag (bl. 32), of Lucas' en Josephus' berichten over de volkstelling elkander tegenspreken, van veel belang. Daarom had de S. (l. c.) eenigszins nader mogen wijzen op de hooge beteekenis van eenige in den jongsten tijd gevonden papyri. Daaruit mag men besluiten, dat de telling, waarvan Josephus gewaagt, reeds door andere, waarschijnlijk door een cyclus van 14 jaren, was voorafgegaan. Ook het feit, dat Christus te Bethlehem en niet te Nazareth geboren werd, vindt gereede verklaring. Is alles nog niet tot klaarheid gekomen, de bezwaren door Strauss en Renan eens te berde gebracht, hebben na die vondsten afgedaan. — Dat de echtheid der briefwisseling van Christus met Abgar niet „vaststaat" (bl. 33), lijkt wel wat slap uitgedrukt. Na hetgeen Lipsius, Tixeront en Burkitt daarover schreven, mag men omgekeerd vrijelijk zeggen, dat de onechtheid vaststaat. Wat de verwoesting van Jerusalem betreft, en al wat daarmeê samenhangt, is zeker Josephus de hoofdbron (bl. 41). Doch Schürer's opmerking, dat Josephus' getallen meestal erg verdacht zijn, verdiende dan eveneens vermelding. — Met P. Albers (bl. 47) houden we een tweede gevangenschap van Paulus te Rome voor zeker; doch voor vrij wat minder zeker, dat diens voorgenomen reis naar Spanje werkelijk is uitgevoerd. Aberle is langena niet de eenige katholiek, die dit ontkent (ib.) Kellner o. a., de bekende schrijver, der *Heortologie*, schaart zich aan diens zijde. Ook moet gezegd, dat een getuigenis van paus Innocentius I die vermeende reis alles behalve gunstig is. — Wel blijkt uit de (bl. 52) aangevoerde getuigen, dat de H. Petrus eenigen tijd te Rome vertoefde, daar de Kerk. derhalve bestierde en gemarteld is; echter o. i. niet, dat hij zelf de eerste christen gemeente te Rome óók „gesticht heeft" (bl. 54). Dat Petrus vóór 63 te Rome kwam is zeer

wel mogelijk, zegt Duchesne terecht, doch historisch niet te bewijzen. Langen tijd te voren nu bestond te Rome zeker reeds een bloeiende christen gemeente. De rationalisten, Réville en Harnack in de eerste plaats, trachtten ons het apologetisch bewijs, dat reeds de H. Vaders, inzonderheid Augustinus, aan de wonderbaar snelle uitbreiding des geloofs ontleenden, afhandig te maken door die verbreiding enkel en alleen aan het syncretisme toe te schrijven, dat toen op godsdienstig gebied overheerschend zou geweest zijn. In een geschiedenis, vooral voor toekomstige priesters geschreven, had P. Albers (bl 88) daarop mogen wijzen, dat 1e de algemeenheid dier syncretistische beweging, gelijk V. Macchioro (*Revue Archéologique*, février—mars 1907) uit inschriften, enz bewezen heeft, veel overdreven wordt; dat 2e dit syncretisme wel verre van het *ware* Christendom in de hand te werken, daaraan onder meer dan één opzicht slechts schade kon berokkenen (cf. Rivière, La Propagation dn Christianisme. 1907); dat 3e in zoover de religieuze geestesrichting dier dagen velen zeer toegankelijk maakte voor het Evangelie, wij Christenen, daarin eene bijzondere schikking mogen zien van Hem, die den Verlosser eerst zond „in de volheid der tijden". — In dergelijk handboek was het wellicht niet misplaatst ook de belangrijke gedachtenwisseling minstens te citeeren, die zich een paar jaren geleden ontspon over het apologetisch bewijs, dat men aan bloedgetuigen, vooral die der *eerste* eeuwen, mag ontleenen. Bewezen deze getulgen — zoo vroeg men — door te sterven voor hun geloof *rechtstreeks* de objectieve waarheid van wat zij geloofden (Allard, Dubois, Martain)? Ofwel deden zij dit slechts *zijdelings* door eene bovennatuurlijke kracht ten toon te spreiden, die het ware geloof slechts vermocht te geven (Laberthonnière, Rivière, W. Koch)? — Onder de litteratuur der christenvervolgingen (bl. 62) mocht ook Augar, *Die Frau im Römischen Christenprocess* (1905) wel genoemd zijn geworden. Hij toch bracht in het aangehaald werk tegenover de groote Mommsen het bewijs, dat bedreigingen als „Jubebo te ad lupanar duci" (Off. S. Luciae), waarvan de geschiedenis der vervolgingen niet zelden gewaagt, op de willekeur van dezen of genen magistraat *niet* berustten, maar inderdaad een wettelijken grondslag hadden. „Inauditum, zegt Tacitus, *virginem* jugulari". — De hemelsche verschijning, waarvan Eusebius in *Vita Constantini* gewaagt, kan men, zegt P. Albers (bl. 81) moeilijk „geheel" verwerpen. In een noot wordt hieraan toegevoegd: Volgens Funk zou de verbeelding er later „veel" hebben bijgedaan. In de 1ste editie was het duldelijk dat Funk's meening op dit punt door den Schrijver niet gedeeld werd; de vorm, waarin hij thans zijne gedachte heeft gegoten, laat aan duidelijkheid te wenschen over. — Bl. 82 blijkt de S. de formuul: nec in finem danda communio, die in de besluiten van Elvira tot 18 maal toe voorkomt, te verstaan van het weigeren der H. Teerspijze. Daarbij wordt Hefele geciteerd. Mogen we opmerken, dat deze meening door Dom Leclercq, die bezig is een nieuwe Fransche uitgave te bezorgen, niet gedeeld wordt. En daarvoor pleiten ernstige redenen. — In de discussie (bl. 83) over het aantal martelaren was het wenschelijk, teneinde allen schijn van partijdigheid te mijden, ook den volgenden tekst van Origenes aan te voeren: „Zij, die voor het christelijk geloof gedood werden, waren niet talrijk en wel te tellen, want God wilde niet, dat het geheele geslacht der Christenen zou worden uitgedelgd." (*Contra Celsum*, III, 8). Doch daarbij kon tevens worden opgemerkt, dat deze woorden nog geschreven zijn vóór de Deciaansche vervolging, die wellicht de bloedigste van alle geweest is. — Hippolytus was niet de eerste tegenpaus, diens schisma niet „het eerste, dat de Romeinsche Kerk bedroefde" (bl. 95) Natalis ging vooraf. Eene vergelijking met Origines (bl. 166) doorstaat Hippoytus onder geen enkel opzicht. Daarop werd reeds van zeer bevoegde zijde gewezen. — In Iranueus' schoon getuigenis ten gunste der Roomsche Kerk (bl. 97) bleef de duistere tekst „ad hunc enim ecclesiam" enz. onverklaard. Wellicht is de beste oplossing, dat men met Dom Morin het tweede „ab his qui sunt undique" op rekening stelt van de achteloosheid eens copisten, derhalve laat vervallen. Dan alleen is de zin verstaanbaar. — Bl. 97 sluit P. Albers zich bij de meening aan van Döllinger, dat Tertulliaan's strijdschrift *De Pudicitia* gericht zou zijn tegen paus Zephyrinus. Na de Rossi's onderzoekingen (Bull. arch. 1866) is allengs die meening geheel opgegeven. Slechts G. Krüger maakt, zoover we weten, nog een uitzondering. De Paus, door Tertulliaan in *De Pudicitia* bestreden, was Zephyrinus' opvolger, Calixtus. Verder van huis raakte de schrijver, die in *de Katholiek* (1904. bl. 91) gewaagde van „de(n) bekende(n) strijd tusschen den beroemden Tertulliaan en den H. Cypriaan". Toen Tertulliaan stierf was laatstgenoemde nog heidensch rhetor. — „Een niet genoemde Paus der derde eeuw, zegt P. Albers bl. 98, wijst in zijn brief *Over het dobbelspel*" enz. In eene uitvoerige verhandeling (*Abh. n. U.* II, S. 209—236), die echter niet geciteerd wordt, betoogt Funk, dat het geschrift *Over het dobbelspel* geen „brief" is, maar eene homilie, en de gebezigde uitdrukkingen niet van dien

aard, dat ze slechts van een Paus konden uitgaan. Zelfs de uitdrukking: *culmen apostolicum* bezigde men nog langen tijd ook tot aanduiding der bisschoppelijke waardigheid. Noch bij Bardenhewer (moet zijn Band II), noch bij Deeleman, de eenige die geciteerd worden, vindt men overigens P. Albers' meening volkomen terug. — Bl. 102 wordt ook aan Clemens Romanus de meening toegeschreven, dat hij zoowel de „episcopen", als de „presbyters", waarvan diens eerste brief aan de Corinthen gewaagt, de wijdingsmacht ontzegt, derhalve voor gewone priesters houdt. Clemens gebruikt genoemde woorden wel als synoniem; doch dat hij daarmêe slechts gewone priesters en niet eveneens bisschoppen wilde aanduiden, bleef tot dusver onbewezen. Michiels beweert dit wel, en *moest* dat ook om zijne hypothese over het ontstaan der episcopaats overeind te houden, doch was daarbij genoodzaakt aan Cor. 42. 2 een zin te geven, die toch waarlijk niet het meeste voor de hand ligt. Schaart P. Albers zich in dezen blijkbaar meer aan de zijde van Michiels, we gelooven met recht te mogen zeggen, dat P. Mertens, die in zijne verhandeling de gewone meening der theologen over het ontstaan des episcopaats verdedigt, hier en op menig ander punt beter gezien heeft dan de Leuvensche doctor. — Bl. 111 zegt de S. terecht, dat bij het ontkleeden vóór het ontvangen van het H. Doopsel aan de eischen der zedigheid voldaan werd. Dit wordt vooral duidelijk, indien men in het oog houdt, wat Duchesne, die dezelfde opmerking maakt, daaraan toevoegt: „Il ne faut pas croire, du reste, que la pudeur antique fût aussi aisée à effaroucher que la pudeur moderne." — Over de veelvuldige Communie in de eerste eeuwen, — een actueel onderwerp, — had men bl. 116 wel iets meer mogen verwachten. Aan litteratuur bestond geen gebrek. Tot de beste historische studiën, die daarover geschreven werden in de laatste jaren, rekenen we: Villien, *Revue du Clerge français*, 15 Sept., 1908; P. Martain, *Revue Augustinienne*, août, 1906; Dublanchy, *Dictionnaire de Théologie Catholique*, fasc. XIX. Indien in de *Handelingen der Apostelen* een tekst voorkomt ten bewijze, dat de dagelijksche Communie toen in zwang was, zouden we eerder denken aan cap. VI. 1, omdat de agape en het eucharistisch Maal, toen ten minste nog, onafscheidelijk verbonden waren. — In de quaestie der boete en biecht in de eerste eeuwen (bl. 119) vermijdt de S. terecht uiterste meeningen. Wat hij zegt van een „dubbel forum" kunnen we echter niet in allen deele beamen. De persoon bij wien de schuldige zich in gewone omstandigheden moest aanmelden, wilde hij van zijn zonden ontslagen worden, was niemand anders dan de bisschop. Bij hem berustte vervolgens de beslissing, of eene openbare belijdenis ook nog volgen moest. Was dat het geval, dan geschiedde zulks natuurlijk ten overstaan van bisschop, geestelijkheid en volk. Hier van „een geestelijk gerechtshof" te gewagen (ib.) heeft weinig zin. Tertulliaan *Apol.* 39 en *Didascalia* 11, die men daarvoor meestal citeert, schijnen slechts eene commissie tot beslechting van onderlinge rechtsgeschillen op het oog te hebben. „Vermoedelijk," zegt de S. verder ging de absolutie het volbrengen der boete vooraf. In haar algemeenheid achten we deze meening, wat de eerste eeuwen betreft, *zeer* onwaarschijnlijk. Aan de woorden: „in het Westen trof men ze (de boeteklassen) nergens aan," zouden we willen toevoegen: destijds, omdat deze later, schoon in beperkte mate, ook in het Westen zijn ingevoerd. De herroeping van Petavius (l. c.) schijnt niet definitief geweest te zijn, daar hij in een nog later werk (*De Poenit.*) zijn eerste meening hervat. — Dat Montanus optrad „in de tweede helft der tweede eeuw" (bl. 120) lijdt geen twijfel, doch de vraag waarover juist gestreden wordt, is deze: was het in 156 of in 172? Ook krijgt men bij P. Albers l. c. wel eenigszins den indruk, alsof het Montanisme zich in Phrygië en Africa in volkomen dezelfde gedaante vertoonde. Dit was echter niet het geval. — Bl. 127 gewaagt de S. nog van een *πάσχα ἀναστάσιμον* (het pascha van den verrijzenisdag) en een *πάσχα σταυρώσιμον* (van den kruisigingsdag). Deze uitdrukkingen dateeren eerst uit de XVIIe eeuw. „Phantasiestücke" noemt ze H. Koch. Ze dienden derhalve vermeden of ten minste, wat hunne herkomst betreft, nader verklaard, teneinde bij den lezer misverstand te voorkomen. — Voor „zeer waarschijnlijk" (l. c.) houden we de meening, dat de kerken van Kl.-Asië den 14 Nisan de instelling der Eucharistie gedachten op de aangegeven gronden niet. In „het Evangelie", waarop zij zich beriepen, is de 14 Nisan de dag van Jezus' dood. Dat men eveneens de synoptische evangeliën in dien zin moet verklaren, bewees niemand beter dan Chwolson. *Das letzte Passamahl Christi und den Tag seiner Todes*, 1908. Ook het apocriefe *Petrus evangelie*, een geschrift uit de 2e eeuw, dat in Syrië geschreven is, houdt den 14 Nisan voor 's Heeren sterfdag. Verder lezende krijgt men bl. 128 den indruk alsof het concilie van Nicea zich slechts met de Protopaschieten, en niet tevens met de Quartodecimanen, zou hebben ingelaten. Schmid (*Die Osterfestfrage*, 1905) is van gelijke meening. Doch diens gronden leken in 't algemeen niet overtuigend

— Vooral in tijden van vervolging, zegt P. Albers bl. 138, met eene verwijzing naar de Rossi, droeg men het H. Misoffer op in de Catacomben en op de graven der martelaren. Wieland verdedigt daarentegen ook op archaeologische gronden de meening, dat de H. Geheimen, zelfs ten tijde der vervolging, zelden of nooit in de catacomben gevierd werden. „Wo immer, zegt hij, von Versammlungen auf Cömiterien die Rede war, war der Anlasz ein sepulkraler". Werd echter bij uitzondering daar de H. Mis opgedragen, dan geschiedde zulks niet *op*, maar *naast* de martelaarsgraven. Wie hier gelijk heeft, kunnen we niet beoordeelen. Doch Wieland grondt zijne meening op vondsten van recenten datum. — Onder de bl. 141 opgenoemde ketterijen mist men de Alogen. Bleven dezen wellicht onvermeld, omdat de S. zich gelijk Ladeuze, overtuigd houdt, dat die ketterij slechts bestond uit één enkel man, Caius van Rome? — Wat de l c. opgenoemde Judaïzeerende sekten betreft. blijft het na Lipsius' *Zur Quellenkritiek des Epiphanos* nog altijd zeer waarschijnlijk, dat de verschillende namen: Ebionieten, Nazareeërs, Nasoreeërs, Elkesaïten, enz. slechts één en dezelfde Joodsch Christelijke sekte aanduiden, die nu eens met dezen dan met genen naam genoemd werd. — Dat ook de *pseudo Clementijnen* eene Judaïzeerende herkomst verraden (bl. 142) werd reeds vroeger met grond bestreden door Healman, en nog onlangs door Dom. Chapman. — Bl. 144 bij de beschrijving der dwaalleeringen der verschillende soorten van Gnostieken mocht inderdaad, zoover die beschrijving *enkel* berust op gegevens der *Philosophoumena*, wel gewezen worden op eene veronderstelling van Salmon en Staehelin, waaraan D'Alès „une réelle probabilité" toekent, volgens welke Hippolytus in dezen het slachtoffer zou geworden zijn eener grove mystificatie. — Bl. 192 zegt de S, dat Nestorius een goddelijke en een menschelijke natuur in Christus „beleed." Dit laatste woord zou misverstaan kunnen worden. Wat men Nestorianisme noemt, is slechts eene logische gevolgtrekking uit diens leer; doch door Nestorius nooit uitdrukkelijk geleerd of beleden; in diens werk *De Bazaar van Heraclides* zelfs met nadruk verworpen. — Bl. 202 bleef de vraag onbesproken van de echtheid der vier brieven, die als afkomstig van Paus Liberius voorkomen in de *Fragmenta Historica* van Hilarius. Slechts uit het citeeren van Saltet (bl. 207) mag men gissen, dat de S. ze eveneens minstens voor vervalscht houdt. Wellicht was het hem niet meer mogelijk in dezen de jongste onderzoekingen van Duchesne te benuttigen. In de *Mélanges*, t. XXVII, p. 31—78 komt genoemde geleerde tot het resultaat, dat de brieven alle van ééne hand zijn, en wel van Fortunatianus, 's pausen raadsman en vertrouweling, en bij het schrijven dier brieven diens secretaris. Ook zou Liberius de III formuul van Sirmium (homiousios) onderschreven hebben. Dom Wilmart, die vroeger zelf eene andere meening verdedigd had, stemde Duchesne volkomen bij; Savio echter niet. Moge in een volgende editie deze vraag niet onbesproken blijve. — Het symbolum Constantinopolitanum vindt men niet slechts bijna letterlijk in den *Ancoratus*, gelijk de S. bl. 208 terecht opmerkt, doch, voegen we erbij, ook reeds in de bekende *Catechesen* van Cyrillus van Jerusalem. Daar Cyrillus, eerst de partij der Eusebianen toegedaan, zich later steeds nauwer aansloot bij de besluiten van Nicea, mag men veronderstellen, dat hij het symbolum zijner Kerk met het symbolum van Nicea in overeenstemming gebracht heeft. Hoogst waarschijnlijk is derhalve de traditioneele benaming van symbolum Niceno Constantinopolitanum gerechtvaardigd. — Bl. 210 ziet de S. in Donatus de Groot en Donatus van Casae Nigrae (niet Casa Nigrae) twee verschillende personen. Die meening is zeer oud; maar niet zonder bezwaar. Daarom werd reeds vroeger, en nu onlangs weer door Dom Chapman, de stelling verdedigd, dat het hier slechts één persoon gold. Donatus de Groote zou te Casae Nigrae geboren zijn en daarom ook dien naam voeren. — Bl. 226 bespreekt de S. de houding van Vigilius. Daarop beriepen zich eens de tegenstanders der pauselijke onfeilbaarheid. De S. weerlegt hen met de opmerking, dat 's pausen wankelmoedigheid slechts opportuniteitsvragen gold. Die opmerking is alleszins gegrond. Zou het echter niet wenschelijk zijn geweest, in *dit* handboek ten minste, de gegrondheid dier algemeene weerlegging in bijzonderheden nader aan te toonen. Duidelijk te maken b.v. dat noch het concilie van Chalcedon, hoe de legaten ook dachten over de orthodoxie van Ibas' brief, noch Vigilius later, in zijn *Constitutum*, de Tria Capitula – waartoe genoemde brief behoorde – van dwaling hebben vrijgesproken, maar enkel om andere redenen geene veroordeeling wilden. En vervolgens, dat de Tria Capitula inderdaad dwalingen bevatten het tweede concilie van Constantinopel ze als kettersch veroordeelde; eene veroordeeling, gelijk men weet later door Vigilius goedgekeurd. Dit is het gewone systeem van verdediging dat de katholieke geschiedschrijvers en apologeten volgen. Te zeggen blz. 234, dat zij, die de noodzakelijkheid der genade voor het begin der geloofs ontkenden, enz.

Semipelagianen genoemd werden, kan wederom tot misverstand aanleiding geven. Uit Jacquin's onderzoeking blijkt met zekerheid, dat deze naam eerst dateert uit de laatste jaren der XVIe eeuw en eerst in de XVIIe algemeen in zwang kwam — In Canon 6 van Nicea *schijnen* de drie patriarchaten: Rome, Alexandrië en Antiochië als het ware op ééne lijn gesteld te worden. Met betrekking tot het primaat des pausen is de juiste beteekenis van dien canon derhalve van het hoogste belang. Veel is er over gestreden. Wat al te terloops wordt dit punt bl. 247 te sprake gebracht. Door dien canon te citeeren bij de woorden: „omdat zij den H. Petrus haar stichter noemden" wordt de schijn gewekt, alsof de geciteerde canon die woorden bevatte, wat toch niet het geval is. Voor een volgende editie zouden we des Schrijvers aandacht willen vestigen op eene nieuwe lezing van den Griekschen tekst, voorgeslagen door Dom Leclercq: *Histoires des Conciles*, 1907, I, p. 554 nota) op grond eener Coptische vertaling. 't Is de beste oplossing, die we dusver ontmoetten. — De zes eerste concilies, zegt P. Albers bl. 263, werden feitelijk samengeroepen door de keizers. Hierover zijn allen het eens. Doch er ontstond in de laatste jaren een discussie over de vraag: Hebben de pausen (of de concilies zelve) ooit *te kennen gegeven*, dat zij het waren die aan de keizers machtiging verleenden, om concilies bijeen te roepen. Funk ontkende dit; Dom Leclercq stemt hem bij, doch maakt terecht eene uitzondering voor Leo I en Hadriaan I. Kneller daarentegen verdedigde, „dasz auch im Christlichen Altertum jenes Kaiserliche Berufungsrecht als ein von der Kirche abhängiges *aufgefaszt* (wij cursiveeren) wurde". Bij P. Albers lezen we l. c. het volgende: „de keizers erlangden, minstens door de deelneming der Romeinsche legaten, de toestemming des Pausen". Daaruit moge nu blijken, dat er voldoende pauselijke deelneming bestaan heeft, om wettige besluiten te nemen. Doch door zich zoo uit te drukken laat de schrijver, indien we het goed begrijpen, het eigenlijke punt, waarover de strijdvraag liep, willens of niet onaangeroerd. Gelijktijdig streed men over de vraag: op welke wijze de pausen de besluiten der eerste concilies bevestigd hebben. Werd die bevestiging verleend, alleen doordat de legaten, uit 's Pausen naam, de genomen besluiten onderteekenden? of wel bovendien, nog door een lateren, afzonderlijken pauselijken akt? Ook op dit punt is ons schrijvers meening niet in allen deele duidelijk. Bl. 199 lezen we: „Sylvester bevestigde de acten"; bl. 264 „Dat de Pausen het Nicenum naderhand uitdrukkelijk hebben goedgekeurd, kan niet bewezen worden".

Nectarius, zegt S. bl. 277, schafte de openbare boete af. Uit de gevolgen, die den genomen maatregel volgens Socrates en Sozomenus na zich sleepte, mag men met H. Koch terecht besluiten, dat Nectarius noch de biecht, noch de openbare boete heeft afgeschaft, maar alleen „die Kirchliche Anwaltschaft, welche Nachforschungen anstellte und ex officio einschritt, bei welcher die gegenseitige Denunziatio seitens der Gemeindeglieder erfolgte"; eene instelling fori externi derhalve, die, zoover we weten, alleen te Constantinopel en omstreken eenigen tijd bestaan heeft. Socrates' woorden, dat voortaan „aan het eigen geweten der geloovigen werd overgelaten, of zij aan de H. Geheimen zouden deelnemen, of niet", beteekenen derhalve, dat niet langer een uiterlijke contrôle werd uitgeoefend, maar eenieder in eigen geweten slechts te beslissen had, of hij waardig was tot de H. Communie te naderen, of eerst zich door biecht en boete van zonden zuiveren moest. Dat zulks ook personen gold, die grove openbare ergernis gegeven hadden, hierin echter zouden we Koch niet even grif bijstemmen. — Dat, gelijk bl. 278 gezegd wordt, het aantal vastendagen voorloopig „overal" 36 beliep, laat zich niet bewijzen, en is ook hoogst waarschijnlijk niet waar. Villien, de jongste geschiedschrijver der kerkelijke geboden, meent, dat in de IV[e] eeuw zelfs te Rome de groote vasten slechts drie weken duurde, de zaterdagen en zondagen nog uitgezonderd. – Naar des schrijvers meening bl. 280 zou het H. Kruis teruggevonden zijn in het jaar 329. Wegens het algeheel zwijgen van Eusebius houden we dien datum of een der eerst volgende jaren voor minder waarschijnlijk. Daar Cyrillus van Jerusalem echter omstreeks 350 getuigt, dat het ware Kruis alom vereerd werd, moet het teruggevonden zijn in één der jaren, die liggen tusschen 329 en 350. (S. P. Rouillon, *Sainte Hélène*). Onder de bl. 288 genoemde personen, die zich in dat tijdvak door bijzondere liefdadigheid onderscheidden, verdiende zeker vermeld te worden de H. Melania. Zij, die naar eigen schatting eens beschikte over een jaarlijksch inkomen van 116.640.000 lires, besteedde alles aan goede werken en stierf arm, na armoedig geleefd te hebben. (cf. Gerontius, *Vita* no. 15 bij Rampolla, *Santa Melania giuniore*, 1905). — Blz. 310 lezen we: „De tweede Rijksdag 1785) verordende de bekeering (tot het Christendom) op straffe des doods". Daarnaast verdiende echter ook het feit vermelding, dat mannen als Alcuinus en de H. Paulinus dergelijke maatregelen scherp

laakten; dat zij bij Karel den Groote, waarschijnlijk gehoor vonden; dat zeker ten minste de verplichte doop voor Saksers zeer spoedig uit de *Capitularia* verdween. — Naar aanleiding van wat bl. 355 over de vereering der heiligen gezegd wordt, mag worden opgemerkt, dat het feit alleen, dat bepaalde beelden in de catacomben aanwezig waren op zich zelve nog niet bewijst, dat ze daar ook *vereerd* werden. Slechts een nauwkeurig nader onderzoek van alle omstandigheden kan dat bewijs bijbrengen. — Wat de S. bl. 362 zegt over de plaats en datum van de inlassching van het *Filioque* wordt weliswaar algemeen aangenomen, doch Burn, die de handschriften dier synoden onderzocht, vond slechts in drie ervan het *Filioque*, en in alle drie was dat woord boven den regel geschreven, derhalve van later hand.

In de Voorrede sprak P. Albers het vertrouwen uit steeds naar de beste werken te hebben verwezen." Dat vertrouwen is volkomen gerechtvaardigd. Slechts zelden mist men iets belangrijks. Over het oud-christelijke gebruik der woorden „parochia" en „parochus" schreef Stolz nog een merkwaardig opstel in het *Theol. Quartalschr.* 1907, III; *alle* oude teksten, op de epiclese betrekking hebbende, bracht Rauschen bijeen, *Eucharistie und Buszsakrament*, 1908, S. 101; de beste oplossing dezer doornige quaestie gaf o. l. Cabrol, *Dictionnaire d'Archéologie* t. 1, col 1558; over de lagere orden bestaat eene uitmuntende studie van Wieland, *Die genetische Entwicklung der Sog. Ordines minores*, 1897; de meest betrouwbare gids in de leer van den H. Augustinus is Dom Odilo Rottmanner, *Der Augustinismus*, 1902; zeer belangrijk voor het leven van Hieronymus, schoon niet geheel onpartijdig, is Grützmacher, *Hieronymus*, in drie deelen, 1901, 1906, 1908; over Hypatia, Cyrillus van Alexandrië, Synesius schreef Dr. Sicking in *De Katholiek* uitnemende artikels; J Haller verzamelde *Die Quellen zur Geschichte der Entstehung des Kirchenstaates*. Fournier's meeningen over het ontstaan van Pseudo-Isidorus. door den S. overgenomen (bl. 347), bestreed niet ongegrond F. Lot, *Revue historique*, 1907, août, 1907.

Alle verschrijvingen zijn niet te vermijden. In het oog vielen: Boudhinon (bl. 118) in plaats van Boudinhon; Justinianus (blz. 222) in plaats van Justinus; de jonge Karel (bl. 326) in plaats van Pepijn; 755 is als sterfjaar van den H. Bonifatius (bl. 309) na de onderzoekingen van Richtor en Tangl, te vervangen door 754.

Verkortingen eindelijk als N. K. Z. en Zt. D. P. V. (bl. 56) moesten vermeden; niet alle lezers kunnen weten, dat hier bedoeld zijn: *Neue Kirchliche Zeitschrift* en *Zeitschrift des Deutschen Palästinavereins.*

Haaren. J. J. JACOBS.

„Santa Francesca Romana nella Storia e nell' Arte". (Rivista storica Benedettina). Afzonderlijk fr. 4.50.

Dat de historie van Rome verbonden is met die der Heiligen, moet iedere onpartijdige toegeven. Wie Rome lieft, zal dit feestnummer over S. Francesca welkom heeten, vooral omdat haar stichting tegenwoordig de oudste familiën van Rome vereenigd heeft (1). De titel is niet slecht gekozen, want het gaat geheel over historie en kunst van Rome. De gebeurtenis dezer dagen (29 Nov. 1908), namelijk de consecratie der nieuwe „Maria Liberatrice"-kerk heeft bewezen, dat de geestelijke dochters van S. Francesca haar moeder blijven volgen in liefde voor Rome. Twee artikelen zijn voorop te stellen: 1e. Het karakter van S. Francesca, beschreven door B. Marécheaux (slechts 10 bladzijden, maar bladzijden van een talentvol man), 2e. De fresken van Tor de Specchi, het huis door haar gesticht; — twaalf goede reproducties verluchten dit artikel. Het proces, de mirakelen en de biografen der Heiligen worden behandeld, met de documenten er achter, en gelukkig ook haar kerk op het Forum „Maria Nuova" zoolang gehouden voor „Maria Antiqua". Tot slot verschillende privilegiën der Pausen aan de Olivetanen. De foto's zijn in overvloed. Het geheel spreekt van Benedictijnen-arbeid. Geen wonder dus, dat het geniale Officium B. M. V. ad usum monachorum Congr. Montis Oliveti van 1725 ook een plaats vond.

Liefhebbers zullen met belangstelling de opmerkingen over Giovanni Mattiotti lezen.

Op waardige wijze is in dit boekdeel het derde eeuwfeest der Canonisatie gevierd.

Rome. CYRIEL KLESSENS.

Leven der gelukzalige Magdalena Sophia Barat, Stichteresse der Congregatie van het Allerh. Hart van Jezus A. M. S. C. J. G., met eene inleiding door F. Hendrichs, S. J. L. C. G. Malmberg, Nijmegen.

De aantrekkelijkheid van het onbekende kon dit nieuwe Nederlandsche levensverhaal der verleden jaar zalig verklaarde moeder Barat voor mij niet hebben.

Het meesterlijk schoone door Mgr. Baunard uit de bronnen saamgestelde standaard-leven had om

(1) De Oblaten van S. Francesca zijn bijna allen van adel uit Rome.

vorm en inhoud mij dermate voldaan, dat eene geschiedenis dezer aantrekkelijke en belangwekkende Stichteresse, beschreven in ruim 200 bladzijden, niet veel meer, meende ik, kon behelzen dan een kort begrip der 1400 in 't zuiverst Fransch geschreven pagina's en bezwaarlijk hooger letterkundig genot zou verschaffen.

En toch, wat schonk dit nieuwe leven mij voldoening! Inderdaad, een merkwaardig boek! Merkwaardig niet om de vermelding van tot heden onbekend gebleven feiten, ook niet zoozeer om den onverbeterlijken vorm, maar merkwaardig om den juisten blik, dien het verleent op de Zalige en haar uitnemende stichting.

Die dit leven samenstelde, blijkt zóózeer er mede vertrouwd, dat zij, in een volmaakt scherpzinnige groepeering, met eene keur van treffende feiten uit dit menschenleven, geleid door Gods Voorzienigheid, weet te spelen. De personen, de tijdsomstandigheden, waarmede en waarin Moeder Barat leefden drapeeren met gedistingueerden smaak de hoofdpersoon, verdringen haar niet; zuiver belijnd en goed belicht, treedt zij in 't verhaal overal met haar hooggestemd doel op den voorgrond.

Een kronijk te leveren zóó boeiend en frisch en getrouw als Baunard het deed, in aanmerking genomen de eentonigheid, die de op elkaar gelijkende stichtingen onvermijdelijk moesten veroorzaken, verraadt ongetwijfeld den Meester; — maar meesterlijk ook moet genoemd worden, in zevenmaal beknopter omvang een karakterbeeld te schetsen, sober maar smaakvol omlijst, gelijk A. M. S. J. G. tot erkentelijkheid van 't Katholieke Nederland heeft gelieven aan te bieden, niet enkel van de heilige stichteresse, maar van hare stichting tevens, en van de voornaamste taak harer Congregatie, de opvoeding der vrouwelijke katholieke jeugd.

Onder de 14 hoofdstukken, waarin het boek is verdeeld, munten, mijns inziens, uit, het 5e 6e en 11e hoofdstuk, waar respectievelijk behandeld worden: De statuten der Congregatie, De opvoeding der jeugd, Het bestuur der zalige Moeder Barat. En dan geef ik onder deze drie nog gaarne den eerepalm aan het 6e; waar de opvoeding in 't „Sacré Coeur" haar plaats vond.

Dàt kapittel alléén vind ik het geheele boek waard. Dat is een juweel. Daar is de schrijfster dan ook het oorspronkelijkst. Men begrijpt, wat ik zeggen wil: Zij is het best geslaagd, waar zij het oorspronkelijkst is. Daar vloeit haar taal het gemakkelijkst, daar valt het minst aan te merken op den vorm.

Want tot mijn leedwezen moet ik bekennen: Er schijnt wel wat haastig gewerkt Menige taalfout is de correctie ontsnapt, terwijl de stelling, dat onder eenig opzicht vertalen moeilijker is dan schrijven op meerdere plaatsen in dit overigens zoo keurige levensverhaal tastbaar is geleverd.

In een volgende uitgave kan hierop gelet worden; gelijk ik dan ook zoo gaarne zag verdwijnen eenige te dikwerf terugkeerende oratorische wendingen, die, spaarzaam gebruikt, te pas zijn in eene lofrede, beter dan in een te boek gesteld levensverhaal. Dat galmt te veel onder het lezen en verzwakt den overigens mannelijken stijl.

Gaarne eerbiedig ik verder het voordeel van eene verbreking der tijdsorde waardoor de machtige arbeid van Mre Duchesne, terecht genaamd de Franciscus Xaverius van „'t Sacré Coeur" gemakkelijker was te overzien. Maar, wil dit zeggen, dat deze persoonlijkheid ongeveer geheel uit het chronologisch verhaal verschoven en uit het ordelijk verband gerukt had moeten worden?

Had er op bladzijde 187 en 188 geen plaatsje kunnen gevonden worden voor de traditioneele „Mater admirabilis"? Geen klooster toch van 't „Sacré Coeur" zonder deze Madonna.

En nu ik toch aan 't vragen ben: Waarom heeft schrijfster geen aanleiding gevonden bij de vermelding van Zr Latasta, te wijzen op eene eigenaardigheid van Moeder Barat's hechte deugd, te weten, hare voorzichtige schroomvalligheid in 't aanvaarden van buitengewone verschijnselen als werkingen van Gods Geest, haar vreeze voor alle dweepzucht en begoocheling?

Dat had, zonder te veel uitdijing van 't levensverhaal haar verstandige en kalme godsvrucht nog sterker belicht.

De brief van Mre de Limminghe (13 Febr. 1863) bij wijze van noot aan den voet der bladzijde ware daartoe voldoende geweest.

Wat eindelijk de aantrekkelijkheid van dit boek zeker nog zou verhoogd hebben, ware een korte verluchting der stof van ieder hoofdstuk door een of ander beeld, door een sprekende vergelijking uit de natuur of de profane en gewijde geschiedenis, door een toepasselijke aanhaling uit de H. Schriftuur of uit de levens van dezen of genen Heilige. Dat had nog meer kleur en gloed gegeven, en capituleert aan 't einde van een hoofdstuk het gelezene op verrassende wijze. Meschler levert daarvan navolgenswaardige voorbeelden in zijn leven van den H. Aloysius.

Ziehier mijne desiderata voor een volgende op-

lage die ik schrijfster en uitgever van harte gaarne toewensch en.... durf beloven; want als allen het leven der zalige willen lezen en in hun bezit hebben, allen voor wie het de heilzaamste vruchten kan opleveren, dan zal spoedig blijken dat er bij eerste oplage te weinig exemplaren getrokken zijn.

Hoogst leerzaam en ontspannend zal de lezing en herlezing zijn voor alle beoefenaars der devotie van het Allerh. Hart van Jezus. Ware godsvrucht ademt er uit iedere bladzijde.

Die met de opvoeding der jeugd belast zijn, zullen er zich spiegelen in het probaat gebleken systeem van opvoeding der religieuzen van het H. Hart. Religieuzen zullen er hun les herhalen van alle kloosterlijke deugden, en die in de wereld leven, genezen, van het oud vooroordeel — er zijn er nog genoeg met deze ziekte behept — dat deugd en volmaaktheid, in 't klooster nagestreefd kleinzielig is en kleinzielig maakt, of afstijgen van het afgereden stokpaardje, dat altijd in de maat het oude liedje trappelt: „Religieuzen-onderwijs is minderwaardig. Die opvoeding vormt stijve bigoten."

A. M. S. C. J. G.! ge hebt een werk geleverd, dat aan uw geestdriftig doel geheel zal beantwoorden:

De meerdere glorie van Jezus H. Hart.

Moge bij de lezing der geschiedenis van eene der vurigste dienaressen Zijner Liefde menig hart ontvlammen, moge menige vrouw in huisgezin en school uit uw kostbaar boek behartigen de lessen, eener hechte, godsdienstige, ontwikkelde opvoeding.

Rotterdam. L. STEGER, S. J.

De Veelvuldige Communie. Biecht- en Communie-oefeningen voor hen die dikwijls communiceeren. Vrij vertaald naar het Engelsch naar het 27ste duizendtal met een inleidend woord van Dr J. van Vessem S. J.
Amsterdam. E. van der Vecht. Marnixstraat 372.

Beter handleiding voor hen, die naar den eisch van hun Christen-roeping, en gehoorzaam aan het pauselijk voorschrift, dikwijls tot de Tafel des Heeren willen naderen, is moeilijk te vinden.

Wat naar zoetelijke en ongezonde devotie zweemt, is streng uitgesloten; de overwegingen leeren ons de juiste verhouding kennen, waarin wij tot onzen Zaligmaker staan, en dit mag wel als de hoofdverdienste gewaardeerd worden, zij trachten ons in staat te stellen, zelf te spreken en vertrouwelijk om te gaan met den Goddelijken Gast onzer ziel.

Het werkje, uitstekend verzorgd in alle opzichten, kan niet genoeg aanbevolen worden. Kn.

„Les Thermes de Caracalla à l'époque romaine et de nos jours," par Mr. J. Ripostelli. Desclée L. 2.

Dat de Senaat Caracalla onder de goden noemde, lijkt een archeoloog geen contradictie. Hoe wreed de zoon van Septimus Severus ook was, zijn enorme termen, zoo goed als het gouden Huis van Nero, zeiden alles tot den Romein. Daar tot heden een goed compendium over het eerste kunstgewrocht ontbrak, heeft Ripostelli den appendix van „La Via Appia" herdrukt in een handig boekje met dezelfde prachtige foto's, en er naast de verschillende reconstructies. Voorop een inleiding over de baden in de eerste eeuwen, met een perspectief van de termen van Diocletianus; volgt een kort leven van Caracalla en van zijn termen met foto's van de daar gevonden standbeelden. Cap. IV levert eene beschrijving der termen, met een kaart voor tegenwoordige bezoekers. De kaart op zich zelf is een kunstwerkje van Ripostelli, en munt uit door *practische* opvatting: explicatie der termen volgens nummers aangegeven op de kaarten; de tegenwoordige ruïne wordt geplaatst naast de afzonderlijke reconstructies. De waarde wordt nog verhoogd doordat de afzonderlijke beelden en zuilen, verhuisd naar andere musea, in foto's gegeven zijn, o. a. de kolom in Florence, de twee fonteinen (of liever baden) op piazza Farnese te Rome, de Hercules van Glicon en de Flora van het museum te Napels. Bizonder is het boekje aan te bevelen: de naam van Ripostelli is voor goed verbonden aan Marucchi: ernstig werk en goed gedocumenteerd. Vreemdelingen zullen veel hulp vinden bij zoo'n gids, en die het vak studeert, heeft goedkoop de mooie reconstructies, waar anders handen met geld voor gevraagd worden.

Rome. CYRIEL KLESSENS.

Les Eglises Romanes, — Les Eglises Gothiques, — Les Eglises Byzantines, — Les Basiliques Chrétiennes, door Louis Bréhier. Desclée, derde uitgaaf.

Al duidt de etiquette op de boekjes van Bréhier: „Bekroond door de Academie", onmiskenbare verdiensten aan, zou ik het werk als volkslectuur toch niet gaarne Holland zien ingevoerd. Bréhier heeft het onmogelijke willen doen met zooveel betwiste feiten en moeilijke vraagstukken saam te pakken voor een volksuitgave. Maar — zegt ge — de derde Italiaansche druk al! Dat bewijst alleen, dat men met archeologie liever speelt en solt dan er diep-ernstige studie aan te wijden. In Bréhier's

boekjes is alles te kort, te zeer bijeengedrongen, te zwak gedocumenteerd, dan dat net publiek er veel nut uit zou kunnen trekken.

Rome. CYRIEL KLESSENS.

Minnestral, door FREDERIK VAN EEDEN. Amsterdam, W. Versluys.

Het doet werkelijk pijnlijk aan, dit tooneelspel van den eens zoo hoog gevierden dichter. Het is als de norsche vloek van een, die lang gedragen illusie onherroepelijk verloren ziet, en de bittere grauw, waarmee een verslagene verzekert, onder wanhopig voetgestamp, dat hij gelijk, toch gelijk gehad heeft.

Men weet hoe de Bussumsche wijsgeer zich bedrogen zag in al zijn ondernemingen ter hervorming der maatschappij begonnen, hoe èn zijn kolonie èn zijn coöperatieve handelsmaatschappij te gronde ging, hoe hij daarbij zijn fortuin inboette, en walgend van een omgeving, waar de socialisten zijn felste vijanden bleken, waar zijn vrienden hem verlieten, zijn volgers hem hard vielen, en zijn litterair werk voor vroegere waardeering felle bespotting vond, zich uit alle sociale beweging terugtrok en het land verliet.

Minnestral nu is zijn afscheidshoon, maar ook een poging om nog even voor de oogen te doen schitteren, wat wij verloren hebben door den maatschappelijken leider volgzaamheid te weigeren en den dichterlijken droomer te bespotten. Met dat wij bedoel ik zooiets als de Nederlanders in het algemeen, niet de Katholieken want die zijn nooit op bijzondere wijze met van Eeden slaags geweest. Hij heeft hen wel gegriefd, door aan te schennen, wat hen het allerheiligst was, hij heeft in zijn werken wel blijk gegeven de christelijke grondwaarheden en diepe mysteries niet te kennen, maar in zijn socialen arbeid heeft hij geen enkel aanrakingspunt gehad met de katholieke werkers voor een volledige levenshernieuwing der maatschappij. Zij hebben hem de hulde, voor zijn arbeidzaamheid en offers bij het nastreven zijner idealen niet onthouden, zooals zij ook met eerbied geluisterd hebben, wanneer hij werkelijk verheven hymnen aanstemde, maar zij zagen van den beginne, hoe die vorm van kloostergemeenschap zonder kruis en Christus mislukken moest, en zij wisten, van zooveel ervaring die bewezen, dat zijn bemoeiingen teleurstellen moesten, wijl zijn factoren ter verwerkelijking geen rekening hielden met de niet te loochenen gevolgen en weeën der erfzonde.

Toch blijft het voor hen een treurig schouwspel, en vervult medelijden hun hart, waar zij een man van zoo superieure gaven, een zoo harden werker zien ondergaan bij zijn pogen, om den vloek der algemeene ellende op te heffen, en wij huiveren bij den kreet van den gekwetsten hoogmoed, die in doodspijn zijn droomkasteelen storten ziet.

Als drama staat Minnestral niet hoog, de verzen. hoewel de dichter op sommige plaatsen zijn heldere stem en melodie weer laat klinken, zijn over het algemeen bedroevend banaal en krachteloos.

Toch wil van Eeden met dit werk een nieuwen vorm van schouwspelen invoeren, en eischt bij dramatische kunst het volle recht op voor woord en rythme.

Hoeveel gelijk hij echter hebben moge, wanneer hij bij tooneelspel betere samenwerking aller kunsten vordert dan de opera's, zelfs Wagners opera's geven, toch vreezen wij dat dit stuk allerminst geschikt zal blijken om andersgezinden tot betere overtuiging te brengen.

In het eerste tafereel schouwt Dante uit hoogere gebieden, — men weet van Eedens levensopvattingen zijn overal Buddhistisch getint — naar de ellende der aarde, en in het licht van zijn hooger bestaan vindt de Florentijnsche zanger zoo volkomen ontoereikend wat hij eens voor de wereld gedaan heeft:

> En nu! — nu ligt mijn aardsche leven daar
> een volgeschreven boek, dat ik doorblader
> in deze rust van smarteloos bestaan.
> Eu ach! Geen blad of 't laat mij onvoldaan.
> Geen daad die 'k niet wou herdoen, en geen woord
> zonder den wanklank van onwetendheid.

Dante, hier de verpersoonlijking van den gelouterden Van Eeden, zou meer en beter tot stand willen brengen, hij bidt Beatrice hem terzijde te staan, deze verschijnt, en vraagt met hem om een straal der goddelijke liefde tot bijstand der dolende aardbewoners. Dat wordt hem toegezegd door een engel:

> Een knaap wordt U gewezen, dien gij zult
> roepen en sterken met Uw hemelsch woord
> en wijzen tot den hoogen strijd.

Die door 's Vaders wil gezonden jongen Minnestral d. i. straal der liefde, blijkt een wonder boerenknaapje Joost, dat constant weigert schoenen of hoofddeksel te dragen; met zijn stoeren vader, zijn benepen orthodoxsche moeder, Van Eeden kan nooit nalaten die menschen te knauwen, en den idioten dominé het natuurlijk aan den stok krijgt, met Rensje zijn meisje de natuur indwaalt,

dáár — de kleine Johannes van het tweede en derde deel is thans een boerenzoontje — spreekt met woudvader. met dieren en bloemen, ten slotte van Dante zijn Messias-zending ontvangt, Rensje dat hem voor zich alleen wenscht achterlaat, en dan op zoek gaat om den koning te vinden, die Minnestraal-Joost zal helpen om de menschen te overtuigen hoe ziek de schoone wereld is, en hoe spoedige genezing zij door de vrije medewerking der menschen behoeft.

Die koning blijkt een bankier te zijn, Walter Rolland, de groote kalme en onvervaarde milliardair, de nuchtere practische financier, die zich door Minnestral laat winnen voor de taak, en met den jongen vagebond omgaat op een wijze om tot de allergemeenste praatjes aanleiding te geven.

Op den dag, dat Rolland door een handigen zet zijn fortuin verveelvoudigde, komt hij kalm op de beurs en hoort van een der geruïneerden het volgende:

Schrijf op maar wat ik zeg, haal maar politie.
'k Ben toch gesjochten! morgen sluit de kast
net als bij Steijnberg, en dat 's jullie schuld.
Maar eer 'k me voor den kop schiet, heb 'k plezier
jouw, Rolland, eens nog bij je naam te noemen!
Schurk, gokker, flesschentrekker, zwendlaar, dief!
Had je maar één millioenste deel gestolen
van wat je stal, een broodje, oude jas,
dan zat je al veilig achter slot en grendel

Rolland antwoordt hierop doodnuchter met een theorie uit Van Eedens Blijde Wereld, dat de heeren allemaal dieven onder elkaar zijn, daar ze winsten maken zonder arbeid te presteeren, en dat de eenige reden tot razernij voor zijn aanvaller is, niet een nog grooter dief te zijn geweest dan hij. Op de bemerking van een der heeren, dat er op de beurs toch ongeschreven wetten van fatsoen zijn, volgt een sophistische boutade over de rekbare begrippen van fatsoen, tot de beursbezoekers in hun twist gestoord worden door den aandringenden stoet van werkeloozen. Onder het sombere dreigement van deze hongerprocessie roepen de beursmannen om politie, en beginnen tevens te collecteeren, doch de aanvoerder van het volk wijst hooghartig elke aalmoes af, hij wil recht en werk, raakt in venijnig twistgesprek met Rolland, die alleen een man blijkt en de bende tegentreden durft, en hen ongebonden dwaasheid verwijt omdat zij zich voor hun werk niet de leiding verzekeren van een helder hoofd.

Op het oogenblik dat hij eindigt met:

Gaat naar huis stumpers! — met dat armzalig vertoon!
Leert je eigen zwakte en des vijands kracht!
Of je krijgt met al je menschenrechten arbeidsmacht.
het gewone koeien en paardenloon.
dat wil zeggen eerst afgebeuld en uitgezogen. en
tot slot gevild en geslacht.

en de arbeiders zich op hem gaan werpen, weerklinkt Minnestrals liedje

O wee! o wee!
Die steenen staan me niet aan,
die keien geven niet mee,
Ik zou liever een uur of wat hier vandaan
door de meizoentjes of ranonkeltjes gaan
of in 't zachte zand langs de zee!

In een ommezien heeft hij de arbeiders, zij kennen „Blootepoot” reeds, overgehaald om zich aan de leiding van Rolland te onderwerpen. Hij smeekt den financier zich te ontfermen over de stumpers, en hoewel deze weifelt of zij wel volgen zullen, en grove ondankbaarheid voorziet, wil hij zich opwerpen als de Voorzienigheid en leidende kracht der werkeloozen, en niet langer aan het onzedelijke beursspel deelnemen. Natuurlijk spannen zijn smadelijk weggestuurde agenten met den ontkroonden volksmenner Jasper nu samen om de goede voornemens te doen mislukken. Ontevreden arbeiders,

Nou, 'n heele lapzalverij van regel en orde
en wat kulkoek van werkbesparing en dissepline
de duivel mag der wijs uit worde....
maar dat snapte ik wel, der valt niks an te verdienen.

helpen hen, lasterlijke praatjes ten nadeele van bankier en Minnestral te verspreiden. Omdat de jongen begrijpt het heerlijke werk van zijn koning in den weg te staan, neemt hij uit eigen beweging afscheid, loopt vrijwillig in een hinderlaag hem door den beursagent gespannen, valt, en wordt gevonden en betreurd door zijn vader die de moordenaars gelijk op vergelden wil, door zijn moeder die vindt, het is de wrake Gods

Hoe dikwijls heb ik hem voorgehouên
minder op z'n eigen zelvers te vertrouwen
en al z'n heil op den Heere, Heere te bouwen.

door mevrouw Rolland, die wraak geen taak vindt voor 'n edel mensch, en door den bankier die 't integendeel juist een roeping vindt en wraak zweert

Als mijn gerechte. heil'ge levenstaak
niet aan het domme werktuig dat hem moordde
maar aan het hoofd, waartoe die hand behoorde.
Dat is de vijand die 't betaamt te haten,
niet deze of gene, maar de giftige geest
in strijd waarmede hij 't jonge lijf moest laten
zoo dient mijn wraak gewrookne en wreker 't meest.
zoo heiligt de vergelding en geneest,

en met dit voornemen het drama doet eindigen.

Vindt de lezer het enorme dwaasheid, zoo iets ter opvoering aan te bieden, en het hedendaagsche publiek als realiteit en dramatisch conflict te willen voorstellen het verheven pogen van een boerenkereltje die in bond met een levenswijs bezitter, de wereld tot God terug wil voeren?

Men bedenke echter, dat bij Van Eeden, zooals bij Ibsen de personen symbolen zijn van gedachten en verlangens, dragers van ideeën, vertegenwoordigers van machten, en dan zal men heel makkelijk begrijpen, wat die Minnestral, wat die Rolland met hun oogenschijnlijk dwaas en dom gedrag hier doen.

De arme jonge zanger, die de natuur liefheeft, de bloemen en vogels, en van conventie, rijkdom en fatsoen niets weten wil met zijn lange lokken en bloote voeten, moet de vrije zangster verbeelden, de heldere poezie en boven alle dwangregels opschietende kunst die het nuchtere, koele verstand, den koning over brute kracht en ongetemde massa dwingt en ten victorie leidt.

En 't is hier wel de kunstenâar Van Eeden die den heerschzuchtigen en kalmen denker Van Eeden dreef tot handelen voor de verwaarloosde hongerige broertjes:

> Nu zijn ze nog knorrig en morrig,
> omdat ze arm zijn en zonder voedsel,
> en hun vrouw en kinderen in groot gebrek
> maar mijn Heer! zou jij ze verwijten
> dat ze niet wijzer zijn en niet beleefder?

Al zijn sociale bemoeiingen gingen uit van het grondbeginsel, hij mocht zich dan honderd malen anarchist noemen, dat alle verheffing en verbetering slechts door de kracht en het heldenwerk van een uitverkorene tot stand kunnen komen. In zijn hart gruwde Van Eeden van alle democratie, en ondanks schippersbaardje en klompen is hij de verfijnde intellectueele aristocraat gebleven, die ons in Minnestral vol hautaine minachting zien laat, hoe zijn zacht poetisch gevoel, hem den geestelijk rijke dreef, om den last van het koningschap te aanvaarden ter wille van de diep gezonken menschheid, maar hoe alle edel streven stuk sprong en zijn zoete zanglust wegstierf door den onverbeterlijken onwil dergenen, die zoo noodzakelijk geholpen moeten worden.

De eindstemming en de slotwoorden van Rolland blijken zijn levensprogram, niet aflaten van de wraak zal hij, om geen schijnschoone redenen, doch niet de menschen zal hij aantasten,

> maar den giftigen geest....
> Zoo heiligt de vergelding en geneest.

Wat ook mag neerstorten en verdwijnen, niet Van Eedens zelfgevoel tot een redder en verlosser gewijd te zijn; zijner is ook de klacht en den wensch van Dante in het proloog:

> O mocht ik eenmaal nog het zoete lijden
> om onzen Heer in 't lichaam ondergaan,
> en hem op aarde met een machtig woord
> dien snooden vrees voor smart en pijn ontnemen
> dien ik opriep door mijn helsche gruwelbeeld.

Het blijft diep tragisch zoo groote gaven en zoo sterk verlangen gewijd te zien aan zoo hopeloos een zaak, als daar is, de maatschappij zonder Christus te willen herstellen.

J. M. J. KNAAPEN.

Barend Wels, door THEÖ THIJSSEN. Uitgave S. A. J. van Dishoeck — 1908 — Bussum.

„Barend Wels" is een onderwijsroman, met een pedagogiese strekking. Het heele boek is namelik een strijd tegen de pedagogiese onnatuurlikheid, die nog heel veel ons onderwijs beheerst.

De hoofdpersoon uit deze roman is een stadsonderwijzer, die hoger op, die er komen wil.

Daarvoor werpt hij, jongen van normaalschoolopleiding, zich op de heel nauwkeurig afgepaste eksamenstof voor de hoofdakte, welke stof hij heel peuterig sekuur inpompt. Daarvoor bepaalt zijn werk van opvoeding, zijn werk in de klas zich tot uiterlikheden alleen.

Later komt hij tot zelfontdekking, ziet hij zijn pedagogiese dwalingen in.

Dit proces is heel nauwkeurig psychologies ontleed. Ieder, die maar eenigszins met onderwijs- en onderwijzerstoestanden bekend is, zal moeten toegeven, dat „Barend Wels" een stuk werkelikheid uit het onderwijzers-leven ontleedt, dat het een boek van inderdaad opvoedkundige betekenis is. Het geeft praktiese pedagogiek, klassekunde, die men in een onderwijskundig handboek eenvoudig vergeefs zoekt.

Dit over de, wat ik zou kunnen noemen, zakelike inhoud. Hieromheen heeft de auteur allerlei dagelikse gebeurtenisjes geweven. Maar daarin bleef hij zo beangstigend neutraal, dat elke hogere levensbeweeggrond ontbreekt. Hij liet daardoor een geloofloze levensopvatting aan het woord. En die uitdrukking van geloofloosheid vinden we terug in de zeggingswijze.

Litterair behoort het boek tot de gewone, 't blinkt om biezondere taal of gedachteninkleding niet uit. En de weergave van nog al ergelike

krachtwoorden verhoogt de letterkundige waarde niet, was niet nodig om plastiek te leggen in dit boek.

Alles samengevat is mijn oordeel, dat om zijn zakelike inhoud „Barend Wels" een pracht van een boek is, maar de rest van zo weinig waarde en zo weinige lering, dat het hiervoor niet ter hand genomen behoeft te worden.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

De nieuwe Mevrouw Garvliet, door CORNELIE NOORDWAL.

Wij kennen de schrijfster uit Intra Nos — uit de Winkeljuffrouw van l'Oiseau d'or en andere werken, novellen, romannetjes, romans enz. 't Is altijd zoowat hetzelfde: de deftige Haagsche kringen met hun afternoon-tea's hun dames-meisjes, hun klein, oppervlakkig, alledaagsch gedoe; kringen, die er vóór alles op bedacht zijn, het uiterlijk voorkomen in de puntjes te houden: kringen, waar jacht op den toekomstigen echtgenoot al het denken en streven uitmaakt der opgedirkte, ingeregen, gedecolleteerde freuletjes, baronnesjes, gravinnetjes, dametjes! En dan na verloop van langeren of korteren tijd, maar 't laatste 't meest, willen de zoo aan elkaar gebrachte man en vrouw toch maar liever weer vrij zijn, en zij scheiden en huwen met een ander, en aangezien dan gewoonlijk het boek uit is, worden we niet gewaar, of ze het nu beter getroffen hebben: we denken maar van wèl, dat geeft een meer voldaan gevoel. In het hier bedoelde werk spreken de meneer en de juffrouw al vóór het huwelijk af, dat zij later, als het kind van den weduwnaar de zorg der tweede moeder missen kan, de scheiding zullen aanvragen. 't Is dan ook alleen een overeenkomst, waarbij de jonge dame wel tijdelijk den naam wil dragen van: Mevrouw Garvliet en het kind opvoeden, terwijl zij tevens de huishouding zal waarnemen; een gehuwde huishoudster dus. in dit speciale geval gehuwd met den heer des huizes. De menschen voor wie dit boek bestemd is, vinden het over het algemeen: *mooi*, en keuren die reeds vooraf bepaalde echtscheiding goed. Waarom ook niet? Een briefje van 't gemeentehuis vormt den band tusschen man en vrouw ... een paar formaliteiten, men verscheurt het briefje of levert het weer in.... all right! 't Zou ook wat.... je hebt ze tegenwoordig in je naaste heidensche omgeving, de gescheiden mannen en vrouwen, die zelfs alweer met een opvolger of opvolgster getrouwd zijn. Onlangs zei zulk een moeder tot mij: „de zoon van mijn man...." wat er van dien zoon was, doet hier niets ter zake, ik wilde enkel de typische uitdrukking herhalen. Het wordt iets gewoons en gewilds, dat ontbinden van het huwelijk voor de wet, en wanneer nu boeken, als er hier een voor mij ligt, nog een handje helpen om de begrippen huwelijk — huisgezin — familieleven te wijzigen in totaal anti-christelijke beteekenis, dan kan het ons niet zeer verwonderen, dat de groote massa geheel onverschillig wordt voor de heidensche toestanden, die rondom ons hoe langer hoe meer ontstaan. Jammer, dat een goed opgezet en flink doorgevoerd werk als dit zulke ongezonde denkbeelden verdedigt.

De hoofdpersonen, heer en mevrouw Garvliet, boezemen veel belangstelling in; nog meer doet het Garvliets zoontje: de poelek, die, gelijk zoo menige kleine kleuter, de woorden der groote menschen herhaalt, zonder ze te begrijpen De schrijfster zorgt er voor, die herhalingen aardig en geestig te doen klinken, zonder dat ze gezocht en dus onnatuurlijk worden. Een edele, doodgoede leeraar en diens moderne vrouw Laura geven ook aanleiding tot menig kluchtig voorval; de naam van den versukkelde leeraar Martorius (Martyre, martelaar), doet een beetje denken aan de anti-diluviaansche vaders: Goed — Edel — Armhard, nomen est omen — maar misschien is het ook toeval, dat de man zoo heet. Genoemde Laura is keurig voorgesteld als type van meeting-dravende, man-, kinderen- en huis-verwaarloozende, maatschappelijk werk verrichtende vrouw, die stom verbaasd en diep verontwaardigd is, als een eerlijk dokter haar zegt, dat zij den dood van het oudste meisje op haar geweten heeft, en dat ook de andere kinderen denzelfden weg gaan. indien zij hun niet van stonde aan goed, krachtig voedsel geeft in plaats van al die pap- en meelkostjes, waarbij de stumpers verhongeren. Nog menig ander type zou ik kunnen aanhalen en bespreken, want ieder persoon is dat waard, oude trouwe Saar, die den kleinen poelek zoo heerlijk bederft, zoowel als elk van Garvliets schoon-familie, die zulk een vertroeteling en dwaze liefde belachelijk en glad verkeerd vindt.... Wat ten minste voor het gezond verstand van gezegde familie pleit, anders een pracht-exemplaar van het uitgestorven ras: trouwe dienstboden, die Saar!

Afgezien van het zooeven aangehaalde, kunnen Cornelie Noordwals boeken geen kwaad, bij volwassen menschen wel te verstaan; vooral wanneer de lezeres, want het zijn dames-boeken, zoo wijs is, het verhaalde niet als vaststaande waarheid aan te nemen.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

Samuel Falkland, Schetsen XII, Amsterdam H. J. W. Becht.

Heijermans blijft schetsen schrijven, en het publiek blijft ze koopen. niet uit bewonderiug voor de ongeëvenaarde virtuositeit van dezen bijna altijd frisschen verteller, we spreken niet over zijn romans en tooneelstukken, daar hopen wij in den volgenden jaargang een uitgebreide bespreking van te geven, — maar omdat deze luchtige, mondaine, soms een heel klein tikje verkeerde dingetjes, geen inspanning eischen bij het lezen, krachtig geteekend zijn, en noch diepen weemoed noch uitbundige pret, maar kalme vroolijkheid verschaffen.

Kinderen geven wij de schetsen niet in handen.

Kn.

Een Wereldstad, Berlijnsche impressies en schetsen door Herman Heijermans Jr. Amsterdam H. J. W. Becht.

De schrijver leidt zijn Berlijnsche ervaringen in met de verklaring, dat zij geschreven werden voor het Berliner Tageblatt, en misschien ook voor Hollanders belangrijk zouden kunnen zijn. Dat blijken zij inderdaad. Tenminste voor wie ernstig onze sociale verschijnselen wil bestudeeren. Want beklemmend zijn de impressies, zijn nacht onder de Dakloozen, en dan dat gruwelijke „Een morgen dat het sneeuwde", toen Heijermans een prostituee die ter keuring geweest was, om het verhaal harer levenservaringen vroeg.

Dat zijn geen prettige vertelsels, ernstige lezer, en gij moet ze zorgvuldig uit de handen uwer kinderen houden; Heijermans zelf blijkt bij 't schrijven nog onder den indruk der misère, van zoo nabij meegemaakt, en kan den ouden Falklandtoon soms niet vinden.

Van zijn schetsen verdient vooral het „'k treed in het „Deutsches Theater" op", waar hij de humoristische ervaring opdeed, dat het veel makkelijker is tooneelstukken te schrijven, dan als figurant mee te werken....!

Kn.

Bredero's Spaansche Brabander. No. 5—6 der Bibliotheek van Nederlandsche Letterkunde. Dicht- en prozawerken der voornaamste schrijvers van de 17e en 18e. Uitgegeven en van eene inleiding en aanteekeningen door T. Terwey. Voortgezet onder redactie van J. Koopmans en Dr. C. G. N. de Vooys. Tweede, herziene uitgave door Dr. C. G. N. de Vooys. J. B. Wolters — 1908 — Groningen. Prijs f 1.20.

De tweede uitgave van dit dubbelnummer der zo gunstig bekend staande Bibliotheek heeft door de wijzigingen aanmerkelik veel gewonnen.

De Inleiding door Terwey aan de eerste druk toegevoegd, heeft Dr. de Vooys, behoudens een enkele verbetering of aanvulling als voetnoot toegevoegd, onveranderd gelaten. Vooral om voor beginners het verstaan van het Brabantse en Hollandse dialekt te vergemakkeliken liet hij aan de tekst ook nog een hoofdstukje: „Opmerkingen over Bredero's taal" voorafgaan.

De aantekeningen zijn met zorg behandeld en uitgebreid en verbeterd, waar dat nodig bleek.

Met een en ander te samen is de bewerking van dit blijspel van Bredero geworden tot een boekdeeltje van ruim 200 pagina's.

Voor studerenden is het op de eerste plaats bestemd, maar ieder, die belang stelt in de oude letterkundige produkten en ze in de oorspronkelike schrijfwijze wil lezen en kunnen begrijpen, vindt in deze uitgave er een, die van grote dienst kan zijn.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

VEROORDEELDE BOEKEN.

Een decreet van de Congregatie van den Index veroordeelt drie boeken van Jehan de Bonnefon: *La foi du Catholicisme, vers l'unité de la croyance* en *le Catholicisme de demain.* Evenzoo de volgende boeken: *l'Autorité des Evangiles* van Henri Loiaux; *Ephémérides de la Papauté* van Jean Vrai; *l'ordre fondé par le Christ* door Smith Vaudry, *Les problèmes de l'Italie comtemporaine* door Murri en *Elements de psychologie concrète et metaphysique* door Melchio Canal.

Bij hetzelfde decreet wordt de onderwerping bekend gemaakt van abbé Emm. Barbier wiens werk *Léon XIII et liberalisme* op den Index geplaatst was.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 12. **December 1908.**

Aan onze geduldige Lezers.

Het bestuur van Boekenschouw voelt zich verplicht bij het voltooien van dezen jaargang zijn lezers hartelijk te danken voor het geduld, dat zij getoond hebben.

Wel hebben wij klachten gehad toen Boekenschouw niet op tijd verscheen, vleiende klachten, die bewezen dat ons Tijdschrift op prijs gesteld werd, maar het was ons door verschillende omstandigheden onmogelijk datgene te doen, wat wij zoo ernstig wenschten en trachtten te volvoeren.

Gelukkig is de toestand anders geworden. Wij hebben zwijgend al de stormen getrotseerd, die over ons heen gingen, en wij zullen, nu eindelijk de hemel opklaarde, dat fiere stilzwijgen niet verbreken.

Het zij alleen voldoende te verklaren, dat jaren van groote zorg en veel kommer achter ons liggen, en naar wij hopen voor goed.

Eerst thans zullen wij ons vrij aan het tijdschrift kunnen geven, om beter datgene kunnen doen, wat wij altijd zoo gaarne tot stand gebracht hadden.

Niet het minst stellen ons daartoe in staat de vele nieuwe inteekenaren, welke ter elfder ure ons uit veel bekommernissen hielpen, en een staf van zeer kundige medewerkers, welke hunne hulp toezegden.

Juist ter wille van de vele nieuwe abonnés der laatste dagen, en om de reusachtige propaganda te vergemakkelijken, welke wij gaan maken, hebben wij besloten den nieuwen jaargang van Boekenschouw te doen beginnen 15 April 1909, en onze maandelijksche afleveringen voortaan geregeld den 15[den] der maand te doen verschijnen.

VONDEL-BOEKEN. GERARD BROM. **Vondels Bekering.** Amsterdam, E. van der Vecht.

Het Vondeljaarboek voor 1908. Uitgegeven door de Vondel-vereeniging te Amsterdam. Redacteur: DR. H. W. E. MOLLER.
Amsterdam, E. van der Vecht.

Vondels meesterstuk: **Lucifer**. Verklaard door A. M. VERSTRAETEN S. J. Vijfde uitgaaf bezorgd door J. SALSMAN S. J.
Gent A. Sifer.

Vondel's Dichtjuweelen. Tweede vermeerderde druk. Leiden, J.W. van Leeuwen. f 1.50; in linn. bd. f 2.—

Het behoort tot de merkwaardige verschijnselen van ons niet te sterk litterair leven, dat het boek van Gerard Brom met zooveel kalme waardeering ontvangen is. Had de schrijver, nog niet zooveel jaren terug, dit werk in het licht gegeven, dan zouden de roeden van alle recensenten, links en rechts op zijn overigens breeden rug zijn neergekomen, en waakzame wachters hadden waarschuwend den hoorn gestoken, ten teeken dat de bruggen opgehaald en de poorten gesloten moesten voor den aanstormenden vijand, die den Roomschen burcht veroveren kwam, om er zijn banier en bastaardkleuren te planten.

Wat toen als kettersch-klinkend gescholden zou zijn, werd nu verschoonend uitgelegd, wat toen woedende polemiek veroorzaakt had, wordt kalm besproken, weerlegd of met welwillende meening bijgelicht, wat toen slechts teruggehouden lof gewonnen zou hebben, wordt nu luide toegejuicht.

Wel een bewijs, dat de oude strijdleuzen veel van hun opwindende kracht verloren, en dat verlangen, om kalm en eerlijk te waardeeren, het won van felle partijzucht.

Want deze welwillendheid wordt niet veroorzaakt

door de houding en het optreden van Dr. Brom. Zijn stem klinkt uitdagend genoeg, en zijn stellingen prikkelen tot tegenspraak. Tartend, en met striemend hoongelach soms, daagt hij tegenstanders tot een tweegevecht; en terwijl hij zijn bekampers overhagelt met de klinkende slagen van zijn zwaard, valt hij sarrend zijwaarts uit, en stoot bliksemsnel naar mededingers of toeschouwers, alsof hij vreesde, dat het hem aan tegenstanders zou ontbreken.

Doch zijn handigheid en lenig wapenspel hebben niet verhinderd, dat met overtuigende slagen en dóórsplijtende houwen, het voortdringen van den roekelooze gestuit werd, al gunde men den terugwijkende gaarne den cijns van hoofschen groet en luide bewondering.

Meer nog dan de ontvangst *Vondels Bekering* ten deel gevallen, mag het onze aandacht trekken dat niemand juister de zwakke zijde van dit boek heeft aangewezen dan de schrijver zelf, dat in zijn Inleiding gedaan heeft.

Zeker, Dr. Moller had gelijk, toen hij in zijn scherpzinnig vonnis, allerlei historische misgrepen aanwees, en het veroordeelde „dat (Brom) Vondels leven wil verklaren en belichten door het verloop van z'n bekering. Een opzettelike eenzijdige opvatting dus, die hem blind maakte voor elke levensuiting in Vondel, die met geen mogelikheid in die richting te verwringen is, en eèn verbazend vergroot en verkleinglas voor zijn ogen zet, bij alles wat ie met alle geweld in die vorm en die kleur aanschouwen wil", — Professor Kalf, kan tenminste de volgende bewering uit zijn partijdig artikel Roomsche Vondelstudie worden toegegeven. „Wie *Vondels Bekering* aandachtig leest en de daar gegeven voorstelling voortdurend toetst aan de Aantekeningen, Vondels verzen openslaat, en ziet wat Dr. Brom daaruit haalt, die moet wel tot de slotsom komen, „hier is volkomen te goeder trouw een uitermate onbetrouwbaar boek samengesteld". — Pater Allard heeft het scherpste de ergernis gezegd der velen, die dit boek zouden kunnen haten om de aan profanatie grenzende uitdrukkingen en vulgaire woordenslordigheid, waarmee de schrijver onze ontroering om zijn verheven vlucht en reine hemelvisie keer op keer doet heenvluchten, doch al die aangevoerde bezwaren wegen niet op tegen het allergewichtigste door Brom zelf aangesleept, als hij in zijn inleiding zegt: „Bij gebrek aan documenten moet de hypothese zoveel dienst doen, dat een deel van dit boek, niet anders dan problematise waarde pretendeert".

Naar eigen aanduiding hebben wij dus veel van het hier aangebodene als mogelijkheid te beschouwen, niet als zekerheid, door kracht van bewijs verkregen. Maar in het boek zelf wordt alles op zoo stelligen toon beweerd, met zoo'n schijn van onaantastbaar gelijk, opgezet, dat waarheid en wat Brom voor waarheid houdt samensmelt en één wordt met de hypothese, met de vooronderstelling, en de meeningen niet langer uiteen te houden zijn. Erger nog. Bij het doorwerken van het ontzettend groot studiemateriaal heeft hij niet getracht zijn oordeel te vormen naar aanwijzing der gegevens, maar hij heeft getracht de argumenten te reien en rangschikken naar de commando's van zijn voorafgevormde meening. En zoo is de Vondel van dit boek minder geworden de Vondel, waarvan de documenten verhalen, dan het beeld dat Brom zich in zijn gloeiende liefde geschapen heeft. Er is geen spraak meer van hypothese of door geschiedkundig onderzoek gesteunde conjecturen, alles is stellige zekerheid en onverwrikbare wetenschap. Al is het nu een bijzonder genot, een Vondelschilderij te beschouwen, zooals deze jonge kunstenaar die ontwierp en uitvoerde, met helle kleuren, met haastigen streek en eigen lichteffecten, al mag het hem tot groote eer gerekend worden, zoo stout en grootsch een ideaal verstoffelijkt te hebben, toch blijft het een product van ongetemde fantasie, en moeten wij het ten stelligste wraken, dat dit overigens kostbare doek ons wordt aangeboden als het afbeeldsel van den man, dien we én uit zijn werken, én uit de nog veel te weinig verzamelde gegevens anders en grooter weten.

Laten wij het maar eerlijk bekennen: wie het sublieme van Vondels heerlijken geest gedronken hebben aan de zon-doorzeefde fonteinen zijner kunstwerken, weten dat de dichter, hij moge nog zooveel kind van zijn tijd zijn, en onder invloed staan van omstandigheden en stelsels, hij moge zijn zwakheden hebben en kleine menschelijke kanten, toch van grooter statuur van verhevener schoonheid, van meer hemelsche zielepracht geweest is, dan hier ook maar benaderd werd.

Eigenlijk leeren wij uit dit boek beter Gerard Brom kennen dan Vondel, en het pleit niet voor professor Kalf, dat hij in zijn naar en hooghartig Gids-artikel, den Roomschen hard valt om de stijlexcessen van dezen jongen woordvoerder, en alle platheden, alle gewilde Hegelarijen, alle driftbuien, alle studenten-luidruchtigheden meent te moeten toeschrijven aan een sterker gevoel van Katholieken geest in dezen schrijver, en niet kan inzien, dat hier overvloed van gistende levenssappen, onge-

temde voortvarenheid, jeugdvrees voor conventie en banaliteit, de banden en duigen van gevorderde maat en behoorlijkheid deed barsten.

Ernstiger dan Kalf hebben wij Katholieken zijn ruwheid voor ons ontheiliging veroordeeld, dieper van veel onderzoek, geestdriftige bewondering, innige zielsontroering, echte verrukking. Wij begrijpen zoo goed de geschiedenis van dit proefschrift, dat op zooveel bladen het merk en den stempel van zeldzaam groote gaven draagt.

JOOST VAN DEN VONDEL.

ging de snee onzer kritiek, en hoeveel bezwaren wij in elk opzicht tegen het werk, als geschiedkundig boek, en als evenwichtig kunstproduct mogen hebben, wij waardeeren er zoo graag in, resultaat

Jarenlang heeft de schrijver Vondel meegevoerd in zijn hart, en het daar een heiligdom van vurige vereering opgetrokken. Vondel te vieren voor heel de wereld, met al de feestvreugde waarover hij in

zijn rijkdom beschikken kon, was lang een ideaal van dezen dichter: en toen hij met de historie van zijn held, zijn wetenschappelijke belijdenis wilde afleggen, die naar den aard en het wezen van Brom ook van zijn godsdienstige verlangens en maatschappelijke verwachtingen moest getuigen, toen werd, wat objectieve geschiedenis heeten zou, gedeeltelijk een vergroot en geïdealiseerd beeld van zijn eigen trillend zieleleven.

Dit boek met zijn vele gebreken, én nog meer goede eigenschappen, bewijst volstrekt niet, dat Dr. Brom geen streng geschiedkundig werk leveren zal, maar het belooft met zekerheid kunstwerken van hooge keur, die komen zullen, zoodra deze schepper tot rust gekomen, het lijden heeft doorproefd en begrepen; niet het lijden dat tot opstand aanhitst of naar de dorre woestijnen van weemoed drijft, maar het groot gedragen christelijk lijden, dat alle ware kunstenaars louterde en zachtmoedig maakte, tot zij rein genoeg waren om in overgroote liefde, zich als offergave weg te schenken voor de groote schare, die in duisternis en gebrek wegkwijnt.

Prijzenswaardig idealisme bracht de leden der Vondelvereeniging bijeen.

Zij willen, zooals de sympathieke secretaris in zijn inleiding zegt „de rechtstreekse verbinding tussen het Nederlandse volk en zijn grootsten dichter mogelik maken.

Om Vondels kunst te kunnen voelen en te kunnen genieten, is allernoodzakelikst een dieper verstaan van z'n werk, en juist dit diep inzicht, kan dikwels de voordracht alleen niet geven. Ja de voordracht zelf kan niet eens de zuivere weergave zijn van de schoonheidsopenbaring der dichters, als de voordrager dat dieper verstaan en bijgevolg dat dieper voelen missen moet.

Deze grondgedachten zijn dan ook voor de Vondelvereniging de nieuwe beginselen geworden, en zo werden van zelf voor het grote doel, de kunst van Vondel nader te brengen tot het Nederlandse volk middelen gezocht en gevonden."

Tot de nieuwere middelen van het verjongde genootschap behoort de uitgave van dit fraaie jaarboekje, een uitstekend begin om hare taak mee uiteen te zetten buiten den meer engeren, en helaas al te beperkten kring harer leden. Stevige studies over den prins der poëten en zijn werken worden ons voorgezet Hendr. C. Diferee beantwoordt de vraag „of de groote dichterzanger onzer Gouden Eeuw wel een echt vertegenwoordiger onzer in vele opzichten zoo roemrijke zeventiende eeuw kan genoemd worden, of de dichter Vondel in zijn dichtwerken heeft neergelegd de resultante van het leven en werken van ons voorgeslacht in den gouden tijd van een Maurik en een Oldenbarneveldt, van een Frederik Hendrik en een Jan de Witt", en komt tot de slotsom: „Neem den dichter weg en de eeuw is dor en hard geworden." Pater van Mierlo, — de Belgische Jesuieten behooren tot de vlijtigste Vondelvorschers, — zoekt naar de grondgedachte van Lucifer en vindt die in den kamp tegen God. Raak zegt hij aan het einde van zijn opstel:" Men heeft wel eens beweerd: Een karakterteekenaar, een psycholoog was Vondel niet. Mij komt het voor, dat wij ons hierin te veel door uitheemsche critici laten beïnvloeden. Wij hebben Franschen gehoord, die de zielkennis van Racine en Corneille tot de hemelen verhieven. Engelschen die hun Shakespeare in dit opzicht onovertreffelijk verklaarden; Duitschers, die in dikke boeken betoogden wat er desaangaande diepzinnigs in Goethe en Schiller staat. Door al die geleerdheid verlegen geraakt, durfden wij in onze kleinlandsche bescheidenheid niet te vermoeden zelfs, dat er onder de kalm-burgerlijke Nederlanders ooit een man werd aangetroffen, die met deze Reuzen van de Kunst op één lijn gesteld mag worden......

In zijn tweede artikel: Waarom Vondel het Protestantisme niet heeft uitgebeeld in zijn Heerlyckheit der Kercke, stelt hij in een scherpzinnige, maar toch niet altijd van spitsvondigheid vrij te pleiten hypothese, het zwijgen op rekening van Vondels handboek der kerkgeschiedenis: Bisciola.

Dr. P. Leendertz Jr. verklaart de rei zangen van het eerste bedrijf uit Lucifer op bevredigende wijze; al zouden wij gaarne betere omschrijvingen wenschen van de hier gebruikte theologische begrippen, het doet ons toch wel goed dit kalme verweer tegen de arrogante niet-weters te lezen, die uit de hoogte hunner onkunde deze onstoffelijke hymne „klinkklank en bombast" schelden. Dat het ras van Jonckbloet nog niet uitgestorven is, bleek voor een paar jaar, toen Mr. Levy in den Groene nog eens gepoogd heeft, de handen in de armsgaten zijner witte piqué vest, deze verzen in een hoek te schoppen met een trap van zijn lakschoenen.

Pater Boelen licht op streng theologische wijze de Vondel-liefhebbers voor in de duisternissen, waar zij zonder zoo goeden gids spoedig den weg bijster wezen zouden, en verklaart ons de Geesten voorkomend in Vondels werk.

J. Salsman S. J. bespreekt met veel kennis en kalmte de eenheid van plaats in Vondels treur-

spelen, en trekt met een paar krachtige halen een parallel tusschen de Grieksche kunst en de drama's van Vondel.

Als we nog even vermelden de korte modellen van Moller, een voorbeeld hoe wij het werk van den dichter toegankelijk kunnen maken voor de menigte, dan kunnen wij gevoegelijk dit kort overzicht sluiten, zonder verdere verwijzing naar de andere stukken en aanteekeningen, omdat wij overtuigd zijn, dat al wie belang stelt in Vondel en zijn werk, dit jaarboekje zal aanschaffen en de vereeniging zijn steun niet onthouden zal.

Al is *Lucifer taal- en letterkundig verklaard door Verstraeten S. J., en bijgewerkt en aangevuld door pater Salsman* bedoeld als schooluitgave dan moet men daarom dit werk nog niet beschouwen als uitsluitend voor klas en onderwijs geschikt. Want het is met zijn kostbare aanteekeningen, verklaringen en ophelderingen een prachtige introductie tot dit onschatbare treurspel, en wie zelf den Lucifer begrijpen wil, wie hem te verklaren heeft in ontwikkelingscursussen of vergaderingen van Kunst voor het Volk, zal moeilijk den steun van den geleerden Jesuïet kunnen missen. Zulke uitgaven leenen zich ook uitstekend voor prijzen en voor propagandatochten van goede lectuur.

De latere Vondelbeweging heeft ons wel tot grooter geestdrift en klaarder begrip gebracht van het kostbaarste gedeelte onzer Roomsche kunst, maar men mag niet vergeten, dat onder onze katholieke studenten reeds lang een eerlijke en groote waardeering voor den prins der dichters werd aangekweekt en levendig gehouden vooral door de uitstekende bloemlezing van Pastoor Poelhekke zaliger: Vondels Dichtjuweelen. En in Hageveld èn elders werden de drama's naar beschikbare krachten met alle piëteit gespeeld, toen men in de officieele wereld maar bleef doorzeuren over de onspeelbaarheid van Vondels werk; en met ijver hebben wij, jonge seminarie-studenten deze keurverzen aldoor gelezen.

De nieuwe uitgave heeft alles voor op de oude. Ze is goedkooper. Ze is beter gedrukt, en op steviger papier; wat vroeger gemist werd is aangevuld. Men kan er over van meening verschillen of de schets van Vondels leven had moeten wegvallen, maar men zal niet kunnen ontkennen dat hier in rijken overvloed alles bijeengevonden wordt, wat men in een schoolboek verlangen kan, dat ook in latere dagen voor den volwassene een kostbaar bezit blijft.

J. M. J. KNAAPEN.

La Foi catholique, par H. LESÊTRE, Curé de Saint-Etienne du Mont. Cinquième édition. 1 vol. in 16 double couronne (X—498 p.) 3 fr. 50, franco 3 fr. 75, Gabriel Beauchesne & Cie, Paris, 1909.

Gaarne kondig ik den vijfden druk van dit boek aan, waarvan ik meer dan eene warme aanbeveling voor mij heb liggen. De naam van den Eerw. schrijver is trouwens geen onbekende.

Hoogst eenvoudig is het plan; dertig hoofdstukken in paragraphen verdeeld, geven eene logische, en natuurlijke aaneenschakeling: de rede, de Openbaring, de Kerk, hare leer, de Menschwording, de Godheid van Jezus Christus, de katholieke zedeleer, de genade, de Sacramenten, het toekomstige leven en de eeuwigheid. Den inhoud dus van den katechismus, behandeld door een godgeleerde, die elk punt ontwikkelt, elke verklaring vastlegt, „de pausen en de conciliën doet spreken bij de uiteenzetting van het katholiek geloof," volle beteekenis en klaarheid geeft aan wat door te groote beknoptheid onvoldoende duidelijk zou zijn, en bij alles de grootste nauwkeurigheid betracht.

't Is een schoon, een eenvoudig en toch een diep boek.

Eene dubbele kracht gaat er van uit door den aangenamen, gelukkigen vorm, het heldere, levende, keurige betoog, dat doet lezen, begrijpen, onderscheiden en onthouden

Een stijl niet zalvend in versletenheid, doch innemend als de jonkheid, niet onverzorgd, hoewel sober, niet opgesmukt, maar sierlijk en vloeiend, lokkend en trekkend, zoo dat men verder en verder leest, het geheele boek uit, om er morgen weer naar te grijpen. En dat is zoo goed. Want wie zijn katechismus goed kent, er naar streeft zich te doordringen van de volheid harer levenskracht, draagt een wapen van zich steeds meer hardend staal, een metalen pantser in het uur van den strijd.

Hoe langer, hoe meer zal hij de zoetheid zoeken en genieten, die uit dergelijke boeken te trekken valt en azen naar het vrije uur om versterkende spijs te nutten na den daagschen dag.

En wordt het hem al eens te kwaad in het soms bittere leven, trekt er een nevel voor zijn oog heen, dan gaat hij in een hoekje met zijn boekje en ziet zich gevoerd op den weg, waar de volle stralen spelen van Gods eeuwige Zon, waar boven het aardsch gedoe de groote, jubelende harmonie rijst van ons geloof en onze zedeleer en zijne kracht wordt gestaald, het verlangen naar God en Zijn wel-

behagen vermeerderd, de nederigheid veredeld en hij trekt uit:

Vol eerbied, vol van liefde en ongerepte trouw,
Van geestdrift, van geloof, van 't kinderlijke hopen,
Dat doet op d'aardschen weg Gods vergezichten open.

X.

Les Croyances religieuses et les Sciences de la Nature, par J. Guibert, Supérieur du Séminaire de l'Institut catholique de Paris, troisième édition, Gabriel Beauchesne et Cie, Paris, 1909. Prix 3 fr. franco 3 fr. 25.

„De zekerheid des geloofs is volstrekt, daar zij rust op het onfeilbaar gezag van God. De gezonde rede zelf leert ons dat voor dit gezag alle menschelijk inzicht moet wijken. Daarom is het met de beginselen der rede in volkomen harmonie, als de geloovige geleerde overal, waar de uitkomsten van zijn onderzoek in *werkelijke* tegenspraak met de leer der Openbaring zouden zijn, zich met verwerping van eigen meening aan de uitspraak van het goddelijk leergezag onderwerpt. Overigens is er feitelijk nog nooit eene ware wetenschappelijke conclusie aangewezen, die de leeringen van het H. Geloof werkelijk tegensprak; wat ook niet mogelijk is, daar waarheid niet met waarheid in tegenspraak wezen kan. Overal, waar strijd scheen te bestaan, daar spraken niet geloofsleer en wetenschap, maar beide of een van beider subjectieve en verkeerde uitlegging, of de overhaaste gevolgtrekkingen van sommige godgeleerden en geleerden elkander tegen.

De grootere zekerheid des geloofs is van groot nut voor de menschelijke wetenschap. Want voor zoover dat helderder licht haar weg verlicht, behoedt het geloof de wetenschap noodzakelijk voor velerlei afdwaling en wijst zij de richting aan, waarin de wetenschap te zoeken heeft om werkelijk uitzicht en waarheid in de dingen te vinden. Op deze wijze heeft inderdaad de Christelijke Openbaring krachtig geholpen tot wetenschappelijk-wijsgeerige oplossing der groote vragen, die het ge heele gebied der wetenschap, vooral dat van het menschelijk leven beheerschen".

Duidelijk geven bovenstaande regels, aan Prof. Beijsens' Logica ontleend, het juiste standpunt aan voor al diegenen, die, in God geloovende, tot de logische gevolgtrekking moeten komen, dat alle wetenschap tot Hem voeren moet, waar zij draagster is der waarheid, stralend uit de eeuwige waarheid zelve.

De vijanden van het geloof zoeken echter naar zoogenaamde tegenstrijdigheden om de „lichten des Hemels te dooven". En zij bazuinen ze uit, zoodra er weer een gevonden of gemaakt is.

Afgezien van het misdadige moet ik er altijd hartelijk om lachen. Aanschouw ik de wankele menschelijke wetenschap en het onfeilbare Geloof, dan vraag ik mij af, hoe ver de trotschheid van den mensch wel gaan kan! Ik herhaal, was het niet zoo misdadig, dan zou het vermakelijk kunnen zijn. Want, als men nu eens kalm nagaat het aantal wetenschappelijke „waarheden" in de laatste eeuw „ontstaan" en thans door dezelfde partij op de rommelkamer geborgen, bijv. door de heeren der geologie....

En nu spreek ik niet van moedwillig scheeve voorstellingen, beter gezegd leugens....

Want wij zien het aan Haeckel, die zijne „wereldraadselen" ging oplossen, niet voor de geleerden, want die wezen hem af, maar op „de kermis der ijdelheid" van ontwikkelden"; die man schrijft maar raak, men slikt het toch wel....

Gelukkig daarom, dat er schrijvers zijn, als van het hier aangekondigde werk. Ik noem de hoofdindeelingen: Le Conflit, les Commencements, l'Ordre du monde, l'Evolution, la Biologie, le Déterminisme, les Origines de l'homme, Bible et Science om van de Appendices niet te spreken.

En deze schrijver richt zich ook tot wie wij zooeven de ontwikkelden noemden, d. w. z. hij schrijft niet alleen verstaanbaar voor geleerden, maar voor iedereen die lezen heeft geleerd en op aangename, zeer aangename en toch hoogst degelijke manier onderwezen wil worden.

Want bij allen eenvoud is het een hoogst degelijk werk, dat den geleerde evenzeer behagen zal.

Als buitengewoon geslaagd beschouw ik het eerste en laatste der genoemde hoofdstukken; en staat verbaasd over de machtige logica, die ten slotte als van zelf spreekt, en die men natuurlijk vindt, laat men dan nog eens overlezen, wat ik aan het begin schreef: de ware wetenschap kan nooit anders leiden dan tot God, en het Geloof heeft niets van de wetenschap te vreezen.

Het greintje ware menschenwetenschap zingt dankbaar de onmetelijke alwetendheid Gods.

X.

Het Geloof onzer Vaderen van Z. Em. James Gibbons, bewerkt door W. A. J. Blaisse, pastoor, Tweede uitgave, Utrecht, Wed. J. R. van Rossum.

In de eerste plaats den rijken inhoud:

I. De H. Drievuldigheid, de Menschwording; II. Eenheid der Kerk; III. Heiligheid der Kerk; IV. Katholiciteit der Kerk; Apostoliciteit der Kerk; VI. Voortdurend bestaan der Kerk; VII. Onfeilbaar leergezag der Kerk; VIII. De Kerk en de Bijbel; IX. Het Primaat van Petrus; X. Het Primaat van den Paus; XI. Onfeilbaarheid van den Paus; XII. Wereldlijke macht des Pausen; XIII. Aanroeping der Heiligen; XIV. Is het geoorloofd de H. Maagd Maria als heilige te vereeren, als voorspreekster aan te roepen en als voorbeeld na te volgen? XV. Beelden van Heiligen; XVI. Vagevuur en gebeden voor de Overledenen; XVII Burgerlijke vrijheid van Godsdienst; XVIII. Geloofsvervolging. De Spaansche Inquisitie. De St. Bartholomeusnacht of Parijsche Bloedbruiloft; XIX. De Heilige Sacramenten. XX. Het Doopsel; XXI. Het Vormsel; XXII. Communie onder ééne gedaante; XXIII. Het Misoffer; XXIV. Het gebruik van kerkelijke plechtigheden; XXV. Ceremoniën der H. Mis; XXVI. Het Sacrament der Biecht XXVII. Aflaten; XXVIII. Het H. Oliesel; XXIX. Het Priesterschap; XXX. Het Celibaat; XXXI Het Huwelijk.

Ten slotte een Algemeen Register, dat het gebruik van het boek zeer vergemakkelijkt.

Het hoofddoel is: *duidelijk uiteenzetten wat de Katholieke Kerk leert.* „De verschillende waarheden des Geloofs worden bewezen uit de H. Schrift, en waar het noodig is worden de Kerkvaders opgeroepen als getuigen van het geloof van hun tijd....

De naam van den doorluchtigen schrijver behoeft mijne aankondiging niet; met den dichter kan ik zeggen „Demandez à la terre”.

Het oorspronkelijke is zooveel mogelijk onveranderd weergegeven; alleen datgene wat uitsluitend sloeg op Amerikaansche toestanden is veranderd en door voorbeelden uit onze eigen omgeving vervangen.

Wat nu de vertaling aangaat, men proeft er de Engelsche herkomst volstrekt niet aan; uitstekend Nederlandsch krijgt men te lezen in eenvoudigen helderen stijl.

Als ik nu zeg, dat van het Engelsche werk een zevenhonderd duizend exemplaren zijn verkocht, dat het in zes Europeesche talen is overgezet, en de Apologetische Vereeniging „Petrus Canisius” haar zegel heeft gedrukt op de vaderlandsche bewerking, waarvan deze tweede druk geheel is herzien en op verschillende plaatsen gewijzigd, dan moet je het boekje, dat heel netjes, op glanzend papier is gedrukt en bijna 500 pagina's telt, dadelijk koopen.

De prijs is 50 cent, in linnen gebonden 75 cent, bij het dozijn resp. 42½ en 65, bij 25-tallen 40 en 62½, bij 50-tallen 37½ en 60 en bij 100 tallen en meer 35 en 57½ cent per ex.

En nu eene ruime verspreiding voor vereenigingen, onderwijsinrichtingen, als catechismusprijs, als verjaarsgeschenkje, want er wordt zooveel onwaarheid en laster tegen Kerk en Geloof aan de markt gebracht, dat wij het betere wezenlijk wel mede dienen te verspreiden.

X.

Een drietal Verhandelingen, door een R. K. priester. 49 bladzijden, prijs 15 cts. Uitgave van A. N. Govers. Den Haag.

Wellicht komt menigen lezer bij dit opschrift het schrikbeeld voor den geest van *Nuts-Verhandelingen*, begonnen en geëindigd met.... een zucht.

Men kan gerust zijn. Onder dezen titel biedt de schrijver, een R. K. Priester, een drietal beknopte, maar degelijke, apologetische geschriftjes, in den trant der bekende „Roomsche Tractaatjes” van de Catholic Truth Society.

De S. stelt zich ten doel de katholieke lezers in hun geloofsovertuiging te sterken, en den zoekers der waarheid en twijfelmoedigen onder onze dwalende broeders tot gids te zijn, om hen te voeren tot Hem, die de Weg, de Waarheid en het Leven is.

In bevattelijke taal, op een over het algemeen onderhoudenden toon, wordt in de brochure toegelicht:

In de eerste Verhandeling: De ware, door God gewilde Godsdienst is de *Katholieke.*

In de tweede: De Christus in de Katholieke Kerk door een Protestant gezocht.

In de derde: Het gebed als noodzakelijk en zeker middel om tot Christus in zijn Kerk te komen.

Een goed, leerzaam boekje, dat veel nut kan stichten.

De matige prijs (1 ex. 15 cts, 25 ex. 12 cts, 100 ex. 9 cts.) zal, hopen wij, een ruime verspreiding door Eerw. Heeren Geestelijken, propagandisten enz. in de hand werken.

Bij een herdruk zij de verbetering van eenige drukfouten aanbevolen, en mede de verzorging hier en daar van taal en stijl.

H. SCHULINCK S. J.

De Ware Kloosterling, volgens de leer van den H. Franciscus van Sales, door p. fr. E. J. B. JAN-

SEN, Ord. Praed. 8º formaat, ruim 500 bladz., ingenaaid Uitgave Malmberg, Nijmegen.

Aan zoo'n soort boeken bestaat behoefte. Met deze uitgave is het tekort voor een goed deel aangevuld.

Onder leiding van den H. Franc. van Sales wandelt de schrijver het geheele klooster door. Zijt ge van 't gezelschap, ge blijft stilstaan en wordt meegetrokken door de verscheidenheid, het zoete, het praktische der stof. Inderdaad, eene wandeling, die wèl aandoet.

Het kloosterleven in het algemeen wordt in drie hoofdstukken degelijk uiteengezet, de kloosterregels en geloften worden tot in bizonderheden verklaard, terwijl veel zakelijks gezegd wordt over de deugden, welke den waren kloosterling moeten vormen en de dagelijksche oefeningen, welke moeten medewerken om hem volgens den geest, het doel en de instelling zijner orde of congregatie te volmaken.

Na verschillende praktische wenken voor de oversten had de schrijver kunnen sluiten. Hij voegt er nog een honderdvijftig bladzijden aan toe met geestelijke oefeningen, gebeden en overwegingen.

R.

Franciskaansche Legenden, door J. C. M. BUIJS Leiden, J. W. Van Leeuwen, ingen. 0.90 geb. fl. 1.25.

Het is heerlik, niet waar, op een schone zomerdag van een vaderlandse heuvel of duin of ook over het wijde land de zonne te zien ondergaan.

Dan bloeien de westelike wolken als purperen rozetuinen of glanzen en rijzen als gouden paleizen ener wonderbare stad.

Aan de grenzen der wereld schijnt een geheimzinnige wereld van schoonheid te liggen.

Zulk een verre schoonheids wereld, lijken ons ook de middeleeuwen.

Naar die heerlike middeleeuwen nu wijst ons en voert ons dit boekje: „Franciskaansche Legenden".

Zeker, vele dier lieflike legenden van de zoete vader Franciskus — de goddelike harpe van die zingende tijd — vele dier vrome verhalen zijn ons bekend, doch de schrijver biedt ze ons opnieuw in 'en klaar, en welluidend Nederlands proza, dat bij de frisheid van de daagse dag de glans der oorspronkelike naiviteit zo uitnemend te bewaren wist.

Toch schijnt mij het algemeen-belangrijkst van dit boekje gelegen in de vertaling van het bekende Zonnelied en de voorrede. De schrijver is 'en fijn litterair talent.

Zal er een nieuwe bloem ontluiken in de bescheiden hof onzer Roomse litteratuur?

Fr. Chr. KOPS, O. F. M.

Luther et le Lutheranisme, par L. CHRISTIANI, docteur en Theologie, Professeur de Dogme Paris, Blond en Cie 5 Rue Madame 1908.

Naar het bekende werk *Luther und Lutherthum* door den beroemden Dominicaan Denifle geschreven, een arbeid, hoewel niet vrij te pleiten van onnoodige scherpheden, toch van zoo groote historische waarde, dat het den schrijver het eeredoctoraat der protestantsche universiteit van Cambridge verwierf, bewerkte Dr. Christiani deze Fransche studie, uitmuntend door helderheid, kalmte en objectiviteit.

KN.

Beginselen der Gezondheidsleer, voornamelijk bestemd voor het M. U. L. O., voor Vakscholen en voor Onderwijzers, met een voorrede van Dr. J. J. PIGEAUD schoolarts te 's Gravenhage, door J. Z. VAN DIJCK, Leeraar bij het M. O. Uitgave Van der Heide en Leydenroth, Utrecht, 1908. — Pr. f 0.60, 106 bladzijden.

In het voorbericht tot dit werk, zegt de schrijver, dat hij het 't liefst in handen van de leerlingen der hoogste klasse van de gewone lagere school ziet. Als ik deze bestemming vergelijk met die, welke op 't titelblad staat uitgedrukt, kies ik de laatste en zou daaraan willen toevoegen, dat 't in ieder huisgezin een van de onmisbare boeken is. Als een leerboek of leesboek van de gewone lagere school is het boek ongeschikt, omdat de er in behandelde stof door aanbiedingsvorm en door aard en hoeveelheid buiten het lagere-school-kader valt.

Toch vind ik het werk van de heer Van Dijck een uitstekend boek. Het bevat de kennis, die nodig is, om het volk het begrip der noodzakelikheid van gezond te leven te geven en waardoor 't de nodige maatregelen van overheidswege zal billiken, begrijpen en trouw opvolgen ook. De Haagse schoolarts Dr. Pigeaud schreef een kort woord vooraf en na zijn inleiding, waarin de schrijver uiteenzet, dat hij raadgevingen voor gezonde mensen schrijft, begint hij de taak, die hij zich voorstelt te volbrengen.

Het eerste hoofdstuk over onzichtbare vrienden en vijanden handelt over bakteriën, over baccillen en verschillende gevaarlike besmettelike ziekten, over de gevolgen van gevaarlike muggenbeten. Bij een en ander zijn goede raadgevingen ten beste gegeven.

Achtereenvolgens wordt verder gehandeld over voeding en voedingstoffen, waarbij verschijnselen van bederf en vervalsing uitvoerig beschreven worden, zodat ze door de lezer later gemakkelik herkend kunnen worden. Bij de bespreking van genotmiddelen krijgen onze dranken als koffie, thee, cacao, alsmede het tabaksgebruik een flinke beurt. Aan de alkoholiese dranken wordt een afzonderlik hoofdstuk gewijd, dat op beknopte wijze veel degeliks geeft.

Over de huid en haar verzorging spreekt het volgende hoofdstuk, terwijl daarna uitvoerig over onze kleding, over de lucht, over lichaamsbeweging wordt gesproken.

Eindelijk nog worden onze woning en het drinkwater aan een nauwkeurige bespreking onderworpen, waarbij zeer vele behartigingswaardige wenken worden gegeven, die echter lijnrecht indruisen tegen de heersende mode van aankleding van 't huis en tegen de gewilligheid, waarmede de huisvrouwen zich aan de mode onderwerpen. Zo komt de schrijver er zeer terecht tegen op, dat de dames door allerlei mooie en kostbare gordijnen de weldoende kracht der zon buitensluiten. 't Is maar een enkel puntje, dat ik aanroer, 't boek bevat er vele.

Het is zeer bevattelik geschreven, terwijl de vaardige teekenstift van de auteur de tekst de grootst mogelike duidelikheid bijzet.

Onderwijzers en alle die aan 't hoofd van een huisbestier staan, moeten dit boek lezen en zijn inhoud goed inprenten, om de raadgevingen ook op te volgen.

Op scholen van wijder leerplan, dan de gewone lagere, kan het tevens aan het doel beantwoorden : verspreiding van nodige hygiëniese kennis onder het volk.

We besluiten daarom met een aanbeveling van dit boek. Het is zelf een voorbeeld van hygiëniese voorzorg. Zijn papier is van een aangename heel lichtgroene kleur, wat van merkbare gunstige invloed is bij het lezen.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Het Verklaren der Oude Schrijvers in de Humaniora. Toepassing op de Aeneis. Lezingen gehouden op de Nederlandsche Vacantieleergangen te Leuven door A. Geerebaert S. J. — 110 blz. tegen 2.00 fr. – De Vlaamsche Boekhandel, Brussel 1909.

Wetenschappelijke boeken over het uitleggen der oude schrijvers in de Humaniora moeten de Vlamingen gewoonlijk in Duitschland en in Holland zoeken. Thans mogen de Hollanders gerust er een uit Vlaanderen halen. Al lezen zij de Duitsche philologen in hun oorspronkelijken tekst, toch zal hun dit werkje, waar een zeer uitgebreide belezenheid in 't Duitsch zich aanhoudend gelden laat, in de hoogste mate nuttig zijn. 't Behelst slechts 110 bladzijden, maar die staan alle zoo vol samengedrongen wetenschap dat zij er 500 waard zijn en nog meer.

Het boek is ontstaan uit drie zeer gewaardeerde voordrachten, gehouden aan de Hoogeschool te Leuven, op de Nederlandsche Vacantieleergangen. Men weet dat Prof. Van Poppel, Dr. van Gils uit Rolduc en Prof Knaapen uit Heeswijk, daar ook het spreekgestoelte beklommen. Niet al de voordrachten zullen gedrukt worden. Om hun meer practischen aard wenschte men althans de uitstekende lessen van P. Geerebaert S. J. in druk te zien verschijnen.

Aan dien wensch werd voldoening geschonken. De geleerde spreker heeft zijn lessen in wezen onveranderd gelaten, ze hier en daar wat bijgewerkt, en samengesmolten tot één geheel. Zijn werk is er op aangelegd dienst te bewijzen in al de klassen der Humaniora, bij het uitleggen van Grieksche zoowel als van Latijnsche schrijvers, van dicht en proza. Het wil slenter en gemakzucht weren, tot persoonlijke studie en tot aanwenden van nieuwe hulpmiddelen aanzetten. Hoe dikwijls praten onze leeraars oude woordenboeken en slechte vertalingen na, en kramen zij woorden uit, die niets ophelderen ; hoe vaak leggen zij zich neer bij de gebrekkige toelichting die een verouderd en zeer weinig wetenschappelijk commentaar hun suggereert ! Het spijtig gevolg daarvan is dat de leerlingen rondstaren in 't duister. Men paait ze met halve wetenschap. Hun inbeeldingsvermogen jaagt men op een drafken om te gaan bewonderen wat ze maar half begrijpen en wat overigens de meester zelfs soms niet ziet. Op lateren leeftijd en bij koelen bloede kijken ze nog wel eens naar de oude schrijvers terug, maar zien tevens het tekort in van den vroegeren uitleg of vragen zich verwonderd af wat de leeraar aan die mannen van den ouden tijd toch zoo bereidwillig mocht genieten....

Genot en bewondering van oude Grieken en Romeinen brengt P. Geerebaert op vasteren voet. Hij leert die eeuwig-bewonderenswaardige schrijvers beter begrijpen om ze des te zekerder te genieten, de noot kraken alvorens te roepen: „Hoe lekker!"

Degelijke werkjes als 't zijne moesten in veler handen komen ! A. T.

Ernst en luim. Bloemlezing uit Pater Poirters door J. Salsmans S. J. Een lijvig boekdeel van meer dan 200 blz. in vierkant 8° (24 1/2 × 18) sierlijk gedrukt. Prijs 1.75 fr. per eenheid. Groote vermindering bij getallen. De Seyn-Verhougstraete Aalst.

Toen de Belgische Jezuïet, E. P. Salsmans — ook in Holland geen onbekende — vóór zijn geleerde collegas der *Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde* een lezing hield over Pater Adriaan Poirters, en, op de vraag of Poirters' schriften voor goed in het stof der vergetelheid dienden begraven te worden, een ontkennend antwoord gaf, juichten zijn collegas éénstemmig zijn voorstel toe een Volksbloemlezing uit Poirters te laten verschijnen. Die wensch, geuit door E. H. Kan, Dr. Muyldermans, E. H. J. Bols, E. H. Dr. Hugo Verriest, leden der Kon. Vlaamsche Academie, door Prof. Scharpé, den Heer Kleyntjens, algemeen inspecteur van 't onderwijs, E. P. Bauwens, schrijver van *Zuid en Noord*, en waarbij ook Dr. G. Kalff, hoogleeraar te Leiden, zich aansloot, is thans, dank aan P. Salsmans, een werkelijkheid geworden. De *Bloemlezing* steekt in een fraai pak, beslaat meer dan 200 blz. is daarbij nog versierd met platen volgens den smaak van de XVIIe eeuw, en kost slechts een spotprijs: geen wonder dat in enkele weken meer dan 1500 exemplaren verkocht werden.

Een uitmuntende lezing voor ons volk! Met smaak gekozen, beantwoorden die keurbladzijden ten volle aan het oordeel van Max Rooses: „Waar P. Poirters een gelukkigen vorm getroffen heeft, en waar hij vijl en schaaf heeft gebezigd, wint hij het op Cats." Dr. G. Kalff is van geen andere meening; „Wat Poirters van Cats onderscheidt, schrijft hij in 't vierde deel van zijn *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* blz. 440, is vooral de jovialiteit, het goed-ronde dat *deze* Zeeuw miste, doch dat dien Brabander kenmerkte; de gulle lach dien men van Cats „gantsch achtbare" lippen maar zelden hoort; de gemoedelijke eenvoud, bij Cats zoo licht grootvaderlijk, bij Poirters gepaard met echten volkshumor. Van zijn eigen schrijfwijze getuigt Poirters zelf: „Nu wat den stijl of manier van schrijven belangt, die is klaar, gemeenzaam, effen af, zonder veel duisterzinnige stopwoorden, die den lezer midden in den gang stutten. *Ik bemin de klaarheid en de waarheid.*" (*Bloemlezing* blz. 16).

Die liefde tot klaarheid en waarheid blijkt uit iedere bladzijde der *Bloemlezing*. Mijne oogen vallen op blz. 54 en ik lees: „De jonge zinnen zijn gevoegzaam als het was, waar men zoo wel een duiveltje als een engeltje van kan maken. Er is dan ten hoogste aan gelegen, in wat gezelschap de kinderen komen te vallen; want men ziet gemeenlijk dat ze de gebreken van hunne speelgenooten aannemen. Gelijk de rotheid het fruit en de schurftheid de schapen ontsteekt, zoo zetten de kwade zeden dapper voort onder de jonge lieden. Die met kreupelen omgaat, leert hinken. En het gedurig voor oogen hebben van een mank been, heeft in *Alexander den Groote* veroorzaakt, dat hij zelf op zijne kooten niet recht ging.... Een voorbeeld van onkuischheid en gierigheid doet veel kwaads. Een lekker mond leert er velen snoepen; een geldzuchtige gebuur verwekt onze begeerlijkheid; een boos medegezel kan den eenvoudige zijne kwade manieren genoeg aanplakken."

't Besluit dringt zich op: „Wie boven het volk staande, zóó de taal van het volk wist te spreken, merkt Dr. Kalff terecht op, die had zijn populariteit wel verdiend, die verdient ook dat hij, evenals Cats, nog wordt gelezen."

A. T.

Van het Wondere Geluk, Roman door Henri van Wermeskerken, schrijver van Leo Smeder. Rotterdam Nijgh en van Ditmar.

Volgens mijnheer van Wermeskerken schijnt het wondere geluk te bestaan, in zelf van den weg te raken, dan op een dame te verlieven, die ook wat in der verleden te betreuren en te verbergen heeft, daarna er van door gaat om in een brief der schuld te bekennen, terugkomt en dan met Bertho, die een malle scène van zelfmoord-aanstellerigheid afdraait, eerst een vrije liefde-vertooning daarna een trouwerij op te voeren. De stijl is ellendig, de psychologie drakerig: een enkel voorbeeld, met titteltjes en al: „En toch.... in den rozigen gloed.... lag een landschap zoo rustig.... het dal in zijn dampen, die opdreven als nevelvluchten zoo vredig.... het donkere meer en de bergen zoo stil.... de verre vlakte als heilig van cathedrale rust."

Popje gezien, kastje dich, en voorgoed asjeblieft.

KNAAPEN.

Aug. Van Cauwelaert: **Verzen.**
Leuven 1909.

Een eersteling van een jongen dichter.

Een eersteling, brengend ons menig brok echte poëzie.

Doorleest gij eenige malen de 28 dichtstukjes in den bundel opgenomen, dan hebt gij aanstonds in u de levendige gewaarwording van den verschillen-

den toon, of beter, van den verschillenden gang dier verzen. Ook zijn ze niet allen van dezelfde waarde: de acht laatste stukjes staan ver boven het overige van den bundel.

De bundel bevat grootendeels natuurpoësie. Hierin onderging de dichter bijna onvermijdelijk den invloed van onzen grooten natuur-ziener en natuur-voeler, Gezelle. Maar wie zou het hem ten kwade duiden, als het hem gelukte dien invloed te verwerken tot zijn eigen persoonlijk gevoel, tot eigen rythmische uiting.

En daarin is hij in zekere mate geslaagd. De natuur heeft hij gezien met zijn oog in „Kastanjeboomen".

De dagen gaan. Het meidagweert;
het zonnetij is weergekeerd
langs gouden wolkenbanen;
het straalgeweld zijn banden breekt,
op elken tak een wimpel steekt.
Een blanke sterrevane.

Me dunkt ik zie alree dien kuif,
dat witte, weemlend bloemgewuif
in 't blozend morgenlonken,
als 't zonnelicht, gesproet, gevlekt,
de druppels van de blaren lekt
en giet uw kruin vol vonken.

In „Avond".

Zoo roerloos staan de boomen met
hun meische kleeren aan,
of ze als gekapte paters stil
hun avondbeden baden....

En wat een innig-teer gevoelen in „Maannacht".

't Is nacht.... en heldre maneschijn
alwaar mijn voeten treden,
al glans dat op mijn aangezicht
komt badend neergegleden;
ik ben gemanteld in het licht,
dat plooit rondom mijn lenden,
en ga met stiller tred, bevreesd
die broze pracht te schenden.

In die weinige versjes die ik uitschreef om 's dichters innig-diepe, zelf-gevoelde emotie voor het natuurschoone aan te toonen, is het wel eenieder opgevallen hoe eenvoudig-zangerig die verzen zijn. Ge leest ze in eenen haal, zonder te haperen bij overladen woordenpracht of zware woordenvracht. Oprecht iets van den subliem-eenvoudigen Gezelle. Dat schijnt me wel de trant van den dichter, waarin hij op de meest gelukkige wijze zijn gevoelens kan vertolken. Doch hier en daar doet er zich een stukje voor, meer modern getint, meer subjectief, zwaarder van toon en meer ingewikkeld van gevoelens, beïnvloed, naar ik meen, door van de Woestijne. Zoo is in het eerste stukje „Leven" het grondthema, machtig maar niet zoo harmonisch verwerkt; de verzen klinken veel zwaarder en zijn hier en daar wel lastig om te lezen.

Doch waar de dichter oprecht gansch zich zelf wordt, 't is in de 2 laatste stukken. „In memoriam" en „Van de lieve Doode", het eerste een smartkreet over den dood zijns vaders; het tweede, teere herinnering aan zijne nu overleden moeder....

Of luister liever naar het vaarwel aan zijnen vader:

O Vader, zie me nog eens aan,
zie in mijn oog uw beeltnis staan,
die 't mijne in de uw' bewaarde,
eer ge in den eeuwigen dageraad
uw brekende oogen sluiten gaat
voor 't wisslend licht der aarde.

O Vader zegen nog één keer
mijn hoofd dat biddend buigt te neer
opdat ik door mijn dagen,
van uwe liefde en steun beroofd,
uw laatsten zegen op mijn hoofd
gelijk een schild moog dragen.

O Vader druk me nog eens hard
en vurig aan uw vaderhart
met uw ontkrachte handen,
en zoo ge, O Liefste, sterven móét,
laat op mijn borst den laatsten gloed
van uwe liefde uitbranden.

Verder wordt in zwaar-zwoegend rythme den strijd beschreven van den christen met den dood....

En dan weer kalm-zangerig, stil-vredig,

De strijd was uitgestreden

om te eindigen in een forsch-krachtig gebed aan den Christus, die de menschelijke smarten (heeft) vóórgevoeld....

Zang van hoop, en kreten om hulp.

Van de lieve Doode is gewijd aan zijn moeder. Meer gevoelig dan ook, enkel zieletrilling in stil herdenken....

Zoo rankt mijn needre liefde omhoog om 't heerlijk beeld
van mijne lieve Doode,
en windt een witte kelkebloem op dat góéd hart
daar 't leve' is uitgevloden

verklaart ons zelf de dichter.

Hoe vol-zwierig, in-gevoelig de aanhef:

Ik draag in 't glanzend tabernakel van mijn ziel
uw heerlijk beeld geborgen,
o Vrouw!

Hoe teeder de gedachtenis aan moeder's zorgen....

Gij hebt uw handen afgesloofd
heel lange, lastige dagen....

Gij hebt uw nachten doorgebracht
vol eeuwig, angstig zorgen

èn aan hare liefde.

Uw liefde leek een zee. Ik die ze kende alleen
aan 't lichtspel op de baren,
droef wen de scheemring viel, wist niet hoe roerloos schoon
de liefdediepten waren.

Twee heerlijke zangen vol echte poëzie. Hier is Van Cauwelaert volledig zich zelve, zich openplooiend in z'n volle persoonlijkheid, zingend een lied, dat opwelt uit de diepste diepten van zijn smartvol gemoed, in 'n rythme één geworden met het gevoelen, rythme zuiver en zonder praal, eenvoudig-grootsch.

Iedereen zal met mij instemmen: Voor een eersteling zeker goed werk. Als met den groei de persoonlijkheid zich nog meer zal ontvouwd hebben, de taal rijker zal geworden zijn, de woordenmuziek altoos welluidend zonder stroefheid, dan zullen we zeker in den heer Van Cauwelaers een dichter van niet gewone gehalte kunnen huldigen.

Dr. JOZEF BRUGGEMAN, pr.

Uit een jongensleven, (120 blz.). door LOD. JANSSEN. De Nederlandsche Boekhandel Antwerpen.

't Is toch niet te veel gevergd van de uitgevers, den prijs op den omslag te vermelden?

We weten niet wat het boek kost.

Ik vraag dit omdat dit jongensleven de lezing waard is, vooral voor de jeugd, die langzamerhand de school verlaten heeft en een ambacht moet kiezen. De jongen, die het boek aandachtig leest, zal met Bert wenschen in een patronaat opgenomen te worden, opdat hij in zijn vrijen tijd een plaats heeft, waar hij, zonder geestelijk gevaar te duchten zich vermaakt met eere.

Moderne taal!

Men luistere.

„.....Volgden de zangers, met hun boek; allen langs den binnenkant, in de vuist omknellend de blauw papieren handvat rond de flambouw, waarvan gedurig rookte de zwarte pit die rondom tot gladde pegels vormde, en deed afdruipen in fijne dropjes lijk knoopen zonder gaten, het weeke was dat stolde op het afgeschuurde schotelke.

't Is waar, wat Janssen zegt. Maar we verlangen wat eerder het lijdend voorwerp bij het werkwoord vormen.

Dat Janssen een katholieke moeder kent bemerkt ge vooral op blz. 56 waar hij zegt:

.......Immers de vreugdevolste woorden voor eene moeder, zijn die der geboorte en der eerste communie van haar kind!

Och, of dat van alle katholieke(?) moeders gezegd kon worden!

Babberich. J. MEIJER.

Omhoog, Leesboek voor de Lagere School door Jos. M. REIJNDERS, 12 deeltjes voor het 2e—6e leerjaar. Stoomdrukkerij v. h. R. K. Jongensweeshuis, Tilburg.

Wie deze boekjes slechts met de gewone belangstelling voor schooluitgaven opent, zal deze belangstelling al spoedig tot warme symphatie voelen aangroeien. Want, wat we hier voor ons hebben, is lang niet iets gewoons. De boekjes zijn n.l. niet slechts volkomen up-to date, maar méér dan dat; ik wil zeggen, dat ze met de beste onder de reeds bestaande kunnen wedijveren. En dit zoowel wat inhoud als wat uitvoering betreft.

Door samenwerking van verscheidene ervaren en kundige schoolmannen is hier iets tot stand gebracht, dat de eer uitmaakt onzer katholieke schoolzaak. De lesjes, in motief en bewerking, zijn zoo echt kinderlijk, dat de kleinen met deze boekjes *moeten* dweepen en telkens met verlangen de leesles te gemoet zullen zien.

En dan, de lieve versjes en rijmpjes, alles zoo heel eenvoudig en natuurlijk, zuiver van klank, rijk van rijm. 't Is waarlijk voor een groote zelfs een lust in deze boekjes te lezen.

Wat ik nergens zóó aantrof gelijk hier, dat is de uiterlijke bekoring, welke van deze boekjes uitgaat. De talrijke platen en plaatjes zijn meestal echte kunststukjes, vaak dan ook reproducties naar meesters in het kindergenre.

En vergeten we vooral niet de twee prachtige kleurplaten, waarmee elk boekje versierd is. Alles te zaam genomen zou men zeggen: Deze uitgave is meer bestemd als geschenkwerk dan wel als eenvoudig schoolboek; want, dat aan een schoolleesboek zóóveel zorg besteed werd, is tot heden toe nog niet gezien. Doch wij stemmen het volkomen bij, voor onze kinderen is het beste niet te goed!

JOS. DE LEUW.

Levensmorgen. Kinderliederen met piano-begeleiding door PHIL. LOOTS. Eerste Bundel (bevattende 23 liederen). Tweede Bundel (bevattende 13 liederen).

Zingende Kinderen. Liederen met pianc-begeleiding door M. H. VAN 'T KRUIJS. (Eerste Bundel (bevattende 18 liederen). Tweede Bundel (bevattende 18 liederen).

Schetsen uit de Kinderwereld. Tien liedekes met piano-begeleiding door J. P. J. WIERTS.

Woorden uit „**Omhoog**", geïllustreerd leesboek voor de jeugd, door JOS. M. REIJNDERS.

Gevraagd werd me een recensie van bovenstaande werken. Dit nu is geen dagelijksch werk voor me. 'k Zou met Mozes willen zeggen: 'k Ben niet goed ter taal. Dit vooraf, — niet uit nederigheid met een haakje, — maar uit innige overtuiging.

Ik weet niet, of ik door „Boekenschouw" degenen bereik, tot wie ik me zou willen richten, n.l. onderwijzers en ouders, die belang stellen in de muzikale vorming der jeugd.

Zoo ja, dan zou ik hen willen toeroepen: Hier is nu een degelijk werk. Hier hebt ge nu een aantal schoone liedjes voor de jeugd.

Of er die dan niet méér zijn?

't Is nog zoo lang niet geleden, dat men herhaaldelijk de klacht hoorde uiten: We hebben toch zoo weinig geschikte liedjes voor de jeugd. En waarlijk, daar was behoefte aan.

We hadden geen behoefte aan volkswijzen onzer Oostelijke naburen. Gewoonlijk, worden deze op hunne reis van hun *Heimat* naar ons *vaderland* er niet beter op. Soms worden ze deerlijk gehavend en in een pasklaar pakje van Hollandsche woorden gestoken, waardoor ze er zoo potsierlijk uitzien, als moesten ze dienen ter illustratie van de twee versregels:

Ach, wie bald
Schwindet Schönheit und Gestalt.

Waar we ook geen behoefte aan hadden? Aan een zeker soort tweestemmige liedjes, waarvan de tweede stem de melodie een terts of sext lager vergezelt. Zeker, 't is voor grootere jongens en meisjes heel plezierig als ze eens tweestemmig kunnen zingen. 't Voldoet veel beter. Maar dan neme men toch dat soort tweestemmige liedjes niet te veel, want de ondervinding leert, dat men daardoor maar al te veel gevaar loopt „secondanten" te kweeken, die bij elk lied op hun manier een tweede stem er tegen leggen; die hardnekkig bij overgang, bij sluiting, hun terts blijven volhouden en zoo 't schoonste lied als 't ware in den grond boren.

Onder het betere, onder het degelijke, dat ons in de laatste jaren geboden werd op dit gebied behooren zeker bovengenoemde bundels. 't Was een gelukkige gedachte van den maker van „Omhoog", Jos. M. Reijnders, meerdere der schoone gedichtjes uit voornoemde leesboekenserie op muziek te laten zetten, vooral wijl daarvoor uitgekozen werden een Ph. Loots, een Van 't Kruijs, een Wierts, mannen die in de voorste rijen der vaderlandsche musici een plaats innemen.

Voor me ligt open Ph. Loots' tweede bundel bladz. 23. Koppig. „Hannes loopt op klompen, zimpe-zampe-zompe, door de plassen dat het spat". Als men dat hoort zingen, dan hoort men Hannes werkelijk door het water „zompen", dan hoort men 't water om hem heen „spatten".

„Van Jezus en St. Janneke" in Van 't Kruijs' eerste bundel bladz. 18 doet ons denken aan de liefelijke middeleeuwsche legenden. Niet minder roept de plechtige melodie u aanstonds de „Geestelijke liederen en leisen' uit de middeleeuwen van Dr. Acquoy voor den geest.

Maar waar zou ik eindigen als ik zoo elk liedje dezer bundels wilde behandelen. Hier leert men werkelijk alle uit één kennen.

Misschien werpt iemand op, dat zulke *schoone* liederen wel eens boven het bereik der kinderen konden gaan. De ondervinding leerde me anders. Toen ik mijn leerlingen bij 't leeren van 't laatste van bovengenoemde liedjes er opmerkzaam op maakte, dat naarmate het kerkske toeneemt in hoogte, de melodie ook hooger en breeder wordt, toen zongen ze 't veel mooier, als een bewijs, dat ze 't begrepen.

Bovendien zijn de liedjes eenigszins naar het bevattingsvermogen der kinderen gerangschikt zoodat elke eerste bundel voor kinderen tot 9 jaar bestemd is, en elke tweede voor ouderen.

'k Zou nog haast vergeten den laatstgenoemden bundel, n.l. die van den heer J. P. J. Wierts, te releveeren. Wie echter zijn Gezelle-liederen kent, weet ook, dat hij voor het toonzetten der gedichtjes van „Omhoog" de rechte man op de rechte plaats is.

Wat ik uit muzikaal-paedagogisch oogpunt veel beter acht dan een tweede stem, is, dat deze liederen voorzien zijn van een eenvoudige pianobegeleiding. Die bij de liederen des heeren Van 't Kruis is zelfs zoo eenvoudig dat ze door kinderen kan gespeeld worden.

We mogen de samenstellers dezer verzamelingen gelukwenschen, maar niet minder ons zelven met de aanwinst dezer liederen. 't Zou me tegenvallen, als ze er geen buitengewoon succes mee behaalden.

H. H. KUYPERS,
Muziekleeraar en Koordirecteur.

Gids bij de studie der Nederlandsche Letterkunde vooral ten dienste van Candidaat-Hoofdonderwijzers. Bespreking van verschillende werken door E. RIJPMA, 1e deel (17e—18e eeuw) 2e deel (19e eeuw). Uitgave Groningen J. B. Wolters 1908.

In z'n voorbericht zegt de schrijver:

„Dit werkje hoopt, zooals de titel reeds aangeeft, een gids te zijn bij 't bestudeeren van onze letterkunde, vooral voor hen, die 't hoofdakte-examen wenschen af te leggen. De gewone leerboeken voor letterkunde geven uit den aard der zaak alleen litteratuur-geschiedenis, zoodat de candidaten bij 't bestudeeren van een bepaald werk dikwijls geheel op eigen wieken moeten drijven. Daardoor wordt de studie noodwendig vrij oppervlakkig en bepaalt zich meestal tot het doorlezen van de werken. Deze „Gids" tracht de candidaten te brengen tot een grondige studie en daarom zijn hierin verschillende letterkundige werken meer uitvoerig besproken.

Het gebruik van deze uitgave stel ik me op de volgende wijze voor: eerst leze men het geheele werk zorgvuldig door en make daarbij zijn eigen aanteekeningen en dan eerst wordt nagelezen wat er over in den „Gids" gezegd wordt. De verschillende vragen en opgaven trachte men uit het hoofd te beantwoorden en tevens zoeke men de versregels of bladzijden, waarnaar verwezen wordt, op".

Als 'k goed zie, en de ondervinding heeft me leren kijken, zal deze gids eerder tot oppervlakkigheid leiden, dan dat hij er van afhoudt. Netjes kant en klaar en pasklaar voor 't eksamen is over verschillende letterkundige schrijvers de algemene eksamenkennis neergeschreven.

Nu reeds lezen velen weinig en niet goed, nu reeds verzuimen velen zelf hun krachten te beproeven aan karakterschetsen van personen uit romans, die eksamenromans zijn. Hoeveel te meer zullen ze 't nu nalaten, als ze de nodige resume's in deze gids kunnen vinden, met de gang van 't verhaal erbij.

Ja, als de gids goed gebruikt wordt, is hij uitstekend, maar als hij niet volkomen goed gebruikt wordt, is hij voor de letterkundige studiën van de onderwijzer nadelig, wat op het eksamen blijken zal, want eksaminatoren, voelen gauw, of 't boek, 't gedicht, 't stuk proza, waarover 't gaat, door de kandidaat zelf verwerkt, of dat de kennis (?) uit de gids in de hersens gestampt is.

Vondel, Hooft, Bredero, enz. Staring, Da Costa, Potgieter, Van Lennep, Bosboom-Toussaint enz. komen allen flink aan de beurt.

Maar als men op 't eind van 't tweede deel „Op Hoop van Zegen" van Heyermans een 5-tal bladzijden ziet toegemeten, en naar Dr. Schaepman, ik noem er maar één, in 't boek vergeefs zoekt, dan vraagt men toch onwillekeurig, hoe lang 't nog duren zal, dat zo 'n stuk Roomse letterkundige arbeid en ook letterkundige arbeid van een Rooms man bij schrijvers van eksamenboeken gaat meetellen.

Een inhoudsopgave ontbreekt in beide delen, dat is lastig en bepaald een gebrek in dit werk.

Kort samengevat meen ik te mogen zeggen, dat deze gids geen leegte is komen vullen.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Mme de Buxy, een katholiek Romanschrijfster.

Noces de Neige, door dezelfde. Paris, Henri Gautier, 55 Quai des Grands Augustins.

Charles le Goffic heeft in een artikel van de Revue hebdomadaire (Augustus-aflevering 1908) deze romanschrijfster eene bekendheid gegeven, die zij sinds lang verdiende.

Een paar regels vertaal ik eruit:

„Er is eene vrouw, wier rijke verbeelding wedijvert met die van een Féval, die de natuur voelt en schildert als Pouvillon of Ferdinand Fabre, die de epische kracht heeft van Mistral, de reinheid van Zénaïde Fleuriot, de oolijkheid van haar landgenoot Nodier; wier roman le Mystère du Froid-Pignon mij een meesterstuk blijkt, en waarvan vijf of zes andere boeken zeer schoone gedeelten bevatten, en deze vrouw is onbekend...."

Toch dateert haar eerste boek van 1888, en heeft zij sedert een dertigtal andere romans geschreven.

Hierbij voeg ik nog een paar trekjes uit hetzelfde artikel, in een paar zinnen saamgevat:

Mme de Buxy schrijft voor jonge meisjes, zoogenaamde „romans piétistes".

Maar nu zou ik wel eens willen weten, waarom die niet mooi, geen kunstwerken kunnen zijn?

Dan kon men den „roman à thèse" en den sociologischen roman ook wel iedere kunstwaarde ontzeggen.

Het is van belang te lezen hoe geestig en fijn onze criticus de lui te pakken neemt, die afkeuren wat zij niet kennen, en hoe hij bewijst dat rijke verbeelding, geest en smaak niet per se aan dit genre kunnen ontzegd worden.

Men staat verder verwonderd over den lof, aan de romanschrijfster toegezwaaid, die een Roomsche Walter Scott wordt genoemd en.... onbekend bleef.

Bij een ander schrijver lees ik het bittere, maar ware: „men heeft geen recht op een naam in de letterkunde, als men voor jonge meisjes schrijft en door katholieken wordt uitgegeven".

Wat de laatstbedoelde schrijver raak zegt, liet le Goffic fijn voelen.

En nu, ik heb den jongsten roman van Mme de Buxy gelezen *Noces de Neige* en die is mij uitstekend bevallen. Het „pour jeunes filles" slaat zeker op den eenvoud, de degelijkheid, de reinheid en dan is het een edel merk, want de roman laat zich door volwassenen, ook door heeren der schepping, alleraangenaamst lezen.

Gave God, dat Frankrijk wat meer van de karakters naar den voorgrond zag treden, als in dien roman geteekend worden.

Anna leeft gelukkig met haar broeder Dr. Marcel, maar de listige Solange verschijnt, huwt Marcel en uit is het met beider geluk. Na jaren van lijden vindt Anna haar geluk weer bij haar echtgenoot Thierry, dien Solange van haar had vervreemd. „Noces de neige".

Blank is deze roman, goed volgehouden de typeering, spannend tot het eind zonder wilde hartstochtelijkheid, en vol lessen door het leven gepredikt en getoetst aan de gezonde, katholieke moraal.

Hier wil ik het thans bij laten.

Nog meerdere romans van deze schrijfster wil ik lezen en kort behandelen; zij kosten 3 fr. of 3 fr. 50 en den uitgever heb ik hierboven genoemd.

Geleidelijk hoop ik voort te gaan met te bewijzen, dat er een rijkdom is van uitstekende Fransche lectuur en de waardeering te vragen voor werken, door degelijke letterkundigen als kunstwerken erkend, hoewel niet door de officiëele „kliek" op de markt uitgeschreeuwd. TAILLEFER.

Oet Meulenhörn en Klaiwerd, door G. KWAST en B. H. DE GRAAF. Winsum, J. C. Mekel.

Wat dorpsvertellingen, zooals van ieder plaats wel vallen mee te deelen, aardig maar met geen buitengewoon talent neergeschreven. De waarde van dit boek zit niet zoozeer in den inhoud, als wel in het Groninger dialect, dat alle belangstelling verdient. Eerst kijk je er een beetje vreemd op, maar 't went heel gauw: b.v. „Bi'j' wel ais in Meulenhörn west? — Moar 'n klain nust van 'n dürpke, zeg ie? Joa, da's woar, 't is moar 'n klain ding; 't is d'r moar even, en 'k wil wel hoast annemen, dà j' 't op de moiste koarten nait ains vinnen zellen; moar jong, 't is toch zoo'n aorig ploaske en mit de lu, dei dr wonen, kin je miroakel terecht." Als wij eens zoo'n leesboekje hadden in alle dialecten..... R.

Eenzaam, door FABRICIUS. Bussum, J. A. Vleeswijk.

De droeve held der historie, die in dit sober en kalme tooneelstuk wordt opgevoerd, gaat bij gebrek aan gezelligheid, zorg en vrouweliefde geestelijk en lichamelijk ten onder in de binnenlanden van Indië. Hij weigert zijn verloofde aan de verschrikking der eenzaamheid te onderwerpen, en wil voor zijn huwelijk dien tijd uitdienen, maar eer hij voor bevordering in aanmerking komt, is hij krankzinnig en verhangt zich.

't Is knap werk, maar in-treurig.

R. K. PR.

Heye's bekendste Kinderliedjes. Cohen Zonen, Amsterdam.

Omslag, illustratie en druk doen ons zoo zeer aan uitgaven van jaren terug denken, dat wij niet anders kunnen gelooven, dan aan een handigen zet der firma Cohen, om bij gelegenheid der oplevende Heye-belangstelling, haar oud magazijngoed nog eens aan den man te brengen.

De gedichtjes verdienen nog veel belangstelling.

K.

Passie-Leed. JOHANNA STEKETEE. 's Gravenhage W. Overvoorde Jr.

We weten allen wel, dat er jonge menschen zijn die verkeerd doen, eerst met mooie praatjes zich bedwelmen, en dan plotseling terugschrikken voor de gevolgen hunner zonden. die ze trachten te verhinderen door zekere adressen uit de krant op te sporen....

We weten dat heel wel, en vinden het diep treurig, en wij hebben daarover geen onbeholpen geschreven novellen van een paar vel druks noodig.

K.

Het gulden Boek voor de Tuberculeuse kinderen. Omslag en bandversiering van J. B. HEUKELOM. Typografische versiering van J. G. VELDHEER uitgegeven door de vereeniging tot bestrijding der tuberculose te Rotterdam bij W. L. en J. Brusse. Prijs f 1.50, in linnen f 2.50, luxe editie in linnen f 10.—, in perkament f 25.—.

Een prachtuitgave wat uitvoering, verzorging en gravuren aangaat. En een doel, wel steun van velen waard, en wij wenschen niets liever dan dat

het zee-hospitium te Katwijk aan Zee volgens de prachtige plannen spoedig voltooid mogen zijn. Maar toch wel jammer, dat de mildadigheid eerder door dergelijke prikkels bewogen wordt, dan door het lijden der ongelukkige slachtoffers.

Israels zegt het wel raak en scherp op bladzijde 16 dezer keur-uitgave.

„Te schilderen, te schrijven, te zingen en te dansen ten bate onzer ongelukkige medemenschen, daartoe wordt men tegenwoordig maar al te dikwijls opgewekt. — Hoe meer ellende, ongelukken en ziekten ons ter oore komen, hoe meer er geschilderd, gemusiceerd, en gedicht wordt — en dat alles wordt bijelkander gebracht, al die kunst en poesie wordt opgeroepen om dat eene groote geneesmiddel te kunnen aanwenden, dat geneesmiddel voor zoovele behoeften.... het platte, practische geld."

Het boek bevat prachtige teekeningen, welke echter lang niet geschikt zijn om onder ieders oogen gebracht te worden, gedichten en prozastukken van zeer uiteenloopend gehalte, en als misschien wel de groote aantrekkingskracht, de handteekeningen der leden van het vorstelijke huis, van staatslieden, geleerden en kunstenaars.

R. K. Pr.

De Droomers door Maurits Wagenvoort. Tweede druk. Amsterdam, Holkema en Warendorf.

Wolfgang in den Spectator zegt van dit boek dat het een gewichtig verschijnsel is, waard om behouden te blijven voor den wetenschappelijken toekomstmensch, De Oprechte Haarlemmer meent, dat iedereen het gaarne in eigendom zal bezitten, de Kroniek stelt vast, dat het is heftig en teeder en krachtig geteekend, andere bladen gebruiken nog krachtiger termen, en ik, ik zou 't ook wel willen prijzen, maar tot mijn spijt kan ik het niet, zonder tegen mijn geweten in te liegen. Ik vind het boek stom vervelend en erg verward. De poging om in Hugo de Vos den gedachtegang te geven van een jong vurig dweeper, die begeesterd door de theorie langzaamaan in zich voelt groeien de consequentie om tot de daad over te gaan, en zachtmoedig van aard als hij is, en goed voor zijn evenmensch, een vorst, 'n tyran doodsteekt, had tot een zeer interessant werk kunnen groeien, zoo 't stevig, krachtig en helder was uitgevoerd. Maar de schrijver theoriseert zoo, en haspelt zoo wanhopig met levensstelsels en beschouwingen, dat je de dingen gaat zien, als je omgeving door den tabaksrook van een overvolle Zondagavond-dorpskroeg.

Natuurlijk geeft den schrijver een ziekelijk medelijden voor z'n held, dat misselijk maakt.

Kn.

Holland Express. Tijdschrift voor Reisverkeer en Gezelschapsleven. Verschijnt den 1sten en 15den van iedere maand. Abonnement fl 2.50, franco per post fl 3.50. — Amsterdam, Maas en Van Suchtelen.

Dit prachtig geïllustreerde en gezellig geschreven tijdschrift geeft allerlei wetenswaardigs voor degenen die naar den vreemde reizen, terwijl het een aangenaam surrogaat is voor degenen, die thuis moeten blijven. In de rubriek Mededeelingen en Correspondentie worden den abonnés van ervarenheid getuigende inlichtingen op de meest belanglooze wijze verstrekt.

Kn.

NER. I. VIERDE JAARGANG. 1909.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst

ONDER BESTUUR VAN

Dr. P. DIRCKX; Dr. J. HUDDLESTON SLATER

Prof. J. M. J. KNAAPEN; Prof. M. P. P. RATH

Prof. Dr. L. SCHARPÉ; Dr. JOS. SCHRIJNEN

W. DE VEER S. J.; Dr. TH. M. VLAMING

INHOUD.

Blz.

H. E. GREVE. Openbare Leesmusea en Volksbibliotheken. (J. M. J. KNAAPEN) 1
H. H. BARGER. De Ned. Herv. Kerk in haar tegenwoordigen toestand. DR. P. J. KROMSIGT. De confessioneele richting. (DR. E. DRIESSEN O. C.). . 2
FRIEDRICH DELITZSCH. Zur Weiterbildung der Religion. (DR. J. HUDDLESTON SLATER) 5
MGR. POLETTO. La Santa Scrittura nelle opere e nel pensiero di Dante Allighieri. (CYRIEL KLESSENS). 6
R. LANCIANI La destruction de Rome antique (CYRIEL KLESSENS). 6
De reconstructies van Prof. Mareelliani. (CYRIEL KLESSENS). 6
PATER GILLET. l'Education du caractère. La Virilité Chrétienne (TAILLEFER). 7
FRANS VAN CAUWELAERT. Verhandelingen en voordrachten. (JOSEF BRUGGEMAN) 8
De wonderen der Techniek. (GRAMOR.) 11

Blz.

PROF. M. B. WEINSTEIN. Het ontstaan der wereld volgens sagen eu mythen. (C. M.). 11
WILHELM BOLSCHE De dagen der Schepping. (C. M) 11
CHRISTINE F. J. VETTER. Drie. (J. M. J. KNAAPEN). 11
RENÉ BAZIN. Journal d'une expulsée. (E. T.) . . 13
id. Mémoires d'une vieille fille. (E. T.) . 14
COLETTE YVER. Princessen der Wetenschap. (KN.) 15
CYRIEL BUYSSE. Het volle leven. (KN.) 15
J. H. SPEENHOFF. Een boek avontuurtjes. — RUTE KLATER. De vrachtrijder van Warmelo. — FRITZ LEONHARD. Zwervelingen. (KN.) 15
W. V. Marteldood van den Gelukzaligen Johannes Gabriël Perboyre. (C. K.) 15
ATTIE NIEBOER. 't Witte Huiske. (J. MEIJER.) . . 15
J. J. LAMBERMON, J. W. KUIPER en M. EIKELENBOOM. Novellen und Erzählungen. (J. MEIJER.) . 16
C. G. TROMP. Frohe Stunden. (J. MEIJER.). . . . 16
A. WELSH SINGER. A Novel by Allen Raine. (E. T.) 16

E. VAN DER VECHT. — AMSTERDAM.

He. ·dschrift „Boekenschouw"

verschijnt in m. ·che afleveringen van minstens 1 vel quarto dubbel klein mediaan; aan iedere. zal **een algemeen register** worden toegevoegd. — De prijs bedraagt per jaar · de frankeerkosten, te voldoen in eens na het verschijnen der zesde aflevering. De 1. ·n zijn ½ **cent** per aflevering.

Men teekent in voor o. ·**n** jaargang.

Abonnementen worden ·n door iederen Boekhandelaar en door den Uitgever.

E. van der VECH·

Marnixstraat 372.

AMSTERDAM.

Bij ons is verschenen als serie-nummer dei uitgaven van de Apol. Vereeniging „Petrus Canisius."

De Nederlandsche Paus ADRIAAN VI

Naar het Duitsch van

LUDWIG PASTOR,

bewerkt door

D. HUURDEMAN, R. K. Pr

Prijs f 0.75.

ÞPVOEDING

EN

ONDERWIJS

Het eerste nummer van den tweeden jaargang rschijnt op het einde van deze maand.

Zie de aanbevelingen van **De Maasbode, et Huisgezin, Het Katholiek Schoolblad, ᵌ Katholieke School.**

teekenprijs voor 3 maanden 1 gld. geheel Nederland over de post.

. VAN DER VECHT, AMSTERDAM.

Wenscht gij U op de hoogte te stellen ·t de nieuwe richting in de Kerkmuziek. ·oral het Gregoriaansch der Benedictijnen) onneert U dan op

„DE KOORBODE".

Verschijnt maandelijks.

Franco per post f 1.20, jaarlijks.

Uitgever

NUMA HASSELMAN,

BERGEN-OP-ZOOM.

Bijvoegsel van Aflevering 1.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN;
PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN;
W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

AAN DEN LEZER.

Het Bestuur van *Boekenschouw* begint vol vertrouwen haren nieuwen jaargang in de vaste overtuiging, dat U zult medewerken om het grootsche doel te bereiken, dat wij ons hebben voorgesteld. Daarom verzoeken wij U wel, het tijdschrift aan Uw vrienden voor te stellen, en ons met inlichtingen en mededeelingen bij te staan.

Dit nummer wordt in vele duizenden afleveringen verspreid. Mocht U een tweede exemplaar worden toegezonden, zoo gelieve dat door te geven aan anderen; misschien wint gij ons daardoor een nieuwen, trouwen lezer.

HET BESTUUR.

Wat ons doel is, en hoe we er trachten te komen.

Me dunkt, het kan onzen nieuwen lezers en lezeressen niet anders dan aangenaam zijn, hier met een kort woord *doel en inrichting* van ons tijdschrift te zien uiteengezet. Ook dengenen, die ons reeds vroeger hun zeer gewaardeerd vertrouwen schonken, hopen we daarmee geen ondienst te bewijzen.

Wat is **ons doel**; wat willen we met dit tijdschrift?

Willen we U doen begrijpen, hoe waar het is, hoe droevig waar, dat ook ons land, helaas! overstroomd wordt met de vieze of bedenkelijke voortbrengselen eener ongodsdienstige en schaamtelooze pers, voor welke niets heilig, niets eerbaar is?

Willen we U er van doordringen, hoe waar het is, hoe droevig waar, wat Uwe Bisschoppen en Uwe Priesters U voorhouden, dat *ook voor U* het gevaar bestaat, waarmede een onbeperkte vrijheid van lectuur de wereld bedreigt?

Noch het een, noch het ander ligt rechtstreeks in de bedoeling van *Boekenschouw. Onze* lezers toch, we weten het, zijn Goddank allen diep overtuigd van deze beide waarheden. En daarom willen *wij* een stap verder gaan.

Is het dan misschien onze bedoeling, U een zóó volkomen weerzin in te boezemen voor die spotternijen en schunnigheden, dat U de schrik om het hart slaat voor alles wat lectuur heet, en U op die wijze verre verwijderd te houden van zoo groot een gevaar?

Ook dat niet; want onze vaste overtuiging is het, dat het lezen op zichzelf beschouwd den mensch verheft, en dat een goed boek veel nut stichten kan, veel nut stichten moet en inder-

daad veel nut sticht. Evenzeer toch als van slechte lectuur eene onweerstaanbare kracht uitgaat ten verderve, evenzeer is een verstandig gebruik van goede lectuur eene niet te onderschatten weldaad te noemen, om den invloed, die daarvan uitgaat ten goede tot vorming van levensopvatting en karakter, tot veredeling van geest en hart.

En daarom, ziehier, wat we wèl willen.

We willen U voorlichten in de keuze uwer boeken. En door deze voorlichting willen we naar vermogen er toe bijdragen, dat U in de gelegenheid wordt gesteld, verstand en gemoed vrijelijk te ontwikkelen door gezonde lectuur, zonder U bloot te stellen aan het gevaar, dat eene ziekelijke zucht om alles te lezen onvermijdelijk voor U meebrengt. En we willen U daarin helpen middellijk en onmiddellijk.

Middellijk door, voor zoover het bij onze tot nog toe bescheiden middelen mogelijk is, allerlei soort van inlichtingen te verstrekken aan allen. wier aangewezen taak het is, uwe raadslieden te zijn in deze aangelegenheid. Onmiddellijk door U op de hoogte te houden van al, wat er zooal omgaat in de boekenwereld, en in 't bijzonder, door degelijke besprekingen omtrent inhoud en gehalte van boeken en tooneelstukjes, die in den laatsten tijd het licht zien.

Maar wat nu? zoo hoor ik iemand vragen. Hulp bij m'n lectuur? Voorlichting in de keuze mijner boeken? Maar dat heb *ik* toch niet noodig! Ben ik dan zelf niet oud en wijs genoeg, om te weten wat me past? 't Zou wat! Ik heb al zoo veel gehoord en gezien van m'n leven, dat ik heel goed weet en voel, wanneer het tijd is, om van m'n romannetje te scheiden!

Dat U werkelijk uw romannetje ter zijde zult leggen, zoodra U merkt. dat het pikant wordt, we willen het *van U* hopen, al leert dan ook de ondervinding, dat slechts weinigen daartoe resoluut genoeg zijn. Maar dat dergelijke proefnemingen U niet zouden hinderen. daar geloof ik niets van. Of is het al niet te laat, wanneer men de heillooze werking voelt van het verraderlijk gif?

Praat wat U wilt, maar dit gaat er bij mij niet in, dat, al leest ge alleen om te zien, hoeveel het lijden kan, dat bij al dat gewirwar van tegenstrijdige stelsels uwe katholieke levensopvatting geheel onverlet zou blijven; en dit maakt U me niet wijs, dat al die insinuatie's en zinneprikkelingen uwe verbeelding zouden voorbijtrekken, zonder daarvan nog geruimen tijd de gevoelige sporen achter te laten.

Neen, *zelf* kunt U hierin uw leidsman *niet* zijn; hier is voorlichting hóóg noodig. Voorlichting van hen, die niet uit nieuwsgierigheid of met zekere ingenomenheid die bedenkelijke boeken doorlazen, maar uit plicht alléén.

De behoefte nu aan een tijdschrift, dat zich de vergemakkelijking van zulk eene voorlichting ten taak stelde, was door de Katholieken van andere landen reeds lang begrepen, toen ons tijdschrift ontstond, zoo b.v. hadden de Fransch sprekende Belgen hun *Revue bibliographique*, de Duitschers hun *Literarischer Handweiser*.

In navolging van deze begon *Lectuur* en later *Boekenschouw* zijn moeitevollen arbeid, en leverde in de vijf jaren van zijn bestaan, behalve boekenlijsten en uittreksels van andere recensie's om de veertienhonderd oorspronkelijke boekbesprekingen. En wanneer U van een paar willekeurige afleveringen de onderteekeningen nagaat, zult U al zeer spoedig tot de overtuiging komen, dat daarbij mannen aan het woord waren van algemeen erkend gezag.

Blijft nog te beantwoorden de tweede vraag: hoe wij er trachten te komen; met andere woorden, welke **de inrichting** is van *Boekenschouw*.

Ik heb wel eens een vriend ontmoet, die boekbesprekingen of recensie's, zooals hij die in dit tijdschrift vond, geheel overbodig achtte, tot bereiking van ons doel Laat eenvoudig, zoo stelde hij voor, laat eenvoudig een lijstje drukken van de titels der nieuw uitgekomen boeken, en zet dan achter elk boek een teeken, om de catagorie aan te duiden. waartoe het behoort. Zoo b. v.: één kruisje = onschadelijk; twee kruisjes = bedenkelijk; drie = absoluut af te keuren; dat is goedkoop en practisch. Stuur me iedere maand zoo'n briefje thuis en ik ben volkomen content. Had hij gelijk? Toen ik hem de zaak uitlegde, erkende hij volmondig. wèl wat bovenaf te hebben geredeneerd.

Goedkoop? Maar hij had vergeten, dat het over nieuwe uitgaven gaat, en dat, om die onnoozele kruisjes naar oordeel en waarheid achter de titels te kunnen plaatsen, tóch alle boeken moeten worden aangekocht en degelijk doorgelezen. En toen ik mijn vriend hierop gewezen had, vond hij met mij, dat zoo'n maandelijksche bladzijde toch nog aardig wat zou kosten.

Practisch? Zou dát waar zijn? Als gemakkelijk en practisch synoniemen waren, die elkanders begrip volkomen dekten, o ja, dan had mijn vriend tot op zekere hoogte gelijk; het is

ontegenzeggelijk voor U gemakkelijker, even in der haast die kruisjes te tellen, dan eene recensie over te lezen, al is ze ook nog zoo bondig gesteld. Maar is U dan ook evengoed in staat een practisch oordeel te vormen voor het een of ander bepaald geval?

Zeker, zoo'n lijstje is reeds iets, een welkome baken, waar geen loods te vinden is. En daarom vindt U ook in *Boekenschouw* wel eens zulke lijsten van vroeger verschenen boeken. Zoo bestaat b.v. de derde aflevering van den tweeden jaargang uit zulk een lijst van zeshonderd nummers. Maar, al is het *iets*, het is nog niet *dat*, wat we hebben kunnen en hebben moeten.

Mag ik even eene vergelijking gebruiken? U gaat van den zomer wel eens voor pleizier op reis, niet waar? Laten we zeggen, naar Den Haag. Nu moet U aan een druk station, b. v. in Utrecht overstappen. U ziet toch zeker overal die bordjes wel, die U de richting aangeven van den trein, die dáár zal komen te staan? En toch, wanneer U niet een geroutineerd reiziger zijt; tien tegen één, dat u niet gerust in Uwe coupé zit, voor en aleer U van een vriendelijken spoorbeambte de bevestiging hebt ontvangen, dat deze nu wel degelijk *Uw* trein is, en dat u nu kunt blijven zitten tot Den Haag toe. Welnu, de recensenten in *Boekenschouw* zijn niet tevreden, U hier en daar een bordje voor te houden met namen en teekens, maar ze willen daarenboven voor U zijn gedienstige conducteurs, die U duidelijke en volledige inlichtingen geven op Uwe litterarische reis. En zoo komt het, dat ze U in *Boekenschouw* zullen geven niet zoozeer boekaanwijzingen als wel boekbesprekingen. En deze zullen ze zóó voor U trachten in te richten dat ze volledig zijn en gezellig tevens.

Vooreerst volledig. Menig boek toch is voor jongeren verboden, maar kan voor ouderen worden geduld; een ander bevat niets, dat rechtstreeks tegen het geloof indruischt, maar is gevaarlijk voor de goede zeden; een derde soort boeken is onschadelijk maar zoo ellendig in elkaar geflanst, dat het eigenlijk 't drukken niet waard was geweest, terwijl weer andere daarentegen ofwel absoluut ofwel betrekkelijk slecht zijn, maar om hunne letterkundige waarde nuttig of tot op zekere hoogte noodzakelijk worden genoemd voor sommige klassen van personen; en eindelijk komt het niet zelden voor, dat eenzelfde boek zoowel onder zedelijk als onder litterarisch opzicht met alle reden onder de catagorie van vodwerken wordt gerangschikt. En nu streven de recensenten in *Boekenschouw* er naar, zoodanig het licht te doen vallen op een boek in zijn geheel en op de verschillende deelen daarvan, dat iemand van eenige levenservaring er van gezonde levensopvatting zonder verder iets van 't besprokene te hebben gehoord of gezien, aanstonds kan oordeelen, of dit boek hier, voor dezen persoon, in deze omstandigheden, vooral met het oog op het zedelijk gehalte, dienstig is of niet.

Dat zoo'n bespreking ook prettig geschreven moet zijn, spreekt wel vanzelf. Zonder dat, leest U ze immers niet! Zoo, om maar iets te noemen, zult U toch veel liever kennis maken met een mooi boekje door zoo'n gezellige bespreking, gelijk die b.v. *Mej. Ch. Vetter* in *Boekenschouw* gewend is te geven, dan door een of andere lawaaierige aankondiging in een reclameblad. (Ten minste, als dit niet zoo vrij is geweest. zoo maar zonder ons tijdschrift te vernoemen, heele of halve recensie's van ons over te nemen!!!)

Nog één bezwaar lees ik in uw aandachtigen blik; en dat moet óók weg. Moet ik nu, zoo zie ik U denken, moet ik nu iedere maand heel die zestien groote bladzijden met dubbele kolom doorlezen. om te weten te komen, wat ik nu eigenlijk lezen *mag*? Wel neen! Dat doet U toch met Uw krant ook niet! En met Uw kerkboek al evenmin! U ziet eenvoudig bij een vluchtig doorbladeren van de nieuwe aflevering, wat er voor U deze maand weer te genieten valt, en dát pikt U er uit, de rest overlatend aan Uwe medeabonné's van andere gusting. De een is zus aangelegd, de andere zóó; de een valt meer in dit slag van boeken, de andere in dat. En daarom, ofschoon een goed gedeelte van iedere aflevering gewijd is aan romanlectuur, meent *Boekenschouw* toch te moeten geven aan elk wat wils.

Ten slotte onzen oprechten dank aan allen, die ons hun vertrouwen hebben waardig geacht. En mét dit woord van dank een verzoek; een beleefd verzoek om bescheiden propaganda voor ons tijdschrift door onze lezers en lezeressen, ieder in eigen kring. Naarmate het aantal onzer abonné's stijgt, zal ook het doel. dat we beoogen, in breeder kring worden bereikt; en in diezelfde mate zal met meer kracht en met grooter spoed kunnen worden gearbeid aan de verbetering van ons tijdschrift. Want, dat ons werk nog verre van volmaakt is, daarvan zijn we ons volkomen bewust. Maar toch, in afwachting dat het ons gegeven zij, ons ideaal te bereiken, tóch durven we vertrouwen, dat iedere aflevering een welkome gast zal zijn aan Uwe leestafel; om U daar telkens de geestesspijze aan te wijzen, die het meest zal bijdragen tot eene gezonde en meer volkomen ontwikkeling van alle Hollandsch sprekende Katholieken.

M. P. P. RATH, Prof.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 1. **15 April 1909.**

Openbare Leesmusea en Volksbibliotheken, door H. E. GREVE. Maas en van Suchtelen, Amsterdam, Leipzig.

Het snel opschietend Roomsch vereenigingsleven doet de behoefte aan goede en met zorg gekozen boekenverzamelingen sterk gevoelen. Want allerlei belangrijke vraagstukken eischen bevrediging zonder studie-zin der leden moet elk genootschap kwijnen en zullen hare vergaderingen slaapwekkende bijeenkomsten zijn, die de onvermijdelijke ontbinding verhaasten, in plaats van de leden tot sterker leven en betere verhoudingen te brengen.

Ook de drang van de katholieke sociale actie, die als een harer bestaansvoorwaarden een groote mate van volksontwikkeling noodig heeft, ook de wenken van het Episcopaat mogen als groote drijfveeren beschouwd worden der groeiende beweging, die meer en beter verlangt dan het goedkoop palliatief eener Vincentius-bibliotheek met stuiversromans voor den Zondagmiddag, of geestelijke brokkenhuizen, waar men met gedrukte afleggers en uit elkaar hangende boeken den zielehonger der leesgrage behoeftigen meent te moeten stillen. Wie nu meewerken moet aan het tot standkomen eener goed ingerichte bibliotheek, en zoovelen kunnen er elken dag toe geroepen worden, wie belast zijn met of zorg hebben voor eenige boekenverzameling, moeten beslist het uitstekende werk van Dr. Greve aanschaffen. Want zij zullen er een uitstekende handleiding in vinden, om het zoo ingewikkelde beheer van een bibliotheek anders dan met schade en teleurstelling te leeren, en een voorraad kennis opdoen, hier met taai geduld en bewonderenswaardigen speurzin verzameld en opgetast.

In de drie hoofdstukken, waarin dit werk verdeeld is, I de sociaal-paedagogische zijde van het vraagstuk der openbare leesmusea, II de technische zijde van het vraagstuk der openbare leesmusea, III de financieele zijde van het vraagstuk der openbare leesmusea geeft de schrijver wat men aan resultaat van ervaring en heldere theorie slechts verlangen kan; het is ten slotte meer dan enkel handleiding, het is ook een breed opgezette sociale studie over volkslectuur en volksvoorlichting.

Een enkel citaat, passend bij het doel van ons tijdschrift uit den vollen rijkdom van het verwerkte materiaal, moge hier zijn plaats vinden.

Op blz. 102 wordt besproken de kolportage-roman.

„Wij weten thans, dat er een bijzonder levendigen handel in colportage-romans, door de Duitschers zoo juist „Hintertreppenromane" genoemd, bestaat, waarin tienduizend arbeidskrachten hun brood verdienen. In 1847 schatte l'Etang het aantal colporteurs op 35,000; in de negentiger jaren werd voor Duitschland en Oostenrijk hun aantal op 43,000 geschat. Van het aantal colportage-romans kan men zich een voorstelling maken, wanneer men weet, dat de oplagen, waarin deze verschijnen, dikwijls de 100,000 overschrijden. Zoo deelt l'Etang mede, dat in de eerste 4 maanden van 1863 in Frankrijk het aantal nieuw verschenen romannetjes en colportage-boeken 98,673 bedroeg, volgens gegevens aan het bureau van zegelrecht bekomen. De sensationeele dood van den kroonprins Rudolf van Habsburg gaf de stof tot een serie colportage-romans, waarvan er reeds één een oplaag van 180.000 exemplaren beleefde.

123. Een onthullend overzicht van den omvang van den kolportageromanhandel is te vinden in een klein, pittig geschreven brochuretje, getiteld „Was liest unser Volk? Mahn und Weckruf eines Volksfreundes". Ik neem daar het volgende uit over.

„Die Geheimnisse des Königsschlosses, oder Enthüllungen über Leben und Tod Ludwigs II" vond alleen in Berlijn 50,000 afnemers, terwijl nog een 8 à 9-tal andere colportageromans hetzelfde gegeven behandelen.

Een oplaag van 140.000 exemplaren beleefde „Hugo Schenk und sein Verbrechen, oder der Frauen morder und seine Opfer." Het reeds genoemde overlijden van Kroonprins Rudolf gaf aanleiding tot de publicatie van romans onder pakkende titels als „Der Liebling Oesterreichs und der Frauen"; Der Jäger vom Jagtschloss Meyerling", enz. Verder noemt de kleine brochure nog een serie beulsverhalen, zooals „der Scharfrichter von Berlin", „von Paris", „von Wien". Verder rooversgeschiedenissen, de welbekende „Rinaldo Rinaldini"; „der Schinderhannes", en „Athanas der grösste Räuberhauptmann der Gegenwart".

124. De prijzen, die voor deze romans gemaakt worden, overtreffen die, welke men voor gewone goede romans durft vragen. Zoo vertelt b.v. Huppert dat van „Die Geheimnisse von Mariaberg', welke roman het proces tegen een klooster bij Aken behandelde, binnen enkele maanden 200.000 exemplaren werden geplaatst, in 200 afleveringen elk à 10 Pfg. totaal dus 20 Mark.

Fraenkel verhaalt, dat het hem bekend is, dat dienstboden per kwartaal M. 5.25 aan kolportagelectuur besteden.

Voor Nederland vinden we een opsomming in een verslag van den Nederlandschen Protestantenbond uit 1899. Enkele titels en prijzen neem ik hier over:

„De Geluksvogel" verscheen in 96 afleveringen à 10 cts. per aflevering.

„De Stiefmoeder" verscheen in 80 afleveringen à 10 cts. per aflevering.

„De Bruid van Venetië" verscheen in 120 afleveringen à 10 cts. per aflevering.

„De ongelukkige Vrouw, of Levend ingemetseld" verscheen in 90 afleveringen à $7^1/_2$ cent per aflevering.

Men komt aldus tot totalen van 8 à 12 gulden; prijzen, die alleen betaald worden, omdat zij in wekelijksche termijnen bij het aanbieden van de nieuwe afleveringen voldaan kunnen worden.

Vergemakkelijkt deze regeling de afname, er worden verder nog allerlei lokmiddelen beproefd om koopers te winnen. Zoo het in uitzicht stellen van een gratis premie, een spiegel, een theeservies of een naaimachine. Het behoeft geen vermelding, dat het gewoonlijk niet zoover komt, daar vóór het verschijnen van de laatste aflevering de kolporteur plotseling spoorloos pleegt te verdwijnen." enz.

Dr. Greve doet zich zooals de titel van het boek aanduidt, kennen als een groot voorstander van algemeene openbare leesmusea, een streven, waarin wij niet geheel met hem meegaan. Niet om kleine motieven welke ons wel eens worden aangewreven, niet uit religieuze propaganda-zucht, niet om (Zie bl. 86) „godsdienstige verdeeldheid te helpen blijven bestaan of aan te wakkeren" maar om de zeer geldige redenen, dat wij eerstens voor geest en hart beter en meer voedsel willen hebben dan de selectiekeus eener algemeene boekerij geven kan, tweedens omdat wij voor de kleinen en onmondigen geen gelegenheid willen openstellen, waar groen en rijp doorelkaar te grijpen valt, en derdens omdat zooveel, wat anderen als winst en eindelijk verworven wetenschap beschouwen, voor ons zijn waarde verloren heeft. Wij belijden in het bezit der hoogste waarheid gesteld te zijn, door Gods genade gegeven, en wij zijn konsequent in die belijdenis.

Met dat al hoop ik wel, dat er tusschen de over al op te richten Roomsche bibliotheken, Geloof en Wetenschap in Amterdam ging zoo prachtig voor, sen de openbare leesmusea een verhouding ontstaan zal, zooals de hoog te waardeeren schrijver die mogelijk acht tusschen deze en de wetenschappelijke boekerijen.

J. M. J. KNAAPEN.

De Ned. Herv. Kerk in haar tegenwoordigen toestand, door H. H. Barger. 1907· („Kerk en Secte") Ser. I No. 9.

De confessioneele Richting, door Dr. P. J. Kromsigt, 1909. („Kerk en Secte" Ser. III, No. 2.)

Voor zoover mij bekend is, werd de Serie „Kerk en Secte", Jan. 1907 door de Hollandia-drukkerij begonnen, in „Boekenschouw" slechts een keer niet besproken. Dit verwondert me in geenen deele, omdat er van de 22 tot nu verschenen nummers slechts twee het Roomsch-Katholicisme raken, nl.: *„De Index" en de Boekencensuur in de R. K. Kerk,* door Dr. S. D. van Veen, waarop o. a. „de Tijd" aanstonds bij zijn verschijning in 1908 in een vleiende recensie de aandacht vestigde, en *De Jesuietenorde* door Pater H. Ermann. Ook begrijp ik zeer goed, dat er onder de Katholieken weinig belangstelling voor deze series gevonden wordt. Van den eenen kant toch bieden zij een niet altijd onschuldige, niet-gevaarlijke lectuur: niet altijd zijn zij immers een doorloopend historische beschouwing van het ontstaan en den bloei van kerkgenootschappen en secten; meestal wordt daarin een „oratia pro domo" gehouden en tegelijk met „Roomsche on-vrijheid", „afdwaling van de waarheid van Rome's kerk uit vrees (?) voor wetenschappelijk onderzoek", „Rome's diensthuis", „de reusachtige zelf-suggestiën bij de grot te Lourdes", „Roomsche ceremonie" enz. gespot en gelachen.

Maar van den anderen kant, vele der behandelde of nog te behandelen onderwerpen kunnen voor de meesten onder ons ook niet op belangrijkheid aanspraak maken; zoo bijv.: „De Remonstrantsche Broederschap", „de Zevendedags Baptisten", „Het Mormonisme", „Het Stundisme" enz.

Voor de twee in hoofde vermelde nummers heb ik gemeend een uitzondering te mogen maken. Een korte bespreking mag daaraan gewijd worden, zelfs met een aanbeveling in dezen zin, dat beide te zamen den lezer een tamelijk helder inzicht van den tegenwoordigen toestand der Ned. Herv. Kerk geven en van de oorzaken, den strijd en de bestrevingen, waaruit die toestand geboren werd, terwijl het bezwaar van „een spotten met de Katholieke Kerk" juist in deze twee bijna niet gemerkt wordt.

Beide brochures worden bijeengenomen, omdat zij elkander op treffende wijze aanvullen.

De Utrechtsche predikant H. H. Barger begint zijn geschrift met het belang der Ned. Herv. Kerk voor het volk in het licht te stellen. „Staatskerk", heet het op pag. 38—9, „is onze kerk niet meer, maar volkskerk is zij nog altijd gebleven." Die volkskerk echter, bl. 1, „in vroeger eeuwen het middenpunt van het volksleven, is voor niet weinigen één der verschijnselen op godsdienstig gebied geworden, naast vele anderen en voor hen niet van grooter beteekenis. Wat zij bedoelt, wat zij werkt, wat zij leert, hoe zij bestaat, men weet er zeer weinig van".

Dat nu in weinige bladzijden samen te vatten is het doel des schrijvers.

Eerst wordt dus een enkel woord gewijd aan hetgeen de kerk meer op stoffelijk gebied tot welzijn harer leden verricht. Daarna wordt de bestuursinrichting, welke zij van oudsher had, kort beschreven, om aldus te komen tot de akte van Koning Willem I op 7 Jan. 1816, genoemd „Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk", waardoor een geheel nieuwe organisatie werd in 't leven geroepen; blz. 8.

Dr. Kromsigt, predikant te Rotterdam, stelt in 't begin voorop, dat de „Confessioneele richting" — de richting die beweert, dat het ideaal der Ned. Herv. Kerk is „belijdende Kerk" te zijn — „heel het volksleven heeft willen omvatten en dat volksleven èn op kerkelijk èn op politiek terrein willen terugvoeren tot de gehoorzaamheid aan de H. Schrift als Gods Woord", bl. 1. Ook op politiek terrein — en in een kort betoog wordt aangetoond, dat in de Calvinistische (niet aldus in de Luthersche) landen „herhaaldelijk met de religieuze en kerkelijke reformatie eene politieke reformatie gepaard ging", 1e. omdat het Lutheranisme zich meer tot het *religieuse* leven beperkte, doch het Calvinisme ook heel het *ethische* leven reformeerde en terstond naast *leer* en *sacrament* een strengere oefening der *tucht* stelde. 2e. omdat het Calvinisme veel meer *organisatorisch* van aard is dan het Lutheranisme. Of was de Picardiër Calvijn niet de organisator, die in Genève een Protestantschen, Gereformeerden *Staat* en een Protestantsche Gereformeerde *Kerk* inrichtte? Maar toch deze oorspronkelijke tendenz van het Calvinisme is nergens beter tot haar recht gekomen dan in Nederland, waar „het godsdienstige en politieke, het kerkelijke en staatkundige leven nauw verbonden is", bl. 4. De „Confessioneele richting" nu, uit het réveil van 1823 ongeveer geboren, sluit zich *historisch* aan de reformatie van Calvijn aan in 't algemeen, doch ook in 't bizonder zooals deze zich in de Gereformeerde landen heeft weten te ontwikkelen en boven de Luthersche te verheffen. Op politiek gebied dan loopt met de Confessioneele parallel, niet de anti-revolutionaire, doch de Friesch-*Christelijk-Historische* richting.

Het historisch recht der Confessioneele richting tegenover de Afscheiding van 1834 en de doleantie van 1886 wordt verder duidelijk gemaakt hieruit, dat zij altijd gewerkt heeft om „heel het volk te houden of te brengen onder beslag van het Woord" (bl. 8) en, „wilde zij niet in een naam-Christendom vervloeien' de positieve Christelijke belijdenis (te) handhaven". (bl. 8.) Zij wilde dus *kerk* zijn en *belijdenis* hebben, doch eene *levende* belijdenis, niet eene *doode* leer, m. a. w. zij wilde de Ned. Herv. Kerk of de nationale Kerk zijn en blijven, en wel met zoo „ruime" opvatting, dat de Belijdenis wel niet werd losgelaten, doch een groote mate van „vrij" onderzoek en vergelijken met de H. Schrift toeliet. De Confessioneele richting is wel na 1816 ontstaan, doch hare geschiedenis en ontwikkeling wordt geheel door het „Algemeen Reglement" van Willem I bepaald.

Waarin bestond dan de gewichtige verandering van dit Reglement?

„Vóór dien tijd", zegt Dr. Kromsigt bl. 11, „werd de Kerk geregeerd volgens de presbyteriale (presbyter = ouderling) kerkorde. Zij kwam samen in Classicale vergaderingen, Provinciale synoden en eene Nationale synode, welke vergaderingen, samengesteld door afvaardiging van predikanten en ouderlingen, op deze wijze in steeds breederen kring de Kerk regeerden". En iets verder t. a. p.: „*Vroeger* brachten de kerkeraden door afvaardiging hunne ambtsmacht op wettige wijze samen in de Classicale vergadering en regeerden zoó in gemeenschap met

elkander de gemeenten van hun ressort. Doch *thans* werden de kerkeraden eenvoudig van deze hunne macht voor het geheel der Kerk beroofd, de Classicale vergadering werd op non-activiteit en in plaats daarvan werd een klein, vrij willekeurig gekozen Classicaal Bestuur gesteld, dat dus als een vreemde macht tegenover de kerkeraden stond en waaraan zij moesten gehoorzamen. En evenzoo ging het met de hoogere vergaderingen. Voor de Provinciale synoden kwamen Provinciale besturen, voor de Nationale synode kwam het Nationaal of algemeen bestuur, dat echter den verwarringwekkenden naam van „Synode" behield, in de plaats".

De kerkregeering was dus krachtig gecentraliseerd en had haar presbyteriaal karakter verloren. Tot overmaat van ramp werden de leden, zegt ds. Barger, bl. 8, der Classicale, Provinciale en Synodale besturen door den Koning benoemd, die ook alle kerkelijke reglementen moest bekrachtigen. Zoo groot was daarbij zijn macht, dat de bij de Regeering ingediende artikelen ter benoeming eener Synodale commissie als permanente vertegenwoordiging der kerk werden uitgevaardigd, „nadat zij buiten kennis der Synode (die ze had ingediend) door den Raad van Staten aanmerkelijk veranderd waren".

De bezwaren tegen deze organisatie kwamen dus spoedig aan het licht en er werden dan ook weldra wijzigingen aangebracht. Bij ministerieele dispositie d.d. 1 Juli 1842 verklaarde de Staat, dat het zijn taak niet was, zich met het inwendig bestuur der kerk in te laten, verlegde het volgende jaar de wetgevende macht van den Koning naar de Synode en maakte bij de grondwet van 1858 de kerk nog vrijer, die nu door de Synode, in 1852 een nieuw algemeen reglement uitvaardigde, waarnaar de bizondere reglementen ook allengs veranderd werden. Aldus Barger, bl. 9, die in de zes volgende bladzijden dan uiteenzet, tot hoeveel geharrewar ook die nieuwe regeling aanleiding heeft gegeven. — De eigen meening des schrijvers luidt nochtans: „Wij kunnen over onze kerkinrichting geen afkeurend oordeel vellen" (bl. 17). „Van den eenen kant toch „laat zich geen goddelijk voorschrift aanwijzen aangaande de uitwendige inrichting der kerk" (de fundamenteele dwaling van alle Protestantisme); van de andere zijde „de vrijheid, die zij geeft, voor velen een aanstoot, is zeker voor het geestelijk leven der gemeente een eerste voorwaarde" (?).

Dr. Kromsigt is niet zoo goed over het reglement van 1816 te spreken. Het is een bekend feit, dat er sinds 1618—19 geen nationale Synode meer bijeengekomen is (zie o. a. Kerkhist. Archief voor Nederland red. F. Pijper, afl. 2, 1902); stelselmatig werd zij van overheidswege steeds tegengehouden. Waarom! „omdat daar *leergeschillen* werden behandeld," zegt dr. K. blz. 12. „Provinciale synoden en Classicale vergaderingen had men echter niet kunnen verhinderen en daar waren dan ook voortdurend in de 19e en 18e eeuw leergeschillen behandeld geworden. Thans zag men de gelegenheid schoon om ook deze mindere vergaderingen met één dag te onderdrukken en alzoo de Kerk van die „leergeschillen" te bevrijden. De toeleg gelukte maar al te goed. En zoo werd dan door de invoering van het „Algemeene Reglement" van 1816 de weg om leergeschitten langs *wettigen, zuiverkerkelijken weg*, d. i. voor de rechtbanken, niet der besturen. maar der zuiver-kerkelijke „*vergaderingen van opzieners*" (naar deze orde: Kerkeraad, Classicale vergadering, Provinciale synode, Nationale synode) voor goed gesloten tot op den huidigen dag toe. Hierin ligt de groote, wijdstrekkende beteekenis van de verandering, door Willem I in 1816 aangebracht."

Het strekt echter den predikant tot troost, dat juist ten gevolge dier verandering de leer der Kerk" naar de officieel aangenomen „drie formulieren van eenigheid" (de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, de Heidelbergsche Catechismus en de 5 Dordtsche leerregels) ongerept is gehandhaafd. „Hoe onberekenbaar, roept hij met een zucht van verlichting uit, zouden de gevolgen geweest zijn, indien onze Kerk eens, onder hare oude organisatie gebleven zijnde, op formeel-wettige wijze door middel van eene Nationale synode de *Belijdenis* gewijzigd had naar den tijdgeest en alzoo al meer en meer haar had bedorven." (bl 17).

Destijds was men heelemaal niet met Gereformeerd kerkrecht op de hoogte en daarom, leert dr. K. verder viel het den mannen van 1816 zoo gemakkelijk een zoo ongereformeerde kerkorde aan de Ned. Herv. kerk op te dringen. Wij zullen den schrijver echter niet volgen in zijn uiteenzetting, hoe de orthodoxie steeds meer gereformeerd werd door toedoen van het réveil van 1823, toen da Costa zijn „Bezwaren tegen den geest der eeuw" uitgaf, van den vader van het modernisme, prof. Scholten, die in 1848 zijn „De leer der Hervormde Kerk" publiceerde en de orthodoxie hevig bestreed, van de Groninger richting en de „Afscheiding" van 1834 onder leiding van ds. de Cock. van Groen van Pinsterer, die de juridische beteekenis der Belijdenis scherp deed uitkomen, doch vooral van dr. Kuyper, die den nadruk legde op de Gereformeerde *leer* als zoodanig. Evenmin lust het ons de oorzaken aan

te halen van de uittocht der „doleerenden" onder dr. A. Kuyper uit de Ned. Herv. Kerk

Alleen wil ik nog zeggen, dat het allengs tot een Confessioneele Vereeniging gekomen is, wier in 1893 herziene statuten van de leden instemming vorderen met de belijdenis der Her. Kerk, alsook de erkenning van het normatief gezag van de H. Schrift en het normeerend gezag der Kerk in hare vergaderingen (Art. 1); terwijl Art. 2 zegt: „Dat in eene welgestelde Kerk de belijdenis van kracht is, *omdat* zij met de H. Schrift in overeenstemming is; zoo nochtans dat bezwaren tegen eenig leerstuk, in die belijdenis geformuleerd, *langs kerkelijken weg* aan de H. Schrift moeten worden getoetst" (blz. 37). Die weg is echter afgesloten en daarom blijft men van Confessioneele zijde om *reorganisatie* roepen. Tot hoe lang? Totdat het volk allen godsdienst verloren heeft en het te laat is?

In dit opzicht blijkt ds. Barger minder hoopvol gestemd. En daar is wel reden voor. Wanneer hij toch bij „den tegenwoordigen toestand ten opzichte van de *leer* der Kerk" (blz. 23 en volg) gaat verlaten, dan wordt door hem een weinig bemoedigend tafereel opgehangen. De Geref. synode, na 1816 geconstitueerd en met de handhaving der leer belast, was hiertoe niet slechts machteloos, doch ging ook verkeerd voor.

De lezer sta mij toe deze woorden te citeeren: „De kerk heeft eene belijdenis gehad in 1668. In 1816 wist men niet meer hoeveel de kerk van die leer nog aannam en men waagde het maar niet er de proef mede te nemen. Maar nu, nu wij weer bijna honderd jaar later zijn, zou ik het u nog veel minder kunnen zeggen. Eene uitgebreide kerkelijke vergadering, over deze zaak bijeengeroepen, zou slechts een Babylonische spraakverwarring te hooren geven.

Aldus is nu de feitelijke toestand" (bl. 31).

Men ziet dat de gerecenseerde brochures ons heel wat leeren kunnen.

Dr. E. DRIESSEN, O. Carm.

Zur Weiterbildung der Religion, door FRIEDRICH DELITZSCH. Zwei Vorträge. Stuttgart en Leipzig, Deutsche Verlags-Anstalt. 1908.

Nee, nee, dat is geen wetenschap. Friedrich Delitzsch (te onderscheiden van zijn vader Franz) is een beroemd Assyrioloog, maar geen beroemd theoloog. Ten minste van de Onbevlekte Ontvangenis, weet hij even weinig als professor Jelgersma. 1) Hij strijdt tegen de maagdelijke geboorte van Christus, (p. 30) welke hij „*die Immaculata*" noemt.

Het argument ziet er vreeselijk geleerd uit: het is genomen uit een Syrischen bijbeltekst asjeblieft! In de nu voor een 30 jaar door een engelsche Miss in het Sinaï-klooster gevonden Syrische vertaling der evangeliën, lezen we namelijk bij Matheus 1, 16 in plaats van den gewonen tekst („Jacob won Josef, den man van Maria, uit wie Jesus geboren is, die Christus wordt genoemd") het volgende: „Jacob won Joseph. Joseph met wien Maria, de maagd, verloofd was, won Jesus, die de Messias genoemd wordt". En zonder nu verder op de overige tekstgetuigen te letten, die alle een andere lezing geven 1), zegt D. dat de lezing van het sinaitische palimpsest de ware is en dat *dus* (ik cursiveer) van Onbevlekte Ontvangenis, d. w. z. van maagdelijke geboorte van Christus geen sprake kan zijn.

Nu dat hij zich niet met de andere handschriften en vertalingen bemoeit, dat willen we hem nog vergeven; maar dat hij zich niet de moeite geeft, rekening te houden met wat in deze Syrische vertaling zelf een paar regels verder volgt dat gaat toch wel een beetje ver. Daar staat n.l. letterlijk: „De geboorte nu van den Messias was zoo: Toen Maria, zijne moeder, verloofd was met Josef, *voordat zij elkaar naderden,* werd zij zwanger bevonden *van den H. Geest.*" En dan volgt heel het verhaal, hoe Josef zich van haar scheiden wilde, en de verzekering van den engel: „wat in haar geboren is, is ontvangen van den H. Geest", en de prophetie van Isaïas „de maagd zal ontvangen."

Maar ook in den tekst zelf, die Delitzsch citeert ziet hij over het hoofd, dat Maria daar met de meest eigenlijke Syrische uitdrukking voor *maagd* (bĕthoelta) genoemd wordt.

Burkitt, professor in de palaeographie te Cambridge, die zelf de nieuwgevonden Syrische evangeliën uitgegeven en van noten voorzien heeft, 2) en die zelf de maagdelijke geboorte van Christus niet gelooft, acht het dan ook volkomen zeker, en bewijst zeer klaar, dat met dat „Josef won Jesus" niets over de natuurlijke, maar eenvoudig de legale geboorte bedoeld is. Hij zegt o. a. (ik cursiveer):

1) Vgl. mijn artikel over Jelgersma's brochure tegen Bolland. Boekenschouw, Jrg. 1 blz. 449-50.

2) Wat we gelooven moeten van de sporen van een dergelijke lezing, die onze Van Manen en Bolland in drie punten in een Münchener handschrift meenden te vinden, zonder evenwel den codex gezien te hebben, dat kunnen we vinden bij *J. P. van Kasteren* in de *Studiën* 1899, blz. 57—69 en 401—403.

1) *F. Crawford Burkitt*: Evangelion da-Mepharreshe. 2 Vol. Cambridge 1904.

„There can in the first place be *no doubt at all* that Matthew wishes us to learn that Jesus Christ was conceived bij Mary while yet a virgin. This is not a question of textual criticism, of the omission of a word here or there. The whole paragraph I, 18-25 *is absolutely based on this assumption*,"etc.

Delitzsch schijnt zich deze nieuwe uitgave der syrische evangeliën nog niet aangeschaft te hebben. Nu, daar heeft hij gelijk aan, want ze is schandelijk duur. Maar hij moet toch ook niet willen spreken over dingen, die hij zoo weinig ernstig bestudeerd heeft.

Het is opvallend, zeer opvallend, dat werkelijke geleerden — want dat is D., — als zij op dit punt de moeder Gods niet respekteeren, zich zoo dikwijls belachelijk maken.

Innsbruck. Dr. J. HUDDLESTON SLATER.

Biblioteca del clero; Vol. IX: **„La Santa Scrittura nelle opere e nel pensiero di Dante Allighieri".** di MONS. GIACOMO POLETTO. Siena 1909.

De Dante-professor van de Apollinaris-Universiteit te Rome, Mgr. Poletto, heeft zijn serie Dantestudiën vermeerderd met deze nieuwe uitgave. De opvatting van zijn werk mag wederom origineel genoemd worden, daar hoofdzakelijk Dante's gedachte over de H Schrift ontleed wordt en wel juist om de dwalingen te toonen 'der modernisten. De indeeling van het boek is aldus: De H. Schrift is het hoogste gezag, met onfeilbaarheid haar uitleggen kan alleen de Kerk; hoe men moet gebruik maken van de H. Schrift; de dwalingen der vrijdenkers; hoe Dante de H. Boeken vertaalt, welke feiten en personen hij besproken heeft en ten slotte in een zeer fijne analyse Dante's voornaamste denkbeelden.

Deze 376 bladzijden, opgedragen aan Z. Heiligheid den Paus, spreken van liefde, gelijk slechts een Italiaan kan voelen voor den genialen theoloog Dante, en leveren een commentaar op de woorden van Paus Leo XIII aan kardinaal Galeati, want Leo XIII noemde Dante toch: „Splendido ornamento del Cristianesimo".

Mgr. Polletto verwijst echter naar al zijn vorige werken, vooral naar zijn beroemden Dante-dictionnaire; de anti-roomsche pers heeft hem dit zeer kwalijk genomen en hem wederom de bekende opwerpingen gedaan. Maar de studiën van Pater Hoogstraten en anderen hebben de Dante-questie in Holland genoeg belicht; dus ons blijft niets over dan de eenvoudige aankondiging van dit werk.

De prijs voor niet abonné's is 4 lire.

Rome. CYRIEL KLESSENS.

R. LANCIANI: **La Destruction de Rome Antique,** traduit de l'anglais par le R. P. Dom. A. L'HUILLIER Bénédictin. (Desclée).

De Inleiding spreekt van een „auteur au premier rang des maîtres", dus wij mogen wat strenger oordeelen èn over den schrijver èn over den vertaler, vooral daar Dom L'Huillier onder de bladzijden zijn critiek geeft, die echter, laten wij het aanstonds opmerken, bijna altijd meer historisch is dan archeologisch. Juist deze geschiedkundige verbeteringen maken de fransche uitgave zeer geschikt voor personen, die nog altijd het Vaticaan beschouwen als vijandig aan de kunst, en ze toonen bovendien hoe zelfs een meester als Lanciani zich soms laat beheerschen door het gefantaseer van Gregorovius. Zoo bijv. het hoofdstuk „Le sac de Rome par les Normands" (blz. 113), waarop terecht eenige zeer scherpe aanteekeningen worden gemaakt.

De een en twintig hoofdstukken verhalen geheel de lijdenshistorie van Rome, den langzamen dood der monumenten, en leveren aldus het onomstootelijk bewijs, dat Rome *niet* verwoest of liever afgebroken is door de barbaren, maar door.... de Romeinen zelf. Wie nog aan het vroeger systeem houdt, kan dezelfde uitspraak tegen de Romeinen vinden in Grisar, Armellini, Marucchi en Kraus.

Wij beschouwen dit boek niet als een „conversation", gelijk Dom l'Huillier het noemt, maar als een degelijk wetenschappelijk werk met zeer vooropgezetten tendenz: namelijk een waarschuwing te geven aan de Romeinen, hun te toonen wat zij verloren hebben, en een pleidooi te houden voor de nog bestaande monumenten, want deze laatste jaren heeft de Regeering met het monument van Umberto weer een droevige bladzijde toegevoegd aan de geschiedenis van Rome's verwoesting, en wie weet wat er nog meer gebeurt met onze kerken.

Niet voor niets is dit boek zoo scherp, want het is een boek met tranen geschreven door den man die de beroemde Vestalen heeft gevonden, opeengestapeld, kant en klaar voor een kalkoven, den man die, na jaren gezocht te hebben tusschen de verwoestingen, aangebracht door zijn landgenooten, de „Forma Urbis Romae" heeft gegeven. Reclame heeft dit boek niet noodig, wel meer sympathie.

Rome. CYRIEL KLESSENS.
Ex Collegio Cultorum Martyrum.

De reconstructies van Prof. Marcelliani. Nieuwe serie briefkaarten. (Via delle Grazie — Roma.)

Toen anderhalf jaar geleden Prof. Marcelliani zijn „Roma dei Cesari" gereed had spoorde de Sociëteit

van archeologie hem aan, zijn arbeid aan het buitenland bekend te maken in foto's. Dat hij sympathie gewonnen heeft, blijkt uit het feit dat al zijn gebouwtjes nu reeds door geheel Europa verbreid zijn, en een tweede uitgave noodzakelijk was. De briefkaart-collectie zal aan ieder, die met ernstigen zin Rome wil bezoeken, uitstekende diensten bewijzen, daar bijv. het Forum Romanum en de Palatijn te veel ruïnen toonen en voor vreemdelingen, zonder zulke kaarten, bijna onbegrijpelijk zijn. Ook ons, archeologen, heeft Prof. Marcelliani geholpen, want wij hadden wel bedenkingen tegen zijn topografie en met zijn reeds vroeger gedrukte „vogelvlucht kaart" van Rome. Nu echter bezitten wij de gebouwen ieder afzonderlijk op een kaart, wat zeer geschikt is voor de studie der plaatsen. Wij kunnen derhalve deze uitgave ten zeerste aanbevelen en daarbij melden dat Prof. Marcelliani een „pianta" van geheel Rome gereed maakt, weder met het doel om de vreemdelingen een juiste gedachte te geven van Rome in vervlogen eeuwen.

Rome. CYRIEL KLESSENS.
Ex Collegio Cultorum Martyrum.

L'éducation du Caractère, nouvelle édition; **la Virilité chrétienne**, conférences universitaires, 2e mille beide door Pater GILLET. Desclée, De Brouwer & Cie, Parijs, Rijssel, Brugge en Rome. Prijs resp. 3 frs. en 3 frs. 50.

Deze toespraken tot de studenten der Leuvensche „Alma Mater" zullen onze Roomsche jongelui zeker met evenveel genoegen lezen, als ze ginds zijn aangehoord en de ouderen zullen uit de lezing evenzeer degelijke, nuttige Roomsche leering trekken in alleraangenaamst verpoozen.

De hoofdstukken zijn niet te lang, alle van een dozijn bladzijden en even helder van indeeling, als bewijsvoering.

Beide werken, het eerste van bijna drie, het tweede van ruim vier honderd bladzijden, bestaan elk uit drie afdeelingen: het Ideaal en het Karakter, de Hartstochten en het Karakter, de Daad en het Karakter; het christelijk Ideaal en de christelijke Opvoeding van het Karakter, de innerlijke Actie en de Opvoeding van het Karakter, de uiterlijke Actie en de Opvoeding van het Karakter.

Twee overheerlijke boeken, waarvan de Rector der Leuvensche Universiteit aan den Eerwaarden schrijver vraagt, er nog meerdere te schrijven, onder dezen verzameltitel: „Overwegingen voor alle dagen des jaars ten dienste van den Katholieken Student".

Laat ik eenvoudig een paar proefjes geven:

„Quels sont en effet, dans le cours des siècles, les exemples de moralité que l'Eglise propose à l'admiration des fidèles? Je vois, en première ligne le fondateur lui-même de la religion chrétienne, Jésus-Christ. S'il y a un cas où l'intervention de Dieu dans la vie humaine eût dû en fausser tous les ressorts, c'est bien le cas de l'Homme-Dieu. Jamais, en effet, intervention divine n'a été plus directe ni en apparence plus violente. Niera-t-on cependant que la vie de Jésus-Christ soit le plus bel exemple de moralité qu'il ait été donné aux hommes de contempler?

„Qui de vous me convaincra de péché?" ce noble défi lancé un jour par Jésus-Christ Lui-même à la face des Juifs n'a jamais été relevé...."

Nog dit:

„Lors donc que l'Eglise, Messieurs, qui, pour nous chrétiens, est le seul interprète officiel et authentique de la Révélation, détermine ce que Dieu a révélé, et nous le propose à croire, à ce moment, sous l'influx de la grâce divine qui nous presse, et à partir du terre-plein des motifs de crédibilité, nous nous élançons pour ainsi dire d'un bond dans l'Infini. C'est comme si nous mettions Dieu, — Vérité suprême et infaillible — en demeure de substituer sa propre Sagesse à notre ignorance, sa certitude invincible à nos hésitations! Et voilà pourquoi nous ne devons pas craindre de répondre à ceux qui taxent notre Foi de crédulité que, de tous les hommes qui s'élancent à la poursuite de la vérité, les hommes de Foi, les chrétiens sont encore les plus exigeants en fait de certitude. Ils cherchent d'abord, et par tous les moyens, à s'éclairer eux-mêmes avant de croire, c'est nécessaire. Ils tiennent à ce que leur acte de Foi ne soit pas entaché d'erreur, ni d'imprudence. Mais, ce travail préalable terminé et dès que l'Eglise a fait entendre sa voix, loin de se fier à leurs propres lumières, loin même d'en appeler aux lumières du monde entier, ils en appellent uniquement au témoignage de Dieu, la Verité Infinie.

Voilà, Messieurs, jusqu'où vont nos exigences en matière de Foi. Notre certitude échappe aux critiques humaines. Elle est, dans son fonds, d'ordre surnaturel et divin.

Dans ces conditons, vous avez le droit de porter le front haut. Car on ne peut qu'admirer un homme qui, après avoir reconnu les limites de sa raison, et garanti ses croyances contre la témérité, pousse ensuite la fierté jusqu à vouloir ne s'appuyer que sur Dieu, sur l'Infini, pour donner une orientation féconde à sa pensée et à sa vie.

„Qu'on me donne un point d'appui," s'écriait Archimède, „et je soulèverai le monde". Pourquoi donc, Messieurs, nous qui l'avons en Dieu, ce point d'appui, n'arrivons-nous pas à soulever le monde des âmes?

En als nu de Eerwaarde „conférencier" u een paar boeken voorlegt geheel van hetzelfde gehalte als deze proeven, als hij het geheele leven met u doorgaat, zooals het geleefd wordt in de volle maatschappij, u daar de schoonste lessen geeft in den meest practischen vorm, u de zwakheid toont en de kracht, de waarachtig christelijke kracht, u geruststelt, daar waar gij u van het christelijk levensideaal een verkeerd denkbeeld maakte.... ....leest ze dan en gij zult u gesterkt en gestaald gevoelen tot rustig en energisch werken voor tijd en eeuwigheid.

Op de goede Vlaamsche bewerking in Leuven verschenen zullen wij in een volgend nummer de aandacht vestigen. TAILLEFER.

FRANS VAN CAUWELAERT: **Verhandelingen en Voordrachten.** — 2e uitgaaf. — Leuven, Vlaamsche Drukkerij. Prijs: 1 fl.

Bij 't verschijnen van dit boek schreef de groote Vlaming Dr. Persijn: „Een dichter is Frans Van Cauwelaert, niet, als de meeste, van kusjes en vergeet-mij-nietjes, maar van vaderlandsliefde en rassentrots; een dichter die, waar de anderen zich een hartziekte zitten te treuren in de prieeltjes hunner nooit voldane verlangens, het lied opvangt dat de eeuwige Noordzee zingt aan onze kusten en dat ruischt door de eiken die in hun jonge jaren de grootheid van Vlaanderen zagen.

Geloof, liefde, geestdrift; 't zijn de drie bestanddeelen, eigenlijk één, van alle ware poëzie. Niet enkel van de poëzie der woorden, evenzeer van de poëzie der daden. Aan de poëzie der daden denken we minder. Dat is geen goed teeken voor de geschiedenis van 't menschelijke karakter. Groote, sterke menschen zijn op de poëzie der daden altijd bedacht. De zwakkere vergeten die poëzie of beseffen ze niet. Onze daden zijn doorgaans onze plicht, onze taak; en de groote menigte is nu eenmaal niet geneigd schoone kanten te waardeeren aan 't geen men aanziet als een last. Toch is en blijft er een poëzie der daden. En schitterend schiet zij op uit de „voordrachten en verhandelingen „van Prof. Frans Van Cauwelaert".

Die poëzie der daden wordt hier belichaamd in de Vlaamsche beweging, in wier eerste geledereu Frans Van Cauwelaert altijd gestreden heeft.

Daarom in de eerste plaats wilde ik de sympathie van onze Hollandsche broeders wekken voor dit boek en zijnen schrijver. Hier, beter dan waar ook, zullen ze op het eigen wezen, het waar, *echt katholiek* wezen van onze Vlaamsche beweging, een klaar uitzicht hebben. 't Moet wel gezegd: Zoowel hier in België als elders wordt de Vlaamsche beweging wel eens verkeerd begrepen. Voorzeker uit misverstand, of ten gevolge van de overdrevene uitingen van sommigen der „bewegers".

Hier nu doet zich de beste gelegenheid aan de hand om onze Katholieke Vlaamsche beweging te leeren kennen zooals ze in der waarheid is: aan de hand van Frans Van Cauwelaert loopt men geen gevaar buiten spoor te geraken. Zijn heldere blik overziet den gulden midden-weg. Geen gevaar met rethorisch-ronkende zinnen de ooren afgezaagd te worden over den „Vlaamschen Leeuw" en wat weet ik al: In den kop van den professor van Freiburg (Zwitserland) is alles doorkneed van gezond verstand en gerijpt tot een vrucht van lange overweging in de diepe stilte van zijn mannelijk gemoed.

Twee dingen vooral zet hij vooruit in dit boek: 1e. De geschiedenis in 't verleden, en de toestand in het heden van onze *Vlaamsche beschaving*, en de huidige inrichting der Vlaamsche beweging. Ten 2de: Grondvesting der Vlaamsche beweging op algemeen-menschelijk en specifiek-katholieke beweegredenen. Indien het waar is dat alle groote daad voortspruit uit de lang in de binnenkamer der ziel gedragene gedachte, dan zal dat vooral hier het geval zijn bij zoo groot een onderneming als de Vlaamsche beweging.

De geschiedenis van de Vlaamsche beweging wordt in eenige breede pennetrekken geschetst van af Frans Willems (+ 1846) door de heele schaar van koene kampers heen, tot het machtig heir dat heden ten dagen onder de leuze van; Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus, optrekt ter verovering van zijn volle recht.

Maar nog heel wat weg zal er af te leggen vallen vooraleer dat volledig recht veroverd weze. Waar er inzonder dienden veranderingen in te komen, is op de school. „Het is immers niet zoozeer in zijn stoffelijke welvaart dat onze stam lijdende is, het is niet zoozeer door de ontelbare bestuurlijke miskenningen van onze taalrechten, dat ons Vlaamsch leven verzwakt is; het smartelijkst lijden we zelfs niet in onze kunst: want de groote kunstenaars kunnen nog de reuzenkinderen van hunnen geest baren, al zij alles rondom hen armoede en killigheid: maar we lijden vooral in onze beschaving door de verkeerde opvoeding onzer kin-

deren, die in het latere de misvorming van den groeitijd behouden en ze in grootere mate nog hunne eigene kinderen doen ondergaan. *De school „de school vooral bedreigt ons volksbestaan, door de school moet en zal ons volksbestaan gered worden".* (blz. 146).

Het doel der school is natuurlijk niet de leerlingen volleerd of volvormd de wereld in te zenden. Maar het hoofdmiddel dient hun toch aan de hand gedaan om hunne gedachten te verrijken en uit te drukken: *de taal.* Welnu, onze Vlaamsche taal wordt onvolledig onderwezen. Al onze Vlaamsche Jongens kennen wat geradbraakt fransch en slecht Vlaamsch.

Noodlottige gevolgen vloeien daaruit voort: De betrekkingen tusschen het hoogere volk — waarvan de beschaving toch altijd moet uitgaan – met de lagere klassen, zijn verbroken. De burgers kennen de taal van het volk niet. Vandaar ook: beperking van de wetenschappelijke volkslitteratuur. Uit katholiek oogpunt is er heel wat gevaar. Gedurig wordt geloof in meetingen en in vlugschriften aangevallen Zijn de gestudeerden altijd vlug genoeg bij tale voor het wederwoord? Kunnen ze in onze Vlaamsche bladen de aanvallen afweren op economisch en wijsgeerig gebied?

Dat is de huidige toestand in Vlaanderen. De Vlaamsche beweging wil er iets aan gebeteren. Haar strijdplan: Vooral en bovenal dient het volk gewonnen, het volk dat gansch vreemd geworden is aan onze zaak; het volk dient gewonnen door de *Vlaamsche pers,* met zijn vrijwillige persridders; het volk dient gewonnen door volksvereenigingen van allen aard, altijd toch met een doel dat het volk nuttig kan zijn. Na het volk, de burgerij en hoogere klassen, die eens bekeerd, op hun beurt invloed op het volk zullen uitoefenen. Maar het eenige middel om dit alles teweeg te brengen is *de hervorming van ons onderwijs; het onderwijs op Vlaamschen voet.*

Wat de Vlaamsche beweging dan eigenlijk wil, is een kultuurkamp, in den goeden zin, en in eerste linie een taalstrijd. Want de eigene taal is de adem van de eigene beschaving, en 't is in 't leven onzer taal dat we het ergst zijn aangetast. Een kultuurkamp ter verovering van beschaving op alle gebied, beschaving toch beschenen allenthenen door de zon van Christus leer, die ter bewaring werd toevertrouwd aan de Katholieke Kerk.

De grootste vijand die ons ter benadering van dat doel in den weg staat, is het Vlaamsche volk zelf. Het Vlaamsche volk is onverschillig, ja zelfs vijandig geworden aan zijn stambelangen. Die staat van zaken is te wijten aan gemis van zelfbewustzijn, eigenbelang, ijdelheid, gebrek aan taalkennis en zwakheid tegenover 't gebeurde kwaad.

God zij dank de strijdkrachten groeien dagelijks aan.

De katholieke Vlaamsche Hoogeschool-uitbreiding deed ons een stap zetten op het gebied der Vlaamsche wetenschap en ons Vlaamsche onderwijs werd behartigd in de Vacantieleergangen te Leuven. Strijden ook mede: De Nederduitsche Bond, Oud-Hoogstudentenbonden en 't Davidsfonds, dat sedert weinige jaren aan 't bekomen is van zijn ziekelijken slaaplust.

Maar aan 't hoofd van 't Vlaamsch leger zijn de katholieke studenten. Zij schenken hunne jeugdig opborrelende geestdrift mede aan de ouderen, en alzoo doorloopt het heilig vuur der vaderlandsliefde de rangen. Bij 't lezen van de blz. die Frans van Cauwelaert aan de studenten wijdt, voelt ge zijn stemme trillen van overtuiging. In die rangen immers heeft schrijver zich eerst geoefend in den strijd, dien hij nu zoo behendig en wijs weet voort te vechten. Doch men denke niet dat het hem hier te-doen is om met romantisch schreeuw-lawaai die geestdriftige jonge mannen als studenten zijn, enthousiastisch mee te sleepen, fanatiek weg.... Wilt ge weten hoe v. C. de studentenbeweging beschouwt? Luister: Ze moet de studenten beter en grooter maken in hun menschelijkheid, want zonder een kloeken onderbouw van algemeen menschelijke deugden, staan de gloriezuilen der volkeren op vloeigrond en vergaan.... daar het onze zwakheden zijn, niet onze deugden, die ons tot zoo'n verval hebben gebracht, zal de Vlaamsche beweging nooit beter lukken dan waar ze de algemeen menschelijke krachten van hare leden ontwikkelt en veredelt (bl. 53). V. C. vindt het zelfs heerlijk dat er in Vlaanderen dient gestreden te worden". Ter wille van een schoone zaak onthouden ze zich van beuzelarijen, en vullen hunne snuisteruren met nuttigen arbeid. Ze leeren sociaal werk beredderen en omgaan met menschen, ze krijgen verantwoordelijkheidsgevoel, leven volgens beginsels, gaan hun eigen geweten te rade en worden ieverige propagandisten voor de gedachten die ze aankleven" (blz. 55). „De beste onder onze jonge Katholieke en Vlaamsche sociale werkers, geleerden en letterkundigen hebben, al schrijven en wrijven voor onze gilden en tijdschriften, met blijde ontroering de ontwaking gevoeld van hunne persoonlijkheid.... Te Leuven waren we zeker een tweehonderd studenten, die de twee eerste trimesters, ten minste éens en velen die vier keer te week, hunnen avond doorbrachten op Vlaamsche studievergaderingen.

Kent ge een beter vrijwaringsmiddel tegen de drie groote studenten gevaren?" (bl. 57).

De studentenbeweging in Vlaanderen is aldus oprecht hetgeen voor de Grieken hunne lichaamsoefeningen en worstelingen waren. In die alledaagsche oefening versterkten ze hunne spieren en ontwikkelden honderdvoudig hunne physische kracht: in den oorlog waren zij er onoverwinnelijk door. In de mate dat de Vlaamsche studenten zich tot den lateren strijd zullen versterken en ontwikkelen, is hun de toekomstige zege verzekerd.

Nog iets ontbreekt aan het Vlaamsche leger: zijn vaandel, met 't kruis in top. V. C. komt er gedurig op terug: Wij volgen enkel de vlag waarop 't Christi kruis gebeeld staat! Het anders willen is een onding". Die hoogere menschelijkheid, dat volle „Vlaming zijn" waartoe gij eens geroepen zijt en welke ik u toewensch, hoe heerlijk zullen zij glansen, zoo zij steeds schitterender omgloord blijven door de zon van uw verheven katholiek zijn. De engel Gods wachtte u op den drempel des levens om in uwe ziel het wonder merkteeken der uitverkorenen te drijven, en u te lezen tot het keurmanschap des Kruises. En naarmate gij groeit in jaren, moet uw geloof, van eene eerst lijdbaar gedragene gave opwassen tot eene levende en vruchtbare kracht, door het harmonisch samenwerken van bovennatuurlijke genade, van klaarziende overtuiging en van beredeneerde zedelijkheid" (blz. 79).

Welnu, doet het geen goed aan 't hart zulke woorden te hooren uit den mond van een leek? Doet het geen goed te zien hoe diep het katholiek geloof geankerd is in de voormannen der Vlaamsche beweging. En dat juist en vooral moet onze beweging sympathiek maken bij onze Roomsch Katholieke Noorderbroeders. 't Is juist omdat de Vlamingen ten voeten uit katholiek zijn, omdat ze de harmonie inzien van natuur en bovennatuur, omdat ze het katholicisme aanschouwen als de levende synthesis van de menschelijke volmaaktheid, dat zij hunne broeders willen verheffen uit geestelijke en stoffelijke ellende, en van hen maken menschen opgaande in de volle harmonie van hun volledig mensch zijn.

Na den katholieken kant van de Vl. Beweging te hebben aangetoond, dient ten slotte, tot trouwe weergeving van den gedachtengang van 't boek, ook nog de natuurlijke, de algemeen menschelijke grondslag aangeduid. Het werken, het kampen voor Vlaamsche kultuur en Vlaamsche beschaving moet uitgaan van mannen die zich zelven eerst een rotsvast karakter hebben veroverd op het ordeloos woelen hunner driften en grillen. Hoort hoe machtig de redenaar het den Vlamingen toeroept: „Ik zeg u niet alleen: Weest overtuigd als Vlaamschgezinden, maar weest Vlaamsche menschen met een helder doorzicht in het wezen en het waarom van al de groote belangen van uw leven; toont u beginselvast niet enkel in de Vlaamsche beweging, maar zijt mannen van karakter, overal en altijd; weest vol gezonden durf en ondernemingsgeest niet alleen waar het geldt het recht van uw volk te herstellen of zijne welvaart te bevorderen, maar zijt kleinhartig of lui, nooit of nergens. Aan uwe Vlaamsche gezindheid kunt ge in uw gemoed geen bizonder kamertje afstaan; wat ge waard zijt als mensch, zult ge waard zijn als Vlaming, en wat gij, Vlaming, doet ook buiten onze beweging om, komt rechtstreeks of onrechtstreeks ten goede of ten kwade aan onzen stam en zijne zaak". (bl. 127.)

Dat Vlaming zijn is dus enkel de bloem gedragen op den boom die opschiet uit de wortelen van natuurlijk en katholieke zedeleer. Aanhoudend roept V. C. het ons toe: Hebt altoos uw groot katholiek levensideaal voor oogen, opdat het al uwe wegen belichte. In dit licht moet gij worden mannen van overtuiging, mannen van karakter, mannen van de daad vooral, geen tijd verliezend in herbergslemperij of in erger nog, maar mannen die stoer voortwerken aan de grootsche taak van hun eigen volledig man-worden. En dan zullen ze mogen tot hun broeders gaan. Het vuur der geestdrift in hun blik, de trilling der liefde in hun stem zal wondere kracht bijzetten aan de waarheid die ze hun zullen brengen."

O! het deed me waarlijk goed die redevoeringen te lezen. Het deed me goed me te laten meesleepen door dien grooten bekoorder, die V. C. zeker is. Een bekoorder ja, maar niet een die streelt wat slecht in U is, maar U meevoert naar de verrukkelijke sfeeren van onbaatzuchtigheid, van hooger leven, van 't heerlijkste katholiek leven....

'k Wenschte dat vele Noord-Nederlanders dit boek ter hand namen! Bij de nauwkeurige kennis van ons Vlaamsch leven, met zijn schaduwkanten en lichtzijden, zullen ze leven in gezelschap van een edel karakter, dat hen zal spreken over onze groote levensbeginselen, levensbeginselen die de kiem bevatten van alle herwording, terwijl hun geest zijn voedsel vinden zal in die verhevene gedachten, zal hun schoonheidsgevoel gestreeld worden door de krachtige, forsche taal waarin ze worden vertolkt. Geen zoetigheden in die taal, geen geklinkklang van fijne woordjes.... Wanneer ik luidop sommige dier voordrachten — de laatste vooral — aan 't lezen

was had ik onwillekeurig den indruk soldaten te hooren aanstappen hun zwaren tred, dat het helmt en kettert door de straat. Zoo krachtig is dat proza, zoo ineengegroeid is de gevoelde, geestdriftige gedachte met de woorden. Enkele malen toch stoot ge op overdreven, romantische beelden, of op zinnen die ge maar niet in eenen adem uit uwe borst krijgt. Maar dat is uitzondering.

Ten slotte wensch ik aan allen zooveel genot aan dit boek te beleven als ik er zelf aan beleefd heb. JOZEF BRUGGEMAN.

De wonderen der Techniek, Ve deel.

Dit laatste deel is weer een hoogst interessant werk, dat, wat klaarheid en bevattelijkheid van behandeling betreft, het van zijne voorgangers zonder twijfel wint.

Men vindt erin geschetst den ontwikkelingsgang der chemie vanaf haar allereerste ontstaan tot aan de nieuwste en merkwaardigste resultaten, welke in onzen tijd zijn aan het licht gebracht; ja zelfs gunt de schrijver ons nu en dân een blik in hetgeen de toekomst ons nog brengen kan en hoogstwaarschijnlijk brengen zal.

Toch zou ik achter enkele passages, waarin de schrijver *zijne* interpretatie der feiten ten beste geeft, graag een vet vraagteeken willen plaatsen.

CRAMOR.

Het ontstaan der Wereld volgens Sagen en Mythen, naar het Duitsch van Prof. M. B. WEINSTEIN, door JOH. A. EYMERS. Uitg. voor „Kosmos", Vereeniging van natuurvrienden door J. C. Dalmeyer, Amsterdam.

Waar de schrijver in persoonlijke beschouwingen treedt, zou ik heel veel willen schrappen.

Bij de uiteenzetting der velerlei kosmogoniën zelf en de duiding op dezer onderling verband is hij doorgaans vrij voorzichtig in zijne uitspraken.

C. M.

De Dagen der Schepping, schets eener ontwikkelingsgeschiedenis der natuur, naar het Duitsch van WILHELM BÖLSCHE, door W. BUEKERS. Uitg. voor „Kosmos", Vereeniging van natuurvrienden, door J. C. Dalmeyer, Amsterdam.

Voor verreweg het grootsche gedeelte *fantasie!* En daarop bouwt men dan eene wereld- en levensbeschouwing en legt deze aan het argelooze publiek voor als het vaststaande resultaat der nieuwste wetenschappelijke onderzoekingen. 't Is ergerlijk.

C. M.

Drie, door CHRISTINE F. J. VETTER. Leiden, Futura Uitgevers-Maatschappij.

Er is maar één roep geweest over het boek, van onze trouwe medewerkster. De dagbladen brachten kolommen druks met hartelijke aanbevelingen, de tijdschriften prezen het in de meest vleiende bewoordingen, op alle toonen werd herhaald, dat dit werk nu een volksleesboek was in de volledigste beteekenis, het mocht in geen bibliotheek ontbreken, het moest in elk huisgezin op het boekenrekje prijken, het moest de meest aanwezige prijs zijn op alle prijsuitdeelingen van onze kostscholen en patronaten........

En toen?

Ja, lezer, en toen hebt gij den krant dichtgevouwen het tijdschrift bij de vorige afleveringen gelegd, en eens goedkeurend geknikt, dat die juffrouw Vetter weer zoo'n flink boek geschreven had, en eens gemompeld aan het adres van denkbeeldige betweters, dat wij Roomschen toch bij niemand achter staan, waar het geldt de goede zaak met alle inspanning te dienen.

Maar hebt gij toen het boek ook gekocht, hebt gij het gelezen, hebt gij na lezing, nog een exemplaar besteld, om er een feestgeschenk en blijde verrassing van te maken, voor wie ge nu eens echt goed wildet doen.

Niet?

Dan hebt ge U zelf en anderen niet alleen van veel weldadig genot en buitengewone verheffing beroofd, maar gij hebt ook zijdelings de pogingen van hen tegengewerkt, die tegenover het vele en druk gekochte volksvergif, het krachtige voedsel van gezonde en goedkoope ontspanningslectuur trachten te verschaffen.

Als wij maar blijven klagen over het aanwassend peil van den zondvloed der zedelooze geschriften, maar niet medewerken om de bestrijders van den algemeenen ondergang te steunen, dan zullen de sinistere boeken en boekjes hun duizendtallen vermenigvuldigen aan spotprijs, en de goede uitgeversmaatschappijen hun heilrijk werk moeten staken, en hun vennootschappen ontbinden.

Was elke klager maar een kooper van goede geschriften, Futura, en vele ijverige en ondernemende uitgevers met haar, had haar fonds al vertiendubbeld, en van dit werk was nu al een tweede druk bijna uitverkocht, terwijl nu.....

't Is maar te hopen, dat de uitgeefster niet hare balans publiceere, het zou een beetje al te beschamend zijn voor onze koopkrachtige katholieken.

Ook niet erg bemoedigend voor een schrijfster, die als Christine Vetter, hare vrije oogenblikken voor het volk geeft en geen andere of hooge eerzucht kent, dan dat haar woord van liefde en troost de velen, voor wie zij schrijft bereiken moge.

Letterkundige eerzucht of kunstaspiraties heeft zij niet, dat bewijst en haar werk, en het feit, dat zij jaren week op week haar vertellingen plaatste in komenheid van wat zij zich in haar werk voorstelde, in haar soort en genre staat zij op de eerste plaats, en onbetwist.

Niemand als zij, heeft de groote nooden en de werkelijke smarten der kleine luiden gepeild, niemand zag zoo de volmaaktheden en groote deugden der verborgen en uiterlijk onbeschaafde kleine burgers en werklieden. Zij weet al hun eigenaardig-

CHRISTINE F. J. VETTER.

de dagbladen, algemeen gelezen werd, en toen haar eerste werk uitkwam, dank hare bescheiden initialen toch nog een vreemdelinge bleek voor hare bewonderaars.

Wel eigenaardig mag het evenwel genoemd worden, dat zij, die nooit naar eenige litteraire beteekenis streefde, bereikt heeft, wat weinigen onder ons verworven hebben, namelijk de vol-

heden, hun idealen, hun wijze van denken, hun karakteristieke manier van zeggen en pleiten. Niemand als zij vooral heeft nagespeurd den verheven invloed en de zekere werking van het stille, ingetogen Roomsche bestaan. Alleen een leven gewijd aan den dienst harer modellen, alleen jaren van stil weldoen, waardoor zij zich langzaamaan de deur geopend zag tot die schuw-gesloten harten,

kon deze kennis vergaren, deze sterke liefde voor de misdeelden ontsteken.

Want hoe krachtig en zuiver eenvoudig haar verhaaltrant zijn moge, van beschrijvingen is in haar werk geen spoor te vinden; hoe geestig zij de gesprekken weergeeft, hoe rijk haar vermogen bleek om zich in allerlei millieu's te verplaatsen, haar werk is geen vrucht van fantasie, het is grooter realistiek dan menig officieel letterkundig werk met den titel van realistisch prijkend, het is alles waarheid, het is gezien, meegemaakt, meegeleefd, en op klare en pretensie-looze wijze oververteld. En omdat zij de pleitbezorgster is der ongelukkigen, omdat zij de gelukkige verkondigster is van een blijmakend en zelfverloochenend Roomsch geloof, kan zij niet lang spreken over dezelfde personen, ze heeft nog zoo veel mee te deelen, zoo veel goeds en schoons aan te wijzen.

Drie geeft het getal aan van hare grootste novellen in dezen bundel verzameld.

Onder verdenking geeft het dramatisch verloop, hoe een verdenking op een werkmansvrouw gevallen bij haar man geloof vindt en aan het familiegeluk blijft knagen.

Hebzucht is de geschiedenis van een kleinen burger, die de kansbiljetten van zijn broer en zich zelf in bewaring heeft, ze verwisselt, zoo den groote prijs wint, en sterft aan gewetenswroeging aan het hart van zijn verongelijkt neefje, dat priester werd, verwerft hij nog vergeving en barmhartigheid.

Drankellende is een prachtig drama van sobere voornaamheid. Een sjouwer raakt om een dronkemansvechtpartij in de gevangenis, zijn vrouw vervalt tot ellende, wordt sokken-Na en Vrouw-op-de-pof. Zijn kinderen, hereditair belast, kwijnen. De ontslagen gevangene ziet zijn vrouw, die het hem nooit vergeven kan, dat hij „gezeten" heeft, spoedig sterven; na hare bediening heeft zij bitter berouw over hare hardheid, en wil tot boete, een verheven mooie trek, van den arme begraven worden. De kindertjes volgen moeder heel spoedig en de arme man, van iedereen verstooten wordt te rechter tijd gered door de vriendelijkheid van een kind in het lof, men moet eens nagaan hoe prachtig eenvoudig dat proces ontwikkeld wordt, — maar blijft heel zijn leven een eenzaam man, met de herinnering aan drie vroegverwoeste levens.

Bij alle waardeering van de twee overige hooggeroemde verhalen, heeft men toch nog bijzonderen lof voor drankellende, dat zoo hoog boven de andere novellen uitsteekt.

Wil men het geheim daarvan weten?

Drankellende werd voor twee jaar geschreven *onder Verdenking* en *Hebzucht*, een dikke tiental jaren vroeger, en toen als feuilleton aangeboden, aan meerdere bladen, die ze toen weigerden, maar tot beter inzicht gekomen, ze nu een rechtmatige hulde niet onthouden hebben.

J. M. J. KNAAPEN.

Journal d'une Expulsée, avec préface par FRANÇOIS COPPÉE. 4ième édition. Librairie Lecoffre Gabaldo & Co., 1908.

Dit aangrijpend, in 1906 voor het eerst verschenen Dagboek, behelst de geschiedenis eener verdreven kloosterzuster, die ons met veel talent de beproevingen schildert, waaraan zij en hare medereligieuzen de laatste maanden van haar gemeenschappelijk leven blootstaan, totdat het zoolang gevreesde oogenblik van de ontbinding der Orde nadert en zij in de wereld, die zij eenmaal vrijwillig verlieten, noodgedwongen moeten terugkeeren. Het bitter lijden, zij het ook in verschillenden vorm, dat dan deze Godgewijde maagden te wachten staat, wordt op treffende wijze beschreven en laat niet na eenen diepen indruk op ons te maken. Immers, wat eene ooggetuige, iemand die dit alles zelf meemaakte, ondervindt en daarna verhaalt, spreekt veel meer tot ons dan al de courantenberichten die destijds van de wreede verdrijving der kloosterlingen gewaagden, ook zelfs nog meer dan Bazin's bekend werk „l'Isolée", wat toch altijd een eenigzins romantisch tintje heeft en waardoor sommige geschilderde toestanden ons wel wat overdreven of ten minste zeer onwaarschijnlijk toeschijnen. In dit Dagboek echter niets van dit alles; hier geen fantasieën, geene opgesmukte verhalen. Het is de naakte werkelijkheid die ons geboden wordt, de zuivere waarheid van alle versierselen ontdaan; het sobere eenvoudig verslag van het gebeurde. Maar toch welk een diep gevoel, welk een meesterschap van stijl spreekt uit al de bladzijden! Als er over het naderend gevaar, de sluiting van het klooster wordt gesproken, klinkt het: „Ah, mon Dieu, je veux rester dans votre maison! C'est là le lieu de mon choix; c'est ma part, la meilleure je le sais, mais elle ne doit pas m'être enlevée. Vous savez bien, mon Dieu, pourquoi je me suis fait religieuse: c'était pour être toute à vous, rien qu'à vous. Ce n'était pas par raison, ce n'était pas par crainte, c'était parce que vous me tiriez si fort à vous et par des liens si puissants que je suis venue les yeux fermés, sans souci de l'avenir, me reposer sur votre coeur! Et maintenant vous

voudriez me repousser?.... Non, non, mon Dieu, pour vous j'ai quitté mon père, ma mère, mes frères et soeurs, et vous savez ce que j'en ai souffert, vous avez vu la lutte et vous m'avez aidée; votre amour, plus fort que tout, m'a préservée du découragement, et maintenant ce serait vous qui briseriez notre contrat?.... Je ne ferai pas cela pour vous, mon Dieu, le ferez-vous pour moi? Ah, ne brisez pas ma vie religieuse!" — Is dit gebed niet aangrijpend, evenals de volgende ontboezeming: „Nous sommes dans l'incertitude et l'angoisse! Je crains que nous ne trouverons jamais d'autre couvent; nous sommes trop pauvres. Et pourquoi sommes-nous pauvres? Parce que le gouvernement français nous vole notre maison. Cette maison est à nous, le terrain est à nous, c'est avec nos dots, c'est avec le salaire péniblement gagné de notre travail quotidien que nous avons acheté le couvent, que nous avons fait construire une chapelle neuve, un pensionnat neuf! Nous mangeons, nous nous vêtons, nous vivons comme des pauvres, parce que nous gardons notre argent pour embellir la maison de Dieu et pour procurer du bien aux âmes. Nous n'empêchons pas les autres de jeter leur fortune dans le jeu, le luxe ou les plaisirs; le gouvernement français n'a pas le droit de nous prendre notre bien. Quand nous avons prononcé avec élan notre voeu de pauvreté, nous ne savions pas jusqu'où nous nous engagions! Mais ce que le bon Dieu décide est bien, est bon, est juste; mon Dieu, que votre sainte volonté soit faite!"

En dan het beslissende oogenblik waarop de Eerwaarde Moeder de droevige tijding mededeelt:.... „C'est au refectoire que notre Mère nous communiqua cette terrible nouvelle si écrasante, quoique si attendue!.... Dès les premiers mots, nous avions compris, et avant que notre Mère eût achevé, nous étions toutes à genoux.... On voulait prier.... on n'entendait que des sanglots!.... C'était bien réellement fini! Quelques unes de nos pauvres vieilles Mères avaient jusqu'à ce jour gardé un reste d'espoir; elles disaient naïvement: „Pourquoi nous chasseraient-ils, puisque nous ne leur avons rien fait? Mais, ce 11 juillet leur pauvre coeur fut brisé. Oh! ces larmes de vieillards, comme elles font mal à voir! Hélas! nous ne pouvions rien que pleurer avec elles! Voilà ce que la France a fait, non pour une maison mais pour mille et mille Communautés. Dieu a vu ces angoisses, ces larmes. Il a entendu ces plaintes, ces prières; mais ne craignez rien, persécuteurs, nous n'avons pas crié: „Vengeance!" nous avons crié: „Pardon!"

Dan later, in hare familie teruggekeerd en vol verlangen nog eenig nut te kunnen stichten, nog eenig goed te kunnen doen, heet het:.... Oui, nous les aimons les pauvres, et c'est pour nos coeurs une angoisse terrible que de ne pouvoir plus rien devant leurs pleurs et leurs souffrances; de ne pouvoir plus rien pour ces âmes d'enfants qui se perdent! Pauvre France! Et pourtant je ne désespère pas; notre pays garde encore un si grand fonds de foi; tant de vitalité! Nous avons des hommes en France, des hommes forts, énergiques, chrétiens; ils arriveront à réveiller la patrie! Eux, ils remueront les masses, et nous, nous prierons pour les combattants. Laissez-nous un peu de temps, et nous nous organiserons Si les miséreux ne peuvent plus venir à nous, nous irons les trouver, ceux qui aimaient notre costume reconnaîtront vite notre coeur; ceux qui fugaient devant notre voile bénie, maintenant que nous sommes en laïques, s'approcheront de nous sans crainte!"

Men ziet de toon blijft hoopvol. Ook te midden der bitterste beproevingen weet Soeur Marie de Nazareth haar blijmoedig Godsvertrouwen en hare door niets te breken geestkracht te bewaren, getuige ook de laatste bladzijde van haar dagboek: „Nous resterons sur la terre de France, mais y resterons malgré les persécuteurs. Vous avez cru nous chasser, nous sommes là! Vous avez cru nous anéantir, nous vivons! Vous avez voulu nous faire souffrir? Oui, soyez contents, nous souffrons.... Loin de nos cloîtres bénis, loin du calme et du silence aimés que nous avions choisis, nous souffrons. Nous pleurons nos Soeurs perdues ou parties. Oui, vous avez réussi à nous torturer! Mais à nous lasser, à nous décourager, non, non jamais! Pour l'amour de Dieu, pour l'amour de la France, pour l'amour des âmes, nous batterons! En avant, et que Dieu soit béni!"

Zijn zulke woorden niet opwekkend en meesleepend? En zijn al deze aanhalingen niet voldoende geweest om u te doen verlangen het Dagboek in zijn geheel te lezen en de schoone ziel van Soeur Marie nog nader te leeren kennen? Moge dit werk dan ook in veler handen komen, want zulke lectuur kan niet anders dan veredelend en verheffend werken! E. T.

RENE BAZIN. **Mémoires d'une vieille fille.**

De werken van Bazin zijn reeds zóó dikwijls in dit tijdschrift besproken, dat eene aanbeveling van een zijner boeken bijna overbodig mag heeten Toch vind ik in het feit dat deze Mémoires minder bekend zijn dan de overige werken, zooals „Donatienne", „De toute son Ame", „La Terre qui meurt",

„l'Isolée", enz. aanleiding om ook dit interessante en goed geschreven boek nog met een enkel woord aan te bevelen. Deze Memoires bestaan uit korte schetsen, dia grootendeels gewijd zijn aan het leven der maatschappelijk misdeelden. De „vieille fille" die deze herinneringen bijeenverzamelde en te boek stelde heeft een warm en medelijdend hart en een open oog voor de sociale nooden. Haar stijl is niet minder dan die welke men van den grooten schrijver zelf gewoon is, zoodat dit boek behalve verheffing voor geest en hart ook werkelijk litterair genot verschaft. Eenige episoden uit het leven der armen, hoewel zeer sober behandeld, maken de lectuur voor jongeren en onvolwassenen echter minder geschikt.

E. T.

COLETTE YVER: **Princessen der Wetenschap.** f 1.90 geb. 2.50. Amsterdam. Van Holkema en Warendorf.

De tegenhanger van Hilda van Zuylenburgh. Een boek, even heftig, even schril gekleurd, even onrechtvaardig.

Koos de Hollandsche schrijfster louter nobele zielen, en verheven heldinnen tot draagsters harer emancipatie-ideeën, de Fransche schrijfster laat al hare vrouwen, aan hare idealen ten onder gaan.

Hoeveel behartenswaardige lessen zij geeft, hoe welsprekend hare waarschuwing klinke, tegen de mode-ziekte der moderne dames, om zich geschikt of niet aan een beroep te wijden, het Vrouwenvraagstuk is gecompliceerder en ernstiger dan hier wordt voorgesteld. Want hoewel wij alle damesgeneesheeren of ten onderzien gaan, of hare eens luid-uitgejubelde beginselen zien verzaken, het blijft toch waar, dat een andere levensoplossing mogelijk is, en die vergat Colette Yver ons te schetsen.

Deze les echter heeft zij krachtig uitgebeeld, dat de vrouw, wil zij zich aan de wetenschap ten volle wijden, weerstaan moet den machtigen drang der liefde, op straffe van anders zich zelf, den geliefde en het huisgezin door haar dubbel leven ten ondergang te voeren.

Wie waarlijk priesteresse der wetenschap zijn wil, zal de eenzaamheid tot haar deel moeten kiezen.

Geen boek voor kinderen, maar wel de overweging waard van zoovelen, die door onberaden leuzen vervoerd, trachten te bereiken, wat later zoo zware pijn en diepe ontgoocheling brengen moet.

KN.

Het volle Leven, door CYRIEL BUYSSE. Bussum, C. A. J. van Dishoek.

Al heeft Buysse hetzelfde thema, een verwende zoon, wiens passie voor hem de eenige levenswet is, beter behandeld, het boek zal wel weer gaan. Het doet voor sommigen dienst als een kwakzalvers-slaapmiddel, waarnaar gretig gegrepen wordt.

Daarom, zeker ook die universeele titel: Het volle leven!

KN.

Avontuurtjes, van J. H. SPEENHOFF.
De vrachtrijder van Warmelo, van RUTH KLAVER.
Zwervelingen, van FRITS LEONHARD.
Serie Een Boek, Rotterdam, W. L. en J. BRUSSE; 35 cts., geb. 55 cts.

In deze bekende serie vertelt Speenhoff op niet schunnige en prettige wijze van zijn verschillende ondervindingen op zijn vele zwerftochten. De wijze waarop hij den nu deftig poseerenden schrijver Heyermans er tusschen neemt is kostelijk.

Een paar benauwende verhalen van het leed der armen geeft Leonhard.

En hoe Klaver met zijn nare en onverkwikkelijke dorpsvertelling in de Boek-serie komt is mij onbegrijpelijk.

KN.

„Marteldood van den Gelukzaligen Johannes Gabriel Perboyre, Drama in drie Bedrijven en een Naspel door W. V. R. K. Pr. Nederl. Stoomdr. J. van Poll. — Suykerbuyk Roosendaal. pr. f 0.75.

Een goed tooneelspel met fraaie reizangen. De groote eenvoud van het stuk vordert echter een zeer artistieke uitvoering.

C. K.

ATTIE NIEBOER. **'t Witte Huiske.** 240 blz. Uitgave van Scheltens en Giltay, Amsterdam.

Geen boek voor kinderen! Voor hen en voor jongelui contrabande; voor ouders lezenswaard, daarom, wijl ze bij het overzien van het eerste verhaal, waarnaar het boek zijn naam kreeg, des te meer de noodzakelijkheid der waakzaamheid voelen.

In dit eerste verhaal wordt ten tooneele gevoerd een meisje, vijftien jaar oud, dat binnen enkele maanden moeder zal worden. Beschreven wordt wat vooraf gebeurde; bijwonen van een dorpsuitvoering, terugkeer met een zoon des huizes, ontdekking van het gebeurde, tocht naar een verbeterhuis; eindelijk wat er in dat huis al zoo geschiedt.

Juist wijl dit eerste nummer in het boek jongelui niet onder de oogen mag komen, is het van geen belang te vertellen wat de andere schetsjes behelzen.

Babberich. J. MEIJER.

Novellen und Erzählungen, herausgegeben von J. J. H. Lambermon, J. W. Kuiper und M. Eikelenboom.

1. PETER ROUGGE: Acht Erzählungen. 2. GOTTFRIED: Drei Novellen. 3. WILHELM RAABE: Drei Erzählungen. 4. KONRAD FERD. MEYER: Zwei Novellen. 5. OTTO ERNST: Erzählungen und Plaudereien. — Per deeltje van ± 160 blz. 80 ct., geb· f 1.—. Uitgave van P. Noordhoff, Groningen.

Deze werken zijn meer geschreven voor hen, die een hoogere burgerschool bezoeken of door zelfstudie de acte Duitsch wenschen te behalen.

't Is dan ook zwaardere kost, waarbij de fermenten uit Leopold's Synonymen ter verklaring geen slechten dienst bewijzen.

Wel zijn achter, in elk deeltje verklarende noten gevoegd, doch dikwijls is het aantal minder groot, dan de lezer zou wenschen; terwijl sommige verklaringen wel achterwege hadden kunnen blijven. Doch het is natuurlijk voor de samenstellers een onmogelijke taak het juiste getal te geven.

De eene student heeft meer, de andere minder gelezen; deze kent uitdrukkingen welke een ander geheel vreemd zijn, enz.

In de inleiding wordt een korte levensschets met portret van den schrijver gegeven.

Babberich. J. MEIJER.

Frohe Stunden. Deutsches Lesebuch für holländische Lehranstalte, von C. G. TROMP, 1e en 2de stukje. 3e Ter perse. Prijs van het 1e f 0.90, 2de f 1.25. Uitgave van J. B. Wolters Groningen.

Bij het samenstellen van dit werkje is de schrijver uitgegaan van de ideeën:

1e. Het boekje — de inhoud — moet voor den leerling een aanleiding zijn tot lezen.

2e. De stof mooi, vooral in den beginne, niet te zwaar zijn.

3e. Er moet gezorgd worden voor verscheidenheid zoowel wat betreft zinsbouw idioom en keus van woorden, als de keus van de Leerstof.

4e. enkele gemakkelijke vooroefeningen moeten het lezen voorafgaan, omdat de weg tot een goede uitspraak van het te lezene door het oor gaat.

De schrijver heeft met zorg zijne lessen gekozen. De boekjes lezen vlot, bevatten onderwerpen op verschillend gebied en zoo behandeld dat de inhoud gemakkelijk te begrijpen is.

Wanneer de jongens de school verlaten hebben, zullen ze op vrije oogenblikken nog gaarne eens in die boekjes snuffelen.

Babberich. J. MEIJER.

A. WELSH SINGER: **A Novel by Allen Raine.** London, Hutchinson & Co. 1906.

Wie van boeiende lectuur houdt en zich niet door eenige onwaarschijnlijkheden laat afschrikken zal in dit boek wel iets van zijne gading vinden. De intrigue van het verhaal is ten minste spannend genoeg. Een arme herdersknaap uit Wales wordt door een rijken Lord uit Londen als kind aangenomen en tot een beroemd beeldhouwer opgeleid; het vriendinnetje zijner kinderjaren dat met hem achter de schapen liep wordt, na heel wat lotgevallen, eene van Engelands eerste zangeressen; beiden ontmoeten elkander opnieuw in de kringen der „upper ten" te Londen. Bij slot van rekening blijkt de aangenomen herdersjongen een neef van den edelmoedigen Lord te zijn, het kind van zijne vroeger uit kostschool weggeloopen en door hem uit het oog verloren eenige zuster! Hoe dit alles nu zoo eensklaps uitkomt, men moet het maar zelf lezen en, zooals reeds gezegd, het met de waarschijnlijkheid maar niet al te nauw nemen! Een brand in de Opera, waarbij de beide gelieven (want natuurlijk worden de vroegere herderknaap en herderinnetje een paar) hun leven te danken hebben aan de zelfopoffering van eenen circusrijder, die jaren lang eene edele doch onbeantwoorde liefde voor de schoone zangeres die in het circus haar loopbaan begon, heeft gekoesterd, vormt ook een pakkend moment in het verhaal. En zoo zijn er nog meer van die spannende tafereelen; het geheel is boeiend, vlot geschreven, vrij onschuldig, en hoewel het dialect uit Wales, wat hier en daar in het verhaal gebezigd wordt, voor sommigen een bezwaar kan zijn, zal het boek door hen die goed Engelsch lezen, toch zeker met genoegen ter hand genomen worden.

E. T.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 2. **15 Mei 1909.**

Willem Kloos over godsdienst, naar aanleiding van zijn litteraire Kronieken in de *Nieuwe Gids*, Febr. en Maart 1909.

Bekend zijn bij de katholieken de heftige bewoordingen waarin Willem Kloos zich vroeger uitliet tegenover onzen godsdienst. Een paar bittere bladzijden uit de Nieuwere Litteratuurgeschiedenis zijn overbekend. „O, dat vervloekte, dat ergerlijke christendom!..." Maar ik citeer niet verder. Zoo even herlas ik die bladzijde, en een gevoel van billijke misnoegdheid steeg in mij op, bij al die onware, zoo heelemaal valsche beweringen, bij al die scheldwoorden aan elkander gerijgd tegen wat ons allen zoo nauw aan 't harte ligt, of liever wat een stuk van ons eigen leven geworden is.

Die periode van schelden schijnt de heer Kloos reeds lang doorgeleefd te hebben. Zijn litteraire beoordeelingen zijn sedert ruimen tijd meer de uiting van een kalm en bezadigd, alhoewel dikwijls eenzijdig, gemoed.

Zoo ook is het gegaan met zijn beoordeelingen over onzen godsdienst. In zijn inleiding tot de Navolging van Christus, klinkt er eerder een toon van eerbied, ja zelfs van een zekere waardeering. Zoo ook in zijne inleiding tot Perk's gedichten, en in de laatste *Nieuwe Gids*-kronieken.

In zijn inleiding tot Perk's gedichten schrijft hij: „En het rumoerig pronken met atheisme, dat voorheen zoo aan de orde van den dag leek, en door welks zich naar voor dringend geraas velen misschien zich enkel een schijn van bijzonderheid wilden geven, is thans vrijwel verouderd te noemen, en klinkt banaal."

In het Maart-nummer van *De Nieuwe Gids* komt hij ook heftig op tegen die gevolgtrekking van 't atheisme, als zou de wereld zichzelf regeeren. „Deze stelling is niets meer dan een van die oppervlakkige algemeene beweringen, zooals Büchner en Multatuli ze óók verzonnen, en die afkomstig zijn van eind-achtiende-eeuwsche Fransche redeneerders als Helvetius en Lamettrie." (bl. 373.)

Toch gelooft hij niet in een God, die de wereld regeert. Hij vindt het evenwel noodig den lezer eenigszins op die verklaring voor te bereiden. „Sinds den tijd dat zekere leerlingen van Multatuli, in navolging van hun meester, zonder iets eigens, maar aldoor rondtetterden, dat het „gelooven" iets „krankzinnigs" was, is het 'n beetje van verdachten smaak geworden, om in 't publiek te gaan zeggen, dat men „niet gelooft". Want men wordt dan zoo licht, door de lezers, verward met die groep van oppervlakkige nadoeners en schreeuwers, wier Bijbel de „Ideeën" van Douwes Dekker zijn" (373).

Daarop volgt zijn geloofs- of eerder ongeloofsbelijdenis. „Ik doe het tegenovergestelde van gelooven in een persoonlijken, de wereld geschapen hebbenden en die besturenden God." (373) Doch hij schrijft dit niet op als een bewijs van durf. Hij is enkel „een agnosticus, een zeer onpretentieuse, die wel zelfs geen reden, ja vaak het tegenovergestelde van redenen ziet om te „gelooven" maar die zich toch ook nooit verzetten zal tegen een 's anders wel-gelooven: ieder mensch moet, vind ik, ten opzichte van de religie maar precies zoo gaan doen, als hij 't voor zichzelf het beste en aangenaamste vindt" (bl. 373). Een heel andere toon voorwaar dan die klonk uit de woorden: „O dat hatelijk christendom!"....

En nu meer positief wat Kloos bedoelt: „Achter deze zinnelijke wereld, met haar geestelijk Dubbel, zit wel degelijk iets noch zinnelijks, noch geestelijks, hyper-geestelijks zou men het kunnen noemen, uit gebrek aan een betere benaming, een voor ons onbegrijpelijk- en ongenaakbaar-blijvende onpersoonlijke Essentie, waar ons diepste, voor ons zelf onbewust-blijvende wezen een afschijn of emanatie van moet heeten, maar waarover verder niet te denken valt.... Dat diepste, innerlijkste Wezen, dat niet individueële, al onzen benaderingen, onzen menschelijke pogingen tot begrijpen ontsnappende essentie van al 't Bestaande kan men „God" gaan noemen, zooals ik vroeger wel eens in mijn verzen

deed, maar degene die zoo doet, verstaat onder dat woord absoluut iets anders, als wat gewoonlijk er mee te kennen gegeven wordt, en allerminst kan men zeggen, dat die „God" de wereld regeert" (bl. 374).

Ziedaar, met de eigen woorden van Willem Kloos, zijn wijsgeerig-godsdienstige opvattingen. Het is er mij niet om te doen ze te weerleggen. Enkel gaf ik ze omdat we goed weten hoe wij het aan hem hebben. Ten andere, Kloos' opvatting is zoo persoonlijk niet. Zooals hij zelf bekent, is hij „een zeer onpretentieuse agnosticus".

Welnu, onder onze moderne wijsgeeren loopt het er vol van. Het woord agnosticus: (van *noscere kennen met de a privans*), werd ingevoerd door Huxley, en Spencer, met zijn „philosophie van 't onkenbare" werkte veel tot verspreiding van 't agnosticisme. Voor deze wijsgeeren is de natuur der dingen en vooral de natuur der eerste oorzaak, volstrekt onkenbaar. Wie over die moderne geestesstrooming meer begeert te weten, leze het zaakrijk artikel van Mgr. Mercier in de *Revue Néo-Scolastique* van 1895. L'agnosticisme. — De weerlegging van de door Kloos vooruitgezette opvatting zou dus vooral de weerlegging vergen van het agnosticisme, omdat het de grondslag is van zijn denken.

* * *

Ik legde er hooger klem op dàt de houding van den heer Kloos tegenover onzen godsdienst nu deftiger en waardiger is, waar ze vroeger integendeel vol driftige vijandschap was. Toch treffen we hier en daar nog iets aan dat heelemaal mis is, en ons toch ten laste wordt gelegd. Na geschreven te hebben dat hij niet gelooft in eenen persoonlijken, de wereld geschapen hebbenden en die besturenden God, laat hij daar aanstonds op volgen: „Ik schrijf dit geenszins op als een bewijs van durf; ik verhef me er volstrekt niet op: het is niets bijzonders, want de meeste menschen van tegenwoordig, wien de godsdienst niet bijna tegelijk met de moedermelk is ingegeven, of die zich hebben weten te ontworstelen aan de suggestie's hunner kinderjaren, denken er precies zoo over als ik" (bl. 373).

De heer Kloos schijnt te meenen dat de velen katholieken gelooven omdat ze eigenlijk van kindsbeen af zoo opgebracht werden, en nadat ze in rijperen leeftijd en volledige verstandsontwikkeling zich aan de suggestie van vroegere jaren niet konden onttrekken.

Vooreerst kon, voor wat het bestaan van eenen persoonlijken, de wereld geschapen hebbenden en die besturenden God betreft, opgemerkt worden dat de rede zulks bewijst en er hier, strikt gesproken, van geloof geen spraak is. Maar, daar we als kinderen van de Katholieke Kerk, die waarheid als bevat in de Openbaring, toch aannemen als een geloofspunt dat de opzoekingen onzer rede bevestigt, kunnen we gerust den heer Kloos verzekeren, dat ons geloof niet steunt op heriditeit, dat we ons wèl wisten te onttrekken aan de suggestie onzer kinderjaren met ons geloof te vestigen op een redelijken grondslag. Maar zie, daar juist nijpt de schoen. Kloos heeft over geloof een allervreemdst begrip, zooals meest al onze tegenstrevers. „Tegen het godsgeloof zal een echt modern wijsgeer nooit opponeeren, omdat het op een heel ander plan ligt als het zijne, van het denken, staat. De wijsgeer zoekt de naakte waarheid, de geloovige ziet en voelt, en hij denkt slechts binnen de door die gemoedsaandoeningen gevormde sfeer. Het is dus even dwaas dat geloof en ongeloof tegen elkaar optreden, als dat de praktijk en de poëzie onderling vechten zouden gaan." *N. G.*, Februari 1909, bl. 233. Alweer de oude meening, die ons zoo dikwijls door andersdenkenden aangewreven wordt, als zou het geloof een gevoelszaak zijn. Zeker, het „geloof" ligt op een ander plan als de „wetenschap". Het geloof is de toestemming van het verstand aan een waarheid, waarvan de menschelijke geest de objectieve zekerheid in haar zelve niet inziet, maar waarin hij toestemt, omdat God, de volle Waarheid, ze doet kennen. De wetenschap integendeel berust in de kennis van de objectieve zekerheid in haar zelve. Dus, op een geheel ander plan bewegen zich de geleerde en de geloovige. Maar beiden toch *op het plan van denken*, terwijl de heer Kloos de geleerde doet bewegen op het plan van het denken, de andere op het plan van het gevoelen, zooals zijn vergelijking tusschen practijk en poëzie — poëzie minstens zooals de heer Kloos ze verstaat — allerduidelijkst maakt.

Wat zou men zeggen van iemand die beweren ging dat de wijsgeer en de geschiedschrijver zich beiden niet bewegen op het plan van het denken? De eene toch vorscht de waarheid in haar zelve op, de andere neemt ze aan op 't gezag van vertrouwbare documenten. Zoo is het juist met ons geloof gelegen. Ook op het gezag van ware, onloochenbare feiten, buigen we ons eerbiedig neer voor het woord van God, dat zich richtte tot het onbeholpen menschdom. Maar van gevoelszaak is hier geen kwestie. En 't is te betreuren dat men daar altijd mee afkomt; want de geloofsakt, evenals alle andere handeling van het schepsel, met rede en verstand begaafd, moet steunen op de voorschriften van zijne rede.

* * *

Niettegenstaande dit paar onjuistheden, verheugde het mij toch dien meer waardeerenden toon voor onzen godsdienst bij een persoon van beteekenis zooals Kloos te vernemen. Het verheugde mij, zeg ik, opdat het een bewijs is dat we veld winnen. Waar vroeger een blik van minachting of haat ons te beurt viel, begint men nu toch zoo niet meer van uit de hoogte op ons neer te zien. Onze plaats onder de zon *wordt meer en meer erkend.*

JOZEF BRUGGEMAN, Pr.

Kunst in plaats van godsdienst? door E. M. Ten Cate. Baarn, Hollandia-drukkerij. Prijs 40 cents.

In de voor ons liggende brochure bestudeert de heer E. M. Ten Cate de kwestie, of bij de tegenwoordige inzinking van het godsdienstig leven, kunst den godsdienst vervangen kan, zooals bijv. de Duitsche wijsgeer David Friedrich Strausz wilde. Schrijver komt tot de slotsom, dat zulks onmogelijk is. Al bestaat er tusschen kunst en godsdienst een innige gemeenschap, toch zal de kunst voor het menschelijk geslacht nooit kunnen zijn wat de religie is. Om verschillende redenen, doch om deze bovenal, dat de kunst geen richting en vastheid aan het zedelijk leven schenkt, geen blijvende kracht en troost in den levensstrijd.

Wie onzer zal tot hiertoe den heer Ten Cate niet volkomen bijstemmen? Daalt ge echter af tot de bizonderheden zijner uiteenzetting, o hoe stuit ge op menige moderne dwaling en op menige protestantsche hatelijkheid!

Schrijver schijnt, met Schleiermacher allen godsdienst saam te trekken in een gevoel van vroomheid, aanbidding, overgave aan God, zoodat de godsdienstige ziel het voorwerp en de reden van haar Geloof moet halen uit haar zelve en uit haar zelve alleen, met verwerping van iedere *bovennatuurlijke* openbaring.

Ten bewijze van deze echt modernistische opvatting deel ik een paar zinnen uit de brochure mee, waarbij ik het een en ander zal onderstrepen.

„Niet aan het redeneerend verstand danken wij onze zedelijke en godsdienstige zekerheden maar *aan het warm gevoel,* niet aan wat denkers op hun studeerkamer in zekere stelsels hebben zitten uit te broeden, maar aan wat godsdienstigen bij de gratie Gods *langs den weg der inspiratie* hebben ontdekt".

Wat verstaat Ten Cate hier onder *inspiratie*? Geenszins de *bovennatuurlijke,* den schrijvers van het O. en N. Testament door God geschonken; maar hetzelfde als wat men er onder verstaat op het gebied van de kunst! „In den mensch ligt een geheimzinnig scheppingsvermogen besloten dat nu eens sluimert, dan weder krachtig werkzaam wordt. Wij duiden het aan met het woord *inspiratie....* Raadselachtig vermogen! In oude tijden toen het wijsgeering nadenken nog in de windselen lag, dacht men, ook de kunstenaar zelf, aan een bovennatuurlijke, onmiddelijke ingeving uit eene andere wereld.... Kunstenaars van onzen tijd zullen dit raadselvermogen niet toeschrijven aan een macht buiten hen. Het welt uit hen zelf op. Toch gevoelen zij het als onweerstaanbaar, zij zouden zich zelf te kort doen als zij aan die macht niet gehoorzaamden! Zij moeten- en kunnen niet anders. Zij gevoelen zich geroepen. *Op het gebied van den godsdienst is het niet anders.* Ook hier is een „ingeesting" van boven die den mensch met goddelijk leven en met goddelijke gedachten vervult. Een goddelijk „mania" (= razernij) vertoont zich bij tal van volkeren. De regenmaker bij wilde negerstammen wordt visionair.... *Datzelfde verschijnsel bij den godsdienst van Israël,* eerst in den groveren vorm van „zieners" en „bezielden" die onder zang en muziek *zich aan godsdienstige dansen en wartaal overgaven,* later in den idealen vorm van Israëls profeten. Maar ook hier het geloof aan een volstrekte goddelijke macht die hen bezielt; wier tolken zij zijn. „Zoo spreekt Jahwe" zeggen zij, *en eerst in lateren tijd wordt deze zegswijze een uiterlijke vorm die geen eigenlijken zin meer heeft*".

Men ziet het, de *inspiratie* bij Israëls profeten is volgens Ten Cate niets anders gewest dan een geheimzinnige, hoewel geheel natuurlijke verhooging van het gemoedsleven!

Onder den invloed van zulk eene „ingeesting" worden dan, aldus redeneert de schrijver verder, waarheden gevonden op het gebied van het godsdienstig-zedelijk leven „die onvergankelijk zijn". Onder dienzelfden invloed vond ook Jezus zijne waarheid! „Jezus wist het wederom, niet door na te denken, niet door te pluizen over de wereld der verschijnselen, maar *uit de diepten van zijn gemoed klonk het hem toe* dat der namen naam voor God geen andere dan Liefde is en dat de mensch als Zijn kind tot Hem naderen mag met den Vadernaam op de lippen".

Men ziet het, Jezus in het oog van den schrijver geen God!

De heer Ten Cate heeft blijkbaar nooit de zielsgeschiedenis gehoord van zoo menig tot het katholicisme overgegaan artiest, en we bedoelen hier overgang die blijvend is en zich in daden openbaart. Want luister wat hij beweert: „Hier (nl. in

de schoonheidsontroering) ligt de verklaring van den overgang tot de Roomsche kerk bij zoo menig artiest. Is het waar wat zij leert omtrent biecht, aflaat en onfeilbaarheid der pausen? Valt haar staatkundig streven toe te juichen? Het doet er niet toe! Wekt de kerk niet velerlei aesthetische emoties op, streelt zij niet de zinnen, werpt zij niet een schoonen schijn over het leven? Het is niet anders dan dit aesthetisch Katholicisme hetwelk vele kunstvrienden betoovert en in de *doodende omarming* (sic!) der Roomsche Kerk voert".

Zeker, de uiterlijke eeredienst der Roomsche Kerk kan menigeen tot het katholiek-worden den eersten stoot hebben gegeven. Het verstand werkt door middel der zinlijke gewaarwording, en de genade heft de natuur niet op. Doch met het bewonderen van den katholieken eeredienst is men nog niet katholiek! Om katholiek te zijn, *gelijk zoovelen, ook artiesten, het werden*, heeft men de geloofwaardigheid der katholieke Kerk verstandelijk te erkennen, heeft men door de genade geholpen nederig hare leerstukken te aanvaarden, ook die welke de menschelijke rede niet achterhaalt, heeft men eindelijk uit volle geloofsovertuiging zichzelf tal van offers, en dikwijls zware, op te leggen. Zoodat de echte overgang tot het katholicisme méér is dan de schrijver onderstelt, méér dan een zuivere gevoelskwestie!

Een gevoelskwestie: ziedaar voor Ten Cate alle godsdienst. „Kunst en godsdienst zijn beide een zaak des harten. Zij staan in nauw verband met het *gevoelsleven* van den mensch. Zeker ook het verstand mag op beider gebied medespreken, maar het zal zich toch *met eene ondergeschikte plaats moeten vergenoegen!*"

Een echt moderne theorie, welke den godsdienst doet ontaarden in zieke dweperij of hem vervluchtigt in aandoeningen en gewaarwordingen zonder inhoud en zonder kracht.

W. DE VEER S. J.

HET MODERNISMUS, zijn verhouding tot de wetenschap, zijn veroordeeling door Paus Pius X, door Z. E. Kard. MERCIER, vertaald door BAS. v. KESTEREN, Ord. Carm. Prijs 25 cts.

Gedurende anderhalf jaar spreekt de heele wereld van niets meer dan van modernisme. Ja, lezer — en wij hebben het vooruitzicht, dat er nog jaren zullen voorbijgaan, eer dit woord uit de mode is. In elk geval is het onderwerp van de brochure, welke ik voor U wilde bespreken, nog bizonder actueel.

Dat bewijst o. a. het verslag, dat de N. R. Ct. (26 Maart '09, ochtendbl. A) gaf van de rede, voor de afd. Rotterdam van den Ned. Protestantenbond uitgesproken door „den heer Jos. v. Veen, oud R. K. priester te 's Gravenhage over het *modernisme in de R. K. Kerk*." — „Hij schetste eerst uitvoerig het ontstaan der godsdiensten." Uit het verslag blijkt niet, hoe de heer v. V. zich dat ontstaan denkt; doch dat zal wel weinig afwijken van de wijze, waarop hij ongeveer een jaar geleden op zuiver naturalistischen grondslag het ontstaan van den godsdienst beschreef. In een lezing „de loopgraven der waarheid" nl. ontkende hij destijds het bestaan van elke Openbaring, terwijl God zelf alleen zou bestaan in het geloof van eenige vroom-domme menschen. Misschien kende hij toen de modernistische termen nog niet zoo goed van buiten, dat hij een en ander zoo plomp verloren uitsprak.

Het modernisme schetste spreker als in wording in het *religieus gemoed*, dat belemmerd was door de leer — en als een vernietiging van valsche, doodende wetenschap." Wie in bezit is van de vertaling 1) der Encycliek *Pascendi*, kan daar (bl. 10, 11 en 15—19) lezen, dat die „wording (van den godsdienst) in het religieus gemoed" HET grondbeginsel der modernisten is en kan daar (o. a. bl. 7—9) vinden, wat voor wetenschap door het modernisme wordt gehuldigd. Daar de Encycliek spreekt van godsdienstig gevoel, gelieve men op te merken, dat het „godsdienstig gevoel" der modernisten niets anders is dan de gewaarwording of het gevoel van afhankelijkheid, van eerbied, van waardeering, enz. ten opzichte van het Onkenbare, terwijl het „religieus gemoed" de benaming is voor de geschiktheid van 's menschen ziel om die ervaringen, gewaarwordingen, aandoeningen, in één woord dat gevoel te ontvangen.

„De strijd der modernisten," zegt het verslag der rede verder, „is gericht tegen het organiseerend leersysteem der Kerk, dat, naar middeleeuwsch model, in den geest van Thomas van Aquino door haar geleeraard en verdedigd wordt." Juist; de eerste en voornaamste verstandelijke oorzaak van het modernisme, zegt Pius X, bl. 69, is de „onbekendheid met de scholastieke wijsbegeerte." En bl. 75 „Wij willen en verordenen, dat de scholastieke wijsbegeerte tot grondslag gelegd worde van de gewijde wetenschappen,... en Wij verstaan daar vooral onder — dit is van het grootste belang — de wijsbegeerte, welke de Engelachtige Leeraar ons heeft nagelaten."

Maar ik zou de in hoofde genoemde brochure

1) Uitg. van C. L. van Langenhuijsen, 1907.

recenseeren. Nu, het is wel merkwaardig, dat de twee aangegeven punten van het modernisme juist in het eerste deel der brochure kort worden besproken. Zij geeft bl. 12—16 in korte, doch duidelijke trekken het ontstaan van het modernisme aan en verdedigt de positie der Kerk in haar partijkiezen voor de philosophie van den H. Thomas van Aquino.

De brochure heeft namelijk twee deelen; zij bevat „twee documenten van Z. E. den Kard. Mercier, Aartsbisschop van Mechelen, over de quaestie van het „Modernismus": een redevoering en een herderlijk schrijven." (Een woord vooraf.) De redevoering werd gehouden voor de professoren en de studenten der Leuvensche Universiteit en wordt in de brochure slechts in uittreksels aangeboden onder den titel: „Verhouding van het Modernisme tot de wetenschap." Dit eerste deel is een heerlijke rechtvaardiging van het samengaan van echte, ware wetenschap met oprecht katholiek geloof.

Nog even moet ik op de rede des heeren v. V. terugkomen. In het begin „schetste hij het ontstaan der godsdiensten en den strijd van de R. K. Kerk tegen den vooruitgang van de wetenschap." Dit voorwendsel wordt in het tweede deel der brochure (bl. 36 – 38) van Kard. Mercier kort en bondig weerlegd en was reeds in de Encycliek (bl. 91) beantwoord.

Wanneer dan vóór het einde der rede de spreker voor den Protestantenbond „aangaf, welke middelen de Encycliek aan de hand doet, om het streven der modernisten, ontstaan op Franschen en Italiaanschen bodem, tegen te gaan," treft ons wel de afgelegde verklaring, „hoe *voorspoedig die strijd door het Vaticaan gevoerd* wordt." Het ingrijpen en optreden des Pausen heeft dus wel doel getroffen. Als wij echter niet wisten, dat contradictie het begin en het einde van het modernisme was, dan zou het ons onverklaarbaar voorkomen, dat hij (J. v. Veen) onmiddellijk na die verklaring nog „de meening verdedigde, dat ondanks alle verzet Rome zich niet zal kunnen staande houden, wanneer het zijn geest niet vernieuwt."

Waarin die vernieuwing volgens den wensch der modernisten moet bestaan, wordt ons duidelijk gemaakt in de Encycliek bl. 61—62. Daarmede wordt, behalve andere hervormingen ook en niet het minst dit geëischt: „Dat het geestelijk bestuur hervormd worde in al zijn vertakkingen, vooral op het gebied der tucht en der leerstelligheid. Dat zijn geest, dat zijn maatregelen naar buiten in overeenstemming worden gebracht met de gemoederen, die zich neigen tot de democratie; dat dus in het bestuur der Kerk aandeel worde geschonken aan de lagere geestelijkheid en zelfs aan de leeken. — Dat het geestelijk gezag van gedragslijn verandere op sociaal en politiek gebied, zich houdende buiten de staatkundige en sociale organisaties," enz. (Encycl.)

Op dit alles wordt ook nadrukkelijk gewezen in het tweede deel der brochure onder den titel: „de veroordeeling van het Modernismus." Daar dit tweede document een herderlijk schrijven is „aan de geestelijkheid en de geloovigen van het aartsdiocees Mechelen," kon Z. Emin. daarin geen diepzinnige weerlegging van het modernisme geven. Na dus de hoofddwaling in het verwerpen van het gezag en van de hierarchie der Kerk gesteld en daarin de voornaamste reden der veroordeeling aangewezen te hebben, wordt dit in een helder betoog aangetoond en tevens uit de „houding der Kerk tegenover de Modernisten" (bl. 27) bewezen, dat de laatsten zelfs geen schijngrond voor hunne houding kunnen aanvoeren, waardoor zij zoo graag de verdrukte onschuld of voor martelaar spelen. Dat betoog is juist op zijn plaats, opdat niemand zich tot een verkeerd medelijden met de modernisten late verleiden.

Men ziet dus, dat deze slechts 46 bladzijden groote brochure toch veel merkwaardigs bevat. Maar men moet goed kunnen lezen en alles met de grootste oplettendheid aankijken. Er kan van zelf geen sprake zijn van een, ook maar in haar soort, volledige verhandeling van het modernisme. Toch valt er veel uit te leeren, — en daarom was het een uitstekend werk van Pater B. v. K., die ons in den 2en druk van zijn „modern A. B. C. voor iedereen" reeds een heel goed artikel over „Modernismus" (bl. 153 – 159) gaf, nu nog aan ons Katholiek volk „Modernismus" van Kard. Mercier in goede vertaling aan te bieden.

Het werk van den geleerden Kardinaal, in zake het modernisme wel een der meest bevoegden, heeft ongetwijfeld geen aanbeveling noodig. Ook heb ik niet met dat doel geschreven. Ik heb veeleer getracht het actueele der brochure in het licht te stellen en door aanhalen der rede van den in modernisme of liever in volslagen ongeloof gevallen heer v. V., zoowel als door citeeren der Encycliek op de leer der brochure willen wijzen, opdat zij gelezen worde zooals het behoort en de diepe zin harer leer beter worde begrepen.

Hetzelfde streven doet mij nog iets zeggen naar aanleiding van hetgeen Kardinaal Mercier in zijn vasten-mandement over G. Tyrrell schrijft. „De

Hervorming," orgaan van den Ned. Protestantenbond, had Sept. '08 dit bericht: Het jongste vasten-mandement van den Belgischen primaat, Kard. Mercier, hield zich onledig met het modernisme en bepaaldelijk met G. Tyrrell. In antwoord op dit stuk zond Tyrrell een nieuw geschrift de wereld in, getiteld: Mediaevalism. A reply to Cardinal Mercier (London, Longmans, Green & Co.) Uwe Eminentie, zegt de bekende modernist, schrijft mijn modernisme toe aan mijn protestantsche opvoeding. Volgens uw meening is mijn verwantschap met Döllinger's protestantisme „geenszins verrassend, want T. is een bekeerling wiens opvoeding in zijn jeugd protestantsch was." (zie brochure, bl. 33.)

Niet zonder heftigheid, wijst Tyrrell de onderstelling van Kard. Mercier af, wien „de Hervorming" echter in het gelijk stelt. Dit blad schijnt goed te hebben ingezien, dat het godsdienstig individualisme van het protestantsche christendom de kettersche ondergrond is, waarop het modernisme staat in lijnrechten strijd en onverzoenlijken haat met het gezag der alleen ware Kerk. Om het ontzaggelijk gevaar van dat individualisme — of het particularisme van het eigen Ik als maatstaf van alles met verwerping van het collectieve gezag der Kerk — van zijn Instelling te weren, heeft Christus tot haar gezag gezegd: „gij zijt Petrus en op deze steenrots zal Ik mijn Kerk bouwen en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen. En u zal ik de sleutels geven van het rijk der hemelen. En al wat gij op aarde zult binden, zal ook in den hemel gebonden zijn, en al wat gij op aarde zult ontbinden, zal ook in den hemel ontbonden zijn. (Matth. 16, 18. 19.)

Vooral practisch is eindelijk de wenk, welken Kard. Mercier (bl. 42) gegeven heeft omtrent de bibliotheek van elk katholiek huisgezin. Het denkbeeld, daar uitgedrukt, worde verspreid, zoodat het ingang vinde bij ons katholiek volk. Dit is mijn grootste wensch.

O. Dr. E. D. Carm.

Erhebungen des Geistes zu Gott. Betrachtungspunkte über das Leben unseres Herrn Jesu Christi, von Ludwig Lercher S. J. 8⁰. Regensburg, Rom, New York; Pustet. 1908. M. 16. 50.

1 *Band.* Aus grauer Urzeit. — Die Menschwerdung und das irdische Jugendleben des Sohnes Gottes. 383 blz.

2 *Band.* Die öffentlicke Tätigkeit Jesu bis zum dritten Osterfest. 358 blz.

3. *Band.* Die öffentliche Tätigkeit Jesu vom dritten Osterfest bis zum letzten Gang nach Jerusalem. 360 blz.

4. *Band.* Auf dem letzten Gang nach Jerusalem. Das Leiden, Sterben und die Auferstehung Jesu Christi. 447 blz.

5. *Band.* Die heiligste Eucharistie als Offer und Sacrament; das heiligste Herz Jesu. — Feste des Herrn und seiner Heiligen. — Monatliche Geisteserneuerung. 392 blz.

Deze vijf deeltjes kunnen zeker naast de beste meditatieboeken, die we hebben, gesteld worden.

De diep ascetische stemming, die van de eerste tot de laatste bladzijde heerscht, verbindt zich wonderwel met de vaak zeer gedétailleerde praktische wenken, die eveneens overal te vinden zijn en zeker van een zeldzame ondervinding in geestelijke zaken getuigen.

De meest kenteekenende verdienste is philosophische scherpte, zooals men die zelden in eigenlijke philosophie-boeken, veel minder in ascetische werken vindt.

Met onverbiddelijke logica wordt den mediteerende het praktische inzicht van het geweten afgedwongen: „ja zoo *moet* ik doen: anders handelen is dom".

En als dan ook *hier en daar* aan het gevoel wat weinig is gegeven, dan wordt dit ruimschoots vergoed door deze praktische evidentie, want waar verstand en wil bewogen zijn, daar komt in de meditatie het gevoel van zelf mee.

De stijl is niet zoo bijzonder, maar, al bromt de H. Augustinus al met recht over de slechte stijl van veel geestelijke boeken, in een meditatieboek, dat toch op de eerste plaats de gedachten kort heeft aan te geven, voelt men een klein te kort in den stijl toch maar nauwelijks. Daarbij komt dat dit met bijzondere volheid en rijkdom aan gedachten gepaard gaat. Over elken zin is heel wat te denken.

Als voorbeeld een tamelijk willekeurig gekozen stukje over den rijken jongeling:

„Was hat der Jüngling gewonnen und was hat er verloren? *Gewonnen* hat er seine vielen Güter, die einen verschwindenden Punkt auf unserem Planeten ausmachen. Einige Jährlein war er im sorgenvollen Besitz dieses Pünktleins. Dann ist die Pflugschar der Zeit über ihn und seine Güter hinweggegangen; er hat sich ein Grab erworben und seine verwarloste Güter sind wohl im Besitze solcher, die zu Mohammed beten.

Das hat er gewonnen. — *Was hat er verloren*? Sein Anteil ware gewesen mit dem hl. Petrus, dem hl. Johannes, dem hl. Paulus, den Aposteln

und den Jüngern des Herrn allen, die auf Thronen sitzen und die zwölf Stämme Israëls richten werden. *Den* Anteil hat er verloren und der Verlust dauert schon 2000 Jahre".

Voortdurend komt hij terug op de H. Communie en op het gebruik van den tijd, punten, die vooral voor priesters en seminaristen (voor deze zijn de meditaties vooral, maar lang niet uitsluitend geschreven) gewichtig genoeg zijn.

Niet alleen voor eigen meditatie, maar ook voor preeken zijn deze „Erhebungen" uitmuntend. Zij bieden een overvloed van materiaal over alle onderwerpen en door een vrij uitvoerig register op het eind van 't vijfde deeltje vindt men er gemakkelijk den weg.

Dr. J. LOTSY.

Art et Apologétique, par A. D. SERTILLANGES, Professeur à l'Institut catholique de Paris. 1 Vol, in 16, 2e édition. Prix: 3 fr. 50. Bloud en Cie. Paris. 1909.

Hoe de kunst het godsdienstig gevoel opwekt, hieraan evenals aan de godsdienstige feiten uitdrukking geeft, welke de kunstwaarde van dat gevoel is, in het bijzonder met betrekking tot het katholicisme, de weerlegging der bezwaren tegen het Christendom ten opzichte der absolute kunst en van het leven, ziedaar in het kort den inhoud van dit boek, bekroond door eene karakteriseering van de moderne religieuze kunst. Een „echt" boek voor alle minnaars der godsdienstige waarheden en van kunstschoon.

Zonder eenzijdigheid of vooringenomenheid, die alleen bewijst, dat het waarachtig begrip van, het juiste gevoel voor kunst afwezig is!

Leest bijv. de bladzijden gewijd aan de gothiek, aan de kerkmuziek.

Nooit las ik fijnere karakteriseering en toch, tegenover den kunstvorm, welke vrijheid van den geest, die nog hooger speurt en tot nog hoogere volmaaktheid spoort.

En de diepte der gedachte huwt zich aan den fijnen vorm, den eminenten professor en den welsprekenden kanselredenaar waardig.

En wat ruimte van blik! Leest eens, wat er staat bijv. over „le nu dans l'art", bewondert op eene andere plaats de vergelijking tusschen katholieke kerken en die onzer „frères séparés", de protestanten.

En wat hooggestemd gevoel! Hoort hem over de Christusfiguur.

Wat machtige critiek in een paar woorden, samenbindend den geheelen helder verloopenden gedachtengang.

Welk eene breede opvatting van het onderwerp! Wat de eeuwen bij de verschillende volken brachten aan kunst in vorm, in kleur, in toon, in woord, 't gaat alles het helder kunstenaarsoog in vol leven voorbij en mede schouwen wij zijne visioenen en drinken wij zijne weelde.

Er gaat van dit boek eene klare bezieling uit, een edele, reine gloed en mijne bewondering zingt zich vrij uit, als van het gehoorzame kind, dat oorlof tot jubelen ontving, nu ik, en daar stel ik bij een dergelijk werk, ik zou haast zeggen dubbelen prijs op, vóórin het „nihil obstat" het „imprimatur" lees, den kunstenaar, die dit werk schreef, verleend.

X.

Amour et Foi, par le Comte H. DE LACOMBE, in 8º écu, prix 5 frs. Plon-Nourrit et Cie. Paris, 1909.

„J'ai trouvé, dans les papiers de mon père, les pages qu'on va lire. Impressions de la vie ou fantaisies de l'imagination, ces notes intimes, écrites à diverses époques de son existence et qu'il avait encore sur sa table la veille de sa mort, sont un peu l'histoire d'une âme. Je les publie parce que je crois ainsi répondre au désir de celui qui en fut l'auteur et que, peut-être, elles feront du bien."

„Liefde en Geloof" gaf de zoon vol eerbied tot titel aan de bladzijden, door zijn vader tijdens het leven geschreven en wel moet hij van haar inhoud doordrongen zijn geweest, om die in twee woorden zoo juist, eenvoudig en krachtig te kunnen samenvatten. Liefde en geloof ademen deze bladzijden. De schoonste gevoelens hebben zij geteeld in de ziel van dezen waarachtigen edelman, verhelderd hebben zij zijn blik, veredeld zijne taal, hem geopenbaard, wat kennelijk wordt voor den nederige.

Zij overstralen dit leven met vollen glans en wat het brengt, 't zij lief of leed, is altijd gereede stof tot een hartverheffend woord. Gedachtig het „dient den Heer in vreugde" zingt deze ziel immer het levenslied als de voorzang van het eeuwig Hosanna! En de figuren gelijnd, de tooneelen geschilderd stieren den smachtenden blik naar hoogere visioenen, die blijde het leven doen aanvaarden, dat zal eindigen met de vervulling van wat „geen oor heeft gehoord, geen oog gezien."

Hier geene ziekelijke „Weltschmerz", die den christen onwaardig is, maar, waar groote smart schrijnt, een klein gedeelte van de waarachtige wereldsmart van den Gekruiste op Golgotha, afgebeden in het „crucifixi fige plagas" en ter liefde

van Hem gedragen; tot vuriger liefde brengend bij beter besef van het nameloos leed voor ons, door ons, om ons geleden door den Man der smarten.

Hier geloof, dat spreekt van een oneindig goeden God, die de droeven troost en opbeurt en hun, die weenen, het hemelrijk der vreugde schenken zal.

Hier een „sterke in den strijd," die geen versagen kent en weet dat den geweldigen de zege wacht. Liefde en geloof door geheel het leven tot vlak in het gezicht van den dood, die zijn prikkel heeft verloren en dezen sterke doet beven, noch deinzen.

Wat een schoon boek!

Nooit las ik schooner beeld eener moeder, eener christen vrouw, van een fieren jongeling, van eene kuische maagd.

Gij spotters, aanschouwt hier het beeld van den priester en verstommen zal uw lach, als hij niet overgaat in bewondering en dank aan God.

Mannen en grijsaards leest dit boek, leert kennen dezen edelman met het machtige slagzwaard en het glanzend pantser van zijn geloof en zijne liefde.

Mogen er zoo vele Franschen worden gevonden, dan......

En gij wereldwijzen, die onvruchtbare theorieën leeraart, van wier ledigheid gij ten slotte walgt en in wanhoop grijnst, leert hier, wat hooge wijsheid geloof en liefde brengen en geve God U deze gaven, die den schrijver gelukkig maakten in het leven en vol blijdschap deden opgaan tot zijn God: geloof en liefde, de beide factoren, die het wel der wereld blijven beheerschen en met wier bezit of gemis zij rijst naar de zonnige hoogten of zinkt in het sombere niet. DR. NEMO.

Het Bestuur der Heilige Roomsche Kerk door PAUL GOULMY, kapelaan te Druten. Uitgave van C. N. Teulings, 's Hertogenbosch.

Het boekje vervult U van bewondering. Welk een machtige, prachtige organisatie: het Bestuur der Heilige Roomsche Kerk! Een instelling zoo verheven en tegelijk zoo eenvoudig. Rakende aan de aarde door de kostbare weldaden, die zij verspreidt, en aan den Hemel door het doel, dat zij nastreeft en door het stralend hoogtepunt, dat haar bekroont in Jezus Christus. Als een wonderschoone kathedraal, waaraan eeuwen hebben gearbeid.

Deze uitgaaf voorziet in een *ware* behoefte. Wat al domme voorstellingen omtrent onzen kerkelijken regeeringsvorm zijn bij de andersdenkenden in omloop! Het bewijzen hun kranten, die op dit stuk de vermakelijkste flaters begaan. O, mocht Goulmy's heerlijk werkje in handen van vele niet-katholieken komen: hoe zullen zij bij aandachtige lezing er van verbaasd staan eenerzijds over de weergalooze samenstelling van het bestuur der Roomsche Kerk en ten andere over hun eigen verschrikkelijke onkunde in dit opzicht! Maar ook den meesten katholieken zal het werkje op menig punt een noodzakelijke onderrichting verstrekken.

De eerw. schrijver heeft zijn boek, dat in minder uitgebreiden vorm het eerst in 1905 verscheen, van wege de nieuwe apostolische constitutie „*Sapienti Consilio*" ten eenenmale omgewerkt. De beste bronnen ziet men er in geraadpleegd. 't Is een boek van degelijke wetenschap. En daarbij harmonisch van indeeling, rustig-klaar van voorstelling, en — wat om de groote moeilijkheden, welke de Latijnsche terminologie meebracht, hier als een buitengewone verdienste gelden mag — helder en onberispelijk van taal!

Den Eerw. Heer Goulmy onze hulde! Zijn moeitevolle, uitmuntend geslaagde arbeid vinde alom waardeering. W. DE VEER S. J.

Toespraken 1e en 2e serie op feestdagen van Jesus en Maria, door FERD. FRANSSEN, R. K. Pr. L. C. G. Malmberg, Nijmegen, 1909.

Misschien hebben de trouwe inteekenaars op preekenbundels een paar groote oogen opgezet toen zij deze Toespraken ontvingen. Want wie er de gewone verdeeling en uitwerking der punten in zoekt, komt een beetje bedrogen uit. Gelukkig, voegen wij er haastig aan toe, en wij vinden het niet de geringste verdienste van deze uitgave, dat de preeken voor velen een voorbeeld zijn kunnen, hoe men op eenvoudige, bevattelijke wijze de hooge mysteries van onzen godsdienst kan verklaren en voorhouden, zonder datgene te herhalen en te blijven herhalen, wat den geloovigen al zoo vaak is voorgepreekt dat zij er niet eens meer naar luisteren.

Bovendien zijn zij geschreven, helaas een zeldzaamheid! in zuiver en pretentieloos Hollandsch, zoo verzorgd, als de eerbied voor het woord Gods het eischt, en geheel geeigend om de kalme devotie van een Hollandsch gehoor te treffen en te overtuigen.

Wanneer de jeugdige redenaar zóó voortgaat, kan hij werkelijk invloed uitoefenen op het gehalte onzer predicaties.

Mag ik hem er op wijzen dat wij een serie Zondagspreeken, zich nauw aansluitend aan het officie van den dag, best gebruiken kunnen? K.

Leven na den dood. Uit het Engelsch door L. v. D Knaap, R.K Priester. Tweede druk. Prijs 40 cents. Leiden, H. A. Dieben.

Dat dit werkje in korten tijd een tweeden druk had, verwondert mij niet. Door zijn belangrijk onderwerp lokt het tot lezen, en wie er slechts eenige bladzijden van leest, brengt stille hulde aan zijn populair-wetenschappelijke, frisch-oorspronkelijke manier van uiteenzetting.

Schrijver, de Hoogeerwaarde Heer Mgr. John S. Vaughan, bewijst de ontsterflijkheid der menschelijke ziel krachtig en klaar, en — wat tegenwoordig zéér praktisch is - bijna alleen uit de *rede*. En hij weet met voorbeeld en verhaal, met vondsten der natuurwetenschap, met grepen uit het dagelijksch leven, zijn betoog zóó bekoorlijk te maken, dat men al studeerende het boekje hooger en hooger op prijs stelt.

Maar den Eerw. vertaler van dit meesterwerkje zou ik willen raden, dat hij bij een volgenden druk zijn Hollandsch nog beter verzorge, er meer nationale kleur aangeve, en vooral die lange zinnen vermijde, wier drukke vertakkingen den geregelden gedachtenloop storen, zinnen als deze:

„Van den anderen kant zijn de hoogmoed des geestes, hoe onmerkbaar verborgen, ook, de vooroordeelen, de vooringenomenheden en ongeregelde gehechtheid aan persoonlijke inzichten, *die* daaruit geboren worden, en *die* zelfs vereenigbaar zijn met een groote mate van oprechtheid, zoovele hindernissen, *die* de uitstorting van den Geest Gods in de ziel, *die* wij de genade des geloofs noemen, belemmeren, zoo niet geheel beletten of tegehouden". (blz. 12).

Overigens aan deze uitgave der verdienstelijke Apologetische Vereeniging „Petrus Canisius" allen lof. „*Leven na den dood*" kan in onze dagen van ongeloof en twijfelzucht een onberekenbaar nut stichten.

W. DE VEER S. J.

Groot Woordenboek. *Μεγα Λεξικον της Ἑλληνικης Γλωσσης*, door A. Konstantinides. Athene, 1901—1908. 4 dln. 669, 812, 816, 712.

Dit Lexicon, geschreven door een Griek, geeft van de oud-Grieksche woorden de omschrijving in het nieuw Grieksch.

Niettegenstaande zijn pretentieloos optreden (hij wil niets dan een bewerking leveren van Liddell & Scott's Grieksch-Engelsch Lexicon) heeft Konstantinides de Grieksche lexicographie een belangrijken stap vooruit geholpen.

Niet bereikt is, wat we toch eigenlijk noodig hebben, een naar alzijdige volledigheid strevende thesaurus van *alle* Grieksche woorden met over elk woord zooveel, als er bij den tegenwoordigen stand der wetenschap van te weten is. Maar wat een ijzeren kop als Stephanus (Thesaurus linguae graecae) presteeren kon, daaraan waagt zich geen van het tegenwoordige geleerdengeslacht en bij het tegenwoordige veel rijkere materiaal.

Voor het Latijn is dat door een groote trust van de Duitsche en Oostenrijksche universiteiten en geleerde genootschappen mogelijk geworden, en al gedeeltelijk uitgevoerd; maar voor het Grieksch is nog niets dergelijks ondernomen en zal de, nu zachtjes aan een paar eeuwen oude, Thesaurus van Stephanus voorloopig nog wel niet overbodig worden: de grieksche philologen schijnen al hun tijd voor tekstkritische conjecturen noodig te hebben.

Toch hebben we nu in Konstantinides een dictionnaire, die de elk jaar meer verouderende groote woordenboeken van Passow en Pape aangevuld heeft met wat in latere supplementaire lexica, in woordenboeken op bijzondere schrijvers en zelfs in inscripties- en papyrus-uitgaven te vinden was.

Nog een zeer groot voordeel is, dat vele woorden, die door Passow en Pape, dank zij hun vaak oppervlakkig werken (een noodzakelijk kwaad, als één man over alle grieksche woorden schrijven moet), verkeerd geschreven waren, door Konstantides verbeterd zijn. Zoo verklaart de laatste het woord *φυλακιτεη*, dat vaak op Egyptische papyri, maar toch ook wel elders voorkomt, zeer goed als een soort van politieagenten 1), zooals trouwens Stephanus al wist; Passow echter en Pape vertalen het met verdachte eenstemmigheid verkeerd door „gefangne".

Daarbij geeft hij de plaatsen uit de oude schrijvers, waar zoo'n woord voorkomt, dikwijls veel nauwkeuriger aan, vooral uit de na-klassieke tijd. Nu daar had hij een uitmuntend hulpmiddel in het zeer goede *greek lexicon of the Roman and Byzantine periods* van zijn landsman E. A. Sophocles (New York, 1888).

Dat hij echter niet alles nageslagen heeft blijkt uit verschillende fouten, die de lexicographen trouw van Stephanus nageschreven hebben, en die ook bij hem (Konstantinides) nog voorkomen. Daaronder hoort een werkwoord *χειροληπτεω*, dat allen als bij

1) Dat de beteekenis van het woord niet twijfelachtig is, is duidelijk uit *Otto Hirschfeld*, Die Ägyptische Polizei der Römischen Kaiserzeit, in: *Sitzungberichte der Berliner Akademie* blz. 815—824.

Suidas voorkomend opgeven ; maar het is noch in de oudere uitgaven van *Suidas*, noch in de nieuwere (Bekker, Bernhardy) op de aangewezen plaats te vinden.

Een ander gebrek, waarop hier bijzonder gewezen dient te worden, is, dat bijbelsche en patristische litteratuur wel niet geheel verwaarloosd is, evenmin als in de andere groote dictionnaires, maar evenals in deze wel een beetje stiefmoederlijk bedeeld.

Bv. de woorden *ἀκκεπτα, δεσερτωρ, ἐξεμπλαριον*, interessante latinismen, die in het Martyrium Polycarpi voorkomen, zijn niet te vinden.

Alles te zamen genomen is dit nieuwe woordenboek beter dan die, welke tot nu toe als de beste golden, en mag met eere genoemd worden onder het vele, dat de tegenwoordige Grieken (Kumanudes, Sophocles) voor de lexicographie der taal hunner voorvaderen gedaan hebben.

Innsbruck. Dr. J. HUDDLESTON SLATER.

Thuiskomen door TH. VAN MEREWEDE, H. Honnig, Utrecht, f 1.— geb. 1.50.

Allemaal kleinere schetsen van 't stille volksleven, en de kleine dramatische voorvallen van weinig-gemouvementeerde levens. Niet kwaad gezien, niet onknap geschreven, maar toch zonder routine, verhaald zonder vaste bezonkenheïd, zonder sterke ziels-emotie, waardoor het boek ons een groote aandoening zou kunnen schenken, of een troostend vriend worden in stille avonduren. De schrijver blijkbaar niet katholiek, heeft een eigenaardige stille sympathie voor wat hij van buitenaf van de Roomschen ziet. J. R. K. Pr.

Van Kussen en Tranen, FRANS REMAER, Haagsche roman door JAN WR. ANDENNE, L. J. Veen, uitgever, Amsterdam.

Hoe jammer. De auteur heeft een luchtigen prettigen verhaaltrant, hij kiest in 't algemeen genomen sympathieke menschen voor zijn hoofdfiguren; maar hij heeft van dit verhaal een somber, zwoel-zinnelijk en verkeerd boek gemaakt.

Een flink prettig meisje, niet zoo gecompliceerd van karakter, als de schrijver dat wel doet voorkomen, dochter van een weduwe met weinig fortuin, vindt in den vriend des overleden vaders eerst een oom, vader en vriend, maar komt met hem, den aanmerkelijk oudere, tot de ontdekking, dat zij elkander hartstochtelijk liefhebben.

Frans Remaer verzet zich tegen het sluiten eener verbintenis, die hem een zeker geluk, haar echter onvermijdbare teleurstelling brengen moet. Hij strijdt eerlijk tegen zijn eigen verlangen, de opdringerigheid van Clara, die als hij haar ontvluchten zal door een lange reis hem zwak doet zijn, mee ten val sleept en hem feitelijk tot zelfmoord dwingt, door vastklampen aan zelf veroorzaakte toestanden.

De zielestrijd van een oudere, die zich voor jonge liefde in volle grootheid wilde opofferen, had een prachtig gegeven kunnen zijn, en er ware wel andere oplossing te vinden geweest dan den val en zelfmoord van Remaer, ondanks alle sophismen van den schrijver, die ik sterk verdenk een schrijfster te zijn, een zwakkeling en lafaard, Nu is het een laf, valsch boek; er wordt ons zooals de titel begrijpen doet, walgelijk veel in gezoend en hopeloos gehuild.

Een „Haagsche roman" schijnt altijd iets dergelijks te moeten beteekenen. Wanneer zal er nu een schrijver komen, om dat andere, dat betere en werkelijk grootere gedeelte van onze Haagsche meisjes te schetsen, die niet den tijd verzoenen, verflirten, en verzondigen, maar zoo hard en dapper werken, of zich geven aan den stillen dienst der naastenliefde. W., R. K. Pr.

Smeder en Zoon, Roman van HENRI VAN WERMESKERKEN. van Holkema en Warendorf, Amsterdam.

Nee, dan heilig de Amerikaan, die zijn avonturen met de mooie typiste van zijn kantoor op een halve bladzijde van het kasboek te schrijven wist. Met een paar getallen wees hij den gang van zijn huwelijks-epos aan. Zooveel voor advertentie : gevraagd een dame als steno-typiste; daarna zooveel voor salaris verhooging, zooveel voor een bouquet, en eindelijk in angstwekkende opeenvolging van datums: voor drie parterre schouwburg, voor armband, voor bontmantel aan de moeder, voor verlovingsannoncen, voor kosten bruiloft, en ten slotte zooveel voor advertentie : gevraagd een heer als steno-typist.

Van iets dergelijks, maar met veel droeviger afloop, maakt de heer Van Wermeskerken een boek, en wil ons dien bundel papier als een roman in de hand stoppen.

Smeder en zoon, een vervolg op *Leo Smeder*, onkiesch verhaal, waarin de schrijver, van groot en droevig leed een ongezonde speculatie maakt, is een erbarmelijk ineengetimmerd relaas, hoe de knappe zoon van den afgetakelden vader van uit Napels naar Amsterdam reist, de verlopen zaken van zijn vader opwerkt, zoo maar in één twéé drie, op de typiste verliefd raakt, met haar wonen gaat,

en, als de zaak van den vader een hoop geld noodig vordert, uit iets als gevoel van kinderplicht, het ongelukkige meisje in den steek laat, en met een gefortuneerde dame huwt, die al lang op hem te wachten zat.

Eerst wordt die wilde liefde met allerlei welluidende leugens goedgepraat, en als het ongelukkige meisje alles er aan gegeven heeft om haren verleider te volgen, dan komt die op zekeren dag vertellen, dat zij hem maar verachten moet, want dat hij geld noodig heeft, en dus met een andere trouwen zal.

Zou de heer van Wermeskerken zelf gelooven aan wat hij in zoo slecht Hollandsch ons wijs maken wil.

W., R. K. Pr.

De Schipbreuk van de Libellule, door COMM. DRIANT, A. W. Bruna en Zn., Utrecht. 1.50, geb. 1.90.

Beslist het allerbeste onder de vele jongensboeken welke wij de laatste jaren onder het oog kregen.

Op onnavolgbaar boeiende wijze verhaalt een Fransch zeekapitein van een zwerftocht met een onderzeesche marine-boot. Verlangend om een dier moderne verdelgingsmonster te leeren kennen, geraakt hij door toegevendheid van zijn vriend den commandant aan boord, een ongeluk doodt de geheele bemanning op den bootsman en den passagier na, die nu een ontzettenden tocht door de geheimzinnige regionen van den oceaan maken, en om hun leven kampend, door ondervinding langzaam aan de inrichting van het vaartuig en de behandeling der machines leeren kennen.

Een grootsche worsteling om het leven, en het verhaal er van is zuiver gehouden, van alle verkeerde en opwindende elementen.

Al blijkt de opzet van den schrijver geen andere dan op die wijze zijn jonge lezers bekend te maken met de geniale inrichting der onder-zee-vaartuigen, zijn verhaaltrant is zoo meesleepend, zijn wijze van voorstellen, zoo ongemeen mooi, dat men naar hem luisteren moet, en vol aandacht blijft tot het einde toe.

Als ooms en vaders de „Libellule" aan hun neven of zoons ten geschenke geven, dan lezen ze het zelf eerst.

R. K. Pr.

Zeven jongens en 'n Ouwe schuit, door A. G. C. DE VLETTER, A. W. Bruma en zoon Utrecht f 1.50 geb. 1,90

Goed voor aankomende jongens die hun ingeboren zucht naar avonturen zoo graag voldoening schenken door in hun verbeelding mee te leven met de helden hunner lievelingsboeken. En nu is het vrij wat beter, dat ze in plaats van door Mohicanen, Apachen, wigwams en scalpeermessen, of ook door Wilsons en Holmessen opgewonden te worden, zich verlustigen in de avonturen van Haagsche jongens, die onder het ietwat paedagogische toezicht van een grooten vriend, met een motorboot acht dagen vacantie houden.

Een beetje eigenaardig over dierenverstand en denken wordt er wel gepraat maar niet zoo, dat het de jongens kwaad kan doen.

R. K. PR.

Arendskop, door A. C. C. DE VLETTER, A. W. Bruna & Zoon, Utrecht, 1.50, geb. 1.90.

De bengels uit de schuit. Dit keer had hun geleider geen tijd om zich met zijn bende bezig te houden. Ze maakten daarom op eigen gelegenheid een uitstapje door den Harz, en werden hier in een soort vacantie-school, in het kasteel Arendskop ingekwartierd, waar ze zich best amuzeerden.

Dat zullen de lezers ook wel doen.

R. K. Pr.

Nietschéenne. Roman van DANIEL LESNEUR.

Mlle. Jocelyne is de Nietschéenne, tevens de hoogheilige heldin van den roman... Zoolang als 't duurt! en dat is niet zoo heel lang, misschien al wel wat kort, zelfs in onzen jaag-tijd. Of Mlle. Joe, ooit van God of godsdienst ook maar heeft hooren spreken, wordt de lezer niet gewaar, maar de schrijver heeft dat verouderde Christendom aan den kant gezet en Nietsche's leer ervoor omhelsd! En nu zal Nietsche aan de boek-heldin de kracht geven, om op 't smalle deugd-paadje te blijven, onder alle omstandigheden, ook de kracht, om het gevaar te beminnen, zonder erin te vergaan. Zeg maar gerust wat Cambronne zei, niet den langen, braven zin, die hem wordt toegedicht, doch waarvoor de ruwe snorrebaard zich geschaamd zou hebben.... maar dat korte, krachtige woord :....! dat mooi klonk uit dien mond en op dat oogenblik!

„Du moment, ou vous vous direz être amoureux de moi, il nous faudrait nous séparer pour ne nous revoir pas," zegt Mlle. Jocelyne en ze haalt daarbij haar Nietsche aan, op wien ze steunt met groote woorden van : force-devoir-sacrifice.... toch wel mooi allemaal! Natuurlijk is 't mooi, zoo op papier gedrukt; alleen weet je al vooruit, dat de dame het toch niet volhoudt, en dat „l'homme marié, et père de famille," zóó tot over de ooren toe verliefd wordt op die wijze Nietschéenne, dat ie bereid is tot de

dolste dingen, enz. enz. alte Geschichte. En nu de praktijk, van elkaar nooit terug te zien?...

Cambronne's woord.... en meer niks! Ze Nietschen 't allemaal goed en zelfs plicht! In de Nietschereligie komt aan Mlle. Jocelyne een eerste klasse plaats toe onder de heiligen en dan moet „monsieur Bob" de kaarsjes voor haar aansteken, die zelfde meneer, die nu eensklaps zijn wettige vrouw niet meer begrijpt, omdat zij het niet goedvindt, dat zulk een hoogstaande Nietschéenne haar den wettigen man en vader ontfutselt! Er is veel waars, hoewel niets nieuws in dezen roman uit de Parijsche koopmans-industrie en geldwereld; genot, weelde, rijkdom, echtscheiding, domheid en zelfmoord bekleeden er de gewone plaats in; de gangbare heidensche levensopvatting, waaraan niemand zich meer ergert.

Maar als de Nietschéenne niet in een werkstaking onder Bob's arbeiders was doodgeschoten, dan had zij mogelijk kans gehad met volle bewustheid en klaar verstand tot zich zelve te herhalen de ontzettende woorden, die haar ongelukkig voorbeeld in zijn toestand van waanzin dagelijks-honderden malen tot zijn arme moeder zegt:

„Ach, ich bin so dumm, ich bin so dumm!"

C. J. F VETTER.

Jules Pravieux. Un vieux Célibataire, cinquième édition. Librairie Plon-Nourrit et Cie., Paris, 1909. Prix 3 fr. 50.

Vele onzer lezers, zoo niet alle, kennen den geestigen Franschen romanschrijver Jules Pravieux, wiens laatste roman „Mon Mari", in den vorigen jaargang van dit tijdschrift zoo warm werd aanbevolen.

Thans ligt voor mij de vijfde druk van „Un vieux Célibataire" aan velen zeker wel bekend en nu, nog met meer recht dan vroeger, zijne lezers vragend. De schrijver toch, een oprecht katholiek, een moedig kunstenaar, heeft hier en daar enkele gewaagde, eenigszins vrije en daardoor ongewenschte zinnen geschrapt en thans is ook het kleinste bezwaar, dat er nog kon bestaan, weggenomen en de roman geheel ter lezing geschikt. Opgemerkt zij evenwel, dat dit werk, zoowel als „Mon Mari" voor volwassenen, liefst ontwikkelde volwassenen, is bestemd.

En denkt nu niet, dat er aan dezen roman wat beschadigd is, dat er heele stukken zijn uitgevallen: 't zou zijn om te lachen. Jules Pravieux is geen schrijver van verdachte lectuur, allerminst. Door dit werk is de hand van den kunstenaar, den meester gegaan en de kleine wijzigingen, die niemand ontdekt zonder den vorigen druk, getuigen zoowel van den fijnen zedelijken, als letterkundigen smaak van den schrijver.

't Werk is nog vlotter van gang, nog levendiger van schildering, nog pittiger in het kort betoog geworden en de geestigheid, die den helderen kop versiert en het reine hart eerbiedigt, maakt dezen roman tot een gezonde, hoogst aangename, echt gezellige lectuur.

En geen dwaas Fransch! Lekkere, frissche, ongezochte, levende taal, de uiting van een edelen hoogst beschaafden geest.

't Is het meesterschap, zooals men weet, van dezen schrijver.

De inhoud van „Un vieux Celibataire" is bekend. 't Is een pleidooi uit het werkelijk leven ten gunste van het celibaat der priesters, doch geen vervelend betoog; daarvoor heeft de kunst van den schrijver gezorgd. Ook is het niet een boek met gejammer, ik had haast geschreven gejank, zooals zoovele moderne romans, waarin het droeve leven wordt geschilderd van hen, die geene hoop hebben, omdat zij het geloof hebben verloren. Integendeel!

Onbetaalbaar is pastoor Blondot, door Pravieux tot den penvoerder in dezen roman gemaakt en dat zóó natuurlijk, dat men zou meenen, dat de roman werkelijk door dien pastoor geschreven was. De kunstenaar verdwijnt geheel achter zijn werk.....

In verdere bijzonderheden treed ik niet. Dit nog: Emile Faguet, van de Fransche Academie, een der eerste critici van het tegenwoordige Frankrijk, al onderschrijft men niet steeds zijne denkbeelden, heeft dezen roman in eene voorrede gekarakteriseerd op eene wijze, die den criticus zoowel als den schrijver van het werk tot eere strekt.

Na eene aanbeveling uit zoo'n pen kan ik zonder bezwaar de mijne neerleggen.

Ten slotte eene vraag: Zou eene vertaling niet haar nut hebben? De schrijver meent van wel en vergeve mij de onbescheidenheid dit te verklappen. Meent men ook van ja, dan wil ik gaarne medehelpen.

TAILLEFER.

Pages Françaises par Paul Déroulède. Précédées d'une introduction par Jérôme et Jean Tharaud, 1 vol. in-16, Prix 3 fr. 50. Bloud & Cie., Paris, 1909.

Wie Paul Déroulède wil leeren kennen als dichter, verteller, tooneelschrijver, redenaar, vóor alles patriot, die neme dit boek.

Het begint met een goed geschreven „Essai," boven vermeld.

Verder bevat het: 1870. — Feuilles de Route, 70—71. Nouvelles Feuilles de Route, Chants du Soldat, Nouveaux Chants du Soldat, Marches et Sonneries, Refrains militaires, le Livre d'or de la Ligue, Théâtre, Chants du Paysan, Inédit.

Eene ontleding van den inhoud is eenvoudig onmogelijk, evenmin als eene korte typeering van deze figuur. Belangwekkend is zij zeker en al gaat men niet altijd met dezen vurigen patriot mede, toch zal men menige schoone bladzijde herlezen.

Eene goede dosis Fransche geschiedkennis der laatste veertig jaren zal echter zeer te pas komen. Men zal dan om maar eens iets te noemen „la part de l'enthousiasme" weten te maken, als Déroulède staat te wierooken voor het standbeeld van Gambetta.

Gambetta! De man....., doch waartoe? In een paar woorden zegt men niet, waar een boek voor noodig is en het oordeel der geschiedenis is niet altijd de weerklank van den lof des redenaars..... Men houde dus de degelijke geschiedenis in het oog en dan leze men en zal men, als gezegd, vaak herlezen.

Want mooie bladzijden zijn er vele, al dringt zich vaak de gedachte naar voren, dat er elementen zijn, die van zulke mannen grootere mannen zouden gemaakt hebben, indien zij deze zielen hadden doorgloeid, indien.....

TAILLEFER.

The Shuttle, by Francis Hodyson Burnett, in two volumes. Bern. Tauchnitz. 1908.

Deze boeiende roman van den bekenden schrijver van „The little Lord Fauntleroy" doet ons een blik slaan in het leven der Amerikaansche geld-aristocratie en in dat van den Engelschen adel. Hoe deze beide spheren met elkander in aanraking komen, de botsingen en conflicten die daardoor ontstaan, dit alles wordt nauwkeurig beschreven en vormt den hoofdinhoud van dit verhaal. De titel van het boek „The Shuttle" drukt dit eenigzins uit, in dièn zin dat the shuttle — het spoeltje — verondersteld wordt de draden van het weefsel te spannen over den Oceaan, welke Engeland en Amerika van elkander scheidt. Die draden worden steeds nauwer toegehaald; Amerika en Engeland komen steeds meer tot elkander, Amerikanen en Engelschen leeren elkander steeds beter kennen en meer apprecieeren, iets wat beide volken ten goede komt.

Uit moreel oogpunt is niet veel op dezen roman aan te merken, enkele bladzijden, die het boek voor jongeren minder geschikt maken, uitgezonderd volwassenen kunnen het gerust ter hand nemen. Ons katholieken zal het ook misschien minder aangenaam aandoen, dat „Fate" zoo geheel de plaats van „Providence" inneemt, dat er met wat al te veel nadruk wordt beweerd, dat de mensch zijn voorspoed en fortuin uitsluitend aan eigen kracht en energie te danken heeft, dat er van eenig godsdienstig element in het leven der hoofdpersonen of niets, ofwel slechts iets zeer vaags te bespeuren is.

Maar deze bedenkingen daargelaten, is het boek van het begin tot het einde boeiend te noemen, de dialoog zeer vlot en natuurlijk en het karakter der heldin, de nobele flinke Amerikaansche, Miss van der Poel, is zóó geteekend, dat zij ongetwijfeld alle sympathie zal opwekken.

E. T.

A short history of English and American Literature for the use of schools and for private study, bij R. C. Brennan. De samensteller is Leeraar aan de H. B. S. te Zwolle en de firma W. E. J. Tjeenk Willink aldaar geeft het werk uit à f 1.90.

Op het titelblad staat, naast de bovenaangehaalde woorden, ook nog vermeld: „waarin de geschiedenis der letterkunde wordt vastgeschakeld aan de geschiedenis der natie en de invloed van Engelsche letterkundige werken op Hollandsche schrijvers duidelijk wordt aangetoond.

Even druk als de titel, is het geheele boek, en het zal wel hoofdzakelijk kunnen dienen: for private study.

Althans, het lijkt mij wel ondoenlijk, de geheele leerstof of zelfs maar een noemenswaardig deel ervan, te behandelen in de weinige uren, die gewoonlijk voor elke en dus ook voor de Engelsche letterkunde zijn uitgetrokken. Misschien echter blijkt het boek zeer bruikbaar, indien de leeraar, die het invoert, zich geheel houdt aan hetgeen het voorwoord zegt: „het doel is, den leerling een chronologisch overzicht (denkbeeld, idee, idea) te geven van de Engelsche letterkunde en van de plaats der groote schrijvers in die letterkunde. Ook wil het werk de taak van den onderwijzer vergemakkelijken."

Dat doel zal bereikt kunnen worden! Het boek zal den leerling de moeite besparen, van zelf een lijstje te maken met jaartallen en perioden, om de verschillende schrijvers niet al te mal door elkaar te haspelen, wat zoo vaak op examens de lippen van den examinator aan een pijnlijke bewerking blootstelt Ook de opsomming van de vorsten uit het te behandelen tijdvak en hun namen boven elk

hoofdstuk, heeft zeer zeker groot nut, en de titels der werken, die aangeven, wat er te lezen valt over het behandelde in dat hoofdstuk, sluiten telkens een gedeelte van het boek af.

Volgens de alphabetische lijst der schrijvers, heeft de heer Brennan er meer dan vier honderd genoemd en van elk iets gezegd, van dezen meer, van dien minder, van sommigen alleen hun werken aangestipt. Hierom vooral leek mij het boek meer geschikt voor eigen studie dan voor schoolgebruik, maar, gelijk gezegd, aan den onderwijzer wordt de keuze gelaten uit de zoo rijke en veelzijdige leerstof.

C. J. F. VETTER.

La littérature française an XIXe siècle. par l'abbé PAUL HALFLANTS, professeur de rhétorique à l'Institut Ste-Marie, à Bruxelles, Librairie Albert Dewit. Bruxelles 1908. Prix 3 fr. 5o.

Voorop een „avertissement," dat werkelijk dien naam verdient en niet moet worden overgeslagen, als men het beginsel wil kennen, waarvan de Eerw. schrijver uitgaat en dat het geheele werk beheerscht en stempelt tot eene schoone, grootsche daad.

Daarna eene inleiding, een prachtig voorportaal, mooi van lijnen en geleidelijk voerend in het magistrale gebouw der Fransche litteratuur van de eerste helft der negentiende eeuw.

De voornaamste figuren, een twintigtal, worden er in behandeld op eene wijze, die ter uiteenzetting eene geheele studie zou vragen, als de beperkte ruimte eener recensie het toeliet.

Eerst bij elken schrijver het portret; de menschenfiguur teekent bij voorbaat vaak den aard des kunstenaars; daarna eene korte, pittige, teekenende levensbeschrijving, vervolgens eene zeer zakelijke bespreking der werken, (meer dan een honderdtal) versierd met tallooze welgekozen uittreksels en daarna eene heldere karakteriseering.

Het alles niet in rhetorisch mooi doen, maar in krachtige streken en strakke lijnen met licht en schaduw, tot de figuur naar buiten breekt.

Enorme belezenheid, vaardige teekening, smaakvolle schildering, keurige groepeering en ten slotte een heerlijk geheel; 't dwingt ons tot bewondering voor den meester en den paedagoog, die hier aan het werk is.

Is 't wonder, dat er thans eene „nouvelle édition" verschenen is van dit werk, door alle buitenlandsche bladen om strijd toegejuicht!

„Een professor van de Sorbonne is het waardig!"

Maar er is meer! Hier is een waarachtig, een katholiek kunstenaar aan het woord, een christen paedagoog, een edel priester. En gij weet immers, dat er daaronder grooten zijn, ook in taal en letteren, ook in ons land!

En gij weet immers, dat de litteraire beweging in al hare vertakkingen hun niet vreemd bleef!

Zoo hier! Geen eenzijdig boek. Wat de edelsten en besten van alle richtingen hebben geschreven, is hier aangehaald en verwerkt.

O, ja, 't is een schoolboek! Daarom leerlingen van hoogere burgerscholen, gymnasia, seminariën, koopt het. Hier leert gij den weg, veilig en zeker en de vergezichten worden U niet onthouden, maar getoond onder het licht van het christelijk ideaal!

Koopt het, gij, die U voor het middelbaar of het hooger examen voorbereidt. Gij weet, wat een degelijk handboek u geven kan en.... zocht er naar.... Leert hier methode van studie en ik ben zeker, gij zult den schrijver danken.

Leeraren, schaft het u aan, al was het alleen om de onvergelijkelijke methode. En ik zie om een hoekje letterkundigen van naam dit edele boekje lezen en genieten en het, mede om de kokette uitvoering en het nette bandje, bij hun „moois" leggen.

Met verlangen zie ik het tweede deel, dat in bewerking is tegemoet.

Zegt het voort!

HENRI FONVILLE.

Ons genoegen door J. STAMPERIUS, uitgave L. J. Veen, Amsterdam.

Het voorbericht zegt, dat dit boek de eerste bundel is, gezocht uit het tijdschrift: „Ons genoegen," dat nu niet meer bestaat. De inhoud van dit werk is zeer mooi, en we kunnen het onze jeugd gerust in handen geven. 't Is wel neutrale kost, waarmee ik bedoel, dat de naam des Heeren zorgvuldig vermeden wordt, maar.... „Ons genoegen" heeft ook bestaan in een tijd, toen de proef genomen werd met: opvoeding zonder godsdienst, wat dan heette: onderwijs boven geloofsverdeeldheid! Dàt moeten we in het oog houden en dan zullen we begrijpen, hoe „Ons genoegen" een tamelijke reeks van jaren kon bestaan.

Misschien volgen er een tweede en een derde bundel, belooft de heer Stamperius, en de kinderen zullen hem zeker dankbaar wezen, indien hij zijn woord houdt.

C. J. F. VETTER.

Pim en Mien, III en IV à f 0.30, door J. LIGTHART en H. SCHEEPSTRA. Uitgave van J. B. Wolters, Groningen.

No. 1 en 2 werden gunstig beoordeeld in een

vorigen jaargang „Boekenschouw". No. 3 en 4 zijn een vervolg op 1 en 2 en sluiten aan bij „Nog bij Moeder," van dezelfde schrijvers, eveneens bij Wolters verschenen, en overal met vreugde ontvangen.

Jan Ligthart en H. Scheepstra zijn ook de auteurs van „De wereld in," eerste serie 8 stukjes en 2e serie, 4 stukjes à 40 ct.

De vele drukken in betrekkelijk korten tijd pleiten voor de uitgave. Vele plaatjes verlevendigen den tekst. Al de genoemde werkjes zijn zoo geschreven, dat elke serie de levensgeschiedenis bevat van een bepaald aantal jongens en meisjes; wat de scholieren over het algemeen interessant vinden. Een ding is jammer dat al die levens zoo'n neutraal karakter hebben.

J. MEIJER.

Weet je den weg? 3 vragenboekjes behoorende bij de overeenkomstige uitgave „Samen op reis 1—3, door A. Cremer, J. Ligthart en R. Noordhoff. Uitgave van J. B. Wolters, Groningen.

't Is bij het geven van onderwijs van groot belang bij de werkjes over bepaalde vakken vragenboekjes te bezitten. 't Geleerde beklijft beter, omdat de vragen in rechtstreeks verband staan met het geleerde.

Leerlingen, die boven bedoelden concentrischen leergang volgden, en al de vragen in „Weet je den weg," konden beantwoorden, hebben zoodoende meermalen ons landje doorreisd en stellig een vrij helder beeld van provinciën, bodem enz. verkregen.

J. MEIJER.

Wetenschappelijke Recencies uit Tijdschriften.

J. de Bie: Philosophia moralis, Pars Ia. — Louvain, Ceuterick, 1908.
Een in alle opzichten uitstekend handboek. Het geeft een klare en bondige uiteenzetting van de traditioneele grondbeginselen der zedeleer. Bovendien weet de schrijver door enkele kort-krachtige zinsneden den leerling in contact te brengen met de nieuwere ideeën en hem in staat te stellen deze kritisch te verwerken zonder daartoe verplicht te zijn, te gaan buiten de traditioneele begrippen over deze stof. Revue Néo-Scol.

Comte Foucher de Careil: Descartes, la princesse Elisabeth et la reine Christine, d'après des lettres inédites. Nouvelle édition. Un vol. in 8o. — Paris, Alcan. Prijs 4 fr.
Graaf Foucher de Careil is genoegzaam bekend door zijne talrijke en degelijke bijdragen tot de geschiedenis der wijsbegeerte, vooral door die welke betrekking hebben op Leibniz en Descartes.

Elisabeth van Boheme was eene superieure vrouw en de brieven die zij wisselde met Descartes doen in waarde en wetenschappelijk gehalte niet onder voor die van laatstgenoemden. Revue Néo-Scol.

P. Gillet: La Virilité chrétienne. Conférences universitaires. Un vol. in 12o van 422 blz. — Desclée, 1909. Prijs 3.50 fr.
Dit is het tweede volumen der conferenties, door den welsprekenden Dominicaner Pater Gillet, voor de studenten der Leuvensche Universiteit gehouden. In het eerste deel had P. Gillet behandeld *De vorming van het karakter in het algemeen*, maar hier wordt meer in 't bizonder aangetoond, welken invloed het bovennatuurlijke daarop uitoefent. En dat is van het hoogste belang.
Revue Néo-Scol.

R. P. Berthier: L'étude de la Somme Théologique de Saint Thomas d'Aquin. 2e édit. — Paris, Léthielleux, 1905.

R. P. Pègues: Commentaire français littéral de la Somme Théologique de Saint Thomas d'Aquin. I. Traité de Dieu. 2 vol. — Toulouse, 1907.

Eerstgenoemd werk bevat een reeks van conferenties, gehouden voor eene vergadering van priesters. Het zijn inleidende beschouwingen gericht tot hen, die zich willen zetten tot eene studie der Theologische Summa.

Het andere werk geeft eene stelselmatig uitgewerkte studie betreffende den inhoud der Theologische Summa.

De betreffende Latijnsche texten zijn zuiver weergegeven en de commentaren daarop hoogst belangrijk.
Revue Néo-Scol.

F. Mentré: Professeur à l'Ecole des Roches: Cournot et la Renaissance du Probabilisme au XIXe siècle. Un vol. in 8o de la »Bibliothèque de philosophie expérimentale 957 blz. — Paris, Rivière. Prijs 12 fr.

Cournot is weinig gekend, haast miskend geweest. Nu is het werk van Mentré een proeve van eerherstel tegenover de onrechtvaardigheid van diens tijdgenooten.

Cournot onderscheidt de wiskundige van de wijsgeerige waarschijnlijkheid en juist in het toevoegen van eene logica der waarschijnlijkheid aan de Aristotelische denkleer der noodzakelijkheid zou zijne hoofdverdienste bestaan. — Dat neem ik niet aan. Revue Néo-Scol.

Jean Delvolve: Religion, Critique et Philosophie positive chez Pierre Bayle. — Paris, Alcan, 1906.
Hoewel een beetje zwaar op de hand, moet toch van deze studie over de leer van Bayle gezegd worden, dat zij rijk is van inhoud en soliede tevens.

De hoofdfout er van is wel het verdurend verwarren, uit onbekendheid met de Katholieke leer, van deze laatste met het Calvinisme.

De uiteenzetting van de positieve leer van Bayle, waarmede het boek sluit, vormt er het meest oorspronkelijke en belangrijkste deel van. Revue Néo-Scol.

Jean Baruzi: Leibniz et l'organisation religieuse de la terre. — Paris, Alcan, 1907.
Dit boek bestudeert de politieke plannen van Leibniz en geeft eene historische uiteenzetting van zijn godsdienstige ideeën. Door gebruik te maken van vele onuitgegeven bewijsstukken is het den schrijver gelukt, nieuwheid aan zijn onderwerp te geven.

Jammer evenwel dat de auteur zijn gedachten niet in genietbare taal heeft weten uit te drukken.
Revue Néo-Scol.

J. Bourdeau: Pragmatisme et Modernisme. Un vol. in 16o van 238 blz. (Bibliothèque de philosophie contemporaine.) — Paris, Alcan, 1908. Prijs 2.50 fr.

Dit boek bevat eene reeks van wijsgeerige feuilletons verschenen in het *Journal des Débats*. Men vindt daarin de voornaamste producten der pragmatistische litteratuur en enkele nieuwigheden over godsdienst.

Niet diep is de behandeling der stof en exact al evenmin. Voor eene oppervlakkige kennismaking evenwel met deze nieuwe ideeën kan het best volstaan.
Revue Néo-Scol.

Dr. François da Costa Guimaroës: Contribution à la Pathologie des mystiques. Anamnèse de quatre cas. 51 blz. — Paris, Jules Rousset, 1908.

Eene proeve om de onvoldoendheid te bewijzen van de zoogenaamd wetenschappelijke, geneeskundige studiën over de mystieken. Heel goed gelukt. Revue Néo-Scol.

Martin Meyer: Aphorismen zur Moralphilosophie. 297 S. — Berlin und Leipzig, Seemann.

Een allegaartje van gezonde denkbeelden, gemeenplaatsen, zottigheden en zinledige phrasen.

Revue Néo-Scol.

G. Ed. Burckhardt: Die Anfänge einer geschichtlichen Fundamentierung der Religionsphilosophie. Un vol. van VI 90 blz. — Berlin, Reuther und Reichard, 1908. Mk. 2.40.

Burckhardt gaat bij wijze van inleiding tot het werk over godsdienstphilosophie van Herder na, hoe het denkbeeld eener op de geschiedenis gegronde godsdienstphilosophie is ontstaan of liever is voorbereid. 't Is gevaarlijk in 90 bladzijden de ontwikkeling te willen aangeven van eene idee, beginnende met de Grieksche sophisten tot aan het einde der XVIIIde eeuw.

Bovendien wil de schrijver de geschiedenis der ideeën al te zeer in logischen en onafgebroken samenhang zich laten voortbewegen. Dat lijkt te gedwongen en onnatuurlijk. Toch mag men zijne brochure belangrijk en soliede gedacht noemen. Revue Néo-Scol.

Karl Jungmann: René Descartes. Eine Einführung in seine Werke. Un vol. in 8o van VIII 214 blz. — Leipzig, Eckardt, 1908.

Eene proeve om de geestesproducten van Descartes tot een logisch geheel ineen te schakelen.

Volgens den schrijver zou Descartes op éene lijn moeten worden gesteld met Kant. Wellicht steunt deze meening voor een goed deel op schrijvers eigene Kantiaansche vorming.

Overigens is het werk met wetenschappelijken ernst en zorg geschreven.

Wie nog eene studie maken wil over Descartes, kan Jungmann's boek niet missen. Revue Néo-Scol.

Dr. Paul Barth: Die Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre. XI 515 S. — Leipzig, J. A. Barth, 1906.

Eene verhandeling over pedagogie die innerlijke vastheid mist, omdat de schrijver — naar ik meen — met opzet electisch heeft willen zijn en een compromis tracht te treffen tusschen oud en nieuw.

De godsdienst zou den kinderen moeten worden onderwezen om er zich daarna weer van te ontdoen.

Revue Néo-Scol.

Hugo Münsterberg: Philosophie der Werte. Un vol. VIII 486 s. — Leipzig, Barth, 1908. 10 Mk.

Dit boek van Münsterberg geeft een wijsgeerig stelsel waarvan de grond-ideeën reeds vroeger door hem in meerdere geschriften zijn uiteengezet. In zijn geheel genomen vormt het eene schitterende weerlegging van het zoowel physische als psychologische naturalisme

Revue Néo-Scol

Frank Chapman Sharp, Ph. D, professor in de Wijsbegeerte aan de Universiteit van Wisconsin: Study of the Influence of custom on the moral Judgment. (Bulletin of the University of Wisconsin.) 44 blz.

Sharp heeft bij 150 personen een onderzoek ingesteld omtrent den invloed der gewoonte op het zedelijk oordeel.

Dit onderzoek leidde tot de bevinding, dat deze personen bij de vorming van zoodanige oordeelen zich over 't algemeen laten leiden door nuttigheidsbeweegredenen, het grootste goed.

Of zulk onderzoek dien invloed met juistheid vermag te bepalen, moet ik sterk betwijfelen. Revue Néo-Scol.

Giorgio del Vecchio, professor in de wijsbegeerte van het Recht te Ferrares: I presupposti filosofici della nozione del Diritto. — Bologna, Zanichelli.

Volgens den schrijver moeten we het grondbegrip van recht zoeken in een »forma a priori" van het verstand, van welken vorm alle bijzondere wetten niets zijn als nadere bepalingen

Een pleidooi voor den terugkeer tot Kant in de rechtsphilosophie. Revue Néo-Scol.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 3. **15 Juni 1909.**

BALTASAR GRACIAN: **Handorakel en Kunst om wijs te leven,** uit het Spaansch in het Nederlandsch overgebracht door DR. A. A. FOKKER. Uitgevers-Maatschappij „Vivat" Amsterdam 1907, 155 blz. in 8°, prijs f 0,50.

Toen ik voor eenige maanden in „De Tijd" een paar artikelen schreef over Gracian en Palau, wist ik jammer genoeg nog niet, dat ook van Gracián's gulden boekske reeds een Nederlandsche vertaling verschenen was, die mij kort daarna voor Boekenschouw ter recensie werd thuisgezonden. Van harte graag grijp ik dan ook de gelegenheid aan om ook hier nog-weer-eens wat-goeds van dat mooie boekje te zeggen.

Vóór alles dan: Baltasar Gracián is een heele heilige Jezuiet geweest. Dr. A. A. Fokker, de alleszins bevoegde Nederlandsche vertaler schijnt het niet nuttig gevonden te hebben, dit te verklappen. Geweten heeft hij het zeker, maar zulke dingen hangen van te veel omstandigheden af (de collectie heet: Karakteristieke literatuur) dat ik er Dr. Fokker zelf geen verwijt van durf te maken. In elk geval mèt of zonder Gracián's titels erop, het Handorakel kan onder ons veel goed stichten.

Niet alleen echter uit liefde voor de volle waarheid meende ik hier Gracián's positie op den voorgrond te moeten halen; óók ter vermijding van mogelijk misverstand. Want op het eerste gezicht ziet het pittige boekje er tamelijk wereldsch uit. En pas van lieverlede bemerkt men, met wat voor hoogstaande ascetische persoonlijkheid men te doen heeft. Dit is waarschijnlijk met opzet geschied. Maar een allertreurigst gevolg van deze voorzichtigheid zou het zijn, als men het boekje voor een soort Macchiavellistisch geschrift ging houden. En tòch, het heeft maar een héél klein beetje gescheeld of een onzer katholieke tijdschriften was er mee ingeloopen.

Eén ding kunnen we evenwel uit deze voorgeschiedenis reeds leeren: 't Is geen boekje voor iedereen. Alleen hoogstaande persoonlijkheden zullen met Gracián's lessen hun voordeel doen. Wie niet tusschen de regels weet te lezen, wie het een met het ander niet weet te combineeren, wie niet graag nadenkt en philosopheert over één bladzij van het leven in de maatschappij, maar liever vijftig roman-bladzijden in een uur verslindt, vindt hier niets van z'n gading. Maar ook zelfs eenvoudige zielen, wier stil en werkzaam leven in 't eigen huishouden of in eigen zaken verloopt; ook nijvere burgers en ondergeschikten, ook ontwikkelde vrouwen, kalme heeren en beambten, al mogen ze intellectueel zeer hoog staan, zullen in dit boekje de kunst van leven tevergeefs zoeken. Alleen zij moeten het lezen, die midden in de branding van het leven staan, overheden en uitstekende priesters vooral, die anderen te leiden hebben, op den voorgrond staande strijders voor de goede zaak in gemeenteraad of kiesvereeniging, ook degelijk ontwikkelde werklieden, geroepen om een actieve rol te spelen in het sociale vereenigingsleven van onzen tijd, de voormannen ten slotte op alle gebied waar de goede strijd gestreden wordt, mits zij niet lijden aan inbeelding, hoogmoed, grootheidswaan, laatdunkendheid en zelf-overschatting, — want deze gebreken zouden uit Gracián's lessen heel wat venijn kunnen zuigen voor hen zelf en voor anderen, — mits zij inderdaad aan meer dan gewone gaven den heiligen moed paren om de wereld beter te maken ter eere Gods! Zulke mannen moeten Gracián's Handorakel op hun werktafel zetten om er elken dag een paar nummertjes van te lezen, en ze te laten gedijen in wijze levenspraktijk.

Kort en goed komt de inhoud hierop neer: Maak van uw talenten wat er van te maken is, ontwikkel vooral de kunst om met de menschen om te gaan, in woorden en daden. Wees groot en edel van zin, maar zorg dat ge de kinderen der duisternis te slim af zijt. Strijdt den goeden strijd, maar met taktiek. Weest voorzichtig als de slangen en eenvoudig als de duiven. En dit zal U alles van zelf

gelukken, als gij praktisch wijs in het volle hedendaagsche leven naar Gracián's lessen een held, een heilige wilt worden. — Voilà tout.

Men zou zoo zeggen: dus hetzelfde ongeveer als Palau's: De katholiek van de daad, een Thomas a Kempis voor onzen tijd. En toch, dat is het niet.

Met Gracián alleen zal men niet heilig worden. 't Is eigenlijk meer de tactische helft van Palau breeder ontwikkeld, een aanvulling van Thomas a Kempis, naar den wereldschen, ik zou bijna zeggen: naar den diplomatieken kant. 't Is een leerboek voor het optreden van den heilige in de wereld. 't Zijn raadgevingen voor allerlei hopelooze en toch in het drukke leven dagelijks voorkomende moeilijkheden. 't Is de wijsheid van een man, die in z'n leven ontzaglijk veel heeft meegemaakt, die aan het Spaansche hof van zijn tijd († 1656) alle intrigue's kende, en die met een buitengewone gave van menschenkennis allen en alles doorgrondde.

Om althans een denkbeeld van het boekje te geven, grijp ik op den gis er eenige titels van nummertjes uit: Maken dat men teruggewenscht wordt. — Geen zondenregister zijn — Zielegrootheid — Ridderlijke zin — Zich nooit beklagen — Zich in zijn onderwerp indenken — In elke zaak terstond het goede opmerken — Niet naar zichzelf luisteren — Niet zijn zwakke zijde toonen — De gave van conversatie bezitten — Niet licht gelooven en niet licht beminnen — De kunst van toornig worden — Nooit uit medelijden met een ongelukkige zich diens ongeluk op den hals halen — Doorzicht hebben of luisteren naar hen die het hebben — Niet snel leven — Een grein stoutmoedigheid bij alles is een voornaam stuk wijsheid — Zich nooit met dwazen afgeven — Men moet weten dat er overal gepeupel is — Kunnen tegenspreken — Zelfbeperking is een zeker bewijs van verstand — Zijn hoofdgebrek kennen — Een beetje koopmanschap hebben — Nooit geheimen van hoogeren kennen — Dom weten te doen — Oorspronkelijke gedachten uiten — Geen dagen van nalatigheid hebben — Weten te brilleeren — Nooit in 't oog loopen — Van de rijpheid — In één woord heilig zijn. „Hiermee is alles ineens gezegd. Deugd is de keten aller voortreffelijkheden, 't middelpunt van alle geluk. Zij maakt een mensch verstandig, bedachtzaam, scherpzinnig, wijs, geleerd, moedig, bezadigd, onkreukbaar, gelukkig, gewild, waarachtig en heelemaal held."

Men stoot evenwel ook hier of daar op titels die bij 't eerste aankijken vreemd lijken, en die aanleiding zijn geworden tot bovenvermeld misverstand. Maar wat kan men er op tegen hebben dat de strijd tegen het kwaad met schranderheid, ja ook met krijgslisten gevoerd wordt? Het is alleszins lofwaardig z'n gebreken te verbergen, als men ze niet verbeteren kan. En wat steekt er voor onedels in van de hovelingen te leeren z'n ondergeschikten aan het lijntje der hope te leiden, als men tot z'n schade eerst met de boeren gewoon was op hun dankbaarheid te rekenen? Hoop en verwachting te onderhouden, maar nooit geheel te bevredigen, altijd nog wat in petto te bewaren voor een mogelijken tegenslag is een les van levenservaring. „Altijd met open kaart spelen is noch nuttig, noch aangenaam." Ik voor mij vind zulke zetten goud waard. Natuurlijk kunnen ze misbruikt worden, maar dat kan immers alle goeds. „Denken met de minderheid en spreken met de meerderheid" is niets anders dan Ignatius': door 'n andermans deur binnenkomen om door de zijne uit te gaan. „Niet iets maken van wat niets is. Laat maar waaien is nog niet de slechtste leefregel" zijn slechts de fijnironische variatie van 't Tantum tibi afficit quantum tibi attrahis" van Thomas a Kempis. „De gelukkigen kennen om ze aan te hangen en de ongelukkigen kennen om ze te ontvluchten" lijkt aanvankelijk misschien niet heel barmhartig, maar als men dan verder leest, dat niet de onschuldige ongelukkigen maar de dwazen bedoeld zijn en op een heel andere plaats in het boekje Gracián fijn ziet uitleggen, hoe de dwaasheid òf uit de familie der leugen, òf de leugen uit de familie der dwaasheid is, omdat beide dit gemeen hebben, dat elk op zich, om zich staande te houden vele dito's noodig heeft, dan begrijpt men ten slotte, wat voor treurige figuren hier aan de gevluchte eenzaamheid worden overgeleverd, en hoe goed het is, hier eens op gewezen te zijn. En mocht er ten slotte toch nog een vermoeden van onoprechtheid blijven haken, dan bedenke men ten eerste dat het oorspronkelijk werk van Gracián voor Spaansche staatslieden en hovelingen van de 17de eeuw geschreven is, en dat natuurlijk niet alles wat daar en toen pas gaf nog geschikt is voor ons, en dan leze men ten tweede het besluit: „De deugd is de zon van den mensch, den mikrokosmos, haar gezichtseinder is het goede geweten. Zij is zoo schoon, dat ze gunst vindt bij God en menschen. Niets is beminnelijker dan deugd, niets afschuwelijker dan ondeugd. Deugd alleen is ernst, al het andere maar scherts. Bekwaamheid en grootheid moeten naar deugd, niet naar gelukkige omstandigheden worden afgemeten. Zij maakt den mensch beminnelijk in zijn leven en doet hem voortleven na zijn dood."

Dus nog ééns een gulden boekske, maar niet voor iedereen!

MAGNASPÈRO.

Spiritualisme en Spiritisme DOOR M. BEVERSLUIS, Ned. Herv. Pred. te Zuidwolde („Kerk en Secte", Ser. III, No. 5) Baarn. Pr. 40 cts.

In de Hollandia-drukkerij verschenen over het „Spiritisme" bijna gelijktijdig vier boekjes. Behalve het in hoofde vermelde, verschenen in de „Lotus-Serie" als No. 9 *Dwaalwegen*, Hypnotisme, Spiritisme, Clairvoyance, in „Pro en Contra" *Spiritisme*, in „Levensvragen" *het Spiritisme en zijn gevaren*, door Is. Zeehandelaar arts. Te kust en te keur voor wie ingelicht wenscht te worden! Maar ook aanbevelenswaardig?

Het lust mij niet alle vier de brochuurtjes te bespreken; ik wil het alleen hebben over het werkje van ds. M. Beversluis. En dan moet ik hier aanstonds zeggen, dat dit niet aanbevelenswaardig is, doch bepaald gevaarlijk om te lezen.

Laat ik mijn oordeel motiveeren.

„De *spiritualistische* overtuiging kan samengaan met allerlei godsdienstige richting; men vindt onder de Spiritualisten Katholieken, Protestanten Israëlieten, Pantheïsten, ja Atheïsten"; zoo heet het op blz. 7. Dat is alvast *één* dwaling, welke echter zóó is gesteld en op zulk een plaats werd neergeschreven, dat de minder oplettende lezer gemakkelijk gevangen wordt. De dwaling zit echter niet in het feit, dat er menschen van alle godsdienstige richtingen onder de spiritualisten gevonden worden — over het feit zelf wil ik niet oordeelen. De dwaling is vervat in de stelling, dat de spiritualistische overtuiging kan samengaan met allerlei godsdienstige richting, dus ook met de katholieke zedenleer.

Luister slechts: 1e moet onderscheid gemaakt worden tusschen Spiritisme en Spiritualisme. In 't begin sprak men alleen van dit laatste, doch met de „Revue Spirite" van Allan Kardec (pseudoniem voor H. D. Rivail) kwam de naam „Spiritisme" in de wereld. „In deze „leer" treedt de reïncarnatie (of zielsverhuizing) met nadruk op den voorgrond als een waarheid door de geesten onthuld; en sedert dien tijd duidt de naam „Spiritisme" dien tak van het spiritualistisch onderzoek en die groep van onderzoekers aan, waarbij de reïncarnatie (1) als een der hoofdgedachten van de leer van den geest en het geestelijke op den voorgrond treedt." bl. 12. Het Spiritualisme is dan de leer, de beweging of de strooming, waarbij men, met voorbijzien der reïncarnatie, de verschijnselen, waarvoor het gewone spraakgebruik den korteren naam Spiritisme koos, beweert alleen te kunnen verklaren, „als verschijnselen veroorzaakt door geesten, d. i. door redelijk denkende, zelfbewuste wezens, die voor onze zintuigen onwaarneembaar zijn," bl. 14. Voor dit onderscheid kunnen wij den schrijver dankbaar wezen.

2e. Wat is nu de spiritualistische overtuiging? — „Hoofdzaak bij Spiritualisme en Spiritisme is de overtuiging, dat de afgestorvenen, wel verre van te slapen in het graf, leven en met ons meegevoelen, bekleed met een lichaam, uit substanties bestaande, die wij met onze zintuigen niet kunnen waarnemen; en dat zij, onder bepaalde condities, van hunne aanwezigheid en hun voortbestaan kunnen blijk geven door middel van zoogenaamde „mediums." bl. 16.

3e. Dat dan de praktijken, welke overeenkomstig deze overtuiging uitgeoefend worden, niet kunnen samengaan met de katholieke zedenleer, blijkt uit het veroordeelend vonnis, in meerdere gevallen door de Kerk gestreken — zooals te zien is bij P. de Veer, bl. 62—64.

Verder zijn volgens deze leer de geesten de afgestorvenen zelf, die „leven en met ons meegevoelen, bekleed met een lichaam uit substanties bestaande" m. a. w. de mensch bestaat uit lichaam, geest en een halfstoffelijk, etherisch omhulsel — perisprit genoemd, hetwelk de geest, ook na de scheiding uit het lichaam, met zich voert. — Nu is het eerstens in strijd met de katholieke wijsbegeerte, dat de menschelijke ziel een dergelijk omhulsel zou hebben en na den dood zou meevoeren; en tweedens, dat de menschelijke ziel na den dood in staat is op natuurlijke wijze te weten, wat op aarde gebeurt en invloed te oefenen op de zichtbare schepping (Vgl. H. Thomas S. Th. I: q. 89 a-8 en q. 117 a-4).

Hierna kan men beoordeelen, wat ds. Beversluis zegt op bl. 15: „Ook onder de geestelijken der R. K. Kerk vindt het Spiritualisme zijn aanhangers; maar deze kunnen nog minder dan predikanten zich openlijk er voor uitspreken." Mocht deze bewering op waarheid steunen, dan zouden die R. K. priesters een onuitwischbare smet op hun naam hebben geworpen, wijl zij toch de veroordeling der Kerk moesten kennen. Maar eer gelieve ik aan te nemen, dat die bewering valsch is en een lasterlijke aantijging bevat.

Wanneer verder de schrijver op bl. 18-19 letterlijk zegt: „eindelijk kan de mediumniteit (de eigenschap „medium" te kunnen zijn voor spiritistische manifestaties) een vorm vertoonen, die aanleiding

(1) Over de reïncarnatieleer zie W. de Veer, S. J. *Spiritisme*, bl. 59, 60. In dit veel verspreide werkje („Geloof en Wetenschap" Ser. II, No. 3) heb ik het onderscheid tusschen Spiritualisme en Spiritisme niet gevonden.

geeft het medium als een door de godheid zelf bezield wezen te beschouwen. Het is wat met den naam „profetisme" en „geestelijke gave" aangeduid wordt" enz.; dan kunnen wij ons alvast voorbereiden, op hetgeen volgen gaat en worden wij tevoren onderricht, dat aanstonds het heilige Gods gaat geprofaneerd worden.

Ten behoeve van den lezer moet ik hier laten voorafgaan, dat men in spiritistische kringen drie vormen of stadiums van medium onderscheidt: een „physisch" medium (medium voor „physische" verschijnselen als kloppen enz.), „psychisch" medium (medium, waarvan de psyche of ziel met die van een afgestorvene vereenigd of verwisseld schijnt, zooals bij de „trance") en „pneumatisch" medium (medium, wiens pneuma of geest aangeblazen, verlicht, geïnspireerd wordt, of die onder pneumatischen, geestelijken invloed doet, wat hem anders niet mogelijk zou zijn).

Ik constateer dan een *tweede*, ergerlijke dwaling, waaraan op bl. 20 aldus uitdrukking wordt gegeven. In dezen derden vorm, „voelt het medium zich gedragen door een geheimzinnigen geestelijken invloed, weet zich geïnspireerd, en verklaart dan ook van de door hem gesproken of geschreven woorden, dat ze hem „gezegd", ingegeven worden. Het is bij dezen vorm van de geheimzinnige eigenschap, dat men onwillekeurig geneigd is aan rechtstreeks goddelijken invloed te denken. *Het profetisme onder Israël en in de oude Christengemeente behoort er toe; en wanneer Israëls profeten optraden, en zeiden: „Alzoo spreekt Jahveh,"* of de profeten en profetessen in de gemeente hunne profetische rede inleidden met het woord: „Alzoo zegt de Geest," dan is hier niet te denken aan een dichterlijken vorm, *noch ook aan eene rechtstreeksche openbaring; maar aan het zich geïnspireerd weten der personen door een op hen inwerkenden geestelijken invloed, die zij met de Godheid of met den Heiligen Geest identificeerden,* maar die hoogstwaarschijnlijk kwam van den eenen of anderen inspireerenden engel of geest, die, als bode van God tot de menschen gezonden, *van de daarvoor vatbare mediums gebruik maakte om het „Woord Gods" tot de menschen te brengen.*" (Ik cursiveer).

Zoo wordt de goddelijke openbaring tot een verschijnsel van Spiritisme verlaagd en worden Gods gezanten en Profeten met mediums gelijkgesteld... door een zich noemenden en erkenden predikant der Ned. Herv. Kerk!

Onmiddellijk daarna volgt een *derde* dwaling, waarin een onbegrijpelijk bijgeloof is vervat: „Dit „pneumatische" mediumschap is ook daar aanwezig, waar de *gave der genezing* zich voordoet. Deze kwam voor bij de profeten, en in de oudste gemeente (het oudste Christendom); maar zij kwam ook in andere tijden voor; ook de 19e eeuw kende groote „genezers" als b. v. Blumhardt, Vianney (de zalige Pastoor van Ars), Stockmayer, en anderen. Ook onder de Spiritualisten kwamen en komen zij voor... Ook hier is men licht geneigd aan rechtstreeks goddelijken invloed, aan wondermacht te denken." Lieve lezer, eerlijk moet ik mijn onwetendheid bekennen aangaande het gezelschap, waarin de Gelukz. Pastoor van Ars hier geplaatst wordt; alleen weet ik zeker, dat het niet uit heiligen of zaligen van Gods Kerk bestaat. — Maar zoo wordt God gehoond in zijn Heiligen!

Vierde dwaling: „Tot den tweeden vorm van mediumniteit behoort ook het in den bijbel genoemde *spreken in talen.*" bl. 22.

Dan komt iets, dat ik niet een dwaling durf noemen, hoewel het verschijnsel volstrekt niet in den zin van den schrijver moet opgevat worden. Het toont ons van den anderen kant duidelijk aan, tot welke buitensporigheden het hedendaagsche Spiritisme voert. „Tot dezen (tweeden) vorm van mediumschap," zoo luidt het letterlijk, „behoort ook de uit het N. Test. welbekende *obsessie* of bezetenheid.... Door manifestaties in séances is voldoende bewezen, dat inderdaad obsessie, in bezit neming van een medium door een lagen, onreinen geest mogelijk is." bl. 23.

De *vijfde* dwaling is de poging om een geheele reeks van bijbelsche wonderen terug te brengen tot de *physische* verschijnselen van Spiritisme. Bijv.: „Het „directe schrift" (direct n. l. van een geest verkregen!!??) doet ons denken aan het bekende bijbelverhaal van het schrift aan den wand in Belsazars (Balthazars) feestzaal." bl. 24. „Ook het verhaal van de jongelingen in den vurigen oven, die niet verbrandden, heeft zijn parallel onder de spiritualistische manifestaties," bl. 25. Na het *materialisatie*-verschijnsel verklaard te hebben, wordt op bl. 26 de vraag gesteld: „Wie denkt, van deze dingen hoorende, niet onwillekeurig aan de verschijningen van den opgewekten Christus?" En zoo gaat het nog verder.

Dus ook omtrent de verrijzenis van Christus, door den Apostel de grondslag van ons Geloof genoemd, wordt een spiritistische verklaring in het verschiet gesteld. Waar zal men eindigen, als het waar is, dat wij pas aan het begin staan? Het is niet de geest van negatie, die hier heerscht, doch veeleer de geest des afgronds, de Satan, die zich vertoont in de gedaante van een Engel des lichts.

Maar wij zijn nog niet aan 't einde der brochure. Eerst wordt nog een oordeel ten beste gegeven over het al of niet zedelijke van het houden van séances of zittingen. „Als mijne overtuiging," zegt dominee, „spreek ik het uit, dat het houden van eene séance *op zich zelf* geen kwaad is; van een „oproepen" van geesten is geen sprake; alleen van een mogelijk maken van de manifestaties van die geesten, die zich uiten willen." bl. 32. De schrijver schijnt dus het „oproepen" van geesten voor ongeoorloofd te houden. Maar een séance met het vooropgezette doel, het opwekken van een bepaalde stemming en voorbereiding in de deelnemende personen en met andere maatregelen van meer stoffelijken aard, om de spiritistische verschijnselen naar hun drievoudigen vorm mogelijk te maken, acht hij geen kwaad. De Katholieke Kerk oordeelt anders, zooals duidelijk blijkt uit het in 1898 door de H. Inquisitie gegeven antwoord op een haar voorgelegd geval bij P. de Veer, bl. 64. De reden, niet door de H. Inquisitie, doch door de Theologen gegeven, is in den grond dezelfde als die van ds. M. Beversluis, die de séance dàn alleen en zóólang goed acht, als geen „lage, onreine geesten" de overhand verkrijgen. Maar terecht is de Kerk van oordeel, dat er nooit goede Engelen, noch zielen van afgestorvenen, doch altijd onreine geesten, duivels, in het spel komen, als een werkelijke manifestatie van geesten plaats vindt. Een séance met het vooropgezette doel, om het optreden des onreinen geestes mogelijk te maken, is dus altijd ongeoorloofd.

Ten tweede wordt er nog een pleidooi voor het Spiritisme gehouden als slot der brochure, bl. 37-40. Het Materialisme heeft afgedaan, waar het Spiritualisme zegeviert; het Atheïsme verliest daar zijn kracht; duizenden spiritualisten belijden dan ook, dat het Spiritisme hen weer tot het geloof in een albesturend God gebracht heeft. Uit de spiritistische manifestaties zou als onmiskenbaar aangetoond zijn, dat er is een leven na dit leven; dat dit leven geestelijk is; dat het bestaan der menschen, hier zoo kort van duur, ook na het sterven voortgaat en beheerscht wordt door de alles omvattende liefde van God; dat dus het Spiritualisme en 't Spiritisme niet langer mag voorgesteld worden als eene verderfelijke „het Christendom en den godsdienst vijandige macht."

Indien werkelijk het Spiritisme die goede gevolgen alleen teweegbracht en er geen andere conclusies getrokken werden, dan zou het tot zekere hoogte niet als een den godsdienst vijandige macht mogen voorgesteld worden, dat zou het ook niet die slechte boom wezen, waarvoor wij het hebben leeren kennen. Maar de vruchten zijn werkelijk wrang, slecht, en dit leert ons de schrijver zelf, zoo vurig verdediger van het Spiritisme als hij is.

Het *Materialisme* heeft wel uit, doch het is er nog verre van, dat de spiritualisten de duivelen evenals de engelen voor zuivere geesten en de menschelijke ziel als in haar wezen volkomen van de stof onafhankelijk beschouwen, bl. 16.

Het *Atheïsme* kan wel zijn kracht verliezen, doch niet dan langzaam; het kan in den vorm van pantheïstisch Atheïsme zelfs „tot zeer groote hoogte samengaan met de spiritualistische overtuiging," bl. 37-38.

Wanneer dan duizenden al belijden, door het Spiritisme gebracht te zijn tot het *geloof* in „de alles doordringende, alles bezielende, alles omvattende Wereldziel," bl. 38, dan blijft het nog een open vraag, of die duizenden beter en als ware theïsten, geloovig zijn geworden.

Het *leven* na dit leven wordt *geestelijk* genoemd, doch niet in een hoogeren zin van het bezit van God. Hemel en hel bestaan niet voor het Spiritisme, daar „in de geestenwereld dezelfde wetten regeeren als in de menschenwereld en de wet van oorzaak en gevolg daar zich handhaaft, doordat elk persoon een lot ondergaat en in een toestand verkeert, *geheel overeenkomend* met wat de inhoud en het gehalte zijns aardschen levens was," bl. 39.

Dat leven is zoo weinig *einde van alle streven*, „dat voor allen, ook aan gene zijde des grafs, de wet der progressie blijft gelden: d. i. dat de aanleg en bestemming des menschen tot de hoogste geestelijke en zedelijke ontwikkeling blijft bestaan." bl. 39.

Dit alles moge voldoende zijn, om aan te toonen, dat het werkje van ds. M. Beversluis zeer gevaarlijk is, om te lezen. Het moge tevens als een krachtig protest gelden tegen de vele en gevaarlijke dwalingen, welke een weliswaar ijverigen, doch lichtzinnigen verdediger in dezen schrijver hebben gevonden.

Oss. DR. E. DRIESSEN, O. CARM.

De strijd om het ontwikkelingsvraagstuk te Berlijn, door E. WASMANN S. J., vertaald door B. V.; Serie V No. 5 van „Geloof en Wetenschap." — Haarlem, Naaml. Venn. Drukkerij De Spaarnestad, 1909.

Reeds de titel van dit nummer van „Geloof en Wetenschap" prikkelt door de actualiteit van het onderwerp welks behandeling het aankondigt en bovendien waarborgt ons de naam van den schrijver, dat we hier van bij uitstek bevoegde zijde,

eene diepe en gedegen studie van dit ongemeen moeilijk en ingewikkeld vraagstuk te genieten krijgen.

Pater Wasmann toch is een vakkundige met wereldnaam, wiens overtuiging omtrent deze kwestie hoofdzakelijk steunt op feitenmateriaal dat hij persoonlijk door jarenlang onderzoek en gedetailleerde experimenteele studie heeft bijeengegaard en vruchtbaar gemaakt.

In drie voordrachten in Februari 1907 te Berlijn voor een uitgelezen auditorium gehouden geeft hij een breeden en klaren kijk op dit gewichtige en veelzijdige vraagstuk, zooals het volgens den huidigen stand der wetenschappen dient te worden belijnd. — In de eerste voordracht handelt hij over „De ontwikkelingsleer als natuurwetenschappelijke hypothese en theorie," in de tweede voordracht bespreekt hij de „Theïstische en Atheïstische Ontwikkelingsleer" en „Ontwikkelingsleer en Darwinisme" en in de derde voordracht eindelijk heeft hij het over „De Toepassing van de Afstammingsleer op den mensch." Interessanter onderwerpen kan men zich al kwalijk denken; interessant niet alleen om het aantrekkelijke karakter der behandelde stof, maar vooral wegens het hooge gewicht der oplossing in dezen of genen zin die aan het vraagstuk wordt gegeven en die meer bizonder in onze dagen zoovele hoofden en harten warm maakt.

't Was dan ook een uitstekend idee van de Redactie, door vertaling uit het Duitsch van deze drie voordrachten, aan het geloovige Nederlandsche publiek een stevig houvast te bieden midden in het gewirwar der meeningen die zich omtrent dit punt van alle kanten en met wisselend succes opdringen aan den geest van den oningewijde en niet-vakkundige op dit gebied.

De Redactie noemt de vertaling „getrouw". Ik weet natuurlijk niet hoe wijd dit begrip van „getrouw" zich bij haar rekken laat. Maar toch zou ik den vertaler raden bij eene tweede uitgave zijn werk nog eens te herzien en eenige onnauwkeurigheden of soms ook al onjuistheden te verbeteren. Ook zou ik alsdan ter opheldering daaraan willen zien toegevoegd de noot welke voorkomt op blz. 5 van het oorspronkelijke werk.

En waarom, als ik vragen mag, heeft de Vertaler noot 1 op blz. 31 van den Duitschen tekst achterterwege gelaten? Dit lijkt mij — althans voor vele lezers — de waarheid ietwat verbloemen.

Eindelijk nog meen ik dat de belangstellende lezer niet ongaarne zou hebben kennis genomen van hetgeen Pater Wasmann zegt in noot 4 op blz. 38 van zijn werk. Zulke opmerkingen hebben wel degelijk hare waarde.

Overigens is het door mij aangestipte niet van ingrijpenden aard, alhoewel ik het toch verkieslijk acht, dat bij eene eventueele herziening daarmede wordt rekening gehouden.

Verder wensch ik aan het werkje een zoo ruim mogelijke verspreiding en.... lezing toe. Want ik zeg het nogmaals: in onze dagen bezit zulk een boekske zeer hooge waarde en hebben we dergelijken gezonden kost broodnoodig om te kunnen pal-staan in den onstuimigen geestesstrijd dien we doorleven. En daarom zien we ook met verlangen te gemoet de vertaling van den „*Diskussionsabend*," die op deze drie voordrachten volgde.

DR. J. v. BEURDEN.

J. BAUDOT, O. S. B. **Le Pallium.** Paris, Blond 1909.

De Pallium-quaestie zal nog vele jaren duren, want het bekende „l'origine n'est pas sans quelque obscurité," wil maar niet weg. Eerst hebben wij uit de Grieksche en Romeinsche historie de gegevens, dat het Pallium bestond, dan toont Damasus in St. Paulus het eereteeken, vervolgens het marmer van Milaan (Bisschop Celsus), de Pausen Cornelius en Sixtus II met de bisschopen Cyprianus en Optatus in de katacomben van St. Callistus, de mozaiek van St. Agnes met de Pausen Symmachus en Honorius. Het concilie van Mâcon (anno 581) zegt reeds in canon 6: „Ut archiepiscopus sine pallio missas dicere non praesumat." Maar dit alles zijn slechts bewijzen voor het bestaan van een Pallium. Doch welk Pallium, het wereldsche of het geestelijke? Wanneer is de overgang? En Grisar, Walpert en Braun staan al klaar met verschillende sententies. Na het krachtig artikel van Grisar „*Das römische Pallium und die ältesten liturgischen Schärpen*," leest dit boekje van Baudot bijna Grisar in het kort voor, want het gaat zeer goed samen met de sententie van Grisar. Het pas verschenen werkje behandelt het Pallium eerst als sieraad in de liturgie, als teeken van jurisdictie met zeer bizondere wetten. Op het einde behandelt de schrijver in weinige woorden de bereiding, de impositie, en de symboliek van het Pallium. Het is alles vluchtig en kort, maar het verhaalt den oningewijde toch de hoofdzaak over het pallium, en geeft een goed idee over de liturgie der Kerk. Daar het feestnummer, waarin Grisar zijn artikel geschreven heeft, niet meer te krijgen is, kan mis schien dit compendium goede diensten doen.

Rome. CYRIEL KLESSENS.
ex Collegio Cultorum Martyrum.

P. Syxtus O. C. R. **„Archaeologiae Christianae Institutiones"** (apud auctorem: S. Callisto 32, Roma) (Vol. prior — altera editio). 1909. L. 4.

Hoeveel zijn er niet, die niet bekennen willen, dat de oudheid-studie vooruitgaat en populair begint te worden? Ziehier een boek over oudheidstudie en nog wel in het Latijn geschreven, dat in zes maanden is uitverkocht, en nu de tweede editie al weer bijna kwijt is. Bewijs genoeg dat er belangstelling is, vooral onder het ontwikkeld publiek voor onze monumenten. Het was ook te voorzien dat het boek opgang zou maken, want het is geschreven door iemand, die kloosterling is en woont boven de katacomben van St. Callistus, door iemand, die reeds verscheidene gelukkige vondsten heeft gedaan in de beroemdste grafplaatsen. Goed is zijn verdeeling en practisch, want alle artikelen behandelen het algemeen gegevene der eeuwen en nog wel op verschillende plaatsen, zoodat Afrika, Italië, Egypte en Griekenland met hunne oudheid-schatten worden besproken. De vervolgers der Kerk komen één na één in beschouwing, direkt daarachter de martelaars met hun graven. De marteltuigen, de ceremoniën der christenen, de inschriften der katacomben, de diensten aan de lijken gegeven, de vereering der slachtoffers, alles wordt behandeld en belucht met 200 platen, die duidelijk spreken tot het publiek, dat de plaatsen zelf niet kan bezoeken. Dit boek is wezenlijk een schat voor Seminariën en voor bibliotheken; een standaard-werk. Pater Sixtus, de stille werker, heeft zich niet laten kennen dan door-en-door voorbereid. Alhoewel reeds jaren en jaren aangespoord door de grootste gezaghebbers op archeologisch gebied, bleef hij telkens weigeren. Nu echter hebben wij zijn boek en bovendien, wat geen verwacht had, als voorrede een critiek over de oudste en de jongste archeologen, en nog wel een critiek besloten met een opsomming van bijna geheel de archeologie-litteratuur. Waar de schrijver handelt over de verschillende wijzen en gebruiken om de overledenen te begraven, komt z'n grootste kracht aan het licht. Geen ander dan een persoon die verschillende graven heeft ontdekt, kan zoo'n artikel schrijven. Hoofdstuk IV heeft dan ook de grootste waarde en is tevens voor allen het belangrijkste, want inderdaad wij hebben nog vele vreemde ideeën in Holland over de eerste martelaren en vooral over de christenen uit de Keizer-tijden. Na lezing van dit studieboek zal heel wat poëzie verdwijnen, maar in plaats daarvan een juister beeld komen van het onbeschrijfelijk lijden der slachtoffers, een oprechte liefde tot onze voorgangers, die daar in de katabomben nu wederom in gezang en gebed worden geëerd. Dit zal zeker het grootste verlangen ook zijn van den Pater, die met zijn zwoegen daar onder den grond, geen ander doel heeft dan de verheerlijking der H. Martelaars.

Rome. CYRIEL KLESSENS,
ex Collegio Cultorum Martyrum.

Op weg naar 't vaderland. Godsdienstige verhandelingen door G. J. Dirks S. J. Leiden 1909. G. J. Théonville. VI en 200 blz. in gr. 8°. prijs f 1,75.

Het klinkt zoo onderhoudend en innemend: „Op weg naar 't vaderland." — Maar „Godsdienstige verhandelingen" geeft een hoog ernstigen, degelijkgeleerden klank.

De Eerw. Schrijver heeft — zonder dat hij het wist waarschijnlijk — zijn heele boek met dezen dubbelen titel kernachtig getypeerd.

Want inderdaad aan een innemenden, onderhoudenden omgangstoon weet hij hoogernstige vroomheid en rijpbelezen hemelwijsheid te paren.

Hoe aantrekkelijk opent niet de eerste „Pelgrims"-les met dat schoone bekeeringsverhaal van Graaf Gregor Schouvaloff.

„In 't gezicht van 't Vaderland" heet het derde hoofdstuk. 't Is een meditatitie over den zaligen dood. Maar zoo dat niemand die geheime afkeer besluipt, waardoor bij de meesten de heilzame stervensgedachte pleegt te worden verjaagd.

„De breede weg" heet schilderachtig de verhandeling over de zonde.

Als „een schrikbeeld", een gouden Nabuchodonosorbeeld, dat wij zullen aantreffen op onze reis naar den hemel, en dat duizenden slaat met een onverwinbare vrees, kenschetst P. Dirks ons de valsche schaamte, de menschenvrees.

„Onze gids," Jezus Christus wordt ons ten slotte in al de beminnelijkheid zijner liefde: „kom en volg mij" geteekend ten voeten uit.

Met deze greep uit de titels slechts van eenige hoofdstukken, geloof ik den lezer al voldoende te hebben overtuigd, dat hier aangenaam gekeuveld wordt, niet dor betoogd of koud gedemonstreerd.

Maar ik zou den schrijver onrecht doen, als ik zeide dat hij onderhoudend is, en er niet aanstonds bijvoegde, dat zijne voordracht altijd vol is van diepen ernst, van hemelsche wijsheid en koene levenservaring.

Het hoofdstuk over de slechte gezelschappen zal het U reeds doen raden, maar als gij hem daarna over „slechte boeken" en „het tooneel" hebt bezig

gehoord, weet gij wel heel gewis bij wat voor onbevooroordeelden maar spoorwijzen raadsman gij hier beland zijt. En de gedachte wordt bij U wakker, dat ge over deze gevaren eigenlijk nog nergens zoo sprekend alles bij elkander hebt gevonden als hier.

Dus een boek dat elke brave moeder aan haar tamelijk losleventen zoon-student ter lezing moet geven? Neen, dat meen ik niet. Dan zou er moeten geschilderd zijn met afstekender kleuren, dan zou er moeten voorgedragen worden met hartstochtelijker gebaar. Als ik mij niet vergis, heeft schrijver meer op kalme en reeds wijze naturen, op ouders zelf en priesters vooral het oog gehad.

Ten slotte, hoe gaat het gewoonlijk met geestelijke boeken? Met goeden wil vangt men aan. En het bevalt nogal. Maar gaandeweg wordt dat minder. En als men eenmaal zoowat op of over de helft is, dan vindt men — en helaas dikwijls niet zonder reden — dat het toch een echt saai boek, en vervelende, houterige lectuur is. Mij persoonlijk is het ditmaal bij de lezing juist andersom gegaan. Wonnen in het begin al aanstonds de vloeiende afloop der volzinnen en de verzorgde dictie mijn instemming, bij het verder lezen kwamen de aantrekkingskracht der treffende voorbeelden, de rijke keuze van rake gezegden en citaten, de wijze bezadigheid die alles met een goedwillige tint van beminnelijkheid overspreidt, mijne leesgraagheid nog voortdurend prikkelen, en ben ik het boek hoe langer hoe mooier gaan vinden.

Gods zegen over alle lezers.

Dr. J. v. G.

P. Albers, **Handboek der algemeene Kerkgeschiedenis.** Tweede deel, tweede druk. Nijmegen 1908. L. C. G. Malmberg.

Niet alleen in Nederland, ook daarbuiten, viel P. Albers' *Handboek* het gunstigst onthaal ten deel. Eene Fransche vertaling kwam uit; eene Italiaansche, eene Spaansche, eene Latijnsche zijn in bewerking. Daaruit spreekt eene hooge waardeering; en die waardeering is alleszins gegrond. Een handboek, dat beter beantwoordt aan het doel, hetwelk de Schrijver zich voorstelt, is ons niet bekend. Wordt derhalve in de volgende bladzijden een enkel maal gewezen op de mogelijkheid of waarschijnlijkheid van een andere meening dan die, welke de Schrijver van dit Handboek voorstaat, dan geschiedt dit geenszins met de bedoeling, om op die algemeene waardeering ook maar het minste af te dingen. Integendeel, deelden we die overtuiging niet ten volle, dan zouden we wis en zeker ons de gegeven moeite hebben bespaard.

De aanvang van het 2de deel valt samen met de roemvolle regeering van Gregorius VII. Bl. 4 lezen we: „Volgens het *decretum electionis* van Nicolaas II vroeg Gregorius VII de bevestiging zijner keuze bij Hendrik IV." Van die aanvraag om *bevestiging* wordt in de bronnen niets gemeld, en daarom houden zelfs protestantsche geschiedschrijvers, en niet van de minsten, als Hauck en Mirbt, dat ze nooit heeft plaats gehad. De schrijver voegt er bij: „volgens het *decretum electionis*", doch het is minstens twijfelachtig, of genoemd decreet wel eene aanvraag om bevestiging *na* de keuze op het oog heeft. Met meer waar schijnlijkheid, meent Grauert, slaan de woorden: „Salvo debito honore" (§ 4) op een raadplegen *voor* de keuze, op een recht van aanwijzing of veto (*Hist. Jahrb.*, 1880, S. 502 v. v.). Doch daartoe ook heeft bij Hildebrand's keuze wil en tijd ontbroken. Van Hildebrand's medewerken tot het tot stand komen van genoemd decreet (I, bl. 340) is men evenmin volkomen zeker. — Indien er, gelijk op bl. 4, sprake is van „in ontucht levende priesters" dan verstaat men daaronder volgens gewoon taalgebruik: priesters die zich bezondigen tegen het zesde gebod, die derhalve in *onwettige* en niet slechts ongeoorloofde gemeenschap leven. Daar nu, gelijk de Schrijver bl. 97 terecht opmerkt, in het eerste concilie van Lateranen (1123) het huwelijk dergenen, die de hoogere wijdingen ontvingen, eerst ongeldig werd verklaard, leefden gewis velen van hen, die in de Romeinsche Paasch-synode (1075) met straffen werden belegd, in eene weliswaar ongeoorloofde, maar toch wettige gemeenschap. Zij hadden gezondigd tegen de wetten der Kerk, die het aangaan van een huwelijk verboden, en waren derhalve *incontinentes* (= zich niet onthoudend). Doch alleen de *fornicarii*, enz., waarvan de Paus bij die gelegenheid eveneens gewaagde, waren *incontinentes* (= in stricten zin *ontuchtigen*). — Voor de regeering van Bonifatius VIII citeert de Schrijver bl. 41 Finke, *Aus den Tagen Bonifaz* (1902) als bronwerk. Terecht, daar Finke niet weinige tot dusver onbekende of ten minste onuitgegeven bescheiden ten dienste stonden. Finke lijkt echter minder dan wenschelijk was in P. Albers' *Handboek* benuttigd. Uit genoemd werk blijkt immers dat Bonifatius VIII tijdens den overval van Nogaret geen 84 jaren telde (bl. 47), maar eerst 70. Tevens, dat het karakter van dezen paus schaduwzijden vertoonde (van misdaden is geen sprake), die met de woorden: „de uitdrukking zijner gedachte (was) soms hard" (bl. 48) niet zijn volteekend. Deze laatste opmerking zouden we in de pen houden,

indien uit menige bladzijde niet duidelijk genoeg bleek, dat P. Albers ook practisch den stelregel van Leo XIII „ne quid veri (historia) non audeat" in toepassing wil brengen. — De woorden: „*instituere habet*" van de bulle *Unam sanctam* beteekenen, zegt de Schrijver (bl. 47): leiden tot het laatste doel. Funk (*K. Abh. u. Unters* I S. 483), Hemmer (*Dict. de Théol. cath.* fasc. XII, col. 1001), Pohle (*Kirchenlexikon,* XII, S. 235) wijzen er op, dat die vertaling moeilijk is overeen te brengen èn met den contekst èn met de bron of de bronnen, waaraan de hier uitgesproken gedachte is ontleend. — De stichter der Waldenzen, lezen we bl. 76 „was Pierre (?) de Vaux (Waldo, Waldus), een vermogend koopman van Lyon." Terecht plaatst de Schrijver achter Pierre een vraagteeken. In de oudste bronnen wordt de stichter der Waldenzen nergens Petrus, alleen maar Waldo of Valdo genoemd. Waldo kwam destijds als persoonsnaam niet zelden voor. Vaux is niet de plaats zijner geboorte, maar Lyon. Dat hij vermogend was, zeggen de oudste schrijvers, doch niet, dat hij ooit koopman zou geweest zijn. — „Met de Romeinsche rechtsgeleerden", (die tegen de ketters verbeurdverklaring, verbanning of de doodstraf eischten), „stemden", zegt P. Albers bl. 85, „de Kerkvaders overeen". Eenig onderscheid ware hier gewenscht. Tertulliaan, Origenes, Cyprianus, Lactantius, Hilarius van Poitiers keurden het gebruik van gewelddadige middelen tegen de ketters af. Augustinus, na de ervaring met de Donatisten opgedaan, wil de ketters noch gedood, noch gefolterd zien, maar, gelijk „ouders, onderwijzers en bisschoppen" doen, met roeden getuchtigd. Sulpitius Severus, Ambrosius, Martinus, ja alle bisschoppen, keurden Ithacius' medewerking tot het ter dood brengen van Priscillianus in scherpe bewoordingen af. Tegen de doodstraf, maar niet tegen mindere straffen, verklaarden zich Joannes Chrys., Isidorus van Sevilla, en ook Bernardus (cf. Vacandard, *Vie de S. Bernard,* t. II, p 211-234; 461-2). Voor de toepassing der doodstraf door den wereldlijken arm verklaarden zich Optatus van Mileve en Leo I. Dat Gregorius IX de inquisitie zou hebben ingevoerd ten einde het ingrijpen van Frederik II in kerkelijke aangelegenheden te voorkomen (bl. 86), is eene hypothese van Mgr. Douais, doch aan niet weinig bedenkingen onderhevig, gelijk N. Paulus (*Beilage der Köln. Volkszeitung,* 1907 No. 14) en vooral Jordan (*Annales de phil. chrét.*, 1907 no. 3 seq.) aantoonden. Op dezelfde bladzijde lezen we, dat genoemde Paus de orde der Predikheeren met de inquisitie belastte. Dit moge waar zijn voor bepaalde landen, doch voor andere werden òf door Gregorius òf ten minste door diens onmiddelijke opvolgers ook Franciscanen met die taak belast. — „Ook de pijnbank, zegt de Schrijver l. c., was geregeld. Zwakken en hoogbejaarden mochten nooit, niemand meer dan eens worden gefolterd, en alleen dan wanneer de schuld nagenoeg bleek. Daarna kon men het op de pijnbank beledene herroepen." Feitelijk kwam men al spoedig met behulp van zeer spitsvoudige interpretatiën tot groote gestrengheid. Driemaal, zegt Delrio, telkens echter met tusschenpoozen van minstens één etmaal mocht een zwaar verdachte gefolterd worden. Waren alle punten dan nog niet opgehelderd, of achtte men het mogelijk langs dezen weg medeplichtigen te achterhalen, zoo was men aan dat getal zelfs niet gehouden (*Disquisitionem magicarum,* 1679, V. IX; V. app. II, XXXII). In sommige handleidingen, b. v. van Eymericus, wordt weliswaar slechts ééne foltering toegelaten, maar die ééne foltering mocht na één of twee dagen verder worden *voortgezet* („iterari non debent . . . continuari non prohibentur"). Slechts zij, die nog geen acht jaren oud waren, liepen van alle foltering vrij. Van acht tot ongeveer veertien jaren verving de roede, de plak, het tormentum Sibyllorum, het eigenlijke foltertuig. Minderjarigen boven de veertien, zwakken en grijsaards, mocht men niet gelijk sterke mannen folteren, maar naarmate hunne krachten zulks gedoogden. Vrouwen bleven verschoond tijdens de zwangerschap (o. c. V., IX; V. app. II, XV). Indien iemand bij de gerechtelijke ondervraging, die plaats had daags na de foltering, de op de pijnbank afgelegde bekentenissen herriep, werd de foltering minstens nog één of tweemaal herhaald. „Anders, zegt Delrio, zou aan eenieder de gelegenheid zijn geboden, om zich én aan de foltering én aan de doodstraf te onttrekken," (o. c. V. IX; V. app. II, XXXIX). Niemand mocht gefolterd worden, wiens schuld niet „nagenoeg" (semi-plene) „bleek". Daartoe echter achtte men voldoende, dat iemands naam, indien er reeds eenig indicie tegen hem bestond, door één persoon, of, bestond er overigens geen enkel indicie, door twee personen, in eene foltering opzettelijk aangewend om eventueele medeplichtigen te achterhalen, als zoodanig genoemd werd (o. c. V. III; V. II, I). Immers de getuigenissen van personen, die zelf schuldig waren bevonden, bezaten slechts juridische waarde, in zoover ze op de pijnbank in eene expres daartoe verordende foltering waren afgelegd (o. c. V, III). De semi-plena probatio, die voldoende werd geacht om iemand op de pijnbank te brengen, berustte derhalve in veel zoo niet de meeste gevallen

op insgelijks door foltering verkregen aanklachten. Wel kon iemand, die door pijn overmand gedurende de foltering valschelijk een naam had opgegeven, na afloop, bij het verhoor dat daarop volgde, de aanklacht intrekken, en alzoo den genoemde voor de gevolgen vrijwaren, doch in dat geval werd de foltering met hetzelfde doel nog eens of tweemaal herhaald. Deed daarentegen iemand de herroeping eener valsche aanklacht eerst later, b. v. op weg naar de strafplaats of op den brandstapel zelve, dan gold het als de „verissima sententia", dat de rechter op dergelijke herroeping geen acht behoefde te slaan, dat deze derhalve den genoemden persoon niet mocht baten, (o. c. V, V, 5; V, app. II, XVIII). Voor de misdaden van tooverij en ketterij gold, naar Delrio's getuigenis, dezelfde rechtspleging (o. c. V, V, 6). Tegen verschillende excessen, die bij het aanwenden der pijnbank als onderzoekingsmiddel allengs in zwang kwamen, — in sommige landen meer, in andere minder, — verzetten zich herhaaldelijk de pausen, soms tot niet geringe ergernis der Inquisiteurs. Nicolaus II en Gregorius VII hadden in vroeger jaren zelfs de pijnbank als middel om de waarheid te achterhalen volstrekt afgekeurd. In een algemeen oordeel over de proceduur der Inquisitie (bl. 87) zouden we vooral op twee punten den nadruk willen leggen. Vooreerst, dat die proceduur, evenmin als de Inquisitie zelve, gelijk ook Lea erkent, door de Pausen of de bischoppen aan het Christen volk is opgedrongen, maar voortgekomen uit de algemeen heerschende rechtsbegrippen van dien tijd. Vervolgens, dat men den pausen niet tot grief kan aanrekenen, dat zij op dit punt hun tijd niet eenige honderden jaren vooruit zijn geweest. De schrijver der bekende handleiding voor inquisiteurs (bl. 84) was Bernard Gui (gelatiniseerd Guidonis), niet Quidonis. — Ook in de middeneeuwen werd de vraag, in hoever het pauselijk gezag zich *in politicis* uitstrekte (blz. 88) niet eenstemmig beantwoord. — Het beste overzicht der verschillende meeningen geeft Mgr. Baudrillart, *Revüe d'Hist. et de Littér rel.* 1898, p. 193-223; 309-337 (cf. ook Finke l. c. en Scholz, *Die Publizistik zur Zeit Philipps des Schönen und Bonifaz' VIII,* 1903). De pausen zegt de Schrijver bl. 89) beschouwden het gezag, dat zij in tijdelijke aangelegenheden van vorsten en staten uitoefenden, blijkens hunne gebezigde uitdrukkingen, niet enkel als een menschelijk recht, voortvloeiende uit de rechtsbegrippen van dien tijd, maar als een goddelijk recht, bepaaldelijk als eene *potestas indirecta in temporalibus.* Dit is volkomen waar. Wellicht gaan sommige uitdrukkingen zelfs verder dan de potestas indirecta, cf. Funk, *K. Abh. n. Unters.* I S. 483- 489. Over het *ratione peccati* cf. Knöpfler, *Deutsche Litzlg.* 1906, No. 18. Gelijk echter Pohle *Kirchenlexikon,* XII, S. 238 opmerkt, was de vraag, krachtens welk recht (goddelijk of menschelijk) de middeneeuwsche pausen in tijdelijke aangelegenheden soms tusschenbeide traden, in 't bijzonder koningen afzetten, nooit het voorwerp eener dogmatische definitie. Veel minder derhalve, of dat gezag direct, indirect, of slechts directief was. De theorie der potestas indirecta werd, gelijk men weet, vooral uitgewerkt door Bellarminus. Hoe Sixtus V nog over die theorie dacht, zie *Dict. de Théol. cath.* XI, p. 564. — De orde der Kruisheeren, die thans nog in Nederland en België bestaat, werd gesticht door Theod. de Celles te Hoei, en goedgekeurd in 1216. „Haar bezigheid, vervolgt de Schrijver, zou bestaan in missiewerk, in ziekenverpleging en bijzonder in de bekeering der Albigenzen." (bl. 104.) De ziekenverpleging was het doel der Italiaansche Kruisheeren en oorspronkelijk ook der Boheemsche (met de roode ster); het missiewerk der Poolsche Kruisheeren (Ordo poenitentiae ss. martyrum), het bekeeringswerk der Belgische. Het zijn echter vier geheel verschillende orden, die alleen den naam gemeen hebben. — De H. Franciscus van Assisië en zijne stichting trekt in de laatste jaren in hooge mate de aandacht ook van niet-katholieke geschiedvorschers. Volgens Renan, Harnack, Sabatier zou Franciscus' stichting oorspronkelijk eene vrije leekenvereeniging zijn geweest, wars van allen wetenschappelijken arbeid, met de Bergrede tot program, doch later, tegen de bedoeling des stichters, door de pausen in eene religieuse orde zijn omgeschapen. Tegenover deze meening was wellicht, om het standpunt des Schrijvers duidelijker te doen uitkomen, bl. 107 eenige aanvulling gewenscht. Vooral het schoone boek van P. Hilarinus over studiën in de Franciscaner-orde, thans ook in het Fransch vertaald, verdiende met het oog op de rationalistische opvatting, die we boven aanduidden geciteerd. Dat de Portiuncula-aflaat reeds aan Franciscus zou gegeven zijn, bestreed Kirsch „met niet geringe bewijzen" (bl. 103); doch werd sinds verdedigd door P. Holzapfel en P. Réné de Nantes. De waarde hunner argumenten konden we niet beoordeelen. Het beste leven van den H. Antonius (bl.109) is wellicht dat van P. Nic. Dal-Gal (Quaracchi, 1907). — Dat Lambert le Bègue (de Stotteraar) de stichter der Begijnen is, mag men voor zeker houden, minder zeker is, of zij van hem ook hun naam ontvingen (bl. 114), ofwel van beggam (= bedelen, bidden), of van begut (bij God, bigot). Van de oudere werken

komt Hallmann, *Die Geschichte des Ursprungs der belgischen Beghinen*, 1843, in de eerste plaats. Door hem werd Mosheim's meening, dat de Begijnen reeds lang vóór Lambert le Bègue zouden bestaan hebben, allengs voorgoed verdrongen. — Bl. 119 bracht eene teleurstelling. Terwijl *de Orde van den Vieugel* en *de Strijders van Evora* „nog vermelding verdienen", viel die eer niet te beurt aan eene andere geestelijke ridderorde, aan de wel-bekende *Fratres gaudentes* ofte *Blijde broeders*, gelijk de volksmond ze veelbeteekenend noemde. Gesticht in 1233 door Loderingo di Liandolo, hief Sixtus V in 1589 de orde der „Blijde Broeders" op; doch hunne gedachtenis blijft voortleven, — dank zij hun opneming in Dante's *Inferno* (canto 23), — getuige het Nederlandsche kamerlid, dat voor eenige jaren van de openbare tribuun hen nog te sprake bracht. — In den strijd tusschen de kloosterlingen (bedelorden) eenerzijds, de universiteiten, bisschoppen en pastoors anderzijds, treden vooral twee pauselijke documenten (bl. 123) op den voorgrond. Vooreerst de bulle *Etsi animarum* (21 Nov. 1254) waarin Innocentius IV, zwichtend voor den aandrang van Willem van Saint-Amour, de privilegiën, door Gregorius IX en Honorius III aan de Franciscanen en Dominicanen verleend, introk. „Sacerdos, luidt o. a. de motiveering, in domo Domini quasi passer unicus in aedificio remanens derelictus, suorum parochianorum solacio et consuetis oblationibus defraudatur." Vervolgens de bulle *Nec insolitum* door Alexander IV reeds daags na zijne keuze uitgevaardigd, waarin de genoemde bulle van zijn voorganger werd herroepen, en de religieuzen wederom mochten prediken en biechthooren als te voren. cf. P. Hilarinus, o. c.; P. René, *Etudes franciscaines*, février, 1906. — Bl. 123 bleef de vraag nagenoeg onbesproken, hoe en wanneer de aflaten, in den tegenwoordigen vorm, ontstaan zijn. Gelijk men weet, is *de wijze*, waarop thans kwijtschelding van tijdelijke straffen verleend wordt, niet altijd in de Kerk in zwang geweest. Vroeger, tot het einde der XIe eeuw, schonk de Kerk niet zelden, uit verschillende motieven, aan een bepaalden zondaar kwijtschelding of vermindering der opgelegde boete. Die kwijtschelding bleef echter geheel individueel; zij werd voor elk geval afzonderlijk gegeven, overeenkomstig de persoonlijke gesteltenis van den zondaar, die ze mocht ontvangen. Toen echter die kwijtschelding in plaats van individueel, aan een of ander zondaar, aan verschillende personen ineens of aan de geheele gemeenschap werd geschonken, m. a. w. toen krachtens algemeen indult alle personen, die aan bepaalde voorwaarden voldeden, geheele of gedeeltelijke kwijtschelding werd geschonken, was de tegenwoordige vorm, waaronder we thans de aflaten kennen, geboren. Aan den vroegeren vorm herinneren nog de formules der oudste indulten: „Media, tertia pars de accepta poenitentia," terwijl reeds sinds ongeveer 1150 de mate der verleende kwijtschelding in bepaalde getallen van dagen of jaren wordt uitgedrukt. De oudste aflaten in de boven aangeduide beteekenis, die bekend zijn, zijn van bisschoppen, niet van pausen afkomstig. „Non ignoras, zegt Petrus Damianus, quia, cum a poenitentibus terras accipimus, juxta mensuram muneris eis de quantitate poenitentiae relaxamus." De oudste, zeker authentieke, pauselijke aflaatsbrief is van Alexander II (1061—1073). Met het onderzoek nu naar den tijd, en vooral naar de *wijze*, waarop de hier aangeduide overgang in de X^e^, XIe en XIIe eeuw heeft plaats gehad, hielden zich katholieke en niet-katholieke geschiedvorschers in den jongsten tijd ijverig bezig. Verdienstelijke bijdragen — schoon de inzichten niet zelden uiteenloopen — tot eene definitieve oplossing van dit vraagstuk leverden (noemen we slechts katholieken) Göller, Königer, Baumgarten, Saltet, Gottlob, N. Paulus, M. Jansen. Vooral Göller, *Die päpstliche Pönitentiarie* (I, 3, S. 213-277), stelt op treffende wijze den oorsprong en ware beteekenis der formuul „van schuld en straf", voorkomende in de pauselijke aflaatbrieven, in het licht. N. Paulus toonde aan, dat uitdrukkingen, als: „hij ontvange volkomen vergeving aller zonden" in pauselijke en bisschoppelijke oorkonden uit de vroegste middeneeuwen noch als eene Sacramenteele absolutie noch als een aflaatverleening te beschouwen zijn, maar enkel als eene voorbede en zegenwensch. We betwijfelen niet, of in eene volgende editie zal P. Albers op deze uit katholiek oogpunt niet onbelangrijke quaestie ietwat nader ingaan, en de jongste onderzoekingen, waarvan de meesten eerst *na* diens *Handboek* het licht zagen, weten te benuttigen. — Het kan bijna niet anders, of het streven om kort te zijn in bijzaken, hoezeer ook te prijzen, brengt somwijlen eenige schade toe aan de volkomen juistheid der mededeeling. Slechts één enkel voorbeeld zij geciteerd. „De geschriften van Aristoteles, lezen we bl. 130, werden weldra door de synode van Parijs (1210), door den legaat des Pausen (1215) en door Gregorius IX in 1228 en 1231 verboden." In 1210 werd alleen voor Parijs een verbod uitgevaardigd de Metaphysica en de Physica van Aristoteles te verklaren; de Logica werd vrijgelaten. In 1215 werd ditzelfde verbod herhaald. In het schrijven van 1228 wordt Aristoteles of diens philosophie zelfs niet vernoemd; doch slechts in 't algemeen tegen het misbruik, dat men maakte van

de philosophie bij de behandeling der theologie, gewaarschuwd. Het decreet van 1231 bevestigde Urbanus IV nog in 1263. Het verbod droeg steeds naar het schijnt, een locaal karakter. In 1229 was immers te Toulouse het verklaren der Metaphysica en Physica geoorloofd. — Bl. 145 lezen we: „Zijn (Bonaventura's) scholastiek systeem kan met het Thomistisch vergeleken worden." De algemeene beginselen, de voorname conclusies zijn gewis dezelfde; doch voor het overige is het verschil grooter dan de overeenkomst. Daarop wezen ook de jongste uitgevers van Bonaventura's werken. „In S. Thoma praevalet character Aristotolis, in S. Bonaventura vero magis proprietas Platonis; in illo magis apparet conceptuum analysis . . . . in hoc magis elucet studium syntheseos . . . . Scripta S. Thomae magis prae se ferunt rationis inquisitionem et reflexionem et scholarum methodum et formam; Bonaventura vero, ad divina erectus, etiam in modo loquendi magis sequitur S. Augustinum." (*Opp. Omnia*, Quaracchi, 1902, t X. d. 1 p. 3 c. 1 No. 7). Enkele Thomistische (stellingen), lezen we verder bl. 146, werden in 1277 geconsureerd." Die veroordeeling, uitgesproken door den bisschop van Parijs, Etienne Tempier, trof niet slechts „Thomistische stelligen" maar den H. Thomas zelf „Contra fratrem Thomam." Het voorbeeld van Parijs volgde Robert Kilwardby, aartsbisschop van Kantelberg. De veroordeeling gold vooral Thomas' theorie van het principium individuationis. Doch allengs hield de tegenkanting op. In 1324 werd de veroordeeling ingetrokken. De school van den Zaligen Raymundus Lullus „heeft in Spanje geduurd tot het einde der XVIIIe eeuw" (bl. 241); doch schijnt *thans* vooral in Catalanië met nieuwe kracht te herleven. — De opheffing der Tempeliers besprekend (bl. 161—2), laat de S. zich niet uit over de vraag, of de orde al dan niet schuldig was, d. w. z. of de verloochening van Christus, de onzedelijkheid, enz. bij de opneming en in de kapittels der orde gebruikelijk was. Prutz, *Die geistlichen Ritterorden* (1908) Rastoul, *Les Templiers* (1905) houden de orde voor schuldig. Finke daarentegen verdedigt in zijn jongste werk de onschuld der orde vooral op grond, dat de bekentenissen door foltering zijn afgeperst. Doch daar staat tegenover, dat 72 Tempeliers te Poitiers door den Paus in verhoor genomen, meest allen, zonder pijnbank, de vroeger afgelegde bekentenis gestand deden. Finke meent weliswaar, dat de Koning deze 72 zorgvuldig had uitgekozen, en voor de gevolgen eener herroeping doen vreezen. Die veronderstelling zal niemand onmogelijk noemen; doch bewezen is ze niet. In tegenstelling met P. Albers (l. c.) komen Prutz en Finke daarin overeen, dat Philips in dit geding niet, althans niet in de eerste plaats, uit hebzucht handelde. Hoe dit zij, uit andere feiten blijkt genoegzaam, dat 's Konings staatkundig geweten overigens tot heelwat in staat was. Onze slotsom zou derhalve zijn, dat met het oog op 's Konings karakter, en de alle rechtsgevoel verkrachtende wijze, waarop de instructie werd geleid, de schuld der orde in Frankrijk *althans niet vaststaat,* in andere landen daarentegen de onschuld op stellige wijze gebleken. Clemens V, schoon niet van alle zwakheid vrij te pleiten, hief echter de orde niet op, omdat hij van den koning afhankelijk was, gelijk o. a ook in het *Nederl. Archief v. Kerkgeschiedenis* (N. S. Dl. 1) werd aangetoond. — „De gegevens, zegt P. Albers (bl. 170) van Gayet en Valois maken de wettigheid der keuze (van Urbanus VI) ontwijfelbaar." Dit laatste woord is misschien wel wat sterk. Valois, op wiens werk de Schrijver zich beroept, is zelf in zijn oordeel minder beslist. „Ce livre, zegt hij, bien que *l'auteur ait hésité à conclure*, n'apporte-t-il pas à l'appui de la thèse romaine (tegen Avignon) des arguments nouveaux, qui, au jugement de *certains* critiques, seraient tout à fait convainquants" (f. IV, p. 503). Van meer twijfel getuigt nog zijne uitlating I, p. 8. Met zekerheid te besluiten, is hier inderdaad niet zoo gemakkelijk. Veel hangt reeds af van de bepaling, die men geeft van de vrijheid die een conclave volgens de canonieke regels moet bezitten. Daarenboven, waren de kardinalen lafhartig genoeg, om in het conclave voor vreesaanjaging te zwichten, gelijk ze later eenstemmig van zich zelven getuigden, dan mag men ze ook wel in staat achten tot die verdere houding, die zij tot September toe ten opzichte van Urbanus VI hebben aangenomen, toen eindelijk onder den invloed der hun toegevoegde ruwe bejegening van de zijde des pausen, de band sprong. „Groote zielen" waren het niet. Beter dan wij konden de mannen, die te Constanz vergaderd waren, de zaken beoordeelen. Deze nu verklaarden Urbanus' keuze voor slechts twijfelachtig geldig. Tot Raynaldus, den voortzetter van Baronius toe, was deze zienswijze ook algemeen aangenomen (H. Antoninus, Bellarminus, enz.) De synode van Constanz erkende niet alleen „alles wat Gregorius.... in zijne obedientie had beslist" (bl. 178), ook aan de obedientie van Benedictus XIII deed zij dit aanbod, en Martinus V erkende de acten en gunstverleeningen van alle drie de obedienties (Eubel, Kirsch, Valois). Waarom bl. 179 (9) het woord „hoofdzakelijk" moet vervallen cf. Funk, *K. Abh. u Unters.* I, S. 491. Het hoofddogma, lezen we op bl. 172, bleef ten tijde der Westersche scheuring

de conciliaire theorie (= het oppergezag der algemeene synode over den paus). „Met deze dwaling toegerust werkte men aan de uitroeiing van het schisma! Hier ware naar ons voorkomt, eenig onderscheid te maken. Velen beschouwden destijds het algemeen concilie als het eenige *middel* om tot eenheid te geraken, *zonder* daarom aanhangers te zijn der zoogen. conciliaire theorie. „Onwettig" (bl. 174) waren de synoden van Pisa en Constanz zeker inzoover zij zich, uit haar eigen, bevoegd achtten dogmatische uitspraken te doen, maar of het ook „onwettige" bijeenkomsten waren, in zoover zij zich bezighielden met het beramen van middelen om tot eenheid te komen, daaromtrent kan men van gevoelen verschillen. Alles saamgenomen, zegt Dr. Mulder terecht „dient men met Pfülf en Bliemetzrieder voor dit concilie (Pisa) wat anders over te hebben dan afkeuring en verkettering. Is de poging in Pisa tot herstel der eenheid gedaan, mislukt, zonder Pisa zou Konstanz niet tot stand zijn gekomen, ja zelfs, volgens de meening van Pfülf, zou ook zonder Konstanz de paus van Pisa wel erkend zijn over de geheele Christenheid." *Dietrich von Nieheim*, 1907, bl. 126. Dat Gregorius en Benedictus hunne obedienties „behielden" (bl. 175 is slechts gedeeltelijk waar. Engeland verliet de obedientie van Gregorius, een groot deel van Duitschland insgelijks en in Italië behield hij slechts Rimimi en Napels. Gayet's werk over het schisma, genoemd op bl. 170, dateert van 1889 niet van 1899.

(Wordt voortgezet.)

L'Eglise naissante et le Catholicisme, par Mgr. PIERRE BATIFFOL. 1 fort vol. in 12 de XIV—502 pages. Prix: 4 fr. — Librairie Victor Lecoffre, J. Gabalda & Cie, rue Bonaparte, 90, Paris. Deuxième édition. 1909. (Nihil obstat, J. Lebreton, censor dep. Imprimatur, Parisiis, die 9 octobris 1908. P. Fages. V. G.)

Den titel heb ik volledig overgeschreven en daarmede kon ik deze aankondiging inderdaad wel eindigen.

Of liever, ik kon enkele recensies aanhalen uit de vele, maar zou dan eene reeks lofprijzingen moeten naschrijven, tenzij ik op het werk dieper inging.

Doch eene uitgebreide studie is hier overbodig, omdat onze groote tijdschriften op dit gebied, deze wel leveren zullen, vollediger dan een beknopte boekenschouw vermag te geven.

Het werk is eene geschiedenis van den oorsprong van het catholicisme, van het gezag, van Goddelijke instelling, en zijne belichaming in de eerste christen gemeenten onder den vorm van hiërarchie, eenheid, catholiciteit, primaatschap. Nogmaals beschaamt hier de historische critiek iedere poging het protestantisme aan te toonen in de eerste christentijden. In dit opzicht is het werk eene afdoende weerlegging van dat van Sabatier, *Les Religions d'autorité et les Religions de l'esprit.*

Nog zij opgemerkt, dat de geleerde schrijver niet a priori zijne stelling opzet; hij bestudeert de feiten, zet de teksten uiteen, en uit zijne studie groeit zijne conclusie.

Tot slot een paar woorden van Harnack, den beroemden, hedendaagschen, protestantschen geschiedschrijver; hij zegt van dit werk: „Onmogelijk met meer bevoegdheid het bewijs te willen leveren van de oorspronkelijke identiteit tusschen christendom, catholicisme en Roomsch primaatschap. Geene - speculatieve redeneeringen.... Feiten en hunne opvolging moeten eene werkelijk historische bewijsvoering leveren."

Is het wonder, dat dit werk algemeen wordt geroemd, waar zoo'n pen *dit* schrijft. De derde druk, die zeker niet lang zal uitblijven, zal een antwoord van den schrijver aan Harnack bevatten.

„Cet ouvrage marque une date."

DR. NEMO.

Oogst, door TOP NAEFF. Ingen. f 2.50 geb. 2.90. Amsterdam, Van Holkema en Warendorf.

O die ondeugende, wilde Top Naeff van vroeger, waar is ze toch gebleven? Heeft het leven haar zooveel pijn en verdriet gebracht, en is ze zoo verstard in haar leed, dat ze geen kracht meer heeft om ons opgewekte, dolle dingen te vertellen, en geen zachte woorden en geen kalmeerend gebaar, om haar medelijdende liefde te toonen aan de droevige figuurtjes uit hare boeken.

Oogst heeft mij zoo pijnlijk aangedaan. Zeker, in haar laatste verhaal: „'n Bof" vindt ze even haar vroolijken lach terug, maar in haar andere vertellingen van allemaal leedmenschen, doet haar onbewogen koele stem, haar wreede kalmte ons meer verdriet dan tranen en geklaag dat zouden vermogen, want het is ons of we onder dat emotie-loos uitzeggen van allerlei kleine levenswreedheid, de starre wanhoop hooren eener troostelooze ziel.

Toch mooi werk, en aan te bevelen. KN.

Vereenzaamd, door W. GRAADT VAN ROGGEN. Ingen. f 1.90, geb. 2.50. Amsterdam, Van Holkema en Warendorf.

Het eerste verhaal, de geschiedenis van een aan lager wal geraakt musicus, die vereerd met wat

toeschietelijk vertrouwen, van zijn verwoest leven vertelt, gaf den titel aan dit zuiver geschreven boek, en schijnt een aanduiding van den grondtoon in de andere vier vertellingen doorklinkend.

Begrafenis vol soberen, roerenden eenvoud. *Gesepareerd,* de kalme weemoed van een gescheiden man, die bij geen enkel hooger beginsel levenskracht en offermoed vinden kon, staan boven *Pietà* en *Peerke.*

En toch heeft de schrijver aan *Pietà* al zijn liefde en kunnen gegeven, en er van gemaakt wat een edeldenkend niet-katholiek van de ziel eener liefdezuster maken *moet.* Want met wat eerbiedige aandacht hij de uiterlijke bewegingen van gasthuiszusters naspeure, hoe erkentelijk hij in haar gemoed neerlegt, wat hij als het hoogst menschelijke beschouwt, hij kan niet beseffen de innerlijke werking van genade, kloostertucht en acsese zelfs op meer onvolmaakte wezens, dan hij schildert. Daarom teekent hij hier een figuur, die hoe menschelijk-mooi ook bedoeld, onmogelijk voor kan komen in deze omgeving, waar allerlei omstandigheden een dergelijk ontkiemend zielsproces in andere richting groeien doen.

Peerke is de wreede en hatelijke teekening van een jong artistiek ontwikkeld drogistje, dat zich verhangt als al zijn illusies den bodem ingeslagen zijn; er zit zulk een haat en zulk een hautaine verachting in deze vertelling, dat wij niet kunnen begrijpen, hoe het rijk voelend „vadertje" dezen bundel aan zijn kinderen heeft opgedragen.

KN.

Een Mei van Vroomheid, door MAURITS SABBE. f 1.50 geb. f 1.90. Uitgave van G. A. J. v. Dishoeck te Bussum en G. L. v. Langenhuysen te Amsterdam.

Een luchtig, teer boekske met zoet aroom van lente-dingen met een hier en daar doorklinkenden spotlach om klein burgerlijke hebbelijkheid.

Jonge Free had buurvrouw's geestig dochterke — 't meisje met het Memlinckkopje en dien wonderen blik, waarvan de schoolmaatjes al zeien: „ze kykt lik d' Hillige Liezebeth up de schilderye in 't klooster" — lief, met groote, stille vereering. Hij peinsde sinds lang op haar, maar hield uit bloo-heid die genegenheid verdoken, tot de bleek-gouden Meimorgen, toen hij droomend geleund over 't vermolmde latwerk van zijn achterhofje, plotseling 'n ongekende warmte in zijn hart voelde opkomen, en alle aarzeling verbrak: „och riskeer' et mo! zeg et heur, toe! zeg et heur, da' je ze geiren ziet!"

Tot de bekentenis echter komt 't niet; sedert den avond dat Bethjie hem in naïeve verrukking toevertrouwde, dat zij kloosterzuster worden ging, had hij „de stille kracht, die steeds in hare wondere heiligen-oogen gevonkt had" begrepen en jonge Free zou het kindergemoed niet kwetsen met woorden van wereldsche liefde. Al kwam dan ook het opbruischende verlangen in zijn jong mannenhart in opstand, zijn vrome ziel onderwierp zich in alle nederigheid aan de uitverkiezing des Heeren.

Daar omheen spint zich de grovere draad van de beide oude geburen, die uit dit huwelijk ieder voor zich hun heimelijke winst-berekening gemaakt hebben en niet denkend om de neiging der kinderen, goedmoedig de logica voorop stellen: „duver en duvinne up een erve, da' moe' paoren."

„Men dochter zoed e' ryk mensch zyn.... dacht vrouwe Lowyckx, toen zij 's avonds insliep".... „Zeven huzetjies van myn en achte van heur, dat is viftiene.... viftiene an zovele te maonde".... rekende oude Free.

Daar sprankelt af en toe een glundere humor door 't geslepen spel der oudjes, die met een aanstellerijtje van diepdoorgrondende slimheid elkaar de wordende liefde van de twee jonge menschen insinueeren — maar als dan de illusie meer en meer uiteenbrokkelt, omdat: „de joengens den dag van vandage koppig waren lik d' ezels" blijkt de bekoring van de viftien vereenigde huzetjies toch te sterk en zoo neemt oude Free 's avonds in den traditioneelen maneschijn Malvina's arm enz., enz., en de huzetjies in aanmerking genomen was er niets tegen het huwelijk.

Er is veel fijns in dit boekje, — Sabbe geeft den teeren Meidag in zijn volle bekoring, — maar 't zieleleven blijft er te zeer aan de oppervlakte van alle dieper gevoel om op je in te werken. 't Is als een geur — de verheuging van een mooi oogenblik.

M. H.

Koning Lear van Shakespeare uit het Engelsch door DR E. LAUWERS.
fl. 1.50, Bussum C. A. J. van Dishoek.

Wanneer gij u tot het lezen van dit grootsche drama zet, vergeet dan de hier of daar geborgde kennis, dat Shakespeare een onvergeefelijke fout gepleegd zou hebben, door niet te motiveeren de aanleiding tot dit drama, maar neem het feit aan dat Koning Lear zijn rijk verdeelt tusschen zijn twee dochters, de derde en beste verstoot, en al de gruwelijke gevolgen ondervindt van zijn verblinde vaderliefde. En ril dan en word bleek van vrees bij de barbaarsch verheven tragiek van den verstooten zwerveling, die tot zoo grooten rampspoed verviel dat alleen de taal van een krankzinnige

machtig genoeg is om de peillooze ellende van den gevallen vader en de ontaarding der booze dochters te kunnen zeggen. De ruige en diepklinkende vertaling van den Vlaamschen dichter is bij uitstek geëigend om dit bovenmenschelijke drama van Shakespeare recht te doen weervaren in onze taal.

Een bemerking, geldend voor alle drama's van dezen allergrootsten dramaturg. Voor kinderen en aankomende knapen is de lezing allerminst geschikt, om de geregeld weerkeerende schunnige grappen, een offer aan de eischen van het toenmalige publiek. Voor schoolgebruik worden dan ook gezuiverde edities in den handel gebracht, o. a. door J. B. Wolters te Groningen. Kn.

Shakespeare's Hamlet, vertaling van Jac. van Looy f 1— geb. f 1.40 op Holl. Papier f 1.50, Amsterdam S. L. van Looy.

Van Hamlet zegt Hugo Verriest in zijn geestdriftige Shakespeare-voordracht: „Laat alle gebeurtenissen varen, en neem alleen een zielelied, een licht, een vermoeden, een zedelijk ziekzijn, een eigen menschelijk zielewezen dat lijdt!

Het is een doodend vreezen van misdaad en ramp. Het is eene zielbezetenis. Het is een last van straffe en wraak. Het is een weerklank uit het diepste eener wonderschoone ziel vol liefde en haat, vol licht en schaduwen, vol schemeringen uit onbekende verten, Hamlet!

Leest Hamlet, en gij zult een zieledolen, een zieleklagen, een zielezinderen vinden, dat gij zelf die ziel moeilijk volgen zult en overstroomt zult staan, alsof op eens over en door uw wezen een geheele zee gestort ware. — Hamlet.

Leest voegen wij er bij, nu dit zeldzaam genot u geschonken wordt, lees Hamlet, in 't Hollandsche metrum van Jacques van Looy. Wie heeft als hij het juiste, het echt woord. Leest het naast het Engelsche drama, en beter dan vertalingen en geleerde noten zal van Looy u leeren het oorspronkelijke te verstaan. En 't zal u niet hinderen, of maar heel even, dat te groote zorgt voor juiste weergave van Shakespeare's bedoeling, van Looy verleidde tot hardheid en stroef bewegend rythme. Kn.

Gevleugelde Daden, Avonturen der eerste Hollandsche Luchtschippers, door Samuel Falkland. Tweede goedkoope druk. Ingen. 0.90, geb. 1.25. Bussum, C. A. J. Dishoek.

Hoe de rijk geworden slager, mijnheer Zwaluw er toe kwam, om met zijn vrouw en dochter, de eerste proeven van vliegkunst te nemen, bijna op een toren verhongeren, om ten slotte gered en gehuldigd te worden, vertelt ons Falkland op zijn bekende niet al te hoog geestige, maar toch prettige manier. Het is bovendien, vreezen wij, een doorloopende parodie op onze overbekende nationale gebreken en hebbelijkheden. Geen eerste-rangs-humor maar een kostelijk geslaagde charge, om zich een halven dag te amuseeren. Kn.

Annuarium der Apologetische vereeniging „Petrus Canisius". 1e jaar. **Het jaarboekje van Thijm** 58ste jaar. 's Bosch, C. N. Teulings, 1909.

Een rijke gedachte, om den naam en het werk van Thijm te verbinden aan de jaarboeken der Apologetische Vereeniging. Dat is niet alleen een waardige hulde aan den kloeken en vaak alleenstaanden geloofsverdediger, maar ook een voortzetting, zij het in krachtiger, en aan den tijd meer geëigenden vorm, van wat Thijm en andere grootere figuren gewonnen en veroverd hebben.

Zoo heeft het wegkwijnend jaarboekje nieuwe levenskracht en nieuw levensdoel gevonden, en werd ineens een uitgave, die men zonder zich zelf en de Roomsche beweging te kort te doen, niet meer kan voorbijgaan. Kn.

Historische schets van de Nederlandsche Letterkunde voor schoolgebruik en hoofdactie-studie, door C. G. de Vooys. Groningen, J. B. Wolters.

Wij kunnen niet alles onderschrijven wat de auteur van dit werk beweert, wij staan ver van hem in velerlei appretiatie en verwachting, maar wij mogen niet nalaten dit werk het beste te noemen, wat tot nog toe verscheen, en ver uitstekend boven allerlei dergelijke leerboekjes.

Of eigenlijk kan het met andere niet vergeleken worden, daar doel, methode en behandeling geheel nieuw genoemd moeten worden.

Voor zoover wij weten, is dit het eerste schoolboek over litteratuurgeschiedenis, dat in plaat van dorre feiten en cijfers te geven, de beredeneerde geschiedkundige ontwikkeling onzer litteratuur geeft, en tevens tot begrip van kunst en schoonheid tracht te brengen. Hoewel de auteur waarschuwt tegen dat hier meestal tweedehandsche kennis wordt aangeboden, blijkt het boekje vrucht van groote kennis en van nog grootere liefde voor poëzie. Kn.

Huize Kikkervreugd, door Augusta van Slooten. Uitgave van J. W. H. Becht, Amsterdam.

„En als je dit werk gelezen hebt, moet je me eens rechtuit vertellen, hoe het je aanstaat; Jullie, meisjes, kunt er vanzelf beter over oordeelen, of dit boek als meisjesboek geslaagd is, dan ik ouwe brommer".

Zoo schreef ik voor een paar dagen naar een Nichtje van me, aan wie ik met St. Nicolaas het mooie boek van Tine van Berken „De dochters van den Generaal" cadeau had gedaan. Dat boek had bij haar en haar vriendinnen opgang gemaakt; ze vonden het een echt meisjesboek. Wat zouden ze nu van „Huize Kikkervreugd" van Augusta van Slooten zeggen?

Ziehier het antwoord: „Huize Kikkervreugd" heeft me menig kostelijk oogenblik verschaft. Zelden heb ik een zoo gezellig en aardig meisjesboek gelezen. 't Is typisch beschreven, juist zooals het in het werkelijke leven zoo vaak voorkomt. We vinden het mooier dan „De dochters van den Generaal," en U weet toch, hoe we daarin vielen".

Als ik nu zeg, dat de schrijfster van dit oordeel iemand is met zeer scherpe opmerkingsgave en veel smaak, dan kunnen wij het boek van Mej. v. Slooten, wat bruikbaarheid als meisjesboek aangaat, wel voor beoordeeld en aanbevolen houden.

Wat de letterkundige waarde betreft, kan ons oordeel niet zoo gunstig uitvallen. Het werk heeft zonder twijfel zeer goede eigenschappen; het is vlot geschreven, hier en daar wordt psychologisch-fijn geanalyseerd; sommige bladzijden hebben beslist hun waarde als goed gezien en plastisch weergegeven. Maar te vaak is vooral de stijl slap en onbeduidend. Waar er leven komt in haar verhaal, daar weet de Schrijfster den onder haar handen wel eens onwilligen stijl goed te beheerschen; daar is hij pittig en frisch; maar over het algemeen kan hij een vergelijking met den schrijftrant van Tine van Berken niet doorstaan, is hij te onbeduidend en te alledaagsch, zonder spieren en zonder kracht.

Overigens een prettig en onschuldig boek.

SENIOR.

A l'Ombre de l'Acropole, par Henri Guerlin. Illustrations de G. Dutriac. — In-12 — Tours, A. Mame et Fils, 1909. — Prix: 3 fr.

Pannychis en hare vriendin Damaris op weg naar den tempel van Hephaïstos, daarmede begint deze roman en daarin vindt de schrijver, een echt romankunstenaar, eene ongezochte gelegenheid deze beide hoofdfiguren te typeeren, de eerste vol behaagzucht, de andere vol zedigheid. Appolonidas, de bekwaamste der heidensche beeldhouwers van Athene, bemint Damaris, omdat zij de Grieksche schoonheid, waarnaar zijn beitel jaagt, als incarneert. Hare edele gevoelens, hare reinheid heeft hij nog niet onderkend en hij schrikt er niet voor terug, haar eene eereplaats te geven in den zegestoet van Dionysos en aldus hare zedigheid te kwetsen. Gallio, de Romeinsche landvoogd, betooverd door Damaris' schoonheid, wordt de mededinger van Appolonidas. Hevige strijd, waarin Damaris wordt gesteund door het gebed van den grooten Apostel der volkeren. Het volk van Athene, het genie van Appolonidas verkiezend boven de verdrukking van den Romein, neemt de partij van den kunstenaar op en komt in opstand. Gallio deinst terug en Damaris gaat naar Corinthe, verlangend christen te worden.

Appolonidas hervindt haar daar na lange dagen, maar wil haar als christin niet kennen. Eindelijk overwint de overtuigende taal van Damaris, wier geluk volkomen zou zijn zonder het verraad van hare trotsche vriendin Pannychis. Als martelares sterft Damaris.

De schrijver, de bekende directeur van de Revue Mame, een oud-leerling van de „Ecole des Chartes" toont in dezen roman zijn meesterschap over de taal, zijn gemak van behandeling, wat de techniek van den roman aangaat, zijne geleerdheid in zake de Atheensche beschaving.

Men vindt in dezen roman schilderingen van volkeren, kunst, beschaving, natuur, die een hoog genot zullen schenken aan hen, die de Oostensche pracht en schoonheid minnen.

En zijne oudheidkundige studiën hebben blijkbaar aan zijn talent dat echte kenmerk van kunst gegeven, dat de groote klassieken teekent, de majestatische rust, de beheersching, de soberheid bij volle kracht en innige warmte.

Een mooie roman, dien ik gaarne zou vergelijken met „Quo Vadis," om te doen zien, hoe eigenaardig het karakter is van beide werken en hoe het hier besprokene trekken vertoont, die het laatstgenoemde zouden sieren. Maar eene aankondiging is geene letterkundige studie....

Ieder, mits niet te jong, mag dit boek lezen. Twee dingen, kleinigheden, heb ik alleen ontmoet, die ik wat „aesthetisch" vond; maar de lezer uit verpoozing kijkt niet met het oog van een censor. „Passons outre" is hier wellicht het beste, te meer daar de schrijver bekend is als iemand bij wien de eischen der moraal bovenaan staan en *mijne* meening in deze niet per se *de* meening behoeft te wezen. Ik wil er nog aan toevoegen, dat deze katholieke romansschrijver al een paar maal door de Académie is bekroond en de meeste zijner werken bij den bekenden, grooten katholieken uitgever Mame te Tours zijn verschenen.

TAILLEFER.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 4. **15 Juli 1909.**

Eucharistica. Sacraments-gedichten, door A. H. J. VAN DELFT, R. K. Pr. Tilburg, W. Bergmans.

't Is als een vroege, zonnige voorjaarsdag. De velden donkeren vochtig met hier en daar een felle veeg van sidderend koren, de verwelkte weiden beginnen te groenen in jonge kracht, en door het wegstervend geel van laat-gevallen eikenblaren dringen snelle sneeuwklokjes, en groeien grillig helgekleurde anemonen. Nog lijnen de naakte takken op donkeren stam, eenzaam en arm tegen het koel blauw van den hemel, maar de knoppen zwellen en werken, en dóór de grauwheid heen van levenwachtend hout, laait fel en triomfantelijk de weelde van sneeuwigen kersenbloesem, en het paarsch van ijle perzikboomen; reuzenbruidsboeketten in het koele licht, herautgeroep voor de naderende schoonheid, stellige belofte van overvloed en vollen rijkdom.

Zoo het vluchtend wintergeweld zich maar niet keert in plotselingen aanval, zoo er geen zware stormbuien langs den horizon opstuwen, zal weldra de lentezegen losbarsten, en zal het hoogtij zijn met zonneschittering, met aromenweelde en kleurschakeering van allerhande bloemen.

En wij gaan blij door het kille geruk van den sterken wind, wij lachen om de wolkengevaarten, die als donkere zeilen voortscherend, het zonlicht onderscheppen, de weiden versomberen, het geblink der rivieren vergrauwen in hun snelle jacht, wij aanvaarden met gelaten lankmoedigheid het Maartsche buiengesnor en de nukken van April, want wij hebben de stellige teekenen gezien, de eerste bloemen geplukt; ons hart is vol blijdschap en vroolijkheid om de naderende Mei-glorie in dezen bundel Eucharistica beloofd.

Deze geestdrift maakt ons niet blind voor de vele gebreken en fouten: wij zouden het overigens gebrek aan waardeering achten, wanneer wij niet streng over den arbeid van Van Delft oordeelden, en niet het hoogste van hem durfden eischen.

Dit werk, een eersteling in de volle beteekenis van het woord, daar geen van zijn gedichten vooraf in tijdschriften gepubliceerd werd, spreekt van de hooge verhouding tusschen God en de menschelijke ziel, hier op aarde tot grooten bloei en innige gemeenschap gebracht, door de deelname aan de offerviering van het H. Sacrament des Altaars, de voorsmaak van de hemeléénheid, en het groote middel om te bereiken het doel aan onze verloste natuur gesteld: te komen tot éénheid van leven met den Schepper in de aanschouwing Zijner Eeuwige Schoonheid.

Na een inleiding, waarin hij tracht met fraai gevoel, doch ongelukkige verzen, de heugenis aan zijn geliefden in zijn levenskring te trekken, volgt eerst *Voorhang*, waarin hij zang van allerlei uiterlijke beweging, liederen van stille ontroering en kinderlijk gevoel om het altaar zet, als een rijke bloemenhulde, geurend voor den Beminde alléén, zooals waar hij bidt met het Offerlam, dat onze zonden op zich nemend, voor ons uit de diepten zijner vernedering gebeden heeft.

In de diepten diep bedolven
Onder vloed en onder golven
Van de zonden en van wee,
Riept gij, diep in smart verloren,
Dat de Vader 't nog kon hooren
Onder uit de diepe zee.

't Diepst van alle zondelingen
Moest Gij in de diepte dringen
Om te roepen daar tot Hem.
En verloren in de zonde,
Heeft de Vader U gevonden
Op het hooren van die Stem.

Och, ik lig nog diep verzonken
In mijn zonden en verdronken,
Maar met U in 't diepste diep,
Gaan wij samen niet verloren,
Want de Vader zal mij hooren
In die Stem, die tot Hem riep.

In *Voorbeduiding* treden de oud-Testamentische figuren en profeten-gestalten vooruit, en worden hun woorden en daden grondmotieven voor de hymnen der grootsche offerwerkelijkheid, welke hem, veel koninklijker gezalfd, elken dag te vieren

vergund wordt. Josuë, b. v. drong door in 't land van belofte en hij zag

Daar bergen vol in barstend' overvloed,
Nu komt hij met zijn trossen 't volk te moet,
Met volle trossen daalt hij bergen af.
Wat zijn die trossen zwaar, den staf
Doorhangend, die op mannenschouders rust!
Ah! Rijpe trossen! Oogenlust! Gerust
Zal 't bange volk nu durven gaan naar 't land
Van druiven. Dragensmoe zijn al zijn hand
En armen, opgetast met korven vol
Van druiven, druipend van het sap, dat zwol
De versche barsten uit. In de woestijn
Zal 't nu een vreugde geven. Stroomen wijn
Zullen er vloeien. 't Volk ga vroolijk uit
Bij 't trekken van de wolk.
Maar och -- wat duidt
Die schemering in woestenij bij dag?
En wat dat wijnfeest daar beduiden mag?
Zijt ge in den geest van Mozes dan niet mee
Bedeeld vóór 't Tabernakel Josué?
En spreekt gij niet in taal van profecy?

Vóór 't Tabernakel is de Geest op my
Van Christus neergevaren en ik droeg
Mijn schouders vol van druiven 's morgens vroeg
Als de kolom nog scheemring hangt. Maar 'k zie
In licht van geest en spreek in profecie.
'k Zie van 't Beloofde land den overvloed
Gedragen ter woestijn en ga gemoet
Het volk, dat met de wolk gaat gretig uit
En weet wel wat die schemering beduidt.

Hooger stijgt de stem, en met inniger klank van vervoering, waar hij in *Mysterie* uitzegt, O! voor ingewijden vooral, het groote Kruisgeheim door het offeren aan zijn ziel voltrokken. In *Symbool* b. v. dat zijn hart met stille vreugde naar het lijden neigen doet.

Daar zijn ze de knersige zeisen
Met snerpige steenen aan 't wetten,
Om de scherpe snee,
Nog scherper te zetten.

Daar zijn ze met bonkige, knokige stokken
Aan 't klappen en kloppen,
Om 't arme graan
Uit elkander te slaan.

Met sneeïge zeisen
En bonkige stokken
Behandlen ze 't koren,
Dat leven
Moet geven.

Zoo hebben ze er Eenen
Behandeld te voren,
Die nog in het koren,
Zijn leven
Wil geven.

en hij bidt in Water- en Wijn mysterie

Moeht nu mijn hart maar zijn
een gouden kelk
met weinig water
en veel wijn.
Het water zij dan mijn
maar gansch verslonden,
in wijn verzwonden,
zij het Dijn.

Want Schepper, gij die alles kunt
en sprekend alles doet,
Spreek dan en zeg:
»Dit is mijn Bloed",

In *Mystica* fluistert hij van den bloei en de kostbare vruchten, door deze innige vereeniging gegroeid.

Mijn hart is als een roode roos,
Die 's morgens open gaat
En rustig drinkt het lieve licht
Zoolang de zon er staat.

Mijn hart is als een roode roos,
Die fonkelt in de zon
En van den gloed van laaiend vuur
Geheel doorgloeien kon.

Mijn hart is als een roode roos,
Doorgloeid van 't roode Bloed,
Dat op de witte rozen valt
Aan 't kruis bij Jezus voet.

O Hart van Jezus, roode Roos
In d' Eeuwigheid volbloeid,
Laat me aan Uw voet in langer dag
Van eeuwig vuur doorgloeid.

en uit Nuptiae:

En Jezus heeft mijn deel gebroken
Van 't Brood dat in de schotels lag,
Toen Hij Zijn zegen had gesproken,
Dien ik niet navertellen mag.

Een groote beker deed de ronde
En Jezus keek hem zeegnend na
En wij verborgen onzen monden,
Wij schuilden weg en zwegen na.

Die stilte bleef er hijgend hangen,
De witte sluiers roerden niet,
Wij bleven zoo gezeten langer
Dan iemand wist of iemand ziet.

In *Verklaring* stamelt hij van zijn glorierijk één-zijn met het goddelijke Leven, dat al het aardsche verbleeken doet, en het stoffelijke wegbreekt door de siddering van geluk om naderende hemelvreugde.

O, als dan over 't doodenveld
En vleesch en been zich weer herstelt,
Waarin Uw kracht van Leven vloot
In 't eten van Uw Goddelijk brood,
Die nimmer, nimmer kan versterven
Bij doodsontbinding en verderven:
Wat zal dan het mysterie zijn
Als gij zult zeggen: »Dit is mijn..."
En Gij Uw levensheerlijkheid
Op al Uw heil'ge Dooden spreidt
En wij dan aan den dood ondood,
Gaan leven in Uw glorie-schoot.

Streng doorgevoerd is de verdeeling niet, het is geen *Cantica Graduum* dat telkens hooger voert met breeden trap naar de portiek van het heiligdom, het offeraltaar langs, tot aan het voorhangsel van het Heilige der Heiligen. De gedichten zijn tamelijk willekeurig ingedeeld, en de geestelijke inhoud van bij elkander geplaatste verzen motiveert alleen de beslissing der keuze.

Ook heeft de dichter zijn geesteskinderen niet streng genoeg beoordeeld. Het voorschrift van Horatius om negen jaren te wachten eer men zijn arbeid in 't licht geve, is al lang vergeten. Wie denkt daar nog aan in onzen bewogen tijd. Maar die andere raadgevingen van op de leest knellen, van schrappen en polijsten worden toch nog algemeen geldend geacht, en de heer van Delft had ze uit zijn klassieken tijd moeten meenemen en in beoefening brengen.

Al geeft hij keer op keer bewijs van groot kunstvermogen, al is zijn rythme, waar het bevrijd is bleek van reminiscenties aan Vondel en Gezelle, soms van verrassend vrijen gang, al ontroert hij door heldere regels en prachtige visie, een oogenblik later ergert hij door slordig gerijmel, door onzuivere beeldspraak, door wanhopig makende woordekeus, door verkeerde zinswendingen.

Zoo pag 16.

Waar toeft de Herder met zijn lamm'renstoet
In 't heimelijke veld van 't Maagdelijk Geslacht?

p. 17.

Waar toeft de Bruigom, die in Wonderbloed
Versiert zijn Bruid met kraal en rozenkleur?

p. 37.

En broederbloed op de gevloekte aarde.

p. 43.

't Zijn flikkerende bliksems die d'oorlogsdeunen dansen. —

Ibid.

Nu ronken de bonkende pijlen dooreen.

p. 49.

dof belommerd
van vaal cypressenloover,

Ibid.

Gescheurde rouwgewaden
hingen *frommelend*
langs zijn *kromme* lenden.

Hij wachtte zich voor zielekes, liekes en kinderkes en allerlei klein devotie-gedoe dat denken doet aan de gruwelcollecties van Fransche devotieprentjes, zooals b.v. *Hovenier*, en *Rozenkrans Zondag*. Hij verheuge ons met verzen als *In Triumf:*

Nu wilde ik dat Ge mij
een keten smeedd!
En dan dien keten om
mijn ziele deedt.
En als ik dan gevangen ben
— dan kom!
En voer mij in triomftocht
om en om.
En als Herodes lacht en
spotters heeten,
Dat ik als dwaas geboeid ben
aan Uw keten,
Dan zal ik zwijgend met U
blijven staan
En in triomf met U
naar 't kruis toe gaan.

Als het heerlijke *David*, of dit blanke visioen:

Ik zie daar zooveel lelies
bij volle velden staan...
Ik zie daar al die lelies
naar 't licht gebogen staan ..
'k Zie Maagden langs die lelies
naar 't licht ten optocht gaan...
Ik zie daar in de verte....
Jezus Christus staan.

Men vergelijkt *Eucharistica* met *Cantica Graduum*. Naar mijn meening ten onrechte. Het heerlijke boek van Willem Smulders is met groot vermogen uitgejubelde blijdschap om bruidsweelde en priesterglorie, zooals die meer of minder krachtig bloeit in elke jonge levietenziel, veeleer dan de vertolking van een priesterleven, dat staat in den stroom van zijn tijd, zoodat wij nog steeds verlangend uitzien, welke zijde van de volle Roomsche beweging in dezen beheerscher van den vers-vorm en reinen zanger haar vertolker vinden zal. En van Delft geeft zich in *Eucharistica* als een ziel gewijd aan meditatie; zijn geest is georienteerd naar het dagelijksch zonnegloren der H. Eucharistie; zijn onvoldragen verzen zoowel als zijn beste gedichten gloeien van het vuur zijner Beschouwingen.

Zijn stellige roeping is, met den zonnegloed van hemelsche liefde onzen killen tijd verwarmen en heerlijken bloei brengen in de doodsche natuur, liederen te zingen, die trillen van het doorschouwde mysterie, offers te branden, die kolommen van geurige wolken tegen de lucht plaatsen. Maar dan moet hij zich de allerstrengste eischen stellen, en bedenken hoe het allerhoogste slechts in schrijn van het kostbaarste metaal gedragen mag, bedenken dat de glorie van onzen verstelijken omgang met Christus, zoo die verstoffelijkt wordt in de broze gratie van rythme en klank, zoo hoog moet staan boven aardsche schoonheid en stoffelijke pracht, dat zij als lichtende engelen de kleur der hemelhoven op hare gewaden drage, den paradijsdauw op haar voorhoofd, en den glans der eeuwigheid in hare glinsterende oogen.

Groote kunst groeit nooit zonder arbeid en lijden; laat de dichter dan met volle handen wegbreken het dorrende hout, den bodem aanvallen met ploegschaar en houweel, laat hij spitten, en snoeien en planten, en de teekenen in *Eucharistica* waargenomen zullen ons niet bedrogen hebben.

J. M. J. KNAAPEN.

Het Socialistisch Gevaar. Eene bijdrage tot de kennis der *Besmettelijke Zielsziekten,* tevens een waarschuwing aan autoriteiten, ouders en onderwijzers enz. door E. VAN DIEREN, Arts te Amsterdam. Uitgeversmaatschappij „Vivat" Amsterdam. 1909. (248 bldz.)

Een eigenaardig boek. Op den titel afgaand verwacht men een min of meer wetenschappelijk werk van metapsychischen aard. De verhandeling over psychische besmetting is echter maar een klein aanhangsel en mocht niet als wetenschappelijke bijdrage bedoeld zijn. Het boek is een verzameling van grieven tegen socialisme en socialisten, tegen stelsel en menschen. Dit laatste vooral. Het is een ernstig dossier vlot, frisch en pittig geschreven; soms is de toon zelfs al te militant, maar nooit vervalt de schrijver tot de grove schendtaal, die de tegenpartij uitslaat, als het gaat tegen „de tyrannen, die vet zijn van de magerheid der armen".

Het boek dankt zijn ontstaan aan Amsterdamsche schoolquaestie's. Bij de Amsterdamsche Schoolcommissie was n.l. ingekomen een brochure, van de Afdeeling Amsterdam van den Bond van Ned. Onderwijzers, getiteld: „Hoe bestrijdt men de democratische School?" De inhoud kwam dokter van Dieren belangrijk genoeg voor om er de aandacht van de vergadering voor te verzoeken. Dit te meer in verband met andere publicatie's. De bespreking lokte heftige discussie uit, zoo dat zich bij den spreker de overtuiging vestigde, dat hij goed werk zou doen ruimer verspreiding aan deze zaken te geven. Terwijl hij zijn stuk voor den zetter overschreef „werd wederom de geest over (hem) vaardig." En het groeide en groeide tot een boek van 248 bladzijden. Het boek verraadt dan ook niet den minsten systematischen opzet! Ziehier ongeveer den inhoud.

1. De redevoering, 2. discussie, 3. hoe de socialisten den baas spelen in de vakvereenigingen, 4. een rood gekleurd verslag van de redevoering, 5. onpractische „begeerders", 6. „gespreide bedden" verlangd, 7. „gezag" en „eenheid" in de democratische school, 8. „onvruchtbaar werk"?, 9. het socialisme en de socialisten van alle kanten bekeken (een verzameling citaten loopend van bldz. 59 tot bldz. 215.) Eindelijk 10. socialisme en psychische besmetting.

Gedetailleerde bespreking zou te ver voeren, daarom dit in 't algemeen. Het boek openbaart vooral aan iemand die de Amsterdamsche toestanden niet van nabij volgt, schrikwekkende dingen uit de onderwijzerswereld. Wij zien dat 1200 van de 1800 openbare onderwijzers in onze hoofdstad lid zijn van de Soc. Dem. Onderw. Ver. „Daar wordt met alle macht gewerkt om het „proletariërsvee" in stemming te brengen. Daar wordt niet alleen strijd gevoerd tegen de „luierende Hoofden", maar ook tegen de eigen collega's voor zoover zij niet „Socialist" zijn. Volgens het woordenboek der S. D. O. Vers zijn het „dominee's in den slechten zin des woords," „kruipers", „zonder een greintje zelfstandigheidsgevoel". Het kruipend onderwijzerscorps, dat de burgelijke klasse gekweekt heeft als opvoeders voor het arbeiderskind wordt geschilderd als bestaande uit het ellendigst type van jongelieden. Wat daarin bovenal ellendig is? „Dat zij een wandelend voorbeeld moeten zijn van burgerlijke braafheid, bescheidenheid en ingetogenheid; een wandelend voorbeeld voor de jeugd, opdat ze van hen kunnen leeren, hoe ingetogen, bescheiden en hoe kruiperig de goden dezer wereld het arbeidsvee hebben willen."

Als het oude spreekwoord nog waarheid bevat, dat het kind de vader is van den man, dan behoeft men zich waarlijk niet met den profetenmantel te omhangen om de toekomst te voorspellen van het geslacht, dat opvoeding ontvangt van de S. D. O. Veesche pedagogen. De conclusie voor ons, is dat het bijzonder onderwijs het eenigste behoud is.

Het negende hoofdstuk, dat de geest, die vaardig werd over den schrijver, tot 150 blz. heeft doen aanzwellen, licht ons in een reeks van citaten toe, op wat wijze het socialisme (liever: bepaalde socialisten) zich verhouden tot onderwijs, godsdienst, philosophie, kunst en wetenschap — verder hoe socialisten zich gedragen in hunne partij, in parlement enz. enz.

De opzet is wel wat pompeus, maar er wordt een nuttige verzameling citaten ten beste gegeven, die het oordeel van Viktor Cathrein kunnen toelichten: „Wij herinneren ons niet in al die (soc.) geschriften ook maar een enkele maal een aansporing aan den arbeider tot werkzaamheid, spaarzaamheid, geduld, verdraagzaamheid met den evenmensch enz. gelezen te hebben.... Slechts de haat tegen God, tegen het Christendom, tegen de priesters en alle bezitters wordt dag aan dag op alle mogelijke wijzen gepredikt.... De haat en afgunst. die zich op deze wijze ophoopen in de misleide en opgezweepte massaas, zullen zich, naar wij vreezen, als een ontzettend onweder boven de maatschappij ontlasten" (Cathr. Het Socialisme bldz. 300 geciteerd blz. 61).

Het boek van Dr. van Dieren heeft dus zijn nuttige zijde. Jammer dat dit nut zoo gedrukt wordt door de singuliere geschiedbeschouwing, die zich

vooral in het laatste hoofdstuk openbaart. Het tiende hoofdstuk over psychische epidemieën had ik liefst geheel gemist. De schrijver zal de zoogenaamde materialistische geschiedbeschouwing verwerpen, maar wat stelt hij er tegenover? Moeten we hem indeelen bij de anthropo-geografische school, die nog al nadruk op de voeding legt? Maar staat deze zooveel hooger? Ziehier ten naaste bij wat de schrijver wil. Het socialisme is een psychische epidemie en wordt vergeleken met geesel- dans- en convulsieëpidemieën, met bezetenheid en heksenvervolging enz. Deze enormiteit passeeren we. Wat is de oorzaak van die algemeen heerschende zielsziekte? Voor een goed deel zenuwverslapping. En hoe is deze ontstaan? Risum teneatis... vooral door meelbederf! „De diepere oorzaak moet m. i. voor een goed deel toegeschreven worden aan het feit, dat vooral in de z. g. centra van beschaving, het brood gebakken wordt uit bloem van meel d. w. z. uit meel, hetwelk beroofd is van de voor het zenuwstelsel hoognoodige bestandeelen (het buitenste gedeelte van den graankorrel); en bovendien moet men rekening houden met de mogelijkheid, dat zich in zulk meel, als het eenigen tijd bewaard wordt, vergiftige stoffen kunnen ontwikkelen, die een zeer nadeeligen invloed op dit apparaat uitoefenen" enz. (blz. 118 ook noot blz. 118 en blz. 221).

De schrijver gaat nog wel groot op zijn „stokpaardje" (Dr. v. Dieren publiceerde meerdere werken over meelvergiftigingen). „Later zal misschien iedereen ze als renpaarden willen gebruiken!" Hopen we dat zoo'n culinaire geschiedopvatting verre blijve!

Voor ons alweer een bewijs dat stokpaardjes uiterst gevaarlijke dieren zijn. Bij Francis Baco heeten ze „idola specus" de afgodjes van het hol, dat ons belet de zaken in het ware licht te zien. Als men groote historische feiten als het socialisme wil beoordeelen moet er ruimer licht op de studeertafel vallen dan bij Dr. van Dieren.

Ik stip nog aan: zoolang als de schrijver van het verband tusschen de leer van Sint Thomas over den duivel en de heksenvervolging niet een enkel bewijsje weet te geven, doet hij beter het medelijden voor zich zelf te bewaren.

Zielkundige en historische studie is blijkbaar geen terrein voor Dr. van Dieren; maar zijn vaardige pen en ruime kennis van actueele feiten maken hem tot een geducht bestrijder van misstanden in zijn omgeving. Ieder werkt zoo als hij het nuttigst werken kan.

Dr. J. HOOGVELD.

P. Albers, **Handboek der algemeene Kerkgeschiedenis.** Tweede deel, tweede druk. Nijmegen 1908. L. C. G. Malmberg. (vervolg)

Bl. 191-2 beschrijft P. Albers de persoonlijkheden, die als Innocentius VIII en Alexander VI op Petrus' Stoel gezeten hebben. Op waardigen toon, sober in omstandigheden, maar overeenkomstig de historische waarheid zijn die bladzijden geschreven, waarvan men wenschen zou als katholiek, dat ze niet geschreven behoefden te worden. 's Schrijvers negatief oordeel over de bulle van Innocentius VIII *Summis desiderantes* (bl. 191) wordt aangevuld door Janssen-Pastor (VIII, 508) en P. Duhr S. J. „Man musz einräumen, zegt laatstgenoemde, dasz der Papst von leichtgläubigen, kritiklosen Inquisitoren schlecht berichtet war und durch seine Bulle Ungerechtigkeiten Vorschub geleistet hat, indem sich die Hexenbrenner auf die Autorität einer päpstlichen Bulle berufen konnten." Voor eene overspelige vrouw, gelijk Lucretia Borgia was (Peroto), is de uitdrukking „niet geheel onberispelijk" (bl. 191) te zwak. Dat „het algemeen oordeel over Alexander VI in den aanvang niet ongunstig was" (bl. 192) kan men met het oog op vele geheel andersluidende getuigenissen (*Hist. Jahrb.*, 1900, S. 1—21) moeilijk volhouden. De simonie zijner keuze was geen geheim. Dat verschillende kardinalen eraan dachten de keuze ongeldig te verklaren, indien men slechts op Frankrijks steun mocht rekenen, blijkt uit brieven van dien tijd. Volgens eene volstrekt zekere theologische conclusie 1), zegt P. Hurtaud. *Revue Thomiste*, l. c., *was* eene simonistische pauskeuze ook ongeldig. Daarop grondde nu Savonarola zijne weigering, om Alexander VI als waren paus te erkennen en te gehoorzamen. P. Albers' oordeel over Savonarola (bl. 217) luidt niettemin, gelijk dat van Pastor, beslist ongunstig. Wat de *Hist. pol. Blätter*, l. c. Luotto, l. c., Dom Leclercq, *Les Martyrs*, 1907, t. VI, P. Hurtaud. *Revue Thomiste*, 1900, p. 631—674 verder nog ten gunste van Savonarola aanvoeren, verdient evenzeer echter de aandacht. Die gunstiger meening dagteekent ook niet van vandaag of gister. De H. Philippus Neri, de H. Catharina van Ricci, de H. Franciscus van Paula, Paus Julius II, koesterden, gelijk bekend is, voor S. eene hooge vereering. Kardinaal Ghisieri (de latere H. Pius V) verdedigde diens

---

1) Eerst later (14 Jan. 1505) verscheen de bulle *Cum tam divino* van Julius II, die een simonistische pauskeuze *uitdrukkelijk* ongeldig verklaarde Thans evenwel, na de constitutie *Commissum* van Pius X (*Acta* vol. III, app) is dusdanige keuze als geldig te beschouwen.

geschriften. Clemens VIII dacht er reeds aan diens proces tot zaligverklaring in te leiden. Benedictus XIV eindelijk plaatste S. op een elenchus van dienaren Gods, wier proces tot zaligverklaring aanhangig kon gemaakt worden. Zeker, er schuilt niet weinig overdrijving in het bekende woord: „Was S. niet verbrand, dan was Luther niet gekomen"; doch, zegt P. Albers zelve niet: „Nadat" (cf. Funk, *Lehrbuch*, 1907, S. 435) „de ware hervorming in hoofd en leden meer dan een eeuw lang was uitgesteld, vaak zelfs tegengewerkt, brak.... eene geweldige revolutie uit" (bl. 278)? Het getuigenis dienaangaande van Adriaan VI, den eersten paus die de hervorming krachtig ter hand nam, vindt men o. a. bij Huurdeman, *De Ned. Paus Adriaan* VI, 1908, bl. 92 — Wat aan P. Albers' *Handboek* een hooge mate van frischheid geeft, is de opruiming van tal van legenden, die zich eeuwenlang soms, zonder eenigen grond in de historie, van handboek tot handboek voortslepen. Daartoe behoort ook de, zelfs van katholieke zijde, vaak herhaalde meening, dat Luther, als jonge monnik, een scrupulant zou geweest zijn, en zich de grootste gestrengheden zou hebben opgelegd. „Gewetensangsten, zegt P. Albers terecht, had Luther volstrekt niet" (bl. 278). Vrij moge Luther na zijn afval beweren langs dezen weg tot zijne nieuwe leer over de begeerlijkheid en de goede werken te zijn gekomen, zijn geschriften, nog uit de kloosterjaren afkomstig, logenstraffen die bewering. Luther's leer over de begeerlijkheid en de goede werken, ja Luther's geheele afdwaling, kwam voort uit hoogmoed en uit de treurige gesteltenis van zijn innerlijk godsdienstig leven. „L'hérésie commence selon S. Augustin, par la réflexion, lorsque l'homme ne tenant pas au tout par l'amour et dès lors n'étant pas retenu par l'amour, connaissant la religion chrétienne d'une façon médiate par des concepts intellectuels et *incapable de s'y trouver*, croit y découvrir des contradictions et y renonce pour cette raison" (*Revue du Clergé fr.*, 1906, p. 95—96). Dat ook de Duitsche mystiek (Tauler's preeken, de *Theologia deutsch* vooral) op Luther's ontwikkeling een noodlottigen invloed hebben uitgeoefend, behoeven we daarom niet te ontkennen. Evenmin als Adam Möhler, die het protestantisme in zijn diepsten grond zelfs eene „Aftermystik" durfde noemen. Doch dat die invloed zoo noodlottig was, had Luther aan eigen gesteltenis in de eerste plaats te wijten. — Bl. 358 noemt de Schrijver Philips II „een wijs en voorzichtig vorst"; bl. 359 „zwak en weifelend"; bl. 362 „besluiteloos". Dat Philips II echter ook zeer beslist kon zijn – in eene kerkelijke geschiedenis verdiende het de aandacht — moesten de pausen en kardinalen al te zeer ondervinden. Na den dood van Sixtus V legde Philips' gezant aan het conclave een lijst over van slechts zeven namen met de boodschap, dat de koning niet kon dulden dat iemand buiten die lijst zou worden gekozen. Ook kardinaal Granvelle kende op dit punt zijn koninklijken meester. „Indien wij de tanden maar laten zien, schreef hij hem, dan geeft de paus wel toe". — Bl. 393 zegt P. Albers: kort voor Sixtus' V dood was de druk der nieuwe Vulgaat voltooid, „maar kwam nog niet uit". Dit laatste is niet volkomen juist, of ten minste lichtelijk misverstaanbaar; eenige exemplaren hadden de drukkerij reeds verlaten. Over de bulle *Aeternus ille* zie Baumgarten, *Bibl. Zeitschrift*, 1907, IV; over Bellarminus' *Praefatio ad lectorem* in de Clementijnsche Vulgaat, ib. S. 350 coll. *Dict. de Théol. cath.*, fasc. XI, p. 564—5. — Aan Galilei (bl. 395) werd niet slechts verboden zijne leer „in woord of geschrift... te leeraren of te verdedigen," maar ook om die meeningen te houden. *Hypothese* (l.c.) beteekende destijds niet, gelijk tegenwoordig, eene min of meer waarschijnlijke veronderstelling, maar eene phantasie of droom. De decreten van 1616 en 1633 waren, zegt de schrijver „slechts disciplinair" (bl. 396). Het decreet van den Index, zegt Grisar terecht werd „seitens der amtlichen Organe und der Nachstbeteiligten nicht bloss als disciplinäre Anordnung, sondern, *zugleich* auch als doctrineller Entscheid betrachtet". (o. c. S. 149). — Wat de heksenprocessen betreft, lezen we bl. 458, dat de poging, om de heksenprocessen in de handen der Inquisitoren te brengen mislukte. Die poging mislukte slechts *ten deele*. Dat ook Nederland meedeed (l. c.) is waar; doch aan Nederland komt minstens de eer toe, dat daar een eeuw vroeger dan in naburige landen de gruwelijke heksenprocessen hebben opgehouden. In 1597 werd te Groningen voor het laatst eene heks verbrand. Was Joannes Weijer (l. c.) wel katholiek? Zijn tijdgenoot Delrio noemt hem „ketter", Zöckler (*Realencycl.* VIII, S. 35) een Lutheraan.

In een paar recensies maakte men den Schrijver er eenig verwijt van, dat de Jesuïeten-orde zoo uitvoerig was behandeld. Dat bezwaar deelen we niet. De plaats, die na de Reformatie door deze orde in de Kerk werd ingenomen, wettigt alleszins eene meer uitgebreide behandeling. De bladzijden, die de Schrijver wijdt aan de orde, wier medelid hij is, behooren daarenboven tot de schoonste en degelijkste van het geheele werk. Zij strekken èn den religieus èn den geleerden geschiedschrijver tot eere. In bijzaken zij eene enkele opmerking geoor-

loofd. De benaming *Jesuïet* (bl. 404) gold in Duitschland reeds vóór het ontstaan der orde meestal wel als scheldnaam (kwezelaar, bigot), doch niet altijd, soms ook als eerenaam. „Geestelijke oefeningen" (bl. 405) bestonden ook vóór Ignatius, de Ignatiaansche zijn daarvan echter in hare *wezenlijke* eigenschappen niet afhankelijk. Bl. 405 bespreekt de schrijver het doel der orde. Ehrhard's meening, dat de Sociëteit in hare Auffassung des Ordensideals" van alle andere religieuse orden „grundverschieden" zou zijn, wordt door Commer (*Hermann Schell*, 1908, S. 279) terecht verworpen. Wohl aber tritt die Verschiedenheit hervor *in den Mitteln* zur Ausführung dieses Ideals. Denn die Gesellschaft Jesu spezifiziert den allgemeinen Zweck der Heiligung in der Verbindung des kontemplativen met dem aktiven apostolischen Berufe durch die *Ausschlieszung jeder bestimmten Begrenzung* ihres Arbeitsfeldes sowie der Art seiner Bestellung. *Diese Universalität ihrer Mittel* zur Erfüllung des apostolischen Wirkens wird nur von dem Gesichtspunt der gröszeren Ehre Gottes geleitet und *gibt der Gesellschaft ihren eigentümlichen Charakter*" (ib.). Oude, aan de geschiedenis ontleende, beschuldigingen tegen de orde, gelijk de Schrijver bl. 410 aanhaalt, worden door ernstige geschiedschrijvers niet meer herhaald. Daarom wordt in den jongsten tijd door de bestrijders der orde meer afgegeven op den zoogen. hypnotischen invloed, die van de Exercitia over de leden zou uitgaan (H. Müller, K. Holl, enz) Jansenius, zegt P. Albers, bleef zijn leven lang „een gezworen vijand" der orde (bl. 468). Daarmede zegt de Schrijver gewis niet te veel. Hij had er zelfs bij mogen voegen, dat het Jansenisme grootendeels uit oppositie-zucht tegen de Sociëteit is geboren, en daardoor in zijn verdere ontwikkeling in leer en praktijk ook is beheerscht geworden. Naast Rapin (bl. 466) kon men ook, om niet partijdig te schijnen citeeren de opnieuw uitgegeven *Mémoires de G. Hermant sur l' histoire ecclés. du XVIIe siècle* (1907, t. IV). Van Pascal, die „grootelijks bijdroeg om den Jansenistischen geest in Frankrijk te verbreiden" (bl. 471) wordt door Jovy (*Pascal inédit*, 1908), niet zonder eenige waarschijnlijkheid, beweerd, dat hij zich voor zijnen dood van de secte zou hebben losgemaakt. De Jansenisten leggen gewoonlijk aan de Jesuïten de veroordeeling van Quesnel door door de bulle *Unigenitus* ten laste; doch in zijne *Mémoires* (5e editie 1907) vordert een Capucijn P. Timothée de la Flèche, die eer voor zich op. Kardinaal Ganganelli, zegt de schrijver bl. 498, „verlangde het pontificaat en legde de verklaring af: „Dat hij den Paus het recht toekent, volgens zijn geweten en de kanonieke regelen, de Sociëteit van Jezus te kunnen opheffen; het is zelfs te wenschen, zoo ging hij voort, dat de toekomstige Paus alle pogingen in het werk stelle, om hierin het verlangen der gekroonde hoofden te voldoen." De Schrijver vat hier blijkbaar twee verschillende, op zich zelf staande, verklaringen van kardinaal Ganganelli vóór zijne verkiezing samen; de eerste „dat hij den Paus het recht toekent" enz. schijnt schriftelijk afgelegd te zijn aan den Spaanschen kardinaal Solis (Masson, o. c. p. 107); de tweede: „het is te wenschen" enz. mondeling, 's avonds vóór de keuze, aan abbé Deshaises (Masson, p. 190). De houding, die Clemens XIV ten opzichte der Sociëteit voor hare opheffing aannam, karakterizeert de schrijver bl. 408 zeer juist als „een voortdurende afwisseling van flauw verzet en noodlottige inschikkelijkheid," en besluit met de woorden: „Waar alleen krachtig optreden kan redden, leidt zwakheid ten verderve." In gelijken zin, maar krachtiger bewoording, schrijft Mgr. Baudrillart: „Si Clement XIV avait purement et simplement envoyé promener les cours bourboniennes, il se serait tiré d'affaire; son malheur a été de négocier; dès lors, il a été attiré dans l' engrenage et amené, bien malgré lui à détruire les Jésuites. Il y a du Pilate, et beaucoup, dans sa conduite." Wijselijk laat de Schrijver de opmerking achterwege, die men in nagenoeg alle handboeken lezen kan, dat met Maria Theresia aan den Paus de laatste steun ontviel, om de orde te behouden. Clemens zelf vergewiste zich van tevoren, dat zij zich tegen de opheffing niet zou verzetten.

Het moderne tijdvak is bondig behandeld (bl. 514—614). Op een paar punten zij nog gewezen. Het aantal priesters, die den eed op de constitution civile hebben afgelegd, is niet, gelijk bl. 515 geschiedt, met volkomen juistheid te bepalen. De nauwkeurigste onderzoeking deed Sagnac (cf. Pisani, *Revue du Clergé francais*, 1 juin, 1908), die het getal op de helft der parochiale, en op een derde der geheele geestelijkheid begrootte. Daaronder waren niet drie (l. c.) maar zeven bisschoppen. — De schrijvers der Restauratie, getuigt Welschinger, die meer dan zijne voorgangers in de gelegenheid was de authentieke bescheiden te raadplegen, hebben zoowel Napoléon's „ruw geweld" (bl. 519), als 's Pausen zwakke toegevendheid niet weinig overdreven. Dat de keizer zich eigenhandig ooit aan 's Pausen persoon zou hebben vergrepen, is eene legende, die Pius VII zelf later deed tegenspreken. In het ontwerp, dat de Paus (25 Jan. 1813) onderteekende „Comme devant servir à un arrangement définitif",

gelijk de tekst luidt, deed Pius VII, zegt P. Albers bl. 524 „implicite afstand van den Kerkelijken staat." Dit was Napoleon's meening echter niet. „Je ne puis entendre, schreef hij nog op den dag der onderteekening, que Votre Sainteté ait renoncé, directement ou indirectement par les dits articles, à la souveraineté des Etats romains." — Bl. 320 ontmoetten we nog eene legende, die eindelijk uit de geschiedboeken moest verdwijnen. Napoleon, lezen we, zette zich tot groote vernedering en oneer des Pausen, zelf de kroon op het hoofd. De kroningsplechtigheid vond geheel en al plaats volgens een te voren vastgesteld ceremoniëel. Daarbij was bepaald, dat Napoleon de kroon van het altaar zou nemen, en zich op het hoofd zetten, terwijl de Paus de gebeden der kroning deed. Dit was bepaald met wederzijdsch goedvinden. Rinieri vond de bewijsstukken in de Vatikaansche bibliotheek, doch te voren wist men het reeds uit het *Extract du Cérémonial relatif au Sacre.* — De beide werken van Loisy, *L'Evangile et l'Eglise* en *Autour d'un petit livre* werden niet, gelijk we bl. 582 lezen, door Leo XIII, maar door Pius X 23 Dec. 1903 op den Index geplaatst. De moderne apologeten (Laberthonnière, Blondel, enz.) gingen daarvan uit, dat de uitwendige criteriën van de waarheid van ons H. Geloof werkelijk zoo zwak stonden, als eenige moderne exegeten en geschiedschrijvers wilden doen gelooven. Daarom wierpen zij zich meer dan recht is, uitsluitend of ten minste voornamelijk, op inwendige criteriën. Deze apologeten traden derhalve niet „tegen" genoemde exegeten, enz. in het krijt (bl. 583); integendeel, zij aanvaardden te lichtvaardig hunne uitkomsten en zochten de apologie daarnaar in te richten. Te citeeren ware ook Schanz, *Neue Versuche* (1897); P. de Groot, *Summa apologetica*, 1906, q, 1, a. 3, waar men een kritiek vindt der neoapologetische meeningen „aussi bien veillante que possible" (Gardeil).

Nog eenige vergissingen, schrijf- en zetfouten bleven over, die op de lijst van „Verbeteringen en Aanvullingen" niet voorkomen. Op den rijksdag van Worms beliepen de gravamina 102, te Neurenburg was het getal derhalve niet aangegroeid (bl. 296); de Dominis was noch Lutheraan noch Calvinist (bl. 373), maar ging in 1618 tot het Anglicanisme over; Catharina van Zweden (bl. 393) had te voren reeds te Brussel in stilte de kath. geloofsbelijdenis afgelegd; reeds te Worms (1521) verwierp Luther elke toekomstige synode (bl. 397); dat Fénélon zijne veroordeeling van den kansel zou hebben afgelezen (bl. 489) beschouwt Druon (cf. *Revue d'Hist. eccl.* 1907, p. 593) als eene legende; de jaarwedden van hen, die den eed op de constitution civile hadden afgelegd (de overigen hadden nooit iets genoten) werden opgeheven (bl. 515) bij besluit van 18 Sept. 1794 (Aulard); tegen zijne belofte benoemde Napoleon 10 constitutioneele bisschoppen (bl. 518), doch daarenboven 2 aartsbisschoppen, dus te zamen 12; van de professoren werd na 1870 onderwerping geëischt (bl. 576) door de bisschoppen, Mgr. Hefele maakte hierop eene uitzondering; onder de neoscholastieken (bl. 597) mist men kardinaal Mercier en, van de Nederlanders, prof. Beijssens; zelfs *de Telegraaf* sprak zijne verwondering uit over het feit, dat bij het behandelen van de geschiedenis der kath. kerk in Nederland Dr. Schaepman's naam niet genoemd wordt, vooral bl. 561 had dit behooren te geschieden (eere wien eere toekomt); bl. 589 lezen we Zwijzen in plaats van Zwijsen, bl. 611 Bavink in plaats van Bavinck.

Haaren. J. J. JACOBS.

Terug naar de H. Schrift! Dr. A. H. DE HARTOG'S overtuiging nogmaals als gevaarlijke dwaling in 't licht gesteld door G. LINDEBOOM. Utrecht 1909. Pr. fl. 0.35.

In *de Katholiek* van Juli '09, wordt naar aanleiding van Prof. G. Lindeboom's *Jezus Christus, de middelaar des N. T.* etc. op blz. 52 door P. v. Breda gezegd: „De brochure van prof. L. is weer een bevestiging van de oude waarheid, dat „de Schrift alleen" een machteloos wapen is in den strijd tegen het ongeloof. Wie niet een buiten de Schrift staand magisterium aanneemt, dat met onfeilbaar en bindend gezag den zin der Schrift vaststelt, laat in den grond der zaak bij zijn uitleggingen het laatste woord aan zijn eigen rede en komt tegen wil en dank de rationalistische critiek in 't gevlei." Ditzelfde is van toepassing op de brochure van den heer C. Lindeboom, V. D. M. te Gorinchem.

Niet slechts in Duitschland, doch ook in Nederland vermeerdert in den jongsten tijd het getal dergenen, die de *historische* werkelijkheid van den persoon van Christus en daarmede van de feiten, in de 12 Geloofsartikelen voorgesteld, op zijn hevigst bestrijden. De rechtzinnige Protestanten, die hun geloof alleen in de H. Schrift zeggen te vinden en dus op de H. Schrift geheel hun hoop gesteld hebben, zien met schrik dat werk des ongeloofs aan. Indien toch ooit de ongeloovige wetenschap, steunende op de beginselen der evolutiephilosophie, algemeen het volk tot de ontkenning der historische waarheid des Christendoms kon brengen, dan was de geloofsafval volkomen en bestond het Protestantisme met „de Schrift alleen" niet meer.

Die treurige werkelijkheid moge wellicht nog in een ver verschiet liggen; dat zij gevreesd wordt, is zeker. Daarvan worden de meest ondubbelzinnige blijken gegeven.

Deze vrees heeft er den mystiek aangelegden Dr. A. de Hartog toe gebracht, een nieuwe methode voor te stellen. Die gewijzigde methode bestaat hierin, dat het handhaven van de geschiedkundige werkelijkheid der in de Schrift verhaalde zgn. „Heilsfeiten" bij voorbaat worde opgegeven, om zich nu reeds en wel des te hechter en voller in het bezit van de „verzekerdheid" der eeuwige waarheden te stellen. „Daar, roept hij uit, hebt ge *al* uw historische bezwaren cadeau. Al was er nimmer iets gebeurd naar den tijd, waar nu alles aan wordt gehangen, de eeuwige waarheid zou toch onaantastbaar staan."

Met meer anderen protesteert daartegen de heer L., omdat door deze, „verwijsgeering der dogmatische grondbegrippen" (*Theol. Tijdschr.* jrg. '09, bl. 201) de grondslag en het wezen der christelijke religie zelve wordt prijsgegeven. Er was door hem reeds geprotesteerd in een naschrift op zijn „Referaat, gehouden op den Theologische-School-dag te Kampen" ten vorige jare. In deze brochure gaat evenwel de heer L. verder en stelt tegenover de nieuwe ideëen van Dr. de H. den uitroep: Terug naar de H. Schrift.

„Terug naar de H. Schrift" dat was het wachtwoord, dat in de 16e eeuw door geheel het christelijk Europa gegeven werd en de onmiddellijke voorbereiding uitmaakte van de scheuring der Hervorming, nadat men de verschillende elementen van het gezag des geloofs (het gezag des Pausen, der Kerk en der Concilies) het een na het ander verdeeld en vernietigd had. Welke gevolgen dat woord toen gehad heeft, weet men uit de geschiedenis. Zal het nu baten, om den verderfelijken stroom van geloofsafval en geloofsvernietiging te keeren, althans tot staan te brengen? Wij gelooven het niet.

In de 16e eeuw klonk het als een vreugdekreet in de ooren van hen, die het gezag der onfeilbare Kerk moede waren, doch men had de H. Schrift nog — den schat dierzelfde Kerk. Nu is het een angst- en noodkreet tot degenen, die de Schriftuur verloren hebben, omdat zij buiten die Kerk niet is vast te houden.

Toen hield dat woord een grove leugen in en had moeten wezen: terug naar de Kerk. Nu bevat het slechts de halve waarheid en moet zijn: terug naar de H. Schrift in de Katholieke Kerk. De werking der leugen is zeker maar wreed, is onwederstaanbaar maar verderfelijk. Wanneer nu de heele waarheid der Kerk in weinigen betrekkelijk zegeviert, dan zal de halve waarheid in den strijd tegen de logen volkomen machteloos zijn.

In het eerste gedeelte der brochure wordt dus door ds. L. de noodzakelijkheid der historische waarde der „Heilsfeiten" betoogd, terwijl in het tweede gedeelte de Schriftbeschouwing van Dr. de H. wordt verworpen. Deze kent nl. aan de „verzekering der eeuwigheid," de „gemeenschap met den Heer" in het eigen hart ervaren, aan het geloof, als gevolg van de getuigenis der H. Schrift, hooger waarde toe dan aan de Schriftuur zelve,

Op grond van de H. Schrift en van de Gereformeerde Belijdenis tracht daartegen ds. L. te bewijzen, dat aan de Schriftuur de *eerste* en aan het geloof de *tweede* plaats toekomt. — Maar hier komt duidelijk aan het licht, dat de beide tegenstanders „in den grond der zaak bij hun uitleggingen het laatste woord aan hun eigen rede" laten.

In het derde gedeelte legt ds. L. aan dr. de H. ten laste, „Schrift en Geest tegenover elkaar" te stellen, terwijl alleen moet onderscheiden worden zonder tegenstelling, tusschen de Schrift als product des Geestes en het getuigenis van dien Geest in het hart, waardoor de Schrift als zoodanig aangenomen wordt.

De brochure eindigt met een poging voor het bewijs, dat er in deze leer geen subjectivisme en en geen cirkelredeneering is.

Uit den aard der zaak is de lezing alleen van belang voor hen, die theologische studiën gemaakt hebben; anderen zullen haar bezwaarlijk kunnen verstaan. Toch dacht mij deze vermelding belangrijk genoeg voor allen, omdat zij een kijkje gunt op wat er in de gemoederen onzer Protestantsche landgenooten omgaat.

Oss. Dr. E. DRIESSEN.

J. Labourt. Cours supérieur d'instruction religieuse: *Israël, Jésus-Christ, l Eglise catholique.* 2ème éd. Paris. 1909. Pr. 3 frs.

Voor degenen, die theologische studiën gemaakt hebben, doch ook voor anderen, die slechts nadenken, moet het duidelijk zijn, dat er aan het samenstellen van een catechismus ontzaggelijke moeilijkheden zijn verbonden. Daarbij vergeleken, kan het maken van een handboek voor meer uitgebreid godsdienstig onderricht een gemakkelijk werk geacht worden. Maar dat neemt niet weg, dat ook dit laatste zeer veel kennis vordert met een groot talent, om de verheven waarheden van den gods-

dienst bevattelijk voor te stellen. Hierin kan echter verschil bestaan: wie in een dergelijk handboek meer de theoretische uiteenzetting dier waarheden wenscht te geven, moet vooral helderheid van uitdrukking bezitten; wie integendeel den geopenbaarden godsdienst meer uit historisch oogpunt wil beschouwen en onderichten, moet vooral kennis en eruditie hebben.

Dit laatste is het standpunt van den schrijver van dezen Cours d'instruction religieuse. „De geopenbaarde godsdienst, zegt hij in de voorrede, kan beschouwd worden als een leer of als een feit. Bijna uitsluitend naar deze tweede wijze van beschouwen zullen wij hier te werk gaan." Als reden wordt aangehaald: 1e dat de studie der feiten meer aan de intellectueele capaciteit en algemeene ontwikkeling der studenten uit de hoogere klassen der colleges of gymnasia, alsook der meisjes, die de cursussen der „catéchismes de Persévérance paroissiaux" volgen, geëigend schijnt; 2e dat het pogen der ongeloovigen tegenwoordig er vooral op uit is van de „Geschiedenis der godsdiensten" partij te trekken, om het Katholicisme meer beslissende slagen toe te brengen.

De Schr. is van meening, dat binnen niet langen tijd op het program van het openbaar onderwijs in Frankrijk vraagstukken van de geschiedenis van den godsdienst zullen geplaatst worden, als daar zijn: Welke waarde heeft de christelijke Openbaring en welke de Openbaring in Israël, die de eerste voorafging? Wie was Jezus-Christus, wie waren de Profeten en de Apostelen? Verdienen zij ons geloof of alleen onze bewondering? Welke leer hebben zij onderwezen en in welke verhouding staat hun leer met die, welke ons de katholieke Kerk als de wettige erfgename der Openbaring voorstelt? Is die Kerk zelf werkelijk door Jezus Christus en de Apostelen gesticht? Zijn hare instellingen het uitvloeisel eener normale ontwikkeling of eener noodlottige afdwaling?

Wanneer men bedenkt, dat in Frankrijk bijna alle onderwijs openbaar is en er in dat land veel meer dan elders gephilosopheerd wordt, bizonder in de gewone kringen, over zedekundige en godsdienstige vraagstukken, dan zal men gemakkelijk toegeven, dat dit boek zeer veel nut stichten en niet genoeg door de katholieke leeraars gewaardeerd kan worden. Er zijn dus goede redenen voor de verschijning van dit boek; het is echter ook merkwaardig genoeg, wat zijn inhoud betreft, om hier besproken te worden.

Gelijk het opschrift reeds uitwijst, bestaat het boek uit 3 deelen: I. van *Israël* wordt eerst de politieke, daarna de godsdienstige geschiedenis gegeven. De politieke geschiedenis heeft voor eerste en voornaamste bron den Bijbel, doch moet volstrekt niet met bijbelsche geschiedenis verward worden; want met Abraham wordt het begin gemaakt, terwijl alle profane documenten, waarin Israël besproken wordt, evenzeer voor bronnen dienen als de Schriftuur van het O. Testament.— Evenmin is de godsdienstige geschiedenis als een bijbelsche Theologie op te vatten; want de ontwikkeling van de godsdienstige begrippen en instellingen onder invloed van Mozes, de koningen, de Profeten en de volksleiders na den terugkeer uit Babylon tot aan Christus wordt voornamelijk beschreven.

II deel: *Jezus Christus.* Ook hier behoeft niet gedacht te worden aan een stuk bijbelsche Theologie of aan een „leven van Jezus." Onder de *bronnen* van Jezus' leven worden de niet-christelijke evenzeer besproken als de christelijke. Verder wordt gehandeld over het politiek en godsdienstig milieu, waarin de Verlosser leefde. Dan worden kort de voornaamste gebeurtenissen van zijn leven, zijn leer en mirakelen behandeld. Het laatste hoofdstuk is aan het geloof in Christus gewijd.

III deel: *De katholieke Kerk.* Na breedvoerig den oorsprong en den wettigen groei met de kenteekenen der Kerk besproken te hebben, wordt in 't kort haar heilzaam werk, hare zending in de wereld aangegeven. Vervolgens wordt nog gehandeld over de leer en de onfeilbaarheid der Kerk en het verband tusschen die leer en het geweten des menschen, om te sluiten met een vierde hoofdstuk over het bestuur der Kerk, waarin een bizondere § aan de plichten en de rechten der geloovigen wordt gewijd.

Ik heb mij tot plicht gesteld een volledige inhoudsopgave te doen, opdat men niet ga zeggen, dat deze Cours d'instruction religieuse eigenlijk niets anders is dan ons „Handboek der Kath. Godsdienstleer" van Dankelman en Wijnen. Uit den aard der gevolgde methode kon het diepgaande verschil reeds aanstonds blijken. Het boek van J. Labourt is geen bijbelsche, noch kerkelijke geschiedenis, is ook geen handboek der katholieke Godsdienstleer, doch staat naast deze drie op onze scholen en gymnasia gebruikte boeken en geeft dikwijls een aanvulling, altijd echter een eenigszins anderen kijk op de zaken, juist ten gevolge der methode. Of het daarom zijn nut heeft dit boek in hollandsche bewerking bij ons naast de genoemde

handboeken in te voeren, laat ik ter beoordeeling aan meer bevoegden over.

Het is nochtans mijn vaste overtuiging, dat degenen, die bijbelsche geschiedenis of kath Godsdienstleer hebben te onderwijzen, niet zonder vrucht dit boek zullen lezen en gebruiken. De S. geeft blijk geheel op de hoogte te zijn van de jongste resultaten der critische wetenschap. Misschien is dit juist een reden, dat hij in het eerste deel een enkele maal iets voor ware wetenschap aanneemt, dat werkelijk zoo niet is. In dit opzicht is bijv. de alinea over het tweede gedeelte van Isaias' profetie (hfdst. 40—66) bl. 67—68 niet geheel in overeenstemming met de beslissing der Pauselijke Bijbelcommissie van 29 Juni 1908. Zoo zullen anderen sommige data onwaarschijnlijk vinden, of zich stooten aan den zin bl. 68: „Een deel der gezichten van Daniel heeft zijn vervulling gevonden tijdens de vervolging van Antiochus Epiphanes". Misschien zal men afkeuren, dat het Evangelie van Mattheus gezegd wordt oorspronkelijk in 't Grieksch geschreven te zijn, blz. 94, en daarom Marcus ouder dan Matth., bl. 96, 98, genoemd wordt. Dit zijn over 't geheel slechts kleinigheden, waarvoor nochtans de critiek goede gronden meent te hebben.

Oss. DR. E. DRIESSEN, Carm.

Les Apologistes laïques au dix-neuvième siècle. Exposé du dogme, de la morale et du culte catholiques extrait, des auteurs profanes du siècle par l'abbé Duplessy, du clergé de Paris. Sixième édition. GABRIEL BEAUCHESNE et Cie. Paris. Prix 6 fr.

Toen de H. Paulus voor den Atheenschen Areopagus optrad om Griekenlands wijzen de leer van Christus te brengen, haalde hij de getuigenis der heidensche dichters aan, die mede verklaren, dat wij zijn van het geslacht van God, in Wien wij leven, ons bewegen en zijn.

Later in zijne brieven vinden wij eveneens citaten uit Grieksche dichters. Deze methode, men vergeve mij het woord, hield rekening met de behoeften, de levensomstandigheden, de vooroordeelen zelfs der hoorders....

Omnibus omnia factus sum.

Ter liefde van Jezus Christus is hij ook in dit opzicht alles voor allen geworden.

Deze methode dan, onder zoo'n hoog patronaat, heeft de eerwaarde samensteller van dit boek in schoone toepassing gebracht.

Zeker, zegt hij, ook den onverschilligen, bij wie het geloof dood is, moet men het Evangelie en de stem der Kerk doen hooren. Aan het Evangelie gelooven zij echter niet meer en de Kerk ontzeggen zij hare jurisdictie. Hun eenig gezag is de rede. Welnu, die zal dan spreken en prediken.

En daar komen zij, de getuigen!

Daar dringen zij op in breede rijen, meer dan zevenhonderd in getal.

En in den schoonsten vorm, die de heldere Fransche taal biedt, leest men hier de uiting van het meest scherpzinnig vernuft, daar de vertolking der diepste roerselen van het menschenhart: de hoogste waarheden, de eenvoudigste lessen, de liefelijkste hymnen reinheid en deugd ter eere, de schrilste kreten schilderend al den vloek, al de wanhoop, al de ontmensching der verdierlijking....

Koud liep het mij nu en dan langs het lichaam, als ik de namen der getuigen las: dies irae, dies illa!

Want meest zijn het, en met opzet gekozen, de afgedwaalden, de bedorvenen, de goddeloozen, de goddeloosten zelfs, die de schrijver opvoert en laat spreken, vellend het eigen vonnis.

Enkele goeden komen er voor, maar alleen pro memorie om zoo te zeggen....

En de getuigenissen zijn zoo scherp geformuleerd, zoo helder, zoo zelfbewust, dat eene waarschuwing noodig is om niet voor „goed" te houden, wie hier goed getuigt.

Veel heb ik gelezen, veel Fransch vooral, meer hebben anderen gelezen.

Toch zou ik een honderdtal citaten willen uitkiezen, waarvan niemand de schrijvers zou herkennen, als zij niet werden nagewezen, soms met hoofdstuk en al, in de bekende uitgaven dier schrijvers zelven.

En geene korte zinnetjes, of uitroepen!

Neen geheele stukken, uitgewerkt en toegelicht, alsof de getuigen, waarvan ik sprak, maar één zorg kenden, niet duidelijk genoeg te kunnen zijn, waar zij de waarheid trots zich zelf hulde brengen.

Geen dorre opsomming!

Een leerboek, over de stof in den titel genoemd, goed geordend, verdeeld en geproportionneerd, een levendige cursus door goedkeurende argumentaties uit profane schrijvers en geleerden onderbroken, door stormachtige toejuichingen van dichters verheven, door wijsgeeren vol ernst overwogen en bewonderd.

Wat eene belezenheid, wat een arbeid! En dan zoo'n prachtig naam- en zaakregister.

En als nu morgen de leugen of de laster zich herhaalt, sla dat register dan maar op en gij kunt den leugenaar den mond stoppen met getuigenissen, die hij niet kan, niet *durft* wraken en den

lasteraar te schande maken onder het gejouw dergenen, die steeds mede schenen te zingen in zijn koor.

Mijne hulde en dank aan den Eerwaarden schrijver en mogen velen worden versterkt in of gebracht tot de kennis van de grootheid, de goedheid, de wijsheid en de liefde van den Drieëenigen God.

Dr. NEMO.

Vraagstukken en gevaren van het Socialisme. Brieven aan een werkman — door J. St. Loe Strachey, Redacteur van „the Spectator." Vertaald door K. Blokhuis. Uitgever J. Noorduyn en Zoon. Gorinchem 1909, prijs 35 cent.

In dit boekje, dat volgens den titel voor den werkman geschreven is, wil de schrijver door toepassing op 't practisch leven de gevaren en de ongerijmheid van het Socialisme aantoonen. De principieele behandeling van 't Socialisme vinden wij er niet in. Verder behandelt hij nog eenige vraagstukken zooals ouderdomspensioenen, armenwet e. a.; doch dit alles meer op Engelsche leest geschoeid; vraagstukken die met staatsbeleid en Socialisme in verband staan.

Het doel van 't boekje: den arbeider een gemakkelijk te begrijpen werkje te geven is mijns inziens niet bereikt. Want het is veel te ingewikkeld en niet klaar en eenvoudig geschreven. Ik betwijfel dan ook ten zeerste of een werkman 't vlot en gemakkelijk zal lezen, laat staan begrijpen.

Ware de vorm van den eersten brief behouden n.l. vraag en antwoord, dan zoude het veel aan duidelijkheid gewonnen hebben.

Verder zijn eenige punten minder juist. Onder meer pag. 48, waar de schrijver spreekt over de ruilwaarde: „Wat noodig is, aldus de schrijver, „om aan een ding ruilwaarde te geven is het samen- „gaan van twee zaken; vraag en beperkt aanbod of „met andere woorden, vraag en een zekere schaarste."

Dit is minder juist, want zooals J. Aengenent te recht in zijn sociologie pag. 309 schrijft zijn de waarde bepalende factoren *nuttigheid* en *zeldzaamheid der dingen*. „Ten onrechte, zegt genoemde schrijver," worden vraag en aanbod als *eigenlijke* waarde factoren beschouwd. „Ongetwijfeld als de „aanvraag groot is zal de waarde stijgen en als 't „aantal groot is zal de waarde verminderen.

„Maar vooreerst is deze wet niets meer dan de „practische uitdrukking van de dieper liggende, „eigenlijke waarde bepalende factoren n.l. nuttig- „heid en zeldzaamheid der dingen " Want de *vraag* komt voort uit de erkende *nuttigheid* en het *aanbod* is de *concrete uitdrukking* van de aanwezige quantiteit.

V. D.

Veelvuldige Communie, vrij naar het Engelsch. Met een inleidend woord van Dr. J. van Vessem S. J. Tweede herziene uitgave 5e tot 9e duizental. In linnen f 0.60. Amsterdam, E. van der Vecht Marnixstraat 372.

Wel een bewijs dat degelijke devotieboekjes in den smaak vallen, deze tweede druk, binnen het jaar noodzakelijk gebleken. Wij kunnen slechts herhalen, wat wij bij het verschijnen van den eersten druk gezegd hebben: Het is een devotieboekje van den eersten rang.

R. K. Pr.

Parerga en Paralepomena (toevoegsels en uitlatingen) kleine philosophische geschriften van Arthur Schopenhauer, vertaald en van een inleiding en aanteekeningen voorzien, door Dr. H. W. Ph. E. van den Bergh-Van Eysinga. Amsterdam Em. Querido.

Wie in deze vertaling een stelselmatige uiteenzetting van Schopenhauers ideeën zoeken zou, zal bedrogen uitkomen.

Daartoe zijn deze kleinere verhandelingen, dan ook niet vertaald. En wij kunnen er moeilijk een ander gevolg van verwachten, dan dat het tegenwoordig mode-geliefhebber in philosophische begrippen, oppervlakkige lezers een beetje meer, en een beetje meer wanhopig in de war zal brengen.

Dr. M.

Le Réseau fragile par Hélène Seguin. Un vol. in 16. Plon-Nourrit en Cie. Paris. 1909. Prix: 3 fr. 50.

Een bundel gedichten. Het eerste is „le Réseau fragile":

Je fis, dans la douceur où coula mon enfance,
Des fils d'or de mon rêve un tissu précieux
Que je plaçais entre toute chose et mes yeux
Pour leur voiler le mal, la laideur, la souffrance.

Jammer, dat wie met hare opvoeding belast waren, niet voor wat meer waarheid hebben gezorgd, dan zou toen

La Vie, impérieuse et cruelle, est venue, de dichteres voorzichtiger geweest zijn:

Et pour la suivre alors, je voulus accrocher
Le manteau de mon rêve à son épaule nue.

Dat gaat niet, of de dichterlijke droom moet uit en met het leven opbloeien onder den invloed eener wereldbeschouwing, gegrond op waarachtige kennis, als alleen geloof en zedeleer kunnen verzekeren.

Want dat zulke zielen, als die dezer dichteres, veel lijden, geloof ik gaarne, maar dat de troost, uit de bron des geloofs ontsprongen voor haar des te sterker is, geloof ik evenzeer.

Als er dichterzielen zijn, die daar hare kracht zoeken, en dan de heerschappij over den vorm, zooals Hélène Seguin, dan ontstaat er heerlijke poëzie, schoone lyrische of nog veeleer epische en daarnaar verlangen wij.

Aan het slot van een der gedichten „Aimons les Morts" lees ik:

Cependant qu'une croix érige dans le ciel
Au-dessus de la mort le geste essentiel!

Zie, dat had ik gaarne wat meer uitgezongen gezien.

In het voorafgaande is te veel conventie en het geheel zou in waarheid een kracht hebben gewonnen, als de dichteres ook in dit opzicht een harer geliefde meesters, den bekeerden François Coppée, had nagevolgd, namelijk, waar hij het Kruis doet stralen over het lijden.

Kom, dichteres, die richting uit; het leven bezien in het licht des geloofs, dat gij blijkbaar nog hebt en versterken. Dan zullen uwe schoone gedichten waarachtige levenszangen worden en gij zult het gedicht doen hooren der hoogste harmonie, die niet gevonden wordt in stoïcisme à la Vigny, maar in de heerlijke tooneelen, die ons helder worden, als zij glanzen in de waarheid ons door God gezonden. TAILLEFER.

Le Cadet par C. Nisson. Plon-Nourrit en Cie, Paris. 1909. Prix 3 fr. 50.

De levensstrijd wordt in dezen roman geteekend van den jongste eener adellijke familie, waar hij het streven naar zijn eigen geluk in overeenstemming tracht te brengen met de plichten, hem door zijne afkomst opgelegd. Aan deze laatste offert hij alles op met eene taaie volharding en een edelen moed, die levendige bewondering wekken voor zijn karakter en zijne beginselen.

Prachtig is deze roman volgehouden en de schildering levert een schoon, goed geproportionneerd geheel, waaruit van zelf wat er onjuist is in het begrip van dit traditionalisme naar voren treedt.

Als het getij verloopt, moet men de bakens verzetten; de waarheid van dit echt Hollandsch spreekwoord wordt helder aangetoond door dezen echt Franschen roman. En dat is goed en nuttig. Want ook in ons land voert verkeerd begrepen traditionalisme soms tot eene plichtsbetrachting (?), die alleen kan dienen om wat er schoons is in de nalatenschap van het verleden in eene eigenaardige glorie te doen.... ondergaan.

Maar ik merk, dat ik ga philosofeeren, waar alleen de bedoeling voorzat eene simpele aankondiging te schrijven.

Daarvan nog een paar trekjes, die ik niet graag zou weglaten.

Ten eerste deze roman mag door iedereen worden gelezen; er is nu letterlijk geen vuiltje in. Ik zeg dit met opzet zoo, want het is er een van de welbekende gele, waarmede zoovele Fransche uitgevers de boekwinkels overstroomen, en daaronder zijn echte vieze en deftig schuine. Hier echter gezonde taal en gezonde inhoud. Gezonde taal; wie Fransch studeert, kan zich hier oefenen. Gezonde inhoud; wie dezen roman leest, voelt zijn eerbied voor mannelijk streven verhoogd.

De schrijver, een van de jongeren, reeds eenmaal door de Academie bekroond, heeft zonder twijfel eene schitterende toekomst, waar hij edele beginselen op zoo natuurlijke wijze zal weten te tooien met de schoonste sierselen eener echte kunst. Onze hulde en, telt onze stem mede, onze aanmoediging. Excelsior! TAILLEFER.

La Fille du Corsaire. Roman d'aventures maritimes par Jean Drault. Illustrations de Gravelle. Paris. R. Roger et F. Chernoviz. Editeurs. Bd Raspail 99. 1909. Prix 2 fr. — Relié toile, genre amateur, tête doiée, coins 3 fr. 50.

Blij ben ik, dat ik nu eens een boek heb te pakken gekregen, voor onze jongens als geknipt.

Jelui kent allen de geschiedenis van Robinson Crusoë, niet waar jongens? Welnu, dit is net zoo iets. Alleen is de geschiedenis van Robinson niet echt gebeurd, geloof ik, maar deze wel.

En dan is het leukste van alles, dat dit Fransch boek eigenlijk eene Hollandsche geschiedenis bevat. Ze is ontleend aan een oud boek in 1601 en in 1609 nog eens te Amsterdam uitgegeven en waarvan ik den titel nu maar niet zal afschrijven, want dan schrikken jullie maar van dat ouderwetsche Fransch, waarin zooveel noodelooze, jullie zeggen rare of gekke, letters in voorkomen. Dit oude boek bevat de ware geschiedenis van de reis van admiraal Cornelis Neck en zijne tochtgenooten in 1598 en omdat, daar ook wat Fransche matrozen aan te pas kwamen, heeft de schrijver gedacht: ik zal dat eens lekker voor onze jongens opknappen; in nieuwerwetsch Fransch, natuurlijk.

En dat kan hij fijn, hoor. Ik zal er maar niet om jokken: zelf heb ik het boek met genoegen uitgelezen.

En als je nu dat boek hebt en je kent een paar woorden niet, dan zoek je die op en schrijf je de beteekenis aan den rand der bladzijde en dan komen ze er lekker in, want ik ben zeker, dat je het twee, driemaal leest, zoo mooi is het en volstrekt niet moeilijk.

En nu vertel ik er niet meer van.

Vraagt nu maar gauw of je het koopen mag, 't is een mooi boek van bijna driehonderd flinke bladzijden, gezellig gedrukt.

Bij gelegenheid doe ik je dan nog wel eens zoo'n boek aan de hand. TAILLEFER.

Teddy's boek. Door ANNA CHAPIN RAY, vertaald door G. W. Elberts. Uitgave van H. Meulenhoff. Amsterdam.

Een in alle opzichten goed boek. En een weldaad voor wie het te lezen krijgt, hetzij jong of oud; maar voor onze jongens en meisjes toch het meest. Voor hen is het dan ook geschreven. En zij zullen er met gretige handen naar grijpen. Het uitzicht alleen lokt al aan. En de inhoud zal niet teleurstellen. Men behoeft niet bang te wezen, dat het weer over niets anders gaat dan over een bakvischje, dat de illusie heeft, schrijfster te worden. Zeker, ook dat is het ideaal van de heldin; maar zij is een zoo aantrekkelijk figuur, dat de lezer haar schrijverij weldra als bijzaak gaat beschouwen en zich afvraagt, waarom men toch wel dézen titel voor dit prettige boek heeft gekozen. Haar schrijfsters-illusie blijft niet de hoofdzaak, doch hoogstens mag het 't geraamte heeten, waaromheen het geheel is gebouwd.

Het boek is daarbij niet slechts alleronschuldigst, maar deze voor ons voornaamste eigenschap gaat gepaard met een pittigen schrijftrant, een frisschen humor, onder bloemen verscholen niet opdringerige wijze lessen, waarmee vooral ons jonge volk zijn voordeel kan doen, en bijna genoodzaakt zal zijn te doen. De niet gemakkelijk te teekenen karaktereigenschappen van 't van jeugd en levensmoed overvloeiende meisje: Teddy, zijn zeer keurig en meesterlijk weergegeven; zij is ten voeten uit tot in kleine bijzonderheden en toch niet peuterig, geteekend. Hare kleine, maar niet ongevaarlijke gebreken zijn op zulk een wijze voorgesteld, dat zij de jonge lezeressen vooral dwingen moeten tot een ernstig gewetensonderzoek, dat niet anders dan vruchtbaar kan zijn. De andere personen zijn minder afgewerkt, maar doen de figuur van Teddy des te beter tot haar recht komen.

De vertaling is goed en zonder in het oog loopende gebreken.

In een woord: een uitstekend boek.

SENIOR.

Een scheepje zonder roer door ANNA KOUBERT (Tine van Berken). Derde druk. H. J. W. Becht, Amsterdam.

Een niet-onaardig of onverdienstelijk boek. De lotgevalletjes van 'n meisje, wier moeder, eene actrice, haar erg onverstandig verwent, later een liaison aangaat met een heer, door wien ze weer in den steek gelaten wordt. Het troetelmoedertje sterft spoedig daarna en laat haar troetelkindje in handen van een hardvochtige tante. Daar ondervindt de kleine het tegendeel van wat ze bij haar moedertje genoten heeft. Vaak moet zij zich een zinspeling op het gedrag van haar moeder laten welgevallen, en het kan haar niet kwalijk genomen worden, dat zij van haar moeder geen kwaad kan hooren; dat is nog volstrekt geen vergoelijking van iets onverschoonbaars. Later trouwt zij met een verstandigen man, die het scheepje zonder roer, niet zonder moeite echter, in veilige haven brengt: de haven van een ongestoord huwelijksleven. De lieve tante had achterdocht gewekt bij haar nichtje, door haar te verstaan te geven, dat haar goeie lobbes van een man haar dáárom zooveel mogelijk thuis hield, omdat hij vreesde, dat zijn vrouwtje naar heur moeder zou aarden en niet vertrouwd was in het volle leven. Haar onbeholpenheid als huisvrouw en haar zucht om uit te gaan en met alles mee te doen, – juist om te beproeven, hoe haar „groote beer" over haar dacht, en een beetje, omdat zij het zoo gaarne deed, — waren oorzaak, dat er vaak wat spanning kwam in de huiselijke atmospheer. Maar juist, toen het op zijn hoogste was en zij begon te wanhopen, of het nog ooit goed zou komen, geraakte door een openhartige bekentenis van weerszijden alles weder in orde. Zoo kwam het scheepje ten slotte in goede haven.

Men ziet, er is overvloed van gelegenheid, om psychologie te geven, en zij wordt dan ook geschonken met kwistige hand. Wie daar niet voor kan voelen, zal dit boek saai vinden; maar in werkelijkheid is het dat niet.

Ik heb maar één grief tegen dit verhaal in zijn eigenaardigen vorm. Dat is: dat het wel een illustratie schijnt van een uitspraak, die in het werk voorkomt: „Die mannen kunnen somtijds zoo lomp vrijen." Dat is het. SENIOR.

Proefkonijntjes uit een meisjesdagboek door Mr. L. LOGHEM. Serie: Een boek. f 0.35 geb. f 0.55.

Een aardig en lezenswaardig vertelsel van een jong juffertje, dat op een commies der posterijen verliefde, maar bijna haar geliefde verliezen moest, door de intrigue van een vriendin, op wier raad zij vroeger eens het plan had opgevat, om een of anderen jongenheer tot proefkonijn van hare behaagzucht te maken.

De openhartigheid van het onbezonnen kind is goed geschetst. R. K. Pr.

Filiphina's wonderliefde door J. SPEENHOFF met 30 teekeningen. Serie: Een boek f 0.35 geb. f 0.55.

Deze niet onaardige, maar nog al lichtzinnige vertelling van een prins, die niet regeeren maar van het leven genieten wil, en door zijn vader geprest om te kiezen tusschen dood en kroon op aanraden zijner geliefde, maar voor allebei opteert, is tegelijk een bespotting van voornaam-doende vorstjes genre Simplicisimus, en een charge op holklinkende voordrachten. R. K. Pr.

Goed en kwaad door J. STEIJNEN, (2 dln) Rotterdam Meindert Boogaerdt Jr.

Van het soort boeken, dat we liefst zoo ver mogelijk van ons verwijderd houden. Je reinste, of liever onreinste opeenstapeling van griezelige dingen, om een uitgeputte verbeelding met overbluffende middelen op te zweepen.

Hoe een man, die maar sporadische blijken van krachtig kunnen geeft, en wanhopig slecht in elkaar zet, zoo'n werk van vierhonderd bladzijden onder den naam van litterair werk uitgegeven krijgt is mij een raadsel. KN.

Quasi-Socialisten Roman door E. D'OLIVEIRA Jr. Amsterdam Letteren en Kunst.

In de Fransche litteratuur zijn teekenen te bespeuren, dat de menschen het maar aldoor ausculteeren van zielsziektes, beu beginnen te worden en meer handeling in de romans eischen.

Onze auteurs, zullen nog wel een tijdlang door blijven knutselen, voor men ook hier van die voorbijgaande en alleen zaligmakende leer genoeg krijgt. Me dunkt een later tijdvak zal, als dan tenminste al die werken niet vergeten zijn, met verbazing terugzien op een tijd, toen men volle aandacht en bewondering vroeg voor dit naspeuren van sexueele ziekelijkheden, hoe knaphandig de auteur daarbij ook te werk ga. R. K. Pr.

Mes petits Gars. Histoires vécues par un Vicaire de Campagne. Nouvelle édition. GABRIEL BEAUCHESNE et Cie. Paris, 1908. Prix fr. 1.50.

Voor mij liggen een twintigtal aanbevelingen van dit lieve boekje, uit onderwijsbladen, katholiek-sociale bladen, geteekend met klinkende namen.

Eene voorrede van kanunnik Crosnier, professeur aux Facultés Catholiques de l'Ouest, Directeur de l'Enseignement libre et des Oeuvres de Jeunesse dans le diocèse d'Angers, leidt het in.

Eene aanbeveling is dus overbodig, eene vermelding is voldoende.

Het boekje bevat eenige „histoires vécues" geschreven door een priester, die er zijn werk van maakt de kleinen tot Jezus te brengen....

Frissche, eenvoudige, lieve geschiedenissen, die bij wijlen tot tranen roeren.

Een der verhalen geef ik weer:

Een herdersjongen, zijne kudde naar huis drijvende, ontmoet den Eerwaarden schrijver en deze verneemt, dat Frans, zoo heet de knaap, Vrijdag niet ter communie zal kunnen gaan. De „vrouw" waar hij in dienst is wil hem niet laten gaan.

En hij zou toch zoo graag de negen Vrijdagen ter eere van het H. Hart houden. Den volgenden avond, Donderdag, komt Frans tot zijn geestelijken vriend en beiden bidden eenige oogenblikken, dat Frans den volgenden morgen zou „mogen." Maar den volgenden ochtend vijf uur kwam Frans niet.

Doch hij had zijn plan vastgehouden, plagende jongens vermeden, om geen „kwaad" te doen, den heelen dag niets gegeten of gedronken en kwam 's avonds om ter communie te gaan.

Hij ontving de H. Communie en de Engeltjes alleen kunnen misschien iets verhalen van de samenspraak tusschen dezen kleine en den Goddelijken Kindervriend.

En zoo gaat het boekje door.

Aan het einde zegt de edele man in zijne „Conclusion": Dans ce livre, j'ai conscience d'avoir été fou plus d'une fois.

Het „stulti propter Christum" hoor ik de Engelen fluisteren.

En ik zie Priesters, onderwijzers, ijveraars van patronaten, ouders moeders vooral, het schoone boekje koopen en genieten, en met de nuttige lessen hun voordeel doen. DR. NEMO.

Reisherinneringen door ANELPIS f 0.50. Amsterdam, E. van der Vecht.

Een vroom verhaal van een pelgrim, die over zijn bedevaart naar Lourdes verhaalt, een beetje

veel in den exclamatieven toon. Blijkbaar heeft hij Huysmans niet gelezen, en praat hij er zoo maar wat over, anders zou hij hem de grove beleediging niet aandoen, in de volgende regels vervat:

„De meeste lezers kennen enkel de beschrijvingen, die *Zola* en *Huysmans*, om van minder goden niet te spreken, ten beste gaven, en zweren daarbij, alsof het een Evangelie gold. Boeken zonder perspectief, zonder ideaal, zonder poëzie.

Het onnoemelijk groot kwaad, dat die schrijvers n'en déplaise al hunne talenten, veroorzaakt hebben, is onberekenbaar. Doordat zij zich blind staarden op het menschelijke, op het onvolmaakte, op het zwakke van personen en zaken, zijn zij doof en blind geworden voor de moreele, voor de bovennatuurlijke, voor de geestelijke zijde van het mysterie. Door het alledaagsche, het triviale, de kleinste kant der dingen op de spits te drijven, hebben zij maar al te goed hun doel bereikt. Zij wisten wel voor welk publiek zij schreven. Zij meer dan wie ook, kenden de macht van „le ridicule qui tue," en voor dat publiek was hun talent een doodelijk wapen! Spot en hoon, en hoon en spot waren hun drijfveeren en maar al te goed hebben zij die wapens weten te hanteeren. Bittere ironie en vlijmende satyre waren bij hen schering en inslag, en toch is de vraag gewettigd, of het nageslacht geen verpletterend oordeel over hen zal vellen. Er behoort moed toe om zoo iets te schrijven, of liever alleen volkomen onwetendheid durft zoo iets te ondernemen."

Het is Anelphis niet euvel te duiden, dat hij het werk van Zola niet kent, integendeel; maar dan moest hij er geen oordeel over neerschrijven; meer en erger dan een „blindstaren op het menschelijke" is Lourdes de absoluut kunstlooze ontwikkeling eener vulgaire apostasie-geschiedenis, terwijl het boek van Huysmans, welke bezwaren een gezonde kritiek tegen *Les Foules de Lourdes* kan aanvoeren, een geestdriftige, diep geloovige verheerlijking is van Maria's goedheid en wondermacht.

J. M. J. KNAAPEN.

t Sprekend Portret van Ome Toon. Anti alkoholies blijspel in drie bedrijven door Pater Fr. SERVATIUS VAN ENSCHEDE, Minderbroeder-Kapucijn. Prijs f 0.80 franco per post f 0.83.

Batholomeus, Matheus, Zebedeus Pimpelenburg, door denzelfde. Prijs f 0.60. Tilburg, ANTOON BERGMANS.

Pater Servatius toont in elk nieuw uitkomend tooneelstuk, veel vooruitgang, en dat geeft rede tot groote blijdschap. Het is werkelijk een geluk, dat hij zich niet laat beinvloeden door geestdriftige verslagen en opgetogen besprekingen, maar altijd beter werk poogt te geven. Wie als hij, de ernstige levenslessen van matigheid en onthouding wil uitbeelden tot een welsprekende leering der groote schare, kan zijn taak niet ernstig genoeg opvatten, en moet streven naar het beste en hoogste.

De werken van dezen kapucijn vinden ook zonder aanbeveling der pers, hunnen weg naar de kringen waarvoor ze bestemd zijn, daarom kunnen wij zoo vrij-uit onze bezwaren inbrengen, tegen gebreken, van zijn arbeid.

Het sprekend portret van Ome Toon, de geschiedenis van 'n boer, die als vele boeren een gelegenheidsdrinker is, maar bij die gelegenheden, altijd verkeerde dingen doet, en bekeerd wordt door een foto van hem genomen tijdens een zijner drinkbuien, heeft vele goede eigenschappen.

Groote blijspeldichters hebben hun zwakheid steeds getoond bij de ontknooping. Hoeveel te lastiger moet dat dan zijn voor dezen schrijver, die slechts ééne stof ter behandeling kiest, en uit den aard der zaak, propaganda is zijn doel, steeds met 'n bekeering eindigen moet. De klucht van Pimpelmeyer, welke veel succes zal hebben, lijdt aan dit euvel.

Wij wenschen Pater Servatius nog meer zelfvertrouwen toe, zoodat hij den door hem bedachten toestand durft geven, sober en eenvoudig zonder te offeren aan den eisch van een publiek, al te veel verwend aan onhebbelijkheden.

KN.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 5. **15 Augustus 1909.**

Litteraire Wandelingen door FRANS ERENS, f 2.90. Amsterdam S. L. van Looy.

Wanneer gij dezen lusthof binnentreedt en met gespannen aandacht luistert naar de inlichtingen van den gastheer, dan treft u de distinctie van zijn woord en het superieure gebaar zijner blanke handen. Ge voelt, ofschoon uw gids al zijn wél-levens-kunst gebruikt om het te vermijden, ge voelt dat gij in gezelschap zijt van een geestes-aristocraat, een intellectueel hooggeborene, en ge vreest aan een of ander klein trekje zijner uitgelezen hoffelijkheid zijn onuitgesproken dédain voor lager geplaatsten te bespeuren.

Ge ziet voorname, exotische gewassen, prachtexemplaren van zeldzame orchideeën, brooze weefsels van bloeiende kleur, maar altijd weer die fijne aristocraten-hand: ge denkt onder het voortloopen, dat uw leider Horatius kent, en wel nooit het *Odi profanum vulgus* zal uiten, maar toch volkomen dezelfde stemming in zijn hart ronddraagt, als die koele, zich zelf genoegzame heiden.

Frans Erens heeft een heel bijzonder rythme, een allerscherpste visie, een teekenend woord: hij leeraart in dit boek over allerlei auteurs, toen hij de afzonderlijk nummers dezer verzamelde opstellen uitgaf, nog onbekenden voor de meeste Nederlanders; hij spreekt met de koele rust en benijdenswaardige zekerheid van groote eruditie, maar men proeft, juist omdat zijn stijl zoo zekere weergave is zijner sentimenten en visies, men proeft zijn koele hooghartigheid.

Het werk van zijne later katholieke levensrichting is veel warmer omdat er nu liefde in hem tintelt. Deze voelbare levensuiting maakt het boek zoo merkwaardig, behalve de zeer te apprecieeren wetenschap welke echter d'après les dates moet beoordeeld worden. Zijn oordeel en vonnis zou, nu geveld, anders en strenger luiden. Ten voorbeeld van zijn geheel alleen staanden stijl uit: *Toledo*.

„Een Hoogmis was er juist. Naar het priesterkoor (dat in de Spaansche kerken altijd midden in de kerken staat) gingen de priesters en de Kanunniken, gebogen oude mannetjes, klein, zoo klein onder de hoogstijgende gewelven, waarboven geheimzinnig de kleuren der vensters speelden de heerlijkste symphoniën van rood en geel en blauw, alles door eeuwen felle zon gecomponeerd tot een orkest van stille visioenen, geleidelijk opgevaagd, tintelend en gloeiend uit de onuitleschbare voortijden, gele en roode rozen bloeiend van Spaansche grootheid, weggerezen van de aarde, waar de kleine oude kanunnikken met gebogen kale hoofdjes psalmodieerden in verward en valsch gezang.

Naast me zat op de steenen een jong vrouwtje. Was het een kind, was het een jong meisje? Ik verstond haar gezicht niet. Zij bad, op haar lippen beefde het gebed, spoog het gebed als een bron van zuiverheid ten hemel Zij scheen een fontein van liefde die gloeide en vonkte en opsloeg uit de diepte, stil brandde, vlamde, ruischte in dit park van Gods glorie. Zij was zoo mager en zoo bleek, en haar wangen glansden als zuiver paarlemoer. Zij was doorzichtig haast en somtijds was 't of als een wit heilig vuur, een licht ontbrandde in haar lichaam, zoo wit dat een roode en gele vlam er heiligschennis zou bij zijn geweest. De golven van het orgel sloegen door het wijd heelal van den zwaren dom en dreunden tegen de vierkante pilaren der koepel; koorknapen zongen met de priesters. Zij schrok dan telkens als in de zee iemand die baadt door een golfslag schrikt. Ik zal haar nooit vergeten, zooals zij daar op den grond lag. Ik zal haar nooit vergeten in dien donkeren dom dat teere vrouwtje, dat teere zwakke meisje te midden van al die zware steenen in dien duisteren hoogen dom. Misschien was zij een heilige. Want waar zou men anders nog heiligen vinden dan alleen in Spanje? En waar zouden zij beter wonen dan in Toledo?"

En ook dit fragment nog, waarin hij navertelt

de triestig-grijze historie van Huysmans celibatairs-epos:

In een restaurant zit hij alleen te dineeren.

Als mijnheer eens voor dessert een roquefort nam. „Als ik in de plaats van mijnheer was, zou ik een roquefort nemen," zoo spreekt de kelner. „Nou geef dan maar een roquefort". Die kaas is natuurlijk even slecht als het vorige, en zoo zit hij alleen te eten aan een tafel waar eenige leege wijnflesschen op staan die blauwe rondjes op het tafellaken afteekenen.

Als hij gedaan heeft, neemt hij zijn paraplu en terwijl hij de deur opent, wordt zijn rug nog door een kelner gesalueerd. Hij loopt zoo gauw als hij kan naar huis. Daar had hij gehoopt vuur te vinden want het is koud. Maar de concierge, die daarvoor zorgt heeft het vergeten. Hij neemt zijn lamp, daar is weinig olie in en de pit is verkoold. Zijn cigarette tabak is nat en wil niet branden. Zoo zit hij daar. Dat is zijn leven van iederen dag.

Op slot van zaken, zegt hij is de eenzaamheid toch triestig, terwijl hij een voor- een stukjes cokes op het vuur legt, dat hij heeft aangemaakt. En hij dacht aan zijn vroegere vrienden. Hét huwelijk breekt toch geheel den omgang. Men had hetzelfde leven geleid, te samen was men vaak geweest en nu groette men elkaar nauwelijks, wanneer men elkaar ontmoette. De getrouwde vriend is altijd een weinig gegeneerd want hij heeft den omgang verbroken en hij denkt, dat de ongetrouwde in stilte over zijn getrouwd zijn lacht. Hij weet te goed dat hij den omgang met zijne vrouw doorschouwt.

En daarbij denkt de getrouwde, dat hij een meer eervolle plaats in de wereld als huisvader heeft. Vroeger ging Folentin veel naar den schouwburg, zat veel in café's en men zag hem veel in Bullier, waar hij zich goed amuseerde met de dolle sprongen der meiden.

Als er daar een tegen hem lachte voelde hij zich gelukkig en hij dacht dat die de beste was en beter dan de andere.

Op het oogenblik had hij geen lust meer in dat alles. Hij had nu geld, want zijn tractement was gestegen. Hij had nu geen plezier meer in Bullier. De café's verveelden hem. Maar in zijn ziel was een leegte ontstaan, die hij door niets kon vullen. Had ik nog maar religie, zeide hij tot zich zelven, maar die had hij ook verloren. Sinds zijn jeugd deed hij er niets meer aan. Ambitie had hij ook niet meer. Of hij zeer vlijtig werkte, of maar gewoon zijn plicht deed, het was toch hetzelfde. Hij had geen protectie. Zij, die uit de provincie kwamen, werden door hunne afgevaardigden gesteund. Hij was in Parijs geboren en was verloren in den grooten hoop. Gedurende jaren copieerde hij stapels telegrammen, deed bijna elken dag hetzelfde werk.

Toen hij de restauratie moe was, nam hij op een goeden dag een huishoudster. Een tamelijk bejaarde vrouw, mager en lang. Zij kookte slecht en had geen manieren. Overigens verdwenen zijn borstrokken en kousen op geheimzinnige wijze.

Zijn alkoholische dranken vervlogen en zijn pantoffels waren niet meer te vinden. Daar moest een eind aan komen, dat kon niet langer. Folentin nam al zijn moed te zamen en joeg haar weg. Zijn leven werd er niet beter op en op een avond bekende hij aan zich zelven, dat hij overwonnen was. Hoe zeer hij ook aan het huwelijk het land had gehad, hij verlangde nu getrouwd te zijn. Parbleu! waarom niet? Ik zou doen zooals de anderen. 's Avonds zou ik bij mij thuis nog copieerwerk doen, opdat mijn vrouw zich beter kon kleeden. We zouden ons op het eten bekrimpen. 't Zou wat anders zijn het gezonde eten door mijn vrouw klaar gemaakt, mijn linnen in orde. Maar het is laat. Ik heb mijn leven verkwist. Het beste wat ik op het oogenblik kan doen is, naar bed gaan. En terwijl hij zijne kussens rangschikte en de lakens opende, loofde hij in zijn ziel de weldaden van het vredebrengende bed.

De volgende dagen duurde de droefenis van mijnheer Folentin voort. Hij was niet in staat tegen zijn Spleen in te gaan. Onder den regenachtigen hemel ging hij naar zijn bureau, ging om negen uur 's avonds naar bed. En iederen dag was zijn leven hetzelfde. Zoo verviel hij langzaam tot eene volmaakte verstomping van geest.

Op een frisschen wintermorgen, dat de zon vroolijk de ijsbloemen van zijn bevroren vensterglazen vergulde, voelde hij zich weer eens opgeruimd en dacht hij alle droefenis achter den rug te hebben. Na lang delibereeren over wat hij nu eens zou gaan doen, viel hem te binnen, dat hij zijn restauraties meer kon wisselen. Vandaag zou hij hier, morgen dáár dineeren. Hij had er iets tegen om naar den rechter Seineoever te gaan. Hij bleef het liefst in zijn oude quartier St. Sulpice, en daar zou hij dan alle marchands de vin naar de rij afloopen. Hij ging naar de eethuizen, waar meisjes bedienden met witte mutsjes en witte voorschoten; maar daar beviel het hem niet; het eten was er flauw het was er altijd vol. Hij probeerde het bij een duurder koffiehuis, maar het was er niet veel beter, de porties waren er iets grooter, er waren wat minder lui: op slot van zaken was het er hetzelfde.

Ik zal zoolang zoeken tot ik eindelijk een goed

eethuis vind, zei hij bij zich zelven, en hij ging van café tot café, van restaurant tot restaurant, van crèmerie tot crèmerie. Zijn maag werd al slechter en slechter. Hij nam ijzer, dat maakte hem zijn ingewanden zwart en hielp niet veel. Dan ging hij over tot arsenicum en quinquina...."

Wie het origineel kent, geheel of bij fragmenten, — het is een zeer slecht boek overigens, — staat verbluft over het vermogen van Erens om het karakteristieke van dit werk zoo weer te geven, dat Huysmans het niet anders en niet beter zou gedaan hebben, zoo hij dat in het Hollandsch had moeten doen. KN.

Le Pays de l'Evangile par E. N. GAUSSENS, curé de Notre-Dame (de Bordeaux). G. Oudin et Cie, Paris, 24, rue de Condé, et à Poitiers, 1909. In 12, VIII—406 pages. Prix 3 fr. 50.

Dit is nu eens eene reisbeschrijving, die niet vervelend is.

Zijn reisbeschrijvingen dan vervelend?

Over het algemeen, ja! en waarom?

Eenvoudig, omdat de schrijvers geen indrukken weergeven, of indrukken, die zij nooit hebben ondervonden, maar die in hun Baedeker stonden, als de gerechten op een menu en die men zal smaken, al had men er volstrekt geen smaak in, op straffe van niet voor een beschaafd mensch door te gaan........

Van de misteekeningen van bezochte volkeren en landen zal ik niet spreken. Men kent de dwaasheden, bijv. over ons land en zijne bewoners verkocht, en die men leest, omdat... Ik houd op, lezer! Mijne boutade zou in eene strafpredikatie eindigen..... En ik heb een prachtig boek voor mij liggen, geschreven door een priester, die in zijn werk de priesterziel laat spreken, zijne veelomvattende kennis en zijn gezond verstand, een voorname factor, dit laatste, en die voor duizelingen behoedt.

En dan de litterarische vorm!

Zoo dadelijk zal ik van beide een proefje geven en dan zal men begrijpen, hoe dit werk den schrijver den hoogen lof bezorgde van zijne Eminentie, den kardinaal-aartsbisschop van Bordeaux en hoe Etienne Lamy, de Directeur van den „Correspondant" en lid van de Fransche Academie hem als het ware dwong tot de uitgave dezer reisherinneringen, eerst verschenen in het eenvoudige parochiale nieuwsblaadje van Blaye, „La Voix de Saint-Romain."

Een greep uit de beschrijving van het bezoek aan Athene:

. . . . L'Acropole, vu ainsi du bas de la colline, s'il n'est pas tout à fait une déception, n'est pas non plus une vision impressionnante, à moins que l'on ne fasse revivre toute l'histoire à laquelle il servit de théâtre. Si vous ne savez rien de la Grèce, de son art, de sa littérature, de sa religion, n'allez pas voir l'Acropole: vous lui préféreriez les bâtiments en plâtre d'une Exposition universelle; et si cette appréciation échappait à votre franchise, vous vous couvririez de honte.

Le Parthénon a besoin d'être vu de près et en même temps dans le recul des siècles. De près, la perfection de son travail artistique s'accuse avec une puissance surprenante. Je ne sache pas que la faculté de faire respirer la vie à la matière inerte et de créer la beauté se soit montrée dans une œuvre de main d'homme plus que dans ces marbres brisés. Et encore, si l'on veut s'en faire une idée complète, faut-il pour presque tous en achever les lignes, en restituer les parties absentes. En écrivant ceci, j'avoue que je ne suis plus à Athènes et sur l'Acropole, mais à Londres et dans le British Museum, où se trouvent maintenant les frises du Parthénon. C'est là, en effet, qu'un Anglais, à la fois grand seigneur et brocanteur barbare, a transporté ces merveilles de l'art grec, ces chefs-d'œuvre qui marquent peut-être la limite extrême de la puissance de l'homme dans la réalisation matérielle du beau. Lord Eglin, s'il a enrichi l'Angleterre, ne lui a point fait honneur en placardant le long des murs d'un musée, dans la lumière pâle d'une salle où l'on dirait que pénètrent les brouillards de la Tamise, ces tableaux de marbre. L'artiste qui en a tracé le dessin et modelé les reliefs avait laissé au soleil de la Grèce, son collaborateur prévu et nécessaire, le soin d'accroître leur beauté en y ajoutant et entretenant la couleur . . . .

En zoo gaat het voort, nog meer direct op het onderwerp in, maar ik mag de geheele aflevering „Boekenschouw" niet vol schrijven.

En nu over de honden van Constantinopel: . . . . des troupes de chiens flairant tout ce qui est à la portée de leur museau, manquant de respect aux portes les plus nobles, grattant d'une patte indélicate les tas d'immondices, maîtres de la chaussée, envahisseurs du trottoir, quêteurs sans vergogne mais, assure-t-on jamais voleurs. Or les chiens de Constantinople constituent, parmi les traits dont se compose la physionomie de cette ville étrange, un des plus piquants, un de ceux vraiment que l'on regretterait de voir disparaître.

La race n'en est point jolie ni, je crois, de haute noblesse, mais alerte et nerveuse, d'allure remuante et familière; pour un peu je dirais, me souvenant du regard hardi et même insolent que ces bêtes

plantaient sur nous, que c'est une race de chiens spirituels. On s'attendrait presque à voir jaillir de ce fin museau un de ces mots aiguisés en flèche barbelée qui ont fait la réputation des gamins de Paris. Ces animaux, d'être nés sans doute dans une ville et d'y avoir toujours vécu, semblent avoir pris goût à la civilisation. Ils ne sont bohèmes qu' à demi et socialistes qu' à peine. Leur instinct les a fait se grouper par bandes, très fermées aux intrusions des camarades étrangers. Ils ont été jusqu' à diviser la ville en quartiers où le droi de cité et même de passage est impitoyablement refusé à quiconque, fût-il le chien du sultan, ne fait pas partie de l'association. Tout intrus est reconduit à la frontière avec des hurlements féroces, des coups de dents qui, si la rapidité de ses jambes ne le sauve pas, font mentir le proverbe applicable, je suppose à toute la gent canine: „Les loups ne se dévorent pas entre eux." Il n'est pas dit que ces intelligents quadrupèdes, si férus de civilisation, ne nommeront pas quelque jour, puisqu'ils sont déjà organisés en „arrondissements", des députés qui constitueront une „Chambre canine", C'est pour le coup qu'ils s'entre-dévoreront, ce sera la fin de la race.

Au demeurant, amis de l'homme et conscients vis-à-vis de lui de leur infériorité, ils ne l'attaquent, ni ne l'insultent jamais de leurs aboiements, cet homme portât-il une soutane, et il y a beaucoup de soutanes, beaucoup de robes de moines à Constantinople. Même ils se laissent — et il le faut bien, tant il en fourmille partout — bousculer, marcher sur la patte ou la queue sans l'ombre d'une plainte. L'humoriste cruel qui a dit: „Ce qu'il y a de meilleur dans l'homme, c'est le chien", revenait pour sûr, de Constantinople . . . .

Zeide ik U te veel, lezer, toen ik de veelomvattende kennis van den Eerwaarden schrijver roemde, zijn gezond verstand, zijn litterarisch talent ?

En dit zijn nu maar een paar proeven uit de beschrijving van het traject van Frankrijk naar Palestina, een aanhangsel over Napels, Athene, de Cycladen, de Sporaden, Constantinopel, Beyrouth, den Libanon, Egypte . . . . .

Zeker zijt gij nieuwsgierig naar wat de hoofdzaak is, de eerste helft „Le Pays de l'Evangile", waar het katholiek priesterhart zoo schoon en verheven, zoo innig en natuurlijk, zoo kunstvol en toch zoo ongekunsteld spreekt.

Welnu koopt het boek en met den schrijver zult gij herhalen: Ik geloof, ik weet, ik zie, dat Jezus Christus God is, dat Hij geboren is in Bethlehem, geleefd heeft te Nazareth, gestorven is te Jerusalem, dat te lijden als Hij eene noodzaak is, te sterven voor Hem eene eer, te triomfeeren met Hem eene zekerheid. TAILLEFER.

Marie et le Symbolisme des Pierres précieuses, par l' abbé Em. VALÈRE, docteur en théologie, curé doyen de Gençay. G. Oudin et Cie Paris et à Poitiers, 1909. In 12, XXXVI 298 pages. Prix 3 fr. 50. (Imprimatur, Pictavii, 22 Januarii 1909, Henricus, ep. Pict).

Quis illas aestimet gemmas, quibus Mariae regium diadema compactum est? riep de H. Bernardus eenmaal uit: Wie zal de waarde schatten der edelgesteenten, die den koninklijken diadeem van Maria vormen ?

De Eerw. schrijver van bovengenoemd werk heeft in eene vrome en dichterlijke taal getracht een antwoord te geven op deze vraag van heilige bewondering en geestdrift Een tooi heeft hij samengesteld van twee en twintig kostbare gesteenten en die vol kunst gelijst om de zoete beeltenis van de Maagd der Maagden, die zij omschitteren met den reinen, vollen glans harer tallooze gloriën.

In dit schoone boek vindt men de verheven gedachten saamgevat, in den loop der eeuwen over de symboliek der edelgesteenten ten opzichte van Maria uitgesproken door gezaghebbende mannen als de H. Hieronymus, de H. Augustinus, de H. Gregorius de Groote, de H. Bernardus en zoovele anderen.

De kinderen van Maria, ook de groote zullen dit eenvoudige boek gaarne lezen en de gewijde redenaar, die Maria's grootheid wil verheffen, zal hier rijke stof vinden voor zijn heerlijk, nooit volzongen loflied. X.

Le Catholique d'Action, par le P. GABRIEL PALAU, S. J., traduit de l'espagnol par Louis Lebessau et Paul Jury. Tournai. Etablissements Casterman, Editeurs pontificaux. Prix fr. 1.25.

De Katholiek van de daad. Leiden, Futura.

Een lief kleed, een eenvoudige, prachtige, zeer leesbare druk, een handig formaat; verscheidene dikke boeken liet ik liggen en pakte dit het eerst van mijne leestafel.

Ik had er zooveel goeds van gelezen, — niet in Nederlandsche geschriften, — maar in buitenlandsche „Boekenschouwen," ik was dubbel nieuwsgierig.

En nu, wat zal ik nu schrijven! Neen, lezer, 't zou dwaasheid zijn, dwaasheid herhaal ik, te trachten in een aankondiging dit juweel naar waarde te prijzen.

Goedgekeurd en aanbevolen door den H. Vader, een zestal kardinalen en een veertigtal bisschoppen, heeft het mijne aanprijzing niet noodig.

Ik wil liever op iets anders wijzen. Geen wonder denkt menigeen, als de Paus, eenige kardinalen en bisschoppen een werk goedkeuren, is het eene kleine kunst tot een vijftigtal te komen; 't spreekt van zelf, dat men algemeen alsdan aanbeveling en goedkeuring schenkt, aan wat blijkt het te verdienen.

Ik zal daarom een paar beoordeelingen van kardinalen en bisschoppen citeeren en dan zal men tot het besluit komen, dat er hier sprake is van een meesterwerk, meer nog, van een unicum...

„Een boek, waarvan wij zouden kunnen zeggen, dat het *geïnspireerd* is...."

„Het zal voor mij eene tweede navolging van Christus zijn."

„De naam van „moderne Imitatie" door velen eraan gegeven, is verdiend...."

„Uwe korte grondstellingen herinneren de „Navolging." Uwe zinnen, altijd edel en eenvoudig, levendig en gekuischt, uw rijke en gezwinde stijl, dat alles maakt op den geest een machtigen indruk..."

De „Navolging van Christus," 't is immers een van uwe lievelingsboeken, niet waar, en steeds staart gij opnieuw vol bewondering over de schatten van levenswijsheid erin vervat; welnu, dat zal ook bij dit werk het geval zijn

Wat machtige geest, wat edel hart, die Jezuïet, om zoo'n boek te kunnen schrijven!

Zooveel leest men over katholieke actie, zoo weinig doet men er aan mee. Leest daarom dit boek en leest, hoe ieder katholiek, zonder noemenswaardige inspanning, kan helpen in dat groote werk.

En denkt me niet aan een vervelend „braaf" boek neen!

Als gij de „Navolging" hebt door gelezen en doorgebeden en liefdevol het oog heft naar Hem, Dien wij volgen en in Wiens kruis wij roemen, leest dan dit boek en overweegt het, opdat Christus, onze Koning heersche in de politiek, de letteren, de wetenschap, de kunst, in één woord, opdat alles in Hem worde herschapen.

En gij grooten en grootsten, schrandere koppen en machtige geesten, neemt en leest. . . . . .

En gij kleinen en eenvoudigen eveneens. . . .

Wacht nu niet, maar bestelt dadelijk aan uwen boekhandelaar een exemplaar van dit werkje waarvan in een half jaar dertig duizend Fransche exemplaren „gingen" en waarvan vertalingen in alle moderne talen, ook in het Nederlansch gereed kwamen. De altijd wakkere en werkzame Futura-maatschappij schonk ons een kloeke flinke vertaling, welke niet genoeg kan worden aanbevolen. En mocht gij de „Navolging" meer geschikt vinden voor den kloosterling, dan voor den man in de wereld, neemt dan dit boek, 't is als het „vijfde" der „Imitatie." het boek over het „uitwendig" leven; steekt 't bij u en leest er vaak in, 't zijn korte, rijke, heldere grondstellingen vol krachtig voedsel voor geest en hart en zij bieden rijke stof tot overweging. „In een hoekje met een boekje." TAILLEFER.

Over Opvoeding, Paedagogische Opstellen van Jan Ligthart, twee bundels, prijs per bundel, gebonden, f 2.50. Uitgave J. B. Wolters Groningen.

Jan Ligthart is opvoeder en idealist.

Zijn ideeën over opvoeding bouwt hij op uit werkelikheid en door denken en hij ziet er van verdwijnen in.... werkelikheidsvorm.

Van zijn ideeën en uitvoeringen biedt hij in twee bundels, de eerste gedagtekend van Mei 1907, de andere van 't najaar 1908, vele ter kennismaking en overdenking aan.

't Zijn niet gedachten over de opvoeding, of over de komplete opvoeding. Neen, zegt hij zelf, de opstellen en rijmpjes bevatten beschouwingen, gedachten, toepassingen op het ruime gebied, dat door alle ouders en onderwijzers dag aan dag betreden moet worden.

Gedachten geven en gedachten wekken wil hij, tot opvoeding van de lezer zelf en daardoor tot opvoeding van de jeugd.

Hij heeft het verstaan, dit doel te bereiken.

Als men slechts één opstel van de 24, die hij in de beide bundels bijeenbracht, leest, geheel of gedeeltelik, als men slechts één der verzen en rijmpjes van zijn *Zaad- en Zandkorrels* uit het eerste, of van zijn *Los Kruit* uit het tweede deel proeft, en dan gaat mediteren, dan rijst een berg van gedachten op.

Wel hem dan, die ze stapelen kan op de rotsbodem van het *Credo in unum Deum*.

Zeker, meerdere, de meeste der losse opstellen gaan over techniese praktijk, maar alle gaan over opvoeding, en aan opvoeding ligt een wereldbeschouwing ten grondslag. Immers er moet zijn een opvoedingsdoel en dit wordt gekend uit de levensopvatting. Een levensbeschouwing kon niet blijven uit deze boeken.

„Indien iets vaststaat, het is, dat er niets vaststaat. Blijvend is alleen de verandering."

Aldus begint in de tweede bundel, de filosofiese beschouwing over „Illusie en Ervaring."

„Onveranderlijk is alleen de verandering."

Na zulke lektuur leggen we het boek een wijle neer.

Onveranderlik is alleen de verandering? Neen, onveranderlik is alleen God.

En we lezen door van het oorzakelikheidsbeginsel, „waaraan niets en niemand ontkomt," zegt Jan Ligthart. En hij vraagt en antwoordt dan:

„Waar is het begin van deze oorzakenketen? Waar was de oorzaak, die geen gevolg was, maar oorzaak in en van zichzelf, de Causa sui?

„We weten het niet, we kunnen haar ons niet denken. Ons vorschen verliest zich in de eeuwigheid van het verleden.

„En waar zal het einde zijn van deze gevolgenreeks? Waar het gevolg, dat geen oorzaak meer wezen zal, het slot, het einddoel?

„We weten het evenmin, we kunnen ons ook geen einde denken, ons vorschen verliest zich in de eeuwigheid der toekomst.

„Slechts één waarheid staat voor ons vast, die der causaliteit.

Het begin, dat er niet was, werkt in ons, en zal werken in het einde, dat er niet wezen zal." (blz. 214–215 Tweede Bundel).

Maar dat alles weten wij wel.

Er bestaat, „een eerste oorzaak, er bestaat een wezen, dat in zichzelf de reden van zijn bestaan vindt, een niet-voortgebracht en onafhankelijk wezen, een *noodzakelijk* wezen." En dat wezen is niets anders dan God, onze groote God, de God van ons *Credo*." (Devivier-Apologie des Christendoms blz 31).

„Alles is door Hetzelve geworden, en buiten Hetzelve is niet één ding geworden" (St. Jansevangelie) God is het begin en God is het einddoel tevens. Zo is ons geloof aan God.

Doch is het geloof aan God wel bestand tegen de levenservaring? Moet het niet evenzeer vervluchtigen als zoo menige andere illusie?" Zoo vraagt de schrijver veel verder in deze verhandeling. En dan heet het o.m.:

„Doch er is een krachtiger aanvaller en eindelijke vernieler van het Godsgeloof Ik denk hier niet aan het critisch verstand. We weten allen wel, dat noch het bestaan, noch het niet-bestaan van God te bewijzen valt, en het verstand kunnen we hier terzijde laten. Maar de ervaring, dat men God *niet* ervaart, dat is de wanhoop van menige twijfelende ziel. Te bidden, zonder Goddelijke kracht te voelen toestroomen, God te zoeken en geen contact te krijgen, dat is de radeloosheid van het zoo gaarne geloovende gemoed. En voor deze aanvallen bezwijkt het geloof vaak. Dan verbleekt de Godsillusie. Niet de levenservaring, maar de zielservaring heeft haar verzwakt." (blz. 258. Tweede Bundel).

Het ligt in mijn bedoeling te zeggen, dat verschillende der pedogogiese opstellen uit deze bundels gaan boven het begrip van het overgroote deel der ouders en boven dat van niet weinige.... onderwijzers, opvoedkundigen van professie.

Na de enkele aanhalingen is het zeker niet nodig, nog te gaan betogen, dat voor het lezen der onderhavige bundels van de Haagse opvoedkundige in grote mate gaven en krachten tot juiste onderscheiding noodzakelik zijn.

Als onomstotelik vaststaand schrijft Ligthart neer, dat het al of niet bestaan van God niet te bewijzen valt. Dit is uitvloeisel der stelling, dat wetenschap uitsluitend op ervaring berust, en dat deze ervaring zich niet kan inlaten met de vraag over het ontstaan van het bestaande. Dat is uitvloeisel van een positivisme, dat „nur das für bare Münze gelten lassen will, was den Stempel der Erfahrung an sich trägt, und alles, was der Erfahrung entzogen ist oder über die Erfahrung hinaus liegt, für bloszen Scheinwerth erklärt." (Hertling, Das Princip des Katholicismus und die Wissenschaft blz. 99). En toch weten wij, dat het Godsbestaan logies uit het bestaan der materiële wereld is af te leiden. Het is (positivisties) als Jan Ligthart het verstand hier ter zijde laat, want juist het positivisme is het, „dat aan het verstand het vermogen iets bovennatuurlijks te kennen ontzegt." (Het verband tusschen Geloof en Rede — door De Broglie pag. 12. — Uitgave van Geloof en Wetenschap).

En God is *wel* te ervaren, alleen de wanhoop van menig twijfelende ziel, van het zo gaarne gelovend gemoed, dat die ervaring niet ervaard wordt, vindt zijn oorzaak in het gemis van een ervaringsorgaan. Het geloof zou ik het bovennatuurlik ervaringsorgaan willen noemen. Als de twijfelende ziel bidt en niet de Goddelike kracht voelt toestromen, dan moet eerst gevraagd worden, of het een zijner noodzakelike kenmerken, het geloof, bezat.

God is *wel* te ervaren. (1)

---

1) De bedoeling van den schrijver, waar hij zegt dat „God *wel* te ervaren is," laat nog al wat aan duidelijkheid te wenschen over.

In ieder geval stelt hij voorop, dat het Godsbestaan logisch uit het bestaan der wereld is af te leiden. Wil hij nu door zijne bewering, dat „God *wel* te ervaren is," eenvoudig te kennen geven, dat wij in ons binnenste de behoefte „ervaren" aan een God, dan mag die ervaring zeker als een **bevestiging** gelden van de vooraf door de rede gestaafde waarheid van het bestaan van God.

Noot der Red.

Welk is de kracht, die de boon doet ontkiemen? Die kracht is God.

Maar ik schrijf geen polemiek. 'k Heb willen aantonen, dat er werkelik vele gedachten gewekt worden door Jan Ligtharts bundels over opvoeding, en 'k heb tevens een enkel bewijs willen geven, dat kennis, kennis, nodig is, om hem te kunnen volgen, te kunnen beoordelen, om in hem de meester te erkennen, waar hij, en dat is veel het geval, meester is, maar ook om in hem de dwaling te kunnen aanwijzen. En daartoe heeft men nodig het onbegrensde geheugen, waarvan Jan Ligthart spreekt, als hij in de eerste bundel onder het hoofdstuk „Van een zegen een vloek" op blz. 174 zegt:

„Hoe verrukkelijk is het, dat we allerlei kennis, die we niet dagelijks noodig hebben, in een boek kunnen bewaren. Nu is ons geheugen letterlijk onbegrensd geworden. Daar staat het in die kast. En 't is altijd even dienstvaardig, of we frisch van geest zijn, dan wel met hoofdpijn bezocht; of we een onderwerp in geen dagen of in geen jaren hebben overdacht; of een geval zeer eenvoudig of buitengewoon gecompliceerd is — het hindert allemaal niets aan het geheugen van den modernen tijd. Rustig, onveranderlijk, onvergankelijk zelfs voor verzwakkende invloeden, staat het daar stil en trouw ieder oogenblik tot onze beschikking. Daar in die kast."

Jan Ligthart haalt ze diep op, moeilike zielkundige, opvoedkundige kwesties. We lezen b.v. zijn „Beschreven bladen" een stuk, dat 90 pagina's uit het eerste deel beslaat. Maar met voorzichtige onderscheiding moet Ligthart ook hier weer gelezen worden.

„Zekerheid, „absolute zekerheid," omtrent hetgeen goed of slecht is, hebben we dus niet."

„Geloovig of ongeloovig, de bron onzer zedeleer en van ons zedeleven is in onszelf" (blz. 159 en 161.)

Maar we weten het toch, dat niet de mens zich zelf zijn zedewet voorschrijft. Het ware dan al te gemakkelik, naar willekeur en luim zou hij zich dan voordikteren.

Ligthart bespreekt ook Bremmer's boek, „Een inleiding tot het zien van Beeldende Kunst," of liever hij bespreekt het niet, maar naar aanleiding er van zegt hij veel over kunst, mooi zegt hij het en waar. Ik meen dat te kunnen beoordelen, want ik was enige uren onder de volkomen meeslepende bekoring van Bremmer's zeggen en zien zelf, toen hij (Bremmer) een vergadering liet *zien* tot inleiding in beeldende kunst.

Ligthart zegt van Bremmer, dat hij is een eigen man. „Hiermee wil ik dit zeggen.
Er zijn vijvers en bronnen."
Een bron is een *eigen* water.

Uit de diepte van eigen zieleleven borrelt en bruist het bij Bremmer onafgebroken naar omhoog.

En daar moeten we het maar van hebben, hetzij het de schilders betreft, die ons hun werken schenken, hetzij het den meester geldt, die ons die werken zal doen verstaan." (Dl II. pag. 196.)

Maar zo is Jan Ligthart ook een bron. En al is niet alles, wat daaruit in gestadig wilde, bruisende opborreling ons toevloeit, van het zuivere water, toch is er heel veel, dat ons verkwikken kan en verfrisschen op het levenspad naar de vervulling ener levenstaak.

Niet geheel waar is, als hij in zijn Los Kruit o.m. zegt:

„Onvindbaar."

„Ik ga met u niet hand aan hand,
„Want wij zijn niet ten volle geestverwant,
„Ga gij dan voortaan maar uw weg alleen,
„Ten volle geestverwant vindt ge er niet een."

(Dl II – blz. 213)

Maar van veel toepassing is het voor deze beide boeken.

Een algemene gedachte over den inhoud der bundels gaf ik niet, ik kan het ook niet, want zelfs als ik hier de pagina's inhoud opschreef, zou ieder nummer nog van een korter of langer verklarend woord vergezeld moeten gaan.

Immers wat zegt het, als ik mededeel, dat op blz. 93 dl. II een verhandeling begint „Hoe ik aan mijn zaakonderwijs kwam."

Het oude aanschouwingsonderwijs en koncentratie komen er aan de orde. En over een onnozel snippertje papier volgt een beschouwing over de Eenheid in de Schepping. Met alles wat Ligthart hier zegt, gaan we niet akkoord, maar ik mag er niet meer bij stilstaan. Hij gaat voort met de koncentratie, ook in haar praktijk, Kunst en Wetenschap gaan ons voorbij, en van sociale en politieke dingen wordt gewaagd en bij lange nog niet zijn we aan 't eind, want er komt nog een hele rij van leervakken, of om in stijl te blijven, van zaakvakken aan de beurt.

Ondanks de overvloedige rijkdom van zeer veel leerrijke artikels, kunnen wij dit boek om zijn fundamentele misvattingen, tot onze grote spijt niet aanbevelen.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

J. A. Buil en J. Bergmans. **Geschiedenis des Vaderlands,** voor scholen met voortgezet lager onderwijs, voor normaal- en kweekscholen en voor scholen met middelbaar onderwijs. Electrische Drukkerij van het St. Gregoriushuis, Utrecht. Ingenaaid f 1.90; geb. f 2.25.

Het proefvel, eenige maanden geleden rondgezonden, werd door de verschillende bladen, ook die op onderwijsgebied, met zeer veel waardeering besproken. Nu het werk daar voor mij ligt, 273 bladz. in royaal octavo, in twee lettersoorten gedrukt en in netten omslag, denk ik met genoegen aan de ontvangst, die men dit werk allerwege op onze verschillende R. K. inrichtingen van onderwijs zonder twijfel bereiden zal en hoe het kleine aantal degelijke geschiedboeken met een uitstekend vermeerderd is, dat in alle opzichten de vergelijking met de beste kan doorstaan. Dat de methode degelijk en practisch is, daarvoor zijn de schrijvers, op onderwijsgebied geen onbekenden, ons borg.

Trouwens bij den eersten oogopslag blijkt, dat dit handboek zich gemakkelijk laat bestudeeren. De uiteenzettingen zijn niet te beknopt en toch in hooge mate substantiëel, de karakteriseering is helder, de teekening vaak eene typeering. In plaats van de slappe algemeenheden, die verwarring in de kennis brengen, vindt men overal momenten van mannelijke kracht en Hollandsche degelijkheid. Tal van in zwang zijnde scheeve voorstellingen worden voor goed weggeslagen en vervangen door duidelijke beelden; de gebruikelijke leemten ten opzichte der Katholieken en hun kerkgeschiedenis, in zoo menig boek als „quantité négligeable" behandeld, zijn hier naar billijkheid aangevuld. In een woord geheel onze sinds een paar honderd jaar misteekende vaderlandsche geschiedenis wordt aan de hand van de beste historici en hunne nieuwste studiën omgewerkt en juist belicht.

Zullen nu ook niet-katholieken eerlijkheidshalve dit handboek eens raadplegen? Hier is wat anders dan de oude, vervelende, vervalschte kost.

En van eenzijdigheid is geen sprake. Wat oprecht is, ook bij andersdenkenden, is geraadpleegd en aangehaald.

Dus wie een degelijk, veelzijdig boek begeert, kan hier terecht.

De verdere deugden van dit werk zal ik niet optellen; de tijd van de histoire-bataille is voorbij en hier is de betere richting met den besten uitslag gevolgd Laat het in dit opzicht niets te wenschen in vergelijking met de beste „neutrale" boeken, in het hooger bedoelde opzicht is het ons handboek, omdat de wetenschap der geschiedenis eerst dan hare taak waardig vervult, als zij het bestuur toont van Hem, wien alle eer en glorie toekomt. X.

Heinrich Mann.

Men vraagt ons een oordeel over dezen veel besproken Duitschen schrijver. En wij kunnen in ons antwoord zeer kort zijn.

Zijn werken behooren tot de meest zinnelijke welke in onzen tijd geschreven worden, de bordeel litteratuur en de spoorwegkiosken-succes nummers uitgezonderd.

Wij kennen van hem: Die Göttinen oder die drei Romane der Herzogin von Assy, welke dame een ontwikkeling doormaakt van Diana voorvechtster der Vrijheid in Dalmatie, tot Minerva beschermster der kunsten vooral der zeer vrije kunsten, om te eindigen als een Venus van de allergemeenste soort. Er is nog een novellenbundel Flöten und Dolche, waarop wij aanstonds terugkomen, Professer Unrat, een gemeen schooltyran, die zijn leerlingen niet beter te pesten weet, dan door ze tot ontucht en blijvend ongeluk te drijven, en ten slotte als speler, dief en bordeelhouder verdwijnt achter de gevangenisdeuren.

Dan nog Zwischen den Rassen, de gang van een vrouw, dochter van een Duitscher en een Braziliaansche moeder, langs allerlei paden van sexueele uitspatting, tot de bevrijding in de armen van een vroeger voorbijgeganen minnaar.

Meer woorden hebben wij aan dezen auteur die zijn sterke kunstvermogens gebruikt om het gruwelijke op de uitvoerigste wijze te schilderen niet te verspillen. Met een schuldige vergoelijking noemt men dat in recencies heel zoet: „geen blad voor den mond nemen".

Nog een woord over Peppo Spano, voorkomend in den zeer onzedelijken bundel Flöten und Dolche.

Een groot dramatisch kunstenaar wordt gezocht en bemind door 'n jonge Contessa. Zij geeft hem haar schuldige liefde, en als zij beiden gelukkig zijn, bemerkt de kunstenaar dat hij niet èn zijn geliefde èn zijn kunst dienen kan. Bovendien betrapt hij zich telkens, zelfs in zijn liefde, te poseeren als kunstenaar zooals hij dit tegenover de wereld steeds gedaan heeft. Beiden besluiten tot zelfmoord, maar als de artist zijn jong slachtoffer heeft neergestoken, vindt hij het onrecht tegenover de wereld, dat ook hij zich zelf doodt, want dan vermoordt hij meteen, de schoone gestalten, die in zijn geest leven.

Sterker veroordeeling van veel hedendaagsche kunstenaars heb ik zelden gelezen.

Ze verleiden zoovelen en brengen ze den geestelijken jammerlijken dood toe, en als dan wordt uitgezien naar de konsequentie hunner daden, dan trekken zij zich terug. Die slachtoffers waren noodig voor hun triomf; aan eenheid van leven en kunst hebben zij nooit gedacht. R. K. PR.

Inconnues, par Marcel de Conti. — In 8° de 320 p. Aux Imprimeries réunies du Centre, E. RIVIÈRE Blois, 3e édition. Prix: 3 fr. 50.

Een jongmensch, een assistent in een ziekenhuis, komt toevalligerwijze in aanraking met eene zieke jonge dame, die met hare moeder samenwoont en in zeer behoeftige omstandigheden verkeert. Hij verleent medische en stoffelijke hulp en de beide dames die, blijkens hare gedragingen, tot hoogere standen behooren, zijn vol oprechte dankbaarheid.

Onze jonkman wordt verliefd en ondervindt tegenwerking van zijn vader, tot de sluier wordt opgelicht, die het vroegere leven der moeder en dochter omhulde.

Zij blijken voorname dames, even edel van hart als van afkomst, en schamen zich in de betere dagen den jongen dokter niet, die in den nood hen had bijgestaan; de beide gelieven zien hun stillen hartewensch na veel tegenspoed eindelijk vervuld.

't Doet den recensent goed, als hij zijn boek toeslaat, te kunnen zeggen: zie, hier zijn geene kantteekeneningen ten opzichte der moraal te maken. Want, dat komt zelden voor en al zijn er nog vele goede romans, massa's boeken moet men ter zijde leggen, eer men wat degelijks vindt, of iets, wat er mee door kan.

Dit boek dan kan ik van ganscher harte aanbevelen. Zelfs geen dwaze sentimentaliteit vindt men hier.

Heerlijke gevoelens, sympathieke figuren, echte levenswijsheid en dat alles door en door christelijk, Roomsch.

De liefdesgeschiedenis in dezen roman is rein, omdat zij wordt doorleefd door twee brave, flinke jongelui.

En die beide moeders! Ach, wat is toch eene christenmoeder eene bewonderenswaardige verschijning.

Komt, aanschouwt en hebt lief in deze christinnen, wat gij in uwe eigene moeder bemint en nog meer zult waardeeren. En dien pastoor moet gij gadeslaan en zijne lessen hooren. Van waar die diepe kennis van het menschenhart? Wij weten het, niet waar, en wij danken er God vaak voor! Maar 't is goed, dat nog eens zoo fijn te zien gepenseeld.

Ik wensch dit boek van harte het succes, dat het verdient, zoo om den eenvoudigen, doch hoogst fijnen vorm, als om den degelijken en toch zoo boeienden inhoud.

De naam van den schrijver is een pseudoniem, dien ik uit discretie niet mag verraden. Dat er de naam van een edelman achter schuilt, wil ik verklappen. Door zulken adel is Frankrijk groot geworden en kan het met Gods hulp weer herleven.

TAILLEFER.

Orpheus in de Dessa. 2e Druk f 1.50, geb. 2.—.
Het dure moederschap. f 1.90, geb. f 2 40, door AUGUSTA DE WIT, Amsterdam P. N. van Kampen en Zoon.

In de reien onzer Nederlandsche Schrijvers neemt Augusta De Wit, met eere en onbetwist een voorname plaats in.

Haar werken zijn geen rijk-gedocumenteerde studies van het menschelijke leven, geen wel-klinkende lierzangen van een wijd-stralend ideaal, maar welluidende vertellingen, met fraai gebaar en prachtige stem voorgedragen, zoodat wij luisteren moeten en geboeid schijnen zoolang de auteur ons aan haar wil gebonden houden wil.

Orpheus in de Dessa.

Wat is simpeler dan het verhaal van den eenzamen Europeaan, die ontroerd door het heldere fluitspel van een armen kampong-jongen, dien zeldzamen kunstenaar kennen wil, hem tot zich lokt, maar spoedig verveeld door de schuwe onbeschaafdheid van dien gedroomden halfgod, hem loopen laat, hem later bij ongeluk treft met een kogel uit zijn jachtgeweer.

Maar als Augusta de Wit daarvan vertellen gaat, dan krijgt alles kleur, adem, leven, door haar ongerept zuivere taalvermogen en haar voornaamprachtigen stijl.

Het *dure moederschap*, verhaalt van een arme moeder, die wordt aangezocht om af te staan aan rijke kinderlooze menschen, haar eigen kindje, dat bij haar gebrek moet lijden, en dáár opvoeding en levensvreugde vinden zal, is psychologisch geen uitmuntend boek, maar toch een heerlijk werk, zoo rustig gehouden, zoo zacht en aangrijpend gezegd.

Een voorbeeld uit beide werken, om te doen hooren de rijke en gedegen pracht van haar stijl.

Eerst uit *Orpheus in de Dessa.*

De dag was gloeiend geweest; nu met zonson-

dergang begon het af te koelen. Een nauw bemerkbare windtocht ging in donkerten en bleekheden door het geboomte en deed den daglang opgezamelden bloesemgeur uit neigende kelken uitvloeien op de lucht; gedragen daalden de doorschijnend witte bloemblaadjes der njamploengs neder in het stof en het vaal-oranje geschroeide gras van den berm.

In de modderige rivier was het dessa-volk aan het baden: als pasgegoten brons glansden de bruine gestalten in den schuinschen rooden zonnegloed. Een naakte jongen, dien twee andere nazetten, kwam den weg afgerend en vloog met een sprong van de oeverhoogte af in het water, dat schitterend rond hem opspatte; een eind verder dook hij weer op en keek om, lachend, met oogen die tintelden onder het in het gezicht druipende haar. Aan den kant stond een jonge vrouw, slank in haar rooden sarong, die donker-gedrenkt, haar in waterige plooien van boezem tot knie omvloeide. Het hoofd een weinig neigend, hief zij beide armen op om haar zwarte haarwrong wat hooger te schikken. Haar schouders en haar gebogen nek glansden goudachtig boven het purperen gewaad.

Van de bocht der rivier af, waar het water gloorde als paarlemoer veeltintig en zacht, kwam een woonprauw aandrijven; een witte haan, die nog maar één veer in zijn staart had stond blinkend op het grauwe bladerdak. Hem in het oog krijgend begonnen de badende jongens uitdagend te kraaien, waarop de vogel zijn mageren hals oprekte en antwoordde met een schor geluid; het uitgelaten gelach van het troepje schaterde over het water".

Uit *Het dure moederschap.*

„Toen zij er bij kwam was de hooibouw al sedert eenige dagen gaande.

Om twee uur elken ochtend gingen de maaiers aan den slag; dan, tegen vijven, kwam het volk bij troepen te zamen in de karren, die nieuw opgeschilderd waren voor het feestelijk oogst-rijden. Twee achter elkaar gebonden, slingerden zij de zandwegen af op den bezadigden stap van het span, welgedaan en glimmend, dat een vliegennet over den rug had en boschjes berkentwijgen in het hoofdstel.

Uit Valkenswaard, Enkum-binnen, Holthum en de heidorpen daarachter kwamen zij er aan, door de bonte velden. Uit de rogge, die onder den wind in bruin-blank-paarse paarlemoertinten speelde, en de blauw-wolkende haver staken overal die glimmende wagens op, die aanstuurden op den straatweg. Een tijdlang was de Wijmenesser weg, smal tusschen zijn twee rijen dennen, geheel vol er van. Als een stroom liep dat alles den polder in.

Door de nauwe bressen in den dijk, die 's winters dichtgemaakt worden, de „gaten", reden de karren de laagte in. Als scheepjes, die van een gloeiend strand af de zee inglijden, zoo gleden zij, met een vaart, den hellenden polderweg af het gras in, heen en weer slingerend. De arbeiders uit de buurt, die te voet kwamen, liepen den dijk op en stonden er even, voor de oogen van wie na hen kwamen, reusachtig groot tegen de teedergetinte morgenlucht, met een geblink boven hun hoofden van de op de schouders gedragen gaffels; dan liepen ze naar beneden het groen in, of zij er in wilden gaan zwemmen; wijd uit wierpen zij hun armen en den langen hark. Achter hen aan kwamen er al maar meer mannen, vrouwen, kar-en-paarden; en na enkele oogenblikken was al dat groote en vele nietig geworden, en haast te loor gegaan voor het oog in de onmetelijke wijdten land, onder oneindige welvingen lucht van de groote grasvlakte.

Als een groene zee lag zij daar, blinkende, te deinen in de zon.

Snelle schuimwitte flikkeringen braken op, liepen voor den wind uit over het golvige groen en vergingen waar, doorschijnend zwart, schaduwen dreven van wolken; er blonken langzame zeilen op die, traag, bol gingen staan en weer slap vielen langs de masten in een verscholen ringvaart. Tusschen breedten wemelend groen, waar de wind wat in woelde, lagen breedten onbewogen blankheid, vale banen verderop, bruin en geel geribbeld als door kort achter elkaar aan kabbelende golfjesrijen, wijdten in de verte daarachter, vanwaar het op kwam zetten in gelederen zware gelig-grauwe baren, rondgetopt. Het blauw van de sloten blonk in streepen daartusschen, het blauw van de zeiszwaaiende maaiers in springende stippels. En al dat groen, geel, vaal, bruin en flitsend blauw, de strakheid en het gewemel met de zwaaiende, blinkende maaiersfiguurtjes er in als visschen, die, schittervinnig, het water aan het spartelen maken, de wolkenschaduwen die zeilden, de verre-boomgroepen die als eilanden en kapen donker lagen in het licht, de hooischuiten in de ringvaart met hun bolle zeilen, een flauwe dijk, de magere lijnen van het stoomgemaal, zwart tegen de lucht, en weer een verte daarachter, onduidelijk, met de flits van een kerktorentje dat zilverig verschoot in de lucht, kwam aangestuwd uit nog verdere verten van achter dien in licht verdwijnenden horizont af, alsof daarachter nog veel meer groen, geel en vaal was, in zon en wind en weligheid een heele wuivende, wemelige wereld van gras.

Uit een blauw-en-schitterwitten hemel blaakte

de zon daarover. De dagen gingen, het groene werd zienderoogen geel.

Over het platte veld kwamen, al meer, de bobbelige rijen van de hooischelven op, in de ringvaart zonken de groote zolderschuiten onder de lading, wagens die hoog als huizen leken midden in al dat platte, werden nog altijd hooger onder het waggelend voortkruipen en telkens stilstaan langs de schelvenrijen. Overvloedig kwam de oogst het land in.

Op den Wijmenesser weg was nu, van den polder naar de dorpen, een gestadige en langzame stroom van hooi: onder de zwarte dennen, en rechts en links tusschen het paars, blank, groen en blauw van de velden bewoog overal geel.

De wagens, waggelhoog en-breed, dat de paarden onder den overhangenden last haast verdwenen, en zij vanzelf leken te bewegen, geweldig, in een wolk van stof, kwamen er aan als een kudde ruigharige gele reuzenbeesten, die, verzadigd en tevreden een zoeten adem uitblazend onder 't gaan, uit de leeg gegraasde wei weerom keeren -naar stal.

Waar er een voorbijgegaan was bleef zijn reuk hangen. Die was zoo sterk, dat alle andere geuren van de ontelbaar-geurende Juni-maand er onder verdwenen. De geuren van dennen, van berken, van in 't Jans-lot uitgeloopen eikenhakhout, van bloeiende linden en bloeiende rogge- en boonenvelden, de stikkige lucht van stof en heet zand, de drasse wadem van water, en tot zelfs de scherpe reuk van voorbijgaande schapenkudden, en in de dorpstraten al de walm uit de nauwe huisjes, vergingen er in. De wind zelf rook er naar.

Overal ook aan de stugge dennetakken en aan alle struiken en hakige braamranken hingen groote, zachte plukken hooi. Oude vrouwtjes langs den weg stopten hun gelapte schort vol er mee, de kinders droegen het spelende op hun kruiwagens. Het heele dorp raakte vol hooi. Het lag opgetast in de potstalletjes van arme huisjes, waar uit het halfdonker de gele oogen gloorden van de zich te goed doende geit. Op de hooi-bergen rees het het hoog-opgehaalde dak tegemoet; het dijde uit op de delen, dat de boer er een sluipgangetje in groef op zij, om de achterdeur uit te kunnen:

Hij moest zich weren, dat hij het vorige voer op zijn plaats had als het volgende kwam. De knechts reikten het aan door het zoldervenster; grijpend en optastend werkte hij met zijn jongens tot laat in den avond toe, bij het schijnsel van de in den nok bengelende stallantaarn. Hun uit alle maat en verhouding gegroeide schimmen zwaaiden, zonderling vertrokken, her en der op den leemen vloer van de deel, over de schaduwstrepen heen van de slieten, die daar als de spaken van een reuzenwiel lagen, zwart op ros. De boerin had het volhandig met het avondeten voor de hooiers. Op schragen en planken stond de tafel voor hen gedekt, de heele lengte van de deel door. Tevreden over den ruimen oogst, en dat het hooi zoo mooi gewonnen was, goot zij het pannekoekenbeslag gulweg in de van spek .sissende pan. En de jongens en deerns, die. hun kleeren en haar vol hooi, met de laatste voeren thuis kwamen in de schemering, tusschen de leege koffieketels en karnemelks kruiken en het bot-gebruikt gereedschap op den schommelenden heuvel, maakten het zoo tierig in de lucht als overdag vroolijke vinken, met hun stemmen, die riepen van den eenen wagen naar den anderen en hun gelach dat klonk.

In Plugge's kamp werd het laatste gras gemaaid aan het eind van de lange strook tusschen twee blinkend-blauwe slooten; achter de maaiers aan kwamen met lange arm-bewegingen de harkers. Dichter naar den dijk toe lag het gras al op hoopen, half gedroogd nog maar, in lange zwadenslingers. De vrouwen gingen het keeren; daar had Marietje haar werk.

Zij was als versuft door de nieuwigheid; de drukte en het vele van alles, — de luidruchtige oligheid van het volk waarmee zij samen in de hotsende kar naar Wijmenes was gereden, het aanzienlijke voorkomen van het dorp met zijn blinkende hofsteden, het rumoer in de smalle straat langs den dijk, waar ratelende sjeezen en tentwagentjes naar de markt draafden, opkoopers driften loeiend vee voortdreven, en onder zweepgeknal en geschreeuw zwaartrekkende spannen te voorschijn worstelden uit de dijkgaten, terwijl aan de wielen en tegen den evenaar van den hooggeladen hooiwagen de duwende mannen elkaar toeschreeuwden. Het gezicht van die eindelooze wijdte in zon en wind wemelend gras, met de menigte arbeidende menschen daarin, overweldigde haar. Zij verlangde weer terug naar het schemerige huis en haar spinnewiel. En bekommerd dacht zij ook, hoe het nu gaan moest met al het huiswerk, dat zij van de week niet zou kunnen doen, en of de buurvrouw, met wie afspraak was gemaakt, Alie en Gijvertje wel een ordentelijk avondeten zou voorzetten.

Het meisje dat voor haar uitging wees haar de handgrepen van het keeren; op haar lang-getande vork greep zij een zwade op, schudde ze in de lucht, de halmen los-sprenkelend rondom, en dan, met een korten draai van de pols, wierp zij den pluk gras omgekeerd ter aarde, het vochte groen

naar boven. In het voortgaan slingerde ze als een reusachtigen krans van om en om gewonden bruin en groen over het bleeke van de geschoren zode.

Marietje had eenige moeite om den slag beet te krijgen. Maar toen zij den opgreep van het gras en de snelle draaiing van den pols in het gevoel had, zoo dat zij, met de twee anderen tegelijk buigend en weer recht komend, voortwerken kon op een maat haast als bij het heen en weer wiegen aan haar spinnewiel thuis, begon zij het prettig te vinden. Het zwaar-bedauwde gras was koel tegen haar voeten, zoo zacht aan haar oogen, al dat groen, de lucht was levend van vroegen fijnen zonneschijn en een licht er aankomend windje.

Van het werk waaraan ze zich met de oogen had vastgehouden, zag ze, ineens, vrijmoedig op, en was blij.

De zwadenslinger dien ze keerde liep langs de sloot, waar aan den kant, tusschen blauwachtig riet, allerlei draslandgebloemte stond te bloeien, ragge roode moeras-anjelieren en koekoeksbloemen, wilde kervel met doorzichtig-witte wolkjes van schermen, op ranke stelen tot een ijlen krans gespreid, bleekrozige zwanebloemen, en bossen valeriaan van onder tot boven behangen met dikke, lichtpaarse trossen, waar het omheen flikkerde van de vlinders. Zij keek eens naar al die bloemen, die zij, bij haar op de hei, nooit gezien had, en zag meteen in een bekend gezicht aan den overkant. Tymen Vos, de zwart wever, die ook bij van der Scheer werkte, was daar aan het maaien, tot aan de dijen toe in het gras.

Hij knikte haar toe.

„Staat het werk je aan?"

„Nu, goed!"

Zij gingen weer voort, ieder met het zijne. Als zij opkeken zagen zij elkanders gezicht over de bloemen en de dwarrelende vlinders heen.

Tijmen ging als in een langzamen dans draaiende met een buiging en een zwaai, en een verre uitwerpen van den arm, midden in de rondgaande schitteringen van zijn zeis. Uit zijn opgestroopte mouwen staken zijn armen roodbruin, zijn hemd hing open op de van zweet gutsende borst. Onder den neergeslagen rand van zijn strooohoed stond zijn gezicht als een open pioen. Marietje moest er telkens naar kijken, zoo verbaasd was zij dat dit nu dezelfde jongen was dien ze zoo goed kende in de weverij, met zijn scherp bleek gezicht en zijn grauwige armen. Tijmen, van zijn kant, nam het meisje eens op, de lenig bewegende gestalte en, in een springerigen krans van blond kroezelhaar, het zachte gezicht, waar, met de al warmer wordende kleur, een glans van jeugd en joligheid opkwam; hij dacht dat het wel aardig zou wezen kennis te houden met haar.

Aan het eind van de sloot kwamen zij vlak tegenover elkander te staan. Zij knikten weer eens, tegelijk dezen keer en lachend, en keerden om, het golvende gras in hij, zij naar de lange slingers van het vlakliggende. 's Middags zagen zij elkander weer."

Het laatste citaat is wel lang, maar niemand zal de lezing ervan betreuren, het zal integendeel velen doen besluiten, zich met deze twee werken van Augusta de Wit te verrijken. R. K. Pr.

Zelfkeur. Bloemlezing uit het werk van een aantal letterkundigen, uitgegeven ten bate van het ondersteuningsfonds der vereeniging van Nederlandsche letterkundigen.

Met een inleiding door L. S, portretten en biografieën, en 2 deelen per dubbelnummer 40, 55 en 70 cent. Amsterdam, Mij voor goede en goedkoope lectuur.

De bestuurder der bekende onderneming van prachtig gedrukte en uiterst goedkoope, maar voor ons niet steeds aanbevelenswaardige, werken, bundelt hier bij een, wat volgens zijn oordeel en zijn kunstgevoel den lezer tot onze schrijvers zal naderbrengen.

Hij kon niet steeds opnemen wat hij wel wenschelijk achtte, hij kon het niet helpen dat enkele namen ontbreken, maar overigens neemt hij alle verantwoordelijkheid van keuze en behandeling op zich, en valt er weinig meer met hem te redeneeren, over het al of niet mogelijke van geschiktere of meer karakteristieke keuze. Wij willen er alleen bijvoegen, dat de opname van eenige fragmenten, de keurlezing ongeschikt maakt voor schoolgebruik, en dan nog even de aandacht vragen voor het volgende citaat uit de karakteristiek, welke Brusse geeft van den dichter-teekenaar en liedjeszanger Speenhof.

„Toen zong ie, 's nachts in vale kroegjes als kind aan huis, voor de meiden van plezier, zijn simpele liedjes van de mariniers. In haar ontvankelijke, kleine zielen vereerden zij dien slanken liedjeszanger, met zijn triest vermoeid gezicht, zijn trouwe, dweepende dichteroogen en zijn warrige, zwarte haren. Hij werd er uit loutere genegenheid en een tikje eerbied, ook graag getroeteld en verwend met echte aanhaligheid, glaasjes pons en snoeperijen, con amore waar hij zong bij zijn gie-

taar, tot aan 't bleeken van den ochtend, Minstreel van de minnemalle zeelui en hun zoetelieven.

En voor de brave maatschappelijkheid daarbuiten was ie schuw. 'n Beursheer met 'n hoogen hoed op, politiekers, een schutterofficier, vegetariërs, die geen malschen biefstuk en geen karbonade lusten... uit beginsel, en, o enge griesels, vrije vrouwen met korte haren, korte rokken en uitgeloopen elastieke bottines, daar had ie 'n grappigen hekel aan. In zijn veilig lauwe poesehoekjes, achter rinkeldeurtjes met een rood gordijntje, spotte hij goedaardig om hun gruwelijke onnatuur. 't Burgerlijk fatsoen, de bravigheid in zwarte jassen of met polka-haar op overschoenen, de sjaggerende eerlijkheid, der luitenants tamme heldenmoed, studenticosigheid van melkmuil-blagen, de kat in-donkerknijperijen van heele nette fijne nuffen, dat werkte in de kroegjes met hun gulle onfatsoen als roode lappen op de stieren. Hij was hun Bart, hun eigen, trouwen liedjeszanger, die van hun haat zong, en hun narigheid, van haar hoed met veeren- en zijden rokken-idealen....

Hij is er door vermaard, beroemd geraakt. Geen populairden man in heel zijn land dan de vermoeide, onmaatschappelijke liedjeszanger. Uit armoe is hij op 't tooneel zijn liedjes-voor-zich-zelf gaan zingen, om publiek te amuseeren. Maar in zijn nieuwe, zwarte pak voelde hij zich niet op zijn gemak. Hij stond er, uit z'n sjofelen, warmen poesehoek gekropen, schuw, verlegen, voor 't gezicht van al die menschen, door 't voetlicht wreed beschenen. Z'n oogen zochten naar geheimzinnigheid van donkerte over zee; hij zag de volle, klaterlichte zalen. Geen welgezinde meiden met baaien rokken, die bleekjes luisterden, de oogen nat. Er was geen meegevoel voor narigheid van arme schooiers met zich zelf, er gloeide geen haat verwarmend van lollepotten en dronken jantjes voor schijnvertoon van burger-deugden.... Er werd gelachen. Werd geslagen en getrapt. Hij had succes bij de „proleten" verdiende geld, kreeg kransen en geparfumeerde briefjes. 't Maakte hem zoo ellendig triestig. Hij kon niet loopen, of ze wilden aan 'm voorgesteld, complimenteerden 'm, zeiden: „gunst meneer, wat is dat aardig, werkelijk aardig, u bent in uw genre 'n artist...." alsof zoo'n Nuts-meneer in Krommenie den liedjeszanger had ontdekt. En andere langgejaste heeren namen 'm minzaam in vertrouwen even onder den arm: „Dat hou je niet lang vol meneer; je bent vermoeid, je leeft te sterk," 't Fatsoen met hem bras-dessus, bras-dessous! Dan weer een: U is 'n werkelijk heel knappe man en zeker dikwijls in Parijs geweest, in die artistieke cabarets: dáár ben 'k óók zoo wel als vreemdeling wezen kijken." — „Pardon, meneer, ik ben marinier geweest!" (Val dood, menéér.) En dan 'n nette dame in 't geniep: „Wat heb je toch weer lekker staan te zingen." — Verplicht mevrouw. ('t Is vies, mevrouw!)

Hij werd zoo mokkig, zoo benauwd van 't eeuwige succes bij al die eenzaamheden; z'n ganzen-pasteitje, z'n bourgogne, z'n havanna's met 'n bandje, 't smaakte alles duf van eenzaamheid. En hoe meer hij in zijn liedjes schold op dat fatsoen, — hij snauwde 't in d'r gladgeschoren, en bevoilde tronies — des te harder klapten ze in hun geganteerde handen."

Echt, niet waar beste lezer, en de gladgeschoren heeren, en bevoilde dames, die, o kunst, — praat er niet van, ik moet Speenhof hooren, louter kunst, en dan vergeet je alles — die zich lieten afsnauwen en uitfluiten door dezen troubadour van zeebuurtvermaak kunnen het zich voor gezegd houden. Als ze, met extra-trems gekomen soms, zich samentroepten om toch maar in de gelegenheid te zijn, deze achterbuurten-kunst, zoo noemt Brusse het wel juist, te kunnen genieten, dan werden ze voor hun hoog entrée-geld in het aangezicht geslagen door den man die hen verachtte naarmate zij hem vierden.

Speenhof, al heeft hij dan munt geslagen uit zijn bespotting van onze ernstige vereeniging „Voor Eer en Deugd," zal dan toch voor het karakter van beginselgetrouwe katholieken wel eerbied hebben, die het niet oorbaar vinden, dat zij in hun eigen omgeving gehoond worden tegen betaling van item zooveel, en die de waardeering zijner kunst overlaten aan degenen voor wie ze geschapen werd of aan hen, die stiekum genieten willen van de ronduit-onfatsoenlijke millieu's waarboven zij zich zoo verheven achten, en voor welk geniepig snoepen zij de volle verachting winnen van die kringen en hun eigen zanger. KN.

Achter de Coulissen, Tweede druk, 2—6e 1000-tal. Serie: Een Boek f 0.35, geb. f 0.55. Rotterdam, W. L Brusse.

Nee, als u daarin allerlei vieze verhalen zoekt, zooals de titel u misschien vermoeden deed, — u hebt wel eens gehoord van die Parijsche toestanden, en van zekere ministerieele voorrechten, — dan vergist u zich.

Brusse heeft eenvoudig zijn snuffelneus óók eens achter de schermen gestoken, en vertelt van het zware en ook weer lichtzinnige leven, dat tooneelmenschen hebben.

Hij vertelt dat, zooals niemand anders dat kan in Nederland, en daar bij onze tegenwoordige kunstgenieters net als bij kinderen een zucht is waar te nemen, om te zien „hoe het er van binnen uitziet" en ze daarvoor het kapotmaken hunner illusies overhebben, bereikte dit glad-geschreven werkje al een respectabel duizendtal. KN.

Maerten Harpertsz. Tromp. Een Zeemanszoon uit de 17de eeuw door JOH. H. BEEN. Tweede, geheel omgewerkte druk. Met 25 platen van Joh. Braakensiek e. a. Uitgave J. L. Veen, Amsterdam.

De oorspronkelike uitgave van dit boek ken ik niet. In hoeverre het dus een gehele omwerking er van is, kan ik niet beoordelen.

Zoals het werk na enige omzwervingen langs uitgevers tans door de Amsterdamse uitgever J. L. Veen de wereld opnieuw ingestuurd is, bevalt het me uitstekend.

Voor de heel jonge jeugd is het geen boek, omdat het naar inhoud en vorm te hoog reikt. Voor 14 jarigen is het prachtig mooi en ouderen behoeven zich niet wegens kinderachtigheid te schamen, als ze dit boek in ernst gaan lezen en het als een zeer serieus werk een plaats in hun boekenschat geven.

Voor de jongens, die de droge, akte-dufheid in de geschiedenis te machtig is, heeft de schrijver een goed werk gedaan, door de aantekeningen tot iets geheel zelfstandigs te verwerken. Deze aantekeningen hebben daardoor voor de meer kalme lezers gewonnen in waarde en aantrekkelikheid.

Zonder af te dalen tot kleine feitjes, waarmee men vooral de 10-jarigen pleegt te boeien, zit in dit boek de Brielse schrijver op z'n gemak te vertellen van een onzer grootste zeehelden.

Hij heeft zijn doel bereikt. Wie het boek leest voelt iets van de „prikkelende geuren der vrije zee, die, in stillen nacht na zwaren storm, om de geboorteplaats van den zeeheld bruist van het groote verleden van ons volk".

We ruiken veel kruitdamp, we voelen veel stormen we horen het klotsen en spatten en koken der golven, we vernemen de krachttaal onzer 17e eeuwse zeelui, maar we lezen ook veel, wat we in geschiedenisboeken niet vinden en wat in kleine kinderverhalen niet voorkomt. Dat maakt in mijn oog het boek zo verdienstelik en degelik. Het is lerend voor de aankomende jongelingen, die een goede kijk krijgen in de politieke zeden en de politieke beweeggronden van de gebeurtenissen van die dagen.

Zonder voorbehoud meen ik dit boek te kunnen aanbevelen als een dat bewijst, dat Maerten Harpertsz. Tromp „was de schepper van het Nederlandsche zeewezen, waaraan wij voor een groot deel, onze roemrijke plaats in de wereldhistorie te danken hebben."

Na de 192 bladzijden van het gedokumenteerd verhaal volgen een 16-tal pagina's wetenschappelike, waardevolle aantekeningen.

Het boek is verlucht met tekeningen foto's en enige facsimilé's uit de Doop- en Trouwboeken der Sint-Catharinakerk te Brielle.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Bansai! Het gele gevaar, door PARABELLUM, Uitgave A. W. Bruna en Zn. Utrecht.

Wie dit boek leest en het begrijpen wil, moet een van tweeën: of hij moet een beeld van een zeer uitgebreide wereldkaart muurvast in zijn hersenen meedragen, òf hij moet met zijn vinger steeds op de atlas rondreizen. Bovendien is het noodzakelik dat hij in de wereldgeschiedenis van de laatste 20 jaren minstens evengoed thuis is als in zijn woonkamer.

Parabellum geeft n.l. in 264 bladzijden een wereldpolitieke fantazie te lezen als ware hij een politieke Jules Verne.

Het boek is de schildering van een lang en listig overlegde, en met taai geduld volvoerde invasie der Japanners in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Op zee, te land, over boot en spoor, overal zijn de „gele apen" als in één slag de baas.

Dan wordt het een oorlog, zo vreselik modern, en zo modern vreselik als men zich maar denken wil. En per slot van zake, als zelfs het perfide Albion ziet, dat de kleine Jap toch eigenlijk al lang de bondgenoot is, die aan het langste eind trekt, komt er in de heftige worsteling der star and stripes met de zon van Nippon een gunstige keer en geeft het boek aan de lezer de indruk (want 't is uit), dat het in 't belang van 't blanke ras wel gelukken zal, de gelen de Oceaan in te jagen.

Deze oorlog zal dan in de geschiedenis geboekt worden onder 1909, maar 't kan evengoed 1910, 1911 enz. zijn, maar niet veel verder in de toekomst, want dan zou het gebezigde wapentuig van te ouderwets soort zijn.

We krijgen veel zeeslagen en landgevechten te genieten, en we leven de spanning in het Witte Huis en aan de Wallstreet mee, en we zien de

hele wereld de grote wereldstrijd volgen, en overal zien we het geweten van het Angelsaksiese ras ontwaken, voorzover het niet in katoenbalen of in effekten zit.

Als we de politiekers geloven moeten, dan is het gele gevaar een werkelik gevaar en waarmee rekening moet worden gehouden.

De verdienste van het boek is, dat het voor dat gele gevaar wakker maakt. Voor het overige is het een vermoeiend werk het te lezen.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

RENÉ BAZIN. **Le Mariage de Mademoiselle Gimel.** Paris. Calmann-Lévy.

Dit laatst verschenen werk van Bazin kan men niet zijn laatst geschreven werk noemen; want, zooals ons in de voorrede gezegd wordt, zijn eenige der schetsen waaruit deze bundel bestaat reeds jaren geleden uitgekomen. Nu heeft hij deze verhalen nog eens bijeen verzameld en er een paar nieuwe aan toegevoegd, o. a. de eerste schets „Le Mariage de Mademoiselle Gimel," waaraan het boek zijn naam ontleent. Dat dit verhaal uit de Parijsche burgerij zich aangenaam laat lezen evenals de volgende schetsen, waaronder vooral „Aux petites Sœurs" uitmunt, behoeft wel geen nader betoog. Bazin behoort nu eenmaal tot die auteurs, waarvan alle werken lezenswaard zijn, en al bereikt hij nu in dezen bundel ook niet die hoogte en diepte welke wij anders van hem gewoon zijn, toch gaat er ook van deze schetsen een weldadigen invloed uit en zullen zij over het algemeen wel in den smaak vallen.

E. T.

ROBERT HUGH BENSON. **The Sentimentalists.** London. Isaac Pitman and Sons. Ltd.

Een nieuw werk van den katholieken Engelschen schrijver R. H. Benson wordt altijd met genoegen ter hand genomen, omdat men weet dat er ons iets prettigs iets goed geschrevens, iets boeiends en iets interessants wacht. Of dit boek echter geheel aan deze verwachting beantwoordt? Ik zou het niet durven zeggen. Het is ongetwijfeld boeiend; de dialoog vlot en natuurlijk, maar, als men het boek ten einde heeft gelezen, blijft er toch een onbevredigende indruk achter. Men zou zoo gaarne nog iets meer weten van sommige personen. De jonge priester Father Yolland heeft ons genoeg belangstelling ingeboezemd dat wij wel zouden wenschen dat zijn karakter zoo ontleed ware en zoo tot in de kleinste vezelen uitgerafeld als dit, ik zou bijna zeggen tot vervelens toe, met zijnen vriend Christopher Dell, den hoofdpersoon van het verhaal, geschiedt. Deze, de type van een poseur, een décadent in den waren zin des woords, neemt de aandacht des schrijvers blijkbaar zoo zeer in beslag, dat alles wat hij ons daaromheen teekent slechts met flauwe trekken wordt aangeduid. En toch wij zouden zoo gaarne iets meer hooren van zoovele anderen bijv. van Mr. Rolls, de eenige die een werkelijk goeden invloed op den zwakken, artistieken Chris schijnt te hebben en die door zijne strengheid bereikt wat de anderen met zachtheid en sentimentaliteit te vergeefs hebben beproefd. Maar nog eens, voor den schrijver schijnt uitsluitend het zielsproces van Mr. Dell belangwekkend, en daar het volgens de voorrede eene ware geschiedenis schijnt te zijn en de auteur met zijn held, die hier onder een gefingeerden naam optreedt, door vriendschapsbanden verbonden blijkt, is dit ook natuurlijk zijn recht, en moeten wij verder toegeven, dat de karakteranalyse van den hoofdpersoon uitstekend geslaagd is. Wij hebben ons dan ook hiermede tevreden te stellen, al zouden wij, lezers, het boek ook misschien op menig punt anders hebben gewenscht en al durven wij de veronderstelling wagen dat het wel nooit tot de meest gelezen en de meest in den smaak vallende werken van Benson zal behooren.

E. T.

Liefdeskronkelpaden door K. T. K. NIEULANT, Rotterdam W. L. en J. Brusse. f 2.90, geb. f 3.50.

Van dat gedeelte onzer Haagsche samenleving, hetwelk, dank zij een bedenkelijke voorkeur onzer Hollandsche romanschrijvers een beruchte reputatie van diep moreel verval gekregen heeft.

Jammer dat het ietwat nuchtere, maar niet onverdienstelijke proza, aan een technisch allesbehalve, en onder zedelijk opzicht zeer bedenkelijken roman besteed werd. KN.

„Ik leer mij zelf". Eerste leg- en leesoefeningen door J. H. COLENBRANDER en D. V. D. MEULEN. Prijs 35 ct. met inleggende leesplaat en lettersboek. Uitgave A. L. Kluwer Deventer.

Gelijk alle uitgaven van de firma Kluwer ziet ook dit boek er keurig en aantrekkelijk uit. De titel zegt genoegzaam, wàt erin gegeven wordt en zeer zeker verdient de methode, door de onderwijzers, die eens iets nieuws willen, ernstig beproefd te worden. Ook zal ze met graagte genomen worden

door de huisonderwijzers en onderwijzeressen, die in een beperkt aantal uren aan leerlingen van ongelijke vorderingen les moeten geven. De zelfwerkzaamheid staat op den voorgrond en de inleiding geeft zeer duidelijk aan, hoe ze de methode moeten volgen. De kinderen zullen stellig schik hebben, als zij op deze wijze zoo prettig en zoo spoedig leeren lezen.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

Almanak van het Missiehuis te Tilburg, 20ste Jaargang, 1910. Prijs 25 cent, franco 30 cent.

Een frissche tocht waait u uit deze bladzijden tegen. 't Is de edele, altoos jeugdige geestdrift van begaafde priesters, die in 't vaderland en in de verre missielanden hun Roomsche idealen willen prediken. „Dit jaarboek is allerminst een boek zonder tendenz, zonder kleur. Openlijk en vrij spreekt het uit in woord en beeld wat het waardeert en wenscht in Holland, evenzeer wat het wenscht en waardeert in onze Oost. En we meenen dát er gerekend mag worden op erkenning van de billijkheid en gegrondheid van zulke tendenz. 't Geldt een dubbel apostolaat waarover de Almanak zich wel nooit zal behoeven te schamen." Integendeel — zoo vullen wij aan — de Almanak, ook deze van 1910, mag er groot op gaan, dit dubbel apostolaat *voortreffelijk* uit te oefenen.

Een groot deel van het jaarboek is aan de Missies gewijd. De keurig-gestelde brieven uit Nieuw-Guinea en uit de Philippijnen zullen door hun belangrijkheid zéér de aandacht trekken.

Maar behalve die brieven, wat een rijke verscheidenheid in het boek! Portretten van eenige katholieke Nederlanders, bekend om hun wetenschap, kunst, sociale actie, drankbestrijding. Een con amore geschreven stukje over onze Hollandsche Retraitehuizen. Korte, van apostolischen ijver tintelende bijdragen van Pater Ermann, Mr. Aalberse en Pater Jos. v. d. Kolk. Boeiende verhalen en geestige bladvullingen.

De hoogste schittering geven aan den Almanak de prachtig-uitgevoerde *kunstplaten*. De keuze daarvan strekt de Redactie tot eer.

W. DE VEER, S. J.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 6. **15 September 1909.**

Die Parabeln des Herrn im Evangelium, exegetisch und praktisch erläutert von LEOPOLD FONCK S. J. 3 Aufl. Innsbruck, Rauch (Pustet). 1909. XVI, 927 blz. M. 6.

De bijzondere waarde van dit boek, waarvan nu de derde uitgave weer in 3000 exemplaren voorligt, is dunkt mij hierin gelegen, dat de lezer vanzelf overtuigd wordt van de superioriteit van een katholieken geleerde boven zijn ongeloovige tegenstanders, een superioriteit niet alleen in de logica — daarin toch staan onze geleerden meestal boven hun tegenstanders uit — maar ook in datgene, waarop de rationalistische richting zich het meest laat voorstaan, in positieve eruditie en positieve methode.

Want, dat de ongeloovige geleerden, al is op hun orthodoxie en logica veel aan te merken, toch in feitenkennis bovenaan staan, mag waar zijn voor de natuurwetenschappen en voor nog eenige andere vakken, maar voor het bijbelvak geldt het niet. De kenmerkende eigenschap der rationalistische richting in dit vak, zoowel onder de ongeloovigen als onder de módernisten, is een onbegrijpelijk lichtzinnig *fantazeeren* over vragen, waar de beslissing gegeven moest worden door *feiten, die zij niet kennen, maar kennen moesten.*

Deze minderwaardigheid tegenover de omvattende feitenkennis en strenge positieve methode van Fonck blijkt op elke blazijde van „Die Parabeln des Herrn."

In de parabel van den goeden herder vindt Julicher, de voornaamste rationalistische schrijver over de parabels, „hoogst opvallend," dat bij zulk een kleine kudde, waar toch de herder al zijne schapen bij name kent, een *deurwachter* bij den stal vermeld wordt.

Fonck antwoordt eenvoudig met een uiteenzetting der vroegere en tegenwoordige Oostersche toestanden: hoe één omheining als stal voor *meerdere* kleinere kudden dient, waar verschillende herders hunne schapen 's nachts heenbrengen, en verder hoe stuk voor stuk elk onderdeel van de parabel met de werkelijkheid overeenstemt (vooral p. 860). Jülicher weet bij de korte parabel „waar het doode lichaam ligt, daar zullen zich ook de adelaars verzamelen" met groote autoriteit te bemerken, dat adelaars cadavers versmaden.

Fonck antwoordt ten eerste, dat dit eenvoudig niet waar is en voert L. Richen, den organisator der Duitsche bedevaarten naar 't H. Land aan, die herhaaldelijk heele zwermen adelaars tusschen de gieren op hetzelfde, vaak sterk in ontbinding overgegane cadaver, zag.

Daarbij bemerkt Fonck dan nog, dat ook het Grieksche woord ἀετός volgens Bijbelsch, Hebraïzeerend, spraakgebruik van *gieren* gebruikt kan worden. (p 461).

Maar het mooiste is het armzalige figuur, dat Fonck Jülicher laat maken bij de parabel over het onkruid. Daar wordt bij elk van zijn rationalistische „Anstösse" klaar en eenvoudig zijn onbekendheid met de natuurwetenschap, met Oostersche toestanden, ja zelfs met de philologie, die tot nu toe bijna monopolie der rationalisten kon heeten, bewezen. (vooral p. 132—137.) Zie ook p. 89, p. 121 etc.

Het is dan ook werkelijk geen overdrijving, als Fonck op p. 139 zegt: „Derartige Anstösse bekunden einen ganz bedencklichen Mangel jeglicher Kenntnis der orientalischen und naturwissenschaftlichen Verhältnisse."

Het spreekt van zelf, dat ik Jülicher alleen als voorbeeld onder de velen aanvoerde: zijn strijdgenooten tegen het evangelie komen er niet beter af, bv. Lorsy, die als een echt modernist vlijtig van den rationalist Jülicher overschrijft (cfr. p. 131).

Tegen zulke argumenten van Fonck heeft de geleerde rationalistische wereld geen ander verdedigingsmiddel dan het doodende silentium, waarin ieder schrijver, die aan wonderen en aan onfeilbaarheid der evangeliën gelooft, verstikt wordt. Maar des

te meer waarde heeft zijn schitterende apologie voor ons, zoowel om ons zelf van de zekerheid van ons geloof te doordringen als om het wankelende geloof van velen met vaste verstandsargumenten te bevestigen.

Niet alleen apologetisch, ook dogmatisch is „Die Parabeln des Herrn" zeer veel waard.

Na de behandeling van elke parabel komt meestal onder den titel „Schlussfolgerungen aus der Parabel" een beknopt overzicht der daarin vervatte geloofswaarheden. Zonder philosophische termen en zonder syllogismen staan meesterlijk eenvoudig de klare bewijzen daar, te zekerder, omdat zij niet van een woord afhangen, maar van de hoofdgedachte in zoo'n parabel. Als voorbeeid van dogmatische argumentatie leze men het bewijs voor de Godheid van Christus in de parabel „Der steuerfreie Königssohn". (p. 844—848).

Maar misschien wel de grootste waarde van dit boek is daarin gelegen, dat het *niet uitsluitend* geleerd is.

Men moet niet vreezen hier droge disputen te vinden. Het is wel geleerd, maar die geleerdheid bestaat in de volkomen wetenschappelijke betrouwbaarheid van alles wat gezegd wordt en de volledigheid, waarmee alles wat in de litteratuur (ook en niet het minst in de Hollandsche) in aanmerking komt, aangegeven wordt. Maar — en dit is juist het mooie bij Fonck — het is te gelijk zoo eenvoudig en duidelijk, dat men het glad leest als een roman. Men behoeft niet eens theologie te kennen, om alles gemakkelijk te verstaan. Dat is juist altijd een eigenschap van een echten geleerde, dat hij zijn stof doordenkt tot zulk een klaarheid, dat iedereen begrijpen kan.

Hiertoe behoort ook — en daarom scheen mij deze verdienste de voornaamste, — dat Fonck zijn verhandelingen over de parabels pasklaar gemaakt heeft voor preeken. Op 't eind van elken parabel geeft hij meerdere schema's kant en klaar en ook in 't verloop der verhandeling wordt dit doel voortdurend in 't oog gehouden en prachtige gedachten aangegeven. Ook de rijke keus van teksten uit de H. Schrift helpt niet weinig voor dit doel.

Ieder, die dit boek koopt, zal ermee tevreden zijn, want ook de prijs is voor de bijna duizend bladzijden zeer laag. Dr. J. HUDDLESTON SLATER.

De feitelijkheid en de beteekenis van de Heilsfeiten. Door C. LINDEBOOM, V. D. M. te Gorinchem. Utrecht, G. J. A. Ruys. Prijs: f 0.45.

Een krachtige, prachtige brochure ter bestrijding der *supra-historische* ideeën van Dr. A. H. de Hartog, die in zijn werkje „*De Heilsfeiten*" en in het maandschrift „*Nieuwe Banen*" de christelijke religie — zooals de heer Lindeboom terecht opmerkt — „eene philosophische kunstbewerking doet ondergaan, waardoor zij *ophoudt* christelijke religie te zijn." Dr. de Hartog laat de historische werkelijkheid der „heilsfeiten," gelijk die in de H. Schrift worden vermeld, los en wil boven die feiten uit of achter die feiten heen de heilsopenbaring Gods zien. Of de bijbelverhalen over de Vleeschwording des Woords, den Zoendood, de Opstanding en de Hemelvaart onzes Heeren, de Uitstorting des H. Geestes, waarheid bevatten, kan men volgens de Hartog vrij betwisten, omdat de godsgedachte in die verhalen uitgedrukt, blijvende is.

Tegen zoodanige verwoesting van het geïnspireerde woord Gods komt Lindeboom met edele verontwaardiging op. Hij verklaart vast te houden „aan de H. Schrift als de objectieve bron onzer kennis van God en goddelijke dingen." En verder: „Al de Schrift is van God ingegeven. Dat getuigt de Schrift zelve, en daaraan hebben wij ons te houden. Daaruit volgt, dat wij de feiten, die zij ons mededeelt, niet uit de Schrift mogen uitlichten, om die dan door eigen bril te bezien en naar eigen maatstaf te beoordeelen."

En dan toont schrijver met onweerlegbare bewijsstukken aan, hoe de supra-historische zienswijze van Dr. de Hartog de „heilsfeiten" verdampt en „tot psychologische projecties" herleidt, terwijl toch de H. Schrift die feiten geeft als *historie*, als *werkelijk gebeurd*, en wel degelijk geloof er aan eischt, „niet als aan „„doode feiten,"" maar als aan daden Gods, waarvan de vruchten tot in verre toekomst van onberekenbaren zegen zijn."

Nu onder de mom van wetenschap en critiek zooveel ongeloof de Protestantsche Kerk binnensluipt, doet het ons katholieken goed, wanneer wij onder onze andersdenkende mede-christenen een protest hooren opgaan, als hetwelk in deze brochure zich uitspreekt, een protest dat trilt van geloofsovertuiging en van liefde voor 't behoud der fel bekampte orthodoxie.

W. DE VEER, S. J.

Beknopte Apologie of Korte uiteenzetting en verdediging van de gronden des geloofs. Bewerkt naar het Duitsch van Dr. J. SCHMITZ door Julius Sittardus. L. C. G. Malmberg, Nijmegen.

Dr. Schmitz beoogde met dit werkje: „een zooveel mogelijk beknopt handboek te leveren, dat in

eenvoudigen maar leesbaren stijl geschreven, de grondwaarheden van het katholiek geloof uiteenzet en verdedigt."

Dit doel is in hoofdzaak bereikt. De grondwaarheden van ons geloof; het bestaan van God, de noodzakelijkheid van een godsvereering, de onsterflijkheid der ziel, het nut en de noodzakelijkheid van een bovennatuurlijke Openbaring, de geloofwaardigheid der 4 evangeliën, Christus' godheid, de katholieke Kerk als de alleen-ware, worden alle helder belicht. De gewone moeilijkheden, die men daartegen oppert, vindt ge krachtig afgeslagen. Het boekje mag een deugdelijk compendium heeten van wat oude en nieuwe katholieke apologie voortreffelijks gaven.

Soms betreurt men een *al te groote* beknoptheid, en zou men met het oog op de jongelingschap, tot welke schrijver en bewerker zich richten, om ze „tegen de aanvallen van het meer en meer toenemend ongeloof te wapenen," breeder betoog, voller verklaring wenschen.

Ook hadden wij om dezelfde reden gaarne gezien, dat bij het stellen en beantwoorden der „tegenwerpingen" meer rekening was gehouden met de jongste aanvallen van rationalisme en modernisme, vooral op het terrein der bijbelkritiek.

Maar alles saamgenomen kunnen wij het boekje dat Julius Sittardus in keurig Nederlandsch overbracht, als een goede aanwinst voor onze Roomsche geloofsverdediging begroeten.

W. DE VEER, S. J.

Goudschilfers uit de Duitsche werkjes van ALBAN STOLZ, prijs voor Holland vrachtvrij f 0.55. Uitgave van den Bode te Averbode bij Sichem België.

Weinig schrijvers, de geheele wereldlitteratuur door gerekend, hebben zoo het geheim verstaan, te kunnen schrijven voor het volk, als de Duitsche priester uit wiens werken hier een kleine keurlezing geboden wordt. Het zijn de eeuwenoude waarheden van den H. Godsdienst, de strenge lessen van onze verheven zedewet, de vrome gebruiken van onze Roomsche voorouders die ons worden voorgehouden, zoo nieuw, en op zoo bijzondere wijze, dat het alles pas-ontdekte waarheid en splinternieuwe levenswijsheid schijnt. Stolz verstaat als schier geen ander, de kunst om zijn lezers te boeien.

Zijn taal schijnt lichte scherts, al is zij zwaar van hoogen ernst; wat hij verkondigt schijnt niet boven de begrippen van den geringste te gaan, al blijkt het soms onpeilbaar diep. Zijn werken werden dan ook bij duizenden gelezen en stukgelezen, zij zijn voor geleerden en ongeletterden, voor hooggeplaatsten en eenvoudigen.

En zijn werk blijft nieuw. Het beste ervan zal tot de litteratuur van volgende eeuwen behooren. Daarom mocht hoogleeraar De Cocq hem vergelijken bij den ouden Pater Poirters.

Deze bloemlezing uit zijn werken, te genieten door de eenvoudigsten ook, moge een handboekje worden van velen onder ons. De gulle gezegden en hartelijke lessen zullen eerst doen lachen, maar stemmen vervolgens tot vruchtbaar nadenken.

Den knappen vertaler een eeregroet voor dit goed verzorgde boekje.

KN.

Het Spiritisme, een werk des duivels, een waarschuwing aan alle Christenen, door J. WATERREUS, Pr., oud-missionaris. Utrecht, Wed. J. R. van Rossum, 35 cts. — No. 18 in de serie der Apologetische Vereeniging Petrus Canisius.

Voortredeneerend uit de theologische en wijsgeerige bewijsvoeringen, welke ontwikkeld werden in *De Ongeziene Wereld*, geeft de bekende schrijver hier voor de menigte een duidelijke uiteenzetting wat Spiritisme is, hoe het in strijd is met de H. Schrift, welk een vernis van godsdienstigheid voorstanders het ook soms trachten te geven, en verder hoe het indruischt tegen het gezond verstand.

In vier stellingen wordt helder bewezen, en de getuigenis van erkende spiritisten dienen tot bevestiging van den opzet, dat wij onmogelijk de identiteit van de geesten kunnen vaststellen, dat het zedelijk karakter der geesten in strijd is met hun leer, dat de gevolgen van het Spiritisme verschrikkelijk zijn voor de deelnemers, en dat de leer door de geesten verkondigd tegenstrijdigheden bevat, en naar gelang van omstandigheden gewijzigd wordt.

Waar nu vaststaat, dat er verschijnselen zijn welke onmogelijk aan natuurkrachten kunnen worden toegeschreven, volgt daaruit dat de manifestaties het werk van booze machten moeten zijn.

Tegen de verderfelijke practijken van het Spiritisme kan niet genoeg gewaarschuwd worden. Nog al te velen laten zich door ongezonde nieuwsgierigheid verleidén. Moge dit heldere en beknopte werkje in breeden kring zijn goeden invloed doen gevoelen.

KN.

Histoire de l'Ancien Testament par L'ABBE J. B. PELT, docteur en théologie et en droit canonique, vicaire général du diocèse de Metz, ancien supérieur du grand Séminaire. Avee l'approbation de S. G.

Mgr. l'Evêque de Metz. *Cinquième édition revue et augmentée*, 2 vol. in — 12, ornés de plans et cartes en couleurs. Librairie Victor Lecoffre. Paris, 1908, Prix 6 fr.

Als eerste aanbeveling de volgende „Nota communiquée par la Commission biblique: Tra i manuali della storia dell' Antico Testamento, uno dei più metodici et più spdi e certamente quello del Rmo Mous. Pelt, vicario generale di Metz: *Histoire de l'Ancien Testament*, con una lettera introduttoria del eruditissimo P. Vigouroux. La traduzione italiana di quest- opera classica sarebbe da salutarsi con gioia." (Osservatore Romano, 15 Maart 1907.) „Onder de handboeken over de geschiedenis van het Oude Testament is een der meest methodische en der meest nauwkeurige zeker dat van den Hoog Eerwaarden Heer Pelt, vicaris generaal van Metz: Geschiedenis van het Oude Testament, met een inleiding schrijven van den zeer geleerden Pater Vigouroux. De vertaling in het Italiaansch van dit klassieke werk verdiend met vreugde begroet te worden."

De brief van Pater Vigouroux bevat o. a. het volgende:

„Algemeen gevoelt men de behoefte aan een boek van deze soort, aangepast aan de wetenschappelijke eischen van onzen tijd en dat zich niet bepaalt tot eene eenvoudige samenvatting der feiten ln den Bijbel verhaald, maar ze ontwikkelt in eene voldoende mate, ze rangschikt in eene tijdsorde, ze met de algemeene geschiedenis in verband brengt en in het bijzonder hunne verhouding, „tot het Nieuwe Testament en tot onzen Heer Jezus Christus in een helder licht stelt, als tot den alpha en den omega der Schriften, zoowel als der algemeene geschiedenis."

Het werk is eene vertaling van het Duitsche van Dr. Schöpfer, maar geene slaafsche. De Duitsche zin is onder de Fransche pen licht, helder, buigzaam en overzienbaar geworden. De zware perioden zijn met groote litterarische vaardigheid doorgehakt en lichter verteerbaar gemaakt. Het geheel is echter even degelijk gebleven.

Ik wil er nog bijvoegen, dat de vijfde druk bij is. De nieuwste gegevens zijn aangeduid en benut, eenige illustraties van monumenten der oudheid zijn aan den tekst toegevoegd.

Ten slotte: de Hoog Eerwaarde schrijver beschouwt de beslissingen der Bijbelcommissie en de pauselijke breven over het onderwijs in de H. Schift als veiliger voorschriften dan de best bedoelde critische opmerkingen.

Mogen de beide deelen samen circa negenhonderd bladzijden groot en net uitgevoerd in aangenamen druk talrijke lezers vinden. Zij verdienen het, deze reclame behoort erbij, zoo om den inhoud, den vorm, als het kleed en den prijs.

DR. NEMO.

Van Oerdier tot Mensch, naar het Duitsch van DR. RUDOLF MAGNUS door W. Buekers. Uitgegeven voor „Kosmos" door J. C. Dalmeyer te Amsterdam.

Een rauwe titelplaat, die een oermenschengezin schijnt te willen voorstellen, vormt de passende introductie tot dit botte boekje. Op „populaire" wijze tracht de schrijver in 54 bladzijden „den tegenwoordigen stand der afstammings- en ontwikkelingstheoriën" aan te geven. Het is blijkbaar geschreven, voor minder- of zelfs onontwikkelden. Zij zullen er niets goed uit leeren. En die een beetje gestudeerd hebben, verspillen er hun tijd aan. En o! dat Nederlandsch!

H. W. SPIJKER, S. J.

Leerboek der Bijzondere Scheikunde. I Metalloïden II Metalen.

Het Analytisch Onderzoek. Uittreksel uit II door Dr. J. KRAMERS S. J. Leeraar aan het Canisius-College te Nijmegen. Malmberg, Nijmegen.

Men zou kunnen meenen, dat het schrijven van een leerboek der bijzondere of systematische chemie al een heel eenvoudig werk is. Ten minste, wanneer de schrijver, gelijk Dr. Kramers deed, de eerste begrippen en wetten, die nogal moeilijkheden baren, reeds in een afzonderlijk werk 1) behandelde. Dan staat hem niets meer te doen, dan een systematische beschrijving te leveren van een aantal stoffen met hare eigenschappen en onderling verband, waarbij de eenigste vrijheid bestaat in de uitvoerigheid, die hij zich veroorlooft, de rangschikking, die hij kiest.

Toch is er leerboek en leerboek; en dit niet enkel om de physico-chemische verklaringen, die zij bevatten, maar ook om de zuiver chemische ontwikkelingen, die er in voorkomen en die van grooter of kleiner waarde kunnen zijn. Want op het gebied der feiten zien wij herhaaldelijk, bij reeksen van stoffen en reacties, overeenkomst in eigenschappen en verloop, welke overeenkomst de grond is voor het vormen van nieuwe algemeene begrippen van soms wijde extensie en doorslaand gewicht.

---

1) Leerboek der Algemeene Scheikunde. Zie Boekenschouw 3e jaarg., pg. 29.

De scherpe omlijning dezer eerst vage begrippen, die als samenvattende constructies en als principes van overzicht en indeeling van het grootste belang zijn, geeft een criterium voor de waarde van een leerboek. In dit opzicht verraadt het boek van Dr. Kramers de hand van den meester.

Een voorbeeld. Reeds spoedig maakt de leerling kennis met drie groote klassen van verbindingen: zuren, basen en zouten. De pogingen van menig chemicus, om deze stoffen, waarvan hij wel een confuus idee heeft, scherp te definieeren, zijn bepaald berucht en vormen misschien het volmaaktste practische voorbeeld van een cirkeldefinitie. Ik ken zelfs een modern philosooph, die hierom in physische definities den vicieuzen cirkel, die hij uit de logica verbant, recht van bestaan toekent! Sla nu Kramers op, deel I blz. 36 vgg., en lees de uiteenzetting, die hier gegeven wordt; hier vindt gij een begripsontwikkeling, logisch onberispelijk en, met uitleg van den leeraar, ook voor den eerstbeginnende zeer begrijpelijk.

Ik noemde boven de physico-chemische verklaringen, die tegenwoordig burgerrecht hebben verkregen ook in elementaire leerboeken, wier auteurs het Ostwald nazeggen, dat hun „das in den elementaren chemischen Lehrbüchern so oft auftretende bewusste Herabsteigen auf eine niedrigere intellektuelle Stufe gegenüber den für die gleiche Studienzeit bestimmten Lehrbüchern der Physik oder Mathematik stets schwer verdrossen hat."

Al wordt door deze methode grootere intellectueele inspanning van den leerling gevorderd, toch leert de ondervinding, dat daardoor de studie der chemie „gleichzeitig leichter fällt und lebendiger wird." Deze moderne methode wordt ook door Kramers gevolgd en dit met ongedwongenheid, daar hij de wetten, in zijn „Algemeene Scheikunde" bewezen, hier slechts behoeft toe te passen. Wie kennis maakte met de „Algemeene Scheikunde" zal overtuigd zijn, dat deze toepassingen oordeelkundig en duidelijk zijn. Deze invoering van physico-chemische beschouwingen gaat, gelijk de schrijver ook in zijn voorrede belooft, gepaard met een inkrimping van het feiten-materiaal in het beschrijvende gedeelte zoowel in zuiver chemisch als in technologisch opzicht, een streven, dat heden ten dage schier algemeene instemming vindt.

Eene analyse van den inhoud der beide boeken acht ik na het bovenstaande overbodig; nog een enkel woord over het deeltje, dat tot titel draagt: Het Analytisch Onderzoek. Dit is een duplicaat van de laatste hoofdstukken van het tweede deel en bevat een methode van qualitatief analytisch onderzoek, die de in het leerboek behandelde stoffen omvat. Dit deeltje is tot leiddraad bij het practisch werken bestemd, waarbij de leerling dus niet, wat voor het boek altijd gevaarlijk is, het geheele tweede deel ter consultatie bij de hand behoeft te hebben. De gevolgde methode van onderzoek is, wat wel van zelf spreekt, in hoofdtrekken de sinds Rose en Fresenius klassieke gang der analyse; hierbij zij alleen opgemerkt, dat in het onderzoek naar mogelijk aanwezige zuur-anionen meer systeem is gebracht, dan men pleegt te doen.

Summa summarum: Dr. Kramers leerboek der bijzondere scheikunde sluit zich op waardige wijze aan bij zijn „algemeene" en behoort tot het allerbeste, dat wij op dit gebied bezitten.

H. v. M.

De volksvertegenwoordiging, door H. PYTTERSEN TZN. — Cohen Zonen Amsterdam.

Het eerste binnenblad zegt meer dan het schutblad. Dit boek is voor Nederland bewerkt naar het Duitsch van Hellmuth von Gerlach en bewerkt in den goeden zin des woords.

Ik geloof dat eene opsomming van de bovenschriften der onderscheidene hoofdstukken, verdeeld over 146 bladzijden, de belangstelling van velen zal wekken.

Het mandaat — De afgevaardigde — De partij — Het Mechanisme der volksvertegenwoordiging — Obstructie — Schadeloosstellingen en Presentiegelden — De arbeid der volksvertegenwoordiging — Het Belgische stelsel van evenredige vertegenwoordiging — Parlement en Regeering — De toekomst der volksvertegenwoordiging.

Waar bewerker of schrijver hun eigen beschouwingen geven, zal de lezer van dit soort van werken wel in staat zijn te weten wat hij houden of weigeren moet.

De uitgave is goed verzorgd, en de inhoud verdient inderdaad belangstelling.

A. GIELEN.

„Uit den Patriottentijd" door DR. C. TE LINTUM. Rotterdam W. L. en J. Brusse.

In dit degelijke en uitstekend geschreven boekje geeft Dr. Te Lintum een interessant verhaal van de helden- en andere daden, waardoor de Patriotten zoowel als de Prinsgezinden, bij beurten, het Rotterdam van het einde der 18e eeuw in beroering zetten; eene beroering, die overigens maar zelden de perken der Oud-Hollandsche bezadigdheid wat ver te buiten ging. De bizonderheden zijn grooten-

deels ontleend aan een onuitgegeven dagboek, waarvan een blijkbaar deftig en degelijk Rotterdamsch koopman uit die dagen de schrijver is. Zeer goed is Dr. Te Lintum er in geslaagd, de tegenstelling te doen uitkomen tusschen den deftig-conservatieven koopmansgeest des dagboekschrijvers en de vooruitstrevende — schoon ook al naar Hollandsche zede getemperde — Rousseau-sympathieën der Rotterdamsche Patriotten. Dit, alsmede de heele wijze van voorstellen, maken het verhaal zóó frisch en zóó boeiend, dat ook de niet-historicus het met lust zal lezen van het begin tot het einde.

Zeven en veertig goede afdrukken van historie- en spotprenten verluchten het mooie boekje.

H. W. SPIJKER, S. J.

Het leven van Johannes Calvijn en zijn tijd, aan het Nederlandsche volk verhaald door L. PENNING. Uitgave van J. M. Bredée, Rotterdam.

Het werk is uitgegeven in 20 afl. à 10 cent, de eerste afl. mag worden opengesneden, en de uitgever verzoekt, de toezending van een afdruk der beoordeeling of van het nummer, waarin deze voorkomt. Aan dit verzoek der firma Bredée moet de Redactie van Boekenschouw zeker voldoen en dan den uitgever als wederdienst vragen, de beoordeeling toe te zenden aan degenen, die op het werk inteekenden. De schrijver wordt op het inteekenbiljet „de gevierde Penning" genoemd, „die zoo prettig aanschouwelijk weet te vertellen..." 't is zoo bij manier van spreken, zou je zeggen, en met het uitgeversdoel, veel inteekenaars te krijgen.

Wat Penning vertelt, komt er blijkbaar minder op aan... en hoe hij met feiten haspelt, laat den uitgever geheel koud.... inteekenaars moeten er komen, en daarom de loftrompet over den schrijver!

Dat Penning wil vertellen, kan niemand helpen, en dat ie het doet, is zijn recht... alleen moest de man heden ten dage geen sprookjes en fabeltjes uitgeven voor Geschiedenis! Al laat hij nu op de titelprent Gods woord te paard op wat draken- en duivelskoppen afsteigeren, en al omgordt hij den ruiter met de openb. 13: 3,.. al schopt zijn ros tegen een omgekeerden mijter en priemt zijn lans in het oog van een gehoornd monster.... dat alles is van nul en geener waarde, wanneer de geschiedenis niet gelijken tred houdt met de symboliek!

Het woord geschiedenis moet hier verstaan worden in de beteekenis van: vertelsel, verhaal, in casu: sprookje of fabeltje, waarnaar het groote kind, het volk, zal luisteren met griezelig welbehagen.... Of is het niet griezelig, tirades te lezen als dadelijk reeds op blz. 2 voorkomen:

„Een nieuwe wereld — zoon van Rome! bedek uw gelaat! Want het leger van Franciscaner en Dominicaner monniken, dat naar Amerika toog, om de Heidenen te bekeeren, heeft die Heidenen bij duizenden vermoord, en de overgebleven tienmaal erger gemaakt, dan zij ooit te voren zijn geweest!"

Als je hier nou niet van rilt, ril dan maar nooit! Zie je ze nu niet trekken, dat heele leger Franciscanen en Dominicanen, „allemaal tot monnik geschoren" zou Gerdes (of was 't een ander, maar dat doet er ook niet toe) zeggen.... met kisten vol moordtuigen... scheepsladingen ponjaards, vergif bij vaten en tonnen! want die hadden daar iets in 't zin: zoo'n moord van vele duizenden... daar moet je de spullen voor in orde hebben! *Hoe* zij „de overgeblevenen tienmaal erger maken" laat Penning wijselijk in 't midden... 't hoeft niet allemaal gesneden koek te wezen voor 't Ned. volk!

Nog op dezelfde blz.

„Hoor! een kreet van een held en een martelaar, die aan de worgpaal is vastgebonden: Savonarola, die 't schavot verkoos boven den kardinaalshoed, hem door een Pauselijke hand aangeboden en wiens eenige misdaad het was, dat hij een arm zondaar preekte en een rijken Christus!"

Het laatste gedeelte van dezen volzin, de misdadige prediking, zal wel niet door de lezers gesnapt worden, wat misschien ook wel in de bedoeling van den gevierden Penning ligt... maar tijd tot uitleg gunt hij zich niet, want.... hij is nu aan *het* geliefkoosde, wat zeg ik, aan het boven alles verrukkelijke, zinsbegoochelende en beguichelende thema, dat elken rechtgeaarden papenvreter aan 't hart is gegroeid:

„De Pausen!"

De zestien onwettige kinderen van Innocentius VIII openen de rij... dan komt een der zonen van Alexander VI een broedermoorder, en natuurlijk Lucretia met alles dat we over dien tijd zóólang gehoord hebben, met zich zelf vermenigvuldigd en verheven in de n^{de} macht, dat de leugen zelfs te groot is geworden om te kunnen verblijven in een ruimte als die der St. Pieterskerk, een gebouw, ook al zoo hyper-geschikt, om tegen te razen en uit te varen!

Aflaathandel, beeldendienst, hemeltergende tuchteloosheid van monniken, schaamtelooze heerschzucht der priesters, renaissance, Erasmus, Reuchlin, 144 miljoen voor St. Pieter en het genie van Michel-

Angelo,... dit allemaal verhutseld en verhaspeld tot een ratjetoe gelijk enkel zulk een gevierd man als Penning kan opdisschen,... dan nog illustraties, die Luthers bulverbranding en Savonarola's brandstapelkeuze voorstellen, later Huss en Calvijn en de belofte van nog al meer van zulk moois.... we zijn in onzen tijd van duurte en algemeene malaise althans voor ons dubbeltje aan deze aflevering niet bekocht!

Aan kleinigheden op geschiedkundig gebied moeten we ons niet ergeren... wie over pausen en de Katholieke Kerk schrijft voor het volk, kan zich niet druk maken met waarheid of nauwkeurigheid... je kunt nu eenmaal niet alles hebben, zelfs niet tegen den kostenden prijs en waar het doel voorzit, de oude ingeroeste leugens te bestendigen en nog eens aan te dikken, daar moet je niet beginnen met „Geschiedenis" te eischen.... 'n mooie vertooning!

Pas zul je in stal- en kazernetaal over een paar pausen hebben gesproken, of je gaat uit Luther's eigen werk, uitgave van Walch, deel XVII bladz. 1278, zijn aanspraak tot Paus-Paulus III neerschrijven.... of wel je haalt den Calvinist Marnix van St. Aldegonde aan met zijn smerigen Bijen-Corf.... dat gaat sekuur niet! We behoeven het Penning, zoo gevierd as ie dan is, niet eens voor te stellen! Weet je, wat ie zou antwoorden?

„Je eischt het onmogelijke... „want:" zingt een volksrefrein:

„Dan gooide ik toch uit waarheidsmin!
Bij m'n eigen huis de glazen in!"

Neen, neen! Onze Nederlandsche, hervormde landgenooten, waarvan de honderdste man niet meer aan God of godsdienst denkt, wier kinderen niet meer gedoopt worden en die hun belijdenis niet meer afleggen.... zij moeten verleugend worden met opwindende, scheeve voorstellingen, waaraan dan een zoogenaamd gevierd schrijver den naam van Geschiedenis durft geven! Het klungel dateert al van 1908.... ik heb niet gelezen, dat iemand tegen zulk een volksverdomming is opgekomen! Alleen koester ik nog wel de stille hoop, dat bij de besturen van Zondagschool of andere christelijke vereeni-

Naar den afgrond, door Mr. Henri. Utrecht, N. V. Dagblad en Drukkerij „Het Centrum." No. 19 der Apologetische Vereeniging Petrus Canisius.

De vorm van den spiegel doet onmiddellijk aan een couranten-artikel denken, de vorm van den inhoud aan een lezing.

't Is inderdaad een herdruk der artikelen welke onder den titel *Decadence* in het Centrum verschenen, en het overdrukken en bewaren in dezen vasteren vorm wel waard zijn.

Want Mr. Henri spreekt met ons, er is geen beter woord voor te vinden, over al de zedelijke kwalen welke het allereerst Frankrijk, maar ook andere landen ten ondergang voeren, tenzij zij het *Sursum Corda* der Kerk gehoor willen geven.

Merkwaardige beschouwingen, en hier en daar zeer merkwaardige cijfergroepen. Kn.

Uit het leven der dieren, door Caesar Gezelle, Amsterdam. L. J. Veen.

De grondtoon van dit werk is stille weemoed. Tot hoe zachte cadans van vroolijkheid het zich verheft, hoe blij het adagio soms voortruischt, het eindigt altijd in een donker mineur accoord.

Dat geeft wel een eigenaardige bekoring aan het werk van dezen Vlaming, die het nadeel ondervindt, een koningsnaam te dragen, maar het maakt ook zijn boek tot een afzonderlijke verschijning in de litteratuur.

Het toont ons hoe een Katholiek, hier een fijn besnaarde priesterziel, zich gevoelt tegenover de schepselen Gods, welke wij dieren noemen. Niet een navolging is het der verheven mystieke beschouwing, welke de heiligen van deze wezens tot den Oorsprong en Schepper van al het bestaande voerde, veel minder de ziekelijke voorkeur van sommige dierenbeschermers, hij heeft ze beschouwd met oprechte genegenheid en felle realistisch ziende oogen, het humoristische en grappige hunner lotgevallen boeit hem, maar zijn eigen weemoed glinstert door elken glimlach heen, en doet hem treuren om hun wreede lot, dat zoo eindig en aan stoffelijk

het nessche goor te voelen opgaan langs hun geschoeperde schinkels, en ze lieten hen maar gaan en verzinken en wegdompelen in dit koude bad van zwarten goorpap, en daar lagen ze, met enkel hun smoel en oogen nog uit, in hun zachte slijkbedde te grolle van de wellust en oogskes te trekken naar het gloeiende zonnepateel. 't En kon hun nu alles maar weinig meer schelen, of 't buiten laaide en spookte van den zonnegloed, zij lagen en bleven liggen totdat ze die weelde ook moê werden en goeste kregen naar wat anders. Weer dus naar boven geschraveld, al sleeren en verdompelen in den plits-plets, maar ze gerochten toch op 't drooge, met om hun lijf eene vette lage blinkende zwarte slijk die ze lieten bakken in de zonne tot 't er afviel in brokkelende korsten.

Toet! Toet! Toet! Toet... klonk het van verre door de gonzende stilte van den zonnedag. Toet! toet! toet! toet... en daar ging het welbekende ruttelen op, van het ijzeren hangsel aan den ketel met hunnen kost. Uit alle kanten en hoeken troppelden de broertjes weer te gare op een haastig beslommerd loopke naar den etebak, waar de versche vullinge werd in uitgestort, en ze gingen met nieuwen moed aan 't binnenspelen.

Zoo sleten ze, dag uit dag in al de dagen die God verleende, hun onbekommerd heerenleventje, en of dat nu eeuwig zoo duren moest en nooit geen einde meer nemen, dat kon wel, maar daarop te peizen bleef buiten hun hersenkot, en z'n telden zij maar éénen dag met 'ne keer. En toch kwam het af, noodlottig en onweerbaar hun eerste leed. Ze hadden al, van dagen her, in hunne wroetschijne een jeuken voelen ontstaan en eene vernielende kracht, dat ze niet en dachten te weêrstaan of te bedwingen, integendeel, als 't opkwam wrongen zij hunne wroete in den grond, en reden lange gaten en geheele gersfakken uit, en als de zachte eerde hun geen genoeg weêrstand meer en bood, gingen ze de steenen te keere. Baksteenen dolven ze uit den dam, bij geheele reken, en als 't kwaad uitgericht was, lieten de steenen noesch en dweersch verstrooid bij de werken liggen tot getuigen van hun kwaad gedoe. Staken haalden ze uit den grond, ze groeven leelijke putten, en 't hof rond schreeuwden de teekens van hunne vernielende verwoesting. 't En zou niet blijven duren.

Op 'nen koelen morgen kwam er, daar ze nog allen in den bocht te wachten zaten om uit te breken, een man, en hij miek jacht op hen, den eenen na den anderen. Ze schormden en snorden en liepen 't kot in en 't kot weer uit, met veel schampschoten tegen berdels en de metsery, en schuilden ten lange laatste, al met de schuwe koppen bijeen, in den hoek, geen een meer die nog dorst uitkijken. Een voor een werden zij, lijk jongens van kwaad bedrijf, uit een hoek gesleurd bij hunne oorvendels. Ze vonden in hunne gapende kele eene schorre vervaarlijke scheurstemme om hunnen schrik uit te moorelen, maar 't was al ten onnutte, elk op zijne beurt werd een koorde om 't bovenste bekkeneel gesnoerd bachten de tanden, en trekt gij nu maar, en schoort u onwillig achteruit, hoe meer ge trekt, hoe meer de koorde nijpt, en, wat wilt men gaan trekken aan eenen muur.

Met vrij onzachte bepootelinge, onhebbelijk geduwd en gestooten, werden ze in hunne wroete twee kopertjes geboord, die, van boven toegewoeld en afgenepen, pinsten als twee gloeiende ringeltjes.

Heere der heeren, wat een grievende, snerpende wee, en hoe ze gekermd hadden en getierd in de lucht, en tegen gestribbeld, maar ze hadden de moeite van hun moorelen en tegenstribbelen aan hun eigen gehad, en 't was gebeurd: ze liepen daar nu al lijk veronrechte lierelouws die 't niet verhelpen kunnen, te schudden hunnen gekwetsten neuspunt. 't Was in eenen keer uit met hunne leute van 't wroeten, en als ze met hunnen snuit nog ievers aan roeren dorsten, hadden ze even gauw het nijpende vermaan in hunnen domper, dat 't stille te blijven was en niet meer te wroeten.

Zoo liepen ze voortaan versubbedut, bedaard en gestild, ont de wonde genas, tot ze de jeukte lijk al 't andere gewoon werden en bedegen tot voorzichtige gedaagde verkens, die nog leefden om te eten en te slapen.

Zekeren dag was 't egeens jacht in 't kot.

Dat stoorde hen geweldig, kwaad waren ze en ze liepen knorrig, grommelend en brommend, enthoelange omme en weêre en weg, totdat er twee van de broers ongeacht al hun kermen en wijdkeels moorelen en leelijk doen, bij hunnen korketrekker gevat werden, opgetild al huilen lijk vermoorden en in eene berdelen kooie geslingerd op eene driewielkarre, — ze waren ingescheept. Ju! ging het, en ze dokkerden voort al over den steenen weg, de hofpoorte uit en eene onbekende wereld in. 't Was tusschen half en hebbelijk in dien ribbebak, met niets anders om hen bezig te houden dan hunne eigene vervelinge op 't versche stroo. Ze hadden veel liever op vrije pooten geloopen, en daar ze dat rijden ongewoon waren, dokten ze en wreven bij iederen schok, met hun vleezig achterste, tegen de berdels, dat hun vel begon te gloeien,

en af te zien, en stuk te wrijven en eindelijk ferm te nijpen in de bijtende zonne. Waar ging dat nu eigenlijk naartoe? Tusschen de gerren van de kooie zagen ze de wijdstrekkende velden en de boomreken, die voorbij trokken de eene na de andere onder den hoogen hemel, en na lange, lange schommelen over den steenweg, merkten ze dat er werden meer en meer huizen te staan totdat ze ten langen laatste tusschen eene dubbele reke woonsten rolden die aaneenhielden en waar de karre een eendelijk geruchte miek.

Nog een klein eindewegs verre, en ze stonden. Weêrom dat ongenadig sleuren aan ooren en steert, en terwijl ze in den slachter zijne armen, al tieren op vasten grond landden, kregen ze 't bewustzijn dat ze waarachtig voor geen springen gemaakt en waren. Met veel kletsen en slagen op hun vel, na veel tegenschormen en onwillige koppigheid werden ze te gare gedreven in een oud stinkend kot waar er nog van hunne soorte gezeten hadden. Al 't beloop dat ze nu nog hadden was een morsige vuile mesthoop met een berdelen omheining.

De kennis was gauw gemaakt met dien nieuwen t'huis, 't stoorde er bekoorlijk lekker naar den rottenden mest, 't lag er onziende en smerig, en dat was van hunnen tand; 't zou hier 't een en 't ander te smekken vallen; zoo lagen ze, na de eerste verkenninge, daar ze niets anders meer te doen en hadden, gebroederlijk nevens malkaar en sliepen hunnen gezonden slaap de gansche ronde nacht. 't Was hier een echt vettekot. Duivelsche goe kost en zoo onbermhertig vele! Hun kop werd te ronden, hunne oogen kropen weg in diepe groefputten; ze hadden hoe langer hoe minder plaatste in hun kot, het opgejaagde vet hing te schudden in vette kwabbels aan hunne kinnebakken en aan hunne hespen. Eenen rugge kregen ze, lijk peerden, met ruige borstels en weerborstels bezet; 't was wonder hoe hun vel niet en klakte. Lastig gingen ze, en bij iederen terd sprietelden hunne gekloven spletschoentjes open onder het duwen.

't Leven was waarachtig nog al dragelijk alzoo, en ze 'n lieten geen verdriet aan hun herte komen.

Bij dage, daar 't buiten al in zonne stond, kropen ze binnen voor de koelte en sliepen, als ze niet t'eten hadden.

Overnachte lagen ze tegeneen, en binst dat buiten de nachtegalen helmden en de uilen riepen, lagen ze en sliepen, en droomden dat ze er bij snorkten als bij klaren dage.

'Nen schoonen stillen avond was er een van de twee buiten gebleven; verwijlend stond het groote beest boven op den messing, en zocht en snuisterde, en 't zinkende zonnerood maalde zijne schaduwe op den muur van 't verkenskot.

't Gelénd draaide open en daar tord de slachter binnen, recht op hem af. 't Had het lijk geroken dat die kerel kwaad in d' zin had; hij droeg daar iets in 'nen lederen zak, en zijne voeren waren zoo geheel anders als naar gewoonte. Opeens wilde het vette verken al zijne vroegere vlugheid weêrvinden, en, den messing af, robbelde 't al vluchten en schoorvoeten, met een grimmig geknor, zijn kot in. Maar die man kwam achter, zijne oogen straalden lijk twee vuren en hij had een koorde in zijne vuist. Weêr het kot uit, en weêr 't kot in, en alle twee de zwijns liepen nu en stootten en wreven al zweren van vervaardheid in 't angstig vermoeden dat er iets met hen gebeuren zou.

In 'nen ongelukkigen hoek, voelde de bestemmeling zijnen achterpoot vaststekken in een staalsterke mannengrepe die niet meer en liet gaan, hoe het dier ook wrong en snakte om los. Na genoeg woelen geraakte 't toch vrij, zoo 't meende, maar 't sleepte aan zijnen poot dien verwenschten streng en den man med'een. 't Stropte en neep in zijn vleesch, en trekken en hielp niet, het snoerde hoe langer hoe nauwer toe. Slepen deed het en inspannen al zijn vreeselijke kracht, en duwen met al den last van zijn zwaren balg, en het huilde in de bevangenheid van den doodsangst. Maar zijt gij maar sterk en zwaar als ge met menschen te doen hebt! Ze hebben zij iet, iet el als kracht, en dat de sterkte bedriegt. Schoort er maar met uwe vier pooten in den grond alwaar ze grepe krijgen. Ze trekken zij u die pooten van onder uw lijf, en daar bonst ge met al de zwaarte van uwe opgejaagde gevleesdheid op den harden grond. Die gebonden poot was 't die niet meê en wilde, en eer dat 't zwijn het gepeisd had, lag het omgewoeld met zijn pooten in de lucht.

Lang gerekt en de eene verbeidend den anderen niet, scheurden de angstige moordschreeuwen verre en wijd door den ongerepten avond.

De slachter zat er al op, met een mes in zijn tanden, zijnen boomvasten hiel schoorde hij tegen de kinne van 't kermende dier, zijn knie op den schouder, en den voorpoot hield hij achterover gewrongen in zijnen stevigen klem, en zoo lag het daar te jagen, en te moorlen en zijne witte kele te bieden in gedwongen gewilligheid voor 't moordende mes. Een klein sneêtje eerst, en 't lillende vet plooide open lijk de blaren van een boek, maar dan ineens schoot het snijdende staal voor-

uitgeploft, tot over de kneukels van den slachter in de zachte keeldiepte. 't Rookende bloed gudste gulpend in een dikke straal over zijn hand naar buiten. En nu verstilde 't moordgehuil, en 't werd doffer naarmate 't bloed sprong, en eindelijk bleef het rochelen in de kele en verstierf het in een klagend gesteen, met den gruw erbij voor de naderende dood. Met den zenuwsnok van zijne pooten dreef het stervende dier zijn eigen laatste bloed uit de stroomende keelwonde, die de slachter nu met zijne bebloede vingers hielp gapen, en leekte maar een straalke meer uit, en de wonde werd peersch, en daar lag nu het waggelende lijk, met derfheid des doods erom, met de diepzittende oogen geloken, in zijn rookende bloed. De slachter rees op en wreef zijn mes het bloed af op den gesneuvelden zijne hespen.

Het ander zwijn had dit al van uit zijn hok staan af te zien, zonder gebaar van meelijen of deernisse en als 't allemale over en geklonken was, keerde het zijn karre en trok naar binnen, met de doeninge van een die hem aan de wereld niet en verstaat.

s'Avonds, lichtte de laaie gloed, spokken deed het stroo en de knetterende vlamme sloeg hoog boven de leegdakte reken huizekes, verlichttend de strate in de deemstering. De jongens stonden daarrond en keken de tranen uit hunne oogen, naar den wind die 't vuur aanblies, 'rondom het spokkerende zwarte zwijnelijf, dat lag te schoeperen in den smeulenden brand, ze verlangden naar den stond dat ze den slachter zouden zien zitten schrijlings of zijn zwijn te midden de dorpsplaatse, met zijn mes in zijn tanden, te kuischen en schrepen, te wasschen en plasschen, tend hij aan 't steertje kwam, en dan zou 't een krijgen, maar hij wist aan welken prijs.

De stille melancholie in de meeste stukken doorklinkend is stemming van voorbijgaanden aard. Ook in de meest rustige priesterziel drijven voor de zon van het open sereene gemoedsleven wel eens wolken, en moet het licht met nevelmassa's kampen. Doch veelal volgt volkomen inwendige blijdschap spoedig gedruktheid en alléén uiterlijke vroolijkheid. In oprecht litterair werk als dit is deze stemming voor buitenstaanders makkelijk te bespeuren, en verhoogt de belangrijkheid van dezen overigens zoo prachtigen bundel.

En zoo wachten wij met belangstelling af en met blijde hoop, hoe in dit licht genevelsluierde dal de bloesems blinken zullen als het middag is en volle vreugdezon. K.

Vooruit gestuurd, door Nannie van Wehl, f 1.50 geb. f 1.90. Amsterdam, L. J. Veen.

Wat bl.... Nannie, zou je zeggen, als je niet geleerd had, dat ruwe woorden gebruiken ongepast is, vooral tegen een dame; dus je laat het teekenende woord weg, wat zij eigenlijk ook wel graag hoort zoo onder ons, en je begint: Nee maar, juffrouw van Wehl, vertelt U me nu eens even, is dit boek werkelijk door U geschreven? Heusch?

Zeker ik vind het mooi en prettig en gezellig, ik heb het zoo maar opgesnoept, zooals uw gezelschap de roomzoesen bij Bakker, — we hebben elkaar daar wel eens ontmoet, geloof ik, U hebt er mij nog op aangekeken, dat ik zoo onfatsoenlijk schrokte — maar kijk eens, ik ben een beetje trots op je, en behalve dat eene boek: *Meisjesjaren*, dat je niet had moeten schrijven, vind ik je werken zoo schitterend brutaal, zoo weldoend vroolijk, zoo tintelend van levensblijheid.

Zie je, en de hooge kritiek-oomes, en de vinnige kritiek-tantes hebben zoo erg uit de hoogte tegen je gedaan, kind, — vertel toch nooit meer met zoo'n ophef (pag. 81), dat Jet *al* kritieken voor de bladen schreef, — stel je voor *al* kritieken, Nannie, — ze behandelden je als een meisje, waarvoor ze zich op een receptie schamen, omdat ze een kleur heeft als een pioenroos, bewegingen die de étagères met snuisterijen in gevaar brengen, 't haarlint los en een vlek in der jurk. Je schreef ouderwetsch, je had geen stijl, geen litterair vermogen, geen, weet ik veel, en jij kon ze zoo lekker uitlachen door telkens weer een nieuw boek te schrijven, dat vroolijkheid en pret bracht, en van betere menschen verhaalde, dan van smacht-juffers en zwabberheertjes. Behalve die eene keer dan, toen je litterair werk gaf, ons even een zijde van je verborgen smart hebt laten zien, maar een somber en verkeerd boek gemaakt hebt; doch dat zijn wij al vergeten, beste meid.

Maar nu, en dat is jammer voor ons, je vrienden, nu geef je die recenseerwreedaards een schijn van gelijk. Als ik je vroolijke stem niet gekend had, zou ik niet kunnen gelooven, dat het van jouw was dat *Vooruit gestuurd*.

Want het is niet af, het zit niet inelkaar; de episoden zijn leuk, de personen zijn, hoe kon het anders, om van te houden, de voorvallen dol-prettig, maar daarom is het geen verhaal. Het doet denken, aan de vogeleitjes die gij en ik wel eens uithaalden, toen we nog geen lid van de dierenbescherming waren, en dan uitbliezen en aan een draad regen.

En nu zullen ze zooveel op je te zeggen weten, en een beetje aanleiding gaf je wel, en je zoo bevitten, dat de menschen tot hun schade het boek niet koopen willen. Zeer tot hun schade. Want ondanks de zwakke handeling, ondanks de haast waarmee je gepend hebt om klaar te komen, ondanks dat zwevende van dat verre-braaf-zijn ideaal, — je weet wij zijn Roomsch Nannie, en wij willen in dat opzicht iets stevigers, — verdient je werk een plaats op de leestafel van onbedorven jongelui. Ik zal tenminste al mijn kennissen en nichtjes influisteren, dat ze „Vooruit gestuurd" moeten vragen met Sint Nikolaas. HANS.

Het nachtlicht der zee, door M. J. Brusse, met penteekening van Josef Israëls. f 0.90, geb. f 1.25.

In een smakelijk wit bandje het ruwe en eentonige leven der stoere zeelui, die dienst doen aan boord van een onzer lichtschepen, welke de veiligheid van onze zeevarenden bevorderen moeten.

Dat felle licht aan boord, veraf klein als een fonkelend nachtlicht der zee, had Brusse zoo lang gewenkt, tot hij zich op een goeden dag aan boord liet sjorren, en het monotone grijze, maar nuttige leven, dier kerels meemaakte. Alleropmerkenswaardigst voor de karakteristiek van ons volk, is wel de vluchtige teekening van den godsdienstigen zeeman, die daar tusschen lucht en golven in zoo geheel eigenaardige taal zijn theologische stellingen ten beste geeft.

Een interessant boekje. K.

Het pension van Tante Saar, door Augusta van Slooten, Amsterdam H. J. W. Becht, f 2.40 geb. f 2.90

Jawel, een ideaal tehuis voor alleen staande meisjes. Ze krijgen er niet alleen volkomen lichaamsverzorging, en alles wat hen kan vergoeden het gemis aan liefde en hartelijkheid in eigen kring, maar Tante Saar, weet ook al hare kinderen aan zich te verplichten door moederlijke zorg voor karakterleiding en geestelijke ontwikkeling. Ik kan me zoo best begrijpen, dat de jongens, die heel klein ook bij Tante Saar geweest zijn, en nu groote heeren geworden een ander verblijf hebben, zoo graag elken Woensdagavond in hun oud *home* doorbrengen, om thee te drinken en te musiceeren. Jawel, als ik er toegang had kwam ik er ook. Niet om vooroefeningen te houden voor eenige verloving, och nee! voor de gezelligheid alleen, want de twee dametjes, die er voor in aanraking kwamen, de zangeres en de schilderes zijn natuurlijk door de twee jongelui ingepalmd. *Hoe,* vertelt dat prettige meisjesboek, en een beetje, zooals onze zusters en vriendinnen dat graag hebben, een beetje in den breede, een beetje languit. En 't gaat, verhooging van genot, ook zoo maar niet ineens, klip klap, als 'n kiek van 'n handcamera, 't heeft heel wat voeten in de aarde, zooals men dat noemt, eer de twee paren op elkander toegewezen zijn, die eerst natuurlijk allemaal in de verkeerde richting werkten. Jongens schijnen bij die gelegenheid een beetje blind te zijn, maar zoo schaapachtig-dom als die ingenieur, volgens Augusta van Slooten zich gedraagt om maar op 'n simpel lasterpraatje van 't apotekeresje direct stommiteiten uit te halen, geloof ik toch niet dat wij zijn.

Overigens sans rancune, Augusta van Slooten, je boek is wel ouderwetsch zal er gezegd worden. Maar ik mag dat wel, 't is gezellig en je zult er plezier van beleven. HANS.

Met volle zeilen. Avonturen van een zeekapitein naar het Engelsch van W. W. Jacobs. Amsterdam. Scheltens en Giltay. f 0.90 geb. 1.25.

Eerst frons je de wenkbrauwen, als je de situatie uiteengezet ziet. Een scheepskapitein van de kleine vaart, zal naar berekening van z'n oom trouwen met Elisabeth Banks, aan wie hij zoo half verloofd is door het uitzicht op een goeie erfenis, hij heeft verliefd gedaan tegen een juffrouw Mathilde Tipping onder het pseudoniem van Fred. Robinson, en zou graag trouwen met Poppy Tyrell. Liefst zonder de erfenis te verliezen. Je denkt dan, dat wordt een verdachte historie, maar het valt erg mee, 't is een fatsoendelijk verhaal voor groote menschen, en ze zullen er pleizier in hebben, om te hooren hoe Flower met behulp van zijn stuurman Frazer, juffrouw Tipping, die 'm achterna zit, weet te ontvluchten, z'n oom een vrouw op den hals schuift, bij middel van een gefingeerd verdrinken, Elisabeth Banks met haren geliefde doet huwen om dan zelf Poppy te trouwen. Nee hoor, wie 't onderste van de kan wil hebben, valt het deksel op den neus, moesten wij vroeger uit den treure schrijven in onze schoonschriften; had kapitein Flower dat ook maar gemoeten. Want tijdens zijn afwezigheid, 'n reis naar Australië om Poppy, wordt de tijding van zijn dood verbreid, en het onvermijdelijke gebeurt stuurman Fraser trouwt met Poppy.

Bijna had zijn vroege terugkomst de complicaties verergerd maar op onnavolgbaar kluchtige

wijze, drijven de matrozen, die hun zin op het huwelijk van den stuurman gezet hadden, hun oud-kapitein van de vlakte tot hij juist bij tijds komt om het jonggetrouwde paar met 'n handvol rijst, naar Engelsche mode geluk te wenschen, en over de geheele linie verslagen, af te druipen.

Luister even naar de wijze van behandeling.

Ben, was van gewoon matroos stuurman geworden, en had door z'n hooghartigheid tegen z'n ouwe maats, hun gerechten toorn op den hals gehaald. Ze peperen hem nu bij alle gelegenheden hun haat in, en hadden b. v. er lucht van gekregen, dat de zeebonk bij 't huwelijk van den ouden oom, 'n zwart pak zou dragen, en een hoogen hoed!

„De morgenlucht was helder en koel, doortrokken met een zwakke geur van doode blader en chrysantemums, die in den voortuin stonden. Het huis was zoo helder als het dek van de Foam, dat ter eere van de gelegenheid een extra-schrobbeurt had gehad, en nu langzaam in de zon droogde. In 't vooronder waren de mannen bezig, om zich buitengewoon zorgvuldig te wasschen en te kleeden en te kammen.

Uit de kapluik op het achterschip kwam de grauw grijze kop kijken van Ben, die welbehaaglijk de lucht van 't natte dek opsnoof. Zijn jas was zwart en zijn nieuwe laarzen kraakten deftig, toen hij langzaam het dek op en neer liep en deed, alsof hij de hoofden, die boven 't luik van 't vooronder uitstaken, niet bemerkte. Wederom ging hij naar beneden, waarop een zacht maar dreigend gemompel tegen Tim ontstond.

„Wacht maar" zei Tim.

„Als je me achttien stuivers voor niks hebt laten verknoeien," zei een dikke matroos, Jones genaamd, „dan mag de hemel je genadig wezen."

De kok, die op de ladder stond met zijn hoofd zoover boven 't dek, dat hij er juist over kon kijken, slaakte een zucht van uitkomst. „Tim, 't is in orde hoor," zeide hij, „kijk maar."

De laatste woorden werden door hem gesproken tot zijn maats, die nu allen, tegen hem aanleunend, ook wilden zien wat er te zien was. Ben vertoonde zich namelijk weer aan 't dek, maar thans versierd met een hoogen zijden hoed, waardoor alleen reeds de schoener, afgezien van de vlaggen die waren geheschen, een waarlijk feestelijk gezicht opleverde.

Drie of vier werklieden, die zich op de kade in de zon koesterden, waren door de deftige verschijning van den stuurman blijkbaar getroffen en keken hem vol bewondering aan, en een visscher veroorloofde zich op grond van het feit, dat hij even goed als Ben op zee zijn brood verdiende, de vrijheid om hem aan te spreken.

„Nou, hoe is 't nou," zeide Jones, terwijl hij met eerbied iets uit een ledige kooi nam, „wie gaat er nou 't eerst?"

„Ik niet." zei Tim.

„Jij, kok?" zeide Jones.

„Ik, waarom ik?" vroeg de ander.

„Neen, ik dacht maar, dat je soms graag vóór wou gaan."

„Dan dacht je verkeerd, man! zeide de kok.

„'t Was anders juist een kompliment," zeide Jones.

„Ja, maar 'k hou niet van vleierij," zeide de kok; „daar heb 'k nooit van gehouwen."

Jones zuchtte en schudde 't hoofd. Een ander matroos klopte hem op den schouder.

„Jij ziet er nou net zoo netjes uit," zeide hij hartelijk... Ga jij nou eerst."

„Ik 't eerst, jawel," zei Jones met een zuur gezicht, „en me dan alleen laten staan, he?"

Een waar koor van verontwaardiging deed zich thans hooren; en van zulk een verontwaardiging, dat Jones zich moest verontschuldigen, en eenigen tijd lang naar het voorwerp in zijn hand bleef staan kijken, met 't gezicht van een kind, dat een bitter drankje moet innemen. Daarop plaatste hij 't op zijn hoofd en ging naar 't dek.

De stuurman stond juist met den visscher te praten, over een oom van hem (sedert zijn promotie tot stuurman eerst geboren), die kapitein van een brik was geweest, toen hij plotseling zweeg en met open mond den dikken matroos, die boven kwam, aankeek. Het gelaat van Jones droeg de uitdrukking van iemand die heel ver weg een vizioen ziet; en op zijn hoofd stond een hooge ouderwetsche hoed, die onder 't opborstelen blijkbaar nogal geleden had. Om het oog van den stuurman niet te ontmoeten, leunde hij met over elkander gevouwen armen over de verschansing en bleef hij in die houding over de rivier staren. Woorden, die op de lippen van den stuurman reeds trilden, stierven echter weer weg in een soort gebrom, toen er van uit 't vooron der eenkleine prosessietje van drie hooge hoeden opsteeg, die zich naast Jones opstelde, en hem hielp, over het water te kijken.

„Wat is-t'er te doen," vroeg de visscher.

Maar de stuurman gaf hem geen antwoord meer. Haastig liep hij naar het hoeden-kwartet. en vroeg in woede uitbarstend, wat dat beteekenen moest.

„Beteekenen, wat beteekenen, stuurman?" vroeg Jones verwonderd.

„Die hooge hoeden" zei Ben, ziedend van toorn. Het viertal keerde zich om en zag hem aan, terwijl zij zich echter tot onderlingen steun en sterkte zoo dicht mogelijk bij elkander hielden aangesloten.

„Voor 't trouwen, stuurman," zeide Jones, alsof dat een overvloedige verklaring gaf.

„Berg ze dan maar heel gauw weer weg," zeide de stuurman op hoogen toon, „ik wil niet, dat je ze draagt."

„'k Vraag wel excuus," zeide Jones beleefd, maar we hebben deze hoeden expres voor 't trouwen gekocht en we zullen ze dragen ook."

Hij nam 't beleedigde hoofddeksel daarbij af en begon 't zorgvuldig met teedere bewegingen met zijn jasmouw op te strijken, terwijl de woedende stuurman de anderen stond aan te kijken, alsof hij ze wilde vermoorden.

Tim wiens hoed tot op zijn oogen kwam, gevoelde zich tamelijk veilig; maar de kok die zich bewust was, dat de zijne hem te klein was, en hem boven op 't hoofd stond, trok zich een weinig terug. Juist toen zag hij met eenige verbazing kapitein Nibletts zeer haastig aankomen.

„Hoeden ?" zei de kleine schepper toen hij aan boord kwam, tot den stuurman, die hem daarover terstond begon te onderhouden. „'t Kan me niets schelen."

„Hoe gaat het kapitein Barber ?" vroeg de stuurman nu direct met groote ernst.

„Al waren 't voor mijn part pudding-potten," voegde Nibletts er nog nader verklarend bij....

Van het gedrag der bemanning van de Foam is het beter, om maar niet te spreken. Het zij voldoende om mede te deelen, dat Tim de eenige was, die nog een hoed had, toen zij eindelijk aan boord kwamen, waarmede hij uit een soort van hoogmoed, en waarschijnlijk ook uit nog andere redenen, naar zijn kooi ging, Hij sliep zeer slecht en om vier uur in den morgen ging ook die laatste feesthoed van den voorsteven af over boord, om met de eb langzaam voortdobberend naar zee te stevenen!

Al vonden wij het een beetje mal van de *Times* om te getuigen: Wij beschouwen Jacobs als een nationalen weldoener, — al vinden wij zelf den lof van *Punch*: Een grappiger, vermakelijker boek hebben wij sedert lang niet gelezen, wel wat overdreven, wij kunnen niet anders dan verklaren dat het een flink, gezond en vermakelijk boek is.

HANS.

Vertelselboek, bijeenverzameld door J. J. A. GOEVERNEUR. Geillustreerd met 100 platen door G. WILDSCHUT, Amsterdam Van Holkema en Warendorf.

Verhalen voor kleine kinderen in een boek voor groote menschen!

Hoe zit dat nu?

Och dat is toch zoo onbegrijpelijk niet. De heele collectie mooie vertelseltjes is bestemd voor kinderen, op een leeftijd dat ze nog niet of nog niet veel kunnen lezen. En als ze het zouden kunnen dan vonden ze misschien het boek vervelend, omdat overal een les in zit, zooals een geneesmiddeltje in een gesuikerde pil.

Maar o! om het te hooren vertellen, zoo 's avonds voor 't naar bed gaan, dicht bij 't vuur, in je nachtpon, met de schemerlamp op en vast aan moeders knie op 'n bankje. Dan kun je zoo heerlijk droomen van feeën, princessen en kabouters. Geleerde wijsneuzen zeggen wel, dat het slecht is voor kinderen: larie, ik heb er nooit last van gehad. En als er iemand moet zijn, die op heel jonge leeftijd, van alle sprookjes gesmuld heeft, dan ben ik je man.

Ik ben wel geen zoon van de Genestet, die naar koninklijke wijs, 't volkje met zich sollen liet, en ze daarna sproken vertelde „altemaal van Gouverneur," maar heb evenveel als het blondje en het bruintje genoten van dit toen nieuwe, nu toch weer te rechter tijd uitgegeven boek, dat vooral zijn onfeilbare charme zal uitoefenen als moeder er uit voorleest, nee, uit voor-fantaseert.

Als ik m'n neefje Eddy was, zou ik elken avond zeggen: Moeke, vertel nog es zoo mooi uit dat boek.

HANS.

Joris Komijn op de Tentoonstelling. Humoristische schets van JUSTUS VAN MAURIK. 20 cents. Amsterdam, Van Holkema en Warendorf.

Een nagelaten werkje van den populairen schrijver. Een tamelijk wel geslaagde voortzetting van het spel der figuren, Joris en Klaas Komijn, eens geschapen om het beursleven te parodieeren. Nu persifleert de oude Medemblikker komenijsbaas onbewust de overigens vergeten wereldtentoonstelling van Amsterdam. Goed om tusschen twee stations uit te lezen.

K.

Kleine Stadslucht, door AMELIUS, uitgave van W. van Overoorde Jr. Scheveningen, 50 cts.

Een absoluut onschadelijk maar nog al onbenullig boekje; de geschiedenis van een paar vrienden,

die een feest op touw willen zetten voor 31 Augustus.

Door allerlei kleinzielige bezwaren van den kant der verschillende muziek- en andere vereenigingen mislukt de welbedoelde pret. Een gevolg van het vele vergaderen is echter, dat zekere heer Smits in nadere relaties treedt met zekere juffrouw Jetje, en dat die twee „de blauwe stoep opgaan," zooals tegenwoordig de term luidt, nu voor niet-Katholieken het kerkelijk huwelijk als overbodige weelde is afgeschaft.

De schrijver Amelius had vrij wat meer kunnen maken van de aardige gegevens, waarover hij beschikte... en dat hij wèl iets kan presteeren, blijkt uit het optreden van keukenmeid Bet, die nog al eens met een leuke uitdrukking voor den dag komt. Voor 't overig is de opzet vrij vervelend en zijn de gesprekken tamelijk langdradig! Amelius kan veilig bij zijn lezers wat meer bevattingsvermogen veronderstellen, dan zal hij al die aftandsche uitweidingen, die nu het boekje zoo zeurig maken, achterwege laten...

C. J. F. VETTER.

„Uit duisternis tot het licht", gen. f 0,80, geb. f 1,25
„Jadwiga's strijd", „ f 0,80 „ f 1,25
„Verzoend" „ f 0,80 „ f 1.25
novellen door J. v. MERLE, uitgaven van de firma G. MOSMANS Senior, Venlo.

Katholieke auteurs kunnen juist niet klagen over *al* te veel waardeering van wege 't katholieke publiek. Wie 't niet weet bij ondervinding, leze de „welwillende" (?) recensies uit 't eigen kamp of informeere eens bij de respectieve uitgevers, hoeveler al of niet uitgesproken waardeering zich in daadwerkelijken steun d. i. in een bestelling omzet. De uitkomst zal bedroevend zijn.

Om een voorbeeld te nemen: Hoevele katholieken — ook onder de leesgragen — kennen de bovengenoemde boeken, of kennen ze hoogstens bij naam?

In hoevele katholieke leesbibliotheken hebben ze gastvrijheid gevonden?...

En toch, hoeveel meer recht op een plaatsje dààr hebben deze werken dan zoovele en velerlei prullen, die nu ja niet *slecht* zijn te noemen in de beteekenis van *immoreel*, maar die door stijl en inhoud zeer waardig het blijkbaar nog lang niet uitgestorven *„ouwe-drakensoort"* blijven vertegenwoordigen. En terwijl de massa van ons lezend katholiek publiek op dergelijk geestesvoedsel — of erger vaak! — te gast gaat, blijft door eigen of anderer schuld de kerngezonde, heerlijk-frissche, pittig-katholieke, prettig-boeiende kost, dien deze werken bieden, haar onthouden. Misschien dat de kennismaking met de auteur belangstelling voor haar geesteskinderen wekt of verhoogt. Mej. J. v. MERLE is een bekeerlinge uit het protestantisme, die blijkbaar in de hoogste kringen der Haagsche aristocratie verkeerd heeft. Kort na elkaar, van Juli 1905 tot Nov. 1906 schreef zij hare vier novellen. (*„Het Memorare"* is gebonden bij *„Uit duisternis tot het licht"*) en spoedig na 't verschijnen ervan nam zij den sluier aan in het klooster van den Goeden Herder te Leiderdorp.

Met die wetenschap voor oogen moet men hare boeken lezen en men zal verbaasd staan niet zoozeer over het innig-warme, krachtige geloof, dat er uit spreekt, dan wel over de diepe kennis, die de auteur blijkt te bezitten van echt katholieke verhoudingen, gebruiken en gewoonten; over de gezondvrome ideeën en heerlijk-Roomsche devoties, waarmee zij zoo geheel en al vertrouwd is.

Dit is in Mej. v. MERLE des te meer te bewonderen, wijl vaak ook de ijverigste bekeerlingen nog na jaren van katholiek leven, door een betreurenswaardig tekort in dit opzicht, duidelijk op 't gemis eener katholieke opvoeding wijzen.

In soberen stijl, zonder effectbejag, maar altijd boeiend en ons schoonheidsverlangen bevredigend, zegt schrijfster, wat zij zeggen wil. Zeer dikwijls spreekt zij in hare werken over liefde, maar slechts over die edele, reine liefde, die den band vormt van elk goed huwelijk. Een enkelen keer wordt wufte wereldzin geteekend, doch 't is slechts in 't voorbijgaan en om die teekening te gebruiken als een achtergrond, waarop het beeld der liefde, die uit God is, te mooier en scherper relief krijgt.

En dat alles gaat eenvoudig, zonder „preeken", zonder gewild — vroomdoen.

De Priesters, die in deze novellen optreden als biechtvaders of raadslieden, zijn met dankbare piëteit en kinderlijke toegenegenheid geschilderd als verstandige en fijnvoelende mannen, die het menschelijk leven en 't menschelijk hart kennen in hun leed en nood en strijd.

Slechts ééne opmerking meen ik me omtrent deze boeken te moeten veroorloven.

De schrijfster creëert drie kloosterroepingen en twee ervan zijn, zooal niet het directe, dan toch het middellijke resultaat van mislukte of teleurgestelde liefde.

Wanneer men de zaken aldus voorstelt, loopt men gevaar bij menigeen de gedachte te wekken, dat bij vele religieuze roepingen een hartedrama is

afgespeeld, waarvan de intrede in het klooster het vijfde bedrijf vormt.

Niets is echter minder waar,

Zeer zeker zal God ooit dat middel gebruiken om zijn stem te doen verstaan aan een hardhoorige, maar in verreweg de meeste gevallen hebben de jonge kloosterharten reeds vóórlang de primeurs aan O. L. Heer geschonken.

Maar genoeg. Deze boeken, ofschoon juist niet geschikt voor kinderen, kan men gerust in handen geven van de rijpere jeugd en ze vormen een uitstekende lectuur voor volwassenen, voor ouders vooral.

Herhaaldelijk wordt er gevraagd om katholieke en boeiende lectuur voor volksbibliotheken, enz. Als er werken zijn, die in hooge mate aan beide eischen voldoen, dan zijn het wel deze boeken, die door de Firma Mosmans in prettige letter op oud-Hollandsch papier werden gedrukt. De bandjes in licht zeegroen met wit titelschildje doen heel voornaam en kunnen als sieraad dienen voor leestafel en bibliotheek in huiskamer of salon.

Schijndel Zr. M[a]. TERESA.

FRANS TRELLER. **Spoorloos verdwenen.** Vertaling van CATH. v. DERMOUT-VISSER. Met platen. 500 blz. Prijs f 2.40. Uitgave van H. J. W. Becht, Amsterdam.

Dit verhaal, veel gelijkende op een reisbeschrijving van Karl May, behelst de geschiedenis van de dochter eens Duitschen graafs, die zonder toestemming der ouders gehuwd is met een houtvester in Amerika, waarheen het jonge paar zich begeven had en door Indianen ontvoerd werd, nadat men haar man gedood had. Een officier, broeder van de ongelukkige vrouw, aan wie de oude vader tijdens zijn laatste ziekte meer en meer begon te denken en wie hij gaarne de verzoenende hand zou willen reiken, trekt naar Amerika om de houtvesters-familie op te sporen. Hij krijgt aanbevelingsbrieven van Amerikaansche overheidspersonen, alsook hulp van de bewoners der streek, waar zijn zuster voor hare ontvoering het laatst vertoefde en heeft eindelijk het geluk, mede door den steun van den Indiaan Athoree, haar en heur kind te bevrijden. Helaas! Zij is krankzinnig, tengevolge van den overval der Indianen. Door een plotselingen schrik echter, tijdens haar vlucht met broeder en kind uit de vijandelijke streek, ontwaakt langzamerhand het bewustzijn en keert zij in het volle bezit harer verstandelijke vermogens in het ouderlijk huis terug. De officier, die en passant in Amerika in kennis is gekomen met miss Schuyler, een welopgevoed meisje, de dochter van een Amerikaansch overste die bij de belegering van een fort den overste diens vijanden dapper hielp bestrijden — commandant Schuyler sneuvelde in het gevecht — huwt de weeze en betrekt met haar den grafelijken burcht, waar ook de zuster-weduwe in kalme rust hare verdere dagen slijt.

Het verhaal is vol actie, boeiend van de eerste tot de laatste bladzijde en over het algemeen goed vertaald.

Enkele opmerkingen.

Op den korrel nemen is geen Hollandsche uitdrukking.

't Woordje intens is wel wat dikwijls gebruikt. Ik lees van intense droefheid, intense teederheid enz.

Op blz. 305 staat het volgende:

....Hij wist niet dat Frances den dolk gereed hield, om niet levend in der vijanden handen te vallen".

Voor de welluidenheid was een omschrijving van den 2[en] naamval aan te bevelen.

De waarde van het boek wordt verhoogd, wanneer men er den heelen zin uitlicht. Zelfmoord is nooit geoorloofd. Een Christen vertrouwt op den bijstand des hemels ook in de moeilijkste oogenblikken des levens, zelfs dan, wanneer hij (zij), menschelijkerwijze gesproken, het slachtoffer dreigt te worden van de wulpsche bedoelingen eens wellustelings.

Een der handelende personen, Johnson, geeft te veel toe aan zijn hartstocht naar wraak. Met enkele woorden had dit in het werk duidelijk gemaakt kunnen worden.

Hiermede heb ik alle kwaads medegedeeld wat er in de 500 bladzijden bij nauwkeurig nagaan te vinden is. Voor het overige niets dan lof.

Babberich. J. MEIJER.

KARL MAY. **Het geheim van den witten Bison.** 4[e] druk. Met platen. 448 blz Prijs f 2.40. Uitgave van H. J. W. Becht, Amsterdam.

Dit is N[o]. 3 van de Amerikaansche reisverhalen, een serie, bestaande uit tien nummers, waarvan er vier besproken zijn in den derden jaargang (blz. 126) van dit tijdschrift. Wat daar geschreven is omtrent de N[os]. 1 en 2, 4 en 5 geldt mede voor dit verhaal.

De lezer gelieve in het achtervolgen en den dood van den Llano-dief Burton te zien een wettelijke veroordeeling en straf eerder dan bevrediging der wraakzucht. In die streken, waar een Amerikaan tevens uitvoerder van de wet was, werd vooral opgetreden tegen dieven. Elk burger achtte zich

daar verplicht mede te werken aan de uitroeiing van dat gespuis.

Dat de vertaling reeds een 4e druk beleefde, en zulks niettegenstaande den betrekkelijk hoogen prijs van het boek, bewijst wel voor de aantrekkelijkheid van de stof.

Babberich. J. MEIJER.

Frohe Stunden. Deutsche Lesebuch für holländische Lehranstalten von C. G. TROMP. III f 1.25. J. B. Wolters, Groningen.

Op blz. 16 van dezen jaargang van Boekenschouw werd een enkel woord gezegd omtrent de twee vorige nummers. In No. III laat de schrijver het over aan den ijver der jongelui minder bekende of niet bekende uitdrukkingen elders te zoeken. Hij zelf geeft slechts af en toe een aanwijzing. Van den regel in het eerste stukje genoemd is hij in zooverre afgeweken dat een meer moeilijk gedeelte gevolgd wordt door een gemakkelijker, als toespijs na een krachtige schotel.

Menig vroolijk oogenblik verschaft ook dit nummer den jongen lezer.

Babberich. J. MEIJER.

St. Winfried of De Schoolwereld. Uit het Engelsch van FRED. W. FARRAR. 4e druk. Geïllustreerd. Prijs ? Uitgave van L. J. Veen, Amsterdam.

Een jongensboek. Voor ouders waard het eens door te zien om kennis te maken met verschillende karaktertrekken van het jonge volkje. En niet alleen dat. Ook leert menig opvoeder uit dit verhaal hoe hij dient acht te geven op het gedrag der kinderen, jongelui van 12—18 à 20 jaar; leert hij hoe het vertrouwen der spes patriae te winnen en toch ver genoeg boven te staan om niet als „groote speelmakker" aangezien te worden. Hij leert de jeugd te helpen in het bestrijden van kwade driften en in het aanmoedigen tot deugd en godsvrucht.

Het boek heeft dus eene strekking.

Wees gerust. Zij zit er niet duimdik op. Wie zich alleen bepaalt tot volgen van het verhaal zonder meer, vindt het aardig, hier en daar boeiend zelfs. Nergens vervelend. Geen wonder dat het reeds een paar maal herdrukt is.

Babberich. J. MEIJER.

Neuere Prosa. Mit Erläuterungen und Hilfsbuch I en II. Prijs f 0.90 per deeltje.

De samenstellers B. E. Bouwman en Th. A. Verdenius hebben in het eerste deeltje een novelle, „Burg Neideck" von W. H. Riehl, behandeld, door aan den voet van elke bladzij enkele verklaringen te geven, waardoor voor jeugdige lezers de inhoud zooveel te duidelijker wordt. Bovendien bevat het Hilfsbuch, waarvoor in het gecartonneerde deeltje ruimte over is, door den rug iets breeder te nemen en den omslag van een elastieke koord te voorzien, datgene, wat h. i. bij mondelinge behandeling eener les genoteerd dient te worden.

Gebruik makende van de aanteekeningen en invullende wat het Hilfsbuch vraagt, leert de ijverige burgerscholier tamelijk wat Duitsch, wanneer hij de 63 bladzijden der novelle bestudeerd heeft.

Dezelfde wijze van behandeling geldt No. II, dat Tiergeschichten behelst, een viertal hondengeschiedenissen van Marie von Ebner-Eschenbach, Heinrich Lee en J. V. Widmann.

No. I geeft, wat den inhoud aanbelangt, geen aanleiding tot opmerkingen. No. II alleen op blz. 45, waar de koster eener Katholieke? Luthersche? kerk meent, dat men een vondeling (een jongen die door Zigeuners achtergelaten is) geen christelijken naam mag geven, wat door de groote menigte beaamd wordt.

Men wist niet of het kind gedoopt was. 't Ligt voor de hand, dat het, wanneer men onmogelijk te weten kon komen, of dit wel het geval was, onder voorwaarde diende gedoopt te worden en ook, dat het evenzeer recht had op een christelijken naam als ieder ander menschenkind.

De enkele regels, waarin de naamgeving vermeld wordt, had men met voordeel kunnen vervangen door dezen zin: Man gab ihn den Namen Provi Kirchhof.

Als studieboeken zijn overigens beide deeltjes aan te bevelen.

Babberich. J. MEIJER.

Winterprovisie. Ons Thuis serie door DIETZ en LEOPOLD e. a. L. J. Veen, Amsterdam.

Lectuur voor kleine hummels. Groot gedrukt met mooie platen versierd en in kostelijken omslag.

R.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 7. **15 October 1909.**

Het nieuwe leven. De brief aan de Ephesiërs. Naar het Duitsch van Dr. Fr. Keller, door J. v. N. Haarlem, Henri Coebergh. 1909.

Er is in onze dagen een machtige drang naar levensvernieuwing, die tevens levensverdieping wil zijn. Rudolf Eucken, de strijder voor een „geistiger Lebensinhalt", wiens philosophie gekarakterizeerd is als een wijsgeerige kruistocht tegen iederen vorm van geestelijke slapheid en onverschilligheid 1), kon den Nobelprijs winnen. Het is 'n uiting van de eeuwige waarheid, dat de homo sapiens 't op den duur bij de pure stof niet uithoudt, een materialistische invasie zal altijd 'n religieuze reactie wekken. Men sla ondertusschen de huidige beweging onder religieus opzicht niet te hoog aan, want zij loopt heel vreedzaam met het zuiverste Pantheïsme hand in hand. Dat men godsdienst gaarne door religie, liever nog door wereldbeschouwing vervangt, zegt alles.

Ook onder de Katholieken, die van de historische wet van het milieu niet zijn ontheven, is een begeeren naar hooger levenswijding en geestelijke wedergeboorte. Allen kunnen wij talrijke openbaringen van dit verblijdend feit aanwijzen; noemen wij b.v. de reeks retraitehuizen, die wij in enkele jaren rijker zijn geworden. Maar hooge geesten moeten voor dezen stroom de bedding graven anders brengt zij geen frischheid en vruchtbaarheid, maar verwoesting. Want een tweevoudig gevaar wordt ons openbaar, wat zich in het Modernisme het sterkst heeft getoond. Men houdt zóó aan de kern van den godsdienst, dat men de zoogenaamde Auszen-Seite gaat minachten. Het zijn maar gebruiken, die wisselen, toevalligheden, die buiten het wezen blijven, zegt men en acht daarmee de onwaarde bewezen. 2) Vervolgens eischt men, terwille van den gemeenschappelijken inhoud van vele godsdiensten, bijzonder van de christelijke, minder scherpe formuleering der Roomsche godsdienstleer. Het „*beleven*" van den godsdienst, is het groote woord. Den inwendigen drang naar den Onzienbare moeten wij ons inniger bewust maken, dat bewustzijn moet onze daden doordringen en die innerlijkheid moet niet door den kouden formulenstrijd worden verstrooid. 1)

Het boekje, dat ons, wel wat laat, ter recensie is aangeboden wil menschen voor het nieuwe leven winnen. Daarvoor wordt de brief aan de Ephesiërs overwogen.

„Wie het Christendom dieper wil doorgronden, zoo vangt de schrijver aan, zal altijd weer die op persoonlijke ervaring gebouwde levenskennis ter hulp nemen, zooals deze ons in den schat van levenswijsheid der door God verlichte menschen is neergelegd".

Wat te zeggen van de wijze waarop dit geschiedt? Iets specifiek-katholieks steekt in dit boekje niet, het woord Roomsch op bldz. 56 beteekent Romeinsch, dat was anders het eenige, wat „achterdocht" kon wekken.

Of het iets bevat, wat zeker strijdt met onze geloofsleer? Wij zouden 't niet durven beweren. Het is kerkelijk goedgekeurd en meerdere katholieken van naam hebben het orthodox bevonden. Die breedheid van opvatting waardeeren wij gaarne. Maar aanbevelenswaard kunnen wij het in geenen deele achten en met den recensent in de „Katholiek" verwonderen wij er ons over, dat dit werkje in de katholieke pers instemming en waardeering kon vinden. 2)

De vertaling van den brief is eerstens van slecht

1) R. Eucken door Dr. A. H. de Hartog, bldz. 11.

2) „Circa sacrorum cultum, minuandas inquiunt externas religiones" Pascendi.

1) „Haec porro formularum dogmaticarum cum sit vis ac fortuna instabilis, mirum non est illas modernistis tanto esse ludibrio ac despectui; qui nihil e contra loquuntur atque extollunt nisi religiosum sensum vitamque religiosam." ib.

2) De Katholiek 136e deel bldz. 171.

gehalte. Maar dit is iets extrinsieks, er zijn ernstiger grieven. Het leerstellig-godgeleerde wordt niet besproken en dat van een brief, die mede als doel heeft de vastheid en ééNheid des geloofs te versterken. 1) De overige uitleg is allervaagst, zóó dat men tegen deze overweging van Paulus' woorden in de Vrije Gemeente weinig bezwaar zal maken.

Daarbij komt, dat menige passus voor ons zelfs 'n verdachten klank heeft. Zoo lezen wij b.v. bldz. 14: „Aldus is ook het geloof, het kinderlijk vertrouwen, waarmee wij onze oogen tot den Vader opheffen, niet ons werk". Wie denkt hier niet aan de fiducia der Protestanten, door het Concilie van Trente veroordeeld. 2) Ons gelooven is voorop verstandsdaad. 3)

Op bldz. 20 lezen wij de volgende singuliere beweringen: „Hij (Christus) is onze vrede! Een blijde levensadem gelijk, zweeft dat woord heen over de slagvelden van menschelijken haat en menschelijken strijd! Hij is onze vrede. — Doch hoe komt het, dat in den regel zich zooveel haat en strijd aan den naam van Jezus hecht en dat de strijd om zijn persoon, zijn waarheid de menschen immer verdeelt? De oplossing is niet moeielijk meer voor hen, die aandachtig den gedachtengang van den Apostel gevolgd heeft. *De strijd zal steeds duren, zoolang hij door woorden beslecht kan worden. Elke strijd heeft een einde daar, waar de nieuwe levensdaad de plaats der woorden inneemt,* 4) daar, waar nieuwe menschen opstaan, menschen, die zich aanpassen in al hun denken en willen aan den hoeksteen, die Christus is; menschen, die bezield en vervuld zijn van zijn Geest. Voor die menschen heeft alle strijd en alle woordentwist een einde".

Komt hier geen afkeer tegen de dogmatische formule's om den hoek kijken? Zou hier ook een parallel te trekken zijn met de modernistische beweging? Onze daden worden bezield door de liefde, maar geleid door het geloof en ons gelooven heeft een vast-omschreven inhoud, dien wij niet van woorden los kunnen en mogen maken. Wij willen geen vrede waar Jezus' waarheid ons van anderen scheidt. Paulus nam *dit* standpunt in bij dien „woorden twist": „Maar al ware het ook, dat wij of een Engel uit den hemel u predikte, anders dan wij gepredikt hebben, hij zij vervloekt!" 5)

Bldz. 27 lezen wij: „Het heiligdom, waar God in onze nabijheid is, waar wij God *als ondervinden* 1), ligt in de diepte, in de innerlijkheid der menschenziel".

Bldz. 37 staat: „Geboden, schooone zedewetten zijn reeds door velen opgesteld. Maar dat waren leege hersenschimmen, in die theorieën ontbrak de levensdiepte en daarom ook de levensvatbaarheid. Zoo was 't niet met Christus! Hij bracht leven, en dat leven welt op uit de diepte van den innerlijken mensch, die opnieuw geschapen is, met nieuwere, hoogere kracht is toegerust. Geen uiterlijke, doode wetten en zedelijke voorschriften zijn er noodig, om den menschen den weg tot 't goede en tot de volmaaktheid te wijzen".

De eerste passus kon familie zijn van de bekende Godservaring der Modernisten, de tweede zal een Kantiaan wel smaken.

Dit alles moge goed bedoeld zijn, het maakt toch dat dit geenzijdige boekje ons niet lust.

Ons nieuwe leven (wat wordt er anders gesold met die woorden) wordt gedragen door de betonlaag van onze dogmata, het werd gewekt door de genade des Doopsels en wordt gevoed door sacramenten en gebed. Iemand, die de leerstellige waarheden van ons geloof laat varen ontvangt geen levenssappen meer van den wijnstok, al zit er in hem nog zooveel „religieus voelen". Willen wij leven uit het geloof, de bezielende krachten van onzen godsdienst in ons versterken, dan moeten wij ons niet voeden met de slappe kost van Dr. Keller; nemen we dan liever „Levenswijding" of „Wedergeboorte" van pater de Groot ter hand. Dan hebben we leeuwenmerg.

Dr. J. HOOGVELD.

1) Dr. von Henle. Der Ephesierbrief 2 ed. bldz. 25.
2) Sessio VI. can. 12.
3) Summa theol. 2a. 2ae. 4. 2.
4) Oorspronkelijke cursiveering.
5) Brief aan de Galatiers. I. 8. vertaling Beelen.

A. SCHULTE, **Die messianischen Weissagungen,** Paderborn, 208 bld. M. 3.60.

„Van katholieke zijde zijn de messiaansche profetieën in de laatste tientallen van jaren opvallend stiefmoederlijk behandeld, en toch vormen zij het meest wezenlijke bestanddeel der bijbelsche theologie." Met deze woorden, die ik gaarne onderschrijf, begint de auteur zijn werk. En daar hij ons werkelijk een heldere, volledige, niet te lange verhandeling over dit onderwerp aanbiedt; daar hij dit strikt wetenschappelijk behandelt en zich tevens houdt aan de zuiver katholieke en traditioneele verklaring; daar verder de uitgever heeft gezorgd voor een handig boek, waarin druk en papier aan alle rede-

1) Cursiveering van recensent.

lijke verlangens voldoen, deel ik tevens het vertrouwen, dat de schrijver in den tweeden zin van zijn voorwoord uitspreekt:" Daarom geloof ik met deze korte samenstelling zoowel aan de studenten der theologie als aan de geestelijken die hun ambt reeds hebben aanvaard een dienst te hebben bewezen". Nog meen ik er den wensch te mogen bijvoegen, dat de aanmerkingen, die hier volgen, niemand mogen afhouden, zich dit verdienstelijk werk aan te schaffen; integendeel, dat het ook in Nederland vele lezers moge vinden, niet alleen onder de priesters en studenten maar ook onder de ontwikkelde leeken, vooral onder hen, die nog wel eens vragen naar een degelijke apologie van hun geloof.

Immers, hoezeer ook de verklaringen der profetieën in sommige onderdeelen uiteenloopen, toch is er niets dat onze geloofsovertuiging zoozeer sterkt als juist de kalme overweging dier lange rij van wondere voorspellingen, die eeuwen lang Israël deden opzien met een hijgend verlangen naar de komst van Hem, die hun telkens opnieuw als de toekomstige Verlosser werd beloofd, maar die eerst in de volheid der tijden aan ons werd gegeven.

De inhoud van het werk is deze. Eerst bespreekt de schrijver kort, haast té kort, in eene inleiding S. 1-25 de natuur der profetie, haar bestaan, goddelijken oorsprong, doel en waarde, de kenteekenen der messiaansche profetie, de algemeene messiaansche verwachtingen, de literatuur. Hierop volgt S. 26-139 de verklaring der voorspellingen over den Messias, in de orde waarin zij nu feitelijk voorkomen, n.l. pentateuch, historische boeken, psalmen, voor- en na-exilische profeten. Een aanhangsel S. 194-208 behandelt dan nog de typen van het Oude testament.

Bij de verklaring der profetieën heeft men telkens eerst een korte inleiding, die den context waarin de voorspellingen worden gegeven aanduidt; daarna de vertaling van den hebreeuwschen text gevolgd door den text der vulgaat, waarbij de voornaamste afwijkingen der andere oude vertalingen zijn opgenomen; de verklaring van dien text; en ten slotte den messiaan schen inhoud der voorspelling.

§ 7 S 22—25 geeft een uitgebreid literatuuroverzicht, dat natuurlijk op volledigheid geen aanspraak wil maken, daarom is het overbodig er op te wijzen dat eenige bekende namen hier worden gemist. Wel echter moet hier worden opgemerkt, dat een bepaalde klas van litteratuur geheel en al afwezig schijnt. Vooreerst schijnen uitgesloten commentaren, die zich niet stelselmatig bepalen tot de messiaansche profetieën. Ook later aan het hoofd der verschillende afdeelingen komen deze niet voor. Slechts Fr. v. Hummelauer wordt een enkele maal geciteerd, overigens wordt zelfs I. Knabenbauer's behandeling der groote en kleine profeten in den Cursus der Jezuieten niet vermeld, evenmin A. Condamin, Le Livre d'Isaie 1905, wiens dissertatie over den Dienstknecht van Jahve als een modelverhandeling wordt geroemd. 1) Vervolgens mist men in de tweede helft der literatuurlijst waar meer algemeene verhandelingen worden opgenoemd, eenige latere studies van Katholieken, die meer bepaald de vraag over de eigenlijke draagkracht der voorspellingen onderzoeken, b. v. De Broglie 2) A. Condamin 3) J. M. Lagrange 4) worden niet vernoemd. 5) Dat dit gedeelte der literatuur over het hoofd werd gezien wreekt zich dan ook in de verdere uiteenzetting.

Te veel worden de profetieën uitsluitend uit het oogpunt hunner messiaansche vervulling beschouwd en te weinig uit het oogpunt der tijdsomstandigheden, waarin zij zijn gegeven; de moeilijkheid, die de school van Kuenen hier maakt wordt te veel over het hoofd gezien, en waar zij wordt besproken, § 3, S 7. v. v., § 4, S 13, had zij met meer krachtige argumenten kunnen worden weerlegd, Eenige begripsverwarring valt ook hier en daar niet te ontkennen.

Ter aanvulling daarom vooral van § 3-5 het volgende: Terwijl men volgens de christelijk-apologetische methode de profetieën meestal slechts uitsluitend verklaard in den z. g. geestelijken zin, dat is zooals zij zich voordoen gezien van uit het standpunt

1) T. a. p. p. 296-299, 318-344. Hierbij kan men nu voegen zijn latere dissertatie over hetzelfde onderwerp in de Rev. Bibl. 1908, p. 162—181. Onvermeld blijven ook b.v. de studiën over Messiaansche profetieën van J. M. Lagrange Rev. Bibl. 1892, p. 481 v.v; 1904 p. 494 en v. v. jaargangen, die van A. v. Hoonacker Rev. Bibl. 1902, p. 161 en v. v. jaargangen, later gedeeltelijk opgenomen in Les douze petits prophètes 1908.

2) De Broglie, Les prophéties et les prophètes d'après Kuenen, in Compte rendu du troisième congrès.... des Catholiques (1894) Sect. II p 137—178, herdrukt in Questions bibliques, 1897, p. 243—280 De Broglie, Les prophéties messianiques, in Science et Réligion, No. 302, 303; ook in het duitsch omgewerkt door J. Holzmann en uitgegeven als B. 10 in de serie Wissenschaft und Religion.

3) A. Condamin, La Bible et l'assyriologie. Etudes, 20 Nov. 1902. p. 445 v. v.

4) J. M. Lagrange, Pascal et les prophéties messianiques Rev. Bibl. 1906, p. 533—560.

5) Later verschenen over hetzelfde onderwerp: F. Dubois, Rev. du Clergé Fr. 1908. T 54. p. 31 v. v.; J. Touzard, Rev. prat. d'Apol. Nov. 1907, T. V. p. 186, v. v., vooral Maart, 1908, T. V., p. 757 en v. v. afl.; J. Touzard, Rev. du Clergé Fr. 1908, T. 56, p. 514 v. v.; S. Protin Rev. Aug., 1909, Oct. 1909, p. 385 v. v.

van het N. T. en bestraald door het licht der latere openbaring, mag men deze volgens A. Kuenen en de critische school alleen verklaren in den z. g. historischen zin, dat is zooals zij zich voordeden in de historische omstandigheden, waarin zij werden gegeven. Zoo beschouwd echter zijn er volgens Kuenen slechts weinige die werkelijk zijn vervuld en laat zich daar de overeenkomst tusschen voorspelling en vervulling geheel natuurlijk verklaren. 1) De meeste echter, met name die over den Messias, zijn niet vervuld. 2) Hieruit volgt dus, dat men niet het recht heeft de profetie te verklaren als ontstaan onder een bijzondere inwerking Gods. Wel worden zij in het N. T. zoo verklaard, dat er gelijkvormigheid is tusschen voorspelling en uitkomst, die gelijkvormigheid wordt echter alleen verkregen door een bepaalde exegese, die met den eigenlijken zin geen verband houdt. De nationale, particularistische en zinnelijke elementen der voorspellingen worden op den achtergrond geschoven, de universalistische en geestelijke zijde treedt op den voorgrond, de termen, die oorspronkelijk een politieke en nationale beteekenis hadden krijgen een andere beteekenis en worden in geestelijken zin verklaard en ontwikkeld. Aan die exegese echter kunnen wij ons niet houden, daar zij niet samenvalt met den historischen zin der profetieën. Zoo A. Kuenen. 3).

Tegen beide opvattingen nu dient men te wijzen op een dubbelen zin der voorspellingen.

Tegen Kuenen moet men b. v. met de Broglie eerst bewijzen, dat men het recht heeft, de profetieën ook in het licht van het N. T. te verklaren. Dat ook die zin geen zin is welke slechts door uitlegkunde wordt verkregen, maar de werkelijk door den H. Geest bedoelde zin, staat voor ons Katholieken vast op de volgende gronden. 1°. De H. Petrus leert uitdrukkelijk, dat de profeten hebben gesproken tot hen, die de blijde tijding van het Evangelie reeds hebben ontvangen I Petr. I 10-12, waarbij de Broglie met recht noteert; „Si Dieu a voulu que la prophétie ne fût intelligible qu' après l'événement.... le vrai sens divin c'est celui que l'événement révèle et que les contemporains de l'événement peuvent saisir." 2°. Dit is de zin, die de Apostelen en Evangelisten, die de HH. Vaders, die de geheele latere traditie steeds het eerst in de voorspelling hebben gezocht. 3°. Nog onlangs heeft de Bijbelcommissie verklaard 1), dat men niet mag aannemen, dat de profeten ook als zij toekomstige gebeurtenissen vooraf verkondigden niet hebben gesproken tot de toekomstige hoorders, maar dat zij steeds het woord moesten richten tot hunne tijdgenooten, zoodat zij door dezen geheel konden worden begrepen. Natuurlijk zal de school van Kuenen voor deze argumenten de schouders ophalen, men moet daarom ook de these door andere argumenten steunen. Daarom moet men aantoonen, dat Kuenen herhaaldelijk aan de profeten ook in hun historischen zin beschouwd een verkeerde verklaring geeft.

Daartoe kan men er op wijzen, dat de profeten herhaaldelijk beeldspraak gebruiken, dáár nu is het onredelijk te spreken van onvervulde beloften als niet de letterlijke zin werd verwerkelijkt, omdat niet deze maar een figuurlijken zin werd bedoeld. Hiermede echter zijn niet alle moeilijkheden opgelost.

Daarom moet men ook wijzen op den letterkundigen vorm in de profetie, die niet gelijkstaat met dien van een historisch verhaal. Met Ch. Pesch 2) moge men er zich dan toe bepalen om aan den profetischen vorm een dooreenmenging der eigenschappen van type en antitype, en een verwisseling der verschillende tijdsperiode toe te staan, of met A. Condamin, J. M. Lagrange, en A. v. Hoonacker 3) moge men een onderscheid maken tusschen voorspelling die als zeker toekomstig geleerd, en verwachting die eenvoudig zonder bevestiging wordt uitgesproken in ieder geval zal men de profetieën ook in hun historischen zin zoo verklaren, dat daarin geen dwaling wordt geleerd.

Nadat aldus de objectie van Kuenen over de onvervulde profetieën is weerlegd, kan men direct bewijzen, en dat zoowel de concrete profetiën over Israël's naaste toekomst, als de messiaansche verwachting in het algemeen onverklaarbaar zijn zonder goddelijke Openbaring. Wanneer men zich bepaalt bij het uitsluitend godsdienstig en geestelijk element, dat ook in den strikt historischen zin duidelijk en onweerlegbaar het essentieele der messiaansche verwachting uitmaakt verkrijgt men

1) A. Kuenen, De profeten en de profetie onder Israël, 1875, H. VIII Dl. II bld. 1 en v. v.

2) t. a. p. H. V—VII, D. I. bld. 114 v. v., vooral bl. 216 v. v.

3) t. a. p. D. II bld. 261, 262, 119 v. v.

1) 29 Juni, 1908. Dub. III. Het is opvallend, dat de schrijver S. V. VI wel dub. I en II aangeeft, niet dub. III, en evenzeer, dat hij S. 12, slechts in enkele regels de these bewijst, dat de voorspellingen ook voor de christenen bestemd zijn, waarbij dan nog ten onrechte wordt verwezen naar I Cor XIV 22.

2) Ch. Pesch., de Inspiratione, 1906 n 495-497.

3) A. Condamin, Etudes, t. a. p; en Isaie p. 284, 290 344. J. M. Lagrange Rev. Bibl. 1905 p. 279; 1906, 540; A. v. Hoonacker. Rev. Bibl. 1904 p. 223, 226; Les douze petits prophètes 1908, p. 547, 548, 562.

een geheel, dat zóó nauwkeurig met de latere vervulling in overeenstemming is, waarin zóóveel concrete eigenschappen van het toekomstig rijk en zijn koning worden aangekondigd, en wel eigenschappen die zóó totaal onafhankelijk waren van de historische tijdsomstandigheden, waarin de voorspellingen werden gegeven, dat de voorzegging daarvan de grenzen der menschelijke gissing verre overschrijdt en dus alleen door goddelijke Openbaring kan worden verklaard. 1) Hierbij voegt zich de innige, telkens opnieuw uitgedrukte overtuiging der profeten zelf, dat zij spraken niet in eigen naam maar gedreven door God, zooals Schulte S. 8. kort uitwerkt.

Heeft men zoo uit den strikt historischen zin eenmaal bewezen, dat de profetieën werkelijk door God zijn geopenbaard, dan kan men verder, uitgaande van die zekerheid, gemakkelijk den geestelijken zin, die het N. T. aan de profeten toeschrijft als gewettigd bewijzen, en tevens rechtvaardigen waarom de messiaansche verwachting in beelden, aan de verlangens van het oogenblik ontnomen werd uitgedrukt. Immers als God het is, die de voorspellingen inspireerde, dan kan ook hun doel niet zijn alleen de nieuwsgierigheid te voldoen door te toekomst te onthullen, maar dan is hun doel vooreerst de hoop en het verlangen van Israel op te wekken en levendig te houden. Geen wonder dan ook dat die hoop en dat verlangen als het ware worden vastgeknoopt aan de hoop en de vrees, die in dat volk door de tijdsomstandigheden werden wakker geroepen. 2)

Als God het is, aan wie de voorspellingen zijn toe te schrijven, dan is verder hun ander doel, aan den toekomstigen, bovennatuurlijken godsdienst, in de profetie zelf een vasten grondslag te geven. Daar echter dit doel eerst met de vervulling kan bereikt worden, volgt van zelf, dat dan ook de vervulling den waren zin der voorspelling kan en moet doen blijken. Dat die volle, geestelijke zin zich niet geheel en al dekt met dien zin, welke eerst aan die voorspellingen kon en om de tijdsomstandigheden moest worden gehecht, is hiertegen geen bezwaar. Immers als een vriend, om mij te toonen dat hij zelf de oorzaak is van hetgeen morgen gebeuren zal, mij in min of meer bedekte termen zijn voornemen kenbaar maakt, dan hebben zijne woorden niet alleen dien vagen, onbestemden zin, dien ik heden

1) Hierop wijst vooral J. M. Lagrange Rev. Bibl. 1906, p. 533-560, en J. Touzard, Rev. du Clergé Franç 1908 T 56, p. 514 v. v.
2) J. Holzmann t. a. p. S. 25.

begrijp, maar ook die concrete en duidelijke beteekenis, die eerst morgen blijken zal.

Waar men nu tegen de school van Kuenen vooral moet urgeeren, dat de profetieën een zin hebben, die uitgaat boven den zin van den text zooals deze zich onder de historische omstandigheden voordoet, is het anderzijds niet overbodig er de apologetische methode op te wijzen, dat diezelfde profetieën ook een zin hebben, dien de profeten en hunne tijdgenooten wel begrepen, en die niet geheel dezelfde is als die welke uit de vervulling blijkt.

Algemeen toch wordt aangenomen, dat zij niet schreven in extase maar als redelijke instrumenten 1), en tevens, dat zij zelf niet alles begrepen, wat aan latere geslachten eerst duidelijk werd Ook al zou men alleen wijzen op dit laatste 2) dan stelt zich reeds de vraag, wat begrepen zij dan wel. Nog meer urgeert dlt als men een eigenaardigen prophetisch letterkundigen vorm aanneemt, en daarin slechts die waarheid eischt, welke die bepaalde vorm medebrengt. 3) Daarenboven, als men tegen de school van Kuenen, en terecht, zich beroept op de veelvuldige en eigenaardige beeldspraak der profeten, daar waar de schilderingen van concrete trekken later niet in den letterlijken zin zijn vervuld, dan stelt zich van zelf de vraag of het hunnerzijds oek geen beeldspraak was, als die concrete trekken later wel zijn verwerkelijkt. Waar eenige trekken letterlijk zijn vervuld, maar andere in denzelfden context louter beelden blijken, hebben daar de profeten altijd zelf het onderscheid tusschen beeld en werkelijkheid begrepen? Zoo niet dan zou men ook in die vervulde beelden toch bij de profeten zelf een meer algemeenen en vagen zin moeten aannemen. Nog verder gaat het verschil tusschen dien dubbelen zin, als men aanneemt, dat er een onderscheid moet worden aangenomen tusschen voorspelling, die wordt geleerd, en verwachting, die slechts wordt voorgesteld. En niet zonder reden wordt op dat onderscheid gewezen. Immers van den eenen kant is het moeilijk in de dagen van oud-Israel aan de termen Jerusalem, Israel, herstelling van het rijk enz. eene andere beteekenis toe te kennen, als die welke zij in de gewone omstandigheden hadden. En van den anderen kant keert het messiaansche beeld bij iedere nieuwe ramp in die zelfde beelden terug, hadden de profeten daardoor iets meer uitgesproken dan onzekere verwachtingen, dan had men deze profetiën als door

1) Vgl. Ch. Pesch. t. a. p. No. 379.
2) S. Th. 2a 2ae qu. 173 a. 4.
3) Ch. Pesch. t. a. p. No. 494—499.

de uitkomst weerspraken later niet meer als Gert's woord in de canonieke verzameling kunnen opnemen. In ieder geval, de eerste zin die der profeten, dekt niet volkomen den tweeden, dien welke ons nu blijkt, en al is de tweede voor ons als geloovigen de voornaamste, ook de eerste heeft voor ons zijne beteekenis. Wie als apologeet wil strijden tegen hen, die niet hetzelfde gelooven, dient zich te stellen op hun terrein, en dus uit te gaan van den historischen zin.

Maar ook op zich zelf heeft hij zijn waarde. De messiaansche profetieën hadden ook tot doel de tijdgenooten te onderrichten zegt Schulte S. 11 te recht, maar dan rijst van zelf de vraag, wat hebben zij hun geleerd. Het is verder die zin, die uitsluitend geldt bij de vraag naar de ontwikkeling van het geloof en van de Openbaring in Israël. Eindelijk de geestelijke zin zelf laat zich niet geheel vaststellen zonder een kennis van den historischen zin. Wel is het waar, wat Pesch zegt, 1) dat de vervulling de beste commentaar der voorspellingen is, maar toch is deze alleen niet voldoende. Want al heeft God ook meer geleerd dan de menschelijke schrijvers bedoelden, toch heeft Hij niets geleerd, wat niet reeds *eenigermate* door hen werd bedoeld 2). Met de vervulling zal men dan ook steeds de eerste opvatting moeten vergelijken, zelfs dan als eene profetie in het N. T. uitdrukkelijk wordt geciteerd, ten minste als men met Schulte S. 16 aanneemt, dat „de schrijvers van het N. T. somtijds geen erkenbaar onderscheid maken tuschen direkt-messiaansche en typisch-messiaansche plaatsen."

Immers waar men spreekt van messiaansche profetieën, daar bedoelt men op de eerste plaats profetieën die direct in den letterlijken zin over den Messias handelen. Als dan ook hier gehandeld wordt over een dubbele beteekenis, wordt niet bedoeld, dat er behalve de letterlijke beteekenis aan de profesieën nog een andere, een mystieke beteekenis, kan worden gehecht. Zoowel de historische als de geestelijke zin schijnt mij een sensus litteralis. 3) Daaruit volgt niet dat er twee of meer letterlijke beteekenissen zijn, zooals dat door sommige ouderen werd aangenomen, omdat hier de tweede in den eersten besloten ligt, nu als de conclusie in den major, dan als het zout, dat in water opgelost zich daaruit kristaliseert, elders weer als de plant, die zich uit de kiem ontwikkelt. Nu is die historische zin ook in de apologetische methode zeker altijd erkent, maar dikwijls heeft men zich daarmede te weinig bezig gehouden, en niet zelden heeft men ook de beide zinnen min of meer met elkander verward, zoodat het den schijn krijgt alsof reeds de eerste hoorders den vollen zin hebben begrepen. De text wordt eenvoudig geciteerd en de woorden verklaard, uit de vervulling wordt besloten tot zijn eigenlijke beteekenis, en wat de eerste hoorders zich daarbij dachten verneemt men niet.

Die zelfde onvolledigheid vindt men ook in zekere mate bij Schulte. Wel kent hij den dubbelen zin. Zeer juist toch zegt hij S. 17: „Daarbij moet men onderscheiden, welken zin de profeten met hunne woorden verbonden, respectievelijk hunne tijdgenooten daaruit konden opmaken, en welke gedachten de H. Geest met deze woorden wilde verbinden..... Eindelijk moet men ook op de figuurlijke wijze van uitdrukking der profetische schildering opmerkzaam maken.... voorzichtigheid in het oplossen der profetische beelden is echter ook voor ons nog noodig, daar vele uitspraken over het messiaansche rijk eerst in de toekomst hunne vervulling zullen krijgen. Bij eenige profetieën geeft dan ook de schrijver den dubbelen zin weer, zoo b.v. S. 28 en 30; S. 39 en 42, en elders, maar bij andere blijft dit onderscheid weg, ook daar, waar er wel degelijk redenen zijn om de dubbele vraag te stellen. Ook had hij in het kort de methode moeten aangeven waardoor men den historischen zin kan vinden. Wel geeft hij S. 14 de kenteekenen der messiaansche profetie, maar deze gelden alleen voor ons, zooals hij duidelijk genoeg laat uitkomen. Dat de tijdgenooten telkens nadere verklaring der beteekenis van de profeten zelf konden ontvangen is waar, en dient ons zeker tot voorzichtigheid aan te sporen bij het vaststellen van die eerste beteekenis, daar wij die nadere verklaring missen. Maar het wijst ons niet den weg waarlangs wij uit de texten, die wij nu bezitten, kunnen opmaken wat de profeten bedoelden. Ook elders verliest de schrijver het onderscheid tusschen den dubbelen zin wel eens uit het oog. S. 4 zegt hij, dat de studie der messiaansche profetie een onderdeel vormt der bijbelsche theologie, die zonder te putten uit de traditie, uit de H. Schrift alleen, den omvang en den inhoud der geopenbaarde waarheden wil vaststellen. Hij zelf verklaart echter overal en met recht, de profetieën met en uit de traditie. Uit het voorafgaande blijkt voldoende dat zijn eerste uitspraak slechts slaan zou op een traktaat over den eersten zin der profetieën. S. 6 zegt hij, dat men in de methode die hij volgt minstens

1) t. a. p. No. 501.
2) A. Pesch t. a. p. No. 500.
3) Hoewel anderen der geestelijken zin als sensus mysticus schijnen op te vatten vgl. b. v. S. Protin. Rev. Aug. p. 395.

in het algemeen de langzame ontwikkeling der messiaansche ideeën kan nagaan, en S. 16 geeft hij een kort schema dier ontwikkeling. Dit zou echter slechts dan waar zijn geweest als hij zich bepaald had tot den historischen zin der profetieen en als hij deze in de strikt historische volgorde had gegeven! Wat blijft er b.v. van die ontwikkeling over, als men alle psalmen als één geheel vóór de profeten plaatst?

Eindelijk had hij het onderscheid tusschen den dubbelen zin steeds voor oogen gehouden, en zich nog dieper doordrongen, van het feit, dat Gods bedoeling dikwijls verre boven die der profeten uitgaat, dan had hij nog meer plaatsen als strikt messiaansch kunnen aangeven, en in de behandelde plaatsen een nog volleren zin kunnen vinden, zonder in den sensus mysticus te vervallen. 1)

Van alle bijzondere aanmerkingen wil ik mij hier onthouden. Waar ook de traditioneele verklaring in onderdeelen zoozeer uiteen gaat, zou het al te gemakkelijk zijn afwijkende, misschien ook hier en daar meer waarschijnlijke verklaringen aan te stippen. En ook deze algemeene aanteekeningen bedoelen geen afkeuring van het werk. Het doel van den schrijver is dit: „de traditioneele opvatting in het kort voor te leggen." S. V. Dat doel heeft hij bereikt, en voor dien arbeid moeten wij hem dankbaar zijn, daar er werkelijk aan zulk een werk groote behoefte bestond. Wat de lezers, voor wie het werk bestemd is op de eerste plaats interesseert is de volle zin der profetieën zooals die nu na en door de vervulling duidelijk is geworden. Met alle recht heeft hij dan ook dien zin vooral gekozen tot voorwerp zijner studie, en al hadden wij misschien gaarne nog meer van hem ontvangen, wij hebben niet het recht dit van hem te eischen, te meer, daar het andere meestal slechts zeer moeilijk en dikwijls slechts met min of meerder waarschijnlijkheid is te achterhalen. Een verhandeling over alle messiaansche profetieen, welke overal de vraag naar den dubbelen zin beantwoordt is mij onbekend en ik geloof niet, dat ik spoedig in de gelegenheid zal komen er eene aan te wijzen.

Tot zoolang dan den hartelijken wensch, dat het nuttige werk van dezen schrijver door velen gekocht en nog meer bestudeerd en overwogen worde.

DR. J. P. LE BLANC.

1) Zie b. v. het zeer suggestieve artikel van G. Gietmann, Der mehrfache Sinn der hl. Schrift, in Z. f. K. Th. 1903 § 381—390, vooral § 385.

Het Leven van de Heilige Theresia. Naar de Bollandisten, hare verschillende Geschiedschrijvers en haar eigen werken. Uit het Fransch vertaald door TH. KWAKMAN, Pr. Met titelplaat van Toorop, f 0.90, geb. f 1.25. Te Amsterdam bij C. L. van Langenhuysen. In den Berg Thabor, Singel 434.

Met den drang naar mystiek, die als onmiddellijke reactie in 'n naturalistische letterkunde, heenleidde langs de akkers van het Boeddhisme, om er met heimelijk gebaar de aren te lezen, waarvan straks het brood moest gebroken worden, keerde zich onder ons Katholieken plotseling krachtiger aandacht naar den schat, dien de Kerk in het reliekschrijn harer liturgie besloten hield, sloeg spontaan de belangstelling op voor de geschriften der heiligen, waarin met zoo groote gemeenzaamheid den wonderen omgang met het bovennatuurlijke was neergelegd.

Wij werden ons bewust bezitters te zijn van een schoonheid, die we niet kenden.... Voor ons openden zich de strakke zilverlanden der liturgie, ruischten de bronnen van het stille liefde-verkeer met den Christus. En zij, die hun waardeering voor ons uit droegen, die voorzien en begrepen hadden den opbloei van dit verlangen, stonden gereed ons door de poorten van het Kerkelijk Jaar de lustprieelen der liturgie binnen te leiden, ons in zuiverder toon de bladzijden open te leggen, waarin de mystiek haar hoogtij viert.

Zoo ook danken wij aan den eerwaarden heer Kwakman deze nieuwe vertaling van „Het Leven van de Heilige Theresia". Dit boek komt te rechter tijde, eenerzijds wijl men tegenover de valsche opvattingen van een mondaine vereering, die de groote Hervormster van den Carmel tot een hysterische liefde-kranke verlagen wil, de zuivere contour begeerde, waarin de Kerk haar beeldde, anderzijds omdat de pure aromen uit niet-Nederlandsche bewerkingen als zóó krachtige openbaring tot ons doordrongen, dat er steeds meer stemmen opgingen, om deze blanke tuinen der mystiek ook voor de onzen open te zetten.

Daar ligt in deze bladzijden naast den verheven hartstocht van een ziel, die moest „fijn gemalen, en door het vuur der beproeving, toebereid worden, zooals de zuivere tarwekorrels, door vrome handen uitgezocht, worden, bereid tot brood voor de goddelijke offerande", heel de rijpe weelde van een volkrachtig vrouwenleven, van een leven van liefde en lijden geheven in de sfeer van den Christus.

„Gaan naar God, zich vereenigen met God, zielen

brengen tot God", dat zijn de slanke torens, die uit den zonne-nevel van nog onvolgroeid verlangen, hun gesluierde zilver-tinnen omhoog heffen.... maar straks zal de lichtglorie doorbreken. en zullen zij in klare, koele rust blinkende staan onder den blauwen hemel-koepel....

Theresia had wel de roepstem van den Meester gehoord, doch daar, waar het *vurige kind* zonder aarzelen den marteldood zou aanvaard hebben, om bij Hem te zijn, keerde zich het onafhankelijke karakter der *jonge-vrouw* met hevigheid tegen de dagelijksche offerande van den wil, tegen die dagelijksche offerande van haar innigste zieleleven, om zich zelf te verloochenen en afstand te doen van haar vrijheid... ; zich geheel te geven zonder terughouding, zonder onderbreking, jaar in jaar uit, dat was een offergave, die slechts door de meest pijnlijke genade tot stand kwam.

Maar dan ook treedt Theresia in „De Menschwording" met dat afscheidswoord aan de haren, zingend in haar ziel: „ik ga sterven, sterven voor U, sterven voor alles; ik blijf leven alleen nog voor God."

En nu begint zich in dien aanhoudenden omgang met den Meester meer en meer het persoonlijke karakter harer heiligheid te ontwikkelen : de liefde voor God en de liefde voor de zielen. Nog weet zij echter den draad van die liefde niet gelijkmatig te weven. Zij, die den moed had zich zelf de pijnlijkste offers op te leggen, is zwak bij een vragend woord, bij een onuitgesproken wensch; zij geeft haar tijd, haar toewijding, haar hulp, haar liefde, haar raad aan allen, die tot haar gaan, maar dat geven zelf wordt haar een natuurlijke voldoening. „Zij had de banden nog niet verbroken, die haar wel onschuldig, maar toch in waarheid vasthielden in een kring van wereldsche genegenheden," eerst gebed en overweging zouden haar in volkome zelfverloochening aan de voeten des Heeren brengen.

Doch „Hij, die haar ten tijde harer lauwheid met zijn gunstbewijzen achtervolgde, onttrekt zich aan haar, nu ze naar Hem verlangt en Hem roept"; en dan ontsluit zich, dat groote, inwendige martelaarschap... alle leven sterft weg, de juichende zonne-glorie verstilt, haar handen wonden zich aan het dorre hout, daar, waar zij bloeiende ranken snijden wilde, om den Geliefde tegen te treden, heel de arme aarde heeft schijnbaar haar vruchtbaarheid verloren, haar geslagen, droeve ziel kent nog slechts, die eene klacht „zij hebben mijn Heer weggenomen en ik weet niet waar zij Hem hebben neergelegd".

Veertien jaren lang zoekt zij in troosteloos verlangen Hem, dien hare ziel beminde, maar dan ook acht Hij den Paaschmorgen gekomen en breekt in milde genade het uur open, waarin zij tusschen de wuivende bloemen de hooge, lichtende gestalte des Meesters herkennen zal. Van dat uur af is zij *geheel* aan Hem. En nu begint haar eigenlijke leven.

In de fijne bergluchten der beschouwing komen al hare vermogens tot vollen wasdom, en terwijl zij bijna voortdurend de waarneembare tegenwoordigheid van Christus geniet, schrijft ze ons in nederige onderwerping, die verrukkelijke symphonie neer van lijdensvreugde, waarin zij het mysterie door Gods genadewerking aan haar voltrokken, openbaart. Want, waar zij over zich zelve zwijgend slechts een sublieme verhandeling over het gebed schijnt te schrijven, zien wij tegen den wijden horizon, in sereenen kleurenbloei, die wondere wereld van haar eigen ziel open lichten.

En trilt daar niet haar eigen verrukking na, wanneer zij over de uitwerkselen der extaze sprekend, juicht: „welke vrijheid is te vergelijken met de vrijheid eener ziel, die van uit de hoogte, waarop God haar geplaatst heeft, de dingen in de wereld aan haar voeten ziet liggen, en weet, dat niets daarvan eenige macht over haar heeft".

Terwijl Theresia gedurende drie jaren in „De Menschwording" in strengere naleving der kloosterregels werkt aan eigen volmaking, bereidt de Heer haar, zonder dat zij het vermoedt, tot de groote dingen, die haar wachten.

„Theresia is in het noviciaat bij Jezus, Hij zelf is haar novice-meester, Hij onderricht haar met eigen mond, verlicht haar door wonderbare vizioenen en brengt haar tot de heldhaftige gelofte, om altijd het volmaakste te doen, wat op het oogenblik kan gedaan worden, Hij brengt haar tot het bovenmenschelijke verlangen naar lijden en dood".

De beproevingen nemen toe „de Meester en zijn leerlinge, hebben beiden het zware kruis te dragen, dat genoemd wordt: *„De tegenspraak der welmeenende menschen"*.

Vreezend, dat zij door den duivel misleid wordt, legt men Theresia op, alle bovennatuurlijke verschijnselen tegen te gaan. En twee jaren lang strijdt zij dan in volmaakte zelfverloochening tegen de geestvervoeringen, die haar onophoudelijk overvallen, maar „zie hier" zegt ze „wat mij gebeurde:

„Op het feest van Sint Petrus zag ik terwijl ik bad of liever, voelde ik, want ik zag niets, noch met mijn lichamelijke, noch met mijn geestesoogen, onzen Heer Jezus Christus in mijne onmiddellijke

nabijheid. Het kwam mij voor, dat Hij naast mij liep, ik zag niet hoe Hij daar was, maar ik wist met zekerheid, dat Hij zich steeds aan mijne rechterzijde bevond. Ik wist niet, dat er zulke vizioenen konden bestaan," voegt ze er aan toe. „Later ben ik te weten gekomen, dat dit een vizioen van de verhevenste soort was en tevens dat de duivel er zich het minst in kan mengen."

Later ging 's Heeren liefde nog oneindig verder, maar langzaam, met fijngevoelige omzichtigheid, zal Hij haar geleiden tot de onuitsprekelijke genietingen, die haar wachten.

Maar dan ook is het uur daar, om uit dat verborgen leven naar voren te treden: „de Kerk heeft haar noodig," hare openbare zending gaat beginnen.

In haar verlangen God zoo volmaakt n ogelijk te dienen, begon zij, op middelen te zinnen om zich aan de verzachtingen van den gewijzigden Regel te onttrekken en met eenige uitverkoren zielen om zich heen, gaat zij dan „de armoede, de afzondering, het voortdurend gebed en de gestrengheden van den oorspronkelijken Regel beoefenen." „Zij overdacht, hoe zij het zou moeten aanleggen, om dag en nacht te bidden en zoo voortdurend tot steun te zijn van de priesters."

Begaafd met een groote kennis van het vrouwenhart, „van de behoeften der ziel, die zich heeft weggeschonken tot een leven van zelfverloochening, van wereldverzaking en zelfversterving" rijpte in de stilte harer mediteerende liefde de heerlijke Regel van den ouden Carmel, maar veredeld door de toevoeging van het bekeeringswerk. Doch hoezeer deze constituties ook heel dat verstorven leven mogen omvatten, „er is niets bekrompens, niets kwellends, of kleins op den ruwen top van den Carmel, zoo moeilijk te beklimmen." In haar pij, in haar celletje achter die dikke tralies is de dochter van de heilige Theresia geen „arme gevangene" maar een vrije, vroolijke ziel, die zingen moet van de schoonheid des Bruidegoms.

Altijd vinden we in Theresia die breedheid van opvatting : hoor haar over de liefde: „Gelooft me, die God meer dan alle andere dingen liefhebben, en alle andere gehechtheid aan die liefde ondergeschikt maken, ze beminnen ook hun medemensch, en met een veel grooter, veel oprechter, veel offervaardiger liefde, en met veel meer hartelijkheid dan de anderen". „Zij verzekert hare dochters de geestelijke leiding van de eerste theologen van Spanje, want „vroomheid zonder wetenschap kan leiden tot dweepzucht en tot kinderachtige en nietswaardige devoties; en van zulke devoties verlos ons Heer" roept ze lachend uit.

Vóór alles wil zij de inwendige vrijheld der ziel, de haren zullen in zingende blijdschap den lijdensgang gaan, met glanzende oogen het Onbevlekte Lam volgen, dat zich slachtofferde voor het heil der wereld. „Een gebonden ziel" zegt ze „kan God niet goed dienen en de duivel bekoort ze juist op dit punt, terwijl ze, zoo er vrijheid bestaat, er niet aan denkt die te zoeken of er gebruik van te maken".

„Ze kon ook niets begrijpen van een halve heiligheid, die het hart verstikte, of liever waaraan alle hart ontbrak, een heiligheid, die in overdreven strengheid bestond," en die aan de mooiste deugden iets droogs en hards gaf. „Die koude, stugge heiligheid, altijd gewapend met reglementen en principen, altijd stelselmatig werkend, was iets waar Theresia niet bij kon".

Den dag, dat Christus in een verbeeldingsvisioen haar zijn rechterhand toestekende, zeide „zie dezen spijker, dit is het teeken van ons verbond; van dezen dag af zult ge mijn bruid zijn. Tot nu toe waart ge het niet waardig. Voortaan moet ge Me niet meer alleen beschouwen als uw Schepper, uw Koning, uw God; ge moet zorgen voor mijn eer als echte bruid; Mijn eer is de uwe, uw eer is de Mijne" opent zich het laatste en meest verheven tijdperk van het mystieke leven der H. Theresia. Geluk en liefde maken haar niet meer machteloos. „De extazen houden op of worden uiterst zeldzaam. Haar leven wordt rustiger, ze blijft kalmer en zich altijd meester. Een volmaakte harmonie komt er tusschen de gaven der genade en de natuurlijke vermogens".

„Haar ziel wordt in volle waarheid een tempel van God, waarin God en de ziel elkanders tegenwoordigheid genieten in de grootste stilte."

Doch hoewel immer inniger met Hem vereenigd, verliest zij zich niet in onafgebroken beschouwing, maar wijdt zich met heel haar energieken, practischen geest aan het groote werk der stichtingen. Eindelooze beproevingen en moeilijkheden vervolgen haar daarbij, maar: „Beklaag u niet, dochter, zoo behandel ik mijn vrienden" had Christus haar eens in blijden troost gezegd en wij weten hoe zij in kinderlijken overmoed geantwoord had: „Maar, Heer, daarvan komt het dan ook, dat ge er zoo weinig hebt."

Zij werkt voor Hem.... daar moeten kloosters opgericht.... zij reist, bouwt, onderhandelt over den aankoop van grond, overlegt met werklieden, cor-

respondeert, praat, lacht, geeft zich aan allen, zonder één oogenblik van den Meester te wijken.

En dan, in een van de laatste hoofdstukken treedt nogeens in volle, milde schoonheid het beeld der *heilige* als uit „'n gouden nis van stralen" naar voren: „Men bewondere de natuurlijke gaven, ongewoon kwistig door den Schepper haar toebedeeld: het heldere verstand, de rijke verbeeldingskracht, het fijne gevoel; men moet ook erkennen haar genie, haar echt vrouwelijk genie, de hoogste geestesbegaafdheid, die denkbaar is; erkennen haar hart, het edelste, reinste, teederste, sterkste hart, dat een vrouw ooit bezeten heeft".... maar die schoonheden waren voor God niet anders dan „het metaal waar diamant in zat" voor Hém schitterde slechts hare *heiligheid.*

. . . .

Uit dit beschouwende en toch zoo werkdadige leven komt het opnieuw tot ons, dat de wàre mystiek een *kruisbloem* is, dat zij slechts wortelt in een aarde, die het bloed van den Christus heeft ingedronken, en zij die haar vinden willen in deemoedige liefde op moeten tot Hem, in wien dat allerhoogste leven ontbloeit; moge dan deze bladzijden hun tweevoudige roeping volbrengen, en ook tot niet-katholieken doordringen.

Ik meende dit boek niet beter te kunnen bespreken, dan door, tastend in den overvloed met volle handen de blanke bloemtrossen en de purpergouden vruchten in het licht te heffen. Vertaald met de kennelijke bedoeling geen literair werk te leveren, doch dit rijke leven slechts voor *allen* toegankelijk te stellen is het dikwijls, getuige de citaten, verrassend van open klaarheid en natuurlijke, buigzame zeggingen.

M. H.

Uitmuntendheid van Maria's Onbevlekte Ontvangenis of: **Een Paarl- en Leliekroon aan de Onbevlekte Maagd Maria**, door P. fr. P. D. A. F., O. S. F., lector te Reckheim. Tongeren, Fr. Vranken – Dommershausen, 1909.

Een boek van een Franciscaan over de Patrones der Franciscanen. – Gij vermoedt het reeds: warmte, gloed, vuur! Ja, dat is het: een boek vol heerlijk-oplaaiend enthousiasme, dat u tegenvlamt van de eerste bladzijden tot de laatste. Het groote voorrecht der Onbevlekte Moedermaagd bezit de geheele verrukking van des schrijvers priesterziel. De Traditie zijner Orde getrouw, heeft hij gezocht bij de Theologanten, niet juist naar argumenten om de waarheid van Maria's Onbevlekte Ontvangenis te bewijzen – voor katholieken is deze duidelijk geworden te Rome en te Lourdes – neen de schrijver vond, wel 't meest bij de Franciscaansche Godgeleerden, bewijzen voor de *uitmuntendheid* van dit voorrecht der Allerzaligste Maagd. Het spreekt van zelf, dat de „Doctor Subtilis", Dun Scotus, onophoudelijk aangehaald, uitgelegd en verklaard wordt.

Een boek dus van studie, voor studie. Want al kan men aan sommige argumenten geen hoogeren titel geven, dan dien van „*congruentiae*", toch zal men hier verschillende bewijzen vinden, welke tevergeefs in onze handboeken der Theologia Dogmatica gezocht worden. Maar het is ook een boek, dat werkt op het hart. Een katholiek, die het aandachtig leest, zal zijne liefde tot Maria nog warmer, nog inniger voelen worden.

Voor preeken op Maria biedt het rijke, weelderigrijke stof.

Een enkele aanmerking ten slotte.

Zullen vele Noord-Nederlanders het betreuren, dat dit boek in 't Vlaamsch verscheen, allen, die iets gevoelen voor letterkunde, zullen de gedichten, welke het hier en daar geeft, liever gemist hebben.

V. H.

Jezus van Nazareth. Het leven des Heeren, geschetst voor de Katholieke jeugd, naar het Engelsch van Moeder Mary Loyola door J. Waterreus, Pr. Kerkelijk goedgekeurd; met 20 gravuren en een kaartje van Palestina. Uitgave van G. Bruggeman, Oldenzaal.

Een aanbeveling voor dit werkje te schrijven, kan niet van mij verlangd worden, daar de Aartsbisschop van Utrecht in hoogsteigen persoon, te kennen geeft: „Wij aarzelen niet, Jezus van Nazareth" als een zeer nuttig werk dringend aan te bevelen, en hopen, dat het in elk christelijk huisgezin een eereplaats moge vinden. Deze brief, gedateerd van 8 Sept. 1908 en door Monseigneur onderteekend, is de beste en eigenlijk de eenige aanbeveling, en het zou als onbescheiden kunnen aangemerkt worden, indien ik hier iets bij wilde voegen ter aanprijzing.

Echter kan het nuttig zijn, de opmerkzaamheid te vestigen op de mooie uitgave in stevigen carton-omslag, op de fraaie gravures naar Fr. Angelico, Raphael, Richter en anderen, en dan vooral op den boeiende verhaaltrant en de vele kleine, intieme trekjes, die 's Heeren Leven zoo door en door doen kennen en begrijpen. En daarbij de een-

voudige, begrijpelijke uitleg hier en daar, zoo omtrent de farizeeën, wat zij waren, deden en welk doel zij nastreefden.... over de armen, die den Zaligmaker volgden en omringden en Hem geen rusten lieten, over de zeden en gewoonten en gebruiken daar in dat Oostersche land en hoe men sommige uitdrukkingen heeft te verstaan. Menig kind zal het met aandacht en met groot genoegen lezen, en ook de volwassenen zullen er nog heel wat uit kunnen leeren.

Er wordt in de laatste jaren nog al eens getoornd tegen het onzinnig gebruik om aan de kinderen op den dag der Eerste H. Communie allerlei geschenken te geven, die tot het plechtige feest in niet de minste betrekking staan. Hoe gevoegelijk kunnen die wereldsche cadeautjes vervangen worden door dit boekwerk, dat de Eerw. vertaler met zooveel zorg voor onze Katholieke kinderen heeft bewerkt en dat door den uitgever zoo keurig en degelijk wordt aangeboden.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

De Dagelijksche Communie. De Stem van het Episcopaat, met een inleidend woord door J. C. ALBERDINGK THIJM S. J.
's Hertogenbosch, G. Mosmans Zoon.

Een klare belichting van het groote vraagstuk, dat niet alleen vrome zieltjes bezig houden moet, maar dat ook den man in de wereld, den harden werker, hij zij patroon of arbeider, rechtsgeleerde of koopman aangaat.

Wie zich niet gewonnen geven wil aan dit koor van pleiters voor de dagelijksche Communie, is niet te overtuigen. Niet bij gebrek aan argumenten, maar bij gebrek aan eigen goeden wil.

Pater Thijm biedt hier een prachtige keurlezing aan. Alleen zou ik mij bezwaard gevoelen om Leo XIII den voorlooper der dagelijksche Communie te noemen. Want de strijd door Pius X met zijn gezag ten einde gevoerd, omdat de gezonde ideeën genoegzaam waren doorgedrongen, heeft tientallen van jaren onder Leo XIII geduurd, hij heeft de apostelen der Veelvuldige Communie, waarbij zooveel Jezuïten met eere genoemd moeten worden, geholpen, gesteund en voorgelicht; zoodat, nu óók door zijn werk de strijd tot zoo gelukkigen uitslag kwam, hij meer dan een voorlooper genoemd mag worden. KN.

Bloempjes van Ars. Woorden van den gelukzaligen VIANNEY. Prijs 5 cent. Venloo, G. Mosmans Sen.

Een klein, mooi gedrukt boekje met heerlijke levenslessen van den zaligen pastoor van Ars. Aanbevolen!

Het Alcoholvraagstuk, door DR. H. BURINGH BOEKHOUDT en DR. A. J. VAN DER WEIDE. Tweede druk, prijs f 1.—, geb. f 1.25. Utrecht, Centraal Bureau van den Volksbond. Amersfoort, G. J. Slothouwer.

Beter boek over het groote vraagstuk zal men moeilijk kunnen vinden. Juist zijn bestemming voor leerboek op de kweekscholen heeft het gemaakt tot een helder handboek voor iedereen, die werkelijk zich volkomen op de hoogte stellen wil van de onthoudersbeweging.

De bovennatuurlijke beweegredenen moesten in een boek als dit ontbreken, die vullen wij zelf wel aan. De cijfers over criminaliteit hadden weggelaten of beter belicht moeten zijn, en terecht kan de Roomsche organisatie klagen, dat juist bij haar corporaties, de tijdschriften *Sobriëtas* en *Kruisbanier* vergeten zijn, en dat wel de *O. P. C.* maar niet de *K. O. P. C.* met een eigen orgaan genoemd worden.

Overigens is het ons een vreugde te kunnen getuigen, dat geen enkele handleiding dit leerboek, in tweeden druk vermeerderd, bijgewerkt en verbeterd, in helderheid, zakelijkheid en kalme onpartijdigheid overtreft. R. K. Pr.

Wolfgang Amadeus Mozart, zijn leven en werken geschetst door WOUTER HUTSCHENRUIJTER. Omslag en bandversiering van Frans Hutschenruyter. Met een portret van Mozart buiten den tekst. f 0.85, geb. f 1.50. Rotterdam, W. L. J. Brusse.

Een goed boekje van den bekenden toonkunstenaar. Het geeft een inzicht in het werk van Mozart, en voert diens geest en bedoelen nader aan de niet-vakmenschen, die Mozart en zijn werk willen genieten, zonder zich te verdiepen in wat alleen voor kunstenaars van groot en overwegend belang is.

Moge deze met liefde geschreven handleiding, want dat is het, de eerste zijn van een heele reeks werken, die ons kunnen voeren tot hooger genot van de meesterwerken der muziek. D.

Multatuli en de Romantiek, door DR. J. PRINSEN JLZN. f 1.25, geb. f 1.90. Rotterdam, W. L. J. Brusse.

Wat de heer Prinsen met dit werk bedoelde zegt hij zelf:

....„mijn doel was ook geenszins een overstelpende massa feiten ten toon te spreiden, maar met behulp van enkele zeer sprekende feiten ongeveer het hoekje te bepalen, dat Multatuli in de wereldlitteratuur toekomt.

Als Multatuli zelf mijn notities lezen kon, hij zou me wegspuiten met een koud-waterstraal van zijn sarcasme. Hem min of meer willen klassificeeren. Hem brengen in een III 7a Pwp. hem, den vrijen flaneerder, den bandeloozen fantast, die lacht met Klassiek en Romantiek, met alle school en richting, die alle letterdoctoren en professoren als kleine jongens door elkaar schudt en voor de broek geeft, hem die in eeuwig frisschen geur van oorspronkelijkheid voortleven zal en moet!

Maar ik waag het er op. De styx is diep en donker. En niemand staat toch buiten de wereld en het leven, buiten den stroom naar de duistere, geheimzinnige toekomst, zoolang zijn levensdaden meetellen onder de levenden. Waarom zou ik ook hem niet een deel van de plaats mogen opzoeken, die hem toekomt in de lange rij van hen, die gevochten hebben voor licht en lucht, vrijheid en schoonheid.

Ik heb daarenboven nog een ander doel.

Door na te gaan, wat Multatuli heeft gedaan, zal te duidelijker aan het licht komen, wat onze zoogenaamde romantici hebben nagelaten; wij zullen het deficit van onze nationale kunst-ontwikkeling bij het totaal van de algemeene Europeesche omstreeks 1860, vrij nauwkeurig kunnen vaststellen; we zullen er ons eenigszins rekenschap van dienen te geven, hoe het komt, dat datgene wat bij het algemeene West-Europeesche kunstlievende publiek òf een vrijwel met kalmte geaccepteerde waarheid, òf een niet al te ongewone fantastische buiteling van het artistiek vernuft heeten mocht, binnen deze landen nog verbijsterend werkte, schrik en ontsteltenis verspreidde, een beroering verwekte, als hadde de zoo lang gevreesde anti-christ zich in levenden lijve onder de schare begeven.

En ten slotte zullen we kunnen constateeren, hoe Multatuli de man is, die dit alles heeft goed gemaakt, hoe hij gansch alleen voor onze letterkundige kunst hetzelfde heeft bewerkt, al was hij dan geen romanticus in den engeren zin des woords, wat de Romantiek voor heel de Europeesche kunst heeft tot stand gebracht, hoe hij, de arme berooide zwerver, uit eigen beurs tot den laatsten cent ons tekort royaal heeft aangezuiverd, zoodat na hem komen kon de kunst, waarmee we thans op de Europeesche markt aanspraak kunnen maken op aller respect."

Heeft Dr. Prinsen dat doel bereikt?

Wij zouden zeggen van niet. Want hoe verrassend deze beschouwingen over Multatuli zijn mogen, hoe meesterlijk het verband getoond wordt tusschen het werk van dezen auteur en dat van toentertijde gevierde Europeesche grootheden, zijn omschrijving van de Romantische beweging lijkt mij te exclusief, zijn kijk op menschen en toestanden te bekrompen, zijn overschatting van Multatuli te groot dan dat wij dit overigens krachtige boek geslaagd zouden willen noemen. Dr. G.

„Zuid en Noord". Tweede Deel, P. Ev. Bauwens S. I., verjongde en opgeluisterde uitgave. Augustinus Drukkerij te Brugge en in alle zijne verkoophuizen. Prijs: 2.50 fr.

Voor één gulden vijf en twintig Hollandsch geld, ruim zeshonderd pagina's, bedrukt met gedichten en proza van onze beste schrijvers, wat wil men méér.

Bovendien geeft pater Bauwens een inleiding voor elk tijdvak, en verklaring van wat hij voor onbegrijpelijk houdt.

Voor het werk van elken schrijver plaatst hij een korte levensschets met de uitspraken van min of meer gezaghebbende beoordeelaars. Al kunnen wij het in alles niet eens zijn met den vlijtigen Jezuïet, we zien toch met voldoening dat hij zijn oordeel over nieuwere schrijvers sterk gewijzigd heeft. Dit deel, voor meer gevorderde leerlingen loopt van Cats tot Eeckels, Teerlinck en Felix Rutten.

Zuid en Noord is een goedkoope, handige bloemlezing, en wie een historisch leesboek verlangt, zal moeilijk goedkooper te recht kunnen.

Het proza in de Vlaamsche letterkunde door Dr. Maurits Sabbe, f 0.25. Bussum, C. A. J. van Dishoek.

Doctor Maurits Sabbe, Doctor Maurits Sabbe....!

Wel zeker beste lezer, u hebt gelijk, u hebt dien naam meer gehoord, denk maar eens aan den *Filozoof van 't Sashuis*, dat allergeestigste boek, en het in-mooie *Mei van Vroomheid*, dat was dezelfde heer Sabbe, maar zonder zijn doctorstitel, die hij blijkens dit boekje met eere dragen mag.

In de weinige pagina's welke deze lezing beslaat, — 't is mijn schuld niet, maar bij den pompeuzen aanhef zag ik aldoor den filosoof van 't Sashuis tegen me knipoogen — heeft hij een gedocumenteerd overzicht der Vlaamsche letterkunde gegeven,

met een karakteristieke waardebepalingen van de voornaamste schrijvers, waaraan hij zelf ontbreekt, helaas. Het zou bij niemand opgekomen zijn, hem van eenige ijdelheid of overschattig te beschuldigen als hij zijn eigen werk een plaatsje gegund hadde.

Dit boekje zal uitstekend dienst kunnen doen, als introductie tot de studie der Vlaamsche letteren, waarbij men in het oog houde dat de waardebepalingen van Maurits Sabbe zich niet uitstrekt tot de meerdere of mindere of in 't geheel geen moraliteitsgehalte der opgenoemde auteurs.

HANS.

Hoe worden ouders opgevoed? vrij bewerkt naar het Engelsch van MRS. CRAIK door C. Waller van Marken, f 0.25. Bussum C. A. J. van Dishoek.

Hè, zegt de lezer, als hij die titel leest, en schrikt een beetje: wat zullen wij nu hebben? Hoe worden de ouders opgevoed? Is dat nu het laatste woord van moderne dwaasheid, en moet alle gesol met de eeuw van het kind, nu bekroond worden met een paedagogisch handboek, hoe de Benjamin in de Kinderkamer zijn Pa en Ma groot moet brengen?

Zoo erg is het nu niet, integendeel het zijn behartenswaardige wenken voor ouders, hoe zij de uitingen van gezag en liefde moeten wijzigen met de groeiende karaktervorming van hun kinderen.

HANS.

Adel, roman door KEES MEEKEL. Amsterdam, Van Holkema en Warendorf. — E. van der Vecht.

Mààr meneer Meekel, maar Kees, hoe heb ik het nu met je? Is die roman werkelijk van jouw? En heb je die nu geschreven uit kunst-aandrang, heb je die nu geschreven om je leuzen uit te zingen, om je heerlijkste gevoelens uit te beelden? Of, zeg nu eens eerlijk, of is het een stiekume wraakneming op je critici, zooiets als de trap van 'n kwajongen tegen 'n paal, die hem in den weg stond, 'n scheldwoord tegen 'n heengaanden overweldiger, 'n anarchistenbom voor 'n politiebureau? Heb jij niet stilletjes bij je zelf gezegd, wacht ik zal ze eens krijgen, die kerels met hun gezeur over opgewonden stijl, overlading, gemis aan zelfbeheersching, ik zal eens een boek schrijven, waar ze allemaal hoofdpijn van krijgen, waar ze zich ziek aan lezen?

't Is je gelukt, en als dat je plan was, tja! dan mag je boek volkomen geslaagd heeten!

Niet dat het een draak is zonder meer, dat *Adel* van je; de persoon, een bleek kniezerig jongetje, een gravenkind, dat naar de dorpsschool ging, 'n rakker werd, van de scholen gestuurd werd, om zich in volle kracht, als de koppige student-dweeper graaf van Zenderen ten Borg te ontpoppen is een belangrijk figuur. Z'n psychologie is niet van de kwaadste, maar hij doet zoo mal, hij redeneert zoo vreemd, zelfs voor een opgewonden standje als hij is. Weet je wat ik denk, dat jij, Kees Meekel, je zoo'n beetje die Richard van Zenderen voelt, dat je hier zoo'n stukkie auto-biografie geeft en om 't een beetje voor ons te verbergen, dat je van je zelf spreekt, heb je er maar een graaf van gemaakt. En nu wordt het een graaf zooals een nobel gemoed van een burgerjongen zich een graaf voorstelt of zooals wij ze zien in ouderwetsche tooneeldraken.

Als je nu weer een boek schrijft, Kees Meekel, doe dan niet zoo heftig, zwaai niet zoo verschrikkelijk met je armen, en denk dat je stem geen misthoren of automobieltoeter is.

Hoe zou jij 't vinden als een organist nooit anders speelde dan met volle orgel, alle koppelingen los, of als een componist een suite uit liet voeren, dat in een haal door van 't begin tot het einde, het geheele orkest bezig hield tot pauken en ander slagwerk incluis?

Nou dan! HANS.

Gyda, — door KARIN MICHAËLIS — uit het Deensch bewerkt door EMY THOMAS, uitgave van H. J. van der Garde en Co. Zalt Bommel.

Het boek begint met een brief van een broeder Johannes aan een broeder Edwin, en is gedateerd uit 1867 te Keulen. Deze Edwin is gehuwd met een zekere Anna, en Edwin had dat meisje ook tot vrouw gewenscht.

„Kommt 'mal vor" zeggen we zoo, maar hier is dat dan toch niet zoo heel eenvoudig. Deze Anna n. l. met Edwin gehuwd, denkt aan niemand anders en droomt van niemand anders en wacht op niemand anders dan op den tweelingbroeder: Johannes. Zij schrijft diens naam op ruiten en tafels, en haar man weet dat en... hij weet ook, want vrouw Anna heeft het hem duidelijk gezegd, dat het precies zoo wezen zou met hèm en zijn naam, indien Johannes de echtgenoot en Edwin de zwager was.

Edwin is dominee en kent dus den bijbel, althans hij behoort dien te kennen, en dus ook de wet op de huwelijkstrouw, en dat de mensch tegen het

negende gebod zondigt door gedachten en begeerten, zoowel als door daden.... maar deze predikant van de pastorie te Sarnhof in Denemarken is er een van het soort, die de geboden Gods aan de gemeentenaren leeren en voorhouden en er dan zelf zich liever niet aan storen.

Het dochtertje Gyda is een kleine wijsheid, wier kopje vol van de allerzonderlingste gedachten zit.... en de schrijfster laat het kind heel aardig de geschiedenis der oude Israëlieten toepassen op de dingen van haar omgeving. Maar al spoedig bemerkt men, dat de kleine meid een zeer vreemd juffertje is, dat op zonderbare manier door haar ouders wordt opgevoed en de meest buitengewone dingen als geheel natuurlijke beschouwt en wil volbrengen.

Gyda's moeder sterft al heel spoedig en in haar laatsten wil heeft zij bepaald, dat het kind met haar oom Johannes moet huwen, zoodra de leeftijd dáár is.

Oom komt over voor de begrafenis, het overspannen kind wordt door zijn' fluitspel tot weldoende rust gebracht. Spoedig echter, na Johannes' vertrek, begint het vreemde weer en de dokter zegt, dat het een zielstoestand is, dien zij zelf moet zien te overwinnen. Dat gaat echter zoo gemakkelijk niet, een proef met de dorpsschool mislukt deerlijk, maar eindelijk voelt het kind zich dan toch gezond en krijgt les van vader.

Op haar veertiende jaar wordt zij naar een zeebad gezonden onder de hoede van drie dames, in een kosthuis, waar de eigenaar, een man zonder beenen, die in een duwwagentje zijn winkel bedient, een dwazen invloed op het meisje uitoefent. Maar zij keert naar vader terug en gaat later naar een stad, om haar opvoeding te voltooien.

Hier beleeft het natuurkind allerlei avonturen, sommige van onschuldigen, een paar van een weinig bedenkelijken aard, maar 't loopt allemaal goed af. Zij weet, dat zij met haar oom zal trouwen, zoodra zij zeventien jaar is. en zij vindt dat ook heel best. Die oom geeft haar echter eerst een proefjaar, om de menschen te leeren kennen, en tegen dat dit op het eind loopt, maakt Gyda heel toevallig kennis met een man, die nu plotseling de ware Jacob blijkt te zijn. Zij zien en spreken. elkaar slechts één avond, daarna ontvangt Gyda een brief, dat er niets verder zal gebeuren, de vreemdeling verdwijnt, want hij mag niet huwen, omdat in zijn familie krankzinnigheid erfelijk is, hij heette Johannes, gelijk de te huwen oom en Gyda was doodelijk verliefd op hem. Nog een paar vreemde dingen doet het meisje en eindelijk zien wij haar bij oom Johannes, die ergens ver weg stationschef is, goed en wel aankomen. De goede oom heeft alles zoo fijn en goed mogelijk in orde gemaakt en Gyda ziet dat ook wel en waardeert het, maar de andere, die voor immer verdwenen is, dat is eigenlijk de man, dien zij wilde huwen, en het is zijn naam dien zij uitspreekt, als de oom erop aandringt, dat zij hem bij zijn naam noemen zal.

Geheel onschuldig is het boek niet, zooals men uit den zeer verkorten inhoud wel merken zal. Den geheelen opzet met nuchteren blik beschouwende, zou ik willen vragen: „wàt heb je nu aan de lezing van zoo'n werk! De Katholieken, die het toevallig in handen krijgen, zullen wel begrijpen, dat noch moeder Anna's gedrag, noch dat harer dochter Gyda is goed te praten. Onze andersdenkende geloovige landgenooten zullen zich waarschijnlijk ergeren aan zoo'n dominee als hier Edwin Vogt is, Gyda's vader, en eveneens aan de dochter, die toch ook uit haar bijbel drommels goed weet, dat het niet aangaat Johannes Vogt te huwen en Johannes Mygind aan te hangen. Dat moet een leugen-leven worden en op ongelukken uitloopen. En de ongeloovigen, die het boek misschien lezen, zullen er wellicht gereede aanleiding in vinden, om een beetje te smalen op die bijbelvaste luidjes, die alles met tekst en uitleg, met spreuk en psalm kunnen aanhalen en die zoo jammerlijk tegen de voorschriften des bijbels misdoen. Want het is zoo heel gemakkelijk voor hen, die aan niets gelooven, minachtend te praten van den godsdienst en de menschelijke tekortkomingen te schuiven op de rekening van Gods Woord, terwijl zij over het hoofd zien, dat de zonde juist ontstaat dáár, waar men zich aan het Woord niet houden wil.

Waarom Emy Thomas, die getoond heeft, wel vloeiend te kunnen vertalen, nu juist dit boek in bewerking nam, is mij een raadsel. 't Is tamelijk langdradig en er zit niet veel handeling in. Het is tegenwoordig mode, Deensche boeken of hun vertalingen te lezen, maar er zijn er dan toch wel, die vrij wat boeiender zijn en met minder bedenkelijke moraal. 't Is ook te hopen, dat de dames Michaëlis en Thomas geen plan hebben, ooit de hier gehuldigde leer toe te passen, zij zouden met open oogen in haar verderf loopen.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

Drie man in een boot (Gezwegen van den hond), naar het Engelsch van JEROME K. JEROME. f 1.25. Utrecht H. Honing.

Een bibliotheek van dergelijke, gezonde en frissche uitspanningslectuur zou een machtig wapen zijn in den strijd tegen de pornografie. De ras-echte Engelsche humorist vertelt in dit boek op onnavolgbare en allergeestigste wijze, hoe hij met twee vrienden en een hond een roeitochtje maken ging op de Theems, overal vastzat, ontelbare keeren verongelukte, om ten slotte vóór den vastgestelden tijd met heel zijn gezelschap te deserteeren uit de onbeschrijfelijke genoegens van een roei-tochtje. Men moet zelf lezen wat zoo'n geval wordt, wanneer een geestig man het vertelt.

'n Enkel staaltie van z'n verhaaltrant, om den lezer graag te maken:

„Zoo'n stoomjacht heeft iets tergend brutaals, lomps en vlegelachtigs over zich, dat er als met voordacht op aangelegd is om al de booze aandriften mijner natuur in beweging te brengen; en dan betreur ik het verdwijnen van den goeden ouden tijd, toen men heen kon gaan, en den menschen zeggen, wat men van hen dacht, met een bijl en een boog en wat pijlen. De uitdrukking op het gelaat van den man, die, met de handen in de zakken, bij het stuurrad een sigaar staat te rooken, is op zichzelf reeds ruimschoots voldoende om een vredebreuk te verontschuldigen; en dat pedante gefluit, om u te zeggen, dat gij uit den weg moet gaan, zou, geloof ik, stellig en zeker, bij elke jury van roeiers de uitspraak: „verschoonbare manslag" doen volgen.

Maar ik verzeker U, dat zij voor ons heel wat hebheb moeten fluiten, om ons uit den weg te krijgen! Als ik het mag zeggen, zonder voor een bluffer gehouden te worden, dan geloof ik gerust te kunnen verzekeren, dat onze ééne kleine boot, gedurende die ééne week, meer last en oponthoud en ergernis veroorzaakte aan de stoomjachten, die wij voorbijkwamen, dan al de andere vaartuigen op de rivier samen.

„Daar komt een stoomjacht aan!" roept een onzer, als hij den vijand in de verte ziet naderen; en in een oogenblik is alles gereed om hem te ontvangen. Ik neem de touwtjes van het roer, en Harris en George gaan naast mij zitten, allen met onze ruggen naar het jacht, en de boot drijft zoo vlug als zij kan, naar het midden der rivier.

Voort gaat het jacht, fluitend en blazend; en voort gaan wij, kalmpjes drijvend. Als het ding een goede honderd meters van ons af is, begint het te fluiten als een razende, en de lui, die er op zijn, komen aanloopen en leunen over de verschansing en schreeuwen ons toe: maar wij hooren er niets van. Harris is juist bezig ons een anecdote te vertellen van zijn moeder; en George en ik willen er voor alles ter wereld geen woord van missen!

En dan geeft het jacht eindelijk en ten laatste een langen fluitenden gil, die den stoomketel bijna doet springen, en het laat zijn machine achteruitwerken, en het blaast stoom af, en het draait rond, en blijft aan den grond zitten; alle man aan boord van het jacht holt naar den voorsteven en brult ons wat toe, en de menschen aan den oever blijven staan en schreeuwen óók wat, en al de andere voorbijvarende booten houden stil en gaan meedoen, — tot de geheele rivier mijlen her- en derwaarts in een toestand van waanzinnige beroering verkeert. En dan blijft Harris eensklaps steken in het belangwekkendste gedeelte zijner vertelling, om met goedige verwondering te zeggen:

„Hé, George, ik laat me hangen, als er geen stoomjacht in de buurt is!"

En dan antwoordde George:

„Ja, ik dacht ook al, dat ik zoowat hoorde."

Waarna wij erg zenuwachtig en verlegen worden, en niet weten hoe we de boot weg zullen krijgen; en dan loopen de lui van het jacht intusschen weer te hoop en onderrichten zij ons hoe wij doen moeten: „Werk met je rechterriem! — och lompe ezel! weg nu met je linker! — Neen! — jij niet! — die andere — blijf van de touwtjes af — hoor je niet? — Ziezoo, nu allebei tegelijk. *Neen*!...., niet *dien* kant op! O, jouw....!"

Dan laten zij een boot te water en komen zij ons te hulp, en na dan een kwartier lang met alle mogelijke inspanning gewerkt te hebben, krijgen zij ons eindelijk voorgoed uit hun weg, zoodat zij voort kunnen gaan; en dan bedanken wij hen heel vriendelijk, en vragen wij hun, of zij ons op sleeptouw willen nemen. Maar dat willen zij nooit."

Een pagina of wat verder heet het:

Bij de sluis te Reading kwamen wij tegelijk met een stoomjacht, het eigendom van eenige mijner vrienden, en zij sleepten ons tot op ongeveer een mijl afstands van Streatly. 't Is bepaald een groot genot door zoo'n stoomjacht gesleept te worden. Ik voor mij prefereer het ver boven roeien. En het tochtje zou nog véél genotrijker geweest zijn, indien er niet zulk een massa van die ellendige kleine roeibootjes hadden rondgezworven, die voortdurend ons jacht in den weg lagen; en om te zorgen, dat wij ze niet in den grond boorden, moesten wij aanhoudend langzaam varen en stoppen. 't Is werkelijk een publiek schandaal, de manier waarop die roei-

booten op de rivier iemands stoomjacht den weg versperren, — er behoorde inderdaad iets gedaan te worden om daar voorgoed een einde aan te maken!

En dan zijn ze nog zoo ongeloofelijk brutaal en onverbiedelijk op den koop toe! Gij kunt fluiten totdat uw ketel er bijna van barst, eer zij de moeite verkiezen te doen om zich een beetje te haasten. Ik zou wel willen, dat er nu en dan eens een paar van die dingen naar den kelder gestoomd werden, als ik het zeggen mag, enkel en alleen om hun eens een goede les te geven"....

De lezer zal nu wel snappen, dat Jerome K. Jerome meer doet dan vulgaire grappen vertellen.

R. K. Pr.

De Pendletons uit het Engelsch door Mevr. J. v. d. Hoeven, Met 12 illustraties in en buiten den tekst. W. Hilarius Wz., Almelo.

Koop dit boek nu maar en maak er een neefje of nichtje gelukkig mee! Wat het kost, weet ik niet, ik denk den gewonen prijs, één gulden zestig of daaromtrent. Een ontwikkeld kind van 12 jaar kan het begrijpen, een aankomende leerling H. B. S. van veertien tot zestien zal het nog wel met genoegen lezen en wij, grooteren en ouden, die dergelijke boeken bespreken, wij beklagen ons niet, wanneer ons zóó iets ter recensie wordt gezonden.

De avonturen der familie Pendleton, die der kinderen dan, zijn van onschuldigen aard. Greta, Corrie, Robert, Jan, Leonard, George en Pepi worden heel eenvoudig en heel verstandig opgevoed, houden dol veel van elkaar en van hun ouders en hebben als naaste buren een ouden barschen generaal, die hun grootvader is en een mager, verlegen jongetje, dat hun neefje is, wat zij niet weten. Later worden zij het gewaar, en hooren tevens, dat er een veete is in hun familie, iets, waarvan zij geen van allen eenig begrip hebben, ook de oudsten niet, die echter doen, alsof het hun vrijwel duidelijk is en daardoor af en toe leuk voor den dag komen. De generaal en neef Gerard bewonen een kasteel: Torenzicht; eerstgenoemde heeft aan de buurlui streng verboden, ooit weer een voet te zetten op zijn grondgebied, ook niet in het bosch, dat, zoolang hun heugde, de speelplaats der Pendletons geweest was.

Hoe nu die door een veete gescheiden menschen weer bij elkaar komen, wordt in eenige hoofdstukken eenvoudig maar boeiend verteld. De kinderen ondervinden zelf de gevolgen hunner verkeerdheden, en vooral de zeer zelfzuchtige Corrie wordt deerlijk in het nauw gebracht, doordat zij een paar keer wat oneerbiedig met de waarheid heeft omgesprongen. Maar op het laatst komt alles terecht en de kinderen aan wie ik het boek ter beoordeeling gaf, hadden maar één wensch: ik wou, dat er een vervolg op was en je van al die leuke jongens en meisjes nog eens wat méér hoorde!.... een recensie, waarmede de schrijfster en de vertaalster beiden tevreden kunnen zijn.

C. J. F. VETTER.

Prins Peter, door IDA HEYERMANS. Prijs f 1.25, geb. f 1.90. Bussum, C. A. J. van Dishoek.

Ida Heyermans kan vertellen! Sprookjes waar groote en kleine menschen grraag naar luisteren, worden door Fantaisio den dichter aan den kleinen prins verhaald, die ziek was, en tot gezondheid en levenslust terugkeerde, onder den weldoenden invloed van den wonderen kunstenaar.

Het verhaal zelf klinkt te echt en gewoon om het te stempelen tot wat wij nu eenmaal overeengekomen zijn tot een sprookje te stempelen, maar toch, maar toch heeft de schrijfster wel willen symboliseeren den weldoenden invloed der poezie op de arme, kranke menschheid.

Voor grooteren zit er dieperen zin in dit verhaal.

Rie Cramer teekende er heele mooie prentjes bij. Vooral de kindersnuitjes zijn goed.

HANS.

Herfstdraden, door DIETZ en LEOPOLD e. a. Ons Thuis serie. L. J. Veen, Amsterdam.

Mooie verhalen en mooie prenten voor aankomende kleuters.

M.

Jongensdagen, door THEO THIJSSEN. Prijs f 1.50, geb. f 1.90. Bussum, C. A. J. van Dishoek.

Als de jongens, van wie in dit boek verhaald wordt, in Boekenschouw schreven zouden ze zeggen, dat het een „fijn" verhaal was. Want ze vinden elkaar beurtelings „fijn" en lam, er komt in van 'n fijne" diender en een „fijne" zwemmeester, en een heele hoop andere dingen vinden ze ook „fijn".

De jongens zouden gelijk hebben. Dit verhaal van een stel Amsterdamsche knapen, gehoorzaam aan moeder of vader, goed leerend in school, maar toch kwajongensachtig genoeg, om te vechten, kattenkwaad uit te halen zonder lastig te worden voor de menschen, 'n soort ideale straatjeugd dus, is werkelijk belangwekkend in al zijn grooten eenvoud.

Jan Sluijters teekende er mooie platen bij.

HANS.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

Dr. P. DIRCKX; Dr. HUDDLESTON SLATER; Prof. Dr. J. H. E. I. HOOGVELD; Prof. J. M. J. KNAAPEN; Prof. M. P. RATH; Prof. Dr. SCHARPÉ; Dr. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; Dr. Th. M. VLAMING.

Aflevering 8. **15 November 1909.**

De persoonlijkheid van Jezus Christus. Door Dr. A. H. Haentjes, pred. te Haarlem („Levensvragen" Ser. III no. 2). Baarn, Hollandia-Drukkerij 1908. Prijs f 0.40.

In dit Tijdschrift (zie *Boekenschouw*, jrg. '09 no. 4, blz. 56—57 en no. 6, blz. 82) werd reeds gezegd, dat Dr. A. H. de Hartog de christelijke religie „eene philosophische kunstbewerking" doet ondergaan en dat door deze „verwijsgeering der dogmatische grondbegrippen" het wezen dier religie zelf wordt prijsgegeven. — Een dergelijk oordeel moet over de brochure van Dr. A. H. Haentjes uitgesproken worden. Want zij verkondigt dezelfde *supra-historische* ideeën en op gelijke wijze, d. w. z. zóó, dat de historische werkelijkheid van den persoon van Christus en van de zgn. „heilsfeiten" als van geen belang voor den christelijken godsdienst gerust kan ter zijde worden gesteld.

Wie in de dogmatische theologie der Ned. Herv. Kerk belang stelt en iets van de terminologie, waarin zij tegenwoordig wordt gedoceerd, wil begrijpen, moet het begrip „supra-historisch" voortdurend voor den geest hebben.

Wat beteekent dan die term? Wat „historisch" beteekent, behoeft geen verklaring: historisch is een feit, dat in den tijd heeft plaats gehad. Wat echter „supra" in dien term wil zeggen, verklaart dr. H. M. van Nes in zijn inaugureele rede bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt in de Dogmatiek vanwege de Ned. Herv. Kerk te Leiden op 18 Sept. '07 aldus: „De schrijver van den brief aan de Hebr. heeft gezegd, dat Jezus Christus gisteren en heden dezelfde is en in der eeuwigheid. Zoo ontrukt hij de Christusgestalte aan de bloote historie, verheft haar boven den tijd: een eeuwig heden, een omnipresente (alomtegenwoordige) Christus wordt ons hier geleerd. Is dan de Christus des geloofs een andere dan de Jezus der geschiedenis? Wie in der eeuwigheid dezelfde is, heeft toch geen geschiedenis? Spr. gelooft niet dat deze bezwaren gegrond zijn; maar hij tracht niet naar bewijs; hier is de onderstelling des geloofs, de „absolute paradox", dat het eeuwige realiteit is geworden in de historie.... Spr. gelooft, dat het eeuwige in den tijd verschenen is.... Is Christus alleen historisch persoon, dan behoort hij enkel tot het verleden; is hij suprahistorisch, dan heeft hij een eeuwig heden, m. a. w. dan is hij de levende Heer". (Verslag van de N. R. Ct.)

Prof. van Nes houdt dus nog vast aan een historischen Christus; niet aldus de Hartog en Haentjens. Het *eerste* gevolg hiervan is, dat de twee laatsten eenvoudig onverstaanbaar zijn. De H. beklaagt zich onophoudelijk, dat hij niet wordt begrepen. Hoe duister „de persoonlijkheid van Jezus Christus" van dr. Haentjens is, heb ik ondervonden. Ware het niet om aan den wensch der redactie van *Boekenschouw* te voldoen, dan zou er geen haar op mijn hoofd ooit aan gedacht hebben aan dit geschrift een bespreking te wijden. En de lezer meene niet, dat die duisterheid noodzakelijkerwijs voor den katholieken theoloog bestaat, daar deze aan een geheel andere terminologie gewend is. Immers, de protestantsche theologen zeggen volkomen hetzelfde. Wat de Hartog betreft, schrijft o. a. ds. Lindeboom (*Terug naar de H. Schrift*, bl. 3): „'t Is mij dus gegaan gelijk verreweg de meesten, die over zijne beschouwingen zich in 't publiek hebben uitgelaten. Bijna ieder van hen ontving van hem ten antwoord: gij hebt mij niet begrepen". Wat dr. Haentjes aangaat, ik heb alle reden om aan te nemen, dat hij evenmin door een protestantsch godgeleerde als door een katholiek begrepen wordt. Waarom? Omdat zij met terzijdestelling van den historischen, werkelijken Christus alleen van een supra-historischen spreken, die dus niet aan de werkelijkheid, doch aan hun subjectieve opvatting beantwoordt. Hun taal wil het supra-historische uitdrukken, dat niet kan uitgedrukt worden. Een voorbeeld uit bovenstaande brochure.

Ziehier het antwoord op de vraag: wie is Christus?

„Jezus Christus is meer dan symbool of mysterie.... Want evenzeer als het symbool een geestelijken achtergrond heeft, heeft ook het mysterie een geestelijken achtergrond Het mysterie vindt zijn waarheid in den geest, is een geestelijk verschijnsel, werking des geestes. En het kenmerk des geestes is zelfbewustzijn, persoonlijkheid.... De persoonlijkheid is geconcentreerde geest, de geest die tot zichzelf is gekomen, zelfbewustzijn.... In de persoonlijkheid van Christus concentreert zich de geest Gods, om zich daaruit op te heffen en te worden tot Heiligen Geest. Alzoo Jezus Christus is persoonlijkheid," enz. Blz. 4, 5.

En bl. 9: „Jezus Christus is de in den kosmos ingaande God. Kosmische macht is Hij in de bekende woorden: Alle dingen zijn door Hem gemaakt en zonder Hem is geen ding gemaakt dat gemaakt is (Jo. 1, 3). Hij is de in de wereld indalende God, die der aarde zonde en lijden, der menschen schuld draagt en met zich verzoent". Omtrent den doodsangst in den hof, de verlatenheid aan het kruis en het sterven des Verlossers wordt de volgende suprahistorische beschouwing ten beste gegeven: „Niet slechts de mensch Jezus is in Gethsémané ingegaan, om Gods wil te leeren kennen en daarin te leeren berusten, maar Jezus Christus heeft hier der menschheid wil, der aarde wil in zijn gebed opgenomen. Hij heeft die zwijgende aarde, die slapende menschheid, die wereld in ruste, die onbewust was van de liefdedaad Gods, die nu gebeuren ging, betrokken in Zijn gebed...." „Evenzeer is de kreet vanaf het kruis: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten? niet slechts een klacht van den lijdenden mensch Jezus, waarin deze zijn eigen lijden zou hebben uitgestooten, maar de klacht van Jezus Christus, waarin Hij heeft uitgestooten het lijden der menschheid, wier lijden Hij heeft gedragen...." „Het sterven van Jezus Christus is het in zich opnemen Gods van alle smachten dezer aarde, alle begeerten der menschheid, maar het adelen van deze begeerten, het opheffen van dat smachten tot zich zelf". Blz. 10, 11. En zoo gaat het verder over de Verrijzenis, de Hemelvaart en Pinksteren.

Behalve de dwaling van het suprahistorisch karakter der christelijke religie zijn er meerdere in dit boekje vervat. En dit is een *tweede* gevolg van het opheffen van het historisch karakter.

Een dwaling wordt blz. 8 in deze woorden verkondigd: „Het Christendom is een vereeniging van allerlei oude godsdiensten. Allerlei oude bestanddeelen zijn daarin opgenomen, opgeheven en bewaard. Het Christendom is alles, het eene zoowel als het andere, het is niet uitsluitend dìt of dàt" enz.

Een andere dwaling is de trichotomie, d. i. de leer dat de mensch uit lichaam, ziel en geest, dus uit drie deelen bestaat. Dit wordt geleerd bl. 16—17 naar aanleiding van I Cor. 15, 42, 44: „Het lichaam wordt gezaaid in verderfelijkheid, het wordt opgewekt in onverderfelijkheid. Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt".

Zoo valt men van de eene dwaasheid in de andere.

Oss. Dr. E. DRIESSEN, Carm.

Arthur Drews. Die Christusmythe. Jena, Diedrichs, 1909. Prijs 2 Mk.

In de brochure van Dr. Haentjens wordt zonder een schijn van bewijs het historisch karakter van den Persoon van Christus ter zijde gesteld, en worden de geloofswaarheden zijner Menschwording, Geboorte, Evangelieverkondiging, Sterven, Verrijzenis en Hemelvaart volgens een wijsgeerige bewerking en verklaring zóó van haren zin ontdaan en ontledigd, dat geheel de christelijke godsdienstleer in hare grondslagen ontwicht wordt Dr. A. Drews, buitengewoon hoogl. in de philosophie aan de Technische Hoogeschool te Karlsruhe, ontkent blijkens den titel van zijn boek eveneens het historisch bestaan van Christus — maar hij tracht ten minste daarvoor een bewijs te geven, let wel: een bewijs uit de samenvatting van *alle* redenen, welke nu reeds tegen het historisch bestaan van Jezus Christus door de critiek zijn te berde gebracht. Auf die Gefahr hin, von den Fachmännern als ein unbefugter Eindringling in ihre Domäne zurückgewiesen zu werden, hat der Verfasser die undankbare Aufgabe auf sich genommen, einmal alle Gründe zusammenzufassen, die schon jetzt gegen die Annahme eines historischen Jesus sprechen. Bl. X. Dat kan interessant zijn!

Nog interessanter wordt het, als we weten dat deze bestrijding van Christus' historisch bestaan komt van iemand, die van de bestrijding des Christendoms zijn levenstaak heeft gemaakt. Toen nl. in Maart 1908 dezelfde prof. A. Drews voor de theologische faculteit van het Studentencorps te Utrecht drie lezingen hield over „Grundfragen der Religionsphilosophie," verdedigde hij het optreden van zich zelf, als professor der philosophie, voor een theologische faculteit, met te zeggen dat „hij niet gekomen was om het Christendom te verdedigen, maar om het aan te vallen, immers zijn zwakke punten duidelijk in het licht te stellen". Het levenswerk van dezen strijder is elk Christen-

dom aan te vallen en te vernietigen, dat niet overeenstemt met zijn, op de monistische wereldbeschouwing gegronde thesis: „De identiteit van God en mensch in Jezus ten aanschouwe gebracht, dat is het wezen van het christendom". (Verslag der N. R. Ct.)

Maar om den lezer geen teleurstelling te bereiden, welke uit een al te hooge opvatting van het werk van Drews zou moeten volgen, heb ik hier twee bemerkingen te maken:

1e. Dat, al heeft de hoogleeraar de critische resultaten van de meest bekende, ongeloovige geleerden samengelezen — o. a. van John M. Robertson, de fransche schrijvers Em. Burnouf en Hochart, den als predikant te Bremen en 1en voorzitter van den „Monistenbund" 't vorig jaar overleden, geweldigen dr. Kalthoff en den Amerikaan W. Benjamin Smith — hij toch heel bescheiden verklaart, dat hij volstrekt geen aanspraak wil maken op een werk van beslissende beteekenis. Hij stelt zich tevreden, als men vindt dat zijne *hypothesen* ten minste niet méér gewaagd en onwaarschijnlijk zijn dan de hypothetische (naar de bewering van A. Drews, wel te verstaan) bewijzen, waarvan de theologen zich ter rechtvaardiging van hun geloof in Christus' historisch bestaan bedienen. Bl. XI.

2e. Dat men zich niet moet voorstellen, dat de schrijver komt aandragen met een overvloedig feitenmateriaal, waaraan dan de hypothese althans een schijnreden van bestaan zou ontleenen. Neen, in dat punt valt het boek van A. Drews tegen.

Hij vertelt eenige feiten, grootendeels nog algemeenheden, omtrent de op gebied van philosophie en godsdienst tegen het begin der christelijke tijdrekening heerschende begrippen, voegt daarbij eenige ware, meerdere onwaarschijnlijke en onbewezen, en vele valsche uitspraken aangaande de meest verspreide mythologische eerediensten dier dagen en leidt dan daaruit volgens de beginselen der Hegelsche philosophie de tevoren vastgestelde gevolgtrekkingen af.

Hij begint dan ook met D. F. Strauss (1808—1874), die in zijn „Leben Jesu" (1835/36) de eerste is geweest om de evangelische verhalen en wonderwerken tot het rijk der mythen en der vrome verdichtselen te verwijzen, voor zijn meester te erkennen. Bl. VI. Daarmee is niet gezegd, dat Drews op dezelfde brutale manier als Strauss de historiciteit van Christus loochent; ook gaat hij niet zoo radicaal te werk als ten onzent weleer A. Pierson en S. A. Naber (ik meen in hun gemeenschappelijk werk „Verisimilia", 1886) in hun ontkenning van de echtheid der Evangeliën en der brieven van Paulus en van den persoon van Christus. Drews redeneert liever. Maar zijn redeneering toont alleen aan, op welke wijze, gegeven de hypothese dat Christus nooit bestaan had, het christendom gelijk het definiëert, — „de identiteit van God en mensch in Jezus ten aanschouwe gebracht, dat is het wezen des christendoms" mogelijk zou geweest zijn. — Ziedaar alles.

Hierna meen ik te kunnen volstaan met den inhoud van dit boek in groote trekken aan te geven.

Het boek van Drews bestaat uit twee deelen. In het eerste gedeelte wordt gehandeld over „der vorchristliche Jesus". Wie, zooals W. B. Smith (*Der vorchristliche Jesus*, 1906) en vele moderne rationalisten, in Christus alleen een ideaal-type van een mensch wil zien en in het Christendom niets anders dan de leer of beschrijving van dat ideaal met een stuk eeredienst daarbij, kan dien zeer zeker reeds „vóór Christus" terugvinden, bij de Joden en Hellenisten met Smith, of met Drews bij Seneca, en in het godsdienstig Syncretisme der grieksch-romeinsche wereld dier dagen.

1e. Wordt dan de invloed van den perzischen godsdienst op het geloof aan den Messias nagegaan. Jahwe, Israëls God, wordt vergeleken met Ahuramazda, den perzischen god des vuurs, des lichts en des hemels. Saoshyant of Sraosha, het kroost van Ahuramazda. is de perzische „heiland," d. i. redder des volks, de zoon des menschen, van wien de Profeet Daniël 7, 13, 14 spreekt. De Apocalypse van Henoch en het IV Boek van Esdras bedoelen ook geen anderen Messias. Zelfs zou de geheele zedenleer der Psalmen, Spreuken, Job, Baruch, Eccli, enz., welke als de grondslag der christelijke zedenleer wordt voorgesteld, aan de leer van Zoroaster (Zarathustra) ontleend zijn.

Er is in den laatsten tijd veel geschreven en gewreven over perzischen invloed op de latere Bijbelboeken. Maar zoover gaat toch niemand, die aanneemt dat Israël het monotheisme beleed. Cette influence, zegt J. Tixeront (*La théologie anténiéenne*, 1909, bl. 32) ne pouvait être constatée que dans les trois domaines de l'angélologie, de la démonologie et de l'eschatologie, et, là même, le judaïsme n' avait pas précisément emprunté des doctrines étrangères, mais avait été plutôt excité et stimulé à développer ses propres germes doctrinaux. Zulk een overdrijving, waaraan zich ook Völter, Gunkel, Bousset e. a. schuldig maken, is zelfs een ds. H. Monnier te sterk, die ze krachtig bestrijdt in *la Mission historique de Jésus*, 1906, bl. 93—98.

2e. Nadat aldus de invloed van Iran als grondslag is aangewezen voor het Messias-idee en het Messias-geloof bij de Joden, wort verder getracht een

beeld te geven van de bizondere richting, welke daaraan geschonken heeft „die hellenistische Idee des Mittlers," d. i. van het tusschenwezen „Woord" (logos) of „Wijsheid" (sophia) genoemd, voornamelijk bij Philo van Alexandrie (30 v. Chr—45 n. Chr.) „Gelijk volgens perzische voorstelling nu eens de goddelijke „zoon" en „middelaar" Mithra, de samenvatting van alle goddelijke krachten, dan weer de ideale mensch Saoshyant als heiland en redder der wereld verscheen en beide tot een enkele figuur samensmolten, zoo schilderde ook Philo den logos nu eens als het kort begrip aller scheppingsideeën, dan als het idee van slechts één mensch, den ideäal-mensch, het onmiddellijk evenbeeld Gods en het bovenzinnelijk prototype des zinnelijken menschen" (Drews, bl. 15—16).

In No. 3 wordt Christus dan voorgesteld als het voorwerp van Godsvereering bij de joodsche sekten, waarbij dan de Essenen, het Mandaeisme, de Ebionieten, enz. ter sprake komen. Ook dezer ideeën behooren volgens schrijver het veelvormig godsdienstig Synkretisme der tijden vóór en kort na Christus toe; want het was een samenvatting van babylonische, perzische, joodsche en grieksche elementen, over geheel het Westen van Azië verbreid. Bij deze sekten werd Christus onder den naam Jezus als „tweede god" of half god vereerd. Om dat te bewijzen, beweert Drews, dat Israel eigenlijk nooit het monotheïsme heeft beleden, dat Josue niets anders dan een zonnegod voor Oud-Israël is geweest, dat Jezus Nazarener is genoemd, niet als uit Nazareth dat nooit bestaan heeft, afkomstig, doch als „behoeder", heiland en redder, dat Joannes de Dooper bij zijn aankondiging van den Messias niets anders dan den heilbrengenden god eener sekte op het oog had, enz. bl. 16—25.

4e. wordt het lijden en sterven van Christus verklaard uit de natuurmythen Thammez, Mithra, Attis, Melkarth en vooral de syrische Adonis-mythe, waardoor symbolisch het jaarlijksch sterven en verdwijnen van het leven in de natuur, dat na geruimen tijd weer ontwaakt, beteekend wordt. De verklaring is als volgt. Toen de mensch nog op den laagsten trap van ontwikkeling stond, gevoelde hij zich volkomen een met de hem omringende natuur; hij meende zelfs op haren loop invloed te kunnen oefenen. Daartoe moest hij haar nabootsen, navolgen. Nergens was men daarvan zoo diep doordrongen als in West-Azië. De mensch dien de ongebreidelde phantasie zijner vereerders goddelijke eigenschappen had toegedacht, gaf zijn leven voor het leven der wereld, d. i. der natuur. Die dood kon zijn, zelfmoord of door het zwaard eens priesters, vooral door hangen. Dat was het offer eens menschen tot een god verheven. Zoo, zegt Drews, moet Isaias 53 en Ps. 21 verstaan worden. — Dat echter Christus als Koning der Joden gestorven is, herinnert ons aan de saturnalia der Babyloniërs, waarbij een misdadiger als spotkoning voor een paar dagen algeheele vrijheid van handelen kreeg, doch aan 't eind verbrand werd. Het Purimfeest bij de Joden zou daarvan een navolging geweest zijn. Bl. 25 - 38.

5e. Ter verklaring der bovennatuurlijke Geboorte des Verlossers moeten alweer de Adonis- en Mithras-mythen dienst doen. Drews meent hiervoor, evenals Gunkel, Zimmern, Bousset, e. a. steun te vinden in het bekende 12e hoofdstuk der Openbaring, waarin Joannes het visioen van de vrouw in barensnood en den draak verhaalt. Een goede weerlegging geeft P. Allo in *Revue Biblique,* 1909, bl. 529—544.

De doop des Zaligmakers zou zijn paralel vinden in den Mithra-dienst, zijn Offer voor het heil der menschen in het offer van den indischen priester-god Agni uit de Rigveda. Zelfs vindt de symboliek van den Messias: het lam en het kruis een voorbeeld en parallel in het godsdienstige Synkretisme van Voor-Azië. Bl. 67 en volg.

Het II gedeelte behandelt: der Christliche Jesus.

Het eerst komt de Apostel Paulus aan de beurt. Iedereen zal zeggen: de historische Christus kan toch niet uit de geschriften van Paulus weggemoffeld worden. Ha, geen nood! Niet één der aan den Apostel toegeschreven brieven kan bewezen worden echt te zijn. Kort en bondig afgerekend.

Maar de echtheid toegegeven, dan nog bewijzen zij niets; want de plaatsen bij Paulus, welke voor de historische persoonlijkheid van Christus schijnen te pleiten. hebben een geheel andere beteekenis. Vooreerst was Paulus „ein Visionär und Epileptiker," die op weg naar Damascus alleen eene „Lichterscheining" heeft gehad en dien wij dus niet te gelooven hebben. Trouwens hij kent Jezus alleen als een louter goddelijke persoonlijkheid — Daarenboven Paulus was te Tarsus geboren, een voorname academiestad van het Stoicisme, en was zelf stoïcijn Tegelijk was hij niet onbekend met de mysteriën van Mithras en Adonis, waarvoor Tarsus ook al een middelpunt was. Het Evangelie, dat vóór Paulus van Antiochië uit verbreid was, war ursprünglich nichts anderes als ein judaisierter Adoniskultus· Bl. 100. Dit verzoende Paulus in zich met zijn idee van Christus, als den gekruisten en verrezen Zoon Gods — en — ziedaar Christus en Christendom bij Paulus. Bl. 86—123.

2e Jezus in de Evangeliën. Vooropgesteld wordt dat de Evangeliën geen geschiedkundige documenten

zijn. doch Glaubensschriften, literarische Urkunden des christlichen Gemeindebewusztseins. Dus — om die conclusie is het te doen — ligt het heelemaal niet in hun bedoeling een aan de werkelijkheid beantwoordend verhaal over Jezus' leven en leer te geven.

Afzonderlijk worden dan de Synoptische Evangeliën eerst in behandeling genomen. En hier spreekt Drews niet voor zich zelf; hij laat Wernle en Wrede, twee liberale theologen van Duitschland, die nog aan een historischen Christus vasthouden, voor zich spreken. Hij laat hen met hun eigen woorden verklaren, hoe weinig zij van de 3 eerste Evangeliën overhouden, dat voor Jezus' leven geschiedkundige waarde heeft. Dan laat hij spottenderwijs volgen: „Es sind (das) die Ausführungen eines ernst zu nehmenden Mannes. (Wernle) mit dem man es bei dem Obigen zu tun hat, einer „Leuchte" seiner Wissenschaft! Die viel zitierte Schrift über „Die Quellen der Lebens Jesu" (1900 van Wernle) gehört der Sammlung religionsgeschichtlicher Volksbücher an, welche die Quintessenz des gegenwärtigen theologischen Wissens zum Inhalte haben, und die für die weitesten Kreise der religiös Interessierten und Gebildeten bestimmt sind.... Man zieht die mehr „wissenschaftlich" gearteten Darstellungen anderer bedeutender Theologen über den gleichen Gegenstand zu Rate. Man greift zu Beyschlag, Harnack, Bernhard Weisz, zu Pfleiderer, Jülicher und Holtzmann. Man schlägt Bousset nach, der die Existenz eines historischen Jezus mit so groszer Entschiedenheit und Wärme gegen einen Kalthoff verteidigt had — überall das gleiche halb komische, halb traurige Schauspiel: erst entwertet man durch seine Kritik die evangelischen Quellen bis zu einem solchen Grade, dasz für einen historischen Jesus so gut wie nichts mehr übrig bleibt, und dann wirft man auf einmal sein ganzes kritisches Rüstzeug fort, verlangt von dem Leser an Jesu menschlicher Existenz nicht zu zweifeln, indem man an seinem gesunden Menschenverstand, sein religiöses Gefühl, sein „historisches Gewissen"(!) usw appelliert.... Kann man es der katholischen Theologie unter solchen Umständen verdenken, wenn sie auf diese ganze protestantische, „Kritik" mit unverhohlenem Mitleid, ja Verachtung blickt? usw. bl. 132. Men meene daarom echter niet, dat de katholieke theologie in de oogen van Drews genade vindt. Maar het is toch een leerzaam citaat.

Ook de gezegden van Flav· Jos. *Antiq. Jud.* 18, 3 en 20, 9, 1, van Tacitus *Annal.* 15, 44 en van Suetonius *Vita Claudii* 25 zijn ofwel een latere inlassching of bewijzen niets.

Dit hoofdstuk over het gezag der Synoptici wordt besloten met het volgende: Christus nimmt folglich in den religiös-sozialen Genossenschaften, die sich nach ihm benennen, genau dieselbe Stellung ein, wie Attis in den phrygischen, Adonis in den syrischen, Osiris in den ägyptischen Kultgenossenschaften. Dat is duidelijk gesproken.

En op dezelfde bl. 153: Der Jesus der ältesten Christengemeinden ist nicht, wie es gewöhnlich aufgefaszt wird, ein vergöttlichter Mensch, sondern ein vermenschlichter Gott (Ik herinner hier aan Drews's definitie van het Christendom.) Seine Lebensgeschichte, wie sie in den Evangeliën dargestellt, ist, ist nur eine Vergeschichtlichung eines ursprünglichen religiösen Mythus.

Op de vraag, hoe aldus „aus dem anfänglichen Gotte Jesus ein historisches Individuum" gemaakt en tegelijk het centraalpunt van zijn leven, dood en opstanding naar Jerusalem verlegd kon worden, geeft de laatste paragraaf antwoord, onder het opschrift: Der Gnostizismus und der Johanneische Jesus. En hier laat Drews ons een krachttoer zien, die met alle wetten der logica spot en het onmogelijke mogelijk, werkelijk maakt. In 't kort aldus: het Christendom stamt oorspronkelijk uit het Gnosticisme (Mandaeïsme.) Dit stond echter door zijn radikale critiek op het O. Testament vijandig tegenover den joodschen godsdienst, die evenwel in het Romeinsche rijk was toegelaten. Het Gnosticisme dreigde dus het Christendom met de romeinsche staatswetten in conflict te brengen. Welnu — al deze gevaren werden met één slag uit den weg geruimd door de erkenning der ware menschheid van Christus, de thesis van den „historischen" Jesus. Bl. 162. Zij waarborgde nl. het voor de verbreiding des Christendoms in Rome's rijk zoo noodzakelijke verband met het Jodendom; zij maakte het mogelijk het O. Testament als gezaghebbend grondwetboek van het nieuwe geloof en als voorbereidende aanduiding der in Christus gedane openbaring te beschouwen; zij stelde vooral een halt aan de gnostische phantastiek door de verwarrende menigte van aeonen tot de eene figuur van Christus terug te brengen en het zwaartepunt des geloofs in zijn offerdood te verleggen. Dat alles is dan het werk van het Joannes-Evangelie, omstreeks 140 n. Chr' geschreven. — Begrijpe het, wie kan.

Van Strauss schreef eenmaal de bekende apologeet Duilhé de S. Projet: (*Apologie scientifique*, 1899, bl. 124), Après s'être efforcé de ruiner tous les dogmes, tous les mystères chrétiens: la Trinité, la Création, la Rédemption, la Bible, l'Eglise, le culte, la spiritualité de l'âme, la vie future, l'immortalité,

il oppose à la *Somme théologique* une cosmogonie sans Dieu, une série d'évolutions sans commencement, l'homme sans âme, la vie humaine sans lendemain, la fatalité sans entrailles. Et puis, entre la foi ancienne, catholique, et cette foi nouvelle, athée, matérialiste, nihiliste, il proclame, il démontre, avec une puissance de logique irrésistible, impitoyable, la nécessité de choisir: tout ou rien, pas de compromis, pas de *via media*, plus de *halben* ou mi-partis, tout ou rien. Vieux catholiques, protestants chrétiens, protestants libres penseurs, déistes, rationalistes, il les poursuit tous du même défi, il les accable tous des mêmes sarcasmes."

Een dergelijk requisitoir, hoewel met minder kracht, houdt Drews tegenover de liberale protestantsche theologen van Duitschland in zake de historiciteit van Christus, in zijn besluit: Das religiöse Problem der Gegenwart. De godsdienst, door hem voor onzen tegenwoordigen tijd verdedigd, is de monistische religie, waarvan hij het wezen in deze slotwoorden samenvat:

Das Leben der Welt als Gottes Leben; die leidvolle Entwicklung der Menschheit als götlliche Passionsgeschichte; der Weltprozesz als der Prozesz eines Gottes, der in jedem einzelnen Geschöpfe leidet, kämpft und stirbt, um in religiösen Bewusztseln des Menschen die Schranken der Endlichkeit zu überwinden und seinen dereinstigen Triumph über das gesamte Weltleid vorweg zu nehmen: das ist die Wahrheit der Christliche Erlösungslehre (Bl. 188.)

Oss. DR. E. DRIESSEN.

Taalbloei, letterkundig leesboek voor H. B. S. Gymnasia, kweek- en normaalscholen Bijeengebracht door M. A. P. C. POELHEKKE, per deel geb f 1.90.

Woordkunst, leerboek tot het bijbrengen van inzicht in letterkundige verschijnselen door M. A. P. C. POELHEKKE, geb. f 1.75. Groningen J. B. Wolters.

Men heeft gemeend den schrijver dezer werken zéér te huldigen door de verklaring, dat hij zoo zeldzaam mooie keuze gedaan had in de rijke schatkamer onzer hedendaagsche literatuur, men heeft algemeen den verzamelaar geprezen om zijn open blik en fijnen smaak, men heeft erkend dat alleen een kunstgevoelige zoo verzamelen kon, en toch gaat die groote lof het werk voorbij omdat de besprekers den aard en het wezen dezer bundels niet begrepen hebben.

De verzamelaar zegt anders duidelijk genoeg in zijn voorwoord:

De samensteller is uitgegaan van de overweging, dat het om de lectuur te doen vastzetten, wenschelijk is, niet te korte, zooveel mogelijk geheele stukken op te nemen, of minstens flinke fragmenten. Daarom is niet gestreefd, naar z.g.n. volledigheid. *Alle* auteurs plaatsen is onmogelijk....

Taalbloei nu is zoo ingericht, dat het stof geeft, geschikt en voldoende voor de drie hoogste klassen, en daarbij gelegenheid laat door bijboeken aan te vullen, waar de leeraar eenig schrijver uitvoeriger wil behandelen.

Daarin ligt de verklaring, waarom niets werd opgenomen uit vroegere eeuwen. De samensteller wil die *niet* uitschakelen uit de lectuur, integendeel; maar meent dat door de beperkte ruimte in eene bloemlezing, een eventueele keuze uit de overrijke stof noodzakelijk tot versnippering moest voeren. Daarenboven: de belangrijke werken van vóór de 19e eeuw zijn gemakkelijk te bereiken in allerlei uitgaven en bieden het voordeel, dat de leeraar, die zich van deze edities bediend, èn dieper op de stof kan ingaan, èn meer afwisseling, ja, iets persoonlijks in zijn onderwijs kan brengen....

Ieder leeraar in de letterkunde weet dat er gelukkig overvloed van zulke bijboeken is. Dit is bij de samenstelling voortdurend in het oog gehouden, ook met het oog op 19 eeuwsche dichters. Daarom werd van sommigen niets opgenomen òf bij de keuze rekening gehouden met wat in de als aanvulling te gebruiken boeken voorkomt. Veel fragmenten zullen aanleiding geven om het geheel te bespreken, eventueel te lezen, hetzij in, hetzij buiten de klas....

Daar er naar gestreefd is een hulpmiddel te geven ter inwijding in letterkundige verschijnselen en ter kennismaking met enkele der voornaamste figuren, zijn er stukken geplaatst van zeer verschillenden aard, en van soms ver uiteenloopende richting.

In een letterkundig leesboek moet o.a. kunnen worden gedemonstreerd de beteekenis van rythme, plastiek, klank, innerlijkheid, stemming. Epiek, lyriek, epos sage, sprookje, ballade, drama moeten zijn vertegenwoordigd. Zwakke en sterke romantiek, realisme en idealisme, naturalisme en individualisme moeten kunnen worden verlucht, niet minder dan de waarheid, dat de dichter, welke geestesrichting hem eigen zij, een sociale roeping vervult....

Verder verklaart de verzamelaar nog, dat stukken werden opgenomen uit aesthetisch-historisch-

paedagogische overwegingen, omdat zij het Germaansch element, het eigen wezen uitdrukkend, vertegenwoordigen, of tot de wereld-litteratuur voeren, en het moet dus wel desillusioneerend zijn, na zoo breed zijn meening te hebben uiteengezet, en gegeven te hebben in vollen overvloed, wat beloofd werd, te hooren, ook in de meest waardeerende woorden, in de vleiendste betuigingen, dat men de eigelijke waarde van dit werk niet inzag.

Taalbloei is geen bloemlezing van wat er schoons en kleurigs gegroeid is in onzen letterhof. Taalbloei is geen keuze gedaan om een overzicht van een recent tijdvak te geven. Taalbloei werd niet zóó, omdat een leeraar meer wilde maken van zijn leerlingen dan halfgare taalhistorici.

Taalbloei is een bij uitstek practisch boek; een opvoedkundige, die de schoonheid liefheeft, de literatuur kent en werkelijk weet, hoe de jonge zielen op te voeren tot weten en genieten van het allerbeste, wat den menschelijken geest voorbracht: de poezie, heeft hier gekozen en bijeengegaard.

't Mindere om te vergelijken met het betere, het concrete met het algemeene, het typisch nationale met het algemeen menschelijke: het is een boek om te demonstreeren, een boek waarbij dankbaar gevolgde lessen en vruchtbaar onderwijs gegeven kunnen worden.

Woordkunst is de sleutel tot deze schatkamer van zorgvuldig gekozen stukken. Het is niet alleen een nieuwe poëtica van indeeling en vorm, — hoe eenvoudig toch die hoofdgroepeering van *Vorm* en *Inhoud*, — maar een diep doordacht studiewerk, dat bij verklaring en opheldering, bij overzicht en schematizeering geeft, wat geen enkel handboek nog bracht, volle eerbied voor de schoonheid, de groote les voortdurend herhaald dat boven alle techniek en indeeling de kunst staat, en dan de duidelijke aanwijzing hoe alle goede kunst uit het leven groeit, en waarlijk een der grootste sociale factoren is.

De lessen bevatten korte definities, een helderen uitleg, en dan de uitweiding, waarin met gloednieuwe voorbeelden en de beste uitspraken van de grootste aesteten der wereldlitteratuur onze smaak verfijnd en onze blik verruimd wordt.

Dit werk zal bij alle nieuwe uitgaven, die wij het voorspellen, nog fijner worden, omdat het gebruik den tastzin van den schrijver-docent nog gevoeliger zal maken. Vanzelf zullen dan kleine gezegdes gewijzigd worden, die zoo terloops aangeduid als materie ter behandeling, wel goed verklaard kunnen, maar niet steeds zullen worden. Ter herziening beveel ik aan, dat de fotografie epiek zou zijn, de grondtoon van het drama weemoed, en de H. Mis een liturgisch drama. Vooral het laatste is in staat verwarring en verkeerden uitleg te veroorzaken.

Wie ineens den vollen rijkdom van dit werk begrijpen wil, bestudeere eens de *sage* en de *volksdichting*.

Wij hebben in *Taalbloei* en *Woordkunst* een stel werken van buitengewone waarde, om de prachtige paedagogische leiding, om de ontroering en den eerbied voor het schoone, overal doorklinkend, en de zekere wetenschap die tot de hoogten der echte poezie moet opheffen, al wie er maar eenigszins toegankelijk voor is. Als handleiding bij literatuur lessen, ik spreek van ondervinding, kan ik mij niets beters wenschen. J. M. J. KNAAPEN.

De H. Franciscus van Assisië. — Naar het Deensch van J. JÖRGENSEN door P. Stanislas Van de Velde, Minderbroeder der Leonijnsche Unie. Jongere druk. Fr. Vranken. 1909. — Uitg. met bronnenstudie (XCII—392 blz.) fr. 4,—. Uitg. zond. de bronnenstudie, 392 blz., gew. form. fr. 2,50; grooter form. fr. 3,—.

Het is een genoegen zulk een werk te mogen aankondigen: ten eerste omdat het op heerlijke wijze den heilige huldigt die op den dag van heden het meest de aandacht der geschiedschrijvers trekt, het meest dichters en kunstenaars bekoort, ten tweede omdat het in onze taal is overgezet en nu ook voor ons volk genietbaar is geworden. Een Franciscusleven van Jörgensen! Daar zal misschien menigeen min of meer wantrouwend naar uitkijken, denkend bij zich zelf: „de Deensche bekeerling is een dichter en een denker, dat staat vast, maar bezit hij wel de noodige geschiedkundige kennis om *zulk* een onderwerp aan te vatten?"

Het antwoord op die vraag staat klaar in de bronnenstudie die de levensbeschrijving voorafgaat. Wie ze leest zal weldra overtuigd zijn dat J. Jörgensen, na zulk grondig oorkondenonderzoek ten volle voorbereid was om ernstig over den H. Franciscus te schrijven. Daarin bestudeert hij de documenten waarop er mag gesteund worden om het leven van den grooten ordestichter te leeren kennen. Onder die bewijstukken komen natuurlijk Franciscus' eigene schriften op de eerste plaats, daarna de „Vitae" en „Legendae", levensbeschrijvingen van Sint Franciscus opgesteld in de XIII of in 't begin der XIV eeuw. Deze onderscheidt J. Jörgensen in vier groepen: De Celano-groep, de broeder Leone-groep

de Sint-Bonaventura-groep en de Speculum-groep. Bemerken wij terloops dat hij de Legenda trium sociorum (van de br. Leone-groep deelmakend) beschouwt als de hoofdbron van Thomas van Celano in de twee laatste deelen zijner Vita II die hij met hunne onmiddellijke medewerking zou opgesteld hebben. Met P. Edward van Alençon O. M. Cap. dagteekent hij de Speculum Perfectionis niet van 1227 zooals P. Sabatier, maar van 1318, en dit op gegronde redenen.

Na deze inleiding begint het Leven van Franciscus dat de schrijver in vier boeken verdeelt: I, Franciscus als Kerkenbouwer, II, Franciscus, de Apostel van het Evangelie, III, Franciscus, minnezanger Gods, IV, Franciscus, kluizenaar. Die verdeeling is M. Jörgensen gansch eigen en zij doet aanstonds vermoeden dat de *dichter* hier ook wel nu en dan aan het woord komt. Nu, hoe eigenaardig die verdeeling ook weze, is zij toch niet van onnauwkeurigheid vrij te pleiten. Was Franciscus niet *gansch* zijn leven een minnezanger? Was het niet op zijne laatste levensdagen dat hij zijn schoonste lied zong? Van zijn bekeering tot zijn dood bleef hij een echt Evangelie-man. Dit zijn kenmerken van geheel zijn leven, die dus niet tot één tijdvak van zijn bestaan beperkt mogen worden.

Metterdaad bedoelt de schrijver het ook wel zoo; enkel zouden de dichterlijke titels der onderdeelen den lezer een oogenblik op het dwaalspoor kunnen brengen. Eens aan 't lezen, zal hij er niet gauw mee ophouden, zoo aantrekkelijk is het werk. Hoe schoon het verhaal der ziekte van Franciscus, waarmede J. Jörgensen begint. In wat frissche kleuren wordt ons de edele figuur van den Poverello afgemaald! Men ziet zoo goed dat de schrijver ze niet alleen grondig bestudeerd heeft, maar ze ook innig bemint. De levensvreugde van Franciscus doorstraalt die bladzijden, zijn menschlievend hart klopt erin, zoodat zij niet enkel zullen behagen maar ook verheffen. Daarbij verliest het werk niets van zijn wetenschappelijke waarde en 't is een genoegen te zien hoe b.v. de schrijver op klare wijze vaststelt dat Franciscus en debisschop van Assisië vrienden waren (blz. 34 en 94), dat Franciscus van 't begin af den paus onderworpen was (blz. 94), punten die door niet-katholieke biografen, zooals P. Sabatier en Nino Tamassia, geloochend worden. Van den toestand der Kerk en der maatschappij in de jaren 1205 - 1209 geeft hij een juister beschrijving dan P. Sabatier in zijn Vie de S. François die daarvoor te uitsluitend (en dan nog oppervlakkig!) Ch. Lea's History of the Inquisition geraadpleegd heeft.

Een kleine bemerking nog. Was het wel noodig zoo zeer op den rijkdom van Franciscus te steunen? (blz. 14 enz.) Laten wij ons niet verblinden door het Italiaansch klatergoud, noch vergeten dat, indien zijn eerste levensbeschrijvers spreken van zijn rijk heerenleven, wij juist daarom er eerder aan moeten twijfelen dan er aan gelooven. Want dit is de strekking aller middeleeuwsche hagiografen: hunne heiligen zijn onvermijdelijk van hooge afkomst en zwemmen in overvloed vóór hunne bekeering. Op blz. 183 nota 1, kent M. Jörgensen de Sacrum Commercium S. Francisci cum domina Paupertate aan Johannes van Parma toe. Hij had er, dunkt mij, wel kunnen bijvoegen dat daarover getwist wordt, vermits geleerden zooals P. Edward van Alençon, en Johannes Parenti als zijn schrijver aanzien. Op blz. 63 nota 1, wordt Mariano van Florentië chronologisch achter Wadding geplaatst: een drukfout, naar ons P. Stanislas bericht: Mariano schreef immers eene eeuw vóór Wadding. Dit neemt niet weg dat de vertaler zich flink van zijne taak heeft gekweten. Het hoofdstuk over den Portiuncula-aflaat waar P. Stanislas, tegen de *eerste* zienswijze van Jörgensen in, (sedert dien is deze ook van meening veranderd) de geschiedkundige echtheid er van verdedigt, is flink afgewerkt.

Nu bezit ons volk ook, in *zijn* taal, een heerlijk Franciscus-leven. Nu kunnen onze hooger-ontwikkelden zich ook inlichten over de zoo druk besproken Franciskaansche kwestie, zonder naar vreemde boeken te moeten grijpen; Daarvoor verdient de vertaler hartelijken dank.

Leuven. P. FREDEGAND CALLAEY.
O. M. CAP.

Les Apparitions de Notre-Dame de Lourdes et la Société contemporaine, par M. l'Abbé P. BORDEDEBAT. P. Téqui, Libraire-éditeur, 1 vol. in-12°. Prix: 2 francs.

L'Oeuvre de Lourdes, par le Dr. BOISSARIE. Nouvelle édition illustrée de 60 similigravures et contenant les guérisons les plus récentes. Zelfde uitgever. In 8°. Prix: 3 fr. 50.

Het eerste dezer beide boeken bespreekt de verschijningen van de H. Maagd te Lourdes en de ontroering daardoor allerwege gewekt, vooral ook in de geleerde wereld. Nauwkeurig wordt het geheel der gebeurtenissen van het jaar 1858 nagegaan en aan een kalm en hoogst ernstig onderzoek onderworpen.

Het is bekend, hoe het woord hallucinatie, in deze de dooddoener der ongeloovige halfwetenschap, dadelijk werd rondgebazuind.

Aan de hand evenwel der onbevooroordeelde wetenschap van de wezenlijke geleerden wordt deze zeer voorbarige en later volstrekt onjuist gebleken bewering in den grond weerlegd.

Kalm, waardig, zonder vooringenomenheid, de verschillende factoren geduldig nagaand en wegend, gaat de Eerwaarde schrijver voort en in de schaal der wetenschap, der *moderne* wetenschap, blijken de opmerkingen en bezwaren, van vele zijden ondoordacht gemaakt, alle gewicht te missen, zoo zelfs, dat eene herhaling, waar men die aandurft, slechts bewijst, dat men in plaats van het moderne weten de moderne hartstocht der ontkenning plaatst.

Men leze het boek, vooral ook het hoofdstuk over suggestie en auto-suggestie. Nogmaals, het is dubbel belangrijk, omdat de Eerwaarde schrijver de tegenstanders zelf laat spreken en hunne onmacht doet erkennen in hunne eigen bewoordingen.

En die nu niet zien wil! Welnu! Laten wij niet blijven bij den „Geist, der stets verneint," maar aandachtig de bevoorrechte zienster nagaan.

Wat eenvoud, wat oprechtheid, wat onbaatzuchtigheid, wat heldere blik, wat heerlijk besef!

Laat de groote kunstenaar komen en al zijne talenten geven om de zoete Moedermaagd in beeld te brengen; zoodra Bernadette het kunstwerk aanschouwt, wijst zij de gebreken in de conceptie aan. *Zij* had de H. Maagd anders gezien en duidelijk geeft zij aan, in welk opzicht de kunstenaar niet is geslaagd.

Maar genoeg! Men leze liever zelf en leere, wat deze kleine is geopenbaard. Dat de Eerwaarde schrijver zich bij voorbaat onderwerpt aan het eindoordeel der H. Kerk getuigt hij vooraf uitdrukkelijk. Zijn werk draagt trouwens het: Nil obstat. A. Villard, s. t. m. en het: Imprimatur. Parisiis, die 28 junii 1909. P. Fages, v. g. En daar hecht ik groote waarde aan! Als trouw zoon der Katholieke Kerk niet alleen, o, neen! Als ik niets geloofde en haar niet erkende in hare hooge zending, zou ik er toch groote waarde aan hechten, omdat zij zoo voorzichtig, zonder overhaasting, zonder vooringenomenheid te werk gaat en volstrekt geene lichtgeloovigheid toont. Neen, voorbarigheid zoeke men aan de andere zijde!

Over leugens à la Zola, in zijn berucht „Lourdes" spreek ik niet. Bij den *degelijken* tegenstander telt dit schrijfsel niet mee; hij schaamt zich over dergelijke medestanders.

Voorzichtigheid, kalm, nauwkeurig, wetenschappelijk onderzoek!

Men neme het tweede der boeken en men zal getroffen zijn door de groote oprechtheid van den schrijver, door zijn onpartijdig aanhalen, en door zijn hulde aan eerlijke voor- en tegenstanders gebracht.

„Ik resumeer in dit werk de voornaamste genezingen; waargenomen in de laatste jaren; maar ik wil vooral eene trouwe beschrijving geven van het „Bureau des Constatations", *avec les épisodes, les incidents de séances, les polémiques soulevées, se sont les études sur la suggestion....*" zegt Dr. Boissarie. Het behoeft zeker geen betoog, dat ieder wetenschappelijk man, zeker ieder medicus, dit werk dient te lezen, want afgezien van het al of niet miraculeuze, de genezingen *geschieden; dat* feit loochent niemand en *iedereen* aanschouwt ze met verbazing. Die *iedereen* is niet eene verzameling van „plattelands-heelmeesters," waarvoor onze geleerden de schouders ophalen, allerminst.

Men zie het alfabetisch register maar eens na, achter in het werk.

Men treft er namen in aan, die nu maar niet zoo door te halen zijn. Of men moet zelf veel knapper zijn!

Doch dan *zelf* naar Lourdes, uit liefde tot de wetenschap, die daar wat leeren kan, als men in dezen geest doorredeneert: want *buitengewone genezingen geschieden er vele en voortdurend* en die daar geene rekening mede houdt, welnu, die is in verzuim tegenover de wetenschap. Of is men bevreesd, het miraculeuze te moeten erkennen?

Maar de waarheid zal ons immers vrijmaken.....

Doch ik laat dezen gedachtengang varen. Als ik die vierhonderd bladzijden zie, welke zoo duidelijk getuigen van Maria's macht, als ik het edele voorwoord lees van Z. D. H. den bisschop van Tarbes, als ik den degelijken geleerde Dr. Boissarie in zijne rapporten volg, de foto's zie, als ik geleerde landgenooten en nog geleerdere vreemdelingen, sterren op het gebied der wetenschap, hoor getuigen, dan kniel ik als een dankbaar kind voor de beeltenis der zoete Moeder en herhaal: Behoudenis der kranken, bid voor ons, genees vooral onze kranke zielen, en dan stel ik er eene eer in voorafgegaan door de herderin, de kleine Bernadette, in den geest naar de grot te gaan om de woorden te genieten door de Verschijning gesproken: „Ik ben de Onbevlekte Ontvangenis!" en mijn Rozenkrans nemende, fluister ik met de kleine: Ave Maria, gratia plena, ora pro nobis, peccatoribus.

DR. NEMO.

Godvruchtige oefeningen ter eere der 19 martelaren van Gorkum, door P. van der Ploeg, Pr. Negende geheel herziene druk. Leiden. J. W. van Leeuwen.

Sommige devotieboeken maken een deel uit der geschiedenis onzer Roomsche ontwikkeling. Daartoe behoort dit handboekje, geschreven ter eere onze Gorkumsche geloofshelden. Waar het zoo zorgvuldig omgewerkt en nagezien wordt uitgegeven, zal het nog lang jong en bruikbaar blijken. R.

La Représentation de la Madonne à travers les Ages, par J. H. M. Clement; 1 vol. in — 16 de 72 pages. Prix: 0 fr. 60. Paris. Bloud et Cie.

De goedkeuring van Z. D. H. den Bisschop van Moulins noemt het een werk van wetenschap, zoowel als vroomheid, waaruit de archeoloog en de priester spreekt.

En in eene kleine aankondiging kan men niet weergeven den rijkdom van kunst, hier (ook in illustraties) ten toon gespreid.

La Dédicace des Eglises, par J. Boudst, O. S. B. 1 vol. in — 12. Prix: 0 fr. 60. Paris Bloud et Cie.

La Pallium van denzelfden schrijver werd in No. 3 van den loopenden jaargang aangekondigd. De geleerde Benedictijn van Farnborough behandelt hier het onderwerp in den titel aangegeven en splitst het in tweeën: 1°. le développement historique du rite de la dédicace; 2°. la règle canonique liturgique du rite de la dédicace et son symbolisme.

Eene prachtige gelegenheid, eene degelijke beknopte studie te maken over een onderwerp, dat beter diende gekend.

Le Sens Catholique, par H. Ceuget, chanoine honoraire de Paris, 1 vol. in — 16 de 128 p. Prix: 1 fr. 20. Paris Bloud et Cie.

Deze conferenties in den vastentijd van 1908 voor het „Institut catholique" te Parijs gehouden behandelen den maatschappelijken plicht van den „sens catholique". Er zijn er zes: Le sens catholique, la pensée catholique, la conscience catholique, l'autorité dans l'Eglise, les libertés des catholiques, l'apostolat.

Een hoogst nuttig boekje. Aangenaam om te lezen. 't Is zoo mooi die „sens catholique" en zoo jammer, dat die hier en daar ontbreekt.......

Le Védisme par Louis de la Vallée Roussin. 1 vol. in — 16 de 120 pages. Prix: 1 fr. 20. Paris, Bloud et Cie.

Eene aankondiging voor hen, die studie van dit onderwerp maken. (Zie ook verder.)

Le Religion védique par Alfred Roussel, Professeur de sanscrit à l'Université de Fribourg (Suisse.) 1 vol. in — 12. 3 fr. Nihil obstat. Parisiis, die 30a Martii 1909. A. Baudrillart, vic. gen. rect. Imprimatur: Parisiis, die 30a Martii 1909. H. Odelin v. g. Paris Téqui.

Een interessant boek geschreven door een theoloog.

Retraite Religieuse du Chemin de la Croix par Gabriel Billot. 1 vol. in — 12 de VIII — 360 pages. 3 fr. Nihil obstat. E. Mourier. Imprimatur, Parisiis, 9a Martii 1909. G. Lefebre, v.g. Paris Téqui.

Eene van de schoonste retraites, die wij bezitten, zegt de „Ami du Clergé". De eerwaarde schrijver, een Jezuiet, is bekend om zijn lijdenspredikatiën.

Commentaire sur l'Evangile selon Saint Mathieu par A. Gratry, prêtre de l'Oratoire de l'Immaculée-Conception. 2 vol. in — 12 de 348 et 360 pages. Prix: 6 fr. Paris Téqui.

Een nuttig boek, ook voor jongelieden. Mogen zij het woord gedenken: Le monde que vous voulez transformer dans la justice, ne se transforme pas parce que vous ne vous transformez pas vous-même.

En Face de la Mort par le R. P. Lescoeur. 1 vol. in — 12 de 272 pages. Prix: 2 fr. Imprimatur, Parisiis, die 25a Maii 1909, A. Baudrillart, v.g. rect. Paris, Téqui.

„Nihil beatius morte beata." Herinnert gij u het woord van onzen grooten kampioen, die in het Rome der martelaren rust, dat hij zoo liefhad.

Leest dit schoone boek van dezen grijzen pater, die het in zijne „années de grace", — hij is overoud, — uit gehoorzaamheid aan zijn overleden zieleherder heeft uitgegeven.

De stijl is sierlijk als in vroeger jaren en de lessen!....

Gedenkt uwe uitersten......

't Is de beste weg om goed en ook om vroolijk te leven, want vroolijkheid ... is ook een der kenmerken van de heiligheid.

Histoire générale de l'Eglise, par Fernand Mourret, professeur d'histoire au Séminaire de Saint-Sulpice. L'Eglise et le Monde barbare. 1 vol. de 500 pages in — 8 raisin. Prix 6 fr. Relié 7 fr. 25. Nihil Obstat, die 4a Maii 1909. J. Gaignet, P. S. S. Cens. des. Imprimatur: Leo Adolphus, Arch. Paris. Paris. Bloud et Cie.

Een werk, dat het midden houdt tusschen de

groote werken als van Rohrbacher en de handboeken op de seminariën in gebruik. Eene werkelijke geschiedenis — kritische beschouwingen staan in noten, — die vooral het innerlijke leven, den invloed der Kerk op de Maatschappij weergeeft.

Daardoor van zelf eene levende apologetiek. Acht deelen zal het omvatten, waarvan het genoemde No. 3 is.

Dit deel loopt van 476 tot 962, twee keerpunten.

Eene vluchtige inzage geeft reeds de degelijkheid van dit werk aan; de geraadpleegde bronnen en de traditie van Saint-Sulpice zijn er trouwens een waarborg voor.

Deze korte recensie zij eene lange aanbeveling.

Erasme et **Luther**. Leur Polémique sur le Libre Arbitre par H. HUMBERTCLAUDE. 1 vol. in — 16 de 300 pages. Prix 4 fr. Nihil obstat et imprimi potest. Nivellis, die 18ª Aprilis 1909. De Superiorum licentia. H. LEBON.

Imprimatur. Paris, le 19 Avril 1909. E. THOMAS, Vic. gén. Paris. Bloud et Cie.

De grondkwestie, hier behandeld, eischte een geschiedkundige, tegelijk godgeleerde.

De polemiek tusschen Erasmus en Luther over den vrijen wil en de aanliggende vraagpunten plaatst ons in het hart der Lutersche leer. De geleerde schrijver levert ons hier over dit onderwerp eene diepgaande studie, even rijk van inhoud, als helder en sierlijk van vorm.

Le Comité du Salut public par MARCEL NAVARRE, 1 vol. in — 16 de 64 p. Prix: 0 fr. 60. Paris Bloud et Cie.

Snorkende zinnen over de Fransche Revolutie zijn er al genoeg uitgesproken en geschreven, al zouden wij slechts Victor Hugo citeeren. Maar feiten, van die tastbare dingen, ziet u, waar alle gezwets bij verstomt en alle leugens.......

De Revolutie was satanisch, zooals de Maistre zei.

Que d'autres chantent avec des tremblements dans la voix et de l'admiration plein le coeur ce régime de haine et de tyrannie. Quant à moi, de toutes les forces de mon âme de chrétien et de patriote, je le maudis à tout jamais.... zoo besluit de schrijver.

En zoo zal men besluiten na het lezen der koude feiten.......

Geheugenleer. Bewerkt naar het Duitsch van G. J. POEHLMANN; 2_e druk; Utrecht, A. W. Bruna en Zn.

Nu aan de studeerenden steeds zwaardere eischen worden gesteld, is een methodische „geheugenleer" van 't hoogste belang. Immers niet het aantal uren dat we lezend achter het boek zitten, doch de manier waarop we het boek lezen, verrijkt onze kennis. Hoevele uren van studie gingen misschien voor ons verloren, omdat we de studie niet aandachtig en niet ordelijk volbrachten! Het komt er derhalve op aan, den meest juisten en kortsten weg te weten om bij den arbeid zoo sterk mogelijk onze aandacht te spannen en het behandelde onderwerp zoo vast mogelijk in 't geheugen te krijgen. Die weg mag niet kunstmatig en omslachtig zijn, maar behoort door het karakter zelf der menschelijke kenvermogens te worden aangeduid. Zulk een natuurlijken en daarom methodischen weg wijst Poehlmann's „*Geheugenleer*". Het spreekt van zelf, dat de theorie alleen van het boek weinig verder brengt; ook de oefeningen, die schrijver over ieder der vijf hoofdstukken geeft, dient men door te maken.

Wij bevelen deze „*Geheugenleer*", met name voor de school, dringend aan, en gelooven dat Poehlmann „zonder schroom" mag beweren: „dat indien mijn leerwijze en leerboeken in dien geest samengesteld op de scholen worden ingevoerd, de leerlingen het dubbele van het tegenwoordige werk in de helft van den tijd en met de helft der inspanning zullen kunnen uitvoeren."

W. DE VEER, S. J.

Wereldtaal, door W. LUTKIE LZN. 10 Cents. 's Hertogenbosch, G, Mosmans Zoon.

Een in warmen toon geschreven pleidooi voor Esperanto, waarin vooral lezenswaardig is de paralel getrokken tusschen Esperanto en Volapück. R.

Practische zakboekjes voor Natuurvrienden: **Eetbare Paddestoelen-Atlas. Vergiftige Paddestoelen-Atlas. Mineralen-Atlas.** Uitgave W. Hilarius Wzn. Almelo. 45 cts. per deeltje.

Voor liefhebbers aardige boekjes. In goed verzorgden kleurendruk bevatten deze drie deeltjes resp. 91, 95 en 96 afbeeldingen van eetbare en vergiftige paddestoelen en van interessante mineralen, met bovendien de Latijnsche en Nederlandsche namen aan ieder dezer figuren toegevoegd.

C. H.

Les Ames Errantes, Légendes bretonnes de la presqu'île de Quibéron, door MARIE-RENÉ LE FUR, uitgave van de Bibliothèque Régionaliste: Bloud & Cie, à Paris.

Ge kent natuurlijk allen de werken, of althans

de meest bekende, van den Katholieken Bretonschen dichter Théodore Botrel, zijn Chansons de Chez-nous, Chansons- en-Sabots, zijn Coups de Clairon Van dezen zanger en van zijn gedichten kan ik op 't oogenblik niets zeggen, omdat mijn hart dan niet gerust zou wezen of de redactie van Boeken-schouw moest minstens twee volle afleveringen ter mijner beschikking stellen, en dat zou nog te weinig zijn.

Wie Botrel kent, kent Bretagne, het Bretagne met zijn lage gewassen, waar de zee over de klippen slaat, waar de IJslandsche visschers wonen en de vrouwen in haar wijden omslagmantel met de witte mutsen er uitzien als de mooie dichterlijke figuurtjes, die nog hier en daar een oud begijnhof bevolken, Bretagne, waar de lucht Roomsch is, Bretagne het land van de grootgeloovigen, où le ciel est si bas, si bas, qu'on y voit monter sa prière, zooals Botrel zegt.

Van de dolende zielen, Les Ames Errantes, de zielen der geloovige overledenen, die nog geen rust hebben gevonden, en nu een mis of een gebed, of hun vergiffenis aan de achterblijvenden komen vragen, van al de legenden, die men elkander vertelt in de lange winteravonden, als de storm giert en de zee kermt, en ze denken aan haar vaders, broers, verloofden en zoons, de vrome vrouwen van Bretagne, die zoo dikwijls in haar leven het liefste aan de zee moeten afstaan, van alles wat leeft in de weelderige verbeelding van dit in aanleg en karakter zoo op ons gelijkende volk, verhaalt Marie-René Le Fur in den eigen toon, waarop haar deze legenden zijn verteld.

Een kleine maar kostbare bijdrage voor de Bretonsche folklore, en de prijs 1 franc is zoo matig, dat ieder, die een beetje belang stelt in de geschiedenis van Frankrijk zich dit boekje kan aanschaffen, hopend met mij, dat de afdwalingen van een volk, waar zóó de Roomsche geest in duizenden leeft, niet van langen duur kunnen zijn.

T. O. A.

Gedichten. Bloemlezing samengesteld door Dr. J. ALEIDA NIJLAND, met een voorwoord van CAESAR GEZELLE. f 1.90, geb. f 2.50, in leer f 4 50, Amsterdam L. J. Veen.

Deze keurlezing staat tusschen het kleine bundeltje en de grootere door dezelfde schrijfster verzameld; een prachtig boek om ten geschenke te geven.

De uitgave wint in waarde door het klankrijke en eerbiedige voorwoord van Caesar Gezelle. R.

Godsdienstige Verhalen, van CHRISTINE VETTER. tweede deel. f 0.55, geb. 0.80. Uitg. Arn. M. Greven. Zevenbergen.

Christine Vetter is een prettig vertelster met een vruchtbare pen.

Een bundel van 23 Godsdienstige Verhalen, die ik niet het genoegen heb te kennen, heeft ze nu door een tweeden bundel van 27 andere laten volgen.

Als het eerste deel is als dit tweede, dan hebben we van haar hand weer twee mooie boeken voor jong en oud.

Wie in zoogezegd verloren oogenblikken de noodige aandacht voor een of ander werk of voor uitgebreider lectuur mist en toch iets wil doen, maar tevens afmaken, geheel aflezen, kan in Godsdienstige Verhalen vinden, wat hij zoekt.

De tijd, aan het lezen van een verhaal besteed, is nuttig besteed, want tien tegen één, dat het gedachten bij hem opwekt, die weer tot goede voornemens, en tot goed doen ook leiden.

Zoo is mijn indruk van dit boek.

Aan een 18-jarige en ook aan ouderen ten geschenke gegeven, zal het nut doen voor een geheel leven. Het zijn in dezen bundel n.l. alle verhalen, gegrepen midden uit de levens-practijk, De terugdenking aan de lectuur van dit boek en de levenservaring steunen elkaar stevig om aan eigen en anderer leven richting tot deugdzaamheid, godsdienstigheid te helpen geven.

Zonder voorbehoud kan ik deze verhalen der Zutfensche schrijfster als aangename, boeiende en vruchtbare verpoozings-lectuur aanbevelen.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

Het Gravenkind. Naar het Duitsch door MARIA BERNARD. Amsterdam, F. H. J. Bekker.

Na zwaren strijd. Vrij naar het Duitsch door MARIA BERNARD. Markt A 14 G. Mosmans Zoon 's Hertogenbosch.

Hebben wij ze zelf niet van de prijsuitdeeling mee naar huis gedragen, die stapels Fransche en Duitsche boeken, fel korenblauw of laaiend rood, blinkend van goud-arabesken, met gruwelijk vervelende verhalen, die we nooit lazen...

Ieder jaar werden ze weer geduldig door onze moeders mee naar den zolder genomen en daar opgeborgen in 'n la van het oude kabinet.

En 't is nog altijd hetzelfde!

Nog aldoor voeren onze katholieke meisjesscholen de traditioneele lading aan, we zijn al lang aan de tweede en derde la boven, en de zusjes

brengen bij elke vacantie in haar koffers en schooltasschen weer nieuwen voorraad mee.

Nu kwamen me echter dezer dagen een paar boeken in handen, die hoewel bedoeld ten gerieve van dergelijke schoolfestiviteiten, geenszins voorbestemd schijnen tot de twijfelachtige zolderpromotie, vandaar dat ik ze met 'n enkel woord bespreken wil.

Ze doen, om te beginnen, hoogst gewichtig en weten daardoor al dadelijk de belangstelling te wekken, — onze groote kinderen willen au sérieux genomen worden! — 't wordt al door mooier... en ernstiger! 't kleurige wisselspel der karakter houdt de aandacht gevangen.. de deugden bloeien open en heffen zich heimelijk meer naar het licht, en terwijl het warme gezichte zich al dieper over 't boek buigt, puurt de kinderziel onbewust den honing.

Zoo ligt er in „Het Gravenkind" de blijde ontplooiïng van een zelfbewuste, sterke ziel, de groei van een marquant karakter.

Trotsche, fijnvoelende Dorli heeft 't hard te verantwoorden in de benauwende omgeving van die koude, leege salonmenschen, die niet duldend, dat de onbemiddelde, ouderlooze bloedverwante door eigen arbeid voor zich zelf zorgt, in hatelijk mededogen haar in hun huis opnemen. Maar achter haar stroeve, stugge terughouding strijdt ze in alle eerlijkheid tegen 't weerspannige hart, hetgeen echter niet wegneemt, dat de natuur haar soms te machtig wordt, en ze met haar onstuimige, origineele uitvallen, de slappe levensopvatting en armelijke weldadigheid van haar voorname familie aan de kaak stelt.

Ze weet, dat met zoo'n humor te doen, dat je het, als 't niet terwille van de goeie zaak was, betreuren zou, dat 't kind zich bekeeren moet.

Dorli wordt tenslotte healthy, wealthy and wise, en komt door veel beproeving en veel lijden tot de innigheid van volmooi katholiek vrouwenleven.

De rustige persoonlijkheid van oom Giesbert is met 'n paar lijnen raak neergezet, maar dat daar bij Dorli's ziekte, de koel-voorname Rittorfs plotseling in massa gemetamonphoseerd worden in hartelijke, belangstellende vrienden is me wat al te kras! daar werd, dunkt me, met wat al te royaal optimisme op de besluiteloosheid van zwakke karakters gerekend.

„Na zwaren strijd" geeft den langzamen gang naar 't katholicisme, van een mooie, mondaine jonge vrouw, voor wie het leven een schitterend, bont feest was, tot op den dag dat een schijnbaar ongeneeslijke ziekte, haar voor haar spelende vreugde eindelooze uren van vereenzaming in 't vooruitzicht stelt. Waar zij tevergeefs in de moderne philosophie berusting en vrede zoekt, nadert plotseling de Christus met zijn genade en alle weifeling overwinnend, volgt zij Hem.

Daarnaast het fiere, diepe karakter van Louise Nigra, en de gulle grappige Traut, beiden flink vol gehouden.

M'n twee boeken eindigen blij; alles lost zich eenvoudig op in lichtend, vredig geluk.

Maria-Bernard, de pseudoniem waarschijnlijk van een stille werkster, die van nabij 't te-kort heeft waargenomen, ga rustig voort met haar arbeid; zij weet in de goede richting te kiezen, de door haar bewerkte boeken zullen *gelezen* worden en 't jonge meisje zal er iets van in het leven meedragen, iets heel moois en heel warms, dat haar zelf en allen die met haar in aanraking komen, tot vreugde zijn zal.

M. H.

Een vijftal Romans van la Maison de la Bonne Presse, 5 Rue Bayard, Paris VIII.

Eene welgemeene hulde, een eere-saluut aan dit huis, dat met zijne goede uitgaven voortgaat trots de judasstreken, voldoende bekend, waaraan het ten prooi geweest is. Ook Franschen zijn taai als ze maar goed Roomsch zijn, zooals aan dit instituut.

Van de „Nouvelle Série Bijou," waarvan ik sprak in No. 9 van den vorigen jaargang, liggen er weer vier voor mij: Face au Devoir van Edmond Coz, le Château de Pontinès van V. Mag, Jeunes Gloires van René Gaëll en la Chevanchée des Reîtres van Charles Lesbruyères. Gij weet immers nog, dat het kokette dingen zijn (0.18 × 0.10), handig formaat, zoo om in den zak te steken, lekkere druk, goed papier, eene hoeveelheid druks als romans van drie en een halven frank en ze kosten 75 centiemen.

En ze mogen er wezen, uit een litterarisch oogpunt, zoo goed als de geeltjes van 3 fr. 50, en uit een moreel oogpunt... dat is bekend: la Maison de la Bonne Presse.

En de geeltjes! Vaak (niet altijd gelukkig,) het gele gevaar!

Face au Devoir. De titel zegt het alreeds. Flink de levenstaak onder de oogen gezien en manmoedig aangepakt. Dat zal de bevrijding voor Frankrijk worden en waar eene welsprekende stem dit in de Notre Dame predikte, vindt het uurtje van verpoozing hier dezelfde lessen in den vorm van een roman. Een dorptafereel, anti-godsdienstige drijverij en daartegenover de familie Viremont, die aan-

neemt, wat het leven brengt en gaat werken met moed, nu met het fortuin de tijd van luieren is verdwenen.

Le Château de Pontinès. Als men dien musketier op den omslag ziet staan, raadt men het al. 't Is uit den tijd van Lodewijk XIII. Gevechten, rooversgeschiedenissen, avonturen met baanstroopers, spoken, mooie jonkers en jonkvrouwen, verdwijnen en weer verschijnen, slimme streken en vreeselijke gevaren! En ten slotte komt alles goed terecht. Een spannend boek.

Jeunes Gloires. Evenals het vorige werk de lezers van „la Croix" en „Noël" heeft bekoord, zal ook dit van een hunner meest geliefde schrijvers hen lokken. Mantsjoerije, Peking en Madagascar zijn de tooneelen van drie verhalen vol opoffering en heldenmoed; zij herinneren door hun naam reeds de geschiedkundige gebeurtenissen der laatste jaren.

En dan nog vele goede plaatjes erin; 't is een raadsel, maar men rekent op de bekende groote afname.

La Chevanchée des Reîtres. Werkelijk een populair-historische roman uit het eind der 16e eeuw, den tijd der Fransche godsdiensttwisten. De bekende figuren treden hier levend op in een zeer spannenden vorm, doch met geschiedkundige nauwkeurigheid en getrouwheid. En dit is een groot voordeel.

Zeer geschikt is het boek dan ook om de kennis van dat tijdvak te volmaken.

En op den achtergrond eene vriendelijke idylle.

't Werk boeit van het begin tot het eind.

Le Journal d'un Potache is van de „Nouvelle Bibliothèque pour Tous" ook van „la Maison de la Bonne Presse" en kost 1 zegge éen frank.

Over twee kolommen mooi gedrukt en met vele zeer fraai uitgevoerde gravuren. Een boek aan de jongelingen, vol van de heftige ontroering aan de jongste uitdrijving der kloosterlingen verbonden, vol geestdrift om morgen te heroveren, wat gisteren was verloren.

Men koope deze boeken en die er aan bekocht is kan zijn paar franken bij mij terugkrijgen.

TAILLEFER.

N.B. In No. 4 besprak ik »la Fille du Corsaire" en vergat eene noot, tusschen de bladzijden op een reepje geschreven: tweemaal laat men daar een veroordeelde aan een leek biechten, die het dan later wel zal overbrengen aan een geestelijke... Zóó gaat dat niet; 't is bekend maar mag worden herinnerd.

Leliën van Dalen, door CAESAR GEZELLE, Amsterdam L. J. Veen.

Een stille glimlach van voldoening kon ik toch niet weerhouden, toen ik boven de voorrede dit motto las. *Il est d'heureux instants malgré les mauvais iours,* en een weinig lager de uitspraak van den dichter: *Niet immer zinkt het zonnegoud tot in de diepte van het rijkbeschaduwd dal; 't gebeurd toch dat het beneden komt en dan, o! zijn daar blijde dagen nog in het leven.*" Ik bedacht toen, wat ik gezegd had over *weemoed* bij het bespreken van *Uit het leven der dieren,* en over het lichtgesluierde neveldal, dat de ziel van dezen priester zijn moest, die nu zeggen komt „O! Zijn daar blijde dagen nog in het leven, het hangt er ook bijwijlen vol met grijzen mist.

Al zijn deze liederen nu ook bescheiden van geluid stil van kleur, en schuchter van houding ze verdienen toch een anderen naam, dan Leliën van Dalen, omdat ze meer zon zagen, en feller blinken dan de vriendelijke voorloopers van een verre lente schoonheid.

Ter kenschetsing geven wij:

DRIEKONINGEN.

Vol engelkes wemelt de heldere nacht,
daar alle de sterrekes pinkelen,
het zingt en het klinkt er, het jubelt en lacht
De zilveren bellekes rinkelen,
Ze rinkelen, tinkelen,
talen zoo vroed
ter eere van 't kindekijn Jesu zoet,
dat, God van al,
geboren werd in een stal!

Er kwam in de stilte eene stoet
door den nacht,
met oostersche wijzen, getogen:
Zij volgden een' wondre sterre
die zacht
hun den weg wees aan d'hemelsche bogen,
Ze volgden de sterre, en de sterre
die stond,
En ze kwamen het kindekijn troosten

Ze legden voor Hem hunne kroon
op den grond,
en ze bodem Hem myrrhe uit den oosten,
Ze boden Hem wierook en
kostelijk goud,
hunne knieën die plooiden ze in de eerde;
en toen elk van de drie hadde 't kindjen
aanschouwd,
zoo vertrokken ze weder te peerde.

En vol engelkes wemelde 't 's morgens al vroeg,
de schuchtere sterrekens pinkelden;
het zong en klonk er, en 't jubelde en 't loech,
de zilveren bellekes rinkelden,
ze rinkelden, tinkelden,
taalden zoo zoet
ter eere van de Oostersche wijzen, die vroed,
den God van al
bezochten al in zijn stal.

Ook nog *Onuitgesproken*, dat klinkt als een langingehouden snik, opeens losgebroken uit starre droefenis.

Ik droeg, heel diep in mij een woord onuitgesproken,
uw leven lang, dat ik, u nimmer spreken mocht,
dat wilde meer dan eens, onstuimig losgebroken,
mijn herte uit, en zijn weg naar mijne lippen zocht,
Ik heb het telkens weer met kracht teruggedreven,
met lijden, diep in mij, al wachtend op den dag
dat bij het licht der dood, er niets geheim gebleven,
dat, 't innigst voelen zelf niet meer verzwegen mag.
Gij zoudt op 't lijdensbed eens liggen neergeveld en
het opperste geheim der stille dood nabij,
ik wachtte om fluisterend u, dien dag, het woord te [melden,
maar 't dook nog dieper dan, en bleef versmacht in mij.
En ook die dag verleed gelijk al de andere dagen
— ik zweeg — door morgen, noen en avond voort,
en als een wroeging zal, onuitgesproken, dragen
ik, diep in mij, mijn leven lang, dit woord.

Caesar Gezelle is geen sterk en hoog dichter, met nieuwe geluiden, met sterke gezangen, met een levensleuze, waarom zich legerbenden scharen, maar wij luisteren toch met groote ontroering, naar zijn stil en helder lied.

K.

Les Idées Morales de Lamartine par JEAN DES COGNETS. 1 vol. in — 16 de 64 pages. Prix: 0 fr. 60. Paris. Bloud et Cie.

Interessant om te lezen, mits men Lamartine kenne, of uit een degelijk schrijver op moreel gebied bestudeere.

Rudi Willenborg, door TINE VAN BERKEN. Tweede Druk. Te Amsterdam bij H. J. W. Becht.

Dit is een nagelaten werk. Het wordt thans tien jaar, dat de schrijfster voor altijd de pen heeft neergelegd. Rudi Willenborg is haar zwanenzang geweest.

Wat van dit boek te zeggen?

Voor wie Tine van Berken kennen, is het genoeg, te zeggen: Dit boek is een echt meisjesboek van Tine van Berken. Wie haar niet kent, kan het best door lezing van deze roman met haar kennis maken. Men zal onvermijdelijk onder den indruk harer volle oorspronkelijkheid komen. En het is niet overdreven, als men beweert, dat Tine van Berken school heeft gemaakt, en dat de vele meisjesboeken, welke de laatste jaren aan de markt komen, niet anders en niet meer zijn, dan afschaduwingen van haar boeken.

Als Je in dit boek weer voor de zooveelste maal haar portret ziet en het goed bekijkt, dan lees Je in die bijna brutaalstarende oogen iets geestigs... of guitigs, ik weet het niet, in alle geval iets bijzonder pittigs. Die mond spreekt van wilskracht, een heel klein tikje dédain, veel durf en besef van eigenwaarde, onversaagdheid tot overmoed toe.

Maar ik zou den lezer *dit boek* voorstellen.

Als altijd een gewoon thema. De allereenvoudigste dagelijksche gebeurlijkheden van een huisgezin, dat eerst welvarend, later door tegenspoed tot deftige armoede kwam, zich erg moest bekrimpen, enz. Het onderwerp, waarvoor Tine van Berken een zwak schijnt te hebben. Maar zij kan dat ook voor ouderen, voor mannen, zóó voorstellen en vertellen, dat men die och zoo kleine dingen als iets groots gevoelt, die kleine zwarigheden erg drukkend vindt, die kleine zonnestraaltjes, die het leven der meisjes vermooien, als dingen van groot geluk beschouwt, dat men noodzakelijk meevoelt de armoede en den last daarvan, mee wikt en weegt, hoe de armoede voor de buitenwacht te verbergen, dat men gespannen leest over blouses, die kaal worden, over vaatwerk, waarmee de heldin maar niet klaar komen kan, dat men gaat houden van een beste tante, die haar nichtjes vertroetelt en van een oom, die het nog erger maakt, in een woord, men leeft met het boek zonder pretentie zoo volkomen mee, dat men zich bij het einde afvraagt, hoe men zoo geboeid heeft kunnen worden door die alledaagsche dingen, op zoo eenvoudige manier gezegd, zoo kalm verteld. Maar juist dat is het geheim van deze schrijfster.

Het kan niet anders, of Tine van Berken moet tot de allerpopulairste schrijvers van onze laatste halve eeuw behooren. Zij moet noodzakelijk de groote vriendin wezen van duizenden onzer zusters en nichtjes en kennissen. Jammer, dat zoo iemand op 29 jarigen leeftijd gestorven is.

Als altijd is bovendien haar werk geschikt, om in de handen ook der onschuldigsten te komen.

Wij wenschen iedereen geluk, die dit boek kan machtig worden. En wie zich in een vrijgevige bui eens verdienstelijk wil maken voor meisjes tusschen de vijftien en..... het huwelijk, die kan

niet beter doen, dan haar dit boek van Tine van Berken te geven.

Het boek ziet er als altijd frisch uit en leest ook door zijn uitzicht allerprettigst.

De Winkeljuffrouw uit L'oiseau D'or, door CORNELIE NOORDWAL. Derde druk, Utrecht, A. W. Bruna en zoon.

Juist een boek zooals de dames graag lezen. Het boeit niet te veel, niet te sterk, het eischt geen inspanning. Ze kunnen het genieten tusschen een paar slokjes thee en een handwerkje. Geen hooge psychologie, maar allerlei typen, genoeg gechargeerd, om telkens herkend te worden. Nora, een dochter van een deftig vader en een zelfzuchtig moeder, komt na het sterven van den eerste onder de hoede van 'n paar tantes, 'n paar vrome tangen, wordt ondanks 'n gedeeltelijk deftige opvoeding eerst modiste, dan winkeljuffrouw. Ze kan het best haren lastigen patroon voldoen, en de dames, die komen winkelen, willen door haar alleen bediend zijn. Ze helpt de deftige officiersdochter Martha door de vernedering dezer vermoeiende broodwinning heen, tot deze verlost wordt door den idealen trouwlustigen weduwnaar; zelf weigert ze het aanzoek van een deftigen slungel, omdat zij in haar hart rouwt om den assistent-resident op verlof, dien ze door de gemeene streken van haar eigen moeder heeft moeten missen. 't Boek is een deels grappige, deels verontwaardigde beschrijving, hoe residentiedames winkelen en de arme juffers der zaak.... mishandelen met blikken, gebaren en woorden. Hoe zij ze afbeulen en tot wanhoop brengen door haar grillen en nukken.

't Werk lijkt mij echter niet sterk genoeg om als een andere Hut van Oom Tom een omwenteling ten voordeele der veel geplaagdes verkoop-slavinnen te weeg te brengen.

't Is in ieder geval een prettig leesboek.

HANS.

B ABRAHAM **Ideale liefde.** Amsterdam, D. Buys.

Jawel, een Antwerpsche zedenroman staat op het titelblad. Er had op moeten staan, Antwerpsche slechte zeden-roman. Want ondanks alle mooie praatjes lijkt het boek me geschreven om eens wijd en breed te kunnen vertellen van allerlei gore en gemeene dingen. HANS.

Das dem Meere entrungene Land, Plauderei über Holland von M. J. BRUSSE, mit Buchschmuck von J. B. HEUKELOM. Herausgegeben von der Holländischen Eisenbahn Gesellschaft bei W. L. und J. Brusse zu Rotterdam.

Duitsch van onzen Brusse, wat wel 'n beetje raar klinkt, mooie prentjes van van Heukelom, prachtig papier, verzorgde druk; 't geheel een reclame van de Hollandsche Spoorwegmaatschappij, die vorstelijk genoemd mag worden. 'n Voorbeeld van hoogst artistieke voorlichting, 'n beetje eenzijdig, daar Nederland naar het boekje beoordeeld, uitsluitend uit de Noorder-provincies schijnt te bestaan. R.

Van strijd en overwinning, Henty's Geïllustreerde werken.

De Jonge Vaandrig, een verhaal uit de dagen van Waterloo, derde druk. Uitg. W. Hilarius Wzn. Almelo 222 blz. pr. ingen. f 0.75 geb. f 1.15.

't Is een boek voor oudere jeugd, en waaraan deze een heele kluif heeft, want bij flink formaat en niet te royaal wit is het van compressen druk.

Dat de derde uitgaaf gaat, bewijst reeds, dat het pakt. 't Is dan ook een boeiend verhaal van vele avonturen uit het leven van een Engelschen jongen, die als Vaandrig bij Waterloo zijn arm laat. Maar hij is intusschen rijk geworden, dank zij vooral de energie zijner moeder, die een verborgen testament te zijnen voordeele weet te vinden.

Er zit totaal geen kwaad in.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

Met z'n Beiden, door GRAS. Geïllustreerd door Jan Sluijters. Uitgave W. Hilarius Wzn. Almelo. 213 blz. pr. ingen. f 1.50 geb. f 1.90.

Het leven van twee vrienden van hun 4e jaar af tot dat ze bij de aanvaarding van hun onderwijzersloopbaan scheiden, is hier voor de jeugd frisch en spannend beschreven.

Gras is als kinderschrijver een goed auteur. Het blijkt ook uit „Met z'n Beiden", dat in degelijk, eenvoudig Hollandsch heel natuurlijke en toch pakkende avontuurtjes en avonturen beschrijft.

De illustratie pakt de jonge lezers direct geheel in.

't Is neutraal. Voor jongens een welkom presentje is het toch.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 9. **15 December 1909.**

Verzen, EDUARD BROM, C. L. van Langenhuysen, Amsterdam 1909.

Verzen van Eduard Brom is een zeer vriendelijk boek in een zeer vriendelijk kleed. Om nu van het kleed het eerst te spreken: de dichter heeft onzen dank verdiend, dat hij zijne poëzie zoo Zondagsch uitgedost de wereld heeft ingezonden. Beter helper daarbij dan Th. Molkenboer (en zoover het de strikt technische uitvoering betreft, de firma van Langenhuysen, die weer prachtig werk leverde,) kon hij kwalijk hebben gekozen. Wat ziet het boek er echt uit, zooals het daar vóór mij ligt: die donkergrijze, wat naar het lila zwemende omslag, met het stevig gestileerde lichter groene ornament, omvattend het Christus-monogram op rustig-rooden grond. Een voorbeeld van vlakversiering, gevuld en zonder leege plekken, toch niet te vol, geen overdreven gekrul, geen gezochtheid, het geheel eerder gegroeid dan gemaakt.

Van binnen krijgen wij het ietwat getinte papier, met om de kolommen druks dat leuke, stijlvolle randje van warm, eenigszins gegrijsd, oranjegeel; en niet bladzijde na bladzijde hetzelfde ornamentje, wat heel gauw verveelt, ook niet om de andere bladzijde, wat op den duur al weinig meer behaagt, maar telkens afwisselend: men moet een heele reeks aandachtig vergelijken, vóór men bemerkt, dat voor de 195 bladzijden toch niet 195 verschillende omrandingen zijn geteekend.

Verder geeft dezelfde teekenaar geheele zeer goed verluchte bladzijden, die de verschillende gedichten naar aard en onderwerp in groepen bijeenvoegen: krans en takken van laurier en eik, waar de huldedichten aan vrienden beginnen, harp met treur- en blijspelmasker, waar Vondel-vereering aan het woord komt, priester-emblemen, waar priesterdeugd gaat geëerd worden, een prachtigen Franciscus en o zoo devote Agnes, waar die beide heiligen bezongen worden, en een allerliefste kerstgroep, waar de kerstliederen onze aandacht vragen, enz.

't Is alles heel eenvoudig en weinig uitvoerig geteekend, zooals een illustratie behoort te zijn, maar zeer frisch van opvatting en zeer goed van uitvoering.

Met zal misschien vinden, dat ik te lang over de uiterlijke uitdossing van dit boek spreek. Maar och, waar weinige jaren geleden bijna alles, wat van de pers kwam, zoo uiterlijk onverzorgd de wereld inging (en het onverzorgde stak soms nog gunstig af bij het „verzorgde"), waar ook thans nog zooveel leelijks (schoon soms als „mooi" bedoeld) in boeken, prospectussen en wat dies meer zij, onze oogen komt plagen, mag elk boek, dat, als dit, aan zelfs kieskeurige eischen voldoet, wel een apart pluimpje hebben. En moge de liefdevolle zorg, er aan besteed, dit als beter loon ontvangen, dat menigeen, „die anders nooit verzen leest," door de trekkende uiterlijke verschijning dezer verzen tot lezen en genieten worde aangelokt.

Nu de verzen zelf.

Zij verdienen ten volle de bescheiden praal, waar Molkenboer ze mee omgaf. Eduard Brom is een poëet van goeden huize, en, een paar zwakkere partijen daargelaten, is het alles werkelijk voornaam werk. Wat telkens weer opvalt, is het klankrijke van zijn woord, het aangename van zijn rhytme. 't Is alles van een deinende, zacht gecadenceerde maar zeer liefelijke klankrijkheid. Klokgebom of orgelfanfare hoort ge ongetwijfeld niet in deze verzen; maar wel klinkt er als het innige kleppen van een angelusklokje, of, wilt ge liever, de vriendelijke muziek van een goedgeschoold knapenkoor, zingend, frisch en eenvoudig, Roomsche hymnen, waarbij de handen zich vanzelf tot bidden vouwen.

Luister eens naar den aanhef van dit Kerstgedicht (De ster van Bethlehem):

> Dat nu de morgensterre duik',
> En bij het wonderlijk getjuik
> Van hemelvogelen ontluik'
> Uw hemelbloesem, blonde ster,
> Die toone òns, zoekend her en der,
> 't Nabije Licht, dat scheen zoo ver!

O! roep ons als een klare stem!
Voorbij het dood Jeruzalem.
Leid ons naar 't zalig Bethlehem,
En sta daar stille, sterre rein,
Boven het stalleke, zoo klein,
Waar ligt het Godlijk Kindekijn!

Is dat niet zeer liefelijke muziek? Klinkt in die verzen niet de hoog-uit-lucht neerzwevende zang der engelen? Misschien zou men de taal nog iets kinderlijker wenschen, om daardoor nog volkomener die heel simpele innigheid bereikt te zien, die aan sommige overbekende kerstliedjes zoo'n buitengewone bekoring geeft; maar dat neemt niet weg, dat in deze verzen van Eduard Brom de luchtige blijheid en de plechtige ernst der echte kerstpoëzie zeer goed tot hun recht komen.

Een geheel andere toon komt ons uit de Paaschverzen tegemoet. Neem bijv. „Opstanding". Eerst de prachtige schildering van het Goddelijk Lichaam, dat „ontluisterd" aan het kruis hangt. Beeldend en àf zijn die verzen als een ivoren kruisbeeld zelf.

De kruisgang was ten ende
Na namelooze ellende,
Al 't lijdenswee voldragen;
Aan 't schandhout hing ontluisterd,
Door valen dood omduisterd,
Gods eeuwig Welbehagen!

Van 't doornenhoofd, doorstoken,
Van de oogen, loom geloken,
Van 't lichaam, 't fel verscheurde,
Uit 't hart, na 't laatste kloppen,
Leekten de bloed'ge droppen,
Dat de aarde rood zich kleurde.

Een zeer mooie tegenstelling met dit smartebeeld, vormt de zoo sierlijk beschreven paaschvreugde van den derden dag. Plotseling:

De kille neevlen zwichten....
Het bloesemt in de luchten,
En wondere geruchten
Konden het nieuwe lichten.

Dat zijn wel echt jubelende verzen, geheel samenstemmend met den lentejubel van dat eerste Paaschfeest

Zooals de lezer reeds zal bemerkt hebben, verstaat Eduard Brom in hooge mate de, poëten zoo eigen, kunst, om door den klank van zijn woord, den val van zijn vers, den gang van zijn maat, hetgeen hij zegt, tegelijk in vorm, kleur en geluid, als levend beeld voor onzen geest te plaatsen.

Als hij des nachts in Venetië aankomt, hoort ge in de doffe klanken van zijn vers het bijna geluidlooze voortglijden van den gondel:

De gondel glijdt door 't donker
Langs somber effen water,
Bij even dropgeflonker,
Traag monotoon geklater.

De gondel glijdt door nauwe
En grauwe stadskanalen,
En onder bruggen grauwe...
Stilt' kan nauw ademhalen...

Maar eensklaps schrikt ge op, als plotseling voor uw oogen de helder-verlichte paleizen van Canal Grande staan en gij hoort uw eigen blijde verbazing in de flitsende klinkers der laatste strofe:

Dan plotseling het lichten
Van Canal Grande, 't rijzen
Der wijde vergezichten
Van reiende paleizen!...

Eenzelfde mooie werking weet de dichter te bereiken, als hij beschrijft, hoe de avond over Venetië daalt:

Daar rijzen òp de droompaleizen
Uit dalend licht en roerloos peizen,

en 't is of ge de wolklooze avondlucht boven al die Italiaansche stadspracht ziet opkoepelen, en deze prachtige tweede strofe:

En 't eenzaam water, vol gefluister,
Dat eenmaal al dien luiden luister
Wêerstraalde en bloeiende herschiep,
Weerkaatst de lichtende gepeizen
Dier glansdoorschenen droompaleizen
In zijn mysterievolle diep.

...... deze prachtige strofe brengt het woord op uwe lippen: Zoo moet wel Venetië zijn, en, vanzelf. „op des gondels donzig glijden", glijdt ge met den dichter mee terug „naar de aloude tijden," en, peinzend over de grootsche pracht van het voormalig Venetië, zit ge naast hem, sprakeloos in het donkerend avonduur.

Wij noemden reeds Eduard Broms Kerstpoëzie. Nog een enkel woord over zijn *Kerstnacht*, omdat ook daarin het teekenende, haast zeide ik het gestikuleerende, van zijn zegwijze zoo merkwaardig aan den dag treedt.

Let op, hoe hij in lang-uitgesleepte verzen het wijde veld beschrijft, met de herders en de kudden, en daarboven, brekend uit „de weidsche gloriezee," „een breede stroom van hemelsch stemgeluid":

De herders waken bij het weidend vee"...

Maar nauwelijks zijn de herders naar Bethlehem, of het vlugge vers troont ook ons mede:

O! laat ons met de herders gaan
En bidden 't teeder kindeke aan,...

en bij den stal gekomen, weten wij niets beters te doen, dan met hen de knie te buigen, en, kinderlijk als zij, in te stemmen met de korte stroofjes van het kerstliedje:

Kindeke teeder,
Zie op ons neder,
Mildlijk ontsluit
Lieflachende oogen
Godlijk mêedoogen
Straal op ons uit!
enz.

Eduard Brom is een Roomsch dichter. Heerlijk-Roomsche atmosfeer luwt door het geheele boek. Geen gewild vroom-doen, maar echt en innig vroom-zijn. Gedichten als *Van St. Franciscus, St. Agnes* (wat reine, fijne smaak en wat kiesch realisme in het tooneel, waar de beulen de handen slaan aan het gewaad der schuchtere maagd!), *Allerheiligenavond* (bewonder den majestueuzen versval, die aan den grooten Joost herinnert!) kunnen alleen voortvloeien uit een gemoed, waarin de poëzie en de vroomheid tot één zijn saamgesmolten.

Er zijn ook wel zwakke gedeelten in het boek. *Op den marteldood van Mgr. F. H. Hamer*, en *Bij het beeld van O. L. Vrouw ter Nood te Heiloo* lijken mij de vergelijking met het overigen niet goed te kunnen doorstaan. Een beetje mat is ook, dunkt mij, over het algemeen, de Sonnettenkrans „Liefde".

Maar verreweg het overgroote deel van dit boek, waaruit wij uit den aard der zaak slechts eenige teekenende trekjes hebben kunnen overnemen, geeft zeer mooie gedichten, die het, vergis ik mij niet, een eereplaats zullen geven in den „gulden winckel" onzer Roomsche poëzie.

Moge het weinige, wat wij aanhaalden, onze lezers tot verder lezen aansporen; het zal hun ongetwijfeld bezorgen menig lief uurtje van heerlijk schoonheidgenieten.

En, als ik mag, eindig ik met een practischen, misschien nuchteren wensch: als nu eens, bij voorkomende gelegenheid, eenige vaders of moeders, in plaats van het „laatste boek" van ik weet niet wien, deze verzen van Eduard Brom aan hunne aankomende zonen of dochteren ten feestgeschenk gaven. Licht, dat zij er door zouden medewerken, om Roomsch Jong-Nederland er toe te brengen, het als een merk van beschaving te beschouwen, een mooi vers mooi te vinden en te genieten.

En dat zou groote winst zijn!

Rotterdam. H. W. SPIJKER, S. J.

Over het Wonder, door TH. FAMULUS. G. Borg, Amsterdam.

De kwestie over het *Wonder* is wellicht een der lastigste van onze katholieke geloofsverdediging en nog altoos missen we hierover, althans in Holland, een breed-opgevat, echt-wetenschappelijk boek.

Intusschen heeft Th. Famulus een zeer nuttig werk verricht met dit vraagstuk — het wezen, de mogelijkheid, de werkelijkheid, de kenbaarheid en de bewijskracht van het wonder — *populair* te behandelen.

„We vleien ons niet – zegt hij — door deze brochure besliste tegenstanders van het bovennatuurlijke tot betere gedachten te brengen. Zulke lieden zullen naar het woord van Christus zich zelfs niet bekeeren al zagen zij een doode uit het graf opstaan; maar wèl kan deze bescheiden poging onder Gods zegen meêhelpen om hen, die zien willen, ofwel te bevestigen in hun geloof, ofwel, als zij het geloof nog niet hebben gevonden, hen een schrede nader te brengen tot het licht der waarheid." 't Is onze vaste meening, dat die stille wensch van den schrijver zeker in vervulling zal gaan en dat zijn „bescheiden", maar *welgeslaagde* poging veel klaarheid over het wonder bij velen zal aanbrengen.

Een paar opmerkingen mogen ons worden toegestaan.

Uit het feit dat in de natuur de eene natuurlijke oorzaak op de werking van een andere ingrijpt, bijv. het blusschen van het vuur door het water of wanneer ge een vallenden steen met de hand opvangt, besluit schrijver, dat bij God, de oneindige oorzaak der dingen, zulk ingrijpen mogelijk is in den meest absoluten zin, ook door het wonder. Wij vreezen dat die gevolgtrekking er bij menigeen kwalijk ingaat, omdat immers het „ingrijpen" onderling van natuurlijke oorzaken een heel andere beteekenis heeft dan, bij het wonder, het „ingrijpen" van God op de natuurkrachten. Weshalve de vergelijking beter ware weggebleven.

Terecht wijst Famulus op het onredelijke van Harnacks aprioristische stelling over de onmogelijkheid van eigenlijke wonderen, maar ten onrechte dunkt ons, zoekt hij eenige munt te slaan uit de bekentenis, die de Berlijnsche hoogleeraar op die stelling laat volgen, dat toch sommige wonderen

van het evangelie niet vlakweg zijn te loochenen. Na op bedoelde plaats van *Das Wesen des Christenthums* als zijn „onwrikbare overtuiging" (die hij nochtans met geen enkel bewijs dekt!) te hebben verklaard, dat er geen *eigenlijke* wonderen, n. l. „als Durchbrechung des Naturzusammenhangs" kunnen geschieden, vermaant Harnack dat men evenwel tegenover de evangelieberichten de noodige voorzichtigheid behoort in acht te nemen, en ze niet, met Strauss, alleen om de wonderen die zij verhalen maar terstond te schrappen, daar toch veel van hetgeen ons als wonder toeschijnt, geen *eigenlijk* wonder is. Wij kennen de krachten der natuur niet alle, zegt hij. En dan: „Wir sehen, dasz ein fester Wille und ein überzeugter Glaube einwirken auch auf das leibliche Leben und Erscheinungen hervorrufen, die uns wie Wunder anmuten". Vandaar moeten wij, volgens hem, sommige wonderen uit het Oude of Nieuwe Testament verwerpen, terwijl wij andere daarentegen althans als mogelijk kunnen aannemen:

„Dasz die Erde in ihrem Lauf je stille gestanden, dasz eine Eselin gesprochen hat, ein Seesturm durch ein Wort gestillt worden ist, glauben wir nicht und werden es nie wieder glauben; aber dasz Lahme gingen, Blinde sahen und Taube hörten, werden wir nicht kurzer Hand als Illusion abweisen." Slotsom van den rationalistischen schrijver is derhalve de oude stelling van Luther: Onderzoek zelf het Evangelie en neem van de wonderen, daarin verhaald, datgene aan wat u redelijk schijnt. Van een bekentenis, die Harnack, gelijk Famulus het doet voorkomen, ten gunste van het wonder zou gedaan hebben, is dus geen spraak. En dat er veel „ondoorgrondelijks" bestaat, bewijst op zichzelf voor het wonder niets.

Ten laatste nog dit. Op blz. 19 zegt Famulus: „Doch gesteld, dat alle andere geschiedkundige bewijzen ontbraken, dan zou alleen reeds uit de bekeering der heidensche wereld tot het Christendom afdoende blijken, dat er wonderen geschied zijn", en dan volgen een paar zinnen tot toelichting. Wij gelooven, dat deze toelichting véél *krachtiger* had moeten zijn en dat thans bij sommigen nog de twijfel kan rijzen: Waarom is tot genoemde bekeering niet voldoende geweest de gewone loop der goddelijke Voorzienigheid met haar innerlijke genadewerking?

Dit zijn kleine betuttelingen, die wij vooral hebben gemaakt om blijk te geven van onze belangstelling in het over 't algemeen helder en pakkend betoog der brochure.

Moge de verdienstelijke schrijver zijn uitstekende populair-apologetische werkjes spoedig bijeenbrengen in een flink boek met opschrift: *Katholieke Geloofsverdediging*; 't zal een boek worden, door menigeen in den lande gewenscht.

W. DE VEER S. J.

Kruisbloemen, van CONSTANT EECKELS.

Eeckels geeft in zijne Kruisbloemen een cyclus Roomsche stemmingsverzen.

Zijne zielservaringen zingt hij uit, doorgeleden en gestreden in den harden, moeizamen opgang tot Christus, die hoog hangt te bloeden, kil en koud in donkere gruwbaarheid: „Het is er altijd koud, het is er altijd duister."

Roomsche stemmings-poezie heeft een eigen karakter, gelijk Roomsch leven zijn eigenaardige schakeering heeft, te zuiverder naar mate het minder wordt beïnvloed door geest van wereld of tijd.

Over onze wereld en tijd vaart de moderne levensaspiratie, die hare idealen heeft in de uitleving van het übermenschliche individu, en die met eigen zin als waarde-maat van waar en goed en schoon zich uitleeft in eene subjectieve, sterk individueele kunst, welke zinnelijk is van karakter en pantheistisch van geest.

Van dat moderne karakter moeten wij ons christelijk leven zorgvuldig trachten vrij te houden, maar dan ook onze levensuiting, die kunst is.

De aard van ons gemoedsleven wordt bepaald door de inleving in eene bovennatuurlijke levensorde, die objectief is naar hare werkelijkheid en geestelijk naar haar wezen.

Ons christelijke leven toch is een opgang tot God, die als Geest gekomen is over het vleesch — en er aan verstierf — het is eene inleving in den Geest van Christus, die uitgaande van Christus Zijn mystiek Lichaam bezielt en beleeft, en daarin de mysterieën voltrekt van Christus, levend uit den dood.

De Geest typeert ons leven en alle levensuitingen, waaronder onze kunst.

Waar het moderne leven den geest verlaagt in verzinnelijking, daar verheft het Christendom den geest in bovennatuurlijke vergeestelijking.

Het Christendom stelt den mensch in contact met eene mysterie-orde, die goddelijk is, en dat contact is zoo innig, dat het wordt eene wederkeerige inleving van den zinnelijk-geestelijken mensch in den Geest van God, en van den Geest van God in den verontzinnelijkten, vergeestelijkten mensch.

Vergeestelijking van den zin wordt daarom ook karakter van kunst. Waar zij beschikt over zinne-

lijk woord en beeld, wordt het woord, de drager van het onvatbare mysterie, en het beeld een zinnebeeld, waar de mystieke ondergedachte in vastgelegd wordt en doorlicht.

Maar dan zal in de kunst, die de schoonheid van deze levensorde in woord en beeld verwoorden en verbeelden wil, de zinnelijke schoonheid ondergeschikt worden gehouden aan de beteekenis der geestelijke waarheid.

Het zinnebeeld zal sober worden gehouden, geschikt en gematigd aan het hoogere ziele-zicht.

Zinnelijke beelding zal niet spreken om zich zelve of de verklaring van den Geest wordt verduisterd, de transcendentale waarheid vertroebeld.

Nog is er een andere factor, die aan onze Roomsche stemmingskunst haar eigenaardig karakter geeft.

Dat is haar subjectief zielselement. Dat is de geheimzinnige worsteling der gebonden ziel, die van de zonde uit en tot gratie in mag gaan, die zich ontworstelen wil aan de zinnelijke orde, waarin zonde is, en inleven in de geestelijke orde, waarin genade is.

Zonden-bewustzijn geeft aan den mensch stemming van deemoedig berouw, zonden-ontworsteling geeft stemming van zelf-verstorven moed. Maar ook geeft geloofsverzekerdheid van gratie aan den mensch de stemming van gelaten vèrduldigheid, liefdebedeeling van gratie geeft stemming van vreugdevolle hoop.

Daarom hebben alle geslachten gezongen: „Felix culpa" met Paschen-jubel in het gezicht, maar met tranen in de oogen.

Ingetogen pathos zal daarom karakteristiek zijn aan deze stemmingskunst. Wild-laaiende pathetiek is even onnatuurlijk en strijdig als hoogmoedige smartvertooning of hopelooze deemoediging.

Eeckels is niet sober in zinnelijke beelding, die bij hem doel is voor middel.

Hij is niet ingetogen van stemming die bij hem woest-menschelijk is, voor evenwichtig-geestelijk.

Eeckels leeft niet naar binnen, om zijnen geest te verdiepen in zijn eigen ziels-mysteriën, hij leeft naar buiten en objectiveert zijne min-of-meer-fictieve zielservaringen in natuur-visies die louter om zich zelve spreken en stemmingloos zijn even als ze leeg zijn van mystieke ondergedachte.

Ziehier:

Nu is 't weer vredig kalm, nu beeft nog schemerlicht
verworden van den dag in avondpeinzen; mild
gestreel van wind waart, lijk *gezoen van aaiend wicht*
luw fluisteren dat broos *in donkre boschjes* rilt.
Maar 't is het broeiend rusten vóór 't orkanen, 'k Weet
weer zal het woelen, dra, weer gieren, guur en wild.
Het zoenen wordt gestriem en 't fluisteren een kreet
die huilend-scherp door *huiver-naakte boomen* gilt.
Ik ben zoo ziek naar rust! Ik ben zoo zwak zoo klein
En telkens voel 'k me zieker in die ruwe pijn
en in die stormen-grootheid zwakker en nog kleiner
Tot ik door *donderschok*, eens *plots gebroken* word
en 't *ylend hoofd omlaag, in slokkend diepte stort*
in grondelooze leegte.
O God ontferm u mijner.

Waartoe is deze natuurbeelding nu dienstig?

Zij is louter om zich zelve, geen echt religieuze stemming trilt in eenig woord. De dichter gaat heelemaal op in zijn object en dáár leeft zijn ziel niet in, en nog veel minder licht eenige mysterie-gedachte door eenig beeld. De pathetiek is totaal valsch. Denk u weg de laatste woorden: „O God, ontferm u mijner" wat sterveling vermoedt in zulke taal een kruisbloem, waar de zoete passiegeur van Christus uit op gaat.

De stemming is evenmin religieus als in het allereerste vers dat den kruiscyclus inzet: waar de Christus geteekend wordt starend „in grauwen doom die grover om U dikt".

en ziende:

„hoe ik door niemand hier, als Gij, begrepen word'

evenmin religieus ook als in den allerlaatsten zang, die den cyclus sluit met deze wanschapenheid:

„Mijn kind! O Vader toen 'k in vreemde streek verloren,
door woeste landen zworf met bleeke heimwee-smart,
werd *uit ons beider min een tenger wicht geboren.*

Niet alleen is de zinnen-beelding om zich zelve sprekend, zij is bombastisch van taal, overladen van mooiigheden of erger b.v.

„en zijn betraande *wang aait* ieders bleek gelaat."

foei! en dat voor Christus!

„Hoe vreemd om 't logge kruis dat somber purperdoek
„*de arme* Christus hullend in *gedurig duister*,
„*wars worstlend in de kerk met wijflig wijkend licht.*

en dan:

„verdoofde oogen starend strak in eindloosheid
naar *zwart gewolk, waarin de zonne is gezonken,*
„*versmoord door zwarte nevels van verkropte smart.*

Waar is de dichter nu mee bezig? met eigen fantasietjes, leeg en niet mooi.

Maar nog erger: lees pag. 34, 35, 36.

o a. Zal 't breken, Heer, zal 't breken? Zal die hechte rots
waarop 'k uw koningsburcht eens bouwde uit zware blokken
zoo moeilijk opgesleurd, op wereldlagen schokken
en brijzlen wat ik schiep uit puinen van mijn trots?

Ik heb hem neergesmakt, wanneer hij in den gloed
van driesten zomerdag de tinne hief ter wolken
en van zijn torenkreits de wellustdronken volken
het hooglied lalden van hun geilen overmoed.

Ik versta er niet veel van. Mijn phantasie is machteloos zulke beelden voor den geest te halen. Maar dit voel ik er wel in, dat het beeld totaal onevenredig is.

Vervolgens:

Gij, wil, die 'k, macht bewust, zoo vaak heb opgedwongen
in wiens morzelenden greep, ik woedend heb verwrongen
wat grootsch aangierde in barensnood van zware ramp,
òp, want ze zijn daar!....
maar toch, toch zal ik. Ja, ik voel, hij komt, de wil.
Hoor, hoor! Zijn stappen doen de logge gronden dreunen,
en door granieten pijlers, die het welfsel steunen
des tempels van den waan, stuipt schokkend angstgeril,
etc. etc.

Dat is ultra.

Moet ik zoo doorgaan, en heel het boek ontleden? Immers neen: Al het andere is hetzelfde, en dat is jammer. Want taal-virtuositeit wekt verwondering tegelijkertijd dat ge gruwt van overlading. Ik voor mij geloof eerlijk, dat Eeckels, die zoo prachtig proza levert, geen religieuze poëzie meer schrijven moet, of hij moet eerst naar binnen inleven, zijn oogen sluiten en kalm, lang mediteeren.

Hij moet zich los maken van zijne moderne voorloopers, die ook wel roepen in de woestijn, maar geen heil te verkondigen weten en van het Rijk Gods niets kennen of zien.

Hij moet niet nadoen, wat er van de onzen ook voor doen, die het klare mysterie-schoon onzer Roomsche waarheden en stemming vervagen en verdoezelen in pralerij van woord en zinledig klankenspel, die den geest verzinnelijken in plaats van den zin te vergeestelijken.

Maar hij bidde tot den H. Geest, die zijn verstand verlichte, om iets te zien en te kennen van de mystieke schoonheid, die er in ons Roomsche leven is, dat een mystieke naleving is van Christus, die, zachtmoedig en ootmoedig, een lichten last en zoet juk heeft voorgedragen, en al wie belast en beladen tot Hem komen wil, zelf optrekt tot de hoogte, waar het goed is te zijn, al hangt er het licht in wolken, en al konden de Apostelen zelf Zijn woorden nog niet verstaan.

Maar hij begrijpe wel dat die schoonheid geestelijk is, en zij daarmee hare kunst karakteriseert als mystiek, gelijk ten slotte heel het leven, heel de schepping — ingemiscit et parturit usque adhuc — voor het oog des geloofs overglansd wordt met het mystieke licht, waaruit het licht van glorie staat uittebreken.

Dat moge hij zien — en uitbeelden in sober beeld verklanken in stemmige verzen, en uitvieren in ingetogen pathetiek — zoo zal hij met zijne kunstvaardigheid, zijne verbazende verbeelding Roomsche kunst vermogen te geven, die schoon is, want echt begrepen en innig uitgediept in het groote boek der kruismysterieën, het boek beschreven van binnen en van buiten, maar waar buiten leesbaar is wat binnen verdoken ligt in de mystieke klaarte van het Geestig vuur uit open Hart van God.

A. H. J. VAN DELFT, R. K. Pr.

Sainte Bathilde, reine des Francs. Histoire politique et religieuse, par Dom. M. J. COUTURIER, O. S. B. 1 vol, in-8° de 367 pages. Prix: 3 fr. 50. Téqui, Paris. Imprimi potest. † Fr. Leopoldus Gaugain, Abbas Sancti Martini de Locogiaco. Imprimatur, Parisiis, die 28 Augusti 1909. P. Fages. v. g.

De kloosterlingen moge men uit Frankrijk verdrijven, hunne werken blijven niettemin als levende getuigen van den beschavenden invloed door hen uitgeoefend en de eeuwenoude stichtingen dragen van eeuw tot eeuw de herinnering verder aan de grootsche figuren, die de reinste gloriën vormen van het verleden.

Zoo de H. vorstin, wier leven hier beschreven is. Zij, de gemalin van Clovis II, na zijn dood regentes, sluit op waardige wijze de reeks der Merovingische koninginnen.

Tijdens hare regeering ging van haar de kracht uit der christen vrouw en vorstin en de geschiedenis van het Frankrijk der zevende eeuw zingt den lof dezer heilige, die zooveel deed voor de zedelijke verheffing van haar land.

Een genot is het aan de hand van den geleerden schrijver dit tijdvak te doorloopen: een schat van waarachtige kennis van dit stuk geschiedenis wordt hier geboden.

Volgt men de regeerende Vrouwe, dan maakt men in bijzonderheden met de inrichting van het bestuur en de toestanden kennis, met de verbreiding van de orde van den H. Benedictus, waaraan Europa, ja de wereld, zooveel verschuldigd is en volgt men haar, eenmaal kloosterlinge, in de abdij van Chelles, waar zij in 680 stierf......

Zij moeten wel groot zijn die kloosterlingen, dat zoovelen zich hebben opgemaakt hun naam te verkleinen.

En als men dan hier leest, wat een bevoegde hand met critische zorg en volkomen bronnenkennis

schreef, dan is men blij stil eenige uren te kunnen ademen, zonder den walm van leugen en laster, die zich aan geen wetenschap storen, maar uit haat geboren worden, in de keel te voelen.

En ik zie de lekkerbekken op het gebied der historie watertanden, als ik hun zeg, dat er een zestal „Appendices" zijn van waardevolle documenten uit die lang vervlogen tijden, als bijv.: Diplôme de fondation de l'abbaye de Corbie, Charte d'immunité de Berthefroid en faveur de Corbie, Offices propres de sainte Bathilde à Chelles et Corbie.....

Maar men zal het boek koopen, want deze geschiedenis is ook de onze, de Roomsche, die waarop wij groot gaan en die zich herschrijven zal tot den Grooten Dag.

TAILLEFER.

Leven van den H. Martinus van Tours, door ACHILLE DUPUY, vertaald door Fr. M. Bonaventura Leus. Roermond J. J. Romen en Zonen.

Wanneer de hagiograaf Kronenburg een heiligenleven aanbeveelt en inleiden wil, dan kan men verzekerd zijn, iets bijzonder goeds te ontmoeten. Wij kunnen niet anders dan warm aanbevelen, dit rijk gedocumenteerde leven van den ook in Nederland veel vereerden en hooggevierden heilige.

S.

Le Pain des Petits, explication dialoguée du Catéchisme. Tome Ier: le Symbole des Apôtres. Tome II: les Commandements. Tome III; les Sacrements. 3 vol in — 12 de 276 pages. Nihil obstat J. LEBRETON. Imprimatur, Parisiis, die 12 Julii 1909. P. Fages, v. g. Paris Tequi.

Parvuli petierunt panem. Met weemoed las ik het motto; met vreugde de opdracht: aux dames catéchistes de France ce livre est dédié en témoignage d'admiration pour le bien immense fait par elles à l'âme des petits enfants.

De Eerwaarde schrijver is bekend door de vier series „controverses familières" getiteld „Matutinaud" bij denzelfden uitgever verschenen.

En door „la Réponse, revue mensuelle d'apologétique populaire" 4 francs per jaar, algemeen zeer toegejuicht, voor eenige maanden nog in het „Centrum." De jaargang 1908 is in één deel voor 3 francs verkrijgbaar.

In No. 4 van den loopenden jaargang van „Boekenschouw" besprak ik zijne „Apologistes laïques au XIXe siècle."

Nu wil ik mij daarom bij den titel bepalen. Ouders, onderswijzers en ook priesters zullen hier een uitstekend boek, eene practische methode vinden. Moge het brood rijkelijk worden genoten!

Dr. NEMO.

L'Art, la Religion et la Renaissance. Essai sur le Dogme et la Piété dans l'Art religieux de la Renaissance italienne par M. l'abbé J. C. BROUSSOLLE. 1 vol in — 8 écu, de XVI — 496 pages, avec 139 illustrations dans le texte. Prix: 5 francs, Téqui. Paris. Nihil obstat. Parisiis, die 5ª Octobris 1909. H. Lesêtre, Imprimatur. Parisiis, die 11ª Octobris 1909. P. Fages, v. g.

In No. 10 van den vorigen jaargang had ik het genoegen een werk van dezen geleerden schrijver aan te kondigen.

Dit nieuwe boek bevat de lessen, die hij in het afgeloopen jaar aan het „Institut catholique" te Parijs heeft gegeven.

De uitgever heeft zijn best gedaan deze bladzijden met zorg te doen drukken en met tallooze illustraties te documenteeren. Niet minder dan 139 gravures, penteekeningen of directe reproducties naar de uitstekende photo's van Alinari, te Florence, gecommenteerd in afzonderlijken tekst, met kleiner letter gedrukt, geven aan het werk eene groote aantrekkelijkheid en verhoogen zeer de waarde van den overigen, den eigenlijken inhoud.

L'art religieux de la Renaissance italienne et l'apologétique, Jésus-Christ, la Sainte Vierge, les Apôtres, les peintures de dévotion et l'art populaire, la Primauté de saint Pierre, la Papauté et l'Eglise, la sainte Eucharistie, la Nature et la Surnature dans l'art italien de la Renaissance, ziedaar de acht lessen, in afdeelingen en onderafdeelingen bovendien geplitst.

De tabel der aangehaalde schrijvers en die der kunstenaars benevens de genummerde lijst der gravures maken het naslaan zeer gemakkelijk.

Zullen kunstenaars en kunstkenners genieten van dit werk door eene erkende autoriteit geschreven, ook den leek zal het bereiken daar het in helderen, levenden stijl is geschreven en niet met technische termen is opgevuld.

Het apologetisch karakter van dit rijke boek toont ook in vollen glans, hoe de kunst het geloof en den godsdienst verheerlijkt, de kennis er van verbreidt, de ziel opvoert tot Hem, wien de kunstenaars hun talent, hun genie danken.

Moge deze eenvoudige aankondiging er toe bijbrengen ook op dit gebied onze Roomsche litteratuur naar waarde te schatten en een schoon werk de plaats helpen verzekeren, die het toekomt.

H.

Stoïsche Wijsheid: I Het handboekje van Epictetus, II Marcus Aurelius tot zich zelven (Boek V. IX, XI), tweede vermeerderde druk uitgeg. door J. H. Leopold. — W. L. en J. Brusse, Rotterdam, 1907.

Meerdere mooie en soms ook verheven leefregels zijn in dit boekje vervat. Jammer echter dat de schrijvers tot het in beoefening brengen daarvan geen ander motief weten bij te brengen, dan het onvermijdelijke noodlot. Had ik voor mij geen andere en hoogere beweegreden, ik zou er feestelijk voor bedanken. Men begrijpt dat deze heidensche levensleer geen katholiek den weg kan wijzen.

C. M.

Wijsgeerige Bladen, Redeleer, door Dr. H. W. Ph. E. van den Bergh van Eijsinga — W. Versluijs, Amsterdam, 1907

Een beknopte uiteenzetting der Redeleer van Hegel. Alleen een beetje gewijzigd en aangevuld door de begrippen, welke de jongere experimenteele wetenschappen hebben aan de hånd gedaan. Natuurlijk voor oningewijden niet genietbaar en gevaarlijk in handen van onbevoegden. C. M.

„Die Wandmalereien von Prof. Seitz in der Deutschen Kapelle der Basilika von Loretto" door Mr. G. Milanese.

Daar is een overeenkomst tusschen Raphaels en Seitz's dood. Beiden zijn slachtoffers der kunst. Raphael en Seitz hebben in het Vaticaan allerwaarschijnlijkst hun ziekte opgedaan. Raphael bezweet wachtend op de bevelen van den Paus vatte een zware kou, Seitz afgemat door de overbrenging der „Transfiguratie" was na eenige dagen reeds dood. Hun kunst is tevens in dezelfde lijnen; een *eigen* Madonna-type. De dichter Paus Leo XIII, de schetsen van Seitz voor oogen, sprak al aanstonds van een „Maria-Heldendicht." Noch de Madonna's van Raphael, noch die van Seitz kunnen leven, het zijn geen levende menschen als wij, het zijn geïdealiseerde typen, zoo fijn, zoo hemelsch, dat dit het type van Maria moet wezen voor de artisten.

De Engelen van Seitz gaan alle boven ons uit, we kunnen ze geen namen gaan geven, al zijn wij in een stemming gelijk Haspels schijnbaar heeft gehad. Wij kunnen nog minder „De Onbevlekte" van Seitz met een levend vrouwe type vergelijken. Poëzie tintelend van godsvrucht en een diepe studie der Ouden, ziedaar Seitz' macht en kracht. Ach, laten wij in de koorkapel van Loretto weer onzen Rozenkrans nemen, en met een „Ave Maria" op de lippen die heerlijke madonna's studeeren; laten wij in onze studeerkamer deze 48 beelden voor ons zetten, wegwerpend de ideeën van Haspels en Borel; na een meditatie over Maria kunnen wij dan eerst zien en oordeelen. Maar voorzichtig, want platen geven slechts weer; Seitz' koloriet, vooral zijn overgaan van blauw tot groen, is iets hem eigen, iets wat noch aan Duitsch, noch aan Italiaansch herinnert. Laten toch alle bibliotheken aanstonds haar 6,20 Mk. (zes mark twintig) offeren om Seitz te kunnen toonen in zijn hoogste werken. Hier kan geen twijfelen mogelijk zijn; deze platen met den tekst moet een ieder kennen.

Lemberg (Polen). CYRIEL KLESSENS
ex. Collegio Cult. Mart.

Devoir et Conscience par le R. P. Gillet. 1 vol. in 12 de 328 pages. Prix: 3 fr. 50. Desclée, De Brouwer & Cie, Bruges.

Laat ik in de eerste plaats zeggen, dat het werk de goedkeuringen draagt van de Eerwaarde Censoren der Orde van St. Dominicus, van den Eerw. Heer H. Quilliet, libr. cens. (Insulis, die 2 Novembris 1909 en van den Hoog Eerw. Vicaris-generaal A. Massart (Cameraci, die 3 Novembris 1909.)

In No. 1 van dezen jaargang had ik het genoegen twee werken van dezen welsprekenden en geleerden Dominicaan aan te kondigen, welke inmiddels in het Nederlandsch vertaald zijn, en daarom zijn een paar woorden van aanbeveling voor dit nieuwe voldoende. 't Is even degelijk, even helder even doordacht als de andere en laat zich niettegenstaande het zware onderwerp, gemakkelijk lezen.

Een stukje uit het voorwoord teekent den inhoud; sprekende over de katholieken zegt Pater Gillet:

Les uns ont l'air de croire qu'en pleurant sur sa beauté passée on relève un monument de ses ruines; d'autres s'imaginent qu'à fermer simplement les yeux à un pareil spectacle, ils échappent pour leur compte au danger. Ces deux attitudes sont stériles. Vous me permettrez de vous le démontrer d'un mot, après que je vous aurai retracé dans ses grandes lignes, l'effort tenté de nos jours par les incroyants pour déplacer l'axe de la moralité, et poser en termes absolument nouveaux le problème si délicat et si fondamental de *l'éducation de la conscience*.

Men moge deze paar woorden van aanbeveling voor lief nemen; ik ben zeker, dat voor dit werk, vooral onder studeerenden, de eene lezer den andere zal brengen. T.

De strijd om de Vrouw in de ontwikkeling van Dier en Mensch, door Dr. Konrad Guenther. Voor Nederland bewerkt door W. Buekers. — Uitg. C. J. J. Dalmeyer, Amsterdam.

Weer een propaganda-boekje voor het Darwinisme. Nieuw in dit boek, zegt de schrijver, is wat Darwin, „de keuze door het wijfje" noemde. Verder nog de uitbreiding en verdere toepassing van Wallace's theorie over de soortkenmerken en eindelijk maar vooral: de poging, om tot heden onbegrepen kenteekenen van mannetjes te verklaren door „geslachtelijke bevoorrechting door vreesaanjaging."

De schrijver laat den lezer beslissen, in hoever zijne poging geslaagd mag heeten. Welnu, voor zoover ik het beoordeelen kan, maakt hij zich aan dezelfde fout schuldig, waarop hij zijne tegenstanders bij herhaling betrapt, en deze fout is: willekeur.

De naakte vrouwen-figuur op het titelblad heeft zeker ten doel, het op pikante dingen beluste publiek tot „koopen" aan te zetten. Maar èn de stof, èn het titelblad èn de weerzinwekkende advertenties maken *ons* van dit werk afkeerig. C. M.

Bisschop von Ketteler door Prof Dr. Decurtius Leiden, Futura uitgave.

Een boek om te overwegen. De grootsche figuur van Mgr. von Ketteler, wel niet ten voete uitgeschilderd, maar wel prachtig uitkomend tegen de donkere tegenstelling van valsche hervormingsleuze is als een toonbeeld hoe ware werkers voor groote sociale vernieuwingen moeten kampen, werken, lijden en bidden.

Het mooiste van dit werk is wel de paralel getrokken tusschen den katholieken Kerkvorst en den socialistischen grootmeester Lassalle. R.

Arbeidsbeurzen door Mr. A. Tepe. Leiden, Futura uitgave.

Goede wil om den heerschenden nood te lenigen is niet voldoende. Men behoort alle noodig gebleken en urgente instellingen met wijs beleid tot stand te brengen, wil men geen gevaar loopen, door allerlei gemakkelijk te vermijden fouten, de mooiste werken in gevaar te brengen.

Mr. A. Tepe geeft in deze handleiding een rijke materiaal van leerzame voorschriften en de proefnemingen van vele plaatsen, zoodat het den instellers of leiders van arbeidsbeurzen gemakkelijk vallen zal, de elders opgedane ondervinding te benuttigen, en de daar gemaakte fouten te vermijden.

Een werk van groote actualiteit. R.

Levensrozen H. Knippenberg bij M. Alberts Gulpen.

Ieder kunstwerk heeft 'n dubbele waarde, die ik zou willen noemen: 'en *absolute* en 'en *relatieve.*

Door de eerste is iets kunst zonder meer in tegenstelling met iets, wat geen kunst is.

Door de twede is iets *bepaalde* kunst, behoort het tot een bepaalde orde van schoonheidsverschijningen in de kunst.

Tot verduideliking van dit laatste: Beschouw een schilderij van Bosboom en een van Rembrandt. Allebei kunst. Doch welk een enorm verschil.

Het werk van de heer Knippenberg is kunst. Doch deszelfs relatieve waarde bepalen, valt voorlopig te moeielik, daar de heer Knippenberg nog in 'en ontwikkelingsperiode schijnt te zijn en z'n werk nog gezuiverd moet worden van tekortkomingen.

Wanneer sommige lieden in 'en kritiek het woord *tekortkomingen* horen, zetten zij zich aanstonds in postuur en verkneukelen zich reeds van te voren, dat een of ander schrijver weer eens lekkertjes op z'n kop zal krijgen.

Ik hoop voor de eer van onze letteren, dat er ook ernstiger mensen zullen zijn, die de gave des onderscheids nog bezitten en die in een aanwijzen van tekortkomingen een blijk van ernst en tegemoetkomende waardering weten te zien.

In de verschillende verzen van de heer Knippenberg, die ik tot heden gelezen heb, heeft mij dadelik eén zaak zeer gehinderd en dat is een gebrek aan heldere dichtervizie. De heer Knippenberg heeft een te oprecht en een te zuiver gevoel om klakkeloos de verbeeldingen van anderen over te nemen, om met geleende beeldspraak te pronken. Met andere woorden hij doet, Goddank, niet aan retoriek. Hij tracht zelf te zien, doch hij ziet m. i. niet diep, niet scherp, niet fijn genoeg.

Ik wil uit dit bundeltje slechts een enkele aanhaling doen en door analyze der verzen trachten duidelik te maken, wat ik met het boven gezegde bedoel.

Van et eerste gedichtje „Levensrozen" schrijf ik de eerste stroof even af:

> Zooals blonde, bleeke rozen
> Streelen met heur zacht gestoei
> Tusschen donker purperblozen
> Van een rooden rozenbloei,
> Koost ons tusschen rampspoedleven
> Glundre gloed van voorspoedstreven.

Vergis ik me niet, dan wordt hier door de dichter een vergelijking gemaakt, waarvan de eerste termen zijn: *blonde, bleeke rozen* tusschen *donkeren*

rooden rozenbloei en de twede: *voorspoedstreven* tusschen *rampspoedleven*. Voorspoed in 't algemeen wordt dus vergeleken met „blonde bleeke rozen" tegenspoed met „donkere rozen". Maar nu vraag ik: is et beeld van donkere rozen voor rampspoed hier gerechtvaardigd? Ik ontken niet, dat b. v in 'en werk van impressionistiese geest, de smart of de rampspoed of iets dergelijks door 'n dichter gezien kan worden als donkere rode rozen, maar... het vers „Levensrozen" staat *zeer beslist* niet in de impressionistiese toon. Ik ben er stellig van overtuigd, dat de meeste lezers *dit beeld* in *dit* verband zullen zien en voelen als 'n onzuiver schoonheidselement, als 'n gebrek aan diepe, heldere, dichtervizie.

Dit gemis aan helderheid van dichtervizie schijnt mij een der belangrijkste tekortkomingen, zo niet de belangrijkste in et poeties werk van de heer Knippenberg.

Ik zou ongetwijfeld nog meer aanmerkingen kunnen maken. Men zou b. v. kunnen wensen, dat enkele verzen in deze bundel niet opgenomen waren; dat de heer Knippenberg nog eenvoudiger werd en b. v. niet zo heel dikwels nieuwe woorden smeedde; datalles nog wat fijner, puntiger en strakker werd; dat de aanslag van et vers nog wat helderder klonk, doch ik wil niet kibbelen en knibbelen.

Ik ben, alles bijeen, toch te zeer verheugd over de gave van deze jonge Roomse dichter.

Dat de heer Knippenberg dus voorga met studeren, dat hij zijn vizie verheldere, zijn inzicht in et wezen en de verhoudingen der dingen verdiepe, zijn vorm volmake, doch dat hij tevens voortga met ons te zingen van, wat hij zo oprecht en zo hartelik lief heeft: de schone natuur; de gouwen van Limburg, edele en grote zielen en al dat kleurige en geurige-ook-in-het-gewone-menseleven.

Dat hij voortga!.... Want er zullen in Nederland altijd velen gevonden worden, vele gelijkgestemde zielen, die met belangstelling zullen luisteren naar zijn lied; die hem als kunstenaar zullen liefhebben en huldigen, met de stille doch schone bloemen ener oprechte waardering en warme genegenheid.

Megen. FR. CHRISTINUS KOPS O. F. M.

Guido Gezelle's Prozawerken, De Ring van het Kerkelijke Jaar. Amsterdam C. L. van Langenhuijsen.

Met volle recht mag A. Walgrave in zijn belangrijke inleiding, verklaren, dat deze uitgave ter goeder ure gekomen is.

Want het is inderdaad, „verblijdend om aan te zien, hoe dagelijks een streven aangroeit naar het verspreiden der kennis van den katholieken eeredienst in gebruik en gebed."

Want het is inderdaad een ander voordeel van dit boek: „dat zij bij velen den man nader bekend zal maken, uit wiens geschriften zij (de uitgave) geheel getrokken is, den Vlaamschen priester Guido Gezelle, die tevens de grootste dichter is van den Nederlandschen stam in de laatste tijden.

Ook in de heerlijke hernieuwing van het Kerkelijk volksleven zal hij blijken, als in zoo menig andere schoone zaak een voorlooper geweest te zijn. Bijna vijftig jaren geleden schreef hij wekelijks, voor zijn lezers van zijn weekblad *Rond den Heerd*, dien helderen, dichterlijken, schoonluidenden uitleg van ceremoniën en evangeliën, en hij toonde hun de verrassende betrekkingen tusschen het gemoedsleven der kerk en hun eigen, menschelijk voelen en denken, door de verwisselingen heen van de jaargetijden, door de treurnis van den winter, de hoop der lente, de blijdschap van den zomer, en het schoone sterven van den herfst."

En niet te veel belooft hij, waar hij zegt: ik heb mij laten voorstaan, dat het voor dit boek eene nuttige aanvulling wezen kon, te toonen hoe Gezelle uit den hoogsten en schoonsten dichtenstijd (dien van Tijdkrans en Rijmsnoer) reeds besloten ligt in den Gezelle uit Rond den Heerd's dagwijzer. Een nieuw licht moet daaruit schijnen, zoo 'k mij niet bedrieg, over een der voornaamste grondgedachten welke gene twee dichtbundels tot ééne eenheid maken, en die ook latere werken zou hebben doorleefd, zooals het uit de *laatste verzen* ten overvloede blijkt," terwijl hij met volle recht aan het slot zijner magistrale studie besluiten mag: „Moge het nu klaar wezen, dat alleen een zeer oppervlakkig beschouwen van Gezelle's dichterwerk over 't hoofd kan zien de vaste éénheid van zijn twee hoofdwerken, waarin elk gedicht, ook het schijnbaarnietigste, eene plaats en eene bestemming krijgt in het geheele, door een der twee grondgevoelens: Natuurbeschouwing of kerkelijk gebed, waaraan het raakt."

De ring van het kerkelijk jaar, is een godsdienstige maatschappelijke beschouwing bij elken Roomschen vierdag, geschreven voor het huisgezin, maar geschreven door een dichter en folklorist. In welluidende tonen, zeer eenvoudig en begrijpelijk vertelt Gezelle, — die daarbij dacht met zijn lezers gemakkelijk in het halflicht van den weldoenden *heerd* te zitten, — minder van de mystiek, dan wel van de vrome volksdevotie, van de naïve gebruiken en oefeningen waardoor het kerkelijk feest zijn luister en stemming doorvoerde in huisgezin en

De strijd om de Vrouw in de ontwikkeling van Dier en Mensch, door Dr. Konrad Guenther. Voor Nederland bewerkt door W. Buekers. — Uitg. C. J. J. Dalmeyer, Amsterdam.

Weer een propaganda-boekje voor het Darwinisme. Nieuw in dit boek, zegt de schrijver, is wat Darwin, „de keuze door het wijfje" noemde. Verder nog de uitbreiding en verdere toepassing van Wallace's theorie over de soortkenmerken en eindelijk maar vooral: de poging, om tot heden onbegrepen kenteekenen van mannetjes te verklaren door „geslachtelijke bevoorrechting door vreesaanjaging."

De schrijver laat den lezer beslissen, in hoever zijne poging geslaagd mag heeten. Welnu, voor zoover ik het beoordeelen kan, maakt hij zich aan dezelfde fout schuldig, waarop hij zijne tegenstanders bij herhaling betrapt, en deze fout is: willekeur.

De naakte vrouwen-figuur op het titelblad heeft zeker ten doel, het op pikante dingen beluste publiek tot „koopen" aan te zetten. Maar èn de stof, èn het titelblad èn de weerzinwekkende advertenties maken *ons* van dit werk afkeerig. C. M.

Bisschop von Ketteler door Prof Dr. Decurtius Leiden, Futura uitgave.

Een boek om te overwegen. De grootsche figuur van Mgr. von Ketteler, wel niet ten voete uitgeschilderd, maar wel prachtig uitkomend tegen de donkere tegenstelling van valsche hervormingsleuze is als een toonbeeld hoe ware werkers voor groote sociale vernieuwingen moeten kampen, werken, lijden en bidden.

Het mooiste van dit werk is wel de paralel getrokken tusschen den katholieken Kerkvorst en den socialistischen grootmeester Lassalle. R.

Arbeidsbeurzen door Mr. A. Tepe. Leiden, Futura uitgave.

Goede wil om den heerschenden nood te lenigen is niet voldoende. Men behoort alle noodig gebleken en urgente instellingen met wijs beleid tot stand te brengen, wil men geen gevaar loopen, door allerlei gemakkelijk te vermijden fouten, de mooiste werken in gevaar te brengen.

Mr. A. Tepe geeft in deze handleiding een rijke materiaal van leerzame voorschriften en de proefnemingen van vele plaatsen, zoodat het den instellers of leiders van arbeidsbeurzen gemakkelijk vallen zal, de elders opgedane ondervinding te benuttigen, en de daar gemaakte fouten te vermijden.

Een werk van groote actualiteit. R.

Levensrozen H. Knippenberg bij M. Alberts Gulpen.

Ieder kunstwerk heeft 'n dubbele waarde, die ik zou willen noemen: en *absolute* en 'en *relatieve.*

Door de eerste is iets kunst zonder meer in tegenstelling met iets, wat geen kunst is.

Door de twede is iets *bepaalde* kunst, behoort het tot een bepaalde orde van schoonheidsverschijningen in de kunst.

Tot verduideliking van dit laatste: Beschouw een schilderij van Bosboom en een van Rembrandt. Allebei kunst. Doch welk een enorm verschil.

Het werk van de heer Knippenberg is kunst. Doch deszelfs relatieve waarde bepalen, valt voorlopig te moeielik, daar de heer Knippenberg nog in 'en ontwikkelingsperiode schijnt te zijn en z'n werk nog gezuiverd moet worden van tekortkomingen.

Wanneer sommige lieden in 'en kritiek het woord *tekortkomingen* horen, zetten zij zich aanstonds in postuur en verkneukelen zich reeds van te voren, dat een of ander schrijver weer eens lekkertjes op z'n kop zal krijgen.

Ik hoop voor de eer van onze letteren, dat er ook ernstiger mensen zullen zijn, die de gave des onderscheids nog bezitten en die in een aanwijzen van tekortkomingen een blijk van ernst en tegemoetkomende waardering weten te zien.

In de verschillende verzen van de heer Knippenberg, die ik tot heden gelezen heb, heeft mij dadelik eén zaak zeer gehinderd en dat is een gebrek aan heldere dichtervizie. De heer Knippenberg heeft een te oprecht en een te zuiver gevoel om klakkeloos de verbeeldingen van anderen over te nemen, om met geleende beeldspraak te pronken. Met andere woorden hij doet, Goddank, niet aan retoriek. Hij tracht zelf te zien, doch hij ziet m. i. niet diep, niet scherp, niet fijn genoeg.

Ik wil uit dit bundeltje slechts een enkele aanhaling doen en door analyze der verzen trachten duidelik te maken, wat ik met het boven gezegde bedoel.

Van et eerste gedichtje „Levensrozen" schrijf ik de eerste stroof even af:

Zooals blonde, bleeke rozen
Streelen met heur zacht gestoei
Tusschen donker purperblozen
Van een rooden rozenbloei,
Koost ons tusschen rampspoedleven
Glundre gloed van voorspoedstreven.

Vergis ik me niet, dan wordt hier door de dichter een vergelijking gemaakt, waarvan de eerste termen zijn: *blonde, bleeke rozen* tusschen *donkeren*

rooden rozenbloei en de twede: *voorspoedstreven* tusschen *rampspoedleven*. Voorspoed in 't algemeen wordt dus vergeleken met „blonde bleeke rozen" tegenspoed met „donkere rozen". Maar nu vraag ik: is et beeld van donkere rozen voor rampspoed hier gerechtvaardigd? Ik ontken niet, dat b. v in 'en werk van impressionistiese geest, de smart of de rampspoed of iets dergelijks door 'n dichter gezien kan worden als donkere rode rozen, maar... het vers „Levensrozen" staat *zeer beslist* niet in de impressionistiese toon. Ik ben er stellig van overtuigd, dat de meeste lezers *dit beeld* in *dit* verband zullen zien en voelen als 'n onzuiver schoonheidselement, als 'n gebrek aan diepe, heldere, dichtervizie.

Dit gemis aan helderheid van dichtervizie schijnt mij een der belangrijkste tekortkomingen, zo niet de belangrijkste in et poeties werk van de heer Knippenberg.

Ik zou ongetwijfeld nog meer aanmerkingen kunnen maken. Men zou b. v. kunnen wensen, dat enkele verzen in deze bundel niet opgenomen waren; dat de heer Knippenberg nog eenvoudiger werd en b. v. niet zo heel dikwels nieuwe woorden smeedde; datalles nog wat fijner, puntiger en strakker werd; dat de aanslag van et vers nog wat helderder klonk, doch ik wil niet kibbelen en knibbelen.

Ik ben, alles bijeen, toch te zeer verheugd over de gave van deze jonge Roomse dichter.

Dat de heer Knippenberg dus voorga met studeren, dat hij zijn vizie verheldere, zijn inzicht in et wezen en de verhoudingen der dingen verdiepe, zijn vorm volmake, doch dat hij tevens voortga met ons te zingen van, wat hij zo oprecht en zo hartelik lief heeft: de schone natuur; de gouwen van Limburg, edele en grote zielen en al dat kleurige en geurige-ook-in-het-gewone-menseleven.

Dat hij voortga!.... Want er zullen in Nederland altijd velen gevonden worden, vele gelijkgestemde zielen, die met belangstelling zullen luisteren naar zijn lied; die hem als kunstenaar zullen liefhebben en huldigen, met de stille doch schone bloemen ener oprechte waardering en warme genegenheid.

Megen. FR. CHRISTINUS KOPS O. F. M.

Guido Gezelle's Prozawerken, De Ring van het Kerkelijke Jaar. Amsterdam C. L. van Langenhuijsen.

Met volle recht mag A. Walgrave in zijn belangrijke inleiding, verklaren, dat deze uitgave ter goeder ure gekomen is.

Want het is inderdaad, „verblijdend om aan te zien, hoe dagelijks een streven aangroeit naar het verspreiden der kennis van den katholieken eeredienst in gebruik en gebed."

Want het is inderdaad een ander voordeel van dit boek: „dat zij bij velen den man nader bekend zal maken, uit wiens geschriften zij (de uitgave) geheel getrokken is, den Vlaamschen priester Guido Gezelle, die tevens de grootste dichter is van den Nederlandschen stam in de laatste tijden.

Ook in de heerlijke hernieuwing van het Kerkelijk volksleven zal hij blijken, als in zoo menig andere schoone zaak een voorlooper geweest te zijn. Bijna vijftig jaren geleden schreef hij wekelijks, voor zijn lezers van zijn weekblad *Rond den Heerd*, dien helderen, dichterlijken, schoonluidenden uitleg van ceremoniën en evangeliën, en hij toonde hun de verrassende betrekkingen tusschen het gemoedsleven der kerk en hun eigen, menschelijk voelen en denken, door de verwisselingen heen van de jaargetijden, door de treurnis van den winter, de hoop der lente, de blijdschap van den zomer, en het schoone sterven van den herfst."

En niet te veel belooft hij, waar hij zegt: ik heb mij laten voorstaan, dat het voor dit boek eene nuttige aanvulling wezen kon, te toonen hoe Gezelle uit den hoogsten en schoonsten dichtenstijd (dien van Tijdkrans en Rijmsnoer) reeds besloten ligt in den Gezelle uit Rond den Heerd's dagwijzer. Een nieuw licht moet daaruit schijnen, zoo 'k mij niet bedrieg, over een der voornaamste grondgedachten welke gene twee dichtbundels tot ééne eenheid maken, en die ook latere werken zou hebben doorleefd, zooals het uit de *laatste verzen* ten overvloede blijkt," terwijl hij met volle recht aan het slot zijner magistrale studie besluiten mag: „Moge het nu klaar wezen, dat alleen een zeer oppervlakkig beschouwen van Gezelle's dichterwerk over 't hoofd kan zien de vaste éénheid van zijn twee hoofdwerken, waarin elk gedicht, ook het schijnbaarnietigste, eene plaats en eene bestemming krijgt in het geheele, door een der twee grondgevoelens: Natuurbeschouwing of kerkelijk gebed, waaraan het raakt."

De ring van het kerkelijk jaar, is een godsdienstige maatschappelijke beschouwing bij elken Roomschen vierdag, geschreven voor het huisgezin, maar geschreven door een dichter en folklorist. In welluidende tonen, zeer eenvoudig en begrijpelijk vertelt Gezelle, — die daarbij dacht met zijn lezers gemakkelijk in het halflicht van den weldoenden *heerd* te zitten, — minder van de mystiek, dan wel van de vrome volksdevotie, van de naïve gebruiken en oefeningen waardoor het kerkelijk feest zijn luister en stemming doorvoerde in huisgezin en

openbaar leven. Enzoo terloops en ter verduidelijking volgt er dan een brokje legende, een stukje woordverklaring, voor philologen niet, maar voor dankbare belangstellenden.

Beter dan met woorden kan ik met een paar grepen, mijn lezers voor dit huiselijk boek winnen.

Zoo vertelt hij met Kerstmis:

Te middernacht, op de heilge stonde, als Hemel en aarde malkaar den kus van vrede en verzoening gaven, en dat het heilig Kerstenkind het stroo zijner krebbe gemaakt en zijne oogen open deed, dan stond plotselijk alles stille, door geheel de wereld, en 't luisterde al dat er was naar de blijde Engelen-boodschap; de herders niet alleen, maar de vogels en de dieren: de vallende waters bleeven aan de rotsen hangen, de rivieren stietten hunnen loop en zweegen, de armen van die vochten of wrochten bleeven roerloos staan. — 't Was vrede en stilte door 't geheel al.

„De nacht was te midden haren loop en alles lag stille, als Uw almachtig Woord van de koninklijke zetelen afgekomen is!" zoo zingt de H. Kerke.

Zoo bij de dood, zoo ook bij de geboorte Christi, dicht de Christelijke legende voort, volgde er, na de stilte, eene ontroering door de gansche wereld: de Egyptische afgoden stortten omverre; ontelbare waterbronnen sprongen los, om nooit meer uit te droogen: 't wierd helder klaar licht, zoo 't nog nooit geen dag geweest en was; alle boomen kregen bladeren en botten, en blommen en vruchten, binst dien heilgen nacht; immers de schuld, die om de vrucht van een boom was aanveerd geweest wierd nu hersteld in de vrucht des Lichaams Jezus! de wereld was wederom een aardsch paradijs.

Daarom is 't dat men in christen huisgezinnen den nacht en de koude uitsluit, met den lang aanliggenden Kerstblok, met de twaalf keersen over tafel, met den Kerstboom, waarvan honderd lichten de beladen groene takken doortintelen, en de gouden oranje-appels laten zien, die de verloren vrucht verbeelden des onsterfelijken levens. Daarom nog snijdt men op Sint Lucia of Sint Barbaradag den tak van den appel of keerselaar en men zet hem rond den heerd in een kruike water, en men verblijdt als men er op Kerstdag blommen aan ziet; daarom nog, waar is 't einde der wonderen? toonde men mij eertijds op kerstnacht de Jericho rooze ofte *Anastaica*, dat oostersch plantjen, dat droog en ineengekrompen, in water of onder den asem weerom ontluikt openspreidt, en men zeide mij dat de doornhage waar Maria Christi luieren op droogde, zulke roozen heeft voortgebracht, die nog 't elken kerstnacht opengaan:

In dien heiligen nacht reunen de dieren op stal van toekomende dingen, in menschelijker tale, want zij hebben Christus beasemt, en menige ongeleerde Bortoen neemt de christene legende of dichtsprake voor tastelijke waarheid, en ligt te luisteren in zijnen stal op 't slag van middelkerstnacht. Het regent honing uit den Hemel. *Hodie melliflui facti sunt caeli:* alle water wordt wijn, brood buiten gesteld en bederft niet meer: want die onder den schijn van brood rust is geboren te Bethlehem, het huis des Broods......

De Ring van het Kerkelijke jaar is een schatkamer van wetenswaardige dingen, een voedzame spijs voor Roomsch gemoedsleven, een openbaring van Katholieke volkspoëzie.

Wij leeren er bovendien den dichter Gezelle verstaan, en de groot-godsdienstige priester komt ons veel nader.

Als wij het aandachtig en eerbiedig lezen zal gebeuren wat Walraven durft verwachten:

„Dat allen er leeren terug te gaan naar de *ziel* van hunnen Eeredienst, er te smaken de *kern* van de Kerkelijke plechtigheden."

J. M. J. KNAAPEN.

Le Roman de l'Ouvrière, par CHARLES DE VITIS. Illustrations d' Eward Zier. Un vol. in-12 de 460 pages. Maison Alfred Mame et fils, éditeurs, à Tours. Prix: 3 fr.

Weet ge, wie Charles de Vitis is? 't Is Lucien Vigneron, een Parijsch priester. En deze roman is destijds in een wedstrijd van „le Petit Journal" met den eenigen prijs van 30.000 francs bekroond. Nu kon ik wel ophouden, niet waar? Want dat er veel mededingers zijn geweest voor dit ronde sommetje in een land, waar de romans bij honderdtallen worden geschreven....

Een paar woordjes evenwel.

De schrijver heeft willen aantoonen, dat de christelijke liefde alleen de sociale kwestie kan oplossen.

Een jong meisje uit de wereld wordt wees en is genoodzaakt den kost met werken te verdienen. Vol moed aanpakkend en kloek volhardend komt zij in aanraking met geheel de Parijsche arbeiderswereld, waar zij een werkelijk apostolaat uitoefent.

Van daar in dit werk eene opeenvolging van tooneelen uit het leven van den arbeid met een treffend verhaal als draad.

Een bewonderenswaardig plan, een zuivere, onberispelijke stijl, eene grondige kennis van zeden der arbeidende klasse stempelen dezen roman tot een der beste.

Doch een roman à thèse, zegt ge. Vervelend! Kom, word wijzer. Dacht ge, dat Franschen een vervelend boek met 30.000 francs bekronen? En zij vinden een boek gauwer vervelend dan gij. Wie koopt het nu? TAILLEFER.

„Ums liebe Brot" und zehn andere Novellen von SIENKIEWICZ. Vertaling van Ettlinger. Mark 4.

Er is geschreven, dat als Sienkiewicz slechts „Quo vadis" had, het voor zijn roem reeds genoeg was. De tijd heeft echter geleerd, dat de reclame voor hem hetzelfde effekt heeft gehad als voor de werken van Perosi. Er kan geen boek van den Pool uitkomen of vlak er achter staat Ettlinger al klaar om te vertalen. Zeker, Sienkiewicz is geld waard, is een modepop gelijk Kant; maar wat is mooier in Sienkiewicz: de taal of de compositie? Ik ken Polen en het zijn literatoren, die vlakweg loochenen dat een vertaling van den artist goed kan zijn, — 't is Streuvels in het Hollandsch zetten. De melodieuse taal van den Pool, zeggen zij, is zijn grootste kunnen, de compositie komt er achter na. Gaat men z'n Poolsch vertalen, dan zet men natte vingers op de teere prachtbandjes. Het Poolsch van hem verstaat men niet met een moderne dictionnaire. Doch we spreken over de Duitsche uitgave. Deze elf stukken geven weer wat Polen geweest is en in het hart nog is, maar het is slechts kleine kunst, geen *Quo Vadis* of *Pau Wolodygowski*. Jonge lui zullen het misschien saai vinden; de meer studieman zal aanstonds zien dat er een machtige tendenz achter iedere novelle staat; daarom bevallen ze mij niet.

Lemberg (Polen). CYRIEL KLESSENS.

Wilhelmina-Bibliotheek voor Jongens en Meisjes.

Door Dik en Dun, pr. ingen. f 0.90 geb. f 1.25.

Jacob de Vondeling, pr. ingen. f 0.90 geb. f 1.50, beide naar het Engelsch van ANDREW HOME, bewerkt door A. de Graaff, met platen, uitgave van H. J. W. Becht, Amsterdam.

Deze twee bewerkingen uit het Engelsch zijn kostschool-geschiedenissen, beide met onmogelijke gebeurtenissen en met schurkenstreken van groote menschen. In het tweede dezer boeken doen jongens maar eeden en beloften voor de gewichtigste zaken of 't zoo niets is en in het eerste plegen aankomende jongelui valschheid in geschrifte en meerdere strafbare handelingen.

Spannend zijn ze, maar naar mijn oordeel bevatten ze voor jongens absoluut verwerpelijke lectuur. Ik begrijp niet, dat men dergelijke kost nog vertaalt.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Hoe Kees zeeman werd, door W. J. METS, uitgave van A. W. Bruna en zoon, Utrecht, pr. ingen. f 1.— geb. f 1.35.

Ik vind dit boek een juweel van een jongensboek. In gezonde taal bevat het een spannend verhaal, met zeer leerrijke passages en aardig geillustreerd.

Dit boek zullen jongens als present weten te waardeeren.

Ik kan het daartoe wel aanbevelen.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Truida Westorp, naar het Duitsch van FRIDA SCHANTZ, vertaald door ADINDA. Amsterdam, H. J. W. Becht. Prijs f 1.50.

Geen oorspronkelijk Nederlandsch werk. En dat is ook aan den inhoud en den opzet van het boek te zien. Behalve, dat het allemaal Duitsche namen zijn, welke wij ontmoeten. Bij ons schrijft men zulke meisjesboeken over het algemeen niet. Bij ons zijn ze wat minder romantisch. Onze auteurs van meisjesboeken blijven meer in alledaagsche omgeving en behandelen ook meer alledaagsche dingen op meer alledaagsche wijze.

Toch zal juist daardoor dit boek door vele onzer meisjes met meer spanning in één adem uitgelezen worden. Het is over het algemeen boeiend geschreven. Ook niet in onmogelijke romantische verdichting gaat hier het verhaal op. Neen, zulke toestanden zijn mogelijk en zelfs beslist echt. De heldin van het boek, — men zou haast niet weten, welke de heldin moet zijn, als de schrijfster niet haar naam had geplaatst op den band van het boek, — is een alleraantrekkelijkst figuur. Maar haar vriendin, die haar wel wat ongemotiveerd juist op tijd komt toegevlogen, doet voor haar niet onder. Zij is eenvoudig een ideaal meisje, zooals zij hier geteekend wordt. En, je moogt het zoo niet zeggen, maar.... neen, het verwondert je niet, dat haar leeraar op haar verliefd. Schrik nu niet; ik zeg, het is een beetje romantisch; maar het gaat alles zoo correct mogelijk in zijn werk. Eerst later ontdekken ze elkanders liefde, toen zij door een misverstand en het niet begrijpen van hun eigen hart,

bijna voor elkaâr verloren waren. De tweede hoofdpersoon van dit boek begaat de fout, zich door haar kwaliteiten en lotgevallen zoozeer op den voorgrond te dringen, dat men aan het einde van het boek gekomen, na de oplossing van den bijknoop, er niet meer aan denkt, dat de hoofdpersoon er ook nog is, en dat hare geschiedenis ook nog om een ontknooping bedelt.

Er zijn meer van die vlekjes aan dit boek. De hoofdfout is voor ons, dat het niet zoo kerngezond is, als wij b.v. van Tine van Berken en Augusta van Slooten gewoon zijn. Dat het de verbeelding der lezeresjes niet in zoo volkomen en ongestoord evenwicht laat, als die schrijfsters bij ons, niettegenstaande hare verdiende populariteit, dat zoo meesterlijk vermogen.

En daar komt nog bij, dat de ontknooping van de intrige al tè mooi is. Alles komt ten slotte zóó prachtig uit, dat het zeker wel het impressionabel hartje onzer meisjes zal stelen; maar voor een meer nuchter bekijker lijkt het er wel wat op, dat de werkelijkheid en de mogelijkheid hier en daar een veertje hebben gelaten.

Toch een heerlijk boek, dat we gerust, zelfs zeer gaarne, aanbevelen. Er mogen al betere zijn op onze boekenmarkt; de meeste zijn lang niet zoo mooi en onschuldig. En weinige zóó boeiend.

SENIOR.

Les Soirées de l'Abbé Jean, par Y. D. Isné, 1 vol, in-18 de 432 pages; prix: fr. 2.50.

Le Secret du Docteur door dezelfde. 1 vol. in-18 de 216 pages; prix fr. 1.25.

De l'Eden à Bethléem, door dezelfde, zelfde grootte en prijs. Inprimatur, Parisiis die 14 Maii 1909. P. Fages v. g.

't Is mij een groot genoegen deze drie werkjes, door de uitgevers Tolra en M. Simonet te Parijs mij toegezonden, te mogen aankondigen, want hoewel van de beide eerste elk reeds dertigduizend exemplaren verkocht zijn en 't laatste, van jonger datum, er niet voor onder doet, zijn ze in ons land vrij wel onbekend.

En toch iedereen, die met de leiding van patronaten is belast, ieder die spreekbeurten vervult voor het volk, ieder onderwijzer, ieder ontwikkeld huisvader, ieder student, ja, ieder theoloog moet deze mooie boekjes lezen.

O, zeker, gij weet allicht, wat er in staat, maar gij weet het niet zoo op te dienen; geen sprake van, want.... dan hadt gij ook zulke boekjes moeten schrijven.

Stel u voor levendige gesprekken tusschen meerdere personen over onderwerpen uit de natuur, over denkbeelden, die langs de straten worden verkondigd, over tegenwerpingen op godsdienstig gebied, die worden rondgevent, en te midden daarvan een priester met een gul hart en vriendelijk gebaar, die met zeer veel talent, en ik zou haast zeggen verbazende handigheid, (als de term niet aan 't oneerbiedige grensde) de grootheid van God bewijst, de menschelijke ellenden toont, de noodzakelijkheid van den godsdienst, enz.

Denk nu zoo iemand levendig van voordracht, vol pakkende uitdrukkingen, met slagvaardige antwoorden, die gij mededraagt om ze uwe vrienden te vertellen......

Welnu, dan zijt gij nog niet halverwege. 't Is lief, vriendelijk, glad, slim, vlug, los, vlot, teekenachtig en 't staat altijd hoog.

Dat is het eerste.

Het tweede, in ongeveer gelijke wijze, is de geschiedenis van eene bekeerling en een afsterven. In het belangwekkend verhaal zijn de theologische en apologetische discussies zeer natuurlijk saamgesponnen.... De Handelingen der Apostelen, het Credo, het protestantisme en zijne secten, het katholiek geloof en zijne grootheid, 't wordt er alles op eenvoudige wijze in behandeld, maar zóó, dat het pakt, inslaat, blijft.

De l'Eden à Bethléem is de geschiedenis van het Oude Testament. Gaarne schreef ik het voorwoord, door een geestelijke als aanbeveling geschreven af. Doch laat ik liever herhalen, dat de methode dezelfde is als bij de eerste twee werkjes en er een paar aanhalingen uit overnemen.

„Ici, et pour n'y plus guère revenir, parlons des rapports ou des divergences qui existent entre la Religion et la Science, car, plus que tout autre livre, la Bible, ou Histoire Sainte, a été le motif de ces querelles et de ces accords. A notre humble avis, cette recherche est puérile et illusoire: La religion est le lien qui règle les rapports de l'homme avec Dieu, de la créature avec son Créateur; elle vient de Dieu qui l'a établie, en créant l'homme, comme nous l'avons dit plus haut.

La science, c'est le travail de l'homme, déchiffrant l'oeuvre de Dieu; c'est la version de l'écolier, traduisant le magnifique ouvrage; version tantôt claire, tantôt obscure, continuée cependant avec une assurance juvénile, jusqu'à ce qu'un contresens évident force le travailleur à retourner en arrière, à déchirer ses pages et à recommencer sur une donnée meilleure.....

En zoo wordt dit denkbeeld verder prachtig uit-

gewerkt doch ik leg de pen neer; dit proefje zal genoeg zijn om naar het geheel te verlangen.

Mogen de uitmuntende boekjes, er zijn er nog meer van dezelfde hand, veel nut stichten; dat was hun doel. H.

Merkwaardig leven van Pastoor van Lapscheure door HANS VAN HORENBEEK. Antwerpen Lodewijk Opdebeek Rotterdam Naaml. Venn. De Maasbode.

Een boek voor de volksbibliotheek. 't Zal verscheurd zijn binnen korten tijd. Want al is 't voor onzen smaak 'n beetje ruw, bij de vaste klanten zal het erin gaan als klokspijs, dit verhaal van den uiterlijk ruwen, maar zeer heiligen en edelaardigen pastoor, die in gezegend aandenken bij zijn vroegere parochianen voortleeft. Hij preekt Zondagsmorgens en ranselt 's avonds de boeren uitelkaar, hij geeft die aanklagers geduchte lessen, en is niet bang om Monseigneur eens beet te nemen. Kasteelheeren en officieren, die hem begekken willen, straft hij stevig af, maar de armen geeft hij tot zijn laatste dekens, en tot een fatsoenlijken toog heeft hij het nooit kunnen brengen, omdat hij in alle armen zijn broeders en zusters zag.

Een prachttype in al zijn stugheid. Hij ging weldoende rond als zijn Meester, maar zoo hij in die dagen een obscuur correspondentje van een anticlericaal blad in zijn buurt gehad had, zou er elke week een halve kolom druks verschenen zijn, over priesterdwingelandij.

HANS.

Alleen op de wereld, 152 bladz. 30 cent. Leiden. Futura.

Doorgeven jongens! Zoo'n boekje verdient verspreid en gelezen. En Futura moet bij haar pogen om met goedkoope boeken de slechte lectuur te verdringen, door alleman gesteund. De titel is wel 'n beetje verkeerd gekozen, daar Mailot's werk, zoo veel verspreid, ook zoo heet, en de vertaler of vertaalster maakt wel eens zinnen die bar zijn, en er zitten allerlei Fransche uitdrukkingen te veel in, maar voor verbetering zal de uitgeefster zelf wel zorgen, als wij maar helpen verspreiden. Doorgeven jongens.

HANS.

Toekomstkrijg, door RUDOLF MARTIN. f 0.75. Amterdam H. Meulenhof.

De actualiteit bezorgde dit boeiend jongensboek een spoedig tweeden druk. 't Is maar te hopen dat de ontwikkeling van de luchtscheepvaart een kalmer verloop heeft, dan hier wordt voorgefantaseerd.

HANS.

Catalogus van boeken uitgegeven te Amsterdam bij de firma C. L. van Langenhuizen.

Deze op aanvraag gaarne gezonden boekenlijst is een stuk boekbeschrijving van ons Roomsch intellectueel leven. Een prachtcollectie. R.

Verklarend Handelswoordenboek, door D. SMIT, fl 1.60 ing. 1.90 gebd. H. Meulenhoff Amsterdam.

Bovenstaande lexikon, geeft in beknopt formaat, in plm. 550 pagina's de verklaring van de vreemde woorden en afkortingen in den handel gebruikelijk en bevat bovendien, tal van artikelen uit 't Burg. Wetboek en Wetboek van Koophandel, op verschillende handelingen betrekking hebbend.

Vervolgens practische tabellen voor renteberekening, verrekening van vreemd geld, maten en gewichten, formulieren voor wissel, promesse, acceptatie, borgstelling en verschillende contracten, lijsten van consulaten en gezantschappen in 't buitenland. Een boekje van groote practische waarde, dat alle aanbeveling verdient.

Gevleugelde woorden. Verzameling van bekende citaten, spreekwoorden en zegswijzen in verschillende talen, bijeengebracht door J. H. de RUYTER. 2e vermeerderde en verbeterde druk, 214 blz. prijs f 1.50. Amsterdam H. J. W. Becht.

De citaten zijn ontleend aan het Nederlandsch, Fransch, Duitsch, Engelsch, Italiaansch, Spaansch, Latijn en Grieksch. Per se Grieksche uitdrukkingen vindt men achterin.

Bij het vermelden van de gevleugelde woorden is zooveel mogelijk de oorsprong en Hollandsche vertaling gegeven. Zoo b.v. de uitdrukking:

Ex cathedra blz. 68. Ik ben zoo vrij even over te schrijven, wat de Ruyter voor verklaring geeft, overtuigd, dat zij velen mijner lezers niet onwelkom zal zijn.

„Ex cathedra.

Van den stoel (van Petrus) af. Tegenwoordig gewoonlijk gebruikt van den Paus).

Uit de hoogte.

De uitdrukking *ex cathedra* is ontleend aan den dogmatischen (d. i. leerstelligen) canon (d. i. regel), waarbij het Vaticaansch Concilie de Pauselijke Onfeilbaarheid als leerstuk van het R. K. geloof

heeft vastgesteld. Deze geloofsregel (canon dogmaticus) luidt, vertaald, aldus:

Wij leeren en stellen als eene door God geopenbaarde geloofswaarheid: „Als de Paus *van zijn leerstoel af* eene uitspraak doet, d. w. z. wanneer hij in zijn ambt van Herder en Leeraar aller christenen krachtens zijn Apostolisch Oppergezag beslist, wat als leer in zake van geloof of zeden door de geheele Kerk moet worden gehouden, dan bezit hij, door Gods bijstand, welke hem in St. Petrus is beloofd, dezelfde onfeilbaarheid, met welke de Goddelijke Verlosser gewild heeft, dat Zijne Kerk, bij het vaststellen eener leer over geloof of zeden zou toegerust zijn; en daarom zijn zulke uitspraken des Pausen uit zich zelve, niet echter krachtens toestemming der Kerk, onherroepelijk. Wie zich echter, wat God verhoede, vermeten mocht, deze Onze beslissing tegen te spreken: hij zij in den ban".

De Paus spreekt *ex cathedra*, en is dus onfeilbaar, als aanwezig is drieërlei:

1o. De Paus moet spreken *als Paus.*

2o. De Paus moet spreken als Paus, *zoò dat hij beslist eene leer over geloof of zeden.*

3o. De Paus moet spreken als Paus, zoò dat hij beslist eene leer over geloof of zeden, *en die leer als bindend voor de geheele Kerk vaststelt.*

Dr. A. C. Schaepman in een hoofdartikel in „De Tijd" van Zaterdag 7 September 1907, Nr. 18249".

Iets anders.

„*Het doel heiligt de middelen*", blz 85.

Deze woorden zijn, gelijk sommigen ten onrechte beweren, de grondstelling der Jezuïeten.

Wel schrijft de Jezuïeten pater Hermann Busenbaum in zijne „Medulla theologiae moralis", 1650, Lib. IV, Cap. III, Dub. VII, Art. II § 3; „Cum finis est licitus, etiam media sunt licita", („Wanneer het doel geoorloofd is, dan zijn ook de middelen geoorloofd") en Lib. VI, Tract. VI, Cap. II Dub. II, Art. I § 8: „Cui licitus est finis, etiam licent media", („Wien het doel geoorloofd is, dien zijn ook de middelen geoorloofd"). Op de eerste plaats sluit hij echter nadrukkelijk *verwerpelijke middelen* buiten en op de tweede plaats wordt ook *slechts het geoorloofde* tot bereiking van het doel aanbevolen. Men rukte zijn woorden echter uit hun verband en legde ze uit, als had Busenbaum bedoeld, dat men zich tot bereiking van een goed doel van slechte middelen bedienen mocht, dewijl deze daardoor geheiligd werden".

M.i. twee verklaringen, welke stellig onder de oogen van de studeerende jeugd dienen te komen.

Vele uitdrukkingen hebben weinig verklaring noodig, waarom ze dan ook onmiddellijk door andere gevolgd worden. b.v. Kaf onder het koren, waarbij alleen aangegeven wordt, waar ze voorkomt, hier Matth. 3 vers 12. Lucas 3 vers 17. Anderen eischen dit echter. Zoo o.a. het gebruik van spotnamen voor landen, wat dan ook geschiedt, b. v.:

John Bull, blz. 108.

Jonathan, blz. 108.

Zie Brother Jonathan blz. 19, waar den lezer gewezen wordt op het ontstaan dier fig. persoonnamen.

Dat men in 214 blz. niet alles vindt, wat men zoekt, is duidelijk. Toch zal het in vele gevallen gemak opleveren.

Babberich. J. MEIJER.

Woelwaters met vacantie, door RAYMOND JACKBERNS, uit het Engelsch door Annie de Graaff, met 6 Illustraties, uitgegeven te Baarn, Hollandia drukkerij.

Een boek, om door de kinderen gelezen en herlezen te worden, en hiermee zou de recencie gevoegelijk kunnen eindigen. Ieder kind tusschen twaalf en zestien jaar kan dit werkje gerust in handen gegeven worden, het zal geen hunner een oogenblik vervelen — integendeel!

De woelwaters zijn twee jongens, Jan en Bob, en een meisje, tweelingzuster van Jan, zij heet Ernestine Jeanne, maar vader heeft *Nik* bedacht en zóó is en blijft haar naam. Op een boerderij wordt de vacantie doorgebracht en de drie bengels beleven allerlei allerleukste avonturen. Werken zich in de klem, raken er ook weer uit, doen dwaze dingen en boeten daarvoor en hebben dus een verrukkelijken vacantie-tijd. De spanning wordt gaande gehouden door de aanwezigheid van zekeren kapitein Mos, een izegrim, die een prachtig buiten bewoont, waar hij een neefje houdt opgesloten, verdacht van diefstal op een kostschool. Maar de neef is onschuldig en wilde alleen zijn besten vriend, den schuldige, niet verraden. 't Duurt nog al een poosje, vóórdat alles weer in 't reine is, en onderwijl maken de woelwaters dollen schik met twee buurtjes, die een mooien pony hebben. Kibbelen en weer verzoenen is aan de orde van den dag en de booze graaf Mos speelt nog al eens voor boeman, alles op prettige, leuke manier beschreven. Het laatste der vele avonturen is, dat Nik zoek raakt, behoorlijk terecht komt, en dat daardoor de vacantie met een week moet verlengd worden. En dan zegt de goede boerin, die de gastvrouw der woelwaters was, uit den grond van haar hart: dat is één̈s, maar nooit weer! C. J. F. VETTER.

In den zadel door Indo-Chinâ, naar het Duitsch van Otto E. Ehlers door W. Buekers. Uitgegeven voor „Kosmos" door J. C. Dalmeyer te Amsterdam.

Dit boekje bevat wel belangwekkende zaken, maar de verhaaltrant is zoo onbelangwekkend en de stijl zoo banaal slecht, dat wij deze uitgave niet gaarne geslaagd zouden noemen en zoo ook niet willen aanbevelen.

H. W. SPIJKER, S. J.

La Valeur sociale de l'Evangile, par Garriguet, supérieur du grand Séminaire de La Rochelle, 1 vol. in — 16 de 320 pages. Prix 3 fr. Paris Bloud et Cie. Nihil obstat. E. Luquin, v. g. Imprimatur, Estellon, v. g. Avignon, 30 Juillet 1909.

Ge kent immers de sociologische werken van dezen schrijver. Neem dan ook dit. De sociale leer in het Evangelie vervat wordt hier op de hem gewone wijze uiteengezet: nauwkeurig, duidelijk, met kennis van zaken en bijzonderheden, met beleid.

Dat het een boek is vol treffende passages, behoeft zeker geen betoog. Het onderwerp zelf waarborgt dit bij voorbaat, vooral waar het door zoo'n pen is behandeld.

De kerkgebouwen van Protestansch Nederland door Dr. R. J. van der Meulen, predikant te Welsum met bouwkundig gedeelte onder deskundige leiding. Amsterdam. Hollandsche uitgeverij.

Wij juichen van harte dit plan toe, en hopen dat de uitgevers mogen slagen. De uitvoering is goed. Het werk bestaat uit drie jaargangen van wekelijksche afleveringen à 20 ct. per aflevering, en zal bevatten:

1o. De kerken, die de Hervorming in ons land vond en voor haren eeredienst inrichtte.

2o. De kerken, welke zij stichtte gedurende den tijd, dat de Hervormde kerk Staatskerk was.

3o. De kerken, die gebouwd werden, nadat de openbare uitoefening van den eeredienst aan allen werd vrij gelaten.

Over den inhoud valt bij een aflevering nog weinig te zeggen. Wij zouden hier en daar wel vraagteekens kunnen plaatsen, en er zou een gezellige boom op te zetten zijn over dat *kerken vinden,* waarmede de schrijver aanduiden wil, dat de Protestanten de Roomsche kerken genomen hebben, maar wij hebben natuurlijk veel er bij te aanvaarden, als wij de geschiedenis der kerkgebouwen van Protestantsch Nederland willen leeren kennen.

KNAAPEN.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 10. **15 Januari 1910.**

Jezus van Nazareth. Een verhaal uit den tijd van Christus' omwandeling op aarde en de daaropvolgende periode, door FELIX GRATIA. Utrecht, Bureau voor Christelijke uitgaven „Bethel", 2 deelen.

De late bespreking van dit werk kon wellicht eenige verontschuldiging vinden in den omvang der beide deelen, samen ruim 900 bladzijden tellend, als steenen zoo zwaar en onverteerbaar. Beter echter dunkt mij een beroep op het „Voorwoord" der uitgevers, die in hun beminnelijke bescheidenheid zoo vrij zijn dit werk te rangschikken onder de „boeken van blijvende waarde", waarschijnlijk dus onder de categorie van boeken als van „den beroemden *Franschen* dichter Dante" (I p. 359). Bij nader onderzoekt blijkt die aanprijzing slechts in zoover juist, dat de „waarde" van dit boek reeds bij den aanvang op nul stond, en tot nog toe op hetzelfde peil is gebleven.

Volgens hetzelfde „Voorwoord" is „de wijze, waarop de nu en dan zeer ingewikkelde stof wordt behandeld, boven allen lof". „Boven allen lof" is hier een euphemisme voor „beneden alle critiek".

„Het boek boeit werkelijk — aldus het Voorwoord — van het begin tot het einde..." Je moet maar durven. Het femelend geteem, de slordige taal, de tallooze drukfouten zijn van het begin tot het einde een ware marteling.

„....en kan ook zonder bezwaar aan jongelieden in handen worden gegeven". 't Lijkt bijna speculeeren op de ongezonde nieuwsgierigheid van jongelieden, die na zulk eene geruststelling wel iets pikants hopen te vinden. Maar zelfs die aantrekkelijkheid (?) bezit het boek niet.

„Jezus' persoon – heet het verder – wordt slechts enkele malen in het boek voorgesteld, en dan nog met schuchteren eerbied voor de letter der gewijde geschiedenis". Die „schuchtere eerbied voor de letter" gaat wel wat ver door bijv. te spreken over Jezus' „broeders en zusters" in den letterlijken zin van het woord, zooals blijkt uit de meedeeling, dat het gezin van Maria „nog belangrijk werd vermeerderd". Of is hier wellicht te weinig eerbied in het spel?

Evenmin kan die „schuchtere eerbied" als uitvlucht dienen, om het verzwijgen van verschillende feiten uit het Evangelieverhaal goed te praten, welke van het hoogste belang zijn, om den Goddelijken Zaligmaker te leeren kennen. Daar is een zwijgen, dat even erg is als verdraaiing of vervalsching der waarheid.

„Doch het is *de leer van Jezus* — zoo wordt vervolgd — die telkens op den voorgrond treedt en op het stramien van 't verhaal met in het oog-loopende kleuren zal worden geborduurd". „Geborduurd" — ja waarlijk, het woord staat er, en zegt niets te veel. Want borduren mag 't wel heeten, als uit de prediking van Jezus de voornaamste leerstukken worden weggemoffeld en de overige punten dooreengehaspeld met beschouwingen en uitleggingen, welke met die prediking niets hebben uitstaan, daarmee in lijnrechte tegenspraak komen, en slechts een gedrochtelijk beeld vertoonen van Jezus' heiligmakende leer en verlossingswerk.

Zeker, „met in-het-oog-loopende kleuren" wordt het Protestantsche dogma van het „geloof alleen" opgedrongen als eenig geneesmiddel tegen alle kwalen en rampen. Met schreeuwende kleuren wordt uitentreuren herhaald, dat alle ziekten slechts het gevolg zijn van de zonden, en nog wel van ieders persoonlijke zonden, terwijl elders weer de duivel als de eenige oorzaak daarvan wordt voorgesteld. Grof en lomp zijn de caricatuur-denkbeelden omtrent het ontstaan en de toepassing der geneeskunde, waaraan ieder geneesheer, ja ieder verstandig mensch zich ergeren moet. Het laatste greintje van gezond verstand schijnt zoek, als in het verhaal Lucas de Evangelist zich op en top Antimilitairist verklaart, en de voorganger blijkt te zijn van onze moderne dienstweigeraars.

Maar dat al die rimram van abnormale opvat-

tingen. rondwarrelend door het zenuwziek hoofd van den schrijver, als *de leer* des Zaligmakers wordt aangeprezen, — dat de uitgevers met uitgestreken gezicht aan den onbekenden schrijver het paspoort uitreiken: „bij de behandeling dier leer is aan de fantasie niet de minste vrijheid gelaten", — zie, dat loopt de spuigaten uit.

Als dan ook de schrijver, in naïveteit voor de uitgevers niet onderdoend, met welbehagen op zijn geestesproduct terug ziet, en in zijn „slotwoord" als zijn eigen oordeel uitspreekt: „het werk „Jezus van Nazareth" is in zijn geheel één lange aanklacht tegen het hedendaagsch Farizeïsme, en tegen velerlei „Christelijke" (?) Messiasverwerping", dan moet dat zóó verstaan worden, dat het boek zelve het treurigst bewijs levert van genoemd Farizeïsme, en de voosheid openbaart van het Protestantisme, waarin het beeld van den Christus steeds meer afbrokkelt. J. SPRUIJT, S. J.

De ethische Richting door DR. J. J. P. VALETON JR., hoogl. te Utrecht („Kerk en Secte", Ser. III No 6.) Baarn, Hollandia-drukkerij, 1909. Prijs fl 0.40.

Niet alleen onder de Protestanten, doch ook — dit is een feit — onder de Katholieken is „ethisch" nu eenmaal, „dat men van den bijbel gelooft wat men zelf wil, dat men van alle „waarheden" de scherpe puntjes afbreekt, en dat men tegelijk wil zijn orthodox en modern." Blz. 7. Prof. Valeton weet dit en vindt het van zelf sprekend, „dat voor wie werkelijk uit overtuiging de ethische beginselen is toegedaan, dit alles zeer weinig aangenaam is."

Men zou dus kunnen meenen, dat deze brochure geschreven werd om de ethische richting te verdedigen. Een rechtvaardiging der ethische beginselen wordt ook wel beproefd, doch een verdediging in polemischen zin of volgens polemische methode is zij geenszins. Dat de richting zelve maar al te zeer reden geeft voor bovenstaande klacht en beschuldiging, geeft de schrijver gereedelijk toe. Hij zou dus wel een weinig met zich zelf in tegenspraak zijn, indien hij nog een verdediging, welke meer is dan een uitzetting en rechtvaardiging der beginselen, wilde geven.

Op de vraag dan: wat is de ethische richting? luidt het antwoord, dat een eenigszins scherp geformuleerde omschrijving nog niet gegeven is, zelfs niet kan gegeven worden; daar „iedere omschrijving er van, die meer doet dan het beginsel poneeren, aan het wezen er van te kort doet." blz. 8. En gelijk het met de omschrijving van het wezen gesteld is, zoo gaat het met tal van zaken, welke de ethische richting betreffen.

Volgens Prof. Valeton staat alleen „de eigenaardigheid van het ethisch standpunt" vast. Hij omschrijft dat standpunt dan „als: de absolute verzekerdheid omtrent de realiteit, afgezien van alle daarvan vroeger of later gegeven of nog te geven voorstellingen, van hetgeen God den mensch in Jezus Christus geschonken heeft, zijn openbaring, de verzoening in en door hem, het leven dat hij aangebracht heeft." Blz. 10. Maar het bewijzen, dat deze verzekerdheid geen illusie is, wordt onmogelijk verklaard. „Men maakt er de ethische richting een verwijt van, dat zij altoos spreekt van het geloof der gemeente"; waar echter de gemeente is, weet zij niet te zeggen en wat terecht tot haar geloof te behooren beschouwd mag worden, kan niemand uitmaken. Blz. 17. Op persoonlijk geloof komt het bij haar aan, zeggen ze; doch wat elk individu gelooft, is totaal onverschillig.

Het geloof is verzekerdheid van de door God bewerkte verzoening; in het geloof heeft de gemeente een ander levensbezit dan de niet-gemeente. „Indien ik mij hierin bedrieg, dan valt alle heerlijkheid, maar daarmee ook alle beteekenis van het Christendom weg. Het Christendom is toch maar niet een eenigszins hooger staande, meer ontwikkelde en daarom, naar het heet, meer geestelijke godsdienst dan de andere godsdiensten, maar voor het overige daarmee op ééne lijn staande. Het Christendom geeft iets anders; het maakt andere menschen; het brengt uit den dood tot het leven." Blz. 19—20. Maar wat voor werkelijk geloof iedere kring bezit, is „natuurlijk" onzeker; „en dat dan ook iedere beschrijving er van telkens herziening behoeft, is niet minder natuurlijk."

De ethische richting, zoo heet het blz. 22, acht het geloof der gemeente gebonden aan den historischen persoon van Jezus Christus. Maar wanneer de vraag gesteld wordt: hoe kunnen historische feiten voorwerp van geloof zijn, dan, heet het, „vluchten wij van het gebied der historische verschijnselen naar dat van het suprahistorische." Blz. 29. Hoedanig is de predikatie van het Evangelie in ethischen zin? „Iedere beschrijving van wat een ethische prediking zijn moet, veroordeelt hem die ze geeft." Blz. 42. En aangaande kerkelijke organisatie: „het ethisch standpunt sluit alles buiten wat naar *kerkisme* zweemt." Dus ook belijdenisschriften zijn totaal overbodig; eveneens is een bepaalde vorm van geloofsbelijdenis een zaak, welke best gemist kan worden.

Zoo veel en zoo velerlei onzekerheid zou bij den

lezer de gedachte kunnen verwekken, dat de schrijver, overtuigd voorstander der ethische richting, hem een beetje voor het lapje houdt — mogelijk is echter ook, dat het den lezer wee om het harte wordt, als hij in een boekje met zooveel warmte en bezieling geschreven, in zulk een aangenamen, stemmigen toon door een oprecht geloovig man zooveel onbepaalde meeningen en halfheden hoort voordragen.

En de eigenlijke, diepste grond voor die onbepaaldheid? — Stel naast al het aangehaalde dezen volzin: *Wat mij alleen altoos weder verbaast, is: dat wie de realiteit van God en de goddelijke dingen kent, het nu ook niet alleen met deze durft wagen, maar daarnaast allerlei hulpmiddelen meent noodig te hebben om er in de wereld een plaats aan te verzekeren.* Blz. 43. (Ik cursiveer). In de meening van Prof. Valeton heeft de mensch aan de kennis van God en van de openbaring, d. i. — zooals hij het uitdrukt — „de verzekerdheid omtrent de realiteit van hetgeen God den mensch in Jezus Christus geschonken heeft, zijn openbaring, de verzoening in en door hem" (blz. 10), volkomen genoeg en kan hij best elke scherp geformuleerde dogma- of geloofsbelijdenis, alle kerkelijke organisatie, vooral de sacramenten en andere heil- en genademiddelen der katholieke Kerk missen. Dit is de reden van zooveel vaagheid.

Hier hooren wij duidelijk de klanken van het overmoedige Pelagianisme. Het Pelagianisme van Prof. Valeton is echter vermengd met het moderne pragmatisme: geloof is leven en levenservaring.

„Ik behoef niet te zeggen dat ik *met het geloof* natuurlijk niet bedoel: geloof in den zin van een verstandelijk aannemen dat deze dingen wel zoo zijn zullen; maar dat ik er mede bedoel: de levensrelatie met God die van de zijde van den mensch is als het antwoord op de daad (d. i. de openbaring en de verzoening) Gods." Blz. 12.

In dien zin wil Prof. Valeton een geloovig christen zijn; op de juiste formuleering van de geloofswaarheden komt het minder bij hem aan. En — zoo is het helaas! in de Ned. Herv. Kerk wel met allen gesteld, die wij, Katholieken, geloovige christenen achten en noemen. Vergissen wij ons niet! bij hen heeft het woord *geloof* een geheel andere beteekenis dan bij ons. Zij mogen dus volstrekt niet bij de rationalisten ingedeeld worden; doch in de waarheden, welke zij zeggen aan te nemen en ook werkelijk gelooven, zijn zij er ver af van het ware geloof te hebben.

Vooreerst: „door middel van het historische, d. i. van het feit, treedt het *suprahistorische*, dat voorwerp van ons geloof is, binnen onzen kring. Dit geldt, om nu van andere dingen zooals zijn geboorte, wonderen, lijden en sterven niet meer te spreken, van den geheelen persoon van den Heer. Overal treedt ons bij hem het suprahistorische tegen; maar dat maakt hem dan ook tot voorwerp van ons geloof." Blz. 27—8.

Voor ons is dat voorwerp des geloofs: Christus is één Persoon in twee *wel onderscheiden* naturen; wij verwerpen zoowel het Eutychianisme als het Nestorianisme. Het geloof dier christenen leert daarentegen een soort van Eutychianisme. „Wat Jezus Christus voor ons maakt tot voorwerp van ons geloof,... is niet zoozeer zijn historische verschijning, al wordt deze in geen enkel opzicht door ons miskend, als wel wat ik kortheidshalve wil noemen: zijn Godheid. Voor ons is Jezus Christus meer dan iets anders: *God geopenbaard in het vleesch,* of, om met Johannes te spreken: *het Woord dat vleesch geworden is.*" Maar nu de verklaring van deze wijze van zeggen? 1^e „Tot een in beginsel roomsche *Jezuslatrie,* gelijk men het noemt, brengt het ethisch standpunt niet;" d. w. z. het ethisch standpunt verwerpt de katholieke leer, dat Christus' menschelijke natuur door eenzelfde aanbidding met de goddelijke moet geëerd worden, blijkbaar omdat men de katholieke Kerk verdenkt een andere aanbidding aan Christus' godheid en een andere aan zijn menschelijke natuur te bewijzen, of, de menschelijke natuur afzonderlijk van de goddelijke te aanbidden.

2^e „Maar wij gaan verder, voert de schrijver aan. Wat wij in dezen, ons in alle dingen uitgenomen de zonde gelijk geworden, mensch Jezus zien, is het vleesch geworden Woord, is God zelf. Ook hier vluchten wij van het gebied der historische verschijnselen naar dat van het suprahistorische. Die in de historie op een gegeven oogenblik als mensch geleefd heeft, is: God geopenbaard in het vleesch; hij „openbaart" God, maar dat niet alleen of in de eerste plaats door zijn woord of door zijn wonderen of door zijn geest, of door iets dat niet „hij zelf" is, maar door zijn persoon in zijn meest innerlijk wezen. Hij en de Vader zijn één." Consequent zegt Prof. Valeton het door de katholieke Kerk als juist aangenomen, zoogenaamde Symbolum van Athanasius niet te onderschrijven. En: „er zal wel geen enkel ethisch — en ik vermoed ook onder ons wel geen enkel orthodox — theoloog zijn die dit doet." Waarom? omdat het Athanasianum een poging is „om het *onuitsprekelijke* onder woorden te brengen;" onuitsprekelijk, niet dat menschelijke woorden niet volkomen of volmaakt het geheim der Menschwording uitdrukken, doch dat geen formule deugt of

op menschelijke wijze zelfs maar juist is. Daarom weg met alle formuleering of belijdenis van het dogma!

Maar, met uw welnemen professor, wie heeft het dogma „onuitsprekelijk" gemaakt? Niet: „scholastieke woordenzifterij"; niet: „politieke hartstochten"; niet: „duivelsche overleggingen die in den strijd over het *homo-* of *homoi-ousios* van den Zoon en den Vader gewerkt hebben"; doch: protestantsch misverstaan en vooroordeel tegen de katholieke Kerk, afkeer van de scholastiek, onkunde en onwetendheid van dezer metaphysica. — U zegt: Wij zijn besliste *trinitariers.* Wij houden met overtuiging vast aan de godheid van den mensch Jezus Christus, maar dat niet als een „waarheid", een geloofsartikel, een leerstuk of philosopheem, maar als datgene wat het leven Gods in al zijn onmiddellijkheid brengt in onze nabijheid, in onzen kring, tot in ons eigen bestaan. Op dezelfde wijze, waarop ik dit zeide van 's Heeren opstanding, is zijn geheele persoon voor ons de concreet-wording in zuiver-menschelijke realiteit van het absolute." Zie blz. 28—31. Dat noemt U terecht „onuitsprekelijk". „Christus persoon is de concreet-wording in zuiver menschelijke realiteit van het absolute" is voor ons evenzoo onverstaanbaar, onuitsprekelijk als voor U. Maar wij verwerpen ook de uitdrukking: „de godheid van den mensch Jezus Christus" als op zijn minst dubbelzinnig en, in dit zinsverband, als eutychianistisch getint.

3e. Maar geen wonder; want het *Handboek der Dogmatiek ten dienste der Ned. Herv. Kerk* van wijlen Prof. Dr. P. J. Muller leert duidelijk het eutychianisme: „De juiste term, die op Jezus van toepassing is, werd het eerst gebruikt door Origenes, n l. *theanthropos,* waardoor de ware *eenheid* in Zijnen persoon het volledigst wordt uitgedrukt. Bezwaar tegen dezen term: *„godmenschelijke natuur"*, zal te minder gemaakt worden, naarmate men bedenkt, dat de *menschelijke* natuur zelve reeds het beeld der *goddelijke* is en bij den mensch nadruk gelegd moet worden op zijne *zedelijke* éénheid met God." Blz. 152. Godmensch, theanthropos is orthodox; godmenschelijke natuur is eutychianisme.

Oss. DR. E. DRIESSEN, Carm.

De Wereldraadsels opgelost door DR. J. RIEMENS JR. Herv. predikant te Hoogland. (Levensvragen Serie II, no. 10.) Ernst Haeckel's wereldbeschouwing. Baarn, Hollandia-Drukkerij. '08.

Het moest nu maar eens uit zijn met die „ultramontane Weltanschauung"; de „moderne Lebenskunde" zou men den menschen wel eens eigen maken. Haeckel met zijn monisten wilden zoo maar eventjes de wereld veroveren. En hij heeft het ver gebracht. Maar de reactie blijft niet uit. Haeckel is te terroristisch opgetreden en zooals altijd heeft de overdrijving ook hier geschaad. Was Haeckel op wetenschappelijk gebied gebleven, had hij gebouwd op echte waarnemingen en niet uit deze plus andere valsche een wijsgeerig stelsel afgeleid, dat daarin geen waarborg vindt, men zou zijn verdienste moeten erkennen. Nu echter waarheid en bewezen en bekende onwaarheden dooreen zijn gemengd, verder op hoogen toon stellingen, welke misschien hypothesen konden zijn, als godspraken worden neergeschreven nu kon de tegenspraak niet uitblijven. En zij bleef ook niet uit. In Nederland alleen is reeds heel wat papier over Haeckel en daarmee Haeckel zelf zwart gemaakt. Hem weer te willen schoonwasschen, was den Moriaan gewasschen. Haeckel heeft zich nu eenmaal, om een uitdrukking van Prof. O. D. Chwolson te gebruiken, „unsterblich blamiert".

Hoe en waardoor hij dit deed, wordt ons door Dr. J. Riemens in zijn boekje in korte, maar rake woorden aangetoond. Niet dat de schrijver Haeckel in diens hartstochtelijk schrijven en schelden heeft nagevolgd, in geenen deele; objectief, kalm, maar daardoor des te scherper toont hij de vele zwakke punten van Haeckel's oplossing der wereldraadsels aan.

Naar Haeckels opvatting rust de Christelijke wereldbeschouwing op een verouderd dogma, dat nergens houvast heeft, dat eigenlijk in de lucht hangt en dat het zuivere denken op allerlei wijze belemmert.

In dit boekje is meer dan genoegzaam aangetoond, hoeveel houvast Haeckel's monisme eigenlijk heeft, dat het tamelijk hoog in de lucht hangt en dat alles behalve zuiver denken het in de wereld heeft gebracht. Op theologisch zoowel als op natuurkundig gebied zijn er zooveel bemerkingen te maken en maakt dr. Riemens dan ook zooveel kantteekeningen, dat men daarover in een als wetenschappelijk opgezet werk verbaasd moet staan. Uit dien hoofde heeft Dr. Riemens een nuttig en aanbevelenswaardig boekje geschreven en kunnen we ook de lezing van dit boekje aanraden. 't Kan werken als een koude waterstraal om de hartstocht een beetje te bekoelen, ook in ons land bij velen reeds opgewekt voor den HerrGott Haeckel.

Een paar opmerkingen moet ik toch maken. Onwaar is zeker, wat Haeckel schrijft over Christendom en Paulinisme, doch evenmin kan men

toegeven, wat Dr. Riemens op gezag van Harnack's Wesen des Christentums schrijft, dat het Paulinisme op den achtergrond is geraakt voor de Evangeliën. De geheele opvatting van het Paulinisme als in strijd met de leer der Evangeliën is overdreven.

Onjuist is ook nog wat Dr. Riemens schrijft naar aanleiding van Haeckel's beweren als zou de Immaculaat-eed een verplichting zijn, verbonden aan enkele Roomsch-Katholieke Universiteiten. Dat *was* die eed vroeger. Sinds echter Paus Pius IX de Onbevlekte Ontvangenis van Maria als dogma heeft afgekondigd, heeft die eed alle beteekenis verloren om de eenvoudige reden, dat de belijdenis van het geloof daaraan sindsdien een deel is der katholieke geloofsbelijdenis. Dus niet slechts de studenten van enkele Katholieke Universiteiten, niet slechts millioenen van Christenen, doch *alle* Katholieken beschouwen de belijdenis van hun geloof aan Maria's Onbevlekte Ontvangenis als hun heiligste plicht. De Onbevlekte Ontvangenis van Maria is bovendien niet, zooals Dr. Riemens zegt, het zonder erfzonde geboren worden van Maria maar het zonder erfzonde ontvangen zijn, in de meest strikte beteekenis van het woord. Maria is niet geheiligd in of na de ontvangenis, Maria is onbevlekt ontvangen.

Oss. Dr. TITUS BRANDSMA, Ord. Carm.

Waarom wij Materialist zijn, door Dr. A. J. C. Snijders, (gewezen) leeraar in de Scheikunde aan 't Gymnasium te Zutfen. (Levensvragen Serie I no. 6.) Baarn, Hollandia-Drukkerij. 1907.

De schrijver noemt zich niet „praktisch" doch „wetenschappelijk" materialist; de beteekenis van hoogere en geestelijke eigenschappen miskent hij niet, hij hecht niet alléén aan praktische voordeelen, zoekt niet alléén heil in den eeredienst van louter stoffelijke behoeften, hij waardeert ook hoogere idealen; doch hij noemt zich materialist in zoover hij al het bestaande, alle verschijnselen in de geheele natuur, dus ook in de ziel afleidt uit het bestaan der materie als een uitvloeisel van stoffelijke processen.

Dat onderscheid kan men maken en men vindt theoretisch-niet-materialisten, die praktisch-materialist zijn en omgekeerd. Of echter het praktisch materialisme door de wetenschappelijke materialisten consequent kan worden afgewezen, lijkt me een vraag. 't Zal hier wel zijn: de natuur gaat boven de leer; de leer strookt in zijn consequenties niet met onze natuurlijke opvattingen en neigingen en daarom zegt men de theorie te aanvaarden en wijst de praktijk als onwaardig af.

Een philosophisch stelsel moet niet alleen verklaring zoeken van hetgeen uit de bekende natuurkrachten en wetten kan worden afgeleid, doch ook letten op datgene, wat daardoor niet wordt verklaard. Dit eenvoudig over het hoofd te zien is den gordiaanschen knoop doorhakken. Dit kan misschien velen een oplossing schijnen, het is en blijft een eenzijdigheid, welke men zich bij een probleem, als onze wereld en ons leven biedt, niet kan veroorloven.

Dat het materialisme eene poging is „om de verschijnselen in het heelal ook die van geestelijken aard op zoodanige wijze te verklaren, dat zij in overeenstemming zijn met de onafwijsbare uitkomsten der moderne natuurwetenschap" zegt niet veel, dat is ook de katholieke philosophie en toch is zij allesbehalve materialistisch. Als Dr. Snijders meent, dat alle niet-materialistische wijsbegeerte de *onafwijsbare* uitkomsten der moderne natuurwetenschap over het hoofd ziet en de verschillende verschijnselen niet op zoodanige wijze tracht te verklaren, dat zij daarmede in overeenstemming zijn, vergist hij zich. Ik geloof dat onze wijsbegeerte minder aprioristisch is dan het materialisme. 't Gaat niet aan voorop te zetten, dat men de verschijnselen der natuur alle beschouwt als functies eener bepaalde stof-organisatie. Late men bepalen, welke functies die verschijnselen vergezellen; ze ermede te vereenzelvigen en dan nog wel „a priori", is te boud. Er blijft in het materialisme nog zooveel raadselachtigs over, de wereldraadselen worden er nog zoo weinig door opgelost, dat men althans de bescheidenheid moest hebben de mogelijkheid, zoo niet de waarschijnlijkheid, eener spiritualistische verklaring te erkennen. De natuurwetenschap boet daardoor niets van haar vrijheid in en de verklaring der bestaanswonderen is wat redelijker. Men kan *alle* uitkomsten der natuurwetenschap aanvaarden, indien men ze althans niet verder uitstrekt dan de wetenschap ze geeft, en daarbij toch niet-materialist zijn d. i. behalve de stof iets geestelijks aannemen. De wetten van de stof worden in de samenwerking van geest en stof niet opgeheven, zij blijven gelden. Wijsgeerige theorieën, welke die wetten niet erkennen, zijn verouderd. Ik wil niet ontkennen, dat sommige wijsgeeren van den tweeden rang die wetten wel eens te lichtvaardig over het hoofd zagen. De Katholieke, neo-scholastieke Wijsbegeerte zal men van die lichtvaardigheid moeilijk meer beschuldigen als men de voortbrengselen ervan — bijv. de wijsbegeerte van Prof. Beysens — heeft leeren kennen.

Wij erkennen alle bekende natuurwetten, maar vinden daardoor tal van verschijnselen van leven

en geest niet verklaard. En dan zeggen wij niet a priori die wetten of andere daarop gelijkende, althans stoffelijke en mathematische wetten, *moeten* die verschijnselen beheerschen; doch wij nemen een ander beginsel aan, waarvoor we in *vele* verschijnselen een positieven grond hebben. Andere niet uit de stof af te leiden verschijnselen verklaren wij daardoor tevens zonder nog den scherpen grens tusschen beider werkzaamheid te trekken.

Verschijnselen van geest en verstand, van een zedelijke orde en wat daarmede samenhangt hebben ons op de eerste plaats doen besluiten tot een onstoffelijk bestaan. Het zwakste punt van het materialisme is niet juist de verklaring der vegetatieve en sensitieve levenskrachten, alhoewel ze ook deze niet voldoende verklaart, maar vooral zijn algeheele ongenoegzaamheid bij de verklaring der intellectieve werking. Dr. Snijders schijnt deze hoofdmoeilijkheid als aan de verklaring der vegetatieve en sensitieve verschijnselen ondergeschikt te houden, doezelt aldus de scherpe kanten van het materialisme weg. En juist in de verste consequenties blijkt de onhoudbaarheid. Een reflectie op de specifiek intellectieve werkingen van den mensch toont ons al te spoedig, dat de vele meetbare en waarneembare verschijnselen welke ze vergezellen, den aard ervan niet bepalen, niet het wezen ervan uitmaken. We kunnen hier geen weerlegging geven van het materialisme, daarvoor verwijzen we naar handboeken der Wijsbegeerte, naar werken als van Prof. Beysens en Pater Vogels S. J. Deze uiteenzetting van het materialisme wijzen we daarom slechts af en we kunnen de lezing ervan niet aanbevelen, al willen we gaarne erkennen, dat Dr. Snijders een objectief strijder is en niet als zoovelen schimpend en scheldend de Katholieke wereldbeschouwing beleedigt.

Oss. DR. TITUS BRANDSMA, Ord. Carm.

Naar den afgrond, door MR. HENRI. Als no. 19 is dit boekje met het stempel der Apologetische verschenen.

De schrijver toont aan, dat het „jubellied van ontwikkeling, vooruitgang, beschaving, van den triomf der wetenschap, de vorderingen der techniek", „die tooverformules voor de breede scharen" (bl. 3) den Schepper in waanwijsheid had weggewerkt: „Uit de natuur zou men *alles*, ook het leven en zijn wording verklaren" (bl. 4).

Men had bij deze nieuwe beschaving geen vrees voor hel meer noodig, om den mensch in 't rechte spoor te houden. De menschheid, tot volheid van beschaving gekomen, bood in zich-zelve voldoende moraal, om eene veel betere samenleving zelfs te vormen, dan 't Christendom kon doen.

Dit was dus de opzet: door wetenschappelijke ontwikkeling tot moreele beschaving!

Bij „deze vergoding der wetenschap" beging men echter een dubbele fout, zegt de schrijver: men vergat, dat wetenschap nooit 's menschen gemoed zal bevredigen, — 't geen hij door een aardig voorbeeld verklaart, — en vervolgens zag men over 't hoofd, dat $^{9}/_{10}$ der menschen dan misdeeld zou blijven, „daar ze immers nauwelijks een zeer flauw vernisje van wetenschap konden meekrijgen". (bl. 5).

Steunend op de stelling van al-vermogende wetenschap had men geroepen voor 25 jaren: bouw slechts scholen en men zal de gevangenissen kunnen opruimen! Bittere teleurstelling! De gerechtelijke statistieken zeggen iets anders.

Zeer juist zegt Mr. Henri dan: dat deze echter niet de *eenigste* en lang niet de beste barometer der moraliteit zijn. Niet „de beste": want wat zijn soms wetsdelicten ?

't Sluiten van een kerkelijk huwelijk onder zekere omstandigheden; in Pruisisch-Polen Poolsch spreken; congregatieleven in Frankrijk en Duitschland, etc.

Er zijn andere en betere graadmeters! „Dat de wetenschap, waar zij zich in haar verwaandheid vermeten had alle raadselen te kunnen oplossen van natuur en bovennatuur, niet alleen 't verstand, maar ook 't gemoed te kunnen vullen en bevredigen, te eenenmale heeft gefailleerd, ja, 't meest frauduleuse bankroet heeft geslagen, wordt reeds door de besten onder de intellectueelen volmondig toegegeven (bl. 6).

Tot deze conclusie komt ook Rektor van Cooth (Kathol. Jan. '10) waar hij spreekt over de „groote woorden" die klonken over „ervarings-wetenschap en ervarings-wijsbegeerte," over „blinde ontwikkeling," over de groote verwachtingen van materialisme en spiritisme.

De proef dan met wetenschap-alleen is op groote schaal genomen; men zie het Fransche volk. Wat was het vroeger? De eerste natie van Europa, in alles voorop. — Jammer voor de tegenstelling, dat dit nog niet iets breeder is uitgewerkt. – En thans? Dan komt Mr. Henri met feiten en statistieken: de regeering is gebonden, kan niets.

De industrie: met milliarden trekt 't Fransche kapitaal naar 't buitenland. – Ook hier zou een klein gegeven in cijfers sterker spreken, dan de tamelijk losse bewering, al wordt daarvoor dan ook een reden aangehaald. — De uitvoerhandel kwijnt bij Duitschland vergeleken. En de bevolking.....: Dit is wel de groote kanker!

Pakkend is, wat Mr. Henri op blz. 14 aanvoert tegen 't beperkte kinder-getal: daar is geen prikkel tot werk, noch bij den vader, die spoedig genoeg verdient, — noch bij 't kind, dat gauw genoeg heeft, waar hem de positie zijns vaders niet door meerderen wordt betwist. „De weeke opvoeding, welke aan het eene of de twee kinderen ten deel valt, draagt het hare er toe bij, om hen voor een gezond maatschappelijk leven ongeschikt te maken. En zoo werd zeer natuurlijk in deze zee van ontucht geboren een volk van neurasthenici, hysterici.

Op psychisch gebied is 't niet minder erg gesteld: in de politiek, in 't rechtswezen, in de ambtenaarswereld. — Pijnlijk-treurig uit het zich in de houding van medici tegenover hun materiaal in de rijksziekenhuizen. —

Het alcohol-verbruik, dat in andere landen afneemt, is in Frankrijk *verdriedubbeld* van 1850—1895, terwijl de bevolking nauwelijks toenam. Na zijn bewijsvoeringen past de schrijver daarbij aan het slotwoord van Dr. Jacques Bertillon: „Het ergst is, dat Frankrijk onteerd zal sterven. De historie zal mogen getuigen, dat het is gestorven aan twee schandelijke zonden: de zonde van Onan en de dronkenschap." (blz. 23.)

En zoo gaat het in andere landen, maar Goddank, nog in minder mate, in Duitschland, Engeland, — bij ons. —

De nieuwe *vooruitgang* der ongeloovige *beschaving* voert dus blijkbaar slechts terug naar den rang der verdwijnende of der verdwenen volkeren. 't Is de zelfmoord eener natie, passend op de zwart-gallige „niet-zijns" philosophie van Schopenhauer en Hartmann. (blz. 28.)

En voor dezen ondergang is maar één behoedmiddel: het terug naar God: het bidden tot den Vader, die in de hemelen is; het Sursum Corda! —

Uit dit overzicht blijkt reeds, hoe waar-sprekend de feiten zijn, welke Dr. Henri in eenvoudigen, voor ieder verstaanbaren vorm onbekrompen heeft neergeschreven. De luide waarschuwing, welke daaruit ons toeklinkt, is de hooge waarde van dit werkje: het verdient daarom te komen bij de groote massa van het volk, dat er in zijn taal uit zal leeren, hoe de wetenschap geen redding brengt, waar zij komt zonder Almachtigen Schepper en geen beschaving met haar kernlooze moraal zonder eeuwigen God.

De aard der aangehaalde onderwerpen — overigens op de meest-kiesche wijze besproken, — maakt dit boekje niet geschikt voor een weinig rijpen lezer.

De N. V. Dagblad en Drukkerij „Het Centrum", in wier kolommen deze brochure goeddeels als hoofdartikelen verscheen onder den naam: „Decadence," stak het in netten, handigen vorm.

H. GARRELS. R. K. Pr.

Gaarne plaatsen wij, naast onze korte aanbeveling, deze belangwekkende beschouwing. Red.

Gemma Galgani, de seraphijnsche maagd van Lucca 1878 – 1903, door Germano di S. Stanislao, passionist, uit het Italiaansch door M. W. A. Wijtenburg, leeraar aan het seminarie Hageveld. Twee deelen. Leiden, J. W. v. Leeuwen, Hoogewoerd 89.

Brave menschen een beetje bang van groote woorden en een indrukwekkend gebaar, hebben angstig hun geloof aan de wondere werking van Gods heilige liefde in uitverkoren en getrouwe zielen weggestopt, toen men ter ontkenning van het bovennatuurlijke, stelsels met geleerde namen uit ging vinden. En ze hebben zich een air van geleerdheid willen geven, en zich in de oogen van felle en toch niet te bevredigen tegenstanders willen verheffen door met weerzinwekkenden angst jacht te maken op de wondere levens der heiligen, om daarin allerlei onmogelijks en onwaarschijnlijks op te sporen. Tegen de wetenschappelijke uitkomsten van onpartijdig onderzoek heeft bij Gods kerk nog nimmer bezwaar bestaan, zij heeft integendeel steeds een voorbeeld gegeven van onomkoopbare rechtsbedeeling, maar het betreurenswaardig feit blijft vast te stellen, dat vele overigens goedmeenende Katholieken, de werking Gods in de zielen zijner uitverkorenen maar al te graag in twijfel trokken, en de mystieke verschijnselen zoo gaarne schreven op de rekening van geexalteerde biografen, of ze trachten te verklaren, door een paar woorden uitgevonden *pour besoin de la cause*.

Natuurlijk zullen zij een geschiedenis als van Gemma Galgani ook met een gebaar van superioriteit op zij schuiven, want voor een koel en liefst gelijkvloersch geloof is dit leven werkelijk te sterk, men heeft het bovennatuurlijke niet gaarne zoo nabij, en men tracht het verwijderd te houden door het voorbij te zien.

Dat deze wonderlijke vrouw, voor een paar jaar pas gestorven, geleefd heeft in onzen tijd, ten aanschouwe van onze tijdgenooten, gewoon en open zooals iedere ware Christinne, en dat haar tijdgenooten nog te ondervragen zijn, zal hen niet aandoen, en geen verandering brengen in hun manier van spreken. Zij willen nu eenmaal niet hooren van buitengewonen omgang met God, omdat die omgang buitengewone offers en zelfverloochening eischt.

Maar wie den Almachtige zoeken met groot ver-

trouwen, wie hunkeren naar een stil bewijs van zijn liefde, wie Hem werkelijk beschouwen willen als een Vader en Vriend, of geroepen zijn tot nog schooner omgang, die moeten dit leven van Gemma Galgani lezen.

Een stil eenvoudig kind, niet van anderen te onderscheiden, tenzij door vroege deugd en dat niet nader te omschrijven waas van zuiverheid, wat ons bij het naderen van sommige kinderen wel eens aan engelen doet denken. Stil en ingetogen, en goed tot zelfvergetens toe voor anderen. Maar al vroeg de Bruid van Christus, en getrouw aan haar liefde weldra uitverkoren tot den hoogsten en heerlijksten omgang met den eeuwig trouwen Bruidegom, tot het éénworden met zijn Passie en roode kruiswonden. O, zij sprak met Hem in stille extase, zij had zoo vaak de zoetheid van zijn liefkoozing doorproefd, zij kon zijn buitengewone gaven bij dagen en uren tellen, maar toch rekende zij tot haar allergrootste verheffing, met Hem te mogen lijden, zijn stigmata in hare handen en voeten en zijde te dragen, met Hem en voor Hem haar bloed te storten uit de felle geeselwonden. Ondanks deze bevoorrechting bleef het stille eenvoudige kind, het beminnenswaardige meisje, dat in extase aan priesters raad gaf, maar daarbuiten, de wereld met de stille naiviteit der onschuld beschouwde, het goedhartige schepseltje met een zalig oordeel over een ieder, met barmhartigheid voor alle zwakheid, en medelijden voor alle ellende.

Dit is wel het schoonste van haar leven, dat zij verheven tot de allerhoogste toppen van het goddelijk vervoeren, begenadigd met de allersmartelijkste beproevingen, uitblinkend door haar ongelooflijk schoonen omgang met Christus, toch zoo gewoon menschelijk gebleven is, zoo weinig in het oog vallende dingen gedaan heeft, zoo stil en vergeten heeft kunnen leven. Daarom is haar leven zoo wondermooi om te lezen, zoo nuttig ook voor iedere Godminnende ziel van onze dagen, want zij kan er leeren hoe het meest gewone en verborgen leven, hoe de trouwe opvolging van het Evangelische voorschrift ons voeren zal tot den alleen bij Christus te vinden vrede, en hoe getrouwheid aan kleine voorschriften tot groote volmaaktheid brengen zal.

De heerlijke inwerking van Gods Almacht, waarmee men wel te spotten heeft gedurfd, waarvan men op zijn gunstigste wel wilde verklaren dat zij voor vroegere tijden goed, thans niet meer *up to date* was, schittert hier met onloochenbaren glans, en zal den eerbiedig gestemden lezer vertrouwen inboezemen voor de veiligheid van Gods eer in deze donkere tijden, waar zij zich weer zoo schitterend heeft geopenbaard in het leven dezer Godgewijde Maagd. De vertaling van het origineel valt te prijzen; de schrijver zelf een Passionist, en tijdens het leven van Gemma haar buitengewoon biechtvader, na haar dood postulator in de zaak harer heiligverklaring, maar helaas onlangs overleden — heeft met bescheiden trouw en geloofwaardigen eenvoud de gebeurtenissen te boek gesteld, welke hij gebeuren zag. Natuurlijk, — en dit is het eenige wat wij anders zouden wenschen, — mist nu het leven dien allerfijnsten en niet te bereiken geur van heilige innigheid, welke het boek gehad zou hebben wanneer het door Gemma zelf uit gehoorzaamheid zou zijn opgesteld. Dat zou het een niet te schatten aanwinst geweest zijn voor onze geestelijke lezingen, en kennis der heiligenpsychologie.

Het is in ieder geval in de handen van den eenvoudigen kloosterling geworden een leerzaam levensbeeld van aansporing tot volmaaktheid, een ernstig en degelijk werk, uitstaande boven zooveel honderden ontuitstaanbaar slechte hagiografieën.

M. H.

Levensbeschrijving van Cicercule Paridaens, Mère Marie Thérèse. Stichster der Filles de Marie, te Leuven (1805).

De Vlaamsche Drukkerij te Leuven gaf in 1907 dit boek uit, een werk van ruim 300 blz. duidelijk, maar met zeer kleine letter gedrukt... een lijvig deel, dat men maar niet zoo op een rustigen, vrijen Zondag uitleest! Niemand zou dat met den besten wil ook kunnen! Doch, wat de lezende wèl kan en ook zeker doet, wanneer hij of zij zich zet tot het genieten van deze Levensbeschrijving... dat is: telkens nog een eindje verder lezen dan men van plan was of zelfs dan de tijd het toelaat! Want het werk is boeiend van de eerste tot de laatste blz. Belgie's geschiedenis wordt, zoover noodig, kort maar zakelijk behandeld... de Omwenteling van 1792 met de gevolgen voor Zuid-Ned., wat de priesters en de kloosterlingen te verduren hadden, hun uitdrijving, hun gevangenschap, hun ellende in den vreemde,... dat alles beslaat geheele hoofdstukken en „Cicercule Paridaens" verschijnt in het licht van een door God uitverkoren, rijk begenadigde ziel, die onuitputtelijk is in het bedenken van honderden middelen, om de ballingen te hulp te komen.

Wie in het derde Hoofdstuk van 1797—1799 het „Bezoeken der gevangenis" met aandacht heeft gelezen, vergeet nooit weer, wat de priesters door de Revolutie geleden hebben, maar ook evenmin,

wat eenvoudige, zwakke vrouwen durfden ondernemen, om dien nood te lenigen.

Het Tweede Deel stelt ons „Juffrouw Paridaens" voor oogen, zooals zij verscheiden malen met andere godvreezende dames in aanraking komt en samen met haar een pensionaat bestuurt, later naar Engeland vertrekt, maar in 1804 te Leuven terugkeert, na allerlei moeilijkheden van den meest uiteenloopenden aard, gelukkig te hebben overwonnen.

In 1804 sticht de moedige, heilige vrouw haar klooster en wordt tot overste benoemd. Nu begint voor Mère Paridaens het leven van offeren en lijden, dat het deel is van elke ziel, die zich geheel aan God en den naaste wijdt. In veertien hoofdstukken volgen wij de bizondere kloosterling zoo te zeggen van dag tot dag tot aan het einde haars levens in 1838.

En als we dan het boek ten einde hebben gelezen, dan slaan we nog eens weer zoo hier en daar een woord, een regel, een bladzijde na, en verbazen ons opnieuw over het groote en grootsche werk, dat zulk een eenvoudige, bescheiden ziel tot stand kon brengen. Want haar stichting: Maison Paridaens te Leuven, waar „les Filles de Marie" zich wijden aan de opvoeding der jonge dames uit de meeste landen van Europa, die stichting is haar werk, en dit wordt in haar geest voortgezet.

Het lijkt soms, alsof boeken, gelijk dit er een is, alleen voor kloosterlingen hun groote aantrekkelijkheid hebben... doch zoo ooit, dan bedriegt hier de schijn; juist degenen, die dagelijks in de beslommeringen der wereld moeten verkeeren, zullen, dit werk lezende, menig uur van rustig genot doorbrengen, en vrij wat meer voldoening smaken dan bij de lectuur van de vaak flauwe en bedenkelijke verdichtsels, die ons tegenwoordig geboden worden.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

„Die Papstgräber und die Cäciliengruft in der Katacombe des H. Kallistus" von Joseph Wilpert, (mit 70 Abbildungen im Text und 9 Tafeln. gr. folio 124 S.) prijs M. 25.

Het was te voorzien, dat de Rossi's „Roma Sotterranea" supplementa zou krijgen, maar niet zoovele, die bijna verkleinend werken op den meester. Marucchi heeft al zijn „*Vestibolo dei Flavi*" gegeven en gaat geregeld door; Wilpert begint nu ex-professo vooral over de Callistus-groepen. De meer ingewijden kennen het „ja" van Marucchi, en het „neen" van Mgr. Wilpert, twee leerlingen van de Rossi, die elkander in de haren vliegen. Neemt men Armellini en Marucchi, dan goed, dan hebben wij twee leerlingen; maar Wilpert en Marucchi, tegenover elkander, toonen geen broederschap. Thans na het lezen van Wilpert, staan wij weer vragend: waar gaat dat heen? Blijven wij passief tusschen die twee of komt er een nieuwe richting, als pater Sixtus door blijft studeeren? En wij, jongeren, die sympathiseeren met Wilpert en Marucchi, wat moeten wij doen? Een kersversche questie is weer geopend met het gevondene opschrift van Paus Pontianus (230—235). De twee meesters staan weer tegen over elkander betreffend de „Martyres Vindicati" — het simpel „in pace" heeft al twaalf verklaringen en nu nog het „M P" in twijfel! Maar zóó is vakstudie: neerhakken en opnieuw planten. En dan dit „Ergänzungsheft" zegt al aanstonds in het voorwoord, dat later alles in bijzonderheden behandeld wordt. Wie Wilpert studeert, begrijpt dat het nu gaat er op of er onder.

Een andere moeilijkheid: men kan dit studiewerk niet in détail aangeven of bespreken, dat zou een werk worden tusschen die scholen. Het gaat hier over heel de Paus-questie in de katacomben en de neven-vragen, die neerkomen op de intiemste gevoelens van drie meesters: de Rossi, Mgr. Wilpert en Marucchi.

De nieuwste vondsten vooral onder het graf van St. Caecilia gaan ons nog meer studie geven, want Duchesne komt er nu ook bij, daar het „Liber pontificalis" opnieuw en nauwkeuriger misschien moet nagezien worden. Voor *vakmannen* is de nieuwe studie van Wilpert van het allerhoogst gewicht. Ik weet dat wij er weinig hebben; maar wij bezitten toch goede bibliotheken, die gelukkig Wilpert niet verbannen en weten dat zijn boeken ook voor de theologen dienen.

Schertsend hoort men Mgr. Wilpert in Rome wel eens „de fotograaf" noemen, maar tot zijn eer reken ik dit. Wilpert illustreert uitstekend en geeft meestal origineele platen.

Lemberg. CYRIEL KLESSENS.
Ex collegio Cultorum Martyrum.

Notiones archaeologiae christianae, Vol. II, pars I, „*Epigraphia*," auctore P. Sixto (Desclée.)

Dit deel zal minder verkocht worden dan het eerste; epigraphia is meer voor personen die groote Europeesche musea of beter nog de verschillende monumenten kunnen bestudeeren. Hier wordt den jeugdigen archeoloog een handboek gegeven en den theologie-professor eenige bewijzen. Met recht zegt pater Sixtus, dat de epigraphia nog niet veel verder is dan in de dagen van de Rossi. De schrijver houdt

zich dan ook trouw aan den meester; maar bespreekt zoowel de Romeinsche als de Egyptische en Afrikaansche vondsten en noteert datgene wat door de nieuwere ontdekkingen in de Rossi te verbeteren valt. Ziehier den inhoud in het kort: inschriften met zekeren tijds-datum; criteria chronologica; epigraphia sprekend over de christelijke dogmata; hierarchia, aangevend familie-relatiën; inscriptiones sacrae; Damasiana carmina; graffiti, de verschillende stempels en merken.

Het art. IV „de criterio palaeographico" is wel wat zwaar te saamgedrongen, vooral met betrekking tot de verandering der Grieksche letters. Dat de illustratiën uit Hubner genomen zijn, valt te prijzen. De epigraphia met consuls-datum worden vergemakkelijkt doordat achter het boek heel de reeks van consuls, caesars en pausen wordt gegeven van St. Petrus tot Vigilius (67—546). Het meest bestudeerd is art. XI „Virgines."

Met hoofdstuk VIII over de graffiti ben ik het niet eens, — daargelaten een wezenlijk verschil met den schrijver, bevalt mij de samenstelling van heel het hoofdstuk niet: de meeste voorbeelden zijn te gemakkelijk, en het eenige moeilijke bijna (tab. 161) is zeer slecht gedrukt.

De alphabeta Pompeiana (tab. 157) worden gegeven,- waarom de *Grieksche* niet?

Hoofdstuk IX is niets anders dan een commentaar op Dressel, maar uitstekend.

Tot slot: Pater Sixtus blijft met dit deel zijn naam eeren; alleen toont hij zich te bescheiden. Hij heeft recht van spreken,- waarom blijft hij zoodikwerf tusschen twee meeningen staan?

Lemberg. CYRIEL KLESSENS.
Ex collegio Cultorum-Martyrum.

De nieuwe kruistocht. Drankweergeschiedenis van Rooms Nederland 1895—1907, door Dr. Gerard Brom. Voor het Ariënsfonds. Helmond, Van Moorsel & Van den Boogaard. Prijs f 1.25.

„Tot toelichting dient alleen", zegt de schrijver in het voorwoord, „dat zooveel mogelik beschouwingen aan geschriften en gezegden van voorvechters persoonlik zijn ontleend, om de geschiedenis zelf te laten spreken" en dat juist is ons groote bezwaar tegenover dit overigens zoo hooggeschatte boek. Want om een geschiedenis te zijn: een zoo trouw en onpartijdig mogelijke weergaven van feiten, verwikkelingen, oorzaken, bedoelingen en gevolgen, hadden die documenten, die brieven en gezegden moeten onderworpen aan strenge en rustige critiek, hadden zij de vuurproef van vergelijkend oordeel moeten doorstaan, hadden zij ook de rust der bezonkenheid moeten kennen. En zoo kunnen wij, ook al omdat wie meeleefde den fellen strijd van den beginne af, zoo gemakkelijk nagaan kan, hoe de cijfers en de gebeurtenissen vaak gegroepeerd zijn om een opinie, een grap, een legende te illustreeren. De Nieuwe kruistocht niet als historie aanvaarden. Men kan zelfs nagaan uit welken hoek van het land Dr. Brom den strijd bekeken heeft, en aan welke bittertafel mogen wij niet zeggen, maar aan welke anti-alcoholische-stamtisch hij grappen heeft zitten maken over de onthouding en hare tegenstanders, grappen die nu bewezen moeten als een langzaam gegroeide overtuiging. Ook zouden wij niet gaarne zeggen, dat de schrijver de beteekenis van elke beweging in dezen grooten oorlog begrepen heeft, en dat hij voldoende weet, wie een groot aandeel hadden in den strijd.

Maar zelfs al had Brom alle materiaal verzameld en verwerkt, dan zouden wij toch nog overwegende bezwaren hebben. Men heeft beweerd dat dit boek te fel was, en zich te sterk veroordeelend uitliet over vele personen en instellingen. Geschiedenis kent geen aanzien des persoons, doch hare rechten op de levenden zijn niet onbeperkt, en zij heeft een pas gesloten graf te eerbiedigen. En zoo zullen er over de drankweergeschiedenis nog wel fellere dingen gezegd moeten worden, die misschien uit piëteit door Gerard Brom verzwegen zijn, maar geweten zullen moeten, om een juist oordeel over het geheel te kunnen vormen. Als geschiedenis vind ik daarom het boek ontijdig en overijld, maar als propagandawoord te juister ure gekomen en onwaardeerbaar van werking. Brom is ook eigenlijk te veel propagandist van de krachtigste soort, te veel een Roomsche Hagepreeker, om een kalm geschiedschrijver te *kunnen* zijn.

We waren in de drankbestrijding gewoon geraakt aan de zwaarwegendste argumenten, we waren zoo overtuigd van de noodzakelijkheid, dat we allen tot den jongsten drankweerman toe wisten wat er komen moest als een redenaar maar zijn mond opendeed, en we gerust op de voortreffelijkheid van onze bewijsvoering meenden te kunnen indutten. Aan de groote taak der verbetering van verschillende misstanden werd wel gewerkt, maar we hadden toch wel eens een opwekking als deze noodig, we moesten eens opgeschrikt, er moest een teeken komen dat weersproken werd, en de tegenstanders nog eens met felle woede in het harnas joeg. Dat heeft het boek gedaan, en dat is een zijner groote verdiensten.

Behalve dat het een prachtig getuigenis over den zielenijver van een der edelmoedigsten en fijngevoeligsten onder ons, dat het stukken karak-

terschets bevat, die afgezien van hun meerdere of mindere juistheid onvergetelijk blijven, is De Nieuwe Kruistocht een mooie daad van vereering en van edelmoedige mildadigheid. Het lijkt wel of Brom die den kunstenaar Toorop zoo prees, omdat die aan het Ariënsfonds, de rijkste, een koninklijke gave offerde, voor zijn eigen artistiek geweten geen vrede vond vooraleer hij naast het prachtportret van den ook hier weer zoo weinig begrepen schilder, een eigen, ook vorstelijke gift wilde leggen, een stuk zieleleven, in sterken taalvorm gegoten. een schilderwerk dat een apotheose zijn moest van zoovele verdienstelijken onder ons.

En wie zal durven beweren, dat Brom daar in niet geslaagd is? Wie voelt niet de mooie sentimenten van dit boek, wie heeft geen eerbied voor de sterke, ontroerende, in onzen tijd van critiek zoo zeldzame behoefte, om te huldigen, om te waardeeren, om groote mannen nu eens niet klein, maar groot en vol verdiensten te zien.

Daarom vooral kunnen we Brom vergeven zijn fundamenteele dwaling dat iedereen, die de argumenten onzer drankbestrijders kent daardoor noodzakelijk overtuigd moet worden, wij vergeten zijn aanval op vaak lossen grond, wij nemen hem niet kwalijk, dat hij b.v. de Bossche drankbestrijding volstrekt niet begrepen heeft, wij verzetten ons alleen tegen zijn boek als tegen een *geschiedenis* der drankweer-beweging, maar kunnen hem niet dankbaar genoeg zijn voor de verheffende oogenblikken ons door zijn prachtig Roomsche woord geschonken.

De nieuwe Kruistocht wordt druk verkocht. Het gaat er mee als met een krijger, teruggekeerd uit den vijandelijken strijd. Zijn gezicht is nog bruin, zijn trekken verwilderd, zijn kleeren gehavend, maar versierd met de glorieus gewonnen eereteekenen. Hij was maar een vechtjas, een houwdegen, maar een van de echte soort; de kaarten van den generalen staf heeft hij nooit gezien — papier om zijn pijpje aan te stoken — de geheime draden der beweging heeft hij nooit vermoed, maar hij heeft gestoken, gesabeld, en zijn kolonel leidde den aanval, zijn generaal heeft den slag gewonnen, en als hij van zijn ervaring vertelt 's avonds in de herberg, dan verdringen de luistergrage hoorders zich om den held, die met zijn pijp, met zijn bierpot, met de plaskringen der tafel den veldslag uitbeeldt, en de brave menschen ademloos doet luisteren naar den roman, dien hij onbewust van het groote drama maakt. En wie zijner bewonderaars zal niet dat gekleurde verhaal verkiezen boven een later uitgekomen historie, met kaarten en al waarvan ze toch niets snappen.

Aan zoo 'n tafereel zou de Nieuwe Kruistocht mij doen denken, zoo het niet zoo zwaar was van heerlijke aforismen, zoo vol van Roomsche liefde, en het naast de karakterteekeningen, niet de aandoenlijke historie bracht van het ontstaan der beweging in Enschedé, niet in zijn geheel den geest ademde van het slot, dat als een grondwet voor de drankbestrijding luiden moge:

Als de hele beweging maar één dronkaard had gered dan was ons werk al oneindig beloond, omdat de waarde van één ziel oneindig is." KN.

Flammarion, **Het rijk der Sterren**, herzien, aangevuld en bijgewerkt tot op den tegenwoordigen tijd door Dr. VITUS BRUINSMA. Cohen Zonen, Amsterdam.

Eene herziene en werkelijk verbeterde uitgave van het vroeger door Dr. Goudsmit voor Nederland bewerkte boek van Flammarion: Les étoiles et les curiosités du ciel.

Het boek is bevattelijk geschreven en met de nieuwere vindingen der sterrenkunde aangevuld. Het geeft eene vrij uitvoerige beschrijving van de verschillende sterrenbeelden en van de merkwaardigheden die in ieder van deze zijn vervat; verder nog eene beknopte uiteenzetting van ons zonnestelsel; iets over kometen en vallende sterren; en eindelijk nog een wegwijzer voor hen, die met behulp van zwakkere instrumenten wat nader wenschen kennis te maken met fijnere bijzonderheden der boven ons schitterende sterrenpracht. Wel te verstaan: alles voor dilettant-astronomen, maar voor dezen dan ook m. i. zeer geschikt.

Niet van ieder sterrenbeeld in 't bijzonder heb ik de beschrijving gelezen, maar wat ik bij het doorbladeren van dit werk als katholiek noode heb gemist, is het betrekken in deze beschouwingen van een God en Schepper, waarnaar toch in 't bizonder de astronomische studie als van zelf heenwijst. Kl.

De Lelie, maandelijksch katholiek damestijdschrift voor Noord- en Zuid Nederland. Prijs voor Holland f 4.50, fr. per post f 5.— voor Belgie fr. 7. Amsterdam C. L. Langenhuysen, Singel 434. Leuven Parijsstraat 81.

Met oprechte waardeering is dit tijdschrift door de katholieke pers ontvangen; en het heeft dat welkom dan ook ten volle verdiend, en de blijde hoop bij het verschijnen van het eerste nummer uitgesproken niet beschaamd. Integendeel, nu na vier nummers het bestuur zich een beetje wegwijs

hoeft gemaakt, geeft het den indruk niet alleen een gezellig ontspanningsblad te zullen zijn, maar ook werkelijk te zullen gaan beteekenen als opvoedmiddel der Roomsche vrouw. En zoo kan dit tijdschrift onberekenbaar veel nut doen, wanneer maar niet onder allerlei schoonklinkende motieven zijn invloed wordt tegengewerkt door degenen, die voor alles krachtigen steun geven kunnen. Laat men het tegengaan van malle damesbladen, waarin elke malloot de moraliteit met zotte woordekens kan afbreken, toch niet als eenige maatstaf voor zijn waardeering van dit tijdschrift gelden; het heeft betere aanspraken op uwe sympathie, het licht voor, het wekt op, het veredelt het gemoeds- en geestesleven van haar, door wie dit en een volgend geslacht moeten opgeheven worden. En zal de vrouw, niet gerukt worden, zeker en met geweld uit de sfeer waarin zij alleen tot volle ontwikkeling van hare heerlijkste eigenschappen komen kan, dan hebben wij de Roomsche vrouw te steunen, die in haar heiligste levensuitingen, de maatschappij tot heil en haar dolende en zoekende zuster tot redding en troost zijn moet.

Jammer zou ik het ook vinden, zoo men dit tijdschrift zijn steun onthield omdat men andere, misschien betere idealen heeft gekoesterd, omtrent eenig vrouwenblad. De Lelie is er, ze is goed, en wil men ze beter, welnu laat men dan er aan meewerken. Ik vrees, dat wij Nederlandsche katholieken een beetje door dat echt Hollandsch gebrek zijn aangetast, om steeds te dwingen om hetgeen wij niet hebben, en als wij het hebben dan in het verkregene een nieuwe aanleiding tot vinnige hekelzucht te vinden, en maar weer om wat anders.... zeuren.

De muziekale en novellistische bijdragen mogen er in 't algemeen genomen zijn, de speciale damesartikelen worden door belangstellenden zeer geroemd, moge het ondernemende bestuur voldoening beleven van deze zeer aan te bevelen, ook uiterlijk welverzorgde uitgave. Kn.

Jaarkrans van geestelijke liederen rond den heerd, gedicht door August Cuppens, getoonzet door Lodewijk de Vocht. Prijs voor België: 10 fr.; voor Holland; f 5. De Vlaamsche Muziekhandel, Antwerpen. Voor Nederland N. J. de Wilt, Nijmegen.

De dichter en toonzetter van dit heerlijke werk zijn zelf met hun welluidend vers en aangrijpende muziek de harten komen winnen voor hun arbeid, En nadat zij overal hun gehoor gevangen hebben onder den tooverban van hun geluid, komen zij ons hun schatten aanbieden in een vorstelijke uitgave.

Men weet hoe krachtig er gewerkt wordt om den vollen Christelijken levensgeest weer op te wekken door de hernieuwing van een rijke en volkomen ontplooiing der liturgie. Zou men nu trachten, deze beweging te beperken tot de kerkelijke plechtigheden alleen, dan moeten die pogingen, hoe welgemeend, mislukken. De godsdienstige ontroering, en de stemming moet mee buiten de tempelwanden, de mensch moet in zijn daagsche omgeving, in zijn maatschappelijk leven, de kerkelijke stemming meedragen, zijn godsvereering moet al zijn daden beheerschen, en niet de kostbare bezigheid zijn van een zeldzaam halfuur. En dat leven bereiken wij niet, zonder het groote pedagogische middel, de religieuze volkskunst.

Dit nu is de groote beteekenis en verdienste van deze geestdriftig stemmenden bundel. Hij wil weer in de huisgezinnen brengen het zoolang daaruit geweerde echt kerkelijke godsdienstige lied. En al had deze verzameling geen andere verdienste, dan dat er door dilettanten eens wat anders gezongen zal worden dan Fransche banaliteiten of kostschoolstukjes met duur titelblad en draaiorgelpieteit, dan Duitsche Mondsüchtichkeit of gelukkig meestal onbegrepen passieliederen, dan zouden wij den arbeid van Cuppens en de Vocht al moeten toejuichen. Maar die kan meer, zoo wij slechts dit streven steunen willen, zoo wij maar doordrongen willen worden van het groote belang eener hernieuwing der muziek voor den huiselijken kring, van nog grooter belang dan de zoo noodzakelijke hervorming van het maatschappelijke volkslied.

De opvatting dezer heeren verdient allen lof. Zij stellen zich voor een reeks liederen te geven, toepasselijk voor alle tijden en stemmingen van het kerkelijk jaar, en doen die liederen voorafgaan van een korte verklaring, om de beteekenis van het feest en het daarop passende lied te doen begrijpen.

Deze eerste ons gezonden aflevering, geeft de liederen van verwachting voor den advent. Tot voorbeeld halen wij aan den vierden Zondag (*Rorate*), die tot inleiding heeft de volgende verklaring: „Wij hooren de Kerk op dezen dag, het zuchtend verlangen herhalen van het zondig menschdom, dat veertig eeuwen lang in barre dorheid verkeerde, en, zoo langer zoo meer naar troost en verfrissching snakte. *Rorate caeli desuper* dauwt hemelen uit den hoogen, smeekt zij den profeet Isaias na, overtuigd van de drukkende schuld die op Adams nakomelingen weegt, maar tevens vol betrouwen op het beloofde Heil.

Daarna het lied:

Dauwt heemlen dauwt van uit den hoogen
Zendt wolken den Gerechten af.
Heb deernis Heer, heb mededoogen
Verlicht onze al te lange straf.

Wij zuchten onder 't juk der zonden
en liggen neergedrukt door 't wee,
voor eeuwig aan den dood verbonden
verzonken in de tranenzee.

O Heemlen dauwt van uit den hoogen
en geef ons koelen morgentroost
dat Hoop de lang verduisterde oogen
herleven doe van Adams kroost.

Nu is dit vers niet het gelukkigste, die zee van tranen en dat Adams kroost doen wel banaal in deze heilige stemming, maar ik wilde dat ik de strenge compositie kon doen hooren, die dit overigens mooie vers adelt en heiligt.

Bovendien moet elk gering letterkundig bezwaar wijken voor deze schoone onderneming, die doorgaans zoo heerlijk slaagde, en die de baanbreekster zijn moge van een nieuwe kunst, het familieleven en den godsdienstzin ten heil.

KN.

Recitatieven, door THEOD. ISLEES. Uitgegeven in het jaar 1908 te Rotterdam bij W. L. en J. Brusse.

Ik zal nu juist niet zeggen, dat deze verzen nu zoo bijzonder mooi zijn, zoo echt om in je boekenkast te hebben en nu en dan iets uit te lezen of voòr te lezen, — o, nee, hoor! maar ze zijn toch de moeite waard; die Islees, die leutert niet in z'n verzen, die zanikt niet over dingen die ons niks kunnen schelen, die verbeeldt zich niet dat we verzot zijn op subjectiviteit, zooals de jonge dichters dat gewoonlijk meenen. Nou, en da's dan toch al een verdienste op zich zelf. Maar er zijn er goddank nog meer in z'n bundel. Nu moet je me niet kwalijk nemen, maar onberijmde poëzie laat ik graag aan de klassieken, maar ergert mij geweldig in het Hollandsch; 'k vind 't zoo net alsof je geen andere rijmwoorden in je vocabularium hebt staan als „harte, smarte," „beven, leven" enz. En als je je nu niet bloot wilt geven, dan ken je tegenwoordig mooi je rijmen in je zak houen. Toe maar!

Verder vind ik Fransche woorden leelijk in Hollandsche verzen. Zeg-er-is Islees, waarom moet er nu op blz. 6, 15 en 61 juist elegant, parmant en coquet staan? Da's nou maar gekheid, zoo iets komt niet te pas. Denk dan eerst na, als je 't goeie woord niet vinden kunt! Ook ben je soms onjuist; vind je het aanrinkelen van den trein van blz. 16 „melodiesch", ja? Kom, kom! En dat „koeltje" op blz. 27: hm! Dat ik de verzen op blz. 55 „de zwarte nauw ontsnapt verdwijnt in 't hooge gras" al bij vader Cats meen gelezen te hebben, zal ik maar niet aan iedereen vertellen. En dan nog: de didaktiek! Maar daarvan straks.

Eerst eens wat anders. Er zijn mooie verzen en mooie zetten in dezen bundel. Met een paar penseelstreken schildert Islees op blz. 6.

De kraaien, duivelknechten,
die huichelen d'er uitgelaten pret,
scheef hinken, hallef omgewaaid
in dansmaat langs den grond.

Mooi zijn ook IV blz. 9, VI blz. 11 2_e couplet. II blz. 21, XIII 35 1e zin, III blz. 58, I blz. 125.

Op blz. 24:

Kind als een heilige
Kind om te aanbidden
gij, die zoo fier gaat in
tengere kalmte
tranen nu prikkelen
zoetvol mijn oogen
huivrende slurp ik
't reine genot:
in me te aanschouwen den
goddlijken schijn weer
die maar kort leeft om een
heel enkel mensch.
Kind als een heilige
blijf mij — zoo bij.

Wat hij echter op blz. 10 zegt is gezocht, op blz. 22 ongepast, op blz. 37 onjuist; wat op blz. 63 staat zou doen vermoeden dat schrijver een leelijk karakter heeft en het vers van blz. 185 is wel aardig, maar.... nou, ja! In verband met enkele andere verzen, met blz. 74—77 en met „Erotiek", — wat ik tamelijk zwak vind — moet ik je er nog op opmerkzaam maken dat vele mannen zoo denken; maar, als je even nadenkt, moet je toch toegeven: met meisjes van 10—13 jaar kun je toch niet trouwen, wel? Kom, nou!

Islees! Ik houd niet van didaktiek; maar das 'n persoonlijke kwestie. Maar over Didaktiek IX waarop je zelf een aanteekening maakt nog dit: Je bedoelt zeker Genesis III vers 5. Nou ja zoo had je nog wel meer citaten kunnen aanhalen. Ja, en nu zet je de woorden van Socrates in verzen. Kom schrijf nu geen didaktiek meer! A propos ik zou Plato voortaan citeeren volgens de editie van Stephanus; dat staat op de rand aangegeven. Hier dus: C. 3. p. 60 B. C.

Ik zal je verzen hier en daar eens laten lezen, maar niet aan meisjes, vooral niet aan die van 10—12.

Kerkdriel, Jan. '10. DR. W. HUDDLESTON SLATER.

Bekentenissen, door HANS MARTIN. Uitgegeven in het jaar MCMVIII, bij W. L. & J. Brusse, Rotterdam.

Ik kan van deze verzen niet veel meer zeggen dan dat ze niets bevatten wat in strijd is met geloof of zedenleer. Dat is wel wat weinig maar, heusch! men kan toch van zwart geen wit maken. Dat is ook al iemand, die er een „zonnekind" op na houd. Dat weet ik wel! Alle kinderen zijn lief! Een mooie inzet heb je ergens: blz. 31.

Zooals een zwaar gehouwen marmerbeeld
zwijgend en statig uit de schaduw treedt
en met een trotsch gebaar het duister deelt
in twee, dat als een mantel van hem gleed

enz.

DR. W. HUDDLESTON SLATER.

Jozef in Dothan. Taal- en letterkundig verklaard door A. M. VERSTRAETEN S J. Vierde uitgaaf door J. SALSMANS S. J. Gent A. Siffer.

Reeds de *vierde* uitgaaf van *Jozef in Dothan*! Een mooie hulde aan den arbeid der letterkundige Jezuïten Verstraeten en Salsmans, die het treurspel zoo helder en bondig hebben toegelicht, maar tevens een verblijdend teeken van de stijgende belangstelling in België en Holland vòor Vondels overheerlijk meesterwerk. 't Is dan ook gelijk schrijvers terecht opmerken het *aandoenlijkste* uit 's dichters treurspelen. En wat een weelde van lyrische poëzie in die bekende, niet te evenaren reien: „O Bronaâr der alziende zorgen", „Hij komt, hij komt, die jonge borst", in die prachtige ontboezeming van Ruben: „O pluim, waarin het duifken stak", in die tot tranen roerende slotwoorden: „Och, de ouders telen 't kind en maken 't groot met smart: het kleene treedt op 't kleed, de groote treên op 't hart".

Dat toch *Jozef in Dothan* meer en meer ten tooneele kome! Om den eenvoud der samenstelling en het aangrijpende der handeling is het stuk bizonder tot opvoering geschikt. Ook op onze colleges. Wij weten dat het een vijftal jaren geleden met ongemeen schitterenden uitslag gespeeld werd door de oudere leerlingen van het R. K Gymnasium te Amsterdam.

Men koope dit keurig uitgegeven boekje; 't is voorzien met korte, doch alleszins voldoende noten, met een aanhangsel over Vondels versbouw en taal en met een goede woordenlijst. Aanzienlijke prijsverlaging bij getallen.

W. DE VEER S. J.

Horatius' Lierdichten, door A. GEEREBAERT S. J. Amsterdam van Langenhuyzen 178 blz. fl 1.50.

Dit boek geeft vooreerst nauwkeurig den tegenwoordigen stand aan der studiën over Horatiaansche Poezie. Wat er dienaangaande, zoo in Nederland als daarbuiten, van bevoegde zijde aan het licht kwam, staat hier niet alleen aangegeven, maar het werd ook critisch geschift, persoonlijk verwerkt en in helder Nederlandsch verduidelijkt.

De veelvuldige en zeer vertrouwbare bibliographische gegevens maken het boek van P. Geerebaert tot een onmisbaren gids voor al wie in Horatiaansche Poezie belang stelt. Hiermede echter is slechts éène, en volstrekt niet de voornaamste zijde aangegeven van het belangrijke werk. Ver buiten den kring der Horatius' kenners om, zal het zeer te stade komen aan allen die in de poezie en letterkunde in 't algemeen eenen juisten en diepen blik willen hebben. Over gedachtenlyriek, verhouding tusschen maat en rythmus, natuurpoezie bij ouderen en modernen, verband tusschen natuur en kunst, oratorische en psychische poezie worden tal van beschouwingen ontwikkeld die nimmer bij de oppervlakte blijven maar steeds het wezen zelf der zaak trachten te achterhalen.

In Geerebaert is blijkbaar een philoloog, een letterkundig fijnproever, een kieskeurig latinist aan het woord. De uitgestrekte en grondige kennis zoo van de latijnsche als grieksche letterkunde en geschiedenis, het diepe inzicht ook in de moderne letterwereld, met name in de Engelsche, Duitsche, Fransche en Nederlandsche poezie dragen, ongedwongen, het hunne bij om *rechtstreeks* de kunst van Horatius en *onrechtstreeks* de letterkunde in het algemeen hel te belichten.

Men mag hier echter niet uit opmaken dat het boek lijdt aan pronkerige citatenweelde. Schrijver vergenoegt zich meestal de te vergelijken-plaatsen slechts even aan te stippen. Soms had hij beter gedaan die plaatsen in den breede mee te deelen want – oordeelende naar de gevallen waar hij het werkelijk doet — zijn ze zeer geschikt om de vooropgezette stellingen te verklaren en mede voldingend te bewijzen. Het strekt den schrijver tot eene zeldzame verdienste dat het benuttigen dier veelzijdige en zoo ver uit elkaar staande bronnen door de strengst-wetenschappelijke methode wordt beheerscht, en in sobere bewoording, met objectiviteit en bescheidenheid tot haar recht komt. Enkele malen zijn wij gerechtigd die laatste eigenschap wat overdreven te vinden. Zij is oorzaak dat vele wenken van algemeen letterkundig belang

niet altijd genoeg in het oog vallen. De menschen zijn tegenwoordig zoo zeer gewoon aan het blufferig voordoen van al wie met iets nieuws komt aandragen, dat ook de gedachten van het rijkste gehalte — wanneer ze sober uitgedrukt zijn — vaak ongemerkt onder onze oogen voorbij trekken. Dit is echter maar jammer voor de oningewijden. Voor de anderen ligt er juist in deze hoedanigheid van het werk een geheime boeikracht te meer en eene waarborg van wetenschappelijkheid, die zij hoog zullen op prijs stellen.

De lezer zij er nog opmerkzaam op gemaakt dat ook wat in den kleinen tekst voorkomt niet achteloos mag worden voorbij gezien. Ook daar blijkt, bij nader toezicht, dat alles de vrucht is van rijk onderzoek. Menige noot is een glanspunt waarin de wetenschap, die in vele boeken verspreid ligt, geconcentreerd wordt en daardoor juist aan voorlichtend vermogen aanzienlijk wint. Andermaal zal men er de sporen in ontdekken van verbazend moeitevolle en nauwgezette onderzoekingen.

V. S.

Keurbladzijden uit Nederlandsche schrijvers, Everardus Johannes Potgieter, met inleiding en aanteekeningen door M. S. Vroomans, leeraar aan het R. K. Gymnasium te Tilburg. Aalst, H. S. De Seyn, Verhougstraete.

Een flink boekdeel van ruim twee honderd bladzijden met mooie en zorgvuldig gekozen stukken van Potgieter, behoeft voor onze scholen geen verdere aanbeveling. Het werk is zeer geschikt om door aankomende jongelui onder voorlichting van hun taalleeraar, of door de meergevorderden als middel van zelfstudie gelezen te worden. Het mag met eere op de lijst van studiemateriaal staan, het prijke in elke bibliotheek, het is ook door inhoud, uitvoering en prijs zeer geschikt om als belooning bij prijsuitdeelingen de waardelooze prullen, waarmee zooveel ijverige leerlingen worden afgescheept, te vervangen.

Een ijverige studie van Potgieter kan niet genoeg worden aanbevolen, we rekenen deze uitgave tot een der hulpmiddelen, die tot een grootere waardeering van dezen schrijver zal bijdragen. S.

Henry Bordeaux. **La Croisée des Chemins.** Paris. Montecoing et C°. Editeurs.

Deze laatste roman van den zoo bekenden en gevierden schrijver Bordeaux, vorig jaar in de Revue des deux Mondes verschenen, is nu onlangs ook als boekwerk uitgekomen; of zij echter geheel beantwoordt aan datgene, wat men er zich van had voorgesteld, ik zou het niet durven zeggen. Na de hooggespannen verwachtingen, welke de schrijver heeft opgewekt door zijne werken „les Roquevillard", „la Peur de Vivre" en „les yeux qui s'ouvrent" valt dit boek wel eenigzins uit den toon; het laat niet zulk een weldadigen en verfrisschenden indruk achter als beide eerstgenoemde werken; en men vindt er de treurige gevolgen van den echtbreuk met al den nasleep van ellende voor het gansche gezin niet met zulke schrille en forsche kleuren geschilderd als in laatstgenoemd werk, waar de ontrouw in het huwelijk zoo afschrikwekkend wordt voorgesteld en den lezer met een gevoel van weerzin en walging moet vervullen. Wat dit laatste werk echter met de vorige boeken gemeen heeft is het portret van de zoo hoogst sympathieke en geloovige oude moeder welke ook hier weder optreedt en wel tot eene der best geslaagde figuren van den roman behoort. Het edele hoogstaande karakter van Mme Gilbert uit „la Peur de Vivre" zal ons niet licht uit het geheugen gaan; evenmin als het type van de echt Christelijke vrouw en weduwe die in „les yeux qui s'ouvrent" en „la Croisée des Chemins" optreedt. Jammer, dat zij in dit laatste verhaal slechts eene betrekkelijk ondergeschikte plaats inneemt! Had de schrijver haar wat meer naar voren geschoven en haar een langer leven gegund, welk een invloed zoude zij wellicht nog op haren zoon Pascal hebben kunnen uitoefenen! Deze de hoofdpersoon van den roman, ontmoeten wij bij den aanvang van het verhaal als student in de medicijnen aan de Universiteit te Parijs. Weldra zal hij dokter worden; door zijne groote kunde reeds alom bekend en gevierd staat hem eene schitterende carrière te wachten; hij is sinds kort verloofd met een beeldschoon, zeer mondain meisje Laurence; het leven lacht hem van alle kanten toe. Doch zijn vader sterft, en om eene familieschuld af te doen die deze indertijd op zich nam, ziet Pascal zich door allerlei omstandigheden gedwongen Parijs te verlaten en aan het verlangen zijner moeder om zich in Lyon als dokter te vestigen te voldoen. De ijdele en verwende Laurence weigert echter hem daarheen te volgen, zoodat hun engagement wordt verbroken. Vijftien jaar later komt Pascal, die intusschen zijne moeder verloren, voor zijne jongere zuster en broer gezorgd heeft, en zelf is getrouwd, weder in Parijs terug. Hij keert terug in de kringen, die hij vroeger verliet en komt weder in aanraking met Laurence, die met een zijner vroegere vrienden is gehuwd. Zij tracht nu door allerlei middelen Pascal's liefde

opnieuw te winnen; op sommige oogenblikken is hij ook zwak genoeg het verleden weder te willen doen herleven, doch eindelijk na eene hartstochtelijke scène waarbij Pascal op het punt staat te bezwijken, triompheert toch zijn beter ik en keert hij der gewetenlooze vrouw den rug toe.

Men ziet uit den korten inhoud van dezen roman, dat het volstrekt geen lectuur is voor jongere en onervaren personen; doch zij die op rijperen leeftijd zijn en weten te onderscheiden, zullen bij het vele wat zij mogelijk in dit werk zullen betreuren en anders zouden wenschen, er toch tal van goede gedachten en edele gevoelens in vinden, in elk geval veel litterair genot, daar taal en stijl zóó verzorgd zijn als wij dit steeds van Henry Bordeaux kunnen verwachten.

E. T.

Frank Norris. The Octopus. Thomas Nelson and Sons. London, Edinburgh and New York.

Een eigenaardig boek, deze boeiende geschiedenis van den geweldigen strijd welke in sommige deelen der Nieuwe Wereld wordt gevoerd tusschen de rijke spoorwegkoningen en de arme landbouwers. Men doorleeft al de verwikkelingen, welke uit den aanleg van eene nieuwe spoorweglijn in bijna nog geheel onontgonnen streken ontstaan. Treffend en aangrijpend is de wanhoop dier arme menschen welke van den opbrengst hunner korenvelden moeten leven, wanneer zij hooren dat het zoo lang gevreesde werkelijkheid gaat worden en de treinaanleggers ook hun grondbezit niet zullen ontzien. Als een achtarmig monster, (vandaar den naam Octopus) als een verslindende draak grijpt de spoorweg in hunne akkers, in hunne dicht bezaaide graanvelden. Armoede staat hen te wachten; het koren waarvan zij leven met hun gezin, het brood waarmede zij hunne kinderen moeten voeden, zal hen worden ontrukt. Begrijpelijk is de bittere wrok welke zich allengs van deze arme beroofde menschen meester maakt, eene diepe haat tegen de aanleggers der lijn, welke zich eindelijk uit in eene bloedige botsing.

Toch er zijn ook enkele meer gematigde elementen onder de landbouwers, welke langzamerhand leeren inzien dat, de aanleg der nieuwe spoorlijn niet — zooals zij eerst meenden – uitsluitend ten hunnen nadeele is, doch dat het ook voor hen een middel kan worden om hunne waren en vruchten sneller te vervoeren en beter aan de markt te brengen. Er kan ook zelfs uit het vele kwade wat de spoorweg in die streek brengt dus nog iets goeds geboren worden.

En ziehier het Leitmotiv van dit boek: de kiem van het goede wat overal, hoewel onzichtbaar en dikwijls diep verborgen, toch in alles, ook in het oogenschijnlijk kwade, sluimert en eenmaal te voorschijn zal treden!

Om dit idee van den schrijver te belichamen worden verschillende personen ten tooneele gevoerd, die, hoewel zij soms weinig met de kern van het verhaal te maken hebben, ons toch allen door eene goed geteekende karakteruitbeelding boeien. Meesterlijk geschreven zijn de bladzijden gewijd aan het rijpende graan op de velden; aan de kleine Missiestatie met het door maanlicht beschenen tuintje, als eene oase in die onafzienbare vlakte; aan de tegenstelling tusschen het weelde leven der rijke spoorwegkoningen en dat der arme door hen totaal geruïneerde menschen. Vele pakkende tafereelen komen in dit boek, dat niet geschreven is voor kinderen en dezen waarschijnlijk ook niet zou boeien, doch dat door volwassene lezers met belangstelling ter hand zal worden genomen, niet zoozeer om den intrigue van den roman dan wel om het vele wetenswaardige wat er in voorkomt, omtrent de Amerikaansche zeden en gewoonten in the Far West.

E. T.

Een bange strijd. Anti alcoholisch tooneelspel in drie bedrijven, door Jan v. d. Horst. M. Hopstaken, Oudenbosch.

Beter, dan een dolle Keizerin, door ons het vorig jaar besproken, wil ons bevallen, dit tooneelspel, dat in anderen toonaard propaganda maakt voor de onthouding. Het zal met voldoening gespeeld worden.

De schrijver houde ons een raad ten goede: laat hij naar eenvoud streven in woord en situatieteekening, laat hij kort en kalm zijn in z'n propaganda-beweringen, en hij zal veel beter slagen.

M.

De Kwade Geest. Tooneelspel in 3 bedrijven door G. J. H. Hendriks, prijs 35 cent. Helmond, van Moorsel en van den Boogaard.

De patroon, opgestookt door valschen procuratiehouder, wordt door zijn neef en een ferm werkman, tot samenwerking met zijn menschen bekeerd.

Nog te sterk in zijn situatie, maar overigens naar den goeden eenvoud heenwillend, zal dit spel wel waardeering vinden in onze volksbonden.

Ook drankbestrijders zullen het gaarne ontvangen.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 11. **15 Februari 1910**

Le Donné révélé et la Théologie, par A. GARDEIL, O. P. J. Gabalda, rue Bonaparte 90, Paris, frs. 3.50.

De temperamentvolle schrijver zal het mij niet al te euvel duiden, hoop ik, wanneer ik meen te moeten constateeren, dat bovenstaand werk een merkwaardigen vooruitgang vertoont in klaarheid van stijl en duidelijkheid van gedachte, die in beide „*La Crédibilité et l'Apologétique*" wel iets te wenschen overlieten. Want van hoeveel degelijkheid en geleerdheid dit laatste boekje ook getuigde, menigen lezer is, ongetwijfeld, des schrijvers bedoeling en opzet niet overal even doorzichtig gebleken: zoo ineengedrongen, en onvoldragen ook, waren op menige bladzijde, des schrijvers overigens oorspronkelijke gedachten. Van dit tekort is, in dit nieuwe werk, geen spoor meer te ontdekken: hier is alles klaar en helder en geleidelijk. Blijkbaar is het geen grootspraak van den geleerden Dominikaan, wanneer hij ergens beweert, dat de hier voorgedragen en uitgewerkte theorie de vrucht is van menig diepzinnig onderhoud met zijn godgeleerde ordebroeders en van langduig gepeins in de stille kloostergaarde.

Op de laatste bladzijde resumeert de schrijver zelf de hoofdgedachte van het boek: hij heeft de homogeneïteit willen verklaren en handhaven der geopenbaarde waarheid, in de verschillende vormen van uitdrukking, waarin zij ons wordt voorgehouden. Of met andere woorden: hoe de dogma's en de theologie uit het Evangelie gegroeid zijn, niet als uitwassen, maar als gezonde en natuurlijke vruchten.

Die opzet weerspreekt de „diepste gedachte" van het modernisme, dat in de formuleering der dogma's en de syllogismen der theologie een onrechtmatigen dwang ziet van des menschen vrije gedachte en den dood van het godsdienstig gemoedsleven.

De meest actueele kwesties worden dan ook behandeld in de verschillende hoofdstukken van dit boek: de aard van elke menschelijke affirmatie, het wezen der openbaring, het begrip dogma. Vooral het hoofdstuk over de ontwikkeling der dogma's — een der vraagstukken van den dag — is uiterst leerzaam.

In de tweede helft komt de theologie aan de beurt, met haar eigenlijk voorwerp, haar karakteristiek als wetenschap, haar methode, en haar verschillende stelsels.

Dat alles geeft den schrijver aanleiding tot menige opmerking, die zijne trouwe verknochtheid aan Sint Thomas-systeem en... eigen groote openhartigheid verraadt: vooral als men bedenkt, dat deze lessen werden voorgedragen in 't bijzijn van professoren, die schuldig waren aan die echte of vermeende tekortkomingen: ex ungue leonem! Onwillekeurig bekruipt dan ook bijwijlen de vrees, dat zooveel zelfbewustzijn, bij mindere geleerde discipelen, wel eens tot buitensporigheden zou kunnen voeren.

In dit boek echter, nergens.

Wel even spoedig als „*La Crédibitité et l'Apologétique*" zal ook dit werk zijn uitverkocht; wel even spoedig zal het, in hoofdzaak, gemeengoed worden van elken theologant. Met dit verschil: dat de tweede uitgave wel onmiddellijk en onverbeterd in den handel zal kunnen gebracht worden: iets, wat de schrijver niet heeft aangedurfd voor de oudere pennevrucht.

R. DE GRAVE.

Le Père Antoine Lavalette à la Martinique, d'après beaucoup de documents inédits, par C. DE ROCHEMONTEIX, S. J. Picard, rue Bonaparte 82, Paris. 6 frs.

Ofschoon dit belangrijke werk niet eerst in den allerlaatsten tijd de pers verlaten heeft, schijnt toch een aankondiging niet overbodig, aangezien het, althans in ons land, niet die waardeering en belangstelling gevonden heeft, die het rechtmatig verdient.

P. Lavalette is, om de rol, die hij speelt in de opheffing der Societeit van Jesus, een personage, dat in de anti-klerikale geschiedschrijving een zeer ruime plaats inneemt, al zijn de meegedeelde bijzonderheden meestal onjuist en uiterst schaarsch. In bovenstaand werk nu, uit veelal onuitgegeven bescheiden samengesteld, wordt ons, omtrent deze wondere persoonlijkheid, de volledige geschiedenis medegedeeld. In alle oprechtheid en eerlijkheid! Want 't is volstrekt niet bedoeld als een apologie van de schuldige overtredingen van dezen religieus. Van den anderen kant echter, worden eveneens de onrechtmatige beschuldigingen teruggewezen, die men van dezen enkeling heeft overgedragen op al zijne ordebroeders en vooral op de toenmalige oversten der Societeit. 't Is waar, deze laatsten gêven nergens blijk van hoog financieel of sluw politiek beleid: maar hun goede bedoelingen en ongerepte eerlijkheid blijken overal in 't helderste daglicht, al hebben de droeve tijdsomstandigheden ook enkelen hunner tot een betreurenswaardige, ofschoon verschoonlijke zwakheïd verleid.

Dat P. Lavalette handelsrelaties had aangeknoopt met Holland en enkele maanden in Amsterdam vertoefde, maakt voor ons het boek des te belangrijker. Maar vooral zal menigeen het „pikant" vinden, dat, uit het archief der orde, de karakteristiek wordt medegedeeld, waarmede de hoofdpersonen van dit drama genoteerd stonden bij 't algemeen bestuur in Rome.

De schrijver verdient daarom allen lof voor zijn eerlijke onpartijdigheid, en mochten onze tegenstanders zich aan dit voorbeeld willen spiegelen, dan zullen weldra over P. Lavalette en de Societeit vele zoogenaamd historische gegevens naar het rijk der fabelen worden verwezen. Zoo zij het.

R. DE GRAVE.

Histoire du Clergé de France pendant la Révolution de 1848, 24 Février—20 Décembre, par HENRI CABANE. 3 frs. Bloud, Place Saint-Sulpice, 7. Paris.

Dat de Revolutie van 1848 zeer geestdriftige bewijzen van belangstelling en vredelievende bedoelingen gegeven had jegens de Kerk en de geestelijkheid van Frankrijk, is een algemeen bekend feit. met enkele sprekende bijzonderheden wordt die zeldzame gebeurtenis opgeluisterd, in dit kleine boekje.

En merkwaardig is 't zeker te weten, hoe Lacordaire, op verzoek van Lamartine, zijn vastenmeditaties vervroegde en reeds den 27en Februari in zijn blank Dominikanerhabijt den kansel weer besteeg van Notre-Dame; hoe de beroemde redenaar, in die dagen van gelijkheid en broederschap, door Mgr. Affre tot vicaris-generaal benoemd werd; en hoe hij in de pas opgerichte krant *L'Ere Nouvelle* ideeën verkondigde, die in flagrante tegenspraak waren met zijn vroegere lievelingsdenkbeelden uit de dagen van *L'Avenir*.

Ook zou men niet verwacht hebben, dat Mgr. Freppel, die, in later tijd zoo weinig geneigdheid aan den dag legde voor het „ralliement", als jonge priester zooveel gemakkelijker het onderscheid wist te ontdekken tusschen hoofdzaak en bijkomstigheden.

Dat de minister van Eeredienst — Carnot — de Fransche geestelijkheid per circulaire aanspoorde een vrijmoedig gebruik te maken van het verleende stemrecht, is ook wel niet dikwijls meer herhaald in het Frankrijk der 19e eeuw. Maar dat een schrijver als Alexander Dumas, zich beroepend op zijn katholieke sympathieën, een brief richt tot de geestelijken van Parijs om hun hulp en voorspraak af te bidden voor zijn Kamercandidatuur, is een feit, dat aan de vergetelijkheid onttrokken moet worden, tot lof van de zoo vaak overbodig geachte geestelijkheid.

Tot betere karakteristiek van die wondere dagen moge ook bewaard blijven het formulier, dat de legitimistische bisschop van Quimper, Mgr. Graveran — die in de Kamer zich den bijnaam verwierf van Mgr. Aedificat — had opgesteld voor de zegening der vrijheidsboomen.

R. DE GRAVE.

Vie de Sainte Marthe, modèle des filles chrétiennes, par la Ctesse Saint-Bris. P. Téqui, Paris. Prix 2 fr. 50. Permis d'imprimer, Paris, 8 Mai 1909, H. ODELIN, v. g.

De edele schrijfster, edel in den dubbelen zin van het woord, zond mij welwillend een exemplaar van haar jongste werk en gaarne kondig ik het aan.

Ik heb eene gemakkelijke taak. Ik behoef niet de dankbaarheid en de beleefdheid te ver te drijven door om harentwille mijn lof wat hooger te stemmen. Waar ik een vijftal brieven lees van Fransche Bisschoppen vol goedkeuring en aanmoediging aan de schrijfster gericht, daar heb ik vrij toejuichen en aanbevelen.

Aan hare dochter heeft de vrome schrijfster dit leven van de H. Martha opgedragen, en haar deze Heilige tot voorbeeld gesteld. Bovendien toont zij ons de andere Martha's, die de eerste zijn gevolgd in zorgvolle liefde en wijst zij ons den weg, hoe

in onze dagen deze traditie door Roomsche jonge dochters kan worden volgehouden.

En dat geschiedt in een eenvoudigen, doch warmen stijl, met goede Fransche geestdrift.

Een stuk feminisme van de beste soort.

Geve God, dat velen zich door deze voorbeelden zullen aangetrokken gevoelen. Een schoone taak wacht haar!

En zoolang er nog zulke moeders in Frankrijk zijn, mogen wij op edele, offervaardige dochters rekenen, en waar 't God behaagt verrichten de nieuwe Martha's wonderen, zoowel in 't land van de gelukzalige Jeanne d'Arc als in dat van de H. Lidwina en zoovele andere heilige heldinnen.

TAILLEFER.

ERRATUM.

In Afl. 9 staat„ Le Pain des Petits" als geschreven door Lebreton. Dit is de censor. De schrijver van dit werkje, *evenals van de in bedoelde recensie genoemde,* is de *abbé E. Duplessy,* trouwens wel bekend.

L'Apôtre Saint-Paul proposé à l'imitation des Fidèles par le R. P. Pica, Barnabite. Aubanel Frères, Avignon. Prix 2 fr. 50.

Deze „simples entretiens," van kerkelijke goedkeuringen voorzien, zullen menigeen welkom zijn.

Cor Christi, cor Pauli erat, het hart van Christus en van Paulus waren één; dit heerlijke woord van den H. Johannes Chrysostomus bevestigt dat van den Apostel der volkeren zelf: Weest mijne navolgers, zooals ik het ben van Christus.

De Handelingen der Apostelen en de brieven van den H. Paulus zijn nauwkeurig door den Eerwaarden schrijver gevolgd. Wie nu in een stil uur eens wat anders lezen wil dan het geschrijf van den daagschen dag, wie zijn geloof wil versterken, zijn moed stalen, zijn geduld vermeerderen, zijne liefde veredelen, hij leze en geve te lezen.

En doe de goede God het vrucht dragen!

X.

Petite Histoire de l'Eglise catholique au XIXe siècle, par Pierre Lorette: in 16 de 128 pages. Bloud et Cie., Paris. Prix 1 fr. 20. Nih. obstat A. Villard. Imprimatur, Parisiis, die 29 Aprilis 1909. H. Odelin v. g.

Een uitstekend boekje, dat een beknopt, doch degelijk overzicht geeft over de kerkelijke geschiedenis in de XIXe eeuw. Een helder verhaal, een duidelijk plan, goed verdeeld en onderverdeeld, talrijke verwijzingen naar grootere werken maken dit deeltje vooral geschikt voor hen, die eene korte herhaling wenschen van wat zij reeds kennen, alsmede voor diegenen, welke een of ander vraagpunt of feit spoedig willen weervinden en in hoofdlijnen willen behandeld zien. Eene meer uitgebreide studie wordt alsdan door de aangehaalde monografieën uiterst gemakkelijk gemaakt. Om na te slaan en zich te orienteeren is het als aangewezen.

X.

Wat behoort een ontwikkeld man van het Modernisme te weten? Lezing van Prof. Dr. Karl Braig, bewerkt door H. Ermann, S. J. 38 bladz. prijs f 0,15. Alleen verkrijgbaar bij den Uitgever A. M. van Dijk, Delft, of bij den bewerker.

Een degelijke behandeling van een hoogst actueel onderwerp, — zich tot de hoofdlijnen beperkend, maar daardoor juist een beter inzicht gevend van het Modernisme, — naar de omstandigheden der moeilijke en duistere stof helder gedacht en helder geschreven. Ziedaar de hoofdverdiensten van bovengenoemde brochure, welke iederen ontwikkelden Katholiek ter lezing mag aanbevolen worden.

J. SPRUIJT, S. J.

Toespraken door Ferd. Franssen, R. K. Pr. derde en vierde serie, Nijmegen, L. C. G. Malmberg.

Wanneer eenvoud de stempel van het ware is, verdienen de Toespraken van Ferd Franssen zeker den niet geringen lof van in elk opzicht waar genoemd te mogen worden. Zoo eenvoudig helder is de betoogtrant en de stijl van dezen redenaar, dat menigeen er zich in vergist, gewoon als hij is aan de min of meer gezwollen uitdrukkingen en amplificaties van hooger geroemde maar veel lager te achten predikanten. Wij blijven ons oordeel over de twee eerste bundels uitgesproken handhaven: deze even frissche als degelijke Toespraken zullen veel bijdragen tot de verheffing van de volkspredikatie; zij zijn de studie en overweging ten volle waard. De opzet is verre van alledaagsch en indeeling heel anders dan men gewoon is, de uitwerking is klaar en duidelijk, de logika der redeneeringen zeer geschikt voor het eenvoudige volk.

Heel bijzonder komt dit uit in de lijdensoverwegingen. Gehouden in een stillen toon van eerbiedige soberheid, en zonder eenige poging tot

effecten jacht, zullen zij beter dan een oogenblikkelijke ontroering, een stille overweging bewerken, die nawekt ook nadat de woorden van den redenaar zijn weggestorven.

R. K. Pr.

„Mijne Eerste H. Communie; hoe de kleine tot Jezus kunnen gebracht worden". Naar 't Engelsch bewerkt door ANT. HULSMAN, S. J. L. C. G. Malmberg Nijmegen.

Nu wij de Christenen moeten op gaan voeden tot een veelvuldig gebruik der heilige Sacramenten, en hen het dwaalbegrip moeten ontwennen, dat het dikwijls, zelfs het dagelijksch naderen tot de heilige Tafel een voorrecht zou zijn alleen voor uitverkoren zielen, in plaats van het bovennatuurlijke dagelijksche Brood voor iederen geloovige, nu mogen wij niet verwaarloozen het Christenvolk der toekomst, de jeugd, groot te brengen en vertrouwd te maken met deze levenwekkende devotie.

Want al zullen onze pogingen bij de ouderen een gedeeltelijken tegenstand ontmoeten, en niet volledig hun doel bereiken, — wanneer wij de jeugd bij de voorbereiding tot de allergewichtigste daad huns levens dat hoofdbegrip bijbrengen, en ze van den beginne af aan, gewennen aan een bewusten en vertrouwelijken omgang met den Verlosser en Heiland hunner ziel, dan kan het niet anders of zij zullen den invloed van onze voorbereiding tot een gewoonte, een heiligende gewoonte, omzetten in hun dagelijksch leven.

De dagbladen hebben den hoogsten lof gewijd aan deze uitgave, en men mag gerust verklaren dat die lof beneden de werkelijkheid gebleven is. Het is niet alleen het beste voorbereidingsboek, wat wij bezitten, want dat zou te weinig zeggen, het is een werkje dat voldoet aan alle eischen, welke men bij mogelijkheid stellen mag. Het geeft soliede leer en helder onderricht, het bewaart voor vooze sentimentaliteit, het heeft de echte kindertoon, het is degelijk Hollandsch, het is levende leer en kostbare opvoedkunde. Bij getallen wordt het zeer goedkoop geleverd, en zoo hopen wij dat dit ernstige werk de honderdtallen van prullen zal vervangen, waarmee men helaas de kinderziel vertroebelt.

R. K. PR.

Emmanuel of **God met ons in het H. Sacrament** door G. P. BOM, Pastoor, gebonden in zwart linnen stempelband f 1.00.— in mouton f 1.75, L. C. G. Malmberg, Nijmegen.

Me dunkt dat de geloovigen dit kerkboek zeer waardeeren zullen. Het geeft een schat gebeden en gezangen van ernstigen inhoud, oefeningen en gebeden ter eere van het allerheiligste Sacrament, en in een tweede gedeelte de gewone dagelijksche gebeden. Het werk goed verzorgd en flink gedrukt verdient aanbevolen en verspreid te worden.

R. K. Pr.

Leerboek der Bijzondere Scheikunde. 3e Deel. Koolstofverbindingen, door DR. J. KRAMERS S. J. Leeraar aan het Canisius-College te Nijmegen. Malmberg, Nijmegen.

Met dit deel is Dr. Kramers' Leerboek der Bijzondere Scheikunde, waarvan de eerste deelen reeds in Boekenschouw 1) besproken werden, compleet. Blijkens de voorrede heeft het boek ten doel: „kennismaking met het voorkomen, de bereidingswijze, de chemische eigenschappen en de voornaamste toepassingen van eenige belangrijke stoffen, doch vooral een inzicht in den systematischen samenhang van het reusachtige feitenmateriaal, dat op dit oogenblik tot de organische scheikunde behoort." Dit is wel het eenigste rationeele program voor het eerste onderwijs in de chemie der koolstofverbindingen. Den nadruk te leggen op feitenkennis zou vooral in dit deel der chemie onzinnig zijn; wel geeft het groote aantal goed gekarakteriseerde stoffen — bijna honderdtwintigduizend — die er beschreven zijn, gelegenheid tot het kiezen van een overvloed van leerstof, een leerstof echter, wier kennis noodzakelijk zeer onvolledig en op zich zelf van weinig waarde zou zijn. In bijzonderheden afdalende, algemeene hypothesen, als die van Michaël of Nef, om slechts enkele namen te noemen, die meer of (en vooral) minder waarschijnlijkheid hebben, komen ook niet voor behandeling in aanmerking, evenmin als die speciale theorieën, die reeds te veel feitenkennis onderstellen. De samenhang van het geheel daarentegen is met behulp der structuurtheorie en van de eerste beginselen der stereochemie gemakkelijk te begrijpen en geeft een schoon beeld van den vormenrijkdom der levenlooze stof. Dezen samenhang moet een leerboek op de eerste plaats duidelijk maken.

De uitvoering van dit program stelt haar eischen. Een eerste eisch is, dat inderdaad het algemeene in de vormingswijzen en eigenschappen der verschillende verbindingsklassen tot zijn recht kome

---

1) 4e Jaargang pag. 84.

en dat daaruit het onderlinge verband tusschen de repraesentanten van ééne groep en wederkeerige betrekkingen met andere groepen blijke. Dan kan er echter gevaar dreigen, dat men wegens het gemis van de aanschouwelijkheid van bijzondere gevallen tot dorre abstractie vervalt. Om dit te vermijden, is een bijzondere, maar niet te wijdloopige behandeling van de voornaamste repraesentanten van iedere klasse noodzakelijk. Wat nog dit voordeel geeft, dat uit het dagelijksch leven algemeen bekende natuurstoffen en kunstproducten uitvoeriger besproken en in ontstaan en eigenschappen experimenteel gedemonstreerd kunnen worden; men mag toch wel van iemand, die „chemie gehad heeft," verwachten, dat hij eenig inzicht in den aard dezer stoffen bezit.

De vroegere leerboeken van den schrijver bewezen reeds, dat hij over de eigenschappen beschikt, om aan deze eischen te voldoen; ook in dit leerboek komt dit uit. Bij de behandeling der algemeene groepeigenschappen komt het verband tusschen de verschillende klassen van stoffen goed tot zijn recht; deze algemeene beschrijving wordt geregeld gevolgd door een tabel van een aantal repraesentanten der groep; de voornaamsten onder hen worden dan afzonderlijk besproken. Deze methode is, voor zoover ik weet, in een elementair leerboek hier voor het eerst consequent toegepast en op een wijze, die niets dan lof verdient en waarvan uitstekende resultaten te verwachten zijn. Hierbij houde men zich aan den raad, dien de auteur in de voorrede geeft. De tamelijk uitvoerige tabellen zijn n.l. niet bestemd om van buiten geleerd te worden; „vergelijking van naam met formule en het opsporen van het verband met de meer uitvoerig besproken stoffen, is alles wat hem (den leerling), met betrekking tot deze tabellen, ten sterkste wordt aangeraden." Door een dergelijk gebruik der tabellen zal het boven omschreven doel: overzicht van het geheel, kennismaking met belangrijke stoffen, ongetwijfeld worden bereikt.

Is het geheel van dit leerboek overzichtelijk, ook de onderdeelen zijn goed doordacht en helder voorgesteld; ook verklaringen van reacties zijn wel overwogen; men leze b.v., om een enkel geval aan te halen de verklaring van de vorming der dialkylaethers uit alkoholen en zwavelzuur.

Het slot van het boek vormt een aanhangsel, waarin besproken worden de kunstmatige kleurstoffen, wier techniek heden ten dage zulk een hoogte bereikt heeft, en de gasfabriek, wier hoofd- en bijproducten voor het dagelijksch leven van zoo groot belang zijn; het laatste hoofdstuk deelt een en ander mee over organische analyse.

Het bovenstaande moge voldoende zijn, om mijn opinie over dit derde deel te motiveeren, die een herhaling is van wat ik over de eerste deelen schreef: het behoort tot het allerbeste, dat wij op dit gebied bezitten.

H. v. M.

La Composition et le Style, principes et conseils, par Georges Grente, frs. 2.50. Beauchesne, rue de Rennes 117, Paris.

De schrijver van deze *Ars dicendi* gaat uit van de dubbele veronderstelling, dat menigeen, die in later leven de pen wil hanteeren, een jammerlijk tekort aan technische vorming bij zichzelf constateert; en dat menige leeraar, die „opstellen moet laten maken", zijn subjectief oordeel en zijn beste bedoelingen maar kwalijk weet te belichamen in doelmatige raadgevingen en objectieve uitspraken.

Beide veronderstellingen lijken mij aan de dagelijksche ondervinding ontleend.

Daarom kan de opzet van dit boekje slechts geprezen worden.

Zelfs verdient het, om de gelukkige uitvoering, de voorkeur boven vele andere. Vooreerst waait er door deze bladzijden, die toch slechts oude waarheden verkondigen, een frissche geest van jong leven. Vervolgens weet de schrijver den gulden middenweg te bewandelen, en tracht ons nooit te verleiden tot overdreven lofspraken en onbillijke partijzucht. Ook maait hij den „docent" niet al het gras voor de voeten weg, maar gunt hem de pret van verrassende en natuurlijke uiteenzettingen. Maar bovenal is hij gelukkig geweest in de keuze zijner voorbeelden, zoodat ook de meest verstokte positivist van Gymnasium of H. B. S. zijn opzettelijke stijfhoofdigheid en jonge aanstellerij niet zal kunnen handhaven, noch tegenover den leeraar noch tegenover zijn meer letterkundig-aangelegde medescholieren.

Bij ons zal het echter, als schoolboek wel niet bruikbaar blijken: niet zoozeer om de taal, die althans op een H. B. S. geen onoverkomelijk bezwaar oplevert; maar wel om het nationaal karakter dezer „*Fransche*" stijlleer; alsook wegens gebrek aan tijd: ons schoolprogram is immers overladen?

Wel zal het uitstekende diensten kunnen bewijzen aan onze leeraren in Fransche taal en letterkunde, die een zoo zwaren strijd hebben uit te strijden tegen de onmatige sympathieën onzer jongens voor

de Duitsche en Engelsche litteratuur, die beide evenals de Hollandsche, eendrachtig afwijken van de opvattingen der Latijnsche volken.

R. DE GRAVE.

De werken van Jos. Alb. Alberdingk Thijm, verzameld en uitgegeven door J. F. M. STERCK in ongeveer 20 deelen elk van omtrent 320 bladzijden royaal 8vo Prijs per deel bij inteekening ingenaaid fl. 2.90 in linnen fl. 3.50 in half echt buffelleer fl. 4.50 in half kalfsperkament fl. 5,–, Martinus Nijhoff — C. L. van Langenhuysen, uitgevers te 's-Gravenhage en Amsterdam.

Er zijn weinig uitgaven, die verdienen door de Katholieken van Nederland met zooveel blijdschap te worden ingehaald, als de hierboven aangekondigde werken van Joseph Alberdingk Thijm. Want voor ons is hij meer dan litterator alleen.

Zeker wij weten dat hij groote, zij het dan ook onvolkomen waardeering gevonden heeft bij niet-Katholieken, en wij lezen gaarne wat Busken Huet eens gezegd heeft om dezen in zijn oog ernstigen, maar door hem slechts te deele begrepen kunstenaar te waardeeren:

„De bijzondere gaaf van den heer Thijm, het gelukkigst door hem toegepast wanneer hij zijn instrument op de 17e eeuw mag rigten, is (door ik weet niet welke werking en tegenwerking van verbeelding en kennis, van onderzoek en fantasie) het aanzijn te geven aan nieuwe persoonlijke feiten, zoodat de wezens of karakters zijner vinding, waarmede hij zijne schilderij van het verledene stoffeert, ons niet slechts toeschijnen tot dit laatste medebehoord te hebben, maar wij zweren zouden dat zij er altijd onafscheidelijk van geweest zijn.

Reeds vele jaren geleden heeft dit eigenaardige mij getroffen en heb ik durven verzekeren, dat een volgend geslacht Thijm's vereenigde historisch-romantische studiën, zoo men ze met dien algemeenen naam wenscht aan te duiden, voor een der merkwaardigste boeken van onzen tijd zal houden. SUSANNE BARTELOTTI is nogmaals eene proef, en niet de minst treffende, van het dichterlijk bevolkingsvermogen des auteurs in een kleinen huiselijken kring. Zijne bewerking van WARENAR trekt vooral de aandacht door hare zuiverheid van gevoel en taalgevoel. Want in zulke herkleedingen van het oude beslaat de taal eene voorname woonplaats."

Wij waardeeren het welkom door Bakhuizen van den Brink aan de Vondelportretten toegeroepen, „Alberdingk Thijm heeft ons door schets bij schets, liever schrijve ik tafereel op tafereel, — want trots al zijn streven naar den eenvoud der voorstelling door den eenen vorm vergund, dwong de rijkdom van stoffen hem tot de uitvoerigheid door den anderen geëischt; — hij heeft ons in een reeks van kleine verhalen VONDEL doen zien, of wij met den man van meer dan middelbaren leeftijd, of wij met den grijsaard in het Amsterdam zijner dagen verkeerden.... Hoe verrast het ons allen, hoe verbaast of verrukt het ons naar wij zelven gestemd zijn, in de ontmoeting van weduwe en weduwnaar, in het tooneel tusschen Tesselscha en Vondel... Maar als de auteur er zich in mag verheugen, Vondel zelven te doen optreden, van welk een genegenheid getuigt ieder tint, ieder toets; ik tart U, in onze hoofdstad het Begijnhof langs te gaan, zonder zijner te gedenken; zonder, onroomsch als ge zijn moogt, lust te gevoelen met den schrijver de plekken op te zoeken, waar nog die indruk van Vondel's voetstap valt te zien."

Wij vinden de karakteristiek van den later komenden criticus, Albert Verweij, de ernstige kennismaking overweging waard:

„Een man die ridderlijke en hoofsche vormen aankweekte, die daarbij geestig en scherpzinnig was

Dat hij, bij openbare gelegenheid, het verwijt roomsch-katholieke beginselen te belijden, met een levendig uitgesproken. „Je m'en fais gloire!" beantwoordde, drukte voor het vervolg zijn karakter uit en boezemde tevens eerbied in.

Als dichter was hij onbeteekenend, maar als persoonlijkheid dichterlijk. Het was namelijk duidelijk, dat hij niet leefde met eenige belangzuchtige berekening, maar alleen naar een zeker ideaal dat hij zich jong gevormd moest hebben. Hij had zich het buitengewone genoegen veroorloofd in het midden van de koopstad Amsterdam de vrome en sierlijke eenling te zijn, die hij was, en zich van ieder te onderscheiden. Hij onderscheidde zich van de wereldlingen door zijn vroomheid, van de vromen door zijn kerkgewoonte, van de kerkgangers door zijn liefhebberij in tooneelvermaak. Minst van hem gediend waren zijn geloofsgenooten, van wie hij in die dagen het bijna eenige sieraad was. Onder zijn beste vrienden en meest vereerde voorgangers rekende hij dan ook lieden van andere overtuiging dan zijn eigene; Zijn aanvulling van Van Lenneps Vondel droeg hij op aan Potgieter, hij wedijverde met Busken Huet, en was vertrouwelijk met Johs. van Vloten. Bekend is zijn bewondering voor Bilderdijk.

Zijn Karolingische Verhalen gaven het best zijn

stijl en karakter aan: een late paladijn van den legendarischen Charlemagne. Zijn opstel De Heilige Linie, een doorwerkte studie, was van beteekenis voor de toenmalige bouwkunst. Door zijn beoordeelende werkzaamheid oefende hij in stad en land invloed, hij droeg bij tot het behoud van gebouwen en gedenkteekens en deed mee aan het onderzoek van geschiedenis en letteren. Waar hij zich in de weekbladen niet onbetuigd liet, verheugde hij door de geestige wending waarmee hij van een verslagen tegenstander afscheid nam.

De novellen, die hij in grooten getale verschijnen deed, munten uit door de nauwkeurigheid waarmee een menigte van bijzonderheden uit het verleden van Nederlandsche families erin verwerkt zijn. En niet alleen de personen, maar ook de dingen die hen omgaven, zijn er in alle onderdeelen weergegeven: uitingen van een waren vorschers-wellust die toch nooit onsierlijk wordt. Een opmerkelijk staal van dit soort letter-werk is Mejuffrouw Leclerc, dat ik om zijn glanzige kleinkramerij, als miniatuur-geschilder, indertijd bijna bewonderde. Deze liefhebberij voor de nietige bijzonderheid is Thijm vóór alles eigen. Daarin, en ook in de soort van gevoelens die hij belangrijk vond, toont zich, als het kenmerkende van zijn natuur, een teere kinderlijkheid. De vraag of men lid was van zijn kerkgemeenschap, en, zoo ja, of men dan een Roomsch meisje huwde, zich in den geestelijken stand begaf, kon hem buitengewoon belangrijk voorkomen, en dat niet enkel wanneer hij novellen dichtte, maar ook als hij geschiedenis schreef. Zijn opstellen over Vondel waren dan ook eigenlijk novellen, en hun held werd de eenigszins weeke bekeerling en geestelijke minnaar, dien wij ons als den Vondel van Thijm herinneren".

Maar wie hem ten volle wil kennen ook als kunstenaar, en niet alleen als hoogstaand karakter en zeldzaam mooi mensch moet zijn levensopvatting zoo goed als zijn kunstwerken te waardeeren en te doorproeven weten. Daarom zouden wij hier willen geven de studie van Dr. Schaepman, en die van Van Hoogstraten, de ernstige eersteling van Poelhekke, „Een Pionier", en vooral de studies van Maria Viola in Van Onzen Tijd. Dan zal men eerst voor goed gaan beseffen wat de lang door zijn eigen geloofsgenooten het minst begrepen kunstenaar voor de Roomsche ontwikkeling en de Roomsche levensschoonheid geweest is. Maar ons ontbreekt daartoe de ruimte: een paar zinnen uit Van Onzen Tijd mogen wij niet verzwijgen.

„Josef Alberdingk Thijm is, voor zijn tijd, een intelligent ontginner eener oude, en een overtuigd wegbereider naar een nieuwe cultuur geweest: en 't was vooral de schoonheid van ons edelst geconstrueerd verleden, wier vrome en zinlijke taal zijn rein-gestemd gemoed verstond: de kunst in Katholieke eeredienst en dagelijksch leven welke hem, artistiek begaafde, 't innigste ter harte ging. Deze kunst heeft hij in zijn welbesteed bestaan het gelukkigst, want met de verblijdenste, schoon niet steeds dadelijke waarneembare resultaten, gediend door zijn beschouwende en critsche geschriften. Van minder ingaande beteekenis en blijvende waarde is, over 't geheel genomen, zijn novellistisch werk, zijn de gedichten, die hij van zijn jeugd tot aan zijn dood toe, tusschen zijn proza-arbeid door gestadig heeft vervaardigd. Maar waar wij dankbaar beseffen, hoe ook thans nog de fijne helderheid van zijn bezielend woord ons Katholiek levensgevoel verheffen en ons schoonheidsbegrip veredelen kan, daar wenschen wij allerminst voor eigen zwakke poging tot herstel eener waardige Roomsche kunst de opbeurende macht voor het voorbeeld te onderschatten hetwelk deze veelzijdig begaafde ons heeft geschonken.

Wat wij, thans levenden, wel graag op ons-zelf-bevredigende wijze gedaan hadden en wat, hopelijk, een komend Roomsch geslacht zal mogen doen, deed in *zijn* dagen, Alberdingk Thijm: de Roomsche schakeering scheppen in de kunst van ons ras. Want ook die, ons Nederlanders uit den vreemden toegekomen zoogenaamde romantiek, waaraan Thijm met zijn verhalend proza practisch deel had, heeft onze van-huis-uit weinig op wuft en gedachteloos ontleenen aangelegde natuur tot iets eigens verwerkt, zoodat het gevoed door de neigingen van onzen Hollandschen aard, in schrijvers als Potgieter, Bosboom-Toussaint, Alberdingk Thijm uitgroeide tot die karakteristieke nuance van realiteitskunst, welke, het dagelijksche en dicht bijliggende ontwijkend, 's lands verleden in schoonen glans herleven doet."

Mogen zijn geschriften van blijvende waarde genoemd worden, niet minder valt zijn invloed op het hem volgend geslacht der jongeren vast te stellen. Al wie zich wijdt aan letteren of kunst onder onze jongere katholieken zullen zich gaarne in meer of mindere mate de jongeren van Thijm noemen zooals Gerard Brom in zijn inleiding tot Vondels Bekering. Vooral de vroege orientatie naar de heilige schoonheid eener ongerepte liturgische kunst hebben zijne geschriften mede tot oorzaak gehad.

Wij hebben bij het opsporen van Katholieke schoonheid allen moeten zoeken naar die verweerde jaarboekjes, naar onvindbare jaargangen der Dietsche Warande, naar de eindelijk als opruimingsartikel geplaatste exemplaren der Verspreide Verhalen, om bij Thijm te kunnen leeren, en nu zullen wij eindelijk hem in zijn geheel kunnen bereiken.

Van deze prachtige uitgave moge een verjongenden invloed uitgaan op zoo vele Katholieke lezers die nog altijd vijandig tegen eene gezonde kunstbeoefening staan; ook zal het edele, reine en offervaardige karakter dat uit al zijne werken spreekt niet nalaten goeden invloed uit te oefenen in een tijd nu van honderden zoo buitengewone zelfverloochening gevraagd wordt ter wille der goede zaak.

De werken van Thijm behooren met volle recht een eereplaats te hebben in de bibliotheken onzer Roomsche vereenigingen.

(Wordt voortgezet). R.

De navolging Christi van Thomas a Kempis uit het latijn door Mr. Frans Erens kerkelijk goedgekeurd prijs f 3.25 Amsterdam S. L. van Looy, C. L. van Langenhuysen.

Wat den allerfijnsten stylist Erens bewoog om de Imitatie te verhollandschen moge hij zelf verklaren:

„Door den uitgever aangezocht om eene vertaling der Imitatie, ben ik niet zonder aarzeling daarop ingegaan. Er zijn namelijk zooveel traducties ook in onze taal. Doch datgene, wat mij de taak deed aanvaarden, was de overweging dat er bij ons geene bestaat, die naar mijne meening aan het rythme genoegzaam recht laat wedervaren. En toch eischt het origineel eene rythmische vertolking, niet eene in vers, (hetgeen de maat zou overschrijden) maar een overbrengen in volzinnen, waaraan de vaste cadans niet zou ontbreken. Het geheel moest vloeiend en leesbaar zijn, desnoods geschikt voor de kerk of voor de huiskamer, om te worden voorgelezen in den familiekring. Hasebroek maakte er een preek van, alhoewel zijn woordenstructuur goed stevig hollandsch is. Pater Bouman, die misschien wel de beste van de nieuwere nederlandsche bewerkingen gaf, heeft het rythme slechts gedeeltelijk behouden, terwijl de traductie van Peters, alhoewel zorgvuldig en trouw, de aesthetica van den volzin te veel verwaarloost. Niet, dat ik zonder ophouden het rythme heb doorgevoerd. Op sommige oogenblikken moest ik ter wille der rust de teugels laten schieten en de woorden stil hun gang laten gaan.

Ik weet niet of in een andere taal beproefd is, waarnaar ik heb getracht en beken mij naar een voorbeeld niet te hebben geregeld. Dat maakt mijn taak niet lichter, maar ik hoop daarom, dat de goedwillige lezer zijne toegeeflijkheid niet zal terug houden, waar ik ben te kort geschoten. De moeilijkheid om in goed Hollandsch proza de gedachte van den auteur te kleeden was niet gering. De gedachte in de Hollandsche woorden vervat moest de Latijnsche volkomen dekken. Het puntige van het aforisme mocht in de schommeling van het rythme niet afstompen. Daarbij komt hier en daar dat des auteurs Latijnsche volzinnen te wenschen overlaten en zijne eenvoudige en simpele ziel iedere sier versmaadt. Hij is nu eenmaal niet wat men noemt: een groot schrijver; nooit wordt hij aldus genoemd door de letterkundigen, en toch heeft zijn woord meer wonderen verricht dan dat van schrijvers en denkers."

Wat de heer Erens hier als doel van zijn pogen neerschrijft heeft hij schitterend bereikt. Wel heeft hij niet steeds de beteekenis van alle woorden weergegeven, zooals die naar het spraakgebruik der asceten luiden moesten, en welke beteekenis natuurlijk in geen woordenboeken te vinden is. Die dwalingen zijn den vertolker soms met noodelooze hardheid aangewezen en worden gemakkelijk verbeterd, maar wat nog niemand heeft gegeven dat is hier geboden, het eigenaardig rythme, de kleur en klankschakeering, zoodat thans de navolging van Thomas in het Hollandsch nagenoeg te lezen is, zooals hij door ervaren latinisten in het latijn genoten wordt. Nu is dit niet om, zooals minder vriendelijk verondersteld werd den Modernen in de gelegenheid te stellen het boek te smaken wat zij in eenvoudige omzetting niet zouden kunnen, maar een daad van zuivere logika. Is het immers niet de beste vertaling die het dichtste het origineel nabij komt? En zijn wij dat eigenlijk niet aan den eerbied voor den auteur verschuldigd. De vraag is niet wat op het oogenblik de meest practische vertaling is tot stichting der geloovigen. Die vraag behoeft niet meer gesteld te worden, want dan wijzen wij allen op de uitmuntende volkseditie van pater Bouman, die een zeldzaam mooien arbeid leverde, maar wij hebben het hier over de het origineel het meest nabijkomende overzetting.

Hebben wij hoogen lof te wijden aan de overzetting, wij kunnen het niet eens zijn met de bewering der voorrede dat schoonheid, en kunst de

vlucht naar God gevangen zou houden en kortwieken. Het is een exces in de andere richting dan die Huysmans insloeg, toen hij beweerde dat de leelijke beelden en mislukte architectonische vormen te Lourdes het werk des duivels zijn zou. De bewering van Erens zou voeren tot Manicheisme, en de heele practijk der kerk is daar om deze onware stelling te weerspreken.

Ook wil het mij voorkomen dat, wanneer men strijd voert over het al of niet opzettelijk styleeren van Thomas van Kempen men te veel vergeet rekening te houden, dat de auteur der Navolging een zekere litteraire opvoeding had ontvangen, en ook zonder jacht op stijleffect goed te schrijven bedoelde uit eerbied voor de te behandelen stof, en ook hier het kloostervoorschrift om goed te doen wat men doet, in practijk wilde brengen. Een studie over de scholen door de Windesheimers bezocht, en van de auteurs door hen bij voorkeur gelezen zou misschien deze vraag eigenaardig kunnen belichten. KN.

FRANK LUNS. **Over het ontstaan van het Fransche Drama en zijn ontwikkeling in den loop der middeleeuwen**, (XIIe eeuw - MDXLVIII): Prijs ingenaaid fl 1.40 in stijf perkament fl 1.75 gebonden in heel linnen fl 2.— Amsterdam—Losco-uitgaaf 1909.

Wat de heer Luns hier als resultaat van zorgvuldige bronnenstudie en scherpzinnig schiften aanbiedt in een uitgave die eerbied afdwingt voor den smaak der firma, welke zich met een serie van studies over Fransche letterkunde aandient, verdient alle aandacht, en is wel waard goed bestudeerd te worden voor men zich meent te moeten zetten tot tegenspraak van sommige onderdeelen. De inhoud van het omvangrijke boekje kan niet beter aangegeven worden dan door het overzicht door den schrijver zelf gegeven.

„Geboren uit en door de liturgie, leeft het drama eerst zuiver Kerkelijk van taal en inhoud, door iets vrijer Schriftuurbewerking geleid tot la representation d' Adam waarop de stukken betreffende het oude testament behandeld zijn, om te komen tot de mirakelen, die langzamerhand door bijvoeging en wereldsche invloeden in drie klassen zijn onderscheiden, welke derde klas reeds zoo nauw is verwant aan het profane drama, dat wij dat slot van het eerste deel behandeld hebben. In de tweede afdeeling van dit boekje trachtten wij een begrip te geven van de tooneelmatige zijde dezer Middeleeuwsche Drama's en hebben wij nagegaan niet alleen de verschillende evoluties in de opvoeringen, doch tevens al hetgeen buiten het zuiver-letterkundige, met het stuk samenhing, als: schrijvers, plagiaat, studie-materiaal, inrichting der schouwburgen, honoraria, censuur, uitgaven, enz.

Wij hebben aldus na kunnen gaan de geestelijke en materieele zijde van dit afgesloten geheel, dat wij kunnen noemen: „Het preparatief tijdperk der geheele dramatiek". Zooals reeds bij het Inleidend-overzicht werd aangestipt, bepaalden wij er ons toe, alleen het zoogenaamde: „Theatre-serieux" te behandelen, en gaven slechts aan, hoe het Theatre exclusivement comique langzaam ontstond uit het Komisch-element, dat reeds bij de „ludi" (jeux scolaires), voornamelijk door het gebruik der landstaal, de dramatische levenskracht verhoogde en een groot aandeel zou nemen in de vertooning der ernstige stukken, doch ook een geheel zelfstandig genre vormde, met als eerste verschijnselen, de werken van Adam de la Halle uit Arras, die omstreeks 232 gaf zijn: „Jeu d' Adam (niet te verwarren met de door ons behandelde: „res presentation d'Adam") en „Jeu de Robinet et Marion" later de „Moralités", „Sotties" en „Farces", genre, hetwelk buiten onze verdere beschouwing viel.

Ruimschoots beloond zullen wij ons achten, wanneer eenige belangstelling is opgewekt door dit overzicht van de geboorte en eerste weifelende schreden op het gebied der tooneelkunst, die in de Middeleeuwen door volksaard en taal een geheel nieuwgeboren kunst was, daar er geen verband te vinden is, er buiten gelaten van initalen oorsprong, tusschen het oude heidensche theater, van Grieken en Romeinen en het Katholieke der Middeleeuwen, die tooneelkunst heeft nagelaten, in haar oorsprong en eerste uitingen historische letterkundige monumenten op gebied van godsdienstige en sociale toestanden, linguistieke en litteraire gegevens van meer dan gewone beteekenis. Het samengaan van historie en letterkunde en het evolutieverband der sociaal-economische ontwikkeling, gestaafd door deze twee, heeft zijn groote waarde op godsdienstig en litterair gebied."

Een ernstige en met liefde geschreven bijdrage als wij in den arbeid van Luns bezitten zal zeker bijdragen tot de oplossing der vele en groote vraagstukken welke ons nog steeds omtrent dien grooten maatschappelijken factor, het tooneel, bezig houden.
K.

J. A. ALBERDINGK THIJM, **Bloemlezing, door Maria Viola.** Amsterdam C. L. van Langenhuysen en de M^{ij}. voor goede en goedkoope lectuur.

Een bundel samenlezen uitdegeschriften van groote kunstenaars kan eigelijk alleen geschieden door wie die kunstenaars het meest nabij staan en volledig diens werk kunnen begrijpen en beoordeelen. Dat blijkt weer uit de stukken in dit boekje door Maria Viola bijeenverzameld.

Hetzijn niet alleen belangwekkendste gedeelten van Thijms arbeid, maar het allerbeste is zoo gekozen dat men een inzicht krijgt in de levensopvatting en kunstbedoeling van den schrijver. Beter dan de mooie portretten die het werk versieren geeft deze bundel een beeld van den mensch en kunstenaar Thijm, in zoover die zich in het verhalend proza heeft uitgesproken. De inleiding der verzamelaarster is in alle beknoptheid een prachtige verklaring van de beteekenis en de waarde voor vaderlandsche en Katholieke cultuur, welke aan het optreden van den kunstenaar gehecht moet worden. Het is een bijdrage van beteekenis tot de groote serie van opstellen over Thijm, de beste die er verschenen zijn, welke de schrijfster achtereenvolgens in de verschillende jaargangen van Van Onzen Tijd, het licht deed zien.

KN.

Frans van Assisi. Een karakterbeeld door P. H. HUGENHOLTZ Jz. Amsterdam Van Holkema en Warendorf.

Naast den prachtigen arbeid van Joannes Jörgenssen, zoo getrouw vertaald door van de Velde, dit werkje van een voorganger der vrije gemeente, die in zijn inleiding zegt. „Onder den indruk van Frans'persoonlijkheid, Roomsch-katholiek geworden, is hij (Jörgenssen) thans een onbepaald bewonderaar van dien heilige, zoodat hij alle legenden, en wonderverhalen aangaande hem in omloop, getrouw aanvaardt."

De insinuatie daargelaten,— wij zouden evengoed kunnen zeggen, dat de heer Hugenholtz als niet geloovend maar begint met zonder onderzoek alle verhaal van bovennatuurlijke orde te verwerpen, is het toch wel een beetje verbijsterend na de studie van Jörgenssen gelezen te hebben, en na te weten wat de Roomsche critiek — hier volkomen genegeerd — in het midden bracht, — te hooren beweren, dat de Deenscche bekeerling alles maar voetstoots en blindelings aanvaardt.

Voor ons is de vraag echter van meer belang of hier een te waardeeren beeld van Franciscus gegeven werd, door iemand die bij gebrek aan levensinzicht den grooten hervormer van zijn tijd niet volkomen begrijpen kon? Of wij bij gebrek van een reeks studies als door Sabathier gegeven werd en waartegen het een lust is, met allen eerbied voor den tegenstander, de wapens zijner critiek te richten, of hier gegeven werd een ontroerende beeltenis van den heilige, die getuigt voor de zielegrootheid van den kunstenaar die het ontwierp? En dan moeten wij teleurstellend antwoorden Hij heeft van „den zwervenden prediker waartoe zich de naargeestige monnik achter hooge muren opgesloten ontwikkelde, den vrijen zoon der natuur" een soort koloniebewoner gemaakt van het een of ander Italiaansch Laren, een decadent zonderling die eigenlijk alleen te bewonderen valt in zijn oppositie tegen het dogmatisch kerkgeloof, een gelijkvloerschen vrije gemeente-voorgang, maar dan ongewasschen en ongebaad, zonder mooien demi-seison, die liefhebberde in mystiek, zooals een ander Liberty kleeren draagt of aan porcelein schilderen doet.

Ten slotte een vergelijking tusschen Jesus en Franciscus, die ten gunste van Franciscus uitvalt, en treurig genoemd moest worden als zij niet zoo belachelijk was. Een vijftig jaar geleden had dat opgeld kunnen doen, maar dat nu, nu nog dergelijke dingen koelbloedig voorgedragen aanhoord worden, pleit niet voor de evolutie van het vrije onderzoek.

R.

Christus legenden naar het Zweedsch van SELMA LAGERLÖF door MARGARETHA MEIJBOOM, tweede druk. Amsterdam H. J. W. Becht.

Onze tijd is zoo arm aan fantasie, dat wij niet alleen geen of bijna geen sprookjes en legenden meer voortbrengen, maar dat wij verleerd hebben ze te verstaan. En waar vroeger de legenden een der groote leerwijzen was, waarmee men de hoogste waarheden uitbeeldde en bevattelijk maakte, daar zijn wij tegenwoordig zoo goed als blind geworden voor de onderrichting dezer bij uitstek beeldende kunst.

Selma Lagerlöf heeft in dit boek den zachten toon der legenden, en het stille beeld en de behartenswaardige wijsheid. En zoo is deze bundel een begeerenswaardig bezit voor wie hem verstaan kan, ik zou haast zeggen, voor wie eenvoudig en kinderlijk genoeg is om hem te begrijpen.

KN

De Meester der aarde.

HUGH BENSON heeft geschreven, en TH. DE WIJZEWA heeft in het Fransch vertaald een werk, dat

aandacht vraagt door de geesteszwakte die daaruit spreekt. De auteur een bekeerling en zoon van een Anglikaansch bisschop, nu zelf priester der heilige kerk, heeft met groot stijlvermogen en grenzelooze verbeeldingskracht een ontmoedigend boek geschapen. Hoewel hij daarin met meesterschap alle groote factoren welke onzen tijd beheerschen laat samenwerken om den eindtriomf van het Katholicisme te vieren, is het niets anders dan de hopelooze verwachting van een die ontmoedigd door den strijd, van Gods plotselinge inwerking de eindzegepraal verwacht, en niet van Gods albesturende Voorzienigheid die de beginselen, en de stichting welke Hij der wereld schonk, zal doen triomfeeren.

Hooger Leven heeft op uitmuntende wijze den roman aldus samen gevat:

Om het beeld der laatste wereldjaren te teekenen, veronderstelt hij dat al onze huidige stroomingen economische, politieke, wetenschappelijke, godsdienstige, zonder afwijken recht doorloopen en ontwikkelen gelijk wij ze tegenwoordig zien.

Het staatscollectivisme heerscht in alle landen der wereld; het volk werkt tevreden in de groote fabrieken van den staat, en geniet gelukkig de vruchten van zijnen arbeid.

Koningen en keizers zijn afgezet, overal is de Republiek uitgeroepen; de staten van Amerika, Europa en Azië zijn vereenigd in drie machtige bonden.

De wetenschap heeft hare stoutste droomen verwezenlijkt, hare toepassingen hebben het leven gemakkelijk en aangenaam gemaakt, kleeding, voedsel, woning, vermaken, verbindingsmiddelen, alles is wetenschappelijk, snel, praktisch ingericht; de wereld geniet van die glanzende, stoffelijke beschaving.

De speculatieve gedachten der anti-godsdienstige wetenschap hebben de laagste, zoowel als de hoogste standen der samenleving doordrongen, de valschheid doen aannemen van het christendom, de gedachte aan eenen persoonlijke God uit de geesten verbannen. Zoo lang al en diep leeft men in die ongodsdienstige stemming, zóó algemeen is zij, dat ternauwernood nog eenige onrustige geesten zich vragen stellen over het bestaan van machten boven het stoffelijke.

De volksleiders nochtans willen aan de menschheid eenen godsdienst geven, omdat de geschiedenis hun geleerd heeft dat de harten naar godsdienst snakken; maar het zal zijn de vereering, de aanbidding der menschheid zelf.

Bij uitzondering komt men hier en daar nog een overgebleven katholiek tegen; in Engeland, waar het werk grootendeels afloopt, zijn de priesters veelal afgevallen en in den dienst der nieuwe godheid overgegaan.

De stad Rome heeft men aan den Paus gegeven; daar laat men hem vrij regeeren: daarheen zijn meest al de overgebleven katholieken der andere landen komen wonen; rond den Paus leven ook de afgezette koningen en keizers — zelfs die van Duitschland en Rusland — en maken er zijn hof uit.

Op het einde verschijnt, zonder dat men juist weet van waar hij komt, Juliaan Felsenburgh, politieker, diplomaat, redenaar, betoovenaar en meesleeper der volkeren, die de leider — de Meester — der aarde wordt: de Anti-Christ.

De Meester der aarde maakt gebruik van eene mislukte samenzwering van eenige katholieken, om met één slag het laatste nest van den godsdienst — Rome — te verdelgen. De luchtschepen vliegen er henen, laten hunne bommen op St. Pieter vallen: het instortende Rome begraaft Paus, Kardinalen en afgezette vorsten onder de muurbrokken.

Drie Kardinalen nochtans ontsnappen en kiezen in 't geheim eenen laatsten Paus, Silvester, die te Nazareth verborgen leeft. Een algemeen koncilie wordt daar bijeengeroepen; door verraad van den Kardinaal van Moskow verneemt Felsenburgh de zaak; en wanneer al de Christenen-oversten te Nazareth vergaderd zijn, komt hij weer — met zijne luchtschepen over de Middellandsche zee om dezen keer alle katholicisme van de aarde weg te vagen.

De Paus opent het Koncilie met de aanbidding van het H. Sacrament, doch, terwijl de kristenen hunne hymnen zingen, veranderen aller gedaanten, de hemelen gaan open, de hemelkoren zingen mee... het aanschijn dezer aarde is verdwenen.

Neen aan welke vervolging de rechtvaardigen ook zullen blootstaan in de uiterste uren, hoevelen der sterksten en besten ook af zullen vallen, hoe vreeswekkend de teekenen ook zijn zullen er zal anders gestreden worden, er zal een andere toestand zijn, en alleen een geest die bang is voor den komenden strijd, alleen een man die geen juisten blik heeft op den toestand van de kerk in onze dagen, alleen iemand die de heerschende en aanstormende meeningen als blijvende grootmachten aanziet, en niet als spookgestalten die zich spoedig zullen oplossen in ijlen nevel, kan meenen dat deze armzalige krachten en deze kranke dreigementen den geest van het Christendom zoo ernstig

in gevaar kunnen brengen. En wie den toestand der Katholieken zoo somber inziet, en zoo weinig waardeeren kan de heerlijke levenskracht welke thans onze gelederen doortrilt, ondanks de fouten waarvan wij ons beschuldigen tegenover God, kent noch de geschiedenis, noch is hij in staat iets van zijn eigen tijd te begrijpen.

Een goed geschreven, een goed bedoeld, maar een kleinhartig, een vreesachtig, een onwaar werk.

R. K. Pr.

Marte Brienz, roman contemporain par EMILIE ARNAL. Librairie Plon, Paris, Prix 3 fr. 50.

Een schoone roman!

Eene jonge, schoone en deugdzame wees is in Parijs gekomen en wil zich daar eene positie verschaffen zonder in eenig opzicht aan de eischen van eer en deugd te kort te doen.

Zij komt in gevaren. Een zangleeraar wordt op haar verliefd, maar zij denkt aan het negende gebod en verwerpt eene schitterende toekomst in de wereld.

Een verloopeling wil haar huwen, maar zijn geld kan niet vergoeden, wat hij aan eer heeft verloren; zij wenscht iemand, waarover zij zich niet behoeft te schamen.

Ten derden male wordt zij bekoord door een ambtenaar met eene prachtige positie, die hoewel gehuwd, in zekeren zin weduwnaar is, daar zijne zielszieke vrouw hem niet meer erkent.

Ik lees in eene katholieke recensie heel veel lof over dit boek, maar daarin heet deze ambtenaar een weduwnaar en dat was hij niet.

En hier vind ik, dat onze heldin met vuur speelt en daarop moet ik wijzen. Die het gevaar bemint, zal erin vergaan.

Dat Martha hier niet valt, ligt meer aan de schrijfster, dan aan de heldin. En daarom; maar de gevolgtrekkingen zal ieder lezer, want het boek is alleen voor volwassenen, zelf maken.

Laat ik liever wijzen op de edele figuur onzer heldin, op haar volhardend strijden. En de kunst in dezen roman ten toon gespreid en die veel belooft voor de toekomst, moge zich hoe langer zoo meer oefenen op de uitbeelding van het hooge ideaal, dat zij liefheeft.

Nog meer zal dan de hooge troost tot uiting komen, die de deugd hier beneden vergezelt, zelfs al schijnt het loon eerst hiernamaals in sommige gevallen te worden geschonken.

Eene schoone roman noemde ik het werk en noem ik het nog, want het voorbehoud sloeg alleen op het plan, niet op de fijne afwerking.

Waren alle geeltjes van dezelfde inspiratie, dan stond Frankrijk hooger.

TAILLEFER.

Bloemlezing uit de Duizend en Eén Nacht, door P. LOUWERSE. Uitgave van L. J. Veen, Amsterdam.

Deze bloemlezing beleefde reeds den vijfden druk... het boek heeft dus zijn weg gevonden, en aanprijzing zou overbodig wezen. Maar wat misschien niet geheel nutteloos is... een lichte waarschuwing tegen datzelfde veelgelezen boek! Wat verzameld is door P. Louwerse, den man van „Het jonge Volkje", dat geven we, o zoo gemakkelijk en zoo gerust, onze jeugd in handen, en we hebben daartoe ook alle reden! De nagedachtenis van Louwerse behoort in eervol en vrienschappelijk aandenken te blijven, ook bij de Katholieken, die ten minste bij hem niet, voor hun goeie geld, nog geminacht en beleedigd worden op den koop toe. Daarvoor is ook hier allerminst gevaar... maar er schuilt iets anders!

Sprookjes in het algemeen en Arabische nog heel in het bizonder, vertellen van toestanden en van personen, die onze kinderen niet kennen en ook niet kunnen begrijpen, dat is althans te hopen! Nu komen daar in zoo'n verhaaltje een Sultan, een Sultane, mitsgaders een heele harem vol van... laat ons maar zeggen Turksche dames plus de noodige mooie en leelijke slavinnen en slaven en wachters en hovelingen, en al dat goedje draait en sliert daar dooreen, zoodat je ze bijna niet uit elkaar kunt houden en al is het nu in deze bloemlezing niet heelemaal zoo erg... er komen toch woorden en uitdrukkingen in voor, die wij liefst zoo lang mogelijk uit de gedachten onzer kinderen bannen. En daarom zou ik aan Katholieke ouders en opvoeders den raad willen geven, dit boek, alvorens de lezing ervan toe te staan, zelf eerst eens door te nemen en dan wel te overwegen, of het misschien op de verbeelding van dezen of genen knaap, van dit of dat meisje, ook een verkeerden indruk zou kunnen maken. Dat voortdurend beroep op en zich schikken in „het noodlot", zoo geheel in de lijn der dwepende Mohammedanen zou ook misschien voor menige jonge ziel niet ongevaarlijk zijn, vooral in den tegenwoordigen tijd, nu de ons overal omringende moderne heidenen van geen hoogere lotsbeschikking weten willen.

C. J. F. VETTER.

De-ci, de-là, légendes et fantaisies par Berthem-Bontoux. Avignon, Aubanel frères. Prix 3 fr.

De Eerwaarde schrijver van de „Paillettes d'Or" en van „Le Livre de Piété de la Jeune Fille" beide bij Aubanel uitgegeven, beveelt dit bundeltje „légendes et fantaisies" zeer aan.

Of dit wat beduidt?

Van de „Paillettes" zijn honderdduizenden exemplaren verkocht en van „Le Livre de Piété" is de 405e druk in omloop.

Iedereen kent dien schrijver en de bekoring van zijn stijl.

Zijne aanbeveling is dus afdoende en maakt de mijne overbodig.

Het zal den lezer gaan, als Mme de Sévigné met de fabelen van La Fontaine. Zij las er een, nog een, nog een, allemaal.

En als 't haar ging voor het mandje kersen. Een kersje, nog een, tot de laatste.

Prosit, lezer of lezeres!

X.

Damaris l'Athénienne, par Henri Guerlin; illustrations de G. Dutriac. In 4o de 285 p. Tours, A. Mame et Fils. Prix. relié 7 frs.

In No. 3 van den jaargang 1909 van „Boekenschouw" mocht ik eene zeer waardeerende aanbeveling van dezen roman schrijven. Hij heette daar „A l'Ombre de l'Acropole", hier is de titel anders. Inhoud en illustraties zijn dezelfde, alleen is hier het formaat grooter, de druk ruimer en heerlijk om te lezen.

Een boek om cadeau te geven op een verjaardag, een sieraad voor de salontafel.

Dat voor het uiterlijk.

Over den inhoud leze men aflevering 3 na.

Ik zal thans daar niet nader op ingaan, doch kan niet nalaten te herhalen, dat zich hier hooge, edele kunst aan ons oog vertoont. Dit beeld gebruik ik met opzet om de levendigheid der schildering van dezen strijd tusschen de plastische schoonheid, vergoddelijkt door de Atheners, en de moreele, verheerlijkt door het christendom, dat de groote H. Paulus hun kwam voorhouden.

't Is schoon, en verbood de ruimte het mij niet, dan schreef ik opnieuw en een lang artikel over dit kunstwerk. Dat men het nu koope, en is zeven francs te veel, neem dan de editie van drie. Men zal zich zijn geld niet beklagen. En lijkt nu deze herhaalde aanbeveling meer op aanprijzen van koopwaar, och, herinner u dan de schreeuwende prospectussen van opgeschroefde prulwerken, die niet halen bij het hier gebodene en die alleen door marktgeschreeuw worden aan den man gebracht en ten slotte als kunst te boek staan. En wie wil nu eene vertaling uitgeven? zoo vraagt mij, zij het in andere woorden, de schrijver.

Ik wil het vertalen, verklaar ik gaarne, het steken in een Nederlandsch kleed, de antieke schoonheid van het Fransche waard.

TAILLEFER.

Roomsche Verhalen voor onze Roomsche Jongens en Meisjes, door A. B. Koster. Firma M. Alberts te Gulpen.

Het werkje verschijnt met kerkelijke goedkeuring en dus zal ieder Katholiek het niet alleen zonder bezwaar, maar zelfs zeer gaarne aan zijn jonge geloofsgenootjes in handen geven. Of er behoefte is aan dit soort van boekjes? Zeer zeker! hoe meer die er komen, des te beter voor onze Roomsche kinderen... ook boven den Moerdijk, waar zij naar zulke verhalen gretig de handen zullen uitstrekken. De inhoud van elk der zes verhaaltjes is zeer boeiend, stichtend en opwekkend en de schrijver is erin geslaagd, de belangstelling gaande te houden tot het einde toe.

Nu moesten er liefst geen bemerkingen volgen, ten einde den goeden indruk niet te schaden. Echter, gedachtig aan het welbekende; het beste is voor de kinderen pas goed genoeg, moet ik toch op een paar kleinigheden wijzen, vooral omdat die zoo gemakkelijk te verhelpen zijn.

Vooreerst dan de omslag! Waarom moet die nu zoo grof, zoo leelijk, zoo onmogelijk van kleur en van voorstelling wezen! 't Is maar goed, nee, 't is heel jammer, dat de kerkelijke goedkeuring zich niet bemoeit met het gewaad, waarin deze werkjes verschijnen, anders zou het „nihil obstat" bepaald geweigerd worden.

Waarom moeten de boekjes voor onze Roomsche kinderen er zoo afschuwelijk uitzien?

Het werkje geeft aan: Eerste druk... er wordt dus een tweede verwacht... met grond zou ik zeggen... en een derde ook en een zooveelste! Maar dan moet het nog eens flink worden doorgezien... te beginnen met de Inleiding, waar ik in de 2e alinea lees: *Zoo ze onze ieugd genietende leest en opwekt tot...* enz. is dit een drukfout?...

Verder zou ik erop willen aandringen, dat de buigings-uitgangen verdwijnen, teneinde meer overeenkomst te verkrijgen met de spreektaal... En

verder hoop ik, dat de schrijver zijn woord zal houden en nog meer van deze soort verhalen schenken voor onze Roomsche jeugd.

C. J. F. VETTER.

Aimer quand même. Roman par JEAN DE LA BRÈTE. Librairie Plon, Paris. Prix 3 fr. 50.

Bernard Cébronne, een voornaam Parijsch geneesheer, bemint Gertrude Deplémont, die met hare moeder samenwoont. Armoede en een geheime smet, die op den familienaam van het meisje rust, schijnen de geliefden gescheiden te moeten houden. Zulks beweert de wereld, die hen omringt en ook Bernards vriend, de advokaat Jonchères. Maar onze held houdt vast, aan wat zijn hart hem zegt en vraagt Gertrude ten huwelijk, juist den dag, vóór dat zij beschuldigd wordt van een moord door vergift.

Alle schijn is tegen haar, maar Bernard blijft aan haar onschuld gelooven en weet de ware misdadigster met behulp van een advokaat en een detective te ontmaskeren, waarna hij de onschuldige huwt.

Een detective-roman dus ?

Als gij daardoor een van die prullen verstaat, zooals er bij getallen in omloop ,zijn, waarin wondere speurders voorkomen, die nooit doodgeschoten -gehakt, -geslagen, -gesmeten, enz. kunnen worden, enfin, ze zijn wel bekend, dan neen!

Maar bedoelt gij een mooien roman, waarin heel natuurlijk een detective optreedt, die logisch denkt en doet, maar 't is waar, dat noemt men geen derective-roman !

Met genoegen heb ik het vlot geschreven boek uitgelezen, mij werkelijk verbaasd over de prachtige detailleering, den logischen gang, de flinke typeering....

Menig rechter van instructie zal het met genoegen lezen en ieder (niet kinderen of *te* jonge menschen) die van een mooi geschreven boek en edele karakters houdt. die goed, vol Fransch wil lezen, zonder gekdoenerij, die een schrijfster wil bestudeeren, welke niet moraliseert en toch zoo handig hier en daar een paar nootjes laat kraken, door hen zelf, die er het meest behoefte aan hebben, die niet houdt van zware psychologische thèse-romans....

En dan altijd netjes!

Ik weet wel, dat menigeen liever zou zien dat de moeder der heldin aan Bernard had gezegd, dat hij wat meer aan godsdienst moest doen, maar de schrijfster schrijft voor Frankrijk. En daar weten de goeden het wel en de anderen moeten het leeren, niet omdat de roman het zegt, maar het aantoont en de conclusie zich hun opdringt.

Bernard opgewonden, haast wanhopig, scheldende op het gerecht, de wetten, den eigen vriend, en Gertrude, fier, kalm, openhartig, onbevreesd, gelaten, omdat zij bidt.

En de schrijfster zegt dat niet, maar toch weten wij het en de bron, waaruit deze weldadige lafenis vloeit, is niet minder, omdat zij tusschen het groen verscholen ligt.

Wij hopen, dat de schrijfster haar goed werk voortzet. Zij heeft genoeg schoons geschreven om nog veel van haar te mogen verwachten.

TAILLEFER.

Gelaatskennis. Handleiding voor de beoordeeling van Karakter en Eigenschappen door L. A. VAUGHT Amsterdam C. J. J. Dalmeyer.

Er wordt heel wat afgegeven op ons, Roomsche kudde-dieren. In alle toonaarden heeft het spotlied over ons heen gegild.

Een tijdlang is het de wetenschap geweest, ik bedoel de Wetenschap met een groote hoofdletter, terwijl men zich het kleingeestig genoegen gunde God met een kleine letter te schrijven; de Wetenschap, die ons zoo belachelijk, zoo klein, zoo dom zoo aartsdom maakte. Maar nu de heeren zich aan de wetenschap een Katzenjammer gefuifd hebben, en met de naweeën van het koppige brouwsel zitten, dat te zwaar bleek voor hun weinig stevige constitutie, nu worden er allerlei limonades en sorbets van vreemde godsdienststelsels en van occulte kunstjes bij elkaar geknoeid, en zitten de intelectueelen met groote tumblers door rietjes te zuigen van den troebelen dank, waarmede ze zich laten beet nemen, en zien heel uit de hoogte neer op ons, die van die malle fratsen niets weten willen. Maar om ons door een zoo mal phrenologisch stelsel te laten beet nemen daar hebben wij nog te gezonde hersens voor. Toch zullen er nog wel hooggestemde denkers gevonden worden, die door dit slecht gedrukte en ongeloofelijk domme boek zich laten verleiden om eens te bestudeeren hoe het er met hun evenmensch en diens karakter, en diens eigenschappen uitziet. Onder de vele slechte gravures zocht ik te vergeefs naar den schedelbouw van den man die zoo dom is dat hij de poespas van dit werk gelooft. KN.

Goede Manieren. Vrij bewerkt naar het Engelsch, door Jonkvr. H. A. RAPPART. Haarlem P. Visser Az.

„Iemand heeft beleefdheid genoemd: „een sierlijke vorm van rechtvaardigheid," zoo zegt de bewerkster in hare inleiding, doch zij is meer. Zij is het resultaat van de samenwerking van alle zedelijke en maatschappelijke opvattingen, geleid door het verstand en verfijnd door goeden smaak.

Freule Rappart geeft nu allerlei beproefde voorschriften en goede raadgevingen, die. opgevolgd, zeker zullen leiden tot de door haar bedoelde resultaten. Wat zij voorschrijft of aanraadt is de moeite van lezen en opvolgen volkomen waard.

Op philologisch terrein is de freule niet zoo goed thuis, als op het gebied der gebruiken en gewoonten. Kluchtig tenminste klinkt hare aanbeveling om niet tuf-tuf maar auto te zeggen, en de motiveering van hare raadgeving:

„Zoo behoeven wij van een automobiel niet te spreken, als „mechanisch bewogen voertuig," maar evenmin verdient het aanbeveling het zoogenaamd sportachtige „tuf-tuf" te bezigen. Men kan immers auto zeggen, als men dan te veel haast heeft om er mobiel aan toe te voegen. Doch de kwestie zit dikwijls dieper. Iemand, die vertrouwd is met zoo'n duur vervoermiddel als de automobiel, moet toch aan zijn vrienden laten blijken dat hij met de „kar" (ook al een sportterm) op zeer familiairen voet staat, en spreekt daarom van zijn voertuig als een „tuf-tuf". Als dat dan noodig is, zeg dan maar liever „auto", want tuf-tuf klinkt hoogst onaangenaam. En waar moet het ook heen. Men zou van een vigelante dan ook wel kunnen spreken als een „rrt-rrt," van een kanon als een „ssj-boem", en van een Turksche trom als een „dzing-boem."

Uit erkentelijkheid voor haar goede lessen, zouden wij freule Rappard willen vragen, niet zoo druk gebruik te willen maken van het woord „burgerlijk". De onhebbelijkheid om alles wat verkeerd is of onhandig, burgerlijk te noemen, kunnen wij niet anders dan met een gelijkwaardig woord betitelen.

R.

Methode Schidlof.

Fransch door DR. B. SCHIDLOF en J. VLES leeraar M. O. **Duitsch** door M. J. VLES leeraar M. O. **Engelsch** door DR. B. SCHIDLOF; Prof. JAMES BRADLEY en Mej. A. J. VAN TRICHT leerares M. O. **Italiaansch** door DR. TRIPODO en SILVIO BARBIERI leeraar aan de school voor voortgezet handelsonderwijs te Amsterdam. Elke taal afzonderlijk verkrijgbaar in 10 stukken in omslag f 3.— in map f 3.60. Amsterdam Meulenhoff en Co.

Onder de vele nieuwere methodes, waarmee men tracht in den kortsten tijd het meest mogelijke van een vreemde taal te leeren, neemt de methode Schidlof een eereplaats in; het wetenschappelijke gedeelte is niet verwaarloosd, de groote bezuiniging is niet gezocht in spaarzaamheid met regels, er is een geleidelijke opklimming in moeilijkheden, en men spaart zich onnoodige moeite doordat men geen overbodigen ballast van later onbruikbare woorden leert.

Met recht mag in het prospectus beweerd worden dat deze manier van leeren is: practisch, duidelijk, handig, en goedkoop. En de boekjes zijn keurig uitgegeven.

Ons Schoolblad. Maandblad voor Leerlingen van H. B. Scholen en gymnasia. Uitgave F. van Helden, Floraplein 9, Haarlem.

De twee eerste afleveringen werden aan mijn zoontje gezonden, dat op het gymnasium is.

Zij kwamen eerst in mijne handen, zooals dit naar eene geërfde huisorde hoort en gaat.

En goed ook!

Want het blad is absoluut ongeschikt en verdient ten zeerste te worden ontraden.

Om eens iets te noemen. vind ik in het eerste nummer een gedicht, uit het Engelsch vertaald, beginnende:

> 't Lastig leven moe en ziek van vragen,
> Wat ik ben en wat 'k zou moeten zijn,
> Sta ik aan den boeg van 't schip....

't Is gewoon schande, dat te geven aan jongens, die moeten studeeren en kracht krijgen voor het leven!

Men kent den zelfmoord der leerlingen in Clermont-Ferrand?

Welnu zulke dingen komen van zulken ongezonden kost.

De rest van het gedicht, het meest domme, brutale, onmaatschappelijke stoïcisme predikend, schenk ik u; ik zal mijn kostelijken tijd niet verknoeien met het aan de kaak stellen dier dwaze theorie, zoo naar inhoud als vorm.

In No. 2 vind ik in de Jongelieden-Afdeeling: Gedachten van een H. B. S.'er. 't Is er een uit de vierde klas, dus, als 't geen al te groote tobber is, een jongen van 16 of 17 jaar.

„Waar zijn de tijden, toen je nog op de lagere school zat.... Waar zijn de tijden, dat je met je schoolmeester uit wandelen ging, op rijen van vier, hand aan hand ?”

U dacht, dat grootvader dit zeide ? Mis, 't is onze H. B. S.'er.

Als mijn jongen toch eens zoo'n vervelend exemplaar moest worden, ik had nog liever!....

„Overpeinzing”, een gedicht „bij haar portret”, komt er ook in voor. En toen ik het las, dacht ik aan „Rolla” van de Musset en aan dat soort van menschen, dat mijn vader zaliger „verloopelingen” noemde.

En nog meer vond ik.

En mijn lieve jongen, Goddank nog zoo rein, omdat ik u, hoezeer ik u bemin en hoeveel ik mij getroost om u te doen leeren, omdat ik u, zeg ik, liever voor mij uit zag dragen, dan uwe reinheid verloren, moogt gij dat blad niet!

Zegt het voort!

TAILLEFER.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 12. **15 Maart 1910.**

AUGUSTE TEXIER. **Jeanne d'Arc et l'Eglise devant la Libre-Pensée**, Conférence, Un vol. in 18 jésus de 36 pages. Prix: 0 fr. 50 Imprimatur. Parisiis, die 6 januarii 1910. P. Fages, v. g. Téqui, Paris.

Il y a une radieuse figure qui domine notre Histoire de France; figure de bergère, de guerrière, de martyre; figure de jeune fille qui, à dix-sept ans, sauva son pays et, à dix-neuf ans, mourut sur un bûcher saluons bas: Jeanne d'Arc! Et vers cette figure, voilà de cela six mois à peine, une autre s'est penchée, figure de mère, celle-là, figure de reine, qui a pris par la main l'enfant martyre, et de son bûcher l'a fait monter sur un autel – saluons plus bas encore: l'Eglise! Et l'Eglise a dit à Jeanne d'Arc: Vivante, tu fus la Libératrice de ta patrie: morte, tu seras sa Protectrice céleste.

Zoo begint de abbé Texier zijne conférence.

Kort is het woord, helder het beeld, scherp de typeering, schilderachtig de stand, pakkend het geheel.

En zoo gaat het voort! Snel en afgemeten, onmiddellijk ten aanval op de Libre-Pensée.

C'est le malheur de nos jours que les méchants lèvent la tête et parlent avec aplomb, tandis que les bons baissent le nez et n'osent rien dire. Il faut riposter à ces gens qui falsifient l'histoire, démasquer leurs mensonges, et, pour cela, vous armer de raisons victorieuses. Ce discours n'a pas d'autre but.

En het doel is bereikt.

Met argumenten, die elke tegenspraak uitsluiten, toont de Eerwaarde spreker aan, dat Jeanne d'Arc door God was gezonden, dat de Kerk voor haar altijd eene moeder is geweest.

En die manier van argumenteeren, lezer, 't is een genot.

Geene geleerdheid! Gezond verstand, dat den tegenstander eenvoudig verplettert! Geene groote woorden......

Maar waartoe?

Gij allen moet en zult deze conférence lezen, al was het om de methode, al was het om te leeren, hoe men den tegenstander moet aangrijpen en zijn gehoor moet doen luisteren.....

En de stijl! Bestudeer dien, het is een „modèle du style concis". En dien hebben wij noodig en blijft, waar de holle frazen verdwijnen.

Ik eindig, want schrijf ik door, dan dringt zich in dezen grooten „conférencier" de herinnering aan Dr. Schaepman naar voren, den strijder voor onze Moeder, de H. Kerk, en dan ben ik nog niet uitgepraat....

Vooruit, lezer! Een halve frank en uren van hoog genot!

TAILLEFER.

La Bienheureuse Mère Barat, la Fondatrice, l'Educatrice, la Sainte; 3 discours prononcés à Orléans les 27, 28 et 29 janvier 1910, par M. l'abbé GABRIEL BILLOT, Brochure in 12 de 85 pages. Prix: 0 fr. 75. Librairie P. Téqui, Paris.

Nihil obstat; E. de Boynes, Imprimatur, Parisiis, die 15ª januarii 1910, E. Thomas, v. g.

Mag ik eene aankondiging eenvoudig vertalen!

Zij, die het geluk hebben gehad deze drie bewonderenswaardige redevoeringen in de kapel van den Katholieken Kring te Orleans te hooren, zullen dankbaar zijn voor deze volledige uitgave.

Zij zullen er de uitmuntende hoedanigheden van den stijl terug vinden, die hen hebben betooverd en de wondere lessen uit dit leven van Moeder Barat, die de stichtster was van het „H. Hart" en door de Kerk onlangs zalig is verklaard.

De Eerwaarde Pater Billot verschijnt hier met al zijne wetenschap, alle zalving, alle welsprekendheid van zijne *Retraite du Chemin de la Croix* (Boekenschouw No. 8, 1909), waarvan de eerste uitgave in eenige maanden wegging.

En welk onderwerp verdiende meer door hem

behandeld te worden in deze dagen van strijd, van inzinking en materialisme!

In 1800 in de wijk du Marais gesticht heeft de onderwijzende orde der „Dames du Sacré-Coeur" verrukkelijke bloemen en kostelijke vruchten geteeld in den lusthof der Kerk, aan alle stranden, onder alle hemelstreken.

Door welke lotswisselingen, welke moeilijkheden, welke vervolgingen, — door welke methoden, — en ten koste van welke heldhaftige offers de zalige Moeder Barat zich heeft geheiligd, hare kloosterzusters heeft geheiligd en de echt christelijke opvoeding van zoovele duizenden jonge meisjes heeft verzekerd, dat alles leert deze brochure aan allen, die niet het geluk hebben gehad het Triduum te Orleans bij te wonen.

Ik voeg erbij: eene mooie preek na te lezen is een groot genot en van groot nut. Ontstaat uit een kwaad woord soms onberekenbaar kwaad, hoeveel goeds kan er opbloeien uit een edel woord, dat het hart treft.

Ik zou willen, dat ieder socialist deze brochure las....

En ieder Katholiek, die onze actie bestudeert, natuurlijk.

Dr. NEMO.

Le Péché d'Incroyance, par le R. P. Badet. Nouvelle édition revue et corrigée. 350 pages. Prix 3 fr. 50 G. Beauchesne Cie, Editeurs. Paris.

A qui s'adresse ce livre?

Aux incrédules de profession? Non.

Het verdere zal ik, om de ruimte, *verkort* vertalen.

Het boek richt zich tot de christenen, de geloovigen, die bedroefd of ontsteld zijn door de goddeloosheid om hen heen. Tot degenen, die behoefte tot onderzoeken gevoelende, tot den grond der dingen wenschen door te dringen en hunne godsdienstige overtuigingen definitief wenschen te bevestigen.

Tot den jongen man, die zich afvraagt, of hij gelijk heeft met den stroom te weerstaan, waarin alles schijnt mede te gaan.

Tot de christen vrouw, die door een weinig godsdienstig echtgenoot en diens gezelschap wordt geplaagd om haar geloof.

Tot de moeder, die in de eerste plaats bezorgd is de hoogere beginselen in hare kinderen te behouden.

Tot den priester, die naar een goed werk zoekt ter lezing voor jongelieden, door den twijfel aangetast, of voor grijsaards die met leedwezen weer schouwen naar God, dien zij in dagen van dwaasheid voor afgoden hebben verlaten.

Tot iedereen, want voor iedereen slaat het uur, waarop de geduchte vraag wordt gesteld: geloof of ongeloof?.....

Het doel is te toonen, dat het onmogelijk is, dat de overtuigde christen van heden, billijkerwijze en zonder zonde, de overtuigde ongeloovige van morgen wordt.

De lezer zal, hoopt de Eerwaarde schrijver, duidelijk zien, dat de ontkenning van het geopenbaarde dogma zich in geen enkel opzicht kan rechtvaardigen, en dat de schijnbare zekerheid, van velen van hen, die hun Doopsel verloochend hebben, in den grond niets is dan eene wroeging: eene wroeging, voor altijd verstikt of alleen ingeslapen voor een tijd.

Daar het onmogelijk is eene analyse van een dergelijk werk te geven zonder veel te veel ruimte te vorderen, schrijf ik de titels der hoofdstukken af, die eenig denkbeeld geven van den rijken inhoud:

I. Le péché d'incroyance dans un homme qui fut chrétien. Sa nature.

II. Le péché d'incroyance ne se justifie objectivement par aucune certitude rationnelle.

III. Le péché d'incroyance ne se justifie objectivement par aucune certitude scientifique.

IV. Exemple d'un ensemble de vains raisonnements contre un objet de foi

V. Le péché d'incroyance ne se justifie pas pratiquement par les résultats de l'expérience.

VI. Le péché d'incroyance n'a jamais pu s'autoriser par la suppression du témoin vivant de la foi.

VII. Le péché d'incroyance ne peut s'autoriser par la récusation du témoin vivant de la foi.

VIII. Le péché d'incroyance et la conscience des incrédules de génie.

IX. Le péché d'incroyance et la conscience des incrédules ordinaires.

X. Le péché d'incroyance se couvre de certitudes factices contraires à la foi.

XI. Zelfde hoofdstuk. Vervolg.

XII. Le péché d'incroyance n'a pas sa racine première dans l'esprit.

XIII. Le péché d'incroyance procède d'une volonté hostile aux vérités de la foi.

XIV. Le péché d'incroyance disparaît de l'âme avec les dispositions volontaires qui l'y maintenaient.

Conclusion.

Deze begint aldus:

La volonté, fixée dans une passion ou un intérêt est la barrière principale qui se dresse entre l'es-

prit de l'homme et la vérité chrétienne, la seule cause sérieuse qui engendre l'incrédulité. L'obstacle écarté ou brisé, la lumière passe, la certitude se produit, la foi triomphe.

Het geheele boek levert er het bewijs van en uitgewerkte, bekende voorbeelden, worden ervan aangehaald.

Moge de Eerwaarde schrijver in veler zielen zijn doel bereiken en de hoop waarheid worden in zijn slotzin uitgesproken:..... Si nous ne devons pas périr, si la France abaissée doit se relever pour continuer son admirable mission parmi les peuples, nous attendons avec confiance et nous bénissons à l'avance, quelque douloureux qu'ils puissent être, les évènements providentiels qui, en nous rendant nos vertus perdues, referont de nous la nation très chrétienne de jadis.

DR. NEMO.

Biskop Johannes von Euch. Festskrift i anledning af Hans 50 aars Praestejubilaeum. Door JOH. METZLER S. J. Kopenhagen.

Een feestuitgave van het jubileerend Denemarken. Het werk met 152 foto's van bijna alle Deensche kerken versierd, begint met een beschrijving van Monseigneur's leven. Vervolgens behandelt het de verschillende missieposten, hospitalen, scholen enz., alles kort, doch met verwijzing naar de bronnen. In artikel VI wordt de Deensche katholieke letterkunde besproken, wat echter neerkomt op het vermelden van eenige couranten en schrijvers. Maar zeer belangrijk is artikel II in het tweede deel, waar men kan zien hoe krachtig-apostolisch en met welk een goeden uitslag de Denen worden bewerkt. Er zijn van het boek slechts 1548 exemplaren gedrukt, waaronder 48 in pracht-uitgave; liefhebbers moeten zich dus haasten.

Lemberg. CYRIEL KLESSENS.

Asserta moralia, auctore M. M. Matharan S. J. Editio 12ª ad normam recentissimorum decretorum aucta, cum supplementis cura P. Castillon S. J. lect. theol. mor. — Paris, Beauchesne, 1910.

Dat een boek zijn twaalfde uitgave beleeft, is wezenlijk geen algemeene gebeurtenis. Die bijval zal wel toe te schrijven zijn aan den praktischen aanleg van dit fraai *Vade-mecum*, waar een priester, wien het aan tijd of lust ontbreekt om de lijvige moraaltraktaten nogmaals door te studeeren, zijn vroeger opgedane kennis zonder groote inspanning zal opfrisschen. Trouwens, zooals alle samenvatting, veronderstelt dit werkje dat men zich elders de volledige leering aaneigende: Want anders zou dit kort begrip wel eens gevaarlijk kunnen worden. De E. P. Castillon, de geleerde professor der zedenleer te Enghien (België) heeft den tekst van zijn ordebroeder tot op onze dagen bijgewerkt. De allerlaatste beslissingen van Rome worden in een Bijvoegsel aangegeven. In het werk zelf, treft men de noodige aanvullingen over veelvuldige Communie, ondertrouw en huwelijk enz. De bewerker zegt in zijn voorwoord dat hij opzettelijk geen verdere wijzigingen aan den tekst toebracht. Sommigen zullen dit betreuren. Hier en daar immers kon de zegswijze althans wat nauwer aangepast op de huidige toestanden en op de nu vrij algemeen onderwezen leering (b.v. nn. 114, 295, 517, 526). Ook schijnen sommige punten niet op de rechte plaats behandeld: de wetten van den *Index* kunnen bezwaarlijk in het hfdst. over den Kerkban staan. Dáár integendeel moest er spraak zijn van de meest voorkomende manier bij het vrijspreken, van kerkelijke *straffen* den Paus voorbehouden. Deze wordt vermeld met de voorbehouden *zonden*, n. 465 zonder dat er in de Inhoudstafel naar dit nummer verwezen wordt. — Dit zij gezegd om den bewerker aan te sporen in een vlg. uitgave ingrijpender te werk te gaan. Hij is er de rechte man voor. En het reeds zoo verdienstelijk werk van P. Matharan zal er veel bij winnen.

Leuven. T. SALSMANS S. J.

Beknopt kerkelijk handwoordenboek, verklarend woordenboek van katholieke geloofs- en zedeleer, liturgie symboliek en kerkekunst, met illustraties en bijlagen door M. C. NIEUWBARN Ord. Praed. S. Theol. Lect. Tilburg, Bijvoet Mutsaers & Zoon.

Voordat een recensent die zijn taak een beetje ernstig ter harte neemt, goed en wel het werk heeft nagelezen, hier van A tot Z in de letterlijke beteekenis, komt er al een tweede druk uit, wel een bewijs voor de voortreffelijkheid dezer uitgave.

Pater Nieuwbarn haalt heel bescheiden de boutade van Johnson aan, dat woordenboeken op horloges lijken, maar dat het slechtste horloge beter is dan geen horloge, — daarmee aan de critiek te kennen gevend, dat wat men ook moge aanmerken, of welke bezwaren men moge hebben tegen eene betrekkelijke onvolledigheid, hij het aanstonds eens met den opmerker zijn wil, maar dan altijd in het tot blijdschap stemmend gevoel dat hij toch maar

in den nood voorzien heeft, en tenminste een woordenboek verschaft heeft, waarnaar zoo zeer werd uitgezien, terwijl de kritiekuitoefenaar, wel aanmerkingen maar geen woordenboek te geven wist.

Nu zal er wel niemand zijn die dezen dictionnaire, rijk geïllustreerd en prachtig gedrukt, zal beschouwen als het uiterste redmiddel, iets wat men bij gebrek aan beter gebruikt, als het slechte horloge. Integendeel men kan slechts lof hebben voor het werkvermogen, de eruditie, en de belezenheid van den schrijver. Wat men redelijker wijze nog zou kunnen aanmerken, wat men nog zoo gaarne zou zien opgenomen, wordt wel in een derden, een vierden, en een verderen druk gewijzigd, aangevuld en verbeterd.

R. K. Pr.

Het Roomsche kerkgebouw. Leer der algemeene symboliek en ikonografie onzer katholieke kerken door M. C. Nieuwbarn O. P. Theol. lector Nijmegen. Firma J. F. Kloosterman, prijs f 0.25.

„Een volksboek in de frissche beteekenis," dien lof zou de schrijver graag winnen voor deze uitgave, en niemand zal hem onthouden den volop verdienden en sterkeren lof dat hij een volksboek in de *beste* beteekenis schreef.

Want ons volk, en dan het woord in zijn meest uitgebreide strekking genomen, niet zoo maar de on- of half-geletterden alleen, maar geheel ons Roomsche volk is vervreemd van de kunst om te lezen wat onze voorouders van vóór de reformatie, met zoo groot nut en zoo gemakkelijk lazen. Het kerkgebouw: met zijn heerlijk onderwijs in steen, in lijn en kleur is een gesloten boek voor hen; of liever het boek ligt open, maar de lezers, zij voor wie het geschreven werd, zijn analfabeten geworden. En hier is nu een A.-B.-C.-boek, om hun weer toegankelijk te maken het verheven godsdienstonderwijst zooals dat in den loop der eeuwen door de groote opvoedster, de H. Kerk, is ingesteld; wij kunnen hier weer leeren ons kerkgebouw, onze versiering en symboliek te verstaan. Nu behoeft niemand langer als een onwetende door de tempels te dwalen; en wat meer zegt, wie dit zeer duidelijk en bevattelijk, maar toch wetenschappelijk werk heeft doorgemaakt, zal den verheffenden invloed ondergaan, die altijd van deze leer op den geloovige is uitgeoefend, en die het doel is van onze kerkensymboliek.

De schrijver heeft dit goedkoop en waardevol boek gedacht als een inleiding tot een kerkelijken gids welke iedere parochie of kring van parochies zouden bezitten, opdat ieder ook nog zijn eigen kerken door en door zou leeren kennen, hij zelf heeft een prachtig voorbeeld gegeven hoe dit gebeuren moet, in zijn afzonderlijk in twee deelen verschenen *Officieele Kerkgids* van Nijmegen, waarvan het Roomsche kerkgebouw het eerste deel vormt.

De werken van pater Nieuwbarn beleven zeldzaam groote oplagen en dat komt niet alleen omdat zijn arbeid goed en welverzorgd is in alle opzichten, maar ook omdat hij zoo juisten kijk heeft op de groote leemten in de opvoeding van ons Roomsche volk, welke hij met benijdenswaardige werkzaamheid helpt aanvullen.

R. K. Pr.

Joost van den Vondel. Adam in Ballingschap, met aanteekeningen door J. Salsmans S. J. — Leuven Keurboekerij 1910. 94 bl. 0.40 fr.

Veel had ik hooren prijzen den „Adam in B." uitgegeven door de Nederlandsche Bibliotheek, en ik begon al half en half te gelooven, dat het een klein ideaal in zijne soort was. Groot was dan ook mijne ontgoocheling, toen ik na een aandachtige lezing oordeelen moest: 't is maar half werk. In den 1en druk vond ik niet minder dan 22 verzen geradbraakt, (zie v. 99, 212, 319, 417, 420, 423, 432, 452, 453, 487 enz. enz.) waarvan er in den 3en druk slechts 5 verbeterd zijn, (319, 452, 574, 578 en 1298.) Is dat soms het ons nagelaten erfdeel met eerbied behandelen? En dan die aanteekeningen! Een zeker aantal zijn nutteloos, andere van zoo twijfelachtig gehalte, dat het boekje aan waarde zou winnen, indien ze er niet instonden (zie b. v. de nota op v. 328—331). Of iedereen met mij zal instemmen weet ik niet, doch, wat mij betreft, geef ik de voorkeur aan P. Salsmans' uitgaaf. Die biedt ons tenminste een tekst waarmede men vrede kan hebben. En de vergelijking zijner aanmerkingen met die der N. B. valt gaandeweg te zijnen voordeele uit, zelfs afgezien van den theologischen uitleg (waarin hij natuurlijk *facile princeps* is). Éene opmerking: een paar synoniemen bij sommige min bekende woorden zou, geloof ik, menig lezer welkom geweest zijn. — Een boekje als het zijne, degelijk van inhoud en vorm (mooie letter op stevig papier, in een keurig kleedje en toch nog beterkoop dan de N. B. uitgaaf), wensch ik in de handen van veel katholieke lezers te zien.

J. POUKENS, S. J.

200 Vorlagen für Paramentenstickereien. Entworfen nach Motiven mittelalterlicher Kunst. JOSEPH BRAUN S. J. Prijs 18 Mark.

De prijs is zeker te hoog dan dat het werk veel zal gekocht worden. Hopen we echter dat de katholieke bibliotheken het zich aanschaffen. Er dringt onder de liturgische kleederen soms zóóveel afstootelijks binnen, dat inderdaad goede modellen allernoodzakelijkst worden. Hier vindt men *uitstekende* modellen. Moge het boek er krachtig toe bijdragen, dat bijvoorbeeld kazuifels verdwijnen, zooals ik er heb *moeten* dragen, waarvan de achterzijde in het kruis een bloemvaas had met alle mogelijke bloemen, en daarboven het Allerheiligst Hart. Alles in de kerk behoort te strekken ter eere Gods, en behoort daarom zoo smaakvol mogelijk te zijn.

De naam van den verzamelaar en ontwerper zegt genoeg voor de deugdelijkheid van het werk.

CYRIEL KLESSENS.

Il Foro Romano, (Storia e monumenti) con una pianta e 117 figure. CH. HUELSEN. Roma, Loescher & Co., lire 3.

Uit „Die Alliasshlacht" hebben wij voor 't eerst Heulsen als waaghals leeren kennen, maar de latere vondsten schikken zich zoetjes-aan rond zijn gewaagde topographie. Zijn Forum Romanum geeft nu al terstond een pracht van een topographische kaart. De oningewijde zal misschien verwonderd vragen, waarom in het hoekje afzonderlijk de topographie staat van het „Comitium quod fuit temp. liberae Reipublicae"; deze is echter noodzakelijk voor een ieder die wat oudere boeken in handen nam. Men herinnere zich slechts, dat in de 16e eeuw Pirro Ligorio met zijn nieuw systeem om Comitium tusschen het Capitolium en den Palatijn te plaatsen, een verwarring bracht, die eeuwen voortduurde, en vele archeologen geheel misleidde. En daarbij ziet men zoo beter de *waarschijnlijke* ligging van de Basilica Porcia.

Na de pianta: de illustraties in het boek zelf. Zonder overdrijving, zijn de platen, 117 in getal, uitstekend gekozen en gedrukt. Slechts eenige voorbeelden: het Forum heeft een mooie serie van wat het is geweest in de jaren 170, 1490, 1536, 1575, 1650, 1799, 1824, 1871, 1881. Dan ontmoet ge er de Basilica Constantiana in spaccato longitudinale en transversale vergeleken met den Dom van Keulen, dien van Limburg en de Thomaskerk van Berlijn. De zoo beroemde ijzersluiting van het Romulo-tempeltje werd haarfijn in alle onderdeelen afgedrukt, eveneens het necropolium bij de Faustina-groepen.

De inhoud is de volgende: het Forum in zijn wording, het Forum in de middeleeuwen, de wetenschappelijke opgravingen van de 15de tot de 20ste eeuw, eindelijk de afzonderlijke vier en twintig monumenten. Achter iedere bespreking van het monument wordt verdere literatuur aangegeven.

De schrijver disputeert weinig, doch zegt klaar zijn gevoelen, na voorop de geschiedenis der verschillende bouwwerken te hebben gegeven, wat zéér te prijzen is, daar vele bezoekers slechts dit verlangen en niet alle mogelijke sententies der vakgeleerden. Bovendien de reconstructies spreken snel genoeg tot de snelle Rome-bezoekers. En zoo kan dit studie-boek zelfs voor gids dienen.

De conclusie getrokken uit de verwoesting der S. Maria in Cosmedin kan onmogelijk gedocumenteerd worden (blz. 25). Lanciani is veel juister. Il arco *magnifico* di Settimo Severo zal bepaald eenige architekten doen opschrikken. Wij zwijgen er maar over; veel liever wijzen wij op de goede pianta van de Curia en het Secretarium (blz. 98) of van de Carcer (blz. 102). Maar de uitleg van fig. 77 wordt tegenwoordig niet meer zoo voetstoots aangenomen.

Leerzaam is het boek stellig, en wij bevelen het gaarne aan. Die geen Italiaansch verstaat, kan de Duitsche uitgave (niet zoo mooi gedrukt) krijgen.

CYRIEL KLESSENS.

Lemberg. Ex coll. Cult. Mart.

Tafereelen uit de H. Schrift, in beeld gebracht door beroemde hedendaagsche schilders van alle landen, toegelicht door DR. A. KUYPER. Uitg. Mij. Elsevier, Amsterdam; zal verschijnen in 24 maand. afl. elk bevattende 3 photogravures (38 × 51 c.M.) prijs per afl. 2 guld.

„Kunst, in hooger zin dien naam waard, is onder „alle volk uit den drang naar aanbidding opgeko„men; bij het altaar heeft haar wieg gestaan; en „hoever wat kunst en wat heilig is, zich later ook „scheiden mogen, in behoefte aan inspiratie uit „wat boven het gewone leven uitgaat, blijven ze „meer dan verwant, zijn ze één. Dankbaarder taak „dan om zich aan het heilige te wijden, laat zich „uit dien hoofde voor den „Kunstenaar bij de gratie „Gods" niet denken...

„Hooren is het essentieele overgeleid in onze „denkwereld, zien is het rechtstreeksch grijpen

„van het wezen met ons klaar en alles doordringend „besef...."

Zoo staat er in de inleiding van het werk, dat wel belooft iets te worden.

Als we de lijst nagaan van de kunstenaars, wier schilderstukken werden gereproduceerd, en namen vinden als Adama Tadema, Burne Jones, Benjamin Constant, Israëls, Villegas, dan weten we reeds, dat we iets schoons te zien zullen krijgen.

De photogravure, welke als proeve van bewerking is toegezonden, kan schitterend geslaagd heeten. Het is een mooie kunstplaat, voorstellende: Rabsaké hoont den Heilige Israëls. Het is een sieraad voor den wand, een weelde voor het oog.

De gravure bevat een bijschrift van Dr. Abraham Kuyper. Deze is te bekend, dan dat we over zijn werk nader behoeven uit te weiden.

MARTIN BERDEN.

Sta vast. Aan onze jonge mannen. Door H. W. J. HOOZEMANS, R. K. Pr. G. Mosmans Zoon, 's Hertogenbosch. Prijs 5 cent.

Een bravo voor den Eerw. heer Hoozemans, dat hij in een flinke vertaling uit het Duitsch dit bij uitstek *nuttige* boekje ook aan onze *Hollandsche* jonge mannen zocht bekend te maken! De schrijver, kapelaan Könn van Keulen, geeft hier inderdaad niet maar een uittreksel uit allerlei werken en verhandelingen, doch een goudmijn van eigen ondervinding bij jarenlang intiem verkeer met de jeugd. Daaraan ontleent zijn geschrift een bewonderenswaardigen gedachtenrijkdom in glashelderen vorm, daaraan dien warmen toon, waarin ge een priesterhart voelt slaan dat de jonge mannen hartelijk liefheeft. Ouders, overheden en priesters ontmoeten er de kostbaarste wenken voor de hun toevertrouwden; de jongelieden — en tot hen allereerst richt zich de schrijver — worden er van liefde en hoogachting voor de kuischheid krachtig doordrongen. Moge het werkje, dat slechts 5 cent kost, algemeene verspreiding en bijval vinden.

W. DE VEER, S. J.

Nouveau Plan et Guide de Vienne, Lechner, 5de uitgave.

Toen ik voor het eerst Weenen bezocht, heb ik deze uitgave gebruikt en weet dus door ondervinding dat zij *praktisch* is. Met dien verstande echter, dat, zooals in de meeste gidsen, de eerste „informations pratiques" gerust weggelaten konden worden, want die zijn te kort en te individueel. Zeer te prijzen dunkt me is de *aperçu historique* en het *caractère du peuple;* van beide behoort men op de hoogte te zijn om de monumenten en de musea te kunnen beoordeelen. Voor personen, die van theater houden, zullen blz. 30 en 35 welkom zijn.

CYRIEL KLESSENS.

La Lumière de la Maison, roman par JEAN NESMY, B. Grasset, éditeur, Paris. Prix 3 fr. 50.

Kent gij „La Terre qui meurt" van René Bazin? Dan kent gij ook Jean Nesmy, den boerenknecht, die ten slotte met de dochter van den pachter trouwt, omdat hij een van de weinigen is, die het landbouwbedrijf willen voortzetten

En als gij den roman gelezen hebt, dien ik hier ga aankondigen, zult gij het met mij eens zijn, dat Jean Nesmy een allergelukkigst gekozen pseudoniem is. Want het is een man van actie, die dit schoone boek schreef.

Niet een van die, welke in een hoek gaan zitten treuren over de maatschappelijke toestanden, maar een die van aanpakken weet en die zich afvraagt, wat er *gedaan* moet worden; gesproken wordt er genoeg.

Er komt geen licht in het huis van den arme; het geloof, de godsdienst is er uit.

En dat licht moet er weer in worden gebracht.

Hoe dat kan, toont de schrijver ons in de werkzaamheden van een pastoor, een priester, die tot het volk gaat en zich erbij bemind weet te maken, die den eerbied weet af te dwingen van een vrijdenkenden patroon, dien hij tot het eerste vrije, heldere, practische denken weet te brengen, die niet terugschrikt voor onbeholpen conservatisme, waar het waarschuwend zijne stem verheft, dof klinkend uit eene traditie, die geene traditie meer is, omdat ze geen levenssappen meer uit haar oorsprong put.

Schrik nu niet, lezer! Denk nu niet, dat hier een streven wordt geteekend, waarachter gij heel devoot een vraagteeken zet. Allerminst.

't Is de actie, die noodig is en er hoe langer hoe meer komen moet, willen wij niet zelf de oorzaak worden, dat alles verkeerd loopt.

Want de vijand waakt en werkt en van onze vesting zullen alleen brokkelende muren overblijven, als wij niet waken tegen desertie.

Daarom dit boek met aandacht gelezen. Het is uitstekend geschreven, krachtig, doch zonder krachtsvertoon, militant, doch niet schreeuwerig,

zeer nieuw en toch uit den ouden trant, als men maar zien wil.

En veel valt er te leeren!

Ook op het gebied van armenverzorging, van drankbestrijding, van patronaten.

Dat het geen boek voor kinderen of jongelui is, spreekt en daarom ga ik een enkele passage „un peu hardi" stilzwijgend voorbij. Men zal zich er wel niet aan ergeren, maar genieten van den frisschen adem, die uit dit boek opwaait, opgaan tot het werk zonder nutteloos treuren en mede ontsteken het licht, dat geluk en vrede brengt in de huizen.

Mijne hulde aan den geachten schrijver en mijn dank voor het toegezonden exemplaar.

Moge hij zoo nog meer, veel meer schrijven!

TAILLEFER.

En Province. lettres au Directeur du journal des Débats par HENRI CHANTAVOINE. Préface de P. Deschanel, de l' Académie française. B. Grasset, éditeur. Paris. Prix 3 fr. 50.

In de laatste dagen hebben wij nog al eens kunnen lezen over de toekomst van onze Roomsche journalisten.

Daar ga ik echter niet over schrijven. Maar omdat daarbij ook gesproken werd over het kennen en kunnen in de journalistiek, wilde ik even zeggen, dat wie een lesje hebben wil, bovenstaand boek moet lezen.

Wat is dat lekker geschreven! Zoo degelijk, zoo pakkend, zoo ernstig en toch zoo blij, zoo geestig en zoo tot kalm denken brengend.

Wat er in staat?

Ik zal de hoofdstukken noemen: En Province; le Député d'arrondissement; le Comité; les Amis de M. le Député; M. le Sous-Préfet; la Justice; les Petits Fonctionnaires; les Instituteurs; les Décorations; le Favoritisme; M. le Délégué· les Tournées de M. le Député; les Indépendants; Conclusion.

Uit deze „Conclusion" het volgende:

„De tout ce que j'ai observé ou recueilli, vu ou entendu, il ne reste plus qu'à tirer la conclusion. Elle saute aux yeux. La République contrefaite et défigurée, le parlementarisme dénaturé que nous avons aujourd'hui en France ne peuvent plus durer bien longtemps. Autrement — et ce n'est pas le voeu d'un réactionnaire, mais la crainte d'un républicain loyal et dévoué — ce serait la faillite prochaine de la démocratie. La République ne se concoit pas sans le plein exercice et la pleine jouissance de la liberté; le parlementarisme ne se comprend pas sans la division des pouvoirs. Or la liberté des individus, des citoyens est restreinte ou supprimée de plus en plus par une extension abusive et oppressive des droits régaliens de l' Etat; en d'autres termes, le régime dangereux et tyrannique de l'Etat-Providence tend à se substituer partout à l'action et à l'iniative privées; d'autre part, l'action personnelle ou collective des parlementaires, en d'autres termes, le régime détestable des influences, du bon plaisir et de la faveur se substitue de même, dans toutes les branches de l' Administration, victime ou complice de ces abus, aux ressorts et aux rouages d'une véritable démocratie."

En het einde, ontleend aan Montesquieu: „Il se forme de petits tyrans, qui ont tous les vices d'un seul. Bientôt ce qui reste de liberté devient insupportable: un seul tyran s'élève; et le peuple perd tout, jusqu' aux avantages de sa corruption."

Ik heb de titels der hoofdstukken genoemd en het slotstuk voor een klein deel afgeschreven; laat ik er nu, om me kort uit te drukken, bijvoegen, dat het geheel zonder hartstocht, zeer gematigd, Hollandsch degelijk is geschreven en als gij dan nog niet nieuwsgierig wordt om dit boek te lezen, dan zijt gij geen goed stuk journalistiek nut, of niet waard een journalist te worden, of wel gij zijt gewoon rustig door te slapen en het molentje, dat ook hier draait, en draaien moet, te laten draaien, zooals het niet moet en niet zal, als wij erbij zijn.

TAILLEFER.

RÉNÉ DE CLERCQ. **Gedichten**. Eerste volledige uitgave met boekversiering van J. B. Van Heukelom, Amsterdam, S. J. van Looij.

Dat is nu wel een nieuwe lente en een nieuw geluid. Eerst ziet het nog grijs, gewoon en grauw, waar de dichter nog niet volkomen zich zelf werd, of zich uitzingen durfde naar eigen aandrang. In De Linde, — in De Morgen, — in Het Bosch, — in De Nachtegaal, — in Uchtend aan Zee, en andere verzen, waarover de dichter indertijd, toen hij ze schreef misschien wonderwel tevreden was, hooren wij niet den echten, heerlijken zanger van straks.

Maar het duurt maar even, het is een korte tijd slechts, en dan klinkt de ware hymne, niet aan te leeren, dan jubelt het ongedwongen lied uit den reinen en onbedorven keel van een die de ziel en de muziek van zijn eigen frisch en volkrachtig

volk in zijn wezen draagt, en 't nu uitschateren en uitweenen moet, zoodat duizenden hun eigen stille gloriën en droefheid verklankt zien in zijn verzen.

O, als hij van het Land zingt,

het Dorscherslied b. v.

Vlegels op, en vlugge,
Plof!
Kromt uw nek en rugge,
Plof!
Niets voor 't huis en al voor 't hof!
Vlegelt dol en dof.

Beukt de vlakke vloeren,
Plof!
Maakt ze rijk de boeren,
Plof!
Niets voor 't huis en al voor 't hof!
Vlegelt dol en dof.

Vult de diepe zakken,
Plof!
O, de boer zal bakken,
Plof!
Niets voor 't huis en al voor 't hof!
Vlegelt dol en dof.

Geld en drank en eten,
Plof!
Alles nauw gemeten,
Plof!
Niets voor 't huis en al voor 't hof!
Vlegelt dol en dof.

Kaf dat kunt ge krijgen,
Plof!
Om d'r op neer te zijgen,
Plof!
Niets voor 't huis en al voor 't hof!
Vlegelt dol en dof.

Vlegels op, en vlugge,
Plof!
Kromt uw nek en rugge,
Plof!
Niets voor 't huis en al voor 't hof!
Vlegelt dol en dof.

Of **Den Kernhond** werken ziet:

Vroeg morgens, als de zonne bernt,
loopt in de schaduw, achter 't huis,
de hond in 't wiel, en kernt.
Hij klimt, hij klimt, en 't draaigedruisch
van as en speek en beurend berd,
volgt steeg en staag
gelijkig-traag,
de mate, die hij terdt.
En af en aan
de pooten gaan,
de voorste voren, links en rechts,
en de achterste achter, links en rechts,
hij knieënknikt;
hij teenentikt;
zijn groote kop slaat weg en weer
en heel zijn tong roodt neer.
Zoo voort en voort!
Hij ziet noch hoort.
En als de zon al hooger reikt,
en over 't dak omneder kijkt,
dan ziet ze hem op zijn berdelbaan,
na zooveel uren wegs gedaan,
op de eigen plekke staan.

Als hij **De Kobbe** met zooveel liefde naspeurt:

Haar wiel en haar speken
Zijn afgeraakt;
Met sterke steken
Rij-vast gemaakt.

En, dobbe dobbe,
Daar gaat en slaat
De dikke kobbe
Van draad tot draad.

Ze rept haar pootjes,
Ze draait haren kop,
En klimt, met stootjes,
Haar ladderke op.

Haar zijde smijt ze
Elk sporteken om;
En rond weer rijdt ze,
En keert weerom.

Dus zonder garen
En zonder twijn,
Spant zij haar haren
Netteken fijn.

Dan kruipt ze te midden
Van haar gespin;
En zit er te bidden
Voor haar gewin.

Op zijn zoetste geluk uitzingt in:

Moederke alleen.

Wie zal er ons kindeke douwen
En doet het zijn moederke niet?
Wie zal er zijn dekentjes vouwen,
Dat 't schaarsch door een holleke ziet?
Kleine, kleine,
Moederke alleen
Douw—douw—douwderideine,
Kleine, kleine,
Moederke alleen,
Kan van uw wiegske niet scheên.

Wie zal naar ons kindeke kijken,
Dien bleuzenden stouten kapoen?
Wie zal er zijn hemdekes strijken,
Zijn haarken in krullekes doen?
Kleine, kleine,
Moederke alleen,
Douw—douw—douwderideine,
Kleine, kleine
Moederke alleen,
Kan van uw wiegske niet scheên.

Wie zou voor ons kindeke derven
Haar laatste kruimelke brood?
Wie zou er, wie zou er voor sterven,
En lachen op kind en op dood?
Kleine, kleine,
Moederke alleen,
Douw—douw—douwderideine,
Kleine, kleine,
Moederke alleen,
Kan van uw wiegske niet scheên!

of in:

Rood Pioeneke.

Rood pioeneke,
Lief kapoeneke,
Ei, daar ligt ge losgespeld,
Vroo te wroetelen
Hoog te voetelen,
Klaar van leute en klein geweld.

Zwemmend puiteke,
Kletsekuiteke,
Met uw knietjes wijd verscheên,
Kom ik kriebelen
Schielijk wiebelen,
Schielijk schobben ze overeen.

En ge wikkelt u,
Wringt en wrikkelt u,
't Rozig lijfje in bloemig bloed,
En ge kraait er bij,
Lieflawaait er bij,
Dat geen haantjen het zoo doet.

Rood pioeneke,
Lief kapoeneke,
Wist ge wat ik zottelend zeg, —
't Rijpt tot verzekens,
Zoete kerzekens,
Die 'k voor u van kante leg.

ontwaakt in ons de ontroering om schoone vonst en helder rythme, zijn wij verheugd om the thing of beauty „a joy for ever", maar dan voelen wij ook in onze ziel medetrillen de schoonste snaren van menschelijke vreugde en menschelijke smart, en het zijn *onze* liederen, *onze* zangen, door *onzen* troubadour De Clercq vertolkt. Daarom wordt hij zoo gevierd en gezongen, meer dan sterkere kunstenaars en verhevener zieners. Hij geeft zich zelf geheel en in zich zelf zijn volk.

M. H.

De Strijder door Marie Corelli, tweede druk, L. J. Veen Amsterdam. 1.50.

Wie genoodzaakt is als verslaggever voor Boekenschouw de werken dezer Engelsche schrijfster te lezen, begint te twijfelen of de uitvinding der boekdrukkunst werkelijk wel zoo'n zegen voor de menschen is als de geschiedboekjes ons trachten wijs te maken. Als men maar eens bedenken wil dat naar het oordeel van ieder eenigzins ernstig te nemen referent, de meeste werken van Marie Corelli draken zijn, en men dan ervaart dat die draken bij duizendtallen verkocht worden, dan moet men de geestesaberatie toch wel betreuren van de duizendtallen die het succes van dergelijke uitgaven mogelijk maken! Deze prulboeken scheppen geen atmosfeer, bederven niet, maar zij worden gezocht door menschen, wier mentaliteit al gevangen is in den ban van de goorste sentimentaliteit, wier levensbegrippen uitgemergeld zijn door een verwoestenden rachitis, wier senile aftakeling nooit beginnen kan, omdat zij daaraan leden van hun geboorte af.

Vindt de lezer dat ik overdrijf, ik durf het wezelijk niet op me te nemen, anders zou ik eens een leesavond organiseeren, waarop uitsluitend werken van Corelli werden voorgelezen. Doch ik heb mijn leven te lief, en vrees dat er geen politiemacht groot genoeg zijn zou om mij tegen de verontwaardiging van mijn geërgerde toehoorders te beschermen.

De voornaamste gebeurtenissen van het volgend verhaal, zoo tracht de juf ons wijs te maken, hadden eenige jaren geleden plaats in een afgelegen dorp; de predikant in dat kerspel was op zijn gebied een held, vocht dapper tegen drankmisbruik, en of hij overwonnen heeft of overwonnen werd, dàt weet zelfs juffrouw Marie Corelli niet, wat nog al iets beteekent; „maar dat is ook niet van belang voor den gang van het verhaal" zegt ze. Let op: *de werkelijkheid niet noodig voor haar vertelsel* dat eenige jaren geleden in hoofdzaak voorviel; zij heeft eigelijk, blijkt het verder, slechts den strijd tegen den drank willen schilderen door predikanten „stille martelaars" gevoerd! Hè, zegt de lezer, die de reputatie van de Miss op dat stuk kent, *zij* en de verheerlijking van een predikant? 't Mag felle verwondering baren, al moeten wij er helaas bijvoegen dat zij vertelt hoe de predikanten geheelonthouders meestal als gluipers staan aangeschreven en het soms ook zijn, zoodoende terugnemend met eene hand wat zij met de andere toereikte, hetwelk tot nu toe de bijzondere bezigheid van het onschuldigste soort Jesuïten werd gezegd te zijn, en ons het vreeselijk feit doen voorgevoelen, dat op een of andere ongeluksdag men tot de ontdekking zal komen, dat M. Corelli.... een Jesuïet is.

In afwachting van dien ongeluksdag zullen wij ons bezig houden met haar strijder „Dominé Richard Everton," een man met ideaal karakter en

eigenschappen, voor zoover *„maar* een man" en predikant die in de schatting van Corelli hebben kan. Hij heeft een poppenvrouwtje dat door een onhandigheid een der gemeenste sujetten van het dorp tot doodelijken haat ontvlammen doet. Het schepseltje ging op ziekenbezoek bij vrouw Kiernan en vertelde haar dat haar onwaardige echtgenoot het met een meisje van lichte zeden Jacinth hield, wat voldoende was om haar te dooden. Zoo raakt Kiernan een dronkaard, op een slag zijn vrouw en zijn liefje kwijt, beschuldigt het vrouwtje van den predikant, Mevr: Everton zijn vrouw gedood te hebben, schiet haar onder invloed van drank dood, wordt op zijn beurt overreden door een auto, waarin de hem ontvluchte Jacinth die het van dronken herbergdeerne tot echtgenoot van een schatrijk bankier, een millionair (dat is immers la specialité de la maison) zat, welk ongeluk de dame erg verheugt, daar zij zoo van haar ouden minnaar op de radikaalste wijze afkomt. De predikant, een onnoozele sul eigelijk, raakte bij de eerste ontmoeting met Jacinth, toen hij haar op het betere pad wilde voeren al een tikje verliefd op haar, maar weet zich te beheerschen, hoewel hij bij elke gelegenheid de gevaarlijke schoonheid van dit onwillige schaap zijner kudde ondervindt. Na den moord op zijne arme vrouw, we maken intusschen een heele serie godslasterlijke beschuldigingen tegen Godsbestuur en Voorzienigheid door, — ieder persoon van dit boek gaat er op zijn manier er zich aan te buiten maar blijkt ten slotte toch weer spreektrompet van Miss Corelli te zijn — na den moord op zijne vrouw wordt de predikant beroemd, komt te Londen preeken voor het corrupte kerkpubliek, en verneemt in een onderhoud met de gevierde Jacinth dat hij zijn roem en naam niet aan de heiligheid van zijn leer, niet aan de welsprekendheid zijner woorden maar aan haar geld te danken heeft, wat hem natuurlijk stierlijk het land aanjaagt.

Stel je dan ook maar eens voor, daar zou je zelfs geen Engelsch predikant voor moeten zijn, als je je best doet, en talenten hebt en de resultaten van je arbeid te zien meent, en je wordt dan gewaar, dat je succes niet een gevolg van je ijveren en arbeiden is, maar van het lawaai eener veile pers, omgekocht door een vrouw van veroordeelenswaardige, zeden, de indirecte oorzaak van je vrouws dood, de dubbelzinnige favorite van corrupte hooge kringen, en die, dat is voor den domine eigelijk het ergste, die zich aan dien gemeenen dronkaard verslingerde toen ze nog arm dorpsmeisje was terwijl ze den leeraar....

En als hij voor de schoone zondares staat, probeert ie waarachtig nog ze te bekeeren, maar zij lastert God weer een beetje, probeert den apostel het hoofd nog op hol te brengen, wat haar op een haar na gelukt, maar hij is nu echt Christen en overwint de verleiding, brengt haar in den auto naar haren vriend den luchtschipper die met haar een ballontocht gaat ondernemen, en keert naar zijn dorp terug, waar hem het genoegen is weggelegd dat de brouwerij, oorzaak van alle ellende is afgebrand, door den schurkachtigen brouwer in brand gestoken; terwijl Jacinth met haar dronken luchtschipper, die menschen schijnen een beetje op den goeden uitslag te pooien als ze een opstijging wagen, tenminste in de romans van Marie Corelli, jammerlijk omkomt, wat ieder kind, al lang in de gaten heeft. Had zoo'n predikant het onfeilbaar alles achterhalend talent van de schrijfster dan zou hij ook nog de overwinning te boeken gehad hebben van Jacinth, die in haar laatste ure bad.

Het hoofdstuk van die opstijging is eenig in de letterkunde. Ofschoon de daarbij tegenwoordig zijnde personen bij het ongeluk hun leven laten en het hier geen sprookje maar een gewone geschiedenis geldt, weet de verheven schrijveres toch maar juist te vertellen wat die twee in het schuitje van den ongeluksballon deden, spraken, dachten.

Houdt daarvoor niet alles op? Is dat wel ooit alhier op de kermis vertoond? En dat voor één vijftig, zeggen honderd vijftig Nederlandsche spie? Kan het doller?

Ja. Maar ook alleen bij Marie Corelli, want als je in dit boek alle bedenkbare onzin geslikt hebt, als je alle sociale en godsdienstige en wijsgeerige of liever onwijsgeerige beuzelredeneeringen hebt door gewerkt, allerlei ellenlange preeken geslikt en het zelfs verdragen hebt dat zij een boek schrijft zonder moordende Jesuïten, en bedacht hebt honderd maal, dat het toch maar een zegen is dat Maria Corelli een schrijfster is en niet Onze Lieve Heer want ze weet alles beter dan God zelf, en je komt dan tot je laatste de grootste verrassing, naar je meent, de ballontocht waar ze alles af weet, en meent dat er geen hooger sensatie meer mogelijk is dan ken je Miss Corelli nog niet, dan volgt dit slot, de apotheose van Marie Corelli als schrijfster, nadat ze al zoo grenzeloos ijdel geweest is om haar bombast-preeken in dit boek als bezielde profetie aan te prijzen en het klinkt tot den predikantszoon.

„En gij Laurence zult gij ook een beroemd predikant zijn?" Laurence schudde beslist het hoofd.

„Waarom niet?"

Laurence stond stil. Uit zijn blik straalde een groot inwendig licht.

Omdat ik een te grooten preekstoel noodig heb, zeide hij. Een te groot gehoor. Geen kathedraal is groot genoeg om de gemeente te bevatten die ik wensch te trekken. Mijn krachten zijn begrensd — maar mijn eerzucht is grenzeloos. Ik wil schrijver worden, geen prediker. Want als de menschen niet naar de kerk gaan, dan zullen zij lezen — en een preek kan vergeten worden kan sterven — soms — alleen maar soms — maar een boek leeft.

De juffrouw, de zeer verhevene, heeft klaarblijkelijk nooit een bibliotheek of een boekenstalletje gezien.

HANS.

René Bazin. **La Barrière.** Paris Calmann-Lévy, Editeurs.

Een heerlijk boek dit laatste werk van Bazin, misschien wel het schoonste dat hij ooit heeft geschreven. Moge in sommige zijner vroegere romans de karakters even goed-ontleed, het milieu waarin zij optreden even goed geschilderd zijn, men zal bezwaarlijk een zijner andere werken kunnen noemen zóó boeiend als dit. De intrigue dezer roman is werkelijk spannend, hoewel het gegeven toch eenvoudig is.

Een jonge rijke Engelschman, Reginald Breynolds, die eenige jaren als officier in Britsch Indië was, gevoelt zich bij zijne thuiskomst niet meer bevredigd door het Anglicanisme waarin hij is opgegroeid. Na eene hevige woordenwisseling met zijn vader — een Anglicaan in merg en been — verlaat hij het ouderlijk huis en gaat naar Frankrijk. Daar leert hij het Katholicisme, waartoe hij zich reeds lang voelde aangetrokken nader kennen en, na veel zielestrijd eindigt hij met de waarheid te vinden en Katholiek te worden.

Als tegenstelling hiervan treedt een jonge Franschman op, die wel Katholiek, doch in een zeer wereldsch milieu opgevoed, langzamerhand zijn geloof heeft voelen verslappen en eindigt met den schat, dien hij toch in zijne kinderjaren bezeten heeft, geheel te verliezen.

Eene der meest treffende passages uit het boek is de samenkomst dezer beide jonge lieden op den Montmartre, waar zij, op verzoek van Reginald, in de Baziliek van het H. Hart eene nachtelijke aanbidding zullen bijwonen. De jeugdige Engelschman, hoe langer hoe meer getroffen door al hetgene hij rondom zich ziet, begint te vermoeden waar de waarheid te vinden is en geeft zich aan al de hem op die plek bestormende gedachten en gevoelens over; de Franschman daarentegen, die nu meer dan ooit bemerkt hoe los hij van de Kerk is geworden, hoe hij niet meer de minste voeling heeft met datgene wat hem toch eenmaal als kind dierbaar was, hoe alles rondom hem koud laat, komt nu eerst tot het besef, dat hij zijn geloof geheel heeft verloren. Het geloof, waarvan hij zelf eerst nog meende, dat een sprankje in hem aanwezig was, het is totaal dood zooals hij nu moet erkennen. Toch gevoelt hij een inwendigen wrevel dat het met hem zoo ver is gekomen en in een zeer aandoenlijk en goed beschreven tafereel verwijt hij zijne ouders, dat zij hem door hunne wereldsche en in den grond der zaak toch zoo weinig Christelijke opvoeding zoo diep rampzalig hebben gemaakt.

Naast deze beide mannenkarakters, waarvan de een onze bewondering, de andere ons medelijden opwekt, voert de schrijver eene vrouwenfiguur ten tooneele, die alle sympathie zal opwekken: de edele, energieke Marie Limerel, die haar hart reeds vroeg had geschonken aan haar neef Felicien, doch die weigert met hem te huwen wanneer zij uit zijn eigen mond verneemt, dat hij een ongeloovige is geworden. Zwaar is haar strijd, daar zij Felicien van kinds af heeft bemind, doch sterk in haar godsdienst en gesteund door hare vrome moeder, brengt zij het offer, en tracht Felicien te vergeten.

Eenigen tijd verloopt; de familie Limerel begeeft zich naar Rome, en aldaar vindt Marie Reginald Breynolds, die zij reeds vroeger in Engeland ontmoette en die intusschen Katholiek is geworden, terug. Beiden hebben veel geleden in den tijd dat zij elkander uit het oog verloren, beiden voelen zich tot elkander aangetrokken, maar toch kan Marie Feliciens beeld nog niet geheel uit haar hart bannen, en wanneer Reginald haar over liefde begint te spreken wil zij daarvan niets hooren.

Als echter de jeugdige officier afscheid van haar komt nemen om opnieuw voor eenige jaren naar Assam te vertrekken, worden er eenige woorden tusschen hen gewisseld welke het vermoeden wettigen dat Reginald bij zijne terugkomst mogelijk Marie van gedachten veranderd zal vinden en haar dus toch nog eenmaal de zijne zal mogen noemen.

Hiermede eindigt het verhaal, dat ons van af het begin geboeid heeft en dat, ook zelfs met een minder bevredigend slot, ons nòg zou voldoen door de vele goede eigenschappen, waardoor het uitmunt.

Prachtige karakterschilderingen, goed geteekende toestanden uit het mondaine leven in Engeland,

Parijs en het hotelleven in Rome, zeer mooie natuurbeschrijvingen, dit alles stempelt Bazins laatste Roman weder tot een meesterwerk, dat alle verdere aanbeveling overbodig maakt. E. T.

Toewijding door FRANS HULLEMAN. Amsterdam Scheltens en Giltay.

Soms denk je dat Frans Hulleman eigenlijk een heerenschuilnaam voor een meisje zijn moet, zoo backfischachtig-gewichtig kan de schrijver over het toilet van Agnes Dekker schrijven, wat een blouse ze aan had en hoe ze aan het opgemaakte haar voelde en hoe ze een strik legde in haar lavalière, of wat soort handschoenen ze aandeed, en zoo al. Dingen die in een verhaal van veel belang kunnen zijn, maar die hier alleen maar uit het genot van te herinneren geschreven worden. Maar misschien is Frans Hulleman een verliefd schrijver en heeft hij een aardig meisje, waar hij druk naar zit te kijken, en wier geringste bewegingen en doeningen van veel belang zijn voor hem, maar niet voor anderen. En nu zit hij maar aldoor terwijl hij schrijft zich te verheugen in die stille herinneringen.

Nu, als dan Agnes Dekker zijn uitverkorene is, en zij is het zelf niet die zich hier maar voor de grap Frans Hulleman noemt, dan heeft hij een heel aardig meisje, een goed kind, een zacht kind en, ondanks hare examens, een beetje verrukkelijk onnoozel, wat haar bijna heel wat gekost heeft.

De schrijfster of schrijver verhaalt van een Alkmaarsch meisje, van nette een beetje solied vrome familie, dat onderwijzeres te Amsterdam is, veel van hare kinderen houdt, veel of neen zoo'n klein beetje voelt voor het socialisme. Ze ziet de ellende der kinderen, ze kent de mooie gebaren en heldere woorden der leiders, ze is goedig, ze gaf graag voor de stakers in Rijssen en dan kom je, stel ik me zoo voor, met kinderliefde in een volksschool, al heel spoedig met den treurigen loop der dingen in oppositie,... dan noem je dat socialisme, al moest ze aan de woeste Dien Sanders verklaren, dat ze zich niet gaarne voor de partij zou laten doodschieten, zooals deze volbloed en zwaar op de handsche propagandiste.

Die twee worden wel aardig naast elkaar gezet op pagina 87.

Dien Sanders was heel anders. Die praatte van het „socialisme" en stapte pratend verder, toen Agnes, stilstaand, even naar de crocusjes keek. „Neem nu maar als voorbeeld de stakers van de textiel-arbeiders."

Ja, maar Dien kijk toch eens even naar de crocusjes?

O ja, ze staan mooi.

Jammer dat het zoo kort duurt, vond Agnes. Ze stapte verder.

Maar we zijn nu toch op den goeden weg, we dwalen niet meer, we weten wat we willen, drifte Dien Sanders,

Ja, we willen naar het Kalfje, bedaarde Agnes.

Dien Sanders luisterde weinig of nooit, praatte, praatte: de textielarbeiders, de diamantslijpers en de bootwerkers, de metselaars en de timmerlui, en..... de jute-arbeiders, die hebben lage loonen, ze staken, ze staken nu, heerlijk, heerlijk, en ze winnen 't, ze overwinnen, die organisatie is als een muur, waartegen 't kapitalisme wordt verpletterd....

He, Dien, doe niet zoo hevig, je maakt me bang. Dien Sanders luisterde weinig of nooit. Je moet zooveel als je missen kunt aan de stakers in Rijssen zenden, hoor. Agnes, we zullen een propaganda maken zoo uitgebreid als er nog nooit is geweest. Ze zullen winnen, ze moeten winnen, we zullen ze helpen. De burgerij moet ontwakken, moet wakker worden..... de burgerij die slaapt. De sociaal-democraten zijn ontwaakt..... maar de bourgeoisie die slaapt.

Dien, hier gaan we langs het standbeeld van Vondel.

Ja, dat is Vondel, Vondel vind ik een vervelende zeurkous.

Hij was toch ook sociaal democraat, spotte Agnes.

Wie? Vondel? Vondel was 'n in burgerlijk typ. Al die zoogenaamde groote geesten in de „gouden eeuw" waren „burgerlijke types", de Ruyter ook, de Ruyter was 'n burgerlijk typ. Wat 'n nonsens, om tegen de Staten Generaal te zeggen, „al zouden de heeren", alleen dat „Heeren" is inburgerlijk al — zoo wat zei ie ook weer, — mij.... gelasten, met één schip te strijden, hejakkes wat 'n slaaf. Wat 'n onderdanigheid. Gelasten: Ik kan zoo iets niet uitstaan. En Vondel! Vondel! Is er grooter bewijs voor zijn kleine egoistische burgerlijkheid mogelijk dan dat — i maar wat graag de gast was van Pieter Cornelisz Hooft? Hoe kom je op het idee dat Vondel ook maar 'n grein socialistisch gevoel had?"

Is dat een iepenboom of een eik?" vroeg Agnes, voor een eikenboom stil staande. Ook Dien Sanders keek naar den boom, keek tot in den top, wist niet. „Dan moet je Vondel z'n brieven maar eens lezen. Alleen zijn onderteekening. „Uwen in allen vlijtigen dienaar en vriend".... Ik vind zoo iets eenvoudig afschuwelijk."

„'t Is een eikenboom" zei Agnes met een stevig knikje naar den boom.

„En Brederode was bij Vondel niet in tel. Al die farcen, al die „Sotte Cluyt" vond Vondel te grof en te ordinair. Wel foei. En Brederode was maar de zoon van een schoenmaker. Wel foei, hoe gering van afkomst Vondel sociaal-demokratisch. Geen cel van z'n dichterlijke hersens. 'n Egoistische typ. Liet z'n vrouw in de kousenwinkel handwerken en mijnheer zat boven pijpjes te rooken en rijmpjes te lijmen...."

Als nu het heele verhaal zoo sterk geteekend was, dan zou het een meer dan gewoon boek zijn. Nu zal iedereen het spoedig vergeten. Want hoe belangrijk het eenzame meisjesleven van een goed willende onderwijzeres ook zijn mag, haar strijd tegen een liefde, welke haar eerst zoo glanzend toescheen, maar ten slotte de opdringerigheid bleek te wezen van een vlegel, een opsnijder die 't met mooie praatjes op haar deugd toelei en hoe ze dan walgend van zooveel bederf maar liever de troostelooze grauwheid van een verlaten onderwijzeressen leven ingaat, (de arme had natuurlijk geen houvast aan haar vage godsbegrippen,) dat is niet zoo sterk verteld dat het een blijvenden indruk kan achterlaten.

Heel goed is het verhaal van den derde-klas passagier over het Koekjes-bruggetje, op enkele gewilde woorden na. HANS.

Adelbert van Hoorne naar het handschrift van wijlen zijn vriend P. R. Aufetos schrijver van „Ananda" door J. B. Meerkerk Rotterdam W. L. & J. Brusse.

De handschriften van wijlen een vriend, de nagelaten geschriften, de bij toeval ontdekte kopyen, de bij verrassing gevonden werken, we dachten dat niemand in onzen tijd meer dacht om zoo'n versleten middeltje te gebruiken. De heer van Meerkerk schijnt het voor zijn lezers echter nog goed genoeg te vinden, en zoo hebben wij ons te laten wijsmaken dat dit niet zijn eigen geschrift, maar dat van een overleden vriend is. En de ongeduldige lezer vraagt zich af of dat misschien ter voorkoming van een al te bittere stemming is, bij de gedachte dat men na *dit* geen ander werk van P. R. Aufetos meer heeft te doorworstelen, of wel dat dit onhandig te vondeling leggen door den heer van Meerkerk maar beter is omdat hij zich een beetje schaamde voor den verwekker van dit kindje door te gaan?

Nu eer is er met dit wanschapen hummeltje niet in te leggen, want hoe leelijk en ongezond het is, valt iedereen onmiddellijk op.

Een oogenblik hebben wij ons afgevraagd, of dit werk nu een soort surrogaat moest verbeelden op de in niet katholieke kringen natuurlijk nooit gelezen levens van heiligen, en aangezien 'n mensch toch wel een beetje behoefte heeft om op te staren naar voorbeelden van hoogere levensschoonheid ter bemoediging en aansporing, de heer Meerkerk hier eens heeft willen belichamen het ideaal van een humaan, en edeldenkend, en sprekend, en handelend mensch.

Nu doet meneer van Hoorne wel heel mooi en praat ook wel aardig maar toch is hij tenslotte een beetje erg een fraseur geworden een man die met zijn braafheid poseert.

Hij staat met zijn wijsgeerige bespiegelingen zoo klein schoolmeesterachtig in het midden der zijnen, hij bepraat zoo druk alle voorvallen van dit binnen de grenzen van een kleinen kring sterk gemouvementeerd leven, en kan zoo mooi steeds de ware beweegredenen der dingen uiteen zetten dat het is om te geeuwen bij elke pagina.

Wat deze rijke weldoener beleefde in den kring der zijnen, — een dochter, de ongelukkige en gescheiden gade van de Maare — mislukt dichter socioloog en volksverlosser (zie Van Eeden); — een andere met een ten doode opgeschreven lijder verloofd; — een beschermeling of wat, — een Jhr. Specht van Vosham de marqué van het stuk, een christelijk heer zoo uitgeslapen gemeen en zoo huichelachtig trouweloos, dat hij zelfs in de romans van Corelli zijn wedergade zoekt, is de inhoud van het boek; dat leven om den Heer Van Hoorne gegroepeerd, had wel interessant en boeiend kunnen zijn, mits, en hier komt het op aan, mits het psychologisch juist, en sterk van ontroering gezegd was. Maar nu dat niet is, nu dit met niet meer taalvermogen gezegd werd dan waarover een verslaggever van een dorpsbrand beschikt, nu moeten we het boek wegschuiven met een geeuw van verveling en moeten wij tot onze spijt bekennen zelden zoo'n vervelend boek gelezen te hebben, we zullen er dan ook wel niets anders van onthouden dan, wat was het ook weer.... o, ja die karikatuur van Van Eeden, he, en die jonkheer Specht, precies ja dat was het. HANS.

Studentenhaver. Uit het Amsterdamsche Studentenleven, door Tjebbo Franken. Scheltens en Giltay. Amsterdam.

Het is een boek, geschreven op luchtige, studentikoze wijs. De beschrijvingen zijn hier en daar

heel goed, o. a. van Brammetje, die vreeselijk het land heeft aan het hoonende „jodenknor," want hij is geen corpslid, en wordt toch alleen van het lidworden afgehouden, wegens het kleine sommetje, waarmede hij rond moet komen.

Jaapie, Bohémien, de zich voelende dichter, zal er zijn dichterdrang wel aangeven, om den wil van zijn pipa te doen. Hij wilde vrij zijn, ging naar Brussel, maar kwam al gauw met hangende pootjes terug.

Dan zijn er zooveel stukjes van „scharrelen," het wel en wee van omgaan met vrouwen, dat het je zoo nu en dan wel eens te bar voorkomt.

Schuin-schrijven heeft de schrijver blijkbaar noodzakelijk geoordeeld voor den verkoop.

Dan toch maar liever de echte studentenhaver: gedroogde druiven met amandelpitten.

MARTIN BERDEN.

Villa des Roses. Roman par François Labeur. Bernard Grasset, Paris. Prix 3 fr. 50.

Een jong dokter uit Parijs vergezelt een zieke naar Cannes, leert daar onder de gasten een meisje kennen en huwt met haar.

Dat is de intrigue van dezen roman, waarvan ik de lezing aan volwassenen en wel ontwikkelde bijna volwassenen zonder voorbehoud kan aanbevelen. Voor de studie van het Fransch acht ik hem ook zeer geschikt.

Reine liefde wordt erin beschreven, liefde die sterk maakt voor het leven, die bloeit in Gods volle zon.

Geen bedrogen echtgenoot, geene ontrouwe gade, geene ..... maar ik zal het recept van vele geeltjes maar niet herhalen.

Laat de dooden hunne dooden begraven, en wentelen in het slijk, wie het slijk mint......

Maar neen, hooger gaat de hoop!

Deze roman zal ook de lectuur zijn van hen, die het bederf zochten en zich erin verlustigden.

En wie weet, wordt er geen hart getroffen door edeler gevoelens, geen oog verklaard door stralender gezicht bij het lezen van dit goede boek.

Treffende tooneelen zijn er in. Wel sober van lijn en kleur, maar daarom niet minder van uitdrukking.

Maintenant qu'il a l'âme en paix, il s'éteindra très doucement, zoo zegt de geneesheer tot de zuster van een drankzuchtige, die in Monaco, in het hospitaal, aan den nasleep van delirium tremens bezwijkt.

En dat tooneel van sterven moet tot nadenken stemmen, waar het in een paar eenvoudige woorden waarschuwing en troost onmerkbaar aan de zielen brengt.

D'un commun accord, Colette et Keller avaient décidé que leur frère ne reposerait pas en cette terre monégasque qui maintenant leur faisait horreur. Etait-il possible qu'il y eût là un lieu de repos pour le chrétien? Faudrait-il, pour aller prier sur une tombe, traverser chaque fois ce lieu de dépravation où Félix s'était perdu? Et ils le ramenèrent à Cannes.

In antwoord op het „Hommage de l'Auteur" in het mij gezonden exemplaar bied ik gaarne, en niet enkel uit beleefdheid, mijne hulde aan den schrijver.

Hij ga voort en zijne kunst bloeie tot vollen wasdom, vervullend de hooge verwachting, die van zijn arbeid wordt gekoesterd.

TAILLEFER.

Toujours Elle! par Pierre l'Ermite. Un vol. in 8° 124 pages sur deux colonnes, papier glacé, avec illustrations de Rousseau. (Nouvelle Bibliothèque pour tous). Broché 1 fr., port 0 fr. 20. Relié toile, 1 fr. 50, port 0 fr. 35.— Maison de la Bonne Presse, 5, rue Bayard, Paris, VIIIe.

Acht en veertig novellen! Juist wat Pierre l'Ermite in een jaar aan de lezers van „la Croix" geeft. En dan eene voorrede van den Eerwaarden schrijver zelf. Dat is altijd kort, maar zegt in een paar woorden, wat het zeggen moet. Ziehier:

Deze titel is van zelf onder mijne pen gekomen.

De meeste verhalen uit dit boek zijn verhalen van ellenden en van ruïnen.

Ik zeg de meeste, want uit medelijden met den lezer heb ik van tijd tot tijd de lange rij onzer tegenheden met een straal verlicht.

Aan het einde dan van elk onzer ellenden, aan den voet van elk onzer ruïnen, heb ik eene min of meer duidelijke handteekening gevonden, steeds dezelfde.

Het was die der „*Vrijmetselarij*".

En alle Franschen, die als ik zitten te mijmeren voor een ouden „calvaire" als door wilden vernield, voor eene arme pastorie, officiëel uitgeplunderd, voor eene prachtige toekomst zonder kennelijke oorzaak verwoest, zullen die vreemde handteekening zonder moeite ook vinden.....

...Eene instelling, die de menschen meent te kunnen doen manoeuvreeren als stukken op een schaakbord, die de volkeren tegen God opzet.

Sedert honderd vijftig jaar voert zij op de meest huichelachtige wijze oorlog.

Zij heeft het leger ontmoedigd......

Zij heeft den onderwijzer in de helft onzer dorpen tot het beroep van rijksspeurhond gedwongen.

Zij heeft den werkman opgewarmd met de praat-

jes over het milliard der Congregaties, waarvan hij nooit een centiem gezien heeft, noch zien zal.

Zij heeft alle beambten, van de hoogsten tot den meest gewonen wegwerker, gedriloord, en men heeft hun verboden hun kind te doen onderwijzen zelfs door leeken, die de zusters vervingen.

Zij heeft op reusachtige wijze alle dooden der verdwenen geslachten bestolen, door, met éénе pennestreek, de vrome stichtingen in alle parochiën van ons land te onteigenen.

Zij heeft als het monopolie van het georganiseerde kwaad, zóó zelfs, dat alle maatschappelijke verrotting zich op de Vrijmetselarij kan beroepen en zich kan bergen onder haar troffel!.. ..

Hoe is het goud veranderd in lood?

Hoe is ons letterkundig, ons dramatisch, ons artistiek ideaal verworden tot eene weerzinwekkende stofvergoding?

Hoe heeft een krachtig geestdriftig, edelaardig land kunnen verduren, dat men het omkoopt, dat men het besteelt, dat men vier vijfden zijner kinderen als paria's behandelt..., dat men er op uit is zijne heldhaftigste overleveringen, tot zijn vlag toe, op de mestvaalt te smijten? Wie heeft het zoozeer ontzenuwd?

Zij, altijd zij!"

Een of andere wijsneus vindt dit natuurlijk overdreven, maar laat hem dan kalm de geschiedenis der vrijmetselarij bestudeeren; titels van geschikte werken kan hij bij mij krijgen en meer nog! En laat hem dan eerst de andere werken van „Pierre l'Ermite" eens lezen, alle zijn voor een frank te hebben in deze serie en vermeld op omslag van dit boek! De hooge letterkundige waarde nog te prijzen is absoluut onnoodig, die is bekend; alleen wil ik wijzen op de sierlijke uitvoering, de zeer goede illustraties, en den spotprijs.

En... wie zich aan een ander spiegelt....

TAILLEFER.

La Littérature française au XIXe siècle par l'abbé PAUL HALFLANTS. Deuxième partie. Librairie Albert Dewit, Bruxelles. Prix 3 fr. 50.

In den vorigen jaargang van „Boekenschouw" schreef ik eene zeer vleiende beoordeeling van het eerste deel. En nu ik die aan het eind van dit tweede deel zie afgedrukt te midden van den lof, door groote autoriteiten aan dit werk toegezwaaid, ben ik blij mijne stem in dat koor te hebben mogen mengen.

Over dit tweede deel maar een paar woorden. Het behandelt de publicistes, orateurs en poètes van 1850 tot 1909. Misschien bevat het wat veel Belgische namen, maar het boek is voor België. Of het dan niet geschikt is voor Frankrijk en voor ons land? Men leze de in het werk afgedrukte recensies eens. Ik had al heel veel genoegen toen ik er Hello in ontmoette, en.... Maar ik bewaar mijn eindoordeel voor het derde deel.

Thans eene even warme aanbeveling als destijds voor de degelijke behandeling steunend op eene zeer rijke keuze uittreksels.

HENRI FONVILLE.

L'honnête Femme. Roman de LOUIS VEUILLOT; nouvelle éditon avec préface de Jules Lemaître. In — 12. — Lethielleux, Paris. — Prix: 3 fr. 50.

Jules Lemaître heeft dit boek met buitengewoon genoegen herlezen, en het „levend gevonden als op den eersten dag". Eene groene vrucht noemde Veuillot zelf dezen roman en Lemaître vindt het bewonderenswaardig, dat na zeventig jaar dat groen nog zoo frisch is.

In het kader van een provinciestadje herleeft voor onze oogen de maatschappij van 1830, fijn gestyleerd door het volle, pittige, smetlooze Fransch van den grooten doode.

De „honnête femme" volgens de wereld wordt erin geteekend door den scherpzinnigen geest, die het leven wist af te lezen uit de werkelijkheid.

't Is een boek alleen voor ontwikkelde volwassenen..... doch waartoe een lang opstel. Men leze erover „La Litterature française an XIXe Siècle van den Abbé Halflants, een boek, dat ieder moet koopen en in deze aflevering besproken wordt.

HENRI FONVILLE.

La Croix illustrée. Rédaction et Administration: 5, Rue Bayard, Paris VIIIe. Prix de l'abonnement: Un an, 6 fr.

Al lang had ik mij voorgenomen een paar woordjes te schrijven om dit Zondagsblad van „la Croix", eene uitgave van het bekende „Maison de la Bonne Presse", aan te bevelen.

Er zijn er toch genoeg, die nog al eens een Fransch blad willen lezen, al was het alleen voor de studie of het onderhoud der taal en het zou jammer zijn als die bij de Figaro, den Matin of iets dergelijks te land kwamen. Want deze slingeren in alle kiosken en aan alle stations.

Den „Univers" vindt men er weinig of niet, en tot een abonnement op dit katholieke blad voelt men zich niet altijd geneigd, omdat men niet dagelijks zoo'n hoeveelheid Fransche lectuur behoeft,

mede wijl men zijne Nederlandsche katholieke bladen heeft.

Ter zake dan!

Ja wel, gauwer gezegd, dan gedaan.

Zes pagina's elk van zes kolommen, elk van zes maal vier en twintig regels.

Me dunkt het zijn per exemplaar zoo circa honderd bladzijden octavo-druks.

Thans weet gij, hoeveel waar gij krijgt voor uw geld. Nu de hoedanigheid!

Het eerste artikel is gewoonlijk van Emile Faguet, Ernest Daudet of Emile de Saint-Auban, soms van een paar anderen. De namen zijn een waarborg. Vonkelend van geest is Faguet, vlug van pen, scherp van opmerkingsgave.

Ernest Daudet kent de geschiedenis, vooral de Fransche der negentiende eeuw en der revolutie, op zijn duimpje en is erin thuis als een kruier in de straten en straatjes en stegen van Amsterdam. De Saint-Auban behandelt vooral onzen hedendaagschen tijd en dan is het raak.

En vindt gij dat alles niet licht en los genoeg, neemt dan de „Notes fantaisistes" van Gentil Garou. Bovendien getuigen die van eene zeldzame taalkennis en eene verfijnde beschaving in den goeden zin.

Maar gij hebt liever litteratuur?

Welnu dit deel is uitstekend verzorgd. Onder anderen vindt gij er elke week een boek behandeld: nog kortelings den jongsten roman van Bazin: La Barrière. En de verdere omwandelingen in de litteratuur van den dag!

Maar waar zou ik blijven, wilde ik alles even aanstippen?

De illustraties van de groote gebeurtenissen van den dag, de feuilletons, de artikelen over uitvindingen, over mode, over hygiëne, de anecdoten, de raadsels, de schaakproblemen, de..... neen, ik houd op; ik vergeet toch nog veel. Maar één wil ik niet vergeten; L'Ami Randole in zijne „Correspondances diverses".

Hoe hij tijd vindt voor een vijftigtal en meer goed gedocumenteerde antwoorden begrijp ik niet, maar wat ik weet is, dat de kerel — pardon, ik bedoel het best, — nu letterlijk alles weet... en goed, hoor! Ik heb wel eens enkele antwoorden uit mijne branche nagelezen, maar kort en kranig zijn ze, weest daarvan verzekerd.

't Zou aardig zijn, als zij die zich abonneeren (voor zes franken per jaar ontvangt gij elke week franco uw nummer) een kaartje aan de Redactie van „Boekenschouw" zonden. Die maakt het dan wel over aan den propagandist....

TAILLEFER.

Der Guckkasten, Illustrierte Zeitschrift für Humor, Kunst und Leben. Guckkasten-Verlag. Berlin. 8 Mrk. per jaargang.

Deze vroolijke klant, goed katholiek en echt „gewikst," met zijn frisschen kijk op kunst en leven, moge ook in Holland meer en meer toegang vinden. Op den katholieken-dag te Breslau in 1909 werd hij publiek aanbevolen.

Lemberg. CYRIEL KLESSENS.

Mijn blijdste dag, verhalen voor kinderen die zich voorbereiden tot de eerste heilige Communie, door Zr. Ma. Theresia. Zevenbergen, Arn. M. Greven.

De bekende schrijfster C. Vetter, leidt met vriendelijke woorden dezen bundel bij het publiek in, en we kunnen accoord gaan met den lof door haar aan deze vrome schrijfster geschonken: „Het boekje bevat een keur van verhalen en gedichtjes uit den aard der zaak in ernstigen toon geschreven, maar zoo boeiend en opwekkend, zoo frisch en levendig, dat de kinderen ze zullen lezen en herlezen, om ze te overdenken, stilletjes voor zich, er zichzelf in terugvinden, somtijds er door aangespoord wordende tot nauwkeurige plichtsbetrachting in deze dagen.... altoos.

Dit boekje verdient in handen te komen van alle communiekinderen.... het zal hun harten helpen zuiveren, voorbereiden en versieren voor de komst van den Grooten Gast."

Tot zoover onze medewerkster. Wij kunnen er bijvoegen dat de eerste oplage in eenige weken was uitverkocht.

NER. I. VIJFDE JAARGANG. 1910—1911.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst

ONDER BESTUUR VAN

Dr. P. DIRCKX; — Dr. J. HUDDLESTON SLATER; — Prof. Dr. J. H. E. I. HOOGVELD; — Prof. J. M. J. KNAAPEN; — Prof. M. P. P. RATH; — Prof. Dr. L. SCHARPÉ; — Dr. JOS. SCHRIJNEN; — W. DE VEER S. J.; — Dr. TH. M. VLAMING.

INHOUD:

Blz.

AUGUSTIN WIBBELT. Das Buch von der vier Quellen. (ANTON BÖCKER) 1
J. C. WANNÉE. Quousque Tandem? (MARTIN BERDEN) 1
P. KROPOTKIN. Gedenkschriften van een Revolutionair. (MARTIN BERDEN) 2
GROOTH. LOUISE VAN BADEN. Ik weet dat mijn Verlosser leeft. (W. DE VEER S. J.) 3
JAMES ALLEN. Van Armoede tot Rijkdom. (W. DE VEER S. J.) 3
B. OJETTI S. J. De Romana Curia. (J. SALSMANS S. J.) 4
AUG. LEHMKUHL S. J. Theologia moralis. (J. SALSMANS S. J.) 4
P. GIRODON. La foi - l'Espérance - la Charité. (X). . 5
L. en P. MURAT. l'Idée de Dieu dans les Sciences Contemporaines. (TAILLEFER). 5
EUGÈNE FRANON. Pour l'idée chrétienne. (TAILLEFER.) 6
TH MOREUX. D'où venons-nous? (TAILLEFER.). . 6
XAVIER DE MAISTRE. Oeuvres Choisies. (TAILLEFER). 7
A. MORESCO. Journalistieke manoeuvres met den zedenspiegel. (MARTIN BERDEN) 8

Blz

D. HANS. Vrouwenkiesrecht. (MARTIN BERDEN). . 9
W. P. G. HELSDINGEN—DR. W. C. A. BARON VAN VREDENBURCH. Algemeen Kiesrecht, pro en contra (MARTIN BERDEN) 9
MARIUS SEPET. Louis XVI. (TAILLEFER). 10
W. VAN EEDEN. Dante en Beatrice (HANS) . . . 10
MARIE CORELLI. De Schat des Hemels. (MARTIN BERDEN). 12
L. DE JAGER MEEZENBROEK-VAN BEVERWIJK. Toen Else dertien was. (Zr. Ma. TERESA). 14
HESTER. Schoolleven (Zr. Ma. TERESA). 14
A. NOLST-FRENITÉ. Knippend vertellen (Zr. Ma. TERESA) 15
C. A. LA BASTIDE-BAARSLAG. Levenslente. (MARTIN BERDEN. 16
NANNIE VAN WEHL. Huize Labor. (MARTIN BERDEN) 16
ROGER DUGUET. l'Amazone blanche (TAILLEFER) . . 16
ANNE RIMAC. Francisco. (TAILLEFER) . . . . . ; . 16
MAURICE LA BELANGERAIE. Le clocher fleuri (TAILLEFER 16

E. VAN DER VECHT. — AMSTERDAM.

Het Tijdschrift „Boekenschouw”

verschijnt in **maandelijksche** afleveringen van minstens 1 vel quarto dubbel klein mediaan; aan iederen jaargang zal **een algemeen register** worden toegevoegd. — De prijs bedraagt per jaar **f 1.50** plus de frankeerkosten, te voldoen in eens na het verschijnen der zesde aflevering. De frankeerkosten zijn ½ **cent** per aflevering.

Men teekent in voor den **geheelen** jaargang.

Abonnementen worden aangenomen door iederen Boekhandelaar en door den Uitgever.

Nog slechts eenige exemplaren voorradig van:

HET KERKLATIJN,

Spraakleer met oefeningen, geheel ontleend aan de Liturgie,

DOOR

DR. PAUL VAN NOORDHORN.

Prijs f 0.90, in geheel linnen band f 1.20.

E. van der VECHT, Uitgever, Amsterdam.

De Stoomdrukkerij van het R. K. Jongensweeshuis, Tilburg:

Levensmorgen. Kinderliederen met piano-begeleiding door PHILIP LOOTS. Twee bundels. Prijs per bundel f 1.00. Prachtuitgaaf f 1.50.

Zingende kinderen. Liederen met piano-begeleiding door M. H. VAN 'T KRUYS. Twee bundels. Prijs per bundel f 1.00. Prachtuitgaaf f 1.50.

Omhoog. Geïllustreerde Leesboeken voor de Jeugd, door Jos. M. REYNDERS. I, II, III, IV, V en VI, per deelte f 0.30; VII, VIII, IX, X en XI, per deeltje f 0.40; XII, f 0.45; XIII en XIV, per deeltje f 0.50; XV, volgt spoedig.

Zonnestralen. Keur van Proza en Poëzie, bijeenverzameld door Jos. M. REYNDERS. Eerste Bundel A, f 0.40; Eerste Bundel B, f 0 40; Tweede Bundel A, f 0.60; Tweede Bundel B, f 0.60.

De Stijl op de Lagere School door Jos. M. REYNDERS. Inleiding f 0 20; Eerste stuk f 0.25; Tweede stuk f 0.30; Derde stuk f 0.35; Vierde stuk f 0.50. Al de vijf deeltjes van deze mooie stijlboekenreeks zijn fraai geïllustreerd.

Handleiding voor den Onderwijzer bij „De Stijl op de Lagere School”, door Jos. M. REYNDERS. Eerste Deel (behoorende bij Inleiding, 1e en 2e stuk), f 0.75. — Tweede Deel (bij 3e en 4e stuk) f 2.00.

Ik lees al. Oefeningen voor het aanvankelijk leesonderwijs door Jos. M. REYNDERS en N. DOUMEN, 10 deeltjes. No. 1—8 (voor de aanvangsklasse) f 0.15. No. 9 en 10 (overgangsboekjes) f 0.20.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

Dr. P. DIRCKX; Dr. HUDDLESTON SLATER; Prof. Dr. J. H. E. I. HOOGVELD; Prof. J. M. J. KNAAPEN; Prof. M. P. RATH; Prof. Dr. SCHARPÉ; Dr. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; Dr. Th. M. VLAMING.

Aflevering 1. **1910—1911.**

Augustin Wibbelt. **Das Buch von den vier Quellen.** Bucher der Freude. J. Scheullsche Buchhandlung Warendorf.

In het Duitsche plaatsje Mehr bij Cleve woont sedert enkele jaren een pastoor, die voor de meeste Hollanders wel een onbekende zal zijn, zoo niet voor bijna allen. En toch verdient Dr. Augustin Wibbelt beter. Vele jaren heeft deze humoristische schrijver met zijn „Vertell'sels ut 'n Mönsterlaune" het volk van dat land onschatbaar veel genoegen gedaan, en velen, zeer velen, zijn hem dankbaar voor menig genoegelijk uurtje lectuur. Zijn laatste bundel Novellen is van 1906 en draagt tot titel: „De lesten Blomen" en alles wijst er op dat het tamelijk wel de laatste bundel in dialect zal zijn geweest van zijn hand. Nog is hij redacteur van de „Westfälischer Volkskalender," dien hij voor 2 jaar oprichtte onder den titel: De Kiepenkerl.

Zoolang hij in dialect schreef, was het te begrijpen en te verontschuldigen, dat hij weinig bekend was in ons land; nu evenwel, nu hij in het Duitsch schrijft meenen we onze landgenooten op hem te moeten opmerkzaam maken; te meer, daar het boek, waarvan wij hierboven den titel afdrukten zulk een heerlijk boek is. We zouden het boekje of boek — zoo ge wilt — het beslaat ruim 200 bladzijden — een tegenhanger willen noemen van het bekende „Mehr Freude" van Mgr. von Keppler.

De Eerwaarde schrijver zegt in zijn Inleiding dat onze tijd gebrek heeft aan vier dingen, nl. Gezondheid, Vreugde, Kracht en Leven; en zijn plan is den lezer te voeren tot vier „bronnen" waaruit onophoudelijk deze vier voortvloeien.

De eerste bron is de *Natuur.*

De tweede is *Het Spel* in ruimen zin, nl. alles wat tooi en sieraad van het leven is „al het feestelijke en Zondagsche" — zegt hij — „ook de poëzie en de kunst — dat alles is spel."

Als derde bron wijst hij den lezer: *de Arbeid.* „Arbeid is een krachtige dronk, die kracht geeft. Lichamelijke kracht, geestelijke kracht, redelijke kracht wordt verworven door arbeid en werkzaamheid, door moeite en oefening.

De vierde en heerlijkste bron noemt hij den *Godsdienst.* „Daaruit vloeit het leven der ziel. De godsdienst geeft waarheid en genade en in waarheid en genade ligt het leven. Uit den godsdienst stroomt ook rijke vreugde, gezondheid en kracht, en de andere drie bronnen alleen zouden ons niet veel kunnen helpen, als wij de reinste en edelste bron wilden voorbijgaan."

Ware onze plaatsruimte niet te beperkt, wij zouden gaarne een paar citaten geven om Wibbelts keurigen schrijftrant te bewijzen.

Laat de lezer zich gerust dit boek aanschaffen, wij staan hem borg, dat hij zich aan *dit* boek niet bekoopen zal, integendeel...

ANTON BÖCKER.

Quousque Tandem? Open brief aan de R. K. Geestelijkheid in Nederland, door J. C. Wannée, Remonstrantsch Predikant. Nygh en van Ditmar's Uitgevers-Mij. Rotterdam.

Het oogmerk van den remonstrantschen predikant is geen ander, dan.... Dr. Abr. Kuyper verre van ons af te stooten, als iemand, die de pestilentie en het verderf met zich draagt. De schrijver opent het deurtje, opdat we eens naar binnen zouden kijken, en toont ons dan het Calvinisme, met Dr. Kuyper aan het hoofd, en... alsof de leer van Calvijn ons onbekend ware.

De predikant geeft duidelijk blijk geen vriendje te zijn van Dr. Kuyper; en met de katholieken? Nu, dat gaat nog al. De schrijver stelt er prijs op, om openlijk te verklaren, dat zijn protestantisme hem niet verhindert de Kath. Kerk een sympathie te betuigen, die wel degelijk zijn ontstaan te danken heeft aan een nadere bekendheid, met den, in Roomsche kringen, heerschenden geest, die vrij wat nader komt aan den echten geest van Christus,

dan het kleinzielige Puritanisme, de domme opgeblazen geestelijke hoogmoed, etc. etc. waarmede het Calvinisme voor een groot deel doortrokken is.

We zijn dus nog wel wat achterlijk, maar toch... hm, hm... goeie sukkels!

De predikant meent, dat het noodzakelijk is, de „Hoogeerwaarde, Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren," — aan wie deze open brief gericht is — eens te wijzen op de calvinistische leer, waarvan Dr. Kuyper een vurig aanhanger is; een leer, die niet alleen tegenstrijdig is met de Kath. leer, maar ook het Heilige in de Kerk uitmaakt voor alles wat leelijk is.

Wij, Katholieken, weten wel wat het Calvinisme behelst, en de Kath. priesters van Nederland weten het zeker, daarvan geef ik den Remonstrantschen predikant van Waddinxveen de verzekering.

Uit de Institutie van de Christelijke religie geeft de schrijver verschillende aanhalingen, wat Calvijn zoo al zegt over de kath. Kerk, priesters en sacramenten.

Wanneer men echter die korte zinnetjes leest, uittreksels uit groote capittels, dan maken zij een harden indruk, scherper, dan zij in werkelijkheid zijn bedoeld.

't Is waar, Calvijn bestreed het katholicisme en zijn Institutie geeft blijken van haat tegen de Kerk, en onverdraagzaamheid... maar, met enkele zinnetjes, en zelfs zinsgedeelten aan elkaar knoopen — want ook dát deed de schrijver — rukt men den boel uit zijn verband. En ofschoon het nu wel waar is, dat Calvijn nog al „afgeeft" op het Katholicisme, geeft dergelijke manier van aanhalen niet de juiste bedoeling weer. Op die manier zou men zelfs de verzen van vader Vondel belachelijk kunnen maken.

Het boek van Calvijn is naar den oorspronkelijken tekst verbeterd, in de taal verduidelijkt, en met een inleiding voorzien door Dr. A. Kuyper.

De predikant haalt ook uit de inleiding, hier en daar, stukjes, om de Kath. geestelijken toch maar de overtuiging te geven, dat Dr. Kuyper dat boek goedkeurt.

Zooals gezegd, wij katholieken, en zéker de kath. geestelijken, weten heel goed, dat het Calvinisme, niet is: het Katholicisme.

Het „waarom" van het geschrift — de eenvoudige vraag: weet gij van welken geest uwe medestanders zijn; kent gij de gedachtensfeer, waarin zij worden opgevoed, den gruwelijken afkeer van alles wat naar Rome riekt, die het kenmerk is van het „Gereformeerde wezen?" — kunnen wij dus gevoeglijk met „ja" beantwoorden.

Maar uit die vraag — en is die afkeer wel zoo „gruwelijk"? — blijkt duidelijk de bedoeling: Kuyper neer!

Dr. Kuyper zullen we, als Calvinist niet huldigen, maar als Staatsman, als politicus, eere wien eere toekomt.

Dat de Calvinisten van de Katholieken in geloof verschillen, moet dát nu een reden zijn om hen af te stooten, den omgang met hen af te breken, en hen in niets te kunnen verdragen? Neen, verdraagzaamheid moeten we uitoefenen. En al is het geloof verschillend, daarom is dat nog geen reden om — wanneer samenwerking in andere zaken goed en wenschelijk is — niet met hen samen te gaan.

„Indien iemand zegt: ik bemin God, en zijn broeder haat, die is een leugenaar." (1 Joan. IV, 20.)

Quousque tandem?

Zoolang het betreft zijn naaste lief te hebben, en het goede in Dr. Kuyper weten te waardeeren: semper et ubique!

MARTIN BERDEN.

Gedenkschriften van een Revolutionair door P. KROPOTKIN. Ing. f 2.90, geb. f 3.50. W. Leydenroth van Boekhoven, Utrecht.

Dit lijvig boekdeel, bijna 400 pagina's kleine druk, is het geschrift van een revolutionair, een man, om zijn anarchistische en socialistische denkbeelden uit Rusland verjaagd, evenzoo uit Zwitserland, en die het in Frankrijk ook nog al eens te warm had, en dan naar Engeland overstak.

Kropotkin, de schrijver, en de revolutionair, is een russische prins, en een man van wetenschap. Eerst beschrijft hij z'n kinderjaren, en zijn leven in het pages-korps, waar de revolutionaire geest in hem wakker werd. Als officier gaat hij naar Siberië. Daarna komt hij terug in Sint-Petersburg, en hiermede begint zijn eigenlijk revolutionair optreden.

Kropotkin zit gevangen te Sint-Petersburg, ontvlucht, en vestigt zich in Zwitserland, waaruit hij verbannen wordt.

Nu trekt hij naar Frankrijk, dan weer naar Engeland, weer naar Frankrijk... en zoo is zijn leven een woelig heen en weer trekken. Nergens kan hij ontkomen aan de russische spionnen.

Kropotkins gedenkschriften zijn dan ook zeer interessant, alleen, in zooverre het betreft de wederwaardigheden, welke hij heeft ondervonden! De russische toestanden zijn heel goed beschreven. Maar overal is doorgevlochten, de geest, die slechts een revolutionair, anarchist en socialist kan bezielen.

Wijl Kropotkin zag die groote verdrukking der boeren in Rusland onder Nicolaas II, is het heel begrijpelijk en op zichzelf beschouwd heel mooi, dat hij zijn prins-zijn, en z'n rijkdom er aan gaf, om het volk de helpende hand toe te steken.

De Allermachtigste Czaar moest worden gekortwiekt; een grondwet moest er komen, en de lijfeigenschap afgeschaft worden. Dit laatste gebeurde dan ook; de lijfeigenen kregen hunne vrijheid, wat een algemeene vreugde te weeg bracht.

Een grondwet moest er dus nog zijn, en nu werd Kropotkin een vurig werker om dat te krijgen. En verder begon hij zich ook te beijveren voor de socialistische leerstellingen.

Dat men begaan is met het lot der verdrukten, goed; dat men hen wil helpen, beter; en dat men hen helpe, best.

Maar welke zijn de middelen, die men te baat neemt? alles omverwerpen? En zoo z'n doel bereiken?

Men zal zeggen: Kropotkin heeft nooit een aanslag voorbereid...

Goed, maar zooals hij het volk opruide, was dat ook niet noodig.

Het beste zal zijn eenige aanhalingen, die men als zijn ideeën kan beschouwen, en waaruit zal blijken, dat het boek, alles behalve „stichtend" is, en het boek wel iets heeft, ja, zeer veel, van een propaganda voor het socialisme, en aanverwante meeningen.

„Later te St. Petersburg ging ik dikwijls naar de Roomsch Katholieke Kerk, waarin mij echter het theatrale van den dienst en het gemis aan waarachtig gevoel hinderde..."

„Keizerin Maria Alexandrovna door haar man verlaten en vermoedelijk met afschuw vervuld over wat er aan het hof voorviel, werd hoe langer hoe vromer en kwam meer en meer onder de macht van den paleis-geestelijke, die een geheel nieuw Jezuïtentype der Russische kerk vertegenwoordigde. Deze nieuwe, uitgestreken, verdorven Jezuïtische geestelijkheid nam in dien tijd zeer in macht toe en gaf zich alle mogelijke moeite om een macht te worden in den Staat en beslag te leggen op de scholen."

„Datzelfde jaar namen wij allen aan een manifestatie met de roode vlag te Bern deel. De reactionaire stroom was ook naar Zwitserland overgedreven, met dit gevolg dat in strijd met de constitutie, het houden van den arbeidsbanier door de Bernerpolitie verboden werd. Het was dus noodzakelijk, dat de arbeiders, om hun rechten niet met voeten te laten betreden, af en toe verzet toonden."

„Evenzoo waren wij er van doordrongen, dat een eindelooze en eentonige propaganda en een lange reeks van opstanden — individueel en collectief verzet tegen de thans geldende vormen van eigendom; — dat persoonlijke zelfopoffering, gedeeltelijke pogingen tot herschepping en onvolledige revolutiën doorleefd moesten worden, eer de heerschende denkbeelden aangaande privaateigendom gewijzigd zouden zijn".

„Zoo kwam ik tot de overtuiging dat, wat onze rechtbanken uitrichten, in wezenlijkheid niets anders is dan de veroordeeling van geheel onschuldige menschen..."

Dit zij genoeg, opdat ieder wete, of de lectuur voor hem nuttig zijn kan.

MARTIN BERDEN.

Ik weet dat mijn Verlosser leeft, door H. K. H. de Groothertogin LOUISE van Baden; uit het hoogduitsch door C. VAN OPHEMERT; bij W. Leydenroth van Boekhoven; prijs f f 1.25.

Groothertogin Louise van Baden moet zelve véél hebben geleerd in de school van het lijden, dat zij uit de H. Schrift en uit verschillende protestantsche en katholieke werken zulk een rijkdom van diep-treffende woorden over het lijden wist saam te brengen. Haar boekje, door C. van Ophemert uitstekend vertaald en door W. Leydenroth van Boekhoven keurig uitgegeven, doet u uit de diepte uwer smart opzien tot God, die slaat en wondt, niet òm te slaan, òm te wonden, maar opdat de mensch niet sterve zonder Hem. Het schenkt u voor de dagen der beproeving de kracht te spreken met den beproefden Christus: „Vader, uw wil geschiede!"

Het roemt de zegeningen van het u toegezonden kruis, dat in de hand Gods de stempel is om zijn beeld in uw ziel te drukken. Het wijst u, balling in de dorre levenswoestijn, naar het beloofde land.

Lees niet het boekje in één trek dóór, maar overweeg en proef er iederen dag een paar teksten van, en het zal u geven heerlijke wijsheid en troost.

Al ware van katholiek standpunt nog voller licht over 't lijdensmysterie gevallen, we zijn schrijfster en vertaler voor het genotene toch hartelijk dankbaar. W. DE VEER S. J.

Van Armoede tot Rijkdom, door JAMES ALLEN; vertaling van G. Akersloot; bij de Vereeniging voor Psychisch Onderzoek te Amsterdam.

Niet te verwonderen, dat dit werk door tijdschrif-

ten als *The Theosophic Gleaner*, *The Theophist*, *The Harbinger of Light*, *The Buddhist*, *The Occult Literary News and Review* zoo uitbundig geprezen werd! 't Is geheel doortrokken van theosophischen geest. Een geest gelijk die bijvoorbeeld uit volgende aanhaling duidelijk spreekt: „De goddelijkheid van een Krishna, een Gautama of zelfs van den Heere Jezus is de bekronende heerlijkheid der zelfverloochening, het einde van den pelgrimstocht der ziel in de stof en de sterfelijkheid, en de wereld zal niet haar loopkring voleind hebben, voordat iedere ziel als deze geworden is en is ingegaan in het gezegende begrip van haar eigen goddelijkheid."

De reïncarnatie-leer wordt gehuldigd. „Misschien — zoo spreekt James Allen den arme toe — waart gij vroeger (in een vorig bestaan) rijk en een verdrukker en betaalt gij nu slechts de schuld af, die nog op uw rekening stond bij de Eeuwige Wet."

Jezus en Boeddha worden telkens in één adem genoemd.

Met hemel en hel, volgens katholieke opvatting, wordt gelachen: „Terwijl hij (de wijze mensch) zijn lusten, zijn dwalingen, meeningen en vooroordeelen heeft opgegeven, is hij ingegaan tot het bezit der kennis Gods, hij heeft in zich te niet gedaan de zelfzuchtige begeerte naar den hemel en de onwetende voorstelling van de hel; daar hij zelfs de liefde voor het leven heeft opgegeven, heeft hij de grootste zaligheid verkregen en het eeuwige leven, het leven dat dood én leven verbindt en zijn eigen onsterfelijkheid kent. Nadat hij alles zonder voorbehoud heeft opgegeven, heeft hij alles gewonnen en hij rust in vrede aan den boezem van den oneindige."

Om tot de waarheid te komen behoeft men uiterlijk geen godsdienst te belijden: „De waarheid is geen geloofsvorm, maar een onzelfzuchtig en heilig en rein hart." Schrijver raadt zelfs: „Houd er mede op om uw eigen godsdienst beter te vinden dan alle andere, en streeft er nederig naar om de schoone les der algemeene menschenliefde te leeren."

Wat hebt ge dan te doen om tot den *rijkdom*, d. w. z. de zaligheid op te klimmen? James Allen antwoordt: „Geef alle zelfzucht op, verloochen uzelf, en zie: de vrede Gods is uw deel!"

En hiermee zijn inhoud en strekking van het boek voldoende weergegeven. 't Is dus geheel onwaar hetgeen *The Theosophist* beweert: „Zonder onverdiende kritiek te verwekken, kan dit boek door personen van alle secten en godsdiensten worden gelezen." De positief geloovige christen moet het werk bepaald veroordeelen. Er staan zeker kostbare lessen van levenswijsheid in; doch alleen de bovennatuurlijke godsdienst kan ze op den duur in levensdaden doen omzetten, — niet een vage theosophie-droom.

W. DE VEER, S. J.

De Romana Curia. Commentarium in Const. Apost. „Sapienti consilio," auctore B. OJETTI S. I. — Roma. Coop. typ. Manuzio 1910. XCI—229 blz.

De schrijver stond reeds gunstig geboekt om zijn *Synopsis rerum moralium et iuris pontificii*, in korten tijd voor de derde maal verschenen, en om zijn Commentaar op het decreet *Ne temere*. Professor in het Kerkelijk Recht aan de Gregoriaansche Universiteit en tevens Consultor bij de Roomsche Congregatiën, was hij wel de rechte man om de nieuwe inrichting der *Curia* door Z. H. Pius X in 't volle licht te stellen. Dat doet hij dan ook bondig en duidelijk en in den regel volledig genoeg, na den tekst zelven der Const. *Sapienti Consilio* en der uitgebreide aanhangsels daarvan: *Ordo servandus in SS Congregationibus* enz. afgedrukt te hebben.

Dit handboek, onmisbaar voor al wie met de Roomsche Congregatiën in onderhandeling moet treden en voor de leeraars in het Kerkelijk Recht, is ook nog, voornamelijk voor de rijke bibliografie, een veilige gids bij diepergaande studie.

Leuven. J. SALSMANS S. J.

Theologia moralis, auctore AUG. LEHMKUHL S. I. Editio undecima, de integro revisa, refecta, adaucta. 2 bd. XIX—900 en XV—950 blz. Freiburg in Breisgau. Herder 1910.

Nog zijn er geen volle 27 jaren verstreken sedert den eersten druk van de *Theologia Moralis* door Pater Lehmkuhl, en reeds gaat de elfde uitgaaf, met het 40ste duizental, de wereld in. Nogmaals den lof er van verkondigen, ware water naar de zee brengen. Dit standaardwerk, al is het minder geschikt als tekstboek bij de les, is zeker de meest wetenschappelijke uiteenzetting der Katholieke zedenleer, in onze dagen verschenen. Het heeft dus zijn vaste plaats in het studeervertrek van elken priester, die, na afgedane studiën, onderscheidene vraagstukken nog eens dieper wil inzien. De schrijver is *Facile Princeps* onder de huidige moralisten: al is de lezer niet altijd en overal heelemaal tot ja-knikken geneigd, toch weegt overal en altijd het oordeel van P. Lehmkuhl zwaar, zeer zwaar in de schaal. Is dit reeds waar voor de

vorige drukken, dan geldt dit nog meer voor deze nieuwe uitgave, grondig om- en bijgewerkt. Niet slechts zijn de hoofdstukken over de Roomsche Congregatiën, over veelvuldige Communie, huwelijk en ondertrouw, volgens de laatste beslissingen van Rome gewijzigd, ook allerhande onderwerpen werden herzien, b. v. over hypnotisme en spiritisme, onvolkomen toerekenbaarheid bij zenuwlijders en anderen, arbeidsovereenkomst, alleenverkoop en verzekeringen enz. Ja een heel nieuw *Caput praeambulum*, 37 blz. lang, *De fine*, wordt als onwrikbare grondslag het eerste boekdeel vooropgelegd. In de *Addenda* van beide bd. staan de laatste decreten tot 13 Maart ll. toe. Daarmede is het geheele werk met circa 120 blz. uitgezet. Ook het *Zaakregister*, vollediger en praktischer aangelegd, telt 12 blz. meer: deze verbetering verhoogt grootendeels de bruikbaarheid van het boek. Jammer is het dat de schrijver de vroegere volgorde der nummers niet kon behouden. Doch in dit bezwaar wordt gedeeltelijk voorzien door een dubbele lijst, achter aan in het 2e bd., waardoor de overeenkomst met de vorige uitgaven en tevens wat hier nieuw is, dadelijk in 't oog springt.

Een onnauwkeurigheid, uit de vroegere drukken overgekomen, moge hier aangestipt worden. Blz. 570 van het 1° bd., in den tekst der eerste verworpen stelling nopens het tweegevecht, staat er: ET *acceptet*; blz. 800 van het 2e bd.: VEL *acceptet*. Deze laatste lezing zal wel de beste zijn. Een schijnbaar nietig puntje, en toch wezenlijk niet zonder belang, om de bewijsvoeringen die op dit foutieve *et* door sommigen opgetimmerd werden.

Leuven. J. SALSMANS S. J.

La Foi, conférences pour les hommes faites en la paroisse Saint-Pierre de Chaillot par P. GIRODON, Prêtre, directeur de l'école Fénélon. Deuxième édition. Librairie Plon. Paris 1 vol. in 16 Prix: 2 frs.
L'Espérance, idem, idem.
La Charité envers le prochain, id. id.

Deze drie deeltjes bevatten elk een negental conferenties, ieder van een vijf en twintigtal bladzijden.

Dankbaar mogen wij den uitstekenden prediker van Saint-Pierre de Chaillot zijn, dat hij zijne conferenties in boekvorm heeft uitgegeven. Zijn vruchtbaar onderricht zal daardoor in veel ruimer kring doordringen, mede doordat men zijne degelijke methode tot voorbeeld zal nemen.

In het eerste deeltje, conferenties van den vastentijd van 1907, worden de natuur, de grondslagen, de eischen en de gelukkige gevolgen van het geloof behandeld. Helder en duidelijk ontwikkelt zich de gedachtengang en maakt het hooge onderricht om den vorm tot een dubbel genot. Ik kan mij voorstellen, hoe de mannen hebben geluisterd naar deze eenvoudige en toch zoo diepe, zoo verheven taal, die, het onderwerp geheel meester, zich weet aan te passen aan de behoeften van onzen tijd, zonder een oogenblik de eeuwigheid der waarheid uit het oog te verliezen.

't Is een hoog genot zulke conferenties te lezen en gesterkt treedt men uit het gezelschap van dezen geleerden priester weer tot den dagelijkschen arbeid.

In het tweede deeltje, uit de vasten van 1908, wordt de tweede der goddelijke deugden behandeld.

Eene analyse zou mij te ver voeren, maar ik mag deze magistrale uiteenzetting niet voorbijgaan zonder melding te maken van een even schitterend als nauwkeurig commentaar op de theorie van het kleine getal der uitverkorenen.

Van de beide eerste deeltjes verscheen al een nieuwe druk, van het derde, dat in 1909 werd gepredikt, is de uitgave pas van de pers.

Hiervan zal nog een tweede stuk komen, zoo vernam ik met vreugde. Want het was mij een genoegen, zoo heerlijk te zien aangetoond, hoe alleen het christendom het heil van den toekomststaat zal kunnen verzekeren.

Ik kan de dankbetuigingen en gelukwenschen van den Zeer Eerwaarden herder der parochie aan zijn welsprekenden en geleerden kapelaan best begrijpen en de lezing ervan, vóór in de boekjes, was voor mij de belofte van veel schoons en goeds en het genot was dubbel, waar ik veilig ging, wegens de kerkelijke goedkeuring, aan de uitgave verleend.

X.

L' idée de Dieu dans les Sciences contemporaines. Tome I: Le Firmament, l'Atome, le Monde végétal, par le docteur L. MURAT, en collaboration avec le docteur P. Murat. Préface de M. A. de Lapparent. 1 vol. in — 12, LVIII—464 p. p. Téqui Paris, 2e édition, Prix 3 fr. 50.

Een boek, waarvan een katholiek geleerde als wijlen de groote Lapparent de voorrede heeft willen schrijven, heeft eigenlijk geene aanbeveling noodig.

„L' illustre et si regretté Maitre dont la perte endeuille aujourd'hui la science" zooals de opdracht zegt, heeft weinige dagen vóór het uitbreken der ziekte, die zoo spoedig een noodlottigen afloop had, de voorrede opgesteld, niet voltooid, maar de zinnen, die het geraamte moesten vormen

van het levend beeld, dat deze groote ziel ging scheppen, getuigen voldoende, met welke vreugde, hij de verschijning begroette van het werk, dat onder zijne aanmoediging en naar zijne raadgevingen was samengesteld.

En hoe nu de gevoelens te vertolken, die deze schoone bladzijden wekken?

Zal ik een gedicht schrijven en het jubellied der schepping medezingen, dat uit deze wetenschap oprijst den Schepper ter eere?

Of zal ik schreien, waar ik lees, hoe met zorg de gegevens zijn verzameld ter verdediging van Hem, die niemands hulp behoeft en voor wiens wijsheid en liefde men soms bewijzen durft vragen, die men tegenover geen misdadiger vragen zou?

Vol is het gemoed en machteloos de pen.

Maar waartoe ook!

Het zij genoeg te vermelden, dat dit boek bevat een: Exposé nouveau des merveilles de la nature, — Découvertes récentes en Astronomie, Physique, Chimie, Physique et Chimie moléculaires, Botanique, — l' Intelligence ordonnatrice, — les grands Témoignages de l' Existence divine.

Genoeg te wijzen op de schitterende recenties in de „Etudes," den „Correspondant," den „Ami du Clergé," de „Revue Augustinienne," de „Revue pratique d' Apologétique" enz. tot zelfs in den „Mercure de France."

En het samenvallen der verschijning van dezen tweeden druk met de inaugurale rede van den katholieken Utrechtschen professor over een analoog onderwerp maakt deze uitgave dubbel belangrijk voor iederen ontwikkelden Hollander.

't Zou belachelijk zijn nog te verklaren, dat dit boek op de hoogte is van den tijd.

Alleen zij vermeld, dat hier een schat van gegevens benut wordt, die men op andere wijze slechts zou verkrijgen door eene geheele vakbibliotheek te raadplegen.

Hoe dit mooi gedrukte, volumineuze werk dan ook voor zoo'n geringen prijs is te hebben, kan alleen verklaard worden uit den grooten opgang, dien men ervan verwacht.

Nog twee deelen zullen ervan verschijnen; Le Monde animal, Les Merveilles du Corps humain en Harmonies générales, physiques et biologiques, (Le plan divin), etc.; het tweede is „sous presse" het derde „en préparation."

Ieder geleerde of ontwikkelde koope dit boek, ieder student vooral en men benutte het met die christelijke voorzichtigheid, welke de apologie in deze stof steeds toepast en voor nuttig houdt. TAILLEFER.

Pour l' idée chrétienne, pages de bonne foi, par Eugène Franon, Directeur au Séminaire de l' Institut catholique de Toulouse. 1 vol. in — 16 double couronne de 335 p. p. Gabriël Beauchesne & Cie, Paris. Prix 3 fr. 50.

Als men zoo nu en dan eens de bladen der verschillende richtingen doorloopt, staat men verbaasd over het aplomb, waarmede duizendmaal weerlegde domheden, lasteringen en leugens worden herhaald. Men geeft er een geschikt kleedje aan, men schrijft zoo noodig op meewarigen toon en die vorm of dat uitgestreken gezicht helpen de waar aan koopers.

Over de kwade trouw, die hierbij voorzit, wil ik niet spreken; alleen betreur ik het, dat zoovelen dergelijk geschrijf lezen, zonder op de hoogte te zijn en vooral daardoor schade lijden, wijl zij meenen hunne zaakjes te kennen. Met die zoovelen bedoel ik ook vele „ontwikkelden," omdat dit woord tegenwoordig zoo'n eigenaardige toepassing vindt.

Daarom is het boek hier aangekondigd zoo nuttig.

Ik zal de titels der zestig hoofdstukken niet afschrijven, maar om eens iets te noemen, als het „discours de M. Viviani," waarin hij over het uitdooven van de lichten des hemels spreekt, eens even de revue passeert, wordt deze minister heel fijn in het zonnetje gezet, dat wil zeggen niet bespot door goedkoope aardigheden, maar belachelijk gemaakt door onverbiddelijke, rustige logica.

Arme rhetor! Hij had toch zoo mooi gesproken met „un geste magnifique." En kijk hij nu zijne oogjes eens uitwrijven in het licht, dat hij dacht gedoofd te hebben.

Arme advocaat! Waarom dacht gij ook philosoof te zijn, waar phrasenmaker op uw kaartje moest staan.

En Pelletan! En „Combes en de Syllabus." En „une brochure de M. Anatole France" wiens pseudoniem reeds eene beleediging is voor het land, dat hij door het slijk haalt en „Renan," en „la science et le miracle" en „l'Encyclique Pascendi" en... maar ik zou ze toch haast alle noemen.

Geschreven in een levendigen stijl, die steeds hoog beschaafd blijft, zal dit boek door iedereen worden gekocht, die van apologetiek houdt, zooals die bij het dagelijksch gedoe der journalistiek noodig is, door allen die een helderen kijk wenschen op het gezwets in bladen en van tribunes in het Frankrijk der laatste jaren.

TAILLEFER.

D'ou venons-nous? par l'abbé Th. Moreux. Un vol.

de 125 p. in 8° illustré. Prix: 1 fr. Maison de la Bonne Presse. Paris.

Het eerste nummer van eene „Nouvelle collection scientifique" uitgegeven door het „Maison de la Bonne Presse."

Trachten de materialisten wapenen in de wetenschap te vinden *tegen* den Schepper, verspreiden zij hunne theorieën in allerlei werken en.... werkjes, voor geringen prijs verkrijgbaar, wij Roomschen hebben hier een boek van den abbé Moreux, even goedkoop, even mooi of mooier gedrukt, in-octavo over twee kolommen en versierd met een honderd vijftigtal teekeningen en photografieën van den Eerwaarden schrijver, een boek, zeg ik, waarin de wetenschap den lof zingt van den Schepper.

De beschrijving van het heelal, het ontstaan der werelden, de geschiedenis van het zonnestelsel en de zon, van de aarde en hare eerste bewoners, de beschrijving van wezens die vóór den mensch bestaan hebben, enz., dat alles wordt door den schrijver op hoogst aantrekkelijke en degelijke wijze behandeld.

Want de abbé Moreux is niet de eerste, de beste, die eens gauw een boekje over dit onderwerp heeft samengesteld; 't is een bekend en ook bij de tegenpartij zeer gezien geleerde. De groote tijdschriften, zelfs de ongeloovige, nemen gaarne stukken van zijn hand op.

Kent gij hem niet? Zeg het dan maar zacht en koop spoedig dit mooie boek. De platen alleen zijn meer dan het geld waard: photographies astronomiques, portraits, figures de plantes et d'animaux disparus, reconstitutions artistiques de scènes géologiques, etc.

En ik zei immers al, dat de dorre stof zoo aantrekkelijk was behandeld.

Voege ik er nog bij, dat het werkje kerkelijk goedgekeurd is en nu: Zegt het voort!

TAILLEFER.

Oeuvres choisies de Xavier de Maistre; récits, poésies, correspondance, avec notice biografique, appréciations critiques, et bibliographie. Un vol. in 12 de 204 pages. Prix: 1 fr. Maison de la Bonne Presse, Paris.

Een beste éditie van Xavier de Maistre voor één frank: Voyage autour de ma Chambre, le Lépreux de la cité d'Aoste, les Prisonniers du Caucase, la jeune Sibérienne, Expédition nocturne autour de ma chambre, Histoire d'un soldat français, Poésies diverses, Correspondance (extraits) en dan als in den titel gezegd, eene levensbeschrijving, kritische beschouwingen en eene bibliographie.

Wat wil men nog meer?

Zelfs geschikt voor een letterkundige is deze uitgave en ze mag door iedereen worden gelezen, want men heeft enkele passages, waaraan een achttiende-eeuwsch tintje zat, wat bijgestreken.

En de stijl van Xavier de Maistre en de inhoud! Kom, dacht gij nu werkelijk dat ik pedant genoeg was, om die nog eens te gaan prijzen, alsof niet de heele wereld ze kent en er vol lof over is?

TAILLEFER.

Journalistieke manoeuvres met den zedenspiegel, door A. Moresco. W. L. en J. Brusse, Rotterdam.

In het dagblad „Het Vaderland" verscheen voor eenige jaren een nieuwe rubriek van een Eenzame aan den weg, die de feiten en gebeurtenissen, welke hem voorbijsnellen, tracht op te vangen, en de taal van hun ziel te beluisteren, voordat deze zijn geur en zijn oorspronkelijkheid verliest in de ontledende en klassificeerende discipline der redactie.

En die Eenzame aan den weg is de schrijver van deze stukjes, die de voorbijsnellende gebeurtenissen heeft opgevangen en neergeschreven. Bijna al de stukjes, die in dit boek staan, zijn dan ook reeds verschenen in „Het Vaderland."

Het is een algemeen gevoelen, dat wat in een krant staat, niet veel bizonders is, wat stijl en literaire waarde betreft. Krantenartikels... nou ja, dat is gewoon schrijven, zooals ieder het zou kunnen... een beetje routine... zoo meent men. Mis hoor. Voor een gedeelte is het waar, moet men aan krantengeschrijf geen literaire waarde toekennen, maar *niet altijd*. In een krant komt dikwijls wat te staan, dat heel goed en mooi is, en het te bejammeren is, dat het maar geschreven is voor één dag.

De schrijver Moresco heeft dan ook goed gedaan zijn stukjes van een Eenzame, in druk te laten verschijnen. in boekvorm. Want het zijn stukjes, die een langer leven waardig zijn dan vlinders van één dag.

Van zijn stukken zijn de „Sillhouetten," en „Impressies" wel het beste.

In zijn „Maatschappij-leven" komt een artikel voor over Vrouwenkiesrecht. De schrijver is voor het vrouwenkiesrecht, en zijn heel voor-zijn staat zoo vast, als een huis zonder fundamenten op mul zand.

„Het feit, dat een maatschappelijke groep zich „bewust wordt van eenig gemis aan rechten,

„en deze rechten eischen gaat, bewijst reeds op „zich zelf, dat zij is voor de uitoefening er van....

„De geschiktheid voor het kiesrecht gaat dus „bij de vrouw vooraf aan de op inzicht steunende „begeerte om het kiesrecht te verkrijgen; en het „streven van de vrouwenvereenigingen over de ge- „heele beschaafde wereld, die te Amsterdam haar „congres (1908) hielden, is dus goed en rechtvaardig."

Volgens den schrijver dus, omdat de vrouw zich langzamerhand is gaan beijveren voor het kiesrecht... heeft zij de geschiktheid er voor.

Dit is echter heel, heel twijfelachtig. Zooiets *beweren* gaat gemakkelijk, maar, ziet u, *heeft* de vrouw de geschiktheid? Dáar gaat het om. Heeft de schrijver wel eens Die Frauenfrage van Rösler gelezen? Ik geloof het niet.

Wanneer de vrouw geschiktheid heeft, is het streven goed; maar men mag het zaakje niet omdraaien, en zeggen, de vrouw streeft, bijgevolg heeft zij de geschiktheid.

Als men streeft naar eenig goed, is dat wel een bewijs, dat men het begeert, mâar dat wil nog niet zeggen, dat men het waardig is.

Iemand, die véel geld wil hebben, waarborgt nog niet, dat hij er een goed gebruik van zal maken.

En kunnen ook vrouwen — ik bedoel de vooruitstrevende, en de geëmancipeerde — niet lijden aan zelfoverschatting?

Dan nog een opmerking, over de rubriek „Menschen."

Daarin bevalt mij alleen niet de verheerlijking van Zola.

Zeker, Zola heeft een mooie stijl, kan kranig schrijven, en is een realist, een weergever van de echte werkelijkheid, een vriend van de waarheid... maar hij is *te* groot realist, houdt er *te* veel van de waarheid weer te geven, zoo, dat hij *plat* en *onzedelijk* wordt. Met zijn naakt realisme, maakt hij het mooie van zijn schrijven ongenietbaar, vies.

Wanneer Zola zijn realiteitszin wat meer beteugeld had, zou hij mooi zijn, waard door ieder gelezen te worden... maar *nu* niet.

Met deze beide opmerkingen kan dit boek door velen gelezen worden en zal het velen een welkome lezing verschaffen.

MARTIN BERDEN.

Vrouwenkiesrecht. Een betoog tegen de toekenning van het stembiljet aan de vrouw, door D. Hans. Nijgh en van Ditmar's Uitgevers-Mij. Rotterdam.

Wanneer er tegenwoordig de een of andere kwestie aanhangig is, dan zijn er altijd, plotseling, van die „lichten", die opstaan en meeschreeuwen, zonder zich eerst ook maar goed te hebben in-gewerkt in de zaak, welke zij gaan bepleiten. Argumenten om het „pro" te bewijzen zijn gauw bij elkaar gescharreld, en dan gedompeld in een sausje van bluf en schreeuwen, meenen zij onomstootbare bewijzen te hebben geleverd. Het „contra," — daarop wordt geen acht geslagen. De tegenwoordige kwestie is immers mode? Dan willen de „lichten" altijd behooren tot de vooruitstrevende partij, haantje de voorste zijn, dat geeft je zoon'n tintje van geleerdheid, weet-je.

En zoo gaat het met het vrouwenkiesrecht. De vrouw is zoo al lang achteruit gezet, dat het tijd wordt om hare positie te verbeteren. Zij willen nu ook kiesrecht hebben, meevaren in het politieke bootje.

Er wordt duchtig over gesproken en geschreven. Allerlei argumenten om het „pro" te bewijzen worden bijeengebracht, en het „contra"... wordt overschreeuwd, althans men probeert het, want Kiesrecht-lievende-dames kunnen een aardig stemmetje opzetten. Gelijk willen ze hebben, door dik en dun.

Maar ze blijven haar aard getrouw, want wat is definitie van een vrouw? Ellen Key zal het u zeggen. „Als een vrouw beweert, dat $2 \times 2 = 5$, zal men met geen mogelijkheid haar kunnen overtuigen, dat het 4 is. Halsstarrig zal zij zeggen 5!

De schrijver, D. Hans, komt met goede argumenten het vrouwenkiesrecht tegen-pleiten. Hij beweert, met recht, dat het Kiesrecht is voor het algemeen belang, en niet om de belangen der vrouw-alleen te behartigen.

Want de vrouwen willen het Kiesrecht om hun positie te verbeteren, zich zelf opwerpen tot de man-hoogte, en dan natuurlijk nog hooger.

Màar de belangen der vrouw worden reeds behartigd, door de zetelende Kamer-vertegenwoordigers. En van achterstelling der vrouw is tegenwoordig geen sprake van. Alleen moet men niet uit het oog verliezen, dat de vrouw als vrouw, en de man als man zijn rechten moet hebben.

En de rechten van de vrouw zijn geen politieke, maar huishoudelijke, en hare moederplichten hebben niets uit te staan met de staatszaken, waarvoor de man de aangewezen persoon is.

Heeft de Staat ergens meer belang bij, dan bij de opvoeding van z'n toekomstig geslacht? Die

sociale taak is van nature aan de vrouw opgedragen.

Het kiesrecht geven aan gehuwde vrouwen heeft groote gevaren. Denk maar eens aan de huiselijke „genoegens," die men zal hebben als de man en de vrouw van politiek inzicht verschillen.

De voorstanders van het vrouwenkiesrecht voelen dit ook, en zeggen: „Zoo goed als men zich voor het sluiten van een verloving overtuigt van elkaars inzichten op het punt van godsdienst, zoo goed kan men dat doen op 't stuk van politeke gevoelens."

Wat een redding!

Wanneer men een meisje liefheeft, moet men nog eerst gaan informeeren naar hare politieke beginselen. En dan tien tegen een, dat ze juist tot een andere partij zal behooren.

Dan moet je, je liefde opschorten, en met je liefde onder je arm ga je op zoek... en dan zal je wel net zoo lang moeten zoeken, als Diogenes naar een redelijk mensch.

Het kiesrecht voor weduwen is alleen dan, verdedigbaar wanneer men zich op het principieele standpunt stelt van het gezinshoofden-kiesrecht.

Maar de ongehuwden. Dat zij een werkkring zoeken om in hun levensonderhoud te voorzien, is niet anders dan toe te juichen. Maar moeten ze daarom kiesrecht hebben? Een maatschappelijke werkkring is niet hun roeping. Zij zijn uitzonderingen.

En dan, de een kiesrecht geven, en de andere niet? Het is niet aanbevelenswaardig, zoowel uit rechtvaardigheids-oogpunt, als nuttigheids-oogpunt.

Doch lees het betoog van D. Hans. Dan zult u er beter van op de hoogte komen, dan door zoo'n kort schrijven er over. De schrijver overweegt goed de nadeelen van het vrouwenkiesrecht, en na duidelijk te hebben bewezen, dat het niet alleen onnuttig, maar zelfs nadeelig is, wanneer de vrouw het kiesrecht krijgt, besluit hij zijn betoog: geen kiesrecht voor de vrouw.

Maar dit wil ik nog even aanhalen van den schrijver:

„Eere aan de vrouwen! Aan onze moeders en aan de moeders van onze kinderen. Maar het is ook die eerbied voor het gewichtige werk, der vrouw door de natuur opgelegd, die ons er toe gebracht heeft het vrouwenkiesrecht te bestrijden. En wij vragen ieder, zich even nuttig in te denken in de verwezenlijking van den eisch van algemeen vrouwenkiesrecht. Wie dat doet, wordt tegenstander. Die begrijpt, hoe het voor de vrouwen zelf van belang is, de hand slechts te slaan aan den ploeg die voor *haar* werk is bestemd."

MARTIN BERDEN.

Algemeen kiesrecht. „Pro en Contra." Pro: W. P. G. HELSDINGEN, Contra: DR. W. C. A. BARON VAN VREDENBURCH. Hollandia-drukkerij, Baarn.

Allereerst zullen we beginnen met het pro.

De heer Helsdingen slaat een, nogal, oproerigen toon aan in zijn geschrift. Waarom de arbeiders niet allemaal het kiesrecht hebben, kan de schrijver zich maar niet goed begrijpen.

„Dat al diegenen van de stembus moeten geweerd worden, welke, hetzij door hunne geringe ontwikkeling dit plichtbesef niet kunnen hebben, hetzij door hunne van anderen afhankelijke stelling verhinderd worden hunne keuze vrijelijk te doen (v. Vredenburch)" is voor hem een raadsel.

De eenige uitsluiting, waarmede de schrijver genoegen kan nemen is, die door den leeftijdgrens gesteld wordt, en verder moet het den wetgever mogelijk zijn krankzinnigen, idioten, zware misdadigers, personen die zich door een erkend slecht levensgedrag feitelijk buiten de maatschappij plaatsen, van het kiesrecht uit te sluiten, doch meerdere of mindere gegoedheid, noch verschil in sekse moet invloed op de toekenning van het kiesrecht uitoefenen. Elke uitsluiting, die daar buiten gaat, is uit den booze.

Dus stemvee fokken moet het doel zijn. Wel je ideaal!

Verder ontbreekt het den schrijver aan voldoende logica.

Dat hij in het algemeen genomen, zijn beweren niet duidelijk bewijst, is al erg genoeg. Maar hoor eens:

„Moeten de bedeelden uitgesloten worden? Wij vragen, wat zijn bedeelden? Zijn dat alleen de arbeiders, die in tijd van werkeloosheid soms van particuliere of gemeentelijke armenzorg genieten? Zijn de rijken, wier zonen aan de hoogeschool studeeren geen bedeelden? Voor iederen student moet het Rijk jaarlijks een bedrag van ongeveer f 800 bij passen. Is nu de arme, die voor 16 stuivers bedeeling per week ontvangt, om zich van den hongerdood te redden, wèl een bedeelde, wien het kiesrecht onthouden moet worden, en de rijken, die het onderwijs voor z'n zoon zelf kon betalen, niet, ofschoon hij f 16 per week geniet uit de opbrengst der belastingen?"

Tut, tut, mijnheertje, u zijt aan 't doorslaan, maar dat is, meen ik, een gebrek, socialisten eigen.

Zegt u zelf niet, dat het geld (de bedeeling) *niet* voor dezelfde doeleinden wordt gebruikt? Een armebedeelde, immers, om eten te koopen, en een z. g. student-bedeelde... voor het algemeen welzijn.

Ziet u het verschil niet?

Wat zou er wel gebeuren als er geen geneesheeren b. v. meer waren.

Wie zou de socialisten van koorts kunnen bevrijden? 't Is wel eigenaardig, maar van armenklanten, hebben de geneesheeren het, gewoonlijk zeer druk.

Dat de Staat geld bijdraagt voor studie is in het „algemeen belang," voor het „heil van den Staat."

En dan, kunnen ook armen hun zonen niet laten studeeren? Zijn er niet vele beurzen beschikbaar voor intellectueel-uitmuntende-armen-zonen?

Maar 't is waar, wanneer de soc. leiders voor onontwikkelden praten, nemen deze graag knollen voor citroenen aan. Met hen kan moeilijk redeneeren. Met voor spiegelingen brengt men het bij deze luitjes het verst.

En dan de vrouwen.

„Zij, die uitsluiting der vrouwen van het kiesrecht willen handhaven, kunnen zich toch niet beroepen op het versleten argument, dat de vrouw minderwaardig zou wezen aan den man."

Maar, wie heeft dat durven beweren. Ik, voor mij, ben heilig overtuigd, dat een schoonmaakster en een polderjongen, verstandelijk op hetzelfde peil staan.

Dat een vrouw intellectueel mòet achterstaan bij een man, daar is geen sprake van. Maar met zoo iets te gaan beweren, wil de schrijver den dans ontspringen, andere argumenten, „de" argumenten aan te raken. Het zijn heel andere kwestie's waarom de vrouw *niet* met den man op éen lijn kan gesteld worden.

De schrijver verkneutert zich van de lol bij de gedachte: Overheersching der rijken door de armen.

Het is gemakkelijk van andermans leer riemen snijden. Wanneer de armen de meerderheid vormen, zouden ze wel graag over het geld der rijken willen „disponeeren." Maar het is toch billijker, dat, die het meeste inbrengen, ook het meest te zeggen heeft.

Het betoog van den heer Helsdingen voor het Algemeen-kiesrecht is niet schitterend. Aan de welvaart van het land schijnt den schrijver niet veel gelegen te liggen, ook niet aan de welvaart van het volk. Want met de „valsche" voorspiegelingen van gouden bergen kan men het volk wel ontevreden maken, maar de werkelijkheid er van zullen zij nooit, en ook hunne kindskinderen niet, ooit ondervinden.

Hoe veel beter en logischer is het betoog van Bn. van Vredenburch. Kalm en degelijk betoogt hij hoe onjuist het is, de kiezer-schare te willen vergrooten. Het betoog van Bn. van Vredenburch heeft meer waarde, dan het los-neergeschreven stuk van den heer Helsdingen, die beweert, zonder voldoende argumenten en zonder zich rekenschap te geven, van wat nuttig is in het algemeen belang.

MARTIN BERDEN.

Louis XVI, étude historique par MARIUS SEPET. 1 vol. — in 12 de 500 p. p. Téqui, Paris. Prix: 3 fr. 50.

„Cet ouvrage n'a pas été conçu comme un panégyrique ou une élégie, mais comme une étude d'histoire... Dans un cadre restreint, accessible à tous, nous avons voulu montrer Louis XVI et son règne tels qu'ils nous sont apparus..."

Cette étude a son indépendance et peut, dans sa modeste sphère, se suffire à elle-même...

't Is een boek, bereikbaar voor iedereen, onpartijdig, op de hoogte van wat de moderne wetenschap ons geleerd heeft over het behandelde tijdvak, de gebeurtenissen, omstandigheden en personen... over Lodewijk XVI het slachtoffer eener omkeering, waarvan hij de leider had moeten wezen, maar niettemin groot als de grootsten zijner voorgangers door de glorie van zijn lijden en zijn dood.

Voor wie het niet weten, zij vermeld, dat vele werken van dezen geschiedschrijver der revolutie door de „Académie" bekroond zijn.

In dit geval eene dubbele aanbeveling.

TAILLEFER.

W. VAN EEDEN. **Dante en Béatrice.** Amsterdam W. Versluys fl 1.

Het lijkt zoo wreed een die overwonnen werd, nog te vervolgen; en van Eeden blijkt, ondanks zijn onverwoestbaar idealisme, zijn naief idealisme, door de omstandigheden, door den strijd, meer dan geknauwd. Het scheen ons zoo jammer, want ondanks al de grieven die we tegen den Heer van Eeden koesteren, grieven op ethisch en religieus gebied, grieven op aesthetische beginselen berustend, meenden we toch in hem te moeten erkennen, een man die niet zooals zijn vroegere vrienden, het leven beschouwde als een gelegenheid om mooie gebaren te maken, mooie woorden te zeggen, mooie sentimenten te vormen, en daarmee de hongerige menschheid, hongerig naar geest en lichaam te verzadigen; nee hij zou van het leven iets schoons maken, een

verheffing der schare, een opvoeding voor de wereld een nieuwe maatschappij, een jonge verlossing. We wisten dat dit alles mislukken moest, maar we dachten toch aan ernst, aan zelfverloochening. We meenden zelfs nu en dan abstractie te moeten maken van zijn ongeloofelijken hoogmoed, om zijn arbeid te kunnen waardeeren, maar dat hij zoo vulgair zou zijn, zoo klein, dat deze bundel het antwoord zijn zou van den vernederden „volks-verlosser", dat had zelfs de barste pessimist niet kunnen voorspellen.

En niet wij, geloovigen, met onze groote bezwaren tegen van Eedens werk denken zoo: neen we geven, juist om te laten zien hoe zware aanklacht tegen Dante en Beatrice in te brengen valt, het woord aan een niet geloovige, aan Karel Scharten in de Gids:

„Frederik van Eeden is in sommige van zijn werken een waarlijk zeer bizonder dichter geweest. Was hij degene onder de tachtigers, die het zangerige, ongekunstelde „liedje" nog zong, — tevens heeft hij zich menigmaal, bijv. in het als geslepen-kristallen „Naspel" uit Ellen, een uiterst fijn woordkunstenaar betoond.

Toch kon men, in datzelfde «Ellen», op enkele plaatsen dien valschen klank al hooren, dien zoeten huicheltoon van onechte groot- en heilig-doenerij, die, voor wie goede ooren heeft, ook reeds het veelgeprezen «Voor de liefste» verkilt.

Groot-doen, opdrijven van de trotsche Ikheid, het was een kenmerkende tachtiger-eigenschap, maar die vooral bij Kloos zoo echt kon zijn, de prachtige werkelijkheid zijner verzen, waarschijnijk omdat Kloos er niet over dacht, deze glorieuze zielseeuwigheden van één oogenblik in verband te willen brengen met zijn dagelijksch persoontje.

Bij Van Eeden gaf het tegendeel aanleiding tot dat bekende knoeien met hoovaardige vroomheid en weeë nederigheid, tot dat uithangen van den miskenden profeet, den martelaar en den banneling, tot dat poseeren voor vijanden-zegenend christusje, kortom tot al dat verfoeilijk on-echte, dat in dit laatste verzen-bundeltje culmineert.

Ik wil niet eenmaal diep ingaan op de belachelijke parallel, die in het titel-gedicht de heer Van Eeden trekt tusschen Dante en... zichzelf: hij spreekt van «wij beiden», schoon hij een zekere ongelijkheid van «maat en macht» wel toegeven wil... Ook vergelijkt hij Dante's ballingschap bij de zonderlinge ballingschap, die de zijne is: hij loopt door zijn dierbaar land aan der liefste hand, «en (voelt zich) toch gebannen, arm en eenzaam». — «Wie dreef mij uit?», vraagt de heer Van Eeden.

Laat mij beproeven, hem deze vraag naar een wel zeer bekenden weg, te beantwoorden met een andere vergelijking: tusschen hem en Paul Verlaine.

Kent gij dat stralende Gebed, waarmee het tweede Boek van »Sagesse» aanvangt:

«O mon Dieu vous m'avez blessé d'amour» —?

herinnert gij u de, 't eigen onwaardig zelf vertéérende, extaze dier gouden en roode aanbiddings-vlammen, die al hooger en hooger oplaaien tot een vuur-zee voor Gods troon?

Met uitgebreide armen, met uitgedoofde oogen, ligt de zondaar geknield, de achterover hellende borst lichtend van 't neerstortende genade-licht... en telkens breekt de stem los, met een schok, in dien éénen monotonen toon van zelf-aanklacht, dien gesmoorden zengenden toon, waarin de hoogste smart uit-brandt en de hoogste vreugde open-heeft:

«Voici mon sang que je n'ai pas versé,
Voici ma chair indigne de souffrance,
Voici mon sang que je n'ai pas versé.

«Voici mon front qui n'a pu que rougir,
Pour l'escabeau de vos pieds adorables.
Voici mon front qui n'a pu que rougir.

«Voici mon coeur qui n'a battu qu'en vain,
Pour palpiter aux ronces du Calvaire,
Voici mon coeur qui n'a battu qu'en vain

Van Eeden, in het gedicht «Alles voor u» — het lijkt een, wel onbeschaamde, uitnoodiging tot vergelijken — gebruikt denzelfden zich herhalenden aanroep:

«Hier is mijn hart —»

maar hij werpt het niet trillend aan de voeten Gods, als «le pauvre Lilian»; hij verdedigt zijn verongelijkte hartje:

«Hier in mijn hart, — ze noemden het ontrouw,
het was zoo wispelturig en zoo grillig,
verlatend vrind voor vrind en vrouw voor vrouw,
Toch is 't standvastig en gewillig.
't Zwierf als een schaap van weide op weide verder,
volgend het roepen van onzichtbren herder.»

En niet alleen als een onschuldig schaapje deed 't lieve hart:

«Als een wit vlinderke ging 't welgemoed
in zachte fladdervlucht door donker dal,» enzv.

Verlaine — waag met mij de op-vaart van dit zoetelijk schaap-en-vlinder-geboudeer, tot de hemel-scheurende vuurtongen van dat andere Gebed – Verlaine, de zich smadende en begenadigde, zingt voort:

«Voici mes pieds, frivoles voyageurs,
Pour accourir au cri de votre grâce,
Voici mes pieds, frivoles voyageurs.

Voici ma voix, bruit maussade et menteur,
Pour les reproches de la Pénitence,
Voici ma voix, bruit mausade et menteur» —

«Hier is mijn stem, —»

zegt op zijn beurt Van Eeden, uitleggerig en mokkend:

«Hier is mijn stem, — die om zoo kleine reden
geweeklaagd heeft, door vrees en twijfel zwak.
Zij deed de menschen luisteren en weenen,
totdat zij steeg en sterker klanken sprak.....
toen heeft zij onoprecht geschenen, — .....»

En hij vervolgt, aandoenlijk vroom (met de noodige ostentatie):

Neem alle sieraad met uw zuivre handen,
al wat er uitblonk van mijn wezen af,
op úw altaar mag door úw vuur verbranden
al wat mij trots en aanzien gaf.

om, brave Hendrik, de strophe te beëindigen:

«Ik wil niet zooveel beter zijn dan andren —
maar liever dichtbij in uw schaduw wandlen.

En Verlaine....:

«Hélas, Vous, Dieu d'offrande et de pardon,
Quel est le puits de mon ingratitude,
Hélas, Vous, Dieu d'offrande et de pardon.

«Dieu de Terreur et Dieu de Sainteté,
Hélas! ce noir abime de mon crime,
Dieu de Terreur et Dieu de Sainteté.

«Vous, Dieu de paix, de joie et de bonheur,
Toutes mes peurs, toutes mes ignorances,
Vous, Dieu de paix, de joie et de bonheur.»

En als hij zich gansch heeft overgegeven, — 't Is of die verzen zich op het hart slaan bij iedere bekentenis — dan siddert de stem, en de zware roode en zwarte klachten en de goudene smeekingen versterven in een gefluister, een snik:

«Vous connaissez tout cela, tout cela,
Et que je suis plus pauvre que personne,
Vous connaissez tout cela, tout cela.
«Mais ce que j'ai, mon Dieu, je vous le donne.»

Maar Van Eeden, meenend met wat zeurig pleiten voor een verloren reuk van heiligheid, zijn «getrouwe God», zijn «bron van begrijp», wel voor zich gewonnen te hebhebben, komt eindelijk tot de «belangrijke offerte» — «Alles voor u» heet immers het poëem —:

«Voor u mijn naam, mijn eer, mijn kunst, mijn deugden.»

Van dezen toon weergalmt het boekje; overal duikt die op; die sluipt al door »Dante en Beatrice» - daar reeds draagt Van Eeden o. a. een «heilig lijdensmerk», «welwetend», «geduldig» en natuurlijk «zonder klagen» (morgen brengen!) —; die slaat het schaamteloos naar buiten in een der laatste soort-van-punt-dichten, het verachtelijke:

Mijn vrienden.

Ik droeg mijn baloorige vrienden
't kwaad hart niet toe, dat ze verdienden.
Want al hebben ze mij soms deerlijk bezeerd,
ze hebben zichzelf nog méér geblameerd.
Op 't schandeleger, mij toegedacht,
liggen ze zelf eens niet heel zacht,
en ik kan hen, met alle vergevingsmacht,
van die zelfgespreide bedden
in der eeuwigheid niet meer redden.»

Ik ken geen meer phariseïsche uiting in de heele literatuur, dan dit leedvermaak over die onredbare vrienden, die zelf op het hèm toegedachte schandeleger zullen komen te liggen... ondanks àl zijn vergevingsmacht! Houd uw vergiftig vergeven maar thuis, o volijverige redder: dat schande-leger voor uw ongelukkige vrienden komt wel terecht!»

Aan dit zwaar gedocumenteerde vonnis hebben wij niets toe te voegen. Het is treurig voor de menschheid dat zoo groote gaven tot zóó diepen val komen, wanneer de drager ervan in eigen hoogheid meent zich zelf genoeg te kunnen zijn en de heiligste woorden als welluidende klanken meent te mogen misbruiken om het allerheiligste te onteeren, en zich zelf een godenkroon op het hoofd te drukken. De dwaasheid straft zich zelf. Zelfs de groote tragiek van diepen val, geweldigen val, zelfs de sombere weemoed om het neerstorten van een zoon des Lichts ontbreekt hier. Het blijkt de kermis der ijdelheid op zijn weerzinwekkendst. HANS.

De schat des Hemels door MARIE CORELLI. 8e tot 15e duizend. f 0 60 ing. f 1.— geb. L. J. VEEN. Amsterdam.

Bij het ontvangen van dit boek, meende ik mij te herinneren, dat van een vorigen druk, in Boekenschouw reeds een recensie gestaan had. Bij nader onderzoek vond ik dan ook in de aflevering van Juni—Juli 1908 een beoordeeling van de geachte medewerkster Christine Vetter.

Hare recensie was niet bijzonder ophemelend voor dit boek. Ik besloot evenwel toch het boek van Marie Corelli eens door te lezen.

Nu ik het gelezen heb, vind ik het verhaal toch niet zoo onbelangrijk, als C. Vetter in hare beoordeeling doet voorkomen, al is het geen lectuur voor iedereen. Het verhaal lijkt mij zeer interessant, en vele pagina's hebben mij een waar genoegen bezorgd. Wat de saaiigheid aangaat, ben ik het dus niet met haar eens. Maar wat haar verschillende op- en aanmerkingen betreft, geef ik haar volkomen gelijk.

Och, het is waar, verschil van voelen draagt veel daar toe bij.

Men moet niet uit het oog verliezen, dat bij een beoordeeling, de criticus zijn persoonlijke meening

moet geven. Wat de een mooi vindt, is bij een ander leelijk.

Van Nouhuijs schrijft in zijn Nederl. Belletrie, dat: „het oordeel blijft noodzakelijk subjectief, per„soonlijk. En derhalve zou ik boven mijn over„zichten de woorden van, ik meen, Montaigne „kunnen gebruiken als motto: ik geef mijn mee„ning alleen als de *mijne*, niet als de *goede*."

Ik besluit derhalve een oordeel over dit boek te schrijven, zonder te denken aan, en me te laten be-invloeden door vorige recensies, alsof ik nog nooit iets van dit boek gehoord heb.

Het boek begint met een noot, over de in omloop zijnde portretten van Marie Corelli, iets wat absoluut niets heeft uit te staan met het boek zelve. De titelplaat is geen portret, maar een teekening van Joh. Braakensiek, 'n mooie teekening... die ook niets heeft uit te staan met het verhaal als zoodanig.

Het verhaal is van een ouden, zeventig jarigen millionair, David Helmsley genaamd. Deze millionair heeft in zijn rijke jaren geen echte liefde en toegenegenheid meer ontmoet. Zijn kinder-jaren — toen hij nog een liefhebbende zuster had, en in God geloofde, wat hij nu niet meer kan — hangen als een sprookjes-nevel nog in zijn hoofd.

Lucie Sorrel, een jong meisje, dat door hem bizonder begunstigd wordt, wil hem heelemaal inpalmen om „zijn millioenen." In het begin vermoedde hij dat niet, en vond haar een aardig, lief kind. Zij was de eenige die hij liefhad en wie hij gaarne zijn millioenen wilde nalaten... maar eilacie, hij bemerkte, dat ook zij hem wilde behagen, niet om zijn persoon, maar wegens zijn geld. Haar liefde was geldgenegenheid...

Hij bemerkt het, en wordt daardoor heelemaal mismoedig. Niemand heeft hij dus, die hem bemint, en alleen toch aan een zoodanige wil hij zijn millioenen vermaken. Hij heeft behoefte aan liefde en toegenegenheid. Al de menschen die hij kent zijn aardig tegen hem .. om zijn millioenen.

En dan plotseling verdwijnt hij van het wereldtooneel. Zelfs zijn advocaat, z'n vertrouwde, weet niet waar hij is. Op een buitenlandsche reis, had David Helmsley hem gezegd.

Ondertusschen is de millionair landlooper geworden, en gaat op zoek naar een vriend, een mensch, die hem lief zal hebben om hem zelven. In zijn vest draagt hij een pakje bankbilletten. Maar daarvan wil hij geen gebruik maken, voor dat het hoog noodig is.

Op zijn zwerftochten komt hij allerlei individuën tegen, die zonder uitzondering voor zijn ouderdom eerbied opvatten. De armste en beruchtste vagebonden brengen zelfs voor hem eenige shillings bijeen. 't Is mogelijk, maar....

Het kan dus niet anders, of hij vat een bizondere genegenheid op voor die lui. Het spijt hem, dat hij nu pas bemerkt hoe dit vagebondenleven gelukkiger en vrijer is dan zijn millioenenleven.

Op een stormachtigen nacht komt hij bijna om in de bergen. De regen plast neer, de storm buldert woest.. zoodat hij al bang wordt, en dat zwerversleven op wil geven... maar hij valt neer.

Een boerenvrouw vindt hem daar, en neemt hem liefderijk op. Maanden lang ligt hij ziek bij die vrouw, — Marie Deane heet zij — doch met liefde wordt hij door haar verpleegd. Na zijn beterschap blijft hij bij die vrouw inwonen.

Onderwijl komt er een nieuw persoon, Angus Reay, op het tooneel. Deze verlieft op Marie Deane. Ze zijn verloofd... en de millionair sterft.

Marie Deane is algemeen erfgenaam geworden van die millioenen, die David Helmsley bijeen gegaard heeft. In Marie Deane had hij de vrouw gevonden, die hem genegen was om hem zelf, want zij wist niets van zijne millioenen. Zij was een goede zorgzame vrouw voor hem geweest, en blij dat zij dien armen ouden man had kunnen helpen.

David H. had eindelijk iemand gevonden, die liefde voor hem voelde, en niet voor z'n millioenen.

Marie Deane is een vrouw, die 't nooit breed heeft gehad. Als kantwerkster verdiende zij haar kost. Maar bij intuitie voelde zij dat geld geen geluk aanbrengt. Haar verloofde is ook van die meening. Nu hij te weten komt, dat z'n bruid zoo rijk is geworden, wil hij haar niet meer hebben... ofschoon hij haar nog vurig bemint.

Marie Deane vermaakt alles aan haar verloofde, en wil zich verdrinken. Angus Reay komt dit te weten in een afscheids-brief van Marie Deane. Net komt hij nog op tijd om haar plan te verijdelen, en ze maken maar het voornemen bij elkaar te blijven. Zij is hem liever dan al de millioenen, zij is: „zijn schat des hemels."

Wat dit verhaal zelf betreft is het mooi geschreven ofschoon er hier en daar wel wat onwaarschijnlijkheden in voorkomen. Dat rijkdom ongelukkig, en armoede gelukkig maakt, kan nou wel waar zijn, maar het is niet mogelijk, dat er zooveel arme menschen gevonden worden, die niet gaarne wat millioenen willen bezitten. De strijd is tegenwoordig maar al te fel om het „lieve geld." Inbrekers,

oplichters, en flesschentrekkers doen het toch maar alleen om „geld" en niet uit zucht naar sport of ander tijdverdrijf.

Er komt een getrouwde dominee in voor, 'n raar type, die heel christelijk leeraart, maar zelf weinig christelijk is. Hij gaat er van door met een meisje, dat hij verleid heeft. Die dominee wilde de protestanten van z'n parochie overhalen tot de Anglikaansche kerk. Minder mooi wordt er dan gezegd, nadat dien dominee verder alle bediening ontzegd is geworden: „eenige maanden later werd een klein, opgesmukt verhaal in de pers gedaan, betreffende den afgedankten dominée, waaruit bleek dat hij was opgenomen in de Kerk van Rome, die voor vergiffenis van al zijne zonden had zorg gedragen." Het doet je zoo denken aan die zaakwaarnemers, die bereid zijn alle zaakjes op te knappen.

Op een andere plaats werd er van dien dominée ook al gezegd, dat hij in dienst van Rome was. Hij zou namelijk door de Jezuïeten gehuurd zijn om te ijveren voor het Anglikaansche geloof! Wel heb je van m'n leven! In zake van godsdienst toont Marie Corelli zich nog 'n kind en kinderen mogen niet overal met de vingers aan zitten. Uitdrukkingen als „kan ik wel?" en „zullen we niet?" zijn geen goed Hollandsch.

Behalve, dat er dus hier en daar wel wat valt aan te merken — de laatste opmerking geldt niet de schrijfster, maar de vertaalster – is de „Schat des Hemels" als verhaal niet kwaad. Het willen-laten-zien, dat het geluk en de liefde niet voor geld te krijgen zijn, mag goed geslaagd heeten. En wij kunnen dan deze beoordeeling sluiten met de woorden van David Helmsley, hem door Marie Corelli in den mond gelegd: noch koningen, noch rijken hebben de bizondere gave van het geluk.

MARTIN BERDEN.

Toen Else dertien was, door L. DE JAGER MEEZENBROEK—VAN BEVERWIJK, uitgegeven bij P. N. van Kampen en Zoon, A'dam.

Een mooi boek, dat men met genoegen leest. Op prettigen, frisschen toon en in lossen stijl wordt verteld, wat Else in één jaar dóórmaakt. Al lezend begint men te houden van 't wilde, soms zelfs ietwat ruwe en brutale kind, dat er nog in 't geheel niet aan denkt, voor jonge dame te willen doorgaan; dat eerst verbluft staat over haar deftig Nijmeegsche nichtje met haar bakvischjesmanieren, maar later wat lekker den draak steekt met haar onhebbelijk logéetje. Ofschoon het m. i. niet te pas komt, dat de dagelijksche speelmakkers van een dertienjarig meisje jongens zijn, is Else's omgang met Kees en Tom nog volkomen onschuldig en onbevangen. Prachtig schildert de schrijfster Else's naiveteit, waar zij in school met den onderwijzer in de volle klas spreekt over haar huwelijksreis naar Spitsbergen of in allen ernst aan ma vertelt, dat ze later met Kees trouwen zal. Die kinderlijkheid van Else komt vooral gunstig uit tegen de vroegrijpheid van Emmie, 't stadsche nichtje, dat op nog wel wat kinderachtige, maar daarom niet minder af te keuren manier aan flirten doet.

Jammer vind ik 't, dat de schrijfster, ofschoon zelf een geloovige Protestante, in Else's opvoeding schier elk godsdienstig element buitensluit. Wel laat zij 't kind op de hooge feesten van Kerstmis en Paschen naar de kerk gaan, wel laat zij 't door Neel, de oude meid, betreuren, dat Else's ouders 't meisje niet alle Zondagen naar Dominé's preek sturen, een enkelen keer wordt ook de catechisatie genoemd, maar daar blijft 't bij. 't Kind zelf schijnt die leemte in haar jonge leven te gevoelen en uit eigen beweging gaat ze naar de kerk, 's Zondags, vóórdat Rob, haar broertje en liefste speelmakker, zijn toelatingsexamen voor 't gymnasium doen moet.

't Is te betreuren, dat dit soort boeken in Roomschen geest geschreven, nog zoo uiterst schaarsch is, maar er is hoop, dat die klacht spoedig tot het verleden zal behooren.

„Het daghet in het Oosten," meer mag ik er op 't oogenblik nog niet van zeggen.

Schijndel. Zr. Ma. TERESA.

Schoolleven, door HESTER; genaaid f 1.00; uitgever A. W. Bruna en Zoon, Utrecht.

Hester moet mij een raad ten goede houden: Voordat zij weer een boek gaat schrijven, zou zij verstandig doen, eene grammatica te bestudeeren en eenige boekjes met zoogenaamde „Stijloefeningen" door te werken; want zoo'n beetje kennis van taal en stijl is voor haar heusch geen overbodig weelde-artikel. Men oordeele; ik doe slechts een paar grepen: bl. 9. „*Knetterend* en STAMPEND ZWEEFDEN zij (de meisjes) heen." Hester heeft bij dat „zweven" bepaald aan den motor van een aëroplane gedacht. Ik — met m'n plattelandsoogen — zag nog nooit 'n vliegmachine. Vandaar zeker, dat ik me dat „knetterend en stampend" *gezweef* maar niet kan verbeelden.

Op blz. 12: „De Directrice was niet in de kamer, *dies* werd Ans op een stoel *gezet* ('t kind is 15 jaar, nota bene!) en bevolen te wachten." Op blz. 15:

„Geen grooter genot *dan* ook voor haar, *dan* een avondje bij ons te zijn; *dan* was ze uitgelaten dol en haalde hare schade, aan veel ongezelligheid, ruimschoots in." *Schade aan veel ongezelligheid*, ra, ra, wat is dat? Hester geeft raadseltjes op. Op blz. 16. „*Af en toe* bezochten de wederzijdsche moeders elkander, maar de sympathie tusschen beide dames was niet zeer groot, wat *af en toe* aanleiding gaf, tot kleine botsingen." Hester's sympathie voor „*af en toe*" is wèl zeer groot; ik heb de bekoring gehad, om eens te tellen, hoe vaak zij die uitdrukking wel gebruikt heeft in deze 187 pagina's. – Wij, gewone stervelingen, reiken een brief *aan*, Hester laat hem *af*reiken.

Tot slot, — want 't citeeren verveelt me, — op blz. 109: „Er heerschte een prettige*n*, gezellige*n* en opwekkende (nee, niet opgewekte!) geest, gepraat en gelach klonk onder het lommerrijke *blaad'ren*dak." Och ja, dan raak je al gauw in dichterlijke stemming, en meen je zoo waar, dat je aan een vers zit te peuteren, getuige dat BLAAD'RENdak. De schuld van den zetter? Best mogelijk! Maar dan krijgt die zetter van Hester's „*Schoolleven*" nog heel wat op z'n geweten. Zoo duidt hij b.v. heel die 187 pag. lang maar àldoor de meisjes „*hen*" en „*hun*" aan.

Die émancipatie gaat wat ver, vind ik. Dat hij „onmidde*ll*ijk" geregeld met ééne *l* schrijft, dat hij 't onderwerp niet ééns, maar tien-twintigmaal aangeeft als: „Haar groote*n* krulkuif", „de*n* winter," een vernietigende*n* blik", een saaie*n* boel", „de*n* vloer", een prachtige*n* buitenweg", enz. enz.... je zou een *schoolfrik* genoemd worden, als je je ergerde aan zulke kleinigheden.

Maar zoo'n zetter moest toch weten, dat men niet zegt: „Ans *lag* haar hoofd gerust neer", „de meisjes werde*n* eene plaats aangeboden", „de rand *der* hoed", „eene belangstelling, die de menschen direct voor haar innam*en*", „een langgerekt... ah... ontsnapte*n* allen,"... en meer van zulke aardigheden, die het boek schier ongenietbaar maken.

En de inhoud? Hester heeft blijkbaar de prachtige meisjesboeken van Tine van Berken en Augusta van Sloten gelezen en, eigen krachten overschattend, gemeend, dat zij even goed werk kon leveren. Maar die meening zal spoedig gewijzigd zijn, als Hester ook maar eenige notie heeft van vergelijkende zelfcritiek.

Dat de meisjes fluiten...., papieren inzien op de tafel der directrice, als ze op dezer kamer eenige oogenblikken alleen zijn...., voor directrice en leeraressen elk een bijnaam hebben.... er zich bijna stelselmatig op toeleggen, om deze dames onder de les zooveel mogelijk te plagen...., dat To van ma 't uitdrukkelijk bevel ontvangt van niet meer bij Ans aan huis te komen, maar zich om dat bevel heelemaal niet bekommert.... zonder dat schrijfster daarover ook maar één enkel woord van afkeuring ten beste geeft, dit alles verhoogt de opvoedkundige waarde van het boek niet.

Laat ik er nog bijvoegen, dat Hester met angstvallige bezorgdheid God en godsdienst uit het leven weert, en men zal begrijpen, dat „*Schoolleven*" onder geen enkel opzicht een plaats verdient in de bibliotheken onzer kinderen.

Schijndel. Zr. Ma. TERESA.

Knippend vertellen, door mevr. A. NOLST TRENITÉ, uitgegeven bij W. Leijdenroth van Boekhoven Utrecht; geb. f 0.90.

Een boekje, dat aan jonge moeders leert, hoe ze haar kleine volkje nuttig en aangenaam kunnen bezig houden.

Eerst vertelt mevr. Nolst Trenité een verhaaltje, dat door taal en inhoud voor 't bevattingsvermogen van kinderen geschikt is; daarna geeft zij met eenvoudige teekeningen aan, hoe men door knipsels de in 't verhaaltje genoemde voorwerpen kan laten zien. 't Idee is zeer goed.

Toch zal veel, zoo niet alles afhangen van de vertelster. Zij moet hebben veel takt, om de verhaaltjes aantrekkelijk te maken, veel tijd en nog meer geduld bij 't vervaardigen der knipsels, waarvan sommige slechts moeilijk de belangstelling der kleinen zullen wekken.

Zoo geloof ik b.v. niet, dat *de ladder, de handkar, de hark, schoffel* en *spade* met *verdere boerderijbenoodigdheden* evenzeer de oogjes zullen doen schitteren van pret als de boeren en boerinnetjes, „*dansend op klompen in rijen over 't veld.*"

De prijs van 't boekje in heel aardig bandje is vrij hoog voor 5 kleine verhaaltjes, maar 'n jonge moeder, die vaak vergeefs naar middelen uitziet, om hare kleuters zoet te houden, vindt f 0.90 stellig niet veel, als ze dat doel ermee bereiken kan.

Schijndel. Zr. Ma. TERESA.

Levenslente. De eerste drie levensjaren van het kind. Vrij bewerkt naar het Fransch van BERNARD PEREZ, door Mevr. C. A. LA BASTIDE-BAARSLAG. W. Leydenroth van Boekhoven, Utrecht.

Dit boek zal heel nuttig zijn voor ouders en degenen, die met kleine kinderen omgaan.

De schrijfster zegt met recht, dat men hetgeen het kind zegt en doet, niet nauwkeurig kan waarnemen en juist verklaren zonder liefde voor het kind, en de kameraadschappelijkheid, welke uit die liefde geboren wordt. De kinderen zullen vanzelf hun ziel blootleggen, niet aan hem of haar, die hen als lastposten beschouwt, maar aan den vriend of vriendin, die met hen speelt, en met hen praat en niets heerlijker vindt dan tijdelijk alle zorgen en beslommeringen van zich af te schudden, om eens geheel met hen „mee te doen."

En we moeten een kind begrijpen; in die kleine, nuchtere ik-heid van het kind weten door te dringen, wat wel moeilijk, maar toch noodzakelijk is voor de opvoeding.

Dikwijls worden kinderen niet begrepen, en dan doet het je zeer, als je een moeder of kindermeid, met iets boos-willen-zijn in de stem, een kind hoort toemopperen. Het kind wordt dan niet begrepen, en ligt daar aan zijn lot overgelaten, hulpbehoevend, niet krijgend wat het rechtmatig verlangt, of waar het behoefte aan heeft.

Maar „levenslente" zal dan ook een nuttig en welkom boek zijn; daarin zal men leeren het kind begrijpen, en dieper doordringen in zijn zieltje.

MARTIN BERDEN.

Huize Labor, door NANNIE VAN WEHL. L. J. Veen Amsterdam.

Nannie van Wehl, de schrijfster van dit mooie boek, is geen onbekende meer voor hem en haar, die van „dol-gezellige" boeken houden.

De schrijfster voert ons binnen in Huize Labor, en laat ons kennis maken met de aardige meisjes Gravelaar. We vinden het daar zoo gezellig, dat we, vol plezier, meeleven met het lieve huisgezin.

Mooi is de stijl, helder zijn de zinnen, en welkom zal het geheel zijn aan allen, die graag een mooi boek lezen.

De meisjes zullen er om vechten, en het 's avonds meenemen naar haar slaapkamer, om het daar, stilletjes, te lezen bij kaarslicht; en pratend en droomend er van zullen ze in slaap vallen.....

MARTIN BERDEN.

L'Amazone blanche par ROGER DUGUET. Un vol. de 320 pages. (Nouvelle série bijou.) Prix 0 fr. 75. Maison de la Bonne Presse. Paris.

Een uitstekende historische roman uit den tijd der Fransche revolutie.

Om geen ruimte te verspillen zal ik ik de intrigue niet mededeelen, maar alleen zeggen, dat het geen vertellinkje is uit dien tijd, doch werkelijk een historische roman, die den lezer voortdurend boeit en hem degelijke kennis aanbrengt van het tijdvak.

De kokette editie, trots den geringen prijs, is bekend.

TAILLEFER.

Francisco, par ANNE RIMAC. Un vol. in 8° de 96 pages sur 2 colonnes, papier glacé, avec illustrations de Pichot, (Nouvelle bibliothèque pour tous, série pour la jeunesse) Prix: 1 fr. Maison de la Bonne Presse. Paris.

Jongens, meisjes, weer een mooi boek voor jelui! Lekker om in de vacantie te lezen. Dan heb je pleizier en je leert meteen. En te moeilijk is het niet. Want een van mijn jongens heeft het gelezen en die kon het heel best volgen, hoewel hij nog geen zestien jaar is. Den inhoud heeft hij mij verteld: het is de treffende en veel bewogen geschiedenis van een blank kind, opgenomen door Peruviaansche negers na eene aardbeving. Hoe dat kind weer in Frankrijk komt en zijne familie terugvindt.

Ja, je dacht, dat ik dit alles ging vertellen. Mis, hoor! Dan ging de heele aflevering van „Boekenschouw" vol.

Koopt het boek maar en ik wed, dat Uwe ouders er ook in gaan lezen, net als ik en dat Uwe broertjes en zusjes het houden voor een prentenboek, zoovele mooie platen staan erin.

TAILLEFER.

Le Clocher fleuri, conte par MAURICE LA BELANGERAIE. Bernerd Graset, Paris. Prix 3 fr. 50.

Een interessant verhaal, goed geschreven in vlot en gemakkelijk Fransch, door een schrijver, die zijn taal door en door kent en voelt; zeer geschikt voor onze jongelui.

Komt er ook eene spookachtige geschiedenis in voor, welnu, daardoor laten zij zich niet van de wijs brengen.

Nu er maar geene andere spoken in voor komen, die hen meer dan van de wijs zouden brengen.

En verder: een „conte" vertelt men niet of heelemaal, dus.... leest zelf, als 't u belieft.

TAILLEFER.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 2. **1910—1911.**

PROF. HEINRICH BRUDERS: **Akademische Vorträge. Die Exercitienwahrheiten.** Innsbrück, Rauch 1910. X, 483 blz, 3 M. geb. 3 M. 80.

Dr. Bruders, professor der „Dogmengeschichte" aan de universiteit te Innsbrück, een man, die in de wetenschappelijke wereld reeds bekend is door zijn werk over „Die Verfassung der Kirche", heeft nu een werk van heel anderen aard gepubliceerd, waardoor hij op werkelijk meesterlijke wijze zijn rijke wetenschap voor practische doeleinden bruikbaar maakt.

De bekende waarheden worden meestal door Dogmen-historische uitvoering in een geheel nieuw licht voorgesteld en zoo onze belangstelling nader gebracht.

Daaruit komen dan frisch en klaar de practische toepassingen.

Door de doelmatige groepeering der gedachten wordt eerst het verstand in beslag genomen; dan wordt de voorstelling altijd boeiender en gevoelvoller, tot ten slotte al onze vermogens in de macht van den welsprekenden schrijver zijn.

Dit verrassende resultaat ondervindt men ook bij waarheden, die men anders slechts in droge wetenschappelijke verhandelingen pleegt te lezen. Zoo b.v. in de eerste voordrachten over oorsprong en doel der menschen. Alles is hier dramatisch, levend en concreet uit de oorspronkelijke abstractie in de onmiddellijke omgeving des lezers geprojicieerd.

De onderwerpen, die zich historisch laten behandelen (Christus, de biecht in de verschillende tijden, de verloren zoon) overtreffen in plastische uitbeelding nog de eerstgenoemde, meer speculatieve meditaties.

Men moet het zelf gelezen hebben, om zich te kunnen voorstellen, hoe het verhaal van den verloren Zoon uit verre tijden de moderne generatie nader en nader komt.

De *geschiedenis der Biecht* heeft voor iemand die zich voor theologie interesseert, nog dit bijzondere, dat zij de eerste is, die in deze korte, klare, samenvatting met bewijsplaatsen en al gedrukt wordt. Maar niettegenstaande de belangrijke wetenschappelijke resultaten, die zij als aangename afwisseling brengt, is toch ook deze geschiedenis voor het geestelijk leven bruikbaar gemaakt en de geheele inhoud doordringt ons van het feit: Nooit was de biecht zoo gemakkelijk als nu; de eischen der H. Kerk zijn zoo gematigd, dat het niet zachter worden kan.

Inhoud en vorm zijn van dien aard, dat de gewone geloovigen, vooral de meer ontwikkelde, het boek ook in de kerk als gemakkelijke meditaties kunnen gebruiken. Maar vooral priesters zullen er veel nieuwe en praktische preekstof vinden.

Heel de inhoud zal een vreugde-boodschap zijn voor elken katholiek, die het leest, maar vooral voor hen, die zich door herhaalde lezing deze groote en heilige gedachten eigen maken.

De prijs is zoo laag als ik nog nooit bij een boek van dien omvang gezien heb.

DR. J. LOTSY.

TH. PÈGUES O. P. **Commentaire francais littéral de la somme Théologique de Saint Thomas d' Aquin.** Toulouse Privat. 1907, 1908, 1909, 1910.

In zijn hooggeprezen Conferenties te Leuven dit jaar gehouden, begeesterde de Zeereerw. Zeergel. Heer Linnebank. Ord. S. Cruc. zijn hoorders voor een Nederlandsche uitgave der Summa van Sint Thomas. Voor te velen is de oorspronkelijke taal van den grooten Aquiner niet, althans niet in haar volheid, toegankelijk. Reeds schijnt in Zuid-Nederland, het Vlamingenland, de hand aan het werk te zijn gelegd en een uitgave der „Contra Gentiles" te worden voorbereid. Doch we zijn er nog niet. De „heilige held" door den heer Linnebank voor dat grootsche werk opgeroepen heeft zijn reuzenarbeid

nog niet voltooid. En toch moet het water uit die zuivere bronnen worden gedronken om leven te geven aan onze wijsbegeerte, niet aan de wijsbegeerte der scholen, waar men het Latijn der scholastiek verstaat, doch aan de wijsbegeerte, welke ook buiten die scholen leeft. Buiten de school moet het echter niet moeizaam moeten worden geput, maar in bekers worden overgereikt, waaruit men slechts te drinken heeft. Voor hen, wien het Fransch eenigszins eigen is, en die zijn er toch velen, heeft pater Pègues het levend water uit de bron geput, hij reikt het hun over zonder er de kracht van te hebben laten verloren gaan. Voor ons, Nederlanders, is het niet wat onze verlangens bevredigt, doch bij gebrek aan een Nederlandsche uitgave begroeten wij dezen arbeid met vreugde. 't Is iets. 't Is veel. Le mieux est souvent l'ennemi du bien.

Mogen de boeken van pater Pègues velen St. Thomas doen kennen, die, wanneer zij moeten wachten op een Nederlandsche uitgave, misschien niet tot die kennis geraken. De auteur, sinds November 1909 Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan de toen op breeden grondslag gereorganiseerde Universiteit der paters Dominicanen te Rome, geeft in de verschenen deelen een nauwkeurig en getrouw Commentaar van het hoofdwerk van den H.Leeraar zijner Orde. Artikel voor artikel van de Summa wordt geanalyseerd. Het is meer dan een eenvoudige vertaling, het is een vertolking, waarbij de zin ons duidelijker wordt, de zeggingskracht van den H. Thomas in het volle licht komt. „Wij hebben den H. Thomas niet in der haast en vluchtig gelezen," mag de auteur vrij zeggen, „maar met de uiterste nauwkeurigheid, wijl een ondervinding van meerdere jaren en van iederen dag opnieuw ons tot de overtuiging heeft gebracht, dat in de taal van den H. Thomas geen woord waardeloos is en ook een eenvoudig antwoord van een paar regels onwaardeerbare schatten licht bevat." Tot nu toe zijn 5 boeken verschenen. De eerste twee vormen het eerste deel: *Traité de Dieu* (p. 386 en 449); het tweede deel is *Traité de la Trinité* (p. 605); het derde *Traité des Anges* (p. 640), terwijl het vierde pas verschenen *Traité de l' homme* de rij voorloopig sluit. Moge de verplaatsing van den schrijver van Toulouse naar Rome en zijn nieuwe werkkring aan het „Angelicum" aldaar de voortzetting der uitgave niet belemmeren en zijn werk er veel toe bijdragen Sint Thomas ook bij hen, die de Latijnsche taal niet verstaan, bekend en dus bemind te maken. „Want wij weten," aldus schrijven we met P. Pèques, „dat zijn hemelsche gaven uit de zuiverste bronnen hebben geput; dat zijn menschelijke wijsbegeerte de meest gezaghebbende en de meest zekere is, die door menschelijk verstand is samengesteld en wij derhalve met alle gerustheid zijn stellingen mogen aanvaarden."

Oss. DR. TITUS BRANDSMA. Ord. Carm.

HADEWYCH: **Strophische Gedichten**, uitgegeven door J. van Mierlo Jr., in Leuvense Tekstuitgaven 4, 4—6, Leuven, Keurboekerij 1910. Prijs 8 fr.

Neen, wij Nederlanders zijn geen phlegmatieke karakters met oppervlakkig gemoed, zooals onze naburen concludeeren uit onze uiterlijke rust en uit de ietwat materieele onderwerpen van vele onzer schilders. De vele echte mystieken die het volk van Thomas à Kempis heeft voortgebracht, bewijzen, tot wat een innig zieleleven wij in staat zijn, waar geen star Calvinisme de zielen verstijft.

Nu ook weer moeten we de *Leuvense Tekstuitgaven*, onder redactie van onzen voortreffelijken mede-redacteur Prof. Scharpé, dankbaar zijn, dat zij de werken van een dezer bevoorrechte zielen voor moderne lezers toegankelijk gemaakt hebben; en Hadewych is zeker een van de interessantste en mooiste.

Het blijkt ook uit deze uitgave, dat Hadewych niet zoo moeilijk te begrijpen is als men tot nog toe had beweerd; wanneer men haar stijl, haar zin en versbouw vergelijkt met zoovele van hare tijdgenooten, zelfs met Van Maerlant, moet het opvallen, hoe natuurlijk hoe ongedwongen en rechtuit zij schrijft, zonder stoplappen, etc.

Dit wil wel is waar nog niet zeggen, dat hare bedoeling overal even *helder* is. Hadewych's poëzie is werkelijk nog primitieve poëzie evenals hare mystiek, die op de elementairste beginselen van alle mystiek zonder systeem is opgebouwd. In primitieve poëzie nu, vooral in een nog wordende taal, komt vaak de juiste beteekenis niet gemakkelijk uit, zoodat vaak een keus tusschen verschillende verklaringen mogelijk is.

De bijna spreekwoordelijke duisterheid van Hadewych zal ten slotte wel op rekening der vroegere gebrekkige uitgaven moeten komen. (Zie bv. lied 2, vers 49.)

Wat deze nieuwe uitgave betreft, zij overtreft zonder eenigen twijfel de reeds bestaande zoowel wat het tekstkritische, als wat de verklaring betreft.

Tekstkritisch zijn de verschillende handschriften

zorgvuldig vergeleken en de verschillende lezingen, ja zelfs de interpunctie met pijnlijke nauwkeurigheid aangegeven.

Voor de woordverklaring vergelijke men lied XIV met de uitgave van J. Snellen (daar is het lied XIII). Dan zal men zien hoeveel overbodigs en onjuists bij Snellen te vinden is, in tegenstelling met de nieuwe uitgave.

De uitgever gaat ook geheel zelfstandig bij de woordverklaring te werk en wijkt niet zelden principieel van de verklaringen van het Midden-Nederlandsche Woordenboek af.

Kortom deze uitgave is zeer aan te bevelen, niet alleen voor vaklui in het Midden-Nederlandsch, maar ook voor andere ontwikkelden, die zich wel een beetje moeite willen geven, om zich aan de oude taal te gewennen.

Innsbruck. DR. J. HUDDLESTON SLATER.

Le Chemin de la Perfection ou le curé d' Ars conduisant le Chrétien au ciel, par DOM GERMAIN MAILLET-GUY, chanoine régulier de l' Immaculée Conception, 1 vol. in — 18 d'environ 800 pages; Gabriël Beauchesne & Cie Paris. Prix 2 fr 50.

Allen hadt gij dezen heiligen pastoor wel eens willen zien en hooren, niet waar?

Welnu dit boek is geheel van hem. Alles wat erin staat heeft hij gesproken. Daarin spoort hij aan, troost hij, dreigt hij, verbetert hij.

Als bij de hand leidt hij den geloovige van af zijne intrede in het christelijk leven tot aan den drempel der eeuwigheid.

Alleen de indeeling, de groepeering is van den Zeer Eerwaarden schrijver.

Wie nu 's Zondags of in de week eens een oogenblikje neemt, en in zoo'n boek eens leest, doet een hoogst nuttig werk, want waarachtig voor vele menschen jaagt de eene dag den anderen achterna en nooit keeren zij eens even in zich zelven.

Zal ik nog zeggen, dat deze lectuur zeer boeiend is.

Is de essentie van het leven, de vraag, waar alles om draait, dan niet eeuwig belangrijk?

En hier vindt gij het volle leven belicht door de eeuwigheid. X.

Pour le Peuple. Conférences dialoguées par JOSEPH et PAUL GABOREAU, prêtres du diocèse d' Angers. Un volume in 16 double couronne de 300 p.p. Gabriël Beauchesne en Cie. Editeurs, Paris. Prix: 3 fr.

Een eigenaardig boek!

Twee broeders, de een pastoor eener kleine parochie, de ander professor aan het Institut Saint-Louis te Saumur hebben deze „conférences contradictoires" te zamen voor de parochie van den eerstgenoemde gehouden.

Waar vroeger voor ledige banken werd gepredikt, kwamen thans meer hoorders dan de geheele parochie zielen bevat; want ook uit de nabuurschap kwamen ze opdagen.

Die er meer van weten wil, koope het boek en kan in de belangrijke voorrede van Kanunnik Professor Crosnier eene beschouwing over deze methode lezen.

En nu zegge men niet dadelijk: dat is niets voor hier; want aangaande deze methode moge men voor ons land gelijk hebben, toch valt er veel uit het boek te leeren.

Eene eenvoudige, heldere weerlegging van de meest in omloop zijnde dwaalbegrippen, eene weerlegging die begrepen wordt en inslaat... werkelijk, velen zullen met genoegen en voordeel dit boek raadplegen, al gaan zij in de kerk niet debatteeren.

Ik citeer de hoofdverdeelingen, elk weder in vele onderdeelen gesplitst: Abstinence, Confession, Désespoir, Dimanche, Eglise, Enfer, Indifférence, Jésus-Christ, Messe, Miracle, Péché, Prêtre, Prophéties, Repos Dominical, Respect humain, Science.

En ik zie met graagte van de verwerkte stof gebruik maken ook voor onze „onderrichtingen," predikaties voor congregaties, conferenties in... nu ja, dat zal wel blijken....

Want vele aartsbisschoppen en bisschoppen hebben dit werk goedgekeurd en — ik vergat het haast — ook onze H. Vader bij monde van Kardinaal Merry del Val. X.

Les Devoirs du Jeune Homme, par B. EMONET, 1 vol. in — 16. Gabriël Beauchesne en Cie., Paris. Prix 1 fr. 25.

Dit degelijk werkje begint met den welbekenden brief van den H. Franciscus van Sales aan een jongen man en waarin de plichten worden omschreven van een jongeling bij zijne intrede in de maatschappij. Daaraan is toegevoegd eene studie over de sociale verplichtingen der jonkheid, waarin op krachtige en grondige wijze wordt uiteengezet, welk aandeel zij dient te nemen in den strijd onzer dagen.

Waar het ongeloof zijne propagandisten bij duizenden ook onder de jongeren telt, is deze oproep

aan de recruten van onze richting dubbel welkom en dubbel van pas.

Een lang betoog hierover te houden laat de ruimte niet toe; trouwens het boekje spreekt het best voor zich zelf. Al onze jongelui moeten het lezen en de ouders en....

't Is kerkelijk goedgekeurd.

TAILLEFER.

De geheime leer der Godsdiensten en wijsgeerige stelsels van Indië door J. BOISSON DE LA RIVIÈRE, uitgave van: Vereeniging voor psychologisch onderzoek. Amsterdam.

De eerste bladzijde is bepaald lyrisch, en leert ons al dadelijk dat de schrijver niet uitsluitend historicus wil zijn. Dat is jammer, want alleen uit geschiedkundig oogpunt heeft het behandelde onderwerp waarde en aantrekkelijkheid. Zelfs voor dergelijke studie, wil zij ernstig zijn, verdienen de diepergaande werken van Wurm, Barth, Williams, e. a. de voorkeur.

Wie zich echter tevredenwil stellen met een goed overzicht, zal dit boek heel bruikbaar vinden; doch mag de eerste les gerustelijk overslaan.

Het aanhangsel over de uitspraak van het sanskriet, het glossarium voorafgaande, is nog al gebrekkig, maar eerlijkheidshalve moet ik erkennen dat het niet mogelijk is de verhandelingen van Bopp of Wilson in weinig woorden op bevredigende wijze weer te geven. De hoofdzaak evenwel over de conjunctie van consonanten en het accent (of beter de accenten) had, dunkt mij, niet behoeven te ontbreken.

Den Haag. A. GIELEN.

Magie of de wet van den geest in de natuur door Dr. FRANZ HARTMANN, uitgave van de Vereeniging voor psychisch onderzoek. Amsterdam.

Ik vermeld dit boek alleen omdat het ter recensie werd gezonden. Voor dengene, die ex-officio de geschiedenis der menschelijke dwalingen moet bijhouden, kan het eenige waarde hebben. Anderen zullen wel zoo wijs zijn zulke occultistische producten van hun boekhandelaar niet te vragen, omdat het volstrekt verboden waar is, en bovendien (van ons standpunt zeker) vrijwel absurd.

Den Haag. A. GIELEN.

Een jaar onder het schrikbewind door W. P. KOPS. Amsterdam P. N. v. Kampen & Zn. 2 dln.

Dit boek handelt over de gebeurtenissen te Parijs in 1793. De schrijver fingeert een jongen man, uit Poitiers geboortig, die te Parijs in dienst der koningsgezinde partij, in die gebeurtenissen een rol meespeelde. De schrijver zegt in zijne voorrede, dat hij zoo getrouw mogelijk de historisch juiste feiten geeft, gelijk die in politierapporten, processen enz. beschreven zijn. In een naschrift wordt een heele rij geraadpleegde werken opgenoemd. Dit getuigt van degelijke belezenheid en ernstige studie, maar, eerlijk gezegd, ligt daarin ook de zwakke zijde van het boek. 't Is te veel een aaneenrijging van vertaalde *mémoires*. Daardoor wordt de jonge man, die alles heet te vertellen, een onmogelijkheid, hoe belangrijke en spannende zaken, hij dan ook meestal hebbe mede te deelen. Jonge mannen als Baptiste Letellier, zoo heet hij, hebben gelukkig nooit bestaan en zullen nooit bestaan.

De stijlwaarde van het boek is niet groot. Het is middelmatig vertaalwerk, zou men zeggen, soms zelfs minder dan dat. Als iemand in zijn vreugde over een onverwachte uitkomst zegt: „Heb ik geen prijs uit de loterij getrokken?“ of vertelt, dat men beslag legt op papieren, „opdat men nieuwe bewijzen van (hun) knoeierijen ontvangen zou“, of „dat een eindelooze reeks revolutionaire liederen gezongen werden”, dan vinden wij misschien die mededeelingen belangrijk, maar zeker het Nederlandsch, waarin zij tot ons komen uiterst houterig. En dergelijke zinnetjes komen nogal in het boek voor.

Met Roomsche termen weet de schrijver niet goed weg. Men spreekt niet van „de mis bedienen” (door den priester), „de gewijde hostie”; ook heeft nooit een paus de vrijmetselaars „verdoemd” en geen katholiek zal begrijpen, wat bedoeld wordt met een priester, die naar een zieke gaat „met de hostie in den arm”.

Dit alles daargelaten, is het boek toch ook wel belangrijk en interessant en geeft een schrikkelijk beeld van dat gruwelijk jammerjaar. Wegens sommige toespelingen op het intieme leven van vele dier revolutie- of contra-revolutiemannen, achten wij het echter voor R. K. Jongelingenbibliotheken minder geschikt.

Rotterdam. H. W. SPIJKER, S. J.

Verheug u te leven, door EMERSON; vertaling van Ds. Y. D. MULLER MASSIS; bij C. J. J. Dalmeyer, Amsterdam.

Een bloemlezing uit Emerson's werken. Zeven

opstellen: *Schadeloosstelling, Geestelijke Wetten, De Alziel, Natuur, Karakter, Liefde, De Vernieuwer.*

Wat de vijf eerste opstellen aangaat, ze bevatten stellig een overvloed van diepzinnige bespiegelingen en nuttige wenken, maar tevens veel onbestemds, dubbelzinnigs, overdrevens, onwaars.

Ook veel, dat den rechtzinnigen christen machtig tegen de borst stuit, zooals deze passage, waar de bovennatuurlijke bekeering van den H. Paulus op één lijn wordt geplaatst met de stuiptrekkingen van George Fox en zijne kwakers en met andere abnormaliteiten: „Een zekere neiging tot waanzin vergezelt altijd de aannadering van het godsdienstig gevoel in den mensch," alsof hij „verschroeid werd door de vlammen van een buitengewoon licht." De geestvervoering van Socrates, de „bond" van Plotinus, het visioen van Porphyrius, de bekeering van Paulus, de aurora van Jacob Böhme, de stuiptrekkingen van George Fox en zijne kwakers, de verlichting van Swedenborg zijn van deze soort." (Blz. 71). Of om een ander voorbeeld aan te halen, hoe ergerlijk verloochent Emerson het *fides ex auditu*, als hij zegt: „Het geloof dat alleen op het zeggen van anderen rust, is geen geloof des harten. Aan het zich vasthouden aan en steunen op de woorden van anderen ziet men hoe de ware godsdienst is ondergegaan, hoe zeer de ziel zich heeft teruggetrokken; ook het vertrouwen op Jezus ruste op eigene, persoonlijke ervaring." (Blz. 82).

Een in menig opzicht verdienstelijk artikel moet *Liefde* worden genoemd, hoewel deze beschouwing sterk zou hebben gewonnen, indien met een enkel woord aangetoond ware, wat een verheven factor hier de godsdienst kan zijn.

Het laatste, met gloed en overtuiging geschreven stuk: *De Vernieuwer* wint van alle den prijs. Ge ontmoet er een keur van prachtig-rake zetten, ook op onzen tijd toepasselijk, over koophandel, handarbeid, matigheid, innerlijk leven, spaarzaamheid, naastenliefde.

W. DE VEER, S. J.

R. MORTIER. S. J. **Handleiding bij de taalkundige Ontleding.** Rousselare, J. De Meester, 1910. Pr. 1 fr.

De zinsbouw wordt in onze spraakkunsten niet altijd even gelukkig behandeld. Gebrek aan duidelijkheid en nauwkeurigheid, aan beknoptheid en juistheid van inzicht maken de zaken voor de jongens weleens erg verward. Meerdere spraakkunstmakers hebben ook van de zinsontleding, gelijk van andere goede dingen, misbruik gemaakt. „Men verdiepte zich in allerhande spitsvondigheden en men ontleedde maar alles, hoe moeilijker hoe liever, hoe nutteloozer hoe meer!" zegt P. Mortier.

En bij dit alles was de ontwikkeling van verstand, taalgevoel en taalkennis weinig gebaat, alleen deden de studenten eenige verkeerde begrippen op over taal en taalontwikkeling en werd veel tijd verspild...

Voor de zinsontleding kan alleen de inductieve methode practisch en redelijk gebruikt worden. Taal-studie en taal-onderwijs bestaat immers hoofdzakelijk uit taal-waarneming. Men plaatse de jongens voor de taalverschijnselen; men leere hun te zien, te voelen en te begrijpen; men leere hun te dringen in den geest en in het wezen der taal om daarna zelf de regels en de bepalingen daaruit af te leiden.

Zulk werk is leerend, ontwikkelend voor het verstand en voor de taalkennis.

P. Mortier gebruikt dan ook de inductieve methode; hij geeft een overwegend deel aan de voorbeelden, met een minimum theorie dat de eigen zienswijze van den leeraar niet uitsluit.

Zijn voorbeelden zijn goed gekozen, treffend en leerrijk. Niet altijd echter is zijn Nederlandsch onberispelijk, wat in een handboek voor studenten zeker te betreuren valt. Sommige zaken zijn wel wat klaarder te zeggen, en doen mij denken dat de schrijver te veel steunt op P. Bauwens' spraakkunst, die in helderheid en orde heel wat te wenschen overlaat.

Bij gelegenheid wordt er gewezen — m. i. echter niet voldoende — op de gevoelswaarde van sommige zinsoorten en eveneens op het zedekundig zinsverband.

In verband met dit boekje over zinsontleding, zij hier vermeld — wat P. Mortier ook niet wist — dat Prof. J. Jansen van het Seminarie te Hoogstraten eenige bladzijden liet drukken over *spraakkunstige uitdrukkingen* met het doel eenheid te brengen in het onderwijs van de spraakkunst voor alle talen, welke bladzijden door de jongens met veel nut gebruikt worden.

Het boekje van P. Mortier is een ernstig stuk werk en verdient voor het onderwijs ten zeerste aanbevolen.

A. E. DE BOECK.

Davos voorheen en thans, door G. JONCKBLOET. Met portret van den schrijver en elf platen. J. W. van Leeuwen. Hoogewoerd, Leiden.

Daar zit eene distinctie in het portret, die wij terugvinden in het boek. Zuivere taal, mooie gedachten en edele gevoelens worden feitelijk te zeldzaam in onze literatuur, om ze niet met vreugde te begroeten; hier kan ik dat met recht doen.

Het heugt mij nog, dat het boekje van '88 grooten opgang maakte; en de auteur zou geen vaderhart hebben gehad indien hij zijn geesteskind niet ten tweedemaal had gepresenteerd.

Het heeft zich degelijk ontwikkeld in die 22 jaren, en wij mogen wel zeggen dat het „thans" tot ons in vollen wasdom komt. Het kan veel en onderhoudend en pittig vertellen op een toon, die van goede afkomst getuigt. Het spreekt niet van futiele dingen als zoovelen die iets van de wereld hebben gezien, doch niets weten mede te deelen; integendeel wij blijven tot het einde luisteren naar zulk een wetenswaardig onderhoud. Ik hoop dan ook van harte dat het bij allen zonder uitzondering, die het behoorlijk kunnen ontvangen — en daarvoor behoeven ze waarlijk niet rijk te wezen — zijn intrede zal doen in huis.

Mag ik den heer Jonckbloet danken voor hetgeen hij ons gegeven heeft, en tevens een wensch uitdrukken? Het is deze: dat hij spoedig gelegeheid vinde op dergelijke wijze een boek over Indië te schrijven. Een deugdelijk werk over onze koloniën van katholieke zijde mogen wij toch waarlijk wel verlangen, vooral als de gaven des auteurs de belofte inhouden dat het iets goeds, iets superieurs zal wezen.

Den Haag. A. GIELEN.

Le Christ. Poème par FERNAND RICHARD. Un vol in 16. Librairie Plon-Nourrit & Cie, Paris. Prix: 3 fr. 50.

Eene vondst heb ik gedaan, eene mooie vondst en ik haast mij anderen van mijne ontdekking deelgenoot te maken.

Een gedicht, een werkelijk schoon gedicht over den nooit volprezen Goddelijken Verlosser, verzen getuigend van diep geloof, van hoogen, edelen moed, van lijdenskracht en lijdensglorie, verzen, die de hoop versterken in 't arme menschenhart en de liefde doen stralen als de hoogste.

Vooraf gaat eene „Prière" van twee en dertig strophen van vier regels:

Jadis je fus l'enfant ému, vibrant et tendre
Que berce, dans le sein de sa mère, l'amour,
Et qui le soir, aux pieds de Jésus, vient répandre
Son coeur, ce coeur léger qui deviendra si lourd.

De kleine misdienaar werd jongeling, en betreurde weldra

d'avoir flétri
La gerbe blanche éclose au jardin baptismal.

En toen!

Le doute, hissant la torche de l'orgueil,
M'entraîna.

Ik maak een sprong om niet alle verzen over te schrijven, waarin de dichter zijne afdwaling en zijne bekeering schildert.

O Christ! merci d'avoir saigné sous les Olives!
Hélas! nous ne voyons, hommes de peu de foi,
Ta secrète grandeur qu' à nos heures plaintives,
Et c'est le front voilé qu'on s'abat près de toi.

Schoon, niet waar!
En dit:

Si je souffre — et tu sais que je hais la souffrance,
Tant la croix est pesante à ma fragilité! —
Je sens, en contemplant ta longue patience,
Mon fardeau plus léger, puisque tu l'as porté.

Hoe oprecht, niet waar?

Heel wat anders dan.... maar wat zal ik uit ons modern geschrijf citeeren; de domme trots ligt voor het grijpen en de oprechtheid!.....

Daarna volgt het St. Jans' Evangelie, niet berijmd, want onze dichter is een waarachtig kunstenaar, vol eerbied. Hij heeft den gewijden tekst nergens in het geheele werk gewijzigd. Alles, wat hij heeft gemeend zich te mogen veroorloven ten opzichte dier in de harten levende woorden..... dat was „de les rythmer suivant les règles poétiques."

En nu de drie deelen: La Lumière vivante, la Lumière mourante en la Lumière ressuscitée.

Het eerste bestaat uit dertien kleinere gedichten: Les premierès Clartés, le Christ-Humanité, les Amis de l'Epoux, „Heureux ceux qui pleurent", l'humble Foi souveraine, Celui qui remet les péchés, le malheur d'être riche, „Et il se fit un grand calme", au Thabor, Marthe et Marie, „Laissez venir à moi les petits enfants", „je suis la Résurrection et la Vie", en le mensonge de la Gloire.

De titels wijzen voldoende den inhoud aan en dezen kan ik niet beter teekenen dan door enkele aanhalingen.

Uit le Christ-Humanité:

O Christ qu'un fol amour à nos destins enchaîne,
Ce n'était pas assez d'avoir, d'un libre choix,
Servi vos serviteurs de vos mains souveraines
Et consumé trois ans votre sang dans la peine
Avant de le verser trois heures sur la croix:

Il vous fallait encor faire fondre en ce monde
L'égoïsme de glace au feu du dévouement
Et remplir les grands coeurs des charités fécondes
Qui, du courant toujours dilaté de leurs ondes,
Baignent tout ce qui souffre, inépuisablement.

Alors, multipliant vos pitiés infinies,
Vous avez si longtemps, si fortement serré
Sur votre sein ouvert, l'Humanité meurtrie
Que votre sang a bu son sang qui pleure et crie
Et que les malheureux sont vos membres sacrés.

....Et c'est pourquoi les forts qui rallument sur terre,
Le flambeau de la Lettre au brasier de l'Esprit,
S'élancent des autels aux grabats de leurs frères,
Sûrs que de cime en cime — ou Thabor ou Calvaire,
Ils quittent Jésus-Christ pour suivre Jésus-Christ.

Dans l'élargissement de leur âme affranchie,
Plus grands, plus généreux, plus hauts de jour en jour,
Baisant les plaies, séchant les pleurs que nul n'essuie,
Ils meurent lentement au monde.... Et c'est la Vie,
La vie évangélique et vierge de l'Amour;

. . . .

Het volgende schoone beeld uit L'humble Foi souveraine".

Alors le Rédempteur s'arrêta, bien en face
Du païen qui déjà recherchait sur ses traces
Les miettes de son pain dédaigné d'Israël;
....Et l'oeil de son esprit plongeant dans l'éternel,
Il vit, aux temps prochains, ceux d'Occident, des plaines
Aux sommets, affluer sans fin, marée humaine,
Levant des flots de bras vers les bras de sa Croix.

En uit „Le Malheur d'être riche";

O noire tyrannie, ô cynisme terrible
Du Mammon, ce bourreau qui prend l'âme pour cible
Et l'arrêtant soudain dans son mystique essor,
La cloue au poteau vil avec ses flèches d'or!....
Souvent même, s'il voit sa victime incertaine,
Le monstre déguisé la captive et l'enchaîne
Subtilement, avec des sourires flatteurs;
Et redoublant enfin de ruse et d'impudeur,
Ose imposer le joug au front vierge de l'homme.
Alors, faisant de l'ange une bête de somme,
Il l'attelle à son char de ses griffes d'enfer;
Et vite, à triples coups de lanières de fer,
Il le presse, il le foule, il l'écrase, il l'achève
Et d'un suprême bond dans la tombe emporté,
Le jette encor suant, devant l'éternité.

Ah! pâles timorés, vous êtes bien à plaindre,
Vous qui, tenant la bourse, afin de mieux l'étreindre,
Détachez lâchement vos bras du Dieu d'amour
Qui donne à ses enfants le pain de chaque jour!
— Et quant à vous, tremblez, vous qui, pris de folie,
Amassez, amassez jusqu'ou soir de la vie,
Qui, gorgés à vomir, mais amassant encor
Dans vos fumiers dorés vautrés tels que des porcs,
Laissez râler, de faim, sans souci qu'ils en meurent,
Les pauvres établis au seuil de vos demeures
Afin de vous ouvrir le royaume des cieux!
Oui, vous qui n'avez pas de larmes dans les yeux,
Pas de chair dans le coeur, pas de pitié dans l'âme,
Blêmissez! car Celui dont la bonté proclame
Les prodigues sauvés et les larrons absous,
Par trois fois a crié: „Malheur, malheur à vous!"

Het tweede deel: la Lumière mourante, bestaat uit zes gedichten: „Il les aima jusqu, à la fin", „Celui qui me voit, voit le Père", la Prière sacerdotale, l'Agonie, „je suis le Fils de Dieu" en la mort d'un Dieu.

La Lumière ressuscitée, het derde bestaat uit drie gedichten: „Ne me touche pas", Pierre. m'aimes-tu?" en l'Ascension.

Gaarne had ik hier ook wat uit aangehaald, doch het voorgaande zij voldoende. Men meene echter niet, dat dit gezochte keurplaatsen zijn, o, neen! de schoonheden liggen voor het grijpen; het geheele gedicht van het begin tot het eind verheft de ziel tot hooger vervoering.

Alleen de apotheose kan ik niet overslaan, al was het alleen om erop te wijzen, dat het arme Frankrijk nog echt Roomsche mannen heeft, al was het alleen om nogmaals te herhalen, dat de katholieke Fransche litteratuur zooveel schoons biedt, dat ons te weinig bereikte, al was het alleen om den studeerenden erop te wijzen, hoe eenzijdig hun de examenstudie wordt gemaakt, al was het alleen om aanleiding te vinden het nut aan te toonen van „Boekenschouw" en aller steun ervoor in te roepen. Hoor onzen dichter en loop dan eens honderd boekwinkels af om te vragen, of men het gedicht kent, ook bij Roomsche boekhandelaren:

....Ah! sans doute, ô mon Dieu! les hommes sont cou-
[pables,
D'esquiver, dans la brume et l'ombre, la Clarté;
Sans doute il est terrible, indigne et lamentable,
Que l'on dédaigne, ainsi que des haillons de fable,
La pourpre et l'or royaux des Saintes Vérités;

Mais nous, nous demeurons sur la pierre angulaire,
Fixés dans notre culte, ancrés dans notre foi.
Nous qui sacrifierions, les yeux sur le Calvaire,
— Tu nous entends, ô Maître, et tu nous vois sincères —
Nos biens et notre honneur et notre sang pour toi;

Nous tous, porte-étendards — droits dans la nuit pro-
[fonde —
De l'Armée à genoux dont les fervents soupirs,
Lancés au coeur de Dieu, rayonnent sur le monde,

Des cloîtres, du chevet des maux les plus immondes,
Des routes de l'exil, des plages des martyrs;

Nous restons, fiers d'oser crier, dans la débâcle,
Qu'en Toi seul est la Vie aux splendides ardeurs,
Que nous sentons vraiment — miracle des miracles –
Dans nos coeurs convertis en brûlants tabernacles
La grâce bouillonner en lyriques bonheurs;

Car dédaignant le vin des profanes orgies,
Les lèvres de notre âme, ivres d'alleluias,
Ne s'ouvrent qu'au sang chaud du Christ-Eucharistie
Qui retrempe d'amour nos mâles énergies
Et fait de nous les seuls surhommes ici-bas.

't Is maar een stukje van de acht pagina's waaruit de slotzang bestaat, maar, zei ik te veel lezer?

Behoort gij onder de gelukkigen, die gehoor geven aan de roepstem van onzen H. Vader, ignis ardens, dan zult gij dubbel de schoonheid vooral van het slotvers gevoelen, bevestigen, wat kracht er uitgaat van het „Brood der sterken" en beseffen, dat men eerst werkelijk „Uebermensch", „surhomme", „oppermensch" wordt, niet door trotsche theorieën, maar door het deemoedig naderen tot Jezus' liefdedisch.

Vraag dan nu dit boek bij uw boekhandelaar, want, — ik heb geen verwijt willen maken — wij moeten zorgen, dat onze geloofsgenooten de Roomsche litteratuur in voorraad *kunnen* nemen....

Lees en geniet en als dan de liefde hooger opvlamt tot den Gekruiste, breng Hem dan mede eenig eerherstel!

En U, dichter, mijne hulde! Gij hebt naar beste krachten naar het hoogste gestreefd en al konden Uwe verzen nimmer het verheven onderwerp waardig worden, toch hebt gij ons een machtigen zang geschonken, hoog klinkend boven alle verguizing en hoon.

Gij hebt herinneringen bij mij gewekt aan een grooten Doode, wiens dicht ook dan het schoonst was, als Hij den Christus herdacht en de hoop bij mij gewekt, dat een Katholiek Nederlandsch dichter hetzelfde onderwerp mocht bezingen, 't zij in de vertaling uwer schoone gedachten of in eigen vrije vlucht naast, moet zoo mogelijk boven U.

En dat alles Christus ter eere, den Koning der glorie! TAILLEFER.

De gelijkenissen van een Profeet, verhalen en gesprekken van Leo Tolstoy, met een inleiding van William F. Stead, door G. AKERSLOOT. Uitgeversgenootschap „Kultuur", Amsterdam.

Zoo luidt de volledige titel van dit boek, waarover de Redactie van „Boekenschouw" mij verzocht, een woordje te zeggen. Eigenlijk is deze titel een beetje onjuist, want blijkbaar is het heele boek van den bekenden Engelschman W. Stead en zijn dus de verhalen niet uit het Russisch, maar uit het Engelsch in het Nederlandsch overgebracht. Daar is het boek echter nog niet minder om, integendeel, van de eerste bladzijde tot de laatste, is het in hooge mate belangwekkend. De verhalen, die hier gegeven worden, zijn eenvoudig juweeltjes van het allerzuiverste water. Trouwens hoe buitengewoon hoog Tolstoy als schrijver staat, is bekend. Ik moet echter zeggen: jammer, dat die verhalen niet geheel afzonderlijk zijn uitgegeven, zij zouden een lustlectuur zijn, ook voor onze R. K. lezerskringen. Maar nu er een inleiding aan voorafgaat en een gansche rij beschouwingen op volgt, is het heele boek juist geen lectuur voor iedereen. Want Tolstoy moge dan een „propheet" zijn, zeker is hij toch een heel rare propheet, die zich zelf in zijn plechtigste beweringen tegenspreekt, en als denker nu niet zoo heel veel dieper gaat als onze Douwes Dekker, al staat hij dan ook als karakter duizelingwekkend hoog boven dien befaamden Nederlander. En allerminst is Tolstoy een Christelijk propheet. Van het Christendom begrijpt hij zelfs tittel noch jota. En een waarlijk jammerlijk figuur maakt Tolstoy, als hij voortdurend wil poseeren voor den eenig waren doorgronder van den geest van Christus en het Christendom. Dat is eenvoudig blague en niets meer.... zooals er in den heelen Tolstoy, bij veel hoogs, overal veel blague is.

Dit alles wordt nu in het boek van Stead—Akersloot wel erkend en ook wel, hier en daar, ronduit gezegd, maar dikwijls toch op een toon, die aan het wezenlijk Christendom niet voldoende recht doet wedervaren. Voor jongelui durf ik dit boek dus niet aanraden. Ontwikkelde mannen en vrouwen kunnen er echter den geest en de beteekenis van Tolstoy wel in hoofdzaak goed uit leeren kennen.

Rotterdam. H. W. SPIJKER, S. J.

Armoede, door INA BOUDIER-BAKKER. — Uitgave van P. N. van Kampen en Zoon te Amsterdam. 2 dln.

De schrijfster heeft haar boek „Armoede" gedoopt. Een familieroman in twee lijvige deelen, welker inhoud voorzeker niet arm is aan drukwerk. Zij heeft haren lezers de onnutte levensleegte van één groot huisgezin en daaraan verwante huisgezinnen willen doen kennen, en deze levensleegte

met *armoede* bestempeld,. Ja, met recht beschouwen wij daar armoede van de bitterste soort, n.l. het grootste gebrek aan eenig godsdienstig gevoel of karakter. Als niet-katholiek schrijfster kan Ina Boudier-Bakker natuurlijk zich niet verplaatsen in de levensvizie van ons R.-Katholieken, doch zij moest toch weten als Christin, en fijn-besnaarder wezen dan niet-schrijfsters, dat levenswijzen en zondige gebeuren als zij haren lezers in „Armoede" opdischt, door geen enkel weldenkend, zedelijk hóóg-staand mensch kunnen worden genoten of goedkeurend aanvaard. Het is betreurenswaard, dat de beste auteurs van Nederland, die prettig, vlot, dikwijls boeiend weten te schrijven, die beschikken over een woordschat en voorstellingsvermogen, en waartoe Mevrouw Boudier ongetwijfeld mag gerekend worden, zoo gemakkelijk en oppervlakkig over al dat immoreele, heenstappen en daardoor voor weldenkende menschen in 't algemeen, maar bijzonder voor katholieken het lezen van hunne werken tot een ondeugd maken. Is 't reeds niet erg genoeg, dat wantoestanden en wanverhoudingen, als ongehuwde samenleving en echtbreuk, zoo menigmaal in onze hedendaagsche maatschappij worden aangetroffen? Waarom dergelijke dingen dan in zoogenaamde fatsoenlijke boeken beschreven en onder de oogen van het leesgrage publiek gebracht. Vooral onder die der jeugd, en zelfs katholieke jeugd, die zich thans niet ontziet te lezen, wat eenigzins leesbaar is. Waarom dat zoeken en vinden en zeggen van realistische dingen in dergelijke toestanden. Dat *moet* onberekenbaar verslappend werken, zoowel op de moreele als godsdienstige opvattingen van de lezers.

Men moet al zeer sterk staan, om dat alles zonder eenigen stoot te kunnen verdragen. Ammy Terlaet is gehuwd met de Brière. Deze houdt veel van zijn vrouw, een trotsche, koele schoonheid, die hem niet volgen wil in zijn leven van passie; zij houdt hem op stuggen afstand, hoewel ze aan hem gehecht is en aan hun kind. De Brière, een bruut, niet tevreden met wat zijn vrouw hem geeft, vindt daarin aanleiding zoo nu en dan een min of meer ernstige flirt aan te gaan, ten slotte met Ada, de vriendin zijner vrouw, die zich volstrekt niet schaamt, zich tusschen de twee gehuwden te plaatsen en daarmede De Brière ruimschoots gelegenheid biedt tot een intiemeren omgang. Evenwel keert deze steeds weer bij Ammy terug; zelfs als zij het huis is uitgeloopen en echtscheiding wil, komt alles ten slotte weer in orde. Een ernstig gesprek met een ongehuwden broer, breng thaar tot nadenken, als deze zegt, dat hun vader was gelijk Brière en hun moeder gelijk Ammy, zoodat hun ouders in hun huwelijk ook ten opzichte van elkaar te kort schoten, en wat hij onderlijnt door te zeggen: „dat is: de schuldelooze schuld, die wij allen op ons geladen krijgen; de schuld onzer naturen, die niemand geheel in zich kan onderdrukken en waarmee we elkaar soms rampzalig maken. En toch hoeft dat niet. *Als we maar tot begrijpen kunnen komen.*" (blz. 132, 2de deel.) Tot welk begrijpen? Niet tot godsdienstig, en daaraan redelijke plicht, begrijpen. Maar slechts enkel 't zinnelijke wordt bedoeld. Een andere broer, lid van het groote gezin, is weduwnaar en kan de gestorven, zoozeer gelietde echtgenoote niet vergeten of een plaatsvervangster geven in zijn huis. Daarom vindt hij 't maar beter, een *gewoon burgermeisje* buiten huwelijk tot zijn vrouw te maken gedurende jaren en ten slotte, ouder geworden, neemt hij gemakshalve die vrouw maar wettelijk tot zich, ten spijt van de geheele familie, waarin *zij* zich niet thuis voelt.

Aan deze, en vele andere opvattingen en gebeurtenissen, niet strookende met onze levensvizie, heeft de schrijfster in „Armoede" hare talenten *verspild*. Want zoo durf ik 't gerust noemen. Mocht de tijd toch spoedig aanbreken, dat de werkelijke „armoede" aan zuivere, opbouwende, zoowel moreel als godsdienstig belletrie, werd gelenigd door onze auteurs. Boeken als „Armoede" zijn er reeds meer dan genoeg op de letteren-markt.

JOH. WIGMAN.

Hooger op. Roman van THERESE HOVEN. f 1.90. Rotterdam, Nijgh en van Ditmar.

De voorlaatste zin in dit boek luidt: „De oude vrouw bukte 't hoofd.... dat had het leven haar geleerd in alle omstandigheden; opstaan tegen 't Noodlot hielp niet, men moest 't verdragen en erin berusten."

Nu kan ik verder over de strekking van het werk gevoegelijk zwijgen.... in dezen zin ligt de gansche moraal. Ik behoef dan ook voor de Katholieke lezers van Boekenschouw niet veel over het boek te zeggen. Wie f 1.90 over heeft voor een gewoon romantisch verhaal, moet dit boek koopen, en als hij of zij geen hooge eischen stelt aan verwikkeling en ontknooping, en zich de weelde kan veroorloven, ± f 2.— uit te geven, om een achtermiddag of een Zondagmorgen òm te krijgen.... zal hij zich voor de zooveelste maal waarschijnlijk kunnen vergasten aan de lotgevallen van een

meisje met moderne heidensche begrippen, een kind van een domme moeder, die alleen verzot is op haar stand of liever op den stand, waarin haar overleden echtgenoot *zou kunnen* geraakt zijn! Toja, de heldin des romans, is het slachtoffer van moeders grootheidsdenkbeelden, huwt met een luitenant en kan met de menschen uit de volksklasse zeggen: omdat we beiden niets hebben, behoeven we ook nergens op te wachten! Toja's huwelijksleven is een en al teleurstelling en de dood van haar man, die op een expedite sterft, is eigenlijk een uitkomst en een oplossing, wat de jonge vrouw, moeder van twee kindertjes, echter pas veel later merkt. Immers, jaren nadien, wanneer ook de vrouw van Toja's eersten aanbidder, een knap en welgesteld bloemist, overleden is, en deze van zijn eerste liefde zijn tweede echtgenoote maakt, dan eerst beseft Toja hoe alles zich toch nog ten goede schikt.... een gunstige speling van het Noodlot, waaraan de tweede schoonmoeder immers alle gebeurtenissen toeschrijft.

Is er nu ook niet wat goeds van dit boek te zeggen?

Zeker wel, een heele massa zelfs.... er komen aardige uitdrukkingen in voor en sommige personen, vooral de Indische, zijn zeer goed geteekend; over het algemeen is de schrijfster beter thuis bij den hoogeren stand dan tusschen de „kleine luijden," deze worden onjuist weergegeven, en het dialect, dat ze spreken, is geen dialect, geen enkel, ook geen Haagsch.... bovendien zijn hun manieren erg overdreven, vooral die der Rotterdamsche, klein burgerlijke bloedverwanten...., zelfs de lompste, meest onbehouwen boerenarbeider, zóó achter de koeien van daan, zal geen fijn lakensche officiersjas met vette vingers betasten.... hoeveel te minder dan een burgerman, die nota bene nog wel in het lakenvak was!.... en den drager van dat beste laken hebben we ook niet leeren kennen als zoo'n lobbes, dat ie zich dat zoo maar zou laten welgevallen.... de aanwezige vrouwen zouden immers al gegild hebben! pas op, je maakt'm vuil! De brave burger bloemist Koen is een edel type, flink, doortastend, echter niet opgewassen tegen Toontje, met wie hij trouwt, nadat Toja de blinkende uniform boven de eenvoudige tuinmansjas heeft gekozen, en je bent ook al lezende, wel blij, dat je al zoo'n beetje merkt, waar 't heen gaat.... Koen blijft in alles braaf en goed, weet zich te beheerschen door de gedachte aan zijn plicht als getrouwd man en doet enkel voor Toja, als die weer in 't land komt, wat hij als voormalig huisgenoot (Toja bewoonde vroeger met haar moeder het bovenhuis van Koen's ouders) in alle eer en deugd doen mocht. Toontje verdwijnt gevoegelijk van het tooneel der wereld, want zij is verslaafd aan likeurtjes, en zij drinkt zich letterlijk dood. Koen is nu vrij man.... treuren kan hij niet om zijn ongelukkige vrouw, en als dan ook de conventioneele tijd verstreken is, haalt hij met de weduwe uit Indië een briefje van 't gemeentehuis en zal zeker wel een goed echtgenoot en vader wezen. Dan nog een paar zinnen, om het boek aan een einde te brengen en als slotscène de hierboven aangehaalde woorden met betrekking tot het Noodlot (met hoofdletter.... waarom begrijp ik niet.... of 't moest zijn, om eerbied uit te drukken voor iets, wat je niet kunt ontloopen) en het boek is uit.

Ter oorzake van de nog al vrij besproken Indische zeden zou ik het boek niet aan bakvischjes of vlegeljarenjongens ter lezing geven.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

De landverhuizers naar Nieuw-Amsterdam, door J. G. KRAMER, met bandteekening en 5 platen van LOUIS RAEMAKERS en een reproductie naar een oude gravure. — Uitg. P. N. van Kampen en Zoon, Amsterdam. 254 blz.

Een magnifiek jongensboek, maar met een hoofdstuk te veel.

Het tweede hoofdstuk „Wat Marco vertelt", kan, dunkt me, heel goed vervallen en zou het boek tot een maken, aanbevelenswaard zonder voorbehoud. Het verhaal der godsdiensttwisten van de Waldenzen, in het Piemonteesche en Savoysche had zonder schade kunnen wegblijven, terwijl de balling uit het dal der Isère er toch wel op de een of andere manier bijgehaald had kunnen worden.

Voor het overige bevat het boek een spannend verhaal uit den eersten tijd der kolonisatie der Hollanders in de landen aan den Hudson. Jongens worden er door gepakt en 't is leerrijk.

De Woudlooper- en Padvinderavonturen, die er in voorkomen, zijn zoodanig, dat ze niet dat gevaar bieden, als de speciale Cooperlectuur aankleeft. De 5 platen zijn mooie illustraties in het verhaal terwijl de reproductie van een gravure voor in het boek, een gezicht geeft op Nieuw-York in de 17ᵉ eeuw.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Per luchtschip „De Argonaut" naar Mars, door DR. ALBERT DAIBER, naar het Duitsch door CATH. A. VISSER, met 6 platen. — J. A. Sleeswijk, Bussum. pr. geb f 1.75. 153 blz.

Zeven Zwabische professoren van de Tübinger Universiteit, vliegen per luchtschip „Argonaut", voor dit doel speciaal technisch en wetenschappelijk gebouwd, naar de planeet Mars. Ze komen er, blijven er twee jaar en vinden er menschen en een soort volmaakt ingerichte samenleving, veel hooger staande dan de onze. Een hooggeleerde wil zelfs niet terug, de overige zes retourneeren ergens in een Duitsche kolonie.

't Is een boek met eigenaardigen, wel aantrekkelijken inhoud. Om de vele geleerdheden is het absoluut ongeschikt voor jonge en voor niet ontwikkelde lezers.

Aan die gaarne eens iets excentrieks lezen, kunnen wij het aanbevelen.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Per auto de wereld rond, door Jesco von Puttkamer, uit het Duitsch vertaald door D. Sepf, met 4 platen. — Uitgave J. A. Sleeswijk, Bussum. pr. ingen. f 1.50, geb. f 1.90, 219 blz.

Een lang verhaal van heel veel fantastische avonturen, beleefd op een reis rondom de wereld per gepantserde auto.

De ontwerper van het allermodernste, met pantser en nieuwerwetsche verdedigingsmiddelen gewapende voertuig, de heer Borrow, een Amerikaan, de heer en mevrouw Lord en Lady Edwards, twee typen van Engelsche wereldreizigers, een Fransche dame. Mevrouw Eugénie Renard, een bij de handje, een Duitsch chauffeur Hans Lang en de Fransche kok Pimpeaux gaan te zamen de wereld rond. 't Gaat van Parijs, van het Champs de Mars af, door Europa, Siberië en China naar Nagasaki, per steamer over den Grooten Oceaan naar San Francisko, dwars door Amerika weer naar Europa terug. De wonderlijkste avonturen worden beleefd en het internationaal reisgezelschap komt er ten slotte goed af.

Dit boek met 4 lichtdrukplaten is bestemd voor jongens van 12 jaar en ouder. Maar... 't deugt voor dezen totaal niet, omdat de avonturen te avontuurlijk zijn, haast nog erger dan die van Jules Verne, omdat er te veel Engelsch en andere talen in voorkomt, omdat er een liefdesgeschiedenis in opgeborgen zit, omdat er in van technische zaken, boven het begrip der jongens gaande, gehandeld wordt, omdat er van wetenschappelijke dingen in voorkomt, ik noem bijv. tektonische aardbevingen, e. d. waarvan zulke jonge lezers niet de minste notie hebben en door dit boek er ook niet van krijgen.

Voor ouderen is het een boek, dat niet schadelijk zal werken, maar voor jongeren, voor jongens tot 16, 17 jaar ontraden we het beslist.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Een dierenkolonie in een groote stad, door M. J. Brusse, voor de schooljeugd bewerkt door W. M. van Dijk, met teekeningen van W. F. A. I. Vaarzon Morel. — Twee deeltjes, 4e druk. Rotterdam 1910, W. L. en J. Brusse.

Deze werkjes zijn als leerboeken voor de hoogere klassen der lagere school bestemd, en ze zijn geschikt niet alleen voor dit doel, maar ook als ontspanningsleesboeken voor de jeugd.

De titel geeft duidelijk aan, dat het een bewerking is voor de jeugd van Brusse's boek van denzelfden titel.

De bewerker heeft het verstaan de belangstelling voor dieren en het dierenleven bij de jongens gaande te maken. 't Gaat alles even prettig toe bij het bekijken van de dieren in de Rotterdamsche diergaarde, het bespreken van hun levenswijze daar en in de natuur, het mededeelen van allerlei wetenswaardigs. De jongens doen zoodoende een macht van kennis op, zonder dat ze vervelende dierkunde moeten slikken, die ze toch niet verteren.

Zonder eenig voorbehoud noem ik ze twee zeer aanbevelenswaardige boekjes voor onze jeugd, leerzaam door tekst en teekening, want de illustraties van Vaarzon Morel worden wis en zeker door de jonge lezers bekeken en begrepen.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Le Maître de l' Abîme par André Laurie, Illustrations de Georges Roux. Collection Hetzel, Paris. Prix: 3 frs.

Zoodra ik weer eens een mooi boek voor de jongelui op den kop tikte, zou ik waarschuwen.

Welnu, hier is er een.

Jelui kent allen Jules Verne?

Als je het dan niet wist, dat hij overleden is, zou je zeggen, dat hij nog leeft.

Even mooi en wondervol is dit boek als die van Verne, welke gij zoo gaarne leest of gelezen hebt.

Een reis met een onderzeeër en nog meer! Koop het maar en lees.

En als gij u de moeite geeft, goed op te letten, leert gij spoedig een aantal technische termen erbij, ontstaan met moderne vindingen.

Nut en genoegen dus. TAILLEFER.

Les Arrivants, roman par JEAN IJOLE. Bernard Grasset Paris. Prix 3 fr. 50.

Een best geeltje, voor meer ontwikkleden.

Den strijd beschrijvend tusschen de oude sokken en de nieuweren, die op behoorlijke wijze rekening houdende met den tijd, waarin zij leven, trachten zich van den stroom meester te maken, dien te leiden, om er niet door te worden verzwolgen.

Opperbest voor onze katholieke sociale actie!

En ook voor hen, die te veel blijven teeren op het oude!

En dan, flink, oprecht eerlijk en warm geschreven, zonder hartstocht en 't alles saamgegroeid met eene aangename intrigue, die ouderen met genoegen zullen lezen, doen herlevend de jonge jaren en de herinnering aan reine liefde, voorbereidend voor mannelijk leven en mannelijk streven en strijd aan de zijde van wie men lief heeft.

TAILLEFER.

Un Chevalier Apôtre, Célestin-Godefroy Chicard, missionnaire au Yun-Nan, par le P. DRUCHON, A. A. Nouvelle édition, 2 vol. de 240 et 360 pages. (Nouvelle Série bijou) chaque volume 0 fr. 75. Maison de la Bonne Presse. Paris.

Eene grootere editie, vroeger, van ditzelfde werk door hetzelfde huis uitgegeven, werd tot een getal van ongeveer vijftig duizend exemplaren verkocht.

Thans in twee deelen kost het samen anderhalven frank.

En dan moet men dat mooie omslagje zien, met dien kruisridder erop! Fijn, hoor.

En nu kan ik wel ophouden, want de inhoud....!

„C'est un homme taillé sur le modèle des héros antiques", zeide kardinaal Pie van onzen held sprekend.

„Si l'on écrit son histoire", voegde de superior van het Seminarie te Poitiers erbij, „les femmes la liront, comme on dévore un roman, et les hommes de guerre demanderont que l'on canonise le héros pour en faire leur patron."

En deze geschiedenis ligt hier, *kerkelijk goedgekeurd*, voor ons, de bewondering wekkend van allen.

Want ik zou kunnen citeeren! Huijsmans onder anderen en die was niet zoo erg gauw tevreden.

Maar waartoe! Ik heb nog meer boeken van de Bonne Presse aan te bevelen en mag niet te veel ruimte vragen.

Die de beide deeltjes koopt, geeft ze door of laat ze anderen koopen en zoo wordt ons doel bereikt, goede lectuur te verspreiden.

Of neen, meer nog!

Aangetoond wordt hoe in onzen tijd van verslapping en van lamlendigheid de heldenmoed nog bloeit in de schaduw van het Kruis en hoe een missionaris op duizenden mijlen afstand van zijn vaderland stil kan werken op eene wijze, die hem hoog plaatst boven de ijdele namen van onzen tijd.

TAILLEFER.

Naar den Oost! door CREUSESOL, schrijver van Soeka Sepi.

De schuilnaam is een raadseltje dat door letterlijke vertaling kan worden opgelost: Graafland. De schrijver weet beter zijn taal te hanteeren dan in het vroegere boek, welks titel ook op dezen omslag staat. Fouten zijn echter nog geen zeldzaamheid. De drukdoende manier van zeggen herinnert aan Kegge, maar is dikwijls verrassend door oorspronkelijkheid. Creusesol is daarbij over het algemeen een zeer scherp opmerker, en neemt geen blad voor den mond. In „Het Handschoentje," dat door waarheid van beschouwingen en juistheid van oordeel overigens tot de beste hoofdstukken behoort, mist de toon geheel en al de kieschheid, waarmede dergelijke onderwerpen uit respect voor den lezer moeten behandeld worden. Daarom ook mag het boek volstrekt niet in aller handen komen.

Hij getuigt van zijn vereering en bewondering voor Pastoor Verbraak, maar laat onmiddellijk daarop eenige stupiditeiten volgen aan het adres van de Roomsche Geestelijkheid in het algemeen. Om de waarheid te zeggen hadden wij van een man, die herhaaldelijk blijkt geeft van zijn onbevangen blik, zulk eene ongare vrijzinnigheid niet verwacht. De heer Graafland moet eens zien of hij niet wat dieper graven kan.

Den Haag. A. GIELEN.

Een Rus te Delfzijl, door J. FABER. Uitgave van P. N. v. Kampen en Zn. Amsterdam. Geillustreerd. 219 blz.

Een boek voor jongens.

't Is een verhaal uit den laatsten tijd der Fransche Overheersching. Een brokje geschiedenis met duidelijke beschrijving van toestanden. 't Werk zal grage lezers vinden en mag evenzeer aan katholieke scholen als prijs uitgereikt worden als ergens anders.

Babberich, J. MEIJER.

Villa Vrede, door Helene Lapidoth Swarth, Amsterdam P. N. van Kampen en Zoon.

Villa Vrede heet dit lijvige boek prosa der gevierde dichteres, naar de eerste der drie hierin verzamelde novellen; maar geen vrede wordt er in geschonken, geen kalme rust, verkregen door de overtuiging van inwendige harmonie met het Hoogere, en met heel de schepping.

Het is een boek om bij te schreien van ontroering; niet om het verhaalde, niet om de personen hier voorgesteld, maar om de doffe wanhoopsellende, om de troostelooze moeheid, die als een zwoele zomerhitte, zwaar en uitputtend, over u neerhangt. En dan te denken, dat dit nu alles is wat een der hoogst staande vrouwen, een der fijnst gevoeligen, aan onze vrouwen te zeggen heeft. Of liever te moeten ervaren dat dit nu een beeld is der ziel van onze eerste zangeres. Want hoewel het objectieve verhalen lijken, trilt door alles de klagende, tranenrijke stem der teleurgestelde vrouw, die ons maar wat verhaalt als van anderen, maar wier leed, wier schrijnend en te sterk leed, wier altijd stroomende klachten maar telkens een anderen vorm zoeken, opdat wij zouden blijven luisteren.

Van Vrouwenleed had dit boek als zoo menig ander van Helène Swarth moeten heeten, en nog beter, Leed van Vrouwen, die 'niet kennen den troost van den Christus Consolator.

Ge kunt het zelf lezen als ge groot en sterk en krachtig godsdienstig zijt, maar houd het uit de handen van zwakke, van teere vrouwen, van weinig godsdienstige vrouwen. Het is geen slecht boek in de gewone beteekenis, maar het voedt wanhoop, het stijft opstand tegen het leven, het doorziekt zwakkelingen met zijn leege berusting, met zijn weeë smartovergave.

HANS.

Het trouwlustige weeuwtje, naar het Duitsch van Heinz von Hemskerk. Utrecht A. W. Bruna en Zoon.

De dame, titelheldin van het werk doet haar naam alle eer aan. Ze is graag getrouwd, en stelt om tot haar doel te komen, pogingen in het werk die alles behalve zijn.

En over die dingen wordt gesproken op een manier die ook weer alles behalve van eerbied voor het huwelijk of voor de vrouw pleiten. Heeren die op zoo'n manier spreken, admitteeren wij gewoonlijk niet in ons gezelschap. De vertaling is erbarmelijk slecht, en naar het mij gezonden exemplaar te oordeelen, wordt de lezer geacht te weten zonder dat de uitgever hem ter hulp komt, wat er van pagina 49 tot 65 gebeurt. De daartusschen liggende bladzijden worden er niet bijgeleverd.

HANS.

Lilliput, de Ongeluksmotor. Een vermakelijke Automobielhistorie naar het Engelsch van Lloyd Osborn vertaald door Mevrouw Storm van Leeuwen-Klerk de Reus. Utrecht A. W. Bruna en Zoon.

Christina Schell, een arme Californische onderwijzeres met maar één illusie in haar leven, om namelijk een voetreis door Europa te kunnen doen, en bezig die illusie te verwezenlijken in gezelschap van een schatrijk Amerikaansch dametje Essy Lockhart, dat meegesleurd door de dweepzucht der eerstgenoemde, had gedwongen om mee te mogen gaan, liepen in eenvoudig grijs costuum te ervaren dat er een groot verschil is tusschen plannen gemaakt in een luien wipstoel, en de bittere ervaring op een langen, stoffigen weg in het zonlicht als het warm om te stikken en ver van alle bewoonbare omgeving is, toen ze juist wanneer Essy moedeloos wordt, en niet op te beuren is door de buitengewone kennis welke Christine aan den dag legt van de geschiedenis der vijftiende eeuw, een automobiel. cadeau krijgen. Ja, waarom zou dat nu niet kunnen, waarom zou iemand nu geen automobiel wegschenken in onzen tijd, aangezien er vóór den tijd van automobiels toch wel goede feeën en behulpzame kabouters geweest zijn. En als ik er bijvoeg, geachte twintigste-eeuwer van hardnekkige scepsis, dat het een heele koppige, buitenmodelsche auto was, door den eigenaar verkregen op een liefdadigheidsloterij en waarmee hij al een stel of wat ongelukken opgeloopen had, dan kan *dat* zelfs U niet meer verwonderen. Afin, meneer Osborn vertelt ons dat het zoo is; de dames gaan er in zitten, de loterijmeneer verdwijnt, en de auto door de gelukkige Christine Schell „de Lilliputter" gedoopt en met voorliefde en liefkozend het Puttertje genaamd, voert hare nieuwe bezitsters in de armen is te sterk, maar toch bij den auto van een paar mannelijke medeschepselen, en ge ziet het reeds van hier, o zeer schrandere lezer wat daar het gevolg van is....... twee huwelijken. Twee gelukkige paren in één boek. Kun je dan niet eens een beetje minder ongeloovig zijn? Maar hoe de schrijver — in een tijd van miserie- en ellende-romans, nu er niets meer

schijnt te gebeuren dan moord, doodslag en echtbreuk op zijn minst — hem dat weet klaar te spelen, is alleen de lezing van het boek waard.

Gij zult U die lezing niet beklagen. De historie van het Puttertje is zeer vermakelijk en onschuldig.

HANS.

Het Huis op de Heide, door A. C. Kuiper. Met illustraties van Jan Wiegman. Amsterdam, Scheltens en Giltay, 1909.

Vier weezen, drie meisjes en 't jongste een broêrtje. Ze woonden in Amsterdam op een net bovenhuisje, niet te breed, want breed hadden ze 't niet. De oudste, „moedertje-Lize", een ferme jonge dame, deed het huishouden; de tweede, Anna, was apothekersbediende, de derde wat idealistischer aangelegd was ziek geweest en liet zich vertroetelen; en de kleine broêr, die met zijn popperig aapje solde, werd door de zusjes zelf haast nog meer besold.

Een erfenis. Een huis op de Drentsche heide. Van een oude tante, waarvan zij zoo goed als nooit gehoord hadden. 't Huis was oud; alleen de keuken was goed onderhouden en gezellig antiek. Maar.... 't praatje liep, dat er ergens iets heel kostbaars moest verscholen zitten.

Men waagde het, en verhuisde. In Amsterdam hadden ze niet veel te verliezen. En daarginds konden ze tenminste heerlijk buiten zijn en zoo eenvoudig leven als zij maar wilden.

En 't viel veel meê. Toevallig ontdekte men, dat er waarlijk een schat verborgen was. Maar.... men kon niet goed lezen, waar hij zat. Door een wel wat al te gezocht toeval geraakte 't stukje papier zelf weg, waaruit men het had kunnen ontcijferen. Ze hielden pension en dat bracht den Vader van den Dokter „Mijnheer Sneeuwwit," zooals Broêr hem noemde, in huis, benevens het dochtertje van een Indisch ambtenaar, die in Indië spoedig stierf en daardoor oorzaak was, dat zijn dochter doodziek werd. Zoo kwam de Dokter meermalen in huis. Later nam dat nog toe, doordat Broêr stervensziek werd. Bij dergelijke gelegenheden ontmoette Anna, de tweede, die haar betrekking in Amsterdam had aangehouden, meermalen den Dokter. En al was ze niet zoo mooi, die ontmoetingen schenen toch wel eenige uitwerking te hebben. Tenminste, na vele angsten en veel leed, toen de Dokter met den dood worstelde, om het leven van Broêr, en eindelijk na een uur uit de kamer te voorschijn kwam, waar Anna toen de verpleging waarnam, was er nog eene andere reden van geluk voor allen dan het vooruitzicht op Broêrs herstel.

Een weinig later was de kleine geheel genezen; de Dokter met Anna geëngageerd, het kostbare boekje wonderbaar toevallig gevonden.

Kortom, 't liep ten slotte erg bevredigend af.

En de lezeressen van dit mooie meisjesboek zullen wel tevreden zijn over den afloop.

Wij bevelen het gaarne aan. 't Is wel niet Roomsch; maar, in tegenstelling met vele onzer nieuwere meisjesboeken, ziet men toch van tijd tot tijd eens, dat de menschen er een godsdienst op nahouden en geloovig zijn, dat de godsdienst eene plaats inneemt in het leven.

Het boek heeft overigens geen letterkundige pretenties. Die mag het ook niet hebben. 't Is vlot geschreven, wel boeiend en belangstelling wekkend, hier en daar wat erg romantisch in opzet en ontknooping der onderdeelen. Maar een prettig boek, dat minder goede weren kan en onze Lezeresjes gezellig en knusjes zal bezig houden.

„Hoe vin-je 't'' vroeg ik aan eene, die nogal verwend is en zelve een mooi bibliotheekje van dergelijke werken heeft?

„Ze vinden 't allemaal een prettig boek".

SENIOR.

Als onze oogen open gaan ... door Henri Bordeaux. Uit het Fransch vertaald door Cath. van Eck, Amersfoort. Slothouwer, 1909.

Den schrijver van dit boek behoef ik wel niet meer voor te stellen. 't Is dezelfde, die door zijn *Peur de Vivre* een naam heeft verkregen overal waar de Fransche litteratuur kan doordringen.

Ook dit boek is een meesterstuk. En voor niet weinigen zal het zijn eene openbaring. Terwijl anderen daarin eene meer of minder trouwe afspiegeling zullen zien van eigen droeve ervaring.

De held van het boek is een geleerde, die door zijne historische werken weldra een plaats zal erlangen bij de immortels der Academie. Zijn vrouw is een eerste schoonheid. Maar staat op veel lager verstandelijk peil. Zij waardeert en begrijpt niet zijn enthousiasme voor schoonheid in de natuur, zij verstaat niet zijne behoefte aan iemand, die met hem meêvoelt, waar hij in begeestering is voor de kunstscheppingen van het genie. Zijn vrouw is goed, om er meê te paradeeren op bals en concerten, om platte pleizieren en parvenu-vermaken na te jagen, om te reizen, zooals sommige Engelschen dat kunnen: alles zien en niets begrijpen, om stijf zittend in een auto de heerlijkste natuurwonderen te passeeren, in bewondering meer voor eigen

voornaamheid dan voor de pracht der omgeving. Die vrouw was niet van zijn geestelijke postuur.

En zij begreep ook niet het gevaar, dat er in schuilde. Zij verstond niet haar plicht, om door zelfcritiek en door zich te laten ontwikkelen, meer te komen op zijn niveau.

Zoo liep hij de eerste jaartjes van zijn huwelijksleven door, niet met, maar naast zijn gade, steeds dieper gevoelend, wat hem ontbrak, steeds scherper begrijpend de teleurstelling voor een geheel leven. Hij werkte hard, maar hij werkte alleen, zonder waardeering te vinden bij degene, van wie hij die 't eerst verwachten en 't liefst ontvangen zou.

Toen kwam de verleiding.

Een oude kennis, niet zoo mooi, niet zoo rijk als zijne vrouw; maar eene, die geleerd had van den harden levensstrijd, die overvloed had aan geest en ontwikkeling, die dweepte met wat hem in vervoering bracht, die hem verstond geheel en altoos. Twee zielen, die voor elkaar geschapen schenen. En sterk voelde hij het hemelsbreede verschil tusschen dat meisje en zijn eigen vrouw. Onbewust bijna bloeide in beider hart de oude vriendschap weder op. Zij hadden weldra behoefte aan een meer intieme omgang en eene meer dan vriendschappelijke corresspondentie onstond tusschen hen. Totdat door een toeval de echtgenoote een brief van hare mededingster, aan haar man gericht, in handen kreeg en.... hem aanstonds verliet.

Een proces om echtscheiding volgde, maar werd niet doorgezet, daar de advocaat van den man ook niet ongevoelig was voor de eenzame vrouw.

In de eenzaamheid begon zij eindelijk na te denken. Zij ging zich wijden aan de opvoeding harer twee kinderen. Het wereldsche leven walgde haar spoedig. Maar aan terugkeeren dacht zij evenmin als hij. Eens gaf de advocaat der tegenpartij haar het dagboek van haar man te lezen. Toen begreep zij. En langzamerhand, — ook vooral door den omgang met haar schoonmoeder, die zij bijstond in haar ziekte en stervensuren, bij welke gelegenheid zij ook haar man ontmoette, — kwam minder verwijdering. Maar nog niet de toenadering. Dikwijls bezocht hij haar en meer nog zijn kinderen.

Maar elkander de hand der verzoening toereiken, dat ging nog niet. De facheuse troisième stond nog steeds tusschen hen in. Zij konden zich voor elkander nog niet gewonnen geven. Totdat opnieuw zijn advocaat en oudvriend zijne „vriendin" inlichtte omtrent den toestand, en deze, — want een nobel hart had zij steeds behouden in hare zwakheid, — plotseling voorgoed verdween. Wel reisde hij haar na naar Engeland, wel stelde hij alles in het werk, om haar terug te vinden; maar tevergeefs, zij was naar Engelsch Indië vertrokken, om zich te wijden aan waarlijk verdienstelijken arbeid.

Toen duurde het niet lang meer, of de oogen gingen open. Die zijner vrouw waren reeds lang opengegaan. Zij was geheel veranderd. Zij kwam nu veel meer het ideaal nabij, dat hij vroeger tevergeefs in haar gezocht had. Nu voelde hij, hoe de tegenslag in haar gewekt, wat zijne liefde, zijn werk in haar niet had kunnen doen ontbloeien.

En de hereeniging kwam tot stand.

Dit zijn maar hoofdlijnen. Daar doorheen ziet men het lichtzinnige leven der mondaine kringen, het geflirt van gehuwden en ongehuwden, de ledigheid van hun weelderig, niets-nuttig leven, de armzaligheid van hun bestaan.

Men geraakt tusschen een weefsel van allerlei intrigues, van listig gespannen strikken. Men smaakt de kwaadsprekende conversaties en liefdoenerij der elkander benijdende families.

Men bewondert het strenggeloovig, heerlijke karakter der oude moeder, de zwakheid en den gemoedsadel van den jongen advocaat.

Maar vooral is uit dit boek veel levenswijsheid op te doen. Het is werkelijk „een schip op strand, een baken in zee" voor duizenden, die op ongeveer gelijke wijze hun huwelijksgeluk zien verstoord worden en verloren gaan, door eigen maar vaak onbewuste schuld, met gesloten oogen, omdat ook bij hen de oogen te laat, misschien nimmer meer open gaan. Voor ontwikkelden naar geest en lichaam, voor verstandige, volwassen menschen is zulk een boek ongetwijfeld een weldaad en aan hen mag de lezing zonder reserve worden aanbevolen.

De vertaling is wel niet bijzonder; doch zij is eenvoudig goed.

Ook de uitgave. Alleen zou ik voor mij liever wat minder plankstijf papier gebruikt willen zien en het kader wat smaller; maar dit zijn persoonlijke indrukken, die wellicht aan anderen onredelijk zullen toeschijnen.

Alles te zamen een heerlijk, leerzaam en boeiend boek. Niet zoo hoog staand als *La Peur de Vivre*; maar met meer kans op onmiddellijk succes. En dan, ook hier kan men Boileau's woorden toepassen op den schrijver: *On voit qu'il a des ailes.* Het werk is den meester waardig.

THEOL. PROF.

Fransch—Duitsch—Engelsch in den Conversatiestijl, woorden en samenspraken verzameld door

H. K. v/d WOERD, elk à 95 cts. uitgave van W. Leijdenroth van Boekhoven, Utrecht.

Drie boekjes, die er nog al modern uitzien, en die een beetje ouderwetsch zijn — dit laatste mag echter niemand afschrikken, om de eenvoudige reden, dat het juist bewijst, hoe een kwart eeuw geleden het geheugen nog heel wat te doen kreeg bij het aanleeren van vreemde talen.

Hier hebben we in het Fransch alle meest gebruikte woorden, die ons te pas komen, wanneer we het hebben moeten over ons lichaam, ons huis, bloedverwanten, de geheele fauna en flora, land en leger, kleederen, middelen van vervoer, munten, tijd, toilet, tooneel, telefoon en telegraaf.... enz. enz. enz. Verder allerlei samenspraken, van maaltijden af tot het weer en de waschvrouw toe.... dan nog als aanhangsel eenige spijskaarten en wel van Lucas en van Duval, met de adressen dier Restaurants erbij. Ook komen er briefjes in voor over verschillende onderwerpen, uitnoodiging en kennisgeving met antwoorden, om aan te nemen of te bedanken.

Hetzelfde geldt voor het Duitsche en het Engelsche boekje, behalve dat men daarin geen spijskaarten vindt. Wie voor zoo'n boekje 75 cts uitgeeft en de moeite doet, eruit van buiten te leeren, die zal er wel voor 75 gld. plezier van hebben.... verondersteld natuurlijk, dat zijn geheugen hem niet in den steek laat.

Wat de gesprekken aangaat, deze zijn uit den aard der zaak altijd een beetje tooneelachtig.... Multatulli zei immers al, dat je in de war komt, wanneer je b.v. een ander antwoord zou willen geven dan dàt, waarop het rijmwoord valt, en zoo gaat het hier ook.... je hebt voor al je moeite betrekkelijk weinig aan zoo'n in elkaar gezette conversatie over een brand, een concert, het huren van kamers en dergelijke dingen...., maar dat hindert niet.... als je voor 't eerst in een der drie vreemde landen komt, versta je toch niemand, al kun je ook nog zoo vlot Balzac, Goethe en Shakespeare lezen en vertalen! Wat we hier in ons eigen land van de talen leeren, is ons enkel nut als woordenschat en grammaticale juistheid.... het eigenlijk converseeren kennen we met een week of zes, soms reeds na korter verblijf in het vreemde land.

Dat in de brieven en briefjes de Duitschers Müller, Schültze en Schwarxe heeten, is niet meer dan natuurlijk, en het spreekt ook van zelf, dat de Engelschen een naam hebben met Snow, Wag en Shook.... maar waarom de Franschen Robespierre. Corday, Sanssouci, Sansgêne en Beauxyeux genoemd moeten worden, zal velen met mij wel een raadsel zijn.

De druk der boekjes is zeer voldoende, de band kon steviger zijn.

Zutphen. C. J. F. VETTER.

X-stralen, anti-alcoholisch tooneelspel in één bedrijf door Zr. MARIA THERESA, Maastricht, Sobriëtas 35 cent.

De zalige Maagd van Orleans, drama met zang, door dezelfde, 's Bosch, G. Mosmans 0.75.

Een vriendelijk blijspelletje, dat X-stralen, een grappige vertelling hoe een knappe Mevrouw met behulp van een Röntgen-apparaat of wat daarop lijkt, want men heeft natuurlijk dat toestel niet noodig, een paar snoepachtige dienstmeisjes die van den brandewijn proefden, in eens, en we hopen voor goed, geneest. Als we ons een aanmerking zouden mogen veroorloven dan zouden wij vragen om aan het slot, — de ontknooping is al gevolgd moet de schrijfster denken, — al die propagandawoorden weg te laten. Dat werkt irriteerend zelfs op een publiek van drankbestrijders. Uit de handeling zelf moet de leer voortvloeien, en wat wij zien en hooren als deel van het tooneelspel moet ons overtuigen. Ik was in de gelegenheid dit stuk goed te zien spelen, en 't ging de eenvoudige toehoorders juist als mij, toen de ontknooping er was, begon iedereen ongeduldig te worden onder het heftig geredeneer van Mevrouw.

De zalige Maagd van Orleans zal wel voldoen. Het is niet de geschiedenis der geliefde Jonkvrouw,-strijderesse, maar een zinnebeeldig spel, waarin de kerk van Frankrijk aan de Zalige weer opnieuw de verlossing van hare vijanden vraagt. Men ziet, het zelfde idee als in Frankrijk nog steeds tot schade van een gezonde beweging onder de Katholieken heerscht.

Maar zoover redeneeren de kleine tooneelspeelsters waarvoor dit stuk bestemd is nog niet. Zij zien meer op de beminnelijke figuur der zalige, en voelen voor de groote en heldhaftige gevoelens welke hier de heldin in den mond gelegd worden. Daarom wordt het zeer aanbevolen. Het zal dankbaar bij het publiek ontvangen worden.

Laat zuster Theresia vooral blijspelletjes schrijven. Zij late hare personen zoo natuurlijk mogelijk spreken, en niet zoo deftig redeneeren, zóó in boekentaal, als in X-stralen, die geleerde Mevrouw doet, en het nut dat zij stichten zal, is niet maar zoo te berekenen. R. K. Pr.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 3. **1910—1911.**

Meer Vreugde, door Bisschop VON KEPPLER. („Mehr Freude." Ein Ostergrusz von Dr. Paul Wilhelm von Keppler, Bischof von Rottenburg, Herder, Freiburg, 1909). Vertaald door L. L. — C. L. van Langenhuizen, Amsterdam.

De boeken over „Vreugde", waartoe, — zooals de titel reeds zegt, — ook dit werkje van *Mgr. von Keppler* behoort, komen in den laatsten tijd in even sterk getal, als flinke en gezonde degelijkheid uit het groote Duitsche vaderland over. Daar heeft men o. a. *„Das Buch von den vier Quellen"* van *Dr. Aug. Wibbelt,* waarover in dit tijdschrift (1910—11, Afl. 1, bl. 1) Anton Böcker sprak; daar zijn *Kevers*: *„Auf zur Freude"* en *von Kepplers „Mehr Freude"*. 't Is eene levensfrissche actie tegen de pessimistische mode-gezichten, die in onze „downe" dagen overal komen dóórkijken.

Eene heel eigenaardige plaats onder die „Bücher der Freude" (zooals de nieuwe verzameling heet, welke *Schnell* in *Warendorf* gaat uitgeven) — neemt dit boek van *von Keppler* in. Hij gaat met zijn vreugde-kriterium heel het hedendaagsche leven door en constateert overal, — in alle onderdeelen der maatschappij, — in al haar levensuitingen, — gebrek aan vreugde.

Geen vreugde is er in den modernen tijd, met zijn ontwikkeling en vooruitgang; — integendeel, — de vóórmannen der wetenschappelijke wereld: *Chamberlain, Rud. Eucken, Fr. Paulsen* e. a. zijn het hierover eens: „De moderne beschaving kan, niettegenstaande allen vooruitgang der techniek, alle verfraaiing van het bestaan en verbetering der levens-voorwaarden, ondanks alle vermeerdering en verfijning der levens-genietingen, 's menschen hart niet bevredigen, maar zij verarmt het, maakt het leeg en ellendig, en eindigt daarom met een jammerlijk nadeelig saldo aan vreugde. Hiermede verklaart zij haar eigen bankroet, hiermede is uitgemaakt, dat zij rot en ziek is tot op het merg, want iedere gezonde beschaving bloeit op, en bloeit uit in vreugde; ieder gezond volksleven doet vanzelf een rijken overvloed van nooit ontbrekende vreugde-bloesems gedijen." (bl. 14). Aan het dooden der vreugde werken mede de „moderne moordenaars der vreugd" (Hfdst. III): uitvindingen en vooruitgang der techniek, — stoom en electriciteit, alle natuur-krachten, „die tot den dienst der menschheid gevangen zijn in werktuigen en koperdraden," de moderne reuzenfabrieken, de moderne industrie, „een bijna mensch-onwaardige slavendienst." Groote mede-schuld heeft hieraan die macht, die speculeert op de ontevredenheid der arbeiders.

En de genoegens, die de mensch gaat zoeken, om zijn natuur-behoefte aan vreugde, — zijn harte-drang naar vroolijkheid te voldoen, vindt hij niet dáár, waar hij meent, dat ze voor 't volle grijpen met groote hoopen liggen opgestapeld (Hfdst. IV). Geen moderne beschaving, — geen oude kultuur ook, houdt stand voor *von Kepplers* onderzoek: de heerlijkste uitbloeiing der oude wereld, de kunst der Grieken, was ook immers „in haar diepsten grond een lied van leed en lijden."

In dit eerste gedeelte, waarbij ook behooren de nog volgende hoofdstukken over „Vreugde en Kunst" „Vreugde en volkslied", waarin alles op een droevig tekort wijst, staat inderdaad *von Kepplers* boek tegenover het reeds bovengenoemde van *Dr. Wibbelt,* die terstond begint te ontwikkelen, waar de bronnen der vreugde springen.

Het nu volgende bij *von Keppler* toont aan, dat alleen ware vreugd kan brengen de godsdienst van 't kruis, hoe paradox dit moge klinken voor den wereldling: „Een gekruisigde, — voorwaar een fraaie vreugde-God. Zelfkruisiging! — een lieflijk pand voor de vreugde." — „Zeker," zegt v. Keppler, „het kruis met zijn scherpe, schrille lijnen, die kale boom, zonder bladeren of takken, met de beide

afgehakte stompen is op het eerste gezicht al zeer vreugdeloos." (bl. 54, 55). Maar terecht komt dan de schrijver tot de beslissing, dat toch die Godsdienst, — en ook hij-alléén, de echte vreugde bewaart. Hoezeer sedert de vroegste tijden werd beweerd, dat hij de vreugde verdreef, vijandig haar gezind was, — zijn H. Schrift draagt troost en blije vreugd op iedere bladzijde, — zijn meest-echte kinderen, de meest-straffe nalevers zijner leer, de Heiligen, toonen ons een „Galerij van blijmoedige menschen", (Hfdst. XIV). En daarom moet de moderne wereld bij Haar de verloren vreugde gaan zoeken, daarom hier een: „Terug!" „Niet terug naar de tijden zonder machines, fabrieken, spoorwegen, telegraaf en stoomleidingen, zonder koffie en kranten, maar terug naar den Godsdienst, naar het Christendom, naar de ernstige levensopvatting, naar onthouding en zelfoverwinning, naar matigheid, trouw en liefde, — naar al die verheven goederen, door het moderne menschdom in beschavingseigenwaan, zoo verachtelijk behandeld." (bl. 117.) Welnu, tot dezen terugkeer moeten wij de menschheid helpen: „Men mag niet wachten, totdat de terugkeer van het menschdom naar een verstandige, soliede, christelijke levensopvatting en levenswandel volbracht is, en daarmee aan de behoefte aan vreugde vanzelf voldaan wordt. Juist de vreugde is een hulpmiddel, om dezen terugkeer te bewerken, zij is een artsenij, om de genezing te bespoedigen." (bl. 120). Daarom ontwikkeling dier vreugde bij ons: „Kunst en Vreugde", (XX) „Vreugde en gevoel voor natuur" (XXII).

Uit dit korte overzicht moge de edele bedoeling van dit rijke boekje blijken; misschien — 't wordt gehoopt — spoort het tot lezing.

Mgr. von Keppler heeft in dit werkje aan zijn volk een heerlijken „Ostergrusz" geschonken; graag is deze aangenomen; dit getuigen de *50.000 exemplaren*, die in Januari van dit jaar reeds waren gekocht.

Zijn eigen rijke gedachten heeft de schrijver doorvlochten met een juiste mate van rake en slaande citaten, uit een blijkbaar zeer grooten schat van belezenheid.

De vertaler heeft goed werk geleverd. Jammer, dat hij sommige woorden en wendingen wat gauw ontweek. Zoo is b. v. een vertaling van: „...nicht mehr blosz ein Wunsch und Sehnsuchtsruf" — door: „...niet langer enkel wenschen" — een weinig dun. *Von Kepplers* rijke stijl lijdt daaronder meer dan noodig is. Overigens, zooals gezegd, juist en vlot werk.

Gelukkig dan ok, dat er thans ook in ons land een katholiek uitgever het eindelijk heeft gewaagd, om dit opwekkende boekje aan het Nederlandsche volk in netten vorm aan te bieden.

't Is nuttige en aangename lectuur; -- voor eenieder. Moge het in alle kringen een rijke verspreiding vinden.

H. J. A. GARRELS, R.-K. Pr.
Seminarie Culemborg.

Levenslicht uit vroeger eeuwen, door P. H. HUGENHOLTZ Jr.; Amsterdam, Van Holkema & Warendorf, 1910.

Dit boek wil een bloemlezing zijn van het schoonste en beste ons door de oudheid op godsdienstig gebied achtergelaten. Het is in niet minder dan negen „afdeelingen" gesplitst: *Indiërs, Chineezen, Egyptenaren* (Babyloniërs, Assyriërs, Persen, Germanen), *Grieken, Romeinen, Christelijke Kerkvaders, Joodsche en Arabische Literatuur, Middeleeuwsch Christendom, De Hervormingseeuw.*

Aan elke afdeeling gaat een beknopt en tamelijk onbeduidend historisch overzicht vooraf, waarin hier en daar de vrijzinnige protestant aan 't woord komt, gelijk bij de volgende *alleszins dwaze* opmerking omtrent den grooten kerkleeraar Athanasius: „Athanasius moge als vader der orthodoxie en verdediger van het leerstuk der godheid van Christus tegen de Ariaansche ketterij ons niet bijzonder aantrekken, des te liever vernemen wij zijn protest tegen allen geloofsdwang en zijn aanprijzing van overtuiging en vermaning als de eenige middelen om de waarheid ingang te doen vinden".

Ieder zal in deze verzameling van harte toejuichen „dien vrijen en milden geest, die de schatten der vroomheid en wijsheid zoekt te garen, waar zij dan ook gevonden worden". Daarom spijt het ons, dat het werk naast echte munt veel, zéér veel *waardelooze* stof inhoudt. Wat voor wijsheid of vroomheid steekt er bijvoorbeeld in den aangehaalden „strijdkreet" van Ulrich von Hutten tegen de bisschoppen van Worms: „Pakt u weg van de zuivere bronnen, gij onreine zwijnen! Weg met u uit het heiligdom, gij vervloekte kramers! Raakt niet langer met uw vaak ontwijde handen de altaren aan" enz., terwijl notabene Ulrich von Hutten door Hugenholtz zelf „een lichtzinnig en avontuurlijk karakter" wordt genoemd!

En er ware uit het tijdvak van het Middeleeuwsch Christendom toch wel iets keuriger te keuren ge-

weest in plaats van Jacopone de Todi's gedicht op „De blijde Moeder" met die ellendig-prozaïsch vertaalde slotstrophe:

Wegens aller menschen zonden
Wordt hier 't kindeke gevonden
Bibberend van koû *op stroo,*
Ziet zij *haren lieven jongen*
In de windselen gewrongen
In een stal *zeer koud en ruw.* [1])

In één woord: de bloemlezing schenkt tal van heerlijke, den godsdienstzin verhoogende citaten, doch haar groote fout is *overlading.* Een zeker streven naar betrekkelijke volledigheid heeft den bewerker treurige parten gespeeld.

Wij kunnen dit boek alleen aanbevelen aan hen, die door studie en ambt geroepen zijn om godsdienstonderricht te geven.

Bij de overigen kan het slechts verwarring stichten.

W. DE VEER.

[1]) De onderstreeping is natuurlijk van ons. RED.

Apologétique chrétienne, Nouveau Traité à l'usage des classes supérieures, des étudiants et des adultes cultivés, par les abbés A. MOULARD ET FRANCIS VINCENT, licenciés ès lettres. Avec nombreuses approbations épiscopales. Nouvelle édition entièrement refondue 1910—1911. 1 vol. in 16. 3 fr. 50. Librairie Blond & Cie. Paris.

De tweede druk, van 1907, ligt voor mij, en de veertiende van 1910.

Meer behoef ik eigenlijk niet te zeggen. 't Werk is kerkelijk goedgekeurd, anders zou ik het niet eens aankondigen, maar een veertiende druk, in zoo'n korten tijd, dat bewijst ook de practische bruikbaarheid van dit werk.

Uit de vleiende beoordeelingen meen ik voldoende te hebben aangehaald met den brief te vertalen aan de schrijvers door den Bisschop van Angers gericht:

„Het maakt mij gelukkig de nieuwe uitgave te mogen begroeten van uwe *Apologétique chrétienne.* In de tegenwoordige kringen van middelbare ontwikkeling spruit het bezwaar om te gelooven vooral uit opwerpingen, ontleend aan de natuurwetenschappen en de historische critiek. Gij hebt dus zeer terecht U beijverd de gewaande tegenspraak tusschen geloof en wetenschap te niet te doen en, in tegenstelling daarmee, de wetenschap ten gunste van het geloof te doen getuigen. Dit is de oorzaak dat uw boek modern is geworden in den gepasten en gezonden zin van het woord, waardoor het in het bijzonder nuttig zal blijken niet alleen voor de leerlingen van het middelbaar, maar ook van het meer uitgebreid lager onderwijs, vooral voor hen, die hunne studiën gedaan hebben op inrichtingen van den Staat.

Aan deze verdienste paart zich die van een vlotten, boeiende vorm, waardoor zelfs bij de minst weetgragen de wensch levendig wordt de lezing van het werk, eenmaal begonnen, te voltooien.

Het succes zal u getrouw blijven; uw werk verdient het en het zal zijn om God te verheerlijken en den godsdienst in de zielen te bevestigen."

Dat dit werk uitstekende diensten kan bewijzen bij ons middelbaar onderwijs, om van verder niet te spreken, behoeft geen betoog,

Voor volwassenen, die in een vrij kort bestek, het boek is vijfhonderd bladzijden groot, veel willen vinden, zal het evenzeer aanbevelenswaardig blijken. De uitvoering is netjes, als van den uitgever te verwachten en de prijs zeer billijk.

X.

L'esprit des oeuvres sociales, Conférence donnée par M. LOUIS DURAND au Congrès diocésain de Mende. Une brochure de 32 pages. (Editions de *l'Action catholique.*) Prix 0 fr. 10. Bonne Presse, Paris.

Deze conferentie zet helder en duidelijk alle gedachten van den schrijver over dit onderwerp uiteen. Eene ervaring van twintig jaren bevestigde hem in zijne meening: faire des oeuvres sociales mais les faire nettement catholiques.....

Zou hier niet wat te leeren zijn, ook voor ons? De naam van den schrijver is er ons borg voor.

TAILLEFER.

Histoire générale de l'Eglise. par FERNAND MOURRET, professeur d'histoire au Séminaire de Saint-Sulpice. **La Renaissance et la Réforme**; 1 vol. de 600 pages. Prix 6 fr. Relié 7 fr. 50. Nihil obstat, die 10a maii 1910. J. Gaignet, P. S. S., Cens. des. Imprimatur: Prisiis, die 10 maii 1910. Leo-Adolphus, Arch. Paris. Blond & Cie. Paris.

In No. 8 van den vorigen jaargang had ik het genoegen deel 3 van deze „Histoire générale de l'Eglise" aan te kondigen. Thans is deel 5 verschenen, waarvan hierboven de titel. Zooals vroeger gezegd, zal het werk 8 deelen bevatten; 2 zijn er

nu uit, deel 6 „l'ancien régime — 17e et 18e siècles" is ter perse. Het voorliggende bestaat uit drie afdeelingen: La décadence de la Chrétienté et la Renaissance, La Révolution protestante en La réforme catholique.

In het 4e hoofdstuk van de tweede afdeeling: Le Protestantisme dans les Pays du Nord, dat met ons land begint lees ik vooraan de volgende noot:

Nous nous bornons à présenter les grandes phases de cette histoire. Le moment ne semble pas venu de faire le récit détaillé et définitif de ce mouvement. En 1907, la société dite de *Petrus Canisius* s'est proposé d'ecrire une histoire de la Réforme aux Pays-Bas, et plusieurs commissions ont été nommées pour en rassembler les materiaux. Depuis lors, om a constaté que le terrain n'avait pas été assez bien préparé par des publications de sources et par des monographies sur des sujets détachés. Dans sa réunion du 15 avril 1909, la société de *Petrus Canisius*, à la suite d'un discours du docteur Schoengen, archiviste de l'Etat à Zwolle. a résolu de faire appel aux autres sociétés scientifiques, notamment *au Nuyensfonds* et à la *Wetenschappelijke Vereeniging onder de Katholieken*, afin de parvenir à la publication d'une série de sources et de monographies relatives à la Réforme aux Pays-Bas.

't Is een klein bewijs, met welk een zorg dit werk is samengesteld en hoewel ik niet meer wil schrijven dan eene aankondiging, heb ik toch deze bijzonderheid willen naar voren halen om geleidelijk te kunnen komen tot eene warme aanbeveling.

Als reeds vroeger gezegd, houdt deze geschiedenis, wat den omvang aangaat het midden tusschen Rohrbacher en de gewone handboeken der seminariën.

De schrijver heeft getracht vóór alles wetenschappelijk, of zooals men dat te recht noemt *objectief* te zijn: la première loi de l'histoire est de ne pas oser mentir, la seconde de ne pas craindre de dire vrai, *ne quid falsi audeat, ne quid veri non* audeat, zooals Leo XIII zaliger in zijn brief van 18 Augustus 1883 zegt.

Dat daarom de nieuwste bronnen zijn geraadpleegd, behoef ik nauwelijks te zeggen; ik zal ten minste de lange lijst niet overschrijven. Alleen zij er op gewezen, dat de lijst der eigennamen tien bladzijden en de inhoudsopgave twee en twintig bladzijden beslaat; het naslaan is dus zeer gemakkeijk. Bovendien geven de vele noten aan den voet der bladzijden de kostbaarste aanwijzingen.

Nu zal ik nog even zeggen, dat het werk vlot geschreven is, volstrekt niet „indigeste", zooals vele geleerde werken. Het laat zich best lezen zonder de kennis van het zoogenaamde artistieke Fransch van onzen tijd.

Dat het niettegenstaande deze goede hoedanigheid de aanliggende fout van oppervlakkigheid heeft vermeden, die sommige Fransche werken aankleeft, het zou haast beleedigend zijn dit nog te bevestigen.

Men kent de traditie, als ik vroeger zeide, van Saint-Sulpice en weet wat al degelijke werken daar zijn geboren. Van harte hoop ik, dat dit werk vele koopers vindt, want dagelijks blijkt meer en meer, hoe slecht de geschiedenis der Kerk wordt gekend, hoe onvolledig, onduidelijk, *indigeste* de kennis is van velen, die meenen te weten, hoe de kerk wint door gekend te worden, want zij heeft niets van de geschiedenis te vreezen, integendeel.

Onwrikbaar, ongerept staat zij daar als de Stichting uit den Hooge, dragende het stempel, het zegel der onvergankelijkheid. DR. NEMO.

La vie ardente par André Lamandé. Jouve et Cie, éditeurs, Paris. 1910, Prix 3 fr. 50.

Schikt bij en laten wij samen lezen. Alweer breng ik U een dichter, omdat gij dacht, dat er niet méér waren.

Gij kent wel enkele kunstenaars, maar:

Dédaigneux et dégoûtés, certains artistes se sont renfermés dans leur tour d'ivoire; les meilleurs ont tenté de créer pour le peuple un art que celui-ci ne pouvait pas comprendre, parce qu'il n'exprimait rien de sa vie profonde et n'était qu'un jeu d'intellectuels.

En die bedoelt gij niet! Ik zal ze dus niet verder uitteekenen!

L'humanité entière n'est pas enchaînée aux vices; on peut encore peindre le Travail, la Vertu, l'Amour; les joies de la famille, les ardeurs du Patriotisme, les héroïsmes de la Religion et les luttes pour la Justice existent pour qui sait voir et sentir; les grandes causes enfantent toujours des dévouements sublimes.

Gij zocht een dichter, die dat zong, gevoelde en verheerlijkte? Schikt dan bij en laten wij samen lezen!

Que le vent siffle ou que la brise
Caresse comme pour me bénir,
J'irai sur les flots de la vie,
Sans peur, sans rage, sans envie,
Les yeux sereins, vers l'avenir.

Chante donc encore, O mon âme,
Ame inconnue, âme de gueux;
Répands la chaleur de ta flamme
Sur mes frères les malheureux;
Chante les époques sublimes,
Le drapeau, les preux, les victimes
De leur foi dans la Vérité;
Exalte le Christ qu'on blasphème
Et qui, dans un moment suprême,
Nous légua la Fraternité.

Ja, hij zal zingen den vollen zang, het warme leven, arbeid en geloof, hoop en liefde.

't Is een zoon van het volk, want onze dichter, gij hebt hem al lief, was smid, ja, smid en de dreunende slagen klinken na in zijne zangen bij vroolijk vonkengespat.

Dreunende slagen niet ter wille van het lawaai, maar om als echte smid twee gloeiende stukken in één slag, zonder meer, te lasschen. Vroolijk vonkengespat!

Il n'est pas deux facons d'aimer les pauvres [gens.
Je suis du peuple et j'ai la fierté de ma race,
Et je veux des refrains robustes, indulgents;
Ni haine, ni sanglots. Tes pleurs sont outrageants,
Poète, et ta haine est rapace :

Couronne le travail ainsi qu'un vieil ami,
Et, claire comme l'eau chantante de la cruche,
Forte comme la sève où le soleil frémit,
Que ta chanson s'élève, ô poète, parmi
L'atelier, cette immense ruche.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ni haine, ni sanglots, mais une ascension
De tous les malheureux vers le ciel où l'on s'aime.

Dat is de klank, dien wij minnen, niet waar?
Ni haine, ni sanglots !
Hooger op, kloek en oprecht !

Geen geaai om den hartstocht te sussen, die straks brutaler naar buiten vlamt !

Neen krachtige levende liefde, gegroeid uit geloof en gekweekt door hoop !

Kloek en oprecht gewezen op de taak: In het zweet Uws aanschijns zult gij uw brood eten!

Daarna hoog en heerlijk gezongen van werken en willen voor God, die het loonen en kronen zal.

Malgré la lutte ou la misère,
Malgré mon pauvre coeur meurtri,
Je veux vivre, debout, sincère,
Stoïque, sans pousser un cri,
En voyant à l'heure trop triste;
En vrai chrétien — non comme artiste, –
Dans l'immensité du Levant,
A l'horizon où rien ne bouge
Ta plaie ouverte et ton sang rouge,
O Christ en Croix toujourt vivant'.

Schikt bij, want zoo zouden wij de twee honderd bladzijden, den geheelen bundel: Dans le Travail, Dans le Rêve, Pour l'Action, kunnen doorlezen. Schikt ook gij bij, artisten ! Ook deze is het.

Ik scheur een half blad uit zijn „Plain-Chant," Leest zelf en oordeelt :

Ce fut l'âme d'un Peuple en extase pour Dieu,
Aux époques de Foi candide et de Lumière,
Où moines et laïcs, avec des mains de feu,
Bâtissaient et sculptaient jusque dans le ciel bleu
Les églises d'amour en poèmes de pierre.
Aux époques de Foi candide et de Lumière'
Ce fut l'âme d'un Peuple en extase pour Dieu.
...Artistes du vieux temps, créateurs à genoux,
O Plain-chant merveilleux, musical évangile,
Dieu par vos rythmes saints se penche encore [vers nous,
Et vous vivrez toujours, anonymes et doux,
Insoufflant la Beauté dans notre corps d'argile,
O Plain-chant merveilleux, musical évangile,
Artistes du vieux temps, créateurs à genoux.

Ik eindig, zij het noode.

Geve God, dat deze dichter zijn Vaderland nog het „Te Deum" moge hooren zingen, heerlijk plainchant van geloof, hoop, liefde en victorie; victorie na harden strijd voor de oude, de eeuwige waarheid en het onvervreemdbaar recht.

En is hem dit niet gegeven, dat hij dan doorzinge, zooals wij van hem mogen hopen, want hij zegt het ons:

Oui, je sens dans mon coeur un violon divin.
Et quand je tomberai, lassé par trop d'épreuves,
Dieu lui-même y mettra, là-haut, des fibres [neuves :
Le poète pour Lui ne chante pas en vain.

En elders :

La vie ardente est bonne et douce.
Le coeur peut y saigner parfois,
Comme le soir, parmi la mousse
Frissonnant sur les seuils étroits,
Le soleil par mille blessures,
De pourpre et d'or sans flétrissures,
Saigne sa vie, immensément,
Mais reparaît, vivant et rose,
Dans sa clarté d'apothéose,
Avec, l'aurore, au firmament.

Ziet gij wel, dat wij noode scheiden?

En gelooft gij nu, dat ik gaarne dezen dichter ten voeten uit had geteekend?

Doch een Boekenschouwer moet maat houden, en bedenken, wat de dichter, onze dichter zegt:

Semons, semons toujours! Un coup de vent [mystique
Fait deux egales parts de la graine rustique:
L'une va dans la terre et l'autre vers le ciel;
Elle monte, légère, aux régions superbes,
Grossir d'un épi d'or les lumineuses gerbes
Pendant aux mains de l'Eternel.

Hulde U, dichter, edelsmid bij vroolijk, heerlijk vonkengespat! TAILLEFER.

De groote Zondares, door ANNA FREIIN VON KRANE. Amsterdam, C. L. van Langenhuijzen, 1910. Prijs ing. f 2.50, geb. f 2.90. Omslag van Theo Molkenboer.

De groote zondares. Wie anders kan dat zijn dan Magdalena? Iedereen begrijpt reeds aanstonds, dat om hetgeen wij van haar weten tienderlei soorten van levensbijzonderheden te weven zijn, dat men er een stichtenden roman van maken kan en een pikanten.

De schrijfster wilde niet opzettelijk het eerste, veel minder het tweede. Maar dit boek is uitgegroeid tot een meditatie van Christus' leven en lijden en liefde.

Wij ontmoeten Magdalena 't eerst in een schitterende villa aan de oevers van het Genesarethsche meer, het bijbelsche meer. Daar woont zij in zondig samenleven met den Romeinschen legeroverste Proculus. Deze had haar uit de ouderlijke woning gelokt, haar vluggen geest ontwikkeld, zoodat de „afvallige Jodin" Grieksche en Romeinsche vrouwen door schoonheid en geest in den schaduw stelde. Proculus had meerdere steden wreedaardig geplunderd, om Magdalena, — zelfs dien latijnschen naam had zij aangenomen, — met de grootste weelde te kunnen omringen. Hij mishandelde de Joden, en alleen om harentwil weerhield hij zijn geesels somwijlen.

Ondertusschen had Magdalena den profeet van Nazareth voorbij zien komen. Zijn blik had haar getroffen. Die was geweest als een verwijt en een uitnoodiging tevens. En er was eene verandering in haar gekomen. Zij verlangde Hem te zien en te hooren en de eerste walging van haar overspelig leven ging daarmee gepaard. Een slavin, die den Meester kende, werkte die betere gevoelens in de hand.

Proculus ontving in Magdalena's huis den grooten Romein Fabius, een schatrijk, wijsgeerig aangelegd jongeling. Zij hadden gewed, dat de beroemdste Romeinsche danseres niet dansen kon als Magdalena. Zij zou dat voor Fabius bewijzen. Maar zij wilde niet. Proculus dwong haar door de geliefde slavin te bedreigen met de geeseling. Magdalena danste, maar 't was de dans van een razende, een doodendans, waarbij zij eindelijk uitgeput neerstortte. Dienzelfden nacht werd Proculus naar Rome ontboden; zijn vonnis was dat. Hij begreep het en Fabius evenzoo. Deze laatste kon hem veel helpen door den invloed van verwanten en vrienden. Hij bood dus zijne hulp aan Proculus aan, maar eischte daarvoor in ruil Magdalena. Proculus moest en teekende den afstand. Fabius trachtte Magdalena te winnen. Schitterend is het tooneel, waar de strijd tusschen hem en haar beschreven wordt. Maar hij leed de nederlaag. Toen verjoeg hij haar en liet haar onder spot en grijnzen der slaven uitdrijven. Zij vluchtte naar Capharnaum, naar den Meester. Onderweg beleefde zij des nachts nog een avontuur met een rooverhoofdman, die in Nazareth Jesus gekend had, maar door zijn Pharizeeschen oom verstooten was en nu vooral de rijken en machtigen achtervolgde. 't Was Dismas, de latere goede moordenaar. Na een vermoeiende reis kwam Magdalena bij een goede kennis van den Meester, bij wien Maria, diens Moeder, verblijf hield. Zij ontmoet den „Profeet", maar nog kwam niet de geheele vergeving. Zij hoorde zijn prediking en hing Hem aan met geheel haar vurig en berouwvol hart. En dan volgt het verloop der iedereen bekende Evangelische gebeurtenissen, zóó omkleed, dat zij onafgebroken boeien; de haat der Pharizeeën, de begeestering van het volk, de opwekking van Lazarus, de intocht in Jeruzalem, de gevangenneming, de kruisdood van den Meester, de wanhoop van Judas, wiens misdadig plan we gestadig zien opkomen en vasten vorm nemen. Verpletterend van schoonheid en ontroering is het verhaal van Jezus' terdoodbrenging, gezien vanuit de rei der vrome vrouwen. Verheffend de moed en geloofskracht van Magdalena, nadat de leerlingen in vertwijfeling gevlucht waren en ontmoedigd neerzaten na den kruisdood. Dat geeft alles een frisschen kijk op die gebeurtenissen. Ook die trekken uit het Evangelie, welke ons tot in bijzonderheden bekend zijn, worden somtijds met zulk een licht van nieuwheid bestraald en met zoo treffende omstandigheden omhangen, dat zij boeien als een nooit gehoord verhaal.

Later ontmoeten wij Fabius op een buitengoed, ver van Rome. Hij was sedert dien gehuwd. Maar de herinnering aan Magdalena had hij willen versmoren in braspartijen en overdaad. Zoo had hij zijne gezondheid en zijn ontzaglijk fortuin verspild. Maar nu was hij ook ver van Nero verwijderd en leefde in stilte en rust, benijd door velen, die Nero's nukken en wreedheden te duchten hadden. Toch was hij niet gelukkig; zijn eenig zoontje was „kranzinnig". Eigenlijk was het van den duivel bezeten. Na veel moeite stemde Fabius er in toe, dat een oude tuinier, de Christen Eusebius, de hulp inriep van een Christen predikant, die zich Peregrinus noemde. Deze eerbiedwaardige man dreef den duivel uit, en tegelijk bleek, dat Peregrinus niemand anders was dan Fabius' oude slachtoffer Proculus. Deze had in een gevangenis van 15 jaren Christus gevonden. Hij leidde ook Fabius tot Dengene, Dien hij reeds vroeger in Tiberias ontmoet had, en Dien Fabius aangeboden had te zullen volgen om Magdalena te winnen. Deze twee vertellen de verdere lotgevallen van Magdalena, hoe zij te Marseille geland was, hoe zij daar woonde in een grot in overweging van Christus' lijden en liefde en van hare eigene zonden. Totdat eindelijk Christus haar verschijnt in de eenzaamheid, om haar mee te nemen naar zijn eeuwige bruiloft.

Men heeft dit boek vergeleken met *Quo Vadis*. En er zijn tafereelen, die *Quo Vadis* werkelijk versieren zouden. Maar toch.... wij achten *Quo Vadis* letterkundig oneindig hooger. Zulk een inleven, als Sienkiwiks doet, in de wereld, waarin hij zijn lezers plaatst, vinden wij hier niet.

Toch is het een verheugend feit dat dit boek, dat het onder bereik gebracht is van ons Hollandsch lezend publiek. Het steekt met kop en schouders uit, boven veel wat onze boekenmarkt de laatste jaren te geven wist.

De uitgave is mooi; de omslag van Theo Molkenboer, zooals wij dat van dien meester verwachten mogen, sober en treffend.

Aan het werk kleven intusschen eenige in het oog vallende vlekken.

Hier en daar treft men een dialoog aan, die totaal mislukt moet heeten, waar meer de schrijfster met haar twintigste-eeuwsche cultuur aan het woord is, dan de persoon, die zij sprekend opvoert. Zoo het verhaal van de slavin Samaritana op bldz. 74 en 75. Die taal, die uitdrukkingen zijn van veel te hoog peil. Waren zij integendeel vol Oostersche beeldspraak, het boek zou er door gewonnen hebben in echtheid van kleur.

Hier en daar wordt men gestoord door een, wel wat al te goedkoop effect-bejag, alsof zij zich niet steeds wist te ontworstelen aan den invloed van drakerige romans en tooneelspelen.

Men kan somwijlen den indruk niet van zich afzetten, dat het niet zonder gevaar is, op het stramien van het Evangelieverhaal eene oorspronkelijke phantasie te borduren. Men stelt de gebeurtenissen zoo gemakkelijk anders voor dan de lezer van het Evangelie ze zich pleegt te phantaseeren. Dat kan verwarring brengen. Zoo de manier, waarop Magdalena met Jesus in aanraking komt. Ik herinner mij niet, ooit in boeken van dezelfde strekking en denzelfden aard, zulk eene uiteenzetting ontmoet te hebben. Ontkennen kan men echter niet, dat er niets is, wat met den evangelietekst in botsing komt. Men moet trouwens toegeven, dat deze schrijfster evenzeer het recht heeft, *hare* voorstelling te geven, als anderen, om de vrucht van hunne verbeelding aan te bieden. Maar de meest in 't oog vallende vlek is te wijten aan den vertaler en corrector. Het is jammer: het boek wemelt van grammatikale slordigheden en de punctuatie is somtijds geheel in de war. Er zijn passages, zoo slecht verzorgd, dat men ze een schooljongen van de laagste klasse eene H.B.S. niet vergeven zou.

Maar dat is te herzien in een volgenden druk, die ongetwijfeld volgen zal. Althans indien de Firma van Langenhuijzen haar prijzen zóó kan herzien, dat het boek in het bereik valt ook van menschen met minder gevulde beurs.

Moge dan ook de vertaler nogmaals zijn werk herzien, en wat méér dan ditmaal geschiedde, streven naar strengen eenvoud van uitdrukkingen en wat minder geaffecteerde mooiïgheden. Het boek zal ook daarbij beslist knnnen winnen.

L. v. H.

Nos Mères, par CHARLES LEMERCIER. JOUVE & Cie Editeurs, Paris, 1910. Prix 2 fr. 50.

Deze bundel gedichten is bekroond in een concours van de Société Havraise d'Etudes diverses; Charles Lemercier is een Fransche pastoor en het voorwoord is een brief van Z. D. H. Mgr. Fuzet, aartsbisschop van Rouaan.

De opdracht teekent dadelijk den inhoud:

Là fut pendant longtemps le meilleur de mes rêves:
Ecrire de beaux vers, en des rythmes très doux,
Et fixer pour toujours, en notations brèves,
Mère, les souvenirs qui me restent de vous.

En dan volgen verschillende grootere en kleinere gedichten, die op velerlei wijze de liefde van den dichter tot zijne overledene moeder uitzingen.

Hoor hem, als hij voor haar portret staat:

La beauté maternelle est trop sainte et trop pure,
Pour qu'on puisse la peindre en des mots profanés,
L'âme y transparait trop à travers la figure,
Pour qu'on songe à des traits bien ou mal dessinés.

Aux yeux de tout enfant sa mère est la plus belle,
Malgré le pli des pleurs, malgré le poids du jour,
Nulle autre ne l'égale; et pour qu'il soit fier d'elle,
C'est assez d'un sourire où tient tout son amour.

't Zijn eenvoudige verzen, rythmes très doux, notations brèves....

Zoo om op je eentje te lezen en aan haar te denken, die is heen gegaan, terwijl gij een traan van weemoed en dankbaarheid wegpinkt uit het oog.... O, Moeder! Of om je te verheugen, als ze daar nog is en stil achter haar stoel sluipend onverwacht een kus op hare wangen te drukken.... O, Moeder!

Duizend herinneringen, de reinste, de edelste, herleven in de menschenziel en zoo is dit mooie boek niet alleen een daad van piëteit, maar van innige kracht.

Want waar de liefde tot de ouders leeft, of nog versterkt wordt, daar wint het leven in volheid en in warmte, in harmonie, in schoonheid... Hoor slechts den dichter, waar hij na zijne eigene moeder, nos mères, onze moeders, de moeder in het algemeen bezingt.

Daar zwelt het vers, oorspronkelijk lyrisch om het lieflijke beeld, tot epische kracht in het breeder gezicht:

Notre coeur, notre esprit, notre âme, tout notre être,
Ne sont pas simplement les accidents d'un jour;
Tout ce que nous avons nous vient de quelque ancêtre:
Nous sommes le moment d'un éternel amour.

Nos gestes, nos pensers, comme notre langage,
Contiennent des pensers, des gestes de jadis,
Car Dieu ne refait pas tous les jour son ouvrage,
Il créa pour toujours au seuil du Paradis.

Quand le Maître eut sculpté le front du premier père,
Lorsqu' il eut fait surgir l'aurore dans ses yeux,
Que son souffle eut donné l'ame à cette matière,
Il sourit à son oeuvre et regagna les Cieux.

Depuis, des millions et des millions d'hommes
De cet homme sont nés pour vivre et pour souffrir;
Ce qu'ils furent un jour au'jourd'hui nous le sommes;
Le chef d'oeuvre de Dieu ne pouvait pas mourir.

Et tout le genre humain, n'est qu'un tableau superbe
Où chaque siècle ajoute, à son tour, sa beauté,
Et dans les derniers nés s'épanouit la gerbe
Par Dieu semée aux bords de son éternité!

Het breeder gezicht:

C'est la maternité qui consacra la femme. En onder de moeders. afzonderlijk bezongen komt de „Mater admirabilis" op de eereplaats:

Humblement, à mon tour, je contemple et je prie,
Et mon coeur se partage entre vous, o. Marie.
Et vos très humbles soeurs, nos mères d'ici-bas.

Et je songe que Dieu fit leur bonté profonde,
Parce qu'au jour marqué pour le salut du monde,
L'une d'elles devait le porter dans ses bras.

Bij deze paar woorden zal ik het laten, al zou ik gaarne het voorwoord van Mgr. Fuzet geheel vertalen.

Laat ik nog even opmerken, dat het slotgedicht luidt: A mon père, en de laatste regels daarvan:

Puis que la mort t'a pris, O mon plus cher orgueil,
J'irai, pieusement, auprès de ton cercueil,
Redire ce poème ainsi qu'une prière.

Men leze en doe zijn voordeel, want het blijft: Eert vader en moeder, opdat gij lang moogt leven op aarde. TAILLEFER.

Leurs fils, roman par ROBERT HAVARD DE LA MONTAGNE. Bernard Grasset, éditeur, Paris 1910. Prix 3 fr. 50.

Leurs fils! Het zijn de zoons der uitdrijvers, der verklikkers, der uitdragers, die Frankrijks beste kinderen hebben verjaagd, mannen van eer en geweten als misdadigers hebben aangebracht, de kerken en vrome stichtingen hebben geplunderd en uitverkocht. En hunne zoons dragen het schandmerk op hun voorhoofd en als boosaardig gemompel de schande vertelt, de dragers hunne geërfde schande kennen en erkend hooren, dan..... Ten slotte een gezicht; een droom? Een generaal, de held van het verhaal, jaagt geheel den rommel weg en teekent onder een manifest zijn naam, thans de oude naam van geslachten van eer en heldenmoed.

't Was lastig in een paar trekken de gedachte van den schrijver weer te geven!

De intrigue heb ik maar niet verteld, die zult gij wel lezen. Ik wilde u alleen een jong Roomsch schrijver voorstellen, die reeds veel is en nog meer belooft.

Hoewel eerst twee en dertig jaar, geeft hij sinds tien jaar een blad uit in Le Mans en gaarne had ik daar wat van verteld, maar de mij beloofde exemplaren zijn nog niet aangekomen.

Doch dat komt terecht, later. Want ik zal van dezen schrijver nog meermalen gewagen. o a. binnenkort zijn roman „l'Ame qui se donne" bespreken.

Neemt nu mijn kort woord voor lief en koopt dit geeltje.

Voor volwassenen of althans rijperen is het geschreven en dezen zullen er in vinden, wat ik volhoud en blijf herhalen, n.l. dat wij ruime keuze beste lectuur hebben en allen moeten medehelpen, *onze* schrijvers die plaats te geven. die *hun* toekomt en ook bij Roomschen door anderen wordt ingenomen, die er slechts op geschreeuwd zijn door marktgeschreeuw van gewetenlooze kwakzalvers.

TAILLEFER.

La petite Sévillac, roman par EMILE BARRET. Bernard Grasset, éditeur, Paris, 1910. Prix: 3 fr. 50.

Een roman voor volwassenen, niet voor de jongeren; niettemin een boek met Roomsche, degelijke beginselen. Een boek waarin, zonder onbescheidenheid, wordt aangetoond, hoe een volk achteruit gaat, dat de plichten en lasten van het huwelijk vreest, omdat het te lui is.

Een meisje zonder bruidschat vindt geen man en dat is de dood, „la mort lente d'une race qui s'éteint dans le bien-être, par le bien-être, pour le bien-être, pourrie jusqu'aux moelles par un matérialisme pratique. D'autres se partageront notre héritage. Nous ne sommes pas les premiers à finir ainsi, car nous finissons doucement au milieu de notre luxe raffiné et de notre confort douillet. Nous mourons d'indigestion salement.

Wanhoopt de schrijver dus?

Non; je ne désespère pas; zegt hij door zijn roman, mais il faudra qu'un réveil collectif se produise parmi nous, que nos énergies se retrempent, que nos coeurs se purifient et que nos fronts se relèvent. Et je ne vois qu'une puissance au monde à pouvoir opérer cette résurrection: C'est le Catholicisme....

Eene les, die, ongezocht, uit dezen roman naar voren dringt.

En de „petites Sévillac!", de meisjes, die blijven zitten?

On méconnait l'immense utilité des vieilles filles.... Le christianisme les a embrigadées. Il a décuplé leurs forces, et, du même coup, il a pansé leurs tristesses d'isolées. Il en a fait ces admirables armées de célibataires maternelles qui s'appellent les congrégations charitables, hospitalières, enseignantes. Avec des jeunes filles que la vie mondaine effrayait, avec des femmes qui avaient souffert, parfois avec de pauvres âmes dont l'avenir était à jamais brisé, il a, lentement, sûrement, guéri des souffrances, multiplié des vies, refait des avenirs. Il a fait renaître des espérances en utilisant des désespoirs. Il a fait mieux; il a fait jaillir dans des milliers de poitrines la source vive de l'Idéal et du Dévouement.

Dat is de theorie levend in dezen levenden roman, duidelijk sprekend uit eene boeiende intrigue.

Voeg ik er nu nog bij, dat het werk zeer vlot is geschreven, dan zal men overtuigd zijn, dat hier meer en beter geboden wordt, dan in de geparfumeerde geeltjes, die kunstmatig hunne verrotting verbergen TAILLEFER.

Uit onzen Bloeitijd, Serie II, No. 3.
Middelen van verkeer, door DR. H. BRUGMANS. Prijs f 0.40. Baarn, Hollandia-Drukkerij.

De Baarnsche Hollandia-Drukkerij, 't is bekend, geeft onder den titel *Uit onzen Bloeitijd* een brochuren-reeks uit over het leven onzer vaderen in de 17de eeuw. De opzet zal door elkeen worden toegejuicht. Het krachtig maatschappelijk en kerkelijk leven dier dagen moet wel onze vurige belangstelling opwekken. En zoo alle verschenen of nog te verschijnen brochuren der reeks even *leerzaam* en *onderhoudend* zijn gesteld als deze van Professor Brugmans over de middelen van verkeer, dan is het mooie streven van de Hollandia-Drukkerij uitstekend geslaagd.

W. DE VEER.

Uit onzen Bloeitijd, Serie II, No. 1.
Het muziekleven, door WOUTER HUTSCHENRUYTER. Prijs f 0.40. Baarn, Hollandia-Drukkerij.

De brochure levert een interessant hoewel uitteraard onvolledig beeld van het muziekleven onzer 17de eeuw. Het doet ons Nederlandsch hart goed, te vernemen hoe rijk en opgewekt dat leven hier te lande was en hoe krachtig het door de sympathie en geldelijken steun der overheid werd bevorderd. Alleraardigste bizonderheden geeft het boekje over orgelbegeleiding, klokkenspel, muziekgezelschappen, stadsmuzikanten, muziekonderwijs, liedboeken enz. De laatste der 40 bladzijden bevatten een korte levensschets van de voornaamste kunstenaars, die

op het muziekleven der 17de eeuw invloed hebben gehad, waaronder de groote Sweelinck natuurlijk de eereplaats inneemt.

W. DE VEER.

Soldatenleven, brieven aan een jong soldaat door Kanunnik Dr. J. Muyldermans, Drukkerij van Jules De Meester, Rousselaere.

Deze reeks van 46 brieven aan Willem, een jong soldaat pas naar de kazerne vertrokken, is een gulden keten van hartelijke opwekkingen, wijze lessen en nuttige raadgevingen.

Niet alleen leert hier ieder jong verdediger des vaderlands hoe hij zijn geloof en zijn zeden ongerept zal bewaren, maar ook zij, die het kazerneleven niet mogen of moeten doormaken, zullen in dit boek een leiddraad vinden voor een waar katholiek leven.

Boven iederen brief staat bij wijze van inhoudsopgave een spreuk of spreekwoord, waarvan de verklaring en toepassing dan in den brief volgt.

De toon is natuurlijk, goed-rond, levendig, eenvoudig. De schrijver keuvelt met den lezer als een vaderlijk vriend.

Vlaamsche woorden en uitdrukkingen, die ons Hollandsch oor vreemd aandoen, zijn maar weinig in getal.

Dat dit boek van een bekwame hand is, zal ieder begrijpen, die weet dat de schrijver zich reeds meer dan 15 jaar met „het werk der soldaten" bezighoudt.

Met volle recht plaatste Dr. Muyldermans als motto boven zijn boek de woorden van generaal Récamier: „Quand on a l'honneur d'être catholique, il ne faut pas se faire pardonner, il faut se faire respecter". J. de GREEVE.

De dood, die schertst en andere Italiaansche verhalen, door Grazia Deledda; vertaald door I. Keesing Jr.; Amsterdam, Scheltens en Giltay.

Hoe iemand er toe kan komen zulke novelletjes te vertalen is me een raadsel! Wellicht is 't bedoeld als stijloefening en dan hebben ze reden van bestaan; maar de Nederlandsche boekenschat wordt er niet mede verrijkt.

De beste van de 6 verhaaltjes zijn langdradig en vervelend.

Het tweede heet „Dwepers", — zóóveel onwaarschijnlijks heb ik nog nooit bij elkaar gezien; 't is tastbare, ongegeneerd opgeschreven onzin.

Het vierde „De gouden Tientjes" is schunnig-gemeen, walgelijk van inhoud en vorm. In beide verhaaltjes komt geen enkel fatsoenlijk mensch voor.

Geheel het boekje krioelt zoo van ongepaste, platte voorstellingen en uitdrukkingen, dat men het fijngevoel van den schrijver niet hoog kan aanslaan.

Ik kan het boekje in geen geval aanbevelen.

J. de GREEVE.

De groote maatschappelijke verschijnselen. De Pers, naar J. J. David bewerkt door M. E. Barentz. Amsterdam, Cohen Zonen.

Een boekje van allerbedroevendst materialisme.

Het behandelt in hoofdzaak een klein onderdeel van „De Pers" n.l. de journalistiek.

Wie daarover soms nog wat ideaal zou denken wordt hier wel ontnuchterd.

De schrijver, zelf aan de „groote Pers" verbonden, vertelt u, dat voor den journalist niet veel begaafdheid noodig is, wel veel routine, genoeg geld, een voldoend ruim geweten, en een zekere luchthartigheid tegenover verantwoordelijkheidsgevoel.

Hoor hem zelf even aan het eind van zijn werkje: „Dwaas is het van de krant een onwankelbare richting te eischen. Hoe volkomener zij wordt, des te meer is zij slechts de uitdrukking van een totaal van meeningen, zoowat den middenweg houdend, des te minder heeft zij behoefte aan de weelde eener overtuiging".

Droevig, daarbij te denken, dat *die* „Pers" de wereld beheerscht.

R'dam, H. W. J. HOOSEMANS, pr.

Meta of de gevolgen van een gemengd huwelijk. Futura Volksbibl. No. 24.

„Men reken d' uitslag niet, maar telt het doel alleen;" Tollens geeft, naar ik meen ergens deze wijze uitspraak, die op zoovele wereldsche zaken van toepassing is. Het zal goed zijn deze woorden te gedenken bij het kennismaken met de boven aangekondigde brochure Het doel is prachtig, waar het boekje wil medewerken tot genezing der ontzettende kwaal, die al dieper en dieper in het Katholiek leven, vooral in de steden, invreet. De cijfers daaromtrent nog onlangs over Amsterdam in de nieuwsbladen gepubliceerd zijn eenvoudig schrikwekkend. Dit boek nu, hetwelk de heillooze gevolgen, die uit een gemengd huwelijk voortkomen, tracht weer te geven, heeft door zijn verhaalvorm meer kans door het volk gelezen te worden, dan

menig degelijk vlugschrift. Een verhaaltje trekt altijd meer. Mogen, om het schoone doel, daarom velen het boek in handen nemen en lezen. Zoo zij het met hun godsdienst en geloof nog oprecht meenen, zullen zoowel ouders als kinderen, er een goede les uit kunnen medenemen.

Men reken d' uitslag niet, schreef ik boven. Ja 't is te bejammeren in dat boekje, dat de inhoud niet beter geslaagd is, te bejammeren juist om het mooie doel. Er komen misschien wel wat vreemde toestanden in voor, die het onwaar doen schijnen. Zoo bijv. is de argeloosheid der *in merg en been katholieke* ouders van Meta wel wat al te verregaand. Waar de ouders zelf met de andersdenkende familie omgaan, daar kan, vooral wanneer hun kind zoo verandert als in Meta beschreven wordt, bij hen m.i. onmogelijk totale onbekendheid met een verkeerde verhouding verondersteld worden. En moesten die zoo katholieke ouders niet alle moeite aanwenden, om de protestantsche partij alle voorwaarden te doen vervullen, die de Kerk stelt bij het aangaan van een gemengd huwelijk? Op pag. 31 waar Meta vóór de geboorte van haar eerste kind met haar man over het Roomsch worden van den eerstgeborene spreekt, heeft het allen schijn, alsof daarover voor het huwelijk nooit met geen enkel woord gerept is. Zoo zijn er meer zaken, waarvan het zeer te bejammeren is, dat ze niet gelukkiger behandeld zijn in deze brochure. Niettegenstaande echter deze feilen, kan het nut stichten in breeden kring. Laat dus niemand zich afhouden het te koopen, de lezing zal hem nuttig zijn. M. J. G. Pr.

J. Hora Adema. **Tropenstudies.** Uitgegeven te Zeist in 1909 bij J. Meindert Bogaerdt Jun.

Een klein, maar keurig boekje, waarin de fijngestyleerde beschrijving vergoedt de wel wat àl te ver doorgedreven beknoptheid. Want waarlijk! na lezing is de prikkel opgewekt om méér te weten, en langer met onze gedachten te vertoeven aan de tropische stranden. In soms ietwat excentrieke, doch gloedvolle taal schetst de begaafde schrijver ons de eigenaardige bekoorlijkheden der Oostersche volksgebruiken. Typeerend is 't moment, waarop de Sakalaven den vreemdeling gastvrij ontvingen, wijl hij... Franschman noch Engelschman was!

Bizonder pakkend is het verhaal van Ranovela, het meisje van Betsileo. Zij heeft liefde opgevat voor den „vahaza", en wil hem dienen als slavin, hetgeen hij weigeren moet.

„Een zware strijd komt in mij op tusschen mijn gevoel voor het mooie Betsileo-kind en mijn verstand. Het laatste overwint te lest. Ik zeg Ranovela, dat ze toch mijn slavin niet blijven zou; dat het daarom beter is niet met iets te beginnen, dat me later zou berouwen, dat ik trouwens niet op het oog heb gehad.

Ziende, dat ik niet te vermurwen ben, gaat Ranovela droef-verslagen naar Ankaboka terug."

Schoon is de uitbeelding van haar radelooze smart, bij zijn terugkeer naar Europa:

„... Want juist heb ik mijn maki, die met me gaat, aan een der pagaaiers overgereikt, als plotseling Ranovela van achter wat struikgewas te voorschijn komt. Zonder dat ik het bespeurde, heeft ze me altijd in het oog gehouden, zoo zegt ze me. Daarom wist ze ook, dat ik vertrekken ging. Mag nu de maki mee naar het land waar de witte menschen wonen, en moet zij achterblijven? Ik zeg haar, dat ze mij onmogelijk volgen kan, maar dat helpt niets; wild klemt ze zich aan me vast, smeekt me, droef weenend, zoo wreed niet te zijn, nadat mijn harde terugwijzing haar al zoo bitter heeft doen lijden. Dan werpt ze zich kermend op den grond, mijn voeten kussend, mijn beenen omklemmend, steeds hartstochtelijk uitroepend dat ze zonder mij niet leven kan. Met geweld moet ik me van haar losrukken, en haar jammerlijk klagen dringt nog tot me door, als ik mij al midden op de rivier bevind. Op het laatst verlies ik haar uit het oog, droef-kleine stip in de majestueuze onmetelijkheid."

Het boekje zal den lezer veel genoegen bezorgen.
WILLEM CROES.

Een Scheiding. Roman van huiselijk leed, door Johanna Steketee. G. J. Slothouwer, Amersfoort.

Dikwerf is 't een genot te lezen. Wij leven mede de innigste aandoeningen, die de schrijver met een rijkdom van klank- en kleurschakeering in beeld weet te brengen. We ontleden zijn subtiele gedachten, de schoone personificatie der fijn-gesponnen ideeën; we voelen den rijkdom van beelden, de welluidendheid, die vaak in verrukking brengt, 't mooie, 't innige, dat hij neerlegt in zijn boek, het product van zijn geestesarbeid. Wij haken naar boeiend idealisme en ook naar 't *mooie* realisme, naar schoone kunstvormen, naar werken van hoogliteraire waarde.

De criticus stelt daarmee overeenstemmende

eischen. Hij zoekt den rijkdom van gedachten, de karakteriseering der optredende personen. Hij prijst de fijnheid van voelen, de gemakkelijkheid van weërgeven, den gezonden, kernachtigen, of innigen, meesleependen stijl. Hij zij niet oppervlakkig maar strikt onpartijdig. Hij vorme zijn oordeel naar zijn eigen impressies, niet naar die van anderen, wil hij niet bestempeld worden met de woorden, die prof. Te Winkel, meen ik, zeide:

„Met een zeker apparaat van critische termen is hij criticus."

Die taak valt hem dikwijls zwaar.

Doch dikwijl stelt de auteur hem voor lugubere feiten, die maar al te begrijpelijk zijn. Want, den geest vertroebeld in nachtkroegen-bezwijmeling, uit de schrijver zich in plat en vies realisme, legt hij zijne wederwaardigheden neer in onsmakelijk naturalisme. Uit 't verstompte brein put hij zijn zedelooze gedachten, die verrijzen als pestdampen uit de stinkende modder, waarin hij wroet en wentelt. In banale losheid schrijft hij neer zijn vulgair denken, en kroont met lauweren de laagste hartstochten. Zijn werk wordt fèl gelezen, doch is waardeloos door 't ontbreken der edele gedachten.

Zoo ook dit boek van Johanna Steketee.

De inhoud is doortrokken van de meest schunnige ideeën, de ziekelijkste afwijkingen, die vaak een propaganda vormen voor 't neo-malthusianisme. Het reine huwelijk wordt in vuilnistaal door 't slijk gesleurd. Men staat verstomd over den durf om zulk eene zedeloosheid openlijk aan de klok te hangen. Het leven der vrouw, die hier de hoofdrol speelt en met een tamelijken graad van hysterie is behept, is eene aaneenschakeling van obscure wederwaardigheden. Hier spreekt zij in barre woorden over de intiemste zaken, en elders begeeft zij zich naar 't graf harer moeder en bidt tot God om troost. Dit lijkt godslastering en huichelarij en onvereenigbaar met de taal van dit boek.

Hoort, hoe sij spreekt in haar vrouwenlogica. Wij citeeren:

„Ik zou willen scheiden. Scheiden is tegenwoordig aan de orde van den dag.... 't Is uit den tijd bij elkaar te blijven, als je niet meer van elkaar houdt. Dat deden de menschen vroeger, toen 't zooveel inhield, om van elkaar af te komen. Tegenwoordig worden de scheidingswetten veel gemakkelijker gemaakt. Dat is een groote vooruitgang en verbetering."

Of hier:

„Stierf ooit eene ondeugd uit, door ze te onderdrukken? En niet veeleer door ze uit te leven? Moest een mensch niet al zijn ondeugden en hartstochten uitleven, alvorens hij toegankelijk was voor het goede? Moest niet de lagere natuur haar langzamen dood sterven, eer de hoogere in werking kon treden?"

Wij denken er gelukkig anders over.

Belachelijk is ook de manier, waarop zij haar pseudo-pharmaceutische kennis lucht:

„Zeker had Wichers naar zijn zin een ietsje van dit te veel of een ietsje van dat te weinig genomen, waardoor Dolf dan het mengsel als onbruikbaar verwierp. Inderdaad was dan het verschil zoo onbeteekend, dat het effect hoegenaamd onveranderd was gebleven."

Wichers is een apothekersbediende. Men verwijt hem, dat hij zijn drankjes niet zorgvuldig genoeg bereidt. Dit acht zij echter niet zoo erg, en zegt: „dat het effect hoegenaamd onveranderd was gebleven."

De lezer weet voldoende, hoe gevaarlijk 't dikwijls is in de apothekerij „van dit een ietsje te veel of van dat een ietsje te weinig" te nemen.

Het boek is een prul. Een leiddraad ontbreekt geheel; er is geen touw aan vast te knoopen. Nòg heb ik gezocht naar rijkere ideeën en drang naar *hooger* realisme, doch ik vond zelfs niet de kleinste vlag op deze modderschuit.

Ook de stijl is waardeloos en geeft den indruk van een weinig-belovend beginneling, schoon ik weet dat reeds meerdere boeken van dezelfde schrijfster dit wanproduct voorafgingen.

De lezer luistere slechts:

„*Grazende* koeien *loeiden.*"

Ha, ha....! Ik dacht zoo: *blaffende* honden *bijten* niet!

Of dit:

„En dan hebben Ma en Phine weer nieuwen voorraad hooi op de schuur, om opnieuw gif te zuigen tegen mij."

Uit het hooi??

Of dit:

„Ze liep het 't groote grasperk voor haar huis omgevende pad af."

Dit is wansmaak.

Wij wachten ons, verdere aanhalingen te doen, uit vrees den lezer te zullen kwetsen.

Nog eens: het boek is een prul, en hij, die 't in handen mocht krijgen, werpe het op den mesthoop.

WILLEM CROES.

De Kunstnijverheid. Hand- en studieboekje, tevens vademecum voor bezoekers van musea en tentoonstellingen. Naar Dr. Bruno Bucher's „Kunst

im Handwerk." Vierde herziene druk, omgewerkt. uitgebreid en geïllustreerd door J. W. H BERDEN, directeur der Rijksschool voor Kunstnijverheid. H. D. Tjeenk Willink & Zoon. Uitgevers te Haarlem. 1910.

Wanneer een boek den vierden druk beleven mag, is dit een bewijs op zich-zelf voor de voortreffelijkheid van het werk.

Deze nieuwe druk verschilt veel van de vorige uitgaven, want niet alleen is „de tekst nauwkeurig herzien, verbeterd en waar noodig ook met nieuwe onderwerpen als kleurenleer, ceramiekbeschildering enz. uitgebreid," maar ook zijn „meerdere illustraties ter verduidelijking en verluchting aangebracht."

Dat een zoo nuttig boekje als „De Kunstnijverheid," vlot van de hand gaat, behoeft geen betoog, als men weet, dat alle mogelijke onderwerpen op kunstgebied er in behandeld worden.

In duidelijken en mooien stijl geeft de schrijver ons in glas-heldere beschrijving aan, wat men b.v. weten moet omtrent bouwstijlen en schilderkunst, waardoor het tevens als vademecum voor museumbezoekers uitstekend geschikt is.

In de inleiding zegt de auteur:

„Als iets ons bevalt of ten minste in 't oog valt, zouden we willen weten, waarvan en hoe het gemaakt is; waarin het zich gunstig onderscheidt van gelijksoortige voorwerpen; met andere woorden, waarom het juist als model aangeprezen wordt; in hoeverre de vorm afhankelijk is van de stof, waaruit het is samengesteld; wat er bekend is van de wijze, waarop het in vroeger en later tijd werd vervaardigd, enz.

„De opschriften en de catalogus met hunne vaktermen en lakonieke verklaringen kunnen ons op al dergelijke vragen geen bevredigende antwoorden geven.

„Het doel van dit werkje is, hieraan te gemoet te komen. 't Is verre van ons het eene plaats te willen toekennen naast die werken, waarin alle takken van nijverheid en kunst grondig worden behandeld, werken, die meer bepaald moeten dienen voor hen, wien het om degelijke studie en volledige kennis te doen is. Wij beoogen alleen, den leek bij 't bezoek van een museum van kunstnijverheid, tentoonstellinggebouw e.d. een aangenaam en nuttig geleide te geven, een vraagbaak voor leeken te zijn, en zoo mogelijk bij dezen en genen den lust op te wekken tot wat meer belangstelling en dieper studie van dit onderwerp.... Bekendheid met de verschillende kunststijlen is daarom een eerste vereischte voor hem, die zich op eenigerlei wijze met de kunst bezig houdt. Aangezien de verschillende stijlen, zooals reeds gezegd werd, het duidelijkst spreken uit de werken der bouwkunst, beginnen wij daarom met een beknopt overzicht te geven van de voornaamste bouwstijlen. Wij zullen daarbij tevens gelegenheid vinden de beteekenis te verklaren van een groot aantal vaktermen en uitdrukkingen, ook op het gebied der versieringskunst".

De reproductie der talrijke illustraties is bizonder goed geslaagd.

Er is geen twijfel mogelijk, of dit boek, dat reeds nu zoo gezocht is, zal nog meerdere herdrukken beleven. WILLEM CROES.

LUCY D'AUDRETSCH. **Klompjesdans.** Meindert Boogaerdt Jun. Zeist 1909.

Een bundel alleraardigste novellen, die met elkander in verband staan, en toch elk op zich zelf kunnen gelezen worden. Wij weten niet, wat 't meest te prijzen: de geestig-losse stijl en keurige beschrijving met rijke nuances, òf de rake karakteriseering van 't boerenvolk, met hunne bekrompen ideeën en ouderwetsche neigingen, òf de kinder-psychologie, waarbij de schrijfster een schier ongeëvenaarde bekwaamheid tentoonspreidt. „Het kindje", en „R. I. P." geven hiervan doorslaande bewijzen.

't Noemen dezer twee worde echter niet opgevat, alsof wij de andere als minder goed-geslaagd oordeelen; integendeel, uit allen spreekt een fijn vernuft, zich uitend in naieven eenvoud. Gedwongenheid ontbreekt geheel; diep gevoel is overal. 't Welluidende Vlaamsch geeft een bizondere bekoorlijkheid.

Meer verklappen wij niet. Moge de lezer 't zelfde genot smaken, dat wij erin vonden. Zonder eenig voorbehoud bevelen wij dit boekske aan.

WILLEM CROES.

In Österoos. Naar het Zweedsch van professor OSCAR LEVERTIN. Geautoriseerde vertaling van H. DE BEL-BLEEKER. Amersfoort, G. J. Slothouwer. Prijs f 1.90.

Deze roman is ongetwijfeld door en door bekorend en karakteristiek en met groote artisticiteit geschreven. Hij munt uit door klaarheid en volmaaktheid van vorm, zoowel wat inhoud, als taal en stijl betreft. In fijn-bewerkte schetsen geeft de schrijver ons een blik op toestanden van jaren her

in een oud stadje met heerschende tradities. Er zit leven in dit boek, dat boeit van het begin tot het einde. De pakkende beschrijvingen der origineele tooneeltjes, nog dateerend uit 't oude heidensche tijdperk, zijn ware meesterstukjes vol smaak en kunst.

Ook de vertaling mag bizonder goed-geslaagd heeten.

Wij achten ons echter verplicht te wijzen op de gewaagde situaties, die hier en daar door de regels heen te lezen zijn, en dissonanten vormen in het harmonisch geheel, gewaagd zoowel op theologisch als moreel gebied.

Wij kunnen dit boek slechts aanbevelen voor ontwikkelde geesten, doch dan ook zonder verder voorbehoud. WILLEM CROES.

Een Apostel der Liefde, door CATHARINA ALBERDINGK THIJM. 2e druk. A. W. Bruna en Zn. Utrecht.

In deze tendenz-roman heeft de schrijfster haar levensideaal neergelegd: verbetering der maatschappij langs den weg der liefde. Volgens dezen roman hebben de pausen, de kardinalen, het bestuur der kath. kerk dezen weg verlaten.

De hoofdpersoon, paus Joann. XXIV, die omstreeks 1970 regeert, tracht de Kerk op het pad der liefde terug te voeren. Hij vindt echter slechts tegenwerking bij de kardinalen; al zijn vermaningen en beproefde hervormingen stuiten af op hun onwil; hij oogst slechts vijandschap en haat. En zoo is hij na een regeering van twee jaren gedwongen afstand te doen van zijn waardigheid, wil hij niet door de kardinalen worden afgezet.

Zijn pleegkind, Beatrice, de eenige die hem begrijpt, streeft naar hetzelfde doel. Ze wordt kloosterzuster, maar op hare beurt vindt ook zij de liefde niet die zij zoekt, en zoo keert zij terug in de wereld, waar zij zich beter kan wijden aan het lot der armen.

Dat in dit boek de bestuurders der Kerk in een zeer ongunstig licht worden gesteld, spreekt van zelf.

Geheel het pauselijk hof is een samenraapsel van egoisten en eerzuchtigen, en bij hen vergeleken is een wereldlijk hof een voorbeeld van belangeloosheid en zelfverloochening.

Het voornaamste streven der kardinalen is geld opstapelen en in weelde leven onder voorwendsel dat de glans der Kerk steeds verhoogd moet worden. Het verleenen van dispensatie voor vasten en trouwen is dan ook niets meer of minder dan een geldspeculatie. Gaarne zou de paus „de geldkwestie scheiden van de bediening van den godsdienst, van de waarde van het gebed en de Sacramenten;" maar de kardinalen weten het te beletten, want „dit zou een hervorming zijn die de fundamenten der Kerk aan het wankelen bracht."

Zoodra een paus ernstig ziek wordt, beginnen de intriges. Iedere kardinaal acht zich tot het pausschap geroepen, en poogt het, hoe dan ook, te bemachtigen. Kardinaal da Silva b. v. koopt op één morgen om: een beeldhouwster, wier oom kardinaal is, een minister-president, en een joodsch bankier. Zoo weet hij 60 stemmen op zich te vereenigen. Toch wordt hij geen paus; de held van den roman, Kardinaal Faretti (Joann. XXIV) verwerft tot schrik der kardinalen zelf, als bij overrompeling de meerderheid.

Ook het kloosterleven, door Joanni XXIV, „jaren van mystieke exaltatie" genoemd, berust geheel op geldmakerij: het huis moet zóóveel opbrengen voor de Moeder, de Moeder zóóveel voor de provincie, de provincie zóóveel voor de algemeene overste, enz.

De schrijfster heeft noch den paus noch de kerk begrepen. Zij ziet in dat alles slechts menschenwerk, niets goddelijks.

De groote fout van de schrijfster bestaat hierin, dat zij vooreerst de werkelijke of vermeende gebreken van eenigen generaliseert en vervolgens dat zij, wat de leden der kerk door misbruik van hun vrijen menschelijken wil misdoen, der Kerk zelf ten laste legt.

Zoo komt het dat zij den paus, haar paus, laat zeggen: „De godsdienst is niet in staat de oplossing der sociale kwestie te geven, want 20 eeuwen bloeit het Christendom en we zijn verder van de Liefde dan voor 19 eeuwen."

En daarom laat zij den paus een prijsvraag uitschrijven, waarin hij 100.000 francs uitlooft voor hem die een geneesmiddel weet aan te wijzen voor werkeloosheid en armoede.

Om deze en andere gebreken moet ik de lezing van dit boek beslist ontraden aan allen die van het leven en werken der Kerk niet op de hoogte zijn en geen waar van valsch kunnen onderscheiden.

J. DE GREEVE.

Renovalia, Schetsen en Novellen door DAISY E. A. JUNIUS, redactrice van „Nieuw vrouwenleven". Bureau „Nieuw vrouwenleven", Heelsum.

De begaafde schrijfster biedt ons hier een zestal novellen aan, uit het leven gegrepen.

Behalve nummer 5, verhalen alle van droefheid en zielepijn. Niet dat er iets ziekelijks in gevonden wordt, de schetsen zijn frisch en levendig; veel

minder dat er in tranen wordt gebaad; maar de toon, die in bijna geheel het boek domineert, is steeds droef en weemoedig.

Ieder schetsje op zich voldoet heel goed, maar een ietwat vroolijker tooneeltje hier en daar ingelast zou der verzameling ten goede gekomen zijn.

De schrijftrant is aangenaam, de stijl vloeiend, de taal zuiver. Schrijfster geeft bewijs van fijn gevoel en psychologische kennis. God komt er nergens in voor, schoon er toch plaats genoeg voor was.

Vooral bij lezeressen zullen deze novellen in den smaak vallen.

J. DE GREEVE.

De Armen van Geest, door HENRI VAN WERMESKERKEN. — Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Mij, Rotterdam.

De moderne literatuur heeft ongetwijfeld vorderingen gemaakt. De na-vertellerij van vele oude schrijvers, en van wat deze weer bij hunne voorgangers gelezen hebben, heeft gelukkig een einde genomen, en een meer natuurlijke en degelijke kunst is daarvoor in de plaats getreden.

Het mooi, en onbevangen weergeven van impressies, zooals de schrijver die ziet, doet leven een boek, en voor oogen tooveren den lezer wat de kunstenaar heeft gezien en gevoeld.

Realistisch-weergeven van wat men ziet en het leven geven zooals het is, dat wil men. En dat is goed, heel goed zelfs, zoolang men blijft binnen de perken van welvoeglijkheid.

Een schrijver mag den lezer geen geweld aandoen met vies- banale beschrijvingen. En toch, het lijkt wel alsof vele letterkundigen een héél verkeerde en stompzinnige opvatting hebben van wat is: realistisch-weergeven.

Realistisch-schrijven schijnt men alleen te kunnen van wat geeft het leven van nacht-kroegen en cafés chantant. Men wil het zelfs doen voorkomen, dat realisme alleen bestaat in het schrijven over dergelijke duistere dingen.

Want als men maar leest vele moderne boeken, dan ziet men, dat vele ervan bevatten schunnige schrijverij, en altijd maar hetzelfde van gaan naar vrouwen en van verleiden van nog onschuldige meisjes.

Alsof er niets mooiers bestaat dan kunst-mesthoopen opwerpen, die in figuurlijken zin, walgelijke stankjes uitwasemen, niet geschikt voor fijn-gevoelige en fatsoenlijke neusjes.

Wanneer men leest van L. van Deyssel, dat hij echt gul-weg bekent mooi te vinden een zwijn, wroetend in vuile, drassige stront-modder, dan moet men komen tot de overtuiging, dat sommige modernen mooi vinden, wat ook in den regel wordt gehouden voor goor, en vies, en echt banaal.

Nooit echter zal men kunnen waar-maken, dat iets wat in werkelijkheid is vies en walgelijk, door de kunst kan worden mooi gemaakt. Al heeft men nog zoo mooi beschreven wat echt „degoûtant" is, dan kan dit wel op zich genomen kunst-waarde hebben, maar 't blijft ongenietbaar voor iedereen, wegens de voorstelling, die is onpeilbaar smerig.

Men gaat dikwijls te ver, veel te ver, en wat onzedelijk is. en laag-bij-den weg wil men verheerlijken door de kunst tot in hoogere schoonheidsregionen, tot in de wolken aan den hoogen hemel van mooie en ware kunst-voorbrengselen.

Maar het is een misbruikte aanwending van krachten, tafereeltjes te schetsen, die niet kunnen worden vertoond, openlijk; het zijn schetsen van nacht-leven, waarvan alleen kan genoten worden door die enkelingen, die knijpen de kat in het donker... en de weergeving daarvan, dát wil men mooi noemen.

Zulk realisme is niet de ware kunst, wijl alleen goed geschreven voor lugubere persoontjes, en is niet mooi en kan niet mooi zijn, wijl de werkelijkheid er-van door niemand mooi kan worden gevonden... een walmende mesthoop, altijd zal worden gemeden.

Zoo heeft ook Henri van Wermeskerken zijn boek geschreven. De schrijver heeft onloochenbare talenten. Zijn boek „De Armen van Geest" heeft literarische waarde. De taal is zuiver en mooi. De karakters der personen zijn goed volgehouden, zoowel van den goed-geloovigen Schippers, als van den sarcastischen spotter Hoogendijk.

Dit is wat de literarische waarde betreft.

Maar uit zedelijk oogpunt is dit boek af te keuren. De schrijver heeft te groote vrijheid genomen, en het daarom onmogelijk gemaakt dit boek als leesbaar aan te bevelen.

De dienstmeid Aaltje langzamerhand vergiftigt het zieltje van de onschuldige Marie, de dochter van Schippers, die is meester-knecht op de kweekerij van Hoogendijk en na eerst-zeggen ervaringen van haar vroeger los-leven, komt zij aan met psalmspreuken om toch niet te lijken zoo héél slecht.

Zoo heeft de schrijver wel geweten wat onzedelijk-zijn is.

In vrijheid van schrijven is de schrijver veel te ver gegaan. En ofschoon dit boek literarische waarde heeft, kan men net zoo goed, en nog beter, genieten van de zoovele goede schrijvers en schrijfsters,

die er genoeg zijn, en behoeft men niet te grijpen naar het geschrevene van v. Wermeskerken, met de nuchtere verontschuldiging van „om-de-literarische waarde."

Dan wordt er wel eens beweerd, dat men reeds weet, wat of een roman behelst, wanneer men de eerste en laatste pagina leest van het boek.

Hier zou men dan bedrogen uitkomen. De eerste pagina is mooi geschreven over het leven in de kweekerij, en de laatste... zoowaar eindigt met de zegenende woorden van het Onze Vader!

MARTIN BERDEN.

Haar Zoon, door HORACE ANNESLEY VACHELL, vertaald door MARIE RAMONDT. — J. I. van de Ven, Baarn.

Deze geschiedenis van een liefde is een boeiend en belangwekkend verhaal, waarin Dorothy een lijdende, maar mooie rol speelt. Haar liefde voor Dick Gasgogne is zoo oprecht als de intriges van Crystal Wride valsch zijn. En zooals het dan gaat in romans, komt later alles weer terecht.

Crystal Wride, die huwt met Dick, sterft door de roervolle emoties der onthullingen, zoodat ten laatste Dick toch kan trouwen met Dorothy, en na lange scheiding breken dan voor hen aan de gelukkige dagen, zooals zij die vroeger gedroomd hebben.

De roman is vertaald uit het Engelsch, en ofschoon hier en daar Engelsche zinswendingen daarop terugwijzen, is deze vertaling over 't algemeen goed geslaagd.

MARTIN BERDEN.

Beaujeu, door H. C. BAILEY. Uit het Engelsch door FELIX HAGEMAN. — G. J. Slothouwer, Amersfoort.

Dit boek is een brokje geschiedenis van Engeland. Vooral in 't begin valt dit boek erg tegen, en krijgen we heelemaal geen boeiend verhaal, zooals we verwachten. Soms geeft het gemaakt-avontuurlijke den schijn, alsof dit boek bestemd moet zijn voor jongens, maar dan stuiten we weer op gewaagde en dubbelzinnige gezegden, met ietwat banaal tintje, zoodat je die meening toch weer moet laten varen.

In zijn uitdrukkingen is de schrijver een beetje te plat.

MARTIN BERDEN.

De heerscher der Zeeën, door HERBERT STRANG, uitgave van G. J. Slothouwer Amersfoort. Geillustreerd. — Ingenaaid, 232 blz. prijs f 1.50.

Een jongensboek, vooral voor knapen, die iets gehoord hebben van electriciteit.

Vooraf gaan enkele beschouwingen uit Engelsche bladen, die als om strijd de verhalen van Herbert Strang verheerlijken. Zoo schrijft „Saterday Review".... Hoe uitmuntend ook de beste verhalen van de beste schrijvers van jongens zijn, wij voelen, dat hij bovenaan staat".

Mag deze lof eenigszins overdreven zijn, men kan niet ontkennen dat de leesstof boeit. Er is actie in het werk; het spant de verbeelding van de eerste tot de laatste bladzijde.

En ook, het boek heeft een strekking. Het laat zien: 1°. dat kennis een middel is om een bestaan te vinden, 2°. dat, ook bij lijden en vervolging, de mensch verplicht is de naastenliefde te beoefenen. Jammer alleen maar, dat niet aangetoond wordt, uit welke bron de naastenliefde ontspruit en wat haar doel moet zijn.

Een enkele opmerking.

De zin: „Bruine kinderen, die lachen en speelden", kon met voordeel van de volgende bepaling: „in gelukkige naaktheid" verlost worden, terwijl een omschrijving van het zinsdeel: „....terwijl hij zijn in bochten wringend lichaam bewerkte", aanbeveling verdient. De beteekenis is even duidelijk en in zuiver Hollandsch gesteld, waar men leest: „terwijl hij diens lichaam, dat zich in bochten wrong, onophoudelijk bewerkte".

De vertaler lette hierop bij een volgenden druk, welke stellig spoedig te verwachten is.

Mochten andere werken dit verhaal evenaren, dan zullen ongetwijfeld Herbert Strangs geschiedenissen mede tot de boeiendste jongensboeken gerekend kunnen worden.

Babberich. J. MEIJER.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

Dr. P. DIRCKX; Dr. HUDDLESTON SLATER; Prof. Dr. J. H. E. I. HOOGVELD; Prof. J. M. J. KNAAPEN; Prof. M. P. RATH; Prof. Dr. SCHARPÉ; Dr. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; Dr. Th. M. VLAMING.

Aflevering 4. **1910—1911.**

Denkers van onzen tijd: Herbert Spencer — Em. Du Bois-Reymond, — Louis Pasteur, — Ferdinand Brunetière, — John Henry Newman, door Dr. J. v. d. Groot, Hoogleeraar aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam. — L. J. Veen en C. L. van Langenhuijsen, Amsterdam, 1910.

Wie het voorrecht had, den schrijver van dit werk wat nader te leeren kennen, zal, na het lezen van dit mooie boek, met mij instemmen, dat de stempel zijner persoonlijkheid daarop in niet onduidelijke lijnen staat afgedrukt.

Hij toch, de diepzinnige geleerde, de wijde denker, wien het een lust is — na snellen, maar toch vasten, steil-opwaartschen gang door de grove wereld der zinnen — te verwijlen in de hoogere en ijlere regionen van het bovenzinnelijke, het ongeziene en godsdienstige; hij voelde zich als van nature gedreven, de banen na te speuren en te volgen, waarlangs de geest van andere groote denkers zich had voortbewogen in het zoeken naar het licht, waarin de vele raadselen en schijnbare tegenstrijdigheden dezer wereld zich zouden oplossen in de volkomen evenwichtige harmonie eener buitenzinnelijke oorzaak en macht.

Trouwens, hij zelf zegt het ons in de inleiding, waar hij schrijft, dat dit boek bedoelt een antwoord te geven op de vraag: „wat hebben deze uitmuntende vernuften aan de menschen geschonken voor de kennis der onstoffelijke, geestelijke, godsdienstige dingen?"

En dit antwoord heeft de schrijver ons gegeven met dienzelfden ernst van streng onderzoek, met diezelfde klaarheid van inzicht en zeggingskracht, welke ons reeds uit zijne vroegere geschriften bekend waren.

Met zorg en nauwgezetheid heeft hij de verspreide geschriften dier groote mannen bijeengezameld, ze geschift en gerangschikt, ze doorlezen en doordacht, den zin der betreffende hoofdstukken en passages begrepen in verband met de ter plaatse behandelde stof, en hem door onderlinge vergelijking en confronteering verhelderd en toegelicht. En toen heeft hij al die gedachten en stemmingen, één voor één, als even zoovele bloemen zorgvuldig bijeengeraapt, ze ordelijk gerangschikt, ze sierlijk en smaakvol samengestrengeld tot een mooien ruiker, en in dit werk den belangstellenden lezer aangeboden tot verkwikking des harten en sterking der ziel.

En wat de wijze van behandeling betreft, ook hierin treedt zijne sympathieke persoonlijkheid ons duidelijk tegen. Altijd blijft de toon waardig, minzaam en liefdevol; van grofheid geen zweem; en waar hij zijn zoekenden mede- of tegenstander, hetzij van verre, hetzij van nabij volgen ziet op het pad, dat leidt naar de volheid van het Licht, daar voelt zijn groote ziel zich tot heilige vreugde gestemd en geeft zijn hart, geheel spontaan en als onbewust, zich lucht in uitdrukkingen van diepgevoelde en dankbare aanbidding, of schrijft hij de woorden neer, waarin die denkers zelf, in het verre of nadere gezicht van dat Licht, uiting hebben gegeven aan de ontroering hunner ziel.

Dit boek is mooi, maar het is tevens stichtend, voedend en versterkend. Populair-wetenschappelijk evenwel kan het niet worden genoemd. Wie echter eenigermate is ingewijd in de hoofdproblemen der wijsbegeerte, welke geen andere zijn dan de groote problemen van 's menschen leven, hij zal ongetwijfeld in dit boek veel, zeer veel vinden wat verheffend en veredelend werkt op zijne ziel en tevens versterkend op zijne godsdienstige overtuiging.

Heel in 't bizonder geldt dit laatste van diegenen, wier geloof aan God en godsdienst, onder den verwoestenden invloed van zoovele godsdienstlooze of anti-godsdienstige stelsels der laatste decenniën, dien vasten en zekeren grondslag heeft verloren, zonder welken de vrede en rust des harten onbe-

staanbaar is. Ja, vooral voor hen, wier ziel door twijfel aan de groote waarheden van oorsprong en bestemming des menschen is geschokt en onophoudelijk wordt gekweld en beangstigd, vooral voor hen, die in bange onrust zoeken.... zoeken naar uitkomst, naar oplossing dier martelende twijfels, vooral voor hen zal dit boek zijn als een redding in den nood, als een vaste rotspunt in de stormende zee, als een hel-blinkend licht in de donkerheid hunner zoekende ziel.

Want inderdaad, beschouwd van het standpunt van geloofsverdediging, lijkt mij dit werk van meer dan gewone apologetische kracht. R.

L'Histoires de Religions et la Foi Chrétienne. A propos de l'*Orpheus* de M. SALOMON REINACH, par J. Bricout, directeur de la Revue du Clergé français. 1 vol. in-16. Prix: 1 fr. 20. Blond et Cie, Paris.

De jood Reinach heeft een werk geschreven „Orpheus", waarin hij de geschiedenis der godsdiensten behandelt niet als wetenschappelijk man maar als kwakzalver, schreeuwend over een plein tot een saamgetrommelde menigte. Want tevergeefs heeft hij den wijden mantel der wetenschap omgeslagen; het bleek aldra, dat hij in de plooien geene amphoren met levend water, maar de fiolen van zijn haat borg, waarvan hij den inhoud met sarcastischen judaslach over de massa uitstortte. En bij elken geestigen kwakzalverszet werd de trom geslagen en de menigte het „halt, hier moet je wezen!" toegeroffeld.

Dat werk nu is door den zeereerwaarden Heer Bricout netjes uitgerafeld!

Of dat noodig was?

Wis en waarachtig, lezer! Want vergeet toch den wijden mantel niet. Reinach werkt met Anlard, Havet, Seignobos en andere „meesters van de Parijsche Universiteit" en ik beloof u, de trom is geroerd en de luisteraars zijn vele. Want het is de wijsheid, die volgens vast program van den leerstoel zal dalen, het program, waarbij men officieël de „démolitions nécessaires" bij het Parlement eischt. De wijsheid, die door de pers, meest in joodsche, in vrijmetselaarshanden, zal worden rondgedragen over geheel de wereld.

„Orpheus" is toch zoo'n lief bandje, handig, om op je salontafel te leggen, eene noviteit.

En dan, men moet toch met zijn tijd mee!

Nu ligt het daar wel naast den ongelukkigen de Musset, die spreekt van „démolisseurs stupides" en den leugenaar Voltaire aan den schandpaal spijkert, maar wat zou dat?

Men leest de Musset *daar* niet om.

Die „démolisseurs" nu ja, die vergeeft men den dichter terwille der erotische verzen; en de hartstocht, die het geloof doodt vindt passend gezelschap bij de leugen, die dien dood zingt als het nieuwe leven.

Men moet toch met zijn tijd mee.

Dat men van onzen kant niet stilstaat, is bekend. De kerkelijk-historische studiën, vooral ook van de geschiedenis der godsdiensten, zijn van uit Rome op het programma gezet, doch wij slaan de turksche trom niet. Kalm en ernstig, doch vastberaden zetten wij tegenover de leugen de stralende waarheid.

Maar wij moeten zorgen, dat die waarheid gelezen wordt, dat men, met haar gewapend, rustig doorga, als de menigte opdringt rondom den kwakzalver!

Want nog eens: in *Orpheus* spreekt geen dwalende broeder, dien ik met liefde en geduld zou behandelen, maar de kwakzalver, de jood, die liegt als Anlard in zijne geschiedvervalschingen van Frankrijk, de Jood, die als voor twee duizend jaar spuwt naar den Christus en het „Weg met Hem!" gloeiend van haat weder uitkrijscht.

TAILLEFER.

De gesloten Retraiten, door CHR. BOOMAARS, Redemptorist. — Uitgave Boek- en Kunstdrukkerij De Eembode, Amersfoort.

In de laatste jaren geraakte het heerlijke werk der gesloten retraiten in Roomsch Nederland meer en meer bekend. Na de opening der nieuwe retraitenhuizen te Venlo reeds eerder, te Amersfoort en te Noordwijkerhout voor eenige weken is de belangstelling sterker gewekt.

Velen zullen over deze zaak dan ook gaarne wat meer willen weten.

Het boekje van den Redemptoristen pater Chr. Boomaars, directeur van het Amersfoortsche retraitenhuis, beantwoordt alle vragen, die men met redelijkheid over de gesloten retraiten kan stellen.

Het zet uiteen, dat zij niet iets nieuws, maar de herleving van een vruchtbaar, oud christelijk gebruik zijn. Over het wezen en de oorzaken geeft de gewijde schrijver een uitvoerige en leerzame beschouwing.

In een derde hoofdstuk weidt hij breed uit over het doel der gesloten retraiten, en in verband met hetgeen hij schrijft over de vraag, voor wie deze

geestelijke oefeningen dienen moeten, leert men het werk der gesloten retraiten kennen als een noodzakelijken arbeid voor verheffing van godsdienst en zeden en van het geheele maatschappelijk leven.

Het oude en beproefde werk der gesloten retraiten is ook, is vooral voor den modernen tijd.

Het boekje is niet duur en de verspreiding ervan gemakkelijk gemaakt· Per exemplaar kost het slechts 10 cent, terwijl voor 25 ex. f 1.75, voor 50 ex. f 3.— en voor grootere getallen, wij zouden haast zeggen nog minder gerekend wordt; wij bedoelen dat voor grootere getallen de reductie nog grooter is.

Wie door geld en invloed de verspreiding kan bevorderen, mag niet nalaten er aan mede te werken, dat Roomsch Nederland door dit boekje de gesloten retraiten nader leert kennen.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

S. VERMEULEN S. J. **Sociale opleiding der Collegestudenten.** Lezing gehouden op den 2en Socialen Studentendag te Boom, 10 April 1910. — Antwerpen. Werk der „Geloofsverdediging" (Provinciestraat, Noord, 114) 60 blz. 0,50 fr.

Door velen zal dit boekje met vreugde, ja met geestdrift onthaald worden. Bij sommigen integendeel zal reeds de titel zekere onverschillige of zelfs vijandige stemming verwekken, alsof alle werkdadige sociale opleiding bij collegestudenten diende uitgesloten. Deze laatsten verzoek ik vriendelijk dit vijftigtal bladzijden eens aandachtig te lezen. Zij zullen er een man aan het woord hooren die door eigen ondervinding weet, dat sociale opleiding bij studenten noch onmogelijk, noch voor de studiën schadelijk is. Benevens diepgaande beredeneering in overtuigenden bewijstrant, worden er praktische wenken tot de geringste bijzonderheden toe ten beste gegeven. Noodzakelijkheid der sociale opleiding der collegestudenten; hoe den socialen geest opgewekt? welke instellingen kunnen die sociale opleiding bevorderen? zoo luidt het opschrift der drie eerste hoofdstukken. Dan volgt de weerlegging der tegenbedenkingen, en een programma voor studiekringen, waarbij de rijke bibliographische opgaven grooten dienst zullen bewijzen.

Wellicht zal de een of andere leeraar zich aangespoord gevoelen om ook eens een proefje te nemen. Dit is de vurigste wensch van den Eerw. schrijver, en tevens zijn beste belooning. Plaatselijke omstandigheden zullen voorwaar niet altijd al het gewenschte tot stand laten komen. Maar beter iets dan niets, wanneer zoo edel een doelwit voor de oogen staat.

Deze lezing vond grooten bijval op den 2en Vlaamschen socialen Studentendag. Wie P. Vermeulen daar niet heeft hooren spreken, zal dan ook dank weten aan het Werk der Geloofsverdediging van Antwerpen om de uitgave dier voordracht. Daar zij niet uitsluitend op Belgische toestanden berekend is, en tot nu toe nagenoeg alleen staat in in haar soort, zal zij ook in Holland, met het allerbeste gevolg, haar weg vinden.

Leuven. J. SALSMAN S. J.

Ernst en Luim. Bloemlezing uit Pater POIRTERS S. J. bezorgd door J. SALSMANS S. J.

Is het wonder dat deze keurlezing in dubbele uitgaaf binnen weinige maanden moest herdrukt? Wat echt gezonde en niet minder echt christelijke humor! Vader Cats, min zijn Calvijnsche godzaligheid en vaak rijmelende langdradigheid, het Horatiaansch *ridendo dicere verum*, maar verhoogd tot het *„principium a Jesu"*. Aan wien men, bij het doorbladeren van Poirters, het sterkst herinnerd wordt, is o. i. de H. Franciscus van Sales. Nog afgezien van beider ascetische strekking, een zelfde goedmoedigheid, een zelfde overvloed van vergelijkingen en voorbeelden, een zelfde losheid en toch keurigheid van uitdrukking. Open dezen bundel op welke der 200 bladzijden gij verkiest, telkens vindt ge iets wat u boeit en dwingt tot voortlezen, telkens iets „aardigs en hairigs, iets kruimigs en kruiigs". Hier gouden wijsheidslessen in een populairen versregel gevat, als: „Och, maak uw kruis niet klein, maar maak uw harte groot." Ginds, hetzij dan in den vorm van „Toemaatjes", of „toemopjes", of van een pakkend verhaal, waaronder schuilt een nog vaster pakkend betoog, een proza, dat in zijn soort, dunkt ons, mag gelegd naast dat van Vondel of Hooft in de hunne.

Wat dunkt u van dit toemaatje?

„Neem hier nog eene versiering toe, om jok en ernst bijeen te voegen. De *wolf* om zijn dieverijen tot de galg veroordeeld, was verbeden op zulk besprek [1]), dat hij den eersten keer als hij nog vleesch zou stelen, moest gehangen worden. Dan in het veld zijnde, ziet hij een schaap op den kant der rivier weiden; zijne muil begon hem te wateren, maar de galg deed bij hem den lust vergaan. E doch, gelijk de gelegenheid den dief maakt, zoo grijpt

---

1) Werd begenadigd onder zoodanige voorwaarde, dat enz.

hij het bij den hals, sleept het door de rivier, al zeggende: kom, *kabeljauwken!* Dergelijke geschiedt alle dagen. Wij weten ongeoorloofde zaken zoo te doopen en een anderen naam te geven, dat wij daarmede heengaan, zonder er een been in te vinden.

Eerst gedaan en na bedacht
Heeft menig' in 't verdriet gebracht."

Ten slotte een snufke voor de liefhebbers:

„Van *toebak* sterven de varkens, te weten als de *bak toe* is, en de menschen varen er niet veel beter van." [1])

Taalkenners en vooral taalvoelers zullen 't allicht betreuren, dat in deze uitgave Poirters' oudvlaamsch gemoderniseerd werd. P. Salsmans wilde echter een „volksuitgaaf" leveren en daartoe scheen een taalkleed van nieuwen snit een inderdaad gebiedende eisch. Ook in Noord-Nederland worde deze „Ernst en Luim" een geliefd christelijk volksboek!

J. C. ALB. THIJM, S. J.

Chrysostomus' Rede op Eutropios. Vertaling van W. BILDERDIJK voor het schoolgebruik opnieuw uitgegeven door J. HEYRMAN S. J.; Leuven, Keurboekerij, Amsterdam, Van Langenhuysen, 1910. Prijs 0,35 fr.

Bilderdijk's vertolking van deze wereldberoemde redevoering was bijna niet meer te vinden. Pater Heyrman heeft aan leeraars en leerlingen een uitstekenden dienst bewezen met ze in een fraai pakje wederom de wereld in te zenden. Enkele plaatsen, minder juist of al te vrij weergegeven, heeft hij kundig veranderd, zóó nochtans dat de voornaamste wijzigingen onder aan de bladzijde worden vermeld. Daarbij verstrekken inleiding en voetnoten eenige toelichtingen over tijdsomstandigheden en oudere kerkgebruiken. Warm aanbevolen.

Leuven. J. SALSMANS S. J.

Het Esperanto in tien lessen door A. J. WITTERIJCK. 2de uitgave. H. Honig. Utrecht.

Oefeningen bij het Esperanto in tien lessen. door M.

Schriftelijke Cursus in Esperanto door J. P. L. NIESTEN Kapt. der Inf. Rotterdam.

Oefeningsboekje voor het snel aanleeren der Wereldhulptaal Esperanto door DREVES UITTERDIJK, Voorzitter der Nederl. Esperanto-Vereeniging.

Sleutel behoorende bij het Oefeningsboekje voor het snel aanleeren van het Esperanto door DREVES UITTERDIJK.

Mia Einua Legolibro. Aanvangslectuur met verklaringen voor Nederl. Esperantisten, door H. J. BULTHUIS.

Nederlanda Katoliko. Maandblad, Officieel Orgaan van den Ned. R. Kath. Esperantistenbond. 's Hertogenbosch.

Woordenboek Esperanto-Hollandsch. Uitgegeven door de Rott. Esperantisten Vereeniging „Merkurio".

Woordenboek Nederlandsch-Esperanto, bewerkt door DREVES UITTERDIJK.

Nu de Esperanto-beweging den laatsten tijd ook onder de Katholieken — hoewel nog lang niet genoeg! — meer en meer veld wint, is het misschien niet overbodig in dit tijdschrift ook eens een woord te wijden aan verschillende oefeningsboekjes voor beginnelingen en andere werken geschikt voor zelfstudie, waartoe deze taal zich heel bijzonder eigent.

„Het Esperanto in tien lessen" van Witteryck is een goed oefeningsboekje, dat op duidelijke wijze den leerling de voornaamste taalregels uiteenzet en hem geleidelijk over de verschillende moeielijkheden — welke zich toch ook natuurlijk in deze zoogenaamd „gemakkelijke" taal voordoen! — heen helpt. Jammer slechts dat er in dit werkje meer dan één drukfoutje en kleine slordigheid voorkomt, welke vooral den beginneling eenigszins in de war zou kunnen brengen! Om deze reden en ook wegens verschillende Vlaamsche uitdrukkingen en zinnen, die voor ons Hollanders niet altijd even duidelijk zijn, zal men goed doen zich ook het later verschenen werkje: „Oefeningen bij het Esperanto in tien lessen", door M. (zooals de vervaardiger(ster?) zich bescheiden teekent er bij aan te schaffen. Dit laatste boekje is dan eene soort aanvulling van het eerste en te zamen vormen zij een goed geheel.

Nog beter en meer volledig is echter de „Schriftelijke Cursus in het Esperanto" door J. P. L. Niesten, Uitgave van „Ons Blad" Alkmaar; ten minste te oordeelen naar de reeds verschenen afleveringen. Gaat deze Cursus, wat wel niet te betwijfelen valt, op dezelfde wijze verder door, dan zal zij zeker een goed afgerond geheel vormen en den leerling op eene meer uitgebreide wijze dan in de meeste leerboeken het geval is, alle eigenaardigheden van de nieuwe taal goed duidelijk maken.

Zeer nauwkeurig en vrij volledig zijn ook de boekjes van Dreves Uitterdijk. „Het Oefeningsboekje voor het snel aanleeren der Wereldtaal Esperanto", met daarbij behoorenden „Sleutel" kunnen ook in

---

1) Blz. 96—97.

alle opzichten worden aanbevolen. De taalregels worden er goed in verklaard, en daar men telkens de vertaling van opgave of lesse in den Sleutel kan vinden, is het voor den leerling gemakkelijk dat hij zijn werk zelf kan controleeren. Daardoor toch worden verschillende fouten langzamerhand vermeden en komt men des te sneller over menig struikelblok heen.

Als eerste Esperanto-leesboek verdient „Mia Einua Legolibro" van H. J. Bulthuis ongetwijfeld aanbeveling. De eerste verhaaltjes welke zeer gemakkelijk zijn, vindt men van allerlei verklaringen voorzien, en langzamerhand, wanneer de stukjes moeielijker worden, (het boek eindigt met eenige welbekende Sprookjes van Moeder de Gans en uit de Duizend en één Nacht) blijft toch ook de methode behouden om onder het verhaal steeds een lijstje van de lastigste woorden met de vertaling te geven, waardoor het telkens opslaan van een woordenboek voorkomen wordt.

Bij de verdere Esperanto-studie zijn toch echter een paar woordenboeken onmisbaar, en daarom wil ik nog even de aandacht vestigen op het „Esperanto-Hollandsch Woordenboek", uitgegeven door de Rotterdamsche Esperantisten Vereeniging „Merkurio", en het andere „Nederlandsch-Esperanto", bewerkt door Dreves Uitterdijk, welke beiden bepaald in eene bestaande behoefte voorzien, en zoowel den beginneling als den reeds meer gevorderden Esperantist ongetwijfeld goed te stade zullen komen.

Wie reeds wat meer met de nieuwe taal bekend is, zal ook niet nalaten zich te abonneeren op „Nederlanda Katoliko", een Maandblad dat aan de leden der R. K. Esperantisten Vereeniging gratis wordt toegezonden. De inhoud van dit blaadje, gedeeltelijk in het Nederlandsch, gedeeltelijk in het Esperanto geschreven, is tamelijk afwisselend, en houdt belangstellenden zooveel mogelijk van alles wat, ook in het buitenland, op de R. K. Esperantistenbeweging betrekking heeft, op de hoogte.

Moge vele Katholieken, vooral onder het jongere geslacht, zich op de studie van het Esperanto toeleggen en mogen zij zoodoende ook eenigszins medewerken aan het grootsche denkbeeld, dat misschien eenmaal werkelijkheid zal worden: de verbroedering der volken door middel eener gemeenschappelijke taal!

E. T.

ERNST ZAHN. **Lucas Hochstraszers Haus.** Ein Roman. Deutsche Verlags-Anstalt. Stuttgart und Leipzig 1908.

Ziehier een mooi en frisch boek dat voor ontwikkelde personen en geestelijk volwassenen zeer is aan te bevelen! De geschiedenis van deze Zwitsersche boerenfamilie geeft veel stof tot denken en behelst menige waarheid waaraan het — vooral in onzen veelal zoo pessimistischen tijd — bepaald goed doet weer eens herinnerd te worden. Dit boek spreekt tot ons van inwendigen vrede, berusting en levensblijheid.

Hoe vijf kinderen uit één gezin, hoewel allen op dezelfde wijze groot gebracht en met het voorbeeld van denzelfden rechtschapen, plichtgetrouwen en blijmoedigen vader voor oogen, toch allen, zoo verschillend van aanleg en karakter, hun eigen weg volgen, wordt meesterlijk beschreven. Twee der zoons gaan in den levensstrijd jammerlijk ten onder; de een als slachtoffer zijner losbandige jeugd; de andere als slachtoffer zijner gierigheid en hebzucht, welken hartstocht hij eindelijk zóó ver drijft dat hij zich zelf het leven beneemt om zijn vrouw en zoontje spoediger in het bezit te stellen der uitkeering voor eene jarenlang betaalde levensverzekerings-premie.

Aangrijpend is het oogenblik waarop Vader Lukas ontdekt welke misdaad Christian heeft gepleegd; de oude man schaamt zich diep over zijn zoon; hij wil niet dat vrouw of kind ook maar een enkelen penning van dit op zulk eene onrechtvaardige wijze verkregen geld zouden aannemen en hij verscheurt de polis in tegenwoordigheid zijner hebzuchtige schoondochter. Hij zelf wil liever voor haar en zijn kleinkind in de toekomst zorgen en vol werkkracht gaat hij opnieuw op zijn ouden dag het veld bearbeiden. Eveneens neemt hij de zorg op zich voor het door zijn anderen zoon, Martin, verleide meisje en haar kind. Hij laat haar als eigen dochter in zijn huis wonen want: „wat de zoon aan u misdeed kan de vader nooit genoeg goed maken" zegt hij.

Bitter is het leed wat deze beide zoons den ouden man hebben aangedaan, doch hij wil zich niet te veel aan zijne droefheid overgeven; er zijn nog drie andere kinderen welke hij heeft te leiden en te bewaken. De twee jongens die ook aanvankelijk Lukas' vermaningen in den wind sloegen en elk op hunne wijze een tijdlang van het rechte pad zijn afgeweken komen na eenigen tijd door vaders voorbeeld, goede woorden en tactvol optreden toch weer goed te recht, en de eenige dochter, Rosa, een ruw, norsch onaangenaam boerenmeisje wordt op den duur ook zachter en meer behulpzaam; zoodoende komt er steeds meer vrede en welvaart in huis. De invloed ten goede welke van eene krachtige

persoonlijkheid gelijk Lukas Hochstraszer is, uitgaat, treedt in dit boek ten volle in het licht. Hij is het die den verstoorden vrede in zijn familieleven herstelt; hij, die door zijn arbeidslust de anderen ook tot werken aanspoort; hij, die door zijne vaderlijke zorgen voor allen het egoïsme zijner huisgenooten tempert en eindelijk overwint; hij, die niettegenstaande zijne bittere levenservaringen toch altijd aan het goede in den mensch blijft gelooven; hij, die onder alle stormen welke over zijn vergrijsd hoofd heen gingen, toch steeds zijne blijmoedigheid en opgewektheid van geest weet te bewaren.

Of wij, als katholieken, in de opvoeding welke deze brave vader zijnen kinderen gaf, den godsdienst niet wat meer op den voorgrond zouden hebben willen zien treden, is echter eene andere vraag. Of Lukas, hierdoor gesteund, misschien niet minder teleurstellingen in zijne zoons zou hebben ondervonden, is iets wat wij zeer zeker bevestigend zouden beantwoorden.

Toch kan men Lukas volstrekt geen ongeloovige noemen; hij erkent Gods hand in de verschillende omstandigheden des levens; hij berust in de beschikkingen der Voorzienigheid; het blijkt ook, dat hij nu en dan ter kerke gaat. Doch in hoeverre de kinderen hierin 's vaders voorbeeld volgen en tot welke hoogte zij op dit punt Lukas' opvattingen deelen, wordt ons niet verteld.

In tegenstelling hiermede doet de echte vroomheid en christelijken zin van Brigitte, het door Martin, ongelukkig gemaakte meisje weldadig aan. Hare zachte sympathieke figuur beheerscht naast die van Lukas het geheele verhaal; maar mocht haar beeld ook mogelijk op den duur bij ons verflauwen en misschien worden uitgewischt, de persoonlijkheid van Lukas Hochstraszer met zijn stoere gestalte, taaie wilskracht en nobel hart zal ons niet licht uit het geheugen gaan.

Er zij hier nogmaals op gewezen, dat dit met talent geschreven boek niet alleen door goede karakterschildering doch ook wegens mooie natuurbeschrijvingen uitmunt, maar dat het volstrekt geene kinderlectuur is. E. T.

Sociale Bibliotheek onder redactie van Mr. P. J. Troelstra en Henri Polak.

1. **Geschiedenis van den proletarischen klassenstrijd** door H. ROLAND HOLST.

In hare voorrede zegt de schrijfster: „aan een boek over „de Geschiedenis van den proletarischen klassenstrijd" zouden geheel andere eischen mogen en moeten gesteld worden." Zoo is het. Deze voordrachten zijn niet objectief genoeg om zuivere geschiedenis te kunnen zijn; zij bewerken den arbeider om van hem een strijder te maken voor de S. D. A. P. Wij hebben de eigen bekentenis der schrijfster: „het proletariaat ook voor eene veranderde strijdwijze geschikt te willen maken" (blz. 212) en op een volgende pagina: „Wanneer de bijeenkomsten, die wij hier hebben gehouden, eenigszins er toe hebben mogen bijdragen, om uw begrip van de taak die het proletariaat vervuld heeft en ook van de taak, die ons nog wacht, te verhelderen, dan meen ik, dat ik mijn doel heb bereikt."

Wie het socialisme als cultuur-verschijnsel bestudeert, kan dit werk beschouwen als een belangwekkend geschrift, meer nog om de wijze, waarop de proletariër wordt opgeleid, dan om het aanwezige feitenmateriaal.

2. KARL KAUTSKY: **De weg naar de macht**, vertaald door DR. HERM. GORTER.

De naam van Kautsky en Gorter zeggen genoeg, wat men in dit boek verwachten kan. De weg naar de macht loopt door een tijdperk van revolutie. Geen parlementarisme, geen blokpolitiek met burgerlijke partijen, dat is prostitutie. De Sociaal demokratie, die deelneemt aan politiek zonder werkelijk de politieke macht te hebben veroverd, verkoopt haar kracht aan de burgerlijke regeering. „Gedijen zouden daarbij slechts die elementen, voor wie onze partij niets is dan de ladder om persoonlijk hooger te komen, de *eerzuchtigen* en de *baantjesjagers*." Hoe groot is het aantal van dezen?

3. **Het ontstaan van de familie, van het privaateigendom en van den Staat**; door TR. ENGELS, vertaald onder toezicht van DR. A. PANNEKOEK.

De elucubraties van Engels neemt bijna niemand meer aan als ernstig en wetenschappelijk werk. Het eerste hoofdstuk is grappig van onkunde. En het heele boek wordt feitelijk aan flarden gescheurd door het „aanhangsel van den vertaler". Waarom nu 154 bladzijden vertaling van een verouderd werk, indien het in een 10tal pagina's op het einde wordt weerlegd? De uitgave van zoo'n ding is een onverantwoordelijke daad tegenover den arbeider, die niet in staat is kritisch en zelfstandig te oordeelen.

Den Haag. A. GIELEN.

Het hedendaagsch Materalisme en het leven, door Dr. v. Gregroire. Hoogleeraar in de plantenkunde en cellulaire biologie aan de Kath. Hoogeschool van Leuven, vertaald door Bas v. Kerteren. (Geloof en Wetenschap — Studiën voor onzen tijd. Serie VI. No. 2).

Dit grijsje bevalt me: het is degelijk en uiterst bezadigd. De voorafgaande toelichtingen over bouw en ontwikkeling van het levend wezen zijn zoo klaar en duidelijk, dat ieder ontwikkeld man de verdere voordracht zonder moeite kan volgen.

Hij toont hoe allengs de voorstanders der materialistische levensverklaring bescheidener worden. Een mechanist als Krenitz-Gerloff noemt het standpunt van Haeckel Molenschott, en Büchner onwetenschappelijk. En geleerden als Weismann, Noll, of Rhumbler, ofschoon zij zich voorstanders noemen van het mechanisme, blijken feitelijk vitalisten te zijn.

Vervolgens bewijst hij, dat de proeven en onderzoekingen, waarop de materialisten meenden hun verwachtingen te mogen vestigen, absoluut niets verklaren, en de scheiding tusschen stof en leven ongedeerd laten bestaan.

In het tweede gedeelte heeft men ter voorkoming van misverstand rekening te houden met den schrijvers onderscheiden van generatio spontanea in natuurwetenschappelijken en in wijsgeerigen zin. Het is volstrekt noodzakelijk deze distinctie voor oogen te houden, omdat anders de schrijver zeer zeker wordt misbegrepen.

Heeft men dit onderscheiden vast voor den geest, dan wordt het een genot den schrijver te volgen in zijn klaren gedachtengang, en zal ieder onbevooroordeelde zich gaarne met de laatste gevolgtrekkingen vereenigen.

Den Haag. A. GIELEN.

G. J. Haspels. **Onder den Brandaris.** Amsterdam, P. H. v. Kampen Zn.

Een gezond, prachtig boek, waaruit je de zeelucht tegenwaait. Je *hoort* het deinend aanstuwen van het water, den breed-ruischenden, rhythmischen zang, die onder het stoere visschersleven door golft.

De schoone, strakke ingehoudenheid, waarmee Haspels soms zijn menschen tegen het land of de zee, of tegen de kleine dingen van enger omgeving kan zetten, doet je aan het latere werk van Toorop denken; zie bijv. naar Kune Bot:

„Stug en stijf onder zijn juk, waaraan twee manden visch strakten, stapte Kune Bot, een jonge visscher in bruin pilo, met zwarte, woest van zich afbijtende oogen, vlug over 't duinzandstraatje tusschen de kleuterhuisjes, naar de postboot."

Of, zie Aukje, zelfs waar zij binnenshuis is:

„Twee vensters zagen uit op zee, en tegen het eene stond Aukje, groot met haar kaper zich afteekenend tegen de grauwe lucht."

Of, zoo ge forscher schildering wilt:

„Vier goudgehelmde, goudgepantserde reuzen, zoo stonden tusschen beide krebbelantaarns de wandstaanders met grimmig neergezette beenen zich vastklampend aan het wildslingerend dek: aldoor leegzwiepend netten, met kreunzuchten getrokken uit zwarte, loeiende zee. Op den boeg schoot nu eens goudglanzend met zijn oliegoed in den schijn van het seinlicht, dan weer wegduikend in donkere schaduwen, de jongste af en aan bij het klaarmaken van den reep, en het afknoopen der breels."

Uit die kracht van beelding, uit kleur en licht weet Haspels dan de ziel naar voren te heffen, in haar allerteerste bewogenheid.

Om bijv. bij de eerste schets: „Onder den Brandaris" te blijven, is daar niet innig aangevoeld, die teleurstelling van Kune, omdat hij met heel de haringcampagne, niet meer mee naar huis kon brengen; zijn angst, tegenover Aukje, zijn Lief, dat zijn medeminnaar meer verdiend had:

„Mistroostig stapte Kune het perron uit, het kale plantsoentje door, Harlingen binnen. Uit vale, vies gestreepte grijze lucht sloeg stofregen neer, onzichtbaar, toch dik. En in zijn ziel was het ook mistig en dik van neerdrukkende gedachten."

„Toch gaf hem 't stappen door de stille kronkelstraatjes, waar oudhollandsche topgeveltjes achter eentonig-droppelende linden droomerig stonden tegen grijze lucht, een gevoel van tevreden herkenning."

„Een brug over, even rechts, nog een brug over, en hij had het haast uitgeschreeuwd: daar lag hij, en daar luidde de „Terschelling" al! Wat motregen en driehonderd twintig: naar Aukje zou hij, naar de oude moeder, en naar Aukje! In stormpas ging hij de loopplank op."

En dan, hoe het alles plotseling opklaart! als hij angstig tot Aukje heeft gefluisterd: „Treeje honderd tweintig:"

„Treeje honderd tweintig! riep, jubelde zij.

„Stil toch, stil toch, mim slêept! plaagde hij nu met schitterende oogen.

„Wa is dit Aukje? klonk het vriendelijk kermend, achter de gordijnen der bedstede.

„Kune schoot toe, half beschaamd niet eerst naar de oude moeder te zijn gegaan, maar Aukje kwam hem voor, sloeg 't bedsteegordijn open en fluisterde, jubelde: Kune is het mim! Zoo hie had treeje honderd tweintig gulden mij brocht....

„Kune keek trotsch naar de vlaggende schepen, dat die twee vrouwen 't zoo bizonder mooi vonden!

O Goddank! kwam de vriendelijk kermende stem.

„Jae, en Tjerkt twa honderderd vieftig. 'k Sizz-je: Kune Treeje honderd tweintig! klonk het in haast wreeden overwinningsjubel.

„Kune wou wel dansen en springen door het dak heen.

„Och, Heere wat hast toch mien gebed verheerd! Och, boine latte wie toch God for tjanke; 't is Godswork, in inkel genade. Och Kune, wir biste toch?

„Het sterrelde Kune voor de oogen, toen hij op de bedstee toeging. Dat Aukje nu al zoo trotsch deed en zoo vroolijk, maar dat de oude moeder zuiver God wou gaan danken voor hem, dat was om verlegen te worden."

Met enkele lijnen legt deze schets het visschersleven open, met zijn kloeken strijd, zijn angst en weemoed, maar met zijn groote, warme blijdschap ook.

En luister nu, naar den aanhef van „In het gezicht van de Haven," naar den vreemden weemoed er van:

„Nergens ruischt de gerste voller en zwaarder dan in het land van Cadzand, en het kan gebeuren bij donkeren avond dat de boer op weg stilstaat om te onderscheiden: wat daar zoo ruischt, zijn baordterreve of de zee. Nergens vlammen klaprozen heller uit zwartgroene, zoetrokige klaver of trappelen breedschonkige, fijnkoppige peerden luchtiger voor zware vrachten dan over de kleidijken naar het land van Cadzand."

Het is de weemoed, die daar weent achter die donkere, rustig-koele oogen.

Abigaïl Verstarre kan niet vergeten, hoe zij eens in dat schoone land groot is geweest, zij de laatste du Bourg. Nu woont zij in 'n ruw opgetrokken hutje uit onkleurige, ongevoegde steen, vijftig schreden van haar vroegere hoeve in het rijke vette land; „een korte weg, een lange smart; de weg van welvaart naar armoede. Abigaïl's levensweg."

Maar Abigaïl bleef Abigaïl. „Zij had zooveel geleden, dat de menschen wel niet anders dorsten dan eerbiedig tegen haar zijn." Zij mocht zich krom sloven om een stuk brood, of bij maanlicht nog aren gaan rapen op anderer veld, haar zoon mocht 's avonds nog den ouden bruinen inspannen om naar en uit België te gaan smokkelen, niemand in het dorp, vergat, dat zij een du Bourg was, dat zij eerder arm en hongerig haar hof had willen verlaten, dan te trouwen om geld. Zoo prachtig beschrijft Haspels dien uittocht 's avonds na den verkoop: „Voor den voorvaderlijken wietwagen stapte het oude, aftandsche roepaerd, geroskamd als reed het een koningin ter bruiloft, in het oudmodische tuig, gemerkt met de koperen naamletters van den knecht die dit altijd gebruikte, en gepoetst, als moest het naar de tentoonstelling. Omlijst door de witte huif zaten moeder en zoon: Abigaïl in haar beste muts in groen serge jak, de oude gesneden stoof voor zich en de groene parapluie met koperen mechaniek in de hand; Johannes in het zwart, 't lakensch petje laag, stijf op de dikke, zwarte haren, zilveren horlogeketting neerbengelend op zijn broek; beiden zoo onverstoorbaar statig, dat niemand dorst te denken, dat het een armelijke have was door hen uit den verkoop van het „Hazenveld" gered."

Wanneer dan eindelijk Steven de dijkbaas, al zijn moed bijeen heeft geraapt en Abigaïl is genaderd om haar het stelen en smokkelen te verbieden, licht het achter haar oude, harde oogen als brandde daar een groot, wonderbaar geheim.

Abigaïl's stroeve wil had overwonnen, zij ging het „Hazenveld" terug koopen en haar plaats weer innemen. Vijf duizend gulden had ze geërfd en de rest met sjouwen en smokkelen bij elkaar „geschraapt" en „gekrabt" „want *stelen* deden de du Bourg's niet, konden zij niet doen."

Toen trof haar de straf, en werd haar zoon halfverlamd uit een onweer naar huis gedragen; en Gods oordeel erkennend is zij nooit naar „het Hazenveld" terug gegaan.

„Intermezzo," de derde schets, komt mij minder gelukkig voor, maar „De Flichors" is weer mooi werk. Uit iedere bladzijde voel je de desolate eenzaamheid van de urenverre dorre vlakte.

„De Voorlezing" kan me als geheel niet voldoen, dat is niet de klare, krachtige Haspels, die je met zijn jubel van kleuren zoo'n jonge, uitbundige blijdschap in de ziel kan drijven, of je stil maken kan, om de schoonheid van zijn heftige zeeën en de innigheid van zijn ruwe visschersvolk.

Het is Haspels, die je ook eens wat anders vertellen wil... en wel ziet hij psychisch fijn, de liefde van deze twee jonge menschen, maar zijn woord leeft niet als gewoonlijk, en de dialoog is slap, 't slapst waar hij geest of humor wil geven.

Na de kinderlijke aanhankelijkheid, waarmee zij met den veel ouderen vriend was omgegaan, had Charlotte hem lief gekregen, maar *hij*, verdiept in zijn rechtsstudiën had in dien tijd „in haar om leven en liefde smeekende handen een prachtexemplaar van „De Rechtsnormen" gelegd.

Toen stond *zijn* werk tusschen hen, *later* maakte *haar* werk *haar* ontoegankelijk.

Wanneer hij tot haar gaat, omdat *nu zijn* liefde in vollen bloei stond, vindt hij in haar de talentvolle, maar door eenzaamheid verfijnd-sentimenteele jonge vrouw, die zich zelve physiek te zwak erkennend voor het leven en het huwelijk, zich vastklampt aan den arbeid, als het eenige wat haar alles moest vergoeden.

Haspels heeft haar sentimentaliteit, als gevolg van haar vereenzelving, *gewild*, maar in de schets, die zij Barthold, haar vriend, voorleest en die haar beste werk moet zijn, drijft hij die sentimentaliteit toch al te ver, voor 'n vrouw in wie we een werkelijk talent te aanvaarden hebben.

Intusschen geeft dit Barthold gelegenheid ons 'n paar klare, rake dingen te zeggen over de aesthetische corruptie dezer literatuur:

„In plaats eener breede, gezonde levensbeschouwing, waaruit verbeelding schoone kunst kon scheppen, niets dan centrale leegheid, wier natuurlijke eenige levensuiting weemoed was, in plaats van rustige woorden, de volle waarde aangevend door den geest aan de dingen toegekend, het zenuwachtig gevoelswoord, dat voor waardeering verwarrende ontroering, voor levensvreugd wemelende kleurbeschouwing en voor zekermakend inzicht vage taal-muziek gaf."

Dat hij nu na die smart-hymne op de „vermoorde ouders van de twee pasgeboren zeezwaluwtjes" toch later nog zeggen kan: „welk een kunstnaresse bleek zij!" zullen we hem terwille van haar verrukkelijke altstem maar vergeven

't Slot is, dat zij daags voor zijn vertrek „in zalige bedremmelheid" zwijgend in elkaar ongekende landen aanschouwen;" waarvan de naaste toekomst de annexatie wel brengen zal!

M. H.

Over Kinderlectuur, door J. Stamperius. Paedagogische vlugschriften, serie I no. 9, 32 bladz. prijs 40 cent. Baarn, Hollandia-Drukkerij 1910.

De schrijver bespreekt eenige boeken, welke een 30 jaar geleden door kinderen veel gelezen werden, en vindt dan gelegenheid te wijzen op verschillende fouten, die nog tegenwoordig in zoovele jongens- en meisjesboeken worden aangetroffen. Bij die bespreking zegt hij het meest te letten op de paedagogische eischen, die men aan een kinderboek stellen mag. Jammer, dat de voornaamste paedagogische eisch, door de godsdienstige opvoeding van het kind gesteld, over het hoofd wordt gezien; anders zou de schrijver zijn oordeel nog krachtiger uitgesproken en degelijker gemotiveerd hebben.

J. SPRUIJT S. J.

Het boek van klein broertje. Roman uit het Huwelijksleven door Gustav af Geyerstam. Naar het Zweedsch, door Ed. Thorn Prikker. — Tweede Druk. Uitgave C. A. J. van Dishoeck — 1909 — Bussum.

Van dit zevende nummer der bibliotheek van Skandinavische Literatuur verscheen een eerste herdruk. Deze nieuwe editie acht ik niet een gunstig pleit voor het boek zelf, maar veeleer een bewijs voor het gemis aan degelijkheid in levensbeschouwing bij een deel van het lezende publiek.

„Heel dit boek is een boek van den dood". Aldus begint de schrijver het eerste hoofdstuk van het eerste gedeelte. Als men het aangedurfd heeft, dit werk ten einde toe te lezen, dan bevestigt men schrijvers' oordeel gaarne, maar ontkennen kan men dan evenmin, dat Geyerstam in zijn Boek van klein broertje ook gegeven heeft, een boek van troosteloosheid, want wat voor den Christen den dood tot een verlossing maakt, is verre in dit werk van den begaafden Zweed.

Het keurige kleed van vloeiende, bloemrijke taal vermag niet den walm van den geest van scepticisme, die uit deze roman opstijgt, neer te slaan. Op bladzijde bij bladzijde spreekt het ongeloof in al zijn troosteloosheid. En ware het niet, dat het herhaaldelijk in het volle licht van den dag treedt en zoo tot critiek dwingt, het zou gemakkelijker verleiden, dan het nu wellicht zal doen. Want ze zijn niet zeldzaam plaatsen als deze, waarin het ongeloof van den schrijver culmineert: „in wanhoop val ik op de knieën bij het kleine kistje, ofschoon ik niet weet, voor wien ik kniel en tot wien ik bidden zal." (blz. 165). Te duidelijk belijdt de vader

hier, bij de lijkbaar van Sven, het kleine broertje, de troosteloosheid van zijn scepticisme, dan dat we haar niet voelen en God voor de Geloofsgenade niet danken zouden.

De dood kan den schrijver en zijn Elza niets brengen. „Want jij zal me nooit vergeten en dat is het eenige „onsterfelijke leven", dat ik begeer." Zoo spreekt de vrouw, die nog gewaagt van God. Maar wat is dat voor een geloof, wat is dat voor een godsdienst? Ik wil trachten met een plaats uit het boek te laten zien, hoe leeg het is, hoe het wil geven voor gedachten en daden van degelijk godsdienstigen inhoud, alleen nieuwe woorden. Waar het boek tot middelpunt heeft de dood, zal men licht begrijpen dat beschouwing van den godsdienst schering en inslag is. En wat is de kern van al die beschouwingen, welke is de bodem van godsdienst, waarop de schrijver staat. Wie deze passage van blz. 10 leest zal met mij oordeelen, dat iedere positieve gedachte aan God en godsdienst bij dezen schrijver verre is, dat alles bij hem is: words, nothing but words.

„Als ik zoo eens bedenk, wat ik al met mijne vrouw beleefd heb, dan weet ik dat niemand anders dan zij, mij, door alle bekommernissen heen, geleerd heeft de gedachte aan het religieuze in mijn gemoed te bewaren. Toch geloof ik niet, dat ik haar ooit het woord, „godsdienst" heb hooren uitspreken en het blijft nog de vraag, of zij Abraham wel goed wist te onderscheiden van den apostel Paulus. Maar alles wat, onder een of anderen invloed, een element in haar zielsleven werd, beschouwde ze als iets bijzonder heiligs. Geheel haar wezen was teederheid en het leven, dat zij leiden wilde, was een feest, waarbij haar gevoel van levenswaarde en blijheid geen wanklank duldde. Maar alles wat zoo sterk en levendig in haar aanwezig was, scheen te gelijkertijd teeder en broos. In de diepte van haar ziel lag een godsdienstzin, die met het leven zelf geen rekening hield; van daar dat ze boven het aardsche bestaan verheven scheen."

Wie zich tot ontleding van dit kleine stukje proza zet, heeft dra een rafelhoop van onzin naast zich liggen. En zoo is het geheele boek. 't Is een opeenstapeling van religieuze afdwalingen. Is het wonder dat gedachten aan zelfmoord bij deze vrouw, bij schrijvers' Elsa iets heel gewoons is, dat de schrijver niet het minste stervensbegrip in zich opgenomen had en aan de doodsponde van zijn vrouw toegaf aan de gedachte:

„Jong en schoon was zij tot mij gekomen, levensmoed scheen uit haar wezen te stralen; maar diep in haar lag een weemoed, dien ik daarom zoo slecht had kunnen bestrijden, omdat ik mij er zoo laat van bewust werd.

Het was een noodlot in haar, ze was geschapen om gelukkig te zijn en daarna te sterven, ze wist het en daarom smeekte ze me zoo dikwijls te mogen sterven.

Waarom had ik haar dat niet toegestaan? Waarom mij verzet tegen iets, dat toch zou moeten gebeuren? Had ik het gedaan, ik zou haar twee jaar van bovenmenschelijke inspanning hebben bespaard.

Hoe had ik zoo boosaardig kunnen zijn? En dat alleen, omdat ik haar wezen niet begreep!"

Zulk een proza beleeft een tweede druk!

De inhoud van het boek is gauw verteld. In het eerste deel is Elsa levensmoede. Maar ze krijgt levenshoop nu Sven, het derde kind uit haar huwelijk zal worden geboren.

Het tweede gedeelte is het jonge leventje van het kleine broertje van Sven en sluit met zijn vroegen dood.

Het derde is weer het verhaal van de levensmoeheid der treurende moeder, die met een tikje spiritisme behept, gemeenschap heeft met den kleinen Sven. Maar eindelijk sterft Elsa ook, want zij „was een gelukkige vrouw, maar *kon* niet leven, alle liefde en teederheid ten trots."

Als we een boek lezen, willen we er nut van trekken.

Wie lezen wil van den dood, moet dit boek niet ter hand nemen; hij sla liever een Roomsch Kerkboek op en leze een korte overweging over den dood. Het nut, dat deze lezing hem geven kan, staat tot dat van het lezen van het Boek van klein Broertje als: zekerheid tot onmogelijkheid.

Na het voorgaande behoeven we zeker niet te zeggen, dat het Boek van Klein Broertje geen werk is voor een Roomsch-Katholiek.

Tijd en geld, besteed aan dit boek, zijn nutteloos verspild en kunnen den niet critischen lezer alleen schade berokkenen.

Zilk, bij Hillegom. G. BULTEN.

Een Eenzame, NEERA. Uit het Italiaansch. f 1.75, f 2,25. Vertaald door C. W. W. VAN ENSCHEDE. Amersfoort, P. Dz. Veen, 1908.

Ja, deze eenzame is zeer eenzaam.... en heel ongelukkig in haar eenzaamheid.... en veel te druk

met die eenzaamheid en met zich zelve ook al..., en ze heeft stellig niet veel om handen, niet veel nuttigs of ernstigs.... en ze weet niets van zich geven ten behoeve van lijdenden en armen. Nog minder kent zij iets van Hem, die alle belasten en beladenen tot zich roept, met de vaste belofte van verkwikking te schenken! Lieve hemel! alweer zoo'n naargeestig, neerdrukkend boek van een jonge dame, die haar Laurence niet vinden kan en nu aan de heele lezende wereld dit belangrijk feit moet bekend maken..., alsof het iemand iets kan schelen! en alsof er al niet veel te veel van die nikszeggende prullen op de boekenmarkt voorradig zijn!

't Is maar goed dat onze Roomsche menschen over het algemeen veel te verstandig zijn, om hun geld aan zoo'n treurverhaal uit te geven! of wàs het nog maar een verhaal, dan kon je bij gebrek aan wat beters nog eens medelijden gaan zitten voelen met de denkbeeldige heldin.... wat je nu niet eens beschoren is!

Het behoort bijna tot de onmogelijkheden, zulk een werk met ernst te bespreken! Allerlei dringende groote gebeurtenissen vragen onze aandacht en wat méér zegt, ons oordeel en onze hulp..., deze laatste vooral.... in onze naaste omgeving vloeien tranen en klinken smartkreten.... geen ingebeelde helaas! al onze vrije oogenblikken worden opgeëischt voor de armen, de zieken, de onwetenden.... voor de verwaarloosde kinderen onzer groote steden en de drankslachtoffers onzer achterbuurten.... en dan krijg je zoo'n kriebelig gevoel van ongeduld en ergernis als die eenzame juffrouw Neera beslag op je legt, om je in een dik boek te zeggen, dat ze eenzaam is.

Het kan niet vaak genoeg herhaald worden, dat boeken als dit beslist af te keuren zijn voor onze dweperige, overgevoelige bakvischjes en dat ze ook aan onze bezadigde geloofsgenooten volstrekt geen goed kunnen doen.

Mevrouw Marie Metz-Koning heeft wel allen lof voor de eenzame Neera, die dan zoogenaamd zoekt naar absolute oprechtheid, absolute waarheid, diep en waarachtig voelen!... maar mevrouw Marie Metz-Koning kan niet *onze* betrouwbare gids wezen in deze zaken; al geeft zij dan ook nog in de gauwigheid bij de opkammerij van Neera een por en een kneep aan Top Naeff, aan Marie Baskhertseff en aan Georgette Leblanc, deze schrijfsters beschuldigend van mooidoenerij met ondergrond van koelheid voor No. 1, egoiste roemzucht en naar het tijdelijke gerichte ijdelheid, adres No. 2 en het maatschappelijk onmogelijke ideaal najagende bij No. 3.

Zulke *Seitenhiebe* naar schrijfsters, die toch wel werk geleverd hebben, waaraan ook mevrouw Marie Metz-Koning nog een puntje kan zuigen, moeten dan de eenzame Neera op den piedestal plaatsen en dit boek tot aanbeveling strekken.

En Prof. Gooszen in de Kerkelijke Courant van 20 Nov. 1908 bejubelt de eenzame Neera nog een toontje luider. Maar nu vooral, omdat Neera het zoo heeft over haar godsdienstige kennis, opgediept uit de religieuze gebruiken eener oude tante! „De harde eieren op Vrijdag, de ansjovis op Zaterdag.... het bidden van den rozekrans, het biechten eens per maand en een afschuwelijk houten crucifix, vuil van 't vele kussen, dat mijne tante erop gedaan had, dat waren de eenige en mij afkeer inboezemende teekenen van een godsdienst, die ik noch begreep, noch liefhad!"

Harde eieren is ieders eten niet, en er zijn altijd menschen, die niet van ansjovis houden.... tante had misschien de eieren zacht kunnen koken en ansjovis vervangen door gebakken bot en tusschenbeide eens kabeljauw,... groote menschen vergeten wel meer dat hun smaak een andere is dan die van jonge kinderen.... maar dat onder de afkeer inboezemende teekenen van onzen godsdienst ook het bidden van den Rozenkrans wordt opgegeven.... dat pleit niet voor Neera's kinderhart, ook niet voor Neera's kinderverstand.... want juist de Rozenkrans is het gebed der kinderen, al duurt het hun soms een beetje te lang, en als Neera dan, zooals zij een regel verder beweert, zoo'n levendig verlangen naar God had, dan zou zij in haar vroegwijsheid al wel eens over dat allerschoonste Rozenkransgebed hebben nagedacht en dan zouden de woorden der vijftien geheimen haar wel tot de kennis van dien gezochten God gebracht hebben! Het biechten eens per maand heeft voor een rein, onschuldig kind niet de minste onaangenaamheid en is er eens iets ernstigs gebeurd, dan is de ziel immers na de Biecht weer van alle angst en zorg bevrijd en gevoelt zich gesterkt om voortaan niet meer te vallen! Het bewuste, oude, vuil geworden crucifix zal wel voor een kind geen aantrekkelijkheid gehad hebben, maar och, dat was 't 'm allemaal niet! De jongejuffrouw Neera wist zelf niet, wat ze wou.... toen was ze nog een zoekend kinderzieltje, dat helaas iets anders wilde dan hetgeen haar Cathechismus haar leerde en ik kan me best begrijpen, dat die positieve maar diepgéloovige tante zulke

betraande, naar de sterren starende oogen: *dwaasheid* noemde en het kind aanraadde, voor haar overledenen te bidden, hoewel bepaald de vertaling: „zeg een requiem op voor je arme dooden," er glad neven is.

Dat *opzeggen* is alweer kostelijk, zooiets als „kruisen slaan,... kralen van den rozekrans *draaien*, een heilige wijding aan prentjes geven," en meer van zulken pyramidalen onzin!

Maar om nu naar de weenende Neera terug te keeren.... die zoekerij naar God is een beetje verdacht.... want als zij waarlijk gezocht had met eenvoudig, kinderlijk gemoed, dan moest zij toch in het klooster, waar zij nu van blz. 66 tot 76 vertoeft, Onzen Lieven Heer wel gevonden hebben.

Alles wijst er echter op dat de jonge dame alleen zich zelve zoekt en wat de zinnen streelen kan.... zoo'n beetje scharrelen in mystiek met fantastische personen, de heidensche goden en godinnen hier en daar tusschen de passages van de gewijde geschiedenis en dan het „dies irae" en de woorden van den Heiligen Alfonsus dagen lang herhalende, in plaats van de *verplichte gebeden* (sic!) „op te zeggen". Ook Sint Franciscus Xaverius, voor de wilden predikende, is aan de jonge eenzame alweer een openbaring en dan komt er al heel gauw een kleine verliefdheid op een jongeling, die op een houten kruis knielt, enz. enz.

Als je aan dit gedeelte van het boek bent, dan zeg je bij je zelf: „aha juffertje, daar heb ik je.... wees maar blij, dat je voorloopig nog veilig bij de zoo vriendelijke en wellevende zusters bent, jij, klein, hysterisch ding.... en laat een beetje op je passen, straks in de buitenwereld, anders ben je verdronken, eer je water gezien hebt!... En praat me niet zoo uit de hoogte op medelijdenden toon over „die vrome en goede zusters, die volgens een bepaald systeem haar kerkje met rozen en gaas versierden en het schip zoo rustig op en neer liepen, met half gesloten oogen en haar koude handen onder 't scapulier, die vrome en goede zusters, die niet begrepen en vermoedden, hoe innig ik de poëzie van den Onzichtbare voelde."

Mevrouw Marie Metz-Koning en Prof. Gooszen kunnen nu de eenzame Neera zoo eenvoudig en verheffend en waarheid zoekend vinden als zij verkiezen, ik ben zoo vrij, de minste dier goede en vrome zusters torenhoog te stellen boven de zelfgenoegzame Neera, die niet anders weet te doen, dan haar medeleerlingen voor te stellen als zoo'n soort half idiote kinderen, die in de kerk met elkaar handel drijven met de plaatjes uit de *misboeken* (waarachtig, dat staat op blz. 75, 5 r. v. o.) Maar Neera zelf, die dan zoogenaamd zich zelve geheel wegcijfert en alleen de waarheid zoekt.... *die* gevoelt de poëzie van den Onzichtbare!

Of die poëzie haar lang bijblijft vertelt zij niet, wel, dat zij tooneelspeelster wordt en dat zij de woorden van Sint Augustinus overdacht: „dat, wat ik begeerde, was, te beminnen en bemind te worden!"... eenzame Neera gebruikt die natuurlijk in profanen zin.... Sir Laurence Dudley, waar hij zich ook bevinden moge! Van dezen gentleman worden we echter al heel weinig gewaar, we kunnen enkel maar een en ander veronderstellen. In het laatste hoofdstuk lezen we wel, dat Laurence eenmaal gezegd heeft: „Laten we één worden, we zijn voor elkaar geschapen!"... maar Neera is tot aan het einde van het boek „eenzaam". dus een bevredigend slot krijgen we niet.... het waarom blijft geheim. Denkelijk was Dudley al gehuwd en kon hij niet tot echtscheiding komen.... wegens force majeure!

Tegenwoordig zit in de romans de wettige vrouw ook nog al eens in een krankzinnigengesticht en moet er op den dood gewacht worden,... maar hiervan blijkt ons niets. Curieus is echter het opschrift van het laatste hoofdstuk: de tijd dringt, laten we het goede doen!... en dan komt de aap uit den mouw!

Volgens het gebruik onzer dagen vergelijkt ook alweer deze eenzame dame Neera datgene, wat zij met den naam van godsdienst bestempelt, bij den waren godsdienst der eerste Christenen, dat is mode! Lees maar op blz. 193, de voorlaatste: Wij gelijken op de eerste Christenen . onze godsdienst wordt vervolgd of bespot!... een paar regels verder: geen wierook, geen koren, die Hosannah roepen... maar Hij leeft, onze God leeft! en dat moet genoeg zijn, om onze hoop en onzen ijver levendig te houden! Al zijn wij niet gelukkig geweest, wat hindert dat. anderen zullen het zijn!"

Toch niet, eenzame juffrouw Neera! ik durf met u wedden, om wat ge maar wilt, dat alleen de straks genoemde force majeure u zoo eenzaam doet blijven! Er zullen wel oceanen liggen tusschen uw eenzaamheid en Sir Laurence Dudley, en dat is maar heel goed ook, want anders zou bij een herhaalde uitnoodiging: Laten we één worden.. uw eenzaamheid voor een bovenmenschelijke bekoring worden geplaatst. Al uw sublimiteit en al uw hooge levensbouw zijn niet in staat u te doen verrichten,

wat die geminachte goede en vrome zusters zoo blijmoedig hebben gedaan: u los maken van u zelve en u opofferen voor anderen... niet op papier, waar dag aan dag in de harde werkelijkheid.

Ge kunt wel roepen op uw laatste bladzijde: sursum corda... maar ge kunt met uw zweyend, leeg, wankel godsbegrip nooit naar waarheid antwoorden: habemus ad Dominum!

Ik heb gemeend, nog eens uitvoerig dit boek te moeten bespreken, omdat nu zoo tegen den winter we weer bijna dagelijks aanbiedingen krijgen van deze soort werken, die toch niets zijn voor onze Roomsche huisgezinnen.

C. J. F. VETTER.

De Kleinzoon van Robinson Crusoë, door J. HENDRIK VAN BALEN, met 8 platen. — Uitgave van Meindert Boogaerdt Jr. Zeist.

Voor jongens heeft de schrijver in een boeiend verhaal een hernieuwing van Robinsons lotgevallen geschreven.

De scheepsjongen Willy Smith van Tampa vertelt de schipbreuk der „Washington", in 't gezicht der kust van Florida. Hij wordt door de hulp van den passagier, den heer Crusoë gered. Zij landen op een eiland. De heer Crusoë, een kleinzoon van den echten Robinson, heeft een idee fixe. Hij heeft gezocht en vindt nu de gelegenheid zijns grootvaders lotgevallen ook te beleven.

Willy komt echter in zeer benarde omstandigheden, want de heer Crusoë krijgt de koorts en zijn idee fixe groeit aan tot krankzinnigheid.

Na het beleven van wonderbare avontoren, worden ze gered en keert alles ten goede.

Men kan dit boek den jongens gerust in handen geven, tenzij men lectuur van dergelijke avonturen wat al te opwindend voor ze acht.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

De ondergang van een ouden Burcht, door E. MOLT. Geïllustreerd door J. H. ISINCQ Jr. Uitgave Van Holkema en Warendorf, Amsterdam. Prijs ingen. f 0.90 geb. f 1.25.

De geschiedkundige verhalen van Molt hebben een goeden naam en zijn bij de jonge lezers zeer geliefd.

De ondergang van een ouden Burcht, is een historisch verhaal uit den tijd van Jacoba van Beieren en behandelt de verwoesting van het kasteel der Arkels.

De loop van de boeiende geschiedenis, waarbij de oorlogsdaden met den ouden riddertijd veel aantrekkelijks geven aan de jeugd, behoeft hier niet weergegeven te worden. 't Verhaal is voor de jongens, ook de grootere, prachtig. We kunnen daarbij de alchimistische kunsten en de waarzeggerij die de schrijver een ouden vromen kluizenaar laat beoefenen, wel over 't hoofd zien.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

De jacht op den meteoor. Een nagelaten werk van Jules Verne. Vertaal door MR. M. C. M. VOORBEIJTEL. — Uitg. Meindert Boogaerdt Jun. Zeist. Prijs f 1.40.

Dit is een echt boek van Jules Verne. Op een goeden dag ontdekken twee amateurs in sterrenkunde te Whaston, ergens in Amerika, een nieuwen meteoor. Tusschen hen ontstaat een strijd om de eer der ontdekking. Heviger wordt hij, nu de beroemdste sterrenwachten komen verklaren, dat hij van goud is en maar even een waarde van vijfduizend achthonderd millioen vertegenwoordigt.

Zoolang het ding in de lucht blijft, is de onderlinge veete nog niet op het toppunt van heftigheid. Maar daar krijgt een zonderling, *de* excentrieke figuur uit ieder van Verne's boeken, het in zijn hoofd, den gouden meteoor naar beneden te halen.

Zephyrin Xirdal te Parijs stelt een machinetje in werking en met zijn Xirdalim gaat hij spotten met alle berekeningen der beroemdste sterrenkundigen. 't Is alsof hij den meteoor aan een lijntje heeft. De wereld gaat zich er mede bemoeien, want alle staten der wereld komen te zamen in Conferentie, want hoe moet het gaan met het blok goud, dat vallen gaat.

De bankier Lecoeur, Xirdal's oom, speculeert in goudmijnen en wilde den meteoor laten vallen. Dag en uur en plaats komen door sterrekundige berekeningen tot de kennis der wereld en de gouden bol valt neer ergens op een eiland bij Groenland, waarheen Xirdal met zijn werktuig was gegaan.

Die gouden meteoor is intusschen beletsel geworden voor het huwelijksgeluk van een jong paartje. Dit is ook op Groenland. Xirdal verneemt het ongeluk der beiden en met evenveel gemak als hij het hemellichaam naar beneden haalde, zal hij het in de zee doen plonsen. Oom Lecoeur speculeert zich met deze aanstaande gebeurtenis in de gauwigheid weer eenige millioenen rijker. Xirdal's machine, eenigszins gewijzigd, brengt het gloeiende blok goud in beweging en het zakt weg voor de oogen der menigte en.... de vrede der wereld is

hersteld, de vrede tusschen de beide naijverige ontdekkers en het geluk gegeven aan het paartje, dat zich nu in Hymens bootje begeeft.

In 't kort „De jacht op een meteoor" is een echt boek van Jules Verne, dat den lezer kan doen schudden in hartelijken lach.

Z. b. H. G. BULTEN.

Donkere Dagen. Historische Indische Roman, door J. HENDRIK VAN BALEN. — Uitgave Meindert Boogaerdt Jun. 1910, Zeist. pr. f 2.75 ingen.

De geschiedenis van deze roman speelt te Batavia en in zijn omtrek in het jaar 1740, onder het bewind van den Gouverneur-generaal Adriaan Valckenier.

Het geeft een stuk weer van den strijd tusschen Valckenier en Gustaaf Willem Baron van Imhoff, waarbij de laatste als gevangene naar het vaderland gezonden, vandaar als gouverneur-generaal terugkeert, tengevolge waarvan Valckenier afgezet wordt en in gevangenschap sterft.

De kern van het verhaal is de gebeurtenis, die een zwarte bladzijde beslaat in onze Nederlandsch-Indische historie. Het geeft de schildering van den afgrijselijken moord op de Chineezen. den 9en October ten getale van ruim 10000 te Batavia onder de woede van het grauw gevallen.

De luisterrijke dagen der O.-I. Compagnie waren vervlogen, een tijdperk van verval was ingetreden. Wel flikkerde onder Imhoff's bestuur de oude glans weer even op, doch het groote verval bleef zich in de zedeloosheid, waaraan de Indische wereld zich overgaf, openbaren. Het verhaal hiervan is saamgeweven met de historische gebeurtenis bovengenoemd.

Marie Hoorenaar, de dochter van een der rijke Europeesche families, die te Batavia het bewind voerden, is wel het toonbeeld van dat diepe zedenverval. Als meisje van 14 jaar was zij reeds zoo bedorven, zoo verzinnelijkt, dat zij een hoogst schuldige amourette had met den huisknecht Hendrik Nieburg, een fielt. De ongeoorloofde verhouding dezer beiden, en waarbij Marie haar eer inboette, werd later het geheim van een derde, van Luitenant Engelhart, de personificatie van een edele natuur. Al wat ruw, slecht was, verachtte hij. De wreedheid, waarmee eens Marie haar slavin behandelde, stond hem tegen. evenals de ongebondenheid, waaraan zijn medeofficieren zich bij braspartijen overgaven. Een paar malen wist hij een inlandsch meisje en een Chineesche vrouw te bewaren voor mishandeling en voor gebrek. In de ure, dat hem in gevangenschap bij Chineesche opstandelingen levensgevaar dreigde, redden zijn goede daden van weleer hem van een anders wissen dood. Al wat slecht is, krijgt in deze roman de welverdiende straf, alleen Marie Hoorenaar blijft de gevierde dochter van een der leden van den Raad van Indië.

Engelhart, met haar liederlijk leven bekend geworden door bekentenissen van Nieburg, brak voorgoed met Marie. Dat werd haar nameloos ongeluk, want ofschoon de zaak van haar reputatie bij Engelhart veilig was, werd de terugdenking aan het verlies van hem haar groote smart.

Het boek geeft een mooie zedenschildering van het Indische leven dier dagen, en is wel lezenswaard. Maar jongelui geve men het toch niet in handen.

Zilk bij Hillegom. G. BULTEN.

Het valsche Russische Goud, door JAN FEITH. 50 cts. Scheltens en Giltay. Amsterdam, 1910.

Een belanghebbend boek, den bescheiden prijs van 50 cts. wel waard, goede druk op flink papier.

Aanbevelenswaardig zijn over het algemeen de detective-verhalen niet, ook niet de geschiedenissen van dieven of oplichters, waarbij dan gewoonlijk nog een bedenkelijke: cherchez la femme – episode gevoegd wordt, om het geheel wat koop-lokkend te maken.

Maar de werkjes van Jan Feith zijn van andere gehalte, de schrijver vertelt *gebeurde*, voor het meerendeel door hem zelf beleefde of meegemaakte voorvallen... Zoo ook het verhaal met den bovenstaanden titel, waarin hij zelf een der medewerkers was.

Het boek kan ook zijn nut hebben voor die menschen, die nog steeds geloof slaan aan de advertenties, welke hen op slag rijk willen maken... en die dan dwaas genoeg zijn, hun goeie geld te stellen in handen van de aanbieders, om zich met open oogen te laten bedriegen en oplichten...

C. J. F. VETTER.

Klaas Stortebeker, n°. 1—12 Serie. Deze boekjes met wild-fantastische verhalen van betrekkelijk onschuldigen aard hebben behalven den kleurigen omslag dit met elkander gemeen, dat zij hun 10 cents en het lezen niet waard zijn.

BERNARD VAN W. Pr.

Voor de Coupé n⁰. 196. De goocheltoer van Titti.
n⁰. 197. Sepp, de Huwelijksmakelaar.
n⁰. 198. De verraderes.
n⁰. 199. In het land der Denen.
n⁰. 200. President Hairiault.

Wie ook voor de Coupé de eischen van fatsoen doet gelden, zal zich wachten voor dit gezelschap, dat door zijn sterk gekruide romantiek en lage zinnelijkheid alleen zijn renommée verklaren kan.

BERNARD VAN W. Pr.

„Ons Thuis", Serie, L. J. VEEN. Amsterdam. Prijs?? Gezellige Praatjes. Vertellingen voor Jongens en Meisjes.

De namen der medewerksters: Marie Leopold, K. Leopold, Henr. Dietz, Cath. v. Rennes, Aletta Hoog, S. Maashuis-Ilcken, e.a. zijn al een waarborg, dat er voor de jeugd iets goeds en iets prettigs zal geleverd worden; de teekeningen van Isings, Midderigh-Bokhorst, Wenckebach, Overbeek, Blankenaar, e.a. kunnen ook niet anders dan fraai en kunstvol zijn. De uitgever van Veen heeft ook zijn sporen al lang verdiend, dus dat is allemaal in orde. Gezellig zijn de praatjes en aardig verteld ook...

Het eerste: „Een weerprofeet" is een lief, vlot geschreven stukje... alleen moet Henr. Dietz zich niet aan den Gelderschen tongval wagen... dien kent ze niet... ze is misschien in Gelderland geboren en getogen, maar om Geldersch te kennen, moet je bij de boeren je jeugd hebben doorgebracht... Geen boer zegt: Mevrauwe — of Klein Duimpie. — Dolhuis heeft gezegd: Mevrouw en Klein duumpken, en *„maor"* nooit *maar* en... dat's *völle* beter as snèè... nooit *vulle* en *sneeuw*... ook niet, *vruug* maar: *vrog* met de *o* als in bosch; ook niet: *wèst* maar ewest, voor *geweest*; de boerentaal van Dalhuis is boekenboersch en dat zal toch zeker niet de bedoeling wezen.

Dialekt... best, heel graag; maar dan *echt*... niet zoo'n mengelmoesje als hier in dit overigens aardige stukje! En verder zijn ze allemaal aardig, die grappige vertelseltjes, en menig kind zal daar een leelijken winter mee doorbrengen! Gerust durf ik het boek dan ook aanbevelen... alleen moet ook nu weer de gewone jammerklacht mij uit de pen; lees b.v. dat lieve stukje over *de Paaschdagen*... Eieren, krentenbrood en rijstebrij. . en zeg dan, of het alweer niet is voor onze kleine moderne heidenen, die van Paschen alleen de gekleurde eieren, van Kertmis enkel den Kerstboom en van Pinksteren slechts de pinksterkronen kennen.

Het is hoog tijd, dat onze katholieke schrijvers en schrijfster eens denken aan de jeugdige geloofsgenooten. die werkelijk nog zeer misdeeld zijn op het gebied van mooie, pakkende verhalen, doortrokken van den echten, blijmoedigen, Roomschen zuurdeesem.

C. J. F. VETTER.

Werken uit het fonds van den heer P. Noordhoff te Groningen.

1. **Oefeningen behoorende bij Hoogeveen „Voorlooper aan de Ned. Taal"** door M. B. HOOGEVEEN en W. K. D. LUSTIG. 1e Deeltje 40 c.

„De bedoeling is niet in de eerste plaats, de leerlingen te gewennen aan 't schrijven zonder fouten", maar voor zooverre zuiverschrijven berust op grammaticale kennis, hun inzicht daarin te verhelderen; in 't algemeen echter, hen in te leiden in de wereld der grammaticale verschijnselen, hun *gevoel* daarvoor te ontwikkelen..."

Verklaringen, woorden, uitdrukkingen en schetsjes van goede schrijvers werken mede dat taalgevoel te ontwikkelen.

Babberich. J. MEIJER.

2. **Toestanden en Gebeurtenissen. — Eenvoudige lessen over Vaderl. Geschiedenis.** — Eerste deeltje 7e druk, geill. 30 c. Derde deeltje 4e druk, geill. 40 c.

Niet alleen gebeurtenissen worden vermeld, geschiedenissen, gelijk wij ze als schoolknapen leerden, maar ook toestanden worden beschreven in bevattelijken vorm.

Eene opmerking. Waar bij de behandeling van het tijdvak Karel V en Filips II over verdrukking van de Hervormden gesproken wordt mocht m.i. niet verzuimd worden te wijzen op den ellendigen toestand waarin later de katholieke bevolking verkeerde.

Babberich. J. MEIJER.

3. **Vraagstukken ter oefening in de Algebra** door W. H. WISSELINK. 1e stukje 16e druk, 50 c.

Dat zoovele drukken verschenen zijn bewijst de bruikbaarheid van dit werkje.

Voor a.s. onderwijzers, leerlingen van normaalscholen klasse B, die geen les in Algebra ontvangen is dit stukje voldoende om des te gemakkelijker de bewijzen der stellingen uit de keur van de Theorie der rekenkunde te snappen.

Babberich, J. MEIJER.

Aanteekeningen omtrent Taal en Stijl, ten gebruike bij het Middelbaar en Gymnasiaal onderwijs, door Dr. J. A. Bruins, Prijs 50 c.

Vele zaken in een kort bestek. Zoo wordt b.v. de leer van den zin: enkelvoudige en samengestelde, bijvoegelijke en bijwoordelijke zinnen in een veertiental bladzijden behandeld, gevolgd door de Etymologie, een bespreking van proza en poëzie en stijlfiguren, terwijl in een aanhangsel blz. 42—54 gesproken wordt over werkwoorden en naamvallen. En dit is „datgene, wat (de schrijver) gewoon is mee te deelen aan (zijn) leerlingen op de H. B. S. met 3 j. cursus, verbonden aan de Amsterdamsche Handelsschool.

Of de leerlingen voldoende ingelicht zijn, wanneer ze deze aanteekeningen opgenomen hebben?

't Is te hopen. Te veel is het niet, vooral niet, waar de schrijver, gelijk hij meedeelt, zich bezig houdt in de 3e klasse met Staring en de De Genestet gedichten die niet overal even gemakkelijk te begrijpen zijn.

Babberich, J. MEIJER.

Beknopte Nederlandsche Spraakkunst door Dr. K. Holwast. 3e druk, Prijs f 1.—

Een spraakkunst waarin de schrijver meer dan vele andere taalmannen de aandacht vestigt op de beschaafde spreektaal. Men merkt dit o.a. bij de bespreking der naamvallen, verbuiging enz.

Of de schrijver een bewonderaar is van De Vries?

Volstrekt niet.

Zoo lees ik op blz. 53.

„In veel gevallen (wanneer het schrijftaal-geslacht vrouwelijk heet) **schrijft** men *zij, haar,* waar men in 't algemeene Nederlandsch *hij, hem* **zegt**.

Voorbeeld.

Is die klok gelijk? Ja, *hij* (geschreven *zij*) loopt precies.

In *vereenvoudigde schrijftaal* schrijft men steeds *hij, hem,* waar men *hij, hem* zegt".

De heer Holwast toont zijn taalkennis niet uitsluitend uit de boeken opgedaan te hebben. Hij is, gelijk wijlen vader Vondel, aan de bron — de spraakmakende gemeente — gaan putten.

Een degelijk, duidelijk geschreven werk.

Babberich, J. MEIJER.

De Natuurkunde voor de Lagere School en voor de laagste klassen der Burgerdag- en avondscholen, Normaallessen en Meisjesscholen door K. Hofkamp. 6e vermeerderde druk. Prijs 90 c.

Een werkje, dat nog altijd zijn plaats weet te behouden. Van verschillende zaken op het gebied der natuurkunde wordt zoo eenvoudig mogelijk iets gezegd, zoowel van licht en electriciteit als van geluid en warmte. Het vormt zoodoende een geleidelijke overgang naar hoogere klassen.

Babberich, J. MEIJER.

Examenvragen en opgaven over Natuurkennis met toelichtingen ten dienste van aanstaande onderwijzers en onderwijzeressen, door J. Mulder. Plantkunde (algem. gedeelte). Prijs 90 c. Geïllustreerd.

Verondersteld wordt dat de gebruikers de planten zelf waarnemen.

Wie dit gedaan heeft bij zijn studie zal opgemerkt hebben hoe verschillend dezelfde planten zich aan ons oog vertoonen voor, tijdens en na den bloei. Plantkunde bestudeeren uitsluitend uit een boek leidt nog volstrekt niet tot kennis van planten.

Vooral door de toelichtingen heeft dit werk veel waarde.

Babberich, J. MEIJER.

Rekenboek voor de Hoogere Burgerschool, door P. Wijdenes en Dr. D. de Lange, 2e stukje. Gecartonneerd f 1.—

Dit stukje bevat de vierkantworteltrekking, benaderde waarden, rekenkundige en meetkundige reeksen, samengestelde intrest, afhankelijkheid van grootheden, iets over effecten en handelsberekeningen. Waar mogelijk worden de getallen eerst met cijfers, later met letters voorgesteld. Een betrekkelijk langzame opklimming in moeilijkheden maakt het tot een geliefkoosd rekenboek voor de jongelui.

Babberich, J. MEIJER.

Beginselen van het dubbel boekhouden volgens de maandelijksche methode, door H. Scholten. Prijs 90 c. Bijbehoorende cahiers 40 en 35 c.

Begin met het begin! Zoo doet ook de schrijver. Heeft hij een zekere balans, dan volgen de inkoopen en verkoopen, waarna achtereenvolgens kennis gemaakt wordt met de verschillende boeken in den handel gebruikt, totdat ten slotte de leerlingen opdracht krijgen de boeking van den „Vischhandel en reederij van J. de Groot te Vlaardingen" te regelen, wat, naar ik vrees wel eenig hoofdbreken zal kosten, zij het ook, dat het geleerde tamelijk wel begrepen is.

Babberich, J. MEIJER.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 5. **1910—1911.**

Mijn terugkeer tot de H. Kerk door Dr. ALBERT VON RUVILLE, Professor aan de Universiteit te Halle. — Amsterdam, C. L. van Langenhuijsen, ingen. f 0.95, geb. f 1.10.

In zes hoofdstukken geeft de universiteits-professor Dr. Albert von Ruville, aan de wereld rekenschap van zijn opzienbarende daad, zijn terugkeer tot de kerk van Christus. Van alle zijden aangevallen, dat hij, een man van erkende wetenschap en van groote vrijzinnigheid zich knechten ging onder het slavenjuk van een alles neerdrukkende kerk, en zijn verstand gevangen geven in verstarde dogmata, overblijfsels van een duister bijgeloof, heeft hij een kloeke belijdenis afgelegd die geworden is, meer dan eenvoudig een verweer op aanval, meer dan een rekenschap afleggen van zijn handelingen, meer zelfs dan een uitleg van de verheven waarheden welke de katholieke kerk als een heiligen schat van Christus te bewaren en te verspreiden ontvangen heeft, die geworden is, een lofzang van blijdschap, een Te Deum van dankbaarheid, een groote en geweldige prediking, die wel moet doen opschrikken en ontroeren, al degenen, die eerlijk zoeken en de waarheid trachten te vinden zonder vooroordeel.

Natuurlijk is er na het uitkomen van dit heerlijke boek een storm opgestoken in het vijandige kamp. Aanval en verweer zijn niet achtergebleven, laster natuurlijk evenmin.

Maar de kracht van dit zegelied was niet tegen te houden. In acht maanden tijd waren er 40,000 exemplaren verkocht, en in de voornaamste talen van de wereld is of wordt het overgezet.

Is het dan zoo nieuw, of staat de heilige leer der kerk daar dan met zoo nieuwe en pas-gevonden argumenten in verdedigd?

Neen dat niet, zelfs zullen, daar zijn wij zeker van, Dr. Ruville's werken met den tijd nog in scherpte en juistheid van uitdrukking winnen. Maar de hooge blijdschap, de diepe zekerheid, de ernstige geleerdheid waarmee hier dit bekeeringsproces beschreven wordt, maken het tot een der beste apologetische boeken in den laatsten tijd verschenen. Onze tijd, nu zelfs trouwe zonen wegschuilen in vrees, of kleinmoedig naar de onheilspellende wolken turen, terwijl de niet geloovenden wegkrimpen van angst en wanhoop, onze tijd had zulk een krachtig levend boek noodig, hij hunkert naar mannentaal, die van mannedaden vergezeld gaat.

„Dit eenvoudig beeld dat ik mij gevormd heb van de R. K. Kerk op grond van ondervinding en eigen studie," zoo noemt de Ruville zijn magistraal werk in alle bescheidenheid, moge door iederen ontwikkelden katholiek gelezen en bestudeerd worden. Het zal hem meer dan dorre argumenten geven, het zal hem zetten in de volle zon van Gods levenwekkende genade.

Het tweede boek van den grooten bekeerling is bereids verschenen en met evenveel belangstelling ontvangen. Naar men ons verzekert, zal het bij denzelfden uitgever even goedkoop en degelijk binnen korten tijd verschijnen.

R.-K. Pr.

Bisschop von Ketteler door Prof. Dr. G. Decurtius. Politieke en Sociale Studiën uitgegeven onder toezicht van Mr. P. J. M. Aalberse. Uitgevers-Vennootschap „Futura," Leiden.

Waardig sluit zich deze brochure aan bij de mooie reeks van politieke en sociale studiën onder toezicht van onzen eminenten voorman en stoeren werker Mr. Aalberse uitgegeven. Nu van socialistische zijde zoo ontzettend wordt gearbeid om het volk de radicaal-ongeloovige denkbeelden der leiders mede te deelen, kunnen wij katholieken het

niet genoeg toejuichen, dat men de sociale kwestie, die toch eerst en vooral een zedelijke en godsdienstige kwestie is, ook van katholieken kant belicht.

Met een paar korte, kernige trekken wordt hier het machtig streven geschetst van „den grooten bisschop, die voor de 19de eeuw geweest is, wat Althanasius, Basilius en Ambrosius voor hunne beroemde tijden waren" en die de „hedendaagsche maatschappij (heeft) voorbereid tot de sociale lessen van Zijne Heiligheid Leo XIII."

Om echter het katholiek-sociaal program van von Ketteler beter te doen begrijpen, voert schrijver ons eerst in den tijd van Ketteler's optreden en geeft eene leerzame beschouwing over het wetenschappelijk Duitsch socialisme en den forschen leider der sociaal-democratische partij, Ferdinand Lassalle.

Wij bevelen de *Politieken Sociale Studiën* in 't algemeen, en deze studie over Bisschop von Ketteler in 't bizonder, hartelijk aan.

W. DE VEER.

God Kennen en Dienen. Kerkboek voor Katholieken door G. A. LAAGLAND, schrijver van „In de de Kerk". Kerkelijk goedgekeurd. Utrecht, Electrische Drukkerij van het St. Gregorius huis 1910. Prijs f 0.55 en f 0.90 (al naar het bandje).

„God Kennen en Dienen" is de titel van dit kerkboek, dat de *kennis* van onzen heiligen godsdienst wil onderhouden en de *kunst* van bidden bevorderen. Om de kennis van ons H. Geloof te onderhouden en aan te vullen, is het voornaamste uit het Oude en Nieuwe Testament, en uit den Cathechismus in dit werkje opgenomen.

De kunst van bidden wil dit boek aankweeken, in de eerste plaats door de breedsprakigheid, die verstrooing brengt, te vermijden — en in de tweede plaats door voorbeelden te geven, hoe er gebeden is door Christus zelf, en door personen, die Hij ons ten voorbeeld stelt.

Een blik in dit kerkboek zal tevens doen zien, hoe door *druk* en *pagineering* de *bouw* der gebeden meer tot zijn recht komt en het in sleur lezen der der gebeden wordt tegengegaan.

De tekst der gebedsformulieren en onderrichtingen is overeenkomstig den nieuwen Catechismus.

Eenvoudig en degelijk als deze sobere voorrede is dit kerkboek.

Het voorgestelde plan is nauwkeurig gevolgd, de omschreven methode overal zooveel mogelijk doorgevoerd.

Voegen wij er nog bij, dat de voornaamste feesten van het kerkelijk jaar erin behandeld worden op eene wijze, die werkelijk tot bidden stemt.

Hoe duidelijk, hoe af is alles! Een boekje, waar jong en oud naar zal grijpen.

Uitstekend als geschenk, nuttig en leerzaam bovenmate. X.

Qui sommes-nous? par M. l'abbé TH. MOREUX. Un vol. in 8° de 104 pages, illustrations de l'auteur. Bonne Presse, Paris, Prix: 1 fr. Nihil obstat. O. Roland-Gasselin, can. hon. Imprimatur, H. Odelin, vic. gen.

Wat hebben die geleerde hun best gedaan! Zoo gaarne hadden ze bewezen van afkomst apen te zijn, maar de wetenschap heeft hun getoond, dat hunne theorieën ijdel zijn. Apen zijn 't niet, evenmin als de andere menschen.

Doch scherts ter zijde.

De geleerde abbé Th. Moreux, in de heele wereld als zoodanig bekend, biedt ons hier eene goedkoope, levendig gestyleerde, mooi geillustreerde, prettig gedrukte en... zeer wetenschappelijke brochure.

De tien hoofdstukken luiden: Cerveau et intelligence, l'unité de l'espèce humaine; l'homme descend-il du singe? la durée des temps géologiques, à la recherche de l'homme tertiaire, les mésaventures de l'homme tertiaire, les plus anciens vestiges de l'humanité, l'homme des cavernes, l'âge du renne, les dernières périodes de la préhisioire, daarna eene conclusion: l'homme venu de Dieu, retourne à Dieu.

Men vergete de kennismaking niet en helpe aan de propaganda. TAILLEFER.

La loi d'âge pour la première Communion. Commentaire historique, théologique et pastoral du décret: „Quam singulari Christus amore" (8 août 1919). Deuxième édition. Librairie Téqui, Paris. Imprimatur: Valence, 16 Septembre 1910. L. Guichard, v. g. Paris, 20 Septembre 1910, G. Lefebree, v. g.

Van droefheid scheen mij 't hart ten boezem uit-[geborsten,
Toen ik de ellende zag der volk'ren en het dorsten
Der kleinen naar de bron, waar zij, verlaten, zwerven
Der steden pleinen langs, en zonder laaf'nis sterven.

De lezer vergeve mij deze proeve van vertaling; de woorden van den profeet troffen mij opnieuw, toen ik in dankbare vreugde de blijde mare las, dat ook den jongeren kinderen het „Brood der sterken" zou worden gereikt.

Waar blijven onze Roomsche dichters met hun

jubel. Als Broere en Schaepman nog geleefd hadden...

Maar misschien hebben de klanken mijn oor niet bereikt!

Trouwens mijne heel simpele bedoeling is een boekje aan te bevelen, dat ik lekker „in een hoekje" gelezen heb.

't Is twintig jaar geleden geschreven door een vroom Fransch priester, den eerwaarden Heer F. Sibend, die toen onder de vaan van Dom Guéranger, voor den terugkeer naar de Roomsche liturgie streed, die toen ijverde, voor wat thans werkelijkheid gaat worden.

Ik zal maar niet opzoeken, welken naam de voorletters verraden, die nu het werkje teekenen.

Er zijn n. l. een dozijn bladzijden, up to date, aan toegevoegd en het bewuste decreet is er ook in afgedrukt.

Ik zal de een en twintig hoofdstukken niet naloopen, niet als een model aanhalen, de studie over de „annos discretionis," helder door betooging en vergelijking; *dit* werkje koopt men toch.

't Geldt hier een wereldfeit, dat men goed moet kennen, hoog moet weten te schatten en God geve, dat wij het „brandend vuur" der liefde mogen zien opvlammen in die jonge zielen. onze mannen van straks, dragers der leuzen, die de beloften hebben der victorie.

TAILLEFER.

L'Oeuvre des Congrès Eucharistiques, ses origines, par l'abbé JEAN VANDON. BLOUD et Cie, Paris. Imprimatur: Parissis, P. Fagès, v. g. Prix: 3 fr. 50.

De XIX^de^ eeuw is, bij al hare verkeerdheden, toch ook in vele opzichten eene eucharistische eeuw geweest, zegt de Eerwaarde schrijver in zijne voorrede. Hij haalt de „Oeuvres" aan: Adoration Perpétuelle, Adoration Nocturne, Adoration Réparatrice, enz. en de congressen: 1881 Rijssel, 1882 Avignon, 1883 Luik, 1885 Freiburg, 1886 Toulousee, 1888 Parijs, 1890 Antwerpen, 1892 Jeruzalem, 1894 Reims, 1897 Paray-le-Monial, 1898 Brussel, 1899 Lourdes, 1901 Angers, 1902 Namen, 1904 Angoulême, 1905 Rome, 1906 Doornik, 1907 Metz, 1908 Londen, 1909 Keulen, 1910 Montréal.

Van waar de eerste stoot is gegeven?

„Nous avons en mais les documents les plus authentiques et les plus précieux, à l'aide desquels nous raconterons l'origine de ces merveillenses assises, comblées de toutes les bénédictions du Siège Apostolique et où l'on apprend, sous l'autorité des évêques, à mieux connaître, à mieux aimer, à mieux adorer le Très Saint-Sacrament."

En hoewel de schrijver de vrome Christin kent, waarvan het verheven denkbeeld is uitgegaan, meent hij haar naam te moeten zwijgen

De geschiedenis is echter volledig genoeg en zelfs de Hollandsche sympathieën worden niet vergeten. Het bezoek aan den Aartsbisschop te Utrecht, aan den Bisschop van Haarlem, aan Amsterdam, aan.... ik had haast eene Amsterdamsche familie genoemd.

Maar men leze zelf dit belangrijke werk; het onderwerp is te verheven om aanbeveling te behoeven.

TAILLEFER.

Vers les Sommets, lettres de la Comtesse de Saint-Martial (soeur BLANCHE, fille de la Charité) seconde série. Librairie Plon, Paris. Prix; 3 fr. 50.

De eerste serie dezer brieven, vier jaar geleden onder den titel van: En Haut! verschenen, had een groot succes. In deze nieuwe serie, bezorgd door baron Léopold de Fischer, den broeder der schrijfster, verneemt men, langs welken wegen de Goddelijke Voorzienigheid haar van het protestantisme tot het katholicisme, van het leven in de wereld tot het leven van onthechting en opoffering heeft geleid. L'épouse, la veuve, la religieuse, zoo heeten de drie afdeelingen.

De Chistenen en Christinnen, die lezen en begrijpen, wat de wereld niet kent, zullen in dit boek wederom leeren, hoe de menschelijke gevoelens worden gezuiverd en verheven om ze duurzaam te maken voor de eeuwigheid.

Moge het edele voorbeeld dezer tijdgenoote velen tot stichting zijn!

TAILLEFER.

Practische overwegingen over de parabelen des Heeren door P. W MATURIN vertaling van J. Waterreus, pr. 's Gravenhage M. Hols.

De zeven parabels van het 13de hoofdstuk van den H. Matheus worden aangeduid als de parabels van het Rijk, zegt de beroemde schrijver van dit werk. Zij volgen elkander in dicht aaneengesloten gedachtenreeks, en geven in eenvoudige beelden een duidelijke voorstelling van de geheimen verbonden aan de werking der genaden. De twee eerste parabels wijzen de natuurlijke en de bovennatuurlijke oorzaken aan, waardoor de genade onvruchtbaar blijft. De derde en vierde parabel toonen ons onder twee verschillende beelden de uitwerking der genade. De vijfde en de zesde parabel beschrijven ons, hoe verschillende klassen van menschen tot het leven van genade ontwaken. De laatste de zevende, schildert ons de scheiding eindelijk tusschen goeden en kwaden, als een proef-

tijd zal verstreken zijn, en het werk der genade hier zal hebben opgehouden.

Deze verdeeling doet ons begrijpen wat wij in dit boek te wachten hebben. Waar een groot asceet als Pather Mathurin ze tot onderwerp neemt, niet van exegetischen uitleg, maar van onmiddelijk werkende en practische overwegingen daar blijken zij nieuwe en ongekende levenslessen te worden die ons op buitengewone wijze verrijken zullen. R. K. Pr.

Jeanne d'Arc door K. J. Derks S. J. — Geloof en Wetenschap, Studiën voor onzen tijd, serie VI no. 3. — L. C. G. Malmberg, Nijmegen, 1910.

Zooals in het kader van de „Studiën voor onzen tijd" volkomen past, geeft in dit boekje de bekwame geschiedkundige pater K. Derks, grootendeels de zienswijze van den eerlijken niet-katholieken historieschrijver Andrew Lang samenvattend, een beknopte en duidelijke uiteenzetting van de hoofdgebeurtenissen uit Jeanne d'Arc's wonderbaren levensloop.

Met ernst en objectiviteit behandeld, onder scherpe belichting voorgesteld, komt de beeltenis van de Maagd van Orleans in zóó edele trekken naar voren, dat wie daarneven plaatst de penteekening, door Anatole France in zijn reclameboek „La Vie de Jeanne d'Arc" neergekrast, hierin slechts een onbeholpen zoo niet kwaadwillige caricatuur kan herkennen.

Het meest heeft pater Derks zijn scherpzinnigheid getoond in het navorschen en critisch toetsen van alle naturalistische verklaringen, die het bovennatuurlijk element in het leven van de Maagd van Orleans trachten te ontkennen. Het wankele van deze hypothesen wordt voor iedereen tastbaar gemaakt, terwijl de bovennatuurlijke uitleg zich van zelf aan elken onbevooroordeelden lezer opdringt als de meest aannemelijke verklaring.

J. SPRUIJT S. J.

L'Art d'arriver an vrai, par J. Balmès, traduit de l'espagnol par E. Manec. Novelle édition, avec une introduction par J. C. Broussolle. Librairie Téqui, Paris, Prix 2 francs.

Den 28en Augustus j.l. vierde Spanje den honderdjarigen geboortedag van zijn grooten zoon, den diepzinnigen wijsgeer, den, *priester*, want dat was hij vóór alles, Balmès.

De katholieke bladen hebben verschillende artikelen aan de heerlijke nagedachtenis van den overledene gewijd, evenals aan de bewonderenswaardige werken, uit zijn pen gevloeid.

Daar echter zeer weinigen slechts Spaansch kennen — tusschen haakjes beveel ik de studie der Spaansche klassieken ten zeerste onze jonge kunstenaar op letterkundig gebied aan — meen ik goed te doen deze uitstekende Fransche vertaling met een enkel woord aan te bevelen.

„El Criterio" is de Spaansche titel en de Fransche wijst voor een leek nog duidelijker op den inhoud: een boek onder het bereik der jonge geesten, eene wijsbegeerte geschikt voor menschen in de wereld en toch de aandacht der meest bestudeerden evenzeer waardig.

Ik zal niet uitweiden over de talenten van den den grooten katholieken wijsgeer, maar, waar ik vooral de aandacht op wil vestigen, is op het gezond verstand, dat overal spreekt en het boek zeer aangenaam te lezen maakt, de nuttige zijde der bespiegelde waarheden onmiddellijk aantoont en in plaats van de dorheid, die den gewonen lezer afschrikt, frischheid en helderheid aanbiedt, als teugen uit een koele en diepe bron.

Tallooze beelden, passend en pakkend, wijzen er op, dat een kunstenaar aan het woord is, die voor de levende gedachten den levenden vorm heeft....

Doch ik wilde slechts een paar woorden van aanbeveling schrijven; die er meer van weten wil koope het boek en leze de voorrede van den geleerden abbé Broussolle en daarna de driehonderd bladzijden.

Ik weet zeker, dat hij dan mede zal helpen aan de verspreiding van een meeesterwerk, dat ieder ontwikkeld Katholiek moet lezen. En 't is zoo goedkoop.

TAILLEFER.

Quelques remarques sur l'Orpheus de M. Salmon Reinach, par le R. P. M. J. Lagrange, des Frères Prêcheurs, correspondant de l'Institut. 1 vol. in 12. Cum permissu superiorum. Imprimatur G. Lefebre v. g. Librairie Lecoffre, Paris. Prix: 1 fr.

Deze brochure bedoelt in geen enkel opzicht eene volledige weerlegging van „Orpheus" te zijn; daarvoor zou een dik boekdeel moeten worden geschreven. Het zijn maar enkele grepen in den dubbelen zin van het woord. Want de opmerkingen van den geleerden Dominicaan zetten Reinach fijn in het zonnetje. Tegenstrijdige beweringen, onwetendheid, dwaling, 't wordt alles ontmaskerd.

't Is dan ook te bar. Een tekst uit Job wordt aan den H. Gregorius toegeschreven.

En de historische methode, de vergelijkende, Reinach zou er mede bewijzen, dat de Egyptenaren de draadlooze telegrafie hadden, omdat de Egyptische oudheden geene telegraafdraden verbergen....

Of hij die grap in de „Fliegende blätter" heeft gezet? Ik weet het niet, maar misschien komt er eerstdaags iets, aan hem ontleend, onder de rubriek Katheder-onzin.

Dat ik niet ernstiger schrijf? Wel, „Orpheus" is geen ernstig boek in wetenschappelijken zin, wel ernstig, als vergif. X.

Orpheus et l'Evangile, coférences données à Versailles par MGR. PIERRE BATIFFOL. Deuxième édition, s vol: in 12°, précédé d'une lettre de S. G. MGR. GIBIER, évêque de Versailles. Nihil obstat, H. Lesêtre, Imprimatur 20 maii 1910. G. Lefebre, Libraire Lecoffre, Paris. Prix: 3 fr.

Van „Orpheus", besproken in No. 4 van den loopenden jaargang, naar aanleiding van het werkje van den Zeer Eerw. Heer J. Bricour, l'Histoire des Religions et la Foi Chrétienne, worden of zijn vertalingen gereed gemaakt in het Duitsch en het Russisch, en ik geloof, dat ik al eene Nederlandsche vertaling in een boekwinkel heb zien slingeren.

Daarom nog dit werk van Mgr. Batiffol vermeld en aanbevolen.

't Is niet geschreven naar aanleiding van „Orpheus" maar het onderwerp gaf den geleerden schrijver aanleiding hier en daar Reinach te weerleggen.

De volgende hoofdstukken worden erin behandeld: Le silence de Fl. Josèphe, Rabbins et Romains, le canon catholique, Saint Paul, l'auteur des Actes, les Evangiles, l'authenticité des discours de Jésus, l'historicité du récit évangélique.

Als ik nu herinner, dat de geleerde „conférencier" de schrijver is van „l'Eglise naisesante et le catholicisme" in den vorigen jaargang, aflevering No. 3, besproken en van welk magistraal werk thans de vierde druk is verschenen, dan is iedere verdere aanbeveling overbodig.

Trouwens eene doorgezette behandeling zou te veel plaats vragen, buiten verband met het doel: goede boeken bekend te maken. X.

Procès romain pour la Cause de Béatification et de Canonisation du Seviteur du Serviteur de Dieu, le pape Pie IX.

Mémoire de Mgr. Cani, postulateur de la cause. Traduction autorisée, Nihil obstat. O. ROLAND-GASSELIN, can. hon. Imprimatur, H. Odelin vic.-gen. Bonne Presse, Paris.

Is deze titel niet genoeg? Zal men niet haastig dit goedkoope boekje van tweehonderd pagina's koopen om de levensgeschiedenis te lezen van den beminnonswaardigen Pius IX! Hoe leeft zijne herinnering bij duizenden voort en de vriendelijke glimlach al is die maar van een portret gezien, gaat nooit uit het geheugen. En toch de man van zooveel lijden!

Des Kruizes glorie omvonkelt.
O, Koning, Uw doornenhoed....

De man van zooveel wijsheid, „der wijzen spot ten hoon!"

Wordt het woord waar, van den grooten Zanger van Pius IX:

„Een' profetie van Uwe onsterf'lijkheid!"

Inderdaad!

De nacht is verdwenen
De morgen verwon....

en moge het Gode behagen dat wij weldra juichen!

Waar volgde op zwaarder stormen
Ooit glorievoller dag!

TAILLEFER.

Handels-aardrijkskunde. — Deel I: Handel en bedrijf in Nederland door Dr. C. TE LINTUM, bij G. Delwel, 's Gravenhage, Prijs f 1.25.

Het boek bevat een ruim overzicht van de nijverheid in ons land. De schrijver is zeer systematisch te werk gegaan en uit elk hoofdstuk opnieuw blijkt zijne bekendheid met de statistieken en zijne ervarenheid bij het opsporen van juiste bronnen. Voor ieder die in korten tijd op de hoogte wil komen van den Nederlandschen handel, is deze grondige studie een beste gids. J. V. G.

Het Museum, door Jonkvrouw ANNA DE VAN DER SCHUEREN. Tilburg, Bijvoet Mutsaers en Zoon.

Het spijt ons voor de zorg die er aan het verzamelen der hier bijeengebrachte gegevens besteed is, niet meer goeds van dit boekske te kunnen zeggen. Maar noch de korte karakteristiek van de kunstenaars, noch de uitleg over schilderwijze en schilderkunst dunken ons belangrijk genoeg om van dit boekje een vade mecum te maken, zooals het volgens de vreemd geschreven voorrede zijn wil. HANS.

Van Kleine Luijden door F. A. WORMSER ingen. f 1.—. Rotterdam J. M. Bredée.

Een boek dat alle belangstelling waard is en door mij met een onverholen genoegen gelezen

werd. Wat ik niet van al de mij ter bespreking gezonden werken zeggen kan. Nee maar, dat scheelt veel.

Het zijn heel eenvoudige schetsen uit de kringen van brave, goede en geloovige protestanten, die oefening houden, en bij hun verkeer met de maatschappij hun zeer eigenaardige belijdenis uitspreken, en een aparte wereldbeschouwing hebben, veel oprechter en veel mooier dan ons, zelfs door protestantsche boekenmakers, wordt wijsgemaakt. Het zijn stovenzetsters, metselaarsbazen, burgerjuffrouwen met muts en zijden omslagdoek. Knappe dienstmeisjes, kruideniers, die nog kommenijsbazen genoemd worden, goedgeloovige en eerlijke lui. Als we er zoo in romans van onzen tijd van lezen dan heeten die menschen allemaal halve idioten en huichelaars, stille stikummers, die de kat in het donker knijpen. En daar die verdwijnende soort van eenvoudige menschen tegenover hun aanvallers geen andere romans schrijven, — eerstens leven ze in de zalige onwetenheid dat ze zoo beklad worden, want ze zouden zich nooit aan zulke ijdele lectuur bezondigen, en tweedes al wisten ze het, ze kunnen toch niet zoo goed met de pen overweg, al is de gave des woords hen niet onthouden — mogen we den heer Wormser dankbaar zijn dat hij zoo'n gemoedelijke en ware potloodschetsen van die kringen, veel gesmaad en veel gelasterd, gegeven heeft.

Wat dunkt u van deze typen uit de zilvere bruiloft?

„Reeds sedert jaren was Bert in den vrij uitgebreiden kring van zijn vrienden een zeer gezien lid van de kerk waartoe hij behoorde.

Wanneer des Zondags 's avonds de vrienden bij elkaar waren, wist Bert heel duidelijk en heel uitvoerig de preeken, die hij 's morgens en 's avonds gehoord had te resumeeren en — wat meer zegt — hij had er een gewoonlijk zeer juist oordeel over te geven. Zijn lieve vrouw, die nooit iemand vleide, waardeerde dat naar behooren, maar vond toch dat het zoo en niet anders te pask wam: „Als er leven in je ziel gewekt wordt dan kan je geen trouw wachter op Sions muren hooren, zonder te onthouden en graag weer te geven wat hij verkondigd heeft. Want de geloovigen zijn als de reine dieren; ze herkauwen. Daar kan je 't onderscheid aan zien."

De echt van het zilver-paar was gezegend met twee zoons en vier dochters. 't Jongste van de beide zoontjes was gestorven toen 't nog geen twee jaar oud was.

De eerstgeborene, Bert Junior, was in 't vak van vader opgeleid en goed „onderlegd." Hij verdiende reeds ruim zijn brood, was gehuwd en had een kleine Bert de derde. Zelf was hij vaders evenbeeld en trots. De dochters moesten „dienen." Van die nieuwetsche denkbeelden, waardoor de meisjes aan 't bewaarschool of aan de telefoon komen moest Stijntje niets hebben. Dan groeiden er van die Amsterdamsche „droldames" van, die der handen verkeerd staan als een degelijk jongen om ze komt, en die d'r huisgezin ongelukkig maken als zoo'n jongen er toch inloopt. Zoodra de meisjes van de diaconieschool gekomen waren, had moeder dus gezorgd voor goede diensten; en die kon moeder wel vinden, want wie een dochter van moeder Stijntje in huis kreeg, was wel af. Christien, de oudste had eens gezegd dat ze wel van betrekking wilde veranderen.

Maar dat was haar spoedig afgeleerd. „Je betrekkingen, meid," had moeder gezegd dat bennen je ooms en je tantes, maar jij bent in een dienst.

En vader had er bijgevoegd: „De minister is bij den koning ook niet in betrekking maar in dienst: en de leeraar heet dienaar des Goddelijken Woords."

Christien was tot nog toe zonder verkeering, maar daar zou wel eens een verandering in komen.

Truitje de tweede had „kennis" aan iemand, dien ze toen hij haar voor de eerste keer in haar nieuwen dienst mocht bezoeken, aan haar mevrouw voorgesteld had met de woorden: „Mevrouw, daar is de jongen die over me gaat." Genoemde jongen was de huisknecht bij een geneesheer, en was bij vader en moeder Hunding „als kind over huis," want ofschoon hij nooit veel zei „mochten ze toch gelooven dat ie 't ernstig meende." Gijsje was volgens moeder „voor zulke dingen (als jongens zijn) nog te jong: ze was nog maar een schaap van achtien jaar." Bij dominee Krijnen had ze een goeden dienst als kindermeisje. En beter dienst kon je niet bedenken, want ze hoorde er de „waarheid;" zelfs even zuiver als thuis."

Of dit brok uit „Gezelschap."

„Ik heb in den laatsten tijd nog al veel mogen nadenken zegt de heer Duiker op een oefen-avondje, — en daar zou ik het gevoelen van de vrienden wel eens over willen vernemen — wat die sprinkhanen van Openbaring, wel voorstellen. Ze mochten niets beschadigen dan alleen de menschen, die het zegel Gods aan hunne voorhoofden niet hebben.

Daar zie je duidelijk weer de praedestinatie; goed. Maar die sprinkhanen met gedaanten als paarden, en met klauwen en leeuwentanden en scorpioenstaarten, zijn dat menschen of geesten

uit den afgrond? Heeft een van de vrienden daar ook licht in?"

„Dat benne" antwoordde juffrouw Stoel met de grootste beslistheid, „dat benne de schandelijke menschen uit de valsche kerk der papisten; dat is duidelijk."

„Er zijn godgeleerden die „opperde Hulling," die ze voor Mahomed en de Sarraceenen houden."

„De Rand zeit: „de Papen," herhaalde juffrouw Stoel, en daar mag ik me ook bij neerleggen."

„'k Heb ook wel eens gedacht of dat misschien in de toekomst lag," ging Duiker voort.

„Als je Euzeuchiel zeuven leest....." mompelde de Moor..... maar daar bleef het bij, want vader van Stede zag het onvruchtbare van dit nieuwe gesprek in en zei:

„Aan al de beeste uit den Bijbel heb ik zoo geen kennis, maar d'r benne een paar waar ik wel van weet. Onderlangst was dr in Rotterdam een arme bekommerde ouwe schoonmaakster, die 't niet lang meer maken zou, en die me liet weten, dat ze mij reis zoo graag spreken zou. Nou, ik dr heen. „Ik ben verloren" zei 't ouwe mensch: „ik ben zoo'n domme ezel.... en zoo zondig.... en zoo onrein".

„Verloren!" „Ben jij een ezel?" vroeg ik. „Ja", zei ze, „'n groote." „Weet je dan wat er met je gebeuren moet naar de wet van God?" „Wat dan mijnheer?" „Dan moet je nek gebroken worden, verstao je? De oudste ezel most altijd zijn nek gebroken worden daar ging niks af. Maar nou had God een middel bedacht om ouwe ezels genadig te zijn, verstao je? Als iemand graag zijn ezel hield mocht hij d'r een lam voor in de plaats slachten. En de Heere God houdt graag zulke ouwe koppige ezels als jij bent in 't leven; voor eeuwig verstao je? Daarom heeft hij zelf een heilig Lam gestuurd en laten slachten. Leg nouw maar geloovig jouw hand op dat Lam z'n hoofd en dan blijft jouw nek heel." En of ze 't begrepen heeft. Ze verstaat het nou nog beter in de eeuwigheid."

„Daar had ze meer aan dan de sprinkhanen en de scorpioenen, zei juffrouw de Goede halfluid tot juffrouw Hulling, die vriendelijk toestemmend tot haar knikte.

„Dat was prædestinatie in de practijk," antwoordde Hulling haar op denzelfden toon.

„Als zoo'n ziel nu maar niet met een ingebeelden hemel de eeuwigheid ingaat," sprak juffrouw Stoel die de dingen nooit licht opnam. „Hoe is een ziel verzekerd van z'n staat? Dat vraag ik maar."

„Zooals ik je kwam te vertellen?" antwoordde van Stede. „Ze had maar haar hand op het Lam te leggen, en dat deed ze"

D'r is ook een gestolen Christus, zei Bakerman met een diepen zucht.

„En een tijdgeloof" vulde Stooter aan.

En enge poort voltooide Staoper.

Het is werkelijk zeer belangrijk het leven en theologiseeren dezer uitgekreten menschen na te gaan. Waar de schrijver aan kunstvaardigheid te kort schiet, hij is verre den mindere van Hildebrant die ook wèl degelijke luidjes opvoerde, daar wint hij hèt van dezen, die nooit nalaten kon ze eenigzins ironisch en uit de hoogte te behandelen, door zijn simpel woord, door den aangename toon en de liefde waarmee hij deze kleine luijden uitbeeldt. HANS.

Openbaring door R. DE VRIES-BRAUDON, — ingen. f 2.90, geb. 3.50, — Bussum, C. A. J. van Dishoek,

Als recensent ben je natuurlijk niet van vandaag of gisteren, en zoo heb je het direct al in de gaten ook zonder de inleidingsspreuk van Bouddha, dat de zaak heel anders moet afloopen dan die twee groene jongelui het zich voorstellen.

Willem Verkoren, jong doctor in de letteren had in zijn academietijd zoowat gesjouwd en daardoor het land, niet alleen aan zedelooze dingen, maar aan alle genot gekregen. Hoe dat kwam weten ze je tegenwoordig extra fijn in een roman, die een beetje *up to date* is, te vertellen.

Het jongmensch had een extra wilden vader en een katholieke moeder, die van offeren en van onthouden hield. Haar afkomst is te curieus om niet even te vertellen. Háár moeder was het kind van een ontvluchte non, die om dat feit door den paus geexcommuniceerd, met een protestant huwde. Waarom *dat* mensch nu juist geexcommuniceerd werd en geen dispensatie kreeg, toen ze der *per sé* van door wilde, dat kunnen natuurlijk alleen Roomschen niet snappen.

Dat jongmensch zocht nu naar een geestelijk huwelijk, en hij vindt een gelijkgestemde zusterziel, waarmee hij het waagt. Maar, en dat heeft een recensent al dadelijk in de gaten, ze brengen het er niet af, en na veel vijven en zessen, want ze zijn dapper genoeg, geven ze den koop op, en doen maar zooals de conventiemenschen, die ze er eerst wel een beetje om veracht hebben.

Dit alles wordt in wijdloopige beschrijvingen en vervelende gesprekken verteld.

Ze draagt principieele reformjurken en ze theoriseert, theoriseert, nee maar; ze steekt met haar theorieën hoog uit boven hare ouders, zulke jonge

dames hebben altijd van die vervelende êtres tot ouders, erg burgerlijk, erg zinnelijk, erg naar, en hij, o ja dat moet ik even aanhalen, dan ken je hem:

Op hun huwelijksreis had „Willem uren lang in de bibliotheken doorgebracht; ze hadden gansche middagen gezworven in het groote boekenpaleis in de rue de Richelieu, snuffelend naar oude handschriften, waarvan hij Neddy de dikwijls primitieve vignetten wilde laten zien, en de eigenaardige schriftkarakters. Samen dwaalden ze door de kerken, meestal als touristen, Willem 'n enkelen keer toch met 'n naklank van 't gestorven katholieke geloof in hem. In de Notre Dame *waar aan weerszijden, hooge beschilderde vensters stonden,* die het zonlicht tot een geheimzinnige pracht temperden, kwam dit gevoel heel sterk in hem op. Hij keek naar het groote witte altaar, naar de rijen bidstoeltjes, de zittingen bijna gelijk met den grond: een huivering ging door hem heen, alsof de hier uitgesnikte ,uitgezuchte gebeden hem hadden beroerd. Er werd een neiging tot bidden in hem wakker, *zijn beenen plooiden zich bijna,* toen kwamen twee koorkinderen de kerk in, de wierookvaten slingerend langs de witte koorhemden, en achter hen langzaam 'n priester met open brevier, *zijn lippen prevelend een liturgie.* Willem richtte zich haastig op, de ceremoniën hadden zijn aandoening verjaagd."

Jammer dat die priester nu juist daar den boel moest komen bederven, wie weet hoe de roman anders gedraaid had.

Wat is een liturgie bidden, vraagt de aandachtige lezer?

Ik weet het werkelijk niet en geen een priester zal het U kunnen zeggen. Ik weet alleen ten opzichte van dit boek dat het weinig kan aanbrengen tot verhooging van onze stichting of levensvreugde, en dat het nogal onbeholpen geschreven is.

HANS.

De Zwitsersche Robinson Crusoë door J. R. WIJSZ, voor de jongens en meisjes onzer dagen, vrij overgezet door H. BAKELS. – Amsterdam, Van Holkema en Warendorf.

O selig, o selig, ein Kind noch zu sein. Zoo heet dat liedje immers van dien Czaar, die dat zong toen hij al lang timmeren en schepen bouwen kende. En iedereen heeft wel eens gezongen, gezucht of gezegd: O selig, o selig, ein Kind noch zu sein.

Toen ik dit boek gelezen had, heb ik echter uitgeroepen, gelukkig dat ik geen kind meer ben, en mijn vlegeljaren al lang voorbij, en geen slachtoffer van opvoedings-systemen. Want als je met zoo 'n boek vermaakt, uitgespannen en zoet gehouden moet worden, dan beware je de hemel.

Misschien heb ik ongelijk, en is het een straf voor mijn luiheid en weinig soliditeit dat ik nu maar aldoor boeken moet recenseeren, een vervelend en weinig loonend ambacht, en was ik een heel ander man geworden in de maatschappij, als ik wat meer van dergelijke werken gelezen had, en niet al wat volgens bepaalde beginselen voor kinderen alleen slecht is; en daarom, tot heil dus van een komend geslacht en tot voldoening van de nuttigheids-adepten wil ik even zeggen dat de bewerker van dit boek er heel anders over denkt dan ik. Hij beweert in zijn voorwoord:

Nu honderd jaar lang dus is dit boek in het bezit mijner familie, en honderd jaar lang genoten door alle spruiten dier familie, namelijk toen ze nog jong waren. Genoten is het, van mijn grootouders af tot aan mijn eigen kinderen toe. Grootouders, ouders, uw onderdanige dienaar en zijn kinderen, dus vier geslachten nu al, leefden in den geest op het heerlijke eiland op 't welk de brave Zwitsersche predikant met zijn vrouw en kinderen was te recht gekomen..... en toen ik 't na twintig jaren voor mijn eigen kinderen uit de boekenkast opdook en 't hun voorlas, ja toen kwam het oude genot weder..... Welnu als dat boek zoo amusant was voor mij zelf en zoo amusant voor mijn kinderen,..... waarom zou ik er dan ook honderden andere jongens en meisjes van onzen tijd niet mee kunne vermaken? En tegelijk leeren ze er spelend vele nuttige dingen uit.

Verder verklaart de bewerker dat hij het boek een weinig, (o zeker een weinig!) gemoderniseerd heeft, de langdradige stukken preek van den dominee heeft bekort, (ze waren dus nog langer) en „maar het werk ook in de taal van het godsdienstig en zedelijk bewustzijn" van onzen tijd te hebben overgezet. Hij heeft er voorts nog een persoon meer in gevlochten en een pakkend slot aan gemaakt.

Bewijzen van weinig eerbied zouden we zoo zeggen, voor een werk waaraan hij en zijn heele familie zoo gesmuld heeft.

De geschiedenis komt hier op neer: een dominee komt met zijn familie op een eiland te recht en daar leiden die overigens zeer brave en respectabele menschen een soort idylisch bestaan, met allerlei lotgevallen, die den vader gelegenheid schenken om schoone raadgevingen en levenslessen los te laten, en er zijn kinderen mee te vervolgen.

Als ze door Indianen bestookt worden, of nee, het zijn geen Indianen maar inboorlingen daar van Australië, komt niet het varken met den langen snuit, maar het schip met welgewapenden om ze te verlossen en uit hun paradijsstaat terug te voeren. Want zoo is het er niet of ze smeeren hem zoodra ze kunnen.

Dat is het natuurlijke! slot door den bewerker zelf bewerkt.

Verder valt er nog mee te deelen dat die menschen onmogelijk geleerd praten en houterig doen. Eén van de kwajongens weet alles. Die is de levende encyclopedie, want hij had zoon puik geheugen ziet U, en er worden sommen opgegeven ook. En natuurkundige vraagstukken! En dan nog die zedelijke en godsdienstige beschouwingen in meer modernen vorm! Dat begint al met die bid-theorie.

Weet de lezer nu wat hij aan het werk heeft?

HANS.

Le Maître d'Ecole, roman par G. Beaume, Bernard Grasset, éditeur, Paris, Prix 3 fr. 50.

Een goede interessante roman.

Potter, een vaderlandlievend onderwijzer, leeft op een dorpje, waar anarchie en ongeloof den baas spelen. Hij wordt gedwongen uit zijne school het kruisbeeld en de vaderlandsche herinneringen te verwijderen. Potter wordt voor drie maanden geschorst en vervangen door een jongen man van de nieuwe richting.

Dat alles, terwijl zijn zoon, wiens opleiding voltooid is, gedacht had, hem op te volgen. Deze is verloofd met de dochter van Barrière, de afgevaardigde van het kanton, den vriend der familie, doch evenals de nieuwe onderwijzer van de richting door den Staat voorgeschreven.

Het geluk der kinderen wordt bedreigd door het conflict tusschen der beide vaders.

Eene overstrooming, die Barrière de zelfzucht toont zijner vrienden, brengt hoofden en harten bijeen en de jongelui trouwen.

Een goede, een interessante roman. Inderdaad. Gezonde denkbeelden, klare typeering zonder gezochtheid, werkelijke menschen, geene aangekleede, van leven en beweging voorziene stellingen, en dan die karakteristieke tooneeltjes, waarin de duizend en een plagerijen worden te pronk gezet, die de machthebbers van het oogenblik in Frankrijk, uitdenken om toch maar goed te laten gevoelen, dat zij baas zijn en dat iedereen vrij is te doen, wat hij wil, mits hij wil, wat hun behaagt.

Eene aangename lectuur, ook voor studeerenden.

Dat het uiteraard een roman is voor ouderen, of althans ontwikkelde jongeren spreekt.

Voor onbedrevenen zou het niet goed zijn, zooveel onzin te slikken, als door de spreekmachines van het bloc wordt uitgekraamd.

TAILLEFER.

De Nielantjes door J. Nieuwarf-Feenstra, uitgeg. bij A. W. Bruna & Zoon, Utrecht.

't Is 't oude thema: De familie verliest plotseling een gedeelte van haar fortuin en ziet zich nu gedwongen buiten te gaan leven.

De „Ik" uit het boek is een Betty, de tweede dochter des huizes, hoogere-burgeres en — dit leest men overal òp en tùsschen de regels — veruit de beste der „Nielantjes." Wel vertelt die Betty aardig en praat ze heel gezellig, — al veronachtzaamt ze wat erg veel haar grammaire, — maar men merkt het, 't is alleen om zich zelf voor 't voetlicht te brengen en den lezer al haar goede hoedanigheden te doen bewonderen.

Ze meent dit niet beter te kunnen, dan door de anderen zwart te maken: Dé, haar oudste zus, is een rechte draak, die nu letterlijk *niets* goeds heeft, of 't moest zijn, dat ze de afternoon-tea heeft „verengelscht" en trouw voor elk een cadeautje meebrengt, als ze van de reis komt!...

Ot, haar jonger zusje, is op weg, om een tweede editie van Dé te worden: Lastig, snibbig, mopperachtig, valsch......

Vader en moeder moeten nu en dan ook een veer laten, maar worden over 't algemeen nog al welwillend behandeld, zeker wijl moeder vertelt, dat Betty „vaders hartlap" is en haar „het zonnetje-in-huis" noemt.

We vernemen dit van 't meisje zelf nota bene. En een boel meer krijgen we nog te hooren: dat „Opa" een gierigaard is, wreed en hard tegenover smeekingen en tranen, als 't er op aankomt, om zijn geld los te krijgen; dat vader zijn schoonpapa, in een gesprek met zijn zoon nogal, betitelt als, *„dien man, die hen zou laten verhongeren, als ze van hem afhankelijk waren."* Let wel: de vrouw hoort dat alles aan en verdedigt haar eigen vader niet, of geeft haar man in een flauwe verdediging, zelfs half gelijk.

Is 't te verwonderen, dat zoonlief eenige weken later tegen Betty zijn papa *„den ouwe"* durft noemen? Dat Dé òver en tègenover haar ouders liefelijkheden debiteert, waarvoor wij, die ànders over vader en moeder leerden denken en spreken,

haar met heel veel genoegen een klap van sla-raak om haar lieve damesoortjes zouden geven?

Neen, ik kan dit boek, hoe goed dan ook geschreven, niet als lectuur voor onze meisjes aanbevelen.

Daarvoor zijn nog meer redenen:

De Nielantjes — zoo vertelt ons Betty — worden of zijn „vrij modern opgevoed op dat punt." Dàt punt is de godsdienst! 't Is dus begrijpelijk, dat Ot, het zusje, Dominé's preek qualificeert als „Wat een gewauwel!".....

En Betty, de groote zus, raadt het kind aan: „Luister er niet naar!"

Ze zegt ons verder: „Dat doe ik bijna nooit. Je kunt zoo prettig onder een preek zitten droomen, veel beter dan ergens anders!".....

Dat *„vrij modern"* strekt zich ook nog over andere punten uit.

Zoo is b.v. Betty, de zeventienjarige hoogere burgeres, al druk aan 't flirten, al verkondigt ze ook op hoogen toon: „Wat zijn jongens toch lastig!" en „Ik hou niet van jongens."

Zusje Ot, nog gèèn bakvisch zelfs, — schijnt voor dat zaakje bijzonder goeden aanleg te hebben en doet op hare manier druk mee.

Nu en dan, bij sommige heftige of rumoerige gelegenheden, vernemen we, dat *„Vader vreeselijk vloekte!"* Die vader lijkt een waàr model!.... Als hij verneemt, dat Dé tijdens eene Paaschvacantie liefst — 't meisje was nog op een Engelsche kostschool, wel te verstaan! — in 't geheim..... (schrikt niet!) gehuwd is, noemt papa het *„erg modern,"* om zoo maar in je wandeljapon te trouwen voor den ambtenaar van den Burgerlijken Stand. Daarmee is alles uit! En zonder meer wordt 't Engelsch-Indisch luitenantje van het 8th Kings-fuseliers als zoon geaccepteerd

Ik behoef 'n onsmakelijk-misselijke scène, die de vertelster 'nachts om drie uur beleefd aan de voordeur met 'n paar dronken studenten, haar broer en haar neef, — wat deed de domme gans, ondanks haar geplombeerden pijnlijken kies op dàt uur ook op die plaats? — niet te verhalen, om met volle recht te kunnen beweren: „De Nielantjes is geen geschikte lectuur voor onze Roomsche meisjes. Weg er mee!

Schijndel. ZR. M^A TERESA.

De Mourlons. Roman uit het Walenland. Bewerkt naar het Fransch van FERDINAND BONCHÉ, door Stijn Streuvels. L. J. Veen, Amsterdam.

Wanneer we een verhaal krijgen van Stijn Streuvels weten we al, dat we iets moois te lezen krijgen. Wonderen lijkt de Vlaamsche schrijver te kunnen met het zoet-vloeiende Vlaamsch. En dan Streuvels is een meester in het beschrijven. Zijn beschrijvingen zijn altijd schilderachtig, en een levendige bekoorlijkheid gaat er van uit.

„Den dag van St. Eloy stond Christina: de jonge „meid van de Hûlotte, heel tijdelijk op. Zij trok „hare werkkleederen aan en naderde het venster, „dat uitgaf op de werf. Een vermoeden van dag „vlotte in de lucht. Wolken dreven voorbij op het „gewasschen uitspansel waar de sterren uitgingen; „de sikkel der maan blonk nog eenige stonden op „den topgevel der schuur; hij verwaterde zich welhaast, begon doorschijnend te worden en verging „in het verdiepen van den hemel. Een schalmen „van den haan weergalmde. Christina kreeg een „schok van ontroering, zij moest voor haar nieuwe „meesters verschijnen, haar eersten dag beginnen, „zij durfde niet uitkomen."

Het bekoorlijke Vlaamsch is zoo mooi. Dit boek, de Mourlons, kan wedijveren met het oorspronkelijke in 't Fransch geschrevene.

Alleen de gedachten van den roman, het verhaal als zoodanig, is niet van Streuvels. Maar doet zulks iets af aan dit heerlijk kunstwerk.

Tevreden mogen we zijn met den roman „de Mourlons."

„Zeven ure, zegde Berten, de jongste, men vergeet het werk te doen... sedert de dood van Lucia „heeft men den kop verloren... Men moet zich met „alles bemoeien, met de keuken, den kelder, het „hof, het werken vordert niet.

„'t Is waar, antwoordde Sam, we zullen moeten „besluiten eene huishoudster te nemen, eene brave „meid in wie wij trouw mogen stellen.

„'t Is morgen St. Eloy, een dag om naar 't dorp „te gaan, een verloren dag."

Sam en Berten zijn de beide Mourlons. Aan hen behoort de Hûlotte, de groote hoeve. Zij, beiden, zijn de laatste der Mourlons, en sedert den dood van hun zuster is het gewone gedoe gebroken, en voelen ze de leegte die is gekomen in het huishouden.

Dan komt er een jong meisje Christina, en biedt haar hulp aan. Zij wordt aangenomen, en met haar komt er weer orde en gezelligheid op de hoeve.

En als de Mourlons 's avonds terugkeeren van de markt, dan vinden ze weer geregeld een gezellige kamer met warmen haard.

De beide Mourlons hebben erfgenamen, die op de rijkdommen azen, lijk gieren. En als ze het mer-

ken, voelen de Mourlons koude komen in hun hart. Ze worden grimmig op hun erfgenamen, die met uitgestreken gezichten hen komen opzoeken.

Dan betreuren ze het, dat ze zoo oud zijn. Gaarne hadden ze nog willen trouwen, om 'n Mourlon erfgenaam te hebben, en de rijkdommen zouden dan niet komen aan vreemden.

De Mourlons waardeeren de hulp die ze hebben van Christina. Dit is een doorn in het oog van de erfgenamen, wijl ze meenen, dat Christina het er op toelegt de oude Mourlons in haar netten te verstrikken. Lasterpraatjes strooien ze rond, en in het dorp zijn lieden genoeg die de praatjes aannemen als waarheid, wijl de boerinnen jaloersch zijn op Christina.

Paul Huguet, de zoon van den molenaar, een zeer welgesteld dorpeling, verlieft op Christina. 't Gaat nog in 't geheim, wegens de vele moeilijkheden voor Paul.

Bij Berten en Sam, ieder, is de gedachte opgekomen Christina te huwen. En elk, zonder medeweten van den ander vraagt Christina z'n vrouw te worden. Christina weigert. De boeren meenen, van weerszijden, dat de een den ander in den weg staat...

En Sam doodt Berten. 't Moet doorgaan dat Berten een ongeluk is overkomen...

Maar nu komt de wroeging.

Sam hoort dat Christina is zijn dochter. En die verschrikkelijke ontdekking voert hem al het verkeerde van zijn jongen tijd weer voor den geest, met pijnlijke duidelijkheid.

Sam begrijpt, dat hij z'n misdaad uitboet. Christina zelf is nu komen wreken... 't Is de straffe Gods.

'n Zwaar onweer breekt los. Een eindelooze rommeling rolt door de lucht met vervaarlijk gekraak. Sam wordt verblind door het licht. Dan valt hij op z'n knieën, en smeekt: »Vergiffenis, Heer, vergiffenis". De donder raasde boven de hofstede, boven „zijn hoofd. Alles daverde, kraakte, scheurde rон- „dom hem; de zolder wankelde op de muren; de „muren waggelden op hunne grondvesten; de vloer- „tichels zonken onder zijn knieën. Een bliksemstraal „omgaf hem met vuur en stank van solfer. Sam viel op den grond, hij meende dat een afgrond „voor zich open ging.

„Toen hij rond vier ure van den morgen wakker „werd, was er geen ongeweerte meer, maar hij „was zot.

De erfgenamen komen op de hoeve. Ze komen zien wat nu hun eigendom worden zal. Ze vergasten zich aan alles wat ze vinden. En onder hunne zwelgerij komt zotte Sam binnen, en verdrijft hen uit de boerderij.....

Dan kort daarop: „Brand! Brand!

„Blauwe pluimbossen stegen op uit de stroo- „daken en tongen van vuur lekten de muren door „de opening der gevels.

„De Hûlotte vlamde!

Sam heeft de hoeve in brand gestoken en komt om in den vuurgloed.....

Zoo mooi is deze roman geschreven dat de spanning blijft van 't begin tot het eind.

Stijn Streuvels heeft met de bewerking een meesterwerkje gewrocht, dat wel zoo mooi is als al zijn voorgaand schrijven. 't Is een bewerking naar het Fransch. Maar we moeten 't werk beoordeelen op zich, zooals het nu in boekvorm voor ons ligt. We hebben niets met het oorspronkelijk Fransch te maken. En dan moeten we, en kunnen niet anders zeggen, dan dat de roman „de Mourlons" een prachtig kunstwerk is, maar dat het om de behandelde stof, volstrekt niet iedereen in handen gegeven mag worden.

MARTIN BERDEN.

De stem van het Bloed, naar het Engelsch van ROBERT HICHENS. f 2.90, — Vertaald door A. Alicanto. — Baarn, J. F. v. d. Ven.

Een ingenaaid boek voor den prijs van f 2.90, moet heel wat bladzijden, heel wat woorden geven.... en dat doet dit vertaalde werk zeer zeker. — In twee deelen, van bijna honderd negentig blz. elk, worden ons de gebeurtenissen verhaald, die in een paar maanden tijds voorvallen, en die gemakkelijk in een boekje van dertig of veertig blz. verteld hadden kunnen worden.

Hermione is een Engelsche dame, geleerd, goed en leelijk..... Zij heeft oprechte en innige vriendschap voor een Parijsch letterkundige, zekeren Artois,..... en zij huwt met een tien jaar jongeren man: Maurice, een koopman, die van grootmoeders zijde afstamt uit een Siciliaansch geslacht. Het zuidelijke bloed speelt hem parten. Zijn vrouw heeft hem meegetroond naar Sicilië, waar zij een klein landgoed bezit en wanneer zij daar eenige weken zijn, komt er bericht van Artois, dat hij in Napels ziek ligt en waarschijnlijk zal sterven. Hermione snelt er heen, om hem op te passen, wat haar man heel best vindt; deze gaat niet mee..... hij blijft in het zonnige land, waarvan ook hij door zijn afstamming een zoon is. Een vertrouwd en

zeer getrouw jong bediende, Caspare, die voor Hermione door het vuur zou gaan, zal bij Maurice blijven.... hij is al een vriend, méér dan een ondergeschikte.... hij zal op zijn heer passen als op een broeder.... Maar nu komt er een mooi landmeisje in het spel, en men begrijpt de rest.... haar vader, Salvatore, een speler en een eerste geldwolf, vermoordt den Signore Maurice, een paar dagen nadat Hermione in gezelschap van den nog doodzwakken Artois, thuis is gekomen. Alles wijst op een ongeluk in een boot, maar Artois denkt er het zijne van en zijn vermoeden wordt zekerheid, zoodra hij den wanhopigen Caspare en den cynischen Salvatore ontmoet heeft. Laatstgenoemde wordt met zijn dochter en met veel geld naar Amerika ingescheept en Caspare gaat met de Signora weduwe naar het vasteland van Italië. De zonde van den gedoode blijft aan zijn vrouw onbekend. Het geheim is veilig bij den vriend en den bediende.

De *Stem* van het Bloed zou eigenlijk moeten heeten: de drang, of: de invloed, van het bloed, want door de stem des bloeds verstaan wij toch geheel iets anders dan ons hier wordt voorgehouden Het vurige zuidelijke bloed bruist plotseling in den stijven Engelschman omhoog, doet hem de tarantella dansen, volksmelodiën zingen, en allerlei Siciliaansche gewoonten aannemen, met het bekende noodlottige gevolg.

Dat Katholieken veel aan het boek hebben betwijfel ik ten zeerste.... een beetje ergernis krijgen zij wel, waar op het laatst van den goeden en edelen en verstandigen en trouwen Caspare gezegd wordt: „hij had, evenals de meeste Sicilianen, niet veel op met priesters; een oom van hem was de zoon van een priester en hij had nog andere voor hem afdoende redenen, om de heiligheid te betwijfelen van de dienaren der H. Mis, die hij slechts zelden bijwoonde".

Hoe dat zit met dien oom, die dan toch een broer van Caspares moeder of vader moet wezen, kunnen we nu voor het oogenblik laten rusten..... 't is waarschijnlijk een gefingeerde oom, dito zoon van een dito priester.... die andere afdoende redenen worden ons geschonken... nach belieben einzuschalten.... zullen we maar denken..... alleen wensch ik even te wijzen op het feit, dat de priesters nog gauw een knauw en een duw moeten hebben..... f 2.90 is tegenwoordig voor een roman, al is 't een lange, een boel geld en aangezien we op Sicilië zijn, is zoo'n Zuidemagroet aan „de dienaren der H. Mis!" te verleidelijk, om hem niet even te brengen.

't Is eigenlijk jammer van den tijd, die besteed wordt aan het schrijven, vertalen en ook aan het lezen van een boek als dit.... vooral voor de Katholieken zijn er toch tegenwoordig wel werken die ver boven dezen roman verheven staan.

Zutphen, C. J. F. VETTER.

Matilde Polenius, door CORNÉLIE NOORDWAL Utrecht. A. W. Bruna en Zoon.

Mathilde schudde weemoedig glimlachend het hoofd.

Wat moest zij doen?

Zoo eindigt het boek, en de dames-lezeressen geven het antwoord.

Zij moet Nolette niet langer teleurstellen, maar hem het jawoord zenden, liefst telegrafisch.

Ze is zelf immers zoo ongelukkig geweest. Dochter van een arm notaris, heeft zij gestudeerd voor zangeres, maar werd meer bewonderd om haar schoonheid dan om haar stem, die zuiver klonk maar bezieling miste. Zij had een studievriend Nolette, een geniaal violist die haar trouwen wilde, doch haar ijdelheid krenkte door zijn openhartig oordeel over haar zangkunst, en haar rechtmatig fatsoensbegrip door zijn zwakheid tegenover andere vrouwen. Zóó huwt ze hem niet, maar een arm advokaat, die haar spoedig onverzorgd met vier kinderen — lastige stellen — achterlaat. Ze moet leven van haar zwager en diens schatrijke onbeduidende vrouw. Er ontstaan hevige conflicten, doordat haar zwager haar begeert, en zijn vrouw diens slechtheid op de standvastige en fiere Mathilda tracht te wreken. Maar Nolette komt terug, hij laat het eenig begaafde kind Jenny, dat op hem zelf verliefd raakt, in Berlijn studeeren, hij vraagt haar ten huwelijk, maar wordt weer teruggewezen omdat zij voor hare kinderen te zorgen heeft; maar als die kinderen allen verzorgd zijn, dan komt hij weer met zijn vraag, en de schrijfster vraagt aan hare lezers: „Wat moest Mathilde doen?"

Het boek is gezellig geschreven. Er komen een paar zinnelijk geschreven passages in voor, die 't minder geschikt maken voor jongere dames.

HANS.

Teddy's Boek door ANNA CHAPIN RAY, vertaald door G. W. ELBERTS. — Tweede druk. — Utrecht, A. W. Bruna & Zoon.

We hebben, een poosje nog maar geleden, dit mooie boek besproken en aanbevolen, en nu wij den tweeden druk ontvangen, een goed teeken, uitverkocht in zoo korten tijd, — nu zijn wij weer

gretig aan 't lezen gegaan. 't Kon ons heelemaal niet schelen, dat het een meisjesboek is, heelemaal niet schelen dat wij het pas lazen. We wilden wel zoo.

Maar die Teddy is dan ook zoo'n goedige wilde meid, zoo vol opofferings-gezindheid, zoo vol goede eigenschappen, en tevens zoo wild, onbesuisd, en onnadenkend, dat.... dat.... ik ieder grootvader een dozijn van dergelijke kleinkinderen toewensch. Grappig, zonder weerga vertelt de schrijfster van Teddy's eersten roman, die zoo dik was in handschrift, en waarin almaar draken, ridders en jonkvrouwen voorkomen.

Hoor eens even:

„Laat me 's zien, Teddy zat met haar beenen over elkaar in een gemakkelijken stoel gedoken. „Er moeten natuurlijk twee heldinnen zijn en twee, nee, drie helden."

„Wat begin je dan met dien overtolligen?" vroeg Wil glimlachend.

„Dood laten gaan, denk ik." Teddy fronste hare wenkbrauwen. Zie je, als het meisje, „zijn meisje, je weet weel – met den verkeerde trouwt, dan laat ik hem" – Ze hield op, en plukte in gedachten verzonken aan een harer lange vlechten.

„Nou dan laat je hem?"

„Ja, dat is nu juist de moeilijkheid. 't Moet natuurlijk iets bijzonders, iets origineels zijn; verdrinken of vergiftigen is zoo afgezaagd.

— Als ik hem eens aan slapeloosheid liet lijden, en 's nachts opstaan, om – neen nog beter, ik zal een slaapwandelaar van hem maken. Dan kan hij droomen dat haar huis in brand staat en opstaan om haar te gaan redden. Hij probeert door den stal binnen te komen en wordt doodgetrapt door haar lievelingspaard. Daar vindt zij hem dan stervende als ze 's morgens naar den stal gaat om hem een klontje suiker te geven." In haar blijdschap over dit aangrijpend tragische einde bekommerde Teddy zich niet om de onduidelijkheid van haar zinbouw.

Met zijn beide handen achter zijn hoofd gevouwen en zijn gezicht naar zijn vriendinnetje gekeerd, lag Wil kalm over de situatie na te denken.

„Hm! 't Lijkt me niet zoo kwaad" zei hij eindelijk, „'t zou *kunnen* gebeuren, al komt het mij wat onwaarschijnlijk voor. Ik heb een oom gehad die in zijn slaap door 't heele huis wandelde, en zijn lakens in een oud rijtuig, dat in de schuur stond, wegstopte. Die had net zoo goed in de stal terecht kunnen komen. — Verder?"

„De twee anderen mannen moeten dan met de beide meisjes trouwen. Deze, de dooie bedoel ik, is donker en mager en hol, met uitstekende jukbeenderen, en een dunnen neus. De anderen zijn veel alledaagscher. Ik denk dat ik die meer maak zooals jouw en Huug."

„Dank je."

„O, maar ik meen niet, dat jullie er te ordinair uitzien; jullie lijken alleen maar geen zier op mijn ideaal-held," vulde Teddy openhartig aan. „Ik vind den dooien het interessantst, zie je. In boeken houd ik altijd het meest van de mannen die er teringachtig en interessant uitzien."

„Jongens, wat spijt het me dat *ik* er niet teringachtig uitzie!" viel Will haar in de rede. „En de meisjes hoe zijn die?"

„De eene is blond, goudblond en heel jolig. De teringlijder vindt haar het aardigste. Het andere meisje is lang en statig en slank als een lelie, met zacht, donker haar, dat sluik neerhangt en bijeengehouden wordt door allerlei soorten van antieke kammen."

Door hoeveel soorten.

„O, een te gelijk natuurlijk, maar ze heeft allerlei verschillende: schildpad, oud zilver, — val me nou niet telkens in de rede! — en ze heeft een sierlijken, heel eigenaardigen gang."

„Rheumatiek of dronkenschap?"

„Als je je mond niet houdt, Will, vertel ik niet verder. „Teddy werd driftig.....

Haar dreigement hielp.

„'k Zal het niet meer doen, Ted" beloofde Will nederig, 'k begrijp alleen maar niet hoe ze al die kostbare kammen in 't haar houdt als ze zoo zwaait. Maak haar niet al te slap in de geledingen, hoor, of geef haar een ander aanbidder dan ik ben; zulke slaplijzigheid vind ik afgrijselijk; ik houd van meisjes die stevig in elkaar zitten, zooals jij, dat is meer mijn genre."

Teddy was volstrekt niet gevleid door het compliment dat hierin opgesloten lag. In 't diepst van haar hart voelde ze heel veel voor al wat naar „bevallige nonchalance" zweemde, en ze had er in den laatsten tijd tevergeefs naar gestreefd haar uiterlijk met haar ideaal in overeenstemming te brengen.

„Best mogelijk" antwoordde Teddy hoog; „maar toevallig heeft niet iedereen dezelfde opvattingen als jij."

„Natuurlijk niel" zei Will haastig. „Hoe heb je de jongedames gedoopt?"

De donkere heet Marianne Clementine Ascutney, en de kleine blonde Helène – met een accent op de è — Euphrosine Blackiston. De mannen heeten

Ernest Vincent en Gerald Martimer en de doode Allessandro Stanley Farrington."

„Groote Goden, Ted! dat is me te kras! Waarom maak je er geen gewonen, eenvoudigen Jack van?"

„Omdat Jack een afschuwelijke ordinaire naam is en namen van heel veel belang zijn in een verhaal."

Natuurlijk vindt dit verhaal geen uitgever, maar als ze later met een ander redelijker werk wel slaagt, dan barst er zoo'n spontane jubel uit Ted, van wie we toch heel wat verwachten, dat wij niet anders dan glimlachend kunnen denken aan de levenservaringen der sympathieke schrijfster, die dit alles zelf doorleefde. Mogen hare volgende werken even blij begroet worden als Teddy's boek.

SENIOR.

Choix de poésies francaises, annotations et notices biographiques par K. R. Gallas. Prijs fl. 0.95.

Goldne Worte Deutscher Dichter, sammlung Deutscher Lieder Balladen und andrer G-uichte aus älterer und neuer Zeit, ausgewählt von Dr. C. E. Poser. Prijs f 0.95.

Golden Hours with English Poets, Lyrics Ballads and other poems, chiefily modern, selected bij W. van Doorn. Prijs f 1.25. — Amsterdam, Meulenhof & Co.

Deze bloemlezingen uit de talen welke iederen meer gevorderden Nederlander eigen dienen te zijn, zullen wanneer zij goed gekend worden met graagte gekocht en gelezen worden. De keuze werd met smaak gedaan en de uitvoering is handig. Het zijn kostbare boekjes om mee te nemen in een citybag, en dan als men ver van huis is en behoefte gevoelt aan den versterkenden geest der schoonheid heel stil te openen, en te lezen, tot men zich weer losser gevoelt van het drukkende en alledaagsche.

Om de kennis die ze vragen van de respectieve talen en om de keuze zelf zouden wij ze niet geschikt achten voor schoolklassen. Maar voor volwassenen zijn ze een kostbaar bezit. Gelukkig dat thans meer met de historische methode van verzamelen gebroken wordt en dat de æsthetische waarde de keuze van de verzamelaars meer en meer begint te leiden.

PRÆCEPTOR.

Oeures choisies de Jules Sandeau annotées par Alfred Zeller. Gebonden f 1.90. — Meulenhoff & Co., Amsterdam.

De prijzenswaardige methode om de jongelui niet meer te laten vertalen maar vooral ze aan het lezen van boeken te gewennen wint meer en meer veld. Er komen allerlei boeken uit voor weinig geld en met de hoogst noodige aanteekeningen in de vreemde taal, zelf die een kostbaar studiemateriaal vormen. Daar behoort ook bij deze bloemlezing van Sandeau, mooi uitgegeven en met zorg uitgekozen brokstukken voor de studeerende jongelui van hoogere klassen. Het is wel een schrijver die animeeren zal om zich het Fransch eigen te maken.

PÆDAGOGUS.

Klein en knus voor Broer en Zus, versjes van Anna Sutorius, teekeningen van B. Midderigh Bronkhorst, geb. f 1.15 Uitgevers-maatschappij Erven Martin G. Cohen.

Prettige plaatjes en vlug geschreven, heele mooie versjes.

Anna Sutorius ziet bij voorkeur naar het leuke, het grappige in het kinderleven en ze heeft dat in bevallig rijthme en echte naïeve taal verteld. B. Midderigh Bronkhorst wist ze guitig te illustreeren. Zoo werd het een kinderboek van waarde.

Het zal de kinderen ook beter aandoen, dan zoo veel weeïge sprookjesfantasiën, die meer kinderigdoende groote menschen trekken dan de gezonde stoeiende hummels zooals wij onze kinderen zoo graag wenschen.

Lees eens aan je kleintjes voor:

Er was ereis een poesje
Dat heete Pieternel;
Toen kwam er een klein jongetje,
Dat kneep Poes in heur vel.

Er was er ook een zusje,
Dat kindje heette Lien;
Die zei: „Dat zeg ik gauw aan ma,
„Dat heb ik net gezien!"

Toen zei dat kleine jongetje:
„Jij bent een nare meid,
„Je bent een echte klikspaan,
„Jij plaagt en klikt altijd!"

Toen zei dat kleine meisje,
„Maar jij doet Poes ook pijn,
„Jij moogt geen dieren plagen!"
„Jij moogt geen klikspaan zijn!"

Toen ging dat paartje pruilen,
De ruggen tegen elkaar,
Zij willen niet spelen
En keken vreeselijk naar.

En voor het raam zat poesje
Te spinnen in de zon,
Die wou zoo heel graag zeggen,
Dat zij 't niet helpen kon!

En geniet voor U zelf de heele fijne psychologie van:

Poppen-mamaatje is vreeselijk druk
't Is bad-daag, de avond van plassen,
De kindertjes zitten heel wel op hun stoel
en worden om beurten gewasschen.

Twee zijn er al flink onder handen geweest,
En zitten in heldere ponnen.
En hebben een vlechtje en lapjes in 't haar;
Dan wordt aan de derde begonnen.

„Wa-'s-dat nu," roept Poppenmamaatje dan uit
„Wat zie ik daar nou, zijn dat tranen?"
»Ben jij heusch te bang om in 't water te gaan?
„Je moest je toch wezenlijk schamen!"

„Je wilt toch niet doen als dat kindje in 't boek,"
„Je weet wel dat aardige prentje,"
„Want dan wordt je ook Pietje Smeerpoes genoemd"
„En dat was een héél, héél vies ventje!"

Is dat geen heel bijzonder vers? K.

Ja, we willen dansen gaan! Versjes door S. ABRAMSZ. — f 0.50 — L. J. Veen, Amsterdam.

De uitgever Veen heeft dit jaar gezorgd voor aardige kinderboekjes. Het zijn mooie prentenboekjes met frisch gekleurde plaatjes, waarin de kleine jongens en meisjes veel pleizier zullen hebben. met vreugde zullen de kleine kleuters de prentjes bezien, met elkander er over praten..., en niet uitgepraat komen.

Dan de bijbehoorende versjes. Deze zijn voor de kinderen heel aardig. En met hun kleine, heldere stemmetjes zullen de kleuters te samen dreunen:

O, wat doen die eendjes grappig!
Is het niet een klucht?
't Kopje steken ze in het water,
't Staartje in de lucht.

Dit is het onderschrift van een klein blauw vijvertje met groen waterplantje, waarin eendjes duiken. En er voor danst een klein kind zingend.

MARTIJN BERDEN.

Hans, waar moet je henen? Versjes door S. ABRAMSZ. — f 0.50 — L. J. Veen, Amsterdam.

Van dit kinderboek kan hetzelfde gezegd worden als van het voorgaande. De plaatjes zullen voor de kinderen even groote aantrekkingskracht hebben. Echt kinderlijk zijn de plaatjes en versjes:

„Dag, Teuntjeboer," zei Pleuntje,
„Je gansjes nog gezond?"
„O ja," zei Teun, „ze houden
Geen oogenblik hun mond."

En ook de kinderen zullen geen oogenblik hun mond houden als ze de plaatjes zien en de versjes lezen.

MARTIN BERDEN.

Het A-B-C, door MEVR. VAN OSSELEN VAN DELDEN, naar teekeningen van LOUIS RAEMAEKERS. Derde druk. Goedkoope uitgave. f 0,50. — L. J. Veen, Amsterdam.

De plaatjes zijn heel grappig, en kunstrijker dan van de voorgaande boekjes. Het heele A-B-C wordt hier den kinderen geleerd, en bij iedere letter een versje, en bij ieder versje een plaatje, dat heel toepasselijk is. Heel leuk voor de kinderen om zoo het A B C te leeren. En ze zullen met hun aardige stemmetjes de versjes opdreunen voor papa en mama; en groot zullen ze zich voelen als papa de hand legt op hun lieven krullebol.

P zijn de pruimen, die vallen in 't zand,
Ina verzamelt ze vlug in de mand.

En de lieve meisjes zullen mama's kusjes voelen, wanneer ze het A B C goed kennen.

MARTIN BERDEN.

Ons thuis. Serie. Een heelen dag buiten, door DIETZ en LEOPOLD, e. a. — f 0.90. — K. J. Veen, Amsterdam.

Ook dit is een heel leuk boek voor kinderen. 't Zijn voor hen ook echt spannende verhaaltjes. De druk is groot en duidelijk. Wat de prentjes betreft, deze zijn heel aardig. Er zijn er van mevr. Midderigh-Bokhorst, Ladenius, v. Overbeek e. a. De vertellingen, 'n goed twintigtal, zijn van Marie Leopold, K. Leopold, Cath. van Rennes, en nog vele anderen, die de kinderen wel zullen kennen.

MARTIN BERTEN.

De Vendeërs te Parijs. Drama in 5 bedrijven. Oudenbosch St. Louis 90 cents.

St. Petrus. Drama in 5 bedrijven. Naar het Ita-

liaansch van Pater C. A. DE CARA S. J. Instituut St. Louis Oudenbosch 90 cents.

Beiden stukken zullen met succes opgevoerd kunnen worden. Ze gaan niet boven de bevatting van het publiek, hebben ontroerende elementen, en al zijn ze naar de eischen die wij ook aan dergelijke drama's meenen te moeten stellen, nog een beetje te grof en te veel naar 'n zelfde schema bewerkt, ze munten boven vele vereenigingstukken uit, door beschaafde taal en spannende tooneelen. R.

De Wraak der Kabouters, oorspronkelijk Blijspel met muziek en zang in drie Bedrijven door P. SERVATIUS, Kapucijn. — Prijs f 2.50, fr. per post f 2.54. Antoon Bergmans, Uitgever. Tilburg.

Pater Servatius blijft zijn mooien kruistocht voortzetten. Hij geeft telkens weer nieuw en altijd beter werk. Dit geestige stuk, dat een sterke familietrek vertoont met „Baas Snijder", zal een der successnummers zijn voor de tooneelclubs der drankweer. Goed gespeeld, moet het een overweldigend succes hebben.

Van 't Kruis schreef er heele karakteristieke muziek bij, niet te zwaar. R.

Prenteboeken. 1, Dappere kerels. 2. Helden zonder zwaard. Uitgaven van H. J. W. Becht, Amsterdam. Prijs 60 ct. per deeltje.

Ziedaar een een paar prenteboeken, welke ik ten zeerste kan aanbevelen. Het eerste stelt voor de brandweer, het tweede de reddingsboot. De prijs 60 cts. is niet te hoog, waar men voor zijn geld ontvangt een boek, geschikt voor scholieren uit stad en dorp; geschikt voor kinderen uit katholieke huisgezinnen zoowel als anderen; geschikt, wat de leerstof betreft, mede voor ouderen, die ongetwijfeld met belangstelling de prenteboeken zullen doorbladeren, wanneer zij de prachtige, natuurgetrouwe plaatjes bekijken.

Elk deeltje bevat een verhaal, verduidelijkt door platen.

„Dappere kerels" leeren we kennen en bewonderen waar ze alle pogingen aanwenden menschen uit een brandend huis te redden; „Helden zonder zwaard" waar we de mannen van de Noord- en Zuid-Hollandsche Reddingmaatschappij in actie zien, bij het in nood verkeeren van een schip.

Twee Hollandsche verhaaltjes, bij Hollandsche platen. Verhalen, welke ons in de werkelijkheid verplaatsen; welke ons Hollandsche toestanden leeren kennen, moedige daden van Hollanders doen bewonderen en opwekken, zoo mogelijk. tot navolging.

De 3e druk is verschenen. Mogen we te eeniger tijd vernemen dat de 18e het licht zie en dat meer soortgelijke prentenboeken aangeboden worden.

Babberich. J. MEIJER.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst,

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 6. **1910—1911.**

Beoefening van het Inwendig Gebed en van de Volmaaktheid volgens de H. Theresia en den H. Joannes van het Kruis, door P. ALPHONSUS VAN DE MOEDER VAN SMARTEN, Ongeschoeiden Karmeliet, uit het Fransch vertaald door P. BUISSINCK, pr.

Eerste Boekdeel: **Het Overwegend Gebed en de Weg der Zuivering.**

Desclée, de Brouwer & Cie. Brugge 1910.

Men kan zonder eenige overdrijving zeggen, dat de onderrichtingen over het gebed en de beoefening der volmaaktheid van de H. Teresia en den H. Joannes van het Kruis behooren tot de klassieke werken.

De H. Teresia, onder wier beeld in de St. Pieter te Rome de eervolle vermelding staat *„Mater Spiritualium"* „Moeder voor hen, die een geestelijk leven leiden", ten opzichte van wie de H. Kerk in het Officie van haar feestdag laat vragen „dat wij door het voedsel harer hemelsche leer mogen worden gesterkt", is te bekend, dan dat het noodig zoude zijn hier een lofspraak te houden op haar werken. Jaar op jaar verschijnen boeken, welke haar leven beschrijven en haar leer ofwel geheel ofwel verkort weergeven. Ook in Nederland is de literatuur over de H. Teresia reeds aanzienlijk. Ik herinner slechts aan de uitgave van het leven van de H. Teresia door haar zelve beschreven, vertaald door W. Wessels, aan het leven van de H. Teresia door den weleerw. heer Kwakman, aan de beknopte bloemlezing uit de werken der H. Teresia, door mijzelven in het licht gegeven.

Het gezag van den H. Joannes van het Kruis, den trouwen medehelper der H. Teresia in haar hervorming der oude Carmelietenorde, is niet minder groot. De Universiteit van Alcala heeft gemeend te kunnen verklaren, dat zij, die de geschriften van den H. Joannes van het Kruis aandachtig lezen, noodzakelijk tot de overtuiging moeten komen, dat de schrijver op bijzondere wijze moet zijn bijgestaan door den H. Geest. Het oordeel der H. Ritencongregatie is zoo mogelijk nog gunstiger: „De boeken over de mystieke godgeleerdheid van Pater Joannes van het Kruis zijn vol wijsheid en bevatten een hemelsche leer, zij zijn in een zoo verheven en in een zoo bewonderenswaardigen stijl geschreven, dat allen terecht oordeelen, dat zijn wijsheid niet door studie is verkregen, maar hem van boven is ingestort." De achting, welke de H. Teresia zelve had voor de leer en de leiding van den H. Joannes van het Kruis, is ons bekend uit een brief der Heilige aan de Eerbiedw. Anna van Jezus, waarin zij hem noemt „een hemelsch man, die geheel met God leeft" en zegt: „in geheel Castilië heb ik niemand gevonden, die hem evenaart en den zielen op den weg des hemels meer ijver instort. Gij kunt niet gelooven, hoe verlaten ik mij gedurende zijn afwezigheid gevoel. Weet wel, dat gij in dien heiligen man een grooten schat bezit. Het zou zeer goed zijn, indien alle zusters van uw klooster met hem de belangen harer ziel bespraken; zij zullen duidelijk inzien, hoeveel voordeel zij daaruit kunnen trekken voor haar voortgang in de deugd. Want God heeft hem talent en bijzondere genade gegeven om de zielen te besturen." Zij zeide overigens meermalen, dat P. Joannes van het Kruis een der zuiverste en heiligste zielen was, die in Gods Kerk leefden, en dat Onze Lieve Heer hem buitengewone schatten van licht en hemelsche wijsheid had geschonken.

Men zou de H. Teresia en den H. Joannes van het Kruis kunnen vergelijken met twee sterren, welker licht samenvalt. In dit werk zijn bovendien beider onderrichtingen zoo schoon dooreengevlochten, dat zij één geheel uitmaken en aldus schit-

teren in dubbelen glans. L. de Besse zegt in zijn „Eclaircissements sur les oeuvres mystiques de S. Jean de la Croix" van beider geschriften: „Men kan de personen van gebed niet genoeg aanraden zich goed van hun geest te doordringen. De werken van die twee heiligen bevatten een kostbare wetenschap, welke men elders niet gemakkelijk vindt". Die onderrichtingen zijn in dit boek door Pater Alphonsus tot een systematisch geheel samengevoegd; wat in de onderscheiden boeken en brieven verspreid lag, is door hem op de meest redelijke wijze geordend. Hij heeft ons aldus een gids gegeven voor het geestelijk leven, zooals er slechts weinige bestaan. Reeds verscheen dan ook van zijn *Pratique de l'Oraison mentale et de la Perfection, d'après Ste Thérèse et St. Jean de la Croix,* behalve de hier aangekondigde Nederlandsche vertaling, een vertaling in het Engelsch: *„Practice of mental prayer and of perfection accordnig to S. Theresa and S. John of the Cross.*

Wij mogen Pastoor Buissinck dankbaar zijn voor de moeite, welke hij zich getroost heeft, een Nederlandsche uitgave van dit werk te bezorgen. Jammer, dat wij niet in staat zijn het Nederlandsch dezer uitgave mooi te noemen; Vlaamsche eigenaardigheden willen wij niet veroordeelen, doch daarmede zijn vele zinswendingen en woorden niet goed te praten.

De uitgave verdient niettemin de meeste aanbeveling. Men heeft hier een weergave in den geest der Heilige Schrijvers, welke gunstig afsteekt bij sommige theosofische en jansenistische vertalingen, welke in sierlijker zinswendingen en woorden spreken, doch het woord der Heiligen verdraaien.

De in de Spaansche letterkunde klassieke werken verdienden weliswaar een getrouwe en tevens mooie vertaling, doch we hebben thans tenminste de leer dier Heiligen uitgedrukt in zeer verstaanbaar Nederlandsch en daarvoor zijn wij ruimschoots dank schuldig.

Het boek zij velen een gids op den weg der volmaaktheid.

OSS. Dr. TITUS BRANDSMA.
Ord. Carm.

Zelfkennis en zelfbeheersching door FATHER B. W. MATURIN, uit het Engelsch vertaald door A. NUYENS. Tweede herziene druk. Den Haag, M. Hols.

In onzen tijd van toomelooze genotzucht en verschrikkelijke zelfverblinding is een ernstig asceet en voorlichter als Father Mathurin van onschatbare waarde.

Niet alsof wij zouden durven veronderstellen, dat menschen die zich in den zwijmelroes van genieting stooten, of den vrijen teugel laten aan hun hartstochten zullen luisteren naar de vermanende stem van dezen grooten boetgezant, maar omdat wij hopen, dat de goeden, de beterwillenden, die zoo licht iets overnemen van de algemeene besmetting, en zoo spoedig, helaas, meeneuriën met het overal aangeheven lied der zelfverblinding en zelfverheerlijking, bij Father Maturin steun zullen vinden tegenover de aandringende drogredenen der verleiding, hulp bij de veelvuldige aanvallen, voorlichting in de aangroeiende duisternis.

En niet ijdel blijkt die hoop, want dat een werk van zoo ernstigen inhoud als het hier besprokene, binnen zoo korten tijd een tweeden druk beleeft, is wel een goed teeken voor den ernst van ons Roomsch, lezend publiek.

Misschien is een der redenen waarom dit werk met zoo bijzondere graagte gekocht werd, wel de niet te onderschatten eigenschap, dat het geen overdreven ascetische bespiegelingen bevat, en tot geen dubieuse practijken aanwakkert.

Het is logisch, klaar en kalm. Het dwingt tot overtuiging door klemmende redeneering, het voert tot soliede deugd en in elken levensstaat te beoefenen onthechting.

Wie in overwegende studie de negen hoofdstukken doorleest, getiteld: over zelfkennis, — de zetel van den strijd — het beginsel van zelfbeheersching – de beheersching van den wil, de beheersching van den geest, – de beheersching van het hart, – de beheersching van het lichaam, — versterving en het bovennatuurlijk leven, — de voorbereiding tot de openbaring der liefde, – zal zijn leven gaan inrichten tot „een leerschool voor het karakter", en al zijn daden gaan richten naar het groote levensdoel, de eeuwigheid der liefde. R. K. Pr.

PROF. JOSEPHUS DONAT S. J. **Summa philosophiae Christianae.** Vol. I Logica VIII, 150 blz.; Vol. III ontologia VIII, 182 blz., 1.62 Mark; Vol. V Psychologia VIII, 268 blz., 2.55 Mark. Innsbruck, Rauch.

Een uitvoerigere recensie over deze nieuwe philosophie-cursus zullen we liever uitstellen tot ook de overige deeltjes verschenen zijn, maar het is toch de moeite waard de reeds verschenene met een enkel woord aan te kondigen.

Dit werk heeft boven de vele reeds bestaande handboeken twee groote voordeelen:

Ten eerste heeft het een veel geringere omvang dan de meeste andere, daar deze gewoonlijk voor

een driejarige cursus berekend zijn, terwijl in de meeste seminariën, zoowel in Holland als in 't buitenland, hoogstens twee of zelfs maar één jaar voor de philosophie gebruikt wordt. Toch heeft de grondigheid niet geleden door deze kortheid: Donat heeft het meeste uitgewonnen door weglaten of sterk inkorten van dingen, die tenminste tegenwoordig niet veel nut meer hebben. Zoo wordt in de ontologie de veel bedisputeerde, maar totaal nuttelooze kwestie over het werkelijk onderscheid tusschen „essentia" en existentia" maar heel kort behandeld. De belangrijke apologetische vraagstukken echter worden uitvoerig genoeg uiteengezet.

Het tweede enorme voordeel is Donat's buitengewone belezenheid in de moderne ongeloovige philosophie, een punt waarin toch zeker de meeste van onze philosophische handboeken schromelijk ten achter zijn. Deze tegenstanders worden meestal letterlijk geciteerd, en daarbij zijn de teekenendste passages uitgezocht.

Moge dit handboek in vele seminariën spoedig de plaats innemen van Tongiorgi, Liberatore, etc., die, hoe bruikbaar zij ook moge zijn, toch niet meer op de hoogte van onzen tijd kunnen heeten, onder anderen door hunne onvoldoende kennis der moderne physica en chemie.

Innsbruck. DR. J. HUDDLESTON SLATER.

Leven van Princes Louise van Frankrijk, Dochter van Lodewijk XV. Naar het fransch van den abbé Proyart door pater AMANDUS Bose, Ord. Carm. 's Hertogenbosch, G. Mosmans, Zoon.

Een boek van veel wijding. 't Vertelt heel simpel de tot ernstig nadenken stemmende werkelijkheid, hoe een koningsdochter, opgegroeid aan 't wufte hof van Lodewijk XV, roeping door Gods genade erlangt tot het kloosterleven, die roeping in stilte beproeft aan geestelijke oefeningen en boetpleging, en dan ineens met alles breekt, om als zuster karmelites haar leven door te brengen.

Het is een allerprachtigste ontwikkelingsgang van koningsdochter tot bruid van God. En het stemt tot beschaamenden ernst te lezen hoe Maria Louisa als de geringste onder de haren, alle strengheid, alle harde beproeving en strenge boete voor zich zelf kiezend, geworden is een toonbeeld van alle kloosterdeugden en eenvoudige eigenschappen.

Wij zijn er den vertaler dankbaar voor dat hij deze eenigszins ouderwetsch geconcipieerde levensbeschrijving ons in een goede Nederlandsche vertaling geschonken heeft.

Moge Maria Louisa van Frankrijk eens de eer der altaren waardig gekeurd worden. Laat iedereen die in dit heerlijke boek den groei dezer waarlijk koninklijke ziel naspeurt, uit dankbaarheid voor den weldoenden invloed van haar voorbeeld, een klein gebed storten voor de spoedige vervulling dezer algemeene verwachting. R. K. Pr.

Arbeiderstuinen in buiten- en binnenland (met afbeeldingen) door J. BRUINWOLD RIEDEL. 274 blz. Prijs fl. 2.50. W. Leijdenroth van Boekhoven, Utrecht.

Nu de idee van tuinsteden en arbeiderstuinen allengs meer aanhangers vindt en men op verschillende plaatsen begint die gedachte in meerdere of mindere mate te verwezenlijken, verzoekt men ons nogmaals de aandacht te vestigen op bovengenoemd werk van den bekenden propagator dier gedachte in ons vaderland, Ds. J. Bruinwold Riedel. Het boek in 1905 verschenen bij J. van Boekhoven te Utrecht en intusschen overgegaan in den boekhandel van W. Leijdenroth van Boekhoven aldaar, heeft nog voldoende zijn actualiteit behouden om hier met een paar woorden te worden besproken. En die bespreking kan gelukkig een aanbeveling zijn. Het is niet op de eerste plaats geschreven om ons op de hoogte te brengen van de ontwikkeling der arbeiderstuinen in buiten- en binnenland, maar veeleer om ons te doen zien, hoe in alle landen die gedachte aanhangers en verdedigers vond, en hoe het overal mogelijk bleek haar te verwezenlijken. Te velen beschouwen nog altijd de geheele idee van arbeiderstuinen zoowel als van tuinsteden als een utopie. In dit boek leeren en zien wij, dat zij zeer wel uitvoerbaar is. Achtereenvolgens wijst ons de schrijver in de eerste honderd bladzijden op Engeland, het geboorteland van arbeiderstuinen en tuinsteden, op Amerika, Scandinavië, Duitschland, Frankrijk, België, Zwitserland, Spanje, Rusland, Servië en Italië om vervolgens in een vijftig bladzijden na te gaan, hoe in onderscheiden provinciën van Nederland door verschillende particuliere ondernemingen en vereenigingen met succes in dien geest is gewerkt. In het derde en vierde hoofdstuk eindelijk wordt in het bijzonder gesproken over het internationale congres in zake arbeiderstuinen, in 1903 te Parijs gehouden, en de invloed nagegaan, welke daarvan is uitgegaan op de beweging in Nederland. Tot besluit zijn nog eenige belangrijke verklarende bijlagen aan het werk toegevoegd.

Juist omdat het werk over het algemeen historisch is gehouden en zoo objectief mogelijk, zij het hier en daar zeer in het kort, de geschiedenis geeft van verschillende proeven, in binnen- en buitenland genomen, heeft het een bijzondere waarde.

Een aanbeveling van een gedachte, welke door velen voor een utopie wordt gehouden, althans zeer moeilijk uitvoerbaar wordt geacht, moge nog zoo logisch en gloedvol zijn gesteld, een nuchtere verwijzing naar de feiten baat oneindig meer. Toch heeft de schrijver bij de bespreking van het eerste internationale congres te Parijs gelegenheid gevonden het oordeel van verschillende eminente mannen over deze vraag in het licht te stellen.

Wij hebben in dit boek een warm en bovenal zakelijk pleidooi voor de arbeiderstuinen, welke wij met mr. Paul Reymer in zijn rede daarover op de laatste sociale week „instellingen" mogen noemen „waardoor onmiddellijk, zonder veel moeite en kosten, de stoffelijke en zedelijke toestand van den werkman kan worden verbeterd." En daarom bevelen wij allen, vooral gemeenteraadsleden, bestuursleden van werkliedenvereenigingen, Vincentiusvereenigingen enz. dit boek ten zeerste ter aandachtige lezing en overweging aan. Er is op dit gebied in Nederland nog zooveel te doen. Men spiegele zich aan de voorbeelden in dit boek gegeven om ook, wanneer men wil werken voor de „tuingrondverstrekking aan de kleine luyden", dit te doen op practische wijze.

OSS. Dr. TITUS BRANDSMA. Ord. Carm.

Bible et Protestantisme par VICTÒR FRANQUE, 1 vol. in 16, Blond et Cie, Paris, Prix: 2 francs. Nihil obstat, Rothomagi, die 4ª Martii 1910. J. Loth, Proton. apost., Cens. libr. Imprimatur, Rothomagi, die 5ª Martii 1910. Delestre, vic. gén.

Deze brieven, uitgegeven onder den titel „Bible et protestantisme" zijn de antwoorden op eene reeks opwerpingen ten opzichte der Katholieke leer door eene „Protestantsche vriendin" gemaakt. Het eigenaardige is, dat zij alleen het getuigenis van den Bijbel aanhalen, eene voorwaarde door bedoelde vriendin gesteld.

De Protestanten kunnen in deze brieven leeren, hoezeer de Katholieke opvatting van den Bijbel logischer en rationeeler is dan de Protestantsche.

Verder heeft de lijst der gemaakte tegenwerpingen aanleiding gegeven tot een bijna volledig overzicht der Katholieke leer.

Een hoogst nuttig boek ook voor Katholieken, zeer helder, frisch en vlot geschreven en dat zich aangenaam laat lezen en gemakkelijk onthouden.

X.

Oud en Nieuw, naar het Zweedsch van SELMA LAGERLÖF, door Marg. Meyboom. Amsterdam, H. J. W. Becht.

Een bundel schetsen en legenden van de bekende Zweedsche schrijfster, welke zooals alles wat wij van hare hand gewoon zijn, uitmunten door oorspronkelijkheid rijke fantasie en poëtische beschrijvingen. Van elk der verhalen afzonderlijk gaat eene bijzondere bekoring uit, toch zijn zij zeer ongelijk aan elkaar wat vorm en inhoud betreft. Maar ééne zaak hebben zij allen gemeen: zij verheffen u boven het alledaagsche: zij voeren u in eene wereld vol fantaisie en geven stof tot denken. Want in elk dezer op het oog zoo eenvoudige verhalen schuilt een diepen zin, en menige treffende gedachte of goed gekozen beeld zal u nog lang bijblijven. Aan welke dezer legenden of schetsjes den palm toekomt, valt moeielijk uit te maken; mij dunkt „de Kerstroos," „de Schatkist der Keizerin" en „de Oude Agneta" al bijzonder gelukkig geslaagd, voornamelijk dit laatste verhaal, zoo vol poëzie en waarin wij, onder den vorm van eene Noorsch mytologische sage, eene echt Katholieke gedachte uitgedrukt vinden.

E. T.

Gustave Gautherot. Docteur ès lettres, Professeur aux Facultés libres de Paris.

La Question de la langue auxiliaire internationnale. Préface du vice-admiraal Bayle. Paris Hachette et Co. 1910.

Dit is een werk dat door allen die maar eenigszins belangstellen in de questie van eene wereldtaal nu toch eens moest worden gelezen. Deze lectuur kan nuttig zijn zoowel voor de voor- als de tegenstanders der zich steeds meer uitbreidende internationale taalbeweging. De eersten zullen er meer en meer door inzien dat hun lievelingsdenkbeeld op eene solide basis berust en zich kunnen verheugen dat het werk waarvoor zij zooveel sympathie voelen met reuzenschreden vooruit gaat; de laatsten zullen bemerken, dat het toch niet langer aangaat zich met gekheid en spotternij af te maken van dit groote vraagstuk dat in onze dagen zoovele gemoederen — en niet de minst ontwikkelde — bezig houdt. En beide partijen zullen moeten toegeven dat de schrijver zijn onderwerp geheel meester is, het grondig behandelt, en zakelijk de verschillende meeningen der aanhangers en bestrijders van de wereldtaal uiteenzet en weerlegt.

Na in het eerste hoofdstuk te hebben aangetoond, hoe onze tijd in het teeken der internationaliteit staat en hoe de zich steeds meer uitbreidende verkeersmiddelen en de veelvuldige aanraking der volken onderling het niet alleen wenschelijk, doch absoluut noodzakelijk maken, dat eene gemeenschappelijke taal worde ingevoerd, behandelt hij in de volgende hoofdstukken de meeningen der geleerden

en taalkundigen omtrent dit onderwerp en de verschillende systemen eener wereldtaal welke reeds werden beproefd, doch tot geen gewenscht resultaat mochten leiden. Vervolgens wordt betoogd dat geen enkele der levende talen ooit wereldtaal zou kunnen worden (de naijver der volken onderling zou dit beletten) en dat het Latijn evenmin geschikt is om deze rol te vervullen. Daarna toont de schrijver, na de verschillende systemen der wereldtaal — waaronder ook het Volapük — aan een grondig onderzoek te hebben onderworpen, dat het Esperanto het meest aan de eischen welke aan eene wereldtaal gesteld moeten worden voldoet. De bruikbaarheid dezer taal is bewezen op verschillende congressen, waarvan reeds 6 internationale en ontelbare nationale en plaatselijke zijn gehouden.

Dan volgen eenige statistieken omtrent de uitbreiding der Esperanto-beweging, waarover een ieder verbaasd zal staan. Reeds in 1901 telde men 400,000 Esperantisten en nu is dit getal zeker verdubbeld.

Even verbaasd zal men zijn, wanneer men leest hoeveel steun het Esperanto reeds hier en daar van regeeringswege ondervindt, geheel bijzonder in Amerika en hoe ook het Fransche gouvernement meer en meer belangstelling in de beweging blijkt te toonen.

Daarna behandelt de schrijver de wereldtaal in verband met den handel, de wetenschap en de literatuur. Door middel van Esperanto hoopt hij de letterkundige voortbrengselen der verschillende volken onderling te verspreiden, doch van eene Esperanto-literatuur op zich zelf toont hij zich volstrekt geen voorstander.

Vervolgens wordt een hoofdstuk gewijd aan het nut van de wereldtaal voor verschillende liefdadige Vereenigingen, zooals het Roode Kruis, de Internationale Blindenbond, de Meisjesbescherming, enz.

Daarna bespreekt de schrijver de vraag of de internationale taal ooit in staat zou zijn de nationale grenzen op te heffen en de naties inéén te doen smelten, hetgeen hij ontkennend beantwoordt. Tevens volgt dan eene waarschuwing aan het adres van sommige utopisten, die de meening zijn toegedaan dat het woord „wereldtaal" eensklaps synoniem zou worden met „wereldvrede." Welke overdreven en onzinnige verwachtingen door enkele personen ook aan de internationale taalbeweging mogen worden vastgeknoopt, dit zijn zaken waarvoor het Esperanto en de Esperantisten volstrekt niet verantwoordelijk willen worden gesteld.

In het laatste hoofdstuk bespreekt de geleerde schrijver het Idisme – eene zoogenaamde vereenvoudiging en verbetering der wereldhulptaalbeweging welke echter nu reeds weder aan 't verloopen is — om dan te eindigen met de woorden van Dr. Bouchot, membre de l'Académie des Sciences et de Médicine, aan te halen:

„Pour être universelle, il faut qu'une langue ait le caractère auguste et intangible d'une langue morte.... Gardez la langue de Zamenhof contre la précipitation des linguistes.

E. T.

Victor Hugo Apologiste. Abrégé du dogme et de la morale catholique extrait des oeuvres de Victor Hugo par M. l'Abbé E. Duplessy. Nouvelle édition, revue et corrigée. Téqui, éditeur, Paris. Prix: 1 fr.

De Zeereerw. schrijver zegt in zijn „Conclusion": Meer dan vierhonderd maal hebben wij Victor Hugo in overeenstemming getoond met het onderwijs der Kerk. Er is bijna geen zijner boeken, dat wij niet benut hebben; bijna geen dogma of voorschrift, of wij hebben het kunnen uitdrukken met de prachtaal van den dichter.

Moge dit boek eenig goed doen! Moge dit goed als een weldadige dauw over de ziel des dichters nederdalen! 't Is de wensch, dien wij dikwijls hebben hernieuwd bij het schrijven dezer bladzijden; aangegrepen door een diep medelijden met het genie dat, Gods werken zoo goed begrepen hebbende, ze zoo vaak heeft miskend, heeft ons hart geroepen tot Hem, wiens barmhartigheid zonder grens is. Ons laatste woord zal nog zijn eene aanroeping der Goddelijke goedheid ten gunste van hem, die, stervende, een gebed heeft gevraagd aan alle zielen."

Met diepe ontroering heb ik dit boek gelezen. Geve God, dat het niet alleen gelezen worde door geloovigen maar ook door zwakken en afgedwaalden.

Moge zij bedenken, dat het beter is God te verkondigen door daden, dan alleen door woorden en zich niet door den hartstocht laten verblinden!

't Ligt niet op mijn weg thans Victor Hugo nader te beschouwen: men weet zeer goed, welke de tekortkomingen zijn van dezen grooten geest, maar laten wij ons aansluiten bij den wensch van den vromen Directeur van „la Réponse", die dit werkje met geduld en ijver heeft saamgezocht.

Aan den voet der bladzijden wordt van elken tekst nauwkeurig de plaats aangegeven, zoodat vergelijking zeer gemakkelijk is.

Dat het werkje kerkelijk is goedgekeurd behoeft nauwelijks betoog. TAILLEFER.

„Les Meilleures Pages". Ecrivains contemporains, JEAN NESMY. — J. Duvivier, éditeur, Tourcoing. Prix: 3,50 fr.

Als gij Bourget, Bazin, Bordeaux, Pravieux noemt voeg er dan nog een jong Roomsch schrijver bij Jean Nesmy. Wezenlijk hij kan zijn pseudoniem wel weglaten, want hij maakt bij de bedoelde voormannen een best figuur.

Onder verwijzing naar de recensie van den roman „la Lumière de la Maison" in No. 12 van den vorigen jaargang wil ik heden volstaan met eene warme aanbeveling van deze „Meilleures Pages".

Er zijn zoovele „Pages choisies" van de groote Fransche schrijvers uitgegeven, die ı u juist niet altijd van de beste keur zijn, dat deze reeks in het bijzonder de aandacht vraagt.

't Is namelijk eene reeks: 't eerste deel betrof Chateaubriand, het derde zal Lamennais brengen.

Uit het prospectus blijkt, dat Katholieke letterkundigen de uitgave bezorgen, dat *„iedere tekst wordt geweerd die, zij het een weinig, middellijk of onmiddellijk, de ziel van een jong mensch zou kunnen kwetsen of zelfs verontrusten en dat dit voorbehoud streng wordt gehandhaafd."*

Nog zij opgemerkt, dat de bladzijden geen stukjes en brokjes geven, maar onderling verbonden groote fragmenten.

Chateaubriand is uitgelezen door l'Abbé Charles Defossez en Nesmy door l'Abbé Evrard, beiden licencié ès lettres, terwijl Lamennais zal worden behandeld door l'Abbé Paul Agnius, professor in de wijsbegeerte, alle drie heeren verbonden aan het „Collège Notre-Dame des Victoires à Roubaix."

Die dus veilig en wel uit wil gaan, degelijk werk begeert, koope hier. Hij zal uit de prospectus die wel in het deel zal liggen, het geheele plan leeren kennen en waardeeren en uit de twintig bladzijden groote studie over Jean Nesmy leeren, dat wie dezen schrijver niet kent, een onzer jonge kampioenen niet kan genieten in zijne Roomsche kunst.

TAILLEFER.

La Psychologie dramatique du mystère de la passion à Oberammergau, par Maurice Blonddel. 1 vol in-12. Blond et Cie., Paris. Prix: 0 fr. 60.

Een interessant boekje voor allen, die belang stellen in het Passiespel te Oberammergau. De gewone bezwaren daartegen worden behandeld, de apologetische strekking ervan uiteengezet, de overeenstemming tusschen dramatische kunst en het christelijk gevoel aangetoond.

Er is hier een uitstekend philosoof aan het woord, die met overtuiging argumenteert en eerbied en liefde toont en instort voor de hooge en eenvoudige kunst der trouwe Oberammergauers.

Dat dergelijke lectuur ook een verder strekkenden invloed uitoefent buiten den kring der behandelde zaak is nog van belang op te merken, omdat velen, al zijn ze niet in Oberammergau geweest, uit de lezing groot nut kunnen trekken voor hunne christelijke kunstopvatting in het algemeen.

X.

Les Annales Politiques et Littéraires par LEON JULES, Bureaux de Romans-Revue, Sin-le-Noble, Nord, France. Prix: 1 franc.

No. 1 van de „Etudes sur les Revues, Journaux et Magazines", welke in het tijdschrift „Romans-Revue" gepubliceerd, in brochure-vorm worden uitgegeven.

Waar door de hoogste kerkelijke autoriteiten dit uitstekend tijdschrift, waaraan de knapste koppen medewerken, wordt geprezen en aanbevolen, kan ik volstaan met deze brochure eenvoudig aan te kondigen.

Wie den oorsprong, de geschiedenis van het tijdschrift in den titel genoemd, wil leeren kennen, wie wil zien, wat de „neutraliteit" van dergelijke beduidt, het gevaar wil kennen in die lectuur verscholen, die leze dit boekje.

Kalm en bezadigd, getuigend van eene enorme belezenheid, een taai geduld, is dit werkje eene waarachtige daad van Katholieke Sociale Actie.

Het is kerkelijk goedgekeurd, hier van dubbel nut.

Later kom ik er op terug om het *Roomsche* tijdschrift aan te wijzen, dat het bovengenoemde moet vervangen, dit waardig is en dit zal, als allen medewerken.

Leest nu en wordt overtuigd. TAILLEFER.

Joost van Vondel's Lucifer, met inleiding en verklaringen door DR. H. W. E. MOLLER. Prijs f 0.50, ingen. in een keurig bandje f 0.75. Te Amsterdam, E. van der Vecht.

„Vondels treurspelen zijn toneelspelen met 'n geheel eigen aard. Het zijn allerminst schouwspelen; ze moeten dan ook niet zoozeer worden vertoond als wel voorgedragen. Het woord dat Vondel eenmaal schreef onder de beeltenis van 'n beroemd kanselredenaar is ook ten volle toepasselik op hem zelf, op zijn treurspelen:

Wie Vondel zien wil, moet hem horen.

Vondel beeldde z'n dichterlike visioenen uit, —

zoals *Hij* ze zag, en *zijn* zieningen komen tot ons, door et woord, al wordt dat woord ook door anderen, de personen van et treurspel gesproken.

Aan die eerste woorden der inleiding reeds, herkennen wij den klaren kloeken leeraar, die door aanleg, bezieling en speurzin zoo de eigenlijke man is om Vondels meesterwerken naderbij te voeren, hen, die als beschroomde leerlingen nog verre staan.

Mogen anderen zijn meerderen blijken in lyrisch-ontroerde bezieling, of in fijn-litteraire beschouwingen, hij is de man, zooals bleek uit zijn verschillende Vondelstudiën, uit zijn uitgave van de Heerlijkheden der Kerk, uit dit prachtig uitgevoerde werk ook weer, die kalm weet en naspeurt, die doceert en inleidt, maar bij al zijn kennen en tactisch opvoeren den vollen eerbied weet te behouden voor de integriteit en de ontroerende werking van het kunststuk.

Geen dorre verklaringen, geen hinderlijk onderbreken. En nog veel minder een geforceerd schoonheid-aantoonen.

Dr. Moller vond den waren weg, om op te voeren tot daar, waar de leerling zelf voelen en genieten moet, en alle hulp schennis en verstoring wordt. Dan trekt hij zich terug, en weet dat de schoonheid beter werken zal op den geslagen aanschouwer, dan een gids, we zouden durven zeggen dan de beste, vermag bij te brengen met alle jaartallen en stijlbeschouwingen in z'n hoofd.

Deze uitstekende Lucifer-editie moge vriendelijk ontvangen en gewaardeerd worden — en het waardig begin zijn van een groote reeks even zorgvuldig en liefdevol verluchte meesterwerken.

PAEDAGOGUS.

Joost van den Vondel. LUCIFER. Met inleiding en aanteekeningen door J. Salsmans S. J. Gent, A. Siffer, Amsterdam, Van Langenhuysen. Prijs 0,40 fr.

Een ongelukkig ongeluksprofeet blijkt nu Busken Huet te zijn geweest, want hij voorspelde, dat Vondel, „onopengesneden en ongelezen" nevens Bilderdijk in de boekenkasten zou blijven sluimeren, ja meer en meer een impopulair auteur worden zou naarmate de stroom destijds ons verder van hem verwijderde.

Het tegendeel zien wij gebeuren. Onze dichtervorst krijgt meer en meer bekendheid, niet slechts hier te lande, maar ook in Duitschland, Frankrijk, Engeland, Amerika.

En hoe vaak is het niet beweerd, dat geen van Vondels tooneelstukken aan de eischen der dramatiek beantwoordt! Maar de wakkere Royaards speelde met ongekenden bijval *Adam in ballingschap*; niet moede werd het publiek van de telkens en telkens herhaalde opvoering.

Dezelfde artiest durft thans *Lucifer* aan. Duizenden weer zullen gaan bewonderen het verheven treurspel, dat gelijk Pater Baumgartner zegt, als in een brandpunt al het tragische der zondegeschiedenis in zich vereent, zullen gaan smaken die overheerlijke reien, waarin Vondel zich 't meest Vondel toont, Hun kan als tekstboek P. Salsmans' werkje besten dienst bewijzen. Van een knappe inleiding voorzien geeft het aan den voet der bladzijden klare, geheel bevredigende ophelderingen.

Moge het werkje van dezen uitmuntenden Vondelkenner ruime verspreiding vinden!

W. DE VEER.

Johanna W. A. Naber. **Wegbereidsters. Elizabeth Fry. Florence Nightingale. Josephine Butler. Priscilla Bright Mac Laren.** Groningen. G. Römelingh & Co.

Een nieuw werk van Johanna Naber, even interessant als het vorige „Van de Revolutie tot de Restauratie," reeds vroeger in dit tijdschrift besproken. De geschiedenis dezer vier Engelsche vrouwen, die allen zoo geijverd hebben voor de verbetering van het Gevangeniswezen en de Ziekenverpleging, voor de Eenheid van Zedenwet voor man en vrouw, voor de Meisjesbescherming en de Drankbestrijding, doet ons een blik slaan in het Engeland uit het midden der vorige eeuw. Welk eene menigte, nù ons bijna ongelooflijk voorkomende, misstanden heerschten er toen ter tijde in de Hospitalen en de Gevangenissen, welk eene massa vooroordeelen hadden deze edele vrouwen te overwinnen, welk een zware strijd hadden zij te voeren tegen onwil, tegenwerking en verdachtmaking, vóór zij er in slaagden de zoo noodige hervormingen in het belang hunner evenmenschen – waaraan zij zich met hart en ziel wijdden — tot stand te brengen! Het is een verheffend voorbeeld dat van haar uitgaat, en in elk dezer vier levens, vinden wij ten volle bewaarheid de bekende Engelsche woorden — ik meen van George Eliot — „when women set their heart on anything, they seldom fail to accomplish it."

Van de hier geschilderde vrouwenkarakters zal Florence Nightingale ons misschien het sympathiekst toeschijnen, én om de groote liefde en zelfverloochening waarmede zij zich aan de gewonde soldaten en arme zieken gaf, èn om de onpartijdigheid en breedte van blik, die zij toonde, toen zij aan de Moeder-overste der Roomsch Katholieke zusters,

met wie zij in den Krim-oorlog had samengewerkt, schreef: „Het past mij niet, èn hulde en dank te brengen voor al wat gij hier hebt gearbeid, want het zoude zijn alsof gij in mijnen dienst hadt gewerkt en gij deedt het immers voor God. Gij waart verre mijne meerdere in geschiktheid voor het oppertoezicht, in gave van administratie, en nog véél meer in die geestelijke gaven welke God zoo welbehagelijk zijn in wie tot overste wordt gesteld. Dat ik gesteld was over U, was niet zooals het had behooren te zijn. Wat gij hier hebt gedaan is niet met woorden te zeggen; ik heb daarvoor geenen anderen dank dan mijne tranen: enz. Doch ook de drie andere figuren verdienen onze oprechte bewondering, en met niet minder liefde en warmte heeft Johanna Naber elk van haar in hare bijzondere levensomstandigheden, werkstreven en lijden geteekend. Kortom het is een zeer lezenswaard boek, doch door de verschillende onderwerpen welke er, in verband met het gevangeniswezen, de zedewetten enz., in worden aangeroerd, absoluut geene lectuur voor kinderen of bakvischjes.

E. T.

Schetsen van Samuel Falkland (HERM. HEIJERMANS JR.,) Veertiende Bundel. Amsterdam. H. J. W. Becht, 1910. Prijs ingen. f 2,25, geb. f 2,90.

Er verscheen 'n paar maanden geleden weer een nieuwe reeks Falkland-schetsen — de 14e — waarmee het getal 500 werd overschreden. Waarachtig, voor zoo'n pen dien je respect te hebben. Want altijd maar is Falkland doorgegaan met z'n wekelijksche schets voor 't Handelsblad te leveren — doorgegaan ook met z'n goede voornemens te verwezenlijken: de niet-lezers van 't Handelsblad te laten bewonderen, wat z'n fantasie 'm iedere week in de pen gaf. Persoonlijk — vergeef me m'n egoisme — vielen me die onderwerpen ietwat tegen: ik had gedacht met Falkland-oogen hier en daar 'n kijkje te nemen in m'n lieve water-stad, en tref nu slechts sporadisch 'n heenwijzen. Maar dat doet natuurlijk aan de zaak niets af — waarheid is en waarheid blijft: die samengebundelde twintig schetsen zijn weer evenveel gloeilampjes om 't beeld van Falkland. 't Is waar, die 20 branden niet even helder — maar dat is 's mans eigen schuld. Want kan er dan geen boek uitkomen — of 't moest puur Roomsch zijn — zonder dat er gesproken wordt over — of gedoeld op coquetteeren met 'n derde op 'n plekje van liefde, waar slechts plaats is voor twee — op echtscheiding en wat dies meer zij? Dat is zoo jammer; dat maakt, dat Katholieken — ook wat dezen bundel Falklandjes betreft — op hun hoede moeten zijn. O ja, onkiesche, ruwe gezegden vind je er niet maar 't zoo-juist aangestipte is al erg genoeg — zelfs dan wanneer de begrijpelijke jaloerschheid eener vrouw, het zich-er-uit-willenredden van den man, en wat voor bijzonderheden meer, ook nog zoo goed gezien en nog zoo goed weergegeven zijn. — Over o. i. de mooiste schetsjes 'n enkel woord.

Het eerste is een drie-bladzijdig „*Droomleven*", 'n meiske streelt 'n pas geschoten ree. Heel even beschenen door 't vroege licht in de etalages, want „de dag stond te wankelen", zat ze daar „de „blonde, krullende, gouddoorsponnen haren van „onder 't warm-roode keepje in schuimend geplas „over de schoudertjes; ze boog zich, — en op 'r „zonnig droomgezichtje weelderigde 'n kinderlach, „'n lach die zelfs bij 't gesterf van den dag in teere „bekoring vol bloeide, terwijl de handjes de ruige „vacht van de ree begonnen te streelen, verheugd „te streelen, van den kop omlaag naar den staart en „weer terug en nog eens — zoo blij als ze was, „dat de kameraad 'r bij sliep, zich niet verzette, „niet weerbarstig opstond". Wat precies alles geteekend, niets te veel, maar ook hoe eenvoudig, en daarom hoe mooi! Dan 'n moment rust.... „De gas-„vlammen in de étalagekast.... beschenen de angst-„looze handjes, de gestrekte pooten der ree, de „wonden, 't geronnen bloed." En al maar door ging 't kind met streelen en praten, zoodat er wat menschen bleven staan kijken. Toen kwam grootmoeder: „Kom nou, Grietje!" „Nee, ikke wil niet!" Eindelijk wandelen ze op — 't kind telkens glimlachend omziend. „Maar nog even stond de kleuter stil. „'r Klare, limpiede oogen keken naar de plek op „'t asfalt — en 'r stemmetje riep: „Kom dan mee!... „kom dan! Pssst! Pssst"!....

De tweede schets is onder den titel *Nocturne* in 'n dramatisch kleedje gestoken. 'n Verlamde heer Roeland — je zou 'm eerst voor 'n knorrepot houden, maar later merk je, dat z'n geweten 'm plaagt — dat heer dan verwisselde 24 jaar geleden 'n loterijbriefje met dat van Brigitta, z'n dienende geest, op welk lot f 50,000 gevallen was. 't Geld wordt verspeeld — ze hebben moeite om rond te komen, zóó zelfs, dat Bregje met 'n brok van haar spaarduiten 'n rekening betaalt. Meneer biecht die zonde bij z'n heerbroer Gilles, die hem aanspoort alles aan de meid te vertellen. Als ze 25 jaar bij 'm in dienst is — op den avond van dien gedenkwaar-

digen dag speelt het stukje — bekent Roeland z'n diefstal — Breg wordt half gek en mijnheer sterft van schrik. Het geheel vlot goed en de hoofdpersonen blijven goed in hun rol; meneer als steeds brommende en grommende, de meid als 'n bezorgde huisvrouw. De toon, dien Brigitta aanslaat is wel wat intiem, maar dat praat je goed, als je maar denkt aan haar 25-jarigen trouwen dienst en aan haar bekentenis, dat ze 24 jaar geleden op meneer smoorlijk verliefd was. Maar, heer Falkland, als ge weer eens 'n priester opvoert, op wien het biechtgeheim drukt, laat hem dan beter in z'n rol blijven.

In het stukje schijnt het de bedoeling niet te zijn, dien priester 't biechtgeheim te doen verbreken, toch laat Falkland den Eerw. Heer Gilles zeer zeker tegen 't biecht-stilzwijgen zondigen. Want terwijl er over niets of niemand gesproken is, zegt Gilles: *„Ik* kan, mag, zal toch geen woord spreken, zonder jouw uitdrukkelijke toestemming". Dat slaat op wat hij in de biecht gehoord heeft, evenals hij dáárdoor weet wie er bedoeld wordt, als Roeland vraagt: „Ben je haar tegengekomen ?" Dan die herinnering van Gilles: „Mij hebt je 't gebiecht" — en dat doorpraten over 't gebiechte, (waarover alleen Roeland mocht beginnen te spreken) [2e tooneel]; dat ontstemd op en neer loopen [3e tooneel] en dat verwijten door Gilles [4e tooneel] berust enkel en alleen op de biechtkennis, is dus schennis van het biechtgeheim. Katholieke lezers zullen dus goed doen, hier de onkunde van den schrijver voor oogen te houden, ten einde het vertrouwen in hun biechtvader niet te verliezen, te meer daar 't schenden van 't biechtgeheim door den leek niet zoo spoedig zal gezien worden. Hinderlijk is ook dat telkens gebruiken van het woord „biechten", wat ik in nog 4 andere schetsen herhaald zag — dat verbasterd misbruiken van den Zoeten Naam — dat flauwe: „ouwe, lieve jongen," in den mond van Gilles — het verkeerde plaatsen van hoofdletters in: H.H. sacramenten der Stervenden, etc. Als tegenstelling wijzen we hier nog op de laatste drie pagina's; in één woord, prachtig — dat langzaam zich indenken van Bregje in hetgeen ze zoo pas gehoord heeft — haar ontroering — haar woede — dat langzaam tot bedaren komen — haar schrik op het zien van den plots gestorven Roeland.

Telephoon vertelt van 'n 8 jarig kereltje, dat bij de echtscheiding den vader werd toegewezen. Het kind hangt met hart en ziel aan zijn mama, die hij, als de kans schoon is, opbelt, om telephonisch met 'r te praten. Natuurlijk zeer tegen den zin van Papa, die daarom z'n kantoor zorgvuldig gesloten houdt. Falkland is met kleine Wim alleen, als plotseling de telephoon-schel klinkt — de meid komt binnen en neemt den kantoor-sleutel van boven de linnenkast. Echt gevoeld de ontroering van Wim bij het zien van die beweging: „'t Kind werd zon-„derling, bleek. De hand — die de schooltasch hield „beefde nerveus — de oogen leken blauw-omkringd „— de kleur der lippen was met 't witte gezicht een geworden." En dan, als Wim alles verteld heeft, die schreiende vraag: „Mag 'k nou effe telefoneere.... na me moeder ?" In die paar woorden alleen, voel je al 't leed van 'n kind, dat met geweld van z'n moeder verwijderd werd.

Het 500ste Falklandje voert tot titel: *Elckerlyck Falkland,* welken laatsten (evenals Elckerlyc) door den Dood wordt aangezegd, over 'n uur rekenschap af te leggen over de 499 verschenen Falklandjes. Achtereenvolgens vraagt hij Vriend, Muse, Pers, Acteur, Uitgever, Tooneeldirecteur, Schoonheid, Deugd en Kennis hem als reisgezel te begeleiden, doch allen weten een reden te vinden, om hem alleen te laten optrekken. Plotseling verschijnt Berouw, doch zeer slim laat de schrijver het niet — zooals in de moraliteit van Elckerly — komen tot het overreiken van 'n „Juweelken, dat penitentie heet," 'n geesel n.l. waarmee hij zich zou moeten kastijden. In 't bijzonder treft het optreden en het zich beklagen van *Schoonheid,* terwijl de schrijver zeer juist *Deugd* het weigerend antwoord op de lippen legt: „Ik zoude mij in uwe nabijheid geneeren." Zeker kwam de herinnering aan zijn uitgegeven werken den schrijver voor den geest. toen hij *Deugd* verzocht, hem te vergezellen.

Absalom geeft 'n goed gezien beeld van de tegenwoordige zooveel voorkomende meisjesachtige jongens — opvoeding, vooral wanneer, zooals hier, de personen in quaestie zijn: 'n jong, over-over-bezorgd mamaatje-weduwe en 'n eenigst zoontje, dat, kind van 7-8 jaar, 'n natuurlijken afkeer voelt voor dat opgedrongen meisjesachtige.

Meizonnetje is 'n juist gevoeld en echt weergegeven schetsje van 'n lieven lentedag, doorleefd in 'n kraakheldere kamer, met kanarie-zangen als frissche blommen opgevroolijkt.

Maar genoeg, Van al wat we aangaven hebben we nog niet eens *al* het mooie gezegd — we hebben alleen wat willen aanstippen, om den ontwikkelden Katholiek, die bekend is of wil worden met Falkland aan te zetten zich bovenstaande schetsen aan te schaffen, indien hij in leege halfuurtjes zich op 'n slokje letterkundig genot wil tracteeren. We hopen echter, dat de twee pagina's

met Falkland- en Heyermanstitels hem niet zullen aansporen om alle, daar vermelde werken, te koopen. Verschillende ervan zijn vies, vies.

Boxmeer. P. fr. A. KOENDERS, Ord. Carm.

R. Bos. **Nederland**. Eenvoudig leerboekje de Aardrijkskunde van Nederland, geschetst naar de natuurlijke landschappen der provinciën, met illustraties en schetskaarten, 5e druk, prijs f. 0.25. Uitgave van P. Noordhof, Groningen.

Een werkje voor de leerlingen, die de provincie gehad hebben. De schrijver wenscht het gebruikt te zien in de hoogste klassen waar dit boekje beschouwd als een vervolg op het meer beknopte: „Onze Provinciën". In de hoogste klas zou z. i. de leerstof de volgende zijn: 1°. „Nederland," 2°. „De landen van Europa," 3°. Oost-Indië" en de Werelddeelen.

De vragen bij elke les zijn zoo gesteld, dat de antwoorden samen een geheel vormen.

Onderwijzers, die in twee klassen les geven, zullen van het schriftelijk werk veel genot van dit boekje kunnen hebben.

Babberich. J. MEIJER.

De Dolende Ridder, door A. C. O. DE VLETTER, uitgave van A. W. Bruna en Zoon, Utrecht,

Een boek, dat men gerust aan kinderen geven kan. Jongens vooral zullen 't graag lezen en zich laten boeien door Jaaps vreemde lotgevallen. Dit te meer wijl de schrijver vertelt op lossen, prettigen toon en door zijn eenvoudigen schrijftrant nagenoeg geene inspanning van zijne lezers vraagt. Zelfs kinderen van acht à tien jaar kunnen den gullen, goedigen, maar zwerfzieken Jaap op zijn tochten volgen. Zijn gemoedelijke, eenvoudige manier van weldoen zal ongetwijfeld gunstig op 't jonge gemoed inwerken, maar zou dit stellig niet minder als Jaap — ook later met zijn vriend-beschermer, Sander, en Dokter van Osveld — zich bij zijn weldaden door hoogere motieven had laten leiden dan door de bloot natuurlijke gedachte, dat „'t zoo heerlijk is, anderen gelukkig te maken."

Wel lees je een enkelen keer: „Ze hielden menigeen terug van misdaad en redden er velen uit een slechte omgeving" en zeker, dat juich je van harte toe, maar telkens opnieuw zou je willen vragen: „Waarom zien Jaap en Sander en Dirk niet eens naar boven bij al wat ze doen? Waarom ook wijzen ze den armen en ellendigen, waarmee ze in aanraking komen, niet op den Vader van alle ongelukkigen, die troost en hulp heeft voor hier en hierna?"

We moeten Jaaps geduldige en trouwe vriendschap voor zijn meester bewonderen, als Sander, die bij een aanvaring op zee plotseling zijn vrouw verliest, zich ten laatste door Jaap met zijn ongeluk en zijn eenzaam leven laat verzoenen. Maar we vinden 't jammer, dat de jonge man den treurenden echtgenoot geen hoogeren troost weet te bieden dan: „*U is verplicht moedig het leed te dragen. Er is nog wel wat nuttigs te doen in de wereld;*" of: „*U hebt de middelen om uw leven mooi te maken als eene nagedachtenis aan uw jong gestorven vrouw.*" 't Geloof aan een vaderlijk en liefdevol wereldbestuur en de hoop op een weerzien daarboven hebben nog wèl zooveel bemoedigingskracht in 't lijden als die woorden van Jaap, hoe welgemeend ook.

Maar enfin! Er valt overigens uit dit boek veel goeds te leeren en dat is meer dan men tegenwoordig vaak van menige pennevrucht kan zeggen.

De uitgever zorgde voor een keurigen band, stevig papier, prettige flinke letter en mooie illustraties.

Schijndel. ZR. MA TERESA.

Ideale liefde, Antwerpsche zedenroman door B. ABRAHAM. Amsterdam 1909. D. Buys Dzn.

Hm, ideale liefde. Wat je ideaal geliefd te noemen. Je wordt misselijk van zoo'n gedoe. Zoo'n gekokketteer met 'n paar leuzen en phrasen. Dan zijn de straatpatsers ten minste eerlijk, die komen rond er voor uit, voor wat ze van zin zijn, en... een groot voordeel, die schrijven er dan geen ondragelijke en onkiesche boeken over. HANS.

Hofstad van JOH. BROEDELET. Meindert Bogaart, Juni; Zeist 1909.

Zelfs recensenten die meenen dat boeken, wanneer ze maar knap geschreven zijn. door taal of uitbeeldend vermogen, hun gebrek aan eerbied voor den geest van den lezer vergoeden, hebben zich met walging afgekeerd van dit prul.

Het eenige wat er van te zeggen valt, is dat het gemeen, walgelijk gemeen is.

HANS.

Jongen en ouden, door JAN VAN DER MOER. Amsterdam Scheltens en Giltau.

Rijke boerenjongen verleidt dochtertje van deugdzame weduwe, trouwt daarna met rijke bruid.

Bedrogen dochtertje hangt zich op in schuur. Auteur preekt erbij. HANS.

La Semaine de Suzette, paraissant le jeudi. Librairie HENRI GAUTIER, Paris. Union postale, par an, 8 fr.

Als U voor uwe dochtertjes een weekblad wenscht, daar ze schik van zullen hebben en dat U ze geven kunt, neemt dan dit. Twaalf kwarto-pagina's per week, vol illustraties, waarvan vier pagina's gekleurde, wat een genot! En mooie verhaaltjes en verhalen, raadsels, grappen, dingen voor tijdverdrijf, spelletjes, patronen voor kleedjes. correspondentie, weet ik wat niet al. In één woord, alles wat in een kindertijdschrift thuisbehoort.

En de kinderen leeren er goed Fransch door, eene geheele streek van die taal, die hun uit de schoolboeken gewoonlijk onbekend blijft.

En dan wat eene hoeveelheid lectuur en illustraties voor zoo weinig geld! En die nu bijv. de tweede helft van den 5den, of de eerste van den 6den in gekleurd kartonnen omslag wil hebben, kan zoo'n boek van 416 kwarto bladzijden, gij kent het formaat, bekomen voor 3 fr. 50.

En nu moet U mij maar eens gelooven, als ik dit kindertijdschrift zonder naderen uitleg aanbeveel. Ik kan de redactie niet eenige kolommen daarvoor vragen. Wel weet ik, dat ook Uwe grootere dochters er gaarne in zullen lezen.

Een ding wil ik U nog zeggen: er zijn tallooze van deze soort geschriften, die niet deugen en waarvan U niet den tijd hebt iedere week den inhoud na te gaan; en de zoogenaamde neutrale, kom, wees, verstandig, neutraal? Dat weten wij immers beter.

En aangenomen eens: ze zijn neutraal, moeten dan uwe kinderen zich steeds vermaken in kringen, waar *nooit* wordt gesproken over, steeds wordt verdat, wat hen later zal moeten staande houden in het leven.

Als zij dan naderhand ook neutraal worden, aan wie dan de schuld?

TAILLEFER.

Jan Feith, De geheimzinnige uitvinding of de toovermacht van een H. B. S. jongen. Een jongensboek. Met teekeningen van den schrijver.
Amsterdam. Scheltens en Giltay.

Een alleraardigst jongensboek, doch dat door meisjes van gelijken leeftijd — ik meen zoo tusschen de 11 en 14 jaar — zeker ook met veel genoegen zal worden gelezen. Het verhaal boeit van het begin tot het einde en de opeenstapeling van dwaze en zonderlinge gebeurtenissen welke er in voorkomen mogen ons ouderen het hoofd doen schudden en een glimlach afpersen, voor de jeugdige lezers zal het ongetwijfeld de spanning verhoogen en zullen zij moeite hebben het boek terzijde te leggen vóór zij in het laatste hoofdstuk de ontknooping vinden en met voldoening bemerken hoe de jeugdige held Tobias er, na al zijne avontuurlijke ondervindingen, toch nog betrekkelijk goed afkomt. Het is een „allergezelligst," een „allerleukst" verhaal, zullen zij zeggen, en zeker wenschen, dat Jan Feith, die door zijn „Piets Vlegeljaren" en een „Reis om de Wereld in 40 dagen" al lang geen onbekende meer voor hen was, nog meer dergelijke boeken voor hen moge schrijven. Wij ouderen kunnen ons vólkomen bij dezen wensch aansluiten, want Feiths werken zijn niet alleen prettig en onderhoudend geschreven, doch bevatten daarbij nog veel leerzaams voor de jeugd; en, al moge men als Katholiek misschien betreuren, dat de godsdienst in het leven der door hem geschilderde kinderen zoo niet het kleinste of geringste plaatsje inneemt, (men denke bijv. maar aan Tobias, die den vrijen Zondagmorgen zoo bijzonder geschikt vindt om uit te slapen, om eene streek uit te halen, om allerlei plannetjes te bedenken, enz.) toch is er verder geene bepaalde reden om de lectuur van dit aardige boek aan onze Roomsche jongens en meisjes te ontzeggen.

E. T.

La Robe de laine, roman par HENRY BORDEAUX, Plon-Nourrit et Cie, Paris. Prix: 3 fr. 50.

Een nieuwe roman van Henry Bordeaux is eene litteraire gebeurtenis.

In een paar woorden is de geheele opzet weer te geven: *Hij*, zeer rijk, zeer modern, zeer grillig, zeer zelfzuchtig, huwt de dochter van zijn rentmeester en het meisje, dat haar „robe de laine", den heerlijken eenvoud bemint, wordt door het moderne leven, waarin hij haar binnenleidt, langzaam vermoord.

In wondere lijnen heeft de schrijver ons de heldin geteekend, hare edele ziel, haar fiere zucht, haar heldhaftig, verborgen lijden. Hij heeft haar doen opgroeien onder zijne pen tot eene figuur, hoog stralend boven de heldinnen van den Parijschen dag, eene levensopvatting ontsluierd, waarbij de onbeduidendheid van het moderne leven tot eene satire wordt.

En dat alles met een eenvoud, eene natuurlijkheid, die den kunstenaar kenmerkt, welke door zijne toovermacht in de zielen onmerkbaar overstort, wat de eigen ziel had uitgeleefd.

En daarom is de invloed van Henry Bordeaux groot en wordt deze katholieke schrijver gelezen

ook door den man van de wereld. Althans toen ik binnen eene maand na het verschijnen dezen roman gezonden kreeg. was het reeds de een en twintigste druk.

Bordeaux schrijft zoo natuurlijk, zoo geleidelijk, schijnbaarzonder tendenz,en bereikt toch het hoogste, het edelste doel. Hij roept niet aan het begin de lezers saam om hun te zeggen, waar hij heen wil; o, neen, dan zou hij de helft hunner wegjagen. Hij dwingt ze te volgen en aan het eind trekt niet hij de conclusie, maar ze barst naar buiten uit de ziel van den getroffen lezer. Als zij niet met opzet de stem versmoren, die tot het betere maant, erkennen zij, wat hij lang had erkend en in hun ziel heeft laten druppelen als balsem uit den wonderen horen zijner kunst.

En die kunst staat niet buiten zijn tijd, op eene ongenaakbare of vergeten hoogte, midden staat ze in den stroom van het hedendaagsche leven, dien de kunstenaar beheerscht en leidt door de macht van zijn talent.

Van daar ook de opdracht aan Pierre Loti.

Niet omdat hij dweept met diens levenswijsheid; verre! Maar omdat hij zijn kunstvorm aanpast aan dien van het heden, ten einde zijne heldin Raymonde eene plaats te verzekeren te midden van zoovele litterarische vrouwentypen, den man van den dag bekend.

Daar zal men haar zien, naar haar opzien, want de kunstenaar heeft haar doen stralen in een aureool, haar gekroond tot koningin te midden der heldinnen van de litteraire kunst.

En nu zal men van zelf zich afvragen, *waar* de grootheid van de vrouw te vinden is en het antwoord zal zijn de triomf van den schrijver.

Zóó heb ik mij Bordeaux' methode gedacht, geene methode meer voor hem, maar saamgegroeid met zijn talent en slechts te ontdekken bij opzettelijke ontleding.

De meer ontwikkelden, de grooteren, *voor hen alleen is het boek*, mogen er grooter door worden en onze letterkundigen mogen bij hem ter schole gaan om daarna in eigen vrije vlucht naar zijne hoogte te streven. TAILLEFER.

Le Secret de la Tour-aux-Mouettes, par MARGUERITE LEVRAY. In 16º René Haton, éditeur, Paris. Prix: 3 fr.

Judicaël Clédern geniet sedert lang het vertrouwen der adellijke familie Kerbanhir. In het begin van dit verhaal ontmoeten wij hem als de getrouwe dienaar van den eenigen mannelijken afstammeling van dit beroemd geslacht. Maar de oude huismeester is een misdadiger. Uit persoonlijken haat heeft hij vroeger Gildas de Kerbanhir valsch beschuldigd. Door de zijnen verstoten heeft de ongelukkige jonge man met hard werken zich door de wereld moeten helpen en hij is gestorven vijf weezen nalatend, arm en verstooten als hij, maar in zich dragend de zedelijke grootheid van hun geslacht. Madeleine, de oudste dochter, wordt alsdan door een gelukkigen samenloop van omstandigheden, de gouvernante van haar neef, den hooger bedoelden Guy de Kerbanhir. De misdaad van Judicaël komt aan het licht en hij sterft vol berouw en na de vergiffenis der Kerbanhirs te hebben verkregen en de verstootenen in eere hersteld te hebben gezien.

Een boek, dat door iedereen, ook de jongeren, mag gelezen worden en dat buitengewoon boeit, zonder te vermoeien als zoovele, zij het ook goede tendenz-romans. De schrijfster is een oud-onderwijzeres en de grooteren, want ook zij zullen dit boek graag lezen, zullen hulde brengen aan het pedagogisch talent door Madeleine ten toon gespreid, die Guy, eerst onhandelbaar en vol afschuw van de studie, aan het werk weet te krijgen door zacht, bewonderenswaardig overleg.

En dan die Tour-aux-Mouettes, die oude vrouw, voor tooverheks versleten, die onderaardsche gangen,, die legenden.... 't is mooi, 't is goed beschreven, natuurlijk en gezond en toch, iets geheimzinnigs. Jongens en meisjes, zoo'n mooi boek.

Ik heb het achter elkaar uitgelezen en 't was mij eene aangename verpoozing na anderen zwaren kost.

En voor Fransch studeerenden, uitstekend!

Van harte beveel ik dit boek aan.

Heeft de schrijfster geen over de wereld klinkenden naam, toch verdient zij eene eerste plaats.

Quidam merentur famam, quidam habent.

TAILLEFER.

Par Aventure, roman van L. LAFAGE. — Bernard Grasset éditeur, Paris. Prix : 3 fr. 50.

Reinine is eene uitstekende tooneelspeelster. Danneret en Meyragues ontmoeten elkaar te Orange, waar zij speelt. Meyragues wordt dadelijk op Reinine verliefd. En Danneret. Gevoelt hij voor haar liefde of vriendschap? Danneret duelleert om haar. De moeder van Meyragues vraagt haar hand voor haar zoon. Nieuw raadsel. Edelmoedig trekt Danneret zich terug en geeft zijn vriend goeden raad. Reinine gaat eene kunstreis in Canada maken, wordt ziek droomt. Inderdaad ze bemint Meyragues, maar ze moet nog een stuk van Danneret spelen en ze heeft

veel succes. De schrijver gaat daarna naar den Balkan als reporter en Reinine trouwt met Meyragues.

Dit is nu de inhoud, maar nu weet gij niets, niets van de fijne ontleding, de tallooze bekoorlijke episoden, de landelijke tooneelen en den bevalligen, beeldrijken stijl.

Het boek is alleen voor grooteren en die zullen over een enkele passage, misschien wat onvoorzichtig behandeld, wel heenspringen.

Zij zullen echter den frisschen stijl vooral bewonderen, de rijke, natuurlijke beeldspraak, het model van goede, moderne taal.

Of het in het beschreven leven altijd zoo gaat? ik hoop het en laat de beoordeeling aan den lezer.

Vooral den vorm breng ik onder de aandacht, wijl deze roman door de geheele Parijsche pers daarom is geprezen en de inhoud daartegen geen bezwaar is. TAILLEFER.

Uit het leven van een hypochonder, door J. EVERTS Jr. Bussum. C. A. J. van Dishoek.

Je zoudt er verlegen onder worden als je dit boek bespreken moet. Want daar is heel wat om te doen geweest.

Zelfs zijn er psychiaters aan te pas gekomen, zooals aan de Papendrechtsche strafzaak.

En aangezien ik geen psychiater ben, noch 'n docent in de crimineele antropologie, niet eens 'n belangrijk querulant of maar even lijdend aan een of anderen belangrijken vorm van aberratie, tot nog toe niet ten minste, want ik ben nog nooit als getuige opgetreden in een of ander proces, — aangezien ik maar een heel normaal mensch ben, is het dus wel een beetje veel gedurfd dit werk te verslaan.

Maar komaan, wat kan mij et schelen. Op gevaar af van juist daardoor blijken van impotentie te geven waag ik het erop, denkend: de brutalen hebben de halve wereld, en op die helft ligt juist dat boek van Everts!

Enne.... beste lezer, luister dan eens niet naar allergeleerdste onzin, dit boek is geen ziektegeschiedenis, geen proces van een product eener door tijdsverwordingen bedorven ziel. Het historisch materialisme, de stand der huidige physiologische wetenschap kan je best missen om dit boek te begrijpen.

Het is de geschiedenis van een heel gewoon mensch, 'n beetje egoist, 'n beetje ijdel, 'n beetje verwaand, nou ja, zoo als zoo goed als iedereen is, en dan zeldzaam oprecht.

Het is — laat je niet voor den gek houden door dien grijnzenden Lombroso-snoet op het omslag — het is reactie tegenover al die verheven en hooggezielde uitleeflummels, waarmee ze onze litteratuur en zedenbegrippen verpesten, het is een gewoon mensch met al zijn hebbelijkheden, maar zonder levensvisies, Herrenmoral, of avonturen en die hier in zijn doen en denken sober maar allerfijnst wordt uitgebeeld. Luister maar eens:

(Hoofdst. V pag. 95).

„Voor het eerst gebeurde 't op een keer, dat we aan tafel zaten. We aten prinsessenboonen met rundergehakt.

Ik heb nooit een grooten eetlust gehad en er is maar heel weinig noodig om me dien geheel te benemen. Dat weet Betsy natuurlijk even goed als ik: ook weet ze, dat ik — op dokters voorschrift — flink gevoed moet worden, en dat het eten dientengevolge voor mij een tamelijk belangrijke levensfactor is. Nu geef ik toe, dat prinsesseboonen met rundergehakt een kostelijk eten is — althans 't kan zijn. Maar dan is een eerste vereischte, dat de prinsesse-boonen goed afgehaald zijn, en niet met elke boon een lange dikke taaie haar in je mond komt. Deze boonen waren al héél slecht afgehaald! weldra had ik een lange rist draden en vezels op den rand van m'n bord verzameld. Opzettelijk deponeerde ik ze één voor één met overdreven nauwkeurigheid naast elkaar, zoodat ze Betty wel opvallen moesten. Maar zij deed, alsof ze niets bemerkte.

't Ergerde me een beetje, dat ze zoo weinig zorg aan het eten besteed had. 't Gaf naar mijn inzien blijk van een zekere onachtzaamheid, misschien wel onverschilligheid, ten mijnen opzichte. Doch, gedachtig aan m'n goede voornemens, hield ik mij in. Ik wilde nu eens trachten met zachte middelen op haar gemoed te werken; en er klonk alleen een eenigszins-weemoedig verwijt in m'n stem, toen ik bijna bedeesd vroeg:

„Wie heeft die boonen afgehaald?"

„Mina."

't Viel me op, dat haar stem ongewoon hard en kortaf klonk, maar ik ontgaf 't me en hernam op m'n vorigen toon:

„En waarom jij niet?"

„Omdat ik geen tijd had vanmorgen. Ik had wel wat anders te doen."

„Wauw! Wauw!" — deed ik haar bijterig geluid na. „Dan hadt je dat andere ervoor moeten laten staan, als je tenminste nog wat voor me over hebt. Je...."

„Wel zeker, al het werk maar laten stilstaan. Ja zeker! Als jij je zin maar krijgt, hé?..."

„Mag ik ook even uitspreken?" — zei ik heel bedaard, bijna klagend. „Je weet dat ik niets zoo naar vind als slecht afgehaalde boonen, dat ik ze eenvoudig niet eten kàn. En je weet ook, dat niet-goed-eten voor mu gelijkstaat met ziek-worden. Waarom moet ik je dan toch nog zoo dikwijls vragen, wat meer attentie aan het eten te besteden? Vin je dat aardig? En is dat dan zoo veeleischend van me?"

Meteen schoof ik m'n bord een eind weg, met de kennelijke bedoeling m'n portie te laten staan.

„Hm! 't zou wel een wonder zijn, als jij weer niet wat aan te merken hadt" — viel Betsy bits uit.

Dat ze dit zei en op dien toon in het bijzijn der kinderen, leek me al buitengewoon onkiesch en griefde me ten zeerste. Maar allereerst schrok ik, en ik had eenigen tijd noodig om daarvan te bekomen.... Was dat de zachte, rechtvaardige Betsy? Mocht ik niet eens meer een gegronde aanmerking maken? Moest ik dan alles maar voor zoete koek opeten?... Betsy had beslist een neiging tot slordigheid; als ik die niet van begin-af-aan tegenging, waar zou 't dan eindigen?

Bovendien, had ik 't haar nu soms nóg niet zacht en kalm genoeg gezegd?

Ik had me echter spoedig hersteld.

„Betsy, Betsy" — zei ik zacht-bestraffend. „Wie zoekt er nu ruzie, jij of ik?"

„Wel jij, jij natuurlijk! Wie anders? Wou je mij daar soms ook nog de schuld van geven?.... Jij, met je eeuwige aanmerkingen. Daar maak je me dol mee!"

„Zorg jij dan maar, dat er geen aanmerkingen te maken zijn," — m'n stem klonk onwillekeurig hard en kortaf.

„Ik zou wel eens willen weten, wie 't jou naar den zin kan maken. Ik heb nog nooit zoo'n ongemakkelijke, kleingeestige fitter gezien, als jij bent. Nooit is het goed. Je hadt maar een keukenmeid moeten trouwen, dan hadt je altijd lekker kunnen eten."

Bij deze laatste woorden voelde ik een fijne steek diep in m'n hoofd. 't Was of daarbinnen iets teers knapte, of er een barst in sprong.... Betty begreep me niet, ze begreep me totaal niet, ze was gruwelijk onbillijk. Ze geloofde dus ook niet meer, dat ik veel, ziels-veel van 'r hield, nog altijd en in weerwil van alles. Hoe grof was ze!... O nee, nee, zoo moest ze niet tegen me beginnen.

Tegelijkertijd zag ik dat de jongens met groote, verwonderde oogen zaten te luisteren.

„Prenez garde aux enfants. Ils écoutent" — beet ik Betty toe. Ze wierp een haastigen, onverschilligen blik naar de kinderen.

„'t Kan me niet schelen" — ging ze op denzelfden toon voort. „Ze maggen 't hooren. Ik heb 't nou lang genoeg verdragen. Daar moet eens een eind aan komen. Ik vertik 't nou langer." Ze was buiten zichzelve van drift, smeet met het tafelzilver en met de deksels.

Dat werkte op mij als een stortbad. Ik was ineens gekalmeerd. Wanneer ik in een ander m'n eigen driftige en maar al te dikwijls on-redelijke handelwijze terugzie, bemerk ik eerst goed, hoe onwaardig die is, en heb ik, God zij dank, meestal nog wel zooveel zelfbeheersching over, dat ik plotseling m'n tactiek veranderen, en — al zeg ik 't zelf — hooger opvoeren kan. Zoo ook nu. Ik begreep, dat wanneer ik op denzelfden toon ging antwoorden, ons meeningsverschil op een vischwijverig gekijf — uiterst geschikt om ons prestige bij de jongens geheel te verspelen — zou uitdraaien; maar ik stond gelukkig nog voldoende en kalm genoeg boven den toestand om dit te voorkomen.

Daarom antwoordde ik met een ijzige kalmte, de kalmte van iemand, die zeker is van de overwinning.

Ik heb dan ook overwonnen.

Ze bleef nog een tijdlang door-razen, maar na een poosje antwoordde ik haar in het geheel niet meer, haalde alleen nu en dan even m'n schouders op, terwijl ik verder alle gemoedsbewegingen achter mijn martelaars-masker verborg. Ze hield weldra vanzelf op, en er volgde een lang boudeerend zwijgen. Zelfs de jongens waren er stil van geworden.

Ik benutte dien tijd om de geheele kwestie nog eens nader van alle kanten te bekijken, en m'n verdere gedragslijn vast te stellen. Voor alles wilde ik met m'n geweten, dat natuurlijk weer neiging tot oproerigheid vertoonde, in het reine komen.... Ik heb nog nooit zoo'n ongemakkelijken, kleingeestigen fitter gezien, als jij bent" die woorden suisden me nog telkens door het hoofd en „staken" me. Als Betty zoo iets zei.... Ze beschuldigde iemand niet gauw. Aan den anderen kant kwam mijn rechtvaardigheidsgevoel er tegen op. Ze had ditmaal toch ongelijk, dat stond bij mij vast, onfeilbaar was ze dus niet. Deze overweging bracht me aan het twijfelen. Was ik eigenlijk wel zoo erg ongemakkelijk? Overdreef Betty niet, en verlangde ze nu niet al te veel van me? Ik zou wel eens willen weten, hoe andere mannen waren. Elke vrouw klaagt over d'r man, dat is zoo ongeveer een natuur-wet. En van hoeveel beslist ongelukkige huwelijken hoorde je niet, om van de echtscheidingen nog niet eens te spreken? 't Was waar, je hadt dan toch kérels?" Betty had 't slechter

kunnen treffen, zeker, heel wat? Schikte ik me niet in een massa dingen, die me eigenlijk geweldig hinderden! O ja, ik klaagde en mopperde wel eens, maar verreweg de grootste helft verzweeg ik, zij 't ook dikwijls met uiterste inspanning. Van het ideaal-huishouden waren we dan ook nog verre verwijderd. Betty moest zich niets inbeelden. Och, och, al de ergernissen, angsten en andere onaangenaamheden, die ik verkropte, maar dat werd niet geteld!!!... Neen, ze had een kleine afstraffing verdiend, en die zou ze hebben ook. Ik voelde me er sterk genoeg toe, m'n positie was zuiver: de boonen waren slecht afgehaald. Ze had dat moeten erkennen, en 'r excuses maken, dan was de zaak uit geweest. Terwijl nu.... O, 't is niet prettig om zedemeester op te treden.

Na het eten, toen de tafel afgenomen was en de kinderen de kamer uit waren — ze gaan dan gewoonlijk nog wat bij Mina in de keuken spelen — begon ik, zoo zachtzinnig mogelijk: „Nou moet je me toch eens eerlijk zeggen, Betty... meende je, wat je zooeven zei: vin je me werkelijk zoo ongemakkelijk en kleingeestig?"

Ze schokte onverschillig met 'r schouders.

„Ja hé" — hernam ik schamper — „'t is waar ook: ik heb een leventje als een prins, als God in Frankrijk, ik heb alles wat m'n hartje maar begeert, niet waar? Hoe durf ik nog meer te eischen!..."

„Dat zeg ik niet! Dat zeg ik volstrekt niet."

Ik hoorde wel aan den toon, dat 'r stemming nog niet veel minder was. Ik vervolgde:

„En jij bent volmaakt, is niet?"

„Dat zeg ik ook niet, dat ik volmaakt ben. Allemaal leugens! Zie je. jij verdraait den toestand altijd, en dan weet je 't altijd zoo voor te stellen dat jij gelijk hebt."

„Je hoeft niet zoo te schreeuwen. We kunnen de zaak kalm bespreken."

„Ik zeg niet, dat ik volmaakt ben" — herhaalde ze nog even luid. „Maar, maar jij met je aanmerkingen altijd en je kalmte, je zoudt iemand dol maken! Ik doe al m'n best, alles zooveel mogelijk naar jouw zin te schikken, maar daar hoor ik nooit een woord van dank over. Je laat je maar bedienen. 't Lijkt wel, of ik je huishoudster ben."

In m'n hart moest ik haar gelijk geven, 't was waar: hoe dikwijls had ik 't mezelf niet in stilte bekend, dat Betty een pracht-vrouw was, en dat ik eigenlijk heel wreed en ondankbaar was. M'n medelijden welde weer op. Maar met geweld drong ik dat gevoel terug, om voet bij stuk te houden. Immers al haar goede eigenschappen namen niet weg, dat ze ditmaal zeer, zéér onredelijk was geweest, en daar moest ik haar van overtuigen. Dergelijke eigenaardigheden moesten direct en streng tegengegaan, en in de geboorte gesmoord worden. Dat was ik zelfs moreel aan Betty verplicht Niet sussen, geen lapmiddelen!... „Zachte heelmeesters maken stinkende wonden." Ook moest ik er voor zorgen niet af te dwalen of in beschouwingen in den breede te vervallen — dan kon ik het pleit nog wel eens verliezen.

„Had ik gelijk of niet, daar straks?" vroeg ik daarom. M'n stem klonk schoolmeesterachtig droog en gevoelloos.

„Hoezoo gelijk?"

„Met die boonen. Waren ze goed afgehaald?"

Ze schokte weer met 'r schouders.

„Ach die boonen.... die boonen! 't Is altijd zoo met je."

„Daar hebben we 't nou niet over. Ik vraag je: waren die boonen goed afgehaald of niet?"

„Nee, dat weet ik wel, en dat zal ik ook niet tegenspreken. „Maar...." ze beet zich op de nagels, voelde zich blijkbaar in het nauw gebracht. „M'n God je kan toch ook niet alles zelf doen."

„Die boonen" — herhaalde ik betoogend en met triomfantelijken nadruk — „waren dus niet goed afgehaald. Had ik dan recht om te klagen of niet?"

„Je klaagt altijd," zei ze koppig, en wendde zich half van me af.

„Als er reden tot klagen is, klaag ik, ja. Maar heb ik opgespeeld? Heb ik 't je niet zoo kalm en zacht mogelijk gezegd?

Jij hebt herrie gemaakt, ik niet.

En moeten man en vrouw niet alles met elkaar kunnen bepraten? Vervreemden ze anders niet van elkaar? Maar als jij bij het minste of geringste zoo te keer gaat, dan gebeurt het onvermijdelijk."

„Ik...."

„En om zoo'n toon tegen me aan te slaan, en zulke enormiteiten te zeggen, waar de kinderen bij zitten!... Weet je wat een anderen man gedaan zou hebben?.... Die was d'r uit geloopen met een dolle kop, naar de kroeg! Die had uit baloorigheid z'n troost in den drank gezocht, en was 's avonds laat met een stuk in z'n kraag naar thuis gekomen. Had ik dat moeten doen? Was 't dan goed geweest? Moet 't daar naar toe?"

„O nee, nee natuurlijk niet."

„'t Kon d'r van komen. En zeg eens eerlijk, Betty: was het lief van je, me die boonen zoo voor te zetten? Je weet nu eenmaal, hoe m'n eetlust van die kleinigheden afhangt?"

„Ik zeg je nog eens, dat, ik kan niet alles zelf doen. Je eischt het onmogelijke."

„Wat hadt je dan te doen vanmorgen?"

„Och zooveel, van alles, van alles...."

„Wat dan ? noem is wat?"

„Dat kan ik je niet allemaal zeggen."

„En had dat allemaal, of iets ervan, niet wat kunnen wachten, een dag of twee dagen, een week desnoods: tot er eens eten was, waar je niet naar om behoefde te kijken?"

Ze antwoordde niet.....

Aan kinderen en onvolwassen knapen moet dit boek niet in handen gegeven worden. Voor een volksbibliotheek is het ook omgeschikt, ook omdat de klanten daar het stom-vervelend vinden.

Maar brave huisvaders moeten het eens lezen. Zij kunnen er uit leeren, hoe zij zelf, ja zij zelf dikwijls zijn tegenover hun vrouwen. 't Is verbazend goed van echtheid.

Van het gefilosofeer van den Hypochonder trekt niemand zich wat aan, — gij zelf, niet waar, kletst en zanikt ook wel eens, zij 't over minder hooge onderwerpen.

Ook de theorieën, welke Bets en hij er op na houden zijn geen cent waard, gelukkig doen zij beter. dan ze praten, en is de wijze, waarop de hypochonder, wanneer hij van zijn katjesspul met die rare dame genezen wordt, wel leerzaam.

HANS.

Clemens Brentano. **Vertelsel van Gokkel en Ginkel.** uit het Duitsch vertaald door Stijn Streuvels, met teekeningen van Jules Fonteyne en uitgegeven door L. J. Veen te Amsterdam.

Je kijkt het in en begint te lezen: „In Duitschland in een wild woud leefde een oud manneke. dat heete Gokkel. Gokkel had een wijfje en die heete Ginkel.

Gokkel en Ginkel hadden een dochtertje en dat heette Gakeleia.

„Zij woonden in een oud kasteel, waar er niets buiten te zetten was, want er was niets uit, maar veel in te zetten, deuren namelijk en poorten en vensters. Met frissche lucht en zonneschijn en allerlei weder was het wel voorzien, want het dak was ingestort en de trappen en zoldering en vloeren ook."

Wanneer wij die inleidende woorden gelezen hebben, dan zijn we ineens gewonnen voor het boek, We lezen door, en we begrijpen dat niemand minder dan Stijn Streuvels het met zijn kostbaar taalvermogen wilde verdietschen.

't Is een historie voor kinderen, die u zelf jong maakt, en ademloos voortlezen doet, zonder verpoozen, 't is een heerlijk stuk proza van den grooten schrijver, die zoo simpel en naar kinderen wijs te zeggen weet, dat hij zich bij de historie zelf kind gevoelde of met volle vaderliefde dacht aan zijn eigen kleintjes.

De uitgave is vorstelijk mooi: aantrekkelijke teekeningen, zwaar papier en groote druk.

HANS.

Stukken ter vertaling ten dienste van studeerenden, verzameld door C. Grondhout. P. Noordhoff 1910 f 1.25.

Sommige zijn oorspronkelijk; vele ontleend. Zij zijn niet zonder belang. Zij zijn bestemd voor hen, die reeds eene vrij groote kennis der vreemde taal bezitten; bedoeld wordt Engelsch; 't wordt anders nergens gezegd; 't zou mogelijk ook kunnen opgemaakt worden hieruit, dat er wel eens gesproken wordt van Engelsche koetsiers en Engelsche meisjes.

Oorspronkelijk bestemd voor gebruik met eigen leerlingen worden de stukken uitgegeven ter voldoening aan den wensch van velen. Wie of die zouden wezen? Voor f 1.25 kan men genoeg zulke boeken verkrijgen. Voor gebruik met eigen leerlingen zullen ze wel 't best zijn. Nergens vindt men eenige verklaring of toelichting hoegenaamd.

P. H.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst.

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I HOOGVELD
PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ;
DR. JOS. SCHIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 7. **1910—1911**

AUGUSTIN WIBBELT. **Ein Trostbüchlein vom Tode.** Auch ein Buch der Freude J. SCHNELLSCHE, Buchhandlung, C. Leopold. Warendorf.

Weer een boek der *vreugde* een boek over.... *den dood.* Ja over den *dood* een boek der *vreugde.* Wat er dan voor vreugde in het sterven is? Wibbelt zegt het ons en zegt het ons juist en duidelijk en levert een klare weerlegging van Nietsche's woord dat degenen; „welchen den Tod gedredigt werden musz" behooren tot de „*Viel-zu-Vielen,* die des Lebens nicht wert sind" en dat „jene Prediger" geen „Schwindsüchtigen an der seele", geen „lebendigen Särge" zijn.

Neen, hier wordt de prediker van den *Dood* een prediker van het *Leven* en dat wil hij ook, want niet het leven te „smähen" en te „verneinen" is zijn doel, maar het „erst recht zu bejahen;" ook al wil hij den dood niet „schminken" of „schmücken". Hij toont ons in zijn wezenlijke werkelijkheid den dood, die ons overal groet en die wij zoo zelden een wedergroet waardig keuren.

Wanneer een groot, een heel groot geluk, bijv. onze ziel vervult, en doorstraalt tot in hare diepste diepte, dan dringt zich soms het woord naar onze lippen: „Jetzt möchte ich sterben!" en dat is zuiver gevoeld; we willen den dood niet om dat we verlangen naar het einde van dat geluk, in tegendeel we willen het vereeuwigen en daarom denken we áán en spreken ván sterven, doch zien den dood niet meer, want we bedoelen het leven.

Dat voelen is de zachtste groet aan den dood het is als een „sanftes Locken der Heimatglocken."

Zoo'n doodsgedachte maakt ons niet afkeerig van wereld en leven, verlamt onzen moed niet, maar wekt ons veeleer op, aan het leven te geven, wat het toekomt; verruimd onzen blik en doet ons heen zien door het bonte dekkleed dat het leven weeft.

Zooals in zijn Buch von den vier Quellen 1) neemt Wibbelt ons aan de hand en voert ons als een onderhoudend geleider en kundig gids door natuur en leven en geeft ons lessen mee van hooge levenswijsheid en onschatbaren stervensmoed.

Op een Octoberdag zien we de natuur in stervende pracht, doch welk een sterven! Zij is moede van het geven, „erschöpft in verströmender Güte, in der Verschwendung der Liebe". Nu wil ze rusten gaan, ze heeft haar rust verdiend, want de oogst is geborgen, de arbeid afgedaan en wanneer ze nog eenmaal haar hoofd siert met regenboogkleurigen krans dan is dit ten afscheid een laatste groet aan het leven. „Wer doch ein solches Sterben hätte." Ja waarlijk „so schön ist der Tod, wenn er ist, wie er ein sollte und sein könnte," wanneer we Raabes woord in beoofening weten te brengen: „Blicke auf die Gassen, achte auf die Sterne!" wanneer we rekening houden met de werkelijkheid en daarbij onze idealen bewaren.

In dit boek is beurtelings de Dichter en de Priester, die Wibbelt is aan het woord, maar meestal die beiden elkander aanvullend en volmakend. Als Gevangenis-zielzorger in Munster moest hij eens een ter dood veroordeelde bijstaan in zijn laatste oogenblikken, en na zoo iets kan hij toch waarlijk niet meer in verdenking komen de verschrikkingen van den dood niet te kennen of die te onderschatten. En toch *hij juist* doet de dorre wandelstaf van den dood bloeien als een Aaronstaf en plukt op het groote wereldkerkhof bloemen van hoop en leven.

Gaarne gaf ik een kleine bloemlezing uit dien bloemenbundel, doch ik vrees dien te schenden en daarom koopt dit boek; het zal u in waarheid zijn, wat het wezen wil, een boek van vreugde, een boek van troost een prachtig en practisch, een on-

1) Boekenschouw 1910—11. pag. 1.

schatbaar boek, dat ge na eens gelezen te hebben, nog meermalen zult ter hand nemen, want bloemen zoo overrijk aan honing puurt ge op eens niet uit.

ANTON BÖCKER.

Clericus Solide Institutus Juxta Doctrinam S. Pauli, seu Series meditationum de nonnullis B. Pauli Epistolis, in usum Cleri. Auctore JAC. Jo. ZEIJ, S.J. Leiden, Theonville, 1910. XIV et 467 p.

De voorrede van den schrijver van dit uiterst nuttige en practische boek is zeer bescheiden. Wanneer de geestelijke, die uit dit werkje de meditatie voor den volgenden dag voorbereidt, uit de lezing van St. Paulus' tekst alleen, voldoende stof tot heilzame overweging meent te kunnen putten, dan moet hij dit boek dicht doen en er niet langer in zoeken. Inderdaad, een gulden regel; de zalving toch der heilige woorden, de onovertroffen raadgevingen van den H. Geest zelf, kunnen door geen menschentaal worden aangevuld. De vraag is slechts, of het geval, dat de bescheiden schrijver zich voorstelt, wel dikwijls zal voorkomen; ik geloof niet te boud te spreken, dat voor vele priesters, overladen met allerhand verstrooiende bezigheden, ook de beschouwingen, door P. Zeij aan de punten uit de Apostelbrieven toegevoegd, welkom zullen zijn, vooral, omdat Schrijvers aantrekkelijke bescheidenheid ook in het eigenlijke boek al te groote opdringerigheid meesterlijk weet te vermijden. En dan, nog afgezien van de verstrooiende drukte van het priesterleven, zijn wij allen zóó thuis in St. Paulus' brieven, dat wij van P. Zeij niets meer te leeren hebben? Bemerken wij niet op elke bladzijde van dit gulden boekje, de groote ervarenheid des auteurs in de dingen, die hij ons leeren wil? Hebben wij allen de groote commentatoren van den Apostel zóó doorgewerkt als hij? Zijn wij allen zoo diep ingedrongen in die sublieme leer, die niets anders kent dan Christus den gekruiste?

P. Zeij brengt ons in kennis met de brieven aan de Ephesiers, aan Timotheus, Titus en Philemon en aan de Hebreeën; hij kiest den eersten als kort begrip van priesterlijke wetenschap, de drie volgende als overzicht der priesterlijke deugden, den laatsten als ideaal des priesters, voorstellende den Hoogepriester Christus Jezus. Den inhoud dezer 5 brieven verdeelt hij over 98 overwegingen. Een tabel op het einde van het werkje stelt den clericus in staat, zoo hij het verkiest, het liturgisch gebruik dier brieven in Mis en Brevier te volgen.

De methode, die gevolgd wordt in het voorstellen der punten, is geheel en al de beproefde wijze van bidden, door den H. Ignatius in de Geestelijke Oefeningen geboden en door P. Roothaan in zijne „Ratio meditandi breeder" uitgewerkt.

Van deze methode, die natuurlijk niet uitsluitend op de stoffen der eigenlijke Geestelijke Oefeningen van Ignatius van toepassing is maar ook met vrucht op andere onderwerpen kan worden overgebracht, heeft P. Zeij in dit boek een zeer geschikt gebruik weten te maken. En zoodoende slaagt hij er volkomen in, ook hen, die nooit zelf eene retraite hebben doormediteerd, ik bedoel, die altijd de meditaties bij wijze van preeken van anderen hebben aangehoord, gelegenheid te geven, niet alleen diep in te dringen in de Goddelijke wijsheid der Apostelbrieven, maar ook, zich die wijze van bidden eigen te maken, die zoo nuttig is gebleken door de ondervinding van velen en zoo warm door de pausen is aanbevolen.

Eene aanmerking zou ik gaarne willen maken, die eerder op een „te veel" dan op een „te kort" wijst. Zou P. Zeij niet beter hebben gedaan, sommige gedeelten der brieven, b.v. aansprekingen en begroetingen, weg te hebben gelaten als stof voor overweging? Gemakkelijk hadden dergelijke plaatsen als „praeludia" behandeld kunnen worden, zoodat van den samenhang niets verloren ware gegaan. Mij willen dergelijke meditaties minder bevallen, ze komen mij wat ver gezocht voor. Hiermede ontken ik geenszins het goed recht, dat P. Zeij heeft, ook deze stoffen voor te stellen, en spreek ik alleen een persoonlijke meening uit.

Ik hoop dan ook, dat het boekje eene ruime verspreiding ten deel zal vallen.

Dr. W. MULDER.

Katwijk, Januari 1911.

Verspreide opstellen over opvoeding, vooral ten dienste van ouders, door J. G. ZIJLSTRA, Utrecht, W. Leijdenroth van Boekhoven, 304 bladz. geb. f 2.90.

Dit boek bevat veel belangrijks voor ouders en voor allen, die op eenigerlei wijze voor de opvoeding van kinderen verantwoordelijk zijn. De schrijver is blijkbaar een man, die warm voelt voor het kind, en veel weet van de kinderwereld. Geen dorre pedagogiek geeft hij, maar bedaarde wenken, hartelijk gezegd, en van groote, vooral practische waarde. Er zijn kostbare bladzijden in dit boek. Blz. 13, 14, 15 over „Onderwijsresultaten bijv. zijn echt raak en juist. Wat op blz. 102 en volgende gezegd wordt over „Eenvoud" en op blz. 190 en volgende over „Egoïsme" bevat een schat van

wijsheid. Deze en vele andere bladzijden zijn voor ouders niet enkel lezing maar gezette overweging waard.

Onze *hoofdbedenking* tegen dit boek is, dat het te neutraal, te volkomen bloedloos neutraal is op godsdienstig gebied. Hoe jammer, dat een man, zooals blijkbaar de heer Zijlstra is, met zoo'n helder hoofd en zoo'n warm gemoed, opstellen moet schrijven over opvoeding, waar Onze Lieve Heer heelemaal niet mag inkomen! Doch laten wij het hem niet wijten, maar aan de treurige tijdsomstandigheden waarin wij leven. Overigens kunnen christelijke ouders gemakkelijk in de practijk aanvullen wat onder dit opzicht, aan dit boek ontbreekt.

Hier en daar zou ik nog wel een en ander wat anders wenschen. Op blz 81 worden „nieuwe leerlingen, in zekeren zin, reeds individuen" genoemd. Wat hier onder individuen wordt verstaan is mij een raadsel. Dat het nu juist een leugen is, als pa (blz. 243) „niet thuis" geeft, schoon hij wel thuis is, is wat kras gezegd. Iets anders is, of men *kinderen* zulke missieven moet laten overbrengen. Eveneens zal het wel niet zoo erg bedoeld zijn, als op blz. 188 gezegd wordt, dat hartstocht „een zoo sterke trek of begeerte des harten is, dat men daaraan geen weerstand *kan* bieden." Ook ben ik van oordeel, dat de schrijver wat al te veel bedenkingen heeft tegen straf als tuchtmiddel.

Alles te zamen genomen, wenschen wij dit boek eene ruime verspreiding, waardoor het velen ouders een steun zij in hun zware maar heerlijke taak.

Rotterdam. H. W. SPIJKER.

Vie de Saint François de Sales par M. HAMON. Nouvelle édition abrégée, entièrement revisée par M. Gonthier, chanoine d'Annecy et M. Letourneau, curé de Saint-Sulpice. 1 vol. in-12 de 530 pages avec un portrait en héliogravure. Librairie Victor Lecoffre, J. Gabalda et Cie., Paris. Prix: 3 fr. 50.

Deze nieuwe uitgave van het leven van den H. Franciscus van Sales is vereerd met twee brieven van goedkeuring en aanbeveling van H.H. D.D. H.H. den Aartsbisschop van Parijs en den Bisschop van Annecy.

Een paar woorden haal ik eruit aan:

„Eene vergelijking met de vorige uitgaven zal den lezers spoedig doen zien, dat het verhaal in nauwkeurigheid heeft gewonnen vooral wat aangaat de familie van den Heilige, zijne studiën te Parijs en te Padua, den oorsprong en de samenstelling der „Introduction à la Vie dévote, etc.

„Gij hebt eene meer volledige studie gemaakt van het voornaamste werk van den Heilige, zijn bewonderenswaardig „Traité de l'Amour de Dieu. Ten slotte geeft gij eene meer grondige ontleding van de intellectueele, moreele en bovennatuurlijke figuur, van het talent als redenaar en schrijver, van het karakter der heiligheid van Sint Franciscus."

Ik voeg er niet meer bij. De H. Franciscus van Sales is ook uit litterarisch oogpunt een groot schrijver, dat erkent iedereen, en velen zullen gaarne het leven van dezen beminnelijken Heilige lezen, vooral nu de inhoud meer voor allen bereikbaar is gemaakt. Een mooi boek ook voor de jongeren!

TAILLEFER.

Visions d'Anne-Catherine Emmerich sur la Vie de N. S. Jésus-Christ et de la très sainte Vierge Marie. Traduction entièrement nouvelle du texte allemand, par M. CH. D'EBELING. 3e édition, 3 vol. in-12. Pierre Téqui, Paris. Prix: 10 fr. 50.

Deze vertaling is „coordonnée en un seul tout, selon l'ordre des faits par le R. P. Joseph-Alvare Duley, de l'Ordre des Frères Prêcheurs." Dit is eene bijzonderheid van groot gewicht; het boek is er veel meer leesbaar door geworden, daar de herhalingen vervallen zijn en de verspreide stukken meer in logische orde zijn gerangschikt. De overweging van het bitter lijden van onzen Goddelijken Verlosser en zijner H. Moeder wordt er door vergemakkelijkt en de vrome zielen, die het werk kennen, zullen gaarne van deze vertaling gebruik maken. Het boek is bekend genoeg en dat hier ruime stof wordt geboden blijkt daaruit, dat het aantal pagina's hoewel geslonken door formaat en type, toch nog vijftienhonderd bedraagt. In de voorrede kan men lezen, hoe deze visioenen te beschouwen zijn en de goedkeuring der orde zegt, dat de uitgave niets bevat, wat strijdig is met het geloof.

Moge de overweging dezer verhevene stof rijke vruchten dragen! X.

De apologie van de daad, door Prof. F. FORSTMANN. Utrecht, Wed J. R. van Rossum.

De Apologetische Vereeniging *Petrus Canisius* gaat ijverig voort met het verspreiden van werken en werkjes tot verklaring, verdediging, verheerlijking des geloofs. *De apologie van de daad*, lezing gehouden te Deventer voor „Geloof en Wetenschap" door den Rijsenburgschen professor F. Forstmann, is reeds haar 27ste uitgaaf, ongerekend de geschriften die verschenen onder haar stempel als blijk van instemming.

Prof. Forstmann predikt voorzeker de beste van alle geloofsverdediging, namelijk die van de daad

en het voorbeeld. Hij doet dat hoogst eenvoudig, zonder woordenpraal, maar welsprekend, overtuigend. Soms klinkt een toon van geestige scherts, zooals bij het zeer gelukkig aangebracht verhaal van den kleinen Cyrus, wiens vader nooit dronken werd enkel door bijtijds met dorst-hebben op te houden. Soms vallen geducht rake slagen, zooals deze:

„Er zijn nog altijd katholieken, die alleen in godsdienst en politiek van den liberaal verschillen; op de fabriek en op de werkplaats echter is dit verschil geheel onmerkbaar; het niet erkennen van het recht der arbeiders op eene behoorlijke organisatie is even slecht als het niet erkennen van het recht op eigendom."

Kortom, Prof. Forstmann schenkt ons hier een bij uitstek praktische voordracht, die stellig groot nut stichten zal.

De Vereeniging *Petrus Canisius* verrijke onze bibliotheken met nog veel van zulke boekjes, die de katholieke Kerk in haar aard en streven heerlijk doen kennen. W. DE VEER.

„De Hervormde Burcht." Lezing, gehouden ter gelegenheid van het Eeuwfeest van de teruggave der groote kerk te Losser, door den Z.E. H.Gel. Heer W. KNUIF, Professor te Rijsenburg. Prijs der brochure f 0.10, franco per post f 0.11. Utrecht A. V. Dagblad en drukkerij „Het Centrum."

Professor Knuif geeft meer dan een goedgestelde en bemoedigende feestrede; zijn kort geschrift mag een interessante bijdrage genoemd worden tot de kennis der Kerkgeschiedenis, belangwekkend voor iedereen. R. K. Pr.

Over de Borromeus-Encycliek, door W. KNUYF, professor aan het Seminarie te Rijsenburg. Uitgave der Apol. Ver. Petrus Canisius. Prijs 5 cent. Bij 100 vier cent per exemplaar. Utrecht, N. V. Dagblad en Drukkerij „Het Centrum".

De verschijning van het hoogst ernstig Pauselijk schrijven ovor den H. Barolus Barromeus, waarin de katholieken worden aangewakkerd om alle verbetering en verheffing te beginnen in eigen kring, en de wereld dichter bij God te brengen door persoonlijke heiliging, is voor duizenden niet-katholieken de aanleiding geweest, om eens te bewijzen, hoe slecht ze lezen kunnen, hoe fel ze de Kerk haten, en hoe dom ze dien haat toch kunnen uiten. Er is heel wat om te doen geweest: aan de bittertafels en in de parlementen, in oefeningen van stoelenzetsters en op partijdagen van predikanten. Met weergalooze opgewondenheid gingen vooral de laatsten te keer. Het grenst aan het ongeloofelijke wat de heeren met volkomen ontkenning van alle geschiedkundig onderzoek beweren durfden.

Rustig en zakelijk heeft prof. Knuyf eenige van de grootste en meest typische aanvallers onder handen genomen en afgestraft. Kn.

Le Mystère de la Rédemption par le R. P. HUGON, maitre en théologie, professeur de dogme au collège pontifical „angélique" de Rome. 1 vol. in-12. Pierre Téqui. Paris. Prix: 2 fr.

De hooggeleerde schrijver heeft een cursus gegeven voor studenten van een groot aantal katholieke diocesen naar Rome gekomen om hunne studiën te voltooien, en voor hen heeft hij de hoofdzaken van het dogmatisch onderricht gegeven, met de groote stellingen, die er betrekking op hebben. Maar dat was hem niet genoeg: hij heeft ook willen leeraren voor studieminnende christenen, begeeren beter de godsdienstleer te kennen. Daarom heeft hij aan zijn werk den meest geschikten vorm voor dat doel gegeven.

Dat het vooral in dezen tijd van het kerkelijk jaar lezers zal vinden, hopen wij van harte.

Acht hoofdstukken omvat het werkje: la notion du Mystère de la Rédemption; la Rédemption considérée comme satisfaction; suite, les satisfactions de Jésus-Christ; la Rédemption considérée comme sacrifice, le sacrifice de Jésus-Christ; le Sacerdoce de Jésus-Christ; la Rédemption considérée comme délivrance; la Rédemption considérée comme restauration, le mérite de Jésus Christ, les Titres du Rédempteur. En die hoofdstukken zijn weer in twee en vijftig paragraphen onderverdeeld. Dat de twee honderd zeventig bladzijden dus een grooten schat bevatten zal duidelijk zijn. Dat het aantal aanhalingen uit gewijde schrijvers legio is evenzeer. R.

Het godsdienstig leven, een gebedenboekje met raadgevingen voornamelijk voor ontwikkelde personen. Tweede druk, omgewerkt door Dr. R. VAN OPPENRAAY, S. J., en met nieuwe keur van gebeden versierd. Naar het Duitsch van TILMANN PESCH S. J. In prijzen van fl. 0.40 tot 9 gulden naar gelang van band. Amsterdam, C. L. van Langenhuysen.

Welk een zegen, dat de tweede druk van dit werkje noodig bleek. Het beteekent immers dat vele katholieken den verheffenden invloed van dit werk ondergaan hebben, en anderen aanspoorden om ook deze „gekruide zielespijs" te verlangen.

We hebben aan den lof, dien wij den eersten druk toekenden, niet veel bij te voegen. Voor wie 't nog niet weet, zij hier herhaald, dat wij voor ontwikkelde leeken, bijna geen beter boekje kennen.

De allergrootste waarde moet gezocht worden in de korte, de sobere, maar daardoor juist zoo sterk werkende overwegingen, welke ons hier worden geboden. Men heeft gesproken van een geestelijke encyclopedie, en dat is het boekje werkelijk, een encyclopedie der groote Christelijke waarheden, maar dan in zakformaat Kn.

Tien kruiswegoefeningen, getrokken uit de H.H. Vaders en Kerkleeraars, door Pater PEREGRINUS O. C. R. Diepeveen, klooster Sion.

Een treffende gedachte deed dit werk ontstaan. De overwegingen der Heilige Vaders bij passende gedeelten aangeboden als kruisweg-overweging. Deze 10 geheel nieuw opgevatte oefeningen zullen veel stichting verwekken.

R. K. Pr.

Bible abrégée à l'usage des gens du monde et des maisons d'éducation secondaire. Extraits de la traduction de l'abbé A. CRAMPON. In-8°. XVI, 712, 218 p. p. Desclée et Cie., Editeurs pontificaux. Paris, Rome, Tournai. Prix : 3 fr. 75.

De vertaling van den abbé A. Crampon is als uitstekend bekend.

De firma Desclée, wier uitgaven de geheele wereld doorgaan, biedt hier een *Bible abrégée* voor hen, die slechts het voornaamste willen lezen. Het oude testament beslaat ruim zevenhonderd en het nieuwe ruim twee honderd bladzijden ; mooie inhoudstafels en een zestiental prachtige kaarten en plannen zijn aan het werk toegevoegd. De druk is uitstekend, het formaat handig, de prijs buitengewoon laag.

Het werk zij ter kennismaking tevens aanbevolen aan onze katholieke inrichtingen van hooger en middelbaar onderwijs en de leeraren zullen zich weldra van de keuze der stukken overtuigd hebben, zoowel door de voorrede, als door de gemakkelijke indeeling.

En wie eene mooiere uitgave wil ! De kunstdrukwerken der firma zijn bekend en de prospecti geven ze in soorten aan.

Dat de kerkelijke goedkeuring is verleend wordt alleen volledigheidshalve vermeld.

L.

„Godsdienstig-zedelijke Opvoeding". Lezing gehouden in de jaarvergadering der St. Lebuïnus-Vereeniging te Zutphen, door den ZE. H.Gel. Heer F. FORSTMANN, Professor aan het Aartsbisschoppelijk Seminarie te Rijsenburg.

„Zedelijke Opvoeding thuis." Lezing, gehouden in de St. Augustinus-Vereeniging te Utrecht, door Prof. F. FORSTMANN. Utrecht. N. V. Dagblad en Drukkerij „ Het Centrum"

Tegenover de groote woorden waarmee men vaak de aanslagen op de heiligste rechten der kinderen tracht te bemantelen, stelt de scherpzinnige moraalkenner in het licht wat ware opvoeding beteekent. Met de kalmte van kloeke overtuiging en groote wetenschap zet hij uiteen wat godsdienstig-zedelijke opvoeding beteekent, en van hoe groot belang het is, aan kinderen het beste te geven, wat men ze in dit leven kan bijbrengen.

In onze dagen nu allerlei nevelige systemen en holklinkende beweringen, de menschen wel eens minder scherp doen zien en hooren, een weldaad, zoo'n heldere voorlichting.

Het tweede boekje brengt de ouders betere begrippen omtrent hun plicht en levenstaak als opvoeders bij. Men meent helaas te veel, zijn plichten tegenover zijn kinderen nagekomen te zijn, zoo men een hoog schoolgeld uitgeeft, bij het huiswerk toeziet, of een aanbevelenswaardige kostschool kiest.

Ouders bepalen voor een allergrootst deel het leven en de toekomst hunner kinderen tot een groot verantwoordelijkheidsbesef brengt hun in dit vlugschrift de hoogleeraar Forstmann. R. K. Pr.

Hoe een R. K. Priester spreekt over de Kerk, die hij heeft verlaten, door J. H. G. JANSEN, pastoor, 't Goy (Gem. Houten). Prijs 4 cts., bij 100 f 2.50 bij 500 f 20.– bij 1000 f 15.—. Uitgave der Apol. Ver. Petrus Canisius.

't Is droevig te moeten erkennen dat zulke geschriftjes nog noodig zijn.

Een afgevallen priester wordt in Protestante kringen nog maar al te gretig aanhoord, wanneer hij in plaats van een uiteenzetting der katholieke leer, allerlei lang weerlegde fabeltjes en onwaarheden opdischt.

Pastoor Jansen heeft zich verplicht gezien, te moeten optreden tegen een ongelukkige, die zoo onnoozele dingen vertelde, dat zelfs een liberaal blad Het Arnhemsche Dagblad van Dinsdag 25 Oct. 1810 schrijft:

„Maar lang niet altijd was zijn uiteenzetting van het Roomsche standpunt zuiver objectief," maar

toch wordt de man gevraagd, aanhoord en toegejuichd.

Een goed werk, zij het een makkelijk, om tegen de dwaalleeringen van den ongelukkigen priester op te komen. Weldadig doet ons aan groot medelijden welke klinkt uit de woorden van den Eerwaarden schrijver. R. K. Pr.

„Keur van echte Martelaarsacten uit de eerste eeuwen des Christendoms", door den ZeerEerw. Pater L. HAGEN C.s.s.R. Prijs f 0.75. Utrecht N. V. Dagblad en drukkerij „Het Centrum".

Een uitstekend middel ter bevordering der volksontwikkeling, waaraan wij katholieken allen moeten meewerken.

Tot verhooging van een gezond-krachtig maatschappelijk leven is op de eerste plaats vrome en sterke godsdienstzin noodig. Zonder dat, niet de offervaardige blijmoedigheid en de levensernst welke noodig zijn, om ons hóóge en streng gevorde maatschappelijke en Christelijke plichten te vervullen.

Nu is het een feit, dat veel zoogenaamd godsdienstige lectuur zenuwverslappend werkt; vooral vele heiligenlevens — we bedoelen natuurlijk de boeken — werken bedenkelijk op verbeelding en verstand, door de oordeelkundige wijze waarop met het heilige en de werken van Gods genade wordt omgesprongen, terwijl het simpele en echte verhaal van de wonderen door de Voorzienigheid in een menschenziel gewrocht, niet anders dan zegenend en sterkend werken kan.

Hier nu vindt men bijeengebundeld echte verhalen, onopgesmukte kronieken, hier vindt men de waarheid omtrent bloedgetuigen en belijders.

Het zijn pracht bladzijden uit de historie der Kerk; het zijn glorie-regels in de geschiedenis der menschheid. Laat men die nu toch lezen in plaats van allerlei vroom verzinsel en bedenkelijk gefemel. Hier is levensvoedsel en mannenkracht te vinden.
R. K. Pr.

Histoire partiale, Histoire vraie, par JEAN GUIRAUD, Professeur d'Histoire à l'Université de Besançon, Directeur de la „Revue des Questions Historiques". Neuvième édition. Gabriel Beauchesme et Cie., Editeurs, Paris. Prix: 3 fr. 50. Imprimatur: Pariiss, die 7 Novembris 1910. H. Odelin, Vic. Gen.

Op allerlei wijzen tracht men den godsdienst in Frankrijk te vernietigen. Een der geliefkoosde wapenen is de verdraaiing der geschiedkundige waarheid, of wat wij in rond Nederlandsch, de leugen noemen. Meerdere leerboeken voor vaderlandsche en algemeene geschiedenis zijn daar uitgegeven en door de Regeering voorgeschreven met het zeer duidelijke, kennelijke en erkende doel Kerk en Godsdienst neer te halen.

Daarom heeft de geleerde Directeur des Questions Historiques zich aan het werk gezet en de „Histoire partiale" naast de „Histoire vraie" geplaatst. Het eerste deel, ruim 400 bladzijden, loopt „Des Origines à Jeanne d'Arc," en omdat eene inhoudsopgave nog altijd het eerste middel is om den inhoud bekend te maken, schrijf ik de titels der dertig hoofdstukken af: L'Histoire dans les manuels condamnés. L'antiquité de l'homme. La Grèce mère de toute civilisation. Les druides. Les livres saints. La personne et l'enseignement du Christ. L'origine du pouvoir des papes. Les martyrs. L'Eglise et l'Empire romain. Constantin, l'Eglise et le paganisme. Julien l'Apostat. L'Eglise et l'esclavage. Saint Martin. Sainte Geneviève. Clovis. L'Eglise sous les Mérovingiens. L'Eglise et les écoles sous les Mérovingiens. Charlemagne. Révoltes sous Louis le Pieux. La féodalité, les seigneurs féodaux. L'Eglise et la Trêve de Dieu. Les Broisades. La Broisade des Albigeois. Sac de Béziers: Tuez-les tous!... L'Inquisition et l'hérésie au Moyen Age. Philippe le Bel et Boniface VIII; Attentat d'Anagni. L'instruction et l'Eglise au Moyen Age. Le peuple était-il misérable au Moyen Age? L'idée de patrie au Moyen Age. Jeanne d'Arc.

De onderverdeelingen zal ik niet aanhalen; genoeg zij te vermelden, dat zij de ontwikkelde punten aangeven en aldus het overzicht zeer eenvoudig maken. Het tweede deel zal de noodige inhoudstafels (alfabetisch) bevatten en aldus het gebruik van het boek zeer vergemakkelijken.

Wat verder de wijze van behandeling aangaat het volgende: Eerst de aanhalingen, die aan critiek worden onderworpen, daarna de getuigenis der feiten. Geen sarcasmen, geen uitvallen, maar eene volhardende kalmte de majesteit der waarheid waardig, waarmede de tegenstanders punt voor punt worden weerlegd.

En van deze methode gaat geweldige kracht uit. Studenten, journalisten, jongere en oudere meer ontwikkelde leeken, zelfs professoren vinden in dit boek een prachtigen legger, buitengewoon gemakkelijk ingericht, rijk gedocumenteerd en met eene belangwekkende bibliographie aan het eind van ieder hoofdstuk.

Dat het niet alleen voor Frankrijk dienstig is, maar van zelf een algemeen karakter draagt, zou alleen reeds voortvloeien uit het feit, dat de onwaarheid over de geheele wereld wordt rondgedragen, dat hier niet speciaal de vaderlandsche geschiedenis

van Frankrijk wordt behandeld, dat in ons land de leerboeken over geschiedenis nog heel wat onkruid bevatten en tallooze zaken doodzwijgen, die het heerlijkste licht werpen op ons geloof, op den invloed der H. Kerk.

Een voorbeeld. Wat wordt er niet geschetterd tegen voorloopige inhechtenisneming! Welnu, de middeleeuwsche inquisitie kende die niet. En dat wordt niet gezegd, maar bewezen. Dat kan men naslaan uit de bronnen, die worden aangegeven.

Er liggen zoo nog vele grepen in mijne hand, maar waartoe ze uit te strooien in dit artikel.

Mijn doel is alleen: goede boeken te leeren kennen en eene opgeschroefde aanprijzing zou de goede zaak niet baten.

Ik ben overtuigd, dat waar enkelen dit boek koopen, zij het velen zullen aanraden en zoo zal de schrijver voor zijn harden arbeid in zijn vacantietijd worden beloond en de uitgever voor de uitstekende verzorging van dit mooie boek.

En als gij niet overtuigd zijt, lees dàn de circa veertig bladzijden *beredeneerde* aanbevelingen van Fransche kardinalen, aartsbisschoppen en bisschoppen in het werk afgedrukt.

Mogen velen er aanleiding in vinden de waarheid te helpen verbreiden met denzelfden ijver, waarmede de kinderen der duisteren de lichten des hemels, die zij haten, trachten uit te dooven.

TAILLEFER.

Kaart van Middel Nederland voor wandelaars, wielrijders en automobolisten, naar officieele gegevens bewerkt. Bussum, J. M. Heeswijk.

Een prachtkaart, zoo volledig en duidelijk alsons maar zelden onder de oogen kwam. Ook de minst geoefende moet hierop den weg kunnen vinden.

R.

In de modder der wereldstad, door OLIVE CHR. MALVERY, vertaald door G. W. ELBERS, Amsterdam 1910 H. Meulenhoff.

Nee maar, zoo als ik toen heb moeten lachen!

Ik zat in een station, dicht bij de uitstalling van den spoorboekhandel, en keek toe, wat de menschen zoo al kochten.

Dat amuseert me soms, als ik zie hoeveel menschen... uilskuikens in allerlei formaat, zich te buiten gaan aan Wilson's en Nic. Carter's, dat ergert me, als ik zie wat een massa personen zoeken en snuffelen tot ze het gemeenste en smerigste gevonden hebben, dat doet ook wel eens pijn, als ik zie hoe weinig goede lectuur er gevraagd wordt.

Maar leerzaam is het in ieder geval, om die koopers te bekijken.

Zoo zat ik dan, en tuurde. Komt een meneer aan; achter hem 'n witkiel met twee bruinleeren koffers en reisdeken. Meneer draait een beetje voor 't stalletje opdat iedereen zijn nieuwste Derby-coat en omgeslagen broekranden, mitsgaders zijn paarsche sokken en lakschoenen kan bewonderen. Meneer monstert door z'n lorngnet, so easy!, de verschillende spreuken en titels, hij neemt de vuile vertalingen op van den uitgever, die ik niet noemen wil.

Hm! niets nieuws, zegt hij. Blijkbaar heeft hij ze allemaal doorgemaakt! Maar daar leest hij: In de modder der wereldstad! Ah! Dat maakte indruk. Hij gooit het geld, met 'n gebaar van: „da's maar een kleinigheid, neer, en 't boekje in roomkleurig omslag verdwijnt in den breeden zijzak.

En waarachtig — 't is gebeurd lezer — de boekhandelaar, die me kent, en die weet waarom ik daar zoo zit, knipoogde tegen me achter meneers rug, alsof hij zeggen wilde: Die is er ingeloopen, wat U?

Ik had inderdaad geld willen geven, om eens de lengte van het gezicht van bovenbedoelde meneer te zien, als hij welbehagelijk in de kussens van zijn coupé uitgestrekt, zich met de modder der wereldstad wil bevlekken, en dan leest hoe Miss Malvery, in plaats van een heldin voor 'n schunnig boek, een edel-gestemd meisje is van Engelsch-Indische afkomst, dat voor zangeres studeerde, in Londen het leven der armsten leerde kennen en zelf meemaakte, om met volle recht de partij der misdeelden te kunnen opnemen.

Ze verhaalt in deze bladzijden van haar omzwervingen in het donkerste Londen, als bedelares, als winkeljuffrouw, als buffetmeisje.

Ze heeft in de vreeselijkste buurten gewoond met 'n paar dappere heilszusters. Ze heeft honger geleden en gezeten op de steenen vloeren van nachtasyls.

En het boekje van de welbekende zangeres en philantrope heeft in Londen groote opschudding gewekt, als het brandgeroep in een feestzaal.

Haar raadgevingen en wenken omtrent de verbetering der toestanden hebben niet veel om het lijf, dat zijn wel de zwakste zijden van haar ontroerend boekje, maar haar moed en overtuiging en al wat zij vertelt van haar bittere avonturen zijn der lezing overwaard.

Een paar kenschetsende bladzijden willen wij den lezers niet onthouden.

Ze had besloten met haar begeleider een nacht op straat door te brengen.

„Toen we na een langen zwerftocht uit de

straten van Westminster kwamen, stonden we vlak bij het Parlementsgebouw. De verkeerswegen waren hier schitterend verlicht en vol opgewekt leven en beweging. Langs het Embarkment gaande, zochten we gauw een plaatsje op een der banken, want ik was al moe. Met het rondloopen in die afzichtelijke wijk hadden we al bijna anderhalf uur doorgebracht.

Even na ons viel een vrouw op dezelfde bank neer, haar kleeren zagen er fatsoenlijk uit, haar schoenen waren totaal versleten en ze hinkte eenigszins. Nadat we haar een poos zwijgend hadden waargenomen, maakte mijn metgezel een praatje met haar. 't Gesprek vlotte niet; die slachtoffers van ellende zijn meestal spaarzaam met hun woorden. Toch, terwijl we daar geruimen tijd naast elkander zaten, liet ze in afgebroken zinnen iets van haar levensomstandigheden los. Ik had me vast voorgenomen mij niet te veel door al de menschelijke ellende die wij zouden moeten aanzien, van streek te laten brengen, maar wat mijnheer C. aan dat rampzalige schepsel ontlokte, was zoo innig droevig, dat ik mijn aandoening niet kon bedwingen.

Na al wat ze te lijden had gehad, zou men niet veel teergevoeligheid meer bij haar veronderstellen, toch boog ze zich nu en dan naar voren om naar mij te kijken, alsof ze medelijden had, met mijn heftige ontroering.

„Trek het je maar niet zoo erg aan, beste meid," zei ze goedhartig, „'t is niet zoo moeilijk meer, als je er wat aan gewend raakt, maar ja, in 't begin valt het hard. Je zult zien dat je onmogelijk méér dan twee nachten achtereen op straat slapen kunt, en als je in 't asyl komt, moet je je niks storen aan de hondsche behandeling. Ze kunnen je daar leelijk afsnauwen, maar och, niemand is nog van harde woorden doodgegaan. Den eersten avond dat ik er kwam, ben ik zoo geschrikt, dat ik er van afzag binnen te gaan en liever den heelen nacht op straat rondzwierf; maar je went aan alles," eindigde ze aandoenlijk. „Houd je maar doofstom."

Ik was verbaasd over haar manier van spreken die volstrekt niet ruw was.

„Is er geen ander tehuis waar ik onder dak zou kunnen komen?" vroeg ik.

„Neen kind, of je moet wat geld hebben. Hier in Londen zijn heel weinig slaaphuizen voor vrouwen."

„Is het daar duur?" vroeg ik.

„Meestal vier pence. Er zijn er een paar, waar ze je voor twee pence opnemen, en heb je niks, nou dan blijf je op straat."

Later heb ik in een van die slaaphuizen een nacht doorgebracht, maar hierover later. Als men daar vier pence voor kan uitgeven, staat men alweer een sportje hooger op de maatschappelijke ladder, en heeft men werk.

Ik geloof dat we alle drie een beetje ingedut waren, toen een agent ons beval op te staan en door te loopen. We sloegen de richting naar de City in, en de vrouw volgde ons, met iets van het aarzelende, ja bijna van het verontschuldigende van een hond, die zijn meester kwijt is en, uit behoefte aan gezelligheid, achter vreemde menschen aansluipt.

Uit haar losse mededeelingen hadden we opgemerkt, dat ze met een klein spaarduitje van buiten was gekomen, in de hoop in Londen werk te vinden. Ze had het nooit gevonden, haar geld was opgeraakt, haar kleeren versleten, en ze behoorde nu tot de velen, waarvoor hier op aarde geen plaats schijnt te zijn. Toen ze zag, dat ik schreide, drukte ze me, denkende. dat mijn eigen ongeluk me bezwaarde, een halve penny in de hand.

Vóór 's morgens vroeg kun je wel niets voor een halfje krijgen," zei ze, „je weet 's nachts kost een kop koffie een penny, maar na vijven geven ze het voor een halfje. Ja, hongerlijden is moeilijk, maar een mensch went er langzamerhand wat aan."

Ik liep haastig door, maar hoorde haar nog tot mijnheer P. zeggen: „Niet hard voor haar zijn, ze is nog zoo jong."

Welk een hemelsche barmhartigheid legde dat arme schepsel aan den dag! Stelt u voor, ze had den godganschen dag nog geen kruimel gegeten en gaf mij nog haar laatsten halven stuiver!

Nooit heb ik geweten wat medelijden was, voor ik onder de armen leefde. De voornaamste Londensche dames konden met vrucht een lesje in deze deugd nemen bij hen, die zelf hongeren, om een nog rampzaliger medemensch dan zij, in de gelegenheid te stellen, te eten.

Toen de klok van Westminster twee sloeg, liepen we juist de brug op. Mijnheer C. verzocht mij daar een paar minuten te wachten, terwijl hij naar een koffiekraampje rondzag.

Ik ging tegen de breede borstweering staan, en ontdekte, toen ik om mij heen keek, een eind verder een vrouw, die over de leuning in 't water tuurde. Iets in haar houding trok sterk mijn aandacht, ik liep naar haar toe, maar bleef aarzelend op een paar schreden afstands van haar staan. 't Was doodstil om ons heen, alleen het water kabbelde zacht tegen de peilers. Na een poos hoorde ik haar wanhopig steunen: „O mijn God, mijn God!" en het hoofd in haar arm verbergende, schreide ze zacht. In een oogenblik was ik naast haar

en legde ik voorzichtig mijn hand op de hare, maar ze schudde mij ruw af.

„Wat wou je? Wie ben je?" vroeg ze norsch. Ik zag aan haar gezicht dat ze nog jong was. „'k Ben een jong meisje, net als jij", zei ik. „Kun je me niet vertellen, wat je scheelt; het is zoo vreeselijk je eenzaam te voelen.

Onmiddellijk was haar medelijken gewekt. „Arm ding," zei ze zacht, „ben je hier gekomen om er een eind aan te maken?" en ze wees naar het donkere water in de diepte.

We raakten aan de praat en ze vertelde me, dat ze de dochter van een kolonel was en getracht had eerst als gouvernante. later in verschillende andere betrekkingen haar brood te verdienen, wat haar ook vrij goed gelukt was, tot na een ernstige ziekte en een langdurig verblijf in het hospitaal alles haar tegengeloopen en niets dan de hongerdood op de straat haar overgebleven was. Ten einde raad van angst en moedeloosheid stond ze op de brug, een gunstig oogenblik afwachtend om een einde aan haar moeilijk te maken.

Nadat ik mij had kunnen overtuigen, dat het meisje waarheid gesproken had, was ik in de gelegenheid haar, tweede kajuit, naar Amerika te laten reizen, met een introductie aan vrienden van mij, daar...."

Weer blijkt uit dit verhaal, hoe goed en liefderijk de armsten in 't algemeen tegenover elkaar zijn.

Iedereen die met de onderste lagen der maatschappij werkelijk kennis maakt en in de gelegenheid was ze te aanschouwen zoo als zij zijn, — niet zooals zij zich soms den vluchtigen bezoeker toonen — weet dit trouwens.

Ook blijkt wel hoe de tijd dringt om met samenspanning van alle krachten, een nieuwe maatschappij tot stand te brengen.

Zullen boeken als deze daartoe weinig rechtstreeks bijdragen, ze kunnen toch de oogen openen aan onverschilligen, en moed geven aan ijverige werkers, die maar al te veel ontmoediging en teleurstelling ondervinden. HANS.

Het „Ezelken". Wat niet vergeten was, door Cyriel Buysse. Prijs fl. 2.90 geb. 3.50. Bussum, C. A. J. van Dishoek.

Een moeilijk geval!

De schrijver van dit werk viert een soort feest. Het is zijn zooveelste boek wat nu uitkomt, en nu moet er zoo iets als een soort eere-opvoering voor een jubileerend schouwspeler, in elkaar worden getimmerd.

Booze tongen beweren wel, dat men Buysse zoó'n beetje vieren wil om den invloed der West-Vlaamsche letterkunde, — welke het ongelijk heeft grooter en krachtiger te zijn, — den kop in te drukken, en vooral Streuvels een weinigje te nekken; er wordt ook gemompeld dat anti-clericalisme er een relletje van maken wil, en het feest tot een apotheose oftewel verheerlijking van den „liberalen" schrijver maken, omdat ie al wat Vlaandren goed, groot en heilig is, er tusschen genomen heeft, — maar dat zijn beweersels van booze tongen, zullen wij voorshands maar aannemen. Wel is de eenige Katholiek, die deel uitmaakte van het feest-bestuur, uit dien achtbaren kring getreden, maar de briefschrijver van een onzer groote niet-Roomsche bladen vroeg zelf van dien man: „qu'allait-il faire dans cette galère," en vond het blijkbaar onnoodig dat een Roomsche de riemen trok en zwaar werkte in den loggen boot van 'n man, die nooit anders dan spot of minachting over had voor wat ons het allerhoogste zijn moet.

We nemen dus aan, dat deze huldiging bedoelt een zuivere waardeering van Buysse's werk.

Maar behalve de Katholieken verzetten zich tegen een eerebetooging ook andere Vlamingen, ook niet-geloovigen, ook „Liberalen".

Zij weigeren in den schrijver een Vlaming te erkennen, of juister, zij meenen hem onder de verraders van de Vlaamsche zaak te moeten rangschikken, omdat hij eens in 'n Fransch tijdschrift en een Belgischen courant de Vlamingen gemeen verguisd heeft, omdat de groote vijand van Vlaanderen, Bara, bij behandelen der *Gelijkheidswet* in den Senaat in 1897, de volgende getuigenissen van Buysse kon aanhalen: Une fois pour toutes, il faut avoir le courage de l'avouer, le flamand n'est qu'une pauvre petite langue et un écrivain ne peut que regretter profondément de ne pas disposer d'un meilleur véhicule pour ses idées... qui donc en Belgique, s'il est sain d'esprit, peut approuver les visées flamandes en matiere d'éducation avec le néerlandais comme langue véhiculaire ?... la litterature flamande une des pluis arrierees de la fin du XIXe siècle, une chose sans force ni avenir, un amas d'oeuvres creuses si vides d'idées et de vie que même l'homme de la petite classe s'en détourne avec mépris,... en eerst veel later, eerst tegen den tijd van zijn feest, zeggen ze er grimmig bij, een soort van eereboete kwam doen.

En Buysse zelf zou zoo graag gevierd zijn. Heeft hij niet kort na de lezing van Verriest in het feestgebouw der Brusselsche tentoonstelling, aan een Antwerpsch blad zijn ongelukkigen uitval geschreven: „Ik vraag, ik eisch mijn „kop" in de litteraire pop-

pekast van Hugo Verriest's panopticum," waarmee hij bewees volstrekt niet op de hoogte te zijn van de dingen waarover hij oordeelt. Want die „Twintig Koppen" zijn een simpel en mooi geschreven herinnering aan menschen uit de naaste omgeving van Verriest, volstrekt geen litteratuurgeschiedenis.

Het geval is dus zeer moeilijk.

Er worden artikelen geschreven in feesttoon. Alles wordt als vergeven en vergeten beschouwd door de feest-zuchtigen, men wil alleen den artiest, den gróóten artiest huldigen, men bazuint het rond dat Israels de eerste gift schonk en nu moeten wij vierkant en krachtig verklaren, dat „Ezelken" een prul is, een draak, 'n boek om niet aan te kijken!

En de anderen jubelen zoo; wel mompelt men in de groote tijdschriften zoo'n beetje bedeesd over slordigen stijl, haastwerk, feuilleton-regels, máár, máár toch is Buysse groot, zijn scherpe visie, ziet u, zijn heerlijke psychologie, het volle leven!

Terwijl het *mijn* overtuiging blijft, dat onze vaak zoo veel-eischende kritiek, zoo zij werken te beoordeelen had, die met het zelfde stijl- en uitbeeldingsvermogen ons goede brave en edele typen gaven uit het door Buysse zoo gesmade Vlaanderen, zij de boeken niet de vermelding waard zouden achten.

Maar het „Ezelken"? Juist het „Ezelken". Dat moet verbeelden de zielsgeschiedenis van een oude jonge juffrouw, de zuster van een pastoor, die 't slachtoffer wordt harer enge begrippen omtrent reinheid, leven en menschen.

Zoo beeldt Buysse haar af; 't is tevens een proefje van zijn stijl: „juffrouw Constance was een oude vrijster van reeds bij de veertig. Zij was klein en schraal en eenigszins misvormd van gestalte. Zij had geen schouders, geen borst, geen heupen, en op haar rug welfde een soort van ronde hoogte, die wel geen bochel was, maar op een bochel geleek. 't Gezicht was bleek en smal, en lang, met ingevallen wangen, omdat zij geen voortanden meer had, behalve nog drie gele, scheeve, buitengewoon lange, op haar onderste kakebeen, die tegen elkaar schenen te kijven en te willen vechten, terwijl zij, altoos onder 't spreken, met een soort van zenuwachtige gezichtsvertrekking, wijd haar lippen van elkaar hield. De oogen, zonder wenkbrauwen, achter den grooten, ouderwetschen bril, hadden een fletsche uitdrukking, maar die soms plots, onder een prikkel van toorn, tot nijdvolle kwaadaardigheid overslaan; en de dunne plat naar achter weggestreken haren, bleven zoo goed als onzichtbaar, onder de, bijna tot op het smalle voorhoofd neergetrokken zwarte pijpjesmuts met zwarte linten, die ze bedekte."

Dat portret van haar uiterlijk is niet vleiend, maar haar ziel, waar 't hier om gaat, is nog anders „gecretiniseerd" Ze woont bij haar broer, een pas benoemd pastoor, denkt nu zich ten volle aan haar levensgeluk, de verzorging van dezen geestelijken over te geven, maar.... er is ook nog jonge meid, een van 'n leeftijd als 'n pastoor volgens de voorschriften nooit hebben kan, (maar aan de feiten lapt Buysse wel meer zijn zool, zullen we straks nog sterker zien), en die wint de gunst van den dorpsherder op meer dan behoorlijke manier. „'t Ezelken", zoo is de bijnaam van juffrouw Constance, omdat zij altijd zoo onvermoeid en haastig door 't dorp draaft, stelt, opgestookt door juffrouw Toria een gruwelijke kwezel, haar broer voor de keuze: zij weg of ik weg, en de pastoor vindt goed, dat zijn zuster dan maar het veld ruimt. Ze trekt bij Toria in, een vrouw die krankzinnig blijkt te zijn in haar opvattingen omtrent den ongehuwden staat (volgens Buysse is zij maar buitengewoon vroom), daar slijt zij haar leven, verzorgend de kat en den hond der vunzige kwezel, terwijl zij treurt om haar eigen kinderloosheid. De koster heeft haar uit baatzucht ten huwelijk gevraagd, en buit haar nu uit als „tante Constance", ten voordeele van zijn talrijk gezin. Als juffrouw Toria sterft, gaat haar geld naar 'n andere parochie, terwijl het „Ezelken" wel verzorgd achterblijft, maar de huisdieren der erflaatster moet blijven oppassen. Als nu het Ezelken eindelijk weggeteerd is van verdriet, en sterft, onverzoend met haar broer, blijkt alles aan den koster te behooren, die met zijn groot gezin het deftige huis betrekt, en geborgen is voor zijn leven.

Dit boek wordt als werkelijk waardevolle psychologie geprezen, en ik vraag me af, waar die te bewonderen, zielkunde nu te vinden is. Het zijn karikaturen al de personen die er in voorkomen. Misselijke karikaturen, welke de pretentie hebben, van een galerij historische portretten. Karikatuur die juffrouw Toria, zoo'n wezens zijn hoogstens in een gekkenhuis te vinden, karikatuur het Ezelken, al is ze nog zoo buitengewoon knap, om haar broer van kindsbeen af op te voeden, na den dood hunner moeder, met de phenomenalen uitslag. dat haar voedsterzoon pastoor benoemd wordt, als zij nog maar veertig jaar oud is. Karikatuur de koster, en de geestelijken die er in voor komen nog het ergste van al.

Het „Ezelken" is zooals alle overige romans van dezen schrijver geen weergave van het leven, maar eenvoudig de snel en met venijnigen haat neergekraste teekening van een of andere persoon, zooals die zich aan Buysse voordoet. Die krabbels gelden dan als een getrouwe weergave van de menigte, van den doorsnee-Vlaming, en klaar is Kees. De luidjes

hier, want in Begië wordt Buysse niet veel gelezen, de portefeuille-verslinders en bibliotheekratten genieten den haut-gout van anti-clericalisme, en zijn opgetogen, om zoo verfijnde smaak van den man, die hoofdzakelijk in Holland leeft, en in plaats van eigen cultuur te geven 'n soort decadent is van 'n allesbehalve eerste klas Hollandsch schrijverschooltje.

Dat Buysse meende ditmaal een pastoor tot slachtoffer van zijn roman te moeten maken, doet de kwaliteiten van zijn werk des te scherper uit komen.

Die menschen zag hij natuurlijk slechts op grooten afstand; hij kende hen hoogstens van aanzien, van uit bedenkelijke romans en bladen, en uit wat venijnig gefluister aan de dorpsbittertafel, waar men zijn vijandschap tegen den herder in schunnige toespelingen en moppen luchten durft.

Met deze kennis gewapend, en in een geestelijke met een verleden van opvoeding en zelfbeheersching, met een heden van gebed, van overweging en een heel apart zieleleven, een man ziende zooals hij er andere kent, begint hij te schrijven, en maakt er een pastoor van, die ons doet brullen van 't lachen, een vastenavond-pastoor, door de agenten dadelijk aan zijn onclericaal gedrag erkend en ontmaskerd, een tooneel-priester, met schmink en kleursel dik op z'n grijnzende tronie gesmeerd, en de oogjes heel oningetogen boven de uitgestreken gelaatsplooien.

Een moeilijk geval zei ik bij het begin. Want deze onze opmerking zullen worden afgewezen, als partijdig. *Wij* kunnen zoo'n boek niet waardeeren wijl er de zielestrijd van een der onzen in werd afgebeeld, wijl de geestelijken er van hun glorie in moeten missen; de afstand, welke den schrijver van onze standgenoten scheidt is borg dat hij juister kan waarnemen en beter oordeelen. enzoovoorts, enzoovoorts. Zoo hoort men telkens, indien we ons verzetten durven tegenover een uitbeelding van geestelijken, welke ons onwaar voorkomt.

Och, als men uitleg vragen wil omtrent een automobiel zal men zich toch veel liever tot den fabrikant of tot den chauffeur wenden, dan tot een vergramden boer, die 't ding alleen voorbij ziet hollen, en het vervloekt om z'n snelle jacht.

Wanneer ik over werktuigkunde of algebra of 'n ander vak stommiteiten durfde neerschrijven als Buysse hier doet over het leven van priesters, ik zeg niet eens over hun zielegroei, maar over de gewoonste dingen, dan zouden de boekbeoordeelaars geen woorden genoeg hebben om mijn allerdomst gekrabbel uit te jouwen. Maar over geestelijken schijnt men zich zoo iets te mogen veroorloven, men behoeft hen evenmin te kennen als „Twintig Vlaamsche koppen" om er over te schrijven. Als men hen maar in 't belachelijke trekt, met al wat het Christelijk leven hoogacht, dan zal men vierenswaardig schrijver en knap psycholoog genoemd worden. KNAAPEN.

Mauris Sabbe. De Filosoof van 't Sashuis. Derde druk, met teekeningen van Albert Geudens. Bussum C. A. J. van Dishoek. Prijs, f 2.25, geb. f 2.90.

Toen bij het verschijnen van dit werk, in ons tijdschrift het eerste woord van welkom klonk, werd het grooten opgang en veel bijval voorspeld. De derde druk, nu mooi verlucht en sierlijk uitgegeven, bewijst dat we gelijk hadden, en dat de smaak van ons Nederlandsche volk nog niet zoo verbasterd is als men uit de groote oplage van sommige werken zou mogen besluiten. Terwijl het boek hier op mijn schrijftafel lag, wachtend om een nieuw woord van waardeering, kwam ik telkens en telkens weer onder de bekoring van zoo groote en gezonde schoonheid.

Eerst en vooral om de wonderlijke stad Brugge, waarin Sabbe u doet leven, stil en intiem, onder de volle bekoring van haar nog veel te weinig begrepen levend schoon.

Het is niet de „ville morte" van vage droomers, niet een overblijfsel uit vervlogen tijd waar men heen gaat om gestorven cultuur te bewonderen, maar de stad van gezonde en waarachtige schoonheid en frisch leven, met droomerige, geheimzinige pracht der natuur om de schrandere en kluchtige bevolking heen, die met al dat schoon tot onbewuste eenheid gegroeid is.

We leven weer aan het Minnewater," „der zyn menschen, die hier voorby goon, en die oleens niet up en kyken. 'k Zegge dat die menschen oogen hein om nie' te zien. Ze zyn ziende blind." „En toch liggen daar zoo heerlijk te zien van af de Minnewaterbrug, „het Sashuis, de verre stadstorens en omringende boomen, te spiegeldompelen in het reusachtige watervlak, door geen wolkenweerschijn belemmerd in die Meizoelen, azuurhelderen namiddag." „Hemel en eerde liggen in 't Minnewoter lik oender 'n gloze bolle. Je zou 't zweiren, nie' woor."

„Die Minnewaterbuurt is het uitverkoren verblijf der nachtegalen. Daar nestelen zij bij dozijnen in den omtrek. De Sasmeester wist er een te zitten in de scherpriekende jasmijnwolken bij den brouwer, drie in den boomgaard van den bleeker en een in 't heester over de stadsvest. In de tuintjes der Begijnen schuilden er ook." En hij zorgt dat ze niet gevangen worden. Hij leert de nachtegalen hun nieuwsgierigheid af, en met goed gevolg, zoo-

dat de omtrek vol is van schoon geluid.... er ging uit het jasmijnboschje in den hof der brouwerij een langzaam aanhoudend gefluit op, zacht als uit edel metaal geblazen."

„Bravo fluisterde de Sasmeester opgetogen. De nachtegolle van den brouwer 'n heit hem nog nie loten pakken. Bravo, beestjie. J' heit de lesse goed onthouden.

En met Casteels en Mietje over het vensterkosijn leunend luistertde hij met wellust naar den heerlijken zang, die als een klankfontein uit het geheimzinnige loover opsteeg.

Tot twee-, driemaal werd het lange gefluit herhaald als een breed stemmig praeludium. Dan begon een onstuimige borreling van wonder klankgehalte, een schateren van welluidende beken, een klateren van jonge bladeren in 't mysterie van den lentenacht, een rinkelend getintel van zilver vol fier uitdagingsgeluid, een buitelen van neerstortende kristalscherven, waarvan elke klankschilfer als voelbaar het hart aanraakte. Nu ging het geluid hoog op, gewiekt als voor een hemelvlucht; dan weer daalde het in de zinnelijke doordringende middeltonen van hartstochtelijken minnelust; dan nog lager in de diepte van lijden en hartewee. Dan klonk datzelfde lange, adelvolle geluid van den aanhef weer, doch grievend thans als de klacht van een ziel in nood, en daarop borrelde 't nogmaals als een zingende roes van herinnerde, vervlogen weelden, een klinkende wellust van smachten en verlangen naar verre, verre ongenaakbare zaligheden.

En toen de eerste nachtegaal pas het sein gegegeven had, was de klankbetoovering allerwege losgebroken. Van uit de boomgaarden en de prieëlen, de heesters en de begijnentuintjes steeg het veelstemmig lied op als een verrukking en galmde zuiver en vrij over het Minnewater dat, vol lichtdiepten en turkooizenschijn van den maanhellen Meinacht, als een reusachtig klankbord voor het Sashuis lag. De lucht was vol geluid. Het zong uit het water, uit de aarde, uit den hemel vol geheimzinnige krachten, die alle andere geluid verstommen en uit het overweldige menschenhart een zucht van onbestemde weemoedvol verlangen, deden opwellen."

Maar ook al zwijgen de nachtegalen dan zingt daar een geheime stem in een klank met het menschelijke hart.

„Nu was de geheele Minnewateromtrek werkelijk de buurt der stille geruischen en heimnisvolle fluisteringen. Door de hooge olmen gleed als een huivering van komenden sluimer. Uit de jasmijnen en uit de appelaars in den boomgaard steeg het zachtere bladgeritsel als een avondlijk lippengesuis. De waterbruissching over de sluis onder het Sashuis kwam slechts verdoofd tot aan den Sasmeesters oor, nu eens als het lispelend gekabbel van ongeziene wateren, dan weer, stijgend in kracht, als het geruisch van een verre vloedtij. Over de bloemen op zijn vensterbord en in de kronkelslingeringen der klimplanten om zijn raam heen fraselde het avondbriesje heimelijkheden. Een geheimzinnig leven scheen in den avondvrede rondom het Minnewater wakker te worden. In den goudschijn der uitbrandende zon dwaalden zwijgzaam twee gelieven onder de olmendreven en 't scheen den Sasmeester dat hij in 't gefluister om zich heen ook het murmelen hunner lippen en den dooven klank hunner stappen over 't gras kon vernemen. En leekte er een droppel in het watervlak neer, dan klonk het hem als het storten van een zwaren traan.

In die stilte vol wonderen hoorde hij ook de innerlijke stem van zijn gemoed en hij luisterde er naar als naar een vroom eenvoudig gebed, vol wondere aandoeningen."

Alleen een fijne zielenkenner als Dr. Sabbe kon zoo den Sasmeester, den filosoof bekend als droogschreeder en grappenmaker, gevreesd om zijn sarcasme en om zijn gezonden humor, doen ondergaan de weelde en de stemmingen der natuur. Had bv. Buysse, de veelgeroemde, dit geval moeten behandelen, hij had van al die eenvoudige Bruggesche menschen, boeven en pummels gemaakt als zijn typen uit Vlaanderen, hij had den Sasmeester vooral uitgebeeld als een harteloozen bruut, die maar redeneerde en spotte, en ontoegankelijk was voor het stille spreken der natuur, en die voor alles een wellusteling zijn zou.

Maar hier verloopt zoo heel gewoon en echt de historie, hoe de wijze en juistkijkende man, — die de geheimen der natuur afspiedt, de doeningen van trouwlustige vrouwen kent, en op het menschelijk leven een gezonden kijk heeft — van zijn zachte kameraadschap voor het onschuldige Mietje tot de eindelijk ontwaakte genegenheid voor de vrouw in haar uitgegroeid is, en hoe hij zich gewonnen geeft „al is de man," volgens zijn sterk woord, „vrij en go z'n eigen gank" en met innigheid verklaren moet: „Toch zoo vele nie of dat 'k het meene, me kiend."

Inderdaad de man die al de listen van de op hem loerende vrouwen zoo juist ziet, mocht vrij verklaren: „'n vrouminsch is precies lik 'n akster, 't en is van den eersten dag niet dat j' hunder streken kent," en betuigen: „De vliegen vangen ze met suker, mo de Sasmeester niet," hij mocht wel degelijk gewapend zijn tegen schepsels die beant-

woorden aan de beschrijving van 't „Breughelsch visioen:" „Filosoof of droomer of zageman lik of dat je wilt.... Mo 't is lik dat 'k et je zegge... Zie je die schone vrouwtjies do? Ze stoon vor hunder spiegeltje en ze poedreeren en ze fardeeren en ze pommadeeren hunder. 'n Strikstjie olhier, 'n lintje oldoor, en krulletjes en prulletjies. Ze trekken kleeren an van pane en zyde. Ze loenken en ze lachen ze toogen hunder tandjies.

En weet je waarom? Omdat er 'n duveltje op hunder schoere zit, die in hunder oore bloost:" Allez: Courage. 't Is azo da je de man go meester worden, dat je der ol go mee doen wat da'je wilt. Ja de vrouwlien en hein mor één droom, en dat is 't mannevolk te overmeesteren en te doen dansen lik of da ze zynder schufelen. Schudt mo jen hoofd, Casteels 't is azo. En os de vrouwen nie' wel geschapen en is, os heur neuze scherp is of te lang, ton probert ze met andere middeltjies. Zie je ze dor, die vernukkelde createuren, ze loten hunder zalver- en goudstikstjies kluttenen en klienken lik de wekkerienge, ze zetten e garretjie van hunder geldkasse open omda' j hunder vostjies zou zien blinken van verre. En waarom doen ze dadde? Vo da zelfste duveltjie up hunder schoere, da hunder zegt: Allez Courage! 't Is azo da je ze in je netten go vangen. De mans komen no de goudstikstjies lik de motten no 'de vlamme van de keerse. „Mo de Sasmeester is geen motte, vatje vous? Viva de liberteit zegge 'k nog nog altyd vo myn part. 'k Wille m'n eigen meester bluven."...

Die man kon vrij en ongekwetst zich aan de proefnemingen van zijn vriend Casteels onderwerpen; maar hij moest tenslotte uit den aard van zijn wezen komen tot de mooie en echte liefde met het buurkind, omdat hij ondanks zijn uiterlijk vreemde verschijning even echt en onbedorven is als zij.

Wie nu met den filosoof van Sashuis nog niet kennis maakte, doe dat onverwijld.

Het behoort tot de mooiste boeken van den laatsten tijd. En het doet zoo weldadig aan dat deze schrijver die ook niet tot de onzen behoort, met zooveel meesterschap en met zooveel oog voor het echte Vlaamsche volksleven, zoo ware en waardige schilderingen te geven weet van het open en natuurkrachtige en gezonde volk, ware kunst tegenover valsche en waardelooze namaak van uitheemsche auteurs. Maar of Maurits Sabbe als hij vijf en twintig van dergelijke werken zal hebben uitgegeven ook gevierd zal worden zooals de schrijver van het Ezelken dat betwijfelen wij. Maar misschien kan hem dat niet eens schelen en is hij van de meening van Streuvels die ook een huldebetoog van de hand wees. Maar al wie van echten humor en van open degelijk werk houdt zal de gestalten door Sabbe tot leven geroepen, dankbaar meedragen in zijn ziel. Waar de Sasmeester nog niet in de katholieke bibliotheken kwam, moet men hem onmiddellijk binnenhalen. Hij zal er welkom zijn. Kn.

Romans à lire et Romans à proscrire; essai de classification au point de vue moral des principaux romans et romanaiers de notre époque. (1800—1911) avec notes et indications pratiques. Cinquième édition. Bureaux de Romans. Revue, Sin-le-Noble, (Nord) France, et Librairic Oscar Masson à bambrai (Nord) Prix: 3 fr. 50.

De titel is zoo lang, dat ik den eerwaarden schrijver l'abbé Louis Bethléem, pastoor te Sin-le-Noble (Nord), den moedigen, ijverigen directeur van Romans-Revue vergat te noemen. Of neen. Hij staat beter vooraan.

Want 't is een kampioen, een voorrechter, vol vuur en toch vol bezadigdheid, vol van wat wij noemen Hollandsche degelijkheid, een practisch man voor alles.

Ik herinner mij nog, hoe ik vroeger, in jonge jaren, zocht en vroeg, wat ik lezen moest en mocht. En het dunne antwoord!

En nu!

De titel zegt, wat het boek inhoudt.

Een vroegere recensie in „Lectuur" van mijne hand, eene latere van eene betere nog vertellen er meer van.

Nu dus een enkel woord!

Twintig duizend exemplaren zijn de wereld in, ik wou, dat het er honderdduizend en meer waren.

Die weten wil, wat hij lezen moet en mag, kan hier terecht en wie dat weten moet, weet het zelf, dat hij het moet en zal dit boek koopen. Circa *dertien honderd* schrijvers worden erin behandeld.

De aanbevelingen, in het boek afgedrukt zijn zoo talrijk, dat een paar afleveringen van „Boekenschouw" en meer, er mede „vol kwamen".

Vooraan, naast de kerkelijke goedkeuring, een brief namens Z. H. den Paus, door Kardinaal Merry del Val, uit het Vaticaan geschreven. En verder.

Maar neemt het boek, leest zelf en wederom: zegt het voort, zegt het voort. Beoefent het „goedspreken". TAILLEFER.

Rien que des Histoires par Luc-Miriam, M. le Glaneur et Lucius. (1re Série: Aux jeunes collégiens.) In-12. J. Duvivier, éditeur, Tourcoing. Prix: 3 fr.

Een mooi boek voor jongelingen! Altemaal ge-

schiedenissen uit het jonge, volle leven, stukken werkelijkheid, geen fabriekswerk. Geene verhaaltjes over brave Hendriken, beste vrienden, geene goedzielige prulletjes, die gij ter zijde legt, waarachtig niet!

Koopt dit boek en leest het. Aan uw jonge leven dankt het zijn ontstaan en uit iedere bladzijde spreekt het warme gevoel der schrijvers, die u kennen in uw werken, uw wenschen, uwe vreugde, uw strijd. Leest het en benut de lessen, niet lijmerig voorgedragen, maar uit het leven gesproten en uit het leven gesproken en geniet de weelde van dit vaderlijk woord, van deze edele vriendschap, van deze oprechte genegenheid.

Niets anders hebben de schrijvers bedoeld dan uw genoegen, uw geluk en daartoe hebben zij het talent en kennen zij uit ervaring den weg.

En 't is een best merk: het boek is kerkelijk goedgekeurd. TAILLEFER.

„Hoe een Koning overwon", uit het Engelsch van R. H. BENSON, vertaald door ALBERTINE STEENHOFF-SMULDERS. Uitgave van de Naaml. Vennootschap Dagblad en Drukkerij „Het Centrum". Roman in twee deelen. Prijs: ingen. f 0.50 geb. f 0.85.

Deze roman schildert ons het werk van Hendrik VIII en het begin van het anglicanisme. De koning is het middelpunt van het boek en zijne medeplichtigen Crammer en Crommell en zijne slachtoffers, waaronder Thomas Morus. De geschiedenis van eene familie door de vervolging verdeeld is het kader van dit werk.

Wie nu een uitstekenden, Roomschen historischen roman begeert, koope dezen. De vertaling is goed, gelijk trouwens van de vertaalster te wachten was, de prijs is gering, het formaat is handig, de inhoud boeiend en van hooge zoowel historische, als litteraire waarde. De eerwaarde schrijver is een bekeerling en uitstekend met de toestanden en geschiedenis van zijn land op de hoogte. Waren over zijn roman „De Meester der Aarde" de meeningen zeer verdeeld en de discussiën zeer hevig, over dezen is de lof algemeen en gaarne voeg ik mijne aanbeveling erbij.

Als men zulke romans ook eens colporteerde! 't Is maar eene vraag, omdat men het aan den overkant zoo druk doet. Of deed men het al? Dan nog meer! TAILLEFER.

Aan den waterkant, door N. VAN WEHL, geïllustreerd door Henriëtte de Vries. Holkema en Warendorf, Amsterdam.

De Oranje-Bibliotheek voor Jongens en Meisjes geeft dit aardige boek uit. Nannie van Wehl is eigenlijk een te goede bekende en daarenboven te goed bekend, om nog een boek van haar hand aan te prijzen. Dat zal ik dan ook maar stilletjes laten blijven en enkel zeggen, dat onze Katholieke kinderen, zoo van een jaar of dertien, veertien, het werkje gerust kunnen lezen, er veel plezier van zullen hebben en er nog aardig wat uit leeren ook! Want allerbelangwekkendst is het hoofdstuk, waarin beschreven wordt, hoe Hellevoetsluis in vroeger jaren, toen je nog van die echte, strenge lange winters had, van de buitenwereld bleef afgesloten, en wat de Hellevoeters dan al zoo deden, om dien tijd door te komen. De hoofdpersonen zijn de kinderen van den havenmeester, vijf in getal, Bertha en Fie, Jaap en Willy en dan de jongste, voorloopig Zusje genoemd. Fie en Jaap zijn gezworen vrienden, door dik en dun, Willy is een jongen, die zoo'n zacht en liefhebbend hartje heeft, dat iedereen hem noemt: Zonneschijntje, omdat hij overal vreugde en geluk verspreiden wil. Juffr. v. Wehl is iemand van veel *durf*... getuige haar in onze dagen van vrouwenkiesrechtbelangen gewaagde uitdrukking: „Willy werd niet vernoemd en.. hoe moeilijk het ook te gelooven valt, door al die prijzende woordjes en aanhalinkjes werd hij *geen meisje*. hij bleef een jongen... een flinke jongen zelfs werd hij mettertijd..." Als dit geen bewijs van moed is in onzen tijd!... Doch er is er nog wel een, 'n paar bladzijden verder... daar wordt een beschrijving gegeven van een ouderwetschen slacht, zooals die een halve eeuw terug gebeurde bij alle deftige burgers... er wordt bij den havenmeester van Riel een varken geslacht... en daar mogen de kinderen bij wezen als bij een groot feest, wat het trouwens voor de heele jeugd ook wezenlijk was! Dat heele feest wordt beschreven, en wel op een manier, die onze lezertjes bepaald: „eenig leuk" zullen vinden; insgelijks fijntjes beschreven is de koop- en snoepzieke Hellevoetsche straatjeugd, die bij het kraampje van Oude Dien haar Zondags-duitje komt besteden aan suikerde-kriezen en dergelijke begeerenswaardige zaken!

Een weinig verder komt een tooneeltje met een vervelende buurvrouw, die er dik tusschen wordt genomen, waaraan onze kleine helden van den havenmeester dapper meedoen. Later lezen we nog de geschiedenis van een driftigen marine-recruut, die een bootsman zóó'n geweldigen por met z'n mes geeft, dat de getroffene eraan sterft en dan komt de geheele plechtigheid der militaire begrafenis... een aandoenlijk hoofdstuk en prachtig alles beschreven. Nog op het laatst een allerleukst voorval met een rijken Engelschman die de Sluis

stuk vaart met zijn yacht en nu geen f 2000 als borgstelling wil storten, wat de havenmeester eischt. Natuurlijk moet John Bull buigen voor den Hollander... dat kan niet anders en daarom gebeurt het dan ook.

Tegen het einde van dit waarlijk verdienstelijke boek gaan de kinderen de Riet uit elkaar, de school en de wereld in en daarmee besluit de schrijfster.

Aanmerkingen? of die er ook zijn? Antwoord: het is menschenwerk... dus...

Allees dus maar de aloude: hopeloos neutraal!

Maar om niet met dit water-en-melk-woord te eindigen; de teekeningen van Henriette de Vries zijn allerkeurigst van uitvoering en zéér aardig van opvatting.

CHRISTINE J. F. VETTER.

Prinses Edelhart en andere Sprookjes, van Mevrouw Nelly Hoekstra Kaptein, plaatjes van Dirk Harting. G. J. Slothouwer, Amersfoort f 1.

Een aardig boek, vooral om aan onze kleine kinderen voor te lezen — of om de grooteren van een jaar of tien, elf, op een regenachtigen namiddag mee bezig te houden.

Vriendelijke, prettig vertelde sprookjes met fijne platen, alles de kinderen opwekkend tot wat goed en edel is... ouderwetsche belooning van de deugd en straf voor de booswichten, vóor de trotschen, de gierigen, de onmeedoogenden en de luiaards. Verrukkelijke toover-gebeurtenissen, met behoorlijk spannenden toestand, daaraan voorafgaande... net zoo als kinderen het graag hebben en heel, heel diep in hun hart de verzuchting slaken: hè, as dat nou nog eens allemaal zoo gebeurde! Het éene verhaaltje, waarin niet getooverd wordt: Arme Hein's kerstboompje is lang niet het minste... jammer maar weer, dat alles, wat naar God of godsdienst zweemt er zoo geheel en al in gemist wordt... en dat behoefde althans in dit laatstgenoemde niet!... Papier, druk en omslag doen den uitgever alle eer aan

CHRISTINE J. F. VETTER.

Sindbad, de Zeeman.
De drie Appelen en nog twee verhalen.
De Koning en de Geest.
De Koning der Zwarte Eilanden, door P. Louwerse, met platen van H. C. Louwerse. 5e druk. Uitgever L. J. Veen, Amsterdam.

De vijfde druk dezer boekjes bewijst wel, hoe zij in den smaak vallen... Het zijn de Duizend en één Nachtvertellingen, voor onze jeugd in een nieuw pakje gestoken, keurig geïllustreerd en uitgegeven, en verkrijgbaar tegen den bescheiden prijs van zestig cents. Vroeger heb ik in Boekenschouw al eens aangegeven, wat ik erop tegen heb, den geest der kinderen dikwijls bezig te houden met dit soort verhalen, ook vooral, wijl die Oostersche sprookjes zooveel uitdrukkingen bevatten en toestanden schetsen, waarmede de Katholiek niet gaarne zijn jonge geloofsgenooten bekend maakt. Toch wil ik deze boekjes niet veroordeelen... men geve ze echter niet aan elken knaap of elk meisje in handen... aard en aanleg der kinderen moet beslissen tot weigeren of toestaan.

CHRISTINE J. F. VETTER.

Het Kerstekind door Stijn Streuvels. Amsterdam, L. J. Veen.

Streuvels begint voor kinderen te schrijven. 't Is een heugelijk nieuws, en we kunnen niet anders dan hartelijk verwelkomen dit *Kerstekind*, het zangerigste en schoonste Kerstverhaal voor kinderen in onze taal geschreven.

Jules Fonteyne, die ook Gokkel en Ginkel verluchtte teekende voor dit kostbare boek treffende prenten.

La Mésangère, roman par Myriam Thelen. Plon-Nourrit et Cie., Paris. Prix: 3 fr. 50.

Al lang lag deze roman op mijne leestafel en misschien had hij nog geene beurt gekregen, als niet de aangename ontdekking, dat hij in den loopenden jaargang van het „Katholiek Sociaal Weekblad" als feuilleton voorkomt, mij erop had gewezen, dat hij nu vóór moest gaan.

Deze opname is eene voldoende aanbeveling voor wie het „Katholiek Sociaal Weekblad" en zijn edelen redacteur kennen, doch een paar woordjes mogen hier dubbel nut hebben, zoo voor het blad, als voor den roman.

La Mésangère is een ideaal boek, van hooge moreele waarde.

De heldenmoed van het jonge meisje, dat zich opoffert om ellendige behoeftigen te ondersteunen en te verheffen, schittert uit in velerlei treffende drama's.

Waarachtige actie wordt hier geteekend, Roomsch geloof zich in daden belijdend, eene leerschool doorgemaakt van geduld, dat de zoogenaamde sterken beschaamt en den dagelijkschen spaarpenning der volhardende deugd voegt bij den groeienden gouden schat voor de eeuwigheid.

En de vorm van het boek!

Welgemoed is hier de deugd, niet somber en droef; echte deugd vol liefde en vertrouwen, geene

valsche met ijdelen schijn. Frisch de taal en van litterarische waarde; geene aaneengeregen zinnen over braafheid. Het boek is trouwens bekroond door de Fransche Academie, prix Montyon. Maar waartoe nog meer!

Een eere-saluut aan de schrijfster en aan het „Katholiek Sociaal Weekblad"! Koopt dezen roman en legt het Fransch naast het Nederlandsch.

't Is de moeite waard, want al is de vertaling vrij, de vergelijkende studie is nuttig en leerzaam.

En op die wijze zal deze roman langzamer en oplettender dan gewoonlijk worden gelezen en rustig zal het lied der charitas ruischen door de weldadig aangedane ziel. TAILLEFER.

Le Cottage fleuri, par LUCIE DES AGES. — In-12. Paris. Haton. — Prix: 3 fr.

De groote litteratuur raakt de bovenlagen der maatschappij, zeker niet onmiddellijk de middelste lagen. Daar werkt de slechte of de goede litteratuur, die meer bereikbaar en genietbaar is voor gewone menschenkinderen. En aangezien nu dit aantal het grootst is...... besluit zelf verder, lezer.

Van dit denkbeeld uitgaande, beveel ik dezen roman gaarne en van harte aan. Mijns inziens wordt de „bonne littérature" veel te weinig aangemoedigd. Niemand kan meer een boek schrijven, of de criticus plaatst zijne hoogste eischen boven zijn artikel en trekt dan van leer. En de nijvere werker of werkster, die God moge loonen voor zorg en toewijding, wordt verwezen, omdat het geene eerste klas kunstenaar of kunstenares is.

Welnu, deze methode deugt niet. Houdt de eischen der kunst hoog, maar steunt ook de eenvoudige, goede werkers.

Kunstenaars zijn er weinig, ook in het kamp van den vijand, maar daar maakt men ze door opzettelijke reclame. En wij, wij breken te gauw af.

Niet iedereen kan het hoogste bieden, maar er is zooveel goeds.

En dat is hier.

Een actueel boek, van actie, van stillen arbeid onder biddend hopen, dat God den wasdom geve en zich erbarme over de schare. Hier ziet men, wat die arbeid onder de breede rijen der ontevredenen vermag en de schrijfster zal de hulde ten deel vallen van allen, die weten, dat het niet noodig is vijf talenten te bezitten, om er andere bij te winnen.

Beste lezer, keer u nu niet af. Als het boek aan de overzij geschreven was, heette de schrijfster groot. Thans noem ik haar groot als hen, die in den dienst der heilige zaak schoone gaven en degelijk talent stellen.

Men leze; 't is uitstekende, nuttige lectuur voor allen, die belang stellen in socialen arbeid.

TAILLEFER.

An Irisman's difficulties with the Dutch language. by Cuey Na Gael. Prijs fl. 0,90. Rotterdam, J. M. Bredee.

Een Iersch student zou naar Nederland gaan en daar in veertien dagen de taal, en in veertien andere dagen de litteratuur bemeesteren. Hoe hij daarbij voer vertelt dit allerdolste boek. Het is gewoonweg om te scheuren van het lachen. Want als O. Neyll, de held van deze bladen, op het Binnenhof in Den Haag een woordenboek en een spraakkunst gekocht heeft, liefst een van jaren her, waarin de woorden van onzen tijd zoo maar niet te vinden zijn, dan meent hij zich te kunnen redden zonder meesters, en wel oogenblikkelijk de taal te kunnen spreken. Zijn avonturen als hij pennen koopen zal, als hij mijnheer „Hiernaast" wil vinden, als hij een pakje aan zijn tante, monster zonder waarde, wil verzenden, en zich ten slotte na een schitterende proef met een waschlijstje aan een brief waagt, voor een mijnheer van het bevolkingsbureau, zijn eenvoudig onvergetelijk. Maar van nog veel hooger staande geestigheid zijn de verschillende opmerkingen over onze taal, onze gebruiken en de spraakregels die hij meent te mogen vaststellen.

Een zwaarmoedig mensch kan er zich weer levenslust aan lezen. HANS.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst.

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 8. **1910—1911.**

De „nieuwere" richting in de strafrechtswetenschap critisch beoordeeld door F. TUMMERS S. J., professor der zedekundige wijsbegeerte te Oudenbosch. Nijmegen, 1911, L. C. G. Malmberg.

Daar zijn in den tegenwoordigen tijd zoo weinig menschen, die dóórdenken. En toch is er niets zoo noodzakelijk als dàt, vooral op het gebied van politiek en sociale actie, want hier vooral geldt wat de schr. van bovenstaand werk op bldz. 116 zegt: „De geschiedenis bewijst, dat eenmaal gezaaide ideeën verborgen kiemkracht hebben, dat in de menschheid een drang leeft, om uit de eenmaal aangenomen theorie de uiterste consequentie te trekken en op het practische leven toe te passen."

Daarom heeft de schrijver dan ook een uiterst nuttig werk verricht, door de „nieuwere" richting in de strafrechtswetenschap critisch te onderzoeken, en den wijsgeerigen grondslag en de logische consequenties er van bloot te leggen.

Hij deed dit op magistrale, echt wetenschappelijke wijze. En tegelijkertijd toch zóó bevattelijk voor elken ontwikkelden lezer, dat slechts hij, die in de wijsbegeerte en de strafrechtswetenschap geen vreemdeling is, vermoeden kan, welk eene ontzaglijke vóórstudie deze 170 bladzijden vereischten.

Voor velen zal dit boek zonder twijfel eene revelatie zijn. En menigeen zal het na lezing ter zijde leggen met den uitroep: Ik wist niet, dat aan dit vraagstuk zooveel vast zat; zoover had ik niet doorgedacht. En hij zal Pater Tummers dankbaar wezen, die hem bijtijds de oogen opende.

De voorstanders van de nieuwe richting, die nu eenmaal meenen, dat zij alleen de wijsheid in pacht hebben, zullen naar alle waarschijnlijkheid dit werk niet eens hun aandacht waardig keuren, of, àls ze het inzien, na oppervlakkige lezing het als minderwaardig qualificeeren; maar voor ieder, die onbevooroordeeld naar de waarheid zoekt, zal het een bron van licht zijn en een veilige gids op het zoo gevaarlijke terrein der strafrechtswetenschap.

Veel goeds zou er van dit schoone boek nog te zeggen zijn, doch, waar van verschillende zijden den schrijver reeds in zoo ruime mate lof gebracht werd om zijn verdienstelijken arbeid, mag het als overtollig worden beschouwd, nogmaals de loftrompet te steken.

Dit echt wetenschappelijk werk kan onvoorwaardelijk worden aanbevolen aan allen, die krachtens hun ambt bij de totstandkoming of de interpretatie of de uitvoering van de strafwet betrokken zijn of er belang in stellen.

Elke katholieke student in de rechten *moet* het bestudeeren.

Misschien zal een of ander met mij van gevoelen zijn, dat bij eene eenigszins gewijzigde ordening der stof het geheele betoog nog aan kracht en duidelijkheid had kunnen winnen en dat het snoeimes hier en daar met vrucht had kunnen worden aangewend; maar dat is een persoonlijke opvatting, welke enkel toont, dat het onmogelijk is, allen geheel te bevredigen.

23 April 1911. CH. RAAIJMAKERS, S. J.

Natuurphilosophie of Cosmologie door Dr. J. Th. BEYSENS, Hoogleeraar bij de Rijks Universiteit te Utrecht. — Amsterdam bij C. L. van Langenhuysen, 1910.

Een stevig stuk werk, dit nieuwe deel van prof. Beysens' grooten philosophischen leergang.

Neo-scholastiek in den echten, waarachtigen zin des woords draagt het den stempel van deugdelijk conservatisme, maar tevens ook van fiere onbevangenheid opzichtens de nieuwste resultaten der experimenteele wetenschap.

Gelouterd, doch niet minder gesterkt ook en getaald treedt in dit werk het machtige, veerkrachtige gebouw der scholastiek uit de vuurproef der minitieuse empirie-critiek statig en eerbiedwekkend naar voren.

Ook hier weer blijkt, hoe inderdaad de scholastiek is, de „philosophia perennis".

En hoewel het heele werk onze volle aandacht overwaard is, heeft toch om bizondere redenen éène verhandeling vooral mijne persoonlijke belangstelling gaande gemaakt. Ik bedoel de breed uitgewerkte en streng-logisch doordachte studie over „Het levende Lichaam." En hierin trof mij weer meer dan iets anders het antwoord, door den schrijver gegeven op de vraag: Is abiogenesis *theoretisch* onmogelijk te noemen?

Het is mij bekend, dat men het met het bevestigend antwoord van den schrijver op deze vraag niet algemeen eens is. Trouwens dit was te verwachten. Want het is nieuw voor onzen tijd en in strijd met de tot hiertoe onder de nieuwere scholastieken uitsluitend gangbare sententie.

En toch kan m. i. het antwoord op deze vraag, mits gegeven aan de hand en in het licht der scholastieke theorie over stof en vorm, onmogelijk anders luiden.

Reeds meerdere jaren vroeger stond dit bij mij vast en door het betoog van Prof. Beysens is deze mijne overtuiging slechts bevestigd en bekrachtigd geworden. Hoe of liever op welke gronden ik tot deze overtuiging ben gekomen? Met het oog op de reeds gevoerde discussie's over dit onderwerp, is het wellicht niet ondienstig, dit even in 't kort mede te deelen.

Prof. D. Nys bespreekt in zijn werk *Cosmologie* de vraag, welke de voortbrengende oorzaak, de „causa efficiens" is van den nieuwen zelfstandigheidsvorm, welke optreedt bij de scheikundige verbinding van twee of meer heterogene elementen tot een soortelijk van deze onderscheiden substantie. Hij oefent daarbij allereerst eene m. i. onaantastbare kritiek uit op de thomistische theorie, die deze „causa efficiens" meende te vinden in de natuurlijke, *accidenteele krachten* der reageerende stoffen zelf. Zijne kritiek laat zich in 't kort als volgt samenvatten: geen enkele geschapen substantie werkt *onmiddellijk* door zich zelf, maar uitsluitend door middel van *accidenteele* potentie's, die werkelijk van de zelfstandigheid zijn onderscheiden. Welnu, indien de stoffelijke dingen nooit anders dan een *accidenteel*-oorzakelijken invloed uitoefenen, dan zijn zij ook niet bij machte ooit een *zelfstandigheidsvorm* (forma *substantialis*) voort te brengen, ten minste zoo men nog eenige geldigheid toekent aan het scholastieke beginsel, dat het gevolg niet in *wezen* volmaakter zijn kan dan zijne oorzaak. *Accidenteele* werkingen kunnen nooit iets *substantieels* voortbrengen.

En toch, dit zou werkelijk het geval zijn, indien een *zelfstandigheids*vorm, alleen door de *accidenteele* werkingen van scheikundig reageerende stoffen, zijne intrede deed in de uit deze zich vormende nieuwe substantie.

Nu voert men daartegen weliswaar aan, dat dan toch die „forma *substantialis*" reeds *in potentia* voorhanden was in de zich verbindende scheikundige elementen.

Maar dit in-potentia-voorhanden-zijn heeft geen andere beteekenis, dan dat te voren het stoffelijk beginsel of de stoffelijke ondergrond aanwezig is, die de „forma substantialis" behoeft, om van zuiver mogelijk als hij naar zijn heele wezen was, volle reëele werkelijkheid te worden.

Blijft dus nog altijd onbeantwoord de vraag: welke is dan wèl de voortbrengende oorzaak, de „causa efficiens" van dien substantievorm?

D. Nys meent, dat hier geen andere oplossing mogelijk is, dan dat de voor iedere werking noodzakelijke „concursus divinus", op het oogenblik der intrede van den nieuwen vorm, op heel bizondere wijze zich doet gelden.

De accidenteele krachten der chemische stoffen leiden, onder de gewone medehulp Gods, het alteratie-proces in, tot dit zoover is gevorderd, dat de nieuwe vorm natuur-noodzakelijk moet intreden; op welk oogenblik dan door een *bizondere krachtiger* medewerking Gods met de accidenteele potentie's der chemische stoffen, de nieuwe vorm in de gepredisponeerde stof wordt voortgebracht.

Door deze theorie wordt, in tegenstelling met die van het thomisme, het beginsel van voldoenden grond ten eenenmale gesauveerd.

Maar, zoo volgt daar ook uit, als God voor het ontstaan in de levenlooze stof van een nieuwen substantievorm, zijne *bizondere* medewerking verleent, telkens wanneer het intreden van zoodanigen vorm door den gewijzigden toestand van de eigenschappen dier stof noodzakelijk is geworden, dan moet men, om consekwent te zijn, ook aannemen, dat God die *bizondere* medewerking eveneens zal verleenen, indien in eene stof of in een complex van stoffen de kwaliteiten, atoom-verhoudingen, enz., zoodanig zijn gewijzigd, dat het intreden van een (plantaardigen) *levensvorm*, volgens den gewonen loop der natuur, is geboden.

Mij dunkt dat deze leer niets anders is dan de zekere conclusie, die logisch-noodzakelijk voortvloeit uit de theorie over stof en vorm van de scholastieken zelf.

In deze leer verliest ook hare kracht de opwerping, welke tot hiertoe als onweerlegbaar heeft gegolden tegenover de abiogenesis, dat nl. kunstmatige voortbrenging van het leven niet mogelijk is

zonder verkrachting van het beginsel van voldoenden grond, hetwelk zegt, dat een wezen van soortelijk hoogere volmaaktheid nooit kan worden voortgebracht door dingen die in wezen onvolmaakter zijn.

Volgens deze opvatting toch wordt voor het totstandkomen van den substantievorm zoowel in de *levenlooze* als in de *levende* stof, de *bizondere* medewerking Gods aangenomen met de *accidenteele* krachten der natuur en is bijgevolg daardoor meteen de *voldoende* grond of oorzaak der wording van dien nieuwen vorm aangegeven.

Daarentegen maakt zich m. i. het thomisme te dezen opzichte schuldig aan eene inconsekwentie. Volgens dit stelsel toch zouden voor de voortbrenging van een soortelijk verschillenden en wellicht meer volmaakten substantie-vorm in de *levenlooze* natuur, de accidenteele krachten daarvan volstaan, doch zouden deze ontoereikend zijn, waar het betreft de totstandkoming te verklaren van den eveneens soortelijk verschillenden en meer volmaakten substantie-vorm van het *levend* wezen, alleen omdat die soortelijk verschillende volmaaktheid van anderen aard is dan in het eerste geval.

Toch steunt deze *theoretische* mogelijkheid der abiogenesis zelf weer op een hypothese, de hypothese namelijk van de hylemorphistische theorie der scholastiek. Want meer dan een hypotese, zij het dan ook zeer gegronde en zeer hooge waarschijnlijkheid bezittende hypothese, is het scholastieke hylemorphisme toch niet.

Prof. Beysens sluit van deze *theoretische* mogelijkheid der abiogenesis het *dierlijke* leven uit, omdat in dit laatste *psychische* krachten gevonden worden, welke niet voorkomen noch in de levenlooze stof noch in de planten.

Naar mijne meening geschiedt dit ten onrechte. Graag zou ik ook hieromtrent mijne zienswijze nader motiveeren. Maar te veel plaatsruimte heb ik wellicht al in beslag genomen. Ik eindig daarom met een warme aanbeveling van het degelijke werk van Prof. Beysens aan allen, die diepere kennis verlangen van de hen omgevende wereld en die tevens voldoende ontwikkeling bezitten om den schrijver in zijne uitteraard moeilijke en ingewikkelde argumentatie's te volgen.

Dr. J. v. BEURDEN.

Geloof en Wetenschap. De bewerkte vuursteen en en de ouderdom van den mensch. H. Bolsius S. J. Malmberg, Nijmegen.

Een zeer interessant boekje door Pater Bolsius bewerkt naar A. de Lapparent.

Het bestaat uit twee deelen : 1o. de voorgeschiedenis en haar fabels, 2o. de oudheid van den mensch en de gletschers.

Vele praehistorici grondden hun meening dat de mensch reeds honderdduizenden jaren oud was op gevonden vuursteenen, wier vorm een menschelijken invloed scheen te verraden. Met name schreef Rutot in 1902: „Geenerlei natuurwerkingen zijn in staat om uitwerkselen te leveren gelijk aan de opzettelijk aangebrachte bewerking (in den vorm der eolithen zichtbaar)."

Deze boute opzet werd op zeer prozaïsche wijze omvergeworpen.

Bij Mantes was een cement-fabriek opgericht. De cement werd verkregen door krijt, leem en water met behulp van een soort ijzeren eg 29 uren achtereen snel rond te roeren. Tusschen het krijt bevonden zich stukken vuursteen, en na afloop der bewerking vertoonde het mengsel vuursteenen, die geheel dezelfde vormen hadden als welke men door menschenhand aangebracht meende: kloppers, schrappers, aambeelden enz.

In het tweede gedeelte wordt gehandeld over de echtheid van de fossiele menschen. P. Bolsius bespreekt o. a. het doodshoofd van Cannstatt en het geraamte van Neanderthal, en bewijst het gebrek aan zekerheid van al de redeneeringen op die vondsten gebouwd.

Niet dat P. Bolsius de echtheid van den fossielen mensch ontkent, volstrekt niet; slechts dringt hij er op aan, voorzichtig te zijn en niet meer te concludeeren dan wat praemissen toelaten.

Ten slotte ontvangen wij een proeve van schatting van den paleolithischen tijdduur.

Het werkje, gemakkelijk te volgen voor ieder die de allereerste beginselen der geologie kent, verdient een ruime verspreiding.

J. VAN KERVELDONK Pr.

Geloof en Wetenschap. De voorstanders der algemeene ontwikkelingsleer op den debat-avond te Berlijn (18 Februari 1907) door H. Bolsius S. J. — Malmberg, Nijmegen.

De Berlijnsche debat-avond is den lezers der „Studiën voor onzen Tijd" reeds bekend uit een vorig nummer. Pater Bolsius zette daarin klaar en duidelijk de ontwikkelingsleer uiteen, zooals die door P. Wasmann werd verdedigd.

In deze aflevering brengt dezelfde schrijver ons in kennis met wat P. Wasmann's tegenstanders op dien gedenkwaardigen avond tegen hem inbrachten.

Eerst lezen wij de eigen woorden der opponenten, zooals die gevonden worden in de brochure door

Prof. Dr. Plate onder medewerking der andere opponenten in het licht gegeven. Dan geleid en opmerkzaam gemaakt door onzen scherpzinnigen gids, zien we helder het zwakke en onlogische hunner redeneeringen, hoe zij met de door hen zoo hoog geprezen logica voortdurend op voet van oorlog staan en haar vernietigende slagen toebrengen.

In klemmend betoog bewijst ons de schrijver, dat door al de elf opponenten niets steekhoudends tegen P. Wasmann is aangevoerd.

Ieder, die nog niet ten volle overtuigd is, dat zoovele geleerde mannen, hoe knap ook in hun vak, op het gebied der logica niet meer dan bieke-beenen zijn, wordt dit boekje bizonder aanbevolen.

J. VAN KERVELDONK Pr.

Geloof en Wetenschap. Augustinus' bekeeringsverhaal critisch onderzocht door J. VAN RIJCKEVORSEL S. J. Malmberg, Nijmegen.

De moderne kritiek wil van een bekeering, een bovennatuurlijke bekeering, van den H. Augustinus vóór zijn doop te Milaan op 24 April 387 niets weten. Een neoplatonist is hij voor haar, niets meer. Dat de Kerkleeraar zelf het tegendeel getuigt in zijn „Confessiones", is geen bezwaar, — men ontzegt ze eenvoudig alle historische waarde. Dertien jaar na den bekeeringstijd geschreven, toen bij Augustinus langzamerhand „de hooge, vrije vlucht der gedachten geknot was" en reeds „hier en daar een trek van benepen vulgariteit aan het licht kwam", kunnen die geschriften geen ware geschiedenis verhalen. Om helder inzicht in den toestand van dien „bekeerling" te verkrijgen, moet men alleen te rade gaan bij de eerste geschriften tijdens of onmiddellijk na de „bekeering" geschreven, en volgens deze is Augustinus in dien tijd geen christen maar een Stoïsch-Neoplatonisch filosoof.

Tegen deze ongemotiveerde meeningen, ten onzent o. a. verkondigd door E. M. ten Cate, teekent Pater J. van Rijckevorsel verzet aan.

Met liefde en overtuiging behandelt hij zijn stof. Eerst in het kort de bekeeringsgeschiedenis, zooals die verhaald wordt in de „Confessiones", Boek 5, 6, 7, 8; in klemmend dilemma worden dan zijn tegenstanders gedwongen te kiezen tusschen een onoprechten of een onwetenden, onnoozelen Augustinus, en beide veronderstellingen worden met kracht van bewijsgronden rechtmatig verworpen.

Dan tast schrijver zijn tegenstanders in eigen kamp aan en bewijst uit de eerste geschriften zelf van Augustinus, dat hij toen reeds overtuigd, geloovig christen en katholiek was, dat de oude Manichaeër zich boog voor het gezag van den Christus, en de onsterflijkheid der ziel, de menschwording van Gods Zoon en het geheim der H. Drieëenheid beleed.

In een naschrift wordt het laatste artikel van ten Cate besproken. In Teyler's theologisch tijdschrift wil deze het losbandig leven van den jeugdigen Augustinus tot het rijk der fabelen verwijzen. Wat Augustinus daar zelf over verhaalt in zijn „Confessiones", is een uitvloeisel van zijn „bekrompen kerkelijkheid en stroef ascetisme". Ten Cate grondt deze onschuldigverklaring van Augustinus op het Concilie van Toledo, waar concubinaat als geoorloofd wordt beschouwd.

P. van Rijckevorsel wijst er op, dat „concubinaat" op dat Concilie beteekende een wettig huwelijk zonder officieele ceremonies; en zoo was het concubinaat van den jeugdigen Augustinus niet.

Slechts een kleine aanmerking op dit van ernstige studie en degelijke kennis getuigende werkje; § 2 van het tweede hoofdstuk is daar logisch niet op haar plaats; § 2 had moeten zijn: de apologie tegen de Manichaeën, en dan in een derde hoofdstuk of als aanhangsel de invloed van Paulus, Ambrosius en Monica op Augustinus' bekeering.

J. VAN KERVELDONK, Pr.

De groote wereld in het lijdensdrama door BERNARD VAUGHAN S. J., in het Nederlandsch bewerkt door ANT. HULSMAN S. J. Uitgever: J. W. van Leeuwen, Leiden.

Een zéér boeiend werk. Het bevat zeven toespraken van den gevierden Engelschen Jezuïet, Bernard Vaughan, over Christus' lijden, met toegift van een paaschpreek.

„De volgende tafereelen uit 's Heeren heilig Lijden" — dus luidt het plan — „bied ik de Groote Wereld aan, in de hoop dat het gezicht daarvan in hun harten het verlangen zal doen leven terug te keeren tot huns Vaders huis, al is het maar als een arme huurling."

Dat Pater Vaughan's vroeger gesproken en thans geschreven woord wel in staat is, dit heerlijk doel voor een goed deel te bereiken, zal niemand betwijfelen, die met de lijdenspreeken, ook in Hollandsche bewerking, kennis maakte. Want 't is het woord van den machtigen spreker, door P. Hulsman volkomen juist geteekend als „den oorspronkelijken, pittigen, altijd natuurlijken redenaar, die immer spreekt uit de volheid van zijn apostolisch hart, en waar het noodig is onbevreesd en

onbarmhartig den wereldling geeselt, zonder hem ooit af te stooten".

Ge krijgt hier inderdaad *tafereelen* uit 's Heeren lijden te zien. Pater Vaughan verhaalt niet zoozeer, maar *schildert*. Historische en typographische bizonderheden verhoogen nog de belangrijkheid der waardevolle tooneelen. En aan ieder tooneel worden bij uitstek praktische toepassingen en lessen verbonden.

Onbeschroomd zegt de apostel aan de Groote, Elegante Wereld de waarheid! Zoo wijst hij op het schrikbarend zedenbederf in Engeland en Londen; de aanhaling geeft een denkbeeld van Vaughan's eigenaardig talent:

„Laten we toch in 's Hemels naam trachten tot het besef te komen van onzen toestand vóór het te laat is. Het komt mij voor dat Engeland in de tegenwoordige entente-cordiale-omhelzing van Frankrijk, op een slijmerig-gladde helling staat, die, als we niet spoedig onzen zedelijken standaard herzien, moet uitloopen op „den peilloozen afgrond", zooals de H. Schrift ons waarschuwt. Is het niet de eerste plicht eens predikers zijn stem te verheffen en zijn hoorders te waarschuwen tegen het kwaad dat in hun midden rondsluipt? Wanneer een besmettelijke ziekte het land dreigt, wordt er niet aanstonds alarm geslagen? Zou de priester dan moeten of mogen zwijgen als een zedelijk gevaar boven u hangt? Wat mij betreft, ik heb mij voorgenomen den alarmkreet aan te heffen en een beroep te doen op alle flinke mannen en reine vrouwen van Engeland, om hun vaderland te redden van de schande die het Vasteland er over geworpen heeft, door het te bestempelen als „het broeinest der bedorvenheid". Neemt Frankrijk, Spanje, Zuid-Amerika, en weest verzekerd dat wij ook voor die landen niet onderdoen. Als er een internationale prijs voor ontucht werd uitgeloofd, ik vrees dat de hoofdstad der wereld, Londen, met dezen prijs ging strijken".

Slechts hier en daar valt de redenaar uit den toon en wordt eenigermate alledaagsch of te realistisch. Maar over 't algemeen is deze bundel preeken een weelde voor geest en hart.

Wat de vertaling betreft, ze is *uitstekend.* Wie een redenaar als Bernard Vaughan aldus weet over te zetten, moet zelf redenaar zijn.

W. DE VEER.

Maria's Verheerlijking, door FR. DREHMANS Pastoor te Herten. Firma M. Alberts, Gulpen (L.)

Een lijvig boek in twee deelen over de grootheid der Moeder Gods. De vrucht eener blijkbaar jarenlange studie. Bekende Marialogen als Suarez, Terrien, Vieira; Kerkvaders als Bernardus, Bonaventura, Alphonsus, vindt men er aangehaald, — hoewel, wat zeer te bejammeren is, gewoonlijk zonder verwijzing naar de plaats van den tekst.

Het werk heeft zijn gebreken: iets gerekts in de gedachtenvoorstelling, iets eentonigs in den zinbouw; ge wordt soms vermoeid bij het lezen. Maar het bezit ook de uitmuntende eigenschap, dat het is geschreven met een diep-innige piëteit, welke op iedere bladzij u treft in de ziel en zich onweerstaanbaar aan u meededeelt. En dan, het biedt een rijkdom van stof. Voor den gewijden redenaar is het een goudmijn; hij beschouwe slechts de inhoudsopgaaf achter elk deel en vooral het alphabetisch register aan het slot.

Met het uitgeven van dit boek heeft Pastoor Drehmans een dierbaar levensideaal verwezenlijkt. En stellig is *ruimschoots* hiermee zijn wensch in vervulling gegaan: „iets bijgedragen te hebben" tot verheerlijking van Onze Lieve Vrouw.

W. DE VEER.

Zes preeken over de veelvuldige en dagelijksche H. Communie. Leiden, J. W. van Leeuwen.

Zes preeken over eenzelfde stof! Schrik niet, lezer — men heeft, zoowel wat preeken als predikanten betreft, voor keurige afwisseling gezorgd. Hugo Tieman, O. F. M. behandelt de veelvuldige communie van de kinderen, L. van Aken, O. Praem. die van de huwbare jeugd, J. Polman, C. SS. R. die van de mannen, L. J. J. M. Poell, Pr. die van het huisgezin, terwijl J. P. Huibers, Pr. ze aanprijst als middel ter volharding en Chr. de Greeve, S. J. als middel ter bekeering.

Een hartelijke, echt-populaire, echt-apostolische toon klinkt u uit alle voordrachten toe. Wie deze lessen hoort, voelt zich gedrongen ze ook op te volgen.

En daarom bevelen wij het boek met klem aan. Dat het onder de katholieken van elken stand krachtig bijdrage tot het in vervulling gaan van Pius' liefsten wensch: de dikwijls herhaalde, zooveel mogelijk dagelijksche H. Communie!

W. DE VEER.

Niet doen!! Een ernstig woord over een gewichtige zaak, door JOSEF KÖNN, vertaald door ANTON VAN WELSEM Pr.

De schrijver van het door Kapelaan Hoosemans vertaalde, onvolprezen werkje „Sta vast" heeft zich

sedert lang doen kennen als een priester, vol van heilige zielenijver, vol van goede kennis en gezond practische zin. Ook bovengenoemd werkje, waarvan Kapelaan van Welsem een goed-geslaagde, echt Hollandsche vertaling schenkt, doet die eigenschappen van den schrijver allerschoonst uitkomen. En dat het zijn werkje ten goede komt, behoeven wij niet te zeggen, waar Mgr. Dr. Schaepman in een aanbeveling voor de Holl. uitgave, schrijft: „Wat de schrijver, Kapelaan Könn, in zijn inleiding toezegt, heeft hij in waarheid gegeven. En hij doet het zoo diep ernstig, met een zoo warm en verwarmend gevoel van priesterlijke liefde voor de onsterfelijke zielen, ook van onze dwalende broeders, dat aan dit werkje een plaats toekomt naast de beste boeken en boekjes voor de jeugd".

Schoon en heerlijk wordt de grootheid van het echt christelijk huwelijk geschetst en in schrille tegenstelling daarmede de noodlottige gevolgen van het gemengde huwelijk. En lees eens blz. 71 e. v.; hoe schoon en rijk straalt daar de heerlijke rijkdom van het Katholieke geloof tegenover de armoede van het Protestantisme voor het zieleleven uit. In wie het kinderlijk geloof nog leeft, in hem zal zeker de lezing van dit boekje het besluit doen rijpen, vaststaand en zeker, het besluit nl.: „Ik doe het niet; ik sluit nimmer een gemengd huwelijk". Moge daarom vooral dit boekje zijn weg vinden in congregaties en patronaten. De klare heldere uiteenzetting, de zuivere, reine toon, waarin het geschreven is, maakt het daar tot een onmisbaar boekje.

M. J. G. pr.

PAUL GOULMY Kapelaan te Druten **De oud Bisschoppelijke Cleresie. Het Italiaansch gouden jubileum** no. 29 en 30 der Uitgaven van A. V. P. C. Wed. J. R. van Rossum, Utrecht en C. N. Teulings, 's Hertogenbosch. 1911.

De eerste brochure is vooral bedoeld als een waarschuwing tegen de Oud-Bisschoppelijke Cleresie, die zich opmaakt zieltjes te gaan winnen, vooral in het zuiden des lands.

Zonder eenige omhaal van woorden, kort en zakelijk worden achtereenvolgens de inrichting, propaganda en diepe val van het Oud-Katholieke Kerkje uiteengezet. Tal van opgaven en statistieken verduidelijken alles. Men zou de klacht kunnen uiten, dat het geheel wat al te statistisch is samengesteld. De naakte feiten leeren hier wel het best, maar toch een aaneenrijging van opgaven en statistieken, laat zich nu eenmaal niet heel gezellig lezen.

Afgezien hiervan, moet gezegd, dat het moeilijk zal zijn in zoo beknopten vorm een duidelijker overzicht te vinden, dan hier gegeven wordt.

De tweede brochure van denzelfden schrijver, geeft eveneens in enkele bladzijden geheel het feitenmateriaal over de Romeinsche quaestie en gevolgen.

Mijns inziens doet hier de liefde voor statistieken en opgaven, die onmiskenbaar in den schrijver leeft, de bewerking van dit onderwerp wel wat sober worden. Hier, waar voor alle Katholieken een waardig protest past tegen de 50-jarige rechtsverkrachting, die Italië feestelijk gaat gedenken, zou menigeen voorzeker een warmer en gevoelvoller behandeling van het geheel gewenscht hebben. M. G. pr.

Eene Koningskroning, door PAUL GOULMY, Kapelaan te Druten. Uitgevers zie boven.

Als No. 32 van de uitgaven der apotogetische vereeniging „St. Petrus Canisius" verschesn bovengenoemd werkje. Naar aanleiding van de plechtigheden, die einde Juni in de Westminster Abby te Londen zullen plaats grijpen, bij gelegenheid van de kroning van Georg V, stelt de schrijver velerlei wetenswaardigheden te boek belreffende het kroningsceremonieel in verschillende landen, in het bijzonder van zulke, waar deze met kerkelijke plechtigheden gepaard gaan. Uitvoeriger beschrijft hij het Anglikaansche ceremonieel, zooals bij de kroning van den koning van Engeland gebruikelijk, waarna hij in het licht stelt de specifieke punten van verschil tusschen deze en de Roomsch-Katholieke plechtigheden. Na eenige opmerkingrn omtrent de beteekenis van eene kroning in het algemeen, geeft schrijver als bijlage nog de volledige eeretitels, in den loop der tijden door de Pausen aan sommige Katholieke vorsten geschonken, en sluit met eenige opmerkingen over het eedsformulier bij kroningen.

Het boekje kunnen wij aan iedereen, die in het onderwerp belang stelt, warm aanbeveled. De naam van den schrijver staat borg dat het voor iedereen wetenswaardigs moet bevatten. De uitgave is keurig verzorgd.

Gaarne hadden wij gezien, dat schrijver in Bijlage II eene woordelijke vertaling had gegeven van het oude nn nieuwe Engelsche eedsformulier, om het verschil, vooral met betrekking tot de voor de Katnolieken zoo kwetsende bewoordingen duidelijk aan te geven. H. V.

WILHELM EMMANUEL **Freiherr von Ketteler Bischof von Mainz**: von KARL FORSCHNER päpstl Hausprälat. Kirchheim en Co. Mainz.

Diese Blätter sollen ein schwaches zeichen dankbarer Verehrung und Liebe zu dem Entschlafenen sein, aus dessen Händen als einer der letzten Schreiber dieses im Jahre 1876 die Kl. Priesterweihe empfing.

Kerstmis van dit jaar zal het een eeuw zijn geleden dat Mgr. von Ketteler te Munster werd geboren. Is het wonder, dat Duitschland zich opmaakt die gedenkdag te vieren. In de voorrede verhaalt de schrijver van de verschillende schoone plannen, die reeds in wording zijn, om den grooten doode te gedenken. Uit het gevoel van dankbaarheid, hetwelk de Katholieken bezielt jegens Mgr. von Ketteler, is ook dit werkje van Forschner gesproten.

Het geeft in klare eenvoud kort het leven van den Mainzer Kerkvorst in zijn heerlijk, veelzijdige ontwikkeling. Wat het meeste treft in deze schets en wat blijkbaar ook met de meeste liefde is uitgewerkt en belicht, dat is de eenvoudig practische werkzaamheid van von Ketteler als zieleherder in zijn diocees. Waar wij bij hét oprijzen van zijn beeld steeds het meest zijn ver ziende sociale arbeid zien uitstralen, daar is het treffend den grooten man te leeren kennen in de nauwgezette zorg voor de groote en kleine belangen van zijn bisdom, waaruit zijn practische zin en rijke zielenijver zoo heerlijk blijken.

Daarom mag deze levensschets een verdienstelijke gave heeten bij dit eeuwfeest; een gave, die iederen katholiek van harte welkom zal zijn, omdat hij daardoor in al zijn eenvoudige grootheid leert kennen een man van karakter, grootsch en schoon in geheel zijn optreden. M. G.

Religiöse Wandbilder, in kleurdruk uitgevoerd door Ph. Schümacher. Trier, Mosella-verlag. Sammlung I (30 biblische Bilder): M. 30 (opgeplakt M. 50). Sammlung II (Katechetische Bilder): per stuk: M. 1.50.

Dergelijke platen moesten eigenlijk overal bij den katechismus gebruikt worden, vooral tegenwoordig nu door de vervroegde eerste H. Communie een en ander, dat vroeger kon wachten, ook aan de kleinere kinderen moet duidelijk gemaakt worden. In die verstandjes komt iets gemakkelijker binnen door aanschouwing dan door uitleg.

Onder de verschillende pogingen, die in den laatsten tijd gedaan zijn, om met dit doel platen te publiceeren, is deze zeker de best geslaagde. Alles is zoo ingericht, dat het gemakkelijk ook op grooteren afstand te onderscheiden is.

Dan is de voorstelling eenvoudig en natuurlijk en toch bepaald mooi, en de keus der bijbelsche en andere onderwerpen zoo, dat juist die onderwerpen behandeld zijn, die voor de verklaring der Christelijke leer het vruchtbaarst zijn. Mogen de platen ook in Nederland veel afzet vinden.

Dr. J. HUDDLESTON SLATER.

Is de Gregoriaansche zang eentonig? door J. B. Pr. Uitgave der Naaml. Venn. Aug. Pellemans. Boek- en kunstdrukkerij, Helmond.

Een keurig, praktisch boekje, waarin de eerw. schrijver een duidelijk betoog levert voor de ontkenning der vraag in den titel aangegeven.

Niet zelden hoort men inderdaad beweren, dat de Gregoriaansche kerkzang eentonig of saai is, doch zulk beoordeelaar vermoedt niet, dat zijn harde vonnis de zangers treft, niet den zang — hij laakt de uitvoering.

Het gebrek aan deugdelijke uitvoering ontstaat meestal door verwaarloozing van of onbekendheid met den Rythmus. Hierdoor kan men zelfs een parodie leveren op een meesterwerk en een innig devoot gezang verminken tot een kermisdeun.

In tegenstelling met de meerstemmige muziek, die een gedwongen Rythmus heeft, aangegeven door maathokjes, kwart- en achtste noten met rustteekens afgewisseld, versierd met forto's, piano's rallentando's etc., beweegt het Gregoriaansch zich in vrijen rhytmus, waarbij schier al het schoone tot zijn recht moet komen door de uitvoering, maatgevoel en maatbeweging van de zangers. De schrijver geeft hiertoe juist een vertrouwbaren leiddraad. Vooral voor koorzangers, die geen eigenlijke muzici of vakmannen zijn, worden zeer nuttige wenken en lessen gegeven over Rhythmus en stembeweging, Rhythmus en stemkracht, Rhythmus en text, Rhythmus en Evenredigheid. Een verdienste van deze handleiding is de aanduiding in Hollandsche woorden van de beteekenis der kunst-termen als ictus, arsis, thesis e. a., die menigmaal niet verstaan worden noch gewaardeerd.

Met eenige voorbeelden tusschen den text licht schrijver zijn beweringen toe.

Ongetwijfeld kan het boekje bij den koorzang groote diensten bewijzen, vooral wanneer een kundige leider de toepassing der aangegeven regels vordert, en tot volmaaktheid tracht te brengen.

Jammer dat het Hollandsch hier en dier minder zuiver is, en sommige uitdrukkingen aan een Fransche afkomst doen denken.

Deze feiltjes doen echter niets af aan het eigenlijke

werk en kunnen bij eene volgende uitgaaf gemakkelijk hersteld worden.

Wij wenschen ten slotte het boekje in de handen van alle beoefenaars van het Gregoriaansch; zij zullen zelf beseffen en andere doen hooren dat het Gregoriaansch wel eenstemmig, maar niet eentoonig is.

J. VAN HELVOIRT, S. J.

Sainte Elisabeth, par une MAMAN. 154 pages in-8, couverture en couleurs, nombreuses gravures. Broché fr. 1 Maison de la Bonne Presse, Paris.

Die goede, beste Mama!

Zij vraagt zich af, of het haar wel te vergeven is, gedeelten van het beroemde werk van Montalembert zich te hebben toegeëigend om ze te brengen aan de kinderen.

Dat zullen dezen U weldra vertellen, Mama, als zij uw mooi, uw nuttig boek gelezen hebben. Goed hebt gij den kindertoon getroffen en het Fransch is zoo, dat onze Hollandsche jongens en meisjes, die nog niet „ver" zijn, het al gauw kunnen lezen.

Lekker, he! Een Fransch boek. En dan zulke mooie verhalen, zoovele mooie gravuren, zelfs eene landkaart. En een druk! Allemaal van die duidelijke letters, wat bij het lezen eener vreemde taal ook nuttig is voor het aanleeren.

Nu jongens en meisjes, koopt dit boekje gauw, leest het met pleizier en neemt een voorbeeld aan de lieve Heilige.

TAILLEFER.

Lourdes: les guérisons, par le Dr. BOISSARIE, un vol. in 8⁰ de 132 pages. Prix: 1 franc. Maison de la Bonne Presse, Paris.

Een mooie druk over twee kolommen; werkelijk goede illustraties en dan een rijke inhoud.

Verbazend goedkoop!

Doch nu mag de „Bonne Presse" zeker op vele aanvragen rekenen, want het is een boek nuttig voor geloovigen en ongeloovigen, en niet geschreven in water- en melkstijl, maar degelijk en deugdelijk gedocumenteerd, een volledig verslag brengend van vele genezingen.

Mogen zij, die over deze zaken zoo luchtig spreken, nu ook eens ernstig erover lezen en nadenken.

Dat past iedereen, die ontwikkeld wil heeten.

Het boek is kerkelijk goedgekeurd.

TAILLEFER.

Nouvelles Orientations de la Morale, par F. PALHORIÈS, docteur ès lettres de l'Académie Impériale des Agiati. Bloud & Cie, Paris. Prix: 2 fr. 50.

Féminisme et Morale, Nietzsche et la Morale de la Force, le Problème moral et la Sociologie, dat zijn de drie afdeelingen van dit boek.

De specialiteiten zullen het naar waarde weten te schatten, maar geschreven is het voor de massa, dat wil zeggen, de massa ontwikkelden, die over deze zaken lezen, spreken, misschien wel schrijven, maar die goed zullen doen dit heldere boek te lezen.

't Is gemakkelijk te volgen, omdat deze geleerde schrijver de zuiver wijsgeerige termen vermijdt.

't Is nuttig, omdat er zooveel dwaling op dit gebied is.

't Is actueel, omdat het de vragen van den dag op actueele wijze behandelt.

't Is verheffend door de „hauteur des vues".

't Is veilig, want ik vind er het „Cum permissu superiorum imprimatur" in.

En de inhoud?

Kom, beste lezer, gij wilt toch niet een paar zinnetjes, waar zoo'n rijke stof voor u ligt?

X.

La Charité envers Dieu. Conférences pour les Hommes, par P. GIRODON. Plon-Nourrit et Cie, éditeurs, Paris. Prix: 2 fr.

In den loopenden jaargang, No. 1, besprak ik de eerste drie deeltjes; dit is het tweede deeltje van het derde stuk. In herhalingen zal ik niet treden en daarom mij bepalen tot eene warme aanbeveling dezer welsprekende, zeer duidelijke, zeer diepe en toch eenvoudige conferenties en ze in veler handen wenschen. Ook dit deeltje is kerkelijk goedgekeurd.

X.

Harnack et le Miracle, par HERMAN VAN LAAK, professeur de théologie à l'Université grégorienne. Ouvrage traduit de l'italien par Ch. Senoutzen. Bloud & Cie, Paris. Prix: 2 fr.

Deze studiën zijn oorspronkelijk opgenomen in de Civilta Cattolica in 1909 en begin 1910. Zij zijn eene weerlegging van een der jongste geschriften van Harnack n.l. dat over den beroemden brief van den H. Clemens Romanus; de geleerde professor der Gregoriaansche Universiteit toont in eene klemmende bewijsvoering aan, dat Harnack den tekst, dien hij heeft behandeld, zeer slecht uitlegt.

Een boek, waarmede men gaarne zal kennis maken en dat medehelpt, den wankelen grondslag te ondermijnen, waarop Harnack zijne theorie in meerdere werken toegepast, heeft meenen te mogen opbouwen.

Het is kerkelijk goedgekeurd.

X

L'Esprit de Taquinerie. Etude de Psychologie comparée par FERNAND NICOLAIJ, avocat à la Cour de Poris. Perrin et Cie. Paris. Prix: 3 fr. 50.

Is er niets nieuws onder de zon?

Jawel, dit boek over het plagen!

Een boek is daarover nog nooit geschreven. En daarom heeft deze schrijver, daartoe door confraters uitgedaagd, het gewaagd.

Nu hij mag.

Wie zijn boek „Les Enfants mal élevés", door mij destijds in „Lectuur" gerecenseerd, heeft gelezen, zal het beamen.

Een advocaat en een Franschman.

Heldere redeneering en gemakkelijke stijl. Zoo'n boek, daar men niet van uitscheidt. En nuttig! Want de schrijver is een paedagoog van den eersten rang en degelijk als. ... als een Hollandsch huisvader.

Geen phrasenmaker! O, neen! En toch, lekker praten, en gezond, en leerzaam.

En wat hij al behandelt?

De verschillende soorten van plagerij; de plagerij en het intellectueele standpunt: de plagerij op verschillende leeftijden, bij man en vrouw, op het land en in de stad, bij grijsaards, geestelijken, (die kunnen het en hij zegt waarom), zeelui, werklui, boeren, doofstommen, bultenaars, in de oudheid, in de middeleeuwen, bij de Joden, de Engelschen, de Amerikanen, de Belgen, de Spanjaarden, de Italianen, de Portugeezen, de Russen, Turken, Japaneezen, wilden, (ik heb er al een boel over geslagen, om u niet te plagen) en bij de..... Hollanders, van wie hij veel goeds zegt.

Een interessant boek, lustig, levend, lovend en lakend, maar lekker en los en leerzaam en . .... litterarisch!

W. R.

Essai d'Apologétique expérimentale, par M. l'Abbé LOUIS LECLERCQ, licencié ès-lettres-philosophie. J. Duvivier, éditeur, Tourcoing. Prix: 3 fr.

Laat ik vooraf zeggen, dat het boek kerkelijk is goedgekeurd en bovendien een aanbevelend schrijven bevat van Mgr. Alfred, Bisschop van Atrecht.

Men mocht anders eens schrikken van dat woordje „experimenteel".

Wees gerust, lieve lezer. Van het modernisme blijft dit boekje verre!

Trouwens 't is een heel eenvoudig boekje, een boekje, 't zijn ruim twee honderd bladzijden, dat gemakkelijk ontstaan kan en gemakkelijk ontstond uit de handen van den zeer vromen en geleerden schrijver.

Wat de ervaring ons leert over geloof en zeden, och, wij zien het om ons heen, maar er zijn er zoovelen, die er niet naar kijken.

De woorden wetenschap, beschaving, nieuwe ontdekkingen worden hun als het „molenrad, dat in hun hoofd ronddraait." Kalm de zaken bezien, doen zij niet, want de pers houdt voortdurend het zaakje aan het draaien.

Daarom leest nu eens dit tiental conferenties. De stijl is sierlijk, los en gemakkelijk; het boekje laat zich zeer aangenaam lezen in een uurtje van verpoozing.

Wordt dan eens wat minder lichtgeloovig bij het hooren van het gegons van den modernen maalstroom en hoort eens rustig aan, wat de grootsten onder de grooten, ook van de mannen der wetenschap, vertellen; vertellen in een van die uren, van die oogenblikken, waarop zij in zich zelven keeren. Bij dozijnen haalt de eerwaarde schrijver ze aan.

De heerlijkste apologetiek uit den mond van de mannen van den dag, de levende bewijzen voor de levenskracht van het katholiek geloof en de katholieke zedeleer.

En vindt gij dit phrasen, wat ik u hier schrijf. Best! Gij kunt er over oordeelen, want gij leest de phrasen, die in de mode zijn.

Maar leest nu eens dit boek!

Daar treedt gij in het inwendig zieleleven van zoovelen, die gij alleen kendet uit het gedraai van het molenrad.

Ik citeer een zin van Sainte-Beuve: „En vieillissant je n'arrive pas à la quiétude.... Il me semble que j'ai manqué ma vie.... Il faudrait à une vie si pleine de corvées, pour la consoler, pour la vivifier, quelque pensée d'en haut, le rayon qui tombe dans la cellule du solitaire et jusqu' à travers les barreaux du prisonnier, l'espérance du ciel, une vue d'au delà et voilà ce qui me manque. Mon seul plaisir est dans mon travail, quand je m'y suis enfoncé tête baissée, comme on s'enfonce dans un puits".

Dat is nu de bekende, gevierde litterator, de groote criticus!

Niets dan een arme slaaf, en erger, volgens eigen getuigenis.

Een molenrad!

Maar zijt gij dan geen mensch meer?

Leest dit boek.

W. R.

Comment on apprend à parler en public et à traiter par écrit les questions du jour, par EMILE AMET, 20e mille. Henri Jouve, éditeur, Paris. Prix: 10 fr.

Tegenwoordig is het noodig te kunnen spreken. Menig prul weet zich in vergaderingen te doen

toejuichen en volgen, omdat hij glad van tong is, terwijl een degelijke kop soms wordt uitgelachen, omdat hij aan zijne gedachten geen pakkenden vorm weet te geven.

Kan men dat dan leeren?

Ja zeker, als het talent ten minste niet ten eenenmale ontbreekt.

Want bij de daagsche welsprekendheid komt een boel methode, veel meer dan men zou denken; men luistere maar eens goed toe bij wat er tegenwoordig alzoo van het spreekgestoelte komt en men zal de kneep gauw beet hebben.

Vooral als men dit boek bestudeert; want het is practisch vóór alles.

Zonder de klassieke welsprekendheid te verwerpen, want dat ware eene dwaasheid, toont de schrijver het onderscheid tusschen deze en de moderne. En dat alles met modellen en voorbeelden.

Van de ruim tweehonderd octavo-bladzijden een uittreksel te geven, gaat niet, mede om de wijze, waarop het onderwerp is behandeld. Trouwens eene vluchtige inzage zal belangstellenden meer leeren dan een lang artikel. En dan de vierhonderd vijftig bladzijden met meer dan twintig duizend uitdrukkingen ontleend aan redevoeringen en zakentaal!

Maar moeten Nederlanders nu zoo'n boek bestudeeren?

Ja, ziet, dat is nu eene vraag, die ik, als men ze stelt, juist *daarom* niet zal beantwoorden.

Men bewijst dan van het onderwerp geen begrip te hebben en dat zal men krijgen door dit boek te raadplegen.

Men kan hier leeren spreken en *schrijven ook*, naar de eischen van den dag van heden.

TAILLEFER.

Vingt-cinq Années de Gouvernement, 1884—1909. Le Parti Catholique Belge et son Oeuvre. Librairie ALBERT DE WIT. Bruxelles. Prix: 10 fr.

Boekhouden en balans maken is een nuttig ding, ook in het politieke leven. Vooral, als men zoo'n balans bestudeert en vergelijkt met vorige.

De voornaamste hoofden laat ik volgen:

La situation et les progrès économiques de la Belgique depuis 1884, waaronder: Nos moyens de production et d'échange depuis vingt-cinq ans; nos moyens de circulation depuis vingt-cinq ans; nos finances publiques depuis vingt-cinq ans; l'expansion économique depuis vingt-cinq ans.

La Belgique au point de vue moral et social, waaronder: La population belge depuis vingt-cinq ans; la lutte contre l'alcoolisme, la délinquence juvénile et la misère; l'ouvre sociale proprement dite; la politique intérieure et extérieure depuis vingt-cinq ans.

L'enseignement en Belgique depuis vingt-cinq ans, waaronder: La législation; développement des établissements d'instruction de 1884 à 1909; dépenses de l'Etat pour l'enseignement; mesures prises pour le développement de l'enseignement officiel; enseignement professionnel; conclusion.

Travaux publics exécutés depuis vingt-cinq ans, waaronder: routes de l'Etat; bâtiments civils; voies hydrauliques.

Discours parlementaires exposant la politique du parti catholique, bevattende de rede van Malou, 6 Augustus 1884, van Beernaert, 13 April 1888, van Woeste, 24 Juli 1895, van de Trooz, 12 Sept. 1899, van Graaf de Smet de Naeyer, 26 en 27 Oct. 1905 en van Schollaert, 1 en 2 Juli 1908.

Het tweede deel geeft kortere of langere levensbeschrijvingen van „Les ministres et les parlementaires, het derde behandelt de „Résultats électoraux," waaronder de stemmencijfers.

Het boek bevat verder een zeventigtal gravuren en een vijf en veertig portretten, prachtig uitgevoerd even als het geheele werk op kunstdrukpapier met nieuwe, zeer leesbare letter en deftige witte randen.

Hoe men zoo'n mooi boek in koker, een pronkstuk in dubbelen zin, voor zoo'n prijs kan leveren!

Een pronkstuk in dubbelen zin. Rijk aan gegevens in alle opzichten, helder van toelichting, uiteenzitting en groepeering, een balans, die onwederlegbaar aantoont, dat het beheer in België in goede handen is, dat de mannen daar theoretisch en practisch bekwaam zijn en een eeresaluut hun toekomt. Zij het boek velen onder ons eene rijke les vol sprekende voorbeelden en drage het werk der Belgische partijgenooten aldus nog vruchten in ons politieke leven.

Zulke beheerders toch worden bij aftreden herkozen! Het waarom staat in dit prachtige boek.

TAILLEFER.

Gezondheid en school, door Dr. GOLINER, bewerkt door Dr. Max Juda. Amsterdam, H. Meulenhoffr. 1910. f 0.75.

Dat hier mannen van rijpe ondervinding aan het woord zijn, bemerkt men reeds bij het vluchtig doorbladeren van dit uitmuntend werkje. In dertien hoofdstukken, wordt, hoewel beknopt, toch volledig, alles geboden, wat te weten belangrijk is voor onderwijzers tn ouders met betrekking tot de gezondheid der schoolgaande jeugd. De titels der

hoofdstvkken toonen reeds den rijkdom der behandelde stof: I. 't Schoolgebouw, II Samenwerking van school en huis, III Leerplicht, IV Schoolonderricht en de hygienische uitvoering, V Handwerkonderwijs, VI Zang-onderricht, VII Gymnastiek en turnspelen, VIII Overlading, IX Vacantie en Vacantiekolonies, X De schoolarts, XI 't Zieke schoolkind, XII Besmettelijke kinderziekten, XIII Tuberculose bij kinderen.

Een feit is, dat de school, bij de hooge eischen, die tegenwoordig aan het onderwijs worden gesteld, zeer nadeelig op de gezondheid der kinderen *kan* werken. Maar evenzeer is het een feit, dat die nadeelige invloeden, zoo goed als volkomen *kunnen* worden ondervangen, zoodat van de school zelfs een gunstige hygienische invloed kan uitgaan, vooral bij kinderen voor wie de verzorging thuis te wenschen overlaat. Wie onze achterbuurten kent, weet, dat de in school doorgebrachte uren voor menig kind de gezondheid bevorderen, niet schaden. *Hoe* moet de school, hoe het onderwijs zijn, om dit te bereiken? Ziedaar de vraag waarop „Gezondheid en School" een juist en practisch antwoord geeft.

Voor schoolmannen is het daarom strict onmisbaar, en een schat van wenken bevat het ook voor ouders, wien dus de lezing niet minder warm worde aanbevolen.

Rotterdam. H. W. SPIJKER, S. J.

Handelsaardrijkskunde, door Dr. C. Te Lintum, Deel II. C. Delwel, 's Gravenhage f 1.25.

Dit werk, waarvan het 1e deel indertijd in „Boekenschouw" werd besproken en geprezen, is thans volledig door de verschijning van het tweede deel. Werd in het 1e ons Vaderland behandeld, op dezelfde wijze komen nu de Koloniën aan de beurt. Hoofddoel van den schrijver was natuurlijk, aan de Middelbare Scholen in Nederland, waar aanstaande handelaars worden gevormd, een niet al te uitgebreide maar toch volledige Handelsaardrijkskunde te geven. En dat doel heeft hij volkomen bereikt. Wat ook in dit tweede deel weer in het oog springt, is de heldere indeeling en behandeling der stof, en de aantrekkelijke schrijftrant van den auteur. Vast op iedere bladzijde bemerkt men, dat Dr. Te Lintum een practisch docent is, die met groote juistheid van oordeel, tusschen het te veel en te weinig weet te kiezen. Dat hij zich bovendien liet voorlichten door personen, die zonder wederspraak onder de allerbevoegdsten moeten gerekend worden in de theorie en de praktijk van den handel, in spoorwegen scheepvaartverkeer en havenwezen, verhoogt in niet geringe mate de waarde van het boek. Zoo zal deze Handelsaardrijkskunde voor den leeraar een veilige handleiding en voor den leerling een prachtig studieboek wezen. Maar ook voor den eenvoudig belangstellende buiten het onderwijs, zal ze zonder twijfel een prettige en pittige lectuur zijn. Een groot aantal met zorg gekozen gravuren en door den schrijver zelf geschetste kaarten, havenplannen enz. verluchten en verduidelijken den tekst. Deze Handelsaardrijkskunde zal zeker een ruime verspreiding vinden. Wat wij van harte wenschen.

Rotterdam. H. W. SPIJKER, S. J.

Les Contes de l'Etape, par Jean Drault. Jouve et Cie, éditeurs, Paris. Prix : 2 fr.

Als ge nu eens hartelijk lachen wilt, dan moet ge deze koddige histories lezen van Jean Drault. Het plaatje op den omslag brengt u al aan den gang en al lezende zal uw slechts humeur, misschien zelfs uwe neurasthenie er door verdwijnen. Want lachen is zoo gezond en wordt zoo welnig gedaan.

Er wordt wel gelachen, zeker, maar hoe! Neen, hier wordt de gezonde, de heldere lach wakker geroepen en de plaatjes, als gezegd, helpen den tekst.

En dan: altijd netjes, nooit los, nooit op het kantje af.

Maar luchtig en vroolijk! Echt Fransch in den goeden zin.

Die Frasch studeeren, vooral zij die voor Middelbaar Onderwijs „werken", vinden hier aanteekeningen te maken. TAILLEFER.

Aventures étonnantes de M. et Mme Fanor, par E. d'Estrées—Guyencourt. Librairie des Saints-Pères, Paris. Prix : 2 fr.

Nog een boek om te lachen! Ook geillustreerd. Gaarne maakt men de reis mede en men lacht in Amerika, zoowel als in Japan en in Parijs.

Doch 't is nu en dan een fijne lach, een lach met een wijsgeerig tintje, een lach na een geestigen, raken zet, maar Fransch raak, dat is sans avoir l'air d'y toucher. En ook *dit* boek is hoogst netjes.

Want lachen, als 't er niet mee door kan, daar behoeft men geen boeken voor op te zoeken en aan te bevelen; dat vuil ligt overal.

TAILLEFER.

Les plus Vaillants!.. Roman par Le Renest. Bernard Grasset, éditeur, Paris. Prix: 3 fr. 50.

Eene episode uit den tegenwoordigen strijd in Frankrijk tegen het geloof.

Julien Martiney, de onderwijzer, die strijdt voor

de katholieke zaak, ziet zijne toekomst als verloofde bedreigd door den geloofshaat, maar hij zegeviert, dank zij de arme grootmoeder, een slachtoffer der kerkschendingen. Een roman, waarin de klaroenen schetteren. Noem het vertoon, best! En ga weer slapen. Want hier wordt niet geschetterd in den verachtelijken zin, in onze scheld-periode geworden, maar hier wordt geblazen voor den strijd en gestreden tevens, niet alleen in woorden, maar ook in daden!

Een stijl van strijd, kort van zeggen als telegramstijl en bondig van zin, als een mannelijk bevel in de ure van gevaar.

Een stijl, die getuigt van kracht, van 't wichtige van den sterken man, die den tegenstander niet vreest, maar hem ontzag inboezemt door zijne houding, zonder dreunende slagen op de tafel.

Een stijl, die de taal geeft, als geschapen vóór de spraakkunst, die de woordkunst toont vóór het kunstwoord, die het rijke boek der woorden van het volk, in den ouden zin genomen, geeft boven het woordenboek, ook der Academie.

Een boek, geschreven door een der kerels, als wij uit de eigen historie van vroeger kennen, maar met het karakter van het eigen volk, door een Franschman, die vertrouwt op de innerlijke kracht van het ras, dat niet vergaan zal, maar herleven kan, zoolang het oude zaad nog leeft en tot kiemen en bloeien wordt gestrooid in Gods zon.

Een boek vol geestdrift en onbezweken levenslust en levenskracht, het leven zingend en uitroepend te midden van het rondwaren van den dood.

Een boek van heldenmoed, geteeld uit het geloof, dat de helden kweekt en dat durft beuren aan den berg, die er door verzet wordt.

Ik eindig, hoewel 't geen moeite kost na het hooren van zoo'n toon iets anders te blazen dan het zorgvolle getoeter van den torenwachter.

Als er gevaar is luiden de klokken en beiert men mee! Snelt toe! TAILLEFER.

Rêver et Vivre, roman par JEAN DE LA Brête. Un vol. in—16. Plon-Nourrit & Cie, Paris. Prix: 3 fr. 50.

De romans van Jean de la Brête zijn wel bekend, althans *Mon Oncle et mon Curé*, die zijn 161sten druk beleeft.

Deze nieuwe roman bevestigt den goeden naam der schrijfster, die ik in de eerste plaats hulde breng voor haar degelijken, gezonden zin. Hier worden geene dwaze theorieën lang uitgesponnen, maar het heldere, kloeke verstand geeft dadelijk de even heldere, als kloeke oplossing, waar de handig ineengezette intrigue de moeilijkheid brengt. En wat de intrigue aangaat, daarin is deze schrijfster werkelijk uniek. Geene verwikkeling zoo eigenaardig, of zij springt er uit met den gullen lach van een levenslustig jong meisje en een gezicht, zoo natuurlijk en toch zoo geestig, dat gij zegt: „Och, ja, dat ik het ook niet snapte!

En dan altijd zoo beschaafd! Ik bedoel hier niet mede zoo excentriek, want dat schijnen sommigen tegenwoordig voor beschaving te houden, neen, werkelijk fijn, zoodat men den roman aan een stuk uitleest, zonder zich te vermoeien; men gevoelt zich in hoogst aangenaam gezelschap en telkens wordt men verrast door eene geestige opmerking, of een raken zet. Die opmerkingen en die zetten herinneren bovendien nooit aan eene blauwkous, eene bitse oude vrijster of dene „afdoende', matron, o, neen; altijd spreekt de beschaafde dame of nog beter de edele, fijn gevoelende, hoog ontwikkelde, aan levenservaring rijke vrouw.

Dat zij gaarne Gods heerlijke zon laat schijnen, gelukkig! Er zijn zoovele droeve romans.

Dat onze „droomer" uit dezen roman geen ziekelijk exemplaar is, maar iemand, die poëzie ziet in het leven en die erin bevordert..... en dan op geen rond sommetje ziet..... om een vriend gelukkig te maken.....

Maar ik vertel u den inhoud toch niet. Ik ben overtuigd, dat gij dezen roman koopt en leest. Herhalen zult gij dan met mij: Fijn, edel, gezond, vol goeden, sterkenden levenslust, samengevat in het slot: „Il n'est point pour l'homme de sort plus doux que de vivre du seul amour, en faisant autour de lui un peu de bien."

Nog dit: de roman is voor alle volwassenen en voor de jongeren, die aan trouwen mogen denken; kwaad zit er geen letter in. TAILLEFER.

Le Fléau romantique, par. M. l'abbé C. LECIGNE. — Paris, Lethielleux. — Prix: 3 fr. 50.

Les maîtres du jour savent bien ce qu'ils font en exagérant chaque jour, dans les programmes de l'enseignement supérieur et secondaire, la part accordé à la littérature romantique. Les questions d'art et d'éducation esthétique les laissent bien indifférents; mais ils ont le sentiment précis que, plus les esprits seront enténébrés par la nuée romantique, plus long et plus sûr sera leur règne.

De zeer geleerde eerwaarde schrijver, professor der Fransche litteratuur aan de „Facultés libres" te Rijssel, begint aldus zijn kort woord aan den lezer.

Een ander woord voeg ik hierbij, „une phrase lapidaire": Le romantisme est la décomposition de l'art, parce qu'il est la décomposition de l'homme.

Inderdaad de harmonie der menschelijke natuur wordt door de romantiek verscheurd, doordat gevoel en verbeelding, meest zeer ziekelijk, den boventoon krijgen over het gezond verstand.

Wie nu deze theorie volledig belicht wil zien, zal in dit boek zijn wensch kunnen vervullen. Het bestaat uit negen hoofdstukken: Les origines étrangères, le mal de Jean Jacques Rousseau, les déséquilibrés du romantisme, le paradoxe littéraire, la religion romantique, la morale romantique, le paradoxe social, la déformation de l'histoire, à l'antipode du romantisme.

Het is geene studie, die alleen let op vorm en klank, zooals zoovele boeken over de romantiek, maar het zijn degelijke, helder opgebouwde verhandelingen over den inhoud dezer litterarische richting, haar invloed op de zielen. Men ziet hier de ziekelijkheid, die het intellectueel evenwicht verbreekt, het pantheïsme en den twijfel, die wanhopige kreten slaakt, zinnelijke voldoening en duivelschen trots, romaneske sentimentaliteit in plaats van gezond gevoel, verknoeiing der geschiedenis, omverwerping van de grondslagen der maatschappelijke orde.

En het is zoo noodig een dergelijk boek te bestudeeren; want zoo vaak is mij gebleken, dat *werkelijke* kennis op dit gebied ontbreekt ook bij hen, bij wie men meende ze te mogen verwachten. Wat mooie phrasen, wat algemeenheden, wat verheerlijking in groote woorden, netjes getemperd door een scheutje godsdienst en moraal, dat was alles en men trok een gezicht, alsof men zijne zaakjes kende.

Komt, neemt dit boek en leert. Meer hebt gij hier dan in tien deelen officieele litteratuur.

Hier is een geleerde, die degelijke wetenschap biedt en scherpe, duidelijk omlijnde conclusies trekt en durft en mag trekken. Want hij geeft, wat de gehuurde claqueurs wegmoffelen en hij werpt licht, daar waar het dient te vallen om goed te zien. En een stijl!

Vol kracht en toch vol sierlijkheid, vol bescheidenheid en toch vol moed, gegroeid uit eene rijke ziel, die verwerkt had, wat zij uit en die de heilige roeping der kunst durft voorhouden aan wie haar meenen te mogen verachten.

't Boek is kerkelijk goedgekeurd en de kranten en tijdschriften zijn er alle vol lof over.

TAILLEFER.

Luther van Hartmann Grisar, S. J. Drei Bäude. Erster Baud Luthers werden Grundlegûng der Spaltûng bes 1530 lex. = 8⁰ (XXXVI u 656) M. 12 — Freiburg un Breisgau B. Herder.

Bij den wereld-vermaarden uitgever Herder, verscheen het eerste deel van Grisar's koninklijk werk over Luther. Wat deze geschiedschrijver alleen vermag, gebeurde. Hij geeft een diep doordringende karakteristiek van Luther als historische en psysologische verschijning. Het is, voor zoo ver wij naar den eersten band kunnen verzekeren, een streng geschiedkundig, grootsch opgevat werk, dat den vader der hervorming in het schelste licht zet.

Men herinnert zich nog, zegt Hooger Leven terecht, welke verslagenheid, die bij velen tot woede oversloeg, onder de protestantsche theologen werd teweeggebracht door *Luther und Luthertum* van den geleerden Predikheer P. Denifle. De strijd is uitgewoed. Een aanzienlijk deel der Lutherlegende ligt verbrijzeld ten gronde. Het was pijnlijk en vernederend voor de protestanten op eenmaal te zien in duigen vallen wat sedert meer dan drie eeuwen als dogma gold over Luther's afval van de katholieke kerk.

Thans is het eerste deel verschenen van een groote biographie van Luther door den bekenden geschiedschrijver Hartmann Grisar, S. J. Het nieuwe werk zal niet minder opschudding verwekken dan dit van Denifle. Een paar uittreksels uit *Zur Einführung* om de bedoeling des schrijvers te doen kennen: „Sein Ziel war eine eingehende Zeichnung Luthers nach seiner äusseren und inneren Seite, die an dem Faden der Geschichte seines Lebens und seiner Tätigkeit von den frühen Jahren bis zum Tode entworfen werden sollte. Die innere Seite, der Geistesgang und die Seelengeschichte traten ihm dabei in den Vordergrund... Nicht eine Dogmatik oder Dogmenhistorie und noch weniger eine theologische Kontroversarbeit war beabsichtigt, sondern eine historische, nach den verschiedenen inneren Seiten hin möglichst vertiefte Darstellung von Luthers Gesamterscheinung. Die Erforschung seiner Seele, seiner intellektuellen und moralischen Triebfedern, sowie der geistigen Rückwirkung, die er selbst von seinem Lebensunternehmen erfuhr..."

Onlangs bekende de protestant W. Braun de nederlaag door Denifle aan zijn geloofsgenooten toegebracht: Denifle heeft „der protestantischen Theologie eine heilsame, wenn auch schmerzliche Lehre" gegeven. *Die Bedeutung der Konkupiszenz in Luthers Leben und Lehre.* Berlin, 1907. blz. V). Niet minder „schmerzlich" zal het boek van Grisar uitvallen;

of het ook, volgens Braun's niet onaardig euphemisme, „heilsam" zal werken op eene leer die reeds uit haar zelven verbrokkelt, is een andere vraag. R. K. P.

La Source du Bonheur, roman, par LOUIS MAIGUE. In-12. Paris, Librairie des Saints-Pères. Prix: 2 fr. 50.

De met liefde en geduld, met vreugdevol vertrouwen doorgestane beproeving is eene bron van geluk. Dat is het thema van dezen roman, of liever van deze novelle.

Een jong meisje uit de wereld verveelt zich doodelijk in weerwil der salons en der soirees en staat verbaasd over het geluk harer vriendin, door ziekte en tegenspoed getroffen. Als haar ten slotte ook verdriet treft, wijl de jonge geneesheer, die de zieke vriendin behandelt en dien zij bemint, deze huwt, vindt zij daarin, door eene zieken-zuster geraden, den oorsprong van toekomstig geluk, van nieuwe, hoogere kracht. Deze eenvoudige geschiedenis is door den schrijver in losse, (niet loszinnige,) zeer gemakkelijke, hoogst sierlijke taal behandeld en getuigt van eene gezonde ziel, in staat anderen gezond te maken of te versterken. Er volgen nog drie kleine, etherische novellen op, waarvan „Conte au bord de l'eau" een meesterlijk schetsje, een juweeltje is.

Innig, warm proza, waaruit voortdurend de dichter — dat *is* de schrijver, spreekt.

Een boek, dat een alleraangenaamsten indruk achterlaat en zeker ook door de lezeressen met genoegen zal worden genoten.

't Is te hopen, dat de schrijver eens een grooten roman opzet en daarin zijne talenten geheel ontplooit, die krachtig zich zullen ontwikkelen, als zij steeds de bevordering dienen der kerngezonde beginselen, die het hier besproken werk stempelen tot een mooi, een goed boek. TAILLEFER.

Fortunatus en zijn zonen een oud verhaal, naverteld door N. VAN HICHTUM. Uitg, Van Hobbema en Warendorf A'dam.

Met recht: een oud verhaal, oud en ouderwetsch, met van die echte oude teekeningen, op vele, en dito versieringen op alle bladzijden, eveneens van dat oude, dikke papier, waarop kleine, toch zeer zeer duidelijke letters! De oude teekeningen stellen ridders voor, grimmig-gebaarde edellieden, hun zonen met jachtvalken en langlijvige honden, gepluimde baretten en dikmanige schimmels, en vooral met weelderigen haardos, nauwsluitende kleederen en puntige knevels! Bij al die oude prenten past uitstekend het oude verhaal van heer Theodoor, die zoo arm werd, dat zijn vrouw, de edele vrouwe Gratiana zelf moest koken en de wasch doen! Waarschijnlijk kende en kon ze beide niet al te best, althans hun zoon Fortanatus, achttien jaren oud, verlaat hun vervallen kasteel en gaat op avontuur uit. Hij wordt schildknaap bij een braaf edelman, maar moet vluchten voor verraad en valschheid, en dan komt hij door een vriendelijk tooverfee in 't bezit van een geldbeursje, waarin de bizondere kracht schuilt, dat het altijd tien geldstukken te voorschijn brengt, zoo dikwijls Fortunatus er in grijpt.

De jonge man had de keuze tusschen deze beurs en vijf andere gaven: wijsheid, kracht, gezondheid, schoonheid en een lang leven. De arme Fortunatus kiest den rijkdom en gaat nu de wijde wereld in... zijn lotgevallen worden verhaald in een lijvig boekdeel van tweehonderd bladzijden... van alles beleeft en ondervindt hij, de geheele aarde reist hij rond, hij is meermalen in de grootste gevaren, bezwijkt nu voor deze en dan voor die verleiding, maar heeft, over het geheel genomen, tamelijk veel geluk, met zijn schatten vooral. Eindelijk sterft hij en de beurs komt aan zijn zonen, die ook nog een wonderhoedje weten te bemachtigen, dat hen op hun wensch dáár brengt, waar zij wezen willen, wien zij echter minder geluk schenkt. Beiden worden ten slotte vermoord ennu is de kracht der beurs verbroken.

Over het geheel genomen, kunnen onze aankomende jongens en meisjes het boek wel genieten... het is een gefantaseerd verhaal, dat merken zij al terstond... aardig is het zeer zeker behoudens een enkel minder zedige teekening en een paar ietwat losse passages, die echter geenszins zóó zijn, dat het geheele werk erom verboden moet worden. Een enkele opmerking: Zou misschien iemand eens kunnen verklaren, waarom alle geestelijke personen, die op een prentje moeten prijken, alle vrome abten, monniken, abdissen, oude en jonge kloosterlingen, zulke afschuwelijke gezichten moeten hebben? 'k Zou wel graag eens willen weten, waar dat goed voor is. En waarom hebben zij altijd zulke spitse neuzen en afstaande ooren? welk type is dat? en hoe komen ze altijd aan die huilerige tronies?! zelfs als zij vreugdevolle gebeurtenissen bijwonen!?

Ook zou ik niet kunnen uitleggen, welken invloed de vroomheid heeft op de houding van het hoofd en waarom dit schuin moet staan bij het inzegenen van een huwelijk.

Is het noodzakelijk, dat men bij het zien van teekeningen als de hier bedoelde zegt: wat een snuit!?

Zutphen. C. J. P. VETTER.

Gedrost. Uit het leven van een Hollandschen Scheepsjongen, Oranje-Bibliotheek van Holtema en Warendorf, Amsterdam.

Het oordeel der kinderen, die dit werkje lazen, luidde: „Wel mooi, maar niet zóó mooi, als je zou denken bij het begin" — en op mijn vraag: „Waarom dan niet?" was het antwoord: „Willem Kamp wordt veel te gauw en veel te gemakkelijk gevonden".

Dien indruk maakt het boek bij het begin nog niet — de opzet is tamelijk breed en er worden heel wat lotgevallen verwacht — in zooverre valt het boek dus een beetje tegen..... toch zou ik het daarom niet afkeuren..... volstrekt niet..... maar wel heb ik er veel op tegen, dat over een zeker jong meisje, Jeuny, geschreven wordt op de wijze, zooals dat hier geschiedt. Zulke dingen moeten onze kinderen, voor wie de werkjes der Oranje-bibliotheek dan toch bestemd zijn, nog niet vermoeden en men moet er nooit hun aandacht op vestigen en hun geest er mede bezig houden.

Wat zijn dat voor uitdrukkingen: blz. 53. Gij zijt er ook mooie jongens naar, om de tong van een aardig wijfje los te maken!".... „Ja, als zij vier of vijf kruisjes achter den rug had, dan zou zij niet weigeren, een van ons te trouwen...."

En verder: „Zij bedankt voor ons, zij wil een mooien jongen man...." blz. 54.

blz. 58. „Wij verbergen den jongen bij roode Jenny.... de rest gaat van zelf; hij geraakt op haar verliefd, zij op hem, want hij is een mooie, kloeke jongen.... Zij nemen de vlucht en wij vangen hen op...."

Is dit nu kinderkost? en had de schrijver niet heel gemakkelijk een anderen draai aan zijn verhaaltje kunnen geven! Of berust misschien juist dit gedeelte op waarheid?.... Maar dan behoort het niet thuis in een boek voor onze jongens en meisjes.

Verder op komt roode Jenny nog een paar malen voor, wel steeds als een fatsoenlijk meisje, maar onze jeugd moet nog niet weten van bar-maiden en dergelijke personen..... daar kunnen zij best buiten, ook in hun ontspanningslectuur.

't Is jammer van het anders aardige boek en ook jammer van de serie in de Oranje-bibliotheek. waarvan men moest kunnen zeggen: dáárin verschen.... dan is er geen bezwaar!

De teekeningen zijn goed uitgevoerd, echter meer sprekend tot volwassenen dan tot de kinderen, voor wie ze bestemd zijn. Om de opgegeven redenen kan ik het boekje niet onvoorwaardelijk aanprijzen, wat mij leed doet.

C. J. F. VETTER.

Hansje en Blondje in Bloemenland, door ELZA BESKOM met versjes van Johanna Wildvank, Amsterdam Scheltens en Giltay.

Prachtige litho's, te mooi haast voor kinderen. De versjes zijn ook mooi, maar een beetje te moeilijk. M.

Wie doet er mee. Groningen, P. Noordhoff. Prijs f 0.60, gec. f 0.75, prachtb. f 0.90.

Dit boekje, zegt de inleiding, stelt zich ten doel op prettige wijze 'n mooie uitspraak van 't Nederlandsch te bevorderen.

De afbeeldingen, versjes en wijsjes zijn voor dat doel zeer geschikt. M.

Het Dierenboek. L. J. Veen, Amsterdam.

Een stel mooie platen, klaarblijkelijk als school-, wand-platen ontworpen, tot een reuzenprentenboek vereenigd. M.

Hannie's poppen. Een nieuwe vertelling door J. W. KERKMEYER met talrijke teekeningen van J. van Dijk, Almelo. W. Hilarius Wzn.

'n Vriendelijke vertelling om aan kleuters voor te lezen, geillustreerd met menschen, huizen en voorwerpen uit hun eigen wereldje. De landschappen zijn samengesteld uit Neurenberger speelstukken; de dramatis personae zijn poppen, heel aardig getroffen in hun onhandige houterigheid. M.

Strijdende Harten, van ALINDA JACOBIJ. Katholieke Colportageroman uit het Duitsch bewerkt door H. Knippenberg. Venlo R. K. Colportageclub.

Wij zijn een beetje huiverig voor Katholieke Colportageromans. De schrijvers er van dragen zorg, dat ze geen echtbreuk en zedeschandalen neerpennen, maar achten zich overigens door geen enkele verantwoordelijkheid tegenover eenig ander gebod gehouden.

En toch zijn er nog andere geboden Gods mee te tellen, en werkt het voortdurende moorden, vechten, kerven, rooven en wat er al zoo tot de requisieten van een colportageroman hoort, ook ongunstig op de massa.

Zooals het voortdurend werken in een groot slachthuis de gevoelszenuwen vermindert, zoo stompt een langdurig verkeer met de vecht- en moordhelden van zoo'n boek het zedelijk gevoel min of meer af.

Het is bovendien eisch voor goede volkslectuur, dat die niet alleen vrij zij van schadelijke bestanddeelen, maar ze moet het beste geven, wat men de menschen kan voorzetten ter ontspanning, veredeling en opvoeding.

Strijdende harten voldoet in zooverre aan deze eischen dat en al wat naar sexueele opwinding zweemt en alle bloederigheid en verkeerde jacht naar sensatie-lust volkomen geweerd is. Het verhaal is wat men „boeiend" noemt, niet onbeduidend, en goed vertaald. De prijs 3 cent per aflevering (er zijn vier en twintig afleveringen) is niet te hoog.

Wij bevelen Strijdende Harten dus gaarne aan.

Kn.

Het gouden Bed door Olga Wohlbrück. Bewerking van Mevr. Wesselink van Rossum. Amsterdam Van Holkema en Warendorf.

Het boek komt aan dien vreemden titel door de redenaties van den ouden heer Nehls. die succes hebben en slagen in de wereld, — hij probeerde het te vergeefs, al had hij ook èlken dag een ander voordeelig zaakje, een goudmijn! — symboliseert door de bedden, welke iemand zich veroorlovenkan. Symboliek even gezond of dwaas, als vele andere. Hoor maar:

Felix de tweede zoon, trekt zich den goeden (?)raad van zijn vader weinig aan, en verklaart: „En ik zeg, dat ik het bed uitzoek, waar ik in ga en dat ik het zelf inricht, zooals het mij past; zooals ik het wil hebben!"

Frank Nehls knikte goedkeurend en het was moeilijk uit te maken, of dit ernst of spot was.

„Maak je maar wat moois. Een gouden koningsbed misschien, zooals de Beiersche koning zich heeft laten maken. Wat? Als gij maar zoo ver zijt. Het behoeft echter geen goud te zijn.... Een beetje goudlak doet ook goeden dienst. Paul heeft er veel van — kan er jouw wat van geven. Ik ben bescheidener, voor mij is er een van koper voldoende... zeer modern. Notehout is mij te ordinair en dat heb ik ook al reeds. Men wil toch verder komen, is niet Felixje? Als jongen sliep ik op een stroozak. Later kreeg ik een ijzeren bed — en toen ik je onvergetelijke moeder trouwde, moest het volstrekt geelkoper zijn. Tot dusverre heeft het nog niet zoover willen komen, maar wij zijn nog niet aan het einde. Is 't niet, Tille? Als we eerst de groote woning hebben, hier zouden we toch geen plaats hebben voor koperen bedden. En te klein mogen ze niet zijn; ik zou er niet graag naast willen vallen 's nachts. Zie je — Felixje, er naast is slecht liggen. Nog slechter dan op een stroozak..."

Nu z'n kinderen komen evenals de oude zelf allemaal zoowat naast hun bed liggen.

Tille is een zelfverloochenende onderwijzeres, die alles offert om haar broers te helpen, en een zuur en eenzaam leven heeft. Frank junior is een beroemd tooneelschrijver, beroemd omdat zijn stukken gelijkvloersch zijn. Zoodra hij, natuurlijk uit een verkeerde verhouding, inspiratie put, hoe kon het anders! keldert hij, en een financieele ondergang is onvermijdelijk. Maar Pieps zijn werkelijk lieve dochter verliest haren hertogenlijken verloofde te juister tijd door een automobielongeluk, kan dan met een rijken bankier trouwen, verijdelt zoo de zelfverloochening van haar oom, die 't geld dat haar ouders noodig hadden, om niet onder te gaan, stal, voor welke diefstal Tille al haar spaarduitjes geeft, maar ze weer terug ontvangt van den bankier, die weer orde op alle zaken stelt. En als hij met Pieps op de huwelijksreis is, Felix weer naar zijn provinciestadje terug zonder muzikalen roem of grootheid gewonnen te hebben, dan weet de groote Nehls, de schrijver niets anders te doen, dan.... naar bed te gaan? Ja, lezer, dat zou de titel van het boek wel eischen, doch dan zou een of andere wijsneus aan de schrijfster vragen: „en toen?"

Ze weet niks meer, en dan laat ze hem levensmoe en verlaten, in een automobiel een berg afhollen, dan vraagt niemand verder. Iedereen weet tegenwoordig, wat er dan gebeurt, en stelt geen overbodige vragen meer.

Makkelijke dingen toch die auto's, ook voor hedendaagsche schrijvers, veel makkelijker dan de vurige draken, die lieten zich nog door een of andere Sint Joris verslaan. Maar als auto's toch te pletter loopen, dan ruimen ze meteen alle helden op, en het beroemde varken met den lange snuit heeft dan ook pensioen gekregen vanwege de romans met automobielen.

In een reclame-blaadje, bij het boek gevoegd, stond te lezen, dat er van de Woche, toen dáár het Gouden Bed in verscheen, zooveel duizend exemplaren per week meer verkocht werden.

We gelooven het graag. Wat dit boek is leeg genoeg, onbeduidend genoeg, pikant genoeg zonder precies onkiesch te zijn, om duizenden, die niets anders dan hun tijd zoeken te dooden bezig te houden.

HANS.

// BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst.

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 9. 1910—1911.

J. M. Dautzenberg. Bloemlezing met levensbericht en inleiding door Arnold Sauwen. Internationale boekhandel, Jos Alberts, Heerlen.

De Vlaamsche Beweging, waartoe ook Dautzenberg een flinken stoot gaf, nadert met verheugenden spoed de verwezenlijking van haar ideaal, de vrijmaking van de Vlaamsche Cultuur. Ware 't niet ondankbaar van 't heraaemend volk, zoo het de mannen vergat die eenmaal den geweldigen vrijheidsoorlog begonnen? Daarom moge bovengenoemde bloemlezing uit Dautzenberg's werken onzen Zuid-Nederlandschen taalbroeders zeer welkom zijn.

Hóóg vliegt deze Dautzenberg als dichter zeker niet, ja dikwijls blijft hij loopen op platten grond. Zijn metrische vertellingen bijvoorbeeld geven, in plaats van kunst, berijmde vertelling en berijmd gefilosofeer. Dautzenberg erkende het zelf: „een groote dichter word ik nimmer, 'k gevoele dit maer al te wel."

Verdiensten hebben nochtans vele zijner natuur- en volksliederen; uit deze klinkt een taalmuziek, onder de Vlaamschen dichters toen onbekend. Dautzenberg heeft gebroken met den conventioneelen alexandrijn, de zesjambige rhetoriek van zijn tijd.

Nieuwe, rijk-wisselende vormen, van Platen en Rückert afgeluisterd, heeft hij, tegelijk helaas met menig germanisme in woord en wending, in de Nederlandsche letterkunde overgebracht.

Luistert eens naar het echt-frissche „*Het Dietsch mijn Lief*:

Mijn lief droeg eene vorstenkrone,
Ook was ik fier heur slaaf te zijn.
Men stiet ze van der oudren trone...
Heen was des dichters zonneschijn.

De domheid en verwaandheid beide
Vergunnen haar geen licht of lucht;
Zij dwaalt langs akker, stroom en weide.
En steeds voor steedschen hoon beducht.

Men wil ze bannen van der aarde:
Den Wale was zij steeds te woest;
Den Vlaming blinkt ter noô de waarde
Der Schoone, die hem treffen moest.

De Groote heeft den holsten schedel,
Bij glas en bril, het korst gezicht;
De kleine huldigt, trouw en edel,
De dietsche meid in zang en dicht.

Ik spring, o meisjen, in den zadel,
Te hoeden dij voor smaad en grief;
Hoe meer verguisd van hof en adel,
Hoe liever lachs du mij, mijn Lief!

Soortgelijke zangerige stukjes vindt men bij Dautzenberg vele, en wij betreuren het, dat de heer Arnold Sauwen juist daaruit geen ruimere keus heeft gedaan, met opoffering van zoovele andere minderwaardige producten, die in de bloemlezing werden opgenomen.

Overigens is het boek een kostbare bijdrage voor de zoo belangrijke geschiedenis der Vlaamsche beweging, eene geschiedenis, die ook ons Noord-Nederlanders, niet mag koud laten.

W. DE VEER.

Histore de la Littérature française par A. MOUCHARD, préfet des études au petit séminaire de la chapelle Saint-Mesmin, 2e édition, Librairie Vve Ch. Poussielgue, Paris. Prix; 3 fr. 50.

Dit boek, 672 bladzijden in — 12, maakt deel uit van de „Collection de l'Alliance des Maisons d'éducation chrétienne."

Dat is al eene sterke aanbeveling.

Echter om nog meer redenen schrijf ik hier een woordje over dit boek.

't Is toch zoo noodig, dat onze leerlingen der middelbare scholen een goed boek over Fransche litteratuur hebben, want de meeste schoolboeken geven

op dat gebied hoogst onbeduidende aanteekeningen, die van de schrijvers absoluut geen denkbeeld of een zeer eenzijdig denkbeeld aanbrengen en den noodigen onzin, soms hoogst vermakelijk kan men op litterair-historisch gebied te genieten krijgen, als men zoo eens die aanbevolen en veel gebruikte prullen nakijkt.

Want prullen zijn het en bruikbaar zijn zij voor ons Roomschen niet, omdat wij niet alleen in mooie zinnen nazeggen, dat een schrijver „charge d'âmes" heeft, maar weten, dat God hem daarover verantwoording zal vragen.

En in dien geest moet de litteratuur-geschiedenis bekeken; anders wordt het oordeel van de jeugd bedorven en blijft er een criterium over, dat iederen kern mist en wisselt naar het onderwerp, dat er aan getoetst wordt.

En dan wordt spoedig het geweten der jeugd zelf in den slaap gedommeld, die op het gebruik van vergif volgt.

Ik zal mijne beschouwingen niet uitwerken, maar wil, als mijne overtuiging uitspreken, dat men de jongelui niet genoeg wapenen kan.

Ik weet wel, dat er niet veel aan litteratuur wordt gedaan, maar dat weinige moet beter, van degelijker gehalte, zijn.

Daarom een boek als dit. Duidelijk, goed ingedeeld, niet te uitgebreid, gemakkelijk na te slaan en geschreven door een degelijk man en zonder hartstocht.

Wil men een schrijver bestudeeren, onmiddellijk vindt men, behoorlijk onderscheiden de werken, den stijl, de richting, het tijdvak, waartoe hij behoort, zoodat er eene goed geordendende kennis ontstaat, die later kan worden uitgebreid.

Geen vaaggezwets, dat tot onverschilligheid voert...

Meer niet over dit werk. Men vrage het ter inzage en bevelen het aan.

Want voor goede boeken moet gezorgd! En dat ze benut worden.

Als dat in Frankrijk meer gebeurd was!

TAILLEFER.

Vie de Voltaire par l'abbé U. Maynard 1 vol. in 12 2e édition, P. Téqui, Paris. 3 fr. 50.

Iedereen kent het groote, unieke werk van dezen schrijver: „Voltaire, sa vie et ses oeuvres" althans bij name, maar niet iedereen heeft tijd, lust of behoefte de twee dikke deelen, waaruit het bestaat, door te werken.

Voor dezen is dit boek geschikt. 't Is eene verkorting der groote uitgave met behoud van alles, wat van belang is. Men heeft hier ook die bijzonheden op zedelijk gebied uitgelicht, die een fatsoenlijk mensch ergeren, maar die in het volledige werk op hun plaats waren; want bij de teekening van een man als Voltaire komt men tot vuile tooneelen, en geen wonder! In zijne jeugd kreeg hij voor zijne „opvoeding" gemeene boeken te lezen.

Dat dit boek geene stichtelijke lectuur is, spreekt, maar eene leerzame, eene nuttige, eene noodige om te leeren van welk gehalte de vijanden van het christendom zijn.... Want wezenlijk in onze zoete schoolboekjes hebben wij Voltaire niet leeren kennen.

Daar schijnt hij, — de pen zou terugspringen — nog een tamelijk fatsoenlijk mensch, o, zoo verdraagzaam en een groot schrijver.

God weet echter alleen, hoevelen er in de hel liggen, die den naam van Voltaire vervloeken.....

Waartoe citaten?! TAILLEFER.

Pensées et maximes du R. P. de Ravignan de la Compagnie de Jésus, extraites de sa vie et précédées d'une introduction par Charles Renard. P. Téqui, éditeur, Paris. Prix: 0 fr. 50.

Defunctus adhuc loquitur. Gestorven spreekt hij nog, hij dien Paus Gregorius XVI, den „Apostel van Parijs" noemde, dien Mgr. Affre betitelde als den heiligen priester, den engel van het Evangelie, den apostel der Notre Dame, den modernen Chrysostomus.

Met genoegen zal men daarom dit boekje lezen en deze „pensées et maximes" zullen zijn dan eens als een woord van troost en opbeuring, dan als een kort en krachtig woord van den moed, die beveelt, dan als een voorzang van het eeuwige lied der zege.

Si le chemin est parfois pénible, il n'est pas bien long.

Que penser, que vouloir sinon ce que Dieu veut?

Réjouissons-nons, nons irons un jour dans le sein de Dieu.

En zoo zijn er vele klaverblaadjes. Pluk ze.

TAILLEFER.

Le Saint-Esprit, son action depuis la Création du monde jusqu' à nos jours, par la Ctesse St. Bris. P. Téqui, éditeur, Paris. Prix 3 fr. 50.

Dat ik een werk als dit slechts met een enkel woord bespreek, komt hieruit voort, dat het zeker wel niet noodig zal zijn, het nut dezer uitgave aan te toonen.

Men kent het pauselijk woord, dat de Pinksternovene uitschreef en men behoeft maar om zich heen te zien om tot de overtuiging te komen, dat

wij waarachtig wel aanhoudend mogen bidden: Emitte spiritum tuum et creabuntur et renovabis faciem terrae.

Dat de edele schrijfster dit verheven onderwerp met heiligen ernst heeft behandeld, behoeft geen betoog en dat zij hare taak uitstekend heeft volbracht, blijkt uit de tallooze goedkeuringen, aanbevelingen enz. van de hoogste kerkelijke autoriteiten, waarvan ik de lange lijst maar niet zal opnoemen.

Waar Z. H. de Paus het werk van de vrome schrijfster heeft gezegend en aangemoedigd, is iedere verdere aanbeveling overbodig.

't Is trouwens de vierde druk, die voor mij ligt.

Een boek van vijfhonderd pagina's over deze stof te ontleden zou te veel ruimte vragen, doch wie het zich ter inzage laat komen, zal het zich zeker aanschaffen, en het eene eereplaats geven.

En als ik nu een paar hoofdstukken aan het eind voorkomende, citeer, wordt men zeker nog meer verlangend naar kennismaking: Messe votive du Saint-Esprit; Séquence des missels de Liège; Séquence du roi Robert; Canon de l'Eglise arménienne; Préface de la liturgie ambroisienne; Officium votivum de spiritu sancto; Hymne de St. Jean Damascène etc.

En zoo'n mooi werk kendet gij nog niet?

TAILLEFER.

Ballons et Aéroplanes par G. BESANÇON, Directeur de „l'Aérophile." Garnier fréres, éditeurs, Paris.

Me dunkt, het is genoeg den titel af te schrijven. De menschen hebben het tegenwoordig zoo druk over vliegen, dat ieder naar dit boekje zal grijpen.

Het komt mij inderdaad voor geheel *up to date* te zijn: de ontwikkeling van het ballonwezen en der vliegwerktuigen wordt helder en eenvoudig uiteengezet en de verschillende scholen worden afzonderlijk besproken.

Die dus wat wil leeren van de constructie van ballons, monoplans, biplans, die de Zeppelins beschreven wil zien en nog veel meer, te veel om op te noemen, kan hier te recht, Vijf en tachtig gravuren verhelderen het boekje, dat voor liefhebbers werkelijk interessant zal blijken. TAILLEFER.

Le Salut assuré par la Dévotion à Marie Témoignages et exemples. Deuxième édition. P. TÉQUI, éditeur, Paris. Prix: 1 fr.

Dit boekje is kerkelijk goedgekeurd. Van harte kan ik het dus aanbevelen.

En als een of ander lezer nu meent, dat zoo iets, hoe goed ook, niet op zijn plaats is in dit tijdschrift, ben ik het volstrekt niet met hem eens.

Wij allen groot en klein, geleerd en ongeletterd hebben Maria's bescherming noodig en zullen groot nut trekken uit de overweging harer barmhartigheid en van de groote macht haar geschonken.

En als wij dat doen, volgen wij groote heiligen na, die tegelijk reuzen waren op het gebied van den geest; wij behoeven, al zijn wij nog zoo ontwikkeld (?), niet verlegen te zijn.

En 't is beter dan gedichten te lezen, hoe schoon ook van vorm, of romans, hoe diep ook doorgewerkt, waarin de wanhoop wordt uitgezongen, of in al hare koudheid wordt uitgeplozen.

Hier is de hoop, de troost en het leven. Hier vindt men in duidelijke korte getuigenissen balsem voor de gewonde ziel en in schoone voorbeelden kracht in den strijd.

En wie zou niet willen lezen, hoe goed onze lieve Moeder is, hoe barmhartig de Toevlucht der zondaren, hoe machtig de Koningin des Hemels!

Maria, laat Uw kind'ren,
In 's levens bangen nood,
Hun smarten en hun kommer
Uitschreien aan Uw schoot!

R.

Maria van Goeden Raad, door H. H. M. F. VAN DER VLOODT, O. Cr. St. Aug. Eindhoven P. J. Strijbos Huibers.

Dit bescheiden geschrift „wil een soort gids zijn, waarin men in 't kort alles vindt, wat op de schoone devotie tot O. L. Vrouw van Goeden Raad betrekking heeft."

Nu wij elken dag Maria in haar heerlijke litanie begroeten als de Moeder van Goeden Raad, mogen wij waarlijk wel eens goed gaan begrijpen, wat wij onder dien nieuw ingevoegden eeretitel te verstaan hebben. Daartoe zal dit boekje, verkrijgbaar bij den uitgever en bij de paters Augustijnen veel bij kunnen dragen. R. K. Pr.

Les Meilleures Pages. J. DUVIVIER, éditeur, Tourcoing.

In No. 6 van den loopenden jaargang behandelde ik *Jean Nesmy*, tot deze serie behoorend, vestigde ik de aandacht op *Chateaubriand*, reeds verschenen en thans nu *Lamennais* en *Schiller* uit zijn kom ik er, gaarne even op terug.

Deze uitgave der „Meilleures Pages" van Lamennais is kerkelijk goedgekeurd. 't Zijn bladzijden uit zijne Correspondance, l'Essài sur l'Indifférence en

matière de Religion, Reflexions sur l'Imitation, Guide du premier âge, Des Progrès de la Révolution et de la Guerre contre l'Eglise, Articles de l'Avenir, Paroles d'un Croyant, Affaires de Rome, Le Livre du Peuple, De l'Esclavage Moderne, Le Pays et le Gouvernement, Une Voix de Prison, Du Passé et de l'Avenir du Peuple, Amschaspands et Darvands, Esquisse d'une Philosophie, Réflexions sur les Evangiles, Feuillets epars, Pensées.

Ik druk hier vooral op de kerkelijke goedkeuring dezer bloemlezing.

Vele werken toch van den ongelukkigen Lamennais staan op den Index en men zal wel doen daarmede ernstig rekening te houden en niet te doen, of het verbod zonder zonde kan worden overtreden. Die er meer van wil weten, raadplege zijne geestelijke leidslieden.

Deze „Meilleures Pages" ruim voldoende om den behandelden schrijver te doen kennen, zijn uitgezocht door den Eerw. abbé Paul Agnius, die in eene uitstekende biographie van Lamennais als inleiding, dezen grooten en zoo ver afgedwaalden zoon der Kerk beschrijft. Zij dit beeld ons tot eene les voor het leven.

Vermeld zij hier „De Lamennais, een levensbeeld door J. B. van Dijk, Futura, Leiden, waarover ik na ontvangst van een exemplaar gaarne 't een en ander schrijven wil.

Wat nu *Schiller* aangaat, deze is eene bloemlezing in het Fransch vertaald en zal dus in ons land wel niet benut worden. Ik zal het dus bij deze vermelding laten, al heb ik geene reden om niet te gelooven, dat de uitgever zich aan zijn programma, in Afl. 6 van dezen jaargang van „Boekenschouw" omschreven, heeft gehouden.

Eene vluchtige inzage deed mij vragen, of zij die in het Fransch zeer gevorderd zijn, niet veel kunnen leeren uit deze vertaling, kort aan het Duitsch gehouden en waaruit blijkt, wat men in goed Fransch *kan* doen, „en dépit de la grammaire."

Doch men zie zelf!

TAILLEFER.

La Race qui revit, roman par LE VICOMTE DU MOTEY. Librairie des Saints Pères Paris. Prix: 3 fr. 50.

Een roman geschreven door een edelman, aan traditiën van eer en liefde voor God en vaderland getrouw.

Een roman vol edele figuren, waarbij de optredende moderne creaties van beginselloosheid ons met walging vervullen.

Een roman, met eene schoone idylle, die jonge harten, welke waarachtige liefde kennen, goed zal doen.

Hij eindigt met een huwelijk, zooals er vele mogen worden gesloten. Wie nu dezen roman zal mogen lezen, weet gij.

Niet wie hem zal lezen. De ouderen namelijk zullen er de gevoelens in weervinden, die eene familie, een land, eene maatschappij houden op den weg der eere.

Als er zoo nog vele edellieden in Frankrijk zijn!
En toone zich steeds zoo onze adel!

TAILLEFER.

Le Sceau, roman par M. REYNES MONLAUR. Plon Nourrit, Paris. Prix: 3 fr. 50.

De schrijfster is wel bekend. Van hare romans beleeft *Après la neuvième heure* den 47en en *Le Rayon* den 76en druk. *Jérusalem*, door mij gerecenseerd in No. 10, jaargang 1908 van *Boekenschouw* is bekroond door de Fransche Academie. Meerdere harer werken, eveneens bekroond zal ik niet noemen. Zij zijn zeer aanbevelenswaard.

Le Sceau dan is, zooals op het roode bandje stond, door den uitgever om het boek gedaan, *le Roman des Sécularisés*, eene studie over haar bijzonderen zielstoestand, harer moeilijkheden, hare angsten.

Bénédicte heeft het leven in de wereld verlaten en is de volmaaktheid gaan beoefenen in de abdij *du Val des Lys*. De vervolging drijft haar in de wereld terug, maar zij tracht in gemeenschap te blijven met de verstrooide leden harer communanteit. Nu begint de worsteling, de bekoring der onzekerheid en der vijandige omgeving, die haar ideaal wil rooven, maar zij volhardt, de vervolger zelfs bekeert door het gebed van eene der zusters, die sterft en vlak bij de Fransche grens krijgen zij haar aan God gewijd samenleven terug in eene nieuwe abdij, haar door den bekeerling geschonken. Eene diepe kennis van het zieleleven, nuttige lessen op den weg naar deugd en volmaaktheid, heerlijke tooneelen: professie, het officie der overledenen, in het ziekenhuis, om van vele andere niet te spreken stempelen dit boek tot een goed werk, een werk van innigheid, als weinig schrijvers bereiken. Lezers met fijnen smaak gaan hier te gast, ook om den stijl geheel passend aan het onderwerp en uitdrukking gevend aan de fijnste schakeeringen.

Voor allen is het boek geschikt, die genoeg van de gevaren des levens kennen om de — geheel in den goeden toon gehouden — lessen te mogen lezen door Bénédicte aan eene gehuwde gegeven, die goed, maar lichtzinnig, een onbeduidend mode-

exemplaar dreigde te gaan stellen boven haar hoogst degelijken, maar tegenover haar wellicht minder tactvollen echtgenoot.

De figuur der overste van het klooster vooral is meesterlijk, uit het leven gegrepen en nuttig te leeren kennen voor velen, die daarvan soms zulke allerdwaaste begrippen hebben.

De schrijfster mijne hulde en bewondering!

TAILLEFER.

La Mémoire par P. R. Germery, 1 vol in 8_o couronne de 288 pages. Aubanel Frères, Editeurs, Avignon. Prix: broché 3 fr.; relié percaline 4 fr.

Moet het geheugen worden geoefend? Het kan niet worden geoefend, hoor ik er een... brommen.

Ik weet goeden raad.

Eerst zou ik dit werk eens lezen: Développement des éléments de la Mémoire naturelle is het eerste gedeelte, les procédés artificiels het tweede van dit leuke boek.

Dat er over dit onderwerp al veel is geschreven, blijkt uit de „respectabele" bibliographie achterin.

Een leuk boek noemde ik het zooeven. Dat wil niet zeggen, dat de zaken komisch worden behandeld; allerminst. Maar men vindt er verrassende dingen in, naast zeer ernstige. Ik behoef bijv. maar het tweede hoofdstuk te noemen: L'Attention, waarin o.a. over de methodische ontwikkeling daarvan gesproken wordt, om een paedagoog te doen watertanden, en.....

Doch maak er zelf maar eens kennis mede en gij zult het met mij eens zijn, dat ik u dit mocht aanraden, zonder van dit boek een uittreksel te kunnen geven.

Dat gaat eenvoudig niet.

TAILLEFER.

L'Attitude Sociale des Catholiques français au XIXe siècle. Les premiers essais de synthèse, par l'abbé Ch. Calippe. Préface du comte Albert de Mun, de l'Académie française. 1 vol. in — 16 de 272 pages. Bloud et Cie., Paris. Prix: 3 fr. 50.

Joseph de Maistre, Bonald, Chateaubriand, Tocqueville, Ballanche, Buchez, les Disciples de Buchez, Bordas-Demoulin, François Huet en Lamennais worden hierin achtereenvolgens behandeld.

Een paar woorden uit de overschoone voorrede van de Mun:

....„En face des problèmes ardus et complexes, posés devant la conscience chrétienne par l'antagonisme des classes, au milieu de la confusion des systèmes enfantés par l'orgueil humain, nous voulions humblement chercher, dans la philosophie de l'Evangile, dan les leçons des Docteurs, dans la parole des Papes et les décrets des Comités, le secret des justes conceptions sociales.....

.... C'est ce mouvement ininterrompu qui apparaît dans votre livre, avec toute son intensité, et dont, pour la plus grande satisfaction de vos lecteurs, vous leur promettez de suivre les développements dans ceux qui vont suivre.

Vous rendez ainsi aux idées sociales, que nous nous efforçons de propager, un inappréciable service, dont je suis, pour ma part, très heureux de vous remercier.....

Het vervolg is inmiddels verschenen en wordt ook in deze aflevering besproken.

TAILLEFER.

Les Tendances Sociales des Catholiques Libéraux, par l'abbé Ch. Calippe. 1 vol. in — 16 de 302 pages. Bloud et Cie., Paris. Prix: 3 fr. 50.

In de eerste plaats zal de lezer, geleerd of minder geleerd, goed doen, aan de hand van dit werk, zich een denkbeeld te vormen van dat „*Catholiques Libéraux*." Zoo vaak worden dergelijke termen uit hunne omgeving en uit hunne beteekenis gerukt en over een woord ontstaat soms een groot geschil, dat nooit zou ontstaan zijn, als men beter gekeken had.

In dit deel dan, dat ook als hoofdtitel draagt *l'Attitude Sociale des Catholiques français au XIXe siècle*, worden, behalve eenige minder vernoemden, behandeld: Lacordaire, Montalembert, Gerbet, Foisset, Ch. de Coux, Villeneuve-Bargemont, F. Ozanam, Vicomte de Melun, Berryer, Balzac, Lamartine, Gratry.

De eerwaarde schrijver, zonder zelf te zwijgen, heeft de goede gewoonte de personen zelf te laten spreken. 't Getuigt van eene degelijke belezenheid en geeft aanleiding tot kostbare bibliographische aanwijzingen aan den voet der bladzijden.

Als het derde en laatste deel uit is, hoop ik het geheel te overschouwen.

Thans bepaal ik mij tot eene warme aanbeveling dezer twee heldere boeken van den „très distingué professeur des Semaines sociales".

Te meer, daar beide kerkelijk goedgekeurd zijn.

TAILLEFER.

Practisch Handelsrekenen door W. de Groot en J. Peper. Met modellen. Deel I.

Reeds dadelijk valt bij 't doorzien van dit boek op, dat het groote overeenkomst vertoont met

„Elementair Handelsrekenen", derde stukje van „zelf denken en doen" door J. Peper. De indeeling van de leerstof is — op een geringe wijziging na — in beide boekjes gelijk. In „Practisch Handelsrekenen" zijn echter de latere hoofdstukken. — Wissels, Effecten, Prolongatie en Beleening — belangrijk uitgebreid. Nieuw is 't hoofdstuk. „Gemiddelde Vervaldag." De latere hoofdstukken van Elementair Handelsrekenen zullen dus wel een plaats vinden in de nog uit te geven 2e en 3e deeltjes van „Practisch Handelsrekenen." Voor hen, die de leerstof concentrisch willen behandelen en over veel tijd beschikken, zouden beide boekjes dus goed na elkaar te gebruiken zijn.

Voor wie „Elementaire Handelsrekenen" kennen, is Practisch Handelsrekenen dus tamelijk bekend. Het *practische* staat op den voorgrond, theoretische sommen zijn achterwege gelaten. De opvolging is geleidelijk, een groot aantal vraagstukken staan tusschen den tekst, terwijl 't hoofdstuk „Herhaling" nog ruim 200 sommen geeft. Talrijke modellen zijn ingevoegd. Terecht wijzen de schrijvers er in hun voorbericht op, dat dit in de meest gebruikte leerboeken te weinig gebeurde.

Over de volledigheid van 't boekje valt nog geen oordeel te vellen, vóór ook de latere deeltjes verschenen zijn. Wèl valt op, dat schrijvers wèl vreemde munten, maar geen vreemde gewichten behandelen. Voor hen, die ook boekhouden en handelscorrespondentie aan hun leerlingen geven, wordt dit als eene onvolledigheid gevoeld. Daar komen immers reeds betrekkelijk spoedig Engelsche of Ned.-Indische gewichten voor. De bijgevoegde „Prijscourant" voor Effecten daarentegen is meer practisch.

De schrijvers wenschen Deel I te behandelen in de eerste klassen eener Lagere Handelsschool of Handelsavondschool. Ook sommige M. U. L. O. scholen zullen 't werkje m. i. met vrucht kunnen gebruiken vooral, indien bij een eventueele herdruk de lijst der „Verbeteringen" belangrijk ingekrompen zal zijn.

J. H. K.

Gestichtsboekhouden door P. VAN DER KAMP. (Deel II van de Technisch Comptabele Bibliotheek.)

Duidelijk en systemathisch bespreekt de schrijver de eischen, die aan het gestichtsboekhouden gesteld moeten worden. Hij onderscheidt hiervoor de begrooting en commercieele boekhouding, bespreekt beiden uitvoerig en geeft van ieder een uitgewerkt voorbeeld: de administratie van een krankzinnigengesticht en die van een weeshuis. Een honderdtal modellen staan tusschen den tekst.

De schrijver is door de praktijk in zijn stof geheel en al thuis. Zij die practisch te maken hebben met gestichtsboekhouding, zullen èn van de uiteenzetting, èn van de modellen nut hebben. Ook zij, die voor boekhoudkundige examens werken, zullen 't met vrucht doorwerken.

Voor hen is 't echter wenschelijk, de voorrede door J. G. Ch. Volmer even door te lezen.

J. H. K.

La Probité scientifique de Haeckel dans la question de la descendance simienne de l'homme. Hier et aujour d'hui, par ERICH WASMANN, S. J. Traduit de l'Allemand rar V. C. s. j. Bloud et Cie, Paris. Prix 0 fr. 60.

No. 605 van de serie „Science et Religion van dezen uitgever. 't Is gehaald uit de *Stimmen aus Marıa Laach.* Iedere verdere aanbeveling is nu eigenlijk overbodig. De naam van Pater Wasmann is bovendien tegenwoordig op aller lippen als die van een onzer grootste kampioenen, zooals uit No. 8 van den loopenden jaargang van „Boekenschouw" kan blijken.

En Haeckel? Hebt u destijds de brochure over Prof. Haeckel, van Schmutzer, bij Theonville in Leiden uitgegeven en met het stempel der Apologetische Vereeniging Petrus Canisius voorzien, gelezen? Lees die dan en de hier aangekondigde. Gij zult dan overtuigd worden, dat Haeckel inderdaad „Welträtsel" heeft geschreven. Want een raadsel is het, hoe deze man de „heilige" wetenschap, waarvan men zoo hoog opgeeft, durft te behandelen, hoe hij voorstellingen durft geven geheel in strijd met de werkelijkheid, om toch maar tot de vurig begeerde conclusies te komen, hem door zijn fanatisme ingegeven.

En al heeft hij nu in de geleerde wereld afgedaan, in de wereld der would-be ontwikkelden... 't Zijn immers zulke geleerde titels. En lees dan die kranten er eens over!

'k Zal maar niet verder gaan, want mijne pen gaat sneller en 't is mijne gewoonte een kat een kat te noemen, en dus Haeckel....

Zegt het voort!

TAILLEFER.

Een Iersch kasteel en zijn bewoners. Naar het Engelsch van JESSIE MAUSERGH door Cora. Geillustreerd. Utrecht. W. Bruna en Zn.

Het kasteel waarnaar dit boek genoemd is, heette Knock Castle, en dat klinkt deftig genoeg. Maar,

de daaraan beantwoordende pracht en deftigheid was al een paar honderd jaar verdwenen in den tijd dat dit verhaal begint.

„Honderden pannen waren van het dak gevallen zonder dat ze door andere waren vervangen; een groot raam boven de trap dat minstens een jaar geleden bij een storm was kapot gewaaid, was nog altijd met planken dichtgespijkerd, in afwachting, dat 't „wel eens" zou worden gemaakt; de muren van de ontvangkamer waren uitgeslagen van de vochtigheid, want de kamer was in geen jaren gebruikt, omdat 't branden van de twee reusachtige haarden te kostbaar zou zijn geweest. Het tapijt in de eetkamer was totaal versleten en hier en daar vertoonden zich gaten; vlak voor het raam was één bijzonder groot gat, waar de artistieke Joan (of Esmeralda, zooals ze thuis gewoonlijk werd genoemd) een zóó nauwkeurige navolging van het patroon had geschilderd op de planken daaronder, dat iemand nauwelijks zien kon waar het eene eindigde en het andere begon.

De oorspronkelijke bedoeling was geweest het gat onzichtbaar te maken, maar de heele familie was zóó verrukt over het schitterende resultaat, dat 't langzamerhand de gewoonte werd die plek aan iedereen vol trots te laten zien. Toen er een samenkomst van jagers in de buurt plaats had en de majoor (de eigenaar van het kasteel) den ouden Lord Atrim met zich mee naar huis nam om te lunchen, vestigde hij lachend de aandacht van zijn bezoeker op de merkwaardige plek. „Het werk van mijn dochter! De tweede, hier is ze, Joan—Esmeralda noemen wij haar gewoonlijk. Een toekomstige artiste."

Zoo vervallen als het kasteel was, zoo arm waren zijn bewoners, bovengenoemde majoor O' Shangnessy, een afstammeling van Iersche koningen, thans weduwnaar en belast met schulden, maar rijk door het heerlijkste kindergroepje, dat men bedenken kon: twee meisjes Bridget en Joan, drie jongens Jack, Miles en Patrick, plus nog één meisje Patricia Monica hardnekkig overal en altijd Pixie genoemd, de heldin van dit boek.

Maar dat geldgebrek en die dreigende armoede zijn niet in staat hun goeden luim te bederven. Integendeel als zij denken dat er aanleiding in kan zijn, om een der familieleden te prijzen dan vertellen ze evengoed van hun miserie, als ze belangstellenden het overschilderde gat in het tapijt wezen.

„Pixie b.v. was nog geen halfuur op kostschool of de meisjes daar hadden een nauwkeurige beschrijving gekregen van alle leden der familie, met verschillende anecdotes op den koop toe; ze hadden gehoord van de vroegere pracht en weelde in Knock Castle, en van al de voorbijgegane glorie van de familie; en — want Pixie was de eerlijkheid in persoon — ze hadden óók gehoord, van de bekrompen geldelijke omstandigheden, waarin het gezin nu verkeerde, van de vindingrijke manier, waarop nu en dan in 't verkrijgen van huishoudelijke benoodigdheden werd voorzien, en zelfs van één heel tragisch geval, toen de slager geweigerd had langer vleesch te bezorgen, juist op den dag toen een der grootheden uit de buurt bij hen zou komen middagmalen. 't Was een treurig geval geweest; maar Bridgie was naar hem toegegaan, en had eens „vriendelijk met hem gepraat," en omdat hij een goede man was, had hij eindelijk toegegeven, en zoo was alles nog best afgeloopen."

En toen een der ernstige meisjes het kind aanraadde dat alles niet te vertellen, omdat niemand hier dingen meedeelde van thuis, die ze niet plezierig vinden, riep Dixie. „Maar — maar we hebhen het vleesch toch gekregen! Hij heeft 't nog gegeven!" Naar haar meening was het verhaal dat ze gedaan had, niet alleen belangwekkend geweest, maar het moest ook een heel gunstigen indruk maken, want 't was Bridgie immers volkomen gelukt de eer der familie te handhaven.

Ze wisten zich in voorkomende gevallen, ook nog wel anders te redden, blijkens Pixie's mededeelingen.

„Er gaat bij ons geen dag voorbij of er gebeurt iets waar we allemaal in opgewondenheid over raken, of een van de jongens tuimelt van het dak van de schuur, zoodat zijn hoofd moet worden verbonden, of een van de konijnen is uit 't hok geraakt en loopt de ontvangkamer binnen op 't oogenblik dat er visite is, of we hebben geen stukje versch vleesch in huis, juist als de Bisschop 't in zijn hoofd krijgt tien mijlen ver te komen rijden om bij ons te lunchen! Bridgie stelde voor een kip te slachten, en den bisschop net zoo lang aan de praat te houden, totdat 't beest goed en wel gebraden was; maar moeder zei: Neen, de man heeft honger! Breng de lunch net zoo op alsof we onder ons zijn, en laat de rest maar aan mij over." En toen we allemaal rondom de tafel zaten, zei ze: „Ik kan U niets anders aanbieden, als ham en eieren. Eerwaarde, maar als er een tal van de heerlijkste gerechten op tafel stonden, zou U ons niet méér welkom kunnen zijn dan nu;" en hij lachte, nee maar, je hadt dat vriendelijke lachen van hem moeten zien! Hij at drie eieren, en ik geloof wel een halve ham, en toen hij klaar was, zei hij: „Sinds mijn jongensjaren heb ik zoo lekker niet meer gesmuld."

Welk een geest onder dat troepje vroolijke zorgelooze menschen heerschte, blijkt uit de korte karakteristiek van Pixie.

„Ik ben de jongste van ons zessen, en mijn vader zou nooit willen hebben dat ze me niet mijn zin lieten doen!" zei Pixie zuchtend, en in haar meest Iersch accent vervallend, zooals ze gewoonlijk deed in oogenblikken van opgewondenheid: „In Bally William is nooit iemand boos op me; den heelen dag loop ik daar rond, en doe allerlei kattekwaad, maar er wordt nooit iets van gezegd en ze vinden alles goed. Als ik eens heel bedaard ben en me behoorlijk gedraag, dan wil Bridgie me een drankje ingeven, want zegt ze dan, het kind is ziek; we hebben haar vandaag nog bijna niet gehoord."

Wat de bezorgde kasteelvrouw indertijd ook aanvoeren mocht, om haren man te bewegen de kinderen een betere opvoeding te geven, dan de gouvernante dat vermocht, hare bezorgheid was steeds afgestuit op de luchthartigheid van haar man, die liever zijn kinderen om zich heenzag, en als doorslaand argument steeds het feit gelden deed, dat zoo iets veel te duur was. Op haar sterfbed had Mevrouw O'Shanhhaessy haren man echter de belofte afgeperst, tenminste Pixie nog een kostschoolopvoeding te doen geven, en dat jonge kind niet de wereld in te sturen, met het beetje, dat voldoende geacht was om de opvoeding der andere kinderen voltooid te verklaren.

Pixie zal dus naar kostschool. Ingenomen met die bevoorrechting is zij volstrekt niet.

„Je moeder tobde er altijd over," zei de Majoor tot zijn jongste dochter, „dat ze je zusters niet die opvoeding kon geven die andere meisjes krijgen: en 't was haar wensch dat aan jouw de gelegenheid zou worden gegeven flink te leeren. Ik zal je in Londen naar de beste school zenden, die er maar te vinden is al moest ik ook de kleeren die ik aan 't lijf heb ervoor verkoopen," zoo eindigde hij vol vuur, want hij was steeds bereid tot alle mogelijke opofferingen in de toekomst, en hij hoopte een school te kunnen ontdekken, waar geen vooruitbetaling werd vereischt. Hij klopte het meisje op den schouder met een gebaar van gelukwensching; maar Pixie was een en al ontsteltenis, en barstte in een luid verontwaardigd gehuil uit.

„Ik wil niet! Ik doe 't niet! Ik ga niet naar school. Ik blijf thuis! Juffrouw Minnitt kan me toch wel les geven! Ik wil niet! Ik doe 't niet!"

De majoor glimlachte eens, en streek zijn knevel op. Hij was aan Pixies uitbarstingen wel gewend, en bleef er volkomen kalm onder hoewel een vreemde hevig verschrikt zou zijn van het geluid dat hij te hooren kreeg, en gemeend zou hebben, dat er een of andere afschuwelijke pijniging werd toegepast. Onder haar gesnik door wierp Pixie een zijdelingschen blik op het gezicht van haar vader en inziende dat heftigheid hier niet zou baten, veranderde ze plotseling van tactiek. Ze zuchtte diep en zei op droevigen, vleienden toon:

„Ik zou 't verschrikkelijk vinden van U vandaan te gaan! Och vadertje laat me toch hier blijven! Wat zou U beginnen, als U uw kleine meid niet meer bij U had?"

„Ik zal je heel erg missen, kleintje, maar 't is voor je eigen bestwil. Je praat zoo boersch als een echt dorpskind. En dan zoo'n deftige school — denk eens aan, wat je daar allemaal wel zult leeren!" —

„Mijn opvoeding is voltooid" zei Pixie heel beslist. Ik ken mijn tafels van vermenigvuldiging, en ik kan mijn boeken lezen, en een brief schrijven, als het te pas komt; en dat is alles, wat een jonge dame, die thuis bij haar ouders woont, noodig heeft. Dat heb ik U zelf dikwijls hooren zeggen — wel honderdmaal denk ik."

't Was maar al te waar. De majoor herinnerde zich heel goed het argument, waarmee hij altijd bij zijn vrouw was aangekomen, als deze op beter onderwijs voor de kinderen aandrong, en hij werd boos, zooals met de meeste menschen 't geval is, wier woorden worden aangehaald, om als wapen tegen hem zelf dienst te doen. „Je bent onaardig" zei hij, op strengen toon, „en je begrijpt niet, waarover je praat. Ik wil jou een gelegenheid geven zooals geen van je broers en zusters nog heeft gehad, en je stelt dat zoo weinig op prijs, dat je me er niet eens voor bedankt. Ik schaam me over je, dat moet ik zeggen?"

Zulk een mededeeling zou aan de meeste kinderen alle hoop hebben ontnomen; maar Pixie scheen er zich eerder door verlicht dan teleurgesteld te voelen, want de woorden, die ze gehoord had, deden haar een nieuwen vorm van smeekbede aan de hand, en onmiddellijk was ze herschapen in een toonbeeld van boetvaardigheid. „Ik ben een slecht, ondankbaar kind, en ik verdien uw goedheid niet. 't Zou beter zijn dat ik gestraft werd, en thuis werd gehouden, en dan later, als ik ouder werd en verstandiger, zou ik er heel veel spijt van hebben. Joan is vlugger dan ik. 't Zou een goede straf voor me zijn, als zij in mijn plaats naar school werd gezonden.

Maar ze had geen succes. Haar vader lachte eens, maar bleef bij zijn besluit, zoodat Pixie weldra inzag dat verder tegenstribbelen toch niet zou

baten, en zich daarom met wijsgeerige kalmte in het onvermijdelijke schikte."

Meer nog. Zij begon zich geducht te voelen, en vijf minuten later trad ze de huiskamer binnen met de, naar zij dacht verheffende mededeeling: „Je moogt me wel in eere houden zeg, want jullie zult me niet zoo heel lang meer hebben. Ik ga naar een groote school in Londen, waar ik beter zal leeren praten en allerlei wijsheid zal opdoen. 't Zal een massa geld kosten, en 't zou voor vader veel te duur zijn jullie daar ook heen te zenden, maar ik zal je er wel alles van vertellen als ik terugkom; ik zal je dan wel zeggen, hoe je praten moet, en je mag dan al mijn mooie kleeren bekijken."

De meisjes doen of ze erg onder den indruk van al die heerlijkheid zijn, maar de jongens vinden het zelfs bij 't laatste ontbijt, een extra gelegenheid tot plagerijen. Ze babbelden heel druk, op schijnbaar geheimzinnigen toon, wat natuurlijk dadelijk Pixie's aandacht trok.

„Een heel enkelen keer misschien, op een Zondag ja! Maar lekkere dingen zijn niet goed voor aankomende meisjes, dat begrijp je wel!"

„Havermout bij 't ontbijt, en geen boter, natuurlijk!" „Dat spreekt vanzelf. Droog brood is zoo goed voor het „teint." Maar na elken maaltijd levertraan. En een extra dosis voor meisjes die een verandering van klimaat niet best verdragen."

Hoewel Pixie begreep dat het maar gezegd werd om haar te plagen was ze niet heel gerust, en hoorde angstig het verdere relaas.

„Zei je niet dat er in 't geheel niet gepraat mag worden?" vroeg Pat met een ernstig gezicht. Ik dacht, dat zoo iets op vrije middagen wel werd toegestaan?"

„Maar kerel, er zijn geen vrije middagen! Die zijn op de nieuwerwetsche scholen afgeschaft, omdat ze maar hinderen voor de studie. Geef me de boterhammen nog eens aan zeg! Nu en dan mogen de meisjes eens met elkaar praten in 't Fransch, of als ze dat liever doen in het Duitsch of een andere vreemde taal. 't Voortdurend gebruik van één taal schijnt nadeelig te zijn voor de keel."

Maar de deugnieten waren evengoed onder den indruk van Pixie's heengaan als de anderen. — Zelfs de tuinman protesteerde door gewichtig zijn hoofd te schudden. Het afscheid was dan ook hartroerend. Het slachtoffer zelf vergat bij haar spooren bootreis hare droefheid, was weldra de heldin der kostschool, die ze bij tijden overhoop wist te zetten, al was het maar dat ze haar schooljuffrouw met den lasso ving; haar verblijf daar is mede aanleiding tot het goed afwikkelen van allerlei avonturen, en aan het slot krijgt ze den eereprijs, toegewezen door de kinderen zelf, en kan gerust zijn omtrent het lot van Knoek Castle, daar het in handen is gekomen van Joan's rijken verloofde, die 't voor al zijn oude bewoners wijd open zet.

Het boek is, daar zijt ge door de bespreking, reeds van overtuigd, lezer, een der eerste en prettigste meisjesboeken.

HANS.

Pit-tah, de Grijze Wolf. Naar het Engelsch van Jack London door S. J. Barentz-Schönberg. Amsterdam, H. J. W. Becht.

Waarde Pit-tah!

Zoo juist heb ik de lezing van je levensgeschiedenis geëindigd.

Maar laat ik me eerst aan je voorstellen; dien beschavingsvorm kende je vroeger zoo niet, hé? Maar dat zul je nu wel geleerd hebben. Vroeger onderhieldt je zelfs de regels niet van het duel, waarop wij, gewone honden, zoo grooten prijs stellen. Als wij vechten, gaan we eerst met strakke pooten en opgeborstelde haren elkaar een tijdje staan aankijken, draaien eenige keeren om onze as en om elkander heen, besnuffelen elkaar. Maar dat deedt jij niet. Jij waart de zoon van een wolf en van een hond, die op zijne beurt weer een wolvin tot moeder had gehad. Jij waart opgegroeid in de wildernis, stroopend en vechtend, om je voedsel te vinden. En later werd je karakter bedorven door het onophoudelijk gesar van de andere jonge honden in het indianenkamp bij de Mackenzie, door den honger in de bosschen, door het vechten, om je meester, dien krankzinnigen „Mooien Smith", aan den kost te helpen door jouw heldentoeren. Dus viel je maar aan zonder verdere complimenten, en voordat je tegenstanders erop bedacht waren, hadt je ze de keel al afgebeten. Tjonge! in dien tijd zou ik niet gaarne onder je bereik zijn gekomen. Tegen de honden hier op straat, met wie ik wel eens geducht kan bakkeleien, als ik de kans heb even te gaan straatvlegelen, of wanneer ik met de Vrouw boodschappen ga doen, durf ik wel. Want al ben ik maar een Europeesche hond, al heb ik niet de sleden mijner meesters getrokken tot aan den poolcirkel, en geen heldentoeren verricht, zoo als jij, toen je dien gemeenen struikroover, die het op je meester gemunt had, van kant maakte, in Californië, — toch heb ik nog wel pit in mijn lichaam. En je kunt het navragen, of ik wel veel honden ontzie, behalve Spits van hier naast en Josephine, die over het spoor

woont. Zelfs hen, die jij je goden noemde, en die ik als gewone menschen beschouw, laat ik niet altijd ongemoeid, als zij op een fiets voorbij durven rollen. Maar voor jou tanden! Nee, daar heb ik respect voor. Hoeveel natuurgenooten van mij zou je al niet ad patres gezonden hebben? Honderden. Je zijt een buitengewoon dier. En je lotgevallen hebben mij heel erg geboeid.

Maar ik zou me aan je voorstellen. Mijn kaartje vin je aan den voet van dezen brief. Ik ben van een soort, dat je wel bekend zal zijn, nu je wat meer in de beschaafde wereld hebt rondgekeken. Een echte Fox! Niet van die vele banale straatterriers, die de wereld tegenwoordig verpesten; echt ras! Op mijn rug een paar zwarte vlekken; langs mijn kop evenzoo. Geknipte ooren en gekapte staart. De Vrouw heeft onlangs een portret van me laten maken, om er iemand, op wien ik wel eens jaloersch ben wegens zijn omgang met haar, een cadeau te doen. Als ik er een gepikt kan krijgen, en je staat erop, dan zend ik het je wel eens. Te oordeelen naar het doen en laten van de menschen, ik zie dikwijls de dagbladen in, waar mijn meesteres wel de advertenties van leest, — zul je er belang in stellen, te weten, dat ik van den P.G. ben sedert mijn geboorte; maar ik ben van mijn vierde maand groot gebracht in een roomsch gezin, en daar doe ik nu maar in mee, in zooverre, dat ik me stil houd, terwijl zij hun handen vouwen, als zij aan tafel gaan. En daarna begin ik te schooien. Maar ik krijg zelden iets aan tafel; ik denk, dat mijn meesters zelf niet te veel hebben van al dat lekkers. Tweemaal daags snijdt de Vrouw zelf brood voor me, als de koffietafel wordt afgeruimd, en daar doe ik het mee. Ik heb overigens een heel prettig leventje. Als ik maar niet te veel me afgeef met ordinaire straathonden, en erg vriendelijk ben als baasje 's avonds thuis komt, als ik maar veel kennis doe, zoo vaak de groote vriend van de Vrouw binnen stapt, verder mijn hondenplichten waarneem en 's nachts de boel niet bevuil, dan kan ik met de huisgenooten goed opschieten. Ik word ook wel eens geplaagd. Maar dan brom ik, evenals jij dat deedt. De grootste plaag is de Eigen. Daar bedoel ik mijn eigenlijke Meesteres meê, die mij indertijd hier binnenhaalde en wier eigenlijk bezit ik ben. Als de zusters van jouw baas, Betsy en Mary ook zoo'n leuke vrouwtjes zijn, dan mag je ze wel in eere houden. Zijn die ook zoo mooi bruin? Hebben die ook zulke levendige kijkers? Kunnen die ook zoo prettig babbelen? Als je nu nòg niet geleerd hebt, je kalmte te bewaren, als er in je tegenwoordigheid gelachen wordt, dan moest je hier niet zijn. Mijn Eigen heeft aanhoudend de heele boel aan 't schateren. En rap als zij is; ze vliegt door het huis, dat ik haar nauwelijks kan bijhouden. Wat zou jij vroeger gegromd hebben, als je dat hadt aangezien! Tusschen de twee ramen in de huiskamer staat mijn bed; ze noemen dat een pannier. 's Avonds gaat die mee naar boven, en slaap en waak ik voor de deur harer slaapkamer.

Maar jij kun je zoo'n leven niet voorstellen, wel? Je vindt mij misschien een erg alledaagsch wezen, een gewonen schoothond. Pas dan op, dat *mijn* godinnetje het niet hoort, want dan ben je ineens uit haar gratie; en dat wenscht niemand hier.

Ik heb je geschiedenis gelezen, zeg ik. Jongen, jongen, dat is kost. Wat een avonturen! Om jaloersch te worden.

Ik dacht al: Wat zit de Eigen toch den heelen dag, als zij door haar Mama niet tot de orde wordt geroepen, in dat boek te kijken! Daar moest ik meer van hebben. Want ik ben tamelijk graag overal met mijn neus bij, moet je weten. Toen zij dus op een keer bij den overbuur aan een handwerkje zat, en er niemand in de huiskamer was, — anders waag ik dat niet, — ben ik op een stoel gesprongen en heb op tafel eens afgeneusd, welk dat spannend boek wel mocht zijn. En dat ging zoowaar over een half-natuurgenoot van me. Toen ben ik 's nachts trouw gaan lezen, zoodra het licht maar doorbrak. En heel den dag verlangde ik maar aldoor, dat het weer spoedig nacht en ochtend mocht worden. Want ik was buitengewoon geboeid door je lotgevallen. Zij zijn dan ook, wat mijn Eigen noemen zou, interessant. En ik begrijp, dat zij er niet af kon blijven. Voor haar is 't niet zoo noodig, want al plaagt ze me wel eens, zij houdt toch veel van ons, honden, en ik hoor haar dikwijls genoeg zeggen als een van buiten geleerd rijmpje: Bescherm de vogels, spaar de dieren. Maar voor veel menschen was 't wel eens goed, als zij zulk een kijk in de dierenwereld eens kregen, als in die levensgeschiedenis van je staat; zij zouden heel wat meer belangstelling gaan voelen en minder wreedheid aan den dag leggen, dunkt me. Enne... zij zouden er zelfs nog heel wat dierkunde uit kunnen opdoen; die moeten ze immers tegenwoordig allemaal leeren....

Ik heb je dan gevolgd overal, waar je geweest zijt. Ik zag eerst je moeder, die de arme honden weglokte van hun zwervende bazen, als zij over de Mackenzie voorttrokken, en ze den hongerigen wolven in handen speelde. Ik heb haar zien zwerven door de bosschen, uitgehongerd en wild.

Ik heb kennis met je vader gemaakt; knap was ie niet, neem me niet kwalijk, die Eenoog. Ik heb je gezien in het hol, waar je geboren zijt, heb je zien kennismaken met de buitenwereld, heb je op jacht zien gaan, zien aanlanden in het kamp der Indianen, zien vechten en rooven, zien verkocht worden. Ik heb je trouw bewonderd aan Grijzen Bever. Je lot beklaagd bij „Mooien Smith", je vechterstalent geroemd. Tot mijn vreugde zag ik je in handen komen van je laatsten meester en heb je geheele geschiedenis en ontwikkeling tot een beschaafd dier meegemaakt. Toen je eenmaal zoover waart, was je wilde afkomst een voorrecht. Een krachtnatuur, door beschaving veredeld, daar haalt onze slappe constitutie niet bij. Als ik met de menschen praten kon, dan zou ik, bij het zien van sommige dingen hier, wel eens willen zeggen: Ontwikkel iemand en voed hem op, in de lijn van zijn karakter en maak er geen ledepop van; trek partij van de goede hoedanigheden, die er aanwezig zijn, en laat een karakter een karakter blijven; verg niet dat alle menschen in denzelfden vorm gegoten zijn.. Maar ze zouden niet naar mij luisteren, en... ik raak aan het philosopheeren!

Vaarwel dus; 't wordt tijd, dat ik eindig; ik moet ook nog aan Josephine schrijven. Ik zal intusschen je geschiedenis nog wel eens overlezen; ze is te mooi, om het bij één keer te laten. Je bewonderende BEPPO.

Nannie Waller door Augusta van Slooten. Amsterdam, L. J. Veen.

Dit mooie meisjesboek heb ik vol blijde verwachting gezonden aan... mijn eigen meisje. En ik voegde er volgend schrijven bij:

Liefste Vrouwtje van mij!

Dat vind ik nu eens gezellig dat ik je zoo'n mooi boek ten geschenke kan zenden. Ik ben er op een heel leuke manier aangekomen. Natuurlijk heb ik het eerst gelezen, telkens denkend, dat jij al diezelfde regels ook eens zoudt overloopen met je bruine kijkers. Het zal je zeker wel bevallen dit boek. Want al ben je nu juist geen verslindster van boeken, 's Zondags ga je er nogal eens toe zitten, als ik je niet kom afleiden. In je hoekje van de canapé, waar je zoo vaak aan me zit te denken, zie ik je al gezeten, verdiept in de lotgevallen van Nannie Waller. Het boek is gelukkig niet zoo erg boeiend, dat ik moet vreezen, dat je er de heele wereld, en mij incluis, om vergeten zult. En toch zal het je genoeg gespannen houden, om te voorkomen, dat je doet, zooals de goeie oude Prof, de Opa van Nannie, die zich door gemoedsbewegingen zóó liet inpalmen, dat hij zijn boek onderstboven voor zich had liggen, of als de keukendragonder Neeltje, die een omgekeerd boek als rustplaats voor hare knikkebollend hoofd gebruikte.

Met die Nannie zul je spoedig bevriend wezen. Mij trok ze zeer sterk aan. En weet je, waarom? Omdat ze zooveel karaktertrekken met jou gemeen heeft. Al haar goede, hartveroverende eigenschappen bezit jij ook. Zij is geen nuf; integendeel: ze is bijna een wilde jongen. Hoe dikwijls heb je gezegd: Ik wou ook wel een jongen zijn, als jij dan maar een meisje waart! Zij doet niets liever en beter, dan rakken met de jongens, zeilen, fietsen, roeien enz. Op haar costumes is zij niks nauw; zij had een garderobe, om alle buren aan het kwaadspreken te zetten. Herken je daar niet wat van je zelf in? O zeker; je maakt 't niet zoo erg als zij; maar zij overdreef dan ook; zij was opgevoed in een huishouden, waar de Moeder ontbrak, waar mannen regeerden, een oude prof en 'n artiest, haar Opa en haar Vader. Die twee hadden zich met hare opvoeding durven belasten; verbeeld je nou 'ns! En terwijl zij goed talen leerde en uitstekend viool, was en bleef zij een wildzang, waaraan nog alles te beschaven viel. Maar wat een karakter! Open, frisch, rond, bijna, neen, heelemaal brutaal en origineel. Een hart als van goud. En een wil als van staal. En als ik hare oorspronkelijke, van humor tintelende gezegden lees, dan dunkt het me, dat ik jou hoor in je oogenblikken van overmoed, bij je schermutselingen met de huisgenooten. En haar trouwe liefde voor haar Moeder, die zij zich nauwelijks herinneren kan, is zóó treffend, dat ik telkens weer denken moest aan jouw hartje, dat als een kompas zoo vast steeds in dezelfde richting wijst, hoe het ook gekeerd wordt en gewend. Maar de groote vervormingen van dit uitstekende karakter, te wijten aan het gebrek aan opvoeding, die heb je gelukkig niet. Overigens zul je ook in kleinigheden je zelf herkennen. Nannie b. v. greep alle werk aan; zij liep even goed met hamer en spijkers rond, als jij. Zij had dientengevolge ook vaak handen met schrammen, verkleurd van de zon. Zij kon tegen den rapsten jongen op, als er duivenkooien en konijnenhokken moesten getimmerd worden. Zij zat, evenals jij, onbewegelijk te luisteren naar een dierbare stem, als er gezongen werd. Zij... mag ik het zeggen... zij morste ook de thee of de koffie op het schoteltje...

Maar nu houd ik op hoor! Want over eenige dagen ben ik weer bij je, en dan zou er wel eens wraak

genomen kunnen worden wegens mijn complimenten. Daar stel ik me liever niet aan bloot.

Lees dit boek met veel pret en breng er een paar mooie Zondagen mee door. COR.

Lou door Mevrouw NELLY HOEKSTRA KAPTEIJN, met plaatjes van Reinckel. Amersfoort. G. J. Slothouwer.

Lou, „wilde Lou" moet bij een paar ouwerwetsche vogelverschriksters — 't woord is in 't Nederlandsch heel hoffelijk alleen als mannelijk bekend, maar toch zijn er wel vrouwelijke dito's — een paar vogelverschriksters van tantes dus, gaan logeeren. Een baantje voor 't kind, en men ziet van hier, dat het zaakje mis moet loopen.

De voorstelling ging al verkeerd.

„Dag Nichtje Louise" klonk het plechtstatig, en 'n groote hand, halverwege door 'n zwarte mitaine bedekt werd Lou toegestoken.

„Nichtje Louise" wat klonk dat plechtig. Ze werd gewoonlijk als Lou of Robbedoes aangesproken.

„Ik heet U welkom in Veldhoven, nicht Louise."

„Ik ook" klonk de andere stem plechtstatig.

„Lieve help, dacht Lou, precies 'n echo. Even nam ze de beide tantes op, groote magere figuren, gele gerimpelde gezichten; de eene had een groote wrat, vlak onder haar neus, aan de linkerzijde. Gelukkig dacht Lou, nu ken ik ze uit elkaar. 'k Noem die eene nu maar tante „Wrat."

„Dank U" zei ze plechtig. „Mag ik weten wie van jullie nu eigelijk Johanna of Helena is?" vroeg ze schalks lachend.

Hé, als twee zoutpilaren bleven de dames staan. „Jullie! Wat zei je daar „jullie?" hooren we dat goed Louise?"

„Ik bedoel, wie van U..."

„Ik ben Johanna," zei de wrat, „en ik ben Helena," piepte de Echo, „maar ik dacht, vervolgde ze gewichtig, terwijl de stoet zich in beweging zette, „dat men groote menschen steeds met U aansprak. Dat eischt de beleefdheid."

„Precies in mijn geest gesproken, zuster," enz. enz.

Gelukkig vindt Lou een vriendinnetje, met wie ze stilletjes dolle streken kan uithalen. Dan wordt haar moeder ziek, en 't flinke kind mag vóór den tijd naar huis, waar ze aan 't ziekbed van haar Moe, meer op haar plaats blijkt, dan bij de lieve tantes. Aan 't slot raakt ze geëngageerd dus al wat jonge lezeressen maar van 'n roman-heldinnetje kunnen verwachten. Zij zullen zich best met Lou amuseeren, en kunnen ook gerust met haar omgaan. 't Is wel een „Robbedoes," maar anders zoo lief, zoo goed en zoo flink als je een meisje maar wenschen kunt.

Taal en stijl zijn overigens maar zoo, zoo.

En de plaatjes beteekenen ook al een bedroefd beetje. HANS.

De Griffier van Peewijk, door J. DE SINCLAIR. Amsterdam Van Holkema en Warendorf.

Stein reed afscheidsvisites. Terwille van een blonde generaalsdochter had hij zich een benoeming tot griffier van 't kantongerecht, ergens in een negerij Peewijk laten welgevallen. Zijn Haagsche kennissen beklagen en bewonderen hem, en weldra zat hij in 't vergeten nest, en had tot hoofdbezigheid de jonge dames dáár het hoofd op hol te brengen.

Hij schonk met zijn bedekte liefdesbetuiging, viooltjes, bonbons, odeurs, verzen en muziek weg, en weldra waren alle dames er zeker van dat de griffier haar zou vragen en niemand anders.

Maar tijdens een theevisite, als ze allemaal bijelkaar zijn, komt er een engagementskaart. Zijn verloving met de Haagsche freule aankondigend. De verslagenheid en het verdriet van de arme kinderen zijn natuurlijk niet te beschrijven; gelukkig voor haar, hooren ze niet, hoe de heer Stein, na verlovingsvisites gereden te hebben, ze in een bedenkelijk gezelschap afschildert: „In Peewijk was niets, merkwaardig onnoozele schepseltjes en leelijk, vreeselijk ongracieus... geen temperament... echte provinciaaltjes... dat zou ze volkomen afgemaakt hebben.

't Begin en het einde maken dit boek ongeschikt voor bakvischjes, anders was 't juist een leerzame historie om op haar theekransjes voor te lezen. HANS.

Onze kinderversjes van vroeger en nu. Bloemlezing voor de kinderkamer verzameld door S. ABRAMSZ. Met teekeningen van Jan Sluijters. Amsterdam, Meulenhoff en Co.

Mooi uitgegeven, mooie teekeningen, flink papier. Maar deze manier van bloemen lezen kan me niet bekoren. Er is niet gelezen, er is niet met zorg gekozen. Er staan naast heele mooie versjes te veel prullen in 't boekje, prullen waarmee we vroeger vervolgd werden, en nu onze kinderen niet meer straffen mogen. HANS.

Het Gulden Mysterie, door C. N. en A. M. WILLIAMSON Utrecht Bruna en Zn.

Een mijnheer ontmoet een juffrouw. Op een schip. Juffrouw is mooi, goed en eenvoudig. „Dus," zegt

de lezer, „trouwen ze." Nee dat gaat zoo maar niet. Meneer is tegen zijn zin eigenlijk geëngageerd met 'n ander. Die niet bij 'm past. Daarom gaat hij, z'n meisje had een soort schandaal verwekt, maar wat reizen. Naar Afrika.

Juffrouw op de boot moet ook naar Afrika. Ze zoekt haar zuster. Indertijd met een Spahi-officier getrouwd, en nu hier of daar gekerkerd in een Mahomedaanschen harem of zoo. De juffrouw heeft met dansen, in eer en deugd, zooveel duiten verdiend, dat ze haar getrouwde zuster kan gaan opsporen.

Meneer helpt haar en met nog 'n vriend halen ze de naald uit den hooiberg ik bedoel vinden ze de getrouwde zuster in een roofslot in de binnenlanden van Afrika.

Slot verbreking van ongelukkig engagement, en zooals de lezer direct veronderstelde gelukkig huwelijk tusschen mijnheer en de juffrouw van de boot.

Buiten de Stadspoorten. Naar het Duitsch van CLARA VIEBEG, Utrecht A. W. Bruna en Zoon.

Ja, men weet zoo ongeveer hoe een roman van Clara Viebeg er uit ziet, Niet kwaad geschreven, geen hooge kunst, en dan, zonder slecht te zijn, precies geen boek voor een Roomsch huishouden.

Hier vertelt ze hoe families, die te veel onder elkaar trouwden, langzaam te gronde gaan en hoe fataal de inwerking van een wereldstad, door wier uitbreiding de omwonende grondbezitters rijk zijn geworden, dat verval nog komt verhaasten.

„Buiten de Stadspoorten," minder ongeschikt in zijn opzet en ontwikkeling, kan door volwassenen gelezen worden. HANS.

Proza van J. EVERS, Bussum C. A. J. van Dishoek.

Kloek en klaar proza schrijft Evers dat is zeker. Zijn voorkeur drijft hem naar de harde benauwende werkelijkheid, welke hij, en dat is onze grief, met eentonige volharding als de eenige werkelijkheid blijft voorstellen.

Deze schetsen, waarvan de meesten in de Kroniek verschenen, hangen over den lezer als de benauwende lusteloosheid van een eindeloozen zomermiddag. Men verlangt naar onweer, naar regen, maar de roosterende hitte houdt onverbiddelijk aan.

Geestelijk volwassenen zullen in dit proza genoeg goede kwaliteiten vinden om zich de kennismaking niet te beklagen. Hun levenshorizon zal er echter niet door vergroot worden, en hun hart zal geen ontroering ondervinden.

HANS.

Literatuur gekozen uit hedendaagsche schrijvers door Dr. J. B. SCHEPERS. Bussum C. A. J. van Dishoek. gen. 0.90, geb. 1.40.

Uiterst goedkoop is deze bloemlezing maar om twee redenen is zij ongeschikt voor onze scholen. Er zijn stukken bij, welke wij onze jongens en meisjes niet in handen willen geven. En ten tweede vinden wij een keuze uitsluitend gedaan uit de fondswerken van v. Dishoek, te beperkt en eenzijdig, dan dat wij niet liever naar andere bloemlezingen zouden omzien.

HANS.

Het Kerstekind, door STIJN STREUVELS. – L. J. Veen, Amsterdam.

Een heel mooi verhaal is het, dat Stijn Streuvels geschreven heeft. Met zulk een bekoorlijkheid begint hij het geroezemoes te schrijven in het kleine, arme hutje, dat we gaarne verder lezen om van het verhaal en zijn schoonheid van schrijven te genieten. Wat een kracht en leven zit er in de taal van dezen Vlaming, wat wonderheid van visie heeft deze schrijver.

„Al op eenen nacht lag de wereld uitgesneeuwd. Bij 't aanbreken van den dag waren de landen al toegedekt, zoodat er nergens een looverken groen, of een tikkelingsken kleur meer te zien en was — zoover oogen dragen konden was het al een witte evenheid.

De sneeuw, de lucht zat er vol van. Omhoog uit den grijzen hemel ruiselden en wervelden de vlokken als donkere kruimels, krieuwelden daar rond als een muggenzwerm; maar beneden was 't een spelen en wentelen als van een dartele, witte vlinders, zacht, wattige brokken, die gruisdikke dooreen draaiden, robbelden op en neer, of in schuinen val van overdweersch wevende draden, grondewaarts schoten en daar stil, geruischloos, dood gingen liggen op de dikke, donzige, witte vacht."

Dan bemerkt de schrijver op de wijde, onafzien vlakte van sneeuw één enkel huizeke, waar een arm huisgezin woont.

„Zes kleine kinderkes hielden zich zoo stil, dat ze bijkans niet roeren durfden. Met de angst in de oogen keken ze naar de deur der weefkamer waar moeder te bedde lag en met hun vingerke wezen ze in die richting om malkaar te beduiden, dat het dáár was, dat moeder te slapen lag en ze niet ontwekken mocht."

Kerstfeest is in aantocht en Meetje Moeie heeft de kinders verteld, dat het Jezus-kindeke zelf komen zal in de arme hut. En dat maakt ze o-zoo-gelukkig.

En als de kinderen dan op stap gaan door den sneeuw, dat ze mogen busselen in de witte wolligheid, is het, dat ze bij een hoeve komen waar een rijke boer woont. Vol vreugde vertellen ze, dat bij hen het Kerstkindje zelf komen zal. Veva is het dochtertje van den rijken boer, en de arme kinders acht zij nu veel gelukkiger. Zij kan zich niet genoegen met wafels en koeken en kerstboom. Ze heeft van de arme kinderen eenmaal gehoord, dat bij hen het Jezus-kindeke komen zal en het vurig verlangen het kindeke te zien, wil niet uit haar wijken.

Dan volgen er mooie bladzijden, waar Veva met haar moeder naar het huisje gaat der arme menschen — het kouterhuis — waar het kindeke zelf komen zal. En veel wit linnen neemt Veva's moeder mee, omdat ze weet, dat het huisgezin in het kouterhuis het arm heeft. Wat vreugde voor Veva nu ze een klein kindeke ziet in het wiegeke....

En 's avonds, in bed, droomt ze van het kouterhuis met de arme kindertjes, die, naar ze meent, toch veel gelukkiger zijn dan zij, het dochtertje van een rijken boer.

Het is een heerlijk verhaal — Het Kerstekind — waar de bedrijvigheid in 't arme huisje zoo echt mooi beschreven is. De bekoorlijke vlaamsche stijl en het wezenlijk mooie verhaal geven iets teers, geven een meesterstukje, zooals de vlaamsche schrijver Streuvels het alleen geven kan.

MARTIN BERDEN.

Zijn belofte getrouw, door Ch. Krienen. — L. J. Veen, Amsterdam.

De schrijver van dit boek heeft bij de jeugd al lang naam gemaakt en zijne werken worden met graagte gelezen. Was dit nog niet het geval, met dit boek zou hij zijn triomftocht doen in de stad van mooie lectuur.

Het is een oorspronkelijk verhaal voor jongens en meisjes, en toch kunnen ook ouderen er van genieten. Vol frischheid van stijl is de geschiedenis geschreven van boer Ros, door zijn zwager gesard... die de bewerker is van zijn vele tegenspoeden. Ros' vrouw is gestorven en aan haar heeft hij moeten beloven toch van alle wraakplannen af te zien. „Je moet Freek geen kwaad doen" waren hare laatste woorden. De boer heeft het zijn stervende vrouw beloofd, en nog veel heeft hij moeten dulden van zijn zwager; maar toch ten laatste wordt weer de vriendschap bevestigd door een schoone daad van boer Ros, de vriendschap, die eertijds door afgunst en nijd verbroken was. Het is een mooie geschiedenis.

MARTIN BERDEN.

Jan Toorop, door Julius de Boer. — L. J. Veen, Amsterdam.

Wanneer een kunstenaar reeds bij zijn leven een beroemdheid gewordt, is dit zeker wel een heerlijke uiting van zijn tijdgenooten, die de kunst van den levenden kunstenaar begrijpen en waardeeren.

Hoe heerlijk moet het den kunstenaar zijn te wéten, dat men hem begrijpt, dat de spontane gevoelens van verheerlijking en bewondering hém gelden. Zijn arbeid kan hij voortzetten met een bezielenden kracht onder de pressie der virtuositeit die aan hem gegeven is. Toorop is een kunstenaar, een groot kunstenaar, die niet op waardeering heeft behoeven te wachten tot na zijn dood. Maar, zoo zal men vragen, kan het ook anders? Zou het mogelijk zijn hem voorbij te gaan, wanneer men toch de grootheid van zijn talent bewonderen kan in zijne werken. En toch, hoe dikwijls gebeurt het niet dat eerst een volgende generatie aandacht schenkt aan de voortbrengselen van kunstenaars, die tijdens hun leven niet genoemd werden en honger leden, die slechts werkten, omdat zij moesten, door den sterken drang van hun gemoed en wier genialiteit bestand was tegen miskenning en minachting. Tempora mutantur, en gelukkig, de menschen worden wijzer en schenken meer aandacht aan het tegenwoordige. Het onzalige gepeuter van menschen van vroeger, die tientallen van jaren en langer noodig hadden om uit te maken of aan den een of anderen kunstenaar het praedicaat „beroemd" mocht worden verleend, is voorbij. Een van de hedendaagsche kenmerken is gelukkig de vrije en ongedwongen zegging van meening en de groote bewondering, indien de kunstenaar daartoe aanleiding geeft.

Wat heerlijke kunstwerken heeft Toorop ons al geschonken, wat waarachtig talent kunnen wij in hem bewonderen. Wie heeft niet bewonderend opgestaard naar het verheven schilderij van „de Theems bij London Bridge," waarin grootheid en macht liggen, waar de schilder zich diep bewogen heeft gevoeld bij de aanschouwing en in die bewogenheid zich heeft opgevoerd tot de hoogheid van den rijkbewusten kunstenaar, die een wereld in eigen geest bergt en in de buitenwereld het spiegelbeeld aanschouwt van eigen verbeelding en die omgekeerd de eindelooze wijdheid der wereld buiten hem in de oneindigheid van eigen geest opneemt en weergeeft. En dan het symbolisch-allegorisch schilderij van „de Tuin der Weeën" en zijne mooie schilderij „de Rôdeurs." In Toorop's werk is altijd wel een geestelijke bedoeling geweest, maar nooit iets anders bedoelde hij dan de

schoone kunst, en het zuivere kunstgevoel te vereenigen met het religieuze doel in zijn wondere en heerlijke wijze van werken.

Julius de Boer heeft over dezen kunstenaar een boek geschreven, waarin hij de kunst van Toorop tracht te ontleden en waarin hij de werken van den kunstenaar behandelt. Het is een mooi kunstoverzicht, dat hij geeft over Jan Toorop en de duidelijke en keurige uiteenzettingen verdienen allen lof. Dertig keurige platen verluchten het werk, voorstellende de schoone werken van Toorop en volmaken het boek, over den kunstenaar, wiens groote gaven bewondering afdwingen, en die zoo vooraan staat in de rij der kunstenaars in 't algemeen en der katho lieke kunstenaars in het bizonder.

MARTIN BERDEN.

Het verhaal van den dief, door JAN FEITH, Amsterdam. Scheltens en Giltay.

't Zou jammer zijn het verhaal, hoe Feith tot het schrijven van dit boek kwam, door iemand anders te laten doen dan door den auteur zelf.

Alle poging tot weergeven moet hier schipbreuk lijden.

„Wanneer hij zich zet tot het neerschrijven van het verhaal van den dief, tracht de schrijver zichzelf weg te cijferen, opdat alle aandacht valle op den man, die zijn levensgeschiedenis vertelt.

Maar hij mocht niet achterwege laten, kortelings vooraf te laten gaan een verklaring omtrent den dief zelf, al speelt hij daarbij dan zelf een rol.

Toen het verhaal verscheen in het „Algemeen Handelsblad," in zijn oorspronkelijken vorm, als onderdeel van de feuilletonreeks *De Verhalen van Anderen,* viel er van verschillende zijden op te merken de meest uiteenloopende belangstelling voor dezen dief. Dit bleek den schrijver, die zijn naam aan de artikelen verbond, langs schriftelijken en mondelijken weg; ja, las hij niet in een sympathiek gestelden Amsterdamschen Brief, voorkomende in het Haagsche „Vaderland," hoe tijdens het korte krantenleven van zijn dievenverhaal, zelfs geroerde jonge dames geld wilden inzamelen met het philantropische doel, den dief in zijn moeielijke omstandigheden te steunen?

Schrijver dezer bedoelt slechts, dat de belangstelling — en ook wel wat nieuwsgierigheid daarbij — — zich op meer dan één wijze uitte; doch meestal in dezen vorm, dat men weten wilde, wie die dief was, en hoe men toch wel met zoo iemand in aanraking kon komen.

Wel, wat het laatste betreft, behoeft dit naar geen geheimzinnigheid te aarden!

En waarom het hier verzwegen?

Eenige jaren geleden had ik voor mijn krantenwerk betrekkingen aangeknoopt met een rechercheur, en den man aan het praten gekregen over zijn beroepsherinneringen uit de Amsterdamsche misdadigers-wereld 1).

Doch toen ik aldus in dit eigenaardige politievak wat was doorgedrongen, toen dreef me onweerstaanbaar mijn journalistenbloed ook naar het andere kamp, dat der misdadigers!

Ik zocht dus naar een aanknoopingspunt met de dieven, om, nà mijn rechercheur-geschiedenissen, nu eens tusschen dat ijselijk geboefte rond te gaan, dat er in donker Amsterdam leeft.

Het was feitelijk niets dan een Hoor en Wederhoor!

Ik ben daar toen, niet zonder veel moeite, in geslaagd, en in de dievenwereld binnengeleid.

Misschien, dat een en ander uw belangstelling verdient, — en dan heb ik deze inleiding ook noodig, omdat de kennismaking met den man, die hier aanstonds zijn dievenverhaal gaat vertellen, er het directe gevolg van was.

. . . .

Wij zaten dan met ons drieën in het kleine achterafkamertje van een der bars op het Rokin: de tusschenpersoon, de boef, die mijn gids op het dievenpad zou zijn, en ik.

De kennismaking was een voorstelling in optima forma. De tusschenpersoon noemde des boeven naam, toen den mijne. Hoeden af. Handen vooruitgestoken. Beiden te gelijk:

„Aangenaam!"

Daarna zaten we, de boef wat opzettelijk ongegêneerd; ik popelend van belangstelling.

De tusschenpersoon, die ons samen had gebracht, nam de honneurs waar, begon wat te spreken. Maar eerst klopte hij op het tafeltje, bestelde, toen de kellner kwam, drie glazen bier.

De boef, bescheiden, vroeg om een cognacje, sprak van „zoo'n groote kouwe plens in z'n maag."

Dit leek me een goede gelegenheid, om heen te komen over de ongemakkelijkheid van den toestand, welke voor beide partijen wat ongewoon scheen. Daarom vroeg ik belangstellend:

„Kan u daar niet tegen?"

Hij keek me recht aan, gaf dan antwoord met een zachte, heesche stem, die hij opzettelijk fluisterend scheen te houden.

1) Later afzonderlijk verschenen: *Op het Dievenpad,* bij Scheltens en Giltay te Amsterdam.

„Ziek ben ik niet . . . Maar als je, zooals ik, in je leven uit verschillende ménages hebt gebikt, slijt je van binnen vlugger dan 'n ander,"

Meteen kwam zijn gezicht uit den onbeweeglijken lachgrijns vrij, keek hij met een spottend knipoogje naar den tusschenpersoon.

Die begreep hem dadelijk, en tegen mij:

„Hm! . . . u begrijpt, Leippie heeft indertijd . . . Enfin, wij weten dat met z'n drieën wel, dat Leippie wel 's met de . . . de . . . gevangenis heeft kennis gemaakt."

„Jij hoeft niet te stottere," zei Leippie. „As je 't maar niet zoo hard zegt, dat andere 't hoore. Maar voor m'neer hoeft 't geen geheim te zijn."

„Die wist 't bovendien al," zei de tusschenpersoon; „ik wou alleen maar zeggen, dat zoo'n verblijf in de gevangenis iemand nog wel 's 'n knauw kan geven in z'n spijsvertering."

„Je wordt er niet beter op, dat 's vast!", lachte Leippie, en zijn tronie zag ik langzaam tot een sluwen grijns vertrekken. „Maar d'r zijn er, die d'r minder goed tegen konde as Leippie."

„U ziet er ook patent uit!", knikte ik prijzend, want ik zat maar naar dien dievenkop te kijken, of ik er de misdaad zoo zou kunnen aflezen.

Leippie begreep dadelijk, intuïtief slim, wàt ik bedoelen en denken moest, nu ik hem nog maar altijd zat aan te kijken. En loos-lonkend spotte die:

„Zoo heelemaal lijk ik niet van... dàt!" Hij maakte een grijpgebaar.

De tusschenpersoon hief zijn glas bier op, om ons toe te drinken.

„Je hebt 't gezicht als van een burgemeester, Leippie!"

„Van 'n minister!", zei de ander.

„Nou dan, Leippie, op je uiterlijk!"

„Merçi!", gnuifde Leippie, met zijn dunne lippen fijntjes de cognac betippend; „van 't zelfde, heeren."

Op de kennismaking!", s'elde ik voor.

Toen dronken we. En de tusschenpersoon vertelde nog even van wat-en-waarom, en hoe hiermee zijn taak afgeloopen was, en dat hij ons dan maar verder aan elkaar zou overlaten. Daarmee stond hij op. Aan Leippie een hand. Aan mij een hand. Meteen voelde ik, dat hij me iets tusschen de vingers drukte. We stonden zoo, dat Leippie niet kon zien wat het was. Ik keek vlug omlaag, om te kijken wat hij me gegeven had. Het was een koperen signaalhorentje van de politie.

„Driemaal blazen als 't noodig is," zei hij zacht. Toen ging hij heen.

Leippie, met zijn zelfden lonk van straks, had al geraden.

„Geeft ie je nog 'n raad?", vroeg hij.

„Wel nee," bluftte ik, „we hadden nog even wat af te spreken."

Maar Leippie hield zijn gezicht in den spotgrijns, bleef met dien naren lach treiteren:

„Je bent anders zoo veilig, m'neer, alsof je m'n eige kind was!... Je mot zóó redeneere: juist omdàt je met mijn bent, kan je niks passeere. Iedereen kent Leippie, elke dofgajes en elke gabber! — je verstaat toch wel bargoensch? . . . Nou zulle je twee dinge komme gebeure, want niet de prinserij, dat zijn de politie-agentjes, en ook niet de linke jonges, dat zijn de diefjes, houë je voor vòl . . . Je wil met de mannen van 't vak kennis make, heeft me uw vriend strakkies verteld. Dat lever ik je met plezier, want ik ben om-en-nabij de zestig en ik ben van jongs-af op de Amsterdamsche vlakte geweest . . . Best! Zien ze je nou met mij, dan wete ze van zelf, dat dat zaakie gezond is . . . „O!" zegge zullie, „kijk, Leippie heeft 'n reizigertje geknipt." En ze houwe hun hande thuis, omdat ze je al in goeie hande wete. Wat kan u dan overkomme? . . . Niks ommers! òmdàt je op sjouw ben met één van 't gild, zal 'k maar zegge; juist dáárom late de andere jonges je met rust . . . Aan de andere kant sla je met Leippie ook tege de lampies! Met 'n ponem als ik heb, loop je op straat wel bij niemand in de gate; maar elke agent, die z'n vak verstaat, kent me, en 't is z'n plicht, verstaat u: z'n plicht!, om je voor mijn persoon te waarschuwe."

Toen dacht ik, dat Leippie wat snoeven wilde; en ook uit beleefdheid vond ik het noodig, aan zijn kwade reputatie te twijfelen.

„Nou, nou! deed ik."

De man bij wien Leippie den auteur binnenvoert is in alle opzichten belangwekkend.

Kind van gealcoholiseerde ouders, in verkeerde omgeving opgevoed, komt hij vroeg tot val, en zijn leven is de treurige lijdensgeschiedenis van een man, die zich opheffen wil, maar zwak is, en de omstandigheden tegen zich heeft.

Een pleidooi bij de groote maatschappij, dat zij toch alles in het werk stellen, om de gestraften niet voor goed uit te stooten maar op te heffen en te helpen tegen hun eigen ellende, de omgeving en de verleiding.

Conclusies stelt de heer Feith in dit voortreffelijke boek niet. Hij laat dat aan ons over.

Wij mogen voor dergelijke werken wel zeer erkentelijk zijn. In plaats van de vervelende dievenlectuur, die niets anders beoogt dan spanning en bedenkelijke belangstelling, krijgen wij hier een eenvoudig maar aangrijpend verhaal, dat ons doet nadenken en leert.

HANS.

——

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst.

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 10. **1910—1911**

Een Belangrijk Bericht.

Aan den Lezer.

Sinds eenigen tijd verscheen BOEKENSCHOUW vrij onregelmatig, hetgeen wij betreurden doch bezwaarlijk konden voorkomen. Daar waren namelijk plannen in overweging om het TIJDSCHRIFT degelijk en deugdelijk te reorganiseeren, en het te brengen geheel op de hoogte van onzen tijd. Om dit te verkrijgen moest noodzakelijk de Redactie zetelen in een der groote steden van ons land. Deze voornaamste voorwaarde gaat thans spoedig in vervulling

Pater A. B. H. GIELEN, S. J.

de tegenwoordige voorzitter van Geloof en Wetenschap te Amsterdam, treedt, te beginnen met Mei, als hoofdredacteur op van Boekenschouw.

Ieder zielzorger, die een ernstig oordeel wil vormen over de boeken van den dag.

Alle ouders, die een veilige keuze wenschen voor de lectuur hunner kinderen.

Iedere boekhandelaar, uitgever, bibliotheek-houder, die volgens Roomsche beginselen zijn zaak wil voeren, — zal voortaan in **Boekenschouw voorlichting vinden.**

Geregeld elke maand zal Boekenschouw verschijnen met een rijken inhoud. Een hoofdartikel, eene tabel van nieuw-verschenen werken in binnen- en buitenland, met korte doch volledige beoordeeling, de inhoudsopgave der voornaamste tijdschriften, eene bespreking van de meest-gezochte schrijvers, mededeeling der beslissingen van de Index-Congregatie, aanwijzingen omtrent het oprichten en in standhouden van boekerijen, en bovendien eene correspondentierubriek voor onze lezers, in welke hunne vragen zakelijk zullen beantwoord worden.

Zij die nog geen abonné van Boekenschouw waren, en wenschen in te schrijven voor dezen nieuwen jaargang (abonnementsprijs **2.5o gld.** en porto) gelieve nu reeds hunne namen in te zenden aan den hoofdredacteur,

den ZeerEerw. Pater A. B. H. GIELEN S. J.

Gebouw G. en W. Heerengracht 415

AMSTERDAM

Alwaar voorloopig alle verdere inlichtingen zijn te verkrijgen.

DE REDACTIE.

DR. J. HUDDLESTON SLATER: **Is het Heidendom de oorspronkelijke Godsdienst? Geloof en Wetenschap** Serie 6 Nr. 5. Malmberg, Nijmegen 1910.

„Neen!" antwoordt kordaat de schrijver van dit boekje: niet het heidendom, maar het monotheïsme, de dienst van éénen God, is het oudste.

Hoe hij dat bewijst?

Door zich af te vragen: bij welke volken hebben wij kans de meest primitieve toestanden van het menschelijk geslacht te ontmoeten.

Bij de dwergvolken, de Australiërs vooral, maar ook hier en daar bij de Amerikaansche inboorlingen, de Eskimo's en de Oeral-Altaische volken.

Om dit antwoord te rechtvaardigen heeft hij de theorie ontworpen, dat het oudste kultuurgoed altijd aan de peripherie te vinden is. Deze theorie, hier en daar al wel eens fragmentarisch toegepast, maakt schrijver tot een algemeene wet voor 't godsdiensthistorisch onderzoek. Mijns inziens is zijne toepassing evenwel wat al te eenvoudig en gemakkelijk.

Maar voor de konklusie van zijn boekje komt er dit niet zooveel op aan, als op het eerste gezicht wel lijkt: want dat de Andamenen, Negrillos, Boschjesmannen en Lemangs evenals de Australiërs een ontzaglijk primitieve kultuur bewaard hebben, zal ieder deskundige den schrijver toegeven.

Welnu, dat nu bij deze volken over 't algemeen een streng monotheisme heerscht, bewijst schrijver, in navolging van Andrew Lang en P. W. Schmidt S. V. D. afdoende.

Het zwakke van het bewijs zit 'em dus alleen in de vraag, hierboven gesteld: Waar hebben wij *kans* het primitiefste te ontmoeten. Zeker wij hebben kans, maar *hebben* wij het nu al ontmoet? Hierop heeft de komende eeuw te antwoorden.

Pater Lagrange O. P. heeft indertijd beweerd, dat een streng historisch bewijs voor het oorspronkelijke monotheisme uit de wetenschappelijke data alleen niet te leveren is. Ik geloof, dat P. Lagrange toen hij dit schreef, niet genoeg op de hoogte was van de nieuwere ethnologische onderzoekingen. Uit Babylon en de vergelijkende studie der Semitische godsdiensten schijnt het niet te halen en dat was de bedoeling van Lagrange. Dat het evenwel uit de pygmaeënkultuur niet te halen is, zou ik niet graag onderschrijven. In elk geval beweert de grootste autoriteit op dit gebied: Pater W. Schmidt S. V. D. dat het er wèl te halen is.

En omdat dit ook de konklusie van deze „studie voor onzen tijd" is, vind ik ze goed en gelukkig.

Jammer, dat schrijver verder heeft willen gaan dan P. Schmidt, en getracht heeft tegen de bij ongeloovige gangbare stelling der algemeene evolutie die der algemeene dekadentie te stellen.

Tarde wijst op de contre-imitation van velen. D. w. z. Velen volgen niet na, door hetzelfde te zeggen, maar door juist het omgekeerde te zeggen. Au fond is het een niet beter dan het andere. Ik geloof dat onze talentvolle schrijver aan deze algemeene menschelijke neiging niet is ontsnapt. P. Schmidt suggereerde reeds, en Prof. Schrijnen in de Katholiek, zei het uit: de waarheid zal wel in het midden liggen. Ook buiten den waren godsdienst, zal er wel eens evolutie ten goede zijn, maar ook veel verval. Trouwens het derde hoofdstuk, waarin schrijver de algemeene dekadentie bewijzen wil, steunt alleen op Egyptenaren en Grieken: de inductie is dus verre van kompleet.

Wil iemand van deze hoogst belangrijke kwestie verder op de hoogte komen, dan leze hij: 1o Andrew Lang's laatste boeken, vooral *The Making of Religion.* London 1909, 2o De artikelen van Pater Schmidt in Anthropos en z'n boek: *Die Stellung der Pygmäenvölker in der Entwicklungsgeschichte des Menschen* (Stuttgart 1910). Alleen wijs ik er op, dat ook in dit boek een ware en zekere van

een onware of althans zeer onzekere helft moet onderscheiden worden: De anthropologische beschouwingen namelijk zijn — hoe verdienstelijk en geleerd ook — door de deskundigen bijna eenstemmig als *verre van zeker*, door sommigen zelfs en niet heelemaal zonder reden als *onaannemelijk* gekenmerkt. Trouwens P. Schmidt erkent in zijn boek zelf, op anthropologisch gebied eigenlijk geen vakman te zijn.

Zijn kracht ligt op het ethnologisch terrein. En hierover is dan ook de kritiek eensluidend, dat zijne ethnologische resultaten den tegenstanders nog lang, misschien voor goed, als een onverduwbaar brok in de maag zullen zitten. Dit ook aan Nederlandsche tegenstanders soms ietwat hardhandig te hebben doen gevoelen, is Dr. Huddleston Slaters onmiskenbare verdienste.

Dr. JAC. VAN GINNEKEN S. J.
Canisius-College, Nijmegen.

Het Pelgrimsboek in Franciscaansch Italië. — Naar het Deensch van J. Jörgensen door P. Stanislas Van de Velde, Minderbroeder. Keurboekerij, Leuven. Amsterdam, Van Langenhuijsen.

P. Stanislas heeft zich voorgesteld de edele S. Franciscusfiguur aan ons volk bekend te maken. Daarom wijdt hij zijn verloren uren aan de nederlandsche vertaling der franciscaansche werken van J. Jörgensen, den hoogbegaafden Deenschen bekeerling die zoo liefdevol en aantrekkelijk over den Poverello van Umbrië schrijven kan.

Twee jaar geleden vertolkte de ijverige pater diens *S. Franciscusleven*. Het ontving zulk een gunstig onthaal dat weldra een tweede uitgaaf noodig was. Nu biedt hij ons diens *Pelgrimsboek*. Dit is geen boek van wetenschap. Vooraf gaat geen diepgrongrondige bronnenstudie zooals in het eerst gemelde boek, maar een hartelijke lof- en liefdezang aan schoon Italië in den trant van Franciscus' zonnelied. Hoor maar:

LAUDES ITALIAE.

Een eenzame landweg te midden de Roomsche Campagna,
een witte en breede en woeste weg in de groenende, deinende velden;
Achter mij de zon, een warme Februaridag's zinkende zon,
voor mij mijn schaduwe
rondom mij stilte
en boven mij, hoog in witblauwen hemel,
een rusteloos zingende leeuwerik.

Ik sta en ik luister.
Een wagengerol sterft uit in de verte
en stemmen verzwinden.
Uit het water op 't veld kwaakt een kikvorsch,
en hoog in den bleekblauwen hemel
Slaat rustloos zijn trillers de leeuwerik.

Gelooft zijt Gij, Heer, voor broeder leeuwerik,
wiens zang onophoudend borrelt, als een water, dat onuitputbaar is,
een bronne van zang, een welle van blijheid, een springfontein van lof!
En wees geloofd, Heer, voor den witten weg,
die me voert zeker, onbetwijfelbaar zeker
tot de witte steden in de verre bergen,
de witte steden, die schitteren in de zon
als schelphoopjes op het strand!

Wees geloofd, o Heer, voor Italië's steden, Italië's honderden steden,
Voor Rome en Florentië, Pistoja en Lucca,
Voor Genua en Rapallo, Assisië en Perugia
en voor 't klein dorpje La Rocca tusschen Umbrië's bergen!

Wees gezegend, o Heer, voor Orvieto en Siëna,
het heilig Siëna, Ste Kathelijne's Siëna,
voor Viterbo en Pisa, Foligno en Cortona, voor Civitella,
Ripa, Bettono en voor Sinte Clara's Montefalco!
Gezegend Gij, o Heer, voor al de steden van Italië,
waaruit uw lofzang stijgt.
Lofzang van steen, lofzang van marmer,
Lofzang van kleuren op gouden grond.
Geloofd zijt Gij, o Heer, voor Giotto's fresco's, voor Fiesole's cellen,
Voor San Miniato's schitterende kerk op de hoogte boven Florentië.

Wees gezegend, Heer, voor Santa Maria Novella,
voor Santa Croce, voor Santa Maria dei Fiori,
voor het Domkerkplein te Perugia — een zomermorgen, als de springfonteinen nederplassen, en menige boerin, in bonte kleederdracht den hoogen
trap opstijgt voor de H. Mis, —
en voor het gasthof te Florentië, door wiens opene deur
ik het wit en zwart marmer zag van het Baptisterium —
op een koelen Octobermorgen, terwijl ik mijn morgenmaal nam.

Wees gezegend, Heer, voor heel Italië,
voor het weinige dat ik gezien heb, voor het vele, waarnaar ik verlang!
Gelijk de leeuwerik stijgt naar den bleekblauwen hemel,
zoo rijst mijne ziel omhoog, hooger, altijd hooger,
rustend in haar herinnering, klapwiekend van hoop.
Geloofd Gij, o Heer, voor broeder leeuwerik
en voor mijne ziel, die stijgt als de leeuwerik ten hemel!

Dan verhaalt Jörgensen zijne reis door het franciscaansche Heilig Land. Van Greccio, waar S. Franciscus de eerste kerstnacht vierde, trekt hij naar Fonte Columbo waar, volgens de legende, de groote ordestichter van God zelf de bevestiging zijns regels zou ontvangen hebben in 't bijzijn der beschaamde en bevreesde kopstukken van de breede

observatie. Daar bezoekt hij La Foresta en Poggio Bustone, geheiligd door de tegenwoordigheid en de wonderen van den seraphijnschen volksvriend. Daarna zien wij hem te Assisië, het Bethlehem van dien „alter Christus", Italië's Oosten zoo heerlijk bezongen door Dante. Hoe hij het verhaalt moge blijken uit één voorbeeld:

XVI.

De terugkomst te Assisië.

De trein is uit Foligno vertrokken en nadert Spello. 's Namiddags was de lucht overtrokken; 't begint reeds te regenen, de wolken hangen laag, de bergen zijn in een grauwen nevel gehuld.

Te Spello, een korte stilstand, dan verder. Ik zit bij 't venster en tuur gedachteloos over 't veld uit, dat voorbij vliegt. En daar zie ik op eens in de verte tegen den opklarenden hemel afgeteekend, lijnen die me 't hart hevig kloppen doen — de lieve, bekende lijnen van de bergen boven Assisië, met sint Clara's burcht op den top. Nog een oogenblik en heel de stad vertoont zich aan mijn oogen, een lichte sluier van gebouwen langs Monte Subasio neêr. Ik voel opeens dat ik werkelijk een derden keer te Assisië kom.

Nu wijken mijn oogen niet meer af van dit schouwspel in de verte. Wij stoomen langs den Subasio, ik zie de rotsgroeve van de *Carceri* en te midden van de groene wijnvelden, het kerkje van Rivo Torto, met zijn scherpen goed gevel en torenspits.

En dan — dan zie ik gansch op den voorgrond de grafkerk van den heiligen Franciscus en daarnevens het groot Franciscanerklooster — den schoormuur van 't klooster diep beneden in 't dal en den vierkantigen klokkentoren der kerk. Ik herken de torens van Assisië, den eenen na den anderen — boven den toren en de kapel van den kathedraal, den toren der markt en, lager, de andere kleine torentjes, van San Maria del Vescovado, van Chiesa Nuova, San Pietro... De hemel klaart op en wordt blauw boven de stad; nu zijn wij heel dicht bij het spoorhof. Ik werp een blik rechts — daar rijst Vignola's koepel boven Portionkula... Hoe wel toch erken ik dat alles!

Doof voor 't geroep van al de koetsiers, sla ik alleen te voet den doorweekten weg in naar Assisië. In de avondzon schittert het elpenbeen-kleurig Franciscusklooster juist voor mij, de bloeiende velden geuren zoet en sterk, over de groene hagen zie ik in de verte de blauwe lijnen van Perugia's torens en bergen. Alles is in orde, gelijk het zijn moet.

Ik stap en blijf stappen — Casa Gualdi en dan Orte, van waar Franciscus Assisië zegende — voorbij 't klein, gesloten kapelletje in edelen, gothieken stijl, rechts voorbij den weg, het smalle groene pad op, waar een lamp voor het Madonnabeeld brandt en het water in de steenen kommen neêrpletst — tot aan de kleine, steile trap, dien ik vóór negen jaren een Augustus' avond met Francesco opklom, terwijl het me toescheen als ging ze recht den gulden sterrenhemel in...

Dan houd ik stil boven bij de stadspoort, en over de leuning liggend, kijk ik uit over de streek. Onder mij ligt de grenzelooze, groene vlakte, door de bergen omsloten, die in den blauwen schemer wegdeinen en verdwijnen, in bleekgouden nevel, onder den helrooden boord van den avondhemel. Een zonnestraal valt neêr in de vlakte over een groen meer; de verspreide witte huizen schitteren als een vloot met glanzende zeilen.

Door de poort neem ik den weg naar San Francesco, het klooster en de kerk. Onder hooge bogen, klimmen de steile zijstraatjes, met trappen, boog evenals vroeger; 'k ontmoet een jongetje, dat op straat een processie nabootst, met vergulde houten fakkels voor een klein kruis van eigen maaksel. De muziek maakt hij zelf met zijn rood rozemondje.

Nu sta ik voor de kerk — voor de gothieke vensterrozen van het dubbel portaal, en de beide deuren, waar er een van open staat, als naar gewoonte. Verder onder de gewelven zie ik het groot wijwatervat op zijn spiraalvormigen, mozaïeken zuilenvoet en op den achtergrond schitteren de wondere vensters — als matte, met ametisten, safieren, smaragden, robijnen en topazen ingelegde zilverplaten.

Ik neem den hoed af en treed binnen. 't Is donker in de lage, breede middenbeuk. Maar de vensters met hun oranjegele, blauwe, violette, goudgele, bloedroode en grasgroene heiligen glanzen om ter meest. Ik ga verder binnen, het hoogaltaar voorbij — eenige leekebroeders in hun zwarte pij, die ik zoo wel ken, gaan gelijk iederen dag en kuischen; dan treed ik in de heldere, zuider kruisbeuk, waar ik iederen morgen de mis gehoord heb. Onderwege sla ik de oogen naar de fresco's op — ja allen zijn zij er nog — en daar is de sakristijdeur — ik zie de donkere, uitgesneden, eikenhouten kasten daarbinnen... Alles is nog zooals het was vóór negen en vóór vier jaren — alles is nog gelijk het iederen dag te Assisië pleegt te zijn, of ik nu toevallig hier ben ofwel of ik ver van hier ronddwaal te Rome of te Kopenhagen .. en toch komt mij alles zoo onwerkelijk voor als beleefde ik 't maar in een droom, waaruit ik ieder oogenblik kan ontwaken.

Ik verlaat de kerk en daal de bekende donkere trap af naar 't graf — ik tast met handen en voeten rond — en in de donkere crypte vind ik de tralie om de laatste rustplaats van den grooten heilige heên. Achter de gesmede, ijzeren staven, rondom 't graf, flikkeren vele lampen, half uitgebrand. En ik zink stil weg in den diepen vrede en de diepe stilte dezer heilige plaats — enkel de kleine, rustelooze vlam der godslampen knappert en knettert nu en dan achter 't robijnroode glas. Ook hier is alles gelijk in vroegere jaren, maar hier scheurt de sluier der onwerkelijkheid. Ik ben metterdaad te Assisië, ik ben in de stad mijner verlangens en mijner herinneringen teruggekeerd. Daarbinnen achter de koude tralie, waar de lampen branden rust wezenlijk de heilige Franciscus, de kleine arme Gods, broeder Franciscus.

Hij eindigt zijn pelgrimstocht op den La-Vernaberg, de franciscaansche Golgotha, waar de zoon

van Bernadone binst een nooit gehoorde liefdeverrukking de kruiswonden ontving.

Die bedevaart wordt zoo gemoedelijk, zoo levendig verteld dat wij soms meenen ze bij te wonen. Wat zou men gaarne zoo een reisje doen, met Jörgensen als leidsman! Hij is een gids die niet enkel de oogen doet zien, maar ook het hart ontroert en den geest doet nadenken. Zijn dichterlijke tooverpen schetst treffend die eigenaardige franciscaansche tafereelen af, vol levensvreugde, onthechting van het aardsche, innige godsvrucht en onbegrensde naastenliefde, die Franciscus en zijne eerste volgelingen tot de bekoorlijkste heiligen verheffen. Hoe keurig moet Jörgensen den Poverello en zijn medebroeders beminnen, om er zoo teeder en getrouw over te schrijven. Meer of beter kon hij zeker niet doen om zijn levenswensch te verwezenlijken: franciscaansch Italië door zijn landgenooten te doen verstaan en liefhebben.

P. Stanislas verrichtte een verdienstelijk werk met het *Pelgrimsboek* te vertalen om er alzoo ook *ons* volk al het deugdelijke van te laten genieten. Zijne vertaling is in 't algemeen goed verzorgd. Nochtans hij late mij toe hem aan te raden voortaan wat aandachtiger zijne drukproeven te herzien; op blz. XXII alleen staan vier drukfouten. Evenals een spiegel, in plaats van evenals *in* een spiegel, krankrijk, waar *klankrijk* bedoeld wordt, afteekend in plaats van afteekent, Jörgensens, als Jörgensen kortweg volkomen genoeg is. 't Zijn kleine vlekjes, 't is waar, maar in eene vertaling worden zij gauw hoofdvlekken. Voorts mag P. Stanislas overtuigd zijn dat zijne vertaling de liefde tot S. Franciscus zal doen aangroeien in onze streken. Dat is verheugend want S. Franciscus is: „de heilige van *onzen* tijd".

DR. FREDEGAND CALLAEY, O. M. CAP.

Antwerpen.

Bij het Allerheiligste. Bewerkt naar Mother Mary Loyola's Coram Sanctissimo door G. JONCKBLOET. S. J. J. W. van Leeuwen, Hoogewoerd 89 Leiden.

't Is natuurlijk de vraag niet, of pater Jonckbloet beter gedaan zou hebben, met het Engelsche werk in z'n glashelder proza over te brengen, wij hebben zijn verzen te aanvaarden. En uit de het hieronder meegedeelde gedicht, zal de lezer de waarde van dit stichtende boek leeren waardeeren.

XIX.

HIER NAMAALS.

Nescis modo, scies autem postea.
Nu weet gij 't niet, doch later zult gij 't weten.
Joan XIII : 7.

Ik peins op de eeuwigheid; en zie mij-zelven
Eindlijk tot rust gekomen aan Gods boezem!
Voorbij is alles: leven, angst en smarte,
Onzekerheid, dood, oordeel, laatste loutring.
En met mijn hoofd op 't Godlijk Hart van Jesus,
Wiens liefde tot het uiterst mij beminde,
Sla peinzend ik het oog op mijn verleden.

Hoe duidlijk is mij alles van dees hoogte!
Hoe klaar in de onbewolktheid van den hemel,
Hoe helder in dit oord van eeuwgen vrede!..
Volkomen weggevaagd zijn alle misten,
Volkomen opgeheven alle twijfels,
Tot rust gebracht zijn alle mijn vragen,
Bevredigd al mijn vurige verlangens.

Ik weet, waarom verhooring werd geweigerd
Aan menig smeeken van mijn snikkend harte;
Waarom het booze op aarde triomfeerde,
Waarom het goede er in verdrukking zuchtte.
Waarom, ten spijt van al mijn ernstig pogen,
Mijn moeilijkheden moeilijkheden bleven
Tot aan mijn dood... Hoe duidlijk is nu alles!

'k Zie de eeuwige gevolgen der gedachten,
Der woorden en der daden, die zoo ijlings
Voortglipten, toen ik leefde in 't aardsche duister.
Ik zie, hoe ze allen, allen, medewerkten
Ter vorming van mijne eeuwigheid!.... Genaden,
Verhouding der genade tot de glorie:
Ik zie, waarom ik 't zaligend aanschouwen
Van God zoo ver mag smaken en niet verder....

Waar ik mijn schreden door 't geloof liet leiden,
Mij klampte aan God te midden van het duister,
Met Jesus pijn naar lijf en ziel verduurde,
O, welk een vrucht van vrede en vreugd voor eeuwig!—
Waar lafheid was en zelfzucht, boven alles
Waar mij vertrouwen op Gods goedheid faalde,
Welk een verlies, voor eeuwig onherstelbaar! —
Waarom besefte ik niet, dat ik op aarde
Mijn korte jaren in geloof moest slijten,
Om hier, in 't eeuwig en waarachtig leven,
De vrucht van dat gelooven te genieten?

„Nu weet gij 't niet, doch later zult gij 't weten."
Toch nu reeds, zoo ik bid om licht en sterkte,
Kan 'k weten, wat den vrede mij zal schenken.
Reeds nu kan ik dat geestlijk inzicht krijgen,
Dat „Licht der harten," 't welk de Geest des Heeren
Aan allen schenkt, die needrig er om vragen.
Heer Jesus, hier op 't altaar tegenwoordig,
Laat nu bij 't lichten van 't geloof mij kennen
Hetgeen in klaarheid ik zal zien daarboven;
Wanneer ik, van mijn plaats in 't rijk der heemlen,
Zal nederblikken, uit het licht der glorie,
Op leven en genade en Sacramenten,
Op alles wat Gij gaaft om mij te helpen;
Maar tevens op mijne ijdele gezindheid,
Mijn zucht naar aardsch vermaak en wereldsch aanzien!

O, bij de tranen, die Gij eenmaal schreidet
Om 't blind Jeruzalem, dat wuft en ijdel
Den dag van zijn bezoekinge niet kende, —
Geef, dat ik-zelf, dat allen, die ik liefheb,
Op dezen onzen dag èn zien èn kennen
Hetgeen den vreê des harten ons kan schenken!

Het is aan alles te voelen, dat de ontroering dezer meditatie den vertolker heeft aangegrepen en hem tot eigen woorden, eigen verzuchting en vervoering bracht.

Wij luisteren naar zulken arbeid met stillen eerbied, en wenschen den vertolker kracht en lust genoeg, om ons nog menig troostend boek te schenken. HANS.

't Boompje, kerk van St. Franciscus van Assisië, in beeld; met een bijdrage over het gebouw door A. J. KROPHOLLER, Architect, en een geschiedkundig overzicht door L. M. WETERINGS, Amsterdam, C. L. van Langenhuysen; f 2.50 (goedkoope uitgave f 0.40.)

In weinige bladzijden veel schoons, ziedaar dit boek.

Het eerste gedeelte, „het Boompje als bouwwerk" door Architect Kropholler is in denzelfden aantrekkelijken trant geschreven, als de uitmuntende populaire kunstbeschouwingen van zijn hand, die in „Van onzen Tijd" en „De Tijd" verschenen. Dat is reeds veel lof. Maar de piëteit, die spreekt uit heel deze bouwkundige beschrijving, geeft haar nog een heel bizondere bekoring. Men meent soms naar Thijm te luisteren, als die het had over zijn Fransche Kerk of zijn Begijnhof. De heer Kropholler moet wel behooren tot de Amsterdammers, die veel geestelijke vreugde aan de de Boomskerk danken.

Toch is dit werkje niet enkel belangrijk voor hen, die „'t Boompje" in leven en bloei gekend hebben. Want, als een goede Cicerone, laat de Schrijver al met ons rondwandelend niet slechts de vrome schoonheid bewonderen van dit eerbiedwaardig bedehuis, maar 't geen hij er bij vertelt is tevens als een doorloopende verhandeling over goede gedegen esthetiek, des te belangrijker, omdat het niets van een verhandeling heeft. Inderdaad is alle dorheid verre gehouden en van boekengeleerdheid geen sprake in dezen keuvelenden lof van den goeden, eenvoudigen smaak en den gedistingueerden schoonheidszin. We zouden wenschen, dat velen, die zeggenschap hebben over bouw of versiering eener kerk of ander gebouw, deze weinige bladzijden lazen. Menigeen zou zich met verbazing afvragen hoe het mogelijk is geworden, dat van zulke van zelf sprekende schoonheidswetten in de meeste tegenwoordige gebouwen geen spoor is te ontdekken.

We kunnen de verzoeking niet weerstaan een enkele bladzijde — de laatste, als zijnde van meer algemeene strekking, — hier af te schrijven:

Wij leven in een tijd van bluffen en pronken, in een tijd, waarin laag wordt neergezien op al wat eenvoudig is.

Onze huizen en straten, zij zien er niet meer typisch en gemoedelijk uit, zooals die uit vroegeren tijd; zij hebben niets van den ouden eenvoud en rust meer over De moderne winkelhuizen zijn klatergoudpaleizen, verguld en glimmend vol flodderige krullen en bochten

De villa's en woonhuizen onzer burgerij zijn in het klein nabootsingen van een vorstenverblijf uit den pruikentijd of van een ridderkasteel, ofwel het zijn moderne gedrochten met deuren alsof er straks een giraf uit komt stappen; met spiegelruiten, alsof men er dingen achter te koop uit moet stallen; met beeldhouwwerk en gekleurde tegelschilderijen van nul en geenerlei kunstwaarde in de gevels; alles eraan schijnt gemaakt te zijn om den niet-bouwkundigen wandelaar te doen opzien van verwondering.

Onze kerken hebben van de algemeene decadentie óók den invloed ondervonden en ondervinden die nog dagelijks.

En juist daarom ook mogen wij het betreuren, dat een eenvoudig, typisch gebouwtje als de Boomskerk verdwijnen gaat en daarmede een herinnering aan den oud-Hollandschen geest, die later, onder de Fransche overheersching, ook Fransche eigenschappen ging overnemen en deze altijd nog niet is kwijt geraakt.

Wij hopen, dat de heer Kropholler nog veel zal publiceeren, om den goeden smaak aan te kweeken bij een publiek, dat nog meestal het leelijke bewondert, juist omdat het leelijk is en op het mooie smaalt, juist omdat het mooi is. En als andere vakmannen hem daarin volgen, dan kòmen wij er al zijn wij nu nog nauwelijks, aan het begin.

In het tweede gedeelte geeft ons de heer L. M. Weterings — zeer gedocumenteerd en toch zeer boeiend — „het Boompje als historiestuk." Het is wel een interessante bijdrage tot de toch zoo rijke en veelvuldige geschiedenis van Roomsch Amsterdam. Wie belang stelt in het leven en werken en strijden onzer voorvaderen, wie in zijn geest een juist beeld wil hebben van het klein beginnen en gestadig groeien eener Roomsche statie door den tijd der verdrukking heen tot den tijd toe der vrijheid, hij leze deze pittig gestelde verhandeling. Daar ook hier dezelfde pieuze toon is aangeslagen, vult het historiewerk van Weterings de esthetische beschrijving van Kropholler volkomen aan en vormt daarmede een aantrekkelijk geheel.

De Roomsche Amsterdammers zullen dankbaar zijn voor dit keurig souvenir aan het „bovenmate dierbaar bedehuis" en ook wij, buitenstaanders, leggen het boekje niet uit den hand, zonder

den weemoed te deelen der schrijvers, over het verdwijnen van dit mooie stukje Roomsch-oud-Amsterdam.

Ten slotte moet ik nog vermelden, dat een gansche menigte lichtdrukken het boekje illustreert en dat de firma C, L. van Langenhuysen — zooals wij dat van haar gewoon zijn — zorgde voor onberispelijke uitvoering.

Rotterdam. H. W. SPIJKER S. J.

Allez à Lui par l'Abbé F. Rivière des Salésiens de Turin. 1 vol. in-12 de 312 pages. Pierre Téqui, Paris. Prix : 3 fr. 50.

Dit boek, 't is kerkelijk goedgekeurd, had kunnen heeten : Traité de la Communion fréquente à l'usage de la jeunesse. 't Is niettemin evenzeer voor anderen geschikt. Zij moeten immers gelijk worden aan de kleinen.

Dergelijke boeken moeten veel gelezen worden, opdat allen meer en meer worden doordrongen van het nut der veelvuldige H. Communie.

En ik zeg zeker niet te veel : Als de veelvuldige H. Communie toeneemt, zal de goede God de groote en de kleine sociale kwestiën zelf voor ons oplossen naar zijne wijsheid en barmhartigheid, mits wij medewerken.

En zij, die nog door eene ongegronde vrees worden bevangen, laten zij toch luisteren naar de stem van den Opperherder, gehoorzamen en komen. God wil het !

TAILLEFER.

Questions actuelles controversées par l'abbé Marchand, curé doyen de Delle. Alfred Cattier, éditeur, Tours, 1 vol. in-12 de 396 p.

Ce livre est né d'une polémique de presse. Attaqué d'une façon stupide par un journal qui a fait sa spécialité de la calomnie et de l'outrage, j'ai adressé à son redacteur une réponse qui l'a mis hors des gonds. Du flot d'injures que cette réponse m'a valu, j'ai extrait cinq propositions: j'ai mis ce beau menteur au défi de les prouver ; je lui ai fait offrir une somme assez rondelette, au cas où il serait capable d'appuyer victorieusement ses affirmations. Le menteur s'est prudemment esquivé. Ce que j'aurais dit en public, je l'ai mis dans cette brochure. Elle est une oeuvre, non de combat, mais de défense. Défense vigoureuse, je l'avoue, où l'âme indignée n'a pas toujours voulu adoucir l'expression de ses sentiments....

Met liegen is meer te verdienen, dan met waarheid spreken, dus geen wonder, dat onze krantenschrijver niet terug had ! En dat er polemisten zijn, die zich niet laten overdonderen, begrijp ik best. Ik zou het evenmin doen.

Men kan echter over den vorm van meening verschillen en 't is hier de plaats niet daarover te schrijven.

Dat wil nu volstrekt niet zeggen, dat men hier met eene scheldpartij te doen heeft, zooals in sommige gedeelten aan den overkant tot de „manieren" behoort. Integendeel. De schrijver komt kloek voor den dag, dat is alles.

En de argumenten, die hij aanbrengt ontleenen niet hunne „kracht" aan den vorm in de eerste plaats.

Het werk bestaat uit vijf afdeelingen: L'Eglise et l'Etat, l'Eglise et l'hérésie, le Pouvoir civil et l'hérésie, l'hérésie et la persécution, la Franc-maçonnerie.

En dat de Zeer Eerwaarde schrijver — vergun mij kortheidshalve den term — geen frazenmaker of compilator is, blijkt o.a. hieruit, dat hij de inquisitie op den historischen grond is gaan bestudeeren.

Een aanbevelenswaardig boek, geschreven door een kampioen, die de waarheid durft zeggen, die toont, dat wij niets van de waarheid te vreezen hebben, die erop wijst, dat het nuttig en noodig is de *volle* waarheid te kennen.

Had ik ruimte, dan droeg ik bewijzen aan; thans moge men ze zelf uit het boek halen; de bekende onderwerpen, ketters en hunne straffen, Albigenzen, Spaansche Inquisitie, de St. Bartholomeus-nacht, de herroeping van het Edict van Nantes, ik uit er maar eenige, zijn reeds de moeite van het bestudeeren overwaard. Zie maar eens in onze leerboeken ... en daarvan is vaak wat blijven hangen.

Het boek is kerkelijk goedgekeurd.

V.

Bourdaloue. Sermons du Carême de 1678, prononcés dans l'église de Saint-Sulpice, publiés pour la première fois avec une Introduction et des notes par E. Griselle, docteur ès lettres. Bloud & Cie, Paris. Prix: 1 fr. 20.

Dit zijn de Nrs 601—602 van de Serie: Chefs-d'Oeuvre de la Littérature Religieuse van deze uitgevers.

Er staan vijf predikatiën van Bourdaloue in en deze uitgave verschilt met die der gewone Sermonnaires, in zooverre deze Bourdaloue bijgewerkt, gekuischt geven, terwijl hier het levende woord wordt geboden, zooals het door hoorders aan den voet van den preekstoel is opgeteekend.

Velen zullen er mede kennis willen maken, al

was het alleen om het onderscheid te leeren tusschen het „opgeknapte" en het eigenlijke, tusschen rhetorica en levende kunst....

V.

La Philosophie minérale par A. de LAPPARENT, un vol in — 18 de 316 pages. Blond & Cie, Paris. Prix : 3 fr. 50.

Verspreide stukken uit verschillende verzamelingen door de uitgevers bijeen gelezen vormen dit werk van den grooten overledene, den katholieken geleerde de Lapparent, Secrétaire perpétuel de l'Académie des Sciences. De hoofdafdeelingen van het werk zijn: Les théories de la matière, la cristallographie, les vicissitudes de la préhistoire, l'anciennete de l'homme et les glaciers. Zij worden bijeengehouden door het philosofisch denkbeeld, dat ze beheerscht, waaraan ze hun oorsprong danken.

Hoewel ik de beoordeeling gaarne aan vakgeleerden overlaat, wil ik toch wijzen op eene nieuwe conceptie der atomen, waardoor de hypothetische ether vervalt, op de „récentes vicissitudes de la préhistoire, waaruit als besluit voortvloeit, dat de voorhistorische menschheid zeer goed slechts enkele duizenden jaren oud kan zijn, enz.

Ik dacht zoo onder het lezen : Wat is zoo'n geleerde, zoo'n reus der wetenschap toch bescheidener in zijne gevolgtrekkingen en voorzichtiger dan die massa halfgeleerden, die wetenschap netjes verpakt met reclame-etiketten aan de „studeerenden" brengen.....

Een zeer belangrijk werk met onafwijsbare logica, machtigen wijsgeerigen blik en bovendien in een hoogst sierlijken, vloeienden stijl, niettegenstaande het vaak dorre onderwerp.

De leeken dus, die gewoonlijk schrikken en terecht voor den zwaren kost, het „unverdauliche" der meeste, althans van vele geleerden, kunnen terecht bij dezen eenvoudigen man, die zich een even bescheiden, als beminnelijk gastheer toont.

De mannen der wetenschap *mogen* dit werk niet ongelezen laten ; 't ware een „tekort."

TAILLEFER.

Jeunesse et Pureté par l'abbé HENRI MORICE. Pierre Téqui, Paris. 1 vol. in 12 de 240 pages. Prix : 2 frs.

Vijftien conferenties, geschikt voor jongelieden van 15 tot 20 jaar. Een teer onderwerp behandelen zij van den eenen kant met groote kieschheid van den anderen kant met vrijmoedigheid en beslistheid. Bovendien hebben zij groote litterarische waarde en laten zich mede om de heldere indeeling gaarne lezen.

De vijftien titels volgen hier: Ouverture de la retraite ; la pureté, source de lumière ; la pureté, source de piété ; la pureté, source de force ; la pureté, source de joie ; la résistance aux tentations ; la peur du péché ; l'efficacite de la confession ; le pain qui fait les forts ; l'indispensable médecin ; la pureté et l'esprit d'apostolat ; l'amour de Jésus et la pureté ; le culte de la Vierge et la pureté ; les obstacles à la persévérance ; clôture de la retraite.

Onnoodig te zeggen, dat dit boek, allerwege zeer geprezen, vele lezers zal vinden, zoowel onder de priesterschap als onder ouders, onderwijzers en jongelieden.

Dat ik er geene verdere ontleding van geef, ligt voor de hand en zal iedereen, na lezing, nog beter begrijpen.

Mogen zich nu velen daartoe aangespoord gevoelen, vooral ook onder de studeerende jongelui.

Wetenschap, kunst, schoonheid, kracht, 't bloeit alles op uit de „heilige deugd."

Volkeren en geslachten verdwijnen, waar zij verdwijnt en rijzen tot grootheid, waar zij schittert in wonderen glans.

De mannen onzer katholieke actie, zij denken er natuurlijk in de eerste plaats aan.

En dat God het zegenen zal ! TAILLEFER.

Le Bouddhisme primitif par ALFRED ROUSSEL, professeur de sanscrit à l' Université de Fribourg (Suisse), Pierre Téqui, Paris. Prix: 4 fr.

Er bestonden, bestaan en ontstaan dagelijks heel wat scheeve voorstellingen over het bouddhisme. Zoo gaarne wil men eene vergelijking maken tusschen christendom en bouddhisme, ten voordeele natuurlijk van het laatste, dan kan men gevoegelijk het geheel in eens naar de rommelkamer verwijzen. En daarop wordt het aangelegd. Vooral ook door de journalisten van den overkant, menschen, die nu eenmaal van alles verstand hebben en over alles mogen oordeelen,

Een paar groote namen aangehaald, bijv. Taine en dan nagepraat, dat het bouddhisme eene leer van liefde en milddadigheid was. Nu, Taine wist *daar* niets van, maar dat kan men niet in de „krant" leeren. Zoo'n journalist slaat eene of andere encyclopedie op, die volgens het bekende recept is saamgelezen en klaar is hij. Om er iets degelijks van te leeren, moet men bij ernstige vakmannen zijn en dat is de geleerde schrijver van dit boek: „Dans l'étude que j' entreprends et que je rendrai aussi objective que possible, nous verrons le Bouddhisme, non, peut-être, tel que le voudraient et que le proclament ses apologistes à outrance ou ses détracteurs attitrés, mais tel qu'il fut réellement à son origine, tel qu'il est encore dans l'Inde son berceau, dans les parties de l'Inde ou il s'est sur-

vécu et cela en nous basant sur les documents primitifs et authentiques du Bouddhisme, *en puisant aux sources mêmes*. Je ferai passer sous les yeux du lecteur les pièces les plus capbles de l'éclairer sur une question toujours passionnante, afin de lui permettre de se prononcer en connaissanśe de cause sur la valeur intrinsèque du Bouddhisme, et, s'il le veut aussi, sur sa valeur comparative".

Dit uittreksel uit de „Introduction" teekent het werk genoeg; een uittreksel of overzicht van de 430 bladzijden grooten inhoud zou bovendien te veel ruimte vorderen. Het slotwoord meen ik echter niet te moeten nalaten:

„Arrivé, moi-même, à la fin de cette étude, sur le Bouddhisme hindou, dans le passé et le présent, je ne puis mieux faire que de reprendre à mon compte les paroles suivantes par lesquelles Barthélemy-Saint Hilaire clôt son examen critique du même sujet: „Le Bouddhisme n'a rien à nous apprendre, et son école serait désastreuse pour nous. Malgré des apparences parfois spécieuses, il n'est qu'un long tissu de contradictions, et ce n'est pas le calomnier que de dire qu' à le bien regarder, c'est un spiritualisme sans âme, une vertu sans devoir, une morale sans liberté, une charité sans amour, un monde sans nature et sans Dieu. Que pourrions-nous tirer de pareils enseignements? Et que de choses il nous foudrait oublier pour en devenir les aveugles disciples, que de degrés il nous faudrait descendre dans l'échelle des peuples et de la civilisation! Le seul, mais immense service que le Bouddhisme puisse nous rendre, c'est par son triste contraste de nous faire apprécier, meux encore, la valeur inestimable de nos croyences, en nous montrant tout ce qu'il en coûte à l'humanité qui ne les partage point".

Je cite d'autant plus volontiers ce témoignage qu'il me paraît moins suspect".

Als de heeren hun „krant" uit hebben.... Of laten zij dit boek alleen aan ernstig studeerenden? Als zij dan maar niet meer over dingen praten, waar zij geen „verstand" van hebben.

Aanbevelen behoef ik dit werk niet. De naam van den schrijver is eene voldoende aanprijzing. Het rijke boek is bovendien kerkelijk goedgekeurd.
R.

L'Évangile et le Temps présent par M. l'abbé Elie Perrin, docteur en théologie, directeur au grand Séminaire de Besançon, professeur de dogmatique spéciale. Nouvelle édition. Pierre Téqui, Paris. Prix: 3 fr. 50.

Ter aankondiging een paar gedachten uit het voorwoord van dit boek en uit het rapport van den Hoog Eerwaarden Vicaris generaal van Besançon over dit werk aan zijn Aartsbisschop.

Het behandelt de gedeelten van het Evangelie, die de Kerk iederen Zondag van het liturgisch jaar laat zingen. Het neemt daaruit die gedeelten, die in den tegenwoordigen tijd voor de katholieken van belang zijn. Het is vooral een practisch boek, vol pakkende bemerkingen, minder een systematisch werk naar de eischen der kunst.

Voor geestelijken zal het menige aanwijzing bevatten, te benutten in hunne predikatiën en de leeken kunnen er onder anderen leeren, hoe het Evangelie eeuwig jong blijft en dus ook geschikt voor onzen tijd.

De Zeer Eerwaarde schrijver is een godgeleerde, een fijn opmerker en psycholoog.

Alles te zamen een goed en mooi boek, rijk van inhoud en vorm, krachtig gedacht en uitstekend geschreven.

Ten slotte: het is bijna 400 bladzijden groot, goed uitgevoerd als al deze werken van dezen uitgever en.. kerkelijk goedgekeurd, natuurlijk.

Mogen velen er kennis mede maken! R.

Over Voeding en Gezondheid door Dr. J. de Groot. Bij J. Noorduyn en Zoon, Gorinchem. Prijs f 0.50.

Dr. J. de Groot, Speciaal Arts voor maag- en ingewandsziekten te 's Gravenhage, geeft in kleine bundels de opstellen uit, die hij over voeding en gezondheid in het tijdschrift „In- en Om de Keuken" heeft geschreven.

Deze eerste brochure beantwoordt de vragen: 1e „Waarmede en hoe moeten wij ons voeden?" en 2e „Waartoe dient ons voedsel?" — ofschoon het logischer ware geweest, dunkt ons, de laatst genoemde vraag voorop te plaatsen en dan de eerste daarmee in wetenschappelijk verband te brengen.

Het tweede deel van het bundeltje bevat tal van hoog-leerzame beschouwingen, inzonderheid op scheikundig gebied; het eerste is uitteraard meer praktisch.

Tegenover het vegetarisme neemt Dr. de Groot volgende houding aan. Hij geeft toe, dat een mensch zich uitsluitend met plantenkost voeden *kan* zonder schade voor zijne gezondheid, ontkent echter beslist, dat men zich op deze wijze voeden *moet*, m. a. w. dat een dergelijke voedingswijze voor alle menschen de meest gewenschte zou zijn. Hij geeft toe, dat in ons land over het algemeen veel te veel vleesch wordt gegeten, doch lacht met „den ijdelen waan," dat men in onze beschaafde maatschappij kan leven als natuurmenschen.

Het boekje verdient om zijn gezond oordeel en

populair-wetenschappelijk betoog een ruime verspreiding.

W. DE VEER.

Leerboek der Wereldhulptaal Esperanto door P. J. L NIESTEN, Reservemajoor der Infanterie. Commandant in het 84e Landweerdistrikt. Uitg. van Keesom, Alkmaar 1911.

Het onafgewerkte leerboek van P. J. L. Niesten, dat in afleveringen verscheen, is reeds vroeger in dit blad besproken, de wensch werd toen daarbij geuit, dat dit uitstekende werk toch weldra als geheel mocht worden verkrijgbaar gesteld. Dit verlangen is in vervulling gegaan, want het boek, 300 bladzijden in omvang, is nu in zijn geheel verschenen, voor den prijs van f 1.50. Het is het meest uitgebreide van alle tot dusver in Nederland verschenen Esperanto leerboeken en in geene der anderen vindt men de 16 regeltjes der Esperanto-spraakkunst zoo duidelijk uiteengezet als hier. Door tal van voorbeelden worden de regels telkens verduidelijkt en zonder veel moeite gaat men van de eerste zoo uiterst gemakkelijke oefeningen ongemerkt tot de latere, die veel lastiger zijn over. Het is een boek dat uitstekend voor zelf-studie geschikt is; wie het geheel heeft doorgewerkt is het Esperanto machtig, ten minste wat het lezen en schrijven betreft; het spreken vordert, zooals in alle talen, dan natuurlijk nog eenige routine, doch een groot voordeel is daarbij dat men in al die lessen en thema's toch reeds zoo'n groote hoeveelheid woorden en uitdrukkingen uit het dagelijksch leven heeft leeren kennen.

Alle Esperanto-beoefenaars — en het is te hopen dat na de opwekkende woorden op het onlangs in Den Haag gehouden Congres, hun getal onder de katholieken wat vermeerderd is! — zij dit Leerboek van majoor Niesten warm aanbevolen.

E. T.

2e deel. **Practisch Handelsrekenen** W. DE GROOT en J. PEPER. Ing. f 1.25. Geb. f 1.65. Uitg. A. Dishoeck. Bussem.

Na de gunstige beoordeeling in „Boekenschouw" 5e jaargang Nr. 9 van het 1e deel, is ons oordeel omtrent het werk onveranderd gebleven. Het 2e deel bevestigt den goeden indruk, dien 't 1e deel ons gaf. Geleidelijke behandeling, een groot aantal oefeningen, eenvoudige ophelderingen, en vooral, talrijke modellen maken het tot een zeer geschikt leerboek. Indien III verschenen is, zal de gezamelijke inhoud niet zooveel met 't bekende leerboek van Knapper" verschillen. Indien het werk van W. de Groot en J. Peper met dezelfde accuratesse behandeld was als „Knapper," zou het misschien de voorkeur verdienen.

Een enkel woord over de felle afbrekende kritiek, die 't boek van andere zijde heeft moeten verduren.

Wel is daar wat heel veel den nadruk gelegd op fouten, die de schrijvers bij een herdruk kunnen doen verdwijnen, en is ongunstig beoordeeld, wat anderen een deugd noemen. Maar het totale voorbij zien van alle goede hoedanigheden, die 't werk voor leerlingen en onderwijzers zoo aanbevelenswaard maken. zou raadselachtig zijn voor iemand die onbekend is met de verscheurende critiek en bewonderde lofuitingen, die in 't wereldje van Boekhouden en Handelsrekenen karakteristiek zijn.

J. H. K.

Leerboek van het Handelsrekenen door W. KREUKNIET. Deel I 4e druk.

Vier drukken in 6 jaar tijd bewijzen wel den opgang, dien 't boekje maakt. 't Is als alle werken van Kreukniet, een practisch werkje. Al te veel leerstof geeft het echter niet. 't Is dan ook bedoeld voor eerstbeginnenden en als zoodanig aan te bevelen. J H. K.

Beginselen van het Handelsrekenen A. VAN KETEL en L. VAN HORSSEN. Deeltje 1 f 0.60 Deeltje II f 0.80.

Een nieuw werkje van zeer gunstig bekende schrijvers. 't Is bedoeld voor 't herhalingsonderwijs, en voor eerstbeginnenden door zijn eenvoudige verklaringen goed te gebruiken. Wie de werkjes van boekhouden van deze schrijvers kent, zal zich voor handelsrekenen tot bovengenoemd werkje aangetrokken gevoelen en niet bedrogen uitkomen.

J. H. K.

Practisch boekhouden. W. KREUKNIET. Deel 2. 7e druk, prijs f 2.50.

Vraag aan een Hooger Burgerscholier, een candidaat voor de praktijk-examens, welk boek hij gebruikt, voor boekhouden, en hij zal U antwoorden: „Kreukniet."

Tegenover deze zeer groote bekendheid zwijgt alle beoordeeling die trouwens bij een 7e druk vrijwel achteraan zou komen. Alleen mogen we wel de wensch uitspreken, dat het werk eindelijk zijn definitieven vorm bereikt moge hebben, en de volgende drukken te gebruiken zijn naast den 7den.

J. K. H.

De Rekening-Courant. Handboek voor Praktijk en Onderwijs. A. VAN KETEL en L. VAN HORSSEN. 4e druk prijs f 2.75.

Eveneens een herdruk; en wel van een boek dat

een standaardwerk in 't Hollandsch genoemd mag worden voor dit onderwerp, en onmisbaar is voor ieder die die de Rekening-Courant volledig wil bestudeeren. J. H. K.

Het handelsrekenen op onze examens. N. DE KRAMER. 6e druk, Prijs f 0.75.

De nieuwe druk bewijst wel, dat het boekje een uitstekende toetssteen is voor examinandi, en veel gebruikt wordt. J. H. K.

Racines françaises et dérivés. Préfixes et suffixes familles étymologiques de mots, par L. GRIMBLOT, 6e édition. Librairie Larousse, Paris. Livre du Maître, cartonné 2 fr.; livre de l'élève, cartonné 1 fr. 60.

Nu men hoe langer hoe meer tot het besef komt vreemde talen in zich te leeren en beginnelingen geen dollemanssprongen meer laat maken van de eigen naar de vreemde taal, behoef ik weinig woorden te zeggen om dit boekje aan te bevelen. De titel spreekt voldoende, althans voor den leeraar en een oogopslag is genoeg om hem bij inzage te overtuigen, dat hier een taalman aan het woord is, die kent en weet te leeren.

Het nut der groepeering uiteen te zetten, erop te wijzen, tot wat opmerkingen deze studie aanleiding geeft, hoe de aandacht der leerlingen wordt gaande gehouden, hoe de grond wordt gelegd voor algemeene ontwikkeling, in 't bijzonder voor algemeene taalkennis, acht ik ter plaatse minder geschikt.

Deze aankondiging moge men evenwel als eene aanbeveling nemen.

R.

Taal en Schoolmeester, door TH. J. THIJSSEN. Ingen: f 0.90, geb. f 1.35 C. A. van Dishoek Bussum.

Een boek, waar ik bij heb zitten brullen. En toch bevat het niets anders dan 'n heele collectie kritieken op taalkundige werken van en voor onderwijzers door 'n onderwijzer. Maar zoo raak, zoo geestig en zoo allerfijnst, met zooveel zaakkennis, en zoo'n juisten kijk op de dingen geschreven, dat het werkelijk even leerzaam als vermakelijk genoemd mag worden.

Den lezer aan 't verstand brengen wat er in dit werk behandeld wordt, en hoe het behandeld wordt, is niet wel doenlijk. Daarom druk ik eenvoudig een hoofdstuk af, waarin niet met een goede methode den spot gedreven wordt, maar waarin op de allerschitterendste manier gepersefleerd wordt het ontzettend misbruik, dat door de schuld van onhandige pedanten, zoo verderfelijk aan ons onderwijs kankert.

Proeve van schoolmeesters-stel- en stijloefeningen. 1)
(1907).

Eerbiedig opgedragen aan den heer
L. de Vries, Stijl-specialiteit, *Frisius*
letterkunde-weter, *en anderen.*

Een J. W. Gerhard loop met rare prentjes,
En biedt ze voor een prikkie ons te koop:
„Da's Rembrandt voor de menschen zonder centjes!
Hieldt gij, o Rembrandt, *ansichten* ten doop?"

Er zijn in ons vak, Rembrandt, gare ventjes,
Al schijnt het ook, dat er een op den loop
Soms is bij die bezitters van patentjes
Voor boekies-schrijven voor den grooten hoop!

Zoo Kielder; wat die nu weer heeft misdreven
(De man is bovenmeester in den Haag,
En hééft waarschijnlijk dus al meer geschreven)

Is kranig; als gij, Rembrandt, zèlf soms graag
Eens *inzicht* hebt in eigen kunst en leven,
O, koop dan *die* papieren sarcophaag.

(N S. '06, no. 7). TH. J. THIJSSEN.

a. **Opmerkingen, Oefeningen en Vragen.**

Aan het *rijm* merken we het volgende op: de rijmklanken van de eerste vier verzen kunnen we aanduiden mst de letters:

a-b-a-b;

die van de volgende vier eveneens door

a-b-a-b;

die van de drie daaropvolgende door

c-d-c

en die van de drie slotverzen door

d-c-d;

zodat de Dichter zich in de eerste acht verzen van slechts *twee*, in de volgende zes eveneens van *twee* rijmklanken heeft bediend. Stellen we het aantal versregels voor door v, dan geldt dus voor het eerste achttal verzen de formule

a (aantal rijmklanken) = $\sqrt[3]{v}$;

en voor de volgende zes

a = $\frac{1}{3}$ v.

Toets het hier gevondene aan alle sonnetten van Verwey.

Sonnet = klinkdicht, van son = klank.

---

1) Bij wijze van symboliek in de oude spelling gelaten.

Wat beteekent de uitdrukking *à son aise*?
Wie was *Sonnius.*
Wat bedoelt men met zonlicht?
Het achtervoegsel *net* ziet op het nauwkeurige, afgepaste, *nette* van het gedicht.

1. Wie was J. W. Gerhard?
Wie is *A. H.* Gerhard?

Vergelijk: *rare* prentjes (regel 1).
Rara avis (= witte raaf).
H. *de* Raaf.
Waarom *een* Gerhard, en
de Raaf?

Noem vier synoniemen voor *prentjes.*
Jes is de verkleiningsuitgang, welke kent gij nog meer?

Vergelijk: *biedt* — *beet* — *biet.*
Is er nog onderscheid tusschen beetwortelsuiker en rietsuiker?
Wat zou de schr. bedoelen met *prikkie*?

Gebruik prikkie in flinke zinnen.

Wie was Abraham Prikkie?

Is de vorm prik*kie* wel correct?
Noem nog eenige gevallen, waarin de uitgang *je* verbasterd wordt tot *ie.*
Da's (3). Waarin verschillen deze zinnen:
da's mijn broer.
hier is mijn *das.*
Was ist *das*?
Das Feuer geht aus.

Rembrandt (3) ten onrechte met *dt.* Leg dit uit, en vergoelijk het (spelling-chaos!)

Centjes (3) verkleinwoord van cent = honderd.
Wat is:
centenaar, centrum, zendeling, accent, sendtalen;
Gebruik deze woorden in zéér flinke zinnen.
Waarom schreef de dichter niet *dubbeltjes*? (rijm!).

o Rembrandt! (4) Aangesproken persoon.
Welke naamval?

Ansichten (4) (Duitsch) = prentbriefkaart.
Waarom zou de dichter hier juist *ansichten* noemen?

ten doop (4) Wat is dat?
Vergelijk en verklaar:

doopjurk, doopvont, Wederdooper, doopmaal, kandeelmaal, *doopceel.*

Wat is iemands *doopceel* lichten?
Vergelijk huur*ceel*
lei*zeel* = leidsel
(daarom lei-draad, met één d.).

Gare ventjes (5) Noem een drietal gare ventjes op.
Vergelijk: half*gaar.*
halve *gare*
in eigen vet laten *gaar* smoren;
in de wieg gesmoord,
ver*gaar*bak — vergadering,
Wanneer noemt men aardappels gaar?
Wanneer kool, wanneer visch?
Is rauw vleesch eetbaar?

Op den loop (6). Hoe verklaart gij:
op den loop gaan — op de (kippen)loop staan,
aan den gang gaan — in de gang gaan
aan den rol zijn en.... (vul in).
wie is op den loop?
Noem de vijf zinnen van den mensch.
Welke mist de plant?
Is dit zeker?
Is er bij u een op den loop? Bij mij?

Patentjes. Verkleinwoord van...?
Ga nu na:
patentrecht — patentveer — pater — tent.
Wat het verschil tusschen:
*p*atent en *l*atent?
Vergelijk: patent — patiënt.
Hoe luidt de vreemde naam voor *deelteeken*?
Misdreven (9). Noem zes samenstellingen met *mis.*
Wat is een mispunt?
Wat een raakpunt?
Wat een raak*lijn*?

Vergelijk: missen — misten.
gissen — gisten.
Kent gij nog meer voorbeelden dat door inlassching van *t* de beteekenis *sterk wijzigt*?
Misdreven, komt van...?
Drijven — drift — drijver — drijfstang, op eigen wieken *drijven,* zinken en drijven.

den Haag (10) Officieële schrijfwijze....?

Inzicht (13). Riant *uit*zicht.
Een wissel *op* zicht.
Een schip *in* zicht.
Een vrouw met *door*zicht.
Toon de verschillende beteekenissen *aan* van uit, op, in en door.
Sarcophaag (14) = praalbed, graftombe,
grafmonument,
doodskist, praalgraf.
Welke van deze beteekenissen is *hier* de juiste, welke *ergens anders,* welke *nergens*? Wat bedoelt men met anthropophaag?
Wat is een monu*ment,* wat een mo*ment,* wat een consument, wat een rudiment, een compliment een serpent (zie ook: cent (3).)

b. **Stijl.**

Is dit gedicht ondeugend?
Vul in: een gedicht is ondeugend als.....

Verklaar de beeldspraak in:
loopt met prentjes
biedt te koop
hieldt ten doop.
Het tegengestelde van:
(1) rare prentje is....
(2) voor is....
(3) zonder centjes....
(5) ons vak....
(8) boekies schrijven....

Getuigt het gedicht — we noemden het reeds ondeugend — van veel *waardeering*?
(En zoo ja, voor wie dan wel,
zoo neen, voor wie dan niet).

Vul in (naar aanleiding van den tekst).

Het is ons, als st.... wij op een marktpl.... Onder de vele venters i... ook J. W... Hij... prentjes te k... aan, die r.. zijn, en.. uit: „Dat is R.... voor.. m.. z.. centjes!" Zou R... deze pr... br.. kaarten erkennen als zijn maaks...? Ja, er zijn in ons v... g... ventjes; dat zou men echter niet denken. Immers, soms lijkt h... wel, dat de menschen, die veel b... schrijven, een der v... zinnen missen. Een van hen is K..., van beroep ...,hetgeen ons doet verm..., dat hij al meer geschr.. heeft. Wat hij nu weer misdreven heeft, is kr... En als R... nog eens herl... en dan inz... wilde verkr... in eigen k... en l... wij zouden hem aanraden, het b... van K... te...

Men beschuldigd onderwijzers nog al eens graag, en lichtvaardig van pedanterie, doch waar, en blijkbaar met instemming, een man als Thijssen zoo heerlijk open en met zoo te waardeeren vrijmoedigheid de gebreken van zijn eigen stand aanvalt, en met zoo juiste kennis naar verbetering streeft, daar past het ons met de benaming van schoolvosserij zeer voorzichtig te zijn.

HANS.

ADOLPHE RETTÉ. **Un séjour à Lourdes.** Souvenirs d'une pèlerinage à pied. Impressions d'un brancardier. Paris. Léon Vanier Messein-Succes:

ADOLPHE RETTÉ. **Een pelgrimstocht naar Lourdes.** Amsterdam. C. L. van Langenhuijsen. Ingen. f 1.50, in linnen band f 1.90.

De beroemde bekeerling geeft in dit werk zijne indrukken weer van het genadeoord Lourdes, waarheen hij zich uit boetvaardigheid te voet begaf. Als „Pelerin de la Sainte-Vierge", zooals hij zich zelf telkens met eene zekere voorliefde noemt legt hij in ruim drie weken tijds den langen weg van Poitiers naar Lourdes al wandelend af. Tot in de kleinste bijzonderheden wordt ons zijn wedervaren op die dagelijksche pelgrimstochten beschreven en, daar al de hierbij opgedane ondervindingen uit den aard der zaak veel op elkander gelijken, komt het eerste gedeelte van dit boek ons wel eenigszins lang gerekt en eentonig voor. Doch, hoe geheel anders wordt het wanneer hij Lourdes heeft bereikt en ons gaat verhalen van alles wat hij in de zes weken gedurende welke hij als „brancardier" werkzaam was, aldaar zag en hoorde! Hoe weet hij ons dan te boeien, met welke liefde spreekt hij dan telkens van „sa bonne Mère", „son Etoile du Matin"; hoe vloeit zijn hart over van dankbaarheid voor al de gunsten, die de H. Maagd aan hem en anderen voortdurend betoont! Hoe treffend zijn dan beschreven de genezingen, waarvan hij zelf ooggetuige was, alsmede een paar andere welke reeds vroeger plaats grepen, doch waarvan hij nu de bevoorrechte held of heldin nog persoonlijk mocht ontmoeten, zooals b.v. den bekenden Bretonschen boer Gargan en het Engelsche meisje Noémie Nightingale. Aangrijpend zijn de bijzonderheden welke hij dan nog van deze miraculeuze genezingen weet mee te deelen.

Wie het voorrecht te beurt viel, zelf Lourdes te bezoeken, geniet bij de lectuur van dit werk en leeft in herinnering weder alles mee; wie er nooit was, geniet eveneens van het mooie kernachtige Fransch, van de gloedvolle beschrijvingen en van de groote liefde tot de Gezegendste der Vrouwen, welke uit elke bladzijde spreekt en de lezing van dit boek tot een verkwikking voor het hart maakt.

Onlangs is ook een Hollandsche vertaling van het werk bij de firma C. L. van Langenhuizen te Amsterdam verschen.

Een belangwekkend en stichtend boek, al is de vertaling niet overal toereikend. E. T.

Henri Bordeaux. Portraits de femmes et d'enfants. Paris. Plon Nourrit et Co.

Prettige, interessante lectuur is het, deze reeks vrouwenbeelden, welke Bordeaux ons hier, met zijn gewoon talent voor oogen stelt. Eenige dezer studies verschenen vroeger in de Revue des deux Mondes, nu zijn zij tot één bundel vereenigd.

Ongetwijfeld zal de karakterschets van Mme de Charmoisy ons Katholieken wel het meeste boeien; zij toch blijkt de bekende Philotée uit „la Vie Dévote" te zijn, aan wie St. François de Sales zijne brieven richtte. Eene aantrekkelijke figuur is zij met haar gelukkigen aanleg, geadeld door

den godsdienst. Geheel in tegenstelling hiermede zijn de studies gewijd aan Mme de Charrière, Melle de Lespinasse en andere vrouwenkarakters, die wij leeren kennen als schepen zonder roer en voor wie wij diep medelijden gevoelen, wanneer wij zien hoe zij met al hare voorrechten en begaafdheden haar leven verknoeien en zoowel zich zelf als anderen, diep rampzalig maken. De schets van den grooten Provencaalschen dichter, onder den naam van l'Enfance de Mistral" gegeven, verplaatst ons op eens in een geheel andere wereld, waarvan de atmosfeer vrij wat frisscher is dan de benauwde, ongezonde lucht der Salons uit de 18de eeuw. Op dezen wordt door den schrijver een eigenaardig licht geworpen; interessante bijzonderheden worden ons medegedeeld en het oppervlakkig intellectueele doch wel beschouwd zoo mondaine en wufte leven wordt goed geteekend. De verschillende karakterstudies uit dien tijd boeien ons in hooge mate, doch wegens enkele aangeduide toestanden en meer of minder uitvoerig besproken wanverhoudingen, is dit boek volstrekt geen lectuur voor kinderen of voor jeugdige onervaren personen.

E. T.

Ce qu'ils sont par Le Patre. 1 vol in — 12. Alfred Cattier, éditeur, Tours. Prix: 3 fr.

Beter dan een roman!

Ce qu'ils sont, wat zij zijn. Komt en leest De geschiedenis van een novice, van een jongen man, die Jezuiet ging worden, maar stierf voor hij priester was, vindt gij hier in al haar eenvoud beschreven, in haar verheven warmte; komt, leest *dit* nu eens. Gij leest zooveel nuttelooze dingen, al zijn ze niet slecht, dat me dunkt, gij zult van verveling hier naar grijpen...

En dan zal de verveling gauw weg zijn, want gij zult doorlezen tot het eind.

Gij zult, al wordt gij geen Jezuiet, gesterkt worden door zoo'n voorbeeld, gij zult, al wordt gij geen kloosterling worden getroffen door hunne zelfopoffering en gij zult hen verdedigen, al was het alleen maar, waar Taine u onder *cijfers* brengt, wat hunne daden op de balans der volkswelvaart als voordeelig saldo geven!

Of zult gij als die Fransche officier, die kapitein der marine, u den stil weggepinkten traan niet schamen?

Of zult gij een der redenen begrijpen, waarom God ons nog barmhartig is...

Dat deze bloem wordt geboden in eene fijne vaas, heb ik gelezen bij geestelijken en leeken, bij geletterden en gewone goede menschen.

En ik heb de vaas bewonderd...

Maar de bloem ontleden?

Verkwikt u aan den geur en biedt ze anderen!

M. P.

Carolina van Oranje. Vorstin van Nassau-Weilburg 1743—1787. door Johanna Naber. Haarlem Tjeenk-Willink & Zoon 1910.

Prinses Carolina van Oranje, de zuster van Prins Willem V, is ten onzent weinig bekend. Eigenlijk weet men over het algemeen niet meer van haar, dan dat zij eenen echtgenoot is gevolgd naar den vreemde. Doch allerminst heeft Prinses Carolina zelve den band, die haar aan Nederland bond verbroken, toen zij ons land verliet. Met haar volk, met haar broeder is zij tot het einde blijven medeleven en mede-lijden.

Ziehier, wat de schrijfster ons in de inleiding zegt, waarna zij vervolgt: Dit te mogen aantoonen was mij eene aangename taak, waarvoor ik dank breng aan H. M. onze geëerbiedigde Koningin, die door mij toegang te verleenen tot haar Huisarchief mij in de gelegenheid heeft gesteld om Prinses Carolina te teekenen in hare brieven en haar aandenken te verlevendigen.

Dit nu is aan Johanna Naber uitstekend gelukt, want na de lezing van dit boek staat het beeld van Carolina van Oranje, Prinses van Nassau-Weilburg, ons duidelijk voor oogen en hebben wij haar leeren kennen en liefhebben als eene vrouw van ware beschaving, fijn gevoel en juist oordeel. Hare brieven boeien ons niet alleen door het speelsche, schalksche vernuft, dat er uit spreekt, doch vooral ook door het diep godsdienstig gevoel en het onwrikbaar vertrouwen op de Goddelijke Voorzienigheid, die deze hoogstaande vrouw onder alle omstandigheden des levens wist te bewaren.

Deze biografie is dus niet alleen zeer interessante doch ook verheffende lectuur, die een ieder kan worden aanbevolen.

E. T.

Vers la Lumière, roman par Emile Poiteau. Un vol in 18. Bernard Grasset, éditeur, Paris. Prix 3 fr. 50.

Om dezen roman te kenschetsen schrijf ik de „Dedicace" af.

„Ce livre parle de l'Artois.... Aussi, c'est à vous que je le dédie, cher monsieur Lecigne, car de toutes les voix qui chantent notre petite patrie, c'est la vôtre qui a le plus de charme et de sincérité.

„Plantons solidement nos pieds en plein sol, pour que notre âme se couvre d'étoiles."

Auguste Vacquerie.

„La véritable science pour nous rendre heureux, c'est d'aimer son devoir, et d'y chercher son plaisir."

Mme de Motteville.

„La vie n'est pas un plaisir ni une donleur, mais une affaire grande dont nous sommes chargés et qu'il faut terminer à notre honneur."

A. de Tocqueville.

De schrijver is geneesheer te Bienvillers au-Bois, Pas-de-Calais en blijkt een degelijk man en een veelbelovend letterkundige.

Gaarne wil ik daarom naar mijn vermogen aan de verspreiding van zijn roman medewerken te meer daar hij zijn katholiek zijn niet onder stoelen of banken steekt, zonder het als een vlag te gebruiken op een schip met waardelooze lading.

Michel Servaux, de zoon van een rijken grondbezitter in Artois, heeft groot succes in de litteratuur te Parijs. Hij vergeet het plaatsje, waar zijn geslacht groot geworden is en invloed uitoefent. Op een goeden keer thuis raakt hij verliefd en eene bekoorlijke „châtelaine," die werkelijk van adel blijkt, weet hem de plaats te wijzen, waar hij werken moet en kan, het dorp, waar hij geboren is, de omgeving, die met zijne familie leeft.

Michel Servaux gaat zijne nieuwe taak beginnen, die hem meer waar geluk brengt dan het Parijsche leven, dat....

Men kan nu licht nagaan voor wie deze roman geschikt is, vooral als ik er bijvoeg, dat er geen Parijsch moois in voorkomt, maar dat er een adem van provinciale degelijkheid over gaat.

Mooie figuren, vlotte stijl, eenvoudige intrigue, een tweede Bazin in de toekomst? 't Is te hopen en te verwachten.

TAILLEFER.

Paysages et Tableaux par Charles Lemercier. Editions de la Revue des Poètes, Jouve et Cie., éditeurs Paris. Prix: 3 fr. 50.

In No. 3 van den loopenden jaargang schreef ik een paar woorden over het bundeltje „Nos Mères" van dezen priester-dichter. Het thans verschenen deeltje zal hem zeker nog meer succes bezorgen: de vorm is rijper. De schilderachtige landschappen „du pays de Caux" bezingt hij en in het tweede gedeelte de schilderijen van eenige groote meesters.

Een paar citaten voor mijn beweren volgen:

L'homme de cette terre est solide et robuste:
Sur ses membres noueux s'érige un large buste,
Et ses poumons, gonflés par les souffles marins,
Ont bombé sa poitrine, équarri ses épaules;
Il a l'aspect massif et trapu des vieux saules
Dont les vents de l'hiver ont fait ployer les reins.

Son visage hâlé prend les tons chauds du cuivre.
Dans son regard se lit la gravité de vivre,
Et ses yeux sont profonds, perçants, mystérieux,
D'avoir scruté longtemps l'infini de la plaine
Et la brume qui peud comme un voile de laine
Sur l'immense plateau dans les matins pluvieux.

Son front bas et têtu se penche vers la terre;
Sa bouche sait toujours le bonheur de se taire:
Il sent profondément, mais ne le dit jamais;
Car il apprit des nuits la beauté du silence,
Le sol muet marqua sa calme intelligence
D'un sceau qu'il ne peut plus effacer désormais.

En zoo voort.... Men zal zelf willen lezen, zelf de edelste gedachten in den edelen vorm willen noteeren.

Een enkel greepje nog.

Ik lees in „L'Ange de la Pureté" over eene schilderij van Ch. Landelle als slot van het sonnet:

„Et je n'ai rien connu des choses de la terre,
Le mal reste pour moi le douloureux mystère."
Et Dieu lui répondit: „Bienheureux le coeur pur!"

Le mal reste pour moi le douloureux mystère. Een groot dichter waardig!

En zoo zijn er vele edelgesteenten.

In eene prachtige copie in woorden van „La Mélancolie" van Dürer vindt ik aan het slot:

Je souffre comme toi, triste Mélancolie,
C'est le lot coutumier de toute âme ici-bas;
Mais jamais ma douleur à ton mal ne s'allie:
Tu m'emeus, je te plains, je ne te comprends pas.

Zoo spreekt een priester-dichter.

Heel wat gezonder dan vele *zoogenaamde* „modernen."

Ik eindig, want eene volledige critische studie zou te veel ruimte vorderen en behoort hier niet thuis.

Ik bedoelde alleen eene warme aanbeveling te schrijven van een bundel mooie verzen, edel en gezond, te wijzen op een dichter, die groeit en bloeit, omdat hij de stralen van Gods zon niet loochent, maar ze ziet, gevoelt en zingt.

TAILLEFER.

Le nouveau Docteur, roman par Jules Pravieux. Librairie Plon. Prix: 3 fr. 50.

Een geeltje, maar een goed, zooals er gelukkig ook zijn, een van Jules Pravieux, den bekenden katholieken romanschrijver.

In een dorp heerscht een oude dokter al jaren lang en nu komt er op een goeden morgen een jonge, een nieuwe.

Hoewel 't een knappe vent is, wordt hij door den ouden brompot, die zich in zijne alleenheerschappij bedreigd ziet, ongenadig uitgepakt tot groote ergernis van moeder en dochter. Want de vrouw van den oude is een goede, degelijke christin en zijne dochter eene vriendelijke verschijning, die niet vindt, dat een jonge dokter in een stadje komt om de huid volgescholden te worden.

De pastoor meent, dat aan den twist het best een eind zou komen, als de jongelui trouwden, maar tusschen uitbranders in ontvangst nemen en als schoonzoon te worden aangenomen is de afstand wat ver. De kapelaan geeft den raad romanschrijvers er op na te lezen; die weten zulke zaken wel klaar te spelen....

Onmogelijk te verhalen, wat aardige tooneelen de schrijver uit deze gegevens weet te trekken.

Men moet hem zelf volgen, zelf genieten van zijn gezonden humor, zijn fijn vernuft, zijn hoogst beschaafden stijl, van de aangename omgeving, waarjn hij den lezer verplaatst.

Ten slotte trouwen de jongelui toch en hoewel de pastoor al zei: „Spreek maar niet te hard, want hier kort bij woont zoo'n schrijver en hij is niet te goed er een heel boekdeel over te maken!" zoo schijnt die schrijver het toch vernomen te hebben. Maar leest zelf, hoe leuk dat wordt verteld. Voor iedereen is de roman geschikt, als men ten minste oud genoeg is om reine liefdesgeschiedenissen te lezen. Dwaze fantasie komt er niet in voor; 't is alles gezond en vol blijden lust.

Men koope dit boek gauw, want naar de schrijver mij bij de toezending berichtte, verschijnt er spoedig weer een!

Bravo! Hulde! TAILLEFER.

En Pénitence chez les Jésuites, correspondance d'un lycéen par Paul Ker, Troisième édition. Pierre Téqui, Paris. Prix: 3 fr. 50.

Een kranige voorrede, kort, duidelijk, beslist, waarin de man van overtuiging spreekt. Ik geef er een paar zinnen uit:

„Dit is geen roman, maar eene „histoire vécue."

Ik ben niet bij de Jezuieten opgevoed. Ik ben op de Universiteit geweest, maar ik heb ze nog juist op iijd verlaten om onder anderen invloed een beter mensch te worden.

Ik daag vooral hen, die op de Jezuieten schelden na ter liefde Gods soms door hen zoowel geestelijk als lichamelijk gevoed te zijn, uit, mij van overdrijving of onwaarheid te beschuldigen."

Een interessant boek.

In brieven, nu geestig, dan diep ernstig, nu spottend, dan innig roerend teekent de schrijver, die over eene zeer vaardige pen beschikt de tegenstelling tusschen de neutrale (?) opvoeding en de godsdienstige.

Zullen nu de lezers der smaadschriften tegen de Jezuieten ook dit boek lezen? Of durven zij niet? Of mogen zij niet op last der *vrij*denkerij?!

En zij, die met opvoeding belast zijn, lezen het immers vanzelf?

Wij zullen eens zien!

Al deden zij het maar als tegengif tegen kranten — of katheteronzin.

De vorm en de stijl van het werk beloven alleen reeds eenige aangename uren en men behoeft heusch voor den titel niet bang te zijn. Men wordt niet „bepreekt" TAILLEFER.

Naar China, blijspel in 3 bedrijven, naar het Fransch door W. Aewerdonk. S. J. 9 mannenrollen. Duur $2\frac{1}{2}$ uur. prijs (met verklarend bijvoegsel en 4 muziekbijlagen) f 1.75 's Hertogenbosch bij G. Mosmans, zoon.

Reeds de naam van den vertaler is een waarborg, dat dit blijspel werkelijk een blijspel is. Een tooneelgezelschap, dat zijn auditorium een avond van hartelijke vroolijkheid wil bezorgen, spele „Naar China". Het is geen bot-boertig stuk, zooals er helaas nog zoovele gespeeld worden, maar een spel van fijnen geest en gezonden humor: voor wie het goed spelen, ontwijfelbaar een succesnummer. Zeer gemakkelijk is dat niet, maar met de duidelijke, nauwkeurige en zeer volledige aanwijzingen die de vertaler, als volleerd tooneelman geeft, zal een redelijk goed diletanten gezelschap, mits met toewijding aanpakkend, veel voldoening aan dit stuk beleven. Er komen allerkostelijkste tooneelen in en zelfs zal men zorg moeten dragen den humor niet aan te dikken, zooals nogal eens geschiedt: men geve eenvoudig wat de auteur bedoeld heeft en dan is succes verzekerd. Dat gedurende een groot gedeelte van het stuk het tooneel een schip voorstelt, zal, als nieuw gegeven, zeker de belangstelling in niet geringe mate verhoogen. Hoe dat schip, met de bewegende golven er om heen, tamelijk gemakkelijk in elkaar kan gezet worden, legt de vertaler met een duidelijke schetsteekening uit. Er komen ook eenige alleraardigste zangwijzen in, die echter, bij ontstentenis van zangvaardige spelers, ook kunnen gedeclameerd worden.

Dit blijspel zal ongetwijfeld in den komenden winter een plaats innemen op menige repertoire. Dat genoegen beleve de kundige bewerker van zijn keurige pennevrucht.

Rotterdam. J. W. SPIJKER, S. J.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst.

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 11. **1910—1911.**

Een woord over lectuur.

Deze jaargang mag niet eindigen zonder dat ik een woord heb gesproken tot de trouwe lezers van Boekenschouw, die naar ik hoop even trouw zullen blijven als straks deze periodiek onder nieuwe Redactie verschijnen gaat.

Maar zal daar een goed fundament zijn voor deze blijde verwachting, dan moet het steunen op bekendheid met onze nieuwe én uitgebreide plannen.

Welke zijn die? Welke is onze bedoeling?

Gelijk ik reeds geschreven heb, werd mij door verschillende hoogstaande en wel-wetende personen als hun vaste en stellige overtuiging medegedeeld dat „Boekenschouw" eene taak heeft te vervullen in onzen tijd. — Het boek is een macht ten kwade of ten goede; doch de moeielijkheid ligt gewoonlijk in het opmaken der diagnose van deze papieren kinderen. En velen die onbesmet schenen, blijken later de kiemen der infectie gedragen te hebben, waardoor de ziekte is gekomen in menig huisgezin.

Wat moet dienen tot voedsel des lichaams wordt onderzocht en gekeurd, en indien schadelijk, eenvoudig verworpen.

Waarom zou men minder voorzichtig en minder kieskeurig zijn waar het gaat om de gezondheid van ziel en geest?

Welnu „Boekenschouw" wil wezen op dit gebied een zeer betrouwbare gids voor raadgevers: als geestelijken en ouders — en tevens voor alle belangstellenden die in deze materie naar de eischen der Christelijke omzichtigheid willen te werk gaan.

Met de voornaamste uitgevers van binnen en buitenland hebben wij ons in verbinding gesteld om steeds tijdig in bezit te zijn der jongste uitgaven.

Medewerking is ons toegezegd van personen, die door ontwikkeling en kennis der moraal wel in staat zijn een degelijk en deugdelijk oordeel te spreken over het werk, dat hun wordt voorgelegd.

Bovendien geven wij al de abonnenten gelegenheid hunne vragen voor te leggen aan de redactie die in de correspondentie-rubriek kort maar zakelijk haar antwoord zal geven.

Over den inhoud echter van dit tijdschrift behoef ik niet verder uit te weiden, daar een circulaire binnen weinige dagen volledige inlichting zal brengen.

Maar ik kan mij niet weerhouden hier eene zorge te openbaren, die ik moeilijk kan weg denken.

Zal het nu wederom gebeuren als zoo dikwerf geschiedt?

Gaat ieder voor zich denken dat van zijn abonnement de bloei en het welslagen dezer onderneming niet zal afhangen?

Wil men zich tevreden stellen met moreelen steun door prijzen en aanmoedigen?

Laat mij dan hier een woord spreken, dat welbegrepen, deze uitvluchten onmogelijk moet maken.

Men bedenke: *ieder abonnement op Boekenschouw is een bijdrage tot den strijd tegen een der gevaarlijkste vijanden van onzen tijd — het slechte, het verderfelijke boek.*

Wij zijn er zeker van dat, als ieder steun verleent naar vermogen, wij niet alleen kunnen volhouden maar bovendien onze plannen aanmerkelijk uitbreiden.

Zoo staan wij dan, door uwe medewerking, als een niet te versmaden kracht tegen de uitgevers van het kwaad en kunnen, gelijk onlangs nog in Frankrijk geschiedde, hen nopen een weinig rekening te houden met de Christelijke levensopvattiug.

Boekenschouw zal na afloop van dezen jaargang, in nieuwe gestalte en met rijkeren inhoud tot U komen.

Met Mei a. s. verschijnt het eerste nummer.

De prijs is slechts f 3.— of franco per post f 3.25—.

Mogen wij nu ter regeling onzer oplagen, de tegenwoordige lezers en allen, die dit lezen en ons ondernemen *ter wille der goede zaak* wenschen te steunen — verzoeken hun naam op te geven aan den uitgever (N. V. voorheen E. VAN DER VECHT, Amsterdam) of aan de Redactie?

Wij hopen van harte ons lezers-aantal gedurende *deze maand* alreeds grooter en grooter te zien worden, zoodat wij met volle vertrouwen in de toekomst kunnen beginnen.

REDACTIE: A. B. H. GIELEN S. J.
President Geloof en Wetenschap,
Heerengracht 415, Amsterdam.

Verslagboek van het eerste Nederlandsch Maria-congres. Averbode, Drukkerij der abdij.

Wie in Augustus 1910 het eerste Nederlandsch Maria-congres te Averbode niet mocht bijwonen, gevoelt bij lezing van dit verslagboek innig leed over zijn afwezigheid. Want hem blijkt, dat het congres een onvergetelijke manifestatie is geweest van katholieke levenskracht, een diep treffende éénwording van Zuid en Noord rondom den troon der ééne Moeder, een sublieme schittering van kinderlijke liefde tot de Allerheiligste Maagd.

Inderdaad mogen, zooals de verzamelaars dezer bladen schrijven, de handelingen van het eerste Nederlandsche Maria-Congres gerust gelegd worden naast de dikke verslagen van internationale bijeenkomsten. Bij een vergelijking van het verhandelde, zal nog duidelijker blijken, „hoe zeker en hecht de wetenschap is onzer katholieke geleerden, en hoe veelomvattend; welk een heilig vertrouwen op Maria's voorbede, en welk een groot zedelijk en ernstig bewustzijn de onzen bezielt; hoe zoet de welluidende taal onzer kunstenaars is, als zij spreken mogen van hunne Moeder."

Eerst beschrijft Professor Knaapen, de secretaris van het congres voor Nederland, aan wiens energieken arbeid het welslagen der grootsche onderneming voor een goed deel is te danken, in een meesterlijk stuk proza de kroning van het Mariabeeld door kardinaal Mercier in de wijde natuur bij de Norbertijnerabdij te Averbode. Hoe indrukwekkend dat oogenblik, toen de Kerkvoogd op het beeld toeschreed, de kronen nam en die onder het uitspreken der voorgeschreven gebeden op het hoofd van den kleinen Christus en van de vlekkelooze Hemelkoningin drukte: — „Tranen verduisterden onze oogen en ons hart klopte geweldig, en wij hadden gewenscht de hand tegen te houden, die eerbiedig de kronen ophief, om nog even de ingetogenheid te verdiepen, om nog even al onze zintuigen te scherpen, en tot bewustzijn te komen, dat Maria nu gekroond ging worden, dat ons werk van jaren bereikt was, dat we nu gelukkig moesten zijn door de volle en groote verheerlijking, welke wij Maria brachtten, de beste en allerplechtigste, welke wij haar brengen konden, — het was reeds geschied, de kronen schitterden op de driewerf heilige hoofden, en we stonden als wezenloos en wij klapten in de handen, een arme toejuiching, maar de eenige, waarmee wij op dat oogenblik de gevoelens van onze kinderharten mochten uiten."

Al op zich zelf geeft het fijn gevoeld en fijn gestyleerd *Voorwoord* van den Eerw. Heer Knaapen aan het Verslagboek een bizondere waarde.

Ook bevat dit Voorwoord „een beknopt overzicht der plechtigheden, tijdens de congresdagen gehouden, en van de vergaderingen, waarin de zaligprijzing van Maria zoo welsprekend werd aangeheven." De wenschen en besluiten van 't congres staan hier duidelijk en praktisch bijeen.

Dan komen de redevoeringen en verslagen. Een keur van sprekers en spreeksters schenken Maria den cijns van hun gloedvolle bewondering, de beste gaven van geest en hart. Nooit vierde op een congres de Nederlandsche welsprekendheid zoo vele en zoo hooge triomfen.

O wat ik geniet van de vlammende geestdrift van Frans van Cauwelaert, het pakkend beeld van Pater Borromeüs De Greeve, de gelijk altoos pittige causerie van Dr. Gerard Brom, het degelijk en devoot

betoog van Dr. Moller, de leerrijke beschouwing van President Van Schaik, het prozajuweel van Poelhekke, de rake zetten van Stephanie Vetter, de prachtige talenten van zooveel anderen! En in al die redevoeringen en verslagen klinkt heerlijk-luid de harteklop eener buitengewone en zuivere liefde tot de onvolprezen Hemelvorstin. Wilt ge over Maria lezen of spreken, — dit Verslagboek biedt u alles in stralenden overvloed.

't Is, volgens mijn innige overtuiging, het kostbaarste boek, dat wij over de H. Maagd in onze taal bezitten. W. DE VEER.

Im bunten Rock.
Aus meinen Tagebuch von AUGUSTIN WIBBELT. Essen-Ruhr. Verlag von Fredebeul und Koenen.

Dr. Wibbelt is voor ons Nederlanders, sinds hij hij das Buch von den vier Quellen 1) en Ein Trostbüchlein vom Tode 2) schreef, geen onbekende meer.

Wie echter lust gevoelen mocht nader met hem kennis te maken, raden we ten stelligste aan dit kleine, lieve boekje van een goede 150 bladzijden te lezen. Wibbelt verhaalt ons op de hem eigene aangenaam onderhoudende wijze zijn wedervaren als soldaat. Het heeft op zich zelf reeds iets pakkends den tegenwoordigen pastoor „im bunten Rock" te zien marcheeren, het soldatenleven te zien meeleven terwijl hij toch niet ophoudt Theoloog te zijn, waardoor hij als het ware vereerd wordt door het Freiburgsche „Mütterle" dat het heele militairisme als *zijn* en bijgevolg ook als *haar* gezworen vijand beschouwt.

Wibbelt denkt er evenwel niet zoo over, want hij toont ons ook de voordeelen van het soldatenleven voor de karaktervorming van menig jongmensch. Het dagboek geeft ons alleraardigste tafereeltjes uit het kazerneleven, waar studenten in Theologie, Rechten en Medicijnen te zamen lief en leed deelen en vriendschap sluiten voor niet minder dan het heele leven.

De Theoloog heeft op manoeuvre in zijn vrijen tijd toegang tot de pastorie, waar hij vriendelijk ontvangen en onthaald wordt. De dikke „Mediciner" en de lange „Jurist" begeleiden hun vriend als pseudo-Theologen. Alles gaat goed totdat de dikke op de vraag van den gullen gastheer tot welk diocees hij behoort, begint te praten over het diocees Aken en verder nog vertelt, dat hij de eerste van de mindere orden (die altijd gezamenlijk worden toegediend) reeds heeft ontvangen. Wanneer hij merkt, dat hij door de mand is gevallen, simuleert hij neusbloeden en ijlt naar buiten, waar de bloeding voortduurt tot de goedmoedige pastoor zegt: „rufen (sie) den armen Kerl wieder herein:

Im bunten Rock is een dagboek, dat ge, eens er mede begonnen, gaarne in eens ten einde leest.

ANTON BOCKER.

1) Boekenschouw V^de^ Jaarg. pag. 1.
2) » V^de^ Jaarg. pag. 97.

Mein Heiligtum. Aus dem Tagebuche eines jungen Priesters. Essen-Ruhr. Fredebeul und Koenen.

Wie er toe besloten mocht hebben bij zijn boekhandelaar „Im bunten Rock" te bestellen, hem raden we aan maar aanstonds ook „Mein Heiligtum" op de Bestelkaart te plaatsen, want het lijdt geen twijfel of hij zal na kennis gemaakt te hebben met Wibbelt als soldaat, de nieuwsgierigheid niet kunnen bedwingen om hem ook te leeren kennen als Seminarist en Dichter-Theoloog.

Dichter-Theoloog dat is Wibbelt en dat blijkt duidelijk uit „Mein Heiligtum".

Vooral door Priesters zal dit kostelijk boekje, dunkt me, met graagte gelezen worden. De oudste geestelijken denken nog altoos terug aan „den gelukkigsten tijd huns levens" op het Seminarie. Menigeen onder hen zal het betreuren toen niet een dagboek te hebben aangelegd, welks gemis zich nu gevoelen doet.

Dit gemis zal voor een groot deel worden weggenomen door dit dagboekje van Wibbelt, dat, mutatis mutandis, het dagleven van ieder Seminarist inhoudt.

De heerlijkste herinneringen uit de wijdingsdagen zullen weder in het leven worden geroepen of verfrischt en menig genotvol uurtje zal Heeroom tusschen de beslommeringen van het parochiale leven doorleven, wanneer hij aan de hand van Wibbelt weder binnentreedt in dat heiligdom, waar hij zoo gaarne was, zijn Seminarie. Dat dit boekje, ofschoon door den schrijver aan zijn jonge Confraters opgedragen, ook boeiend en leerzaam is voor leeken behoeft wel niet betoogd.

ANTON BOCKER.

Geschiedenis van de Congregatie der Zusters Franciscanessen van Boetvaardigheid en Christelijke Liefde (Heythuijzen-Nonnenwerth) door Zuster MARIA PAULA MUNSTER, Lid der Congregatie. Met een voorrede van P. LEONHARD LEMMENS o. f. m. Doctor in de theologie. Uit het Duitsch vertaald door Zuster MARIA AQUINA KARTHAUS, Lid der Congregatie. Uitgever voor Duitschland Herder, Freiburg (Breisgau). Uitgever voor Nederland. Het Moederhuis te Heythuizen 1910.

Op de 25ste Juni van 't jaar 1825 zag de nederige pastorie van 't Limburgsche dorpje Heythuizen 'n allesbehalve welkome gast. 'n Bijna veertigjarige boerenvrouw met 'n zeer onbeduidend voorkomen

was van 'n open huifkar gesprongen. en gevolgd door één tafel, één stoel, 'n kreupele kachel en 'n kist met kleren de pastorie binnengaan.

De toenmalige pastoor van Heythuizen, de Zeereerw. heer van der Zandt was 'n door en door vroom priester; 'n man van kennis en beschaving, die 't zelfs niet onder zich liet bij verschillende gelegenheden verzen te schrijven in de trant van Cats. Doch evenals de rijmlievende 17de eeuwse raadpensionaris was onze Heythuizense zieleherder juist geen model van fijn gevoel. Hij liet zijn vrouwelike gast zeer duidelijk blijken, dat hij haar veel liever niet had zien komen.

Doch wie was nu eigenlik dat onbeduidend-uitziende boerenvrouwtje? Hoe heette ze? En wat kwam ze zoeken in dat afgelegen Limburgse heidedorp?

In 't nabij gelegen stadje Maesyk woonde onder leiding van 'n zekere Catharina Palenburg enige vrouwelike derde ordelingen van St. Franciskus tezamen, die zich bezig hielden met verschillende nuttige en godsdienstige werken. Aan genoemde Catharina had Pastoor van der Zandt twee harer medehelpers gevraagd om in zijn parochie te Heythuizen 'n bewaarschooltjé voor arme kinderen op te richten. In plaats van de twee beloofde helpsters, kreeg de pastoor er maar één en nog wel die, welke hij 't minste van allen begeerde n. m. Catharina Daemen, 'n boerevrouw van bij de veertig jaar en zo weinig ontwikkeld dat ze nauwliks lezen en schrijven kon. Geen wonder, dat de pastoor op die vroege zomermorgen zo zuinig keek en knorrig tegen zijn zuster-huishoudster zeide: „Wat moet ik met zo'n onnozel schepsel aanvangen?"

Doch dit onnozel, onbeduidend-uitziende schepsel was toevallig 'n grote heilige, en dat er met grote heiligen zeer veel aan te vangen is, zou de Heythuizense herder spoedig genoeg ondervinden.

't Schooltje begon dan; en 't ging goed. Catharina won door haar liefde en deugd de harten der kinderen, maar ook der grote mensen. 'n Paar andere vrome vrouwen sloten zich bij haar aan. 't Onooglik school-huisje, waarin men begonnen was, moest door een ander vervangen worden. Catharina had wel geen geld, maar zij had vertrouwen, 'n grenzeloos vertrouwen op God. „God zal er in voorzien", was haar leus. 't Nieuwe huis kwam er. Catharina bouwde, hare medehelpsters bouwden, de pastoor bouwde. Bij dit ongewone schouwspel snelde heel Heythuizen toe om op alle mogelike wijzen mede te helpen.

Doch Catharina zou nog meer doen. 't Arme onontwikkelde kind van de hei zou 'n Kongregatie stichten! De nu zo heerlik-bloeiende congregatie der Zusters Franciscanessen van Heythuizen-Nonnenwerth!

De wonderbare oorsprong, de groei en de bloei van die uitgebreide kongregatie ziedaar wat ons op talentvolle wijze beschreven wordt in et fraaie onderhoudende boek, dat ik de eer heb hier aan te kondigen.

Uit de aard der zaak beslaat et leven der eerbiedwaardige stichteres er een voorname plaats in. 't geheele eerste deel handelt over Catharina Daemen d. i. Moeder Magdelena. 't Tweede deel beschrijft de ontwikkeling der Kongregatie, terwijl et derde handelt over de Filiaal-huizen in Nederland en Duitschland en over de kloosters in de missie.

Ik sprak daar van onderhoudend boek. Inderdaad, niemand zij bevreesd hier 'n saaie dorre onbelangrijke geschiedenis over kloosterzusters te moeten doorworstelen. 't Is 'n stuk kerkelike geschiedenis voor Nederland en Duitschland. De namen van vele edele mannen en vrouwen treffen wij er in aan. Namen van Kristenen en Kristinnen, die ons ten voorbeeld kunnen zijn en die hun brood niet in ledigheid gegeten hebben. Bijna doorloopend wordt er gehandeld over uiterlike feiten en gebeurtenissen. De geestelike grootheid, die aan dit alles ten grondslag ligt, zullen wij eerst zien en erkennen in een ander licht dan in dat van een tijdelike beschrijving. Et geestelik middenpunt van dit belangwekkende boek blijft bij alles en alles de ontroerende figuur van moeder Magdalena. Zij heeft door de genade Gods et zaadje in de bodem gelegd, dat tot zulk een heerlike boom zou opwassen; haar geest blijft de polslag en de harteklop van de religieuze levensheerlikheid harer kongregatie, waarvan wij ons de gelukkige getuigen roemen. Ik hoop, dat dit heerlike Roomse boek door vele *ge*lezen en *her*lezen mag worden.

fr. CHR. KOPS, O. F. M.

Sancta Melania de Jongere, Romeinsche senatrix naar de uitgave van Mariano Kardinaal Rampolla de Tindaro, vrij bewerkt door B. THERESIA PIA WASKLEWICZ VAN SCHILFGAARDE, met een voorwoord van P. MAG. J. V. DE GROOT, O. P., 296 bladz. met fraaie plaat f 2.25, in linnen band f 2.75. J. W. van Leeuwen, Hoogewoerd 89, Leiden 1911.

De innerlijke waarde van het boek wordt op treffende wijze aangegeven door Pater de Groot, en zijn oordeel is:

„rijpe lezers onder ons zullen de geschiedenis van de H. Melania, die hier, in hollandsche vertaling en bewerking, wordt aangeboden met hun ernstig nadenken volgen. Zij vinden een beeld uit

oude tijden, dat, dieper beschouwd, de eeuwig nieuwe waarheid in zich uitdrukt: *Nu blijven geloof, hoop en liefde, deze drie; maar meerder is van deze de liefde.* 1 Korinth. XIII, 13.

De bewerkster, hoewel ze slecht Hollandsch schrijft, en haar keuze van détails en onderdeelen niet de allergelukkigste is, heeft toch een verdienstelijk werk gedaan voor onze Nederlandsche Katholieken.

Het leven der H. Melania is van zoo groote waarde, van zoo opvoedende kracht en zoo verheffende bemoediging, dat wij Mevrouw Waszklewicz dankbaar zijn voor haar, 't zij dan onvolkomen, arbeid. HANS.

Leçons et Lectures d'Apologétique. La vraie Religion; par E. ROUPAIN. Un vol. in 8° de 676 pr. Prix: 6 frs. Casterman, Editeurs pontificaux. Tournai et Paris.

De naamlooze vennootschap Etablissements Casterman, uitgevers van Z. H. den Paus, heeft onder bovenstaanden titel een buitengewoon mooi boek in het licht gegeven. 't Is een apologetische cursus, methodisch bewerkt, maar waarin iedere les besloten wordt door stukken over de behandelde stof uit de beste schrijvers, ook van den tegenwoordigen tijd getrokken. Meer dan driehonderd teksten, soms van meerdere bladzijden, geven den lezer eene aanvulling op het voorafgaande, nuttige aanwijzingen, als eene illustratie der leer en dit in den vorm eener uitgelezene lectuur.

Wat een heerlijk boek voor hen, die nu en dan slechts een uurtje aan dergelijke studie kunnen geven; dit boek is voor hen als eene encyclopedie in 't klein, goed gedocumenteerd, maar genietbaar, vol van allerlei zaken, maar gemakkelijk te volgen.

't Zal ook uitstekende diensten bewijzen in vereenigingen en studieclubs, waar jongelui zich vol lofwaardigen ijver om een priester als hun raadsman en gids scharen, om den schat des geloofs tegen twijfel of goddeloosheid te beschutten.

Waar het nog meer dienst kan doen, valt uit het voorafgaande gemakkelijk op te maken.

't Is verdeeld in twee afdeelingen: *Religion et Révélation; — Révélation chrétienne.*

Onderweg wordt ook te geschikter plaatse het modernisme onder handen genomen en aangetoond, hoe het niet alleen leidt tot de ontkenning van het bovennatuurlijke, maar in de eerste plaats tot de vernietiging van iedere zekerheid. Eene uitgebreide inleiding behandelt het *bestaan van God;* kort en duidelijk geeft zij de argumenten, uit talrijke werken geput of uit artikelen van den jongsten tijd over dit fondamenteele onderwerp.

Het werk, netjes uitgevoerd, is eene hoogst aangename aanvulling, al was het alleen door de lectuur, van de bestaande apologetische handboeken.

Ieder, die het zich aanschaft, zal verbaasd staan over de hoeveelheid van het behandelde, den rijkdom van het boek. 't Is *kerkelijk goedgekeurd.*

TAILLEFER.

Le Problème religieux et moral, par M. LE CHANOINE WILHELM MEYER, professeur de Théologie, adapté de l'allemand par l'abbé L. Douadicq, Aubanel frères. Avignon. Prix: 3 frs.

't Is een boekje voor jongelui die „studeeren," zooals men dat noemt; 't is geschikt voor hen die de hoogere burgerschool en het gymnasium weldra zullen hebben afgeloopen, voor de leerlingen der hoogste klassen dus.

't Bevat korte, degelijke hoofdstukken over vele punten, die de vrijdenkers aanvallen, ik zou ook kunnen zeggen, waarvan de vrijdenkers de lui voorschrijven, hoe ze denken moeten; de dwaasheid van de daad, wedijverend met de leegheid van het argument. En als men nu denkt, dat de jongelui zoo gaandeweg geen onzin te slikken krijgen, trots de hooggeroemde neutraliteit, dan vergist men zich.

Ik zou heel wat voorbeelden kunnen aanhalen.

Daarom een zeer geschikt boekje. Vraagt het maar eens ter inzage. 't Is kerkelijk goedgekeurd.

TAILLEFER.

Leven van Lacordaire, door P. FR. E. J. B. JANSEN, O. P. Eerste Deel, 536 bl. en 12 platen. Prijs 4 fr. — Tweede Deel, 708 bl. en 16 platen. Prijs 6 fr. — Het Derde Deel ligt ter perse. Sint-Augustinus-Drukkerij, Desclée, De Brouwer en Cie, Brugge. Kerkelijk goedgekeurd.

De twee octavo-boekdeelen liggen voor mij, in hun helderen druk, het bekende uitgevershuis met zijne vele filialen waardig.

Een mooi begin van eene aankondiging, zal men zeggen.

En toch, dat hoort er ook bij, mooie boeken moeten goed gedrukt zijn.

En dat het een mooi boek is!

Een geleerde Jezuiet heeft er het katholieke Nederland en Vlaanderen mede geluk gewenscht; wat behoef ik nu verder te zeggen.

Eene analyse geven?

Als het nog de geschiedenis van Lacordaire in zich was. Maar er is meer. Veel meer. Lacordaire in zijn tijd, zijne omgeving. Een belangwekkend stuk geschiedenis, leerzamer dan een dor handboek, leerrijk, opbeurend, hartverheffend. Schoon is 't, de edele figuur van dezen grooten Dominicaan

zoo geschilderd te zien, leerrijk, want wij zien hier, hoe hij toeneemt in deugd, door te overwinnen, wat ook wij overwinnen kunnen, opbeurend, want er gaat troost uit van dit boek, hartverheffend, want overal klinkt U het „Sursum corda" tegen.

Had ik meer ruimte, de stof is rijk en de lust ontbreekt niet.

Maar nu, men leze, geniete, leere en volge na.

TAILLEFER.

Le Pain Evangélique. Explication dialoguée des évangiles des dimanches et fêtes d'obligation à l'usage des Catéchismes, du Clergé et des Fidèles, par l'Abbé E. DUPLESSY. Tome Ier, De l'Avent au Carême. Pierre Téqui, libraire-éditeur, Paris. Prix: 2 fr.

Een uitstekend boekje, (pas van de pers, er staat 1912 op) zeer geschikt voor het doel waarvoor het geschreven is, het onderwijs aan (plechtig) aangenomen kinderen. Ook grooteren zullen er met genoegen uit lezen.

En laat u niet afschrikken door den katechetischen leervorm. Die *kan* stijf en dor zijn, maar *is* het niet per se. Vooral niet, waar een schrijver, als de ZeerEerw. abbé Duplessy aan het woord is. Daar wordt de vorm frisch en dient juist om de elementen van het onderwezene scherper te onderscheiden.

Men weet immers, dat de onvermoeide strijder die hier vol liefde zijn onderricht geeft, een man is van zeldzame belezenheid, buitengewonen tact en groote geleerdheid tevens.

Menig geestelijke zal het na inzage als een zeer welkom hulpmiddel begroeten en het zich aanschaffen..... het bewerken in het Nederlandsch voor zich of misschien voor ons allen. 't Is natuurlijk kerkelijk goedgekeurd. X.

Le Cardinal Pie, discours choisis avec une introduction, des notices et des notes par l'abbé HALFLANTS, prix fr. 1.50. Bruxelles, Keller et Cie.

Een mooie verzameling redevoeringen ingedeeld en be-aanteekend door een knap en paedagogisch goed ontwikkeld leeraar. Alleen hebben wij ons afgevraagd, of de manier van iemands leven te beschrijven, en de wijze waarop groote schrijvers en redenaars be-voetnoot worden, dan nooit en in der eeuwigheid niet, veranderen zal. 't Was ons toen we dit interressante werkje lazen, of we weer op de Rétorique zaten, en daar de commentaren en de bemerkingen lazen op even goeie en misschien betere schrijvers, maar die allemaal hun commentatoren in de zelfde uitleggerijen en uitroepen van bewondering schenen te doen vervallen.

HANS.

Les grands Catholiques par **l'anecdote, le détail et l'image**. **Lacordaire** par ANTOINE ALBALAT. Un vol, in-12, de 288 pages, 21 gravures hors texte. — Lyon. Emmanuel Vitte, 1911. — Prix: 3 fr. 50.

Wie het groote boek van Pater Jansen over Lacordaire niet begeert, vindt hier een kleiner.

„Dans ce modeste livre écrit en collaboration avec M. Paul Vulliaud, nous avons seulement voulu dégager le côté vivant, la physionomie intime et privée de l'illustre dominicain, sa personnalité immédiate et agissante, qui semble peut-être un peu trop sacrifiée dans les ouvrages de longue haleine..... Le détail caractéristique, l'anecdote pittoresque ont été surtout l'objet de notre préoccupation.

De beste bronnen zijn geraadpleegd, brochures thans zeer zeldzaam geworden zijn benut en de stijl is van een bekend stylist, zoo in theorie als practijk. De gravuren op kunstpapier, geglansd, zijn prachtig.

Een mooi boek! Meerdere, eene geheele serie groote mannen volgen.

TAILLEFER.

De Martelaren en hunne vervolgers, tafereelen uit de kerkvervolgingen der eerste eeuwen door L. HAGEN C. ss. R. 's Hertogenbosch, G. Mosmans zoon.

Pater Hagen heeft het glorierijke tijdperk der eerste Christentijden gekozen tot het veld zijner studiën, en hij tast den oogst op dien akker gewonnen niet gierig op in de onbereikbare schuren van geschiedverhandelingen, hij verwerkt het koren tot voedzaam brood voor iedereen, tot volkspijze.

„Met de uitgave van dit werk, zegt hij zelf, heb ik niet beoogd een uitgebreide of volledige „Geschiedenis der eerste Kerkvervolgingen," in 't licht te geven; mijn plan was slechts in hoofdtrekken aan te toonen, hoe de jeugdige kerk van Christus, in de eerste drie eeuwen onzer jaartelling door geheel de niet christelijke wereld vervolgd, toch gezegevierd heeft."

Hij wilde juister omschreven: „Het doel dat ik bij de samenstelling van dit werk voorstelde, was, de kennis der eerste Christen-tijden, dat helden-tijdperk der geschiedenis des Christendoms meer en meer onder het volk te brengen. Voor den Christen toch voor den trouwen Zoon der katholieke kerk in 't bizonder, is er geen onderwerp der geschiedenis, dat meer verdiend gekend en gewaardeerd te worden,

dan de strijd der jeugdige kerk van Christus met de vijandelijke machten, die haar, de goddelijke, de onvergankelijke van den aardbodem poogden te verdelgen."

Ons volk houdt van martelaren en martelgeschiedenissen. Geen onderwerp, wat meer zijn belangstelling en liefde heeft. Daarom zal dit boek van Pater Hagen, eenvoudig en eerlijk, veel bijval vinden.

Dr. V.

Conférences à la Jeunesse des Ecoles, par l'ablé CH. VAN DEPITTE, D. H. 3 vol. in- 12, Paris P. Téqui. Prix: 6 fr.

Deze drie deeltjes, elk van twee honderd tot twee honderd vijftig bladzijden (*te zamen* 6 fr. kostend) bevatten : Grandes Vérités du Salut et Devoirs d'état, Devoirs envers Dieu et envers le Prochain, Devoirs envers nous-mêmes.

De naam van den Hoog Eerw. schrijver is in België al een vijf en twintig jaar lang bekend op het gebied van onderwijs zoo aan grooten als kleinen en de toon, waarin het geheel is gehouden, getuigt van den zeer ervaren priester-paedagoog. Over het leerstellige van den inhoud behoef ik na de kerkelijke goedkeuring niet te spreken, maar de vorm heeft mij bijzonder getroffen: duidelijk afgedeelde hoofdstukken en paragrafen, prachtige voorbeelden, heerlijke „Réflexions et Pratiques" en dat alles in helderen, mannelijken stijl, zoodat ook ouderen het met genoegen zullen lezen.

Ieder belanghebbende en belangstellende verzuime de kennismaking niet. X.

Entretiens Eucharistiques par L'ABBE JEAN VAUDON. Nouvelle édition très augmentée. Pierre Téqui, libraire-éditeurs, Paris. Prix: 3 fr. 50. (Imprimatur.)

In drie deelen is dit boek gesplitst. Het eerste richt zich tot ieder christen. Het tweede is: Pour le recrutement sacerdotal, het derde bevat: Discours de premières messes.

„C'est un phénomène douloureux qu'en France, depuis que l'Eglise est dépouillée, persécutée, impopulaire, depuis, pour parler plus brutalement qu'il n'y a plus ni prébendes ni bénéfices, les pauvres, à peu près seuls, ont l'ambition magnifique et le surhumain courage de devenir prêtres..... Certes, nous ne l'ignorons pas, dans le dessein providentiel le sacerdoce est d'abord pour les pauvres.

Maar omdat adel en burgerij te weinig priesters voortbrengen, wilde hij het tweede deel graag door die standen gelezen. En wij.

Lezen de geloovigen het eerste, opdat zij vaak, ja dagelijks, en steeds godvruchtiger communiceeren, het tweede, opdat de roepingen mogen worden aangespoord in ootmoed en voorzichtigheid, volgens den geest der H. Kerk. En het derde.

Ik heb eens eene priesterwijding bijgewoond, waarvan ik de heugenis lang zal bewaren:

De kathedraal was verlaten en eene schare van belangstellenden vulde de drukke helft van den kerkweg. Daar zag ik een jongen man, heerlijk om te aanschouwen in de blankheid van het pas verworven priesterschap; hij liep naast zijne moeder en zijne gelaatsuitdrukking, geheel zijne houding, zijn gang, 't was alles als een hymne van dank aan God, mede opwellend uit het hart dier goede vrouwe, die alleen kon doen, wat het moederhart dan slechts alleen schijnt te kunnen, schreien van vreugde en nu en dan met echte moederliefde en zaligen trots opzien naar haar zoon.

Geve God velen ouders zulke zonen!

Bidden wij veel daarvoor! X.

H. KHEEN. **De lotgevallen van Witkop in de Stad.** Gouda G. B. van Goor Zonen f 1.40 geb. f 1.90.

Een keurig uitgegeven jongensboek, waarvan ook de meisjes veel plezier zullen hebben. Er staat niets in, wat men kinderen niet graag laat lezen... er is gepaste spanning in het verhaal... de belangstelling wordt gaande gehouden èn met den flinken Jan en met den ongelukkigen, aan den drank verslaafden vader... met den verleider van laatstgenoemden, met den neger, met een zekeren Jan en zijn zuster, met Jan's grootmoeder, kortom, met alle personen, en die zijn er heel wat, die met Jan Witkops lotgevallen iets te maken hebben. En toch is het boek hier en daar een teleurstelling, waarschijnlijk, door al die menschen en kinderen, welke de schrijver laat optreden, die zoo weinig invloed uitoefenen, op den gang der gebeurtenissen. De Illustratie is mooi, groote en kleine platen worden met genoegen bekeken en de beide kinderen, die deze Lotgevallen lazen, hebben mij verzekerd, dat zij moeite willen doen, om ook het vervolg op dit boek te bemachtigen; aangenaam bericht voor den schrijver! De nooit gewenschte neutraliteit er buiten gelaten, bevat het boekje niets, wat onze Roomsche kinderen kan schaden.

C. J. F. VETTER.

Miesje door G. M. BAUER. Ill. v. Willem Hardenberg. f 1.— geb. f 1.50, Gouda. G. B. v. Goor Zonen.

Miesje heeft van haar vierde tot haar negende jaar een veelbewogen leven, daar zij met haar ouders den Oceaan oversteekt en in Amerika geen farm gaat bewonen, zooals landverhuizers gewoon-

lijk doen, maar in een groote stad komt, waar vader horlogemaker is, eigenaar van een goede zaak. Miesjes geheele leven, aan boord, op school, thuis, op een farm bij familie-leden wordt gezellig verteld en de kinderen leeren ongemerkt aardig wat van de denkwijze, de levensmanier, de scholen, de bedrijvigheid der boeren, zelfs van de nationale feestdagen kennen. Miesje doet goede en verkeerde dingen en is dus een echt kind, een gelukkig kind in een gelukkig tehuis en juist daarom valt het zoo bitter tegen, wanneer de lieve moeder vrij plotseling ziek wordt en sterft. (Alles natuurlijk zonder een zweem van godsdienst, daarvoor is het boek neutraal.) Het einde van het verhaal, Miesjes vertrek naar Holland ter voltooiing van haar opvoeding, laat een onbevredigend gevoel achter. Ook onze Kath. kinderen kunnen het gerust lezen, wanneer men hen erop wijst, hoe bewusteloos zulk leven en sterven is zonder hooger doel en zonder blijde hoop op wederzien!

C. J. F. VETTER.

Van 't Hoogeland. Schetsen in 't Hientigoër dialect door J. RIETEMA, met een Voorwoord van DR. J. BERGSMA. P. Noordhof Groningen.

Schetsen in een of ander „dialect" krijgen uit den aard der zaak een beperkt getal lezers, n.l. die, welke het in dat dialect geschrevene kunnen genieten. Het Hientigoër dialect is er een van een beetje moeilijkheid, ik zeg: „een beetje" want ze wordt spoedig overwonnen. Wie zich ertoe zet, een bladzijde of zes, zeven, aandachtig door te lezen en te trachten, de eerst zoo vreemd-lijkende woorden te begrijpen, is er voor goed doorheen en kan het heele boekje „genieten". Dit is geen te kras woord, omdat elke schets de lezer waarlijk „genot" schenkt. De schrijver vindt het in zijn voorwoord passend, uitdrukkelijk te verklaren, dat het nooit in zijn bedoeling gelegen heeft iemand te bevitten... dat zal de lezer graag gelooven, want elke persoon is zóó zorgvuldig afgewerkt en komt in alles zóó goed tot zijn recht, dat het is, als zag men hem of haar in levenden lijve voor zich... en de goede eigenschappen behouden de overhand. Voor ons Katholieken zijn sommige toestanden daar bij die Protestantsche boeren in 't noorden van ons land, wel wat onbegrijpelijk en menige uitspraak lijkt ons bedenkelijk. Zoo o a. in het laatste schetsje; „Waorom Geert Schommel nait ien kerk trouwd is..." maar... het boekje is ook niet precies voor ons Roomschen de wereld ingezonden! De goed verzorgde uitgave, het mooie papier en de flinke letter maken aanspraak op een behoorlijken verkoopprijs... die van een gulden en één vijftig, naar gelang men het ingenaaid of gebonden verlangt, is zeker niet te hoog en wijst er blijkbaar op, dat het niet bestemd is voor de geringe koopkracht van het volk.

C. J. F. VETTER.

Kinnie en haar Vrienden, door ELIZE KNUTTEL-FABIUS. geb. fl. 50 Ill. B. Midderigh-Bokhorst. Gouda G. B. van Goor en Zonen.

„Die lieve Kinnie!" zei het meisje, dat dit boekje van mij en een beetje voor mij gelezen had, „wat een schattig kind was dat!"... Zeker, zoo is Kinnie geteekend in woord en beeld... van dat zij een kleine hummel is af tot aan haar verloving toe. Want het boek, dat blijkbaar bestemd is voor jeugdige kinderen eindigt met de verloving den titelheldin, wat hier niets hindert, ook niet al te wijs is en mijn lezeresjes de bekentenis ontlokte: „dat dacht ik wel!" „Kinnie" is een mooi boek in alle opzichten (voor de zooveelste maal vermeld ik erbij: die ellendige neutraliteit er buiten gelaten) de kinderen zullen er veel goeds uit leeren. Kinnie heeft ook gebreken en is dus geen boekenkind, zóó wanhopig volmaakt, dat je haar een nakomeling acht der vervelende „Brave Maria." En Kinnie's vrienden, de flinke en oprechte, zoowel als de minder goede en zelfs de eene, diep gevallen jongen.... zij houden tot het laatste belangstelling gaande. De tusschen haakjes geplaatste opmerking in 't oog houdend, kan ik het boekje aanbevelen ook voor mijne geloofsgenootjes.

C. J. F. VETTER

Boer Laan en zijn Vrienden, door H. GRAS, geïl door Jan Sluyters. Almelo W. Hilarius, Wzn.

De geschiedenis van Boer Laan en zijn vrienden wordt voor onze jeugd op zeer aantrekkelijke en onderhoudende wijze verteld in een paar honderd blz. die een flink, net boekdeel vormen. Er komen edele, mooie karakters in het verhaal voor, en ook gniepige, valsche, leelijke, maar de eerste brengen er alles goed en de andere er alles slecht af. Verder een verloren schat en een weggeloopen zoon, die beide terecht komen, ook een onwillige, kwaje bengel, wiens vader sterft, zonder dat de knaap vergiffenis heeft gevraagd, dan ondernemende jongens, die tuk zijn op uitvindingen en later ingenieurs worden, enfin, allerlei personen, om de spanning erin te houden. Met God en godsdienst houden ook deze boerenmenschen zich niet bijster veel op... neutraliteit in alles! Maar iets verkeerds zullen ook onze Roomsche kinderen er niet uit leeren. Uitgave en illustratie voldoen zeer goed.

C. J. F. VETTER.

J. Leeuwes. **Herman's Luchtreis, de nachtelijke avonturen van een Amsterdamsch Jongen** Almelo W. Hilarius. Wzn. Geïl. door Rhenus.

Deze nachtelijke avonturen veiloopen alle in den jongensdroom van een enkelen slaap! .. en dat is nu wel een beetje druk! Ze zijn anders heel aardig en de jongen met z'n aangegroeide vleugels ondervindt veel in zijn droom. Met de politie.. met schippers... met bijna alle standen der maatschappij komt hij in aanraking en 't gaat hem nu eens voor den wind en dan weer heel ellendig. Maar onze jongens en meisjes lezen het boek met genoegen en vinden het mooi en aardig ; één, aan wie ik het te lezen gaf, en er over vroeg, zeggende, dat ik 't wel veel vond in één nacht, antwoordde: „och ja, maar je kunt wel een heelen boel droomen in een paar uren..." en daarin heeft het kind gelijk.

De uitgave is keurig.. de platen zijn mooi, er er staat niets in, wat niet elk kind lezen mag.

C. J. F. VETTER.

De kleinkinderen van Mevrouw Beukema, door Nannie van Wehl, geillustreerd door en bandteekening van C. J. Roovers, C. Morks Czn. Dordrecht.

Een beetje verzot op de boeken van Nannie van Wehl wil ik me wel bekennen. Ze zijn zoo frisch en gezond. En als je dan uren heb doorgebracht met larmoyante, wereld-verachtende, zuchten-produceerende schrijvers en enge schrijfsters, dan bekom je van haar open geluid.

Ze komt dan bij je binnen: een beetje rood van 't stoeien, een beetje beregend, en de haren verwaaid, maar ze brengt prettige versche buitenlucht mee, heerlijk! En ze weet altijd wat nieuws en vaak goed nieuws ook. En je staat telkens verstomd over het gezelschap dat zij wist op te diepen; je kunt het soms niet gelooven, dat er zoovele en zoo goede menschen op de wereld zijn. Maar zonnekinderen ontmoeten altijd even rijk-begunstigden.

Het hindert je ook absoluut niet, dat Nanny wel eens slordig is in hare vertelsels, en wel eens overdrijft tot der slachtoffers carricaturen worden. Je luistert, je hebt pret om der verhaal en om de lieve vertelster zelf. HANS.

Nederlandsche Verskunst, Kritische studiën door David Moolenaar en Herman Poort. Eerste deel, Meindert Boogaerdt, Zeist.

't Was te voorzien, dat de jongeren, nu al tamelijk op leeftijd, weer door andere jongeren zouden becritiseerd en ook gekielhaalt worden. Al zijn nu deze twee schrijvers niet van dezelfde kracht, als de voorgangers eener vroegere generatie, hun studies, waarin veel merkwaardigs voorkomt, verdienen werkelijk met aandacht gelezen te worden.

HANS.

Voor twee levens, door Anna v. Goch Kaulbach, L J. Veen, Amsterdam.

Ada, dorpsmeisje van deftige ouders; aanleg voor schilderen. Niet zoo'n beetje, maar heel veel. 'n Nog te ontbolsteren genie. Rudolf, violist. Al beroemd. Heeft steeds als vriend met Ada omgegaan.

Maar, de coulissen draaien, dat snapt de lezer.

„Hij had zich in Amsterdam verbonden aan het concertgebouw-orkest, hij gaf lessen en studeerde veel, maar vond toch telkens uurtjes om naar Heideveld te komen, en daar met Ada samen te zijn. En altijd verwelkomde ze hem blij, hartelijk als haar liefsten vriend, ze wandelden samen, zonder zich aan het gefluister der dorpsmenschen te storen, en als Ada naar Amsterdam ging om van Zenderen te ontmoeten, maakte ze altijd met Rudolf afspraak voor samenzijn.

Ze deed het alles spontaan, zonder te vorschen naar haar eigen gevoel voor hem, en ze wist niet dat het samenzijn met Rudolf een machtig verlangen in haar bevredigde, omdat dat verlangen haar zelf nog onbewust was. Bewust leefde zij voor haar werk, en hunkerde naar vrijheid van elken band."

Doch haar liefde voor 't werk was niet zoo, of 't geen vooruit te zien was, gebeurde: Ze gingen samen wonen, en hadden elkander lief, tot zij merkte geen twee liefdes er op na te kunnen houden, en of den musicus of haar kunst te moeten ontrouw worden. Ze kiest haar kunst — dat meisje was nu werkelijk in een vloek en een zucht beroemd — en duwt haar minnaar een derde in de armen, waar ie wel gelukkig mee zal zijn, dat gebeurt tegenwoordig altijd zoo; de tweede of derde keer lukt het pas, — en verdwijnt dan statig en fier, eenzame priesteresse van de kunst.

Ik begrijp dat men de vrije liefde tracht te verheerlijken, en er allerlei klinkende theorieën op na houdt over den dienst der kunst, maar 't is onverklaarbaar hoe een rammelend verhaal, een absoluut levenloos vertelsel met zooveel bravour kan worden voorgedragen, en dat een werk als dit nog 'n ernstig uitgever vindt. HANS.

Het teekenen van den mensch, door R. G. Hatton, vertaald door R. A. Cohen, arts. H. Meulenhof, Amsterdam.

Wie als teekenaar studies over ontleedkunde maken moet als voorbereiding, vindt hier een ernstige handleiding, welke vooral uitmunt door practische wenken en raadgevingen. M.

Een eigen huisje, door DIETZ en LEOPOLD e. a. „Ons thuis," – serie. L. J. Veen, Amsterdam.

Ook deze bundel munt uit door deze gezelligen inhoud, mooie platen en lieve verhalen.

MARIE.

Lichte Lijnen, door JOHAN DE MEESTER, Bussum C. A. J. van Dishoek.

Groote opmerkingsgave voor den uiterlijken kant der dingen, en een doorwerkend rustig taalvermogen zal niemand dezen bundel ontzeggen Maar de sombere toon van het boek, en de aard der verhalen maken het ongeschikt voor de leestafel van een Christelijk gezin

Persoonlijk heb ik mij verbaasd over de uitbeelding van orthodoxe kringen. Zouden daar nu wezenlijk, zoo'n idioten den toon aangeven, als de Meester ons hier wil doen gelooven?

HANS.

Samuel de martelaar van het Allerheiligste, oorspronkelik histories drama in drie bedrijven door P. FR. SERVATIUS VAN ENSCHEDE, minderbroeder Kapucijn.

Pater Servatius weet onderwerpen te kiezen die pakken. Hij heeft zoo langzaam aan routine gekregen, om een zaak op de eenvoudigste wijze voor zijn begrensde tooneelgezelschappen uitvoerbaar te maken.

Dit drama behandelt een roerend onderwerp: de bekeering van een Joodsch knaapje, tot den Heiligen Godsdienst en zijn marteling door de hand van zijn eigen vader. Het zal den toeschouwers niet hinderen, wanneer pater Servatius, die er terecht zeer bezorgd voor is dat de spelers zich in historie-getrouwe costumes zullen kleeden, een communiefeest in het oude Constantinopel ongeveer verloopen laat, zooals zij die zelf in de negentiende en twintigste eeuw hebben bijgewoond in hun eigen omgeving, – maar wel zal het hun schokken, ik hoop het voor hen, dat Samuel door zijn vader in den oven geworpen wordt Zooiets mag, dunkt ons, nooit of nimmer worden voorgesteld. Die weerzinwekkende tooneelen aan den oven hadden best veranderd kunnen worden, door een ervaren schrijver en regisseur als pater Servatius.

HANS.

Paljas, door A. C. C. DE VLETTER met platen van Johan Braakensiek.

De zusjes van Paljas, door A. C. C. DE VLETTER, met platen van mevr. A. Mar. Stork-Kruif. Amsterdam, L. J. Veen.

Het eerste boek beleefde een zesde, het tweede een derde druk. En dat succes is welverdiend. Beide boeken richten zich tot het hart en de verbeelding van de jonge lezers, en voeren voor hun ontvankelijke ziel het vreeselijk drama der drankellende op. Dat de spelers wat oppervlakkig doen en de situatie soms te veel van onze goedgeloovigheid eischt zal de belangstelling der jongeren niet hinderen.

Jammer vind ik in deze boeken de afwezigheid van alle godsdienstig element. Dit maakt ze zeer onvolledig, vooral „de zusjes van Paljas" lijdt aan dit euvel. Als tenslotte aan de kinderen de schuld des vaders gewroken wordt en de menschen machteloos staan tegenover „het noodlot" dan geeft het een fatalistsch wanhopig besluit, dat verkeerd moet werken. Ook lijkt me die heele Torso geschiedenis te veel op Vrijmetselarij-ceremonies, en is 't onpaedagogisch jongelui zoo geheim en zoo gewichtig vergaderinkje te laten spelen.

HANS.

Het betooverde kasteel, door A. C. C. DE VLETTER, Utrecht, A. W. Bruna en zoon.

't Zijn de zeven jongens van de oude schuit, en van Arendskop, die weer vacantiereizen maken, en avonturen hebben Thans is een Luxemburgsch kasteel door hen voor die gelegenheid gehuurd. Zoo iets konden ze natuurlijk door de erfenis, welke al die reizen en dus al deze boeken mogelijk maakt.

Op hun kasteel spelen ze met oude harnassen ridder, en doorstaan een heusch beleg van opgeruide dorpelingen, zij ontvangen er gasten, en vieren er tenslotte de blijde incomste van hun vriend en beschermheer, kapitein Trappers, die getrouwd is. Het slot is als van hun andere avonturen. Ze moeten naar huis en aan 't werk. Nu voor 't eindexamen, zoodat onze jonge lezers, ze houden van deze boeken, nog kans hebben op één gezellige reis met deze zeven vrienden.

HANS.

De kleine Miss Fales, Amsterdam L. J. Veen.

In lang las ik geen kinderboek dat me zoo aantrok. John Fales van Fales een meisje dat volgens haar grootvader een jongen had moeten zijn, zooals naar de wensch zijner tante David Copperfield een meisje had behooren te wezen, John Fales van Fales sluit vriendschap met haar vertoornden erflater, krijgt het groote kasteel, waarbij grootvader ten slotte met het meisje verzoend, een behoorlijke som gelds had willen vermaken, doch dit goede voornemen werd verijdeld door zijn plotselingen dood. Nu kiest John toch het kasteel, komt daardoor met moeder in groote zorg. Hare familiejuweelen verkoopen kan zij niet, „want die had grootvader haar toevertrouwd om ze aan hare achter-kleinkinderen na te laten," maar de onderhandelingen met den president-commissaris van

de spoorlijn, die door haar gebied loopen zal, brengen alles op het heerlijke kerstfeest tot een gezegend einde. Een prachtboek. HANS.

De Heeren in den Haag, door C. ELOUT met teekeningen van LOUIS RAEMAEKERS.

In deze eerste en tweede reeks geeft de heer Elout een tamelijk geestige tamelijk oppervlakkige schets van verschillende kamerleden. Diepe politieke beschouwingen moeten hier niet gezocht worden; het is zoo ongeveer een poging om het iedereen naar den zin te maken, en door het uitdeelen van complimenten een soort onpartijdigheid ten toon te spreiden. Of zou de heer Elout zoo optimist tegenover alle stelsels en personen staan? Of zou dat politiek genoemd moeten worden?

Raemaekers teekende er natuurlijk mooie krabbels bij.

't Lijkt mij net een boek om het evangelie te worden van politieke tinnengieters en regeeringskrachtigen aan de bittertafel. Een boek voor de mannen die kringetjes maken van sigarenrook, en dan zoo gewichtig zeggen kunnen: „Als ik maar eens afgevaardigde was, als ik mijn stem maar eens zou kunnen doen hooren in Den Haag.

Maar geen boek om het ernstig op te vatten, en iets omtrent karakter of partijverhouding uit te leeren. HANS.

De gevangen Prinses, door GERARD CEUNIS. Stille tragedie in drie bedrijven. Met een inleiding van ANDRÉ DE RIDDER. Boekhandel Flandria Antwerpen.

Sjongen denk je bij je zelf, als je een klein boekske van even zestig bladzijden ter recensie gezonden wordt, dat dan nog een voorrede van zeven pagina's bevat, en dan „stille tragedie" heet te zijn, dat heet oppassen met zoo groote kostbaarheid in klein bestek. En als je dan de woorden van André de Ridder leest, niet de eerste de beste, — zag hij niet de groote schrijvers van Vlaanderen van aangezicht tot aangezicht en dronk hij er geen bier en zat hij niet neer in hun huiskamer, — en je ziet die bescheiden woorden: Ik ben werkelijk in volle verlegenheid nu ik U dat voorwoord van „Gevangen Prinses" dat ge me zoo vriendelijk en beleefd hebt aangevraagd, toezegde. Ik vraag me af of ik wel de noodige bevoegdheid en den noodigen invloed bezit om met eenig gevolg die kiesche taak op me te nemen en of het niet wat erg pretentieus zal lijken vanwege een jong schrijver, zooals ik, een anderen jongere, zoo eenigszins met zijne autoriteit te dekken willen, en dezes onbekend werk bij 't lezend publiek van het land in te leiden met eenige verklarende woorden op eigen rekening, — als je dat leest, dan wordt je schroom er niet minder op. Maar als André de Ridder dan schrijft: we bevinden ons hier wel voor een dier „drames d'action-rève et de parole-songe" zooals slechts Maurice Maeterlink er ons eenige heeft geschonken, met *Intérieur, les Aveugles, L'Intruse* etc. Even min als die materlinkiaansche dramas, is uw droomspel voor het tooneel geschikt. „De gevangen Prinses" aanzie ik als een schoon, visionair en extatisch gedicht, een droom-gouden legende, waarvan, wanneer op de planken gebracht, al het wazige zou breken, het mysterieuse verdampen, het gevoelige verbrokkelen.

Ge hebt uw stuk geheeten „stille tragedie" en inderdaad, 't is heel stil, zacht fluweelig zacht. De liefde erin brandt niet op in verschroeiende passie-vlam, en de smart, welke ge erin legt, is heilig nobel en zacht zonder stuiptrekkingen, zonder geroep, zonder luid gehuil.

Men zal zeker trachten U dood te slaan met den naam van Maeterlink. Werkelijk wil ik niet „de gevangen Princes" van een zeer nauwe verwantschap met dramas lijk „*La Princesse Maleine*" en „*Aglavaine et Selisette* zoowel wat aangaat geest als techtniek vrijpleiten. De invloed van Maeterlink deed zich in dit eerste stuk tenminste — overwegend op U gelden"... — als hij dat schrijft, en we deze lofspraak in bescheiden kritiek gevat, trachten te begrijpen dan durven we bijna het boek niet openslaan uit vrees deze zoo mooien droom met onze nieuwsgierigheid te ontwijden.

Helaas ondanks alle gezag van den heer André de Ridder kom je tot de conclusie dat je vroeger als schooljongen dergelijke princessen teekende op de lei of op de schuttingen. Maar dan stond er geen ander kwajongen bij om te beweren, dat dit nu een freele teekening was „of dat zooiets speciaal gevoeld moest worden" dat zooiets zich langzamerhand doch heel innig zich met het intiemste deel uwer sensibiliteit, met uw eigen droomleven moest assimileeren!!! HANS.

With Roosevelt through Holland bij M. J. Brusse, illustrated, with pen and ink sketches bij J. G. Veldheer. Published bij the Holland America line.

Fijn papier, mooie plaatjes, en dan een reclame in geestige woorden voor de N. A. S. M. — Brusse, als die schrijft kun je er op aan dat het goed is. Brusse vertelt over steden en dorpen welke bezocht kunnen worden zooals Roosevelt die bezocht of voorbijstoomde of links liggen liet. Natuurlijk heeft Brusse zich niet weten te onttrekken aan de algemeene wet, die eischt dat Noordbrabant en Limburg als niet bij Nederland behoorend, moeten beschouwd

worden. Hoe kon het anders. En dat terwijl Mooi Nederland daar zoo ruimschoots vertegenwoordigd is. Een goed Nederlander kent van het Zuiden des lands alleen Valkenburg. Maar de bewoners der andere mooie gewesten in het Zuiden hebben daartegen het voordeel, dat hun streek niet met zondagsreizigers en boterhammenpapier overstroomd wordt.

HANS.

La Revue Francaise politique et littéraire. Bureau, 17 Rue Cassette, Paris et Maison ALFRED MAME ET FILS, Tours.

Als gij geabonneerd zijt op de „Annales politiques et littéraires, directeur M. Adolphe Brisson," leest dan de door mij in „Boekenschouw," No. 6 van den loopenden jaargang aangekondigde brochure van L. Jules, zegt dan uw abonnement op, verbrandt, wat gij er van hebt en neemt, „la Revue Française", hierboven vermeld, prijs fr. 13.50 per jaar.

Al lang had ik de Directie van dit tijdschrift beloofd de aandacht op hun werk te vestigen en nu ik al een paar jaar lang verneem, dat de zaak flink wordt aangepakt, meen ik mijn woord te moeten inlossen.

Onder de medewerkers vindt ik: Jules Lemaître, M. Barrès, René Bazin, René Doumic, comte de Mun, comte d'Haussonville, E. Faguet, H. Lavedan, P. Loti, marquis de Ségur, Frédéric Masson, Albert Vandal, H. Haussaye, Jean Aicard, etc. de l'Académie française, Mmes T. R. Lafarge, A. Cambry, Melle E. Arnal, M. M. H. Bordeaux, George Beaume, Victor Kinon, Funck-Brentano, J. et F. Regamey, Paul Acker, M. Maindron, Gauthier Frères, A. E. Sorel, Paul Delay, Cl. Couturies, J. Duval, H. Chantavoine, etc.

En al onderschrijf ik nu niet alles, wat genoemde medewerkers *buiten de Revue* schrijven, voor den inhoud, die daarin wordt opgenomen, waakt de Directie.

U ziet, 't is de moeite waard en het doel, de „Annales", die geheel verloopen zijn, te vervangen, wordt met kracht nagestreefd.

En daar moet aan worden medegeholpen.

Want noem ik de „Annales" verloopen, dan bedoel ik den inhoud;" gave God, dat het zoo ware met het aantal abonnés. 't Zal wel geminderd zijn, maar één is nog te veel.

En wilt gij weten, wat er al zoo instaat, neemt dan een briefkaart en vraagt een „numéro spécimen." De uitgevers zenden er gaarne een en gij zult erkennen, dat ik gelijk had met mijne aanbeveling en „Boekenschouw" geene ruimte genoeg voor een volledige artikel erover. Dat is trouwens onnoodig en kan schaden aan de rest.

TAILLEFER.

L'Ami des Enfants ou l'Education à l'Ecole et dans la Famille. Journal illustré de l'Enfance et de la Jeunesse. Abonnement annuel: 12 frs. Administration; 40 Rue La Fontaine, Paris Auteuil.

Elke aflevering bevat 16 pagina's in kwarto.

In de eerste plaats zij vermeld, dat de illustreering *prachtig* is.

Ten tweede: moordgeschiedenissen en dergelijke komen er niet in voor; 't is dus niet voor aspirant-apachen, waarvoor sommige geschriften in onze dagen bijzonder geschikt zijn.

De beste en edelste figuren van onzen tijd worerin behandeld, mooie natuurtooneelen geschilderd, kunstwerken aan de jeugdige bewondering voorgehouden.

Dat er een interessante „brievenbus" in is, spreekt van zelf en „problèmes en jeux d'esprit."

Nu zal ik de mooie novellen enz. niet bespreken, maar eenvoudig den raad geven een nummer ter inzage te vragen.

't Is een dubbel goed werk, uitgegeven ten voordeele van weezen-leerlingen te Auteuil. God zegene het.

TAILLEFER.

La Lecture Moderne. Publication mensuelle illustrée. ALFRED CATTIER, Tours. Abonnement annuel. 5 fr. 40.

Het doel van „la Lecture Moderne" is, onder de jeugd, zoowel thuis als op school, de beste letterkundige, moreele of wetenschappelijke voortbrengselen van onzen tijd te verspreiden, zoowel voor hare verstandelijke vorming, als hare verdere opvoeding.

De Aartsbisschop van Auch zeide tot den redacteur J. Bonn:

....J'aime à bénir de nouveau l'Oeuvre que vous avez entreprise et je demande au bon Dieu de vous donner de chauds admirateurs parmi lesquels j'aime à me placer moi-même en vous redisant mes sentiments dévoués

Een voorwoordje laat ik onvertaald volgen:

Va, donc, chère petite *Lecture Moderne*, envole toi sur l'aile du vent et va répandre tes feuillets sur toutes les plages. Recueille, avec ardeur, chez les meilleurs de nos écrivains modernes les lambeaux éparpillés de ce qui est l'âme de notre vieille France, et va raconter a tous les peuples que l'arbre d'où tu sors fut un chêne que la

tempête paraît avoir dépouillé, mais qui reverdira, car sa sève est immortelle!

Et en terminant, fais merci, encore une fois, à ceux qui ont bien voulu y trouver quelque agrément et te le dire.

Gaarne, hoor ik het laatste; de aflevering van 32 pagina's, die voor mij ligt, mooi gedrukt, verdient het in meer dan één opzicht.

TAILLEFER.

Coups du plume et coups de clairon par René Gaëll. Aubanel frères, Avignon.

Een boekje van twee honderd vijf en tachtig bladzijden, bevattende een veertig artikelen. Wezenlijke *coups de plume* en *coups de clairon*. Coups de plume. Zelden ontmoette ik raker stukken; niet in groote woorden, René Gaëll is geen socialist; maar in slaande argumenten; de schrijver is R. K. Priester.

Ik beloof u, als deze schrijver aan het boksen raakt, dat de stooten aankomen; in een ommezien legt hij zijn tegenstanders met de beide schouders op den grond, boem. En, ik heb het al vaak herhaald, dat zit ook hier in zijn degelijken zin, zijn gezond verstand. Natuurlijk, studie moet er achter zitten, beginselen nog meer, maar dan die onbevangen blik, die heldere gevolgtrekkingen!

Zoo op de manier, waarop een oolijke boer iemand met eene nuchtere opmerking aftroeft.

Coups de clairon. Oproepend ten strijd, met krachtigen, helderen toon, moed instortend en lust, vertrouwen en fierheid.

Komt, heeren journalisten, neemt dit boekje eens. Als gij zoo schrijft, zult gij gelezen worden.

En gij, lezers, koopt het ook; dan gaat men om uwentwil zoo schrijven.

En zal er bij winnen.

Want haalt den neus maar niet op. 't Is geen kwakzalverslawaai.

Maar ik kan niet helpen, dat deze schrijver zijne argumenten doet neerdreunen als een smid, die het ijzer met een slag lascht.

'tGeen niet verhindert, dat hij een kunstenaar is en heel wat interessanter dan menig gelorgnetteerd heertje, o, zoo „beschaafd!" Leest maar, voorin, den brief van zijn bisschop.

TAILLEFER.

Les Femmes du Monde par J. Tissier, Vicaire Général de Chartres, Archiprêtre de la Cathédrale. 1 vol. in—12 de 320 pages. Paris, P. Téqui. Prix: 3 fr. 50.

't Boek is een bundel conferenties, vier jaar geleden begonnen op maandelijksche bijeenkomsten van dames uit Chartres. Het behandelt onderwerpen uit het practisch leven. En omdat die conferenties zoo goed slaagden, heeft de Hoog Eerw. schrijver ze laten drukken. Waar zijn Bisschop hem daarmede gelukwenscht in een schrijven van 7 Juni j.l., behoeven wij niet veel woorden om het werk aan te bevelen.

Belangwekkend is het in hooge mate. Het heeft tot strekking vrouwen, die in de wereld leven voor te lichten, opdat het geene wereldsche vrouwen worden. Fijne opmerkingsgave, op zeer kiesche wijze gegeven lessen, eene gekuischte, zeer litterarische taal in den goeden zin, dat alles maakt deze tafereelen bij uitstek geschikt voor het doel, dat beoogd wordt.

En, waar allen nuttige lessen van noode hebben, zullen ook de dames wel iets vinden in de twaalf conferenties over: celles qui souffrent, — qui gaspillent, — qui regrettent, — qui reçoivent, — qui font parler d'elles, — qui s'ennuient, — qui doutent, — qui luttent, — qui pensent, — qui se dévouent, — qui règnent, — qui vieillissent.

Het boek is kerkelijk goedgekeurd en zal zeker ook de aandacht trekken onzer „conferenciers."

TAILLEFER.

Récréations grammaticales et littéraires par Paul Stapfer, doyen honoraire de la Faculté des Lettres à l'Université de Bordeaux. Un vol. in—18. Armand Colin, Paris. Prix; 3 fr. 50.

Een interessant boek!

Het eerste hoofdstuk handelt over de *„déformation de la langue française."* 't Heeft vooral waarde uit een taalkundig oogpunt; er worden vele dingen in over den hekel gehaald, die evenwel door iedereen worden geschreven. Toch zeer nuttig, want een taalkundige dient meer van de taal te weten dan.... ik zeg niet, welke woorden aan de punt van mijne pen zaten.

Het tweede: *Du barbarisme* behandelt eenige mooie exemplaren. Zeer leerzaam vooral ook voor vreemdelingen, omdat die door de lezing van kunsttaal hunne taalkennis zoo vaak bederven.

Fautes de grammaire behandelt het derde hoofdstuk. Ik vind er ook de lollige geschiedenis in van het bekende „pleurant" en „pleurante."

Evenwel meene men niet, in verband met den titel, met eene soort „vermakelijke spraakkunst" te doen te hebben. Allerminst. De inhoud is hoogst ernstig, wetenschappelijk. Zoo ook de verdere hoofdstukken: Excès de grammaire, La foire aux images, De quelques jargons, Le trésor national, Erreurs et oublis; Repentirs ou récidives en Conclusion: la culte de la langue.

Een fijn taalgevoel, veel goeden smaak, een uit-

gebreide kennis, eene groote belezenheid geuit in een echt helder zeggen, hier en daar ondeugend geestig, dat alles maakt dit boek tot eene ontspanning, die tegelijkertijd degelijke kennis aanbrengt en behoedt voor den sleur, waarbij het gezond verstand is ingedommeld.

Voor candidaten M. O. onmisbaar te noemen, althans zeer aanbevelenswaardig.

TAILLEFER.

Photographies de Jeunes Filles par M. l'Abbé J. Knell du diocèse de la Rochelle. Nouvelle édition. Tours Alfred Cattier, éditeur. Prix : 2 fr. 50.

Nu ik in deze aflevering portretten van dames heb aangekondigd, mag ik deze kiekjes van jonge dames niet vergeten. Zij zijn ongeveer in hetzelfde lijstje en het bekijken waard.

Nu weet ik zeker, dat menig nieuwsgierig kopje deze bladzijde zal nasnuffelen en straks, als ze het mooie boekje lezen, zullen de jongelui misschien een lipje laten hangen.

Want de gebreken der jonge dames worden geteekend.

Of neen! Waar ik er zoovele zie, die vroom en ingetogen bidden en hun best doen, zooveel mogelijk het goede door voorbeeld en aansporing te verbreiden, daar denk ik, dat ze graag zullen lezen, wat haar te doen staat om nog beter te worden. Vooral, als dit op eenvoudige, hartelijke wijze wordt gezegd, zonder bitterheid, maar vriendelijk wijzend en manend.

En gij wilt immers alle flinke, brave, Hollandsche vrouwen worden?

Vooruit dan! Dat is de edelste vrouwenbeweging, de beste sociale actie.

God zal die zegenen en de maatschappij erbij winnen.

TAILLEFER.

Nos Lectures; principes et indications par E. Roupain. Bureaux de Romans-Revue, Lille (Nord.) Prix 2 fr.

Eene kerkelijk goedgekeurde beknopte lectuurgids.

Het boekje bevat een *Avant-propos* vervolgens hoofdstukken over *la Lecture d'histoire, l'Actualité religieuse, une Gerbe la Lecture littéraire, la Lecture d'apologétique. les Leçons d'un livre, les Lectures neutres,* en ten slotte eene *Conclusion.*

De ruimte laat niet toe in den breede over den inhoud te schrijven; genoeg zij 't te vermelden, dat onze gids in weinig woorden veel weet te zeggen, een rijken boekenschat de revue laat passeeren, *Du diable à Dieu* van Retté in bijzonderheden behandelt en nog gelegenheid vindt de *Annales politiques et littéraires* directeur Adolphe Brisson onder handen te nemen. Trouwens ze waren in de brochure van Léon Jules bij denzelfden uitgever verschenen en door mij eveneens aangekondigd in „Boekenschouw," al voldoende aan de kaak gesteld. Doch een beetje erbij kan geen kwaad, vooral daar de overkant weer vol met onschuldige gezichtjes staat, die geen kwaad kennen noch bedoelen. Past op, lezer! De Annalen zijn verderfelijk, huichelachtig hier en daar, soms goddeloos, soms fijn, deftig gemeen. Zou platte straattaal dan nog niet minder gevaarlijk zijn.

Doch men raadplege het uitstekende boekje en vertelle den inhoud, waar nuttig, verder.

TAILLEFER.

Dix-neuvième siècle. Esquisses littéraires et morales par le R. P. G. Longhaye, S. J. 5 vol. in-18. V. Retaux, éditeur, Paris. Prix: fr. 17.50.

In de eerste plaats iets, wat natuurlijk weinigen bekend is. Pater Longhaye is een groot letterkundige. Hij heeft eene „Théorie des belles-lettres" geschreven, die ieder letterkundige behoort te kennen. Misschien schrijf ik daar later wat over, vooral omdat *wij* zoo'n boek niet hebben. Hij heeft eene „Histoire de la Littérature française au XVIIe siècle" in vier octavo-deelen gepubliceerd, welke bekroond is door de Fransche Académie. En nog meerdere werken.

En nu behoef ik zeker geen inktpot leeg te schrijven om aan te toonen, dat een Pater, die door de Fransche Academie wordt bekroond voor een werk over de XVIIe eeuw, een letterkundige van beteekenis is. Wezenlijk, *daar* weten ze aan de Académie wel wat van. En een pater lauweren zij niet wegens een „succès d'estime".

Dat ik zoo'n aanloop neem! Vóór alles wensch ik nuttig werkzaam te zijn en daarom moet ik zorgen, dat men deze boeken koopt.

Want deze „esquisses" zijn „littéraires et morales".

Zoo goed herinner ik mij de eigen eerste studiejaren!

Wat een „esquisses littéraires" heb ik verwerkt en wat pit bleef daaruit. Treurig! Maar ik had gelukkig mijn vragenboek en goede raadslieden.

Want „esquisses" die ook „morales" waren?

Studeer heel den Sainte-Beuve door en kom dan eens praten

Of neen, dat acht ik gevaarlijk!

En *moet* gij dergelijke schrijvers bestudeeren, die zelf hunne leegheid hebben erkend, drinkt dan de volle melk van litteratuur en moraal. u hier rijkelijk geboden. Laat ik den inhoud opnoemen der vijf sierlijk gedrukte deelen:

I. *Première période* (*1800-1830*) *Renouveau chrétien*. Introduction; Les „Causes de la littérature moderne. Chateaubriand. Mme de Staël. J. de Maistre. Bonald. Lamennais. Lamartine.

II. *Deuxième période* (*1830—1850*). *Rationalisme. Romantisme*. L'époque. — Fond du romantisme. Romantisme au théâtre. V. Hugo. — Musset. — Vigny. — Dumas. — G. Sand. — Balzac. — Michelet.

III. *Troisième période* (*1850—1900*) *Positivisme. Naturalisme*. L'époque. — Sainte-Beuve. — Renan. — Taine. — La Poésie. — Le Drame.

IV. *Troisième période* (*1850—1900*) *Suite*. La Comédie. — Le Roman. — *Quatrième série. Auteurs catholiques*. (*1830—1900*). Montalembert. — Veuillot. — Lacordaire.

V. *Ecrivains catholiques après 1830* (*Suite*). Quelques grands évêques. — Mgr. Dupanloup. — Le Cardinal Pie. Mr. Gay. — Le P. Gratry. — Deux orateurs politiques (Mgr, Freppel, comte de Mun). Ozanam et les historiens. — V. de Laprade.

Dat ik de onderverdeelingen der meer dan twee duizend bladzijden niet afschrijf, is te begrijpen.

In bijzonderheden treden gaat al evenmin, dat laat de ruimte niet toe.

Maar wat ik nog zeggen wil.

Een ieder, die de Fransche litteratuur der XIXe eeuw bestudeert, moet dit werk raadplegen.

Zonder hartstocht is het geschreven, maar toch met de weegschaal in de hand, waarop de schuld en de eer dient gewogen.

Geen bewondering voor mooie vormen, daar waar de waarachtige schoonheid treurend het hoofd wendt.

Niet eenzijdig, als aan de overzij gebeurt, waar men niet leest, niet durft lezen, wat onze kant schrijft.

Talrijke noten geven kostbare aanwijzingen, getuigen, dat de schrijver alles heeft geraadpleegd, wat de zaak, die hij behandelde, volledig kon belichten.

Dat hij dan het licht er over liet stralen, dat den aardschen dag moet lichten tot hoogér....

Litteratuur is toch kunst! En kunst komt toch in de eerste plaats van omhoog en dient omhoog te beuren.

Daarom, leest deze boeken, stevigt uwe kennis, wordt rijk door den rijkdom van hoogbegaafde geesten als die van dezen litterator!

TAILLEFER.

La Musique d'Eglise, études historiques, esthétiques, et pratiques, par AMÉDÉE GASTOUÉ. Janin Frères, Editeurs, Lyon 1911. Prix: 4 fr.

Een *goed gedocumenteerd* boek, zoowel voor den kunstenaar, als den leek, voor den koordirecteur, als voor den ontwikkelden zanger.

Tegelijk een stuk apologetiek. Ik laat eene inhoudsopgave volgen:

I. Place de la musique dans l'activité intellectuelle. — Philosophie et Mystique de la musique, et surtout de la musique religieuse. — Musique religieuse et musique d'église.

II. Abus et défauts. — Plaintes des pontifes et des moralistes: il y en a eu à toute époque. — Réglementations.

III. Le Code juridique de la musique sacrée, *motu proprio* de Pie X.

IV. Mystique de la musique d'église. — Le chant liturgique et la vie chrétienne. — La liturgie, drame sacré. — Esthétique du chant liturgique.

V. Quelques chants populaires oubliés: les „acclamations". Histoire d'une acclamation: le *Christus vincit*.

VI. La musique polyphonique.

VII. Conclusions pratiques. — Les conclusions de Pie X. — Rénovation de la musique sacrée. — Charles Bordes et ses précurseurs. Un office musical modèle.

Note sur quelques textes concernant l'orgue au moyen âge.

En nu een paar zinnen:

Sous pretexte d'attirer des masses indifférentes, on a fait passer au premier rang les jeux et les représentations théâtrales. De religieuses, les oeuvres ainsi conduites deviennent purement humaines. En soi, il n'est pas mal, au contraire, qu'il y ait des oeuvres ainsi humanitaires; en l'espèce, on détourne de leur objet des efforts institués en faveur de la religion. On s'étonne, après des années de ce régime, que les resultats soient si maigres; c'est qu'on a négligé la base.

L'exercice de la religion, dans une oeuvre religieuse, doit être le premier et ne pas être avalé comme une pilule amère entre deux cuillerées de confitures des distractions extérieures.

. . . .

On a dit encore: „Palestrina et Bach sont bons pour des Italiens ou des Allemands; à nous, Français, il faut une musique plus *captieuse* (sic !)". Une telle observation ne peut procéder que de l'ignorance: la réponse figure dans l'acte papal, au paragraphe qu'on vient de lire.

En omdat ik weet, dat in Nederland jarenlang op het gebied van kerkmuziek het „Germania docet" gold en nog geldt, terecht trouwens wegens de gehoorzaamheid aan de voorschriften en verlangens der H. Kerk, wil ik op dit *degelijke* boek wijzen, waar jong en frisch de kerkmuziek wordt besproken, waar *kunst en historie* eene ware apologetiek

vormen, den lof zingend onzer liturgie en de belofte inhoudend, dat Frankrijk zich opmaakt ten handvesten dienst der edelste onder de kunsten. Moge de schrijver rijke vruchten oogsten op zijn streven, mede te werken aan de vervulling van den wensch des Opperherders:

„Instaurare omnia in Christo". Geve God wasdom aan de heerlijke lessen van talent, wetenschap en edelen moed. TAILLEFER.

Novelle grammaire historique du français, par L. CLEDAT, professeur à la Faculté des lettres de Lyon, lauréat de l'Académie française. Quatrième edition, revue et corrigée. Garnier frères, Paris. (1 vol. in-18 de 280 p.) Prix: 3 fr. 50.

't Is niet eene „grammaire du vieux français"; die heeft Clédat ook geschreven. Maar 't is eene „Grammaire historique", die uitgaat van de nieuwe taal en tot den oorsprong terugklimt Bijzonderheden van de oude taal, die geheel verdwenen zijn, worden niet behandeld; de historische verklaring van de moderne grammaire is hoofddoel.

Clédat is een heldere kop en het boek aanbevelenswaardig, zelfs voor hen, die voor de akte L. O. studeeren. Want al hebben zij de historische grammaire niet *noodig*, al moeten zij zich toeleggen op het van buiten leeren van *uitzonderingen*(!) velen zullen toch te veel eerbied hebben voor zichzelven en ook willen werken op ontwikkeling. En daarvoor is historische spraakkunst, althans in het Fransch noodig. Ook al leert men ze niet van buiten. Als men maar weet, dat de gewone spraakkunst prulwerk is. TAILLEFER.

Dictionnaire des Synonymes de la Langue française par BOURGUIGNON et BERGEROL, 1 vol in-32 de 768 pages; Garnier frères, Paris. Relié: prix 5 fr.

Een mooi gebonden boekje met ongeveer 4500 synoniemen.

Of dat nu alle synoniemen zijn? Nu, ja, dat zeggen de schrijvers ook niet, maar zij behandelen, wat men dan synoniemen noemt.

En 't geschiedt practisch. Waar gewenscht, mede op etymologischen grond en verder naar het gebruik bij goede schrijvers, welke, bij teekenende voorbeelden, worden aangehaald.

Gaarne beveel ik dit uitstekend studieboekje aan. 't Is naar de beste bronnen bewerkt, niet dor geleerd, maar met het oog op de toepassing in het leven.

Die voor examen werken en geen dure werken, wat niet noodig is, over dit onderwerp begeeren, doen goed, het ter inzage te vragen.

Ook uit algemeen oogpunt heeft dit boek zijn nut. Men let tegenwoordig zoo weinig op de beteekenis der woorden. TAILLEFER.

Aux Catholique de droite, par DOM BESSE. — In-12. — Société Saint-Augustin, Desclee de Brouwer et Cie, 30 Rue Saint-Sulpice Paris.

Sommigen dragen een manchet als boord, trekken veel te nauwe schoenen aan, slaan hun broek een halven voet om, al ligt er geen druppel water, veel minder modder, loopen, alsof zij mank zijn in den rug, zetten een lorgnet op uitstekende oogen, geven een hand, alsof zij aan rheumatiek lijden, rooken cigaretten die duur zijn en..... allemaal dingen, waar een gek om lachen zou en..... lezen kranten.

Wat zij er uit halen?

Wel, mijnheer, hunne opinie!

En als men ze vijf minuten laat praten en den onzin verduwt, dien zij met klapperende woorden uitslaan, drijven een paar gezonde vragen hen in den hoek..... Maar 't is maar hunne opinie en die mag iedereen toch hebben..... Waarachtig niet, mijnheertje!..... Maar daar zullen wij nu maar niet verder over spreken.

Lees nu eerst bovengenoemd boek maar eens. Het zijn studiën door den schrijver in de „Gazette de France" in 1906—1907 gepubliceerd en waarin men verhandelingen aantreft over liberalisme, modernisme, democratie, scheiding van Kerk en Staat, Katholieke organisatie, verweer tegen de vijanden der Kerk, Huysmans, Lourdes, gallicanisme, enz. Vijf en vijftig artikelen in ongeveer 350 bladzijden, prachtigen, kloeken druk.

Dom Besse is een der eerste publicisten, het werk is kerkelijk goedgekeurd, dus als gij U eene opinie wilt vormen, iets van Fransche toestanden wilt *weten*, om er dan wat *voorzichtiger* over te praten en vooral om er practische kennis over op te doen, leest dan dit boek en geeft het verder.

TAILLEFER.

BOEKENSCHOUW

voor Godsdienst, Wetenschap en Kunst.

ONDER BESTUUR VAN

DR. P. DIRCKX; DR. HUDDLESTON SLATER; PROF. DR. J. H. E. I. HOOGVELD; PROF. J. M. J. KNAAPEN; PROF. M. P. RATH; PROF. DR. SCHARPÉ; DR. JOS. SCHRIJNEN; W. DE VEER S. J.; DR. TH. M. VLAMING.

Aflevering 12. **1910—1911.**

Orthodoxie, door CHESTERTON. den Haag. H. Hols.

Er zijn menschen, die zoozeer passen in het karakter van hun tijd, dat men ze onmogelijk in een andere omgeving zou kunnen denken. Zoo zij dan scheppende kunstenaars of schrijvers zijn, leeft in hun werk het denken en streven van hun eeuw, en latere geslachten zullen aan hun arbeid kunnen afmeten en ervaren, wat hun voorgangers geleden en genoten hebben. Tot die vol-levende menschen behoort Chesterton, tot dat werk *Orthodoxie*.

Er is geen strijdvraag of Chesterton treedt ze onder de oogen, geen kemphaan, bekend om zijn gevaarlijken houwdegen of Chesterton zal hem opzoeken en uitdagen.

Eigenlijk is het verkeerd hiervan een ouderwetschen Franschen *bretteur* te spreken, want Chesterton is uitgerust met het allermodernste oorlogsgerief. En als hem iets hards of onverzettelijks in den weg staat, werkt hij met een dynamietmijn of een bom.

Maar zijn luide vechtlust, zijn uitdagende spot, zijn felle paradoxen en welgerichte slagen, zoowel als zijn groote toewijding en verborgen innigheid doen denken aan een nieuweren Cyrano de Bergerac der waarheid.

Te velen helaas! zullen dit boek niet begrijpen, te velen zullen verbluft door den raadselachtigen toon zich afwenden, maar wie zich even gewennen wil aan de spreekwijze van Chesterton, wie zich oefenen wil om de snelle wendingen van zijn redeneeringen te volgen, zal in dit boek vinden nieuwe levensenergie, en blijdschap om de groote heerlijke waarheid van verlossing en genade.

Orthodoxie is zoo waar, zoo groot en zoo moedig. Oppervlakkige lezers zullen het hun eigen oppervlakkigheid verwijten, methode-ijveraars zullen het hoofd schudden om zoo schromelijke verwaarloozing van oude vechtwijzen, maar wie onbevangen lezen wil en met veel aandacht lezen en met ernstig nadenken lezen, zal hier een schat van schoone zekerheid en heilige overtuiging verwerven, kostelijk levensbrood, sterken vreugdewijn.

Ga eens aandachtig de volgende bladzijde na, waarin hij tegenover de waanwijzen van onzen tijd, die zich hun eigen godheid voelen een felle redeneering begint, met een durf, waarvan onze tegenstanders alleen het monopolie meenden te bezitten.

„Nu komt het mij voor, dat mijn boek gerust mag beginnen, waar ons gesprek begon, in de nabijheid van 't gekkenhuis.

„De meesters der moderne wetenschap zijn volkomen overtuigd van de noodzakelijkheid om alle onderzoek te beginnen met een bepaald feit. De oude godsdienstleeraars waren daar eveneens van doordrongen. Zij begonnen met het feit van de zonde, een feit even practisch als een aardappel.

„Of het waar was of niet, dat een mensch in wonderbare wateren *kon* gereinigd worden, er werd niet aan getwijfeld, dat hij *moest* gereinigd worden.

„In onze dagen echter zijn zekere godsdienstleeraars begonnen, niet het voor redetwist vatbare reinigingsmiddel, maar het onbetwistbare vuil te ontkennen. Zekere „nieuwe theologen" betwisten het bestaan der erfzonde, het eenige deel van de Christelijke leer dat werkelijk kan bewezen worden. ([1] Zij erkennen in hun verfijnde spiritualiteit een goddelijke zondeloosheid, die zij zelfs in hunne droomen niet kunnen zien, maar zij ontkennen hardnekkig het bestaan van menschelijke zonde, die zij overal op straat kunnen waarnemen.

„De grootste heiligen, zoowel als de grootste twijfelaars, namen het positieve kwaad als uitgangspunt voor hunne redeneering. Indien het waar is, en ongetwijfeld is het zoo, dat iemand groot genot kan vinden in het villen van een levende kat, dan kan de godsdienstige wijsgeer

1) Dit heeft men hier te verstaan als paradoxale overdrijving. (RED

slechts een van deze twee conclusies trekken: hij moet óf het bestaan van God loochenen, zooals alle atheïsten doen, of hij moet erkennen dat God en mensch niet één en hetzelfde zijn, wat alle christenen doen.

„De „nieuwe theoloog" echter, schijnt het een hoogst verstandige oplossing te vinden, eenvoudig het bestaan van de kat te ontkennen.

„Onder zulke eigenaardige omstandigheden is het niet goed mogelijk, met eenige hoop op algemeenen bijval, te beginnen, evenals onze voorvaderen met het feit van zonde. Dit feit, dat voor hen en ook voor mij zoo klaar is als de dag, wordt nu of erg verwaterd of geheel en al ontkend.

„Maar ofschoon de modernen het bestaan van zonde ontkennen, geloof ik niet, dat zij tot nog toe, het bestaan van gekkenhuizen ontkennen. Allen stemmen nog toe, dat het menschelijk verstand kan instorten. Velen loochenen de hel, maar tot nog toe niet Hauwell, (een gekkenhuis). Ten gerieve onzer voorgenomen bewijsvoering kan het laatste zeer geschikt de plaats vervullen, vroeger ingenomen door de eerste. Met andere woorden: evenals vroeger alle gedachten en theorieën beoordeeld werden naar de mate van gevaar dat zij opleverden voor iemands zaligheid, kunnen wij nu, ter bereiking van ons doel, alle moderne ideeën en theorieën beoordeelen naar de mate van gevaar dat zij opleveren voor het gezond verstand. Het is waar, dat er menschen gevonden worden, die zoo lichtvaardig en onnadenkend over verstandsverbijstering spreken, als ware deze op zichzelf iets aantrekkelijks. Een oogenblik nadenkens zou hun doen zien, dat, indien een of andere ziekte aanlokkelijk schijnt, dit altijd de ziekte is van iemand anders. Een blinde is misschien zeer schilderachtig, maar er zijn een paar goede oogen noodig om het schilderachtige in hem te zien. Evenzoo kan de waanzinnigste poëzie van een krankinnige alleen worden genoten door iemand die bij zijn zinnen is. Voor een waanzinnige is diens eigen waanzin zeer prozaisch, omdat hij volkomen waar is. Een mensch die denkt dat hij een kip is, is voor zichzelf werkelijk zoo alledaagsch als een kip. Iemand die denkt dat hij van glas is, is voor zichzelf zoo broos als een stuk glas. Juist de homogeniteit van zijn verstand maakt hem onzinnig en waanzinnig. Wij vinden hem belachelijk, omdat wij de dwaasheid van zijn idee inzien; en omdat hij zelf de dwaasheid er van niet inziet, wordt hij naar Hauwell gebracht. Kortom, waanzinnigen vallen alleen op aan verstandige menschen, niet aan waanzinnigen. Dit is de reden waarom gewone verstandige menschen heel wat afwisseling in het leven genieten, terwijl waanzinnigen altijd klagen over de eentonigheid van 't leven. En het is ook de reden waarom nieuwe romans zoo spoedig sterven en de oude sprookjes eeuwig voortleven.

„Het ouderwetsche sprookje neemt als zijn held een gewonen menschelijken jongen, maar zijn avonturen zijn wonderlijk en zij vullen hem met verwondering, omdat hij normaal is. Doch in de moderne psychologische novelle is de held abnormaal: het middelpunt ligt niet in het midden. Daarom heeft hij geen aandoening van de meest verbazende avonturen en dus blijft het boek eentonig. Men kan een boeiend verhaal schrijven aangaande een held te midden van draken, maar niet aangaande een draak onder draken. Een sprookje behandelt wat een verstandig mensch zou doen in een waanzinnige wereld: de sobere, realistische novelle van onzen tijd behandelt, wat een volslagen gek zou doen in een eentonige wereld."

Zoo begint Chesterton front te maken tegen elke dwaling, en elke geestelijke aberratie van onzen tijd. Hij betaalt met gelijke munt, hij geeft spot voor spotternij hij plaatst hoogheid tegen hooghartigheid, eigenwaarde tegenover zelfgenoegzaamheid. Het bescheidene, het al te schuchtere, waaraan wij in onze verdediging tegen de kinderen dezer eeuw lijden is hem volkomen vreemd; hij waarschuwt er zelf zoo grappig voor, dat het gevaarlijk is, aan een man, wiens handen zoo van schrijflust jeuken, aanleiding te geven om een nieuw boek te schrijven. Maar hij is zoo diep en rein en groot gelukkig. En zijn kamplust is niets anders dan verlangen naar blijden vrede, en de luidruchtige is zoo stil in het heiligdom zijner ziel. Hij haat niet, hij bemint, en omdat hij lief heeft, bindt hij rusteloos den strijd aan; zijn verlangen is, om iedereen te winnen voor zijn eigen geluk. En dat geluk is Jesus-Christus. Zoo ge door mijn aanbeveling niet gewonnen zijt, lezer, of door het forsche uittreksel, hierboven meegedeeld, laat u dan winnen door het slot van zijn boek. Dergelijke bladzijden worden er maar weinige geschreven in iedere eeuw, en deze volgende regels, behooren tot de schoonste van onzen tijd.

„De groote massa der menschheid is er toe gedwongen geweest, zich te verheugen in kleinigheden, en droevig te zijn aangaande gewichtige zaken. Niettemin, en dit is mijn laatste dogma, dat ik uitdagend voorhoud, het is den mensch niet aangeboren om zoo te zijn. De mensch is veel meer zichzelf, hij is veel meer menschelijk, als vreugde diep in zijn gemoed ligt, en smart slechts aan de oppervlakte. Zwaarmoedigheid mag niet meer dan een tusschenspel zijn, een teedere

en voorbijgaande gemoedsgesteldheid. Pessimisme is op zijn hoogst een emotioneele halve vrije dag, vreugde is het vroolijk schaterende werk, waardoor alle dingen leven. En toch, volgens den schijnbaren toestand van den mensch, zooals deze zich voordoet. Aan het oog van den heiden of den agnosticus, kan deze eerste noodwendigheid der menschelijke natuur nooit vervuld worden."

„Vreugde behoort zich breed uit te plooien, maar voor den agnosticus breidt hare troosteloosheid zich uit over een ondenkbare eeuwigheid.

„Dit is wat ik noem, ten onderste boven geboren te zijn. De scepticus mag inderdaad gezegd worden op zijn hoofd te staan; want zijn voeten dansen opwaarts in ledige visioenen, terwijl zijn hersens in den afgrond zijn. Voor den modernen mensch zijn de hemelen werkelijk onder de aarde. En de verklaring is eenvoudig, want hij staat op zijn hoofd, een zeer ongeschikt voetstuk om op te staan. Doch als hij op zijn voeten is terecht gekomen, dan weet hij dat terstond. Het Christendom verzadigt in eens en volkomen 's menschen voorvaderlijk instinct om in de ware houding te zijn, verzadigt het ten volle hierin, dat door zijn geloof vreugde iets reusachtigs wordt en droefheid iets bijzonder kleins.

„De hemelen boven ons zijn niet doof, omdat het heelal een idioot is; hun'stilzwijgen is niet de hartelooze stilte van een eindelooze en doellooze wereld.

„De stilte rondom ons is veeleer de kleine en medelijdende stilte van een ziekenkamer.

„Misschien wordt ons een treurspel toegestaan, als een soort van barmhartig blijspel, omdat de ontzettende energie der goddelijke dingen ons tegen den grond zou werpen als een dronken klucht.

„Wij kunnen onze eigen tranen gemakkelijker dragen dan de schrikwekkende luchthartigheden der engelen. En zoo zitten wij misschien in een met sterren bezaaide kamer vol stilte, omdat de lach der hemelen te luid is om door ons gehoord te worden.

„Vreugde, die de kleine openbaarheid was van den heiden, is het reusachtig geheim van den christen.

„En als ik dit chaotisch boekdeel eindig, dan open ik weer dat vreemde kleine boekje, waaruit alle christendom is voortgekomen, en wederom geraak ik onder de betoovering eener fluisterende zekerheid.

„De grootsche figuur die de vier Evangeliën vervult, stijgt ook in dit opzicht hoog boven alle denkers, die ooit gedacht hebben, dat zij groot waren. Zijn pathos was natuurlijk, bijna alledaagsch.

„De Stoicijnen, ouden en modernen, waren er trotsch op, hunne tranen te verbergen. Hij verborg zijn tranen nooit. Hij toonde ze openlijk op zijn gelaat, bij heel gewone gelegenheden, zooals toen Hij van verre de stad zag, die Hij lief had. Toch verborg Hij iets.

„Statige overmenschen en keizerlijke diplomaten gaan er trotsch op, hun toorn in te houden. Hij hield Zijn toorn niet in. Hij wierp meubelstukken van de tempeltrappen af, en vroeg de menschen, hoe zij konden verwachten aan de helsche straffen te ontkomen.

„Toch hield Hij iets in. Ik zeg het met grooten eerbied: er lag in die overweldigende persoonlijkheid een zweem van zekere verlegenheid.

„Daar was iets dat Hij verborg voor alle menschen, als Hij den berg opging om te bidden. Daar was iets, dat Hij voortdurend bedekte met een plotseling zwijgen, of een snel zoeken der eenzaamheid.

„Daar was ééne zaak, die God te groot vond om ons te laten zien, toen Hij verkeerde op aarde; en ik heb soms gedacht, dat het Zijne vreugde was."

Ik kan deze regels nooit overlezen of tranen van ontroering verduisteren telkens weer mijn oogen. HANS.

De mystieke Maagd. Crescentia Hösz van Kaufbeuren door Dr. Ignatius Jeiler. Leiden J. W. van Leeuwen, (K. Terken.)

Wat 'n hoogbloei van heilig leven ook in de latere tijden.

Het is eenvoudig verrukkelijk, na te gaan, wat een heerlijke vrienden en vriendinnen Gods onze tijdgenooten waren en het is verheffend te mogen lezen in telkens weer nieuwe en belangwekkende boeken, hoe de genade des Heeren tot hooge heiligheid voerde in den droeven drang van onze zoo vaak onbillijk heftig gescholden tijden.

Stichting en beschaving, aanmoediging en voorbeeld wordt iederen Christen in het leven dezer eenvoudige en ongeletterde kloostermaagd aangeboden: de fijnproever van mystiek en van de allerhoogste litteratuur zal hier ervaren, hoe het hooglied der liefde nooit wegsterft van de lucht der tijden.

Moge elke lezer ondervinden, wat de bezoekers van Crescentia ondervonden. Niemand ging van haar weg, zegt een getuige, zonder eenige liefdevlammen van haar mee te nemen.

Daartoe zal zeker bijdragen, het lezen van vervoerende opwekkingen, als wij o. a. lezen op blz, 104 en vlgde:

„De liefde geeft mij vleugels, zoodat ik mij ver-

heffen kan tot voor den troon der allerheiligste Drievuldigheid, om daar de belangen van de katholieke Kerk en van het christendom, den toestand der ongeloovigen, der zondaars en der geloovige zielen te bespreken.

„De liefde bindt mij vleugels aan, zoodat ik als een duifje kan heenvliegen naar dichtbije en verre landen, om daar door Gods kracht het Evangelie te prediken aan de ongeloovigen.

„Vleugels schenkt mij de liefde en als een bij zet ik mij neder op alle schepselen, om daaruit den honig te puren der liefde.

De liefde is mijn beste leermeesteres. Zij leert mij, hoe ik moet overwinnen, hoe ik gehoorzamen en lijden en zwijgen moet.

„Daarom wil ik mij geheel en al overgeven aan de liefde. Als ik U, o God, bemin, dan ben ik met die liefde sterk als de dood.

„Met de liefde kan ik U, o hoogste Goed, vanuit den hemel trekken binnen mijn hart en dan met U door elken muur gaan.

„Met de liefde kan ik de versteende harten der zondaars zacht maken, met de liefde kan ik de ketenen der zonden verbreken.

„Met de liefde kan ik de gevangen des vagevuurs verlossen. Met de liefde kan ik mijn slechte begeerten, mijn zondige natuur, mijn eigenzinnigheid overwinnen. Met de liefde zegevier ik over alle aanvallen der hel.

„Met de liefde kan ik alle wederwaardigheden, alle lijden verdragen. Met de liefde kan ik God altijd meer beminnen.

„Daarom wil ik dan ook met ernst en ijver beginnen God recht hartelijk te beminnen, opdat ik mijn einddoel bereike en Hij door alle eeuwigheid in mij geloofd, bemind en geëerd worde."

Andere uitingen van liefde, voornemens en gebeden laten ons nog een dieperen blik slaan in het serafijnsch hart van Crescentia.

„Ik zou niet kunnen leven, als er in mijn hart iets was, dat niet opstreefde naar den God mijner liefde. Ja, had ik duizend harten, ik zou ze alle gebruiken om God alleen te beminnen. Hij alleen immers is alle liefde, waardig. Mijn leven is beminnen en mijn liefde is lijden. De liefde toch is dan alleen ware liefde. wanneer zij gekruisigd is. Al vervolgden mij ook alle menschen en alle duivelen met de uitgezochtste pijningingen, dan zou dat alles niets zijn dan olie, waardoor het liefdevuur nog hooger in mij zou opvlammen."

Een anderen keer zeide ze: „Als ik wist, dat er in mijn lichaam één droppel bloed was, die God niet beminde, dan zou ik dien er dadelijk uitpersen."

„Wanneer ik door een enkel woord, dat geen liefde tot God ademde, een engel kon worden, ik zou het niet uitspreken."

De zuiverheid harer liefde komt in andere gezegden nog beter uit. Met stralend gelaat, betraande oogen en met een niet weer te geven uitdrukking in haar stem zeide ze dikwijls: „God beminnen, daar Hij is, die Hij is." Bij die woorden geraakten ze niet zelden in geestverrukking. In onbewaakte oogenblikken hoorde men haar soms verzuchten: „Mijn God, ik bemin U boven alles, daar Gij het hoogste Goed in U zelven zijt. Dit is mijn eenigste vreugde, dat Gij alles zijt en dat ik niets ben."

De liefde van welbehagen in Gods eindelooze schoonheid en volmaaktheid bonsde in haar hart zoo machtig, zoo onafgebroken, dat alle andere aandoeningen hierdoor tot zwijgen werden gebracht. In haar allerzuiverste liefde wilde zij niets voor zich zelve, alles voor haar Beminde. Luister slechts naar het heerlijk gebed, dat Pater Ott heeft bewaard. [1]) „Ik gun U uit het innigste mijns harten uwe Godheid en de eindelooze Gelukzaligheid, welke Gij zelf zijt en van eeuwigheid geniet. O, konde ik alleen U zooveel diensten bewijzen en U zoo in-vurig beminnen, als U liefhebben al uwe uitverkoren schepselen tezamen. O, dat ik God beminde, zooals de Heiligen dat doen in den hemel O, dat er millioenen en millioenen en millioenen hemelen en werelden waren, opdat mijn Beminde op millioenen wijzen eer en glorie werd gebracht. Wond mijn hart met zulk een diepe liefdewonde, dat ik U eindeloos meer beminne dan mijzelve en al het geschapene. Maar wond mij ook met smarten, opdat ik uit liefde tot U altijd meer en meer lijde en door alle menschen veracht worde en verguisd."

Dergelijke boeken zijn een weldaad voor elke ziel die zij bereiken. HANS.

1) 2. B. 3. K.

Kleine Burgers, door CHRISTINE P. VETTER. Bussum. PAUL BRAND.

Laten wij het nu maar eerlijk bekennen. Wij recensenten staan gewoonlijk verlegen met het werk van Christine Vetter. Wij hebben zoo onze meeninkjes, niet waar, zoo onze lesjes over een werk, hoe het zijn moet en wij weten zoo ongeveer hoe het in elkaar zit meenen we, en dan komt deze pracht-schrijfster en brengt ons met al onze boekenwijsheidjes en handighedens van de wijs.

Zij stoort zich aan niemand of niets, zij wil geen literatuur maken, wil geen mooi boek schrijven, niet beroemd worden, geen visie's uiten in

hevige woordkunst, zij wil weldoen, zij wil het katholieke volk dienen.

En dan hebben wij beoordeelaartjes, een beetje van de wijs gebracht, daar allerlei aanmerkingetjes over tot de dolste toe; zoo herinner ik me, dat er in een blad gezegd werd heel beschermend: C. V. zal wel leeren schrijven, als ze haar best doet!! en door iemand die aan de grenzen van Gelderland woont, reeds een paar jaar! dat C. V. de geboren en gebogen Geldersche, geen Geldersch dialect kent...., het volk laat ons gelukkig praten, het volk heeft maling aan onze geleerdigheid, het volk, o recensenten, — laat ons groen en geel worden, leest haar werk.

Daar kunnen wij eigelijk onze pennen wel weggooien, en zeggen: ziezoo, nu ga ik dit boek ook eens lezen, om te genieten, niet om te becriticasteren.

Maar.... maar... lees nu eens de volgende willekeurig gekozen pagina...

Buurvrouw was opgetogen... ook vooral, omdat haar kleine beschermeling het zoo extra goed had gehad Moeder schreef nog denzelfden avond een briefkaart en bedankte voorloopig... Zondag zou Wikke een briefje sturen met de broertjes samen .. wat ook gebeurde. Bij de dames, bij Mina, bij de meisjes op 't atteljee had het loopmëisje de grootste voldoening van haar cadeautjes.,. allen prezen haar om strijd en zeiden, dat het zoo aardig van haar was, maar de allergrootste voldoening had het kind toch toen zij bemerkte, dat ze allemaal blij waren over haar terugkomst.

„Kind. nou heb ik pas ondervonden, hoe gemakkelijk het is, als je d'r ben"... betuigde Mina en de meisjes zeiden ook:

„Blij daj d'r maar wéér bent hoor! en je mot maar niet zoo heele dagen weer weg gaan... o foei, wat is dat lastig".

't Was in den grond der zaak drie kwart zelfzucht, al die blijdschap, maar Wikke hoorde er alleen uit, dat men haar niet kon missen en dat was voor 't kind een ongekendie glorie, nòg heerlijker dan de aardige brief van tante, die haar zoo prees om haar netheid en handigheid!... en daar was ze toch al wel zóó blij om!

Moeder ook had schik van tante Dina's prijs-brief, zooals zij het epistel noemde... 't was een lange schrijverij en moeder raakte onder 't lezen de kluts wel eens kwijt... Schoonzuster had zoovéél te vertellen... het meest over Willemientje!

„Jewèl... jewèl..." kreeg Netje de Neut te hooren, „zeker, 't is ook een aardige brief... zàk niks van zegge... m'r zie je buurvrouw.. zie je..."

De mededeeling werd onderbroken door de gewichtige bezigheid van „naadjes tellen... steken opnemen... een lus indiepen..." en onderwijl prakkezeerde moeder, hoe zij 't nu 't best zou vertellen... want Netje hoefde nou niet precies alles te weten, wat juffrouw Winkel dacht en droomde en hoopte!

„Zie je... wat ik zegge wou... tante Dina prijst m'n deerntje genog... daar niet van... maar weet je, wáár 't om te doen is?... dàk maar vrede zal hebben met dat vak van loopmeisje... zie je... dàt is 't 'm! ja, daar kijk je van òp he? nou, op mijn verantwoording... effektief wààr hoor! Ze denkt, dak d'r niet snap... och lieve deugd... ik ben leep, zei de jongen... nou, ik ook van 't zelfde... ze is net as der man... Winkel zaliger z'n broer... altoos maar voorpreeken: nederig bij de weg... niet boven je stand willen... alle eerlijke werk is goed... zeker... zeker... ik zeg d'r ommers geen woord van... maar d'r eigen meisje hebbe ze geen loopmeisje late worre... en d'r jonge hebbe ze van alles late leere... Fransch en Duitsch... in beide ken ie 'n kerkboek leze... o zoo Koos! nee hoor! angetrouwd is maar angelapt... as 't m'n eigen broer of zuster was... dan wist ik wel, wat ik dee!"

„Wat wou je dan doen?" verbaasde zich buurvrouw.

„Wel m'n lieve ziel, dan breide ik een boordje, dà ze Wikke bij zich namme... wat maakte dat nou uit... zeg nou self... maar jewèl, fluite! prijs het kind maar hemelhoog en laat ze dan maar stilletjes loopmeisje... vooral niet hoogvliege... gusjes nee... moj goed voor oppasse... anders groeie je kinder je boven 't hoofd!"

„Maar juffrouw", waagde Netje nu, „je hebt me toch selvers verteld, as dat je zwager z'n zoon best had kunne late studeere... dat ie 't best kon betale... en dat ie 'm toch in z'n zaak opleidt... nou doet ie toch zoo te zegge na z'n eige woorde! is 't waar of niet?.. en Daatje, d'r lui dochter, is toch ook heel gewoon bij moeder thuis... is nie?"

„Daatje kan nie leere... zoo min as m'n Wikke... ze ken amper 'n fesoenlik briefie schrijve... en toe zwager Gijs laas m'n jonges an 't rekene zag, met breuke geloof ik, toe zeidie: dat hêt m'n Da nooit in de slag kunne krijge... nou, ze is vijf jaar ouwer dan Daan... kun je wel natelle op je vingers, dat ze geen bolleboos is... maar wat komp dat d'r op aan voor mense met geld?... as ze later trouwt, krijgt ze idem zóóveel en loopmeisje had ze niet noodig te worre... en Dorus!... nou ja, hij mag wel geen zin in de studeerderij gehad hebbe! wie weet!... en nou hêt ie in vaders winkel behoorlik 'n knecht en 'n loopjonge voor zich!"

Netjes ronde hangklok sloeg plechtig langzaam vier slagen .. moeder moest weg... „effe afkampe",

zóó, dat paar was er alweer... 40 cts. verdiend van middag... 't was meegenome... 's avonds was er gewoonlijk wat te verstellen aan het goed van de kinderen en dan zat ze ook altijd te naaien... anders met breien keek je voortdurend de jongens op de vingers... en meester had haar 's een bezoek gebracht en gezegd, dat ze dat niet moest doen... dat konden gewoonlijk de kinderen niet goed hebben. Moeder liet zich gezeggen en nam des avonds naaiwerk onder handen, waarvan zij slechts nu en dan eens opkeek.

„Hoe meester er zoo toe kwam, haar dit te verzoeken?" vroeg moeder nieuwsgierig.

„Wel juffrouw, de kinderen hebben altijd zooveel uitschrapsels in het werk, zelfs al maken ze het eerst op klad... toen heb ik ze ongemerkt uitgevraagd en kleine Kees vertelde het al gauw: als moeder hem zoo op de handen zat te kijken, dan vergiste hij zich telkens... nou juffrouw, ik weet, dat ik bij u met een verstandig mensch te doen heb en 't is immers in het belang van de jongens!"

„Dat spreekt meester, ik ben u ook heel dankbaar... en ben u tevreden over de bengels?"

„Zeer tevreden... 't zijn beste jongens, moeder!"

„En kan d'r wel wat van groeien, denk u? ik meen: kunnen ze leeren?"

„Dat schikt vrij wel, juffrouw, 't zijn geen hoogvliegers, maar ze kunnen toch goed meekomen... en ze doen allebei braaf hun best!"

„Zou er een onderwijzer in Daan steken, meester?"

„Dat geloof ik niet, juffrouw... wat zegt de jongen zelf... hebt u 't hem al eens zoo gevraagd?"

„Jawel, al een paar keer, maar je kunt er niks uitkrijgen... 'k wou, dat ie maar zin had aan het onderwijs... dat's een best baantje tegenwoordig... een paar uur daags naar school en as de maand om is, een aardig duitje".

Daans onderwijzer vond het de moeite niet waard, deze tamelijk domme redeneering te weerleggen... met zulke moeders schoot je toch niks op... hij zei dus enkel:

„Ja, ja, maar zoo gemakkelijk gaat dat toch niet" en daarbij bleef het. Juffrouw Winkel zag glimlachend, hoe de meester daar juist beleefd werd gegroet door een deftig jongmensch... Zie je nou wel: een onderwijzer staat bij ieder in aanzien... Daan moest er maar zin in hebben... dan was ie voor z'n leven geborgen... en de opleiding was kosteloos.. hè, hadden ze d'r alle twee maar zin in... zij kon hun den kost wel geven... daar zag zij kans toe en ze in de kleeren houden ook wel... en dan met een jaar of achttien waren ze d'r boven op... ze begonnen met vierhonderd vijftig of misschien wel vijfhonderd gulden! wâblief? een mooi stuk geld... en wat deftig is, neemt nog den hoed voor je af... ook niet mis!

Maar Daan en Kees „kenden d'r eigen heil niet", zooals moeder klaagde... Kees zei ronduit:

„Ajakkes meester! altijd naar school... 'k zal blij zijn, as 'k d'r àf ben... 'k wor nog liever schoorsteenveger... en jij Daan?"

„'k Heb d'r ook geen puf op", antwoordde deze, „as 't anders kan tenminste... maar 'k wou liever smid worden".

„Een mooi span", minachtte moeder, „een smid en een schoorsteenveger... nee mannetjes, daarvoor geeft moeder dat dure leergeld niet uit hoor! dan had ik jullie wel na de armenschool kunnen sturen en dan was jullie nou uitgeleerd... maar daar staat niks van in!"

Kees vooral vond het jammer, dat ie met dat schouwvegersplan niet een jaar of wat terug op de proppen was gekomen... dan was ie nou uitgeleerd geweest... hè! en nou zat ie op deze school pas in de vijfde klasse van de acht! bah! wat kon 't hem schelen, hoeveel inwoners ons land had... dat wist immers geen mensch precies... de lui verhuisden toch aldoor naar andere landen en d'r kwamen vreemden hier wonen... en de Geschiedenis... daar had ie een geweldigen hekel aan... al die ouwe knullen... wat had meester daar nou zelf aan of ie dat allemaal wist... hij kon 't ook niet onthouden, net evenmin als de jongens... want hij overhoorde de jaartallen ook uit het boekje... nou dan! wat gaf het dan of je ze leerde! Zoo liep kleine Kees dikwijls te stieperen in zich zelf of beklaagde zich bij broertje Daan... maar geen van beiden durfden ooit iets dergelijks tot moeder zeggen... moeder vond, dat je 't schoolgeld d'r af moest leeren en dat zou dan ook wel zoo behooren... maar lastig bleef het... moeder kon wel dol zijn op huiswerk... moeder behoefde het niet te maken en te leeren!

„Onze Wikke hêt 't eigelik veul plezieriger dan wullie", benijdde Kees, „die hoeft niks meer te leeren en ze is haast den heelen dag bij de straat... hè, 'k wou dâk ook maar nie kon leeren... en dâk loopjonge was".

„Pas op, as moeder 't hoort", waarschuwde oudere Daantje, „moeder zou je: loopjonge... dat mag je net zoo min as schoorsteenveger of as ikke smid".

„Nou, maar 'k wil ook geen eens schoorsteenveger... dat zee 'k maar zoo, omdâk geen meester wou worre!"

„Maar wàt wou je dan wèl?" drong broer.

„Och, weet ik et!... tramcondekteur lijkt m'n ook wel aardig... of meneer keplaan!"

„Zeg of je dan niks leeren mot, as je keplaan

wordt! dan moj je wel leeren tot je 25 jaar ben... wil je dàt dan?"

„Nee, dan maar tramcondekteur! zou moeder dàt willen?"

„'k Weet nie... messchien! maar 'k geloof, daj dan in een winkel mot of zoo, as je geen meester wordt!"

„Daar hêk niks geen zin in... achter 'n toonbank!"

„Maar dan ga je nog al 's 'n boodschap!"

Kees echter schudde zijn hoofdje.. hij wou niet den heelen dag binnenshuis!... op een tram... of politie-agent... of loopjongen... dàt was zijn ideaal!

Met moeder echter durfden de knapen nooit zoo eens ronduit praten... moeder zei altijd maar: leeren en daar kon je dan niks tegen inbrengen. De kinderen voelden het, hoe moeder hen hooger op wilde brengen en van hen vorderde, dat zij daartoe zouden meewerken... terwijl zij in hun gelukkige jeugdjaren niet de minste eerzucht koesterden en een tramconducteur zachtst genomen even deftig vonden als een schoolmeester!

„Wees zoo verstandig en laat de jongens zelf kiezen", schreef oom Gijs, „houdt hun iets bereikbaars vóór en dan zullen zij wel toehappen!"

„Nou, is dan meester en kantoorbediende niet iets heel goed bereikbaars?" meende moeder tegen buurvrouw „en ik denk ook wel, dat ze allebei zullen toehappen".

„Zouden ze er wèl zin in hebben, denk je?" opperde voorzichtige Netje.

„Och wel ja! wat weten zulke jongens nou van zin en geen zin! Je kunt ze net voorpraten, wat je wilt... ze weten zelf niet, wàt ze willen of zullen of moeten!"

„Daantje sprak toch nog al eens van 't smidwerk!"

„Mensch 'hou op! 'k wor al naar, as 'k an z'n goed denk".

„Ja, dàt kan 'k 'n beetje begrijpe... maar anders... 't is tegenwoordig nog zoo'n min ambacht niet... en alle smidslui, die 'k zoo gekend heb, zijn aardig vooruit gekomme... daar hej je Aalders en Bakse en Mulderink... 't zijne nou mense in bonis en 't heugt me nog, dat ze alle drie knecht ware hier in de Groote Straat".

„Nou ja, maar d'r zulle d'r ook wel zijn, die achterop zijn geraakt, dat's in alle vakke hè!... en as de jonge nou perséé niet anders wou... dan zou 'k zeggen: albeneur dan maar!... och maar hij wordt, geloof ik, net zoo lief meester en dan hêk met dat vuile goed niet te maken".

„Mot ie al gauw besluite, wat ie wil?" vroeg buurvrouw.

„Nee, dat heeft den tijd nog wel.. volgend jaar gaat ie pas leeren om aangenomen te worden en dan is 't nog vroeg genoeg, zegt de meester."

„Dus over een paar jaar... dat lijkt nog een heele tijd, maar je bent d'r zóó... wat is een maand, niks hè!"

.....lees deze en andere bladzijden. Zie hoe zich de lotgevallen van deze familie geleidelijk en logisch ontwikkelen. Speur den dialoog na. Zóó volgehouden en doorgevoerd, dat de menschen, waarvoor 't boek bestemd werd, zelf zouden kunnen meespreken en dan gaat ge misschien begrijpen, dat ik beweren durf: Christine Vetter is een bijzondere verschijning, óók in de litteratuur. Zij heeft wat weinige schrijvers zullen mogen zeggen, bereikt wat in haar bedoeling lag. Haar werk werd modelwerk, in het soort dat zij beoefenen wilde. Gelukkig dat het volk voelt en erkent en openstaat voor den invloed van deze barmhartige Christin en werkelijk groote vertelster.

HANS.

Levensvragen, Dr. J. Clug, Amsterdam. C. L. van Langenhuijsen.

De groote vragen, welke de menschheid van onze dagen kwellen, worden hier op een allervoortreffelijkste wijze opgelost. Het boek kan een openbaring zijn voor de honderden, die zich door allerlei stelsels en meeningen van de wijs gebracht weten. Hier worden van onder die schijnbaar hechte bouwwerken de steunsels weggetrokken, de revolutiebouw der moderne meeningen wordt meedoogenloos neergehaald en als de verbijsterde lezer vraagt, waar dan toch zijn ziel een schuilplaats vinden zal en vredig rustoord, dan wordt hij veilig gevoerd naar den hechten ingang van den eeuwigen tempel der waarheid.

De Gelukzalige Johannes Eudes naar het Fransch van den Eerw. Pater D. Boulay, Amsterdam. E. van der Vecht.

God is wonderbaar in zijne heiligen en elk der uitverkoren des Heeren draagt in zijn leven een waardevolle les en onderwijzing voor ons leven. In onze vreugde om de groote mystieke vervoering van zoovelen, wier leven ons thans verhaald wordt, mogen wij niet vergeten onze zielen te gaan verwarmen en onzen arbeidslust aan te vuren bij de groote stille werkers als Johannes Eudes wier invloed onberekenbaar was voor hun tijd en wier werk voortleeft in den zegenrijken arbeid hunner volgers.

De Geestelijke en Lichamelijke Opvoeding van het Kind, door Dr. Cornelia de Lange. Derde druk. Amsterdam. H. Meulenhof.

In een vorigen jaargang wezen wij op de vele goede eigenschappen van dit werk. Wij kunnen

het ook nu weer met volle vertrouwen aan verstandige moeders en verpleegsters aanbevelen.

't Ware wel te wenschen, dat er onder ons meer kennis aangaande de lichamelijke opvoeding van het kind verspreid werd, het sterftecijfer onzer kleinen zou er belangrijk door verminderen; voor de geestelijke opvoeding hebben wij natuurlijk meer en beter dan hier gegeven wordt.

Herinneringen, naar het Zweedsch van SELMA LAGERLÖF, door MARGARETHA MEYBOOM. Amsterdam. H. J. W. Becht.

Zachte, lieve vertellingen, half sprookjes en half waarheid, waarin de schrijfster ons voorneuriet hoe zij gegroeid en geworden is, tot wat zij in onze litteratuur vertegenwoordigt: de blanke openbaring van vrouwelijke toewijding,

Verzen, ANNIE SALOMONS. Tweede Bundel. Bussum. C. A. J. van Dishoeck.

Van Annie Salomons eersten bundel hebben wij veel goeds gezegd. Voor deze verzameling moeten wij waarschuwen. De verzen zijn soms zoo hartstochtelijk en vaak zoo somber, dat zij wel een verkeerde sfeer moeten scheppen vooral in de zielen van haar, die bij deze jonkvrouw eenheid van voëlen en trachten komen zoeken.

Moge de zangster dezer zeker klare klaagliederen van het sombere rijk der teleurstelling opgenomen worden in het zonrijke paradijs van vreugde, dan zullen wij ademloos komen luisteren, en aanbiddend de handen vouwen voor den Schepper die broze schepselen geeft zoo matelooze vreugde met zoo zuiveren klankenjubel te vertolken.

Het eerste Bedrijf. Oorspronkelijke roman van geen onbekende. Dordrecht, C. MORKS CZN.

„Zij zei niets, maar het hoofd tegen zijn schouders geleund, schreide zij veel en lang!" Dat was van den beginne af te voorzien, dat moest zoo eindigen, en heel die avontuurlijkheid van hem, dient slechts om de vellen druks te vullen, en van dit onbelangrijk voorval, onbehagelijk verteld, een boek samen te flansen.

De hemel beware ons voor nog meer bedrijven, aan deze Einacter hebben we meer dan genoeg, en wij voelen niks geen lust den auteur voor 't voetlicht te roepen en hem nog ijdeler te maken; want dat is ie: dat blijkt alleen uit het feit, dat hij zich, geen onbekende noemt.

Op het dievenpad. Verhalen uit het leven van een Amsterdamschen rechercheur. Naverteld door JAN FEITH. Amsterdam. SCHELTENS en GILTAY.

Veel beter en veel hooger dan alle pakken van Nic Carters en Wilsons bij elkaar. Goede uitspanningslectuur. Spannend, boeiend en zoo goed als waar ook.

Die rechercheur in ruste, verhaalt aan Jan Feith zijn leven...

„En wat je al niet meemaakt, vanaf je eersten boef, dien je als 'n tijger op z'n rug springt, tot den laatsten die me onverwacht schopte, zoodat ik me tegen den trottoirband een ongeneeslijke bloedspuwing viel!!.. dat alles trekt hier in bonte tafereelen de belangstelling van den lezer.

Reinard de Vos. Uit het Middelnederlandsch herschreven door STIJN STREUVELS. Opgeluišterd met teekeningen door GUSTAAF VAN DE WOESTEIJNE Amsterdam L. J. VEEN.

Een feest voor het oor en een feest voor 't gezicht. Hoe wonder hebben èn Streuvels en Van de Woestijne zich in den geest van het Middeleeuwsche gedicht ingeleefd.

Philologen en kunsthistorici zullen zich wel meer dan eens aan deze bewerking ergeren, maar het volk dat open staat voor de blijheid der middeleeuwsche kunst zal den gullen spot de zuivere taalmuziek en de prachtige prenten dezer uitgave dankbaar genieten.

Albrecht Rodenbach. Gedichten. Volledige uitgave. Bezorgd en ingeleid door LEO VAN PUIJVELDE. Amsterdam, L. J. VEEN.

De kostbare nalatenschap van den al te vroeg gestorven dichter en emancipator. Al mogen wij betreuren dat de Voorzienigheid hem zoo vroeg uit ons midden nam, — we mogen toch getuigen, dat zijn arbeid tot ontwikkeling der studeerende Vlaamsche jongelingschap volledig geslaagd is, en zoo zullen wij zijn gedichten, waaronder groote meesterstukken in onze kostbare litteratuurschatten met eerbied bewaren.

En bij Van Puyvelde, beter dan bij wie ook, kunnen wij de juiste waarde van Rodenbachs werken en dichten leeren begrijpen en waardeeren.

De dichter Albrecht Rodenbach, door J. OORDA. Brecht, L. BRAEKMANS.

Kunst, wordt wel eens gezegd, is de natuur beschouwd door een temperament; wat er op

dit gezegde af te dingen valle, het is zeker, wanneer de eene kunstenaar met liefde de kunst van een anderen kunstenaar beschouwt, ontstaat er een heel eigenaardige subjective kunst, welke wij genieten mogen, ook al gaan wij niet steeds met alles akkoord.

Deze prachtbladzijden van Oorda, doen ons veeleer de grootsche ziel van den schrijver, dan den dichter Rodenbach kennen. Het zou soms onbegrijpelijk voorkomen. dat Oorda aan eenige aangehaalde verzen zoo hooge waarde toekent, zoo wij niet begrepen, dat die verzen zijn ziel ontroerden en dan een nieuw gedicht voortbrachten, wat ons hier dan als aandoening om genoten verzenschoonheid wordt aangeboden.

HANS.

Silvio Pellico. „Mijne Gevangenissen" uit het Italiaansch, door Frans Erens Amsterdam — S. L. van Looy.

Daar *Mi Prigione* het lijfboek van mijn grootvaderzaliger was, deed de titel alleen mij altijd denken aan gebraden appels en een uitgebrande pijp. Gaat het den lezer misschen ook zoo? Dan doet hij goed de voorrede van Erens te lezen, een der fijnste kenners der litteratuur.

„Bij de vrienden der litteratuur, bij hen, aan wie de groote meesterstukken bekend zijn door preciese lezing en die ook op de hoogte zijn van de voornaamste gedeelten der moderne litteraturen, bestaat in den laatsten tijd de neiging zich meer speciaal te interesseeren, welke niet als kunstwerk bedoeld maar die uit de opwelling der zuivere natuur meer waard is te blijven lezen, dan een „um des Geschäftes willen" moeizaam geconstrueerd fantasie-product. Is niet in dit laatste genre „alles schon dagewesen" en zijn de zooeven genoemde lezers niet dikwijls verplicht na de eerste bladzijden van de nieuwe zoogenaamde kunstwerken deze ter zijde te leggen, omdat zij zich zeggen: „nu weet ik het wel"? Nog steeds houdt de theorie van l'Art pour l'Art menig lezer gevangen. Zij heeft echter de nadeelen van een circulus vitiosus te zijn. Dat wat uit haar wordt geboren heeft alléén recht van bestaan en kan ons op den duur bevredigen, wanneer het nieuw is of ten minste nieuw als schrijftrant en stijl, van hoe weinigen kan dat worden gezegd. Behalve het werk van enkelen komt er slechts zelden kunstproza uit bij ons, dat de moeite van het lezen waard mag heeten. Stijn Streuvels zou b.v. een heel groot artiest zijn, wanneer hij een meester ware der beperking, want dat is slechts hij, bij wien iedere volzin aan een volkomene, latente zielsbeweging beantwoorde.

Niet beter is het op het oogenblik in Frankrijk gesteld, waar behalve Anatole France en Remy de Gourmont zoo goed als geen stylisten van den eersten rang onder de nieuweren zijn. Hoeveel hebben dan de verwachting, die men van hunne eerste werken had, teleurgesteld! In Duitschland is het iets beter in vergelijking met voorheen, maar daar woelt nog steeds een ideeënchaos, waaruit naar den loop der omstandigheden orde en harmonie zal moeten volgen, die alléén dan kunnen komen wanneer de geest van Nietzsche als „overwonnen standpunt" zal worden beschouwd.

Het is een merkwaardig feit, dat er omtrent 1880 in Nederland niet alléén, in veel andere landen van Europa, eene hernieuwing van het litteraire voelen en denken heeft plaats gegrepen, waarbij ten slotte de naturalistische richting werd teruggedrongen en eene meer spiritualistische zich baan brak. Groot steeg het enthousiasme in de hoogte doch de beloften van de mannen van 1880 konden slechts tot heden ten deele worden vervuld en tot heden is het moeilijk een vaststaand oordeel uit te spreken over de beteekenis der meesten. De jongste epigonen, d. w. z. de generatie van 1900, vermochten tot nu toe hunne ouderen niet te evenaren, en zoo heerscht er tegenwoordig in de litteraire Europeesche smidsen een kalm en gestadig hameren op oude thema's, in oude rhytmus en zwakkeren klank. Het zal spoedig verouderen en op hoevele bladzijden, zoo frisch nog vóór tien jaren, sijpelt niet langzaam aan nu reeds het grijze stof der vergetelheid! Dit geldt hoofdzakelijk van de producten der fantasie, maar minder aan de wisseling der tijden blootgesteld en langer hunne frischheid bewarend, dat is het genre litteratuur, waar op ik wilde komen, zijn de gedenkschriften, verzameling van brieven en dagboeken, door eminente schrijvers nagelaten. Zoo zal menigeen met grooter belangstelling het „journal" van de Goncourt dan de meesten hunner romans ter hand nemen. Hebben zij trouwens niet zelf gezegd, dat het tijdperk van den roman voorbij is?"

En lees dan dat heerlijk mooie adagio van den schrijver zelf.

„Heb ik deze herinneringen geschreven uit ijdelheid om van mij te spreken? Ik wensch, dat dit niet zoo zij en voorzooverre iemand rechter over zich zelven kan zijn, schijnt het mij, dat ik betere doeleinden daarmee heb gehad: namelijk bij te dragen sommige ongelukkigen kracht te geven door hun te toonen de ongelukken, die ik heb ondergaan en de vertroostingen, die ik heb ondervonden, — dat onafscheidelijk zijn van de diepste onheilen; — namelijk om te getuigen dat te midden mijner

lange kwalen ik toch de menschheid niet heb gevonden zoo boos, zoo de toegeeflijkheid onwaardig, zoo ontbloot van uitmuntende geesten, zooals zij gewoonlijk wordt voorgesteld. Uitnoodigen wilde ik edele harten den sterveling zeer te beminnen en niet te haten; alléén te haten, de lage veinzerijen, de lafheid, de gemeenheid iedere moreele ontaarding. En herhalen wilde ik een zeer bekende, maar vaak vergeten waarheid: dat godsdienst en philosophie beide een energiek willen en een kalm oordeel verlangen en dat er zonder deze vereenigde voorwaarden geen rechtvaardigheid, geen waardigheid en geene veilige grondbeginselen bestaan.

„Ach, voor het ongeluk, dat voorbij is, en voor de vreugde van het tegenwoordige, zoowel als voor alle goed en kwaad, dat mij de toekomst zal brengen, zij geprezen de Voorzienigheid, waarvan menschen en dingen met of zonder hun wil zijn de wonderbaarlijke instrumenten, die zij gebruikt tot doeleinden, welke haar noodig zijn."

Als wij deze stem „de Profundis" vergelijken met de woorden van Russische en andere gevangenen van onzen tijd, dan kunnen wij niet zeggen dat de litteratuur er sedert Silvio Pellico op vooruit gegaan is.

Al die vaak zoo ijdele stemmen zullen spoedig zwijgen en vergeten zijn, maar deze éene ontroerende, en door smart geheiligde, zal de eeuwen door blijven voortklinken.

Quia absurdum, NICO VAN SUCHTELEN. Derde druk. Amsterdam, Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur.

Heel de bedroevende naaktheid en hulpbehoevende armoede van onzen tijd is neergelegd in dit boek.

De uitbeelding is niet heel sterk, maar het psychologische proces van den held, als wij den verloopen decadent nog een held mogen noemen, is buitengewoon goed en volkomen.

Natuurlijk is *Quia absurdum* weer een verkeerd begrepen woord. Deze prachtverklaring van Sint Augustinus, die beleed dat hij geloofde wat boven het begrip van zijn verstand ging, wordt hier misbruikt tot de volgende synthese:

Bl. 166. Wanneer ik hen niet had, Augustinus, Eckhart, Spinoza! Wanneer ik altijd weer opnieuw mij bedwelmen kon met hun god-vervulde dronkenheid! O groote heeler en meest verblinde, eenige haast die ik begrijp en liefheb. Om hunnentwil en om mij zelf geloof ik dat mijn leven een zin heeft, om onze groote, goddelijke dwaasheid.

Credo, quia absurdum!

En dan meenen de mannetjes, die van deze schrijvers noch den zin vatten, noch een uitspraak kunnen vertalen, met de wereld te mogen afrekenen en zich te groot voelen voor het gros der menschen. Quia absurdum is een vreeselijk boek.

Jacques Perk. Gedichten, Amsterdam W. VERSLUYS.

Zeker, we lezen weer met zooveel genot:

Harmonie.

De maan blinkt door den zwarten bouwval henen
En laat haar zilver glijden langs de duin,
Door de Ourthe omkabbeld en gekroond met puin:
Getrotste grootheid in bemoste steenen.

Hoe smelt het bruine licht in 't lichte bruin!....
Hoe ruischt de stroom! Het woud in nacht verdwenen,
Schijnt aan den nachtegaal het oor te leenen,
En nijgt eerbiedig looverdos en kruin.

En gij, Mathilde! uw lied rijst naar den hoogen....
De ziele der natuur in u gevaren,
Uit zich door u in deze zalige uur!

In elke star meen ik uw blik te ontwaren,
En duizend starren tintlen in uw oogen....
Ik min natuur in u, u in natuur!

we hooren weer de pracht dezer verzen:

Dropsteen.

Bij 't rossig, zwaaiend schijnsel der flambouw,
Welks walmen tranen teelt bij 't krinkelend
Zie 'k spichtig kegels stijgen, pegels nijgen,
Wier blijde blankheid werd tot weenend grauw.

Het dropt, het dropt, van spits tot spits; aanschouw
Hoe langzaam droppen door de droppen zijgen,
En vallend leven geven aan het zwijgen,
En worden tot een zuil bevroren dauw.

Wat daalt, zoekt wat daar rijst, en welhaast zullen
Zij, samengroeiend tot een eeuw'ge zuil,
Elkaar omhelzen, en met schors omhullen.

Zóó gaat het morgen in het gister schuil;
Zóó kwam Mathilde mijn gemoed vervullen,
En kreeg mijn gansche ziel daarvoor in ruil.

en uw hart gaat open bij de prachtregels:

Zij komt.

Gij, berken, buigt uw ranke loovertrossen!
Strooit, rozen, op het zand èn sneeuw èn blad!
Gij, zwaatlende olmen, nijgt u naar het pad,
En kust den dauw van sidderende mossen!

En, snelgewekte liederen der bosschen,
Stemt aan èn zang èn lof! En, klimveil, dat
Den slanken, diepbeminden beuk omvat,
Druk hechter aan de twijgen, u, de rossen!

Voorzegger, die u zelven roept, o kom,
En roep uw „koekoek" duizende blijde keeren,
En fladder aan, vergulde vlinderdroom!

Zij zweeft hierheen, die zon en zomer eeren:
De lof van hare schoonheid klinke alom,
Waar zon en zomer te beminnen leeren!

maar, maar we zijn de magistrale les van Kloos ontgroeid, we waardeeren den meester, maar hebben toch een vrijer en meer rustig oordeel over den vroeg ontslapen poeet, die, al kunnen wij hem niet vereeren, zooals Kloos het doet, toch voor ons blijven zal de zanger van veel zuivere schoonheid.

Van Oude en Nieuwe kunst. Een bundel vertogen door JAN KALF. Amsterdam C. L. VAN LANGENHUIJSEN.

Een boek met kunstzinnige opstellen, waarover iedere ontwikkelde katholiek verheugd behoorde te zijn.

De wetenschap van Kalf is rijk, zijn liefde voor het schoone ontroerend sterk, zijn betoog helder en bondig, zijn stijl van een hechte soberheid.

Toch is dit werk, waaruit wij allen zooveel zouden kunnen leeren, betrekkelijk koel en onverschillig ontvangen.

Hoe komt dat?

Och Jan Kalf heeft met groot plichtsgevoel gezegd, wat zijn geweten hem voorschreef, hij zei het met ontroering in zijn stem, wanneer hij de glorie der Kristelijke kunst vierde, en met haat en sterken afkeer, als het leelijke hem kwetste, waar hij het speurde a s een beleediging der eeuwige schoonheid aangedaan.

Dat heeft men hem kwalijk genomen. Men heeft hem verdacht gemaakt, gekleineerd en beleedigd.

Maar Jan Kalf moge zich troosten met de gedachte, dat zijn werk toch niet te vergeefs is geweest. Dit boek sterft niet maar zoo; het is een zuivere, eerlijke leergang voor degenen, die den waren glans der groote schoonheid willen stellen in den offerdienst van den eeuwigen God.

Studies over Bouwkunst, Stijl en Samenleving door H. P. BERLAGE versierd naar ontwerpen van den schrijver door BRIDEÉ. Rotterdam W. L. en J. BRUSSE.

Al scheiden levensinzicht en begrippen over staat en maatschappij ons van den grooten bouwmeester en bezonnen schrijver, wij kunnen veel van wat hier geschreven werd tot het onze maken, en ons nut doen met de ruime en juiste inzichten welke hier over de bouwkunst en de samenleving worden gegeven.

De reis om de wereld in 40 dagen of de zoon van Phileas Fogg door JAN FEITH, Amsterdam SCHELTENS en GILTAY.

Een boek voor jongens, waarvan de ouderen nog veel meer zullen genieten dan de jeugd. Want de gewilde of ongewilde persiflage, welke hier gegeven wordt op 't wereldberoemde werk van Verne, is alleen door volkomen bewuste lezers te genieten. En 't waardige slot, als de reis alleen te beëindigen is door een parforce-rit van den laatsten Amsterdamschen paardentram is van een komische kracht als wij zelden in een Nederlandsch werk ontmoeten.

De Edda. Nederlandsche bewerking van FRANS BERDING, verlucht door GUST VAN DE WALL PERNÉ, Amsterdam SCHELTENS en GILTAY.

Wat een verbluffende grootheid in die geweldige heldensagen. Wat een kunst. Een kunst, die ons zenuwziek geslacht in de beenen slaat.

Ze zijn op 't oogenblik erg onwetenschappelijk aan 't plukharen, om de herkomst en de ontwikkeling der heldensagen uit te vechten.

Als ik den lezer een goeden raad mag geven, dan late hij de hooggeleerden bakkeleien, blijve ver van hun beroerde proza, en neme dit gezonde sterke boek. Dat zal hem beter bekomen.

De prachtige teekeningen van Gust de Wall Perné geven dit kostbaar uitgevoerde boek nog nieuwe en grootere waarde.

Brieven van Frederik van Eeden. Fragmenten eener briefwisseling uit de jaren 1889—1899, uitgegeven met toestemming van den schrijver en met meerdere portretten versierd. MAAS en VAN SUCHTELEN, Amsterdam, Leipzig.

We vinden het zeer bedenkelijk, dat van bekende personen brieven tijdens hun leven gepubliceerd worden. Maar als ze dan tot opschrift dragen: „uitgegeven met toestemming van den schrijver", dan hebben we tegen een dergelijk nog al ijdel gedoe niets te zeggen.

Het bundeltje brieven is wel aardig om te lezen, maar kennis aangaande van Eeden of zijn werk brengen zij ons niet bij.

Beethoven door M, E. Belpaire. Amsterdam, C. L. van Langenhuysen.

Een bewonderenswaardige vrouw, die M. Belpaire, door haar levensschoonheid, haar toewijding aan idealen en haar onverwoestbare werkkracht. Dit werk is weer een allerfraaiste uiting van hare heerlijke ziel, het is een uiting van levenslange toewijding en vereering voor den heros der toonkunst. Hoe zij hem lief heeft, kent en hem doen kennen wil. Hoe zij ijvert voor zijn glorie en vereering. Wees het oneens met haar, stel u te weer tegen haar, maar warm u aan de liefde van dit onzelfzuchtige boek.

Bruges, histoire et souvenirs par A. Duclos, avec plans en couleurs, photogravures et vignettes de monuments, tableaux, oeuvres d'art, vues anciennes et modernes, la pluspart inédits 10 francs, pour l'étranger 11 francs. Bruges Ch. v. d. Vyvere Petyt.

Wie Brugge zag en begreep, wordt door sterke liefde bevangen, en altijd weer door heimwee naar haar eeuwige schoonheid teruggedreven. Telkens zal hij hare pracht meer en beter leeren begrijpen, en dieper doordringen in het geheim dezer niet doode zooals een zanger lasterde, maar groot en sterk levende stad.

Wie nu hare geschiedenis in volle uitgestrektheid kennen wil, en volledig weten hoe de straten gebouwen en kunststukken ontstonden en bewaard bleven, vindt in dit kostbaar werk al wat hij maar aan voorlichting wenschen kan.

Van den Akker, door Is. Querido. Amsterdam, Scheltens en Giltay.

Breedsprakig en vermoeiend, maar ondanks dat blijvend gebrek is Querido toch grootsch en verrassend geniaal. Een boek voor volledig ontwikkelden, die oordeelen, die vonnissen kunnen. Want dat is noodig. Hij spreekt hier veel over het katholicisme (het boek behandelt de infernale verskunst van Baudelaire, het piano spelen van Dirk Schäfer en de schilderkunst van Toorop) met een zekerheid in bewering alsof hij meester in de theologie was, terwijl het blijkt, dat hij er evenveel van weet, als mijn Ortodoksche schoenpoetser, maar die in dat opzicht hooger staat dan Querido, daar hij zijn domheden hieromtrent niet drukken laat.

De Idealisten of het Beloofde land, door Ds. Frederik van Eeden. Amsterdam, W. Versluis.

Afin! Dat moet mooi heeten, kunst heeten, nog wel hooge kunst, toekomstkunst.

En Van Eeden is bijzonder boos, dat wij, de kaffers van Nederland, zijn kunst, deze kunst verkeerd verstaan.

Eerlijk gezegd, wij of liever ik versta ze niet.

Ik vind ook dit ding, slap, futloos en grof.

't Ligt er duimdik op, het is hatelijk oppervlakkig, en O! de van Eeden van de soms zoo zuiver klinkende verzen....!

Achmed, gezegd de dorst naar het schoone, door Krede Ben Heik, tweede druk. Rotterdam W. L. en J. Brusse.

Eerst is het nog al aardig en belangwekkend, dit zelfverhaal van een jongmensch, die zijn ontwikkeling van kind tot man verhaalt, maar als het jongetje aan 't opgroeien is, en aan liefde en wereldbeschouwing begint te lijden, dan wordt de zaak bedenkelijk. Dan komen er streepjes, regels streepjes, heele bladzijden streepjes, heele bladzijden streepjes achter elkaar, of ook wel voor afwisseling, dezelfde woekerformaties puntjes.

Is dat nu geen soort oplichterij? Iemand puntjes en streepjes in de handen te stoppen, als hij leesbare letters verlangt te koopen? En is het geen vervloekt vooze kunst die dergelijke charletanneries noodig heeft?

Levenslicht uit vroegere Eeuwen, door P. H. Hugenholtz Jr., Amsterdam, Holkema en Warendorf.

Gekozen zonder methode. overgebracht zonder bevoegd kunstvermogen, bijeengebundeld zonder rede.

Dit levenslicht blijkt zeer dikwijls dwaallicht te zijn.

Lezingen en Toespraken, door W. de Veer S. J. Een populair-wetenschappelijke bijdrage van Christelijke apologie. Derde Bundel, prijs f 1.25. Amsterdam, E. v. d. Vecht.

Niet te hoog, zoodat het gehoor waarvoor deze lezingen gehouden werden ze volgen kon, niet te lang zoodat zij de aandacht blijven boeien, rijk van taal, zachtmoedig van oordeel, zuiver van vorm, en warm van edele liefde is ook weer deze derde bundel van den edelen priester. Wij, zijn vrienden verlangen alweer naar een vierden en verderen bundel.

Beknopte spraakleer voor het Kerklatijn met oefeningen en woordenlijst door A. van Wijk, prijs f 0.60.
„**Het Kerklatijn**" spraakleer met oefeningen, geheel ontleend aan de liturgie door Dr. Paul van Noordhorn prijs f 0.90, in geheel linnen band f 1.20 Amsterdam, E. van der Vecht.

Toen deze spraakkunsten verschenen werden ze met de beleedigende hooghartigheid ontvangen, waarmee men dwangideeën van schadelooze dwazen beantwoordt. Nu zijn de zaken echter veranderd. Men heeft gezien, dat latijn leeren geen hersenschim en geen dwaasheid is, en men heeft ervaren, dat deze twee werkjes, van dezelfde hand zeldzaam schoon gestelde leerboeken zijn, modellen van beknoptheid en paedagogisch inzicht.

Palmpaasch. Een folkloristische studie van Palmzondaggebruiken in Nederland, door W. C. Catharina van de Graff, Amsterdam, C. L. van Langenhuysen.

Een zorgvuldige studie over dit aloude volksgebruik. Met de meeste nauwgezetheid werd alle materiaal verzameld en verwerkt. Een model boekje in elk opzicht.

Rust een weinig! Zeven preeken, door Dr. G. A. van den Bergh van Eysinga, Ned. Herv. Predikant te Oss en Privaat-Docent aan de R. U. te Utrecht met eene inleiding en bijdrage van Prof. G. J. P. J. Bolland. Uitgave van P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

Ter kenschetsing van dezen bundel schrijft Bolland: „Ziehier nu een bundel preeken, dien schrijver dezes met gerustheid en in gemoede durft aanbevelen bij vrijzinnigen en Christelijk geloovigen beiden. De geloovige zie hier, hoe de meest onverdachte vrijzinnigheid door en door Christelijk, de vrijzinnige leer hier beseffen, hoe de Christelijke stichtelijkheid door en door vrijzinnig vermag te zijn. De geloovige leere hier onderscheiden tusschen de starre doch broze letter zijner belijdenis en den eeuwigen zin der Christelijke leer; de vrijzinnige leere het voor het minst waardeeren, dat verheffing en veredeling in den vorm der leerrede tot eene gemeente komen kan.... Schrijver dezes.... die toch op eene nogal bekende waarheidsliefde bogen mag, geeft hier de verzekering, dat hij, van deze en gene bijzonderheid nu eens afgezien, in zijn geweten volle vrijheid zoude vinden, om tot de scharen kerkelijk te spreken, zooals zijn vriend Dr. G. A. van den Bergh van Eysinga dat volgens dezen preekbundel blijkt te doen. En mochten Roomschen of Gereformeerden vinden, dat hij dan wel eens minder zwart konde zijn, dan men hem gemaakt heeft, des te beter.

Doch vóór alles zoude hij wenschen dat „rechtzinnige" voorgangers van gemeenten de hand eens staken in eigen boezem, om zich eerlijk af te vragen, hoeveel zij van hetgeen zij plegen voor te dragen, in stilte bedoeld is zooals Dr. van den Bergh van Eysinga het kennelijk en openlijk bedoelt"

Bolland preeken aanbevelend, lijkt Saul onder de profeten, of liever nog de vos aan de ganzen de passie preekend. Een waarschuwing voor ons, nu we van Bolland zelf vernemen dat hij zóó preeken zou, en een fijn staaltje van professors niet heel nieuwe ijdelheid, dit voorwoord.

De Indische Theosophie en hare beteekenis voor ons door Ds. J. G. Speijer Leiden C G. van Doesburg.

In breed opgezette hoofdstukken, geeft de geleerde schrijver een overzicht over de Indische stelsels van Godskennis, wij hebben met eerbied te luisteren, waar hij de opvattingen der Indiërs meedeelt, maar we moeten ons lachen wel een beetje onderdrukken, waar de professor het heeft over „hare beteekenis voor onzen tijd" en wij hopen voor hem en voor ons, dat Zijn Hooggeleerde beter de theosophie dan het Christendom kent, want wat hij daarover vertelt.....!

Guido Gezelle. Zijn leven en werken. Amsterdam. C. L. van Langenhuysen.

Is dit niet een herdruk van het gedachtenisnummer der Dietsche Warande? Wij gelooven het wel. En wij juichen het toe, dat deze schoone bijdragen van vrienden en vereerders, onder den indruk van 't groote verlies geschreven, thans in boekvorm verschijnen.

Najaar door Stijn Streuvels Amsterdam. L. J. Veen.

Men heeft beweerd, dat dit werk van Streuvels teleurstelling was na den onsterfelijk schoonen Vlaschaard.

Niets van aan. Dit werk is weer nieuw en anders. Het heeft verrukkelijke pagina's natuurbeschrijving over zon en boomen. En een geheel nieuwe zijde van Streuvels kunst openbaart zich hier. Een allerdiepste kennis van de psychologie der kinderziel.

De wijze waarop hij het zieltje van 't kostschoolmeisje schildert, dat onder de bekoring van wereldsch pleizier ontvlucht, en vooral het verschrikkelijke proces, dat zich afspeelt in 't gemoed

van den boerenjongen die zijn vader vermoorden wil, behooren tot de waarachtig groote wereldlitteratuur.

De krachten der Toekomst, door KAREL SCHARTEN. Amsterdam, P. M. van Kampen en Zn.

Scharten schrijft samen met zijn vrouw belangwekkende verhalen, en op eigen gelegenheid beschouwingen over de Nederlandsche letterkunde, ofschoon uit den aard der zaak, het oordeel van zijn echtgenoote ook daarin zal voorkomen.

Hij is zeer pessimistisch gestemd over den toestand der tegenwoordige letteren, en hoopt op een volledige vernieuwing van onze Nederlandsche woordkunst.

Men zal het vaak zeer heftig oneens met hem zijn, maar zich de lezing van deze diepdoordachte studies niet beklagen.

Verstooteling en Het Goud van de Peel, door H. H. J. MAAS. Amersfoort. P. W. Wink.

Toen deze romans verschenen, waren er klein hartige zielen, die vreesden dat het heele katholieke Zuiden hopeloos gecompromiteerd was, alsof de naam der streek, waar deze verhalen heeten te spelen, vallen zou of staan met het onrijpe werk van een beginneling, die zeer onhandig zijn niet onbelangrijke maar onware werk in elkander zet. Zeker hij heeft uitbundigen lof geoogst bij een criticus die aftakelt en nog altijd teert op een vroeger gewonnen naam. Maar wij laten ons door het respect voor een heenkwijnend genie niet van de wijs brengen.

De boeken van Maas waren betrekkelijk frisch omdat zij een andere omgeving beschreven, dan waarin nu honderdtallen romans zich hebben afgespeeld.

Doch dat vermag hun gebrek aan innerlijke waarde niet te vullen. En vergoedt ook niet de lasterlijke wijze waarop hier het volk van het Zuiden wordt uitgeteekend.

Het zijn zure boeken, venijnige boeken, romans van iemand, die wel gemak van schrijven heeft en soms dichterlijke ontroering kent, maar geen kijk heeft op sociale toestanden, geen begrip der volks-psychologie, en alles beoordeelt door den onklaren bril zijner kleinzielige eigen ontevredenheid.

De „Vrouwe" der menschheid vloek en zegen. Een wereld- en levensbeschouwing door DR. H. DERCKX. Kerkrade. N. ALBERTS.

Wij Katholieke Nederlanders zijn niet verwend met oorspronkelijke boeken over de heilige geheimen van onzen godsdienst. De meeste werden of vertaald of bewerkt en missen daardoor altijd iets van het karakter dat zij zouden moeten bezitten om volkomen met onze geestesverlangens in harmonie te zijn.

De Vrouwe nu is een geheel oorspronkelijk en nieuw werk over de allerzaligste maagd Maria.

Het is niet alleen een zeer Nederlandsch, maar ook een zeer persoonlijk werk; het heeft in geen enkele taal zijns gelijke.

Het is een boek van zuiver theologisch weten, van grooten eerbied, rijke dichterglorie en benijdenswaardige liefde tot de koningin van hemel en aarde.

Het is bovendien — in een tijd nu men de vrouw verlagen wil, door haar alles te ontnemen wat haar groot en schoon kan maken — een aller reinste hymne op vrouwenadel en vrouwenroeping.

R. K. Pr.

La Bruyére en Fleur par LOUIS WILMET. Illustration de J. WANTE. ROULERS. JULES DE MEESTER.

Er komt een verhaal in en geen verhaal in, al naar gelang men het neemt. Er wordt in korte trekken een geschiedenis meegedeeld alleen om van de heide te kunnen vertellen, van de prachtige kempenheide, die hier met roerende liefde en groot meesterschap gesierd wordt. Het is een fransche hulde aan het brave Vlaamsche volk bovendien en het doet dubbel goed deze verheerlijking te lezen in een tijd nu Vlaamsche sprekenden maar al te veel trachten een goedkoop succes te behalen door stam- en rasgenooten als halve idioten en driekwart beesten voor te stellen.

Tekst en prenten van dit zuivere boekje dragen den goeden geur mee der wijde, zuivere heide.

Drijvende Klompjes, door SAMUEL FALKLAND. Bussum C. A. J. van Dishoek.

Een roerend, ietwat sentimenteel verhaal van het verdrinken en de begrafenis van een klein meisje. De teekening van den vader is buitengewoon mooi, en de overpeinzingen van Falkland, bij de lijkstatie stom-beroerd.

Een wereldje door ARIE SANDERS. Averbode Drukkerij der Abdij.

Een naneef van Hildebrand en Bergman. En een naneef met eere. Hij ziet scherp, merkt vlug op, en vertelt dan met benijdenswaardige kunstvaardigheid wat er in dat wereldje te bespotten en te begekken valt.

Zijn werk is een kostbaar volksboek met uitmuntende eigenschappen Moge het zoo verkocht en gelezen worde, dat de schrijver daarin een aansporing vinde, om van meer dergelijke wereldjes te vertellen. Hij vertrouwe op zijn kunnen, en zoeke zijn onderwerpen vooral geen belangrijkheid bij te brengen door jacht op iets buitengewoons. Als hij vertelt van het allergewoonste, op deze zijn manier, dan is het belangrijk genoeg.

Het ivoren aapje. Een roman van Brusselsch leven door HERMAN TEIRLINK. Amsterdam, Mij. voor goede en goedkoope lectuur.

Als deze schildering van het mondaine Brusselsche leven waar is, dan zou men geneigd zijn te gaan wenschen, dat die heele geschiedenis maar op een of anderen morgen door 'n stortzee werd weggespoeld.

Teirlink geeft allerverfijnste en subtiele kunst hier, maar perverse kunst, gevaarlijk voor velen.

Clari Marie, door ERNEST ZAHN, vertaald door J. KUYLMAN. Amsterdam, Mij. voor goede en goedkoope lectuur.

„Zijn rustige kracht, zijn fijne zekerheid, zijn gemoedsdiepte en tevens eerlijkheid," maken het werk van dezen auteur tot lectuur voor iedereen, beweert de heer Simons in zijn voorrede.

Wij zijn zoo vrij het te betwijfelen en hartelijk te hopen, dat Zahn, die restaurateur aan het station van den Gothard Spoorweg te Göschenen zijn moet, beter de keuken kent dan de katholieke omgeving door hem in Clari Marie beschreven. Wij zijn op dat gebied heel wat gewoon, maar wat hier geleverd wordt — onder andere door den pastoor, die wierook bij de bediening brandt, grenst aan het ongeloofelijke.

De Ontredderden door G. VAN HULZEN. Amsterdam, Mij. voor goed en goedkoope lectuur.

De somber grauwe voorstelling van de ongelukkige verschoppelingen der maatschappij. Geen lectuur voor onbevoegden, geen uitspanningslectuur ook, maar een wreedschzijnende aanklacht tegen veel onrechtvaardigs in onze maatschappij.

Onze Letterkunde. **Overzicht der Nederlandsche Letterkunde met bloemlezing**, door DR. J. VAN DER VALK. Rotterdam, J. W. Bredeé.

De geschiedenis der Nederlandsche litteratuur beschouwd niet van Calvinistisch standpunt, maar in het licht van een enge Calvinistische levensbeschouwing.

De methode van behandeling verdient echter allen lof, en de bloemlezing is met zeer fijnen smaak gekozen.

De Katholieke Ziekenverpleging, maandschrift gewijd aan de wetenschappelijke vorming der ziekenverpleging. Turnhout. Drukkerij der vakschool van Sint Victor.

Weten onze Roomsche ziekenbroeders en zusters die met recht zooveel bezwaren hebben tegen Nederlandsche vaktijdschriften, dat in België aan bovenstaand uitstekend bestuurd maandschrift verschijnt?

Laten zij eens proefnummers vragen.

Roomsche Jeugd, Malmberg's kindertijdschrift onder redactie van J. J. VERBEETEN. Nijmegen, L. C. G. Malmberg.

Een vreugde, zoo'n kindertijdschrift. Het wordt met veel opvoedkundige kennis en groote liefde bestuurd en ingericht. Het geeft mooie en leerrijke verhalen, prenten, opgaven, enz. enz. De inhoud staat zeer hoog. De bijdragen van C. Vetter, J. Weeve, Herfkens, de onderrichtingen van freule de van der Schueren, pater Kleyntjes, en Jos. Cremers met het fijn werk van Tilly Hülsken, van Anna Sutorius, maken dit weekblad tot een modeltijdschrift.

Gemma Galgani de maagd van Lucca, door GERMANO DE S. STANISLAO, passionist. Uit het Italiaansch vertaald door M. W. A. WIJTENBURG. Tweede druk. Volksuitgave Leiden. J. W. van Leeuwen, Hoogewoerd 89.

Deze volksuitgave van het bewonderenswaardige leven is al bijna uitverkocht. Gelukkig, want wij wachten met ongeduld den derden druk, die weer onverkort en volledig het schoone leven van Gemma zal geven, volledig zooals het behoort gekend te worden.

Stemmen. P. C. BOUTENS, P. M. van Kampen, Amsterdam.
Vergeten liedjes. Bussum. C. A. J. van Dishoek.
Beatrys, met een teekening van RIE CRAMER, Bussum .C. A. J. van Dishoek.

Den koninklijken dichter, noemt men Boutens, en terecht, want als hij dicht er bij ons niemand. Den grooten heiden zou men hem kunnen noemen, want zijn verzen zijn voor onzen tijd de zuivere weergave van wat heidensche dichters dachten en voelden.

Zijn gedichten zijn zoo zwaar en moeilijk te volgen in hun ongekend prachtige plastiek, dat zij volkomen vreemd zullen blijven aan het volk. Gelukkig, dat het daarbij aan vreugde noch troost verliest.

Beatrys is het lievelingsboekske geworden van velen. 't Is dan ook een gedicht, zooals er alle eeuwen slechts enkele uitkomen.

Boutens heeft wel het groote zieleproces uit de vrome sage weggesneden, heeft wel het drama van schuld en boete ontkend, heeft wel de zonde tot zondeloosheid gemaakt, maar ....hij heeft een nieuwe Beatrys geschapen, een waarbij 't mysterie wegvalt, en 't een zacht verhaal wordt, aan kinderen te vertellen.

De Nachtbruid de gedenkschriften van Vico Murallo door Frederik van Eeden. Amsterdam. W. Versluis.

Een der opzienbarendste boeken in den laatsten tijd geschreven. Opzienbarend, maar van geen verstrekkenden invloed. Dit droomenleven van Murallo moge als een pathologisch geschrift belang inboezemen, als kunstwerk, in zoover het kunstwerk is, zal het spoedig vergeten zijn.

Albrecht Rodenbach door Leo van Puyvelde. Amsterdam L. J. Veen.

Behoort bij de volledige uitgave der dichtwerken van het jong gestorven Vlaamsche genie.

Een volledige inleiding tot zijn werken, een prachtverklaring van diens leven. De rustige uiteenzetting en de diepe wetenschap van dit boek, zijn sterk aangevallen door beroemde mannen, die echter te ver van Rodenbach stonden, en te weinig weten van den Vlaamschen landaard om ook maar een schijn van gelijk te krijgen tegen dezen fijnzinnigen levensbeschrijver.

TOT AFSCHEID.

Met dit nummer leggen de bestuurders van het tijdschrift Boekenschouw de leiding van het maandblad in andere handen neer.

Zij rekenen het zich zelf tot verdienste hun jarenlangen en onfortuinlijken arbeid op deze wijze tot een betere en doeltreffender toekomst te hebben kunnen brengen.

Zij konden het werk niet meer aan. Van den beginne af hadden zij, — beschikkend over werklust en toewijding — te kampen met groote moeilijkheden, welke het ons niet eens lust hier nog op te sommen, daar het voor buitenstaanders toch niet mogelijk zijn zou al het leed en de ellende te overzien welke wij in die weinige jaren hadden door te worstelen.

Bovendien had Boekenschouw gebrek aan het eerst noodige voor een dergelijke onderneming, gebrek aan het noodige kapitaal, om de zaak zoo goed te maken als de bestuurders zelf wel wisten dat hun tijdschrift zijn moest.

Aan goeden raad heeft het ons nooit ontbroken. Iedereen wist hoe wij te handelen hadden, maar niemand berekende blijkbaar ooit wat zijn goede raad ons kosten zou.

Boekenschouw — iedereen erkent de groote behoefte aan een tijdschrift als dit — had alle reden van bestaan, maar de meesten die het tijdschrift wenschten en het zoo of zoo wenschten, lieten het aan anderen over zich te abonneeren.

Niemand heeft onzen zuren arbeid gewaardeerd, dan Mgr. van Cooth in den Katholiek. Daar zijn oordeel meetelt, was zijn woord ons een vergoeding voor veel leed.

Nu met een leesgezelschap en een bibliotheek nauw verbonden, en onder leiding van een krachtig bestuurder, en vooral in betere condities dan waarin het zich tijdens de eerste jaren van zijn bestaan mocht verheugen, zal het tijdschrift Boekenschouw ongetwijfeld worden wat het zijn moet en zijn kan, zoo ieder katholiek die er voor in de termen valt, zijn plicht maar doet.

Niemand zal zich over den bloei van het tijdschrift meer verheugen dan wij, die alleen de donkere dagen, de zorg en de tegenwerking gekend hebben.

HET BESTUUR.

Zijn werk is een kostbaar volksboek met uitmuntende eigenschappen Moge het zoo verkocht en gelezen worde, dat de schrijver daarin een aansporing vinde, om van meer dergelijke wereldjes te vertellen. Hij vertrouwe op zijn kunnen, en zoeke zijn onderwerpen vooral geen belangrijkheid bij te brengen door jacht op iets buitengewoons. Als hij vertelt van het allergewoonste, op deze zijn manier, dan is het belangrijk genoeg.

Het ivoren aapje. Een roman van Brusselsch leven door HERMAN TEIRLINK. Amsterdam, Mij. voor goede en goedkoope lectuur.

Als deze schildering van het mondaine Brusselsche leven waar is, dan zou men geneigd zijn te gaan wenschen, dat die heele geschiedenis maar op een of anderen morgen door 'n stortzee werd weggespoeld.

Teirlink geeft allerverfijnste en subtiele kunst hier, maar perverse kunst, gevaarlijk voor velen.

Clari Marie, door ERNEST ZAHN, vertaald door J. KUYLMAN. Amsterdam, Mij. voor goede en goedkoope lectuur.

„Zijn rustige kracht, zijn fijne zekerheid, zijn gemoedsdiepte en tevens eerlijkheid," maken het werk van dezen auteur tot lectuur voor iedereen, beweert de heer Simons in zijn voorrede.

Wij zijn zoo vrij het te betwijfelen en hartelijk te hopen, dat Zahn, die restaurateur aan het station van den Gothard Spoorweg te Göschenen zijn moet, beter de keuken kent dan de katholieke omgeving door hem in Clari Marie beschreven. Wij zijn op dat gebied heel wat gewoon, maar wat hier geleverd wordt — onder andere door den pastoor, die wierook bij de bediening brandt, grenst aan het ongeloofelijke.

De Ontredderden door G. VAN HULZEN. Amsterdam, Mij. voor goed en goedkoope lectuur.

De somber grauwe voorstelling van de ongelukkige verschoppelingen der maatschappij. Geen lectuur voor onbevoegden, geen uitspanningslectuur ook, maar een wreedschzijnende aanklacht tegen veel onrechtvaardigs in onze maatschappij.

Onze Letterkunde. Overzicht der Nederlandsche Letterkunde met bloemlezing, door DR. J. VAN DER VALK. Rotterdam, J. W. Bredeé.

De geschiedenis der Nederlandsche litteratuur beschouwd niet van Calvinistisch standpunt, maar in het licht van een enge Calvinistische levensbeschouwing.

De methode van behandeling verdient echter allen lof, en de bloemlezing is met zeer fijnen smaak gekozen.

De Katholieke Ziekenverpleging, maandschrift gewijd aan de wetenschappelijke vorming der ziekenverpleging. Turnhout. Drukkerij der vakschool van Sint Victor.

Weten onze Roomsche ziekenbroeders en zusters die met recht zooveel bezwaren hebben tegen Nederlandsche vaktijdschriften, dat in België aan bovenstaand uitstekend bestuurd maandschrift verschijnt?

Laten zij eens proefnummers vragen.

Roomsche Jeugd, Malmberg's kindertijdschrift onder redactie van J. J. VERBEETEN. Nijmegen, L. C. G. Malmberg.

Een vreugde, zoo'n kindertijdschrift. Het wordt met veel opvoedkundige kennis en groote liefde bestuurd en ingericht. Het geeft mooie en leerrijke verhalen, prenten, opgaven, enz. enz. De inhoud staat zeer hoog. De bijdragen van C. Vetter, J. Weeve, Herfkens, de onderrichtingen van freule de van der Schueren, pater Kleyntjes, en Jos. Cremers met het fijn werk van Tilly Hülsken, van Anna Sutorius, maken dit weekblad tot een modeltijdschrift.

Gemma Galgani de maagd van Lucca, door GERMANO DE S. STANISLAO, passionist. Uit het Italiaansch vertaald door M. W. A. WIJTENBURG. Tweede druk. Volksuitgave Leiden. J. W. van Leeuwen, Hoogewoerd 89.

Deze volksuitgave van het bewonderenswaardige leven is al bijna uitverkocht. Gelukkig, want wij wachten met ongeduld den derden druk, die weer onverkort en volledig het schoone leven van Gemma zal geven, volledig zooals het behoort gekend te worden.

Stemmen. P. C. BOUTENS, P. M. van Kampen, Amsterdam.
Vergeten liedjes. Bussum. C. A. J. van Dishoek.
Beatrys, met een teekening van RIE CRAMER, Bussum .C. A. J. van Dishoek.

Den koninklijken dichter, noemt men Boutens, en terecht, want als hij dicht er bij ons niemand. Den grooten heiden zou men hem kunnen noemen, want zijn verzen zijn voor onzen tijd de zuivere weergave van wat heidensche dichters dachten en voelden.

Zijn gedichten zijn zoo zwaar en moeilijk te volgen in hun ongekend prachtige plastiek, dat zij volkomen vreemd zullen blijven aan het volk. Gelukkig, dat het daarbij aan vreugde noch troost verliest.

Beatrys is het lievelingsboekske geworden van velen. 't Is dan ook een gedicht, zooals er alle eeuwen slechts enkele uitkomen.

Boutens heeft wel het groote zieleproces uit de vrome sage weggesneden, heeft wel het drama van schuld en boete ontkend, heeft wel de zonde tot zondeloosheid gemaakt, maar ....hij heeft een nieuwe Beatrys geschapen, een waarbij 't mysterie wegvalt, en 't een zacht verhaal wordt, aan kinderen te vertellen.

De Nachtbruid de gedenkschriften van Vico Murallo door Frederik van Eeden. Amsterdam. W. Versluis.

Een der opzienbarendste boeken in den laatsten tijd geschreven. Opzienbarend, maar van geen verstrekkenden invloed. Dit droomenleven van Murallo moge als een pathologisch geschrift belang inboezemen, als kunstwerk, in zoover het kunstwerk is, zal het spoedig vergeten zijn.

Albrecht Rodenbach door Leo van Puyvelde. Amsterdam L. J. Veen.

Behoort bij de volledige uitgave der dichtwerken van het jong gestorven Vlaamsche genie.

Een volledige inleiding tot zijn werken, een prachtverklaring van diens leven. De rustige uiteenzetting en de diepe wetenschap van dit boek, zijn sterk aangevallen door beroemde mannen, die echter te ver van Rodenbach stonden, en te weinig weten van den Vlaamschen landaard om ook maar een schijn van gelijk te krijgen tegen dezen fijnzinnigen levensbeschrijver.

TOT AFSCHEID.

Met dit nummer leggen de bestuurders van het tijdschrift Boekenschouw de leiding van het maandblad in andere handen neer.

Zij rekenen het zich zelf tot verdienste hun jarenlangen en onfortuinlijken arbeid op deze wijze tot een betere en doeltreffender toekomst te hebben kunnen brengen.

Zij konden het werk niet meer aan. Van den beginne af hadden zij, — beschikkend over werklust en toewijding — te kampen met groote moeilijkheden, welke het ons niet eens lust hier nog op te sommen, daar het voor buitenstaanders toch niet mogelijk zijn zou al het leed en de ellende te overzien welke wij in die weinige jaren hadden door te worstelen.

Bovendien had Boekenschouw gebrek aan het eerst noodige voor een dergelijke onderneming, gebrek aan het noodige kapitaal, om de zaak zoo goed te maken als de bestuurders zelf wel wisten dat hun tijdschrift zijn moest.

Aan goeden raad heeft het ons nooit ontbroken. Iedereen wist hoe wij te handelen hadden, maar niemand berekende blijkbaar ooit wat zijn goede raad ons kosten zou.

Boekenschouw — iedereen erkent de groote behoefte aan een tijdschrift als dit — had alle reden van bestaan, maar de meesten die het tijdschrift wenschten en het zoo of zoo wenschten, lieten het aan anderen over zich te abonneeren.

Niemand heeft onzen zuren arbeid gewaardeerd, dan Mgr. van Cooth in den Katholiek. Daar zijn oordeel meetelt, was zijn woord ons een vergoeding voor veel leed.

Nu met een leesgezelschap en een bibliotheek nauw verbonden, en onder leiding van een krachtig bestuurder, en vooral in betere condities dan waarin het zich tijdens de eerste jaren van zijn bestaan mocht verheugen, zal het tijdschrift Boekenschouw ongetwijfeld worden wat het zijn moet en zijn kan, zoo ieder katholiek die er voor in de termen valt, zijn plicht maar doet.

Niemand zal zich over den bloei van het tijdschrift meer verheugen dan wij, die alleen de donkere dagen, de zorg en de tegenwerking gekend hebben.

HET BESTUUR.

BOEKENSCHOUW.

EERSTE JAARGANG 1906/07.

bldz.

Achleiter Arthur. Ein gekaufter Mann. 276
Aicard Jean, Benjamine 466
Amsterdamsche bijzonderheden 177
Andersen, H en W. Hauff, Vertellingen 466
Andreae Hedwig, Vrije Dienst 557
Andriessen, Suze, Doornwijck 276
Annuarium der R. K. Studenten in Nederland 64
Baarda P. J. van, Eerste Verzen 73
Baas B., De Jonge Steller 510
Bacha Eugène, Le génie de Tacite 473
Bachem Dr. Phil. Friedrich, Der Christen-Namen 260
Baehler Dr. Louis A,, Een Hindoe-heilig van de 19de eeuw 253
Bahr. Herman Der arme Naz 267
Bartels. H. en E. Vrijdag. Verzen van Vondel 554
Bartsma. S. Wigle Wever 228
Basten. Dom. Pierre Directoire canonique à l'usage des congregations à voeux simples 398
Bazin. René Zuster Pascale 466
Bellamy. Edw Internationale bibliotheek 465
Belpaire. M. E. Uit het Wonderland 465
Bergmann. Karl. Sprachliche Anschauung und Ausdrucksweise der Franzosen 521
Bernhard. Marie Offer 270
Berrington. B. P. Choise Readings in Prose and Verse 460
Besprekingen door C. E. 135
Bethleem. Abbé Louis Romans à lire et Romans à proscrire 40
Betten. Frans S. J. Paul Springer 3.7
Beijsens. J. Th. Algemeene zielkunde 486
Biroschoff. P. Tolstoi's leven 289
Blink. Dr. H. Van Eems tot Schelde 14
Blumenthal. O. Muurbloempjes 463
Bölsche. Wilhelm Die Schöpfungstage 548
Boot. T. Voor hoofd en hart 554
Bordeaux. Henri Les Roquevillards 424
Borel Henri Opstellen 500
Boudier, Bakker Ina Wat komen zal 131
Brandt van Doorne. C. P. Uit de gis 275
Bremond. H. Newman. Essai de biographie personelle 265
La Psychologie de la Foi 31
Les Saints. Le bienheureux Thomas More 106
Brière. Yves de la Nations protestantes et nations catholiques 548
Brisson. A. Le théatre et les Moeurs 463
Brouwer. P. Zijn kind 465
Brou. Alexander Les Jésuites de la Légende 545
Bruggenhaut. Constant van De Wondernacht 561
Bruinsma. Dr. Vitus Paddestoelen 214
Brunegg. Olgerd van Der Kantor von Struifdorf 406
Bruun. Laurids De Kroon 561
Bülauw. Frieda Freiin von Die Tochter 558
Buisse. Cyriel Het leven van Rozeke van Dalen 75

Bldz.

Callebert. H. Jan Onraedt. 315
Carbin Louis Stille Ontroeringen. 559
Chaillet. Dr. J. L. Sophocles Antigone 181
Chamberlain. Charles J. Methods in Plant Histology 402
Claeys-Bouvaert. Ferdinandus De canonica cleri Saecularis obedientia 544
Clerq. Ingenieur De vloeibare Lucht 37
Cock. Joz de Uit de reistesch 387
Coloma. Louis Achter de schermen 183
Conway. M. No Man's Land 453
Corelli. Marie, Alsem 503
Correspondance de Montalembert et de Léon Cornudet 117
Coulevain. Pierre de, Noblesse Americaine 276
Eve victorieuse 276
Sur la branche 276
Coulson Kernahan Een wereld zonder kind. 501
Contural. L. L'algèbre de la logique 244
Cuppens. Aug. Vertellingen. 458
De Haarvlecht In huis en op reis 559
Der Mouw. Dr. J. A. Kritische Studies over Psychisch Monisme in Nieuw-Hegelianisme 546
Dilb. Liesbet Das gelbe Haus 416
Discours du comte Albert de Mun. 209
Dort. Bram van, Eenzamen 274
Drankbestrijding in en door de school 229
Drijvers. F. De ware Godsdienst 484
Droste Hülshoff. Annette Freiin Von. Sämtliche Werke 77
Eeden. Frederik van. Het poortje of de duivel te Kruimelenburg 499
Een tijdschriftartikel in een nieuw handboek voor wijsbegeerte 101
Eilersgaard. Charlotte. Een moderne heilige 560
Eigenhuis. De waterwolf 85
Elring van. Bloemlezing uit de gedichten van Bilderdijk 313
Harold de Skalde 268
Emile Verhaeren. Les grands Artistes 231
Ernst. E. Ouderplicht 310
Essen Leo van der. Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding 61
Het ontstaan van Antwerpen 61
Etten F. Mag. F. P. P. O. E. P. Aug. Geschiedenis van het Oude Verbond. 26
Eidman P. H. Leerboek der Chemische Technologie 498
Eymieu Antoine. Le gouvernement de Soi-même, essai de psychologie pratique. 115
Fabius Mr. Dr. P. D. De doodstraf. 549
Falkland. Samuel. Schetsen 559
Feenstra A. De gronden der Staatsinrichting in Nederland 451
Filippi Louis. L'orateur populaire 457
Fischer Dückelmann Dr. Anna. Het ontstaan, het

Bldz.

voorkomen en de genezing der vrouwenziekten van alle leeftijden 64
Franz. Otto. De groote koning en zijn recruut 561
Fraijcourt Paul. Uit het dagboek van een dorpspastoor 218
Fremon G. Les principes 261
Frensen Gustav. Jörn Uhl 502
Gedenkboek der vereeniging tegen kwakzalverij 453
Geloof en Wetenschap. Studiën voor onzen tijd. 1 en 49
Gils Dr. P. J. M. van. Een lente in Italië en Hellas 494
Ginneken Jac. van. Grondbeginselen der Psychologische Taalwetenschap 242
Gorki Maxim. Filipp Wasselsewitsch 466
Gorter Herman. Een klein Heldendicht 266
Gouda P. fr. Ildefonsus van. Het Evangelie in het Huisgezin 309
Goutsmit Samuel. Dievenschool 271
Goulmy Paul. Dynastieën en Staatshoofden 495
Grand Maison Geoffroy de. Les bienheureuses Carmelites de Compiegne 449
Groot J. F. de. Handleiding bij het Katholiek Godsdienstonderwijs 482
Gruner Dr. Paul. Die radioactiven Substanzen und die Theorie des Atomzerfailes 402
Guibert J. P. P. L'Educateur Apôtre 29
Le caractère 111
Guido Gezelle. Verzen 553
Guido Gezelle's Almanak voor 1907 554
Guiraud Jean. La separation et les Elections 60
Haack Dr. H. Geographen-Kalender 452
Haagge Henri. Nederlandsche Detectiven Verhalen 225
Haar F. ter C. SSR. Aequiprobabilisme en gematigd probabilisme 377
Halden Elisabeth. Het nest 272
Hamsum Knut. Dwepers 416
Harraden Béatrice. Een Professor's Dochter 509
Hartman J. J. De Ovidio Poeta 455
Hassel P. fr. N van. Keur van Bloemen uit den hof van den gelukzaligen pastoor van Ars 208
Haukland Andreas. Ol-Jörgens. Het leven van een Zwerver 319
Heekeren E, A, A, van. Een Indisch Huwelijk 466
Heimans E. Wandelen en Waarnemen 461
Herbert M. Dokter Sörrensen 324
Hergel K. van. Die Durchgänger 509
Het Jaarboekje van Jos. Alb. Thijm 70
Het Kompas des Levens 111
Hettner A. Das Europaische Russland 401
Hillern Wilhelmina von Ein Artz der Zeele 413
Hiltl Georg. De dragonder van den grooten Keurvorst 83
Hirsfeld Otto. Die kaiserlichen Verwaltungsbeambten bis auf Diocletian 262
Hoekstra Kaptein, Nelly. Groote Geesten 406
Hondt Gustaaf Dr. Van Simpele menschen 483
In Huis en op Reis 38
Jansen G. M. A. Proefwerk 466
Jelgersma Dr. G. Open brief aan prof. Bolland 449
Jespersen Otto. Growth and Structure of the English language 521
Jörgensen Johannes. De uiterste dag 203
Gelijkenissen 445
Kalff G. Geschiedenis der Nederlandsche letterk. 198
Kanunnik David. Vaderlandsche historie 295
Karl Dr. M. Wass lehrt uns nüchteres Denken 488
Keller Paul. Das letzte Märchen 464
Een boschkuur in den Winter 82
Kelman Jan. Tusschen twee kunsten en andere dingen 225
Keuning J. De Hervormster 555
Klomp G. Binnengeloopen 463

Bldz.

Klaas Willem. Nieuwe litteratuurgeschiedenis 163
Knauth Dr. Paul. Goethes Sprache und Stil im Alter 265
Kneller Karl. Aloys S. J. Das Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft. 28
Knobel P. M. Dwars door het land van Rooseveldt 262
Knuttel Dr. J. A. N. Het geestelijk lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming 393
Koolen Mr. Dr. D. A. P. N. Administratieve Rechtspraak 212
Koopmans J. Letterkundige Studiën 459
Koster Eduard B. Niobe 36
Kronenburg J. A. F. Maria's Heerlijkheid in Nederland 442
Lagerlöf Selma. Gösta Berling. Onzichtbare Ketenen. Jeruzalem. De wonderen van den Antichrist. Christuslegenden. Ingrid. Elsa. De Koninginnen van Kungahalla. Levensgeheimen 438
Levensgeheimen 81
Lammenais P. de. Essai d'un Système de Philosophie Catholique 261
Lans J. R. van der. Verzamelde Novellen 328
Largent A. Les Sources de la Pieté 260
Laurillard Mr. P. J, M. Iets over dienstweigering wegens gemoedsbezwaren 57
Lenfant Commandant E. La grande route du Tchad 401
Léon Fray Louis de. L'épouse parfaite 260
Leuvensche tekstuitgaven 250
Levort Johan. Een Galgebrok 275
L. E. Silhouetten 505
Liguori H. Alfonsus Maria de. Overwegingen over de eeuwige waarheden 207
Los Dr. S. O. Aristoteles in Nederland gedurende de laatste veertig jaren 211
Loveling Virginie. Erfelijk belast 220
Luendegard Axel. Hadwig's Dagboek 409
Maarten Maartens. The Healers 273
Marlander Dr. K. Dichter der Gegenwart 118
Marion L. Histoire de l'Eglise 109
Marx of Christus 213
Meerkerk J. B. Een zwak district 555
Menne Dr, Karl. Goethes Werther in der Niederlandischen Literatur 37
Metz Koning Marie. Van het viooltje dat weten wilde 269
Meijboom Margaretha. De verloren Vader 272
Meijere Victor de. Uit mijn land 123
Mieville A. de. Practische wenken voor het dilettanten-tooneel 268
Moritz Meschler S. J. Der göttliche Heiland 399
Muller Dr. H. P. N. Door het land van Columbus 63
Muller D. L. Geschiedenis van onzen Tijd 31
Müller Jahnke Clara, Ich bekenne 275
Müller J. P. Mijn Systeem 178
Müller Raimund Der Blitz 266
Naeff Top. School-Idyllen 275
Nederlandsche Klassieken 179
Nellie Toen het oorlog was 222
Nielsen R. John. De Burgerkoning 83
Nieuwenhoff W. van S. J. Novellen 224
Nieuwerf J. Feenstra Johanna. Een papaver onder het Koren 275
North Country Curate A. Via Dolorosa 80
Nijland Dr. J. Aleida. Bloemlezing uit de werken van Stijn Streuvels 313
Jacques Perk 405
Nijlen Jan van. Verzen 500
Offel Horace van. Les Enfermés 466
Oranje-Serie 1—8 322
Passon Omer. Zwerversleven 557
Pelster Mr. H. J. W. Ongevallenverzekering 400

Bldz.

Petrovic Alexander. Wahrheit und Trug im Sozialismus 493
Pfleiderer Otto. Religion und Religionen. . . . 448
Pfordten Dr. Otto Freiherr von der. Versuch einer Theorie von Urteil und Begriffe. 487
Plantinga L. L. Homaeopatische geneesmiddelen 64
Plassman Prof. Dr. J. Weltentod. 264
Ples H. Weib in der Natur und Völkerkunde. . 453
Polvliet G. Weerbaarheid, maatschappelijk en militair 17
Probabilismus Vindicatus 193
Prinses Elsa. Gouden Ketenen. 408
Pro en Contra. Vereenvoudigde Spelling. . . . 97
Radl Dr. Em. Geschichte der biologischen Theorien seit dem Ende des siebzehnten Jahrhundert. 23
Raphaëla E. M. Het dagelijksch leven eener Religieuze 486
Regina. Op School en thuis 321
Reiner Dr. Julius Berühmte Utopisten und ihr. Staatsideal. 551
Renan A. P. Z. et en zuur over zuiver Nederlandsch 217
Reynès Monlaur M. Ames celtes 128
Riemsdijk Jhr. A. W. G. van en Cyriel Buijsse. Se non è Vero 314
Ritter Dr. P. H. Schets eener critische geschiedenis van het Substantiebegrip in de Nieuwere Wijsbegeerte 381
Rodenbach Albrecht. Gudrun 300
Rooy P. J. Eucharistische Bloemen. 115
Rosny J. H. Un millionnaire 227
Rutten C. C. Pourquoi nous voulons des Syndicats chrétiens. 490
Rapport sur le mouvement syndical chrétien en Belgique. 490
Verslag over de christene vakbeweging in België 490
Verslag over de christene vakbewegingen in België. 490
De maatschappelijke orde 491
Rutten Felix. Eerste Verzen. 34
Ruyter J. H. de. Gevleugelde Woorden 327
Ruyter J. De Kerk van Christus bij de Keerpunten der Geschiedenis 113
S A. v. Haar levensdoel 479
Salomons Annie. Verzen 403
Schaepman H. J. A. M. Aya Sophia 72
Scharpé L. Leuvensche tekstuitgaven. 298
Schepers J. B. Alwin 499
Schmitz H. S. J. Das Leben der Ameisen und ihre Gäste. 496
Schneider Dr. Gustav. Der Idealismus der Hellenen und Seine Bedeutung für den gymnasiales Unterricht 510
Schoondermark Prof. Dr. J. Jr. Een bacteriologische les aan Leeken 311
Schoonhoven Xav. van ord. cap. De getrouwe Tertiarist. 546
Schulze-Schmidt B. Inge van Rantum 508
Schürmann Willem. De Brekelmans 555
Simons Mees J. A. De Veroveraar 555
Sortais Gason. La providence et le miracle devant la Science Moderne. 261
Spindler C. De Jood 561
Sprengers V. A. De Heiligen en de Sociale questie 492
Stekete Johanna. Mimosa. 318
Stella Mare. Nicoline 85
Stijn Streuvels. Open lucht 78
Stipriaan Luiscuis Mr. J. M. Karakter. 311
Suchtelen Nico van. Verzen 73
Ternooij Apel Mari J. Het grimeeren 268
Thieman Fr. Hugo O. F. M. De titels der litanie van Jezus H. Hart 305
Thieme A. H. Said Ben Ali. 74

Bldz

Thomas Frank. Mysterie 259
Thureau Dangin P. La renaissance Catholique en Angleterre au 19e Siecle. 540
Tricht Otto van. Uit de leerschool der leugen. . 324
Troter Tom. De oom uit Amerika 133
Trumel J. Saint Jerôme 260
Uiltje Voor en achter het voetlicht 118
Valkhoff J. W. Volledige leercursussen der Duitsche taal. 511
Van Koning Sylvain en Koningin Aimée 550
Veen Jos, van. Ernest Hello 308
Veer W. de S. J. Lezingen en Toespraken. . . 537
Vermeersch Arthur S. J. Overwegingen of onderrichtingen over de H. Maagd. 207
Pratique et doctrine de la dévotion au S. C. de Jésus. De toewijding aan het H. Hart. Hij heeft mij bemind 306
Overwegingen of onderrichtingen over de H. Maagd. 398
La question congolaise 176
Verweij Albert. Inleiding tot de nieuwe Nederlandsche Dichtkunst 257
Verzoek. De Redactie 241
Vessem Dr. J. van en J. Kleyntjes. Chronologische genealogische Herhalingstabellen van de geschiedenis der laatste twee jaren 495
Vianney De Zalige J. B. Pastoor v. Ars 208
Ville Léon. Het leven in de Woestijn. 82
De rivier der Alligators. 82
Vinken A. Heldenmoed en Tirannie 328
Vogels Is. S. J. Geloof en Wetenschap. Moderne Christenen 257
Volksaufklärung. Kleine Handbibliotheek . . . 293
Volker. Verzen. 73
Vollenhoven M. van. Korte verhandelingen over het Forum Romanum. 552
Völter Dr Daniel. Die Apostolische Väter . . . 145
Vooijs Dr. C. N. G. de. Serie van Keurwerken . 216
Voynich E. L. In een donkere Wereld 415
Vries Helena van der. Verlangen 384
Wagenvoort Maurits. De Voorbijganger 183
Waszklewicz van Schilfgaarde Teresia Pia. Romeinsche Kronyk 485
Waterreus M. De anti-christelijke leer der Theosophie. 310
Wehl Nannie van. Het moeilijke begin 555
Weinhofer Josef. Predigten über das Allerheiligste Altarsacrament 448
Weinland Dr. D. P. Rulawan 134
Weise Oscar. Aesthetik der deutschen Sprache . 521
Went Dr. F. A. T. C. Ondoelmatigheid in de levende natuur 175
Wenzel Lerch P. S. J. Bedenken gegen die göttliche Vorsehung 258
Wetzel F. X. Volksboekjes 290
Het laatste glas 492
Wilbrandt Dr. Robert. Die Frauenarbeit 488
Wilde Dr. C. Leerboek der algemeene Geschiedenis ten dienste van het hooger en middelbaar onderwijs. 21
Winkel J. ten. Willem Bilderdijk als dichter gehuldigd 530
Wohlmüth Dr. G. Lehrbuch der philosophie . . 261
Woude Johanna van. Tom en ik. 411
Wundt Wilhelm. Logik 425
X. Is het algemeen stemrecht in Nederland aannemelijk voor de R. K. Partij? 450
Zeegers P. S. J. De Parabels van het Evangelie. 60
Zepelin Von. Die Bedeutung des moralischen Elements in Heer und Flotte. 434
Zwolsche Herdrukken 179

Bldz.
Boekenlijst van vertrouwbare Werken voor Katholieken. 340
Gevraagde mededeelingen, ... 86, 240, 276, 520
Korte inhoud van wetenschappelijke Recensies, 41, 88, 137, 184, 234, 277, 328, 417, 467, 512, 562
Korte inhoud van Romanrecensies uit vertrouwbare Katholieke Tijdschriften 43, 90, 130, 188. 236, ...283, 331, 410, 469, 515, 565
Tijdschriften, 44, 92, 140, 180, 237, 284, 333, 429, 475, ... 516, 565
Nieuwe boeken 47, 95, 143, 192, 239, 287, 335, 423, 471, ... 519, 567

TWEEDE JAARGANG 1907.

Bldz.
Adelborg Otilia. Klein Jantje en de Kinderen van Modderstad. 323
Alberdinck Thijm Jos. A. Karolingsche Verhalen. 277
Alcock D. De Vreemdeling der Valleien. . . . 462
Aletrino Dr. A. Line 145
Allays D. Het ijzer, zijn bewerking, zijne rol . 323
Almanak voor 1908 420
Anderson W. H. S. J. Een nieuwe Robinson of de avonturen van Owen Evans 177
Aneta. Ik biecht. 374
Annesley Horace. The Pace of Clay. 222
Annuarium der R. K. Studenten-Vereenigingen in Nederland 256
Azambuya Gabriel D. La Grèce Ancienne . . . 101
Bähler Dr. Louis A. Pro en contra; militairisme. 211
Bakker H. en Cad. Jong. Leerboek der Rekenkunde 171
Bakker S. K. Van het blijde en droeve leven. . 449
Balen Hendrik v. Van ons Volk. De Noorsche Wolf 409
Bal Joseph. Verklarend Woordenboek. 469
Batifol Pierre. L'Avenir prochain du Catholicisme en France 121
Baudrillart Alfred. L'Eglise Catholique la Renaissance le Protestantisme 166
Bavinck Dr. H. Pro en Contra, Evolutie. . . . 204
Bazin René. Le blé, qui lève 373
Donatienne. 28
Bauchesne Gabriel. Bibliothèque de Théologie historique 111
Beaumarchais. Het Huwelijk van Figaro . . . 512
De Barbier van Sevilla 512
Becht Dentz Alice. Sneeuwwitje 512
Doornroosje 512
Hans en Grietje 512
De Gelaarsde Kat 512
Op de Hoeve. 512
De drie Katjes 512
Rijmpjes en prentjes voor kleine Studentjes. . 512
Ons telboek 512
Ons Speelgoed 512
Mijn liefste leesboek 512
De Ark van Noach 512
De Kinderwereld 512
Goede Vrienden. 512
Het groote dierenboek 512
Beeker Th. van. Guusje, Greta en ik 467
Beek Marie van. Kan. Sheehan. Mijn nieuwe kapelaan. 412
Beelaerts van Blokland Jhr. S. A. G Pro en Contra Militairisme 211
Benson T. R. H. By What Autority. 34
The Light Invisible 84
The king's Archievement 34
The History of Richard Raynal. 34
The Queen's Tragedy. 34
A Book of the Love of Jesus 34
Berden J. W. H. Christelijke Kunst 174
Berken Tine van Mooie Bruno. 38
Bertelsmann Dr. W. Die Technologie der Cyanverbindungen 367
Bertens Dr. H. Hugo de Groot en zijn Rechtsphilosofie 7
Bertrin Georges. Histoire critique des Evenements de Lourdes. 66
Bertz Eduard. Der Yankee Heiland. 155
Bessselaar M. In naam van Moraliteit en naastenliefde 367
Bezemer F. J. Door Nederlandsch Oost-Indië . . 293
Bibliotheek Nederlandsche.. . . . . 501, 167
Bitter J. en P. Valkhoff. Vers et Prose 353
Björgvin Olof. Het Hollandsche Huis. Net van pas. 452
Björnsterne Björnson. Zonneheuvel 452
Bloem Walter. Der krasse Fuchs. 38
Boech Christoffer. Jonge Harten 504
Boekenoogen Dr. Doelmatigheid of Ondoelmatigheid in de levende natuur. 385
Boelen J. J. G. S. J. Vondel-studiën. Vondel en de Sterrenkunde. 81
Boer H. de. Albert Vogel. Romantische Voordrachtskunst 407
Böhlau Helene. Het Rangeerterrein 503
Bonn E. Naar het dagen 311
Booven Henri van. Sproken 273
Borghese Barzini Prins. Van Peking naar Parijs. 446
Borst Dr. J. Pro en Contra. De Genezingen te Lourdes 209
Bosboom Toussaint O. L. G. De Prinses van Orsini 224
Bourget Paul. L'Emigré 313
Bouten Hub. Wat moet mijn dochter worden? Hoe moet zij te werk gaan? 77
Breevoort Johanna. Spelen met vuur 284
Brouwer C. Drie Historische Paedagogen . . . 213
Brouwer Dr. L. E. J. Over de grondslagen der Wiskunde 367
Bruggencate K. ten. I. Engelsch-Nederlandsch. . 499
II. Nederlandsch-Engelsch. 499
Brunetière Ferdinand. Questions Actuelles . . . 147
Brusse M. J. In een achterbuurt. 183
Beukers Dr. P. G. Het Zinnenleven der Planten. 74
Pro en Contra. Evolutie 304
Buis F. A. De kippen van den Majoor 87
Burgersdijk Dr. L. A. J. William Shakespeare. De Koopman van Venetië 407
Buul P. van. Zonneschijn 272
Buisse Cyriel. Het Bolleken. 135
Cabrol R. P. Dom. Ferdinand. Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de Liturgie 1
Caine Hall. De verloren Zoon. 180
De Zondenbok 443
Camerer Dr. W. Philosophie und naturwissenschaft 71
Carlo Mathilde Serao. Geef acht 376
Carlyle Thomas. Zes lezingen over Helden. Hel-

Bldz.
denvereering en Heldengeest in de geschiedenis 338
Chautard Jean. Au Pays des Pyramides 215
Cholmondeley Mary. Gevangenen 464
Chasle Abbé Louis. Soeur Marie du divin Coeur, née Droste zu Vischering, religieuse du Bon Pasteur 65
Chaupin Lucien. Valeur des Décisions doctrinales et disciplinaires du Saint Siège. Syllabus Index. Saint Office. Galilée 120
Coloma Pater Luis S. J. Aristocraten in Madrid . 504
Cornelissen A. Gered. 139
Coulevain Pierre de. Op den tak 193
Amerikaansche Adel 195
Coupin Henri. Les Bizarreries des Races Humaines 215
Cramer Rie. Van Meisjes en Jongetjes 37
Damen H. J., arts. Twee populaire hygienische Voordrachten 25
Daniëls Dr. M. F. Electriciteit en Magnetisme . 173
Denis Ernest. La fondation de l'empire allemand 153
Denis Pater. S. J. O Sacrum Convivium. . . . 498
Dennert Dr. Natuurwet. Toeval. Voorzienigheid. 385
Derckx Dr. H. Professor te Rolduc. Deutsches Lesebuch. 27
Despagnet Frantz. La République et le Vaticain 1870—1906 2
Diferee Hendr. C. Lichtend Oosten. De avonturen van Kamaroup 133
Dijkveld A. M. De Engel in Gethsemane. . . . 211
Dix Neuvième Siècle. Esquises littéraires et morales 151
Doorman Christine. Mijn liefste boekje 36
Van Paardjes. Van Hondjes. Van Koetjes. Van Katjes 36
Douglas. Wiggin. Kate. Rose O' The River . . 284
Drijvers F. pr. Kerkstemmen of gebeden en gezangen der Roomsch Katholieke Kerk . . . 262
De ware Godsdienst 300
Dostojewski F. M. De Echtgenoot 451
Douwes G. F. J. Staatkundige Geschiedenis van Nederland 1849—1906 77
Egger Dr. Aug. Bisschop van St. Gallen. De Katholieke Kerk in de twintigste Eeuw. . . . 160
Eggenhuis J. De Wijsgeer. 178
Elberts G. W. Lilian Turmer. Betty als schrijfster 465
Elsa Prinses. Een omfloersde Diadeem 346
Elsen G. van den. Twintig brieven uit Amerika. 214
Emants Marcellus. Loki 2
Engels A. H. J. Fabrieksmenschen 498
Ermann H. S. J. Bij het meer van Genève . . 14
De Jezuitenorde 450
Ernst Paul. De smalle weg naar het geluk. . . 369
Essinger P. Koenraad Maria. De Engel in Gethsemane 211
Everts H. J. M. Novenen en gebeden ter voorbereiding voor de Eerste H. Communie . . . 498
Faassen M. F. M. Dostojewski. De Echtgenoot . 451
Fabricius. Met den handschoen getrouwd . . . 284
Fonck Dr. Leopold, S. J. Wissenschaftliches Arbeiten 488
Faust Leo. Bob van Hondenleven 284
Feenstra A. De gronden der Staatsinrichtingen van Nederland. 443
Festen H. L. Th. Een leesles met candidaat-hoofdonderwijzers 128
Fremery H. N. de. Een spiritische levensbeschouwing 337
Frenssen Gustav. Peter Moor 393
Funk F. X. Didascalia et Constitutiones Apostolorum 199
Gagne Mme. Mémoires d'une Soeur de Charité . 315
Ganghofer Ludwig. De dorpsapostel. 87
Bldz.
Gayraud. La foi devant la raison 361
Gelderen I. van. I Duitsch—Nederlandsch . . . 499
II Nederlandsch—Duitsch 499
Gerhard J. W. Het officieele Kunst-Nederland en de nationale Rembrandt-Hulde in het jaar 1906 130
Geijerstam Gustaf af. Afgunst 412
Gevaarlijke machten 225
Gezelle Guido. Loquela. 251
Ghosh A. Sarath Kumar. Duizend en Een Indische Nachten 83
Ginneken Jac. van, S. J. Principes de Linguistique psychologie 481
Gonnard Philippe. Les origines de la Légende Napoléonnienne, l'oeuvre historique de Napoléon à St. Helène 397
Goyau George. L'Allemagne religieuse. Le Catholicisme. 62
Haans A., S. J. Blind toeval of doelmatigheid in de plantenwereld. 233
Haentjens Dr. A. H. Terug tot Christus 497
Haggard Rider. De Diamantmijn van Koning Salomon 511
Zij 511
Hahn A. La formation de la chasteté 272
Hamers Adr. P. Twaalf Marialiederen 132
Hamin A. Vie de la bien heureuse Marguerite. Marie 161
Harraden Beatrice. Voorbijgaande Schepen in donk'ren nacht 83
Katharina Frensbom 408
Harten H. Th. v., R. K. Pr. Engbers' Verklaring der Kerkplechtigheden 495
Hartog Henri. In d'r nieuwe Woning 183
Hayward Dr. H. Drie Historische Paedagogen . 213
Heimburg Wilhelmine. Liesje v. d. Lompenmolen 511
Helbig Jules. Le Baron Bethune fondateur des Ecoles Saint Luc. 97
Hendriks G. J. H. De Mijnwerkersellende . . . 228
Herckenrath G. R. G. I Fransch—Nederlandsch . 499
II Nederlandsch—Fransch 499
Hesse Heiman. Peter Camenzind 371
Heijne C. De vier Drankbestrijders. 139
In naam des keizers of de overrompeling van een raadhuis door kapitein Köpernick . . . 139
Hilling Dr. Nicolaus. Die Römische Kurie . . . 366
Hoffman Dr. A. C. A. Pro en Contra. De genezingen te Lourdes 209
Homoet J. L. Als een zonnebloem 284
Hope Anthony. Sophie of Kravonië. 137
Horresco. Gepensioneerden 416
Hoven Thérèse. Minka en Tinka 323
Huisman J. Het eerste, tweede, tot zevende leesboekje en Handleiding, behoorende bij het Eerste Leesonderwijs 406
Huis Het 31
Hulzen G van. Wrakke Levens 370
Huurdeman D., R. K. Pr. Waarom ben ik Katholiek? 252
Huygens Jeanne. Hal Caine. De Zondebok . . . 453
I. Z. en G. H. v. G. Over het bidden 496
Jaarboekje van Jos. Alb. Thijm. Het. 256
Jalvinck R. Denken en Schrijven 171
Jongh Cato de. Frank. R. Stöckton. De Schipbreuk van Juffrouw Leks en Juffrouw Alshine 469
Jong Dr. J. de. Zangwill. Kleinkinderen van het Ghetto. 460
Kinderen van het Ghetto 38
Junius Jan H. Heraldiek. 267
Kalff G. Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde. 433
Kasteren P. J. van, S. J. Het Mattheus Evangelie 113
Keller Helen. Mijn levensgeschiedenis. 308
Kerk en Secte 235
Kerkmeijer-Balder Joh. Ons Lente-Boek 420

Bldz.

Keuller J. M. L. Van de landen van Overzee . . 438
Keyser Jeanette E. Gevaarlijke Machten 225
Gustaf af Geijerstam. Afgunst 412
Kjelland Alexander. Wereldbibliotheek. Vergif . 505
Kloos Willem. Heinrich Heine als Dichter . . . 26
Knudsen Jacob. Karakter 36
Koenen M. J. Verklarend Handwoordenboek der Nederlandsche taal 499
Kok Truida. Treeze 417
Twee Zusjes 37
Koorbode De. 173
Korff Dr. A. B. Een Vacantiereisje van een Hollandschen Jongen door Java 38
Kraft Emma. Van Deensche Buurtjes. 417
Krag Thomas P. Ulf Ran. 33
Kramers W. A. G. Helene Böhlare. Het Rangeerterrein. 503
Kramer J. G. Stamperius Bibliotheek. Piet Hein. 416
Krienen Ch. Prettige Dagen 413
Kunstwerken Moderne . . . . 132 en 216
Kunst Onze 131
Kuijper Th. Herman Hesse. Peter Camenzind. . 371
Labanca Baldassara. De Toekomst van het Pausdom 344
Lange Cornelia de. De geestelijke en lichamelijke opvoeding van het kind. 75
Lans J. R. van der. Verzamelde Novellen . . . 456
Latsy Dr. J. P. Vorlesungen über . . . . . . Descendenztheoriën 10
Leent Dr. F. H. van. Analyse der voornaamste vette lichamen 368
Lesêtre H. Wegwijzer door het H. Evangelie . . 252
Leus J. Oranje Serie. Fabrieksmenschen. . . . 284
Fabrieksmenschen 177
Levensvragen. Afstammings- en Mutatieleer. . . 298
Levensvragen. 235
Leij J. B. de. De Spaarpot. 284
Lichtend Oosten. De Avonturen van Kamaroup . 133
Lieftinck Annie. Bloemkes van Sint Franciscus . 495
Lier L. van. Het lispelen en zijn genezing. . . 172
Ligthart Jan en H. Scheepstra. De wereld in . . 130
Linnebank E P., Willem Kloos 176
Lipps Theodor. Leitfaden der Psychologie . . . 437
Loman van Wildericks Mevr. G. H. G. Wells. Van Ruimte en Tijd 457
Longhaye G. Dix neuvième Siecle Esquises littéraires et morales 151
Loveling Virginie. 't Lot der Kinderen. 40
Jonggezellen-Levens 221
L. S. Denken en Schrijven 171
Malot Hector. Alleen op de Wereld. 511
Maronier J. H. De Toekomst van het Pausdom- 344
Martens Jhr. G. G. H. Pater Luis Coloma. Aristocraten in Madrid. 504
Martin Rudolf. Toekomstkrijg 1900—1931 . . . 468
Marturin Father B. W. Zelfkennis en Zelfbeheersching 162
Maurik Justus van. Met z'n Achten. 414
Uit het Volk 444
Meens Dr. Fr. De misdadiger en de omgeving . 69
Meertens Paul. Bloed en Vuur. 319
Meerwaldt W. In Woord en Beeld 129
Meerwaldt W. en J. E. Nijk Lezen en Stellen . 130
Meester J. de. Een gewoon Meisje 368
Meets Doctor Fr. Gezondheidszorgen voor het oor. 323
Mehler Dr. J. Nederlandsch—Latijnsch Woordenb. 498
Menschenkunde. De misdadiger en zijn omgeving. 69
Merle Jan van. Jadwiga's Strijd 136
Uit Duisternis tot Licht. 136
Meschler Moritz, S. J. Leven van den H. Aloysius van Gonzaga 262
Meijenberg A. Antheilname der Katholiken an Wissenschaft und Kunst. 20

Bldz.

Meijere Victor de. Langs den Stroom 355
Meijer Dr. M. Wilh. Zon en Sterren 340
Meyier Tenna van. Wilde Vogel 280
Miert L. van. Bloemlezing uit Ovidius, Catullus, Tibullus, Propertius, Marialis en Juvenalis . 498
Melville A. de. De liefde van Chaereas en Kallirrhoë of de Wraak van Afrodite 469
Moerkerken Jr. P. H. van. XXX Verzen. . . . 175
Keur uit Vondels lyrisch en dramatische Poëzie 219
Moer Jan van der. De Kaarthoeve 507
Monial Christian. Le Credo de l'incroyant . . . 262
Montagne Victor de la. Gedichten 501
Moller Dr. H. W. E. Joost van den Vondel. De Heerlykheit der Kercke 254
Moore George. The Lake 223
Morawski Maryan. Bij het meer van Genève . . 14
Mothe Guyon Madame de la. Over het bidden. . 496
Moulard et Vincent. Apologétique chrétienne. . 301
Mulder Dr. Ons Lichaam. 512
Mulder J. de. Van vroegere tijden 405
Mulder Dr. W. J. M., S. J. Dietrich von Nieheim. 494
Mulert Nicoline E. Deutsche Gedichte. 27
Muller Dr. H. C. Sophocles' Antigone. 249
Muller Mej. I. F. Hertog der Abruzen 294
Müller Sahnke Clara. Ik biecht 374
Mun Comte Albert de. Contre la Séparation . . . 165
De la Rupture à la Condamnation. 165
Musmacher C. Kurze Biographiën berühmter Psysiker 25
Naeff Top. De Stille getuige 83
Natuur en School 171
Nauta Dr. G. A. Keur uit Vondels lyrische en dramatische Poëzie 219
Nederlandsche Bibliotheek. 167
Neervens Ph. Engelsch Leesboek ten dienste van het Gymnasiale en Middelbaar Onderwijs . . 127
Nellie Ons groote Sagenboek 350 402
Volkskinderbibliotheek. Onze oudjes in hun lief en leed 418
Vrienden en Bekenden van onze Kleuters . . . 419
Oud-Hindoesch keur juweel. 419
Nieuwenhoff W. van, S. J. Historische Schetsen. 307
Nuijens A. Zelfkennis en Zelfbeheersching . . 162
Nijland Dr. J. Aleida. Verzen 176
Oever Karel van den. Het drievuldig Beeld . . . 216
Oesteren J. W. van. Christus nicht Jezus Ein Jesuïten-Roman 278
Oltmans J. T. De Schaapherder 414
Oranje Serie. Fabrieksmenschen 284
Bob van Hondenleven 284
Spelen met vuur 284
Als een zonnebloem 284
De kippen van den majoor. 87
Fabrieksmenschen 177
Ort Jr., A. J Het Groene Gevaar 449
Osselen—Van Delden Mevr. van. Het A B C. . . 419
Oud-Onderofficier Een. Lief en leed van een Vrijwilliger 416
Oude, Jan van den. Helene Keller. Mijn levensgeschiedenis 308
Ovink—Soer Mevr. M. C. E. Ciska van Dannenburgh 455
Papritz Mevr. A. Meisjes, waarover men niet spreekt 450
Patterson Charles Brodie. Macht en Heerschappij 66
Perk N. F. Het nieuw Teekenonderwijs in de Praktijk 170
Pesch Tilman S. J. Het Godsdienstig leven . . 162
Peters Dr. Norbert. De Roomsch Katholieke Kerk en de Bijbelcritiek 302
Peyre Roger. Nîmes, Arles Orange 215
Pro en Contra. Evolutie 304
De Genezingen te Lourdes. 209

Bldz.
Militairisme 211
Lijkverbranding 122
Staatspensioneering 22
Pukjes Droom 513
Rael Lodewijk de. Over Vlaamsche Volkskracht. De vervlaamsching der Hoogeschool te Gent. 22
Reddingius J. Johanneskind 275
Reventlaud Gr. of E. Kaiser Wilhelm II und die Byzantiner 26
Reijneke van Stuwe Jeanne. Het leege leven . . 105
Huize ter Aar 105
Geëngageerd 342
Rink Jan. Handleiding tot het teekenen van het menschelijk lichaam 132
R. M. F. d. Pater Denis S. J. O Sacrum Convivium 498
Rocheterie Maxime de la. Histoire de Marie Antoinette 265
Rochus J. P. A. Brieven aan Heerneef 119
Rosegger Peter. Toen ik nog een boerenjongen was 84
Rotgans J. Op Zee en aan het Strand 513
Wij maken onze Prentbriefkaarten zelf. . . . 513
Sabbe Maurits. De Filosoof van 't Sashuis . . . 273
Sahulka Dr. J. Erklärung der Gravitation, der Molekulärkräfte der Warme, des Lichtes der Magnetischen und electrischen Eischeinungen 75
Salomons Annie. Een meisje Studente. 289
Saunders Marshall. Mooie Bruno. 38
Schmutzer J., Mijn-Ingenieur. Prof. Ernst Haeckel 163
Schröder Osw. Norwegen, das land der Mitternachtsonne 405
Seelsorger Praxis. Die Römische Kurie 366
Segur Mgr. de. Een antwoord op de meest verspreide bedenkingen tegen den Godsdienst . 449
Selim Khan Remy de Hoogewaerd Dr. Jur. Kritische Studiën zur Einführung in das Recht des Islams 124
Serao Mathilde. Geef acht 376
Shakespeare William. De koopman van Venetië. 407
Sheehan Kan. Mijn nieuwe Kapelaan 412
Sheehan P. A. Last. Angel of A Ruined Paradise A Drama of Moderne life 222
Simeons G. De ontwikkeling van het zinnelijk en verstandelijk leven bij het Kind. 405
Singlair F. de De Krach van Renswoud 135
Slooten Augusta van. Lucie van Hees. 466
De familie Weldring 38
Snijders Dr. A. J. S. Waarom wij Materialist zijn 238
Souverains et Grands Hommes intimes 168, 267, 309, 403
Stamperius Bibliotheek. Piet Hein 416
Treeze 417
Stead William T. Le Parlement de l'Humanité 1907; biographies et photographies 404
Steenkamer G. Dr. Dennert. Natuurwet. Toeval. Voorzienigheid 385
Steketee Johanna. Tot in den dood. 317
Strauss Ed. Vriend Hein 415
Streuvels Stijn. Het uitzicht der Dingen. . . . 59
Stockton Frank R. De Schipbreuk van Juffrouw Leks en Juffrouw Aleshine. 469
Sutorius A. Kinderwereld. 322
Tahcin Uddin. De avonturen van Kamaroup . . 133
Teresia Heilige. Het Kasteel der Ziel 496
Ternooij Apel Mari P. Lucie 285
Tersteeg Keus E. Katharina Frensham 408
Thieman F. Pachomius O. F. M. De H. Margarita van Cortona 263
Thienen W. van. Het Kinderzangonderwijs . . 125
Tilaert J. van den. Geestelijke Overwegingen . . 497
Tinggi Doeri. In het Binnenland van Java (G. B.) Goening Besar . . . . 282 en 363
Tooneelbibliotheeken 512
Tournier Armand. Alfred Stead. Le Patriotisme Japonais 314
Tour Imbart de la. Des conditions d'une renaissance religieuse et sociale en France. . . . 262

Bldz.
Turner Lilion. Betty als Schrijfster. 465
Tuuk Titia van. Wat er in onzen tuin te zien is 499
Het heele jaar rond 499
Vijver en Stroom 499
Vacant A. Dictionnaire de Théologie Catholique, contenant l'exposé des doctrines de la théologie catholique, leurs preuves et leur histoire. 148
Valborg Isaaksen Dudok van Heel. Noorweegsche Brieven 266
Veka. Thirza of de aantrekkingskracht van het kruis 462
Het Gebed eener Moeder 462
Verhagen Jr. H. Dr. M. Wilhelm Meijer. Zon en Sterren 340
Vermandere René. Van Zon-Zaliger door hem zelf 320
Vermeersch A., S. J. Les Destinées du Congo-Belge 23
Vermeylen A. Les Lettres Néerlandaises . . . 101
Verschoor A. Karakter. 36
Vetter Christine. Godsdienstige Verhalen. . . . 219
Vincent H. Opvoeding en Onderwijs 268
Volks-Kinderbibliotheek. Van Duitsche Buurtjes . 177
Onze oudjes in lief en leed 418
Oud Hindoesch Keurjuweel 419
Vrienden en Bekenden van onze Kleuters. . . 419
Volk Van ons. De Noorsche Wolf 409
Vondel, Joost van den. De Heerlijckheit der Kercke 254
Vondel Studiën. Vondel en de Sterrenkunde . . 81
Vrecken A. Avonturen van Piet van Gent . . . 510
Vries Hugo de. Levensvragen. Afstammings- en Mutatieleer 298
Waar is het geld gebleven? 469
Wallace Sir Donald Mackenzie. Russland 78
Ward Mrs Humphry. Penwick's Caseer 185
Ward Mrs. Wilfrid. Out of due time 315
Wasmann Erich, S. J. Die moderne Biologie und die Entwicklungstheorie 72
Weggeman Guldemont Emilie. Het kasteel der Ziel 496
Wehl Nannie. van De Buren 316
Weiss F. A. M. O. Pr. Levenskunst 119
Welss H. G. De Meermin 374
Van Ruimte en Tijd 374
Vertaalde Werken 410
Wereldbibliotheek. 338, 483 505
De Waterkindertjes 184
Werner E. Verbroken Boeien 511
Wesselink Van Rossum Mur J. Thomas Carlyle. Zes lezingen over Helden, Heldenvereering, en Heldengeest in de Geschiedenis. 338
Westerwoud Holstijn H. J. E. Lijkverbranding. . 122
Wetherell Elisabeth. De wijde, wijde wereld . . 407
Wijnaendts Franken Dr. C. J. Lijkverbranding . 122
Wijnen J. H. De Godsdienstleer voor de Kath. Jeugd 498
Wijsman Ph. Christoffer Baech. Jonge Harten . 504
Wilbers H, S. J. De Brief van den Apostel Jacobus 113
Windisch Dr. Phil. Hans. Die Theodizee des Christlichen Apologeten Justin 49
Worp Dr. G. A. De gedichten van Con tantijn Huijgens naar zijn handschrift uitgegeven. . 175
Yslandsche Visschers. 511
Zangwill J. Kleinkinderen van het Ghetto. . . 460
Zee Daan van der. Godsonteering 434
Van velerlei gebeuren 453
Allerlei 186
Korte inhoud van Wetenschappelijke Recensies 42, 90, 140, 186, 231, 285, 324, 420, 470, 513
Korte inhoud van Roman Recencies uit vertrouwbare Katholieke Tijdschriften 43, 93, 141, 188, 220, 287, 325, 377, 427
Mededeelingen 144, 336
Nieuwe Boeken . . 94, 191, 329, 381, 427, 479, 518
Roman-recensies 421
Tijdschriften. 45, 141, 189, 232, 325, 377, 422, 472, 515
Varia 41

DERDE JAARGANG 1908.

Blzd.
Aarde en hare Volkeren. De 52
Aenegent J. D. J. Handboek voor de Geschiedenis der Wijsbegeerte 29
Aigueperse M. Mona. 126
Albers P. Handb. der Algemeene Kerkgeschiedenis 164
Allen Grant. Zuster Hilde 124
Allo B. Foi et Septèmes 86
A. M. S. J. G. Leven der gelukzalige Magdalena Sophia Barat 169
Andriessen P. J. Marie en Pauline 78
Anema Seerp. Van Hollands Kusten 33
In 's levens opgang 7
Ankum L. van. Bij de Schemerlamp 79
Arendt Henriette. Vrouwen, die den rechten weg verloren 152
Arnold Edw. Het licht van Azië 61
Ayscough John. Marotz 141
Baljon Dr. J. M. S. Commentaar op de Openbaring van Johannes 113
Battondier Albert. Annuaire pontifical Catholique 26
Bauwens P. Ev. S. J. Zuid en Noord 122
Bazin René. De familie Oberlé. 12
B. B. Louise. Njootje en Nonnie. 122
Belpaire M. E. Constance Teichmann 121
Bels H Figures de Pères et de Mères chrétiens. 132
Berken Fine van. De Berewoudjes 41
Een Klaverblad van vier 43
De dochter van den Generaal 139
Bernt Dr. Zelfbedwang 134
Bitot A. Aux Jeunes. Que faire de la Vie? . . . 118
Blink Dr. H. Ons heerlijk Vaderland 105
Boelen J. G., S. J. Vondel Studiën 56
Bolo Mgr. Henry. Ce que sera le Prêtre au XXe Siècle 133
Bölsche Willem. De Zegepraal van het leven . . 105
In het Steenkolenwoud 71
Bordeau Henry. Les yeux qui s'ouvrent 139
Bouten Hub. J. De Meriah 79
Brandt Van Doorne C.P. Tragi-komedie 156
Bredero' Spaansche Brabander 176
Breevoort Johanna van. Van velerlei begeeren. . 15
Bréhier Louis. Les églises romaines, Les églises gothiques, les églises byzantines 171
Brennes Victoria de. Dagboek van een rampzalige 43
Brête Jean de la. Illusion Masculine 154
Bruining Dr. A. Het geloof aan God en het Kwaad in de wereld 30
Bruinwold Reedel J. Het leerlingwezen in Nederl. 90
Brusse M. J. Landlooperij 98
Bruxy Mme. de. Noce de neige 190
Buys J. C. M. Franciskaansche Legenden . . . 184
Cauwelaert Aug. v. Verzen 186
Christiani L. Luther et le Lutheranisme. . . 184
Cneudt Rich de. De Primus 63
Communie De Veelvuldige. 171
Contemparains Les 120
Cooper J. F. De laatste der Mohikanen 40
Corelli Marie. De Schat des Hemels 96
Cremer Ligthart en Noordhoff. Samen op reis . . 38
Denton William. Logische gedachten over den Bijbel voor logisch denkende menschen. . . 6
Dijck J. Z. van. Beginselen der Gezondheidsleer 184
Douwes G. F. J. Paus Leo XIII. Lumen in Coelo 133
Drabbe L. D. De duistere macht. 156

Bldz.
Drehmans Fr. De Zegetocht van een dienaar van Maria 37
Morgenlandsche tafereelen. 79
Drews Dr. A. De ontwikkeling der antieke Philosophie en Religie 119
Drietal Verhandelingen Een 183
Dufourcq Albert. L'Avenir du Christianisme . . 85
Dura Henry. Strand Flirt. 144
D.... Sergei. Rusland's Verraad of de Vrouwelijke Spion. 41
Eden Frederik van. Minnestral. 172
Ermann H. De plicht om te gelooven en de Apologie. 65, 81, 147
Fabricius. Eenzaam 191
Falkland Samuel. Schetsen 176
Fauer Reneé. Armelle et son Mari 61
Feskens Jos. Op een troepschip naar Indië . . . 80
Finn F. J. Tom Playfair 80
Fleutge L. Handleiding bij het onderwijs in het Alcoholvraagstuk. 38
Francesca, Santa Romana nella Storia e nella Arte 169
Francé R. H. Omzwervingen in een Waterdruppel. 50
Francken J. L. H. Om de H. Kribbe en om den H. Haard. 150
Gallieni. Neuf ans à Madagascar. 55
Garriquet L. Régime de la propriété 5
Geduldigen Lezer Aan onzen. 177
Geel C. J. Van den Spiegel die niet loog . . . 156
Geerebaut A. Het verklaren der oude Schrijvers in de Humaniora. Toepassing op de Aeneis . 185
Gibbons Z.Em. James. Het geloof onzer Vaderen. 182
Gjems Selmea Agot. Een bloemensprookje over het ontstaan van het leven. 152
Gourdon Pierre. Vers la haine. 94
Groot J. V. de, O. P. Het leven van den H. Thomas van Aquino. 49
Guibert J. Les Croyances religieuses et la Science de la nature 183
Gulden boek voor Tuberculeuse kinderen Het . . . 191
G. Jeanne. Een Katholiek Kind uit onze dagen. 41
Haard Om den. In de hut van den Strooper . . 44
Hamers Jos P H. De Katholieke Kerk. 30
Hartog Dr. A. H. de Nieuwe Banen. 31
De redelijkheid der Religie 3
Heeswijk Henricus van. Phantasiën op Lotte Ricandet en Peter Dobbe 144
Heimans E. en Jac. P. Thijsse. In de duinen . . 59
Heijermans Herman. Schetsen van Samuel Falkland 44
Een Wereldstad 176
Heije's bekendste kinderliedje 191
Hickmans Robert. The Tongues of Conscience. . 157
Het boek van Moeder en Dochter. 158
Holland-Express 192
Holland. Jacob van. Losse gedachten van een burgerjood 151
Hoffmann. Dr. A. C. A. Hysterie en Historie . . 150
Hoffman. F. J. Bij den Boschwachter 60
Home. Andrew. Het geheim van een schooljongen 78
Horst. J. v. d. De dolle Keizerin. 160
Huber. A. Geslachtelijke voorlichting 4
Hugon. Edw. Hors de l' Eglise point de Salut. 117
La Causalité Instrumentale en théologie. . . 117
H. N. v. Kinderzegen 4
Ibsen. Hendrik. Brand 59

Bldz.
Indifirencia religiosa en la Epana Muselmana Segim Abenhazam, la . . . 45
James. W. De verscheidenheden op het gebied van de godsdienstige ervaringen . . . 145
Jansen. E. J. B. De ware kloosterling . . . 184
Janssen. Lod. Uit een jongensleven . . . 188
Jasper. J. E. Verslag van de derde Jaarmarkt-Tentoonstelling te Soerabaja . . . 55
Liefhebberijen op het gebied van Inlandsche Kunstnijverheid . . . 56
Kalff. G. Geschiedenis der Nederl. Letterkunde. 115
Kann. H. Het Joodsche Land . . . 151
Kasteren J. P. van. Hoe Jezus predikte . . . 41
Kersch. E. A. De zonde der Vaderen . . . 123
Keurbladzijden uit Nederlandsche Schrijvers . . . 74
Konings. Mgr. G. W. De Nederlandsche bedevaart naar Lourdes . . . 130
Koster. A. Uit de geschiedenis . . . 40
Kramers. Dr. J. S. J. Leerboek der Alg. Scheikunde. 29
Krier. Mgr. Dr. J. B. Het Kompas des Levens . 125
Kruijs M. H. van 't. Zingen der Kinderen . . . 188
Ksag. Th. P. Wanda Hög . . . 9
Kummel. Konrad. Verpoozing . . . 40
Kwast. G. en B. H. de Graaf Oet Meulenhörn en Klawerd . . . 191
Lagerlöf. Selma. Oud en Nieuw . . . 62
De Koninginnen van Kungahälla . . . 64
Lange. Dr. Cornelia de. De geestelijke en lichamelijke opvoeding van het Kind . . . 72
Lans. J. R. v. d. Worstelend om Licht . . . 35
De gouden Dubloen . . . 153
Lans. Mevr. J. R. v. d. Zee van Wee . . . 154
Lapidolk. Swarth, Helène. Louise . . . 63
Leopold. H. Stoïsche Wijsheid . . . 87
Lescure. M. de. Le Comte Joseph de Maistre et sa famille . . . 120
Lesêtre H. La foi Catholique . . . 181
Levensvragen . . . 23
L. E. Onder de Republiek . . . 42
Silhouetten . . . 127
Lichtenberger. André. Notre Minnie . . . 155
Liefde. J. de en W. Swijnenburg. Vaderlandsche Geschiedenis . . . 91
Ligthart. Jan. en H. Scheepstra. Pim en Mien . 38
Loen. Samuel van. Verzen . . . 37
Loots Phil Levensmorgen . . . 188
Lopez. Mgr. A. Les ravages au livre . . . 89
Maison. la. la bonne presse . . . 143
Mannoury G. Het Boudhisme . . . 149
Manserch. Jessie. O, dat nare geld . . . 79
Marucchi. Manuale di Archelogia Christiana . . 70
Mathias. Dr. Onze Benjamin van de kinderkamer tot in de Maatschappij . . . 25
May. Dr. Karl. Reisavonturen . . . 39-126
Meekel Kees. Volk van Holland . . . 138
Merle. Jan van. Toetie Walther . . . 11
Metz. Koning Marie. Van de Zonnebloem, die Zon wilde wezen . . . 39
Het Kindje . . . 63
Meuffels Hubert. Les Martyrs de Gorcum . . . 117
Meyer. Dr. M. Wilhelm. Hoe de wereld ontstaan is. 71
Monsabré. Gouttes de Vérité . . . 89
Moselly. Emile Le Rouet d' ivoire . . . 122
Mosmans' Bibliotheek. De Landbouw . . . 159
Zriny . . . 159
Naber. Johanna W. A. Van de Revolutie tot de Restauratie . . . 136
Nesbit E. Nieuwe avonturen van het zestal. . . 75
Neuborg G. Het Onze Vader . . . 14
Nieuwenhof. W. van S. J. Ettie Grey . . . 137
Noeldechen. W. Lambert Hodewart . . . 77
Noël Alexis. Le loup dans la bergerie . . . 95

Bldz.
Noordwal. Cornelie. De nieuwe Mevrouw Garvliet. 175
Oostmar. G. A. Van blijde jeugd en droeven ouderdom . . . 135
Pantheïsme ? . . . 70
Paulien. Le. Gens qui pleurent et gens qui rient 125
Pisuisse en Blokzijl. Avonturen als Straatmuzikant 158
Polak. Mr. A. Bijna 200 millioen . . . 88
Ponthaud A. La lettre éternelle . . . 105
Praviex. Jules. Mon Mari . . . 93
Preeken. Onze groene . . . 150
Prinsen JLzn. Dr. J. De Nederlandsche Renaissance-dichter Jan van Hout . . . 32
Proot. Jo M. Het raadsel der Zuidpool . . . 72
Renandin. Paul. Les Champiers . . . 156
Reijnders. Jos. M. Omhoog . . . 188
Reijnes-Monlaur. M. Jeruzalem . . . 151
Ribolet. Mgr. L. Salvia . . . 139
Ridder André de. Stijn Streuvels. Zijn leven en werken . . . 21
Rijpma E. Gids bij de studie der Nederlandsche Letterkunde . . . 190
Ripostelli. Mr. J. Les Thermes de Caracalla à l'époque romaine et de nos jours . . . 171
Roeren. H. De openbare onzedelijkheid en hare bestrijding . . . 4
Roma Angeli. Marucchi. La Via Appia Roncali. Sainte Agnes etc. . . . 115
Roseger. Peter. Adelsberg . . . 158
Roure Lucien. En face du fait religieux. . . . 145
Salsmans S. J. Ernst en luim . . . 186
Schalkhaar C. H. M. Mariaverhalen . . . 77
Scharten. Antinck C. en M. Een huis vol menschen 156
Schets. Chr. Golgotha . . . 116
Jesus Christus, de vriend van den Priester . 116
Schmidt Johan. Desillutie . . . 144
Schöyen E. Verkocht . . . 157
Schraven Th. J. Jesus ons leven . . . 148
Schröder. W. en J. Brinckman. Van 't Stekelvarken 44
Schweitz W. Levensschetsen van godvruchtige vrouwen uit de vorige eeuw . . . 70
Servatius. P. Fr. De Capucijn Theobald Malhew 159
De Sevende Hand . . . 160
Smulders. Albertine. Jan van Arkel . . . 140
Smulders. Willem. Cantica graduum . . . 161
Soesman. Dr. P. J. Hygiëne van den Geest . 51
Steenhoff—Smulders. Alb. Jacoba van Beieren . . 155
Stegemann. Herman. Zonen des Rijkslands . . . 58
Steketee Johanna. Verloving . . . 74
Passie-lied . . . 191
Stilgebauer. Edward. De Beurskoning . . . 79
Stratz. Dr. C. H. Wij stammen niet van de apen af 28
Streuvels. Stijn. De Vlaschaard . . . 17
Struijf, J. v. d., S. J. Uit de schat der Bakongo's 101
S. S. Mevr. Liefde-lijden . . . 12
Tag. Anderer. Der . . . 43
Talbot-Kely. R. Reisbeschrijving . . . 31
Thijssen. Theo. Barend Wels . . . 174
Tielemans. L. J. Geschiedenis der Kath. Kerk . 150
Tolstoi. Leo. Verhalen uit Rusland . . . 104
Tooneelstukken . . . 159
Trésal. J. Les origines du Schisme Anglican. . 149
Valeten Jr. J. J. P., Het oude testament in het licht van wetenschappelijk onderzoek. . . 2
Veen. D. J. Wanneer is Christus gestorven? . . 1
Velden. Arn. Dr. J. H. v. d., S. J. De Roomsch-Katholieke Missie in Nederl. Oost-Indië . . 53
Veridicus. Pater. Achter gewijde muren . . . 36
Vermeersch. Gustaaf. Nazomer . . . 156
Verne Jules. Meester der Wereld . . . 144
Veuillot. François. Humbles victimes . . . 95
Vianen Th. C. Bevolkingstoestanden in het Zuid-Limburgsche Kolenriven . . . 151

Bldz.

Volks-Kinderbibliotheek 78
Völter Dr. Daniel. Die älteste Predigt aus Rom 114
Vondelboeken 177
Vreeken A. Maerten van den Visscher 60
Wagenvoort Maurits. De Droomers. 192
Wehl Nannie van Meisjesjaren 95
Wij zijn jong 35
Wendland.Paul Die Hellenistische Römische Kultur in ihren Beziehungen zu Judentum und Christentum 129
Werneskerken. Henri van Van het wondere geluk 186
Wesselink- Van Rossum J. P. Lofcadio Hearn 103
Wierts. J. P. J. Schetsen uit de kinderwereld 188
Wonderen der Techniek. De 45, 91, 137
Ziehen. Dr. Th. Physiologische Phychologie . . 118
Zuyen. W. van. Lohmeyer's Bijbelsche Aardrijkskunde 22
Tijdschriften 47, 107
Veroordeelde Boeken 176
Wetenschappelijke Recensies uit tijdschriften 16, 45, 64 105, 127

VIERDE JAARGANG 1909.

Bldz.

Abraham. B. Ideale liefde 128
Alberdinck Thijm. J. C. De dagelijksche Communie 107
Alberdinck Thijm. J. A. Bloemlezing door Maria Viola 169
Alberdinck Thijm. De werken van Jos. 166
Albers. P. Handboek d. Algem. Kerkgeschiedenis 40, 53
Alleen op de Wereld 142
Almanak van het Missiehuis ie Tilburg 80
Amelius. Kleine Stadslucht 93
Anelpis. Reisherinneringen 63
Annuarium. Apol. Vereeniging Petrus Canisius . 47
Arnal. Emilie Marte Brienz, roman contemporain 172
Ars. Bloempjes van 107
Badet R. P. Le Péché d' incoyance 178
Batiffol. Mgr. Pierre. L'Eglise naissante et le Catholiscisme 45
Baudot. J., O. S. B. Le Pallium 38
Bauwens. P. Ev., Zuid en Noord 108
Bayer. H. H. De Ned. Herv. Kerk in haar tegenwoordigen toestand 2
Bazin. René. Journal d'une expulsée 13
Mémoires d'une vieille fille 14
Le mariage de mademoiselle Gimel 79
La Barrière 187
Been Joh. H. Maerten Haspertszoon Tromp. . . 78
Benson. Hugh. De Meester der Aarde. 170
Berg van Eylinga Dr. H. W. R. E. Wijsgeerige Bladen 136
Berken. Tine van. Rudi Willenborg. 127
Bernard. Maria. Het Gravenkind. Na zwaren strijd 124
Berthem. Bontoux. De ci, de là, légendes et fantaisies 173
Beversluis. M. Spiritualisme en Spiritisme . . . 35
Billot. Gabriel. Retraite religieuse du Chemin de la Croix 122
La bienheureux Mère Barat. 177
Bloempjes van Ars. 107
Boeken. Catalogus van 142
Boissarie. Dr. l'Oeuvre de Lourdes 120
Bolsche. Willem. De dagen der Schepping . . . 11
Bom. G. P. Emmanuel of God met ons in het H. Sacrament 164
Bordeaux Henry. La Croisée des Chemins . . . 159
Bordedebat. P. Les apparitions de Lourdes et la Société Contemporaine. 120
Boudst. J. La Dédicace des Eglises. 122
Braig. Dr. K. Wat behoort een ontwikkeld man van het Modernismus te weten? 163
Braun. Joseph. 200 Vorlagen für Paramentstikereien 181
Breman. R. C. A short history of English and American Litterature 29
Brète. Jean de la. Aimer quand même 174
Bris Comptesse. Saint. Vie de St. Marthe . . . 162
Brom. Eduard. Verzen 129
Brom. Dr. Gerard. De nieuwe Kruistocht . . . 154
Broussole. J. C. L'Art, la Religion et la Renaissance 135
Buil. J. A. en J. Bergmans. Geschiedenis des Vaderlands 72
Brusse. M. J. Das dem Meere entrungene Land. 128
Het nachtlicht der Zee. 91
Brusse. Achter de Coulisen 77
Buringh. Bockhoudt. Dr. H. en C. J. van der Weide. Het Alcoholvraagstuk 107
Buysse Cyriel. Het volle leven 15
Cabane. Henri. Histoire du Clergé du France pendant la Révolution de 1848. 162
Cate. E. M. ten. Kunst in plaats van godsdienst. 19
Catalogus van Boeken 142
Cauwelaert. Frans van. Verhandelingen en Voordrachten 8
Chantavoine. Henri. En Province. 183
Chapin. Ruij Anna. Teddy's Boek. 62
Claude H. Humpert. Erasme et Luther 122
Clement. J. H. M. La Représentation de la Madonne à travers les ages. 122
Clerq René de. Gedichten 183
Coquels. Jean de. Les idées morales de Lamartine 127
Colenbrander J. H. en D. v. d. Meulen. Ik leer mij zelf 79
Communie. De Veelvuldige 60
Conti. Marcel de. Inconnues. 73
Corelli. Marie. De Strijder 185
Couturier. Dom M. J. Sainte Bathilde. 134
Craik. Mrs. Hoe worden ouders opgevoed?. . . 109
Cremer. A., J. Ligthart en R. Naordhoff. Weet je den weg? 31
Croix. Illustrie La 191
Cuppens. August. Jaarkrans van geestelijke liederen voor den heerd. 156
Decurtius. Prof. Dr. Bisschop von Ketteler. . . 137
Delft. A. H. J. van. Eucharistica. 40
Delitzsch. Friedrich. Zur Weiterbildung der Religion 5
Déroulède. Paul. Pages françaises. 28
Dieren. E van. Het Socialistisch gevaar 52
Dietz en Leopold e. a. Winterprovisie 96
Herfstdraden. 112
Dirks G. J., S. J. Op weg naar het vaderland . 39
Drault. Jean. La fille du Corsaire 61
Drews. Arthur. Die Christus-Mythe 114
Driant. Comm. De schipbreuk van de Libellule. 27
Duplessy. Les apologistes laïques au dix neuvième Siècle 59
Duplessy. Abbé E. Le Pain des Petits. 135
Dupay-Achilde. Leven van den H. Martinus van Tours. 132
Eeckels Constant. Kruisbloemen. 132
Ehlers. Otto E. In den zadel door Indo-China . 144

Bldz.
Erens. Frans. Litteraire Wandelingen 65
De navolging Christi van Thomas à Kempis 168
Ermite. Pierre l'. Toujours Elle 190
Erratum. 163
Falkland. Samuel. Gevleugelde daden 47
Famulus. Th. Over het Wonder 131
Flammarion. Het rijk der Sterren 155
Fonck Leopold. S. J. Die Parabeln des Hernn . . 81
Franken. Tjebbo. Studentenhaver 189
Franssen. Ferdin. Toespraken 163
Toespraken op feestdagen van Jesus en Maria 21
Fr. P. D. A. F. Uitmuntendheid van Maria's Onbevlekte Ontvangenis 106
Farrar. Fred W. St. Winfried of de Schoolwereld 96
Gardeil. A. Le Donné révélé et la Theologie . 161
Garriquet. La valeur Sociale de l' Evangélie . . 144
Gatry., A. Commentaire Sur l' Evangile selon Saint Mathieu 122
Gaussens. E. N. Le Pays de l'Evangile 67
Geerebaert. A., S. J. Horatius Lierdichten . . . 158
Geuqet., H. Le Sens Catholique 122
Gezelle. Caesar. Uit het leven der dieren 87
Leliën van Dalen 126
Gezelle Guido. Prozawerken. De ring van het Kerkelijk Jaar 138
Gillet., Pater L'Education du caractère 7
Gillet., R P. Devoir et Conscience 136
Goeverneur, J. A. Vertelselboek 93
Goulmy. Paul. Het bestuur der H. Roomsche Kerk 24
Graadt van Roggen. W. Vereenzaamd 45
Gracien. Balthasar. Handorakel en kunst om wijs te leven 33
Gras. Met z'n beiden 128
Gratia., Felix. Jesus van Nazareth 145
Grente. Georges. La composition et le Style, principes et conseils 165
Greven., Arn, M. Mijn blijdste dag 192
Greve. H. E. Openbare Leesmusea en Volksbibliotheken 1
Guckkasten. Der. 192
Guenthor. Dr. Konrad. De strijd om de Vrouw 137
Guerlin. Henri. Damaris de l'Athénienne . . . 173
A l'ombre de l' Acropole 128
Haentjens Dr A. H. De persoonlijkheid van Jesus Christus 113
Halflants., Paul. La litterature française au XIXe Siècle 30, 191
Hendriks. G. J. H. De kwade Geest 160
Henri. Mr. Naar den afgrond 150, 87
Henty's Geïllustreerde Werken. Van Strijd en overwinning. De Jonge Vaandrig 128
Heyermans. Ida. Prins Peter 112
Hodyson. Brunette, Francis. The Schuttle . . . 29
Hoeven. Mevr. J. v. d., De Pendletons 112
Home. Andrew. Door dik en dun 140
Hoozemans. H. W. J. Sta vast 182
Horenbeek. Hans van. Merkwaardig leven van Pastoor van Lopscheure 142
Horst. Jan v d Een bange strijd 160
Huelsen. Ch. Il Floro Romano 181
Hugenholtz. Jr. P. H. Frans van Assisië . . . 170
Hugh-Benson. Robert. The Sentimentalists . . . 79
Hulleman. Frans. Toewijding 188
Hulsman. Ant., S. J. Mijn eerste H. Communie 164
Humbert. Claude H. Erasme et Luther 122
Hutschenruyter. Wouter. Wolfgang. Amadeus Mozart 107
Islees. Theod. Recitatieven 157
Isné. Y. D. Les Soirées de l' Abbé Jean Le Secret du Docteur. De l' Eden à Bethléem 141
Jackberns Raymond. Woelwaters met vacantie . 143
Jacobs. W W. Met volle zeilen 91

Bldz.
Jerome, Jerome K., Drie man in een boot . . . 110
Jörgensen. J. De H. Franciscus van Assisië . . . 119
Keller., Dr. Fr. Het nieuwe leven 97
Klater. Rute. De vrachtrijder van Warmelo . . 15
Kloos, Willem. Over Godsdienst 17
Knaap, L. v. d. Leven na den dood 25
Knippenberg, H. Levensrozen 137
Konstantinides. Groot Woordenboek 25
Koster, A. B. Roomsche Verhalen 173
Koubert, Anna. Een scheepje zonder roer . . . 62
Kramers, Dr. J., S. J Leerboek der bijzondere Scheikunde 84
Leerboek der bijzondere Scheikunde 164
Het Analyptisch onderzoek 84
Kromsigt. Dr., P. J. De confessioneele richting 2
Kuiper, Dr., A. Tafereelen uit de H. Schrift . 181
Kwakman, Th. Het leven van de H. Teresia . 103
Labeur, François. Villa des Roses 190
Labourt, J. Cours supérieur d'instruction religieuse 57
Lacombe, H. de. Amour et Foi 23
Lagerlöf, Selma. Christus legenden 170
Lambermon, J. J., W. Kuiper en M. Eikelenboom. Novellen und Erzählungen 16
Lauwers, Dr., E. Koning Lear van Shakespeare 46
Lebreton, J. Le Pain des Petits 135
Lelie, De. 155
Leonard, Frits. Zwervelingen 15
Leopold, J. H. Stoïsche Wijsheid 136
Lercher Ludwig. Erhebungen des Geistes zu Gott 22
Lescoeur, R. P. En face de la mort 122
Lesneur, Daniël. Nietschéenne 28
Ligthart. J. en H. Scheepstra. Pim en Mien III en IV 30
Ligthart, Jan. Over opvoeding 69
Lindeboom, C. De feitelijkheid en de beteekenis van de Heilsfeiten 82
Terug naar de H. Schrift 56
Lintum, Dr. C. te. Uit de Patriottentijd . . . 85
Loghem, Mr. L. Proefkonijntjes 63
Looy, Jac. van. Shakespeare's Hamlet 47
Lorette, Pierre. Petite Histoire de l' Eglise Catholique au 19 Siècle 163
Loriciani, R. La destruction de Rome antique 6
Louwerse, P. Bloemlezing uit de duizend en Eén Nacht 172
Luns, Frank. Over het ontstaan van het Fransche Drama en zijn ontwikkeling in de loop der middeleeuwen 169
Lutkie, Lzn. W. Wereldtaal 123
Magnus, W. Rudolph. Van oerdier tot mensch 84
Mann, Heinrich 72
Marcelliani De reconstructies von Prof. 6
Martin, Rudolph. Toekomstkrijg 142
Martin, Hans. Bekentenissen 158
Matharan, M. M. Asserta Moralia 179
Maurik, Justus van. Joris Konijn op de Tentoonstelling 93
May, Karl. Het geheim van den Witten Bison 95
Meckel Kees. Adel 109
Meerkerk, J. B. Adelbert van Hoorne 189
Mercier, Kard. Het Modernismus 20
Merewede. Th. van. Thuiskomen 26
Merle. Jan van. Uit Duisternis tot het licht. Judwiga's Strijd. Verzoend 94
Mets, W. J. Hoe Kees zeeman werd 140
Metzler. Joh. Biskop Johannes van Euch 179
Meulen. Dr. R. J. van der De Kerkgebouwen van Protestantsch Nederland 144
Michaëlis Karin. Gyda 109
Milanete. Mgr. G. Die Wandmalereiën van Prof. Seitz 136
Mourrel. Ferdin. Histoire générale de l'Eglise 122

Bldz.

Naeff. Fop. Oogst . . . 45
Navarre. Marce. Le Comité du Salut Public . . 122
Nesmy, Jean. La lumière de la Maison . . . 182
Neuere Prosa . . . 96
Nieboer Attie. 't Witte Huiske . . . 15
Nieulant. K. P. K. Liefdeskronkelpaden . . . 79
Nieuwbarn. M. C. Beknopt kerkelijk Handwoordenboek . . . 179
Het Roomsche Kerkgebouw . . . 180
Nijland. Dr. J. Aleida. Gedichten . . . 124
Nisson. C., Le Ca'et . . . 61
Noordwal. Cornelie. De winkeljuffrouw uit l'Oiseau d'Or . . . 128
Norris Tronk. The Octopus . . . 160
Nouveau. Plan et Guide de Vienne. . . . 182
Oliviera. Jr. Ed. Quasi Socialisten . . . 63
Palau Gabriel. Le Catholique d'Action . . . 68
Parabellum. Bansai. Het geele gevaar . . . 78
Paridaens. Cicercule. Mère Marie Therèse . . . 152
Pelt. J. B. Histoire de l'ancien Testament . . . 83
Penning. L. Het leven van Johannes Calvijn en zijn tijd . . . 86
Petits. Gars Mes . . . 63
Pica. R P. l' Apôtre Saint Paul proposé à l'imitation des Fidèles . . . 163
Pyttersen. H. De Volksvertegenwoordiging . . 85
Plan. Nouveau et Guide de Vienne . . . 182
Ploeg. P, v. d. Godvruchtige oefeningen ter eere der Martelaren van Gorcum . . . 122
Poehlmann. G. J. Geheugenleer . . . 122
Poelhekke. M. A. P. C. Taalbloei Woordkunst . 118
Poletto. Mgr. La Santa Scrittura nelle opere e nel pensiero di Dante Allighieri . . . 6
Pravieux Jules. Un vieux Célibataire . . . 28
Prinsen. Dr. J. Multatuli en de Romantiek . 107
Prosa Neuere . . . 96
Rappart. H. A. Goede manieren . . . 175
Remaer. Frans. Van kussen en tranen . . . 26
René le Frur Marie. Les Ames errantes . . . 123
Riemers. Jr. Dr. J. De Wereldraadsels opgelost? Levensvragen . . . 148
Rochemonteix. C. de. Le Père Antoine Lavalette à la Martinique d'après beaucoup de documents inédits . . . 161
Romans. Een vijftal. Maison de la bonne Presse 125
Roussel. Alfred. La réligion védique . . . 122
Ruyter. J. H. de. Gevleugelde Woorden . . . 142
Sabbe, Maurits. Een Mei van Vroomheid . . 46
Sabbe, Dr. Maurits. Het Proza in de Vlaamsche Letterkunde . . . 108
Salsmans. J. Adam in Ballingschap . . . 180
Schantz, Frieda. Truida Westorp . . . 140
Schidlof Methode. . . . 175
Schmitz, Dr J. Beknopte Apologie . . . 82
Schoolblad Ons. . . . 175
Schopenhauer. Arthur. Parerga en Paralepomena (toevoegsels en uitlatingen) . . . 60
Schulte, A. Die Messianischen Weissagungen . 98
Sequin, Helene. Le Réseau fragile . . . 60
Sertillanges, A. D. Art et Apologétique . . . 23
Servatius, Pater. Sprekend portret van Oome Toon Bartholomeus Matheus Zebedeus Pimpelenburg . . . 64
Sienkienwicz. Ums Liebe Brot . . . 140
Sixtus, P. Archaeologiae Christianae Institutiones 39
Notiones Archaeologiae Christianae . . . 153
Slooten, Augusta van. Het pension van tante Saar 91
Huize Kikkervreugd . . . 47
Smit, D. Verklarend Handelswoordenboek . . 142
Snijders, Dr. A. J. C. Waarom wij Materialist zijn 149
Speenhoff, J. H. Een boek van avontuurtjes . . 15
Filipina's Wonderliefde . . . 63
Stamperius, J. Ons genoegen . . . 30
Stanislao-Germano di S. Gemma Galgani. De Serapijnsche Maagd van Luca . . . 151
Steynen, J. Goed en Kwaad . . . 63
Stolz, Alban. Goudschilfers . . . 83
Strachey, J. St. Vraagstukken en gevaren van het Socialisme . . . 60
Techniek. De Wonderen der . . . 11
Tepe, Mr. A. Arbeidsbeurzen . . . 137
Texier, Auguste. Jeanne d'Arc et l'Eglise devant la libre Pensée . . . 177
Thyssen, Theo. Jongensdagen . . . 112
Treller, Frans. Spoorloos verdwenen . . . 95
Tromp, C. G. Frohe Stunden . . . 10, 96
Valère, Em. Marie et le Symbolisme des pierres précieuses . . . 68
Valeton Jr. Dr. J. J. P. De ethische Richting 146
Vallère-Roussin, Louis de la. Le Védisme . . . 122
Vaught, L. A. Gemaatskennis . . . 174
Veelvuldige Communie. De . . . 60
Verstraeten, O. M. S. J. Jozef in Dothan . . . 158
Vetter Christine, F. J. Drie . . . 11
Goudsdenstige Verhalen . . . 124
Veuillot, Louis. l'Honnête Femme . . . 191
Vijftal Romans, Een. Maison de la bonne presse 125
Vitis Charles, De. Le Roman de l'Ouvrière . . 139
Vletter. A. G. C. Zeven jongens en een ouwe Schuit . . . 27
Arendskop . . . 27
Vooys. C. G. de Historische Schets van de Nederl. Letterkunde . . . 47
Vroomans. M. S. Keurbladzijden uit Nederlandsche Schrijvers. Everardus, Johannes Potgieter . 159
Wasmann. E., S. J. De strijd om het ontwikkelingsvraagstuk te Berlijn . . . 37
Waterreus. J. Het Spiritisme . . . 83
Jesus van Nazareth . . . 106
Wehl. Nannie van. Vooruitgestuurd . . . 90
Weinstein. Prof. M. B, Het ontstaan der wereld volgens sagen en mythen . . . 11
Welsch-Singer A. A Novel by Alten Raine . . . 16
Wermeskerken. Henri van. Smeder en Zoon . . 26
Wereld. Alleen op de . . . 142
Wilpert. Joseph. Die Papstgräber und die Cäciliengruft in die Katacombe . . . 153
Wit. Augusta de. Orpheus in de Dessa . . . 73
Het dure Moederschap . . . 73
Wonderen der Techniek. De . . . 11
W. V. Marteldood van den gelukzaligen Johannes Gabriel Perboyre . . . 15
Yver. Colette. Princessen der Wetenschap . . 15
Zakboekjes. Practische voor Natuurvrienden . . 123
Zelfkeur. Bloemlezing . . . 76
Wetenschappelijke Recensies uit Tijdschriften 31

VIJFDE JAARGANG 1910.

Bldz.

Abraham, B. Ideale liefde 90
Abrahamsz S. Ja, we willen dansen gaan . . . 79
Hans, waar moet je henen 79
Onze kinderversjes van vroeger en nu . . . 140
Adema, J. Hora. Tropenstudies 43
Aewerdonk W., S. J. Naar China. 160
Afscheid Tot. 192
Ages. Lucie des. Le cottage fleuri 112
Akersloot, G. De gelijkenissen van een propheet, verhalen en gesprekken van Leo Tolstoy, met inleiding van William Stead 24
Albalat, Antoine. Lacordaire 166
Alberdinck, Thijm. Cath. Een Apostel der liefde 46
Allen, James. Van armoede tot rijkdom . . . 3
Alphonsus van de Moeder van Smarten, P. Beoefening van het inwendig gebed en van de volmaaktheid volgens de H. Theresia en den H. Johannes van het Kruis 81
Amet. Emile. Comment on apprend à parler en public et à traiter par écrit les questions du jour 122
Ami des Enfants. L' 172
Années de Gouvernement. Vingt-cinq 1884-1909 122
Annesley Vachell. Horace. Haar zoon 48
Audretsch. Lucy d' Klompjesdans 45
Baden. Grooth. Louise van. Ik weet, dat mijn Verlosser leeft 3
Bailey. H. G. Beauseu. 48
Balen. J. Hendrik van De Kleinzoon van Robinson Crusoë 61
Donkere dagen 62
Balmès. J. l' Art d'Arriver au vrai. 68
Barentz. M. E. De groote maatschappelijke verschijnselen. De Pers 42
Barentz-Schonberg. Pit-tah de Grijze Wolf . . . 137
Barret. Emile. La petite Sévillac 41
Baslige-Baarslag. C. A. la. Levenslente 16
Batiffol. Mgr. B., Orpheus et l' Evangile . . . 69
Baver. G. M., Mie-je 167
Beaume G., Le maître d' Ecole. 73
Becht. H. W. J. Prenteboeken. Dappere Kerels Helden zonder zwaard 80
Bedrijf. Het Eerste. 184
Belangeraie. Maurice la. Le clocher fleuri . . 16
Belpaire M. E. Beethoven 188
Ben Heik. Krede. Achmed 188
Benson, R. H. Hoe een koning overwon . . . 110
Berding, Frans. de Edda 187
Berg van Eysinga, Dr. G. A. v. d. Rust een weinig 189
Berlage, H. P. Studie over bouwkunststijl en samenleving 187
Besançon, G. Ballons et Aéroplanes 131
Beskom, Elza. Hanse en Blondje in Bloemenland 127
Besse, Dom. Aux Catholiques de droits . . . 176
Beysens, Dr. J. Th. Natuurphilosophie of Cosmologie 113
Blonddel. Maurice. La psychologie dramatique du mystère de la passion à Oberammergau 86
Boer. Julius de. Jan Toorop 142
Boissaire. Dr. Lourdes: Les quérisons 120
Boisson de la Rivière. J. De geheime leer der godsdiensten en wijsgeerige stelsels in Indië 20

Bldz.

Bolsius. H., S. J. Geloof en Wetenschap: De bewerkte vuursteen en de ouderdom van den mensch 115
De voorstanders der algemeene ontwikkelingsleer 115
Boomaars. Chr. De gesloten retraiten 50
Bordeaux. Henri. Als onze oogen opengaan . . 30
La robe de laine 91
Portraits de femmes et d' Enfants 157
Bos. R. Nederland 90
Boudier-Bakker. Ina. Armoede 24
Boulay. D. De gelukzalige Johannes Eudes . . 183
Bourguignon et Bergerol. Dictionnaires des Synonymes de la langue française. 176
Brentano Clemens. Vertellingen van Gonkel en Ginkel 96
Brète. J. de la. Rêver et Vivre. 124
Bricout. J. l'Histoire des Religions et de la foi Chrétienne 50
Bris Ctesse St. Le Saint-Esprit 130
Brocdelet, Joh. Hofstad 90
Bruders, Heinrich. Akademische Vorträge . . 17
Die Exercitiënwahrheiten 17
Brugmans, Dr. H. Uit onzen bloeitijd 41
Middelen van verkeer 41
Bruins, Dr. J. A. Aanteekeningen omtrent Taal en Stijl ten gebruike bij het Middelbaar en Gymnasiaal onderwijs 64
Bruinwold-Riedel J. Arbeiderstuinen in buiten- en binnenland 83
Brusse, M. J. Een dievenkolonie in een groote stad 27
With Rooseveldt throug Holland 171
Buisse Cyriel. Het Ezelken. Wat niet vergeten was 105
Calippe Ch. L'Attidude Sociale des Catholiques français au XIXe Siécle 133
Les tendances sociales des catholiques liberaux 133
Cani. Mgr. Procès romain pour la cause de Béatification et de Canonisation du Serviteur de Dieu le Pape Pie IX 69
Cattier. Alfred. La lecture moderne. 172
Ceunis. Gérard. De gevangen prinses 171
Chapin. Ray, Anna. Teddy's boek 76
Chesterton. Orthodoxie 177
Clédat. L. Nouvelle grammaire historique du français 176
Clug. Dr. J. Levensvragen 183
Communie. Zes preeken over de veelvuldige en Dagelijksche H. 117
Cora Een Iersch kasteel en zijn bewoners . . 134
Corelli. Marie. De schat des hemels 12
Coupé. Voor de. Nr. 195—200 63
Crampon. A. Bible abrégée 101
Creusesol Naar den Oost 28
Cue Na Gael. An Irisman's difficulties with the Dutch language 112
Daiber. Dr. Albert. Per luchtschip „De Argonaut" naar Mars 26
Decurtius. Prof. Dr. G. Bisschop von Ketteler 65
Deledda. Grazia. De dood die schertst 42
Depitte. Ch. van. Conférences à la Jeunesse des Ecoles 167

Bldz.

Derckx. Dr. H. De vrouwe der menschheid, vloek en zegen 190
Derks. K. J. Jeanne d'Arc 68
Dierenboek. Het 127
Dietz en Leopold. Ons thuis 79
Een eigen huisje. 170
Don. Jean van. l'Oeuvre des Congrès eucharistiques; ses origines 67
Donat, Jos S. J. Summa philosophiae Christianae 82
Doorn. W. van. Golden Hours with English Poets 78
Drault. Jean. Les contes de l'Etape 123
Drehmans. Pr. pastoor. Maria's verheerlijking . 117
Druchon, P. Un chevalier Apôtre 28
Duclos. A. Bruges, histoire et souvenir . . . 188
Duguet. Roger. l'Amazone blanche 16
Duplessy, E. Victor Hugo Apologiste 85
Le pain évangile 166
Durand. M. Louis. l'Esprit des oeuvres sociales 35
Duvivier J. Les meilleurs pages 131
Ebeling. M. Ch. d'. Visions d' Anne Catherine Emmerich 99
Eeden. Frederik van. Brieven 187
De Idealisten of het beloofde land 188
De Nachtbruid 192
Eeden. W. van. Dante en Beatrice 10
Eerste Bedrijf. Het. 184
Elisabeth par une Maman. Sainte. 120
Elout. De Heeren in Den Haag. 171
Emerson. Verheug u te leven 20
Emonet. B. Les Devoirs du Jeune homme . . . 19
Enfants. L'Ami des 172
Engels. Th. Het ontstaan van de familie. Van het privaateigendom en den Staat 54
Enschede. S. Servatius van Samuel, de martelaar van het Allerheiligste 170
Erens. Frans. Silvio Pellico, mijn gevangenissen 185
Esperanto. Leer- en Woordenboeken 52
Estreés. Greyen ourt E. d' Aventures étonnantes de M. et Mme. Fanor. 123
Evers. J. Proza. 141
Eijerts. J. J. Uit het leven van een hypochonder 92
Faber J. Een Rus te Delfzijl 28
Fales. De kleine Miss 170
Falkland. Samuel. Drijvende klompjes 190
Feith. Jan. Het valsche Russische goud . . . 62
De geheimzinnige uitvinding 91
Het verhaal van den dief 143
Op het dievenpad 184
De reis om de wereld in 40 dagen of de zoon van Phileas Fogg 187
Forschner. Karl. Wilhelm Emmanuel Freiherr von Ketteler, Bisschof von Mainz 118
Forstmann. Prof. F. De Apologie van de daad 100
Godsdienstig-Zedelijke Opvoeding. Zedelijke Opvoeding thuis 101
Franon. Eugène. Pour l'idée chrétienne. . . . 6
Franque. Victor. Bible et Protestantisme . . . 83
Gaboreau. J. et P. Pour le peuple 19
Gaël. Cue Na. An Irisman's difficulties with the Dutch language 112
Gaël. René. Coups de plume et coups de clairon 173
Gallas. K. R. Choix de poésies françaises . . . 78
Gastoire. Amédée. La musique de l'Eglise . . . 175
Gautherot Gustav La question de la langue auxiliaire internationale 84
Gautier. Henri. La Semaine de Suzette . . . 91
Gedrost 127
Geloof en Wetenschap: H Bolsius S. J. De bewerkte vuursteen en de ouderdom van den mensch 115
De voorstanders der algemeene ontwikkelingsleer 115

Bldz.

J. van Rijckevorsel S. J. Augustinus' Bekeeringsverhaal 116
Germain Maillet-Guy, Dom. Le chemin de la Perfection 19
Germery, P. R. La Mémoire 133
Geyerstam. Gustav. of Het boek van klein broertje 57
Gezelle. Guido. Zijn leven en werken 189
Gielen. A. B. H., S. J. Een woord over lectuur . 161
Girodon. P. La foi, l'Espérance, la Charité . . 5
La charité envers Dieu 120
Goch. Anna van. Voor twee levens 169
Goulmy. Paul. De Oud-Bisschoppelijke Cleresie. Het Italiaansche gouden Jubileum. Een koningskroon 118
Graff. W. C. Catharina van de. Palmpaasch . . 189
Gras. H. Boer Loon en zijn vrienden. 168
Gregoire. Dr van. Het hedendaagsch Materialisme en het leven 55
Grimbloi. L. G. Racines françaises et dérivées. . 155
Grisar. Hartman S. J. Luther 125
Griselle. E. Bourdalone 151
Grondhout. C. Stukken ter vertaling ten dienste van studeerenden 96
Groot. Dr. J. v. d. Denkers van onzen tijd . . . 49
Groot. Dr. J. de. Over voeding en gezondheid 153
Groot. W. de, en J. Peper. Practisch Handelsrekenen 133
Practisch Handelsrekenen 154
Guirand. Jean. Histoire partiale. Histoire vraie 102
Hadewijck. Strophische gedichten 18
Hagen. Pater L. Keur van echte Martelaarsacten uit de eerste eeuwen des Christendoms. . . 102
De martelaren en hun vervolgers 166
Halflants. Le Cardinal Pie 166
Hamon. M. Vie de Saint François de Sales . . 99
Hannie's poppen 127
Hans. D. Vrouwenkiesrecht. 9
Hartmann. Dr. Frans. Magie, of de geest van de wet in de natuur 20
Hartman. Grisar., S. J. Luther 125
Haspels. G. J. Onder den Brandaris 55
Hattan R G. Het teekenen van den mensch . 169
Havard de la Montagne. Robert. Leur fils. . . . 40
Heilk Krede Ben. Achmed 188
Helsdingen. W. P. G., Dr. W. C. A. Baron van Vredenburch. Algemeen kiesrecht, pro en contra 9
Helster. Schoolleven. 14
Hemskerk. Heinz van. Het trouwlustig weeuwtje 29
Heyerman J. Chrysostomus. Rede op Eutropios. 52
Heyermans. Herm. J. Schetsen van Samuel Falkland 88
Hichens. Robert. De stem van het bloed. . . . 75
Hichtum. N. v. Fortunatus en zijn zonen . . . 126
Hoekstra. Kapitein. Nelly. Prinses Edelhart en andere sprookjes. 111
Lou. 140
Hofkamp. K. De natuurkunde voor de Lagere School en voor de laagste klassen der Burger dag- en avondscholen. Normaallessen en Meisjesscholen. 64
Holkwast. Dr. K. Beknopte Nederlandsche Spraakkunst 64
Holst. H. Roland. Geschiedenis van den proletarischen klassestrijd 54
Hoogeveen. M. B. en W. D. K. Lustig. Oefeningen behoorende bij Hoogeveen, Voorlooper van de Nederlandsche Taal. 63
Hora. Adema J. Tropenstudies. 43
Hoven Therese. Hooger op 25
Huddleston. Slater. Dr. J. Is het Heidendom de oorspronkelijke godsdienst 146

Bldz.
Hugenholtz. P. P., Jr. Levenslicht uit vroegere eeuwen 34
Levenslicht uit vroegere eeuwen. 188
Hugon R. P. Le Mystère de la Rédemption . . 100
Hulsen. G. van. De ontredderden. 191
Hulsman. Ant., S. J. De groote wereld in lijdensdrama. 116
Hutschenruyter. Wouter. Uit onzen bloeitijd. Het muziekleven 41
Jacoby. Alinda. Strijdende Harten 127
Jager L. de., van Beverwijk. Toen Else dertien was 14
Jansen. E. J. B. Leven van Lacordaire 165
Jansen. J. H. G. Hoe een R. K. Priester spreekt over de kerk, die hij heeft verlaten 101
J. B. Pr. Is de Gregoriaansche zang eentonig ? . 119
Jonckbloet. G. Davos voorheen en thans. . . . 21
Bij het Allerheiligste 149
Juda. Dr. Max Gezondheid en School 122
Junius. Daisy E. A. Renovalia. 47
Kaart voor Middel-Nederland voor wandelaars enz. 103
Kalf. Jan. Van oude en nieuwe kunst 187
Kamp. P. van der. Gestichtsboekhouden. . . . 134
Katholieke Ziekenverpleging. De. 191
Kautsky. Karl. De weg naar de macht 54
Keppler. Van. Meer vreugde 33
Ker. Paul. En pénitence chez les Jésuites . . . 160
Ketel A. van, en L. van Horssen. De Rekening-Courant 154
Knell. J. Photographies de jeunes filles 174
Knuif. W. De Hervormde Burcht. Over de Borromeus-encycliek 100
Knuttel. Elise. Kinnie en haar vrienden. . . . 168
Könn. Josef. Niet doen 117
Kops. W. P. Een jaar onder het schrikbewind . 20
Kramer. J. G. De landverhuizers naar Nieuw-Amsterdam 26
Kramer. N. de. Het Handelsrekenen, op onze examens 155
Krane. Anna Freiin. De groote zondares. . . . 37
Kreder. Ben Heik. Achmed 188
Kreen. H. De lotgevallen van Witkop in de Stad 167
Kreukniet. W. Leerboek van het Handelsrekenen Practisch Boekhouden 154
Krienen. Ch. Zijn belofte getrouw 142
Kropholler. A. J. 't Boompje. Kerk van St. Franciscus van Assisië in beeld. 150
Kropotkin. P. Gedenkschriften van een revolutionnair. 2
Kuiper. A. C. Het Huis op de Heide 30
Kunstnijverheid. De 44
Laagland. G. A. God kennen en dienen 66
Laak. Hermann van. Harnack et le Miracle . . 120
Lafage. L. Par aventure 92
Lagerlöf. Selma. Oud en Nieuw 84
Herinneringen. 184
Lamandé. André. La vie ardente. 36
Lange. Dr. Cornelia de. De geestelijke en lichamelijke opvoeding van het kind. 183
Lapidotsch Swarth. Helene. Villa vrede 29
Lapparent. A. de. La philosophie minérale. . . 152
Laurie. André. Le maître de l'Abime. 27
Lecigne. C. Le Fléau romantique 125
Leclercq. Louis. Essai d'Apologetique expérimentale 121
Leeuwen. J. Herman's luchtreis 169
Lehmkuhl. Aug. S. J. Theologia moralis . . . 4
Lemercier. Charles. Nos mères 39
Pausages et tableaux 159
Levertin. Oscar. In Osteraas. 45
Levray. Marguerite. Le Secret de la tour aux mouettes 92
Lintum. Dr. C. te. Handelsaardrijkskunde . . . 69
Handelsaardrijkskunde 123

Bldz.
Loi d'âge pour la première Communion. la . . . 123
Langhaye., G. S. J. Dix-neuvième 174
Louwerse. P. Sindbad de Zeeman. De drie appelen en nog twee verhalen. De Koning en de Geest. De Koning der Zwarte Eilanden . . . 111
Maas. H. H. Verstooteling en het goud van de Peel. 190
Maique. Louis. La Source du Bonheur 126
Maillet. Guy. Dam. Germain. Le chemin de la Perfection 19
Maistre Xavier de. Oeuvres choisies. 7
Malvery. Olive Chr. In de modder der wereldstad 104
Marchand. Questions actuelles contraversées . . 151
Marie. Theresia Zr. X-stralen. Tooneelspel. De zalige maagd van Orléans. Drama 42
Martial. Comtesse de St. Vers les sommets . . . 67
Marturin. B. W. Zelfkennis en zelfbeheersching 82
Marturin. P. W. Practische overwegingen over de parabelen des Heeren 67
Maynard. Vie de Voltaire 130
Meester. Johan de. Lichte lijnen. 170
Meta of de gevolgen van een gemengd huwelijk 42
Meyer. Chanoine Wilhelm. Le problème religieux et moral 165
Miriam. Luc. M. le Glaneur et Lucuis Rien que des Histoires. 109
Moer. Jan van der. Jongen en Ouden. 90
Moller. Dr. H. W. E. Joost van Vondel's Lucifer 86
Molt. E. De ondergang van een ouden burcht 61
Montaur. M. Reijnes. Le Sceau 132
Moolenaar. David, en Herman Poort. Nederlandsche verskunst 169
Moresco. A. Journalistieke manoeuvres met den zedenspiegel 8
Morice. Henry. Jeunesse et pureté 152
Moreux. Th. D'où venons nous ?. 6
Qui Sommes nous ? 66
Mortier R. S. J. Handleiding bij de taalkundige ontleding 21
Motey. Vicomte de. La Race, qui revit. . . . 132
Mouchard. A. Histoire de la littérature française 129
Moulard A. et Francis Vincent. Apologétique Chrétienne 35
Mourret. Fernand. Histoire générale de l'Eglise. La Renaissance et la Réforme 35
Mulder. J. Examenvragen en opgaven over Natuurkennis met toelichtingen ten dienste van aanstaande onderwijzers en onderwijzeressen 64
Munster. Zr. M. P. Geschiedenis van de Congregatie der Zusters Franciscanessen van Boetvaardigheid en Christelijke liefde 163
Murat. L. en P. l'Ideé de Dieu dans les Sciences Contemporaines 5
Muyldermans, Dr. J. Soldatenleven 42
Naber. Johanna W. A. Wegbereidsters. Elisabeth Fry Florence Nightinga le Josephine Butler Priscelle Bright Mac Laren 87
Carolina van Oranje 158
Na Guel Cue. An Irisman's difficulties with the Dutch language 112
Neera Een eenzame 58
Nesmy. Jean. Les meilleures pages 86
Nicolay. Fernand. L'esprit de Tanquinerie . . 121
Niesten. P. J. L. Leerboek der wereldhulptaal Esperanto 154
Nieuwarf-Feenstra. J. De Nielantjes. 73
Nolst-Trinité. A. Knippend vertellen 15
Noordhorn. Dr. Paul van. Het kerklatijn. Spraakleer 189
Noordwal. Cornelie Mathilde Polenius. 76
Ojetti. B. S. J. De Romana Curia 4
Ons Thuis. Serie 63
Oorda. J. Albrecht Rodenbach 184

Bldz.

Oppenraay. Dr. R. van. Het godsdienstig leven 100
Osborn. Lioyd. Lilliput 29
Osselen van Delden. Mevr. Het A. B. C. 79
Palhories. F. Nouvelles Orientations de la Morale 120
Patre. Le. Ce qu'ils sont 158
Pèques Th. Commentaire française litterale de la Somme théologique de Saint Thomas d' Aquin 17
Peregrinius Pater. Tien kruiswegoefeningen 101
Perk. Jacques. Gedichten 18
Perrin. Elie. l' Evangile et le temps présent 153
Petrus St. 79
Poiteau. Emile. Vers la lumière 158
Poser. Dr. C. E. Goldne Worte Deutscher Dichter 78
Pravieux. Jules. Le nouveau docteur 159
Preeken over de veelvuldige en dagelijksche H. Communie. Zes 117
Proyart. Ab'é. Leven van prinses Louise van Frankrijk 83
Puttkamer. Jesco van Per auto de wereld rond 27
Puyvelde. Leo van. Albrecht Rodenbach 192
Querido. Is. Van den Akker 183
Reinach. M. Salmon. Quelques remarques sur l' Orpheus 68
Renard. Charles. Pensées et maximes du R. P. de Ravignon de la Compagnie de Jesus 130
Renest. Le. Les plus Vaillants 123
Retté. Adolphe. Un séjour à Lourdes 157
Eén pelgrimstocht naar Lourdes 157
Revue française politique et littéraire. La 172
Rync... aur. M. Le Sceau 132
Rich... rdinand. Le Christ 22
Rieten a. Aan het hoogeland 168
Rijckevorsel. J. v., S. J. Geloof en Wetenschap Augustinus Bekeeringsverhaal 116
Rimac. Anne. Francisco 16
Rivière. F. Allez à lui 151
Rodenbach. Albrecht. Gedichten 184
Roland Hol t. H. Geschiedenis van den proletarischen klassestrijd 54
Romans à lire et romans à proscrire 109
Roupain. E. Leçons et lectures d'Apologétique, la vraie Religion 165
Nos lectures principes et indications 174
Roussel. Alfred. Le Bouddhisme primitif 152
Ruville. Dr. Albert. Mijn terugkeer tot de H. Kerk 65
Sabbe Maurice. De Filosoof van 't Sashuis. 107
Salman Reinach. M., Quelques remarques sur l'Orpheus 68
Salomons. Annie. Verzen 184
Salsmans. J. S. J., Ernst en luim 51
Salsman. J., Joost van den Vondel's Lucifer 87
Salut assuré par la devotion à Marie. Le 131
Sanders. Arie Een wereldje 190
Sauwen. Arnold. J. M. Dautzenberg. Bloemlezing 129
Scharten. Karel. De krachten der toekomst. 190
Schepers. Dr J. B. Litteratuur 141
Scholten. H. Beginselen van het dubbel bockhouden volgens de maandelijksche methode 64
Schueren. Jkvr. Anna van der. Het museum 69
Schumacher. Ph. Religiöse Wandbilder 119
Sepet. Marius. Louis XVI 10
Servatius P. De wraak der kabouters 80
Sinclair. J. de. De griffier van Peewijk 140
Slooten. Augusta van. Nannie Waller 138
Speyer. Ds. J. G. De Indische Theosophie 189
Staffer. Paul Recréations grammaticales et littéraires 173
Stamperius. J. Over Kinderlectuur 55
Stanislao Germano de S. Gemma Galgani, de maagd van Lucca 191
Steketée. Johanna. Een Scheiding 43

Bldz.

Stortebeker. Klaas 62
Strang. Herbert. De heerscher der zeeën 48
Streuvels. Stijn. De Mourlans. Roman uit het Walenland 74
Het Kerstekind 111
Het Kerstekind 141
Reinard de Vos 184
Najaar 189
Suchtelen. Nico van. Quia absurdum 186
Sutorius. Anna. Klein en knus voor broer en zus 78
Swarth. Helene Lapidoch. Villa Vrede 29
Teerlink. Herman. Het ivoren aapje 191
Theresia. Zr. Marie. X-stralen. Tooneelspel. De zalige maagd van Orleans. Drama 32
Thijssen. Ph. J., Taal en Schoolmeester 55
Thuis. Ons. Serie 163
Toestanden en gebeurtenissen. Eenvoudige lessen over Vaderl. Geschiedenis 63
Tummers. P. S. J. De nieuwere richting in de strafwetenschap 113
Valk. Ds. J. van der. Onze Letterkunde 191
Vaudon. Jan Entretiens eucharistiques 167
Veer. W. van de., S. J. Lezingen en toespraken 188
Velde. P. Stanislaus van de. Jörgensen's Pelgrimsboek in Franciscaansch Assissië 147
Vendeërs te Parijs. De 79
Verbeeten. J J. Roomsche Jeugd 191
Vermeulen. S., S. J. Sociale opleiding der College-Studenten 56
Verslagboek van het eerste Nederl. Maria-Congres 162
Vetter. Christine. Kleine burgers 180
Viebeg Clara. Buiten de Stadspoorten 141
Vletter. A. C. G. de. De dolende ridder. 90
Het betooverde kasteel 170
Vloodt. H. H. M. F. Maria van Goeden Raad. 131
Voorbeytel. M. M. C. M. De jacht op den meteoor 61
Vries-Brandon. R. de. Openbaring. 71
Wannée. J. G. Quousque tandem ? 1
Waskiewicz. B. Theresia Pia. Sancta Melanie de Jongere 164
Wasmann. Erich, S. J. La probité Scientifique de Haeckel 134
Wehl. Nannie van. Huize Labor 16
Aan den waterkant. 110
De Kleinkinderen van Mevrouw Beukema. 169
Wermeskerken. Henri van. De armen van geest 47
Wesselink van Rossum. Mevr. Het gouden Bed 128
Wibbelt, Augustin. Das Buch von der vier Quellen 1
Ein Trostbüchlein vom Tode 97
Im bunten Rock- Aus meinen Tagebuch 163
Mein Heiligtum 163
Wie doet er mee? 127
Wijdenes. P. en Dr. D. de Lange. Rekenboek voor de Hoogere Burgerschool 64
Wijk A. van. Beknopte Spraakleer voor het Kerklatijn 189
Wijsz. J. R. De Zwitersche Robinson Crusoë 72
Williamson. Het gulden Mysterie 140
Wilmet. Louis. La Bruyère en fleur 190
Woerd. H. K. van d. Fransch-Duitsch-Engelsch in den conversatiestijl 31
Wormser. F. A. Van kleine Luyden 71
Yole. Jean. Les arrivants 28
Zahn. Ernst. Lucas Hochstraszers. 53
Clari Marie 191
Zeiler. Dr. Ignatius. De mystieke Maagd 179
Zey. Jac. Jo Clericus solide Institutus juxta doctrinam S. Pauli 98
Ziekenverpleging. De Katholieke 191